

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ
ፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት

የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ስበር ትላቅ ውሳኔዎች

ቅፅ - 25

የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት
ስበር ውሳኔዎች

ቅፅ - 25

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ
ፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት

የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት

ሰበር ሰሚ ችሎት ውሳኔዎች

ቅጽ-25

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ

ጠቅላይ ፍ/ቤት

ምርምርና ሕግ ጉዳዮች ዳይሬክቶሬት

ጥር 2015 ዓ.ም.

አዲስ አበባ

ድህረ-ገፅ:-www.fsc.gov.et

ስልክ:-+251-111-55-34-00/+251111733031

ፋክስ:-+251-111-56-55-33

የመ.ሣ.ቁ. 6166

ነፃ የስልክ መስመር:- 992

ክብርት የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዝዳንት መልዕክት

የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የተመረጡ የሰበር ሰሚ ችሎት ውሳኔዎችን ማሳተም ከጀመረ እነሆ 25ኛ ቅጽ ደርሷል። በዚህም የተለያዩ ወገኖች ማለትም ዳኞች፣ ጠበቆች፣ ዓቃብያነ ሕግ፣ የሕግ ትምህርት ቤት ተማሪዎችና መምህራን እንደዚሁም በዘርፉ እውቀትን ለመገባደጥ የሚሹ ዜጎች ተጠቃሚ እንደሆኑ ተስፋ አለኝ። ፍርድ ቤቱም በተለይም በአዲሱ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁ. 1234/2013 አንቀጽ 10 (3) በተጣለበት ሕጋዊ ግዴታ እና ኃላፊነት መሰረት በተለይም ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ሕትመቶቹን በኤሌክትሮኒክስ ዘዴዎችም ጭምር በማሰራጨት ተደራሽነታቸውን ለማረጋገጥ ከመቸውም ጊዜ በላይ ጥረት በማድረግ ላይ ይገኛል። ይህ ማለት ግን ሕትመቶች አይኖሩም ማለት አይሆንም። በተለይም ኤሌክትሮኒክስ መሳሪያዎች እና መሰረተ ልማቶች ባልተዳረሱባቸው የሃገራችን አካባቢዎች ሕትመቶቹን ለማሰራጨት አሁንም ጥረቱ ተጠናክሮ መቀጠል ይኖርበታል። እንደሚታወቀው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ከአምስት ያላነሱ ዳኞች በተሰየሙበት የሰበር ችሎት የሚሰጠው የህግ ትርጉም በሁሉም ደረጃ ባሉት የፌዴራል እና ክልል ፍርድ ቤቶች ላይ አስገዳጅነት እንዳለው በአዲሱ የፌዴራል

ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁ. 1234/2013 አንቀጽ 10 (2) ላይ በግልጽ ተደንግጓል። የዚህ አዋጅ ድንጋጌ መሰረታዊ ዓላማዎችም በሀገሪቱ ውስጥ የሚወጡ ሕግጋት ወጥነት ባለው መንገድ እየተተረጎሙ ሥራ ላይ እንዲውሉ እንዲሁም ተመሳሳይ የፍሬ ነገር እና የሕግ ክርክር ያለባቸው ጉዳዮች ተመሳሳይ የፍርድ ውሳኔ እንዲሰጥባቸው ለማስቻል እንደሆነ ይታወቃል። በዚህም ፍርድ ቤቶች የሚያሳልፏቸው ውሳኔዎች ጥራት፣ ተገማችነትና ቅብደነት እንዲጨምር ከማድረግም ባለፈ የፍርድ ቤቶችና የባለጉዳዮች ጊዜ፣ ጉልበትና ገንዘብ እንዳይባክን የማድረግ ሃገራዊ ፋይዳ እንዳለው እሙን ነው። ስለዚህም ፍርድ ቤታችን የሕትመቶቹን ቀጣይነት ለማረጋገጥ በሚያደርገው ያልተቆጠበ ጥረትና እንቅስቃሴ ሁሉም ባለድርሻ አካላት የተለመደ እገባቸውን እና የዘውትር ትብብራቸውን እጠይቃለሁ።

መዓዛ አሸናፊ መንግስቱ

የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዝዳንት

የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ጠቅላይ ፍርድ ቤት

ምርምርና ሕግ ጉዳዮች ዳይሬክቶሬት መልዕክት

ውድ አንባቢያን !!!

በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 10 (2) እና (3) መሰረት የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ላለፉት በርካታ ዓመታት የተመረጡና አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የተሰጠባቸውን ውሳኔዎች በማሳተም ሲያሰራጩ መቆየቱ ይታወሳል። በነዚህ ዓመታት በርካታ አስገዳጅ የሆኑ የሰበር ሰሚ ችሎቶች ውሳኔዎች ታትመው ሁሉም የሚመለከታቸው አካላት ተጠቅመውባቸዋል ብለን እናምናለን። ከተጠቃሚዎችም በአንድም ሆነ በሌላ መልኩ አስተያየቶች ስንቀበል ቆይተናል ወደፊትም ገንቢ የሆኑ አስተያየቶችን መቀበላችንን እንቀጥላለን።

የተወደዳችሁ አንባቢያን !!!

አስገዳጅ የሆኑ የሰበር ሰሚ ውሳኔዎች የማሳተም ስራ እንዲህ በቀላሉ ወይም በአጭር ጊዜ የሚሰራ ሳይሆን ከዝግጅት እና ህትመት ጀምሮ እስከ ስርጭት ድረስ ክቡራን ዳኞችን ጨምሮ ሌሎች የሚሳተፉበትና ውሳኔዎቹ ባሉበት ሁኔታ በጥንቃቄ የሚሰራ ስራ መሆኑ ከግንዛቤ ውስጥ መግባት ያለበት ጉዳይ ነው። በዚህ አጋጣሚ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ በህትመትም ሆነ በኤሌክትሮኒክስ ዘዴ ውሳኔዎችን በማደራጀትና የተቋማችንን የሕትመት ቅርጽ በመጠቀም እያሳተሙ የሚያሰራጩ አካላት ብቅ ብቅ ማለት ጀምረዋል። ሆኖም ግን ከውሳኔዎቹ ጥራትና ተአማኒነት እንዲሁም እውነተኛነት አንጻር በዋነኛነት አንባቢያን ይህንን ስራ እንዲሰራ በሕግ ግዴታና ኃላፊነት የተሰጠው ተቋማችን እንደመሆኑ መጠን በተቋማችን የሚታተመውንና የሚሰራጩትን ቅጽ ብቻ እንዲጠቀም በአክብሮት እያሳሰብን በቀጣዩ ማለትም በቅጽ 26 እስከምንገናኝ ድረስ መልካም ንባብ እየተመኘሁ በዚህ እሰናበታለሁ።

አመሰግናለሁ !!!

አሮን ደጎል ሃብቱ

ምርምርና ሕግ ጉዳዮች ዳይሬክቶሬት ዳይሬክተር

የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የህግ ትርጉም የሰጠባቸው ውሳኔዎች ማውጫ /ቅፅ 25/

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
ፍትሐብሔር ሥነ-ሥርዓት					1
1.	ወራሽ የሆነ ወገን አውራሽ ተካፋይ በነበረበት ክርክር ላይ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.358 መሰረት መቃወም የማይችል ስለመሆኑ	180551	ሀዊ ሁንዴ እና እነ አምበሳ አዱና (26 ሰዎች)	ህዳር 28/2013 ዓ.ም	2
2.	በፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.358 መሰረት የቀረበ አቤቱታ የክርክር ውጤት ተጠብቆ የቀረበ ነው በሚል ውድቅ ለማድረግ አቤቱታ አቅራቢው የቀደመውን ክርክር ስለማወቁ በተገቢው ማስረጃ ሊጣራ የሚገባ ስለመሆኑ	181236	አቶ ሸለመ አበራ እና እነ አቶ መገርሳ ምትኩ (2 ሰዎች)	ጥር 25/2013 ዓ.ም	6
3.	በፍትህ ብሄር ስነ ስርአት ህግ ቁጥር 358 መሰረት የሚቀርብ የፍርድ መቃወሚያ ወራሽነትን በማረጋገጥ በተሰጥ ማስረጃ ላይ ሊቀርብ የማይችልና በማስረጃው ምክንያት መብቴ ተነክቷል የሚል አካል ተገቢውን ዳኝነት ከፍሎ ተጓደለብኝ የሚለውን መብት ማረጋገጥ የሚችል መሆኑን በሰበር መዝገብ ቁጥር 79871 ላይ የተሰጠው አስገዳጅ ውሳኔ የውርስ ሀብት ተለይቶ በተሰጠ የወራሽነት ምስክር ወረቀት ክርክር ላይ በአስገዳጅነት ሊጠቀስ የማይችል ስለመሆኑ	181999	ወ/ሮ ተሰሜ ገዳ እና እነ አቶ ለማ ነጋሽ (2 ሰዎች)	መስከረም 27/2013 ዓ.ም	12

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
4.	በፍርድ የተረጋገጠ መብት ስነ ስርዓቱን ጠብቆ እስካልተሻረ ድረስ ሊፈጸም የሚገባ ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 392	182361	አቶ ግርማ የሺጥላ እና ወ/ሮ አመለወርቅ እሸቴ	ጥር 28 2013 ዓ.ም	16
5.	በፍትህ ብሄር ስነ ስርአት ህግ ቁጥር 358 መሰረት ፍርድ ላይ መቃወሚያ ለማቅረብ ተነካብኝ የተባለው መብት ራሱን ችሎ ዳኝነት ሊጠየቅበት የማይችል መሆን ያለበት ስለመሆኑ	181367	ወ/ሮ ስንቅነሽ አስፋው እና እነ ፍቅርተ ይሄይስ (9 ሰዎች)	ጥቅምት 25/2013 ዓ.ም	22
6.	የወርስ ሀብት ተጣርቶ ወራሽነት እንዲረጋገጥ የቀረበ አቤቱታ ውድቅ ከተደረገ በኋላ በዳግም ዳኝነት እንዲታይ ቀርቦ ፍ/ቤት የቀደመውን ውሳኔ በመሻር በግማሽ የወርስ ሀብት ላይ ወርስ እንዲጣራና አቤቱታ አቅራቢዎች ወራሽ መሆናቸውን አረጋግጦ ውሳኔ ከሰጠ በኋላ ወራሾች በቀደመው ክርክር ውሳኔ የተወሰነበትን ተከራካሪ ንብረት ከህግ አግባብ ውጭ ስለያዘብን ይለቀቅልን በሚል ለበላይ ፍርድ ቤት የሚያቀርቡት አዲስ ክስ በዳግም ዳኝነት የቀረበ ነው በሚል ውድቅ የማይደረግ ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 5	172008	እነ ወ/ሮ ፀሐይ ሐይሉ (2 ሰዎች) እና ወ/ሮ ሰማ ሰይድ	ጥቅምት 30/2013 ዓ.ም	26
7.	በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ ዳግም ክስ ክልከላ ተፈጻሚነት በተከራካሪ ወገኖች በግልፅ ዳኝነት ተጠይቆበት ፍርድ ቤት በዝምታ ባለፈው ጉዳይ ላይ ጭምር ሲሆን ሆኖም በግልፅ ዳኝነት በተጠየቀበት ላይ ፍርድ ቤት በዝምታ	183339	እነ አቶ ሀጎስ ገ/ሢይወት (3 ሰዎች) እና	የካቲት 26/2012 ዓ.ም	31

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>የከለከለው መሆን ያለመሆኑ ከሌላኛው ተከራካሪ ወገን ከቀረበው ክርክር እና ጥያቄ ጋር ተገናዝቦ መታየት ያለበትና ተከላኝ ወገን በግልፅ ክዶ ሊከራክርበት የሚገባ ስለመሆኑ</p> <p>የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 5(3)</p>		<p>እነ መ/ር ሀጎስ በርሀ (2 ሰዎች)</p>		
8.	<p>ያለፈበት ይግባኝ/የሰበር አቤቱታ/ ቀርቦ እንዲታይለት አቤቱታ የሚያቀርብ ሰው ከአቤቱታው ጋር ጊዜው ሊያልፍ የቻለበትን ምክንያት የሚገልፁ ማስረጃዎቹን ማቅረብና እነኚህ ማስረጃዎቹም ይግባኝ/የሰበር አቤቱታው/ በተወሰነው ጊዜ ውስጥ ያልቀረበበትን ምክንያት የሚገልፁ እና ውሳኔም እንዲሰጥበት በቂ ሆነው መገኘት ያለባቸው ስለመሆኑ</p> <p>የፍ/ብ/ሰ/ሰ/ህ/ቁ.352 እና የተሻሻለው የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ፍርድ ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 216/2011 አንቀፅ 27(2)</p>	184388	<p>አቶ በዳዳ ኤጀርሳ እና አቶ ቦከና ጉርሙ</p>	<p>መጋቢት 29 2013 ዓ.ም</p>	36
9.	<p>የጣልቃ ገብነትን አቤቱታ ለመቀበል በቀደመው በሁለት ተከራካሪ ወገኖች መካከል በተጀመረው ሙግትና በኋላም በሚሰጠው ውሳኔ አፈፃፀም ጣልቃ ገብ ሆኖ መከራከር የሚፈልግ ሰው ጥቅሙ ይነካል ወይስ አይነካም የሚለው መሰረታዊ መስፈርት በመሆኑ አቤቱታው ተቀባይነት ሊያገኝ የሚችለው መብት የሚነካ መሆኑ ሲረጋገጥ፤ ፍፁም</p>	184509	<p>አቶ ዘውድነህ አባተ እና ወ/ሮ ከበበሽ ጋሻው</p>	<p>መጋቢት 28 ቀን 2013 ዓ/ም</p>	39

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	የተለየና ቀደም ሲል ከተጀመረው ክርክር የማይጣጣም አዲስ ጭብጥና የግል የዳኝነት ጥያቄ ይዞ ያልቀረበ ሲሆን ብቻ ስለመሆኑ የፍትህ ብሄር ስነ ስርአት ህግ ቁጥር 41				
10.	እግድ እንዲነሳ አቤቱታ የቀረበለት ፍርድ ቤት አቤቱታ አቅራቢው እግዱ እንዲነሳ ያቀረበው ምክንያት ግልፅ በማድረግ በቂ ምክንያት መኖሩን ባላሳየበት ሁኔታ የቀረበው ምክንያት በቂ ነው በማለት ተቀብሎ እግድን ማንሳት የማይገባ ስለመሆኑ የፍትህ ብሄር ስነ ስርአት ህግ ቁጥር 158	196172	የኢትዮ ጅቡቲ ምድር ባቡር ድርጅት እና የድሬ ዳዋ ከተማ ስራ አስኪያጅ	የካቲት 25 ቀን 2013 ዓ.ም	44
11.	ፍርድ ቤቶች ተከላሽ ሳይቀርብ ቀርቶ ጉዳዩ በሌለበት የሚታይ ወይም ተከላሹ ቀርቦ መቃወሚያውን ያላነሳው ቢሆንም ከላሽ ያቀረበው ክስ አስቀድሞ ፍርድ ባገኘ ጉዳይ ላይ የቀረበ መሆኑን በክርክሩ ሊደረግ ባረጋገጡ ጊዜ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 ድንጋጌ የተመለከቱት መስፈርቶች መሟላታቸው እስከተረጋገጠ ጊዜ ድረስ አዲስ የቀረበውን ክስ አስቀድሞ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ ነው በማለት ውድቅ የማድረግ ስልጣን ያላቸው ስለመሆኑ (የፌ/ፍ/ቤቶችን አዋጅ እንደገና ለማሻሻል በወጣው አዋጅ ቁጥር 1234/2013 መሰረት በፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ቀደም ሲል በሰ/መ/ቁ 36780 እና 124660 መዝገቦች ላይ ተሰጥቶ የነበረው የህግ ትርጉም ተለውጧል።)	182044	ወ/ሮ ጠጂቱ ጎረምሶ እና ወ/ሮ ወርቅነሽ በሻ	ሐምሌ 30 ቀን 2013 ዓ.ም	48

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
12.	<p>ፊት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 394/1፣ ቁጥር 404 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መሰረት በፍርድ አፈጻጸም መዝገብ ላይ ንብረት ለማስከበር በተሰጠ ትእዛዝ የፍርድ ባለእዳን የታክስ ከፋይ ንብረት ያስከበሩ የፍርድ ባለመብቶች ከሌሎች የቀደምትነት መብት አለኝ ብለው ለመጠየቅ እንደሚችሉ የተደነገገ ባለመሆኑ ንብረቱ ከመከበሩ ወይም ከመያዙ በፊት በንብረቱ ላይ መብት የነበራቸውና በክርክሩ ውስጥ የሌሉ ሦስተኛ ወገኖች በሕግ፣ በፍርድ ወይም በወል ንብረቶቹ ላይ ያቋቋሙት የቀደምትነት መብት የማይነካ ስለመሆኑ</p> <p>ፊት የፍርድ ባለእዳን ታክስ ከፋይ ንብረት ካስከበረ የፍርድ ባለመብት ይልቅ በሕግ የቀደምትነት ጥበቃ መብት የተሰጠው ታክስ ሰብሳቢ ባለሥልጣን መሥሪያ ቤት በታክስ ህግ መሰረት በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ ከፍርድ ባለመብቱ የቀደምትነት መብት ያለው በመሆኑ ከፍርድ ባለመብቱ ቀድሞ ንብረቶቹን ያስከበረ ስለመሆኑ ማስረጃ እንዲያቀርብ ሊጠየቅ የሚችልበት የሕግ አግባብ የሌለ ስለመሆኑ</p> <p>የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 418</p>	184757	<p>የደቡብ ኦሞ ዞን ዳሰነች ወረዳ ገቢዎች ባለስልጣን እና እነ ፍራኦል ኢትዮጵያ የእርሻ ልማት ድርጅት (2 ሰዎች)</p>	<p>መስከረም 25 ቀን 2012 ዓ/ም</p>	54
13.	<p>የፍትሐ ብሔር ክርክር ተከራካሪን የተከተለ (party doctrine) ሲሆን አቤቱታ የቀረበለት የዳኝነት ነክ አካልም ውሳኔው መመስረት ያለበት ተከራካሪውን አስመልክቶ የተጣሱ መብቶችን በማረም፣ አቤቱታውን</p>	192823	<p>አቶ ፀጋይ ተስፋይ እና የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ብረታ ብረት</p>	<p>ጥቅምት 23 ቀን 2013 ዓ/ም</p>	63

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	በመመርመርና አመልካች በጠየቀው መብት ልክ/ዳኝነት ላይ ስለመሆኑ		ኢንዱስትሪ ልማት ኢንስቲትዩት		
14.	ፌ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሥርዓት ህግ አንቀጽ 151 መሠረት የሚሰጥ የንብረት ማስከበር ትዕዛዝ ሊነሳ ስለሚችልበት አግባብ የሚደነግገው የህጉ አንቀጽ 153(3) ድንጋጌ ክፍርድ በፊት በተያዘ ወይም በተከበረ ንብረት ላይ መብት አለኝ የሚል ሦስተኛ ወገን መብት ያለው መሆኑ የሚመረመረው በፍርድ አፈፃፀም ላይ ያለው ንብረት የሶስተኛ ወገን መብት ያለበት መሆኑ በሚመረመርበት ዓይነትና ሁኔታ ስለሆነ መብቱን የሚያስከብረው በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህግ አንቀጽ 158 ሳይሆን በአንቀጽ 418 እና ተከታዮቹ ላይ በተመለከተው አግባብ ስለመሆኑ	201182	ወ/ሮ ጦይባ እንድሪስ እና ወ/ሮ መሠረት አበበ	ሚያዝያ 29 ቀን 2013 ዓ.ም	68
15.	የግራ ቀኝን ክርክር ለማጣራት ተከራካሪዎች የሰው ማስረጃቸውን እንዲያቀርቡ ትዕዛዝ ቢሰጥም ከሳሾች ምስክሮችን ማግኘት ባለመቻላቸው ምትክ ምስክሮች ለማቅረብ እንዲፈቀድላቸው ያቀረቡትን አቤቱታ ፍ/ቤት ሳይቀበለው ቀርቶ ተከሳሾች ምስክሮቹን ማቅረብ እንደሚችሉ አስተያየት በመስጠታቸው በነሱ በኩል መጥሪያ እንዲደርሳቸው ሲታዘዝ የሥነ ሥርዓት ጉድለት አለበት በማለት ትዕዛዙን ለሰጠው ፍርድ ቤት አቤቱታው ቀርቦ ውድቅ ከተደረገ ለክርክሩ የመጨረሻ የፍርድ ውሳኔ ሆኖ ከሥራ ነገር ፍርድ በፊት ይግባኝ የማይቀርብበት ስለመሆኑ	184447	እነ አቶ መስፍን ጌታቸው (2 ሰዎች) እና እነ አቶ መለሰ ግርማ (3 ሰዎች)	ህዳር 21 ቀን 2013 ዓ.ም	74

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.320 (1) እና (3)				
16.	<p>በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.74 (2) ድንጋጌ መሰረት “በቂ ሆኖ የሚገመት እክል” ምን እንደሆነ የተመለከተ ባይሆንም በቀጠሮ ለመቅረት ምን ምክንያት እንደሆነ አጠቃላይ ሁኔታውን መመርመር የሚያስፈልግ ሆኖ፣ አመልካች በራሱ ጉድለት ወይም ቸልተኝነት ቀጠሮውን ሳይከታተል ቀርቶ ካልሆነ በቀር፣ ፍትሕ የማግኘትና የመክራክር መብት ከግምት በማስገባት አመልካች የገጠመው እክል እንደ በቂ ምክንያት በመውሰድ ለተጠሪ ተገቢ ኪሳራና ወጪ በማስከፈል፣ የተዘጋው መዝገብ ተከፍቶ ክርክሩ እንዲሰማ መድረጉ አግባብ ስለመሆኑ</p> <p>የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.32 (2) እና 74 (1)</p>	182136	<p>አቶ ገ/ማርያም ገ/አግዚአብሔር እና ወ/ሮ ዓለምፀሐይ ገብሩ</p>	ጥቅምት 24 ቀን 2013 ዓ.ም	78
17.	<p>ፊ እግድ እንዲሰጥ የተጠየቀው ክስ ሳይቀርብ ከሆነ ተከላሽ የሚሆነው ወገን ላይ ያልተገባ የመብት ገደብ እንዳይደረግበት፣ ጊዜያዊ እግድ የሚጠይቀው ወገን ክስ ለማቅረብ ዝግጅት ላይ እንዳለና የክስ ዝግጅቱ ተጨማሪ ጊዜ ያስፈለገበትን ምክንያት፣ ክሱ እስኪቀርብ ድረስ የእግድ ትዕዛዙ ባይሰጥ የሚያስከትለው ጉዳት ማሳየት ያለበት ሲሆን ፍርድ ቤቱም ክሱን ለማቅረብ የሚያስፈልገውን ምክንያታዊ ጊዜ ድረስ ብቻ በጊዜ ገደብ የተገደበ የእግድ ትዕዛዝ ሊሰጥ የሚችል ስለመሆኑ</p>	191402	<p>የማነ ግርማይ ጠቅላላ ሥራ ተቋራጭ ኃ/የተ/የግል ማህበር እና ቻይና ሲ. ኢ. ኤም ሲ. ኢንጂነሪንግ ኩባንያ ሊሚትድ</p>	መስከረም 26 ቀን 2013 ዓ/ም	82

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 154(ለ)</p> <p>ፌዴራል የአገልግሎት ስርዓት አፈጻጸም የተጠየቀው ያለ ቅድመ ሁኔታ የሚከፈል የዋስትና ክፍያ ላይ ከሆነ፣ የገንዘብ ግዴታ/ዋስትና ሠነድ የፋይናንስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 648/2001 አንቀጽ 2(20)ን ጨምሮ በተለያዩ ሕጎች የፋይናንስ ቃል ኪዳን ወይም የፋይናንስ ግዴታን ለመፈጸም የሚሰጥ ወይም የሚያዝ ማንኛውም ሠነድ ሲሆን የግምጃ ቤት ሠነድን፣ የተስፋ ሠነድን እና ቦንድን ይጨምራል ተብሎ ትርጉም የተሰጠበትና፣ ዋስትናው የተሰጠው ያለ ቅድመ ሁኔታና የሚፈጸመውም ያለ ቅድመ ሁኔታ በመሆኑ፣ በዚህ ላይ የሚቀርብ ክስ የሚታገድ ከሆነ የውሉን ባሕሪ የሚቀይረው፣ ህግንና ተዋዋዮች ያሰቡትን ዓላማ ማሳካት የማይቻል ስለመሆኑ ያለ ቅድመ ሁኔታ ለመክፈል የተገባን የዋስትና ግዴታ እንዳይከፈል እግድ ማቅረብ ህጋዊነት የሌለው ስለመሆኑ</p>		(2 ሰዎች)		
18.	<p>አዲስ በቀረበ ክስ በጭብጥነት ተይዞ እልባት ሊሰጥበት የሚገባ ጉዳይ በሌላ መዝገብ ላይ በጭብጥነት ተይዞ እልባት የተሰጠበት መሆኑ ከተረጋገጠ ምንም እንኳን በቀደመው ክስ ለተጠየቀው ዳኝነት ምክንያት የሆነው ጉዳይ አዲስ ከቀረበው ክስ ጋር የተለያየ ቢሆንም አዲስ የቀረበውን ክስ መሠረት በማድረግ በጭብጥነት ተይዞ መጣራት የሚገባው ጭብጥ በቀደመው ክርክር እልባት የተሰጠበት መሆኑ ከተረጋገጠ አዲስ የቀረበው ክስ ድጋሚ የቀረበ</p>	193312	<p>እነ አቶ ጉዑሽ ካሳ</p> <p>(2 ሰዎች)</p> <p>እና</p> <p>አቶ ሲሳይ ታረቀኝ</p>	<p>የካቲት 25 ቀን 2013 ዓ.ም</p>	89

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	(res judicata) ነዉ የሚባል ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህግ አንቀጽ 5				
19.	<p>፪ በፍትህ ብሄር ሥነ-ሥርዓት ህግ አንቀጽ 342-344 ያሉት ድንጋጌዎች በሥራ-ነገረ ታይቶ የተወሰነ ጉዳይ በተቻለ መጠን ወደ ሥር ፍርድ ቤት ሳይመለስ ጭብጡን በይግባኝ ሰሚ ችሎት በኩል እንዲለወጥ ተደርጎ ክርክሩ እንዲቋቋም የሚያዘ፤ መጣራት የሚገባው ነገር ካለ ግን ግራ ቀኙና ማስረጃዎች በቅርብ በሚገኙበትና ጉዳዩ በተጀመረበት ፍርድ ቤት እንዲታይ እድል የሚሰጥ፤ የተጣራው ውጤት ሲቀርብም አዲስ የይግባኝ መዘገብ ሳይከፈት ቀድሞ በተመለሰበት መዘገብ ተጠቃሎ ፍርድ የሚሰጥበት እንጂ ይግባኝ ሰሚ ችሎት ጉዳዩ እንደገና እንዲጣራ በሠጠው ውሳኔም ሆነ የሥር ፍርድ ቤት አጣርቶ በደረሰበት ድምዳሜ ላይ የይግባኝም ሆነ የሠበር አቤቱታ የማይቀርብበትና ተጠቃሎ ሲመጣ በሠበር አቤቱታ የሚታይ ስለመሆኑ</p> <p>፫ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343 መሠረት ይግባኝ የቀረበለት ፍርድ ቤት ጉዳዩ በፍሬ ነገር የሚጣራና የሥር ፍርድ ቤት እንዲመለከተው የሚመለስ ከሆነ ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ የመጨረሻ ፍርድ የሚሰጥበት ሳይሆን ተጣርቶ እንዲቀርብለት ባዘዘው መሰረት የሥር ፍርድ ቤት አጣርቶ እስኪልክ ውጤቱን የሚጠብቅበትና መዘገቡን ለጊዜው በመዘጋት ውጤቱን መላክ</p>	186816	<p>ወ/ሮ ታንጉት ዲበኩሉ እና እነ አቶ ይታያል ዲበኩሉ (2 ሰዎች)</p>	<p>መስከረም 26 ቀን 2013 ዓ/ም</p>	94

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>እንጂ ጉዳዩን በመጀመሪያ የተመለከተው ፍርድ ቤት እንደ አዲስ እንደገና በሕግ አግባብ የመሠለውን እንዲወስን መመለስ የሥነ-ሥርዓት ሕጉ ከሚያዘው ውጪ ስለመሆኑ</p> <p>ፎብፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሰረት የሥር ፍርድ ቤት ጉዳዩን እንደገና ተመልክቶ ማስረጃ በማጣራትና ተገቢ ያለውን እርምጃ በመውሰድ ለመለሰሰት ፍርድ ቤት አባሪ በማድረግ የሚመለስበት ሥርዓት ማስረጃ ማጣራትና መመዘን የሚጠይቅ ተግባር ከሆነ ሰበር ሰሚ ችሎት ይህን የማድረግ ሥልጣን ስለሌለው የሥር ፍርድ ቤት አዲስ ያጣራውን አባሪ አድርጎ ሳይልክ ቀድሞ ከተሰማው ማስረጃና ክርክር ጋር አጣምሮ እንደ አዲስ ውሳኔ የሚሰጥበት እንጂ ለሰበር ችሎት ሊመለስ የማይችል ስለመሆኑ</p>				
20.	<p>ፎ ከአንድ በላይ ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት የችሎቱ ዳኞች ተሟልተው በጉዳዩ ላይ ውይይት አድርገው በሙሉ ድምጽ ወይም በአብላጫ ድምጽ ለመወሰን አቋም ሳይዙ ከተሰየሙት ዳኞች ከፊሎቹ ብቻ ፈርመው የሚሰጡት ውሳኔ/ትዕዛዝ የስነ ስርዓት ጉደለት (irregular proceedings) ያለበት ስለመሆኑ</p> <p>ፎ በዳኝነት ታይቶ የተሰጠ የሥነ ሥርዓት ጉደለት (irregular proceedings) ያለበት ውሳኔ/ትዕዛዝ የማረም ስልጣን ላለው ፍርድ ቤት ወይም ችሎት ቀርቦ በሚሰጥ ዳኝነት ይታረማል እንጂ በተከራካሪ ወገኖች</p>	185837	<p>ጀርጌ ኮንስትራክሽን እና አስማማዉ ኃላ/የተ/የግ/ማህበር</p>	<p>መጋቢት 29 ቀን 2013 ዓ/ም</p>	101

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>አመልካችነት ወይም በፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አነሳሽነት በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት በሚሰጥ አስተዳደራዊ ውሳኔ በሚደራጅ ችሎት በድጋሚ ታይቶ እንዲታረም ማድረግ መሰረታዊ የህግ ስህተት ስለመሆኑ የፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ. 209/1 እና 211/2፣ አዋጅ ቁጥር 25/1988 (በአዋጅ ቁጥር 138/1991፣ በአዋጅ ቁጥር 254/1993 እንተሻሻለው እና በአዋጅ ቁጥር 454/1997 እንደገና እንደተሻሻለው) አንቀጽ 16(2/ሀ)፣ 18(ሀ/1)፣ 21፣ 22 እና 27(1/ሐ) እንዲሁም የተሻሻለው የፌዴራል ዳኞች አስተዳደር ጉባኤ ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 684/2002 አንቀጽ 6(1/ሰ)</p>				
21.	<p>ይግባኝ የተባለበት ፍርድ፣ ወሳኔ ወይም ትእዛዝ በይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት የተለወጠ ወይም የተሻሻለ እንደሆነ የተሻሻለው ወይም የተለወጠው ፍርድ ወይም ወሳኔ ከመሰጠቱ በፊት በነበረው የመጀመሪያ ፍርድ፣ ወሳኔ ወይም ትእዛዝ መሰረት የተወሰደ ነገር እንዲመለስ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ያየው ፍርድ ቤት ተስማሚውን ትእዛዝ መስጠት ያለበት ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 349</p>	193215	<p>አቶ በቀለ ኢሳያስ እና እነ አቶ በረከት እንዳሻው (9 ሰዎች)</p>	25/05/2013 ዓ/ም	120
22.	<p>ፊ በሕግ የውክልና ስልጣን መስጫ ሰነድ አረጋግጦ አንዲመዘገብ ስልጣን በተሰጠው አካል ያልተረጋገጠና ያልተመዘገብ የውክልና ስልጣን ማስረጃ በመያዝ ሌላ ሰው ወክሎ ለመሟገት የቀረበን ሰው ለመወከል ብቁ የሚያደርግህን የውክልና ስልጣን ማስረጃ ይዘህ አልቀረብክም ብሎ ፍርድ</p>	185273	<p>አፍሪካ ጅስ ቲቢላ አ.ማ እና እነ አቶ ታዱ ጫላ (7 ሰዎች)</p>	ሐምሌ 28 ቀን 2012 ዓ.ም	130

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>ቤቱ ሊያስናብተው የሚገባ ስለመሆኑ የፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ. 63/1፣ አዋጅ ቁጥር 922/2008 አንቀጽ 9(1/ለ) እና አዋጅ ቁጥር 110/1990 10/1</p> <p>ፈለገውም መከላከያ መልሱን ያላቀረብ ተከላኝ ክሱ በሚሰማበት ቀን የፍትህ ብሄር ስነ ስርዓት ህግ አንቀጽ 137ን ጠቅሶ ከማስረጃ መግለጫ ጋር የሚያቀርበው የሰነድ ማስረጃ ይያያዝልኝ ጥያቄ በስነ ስርዓት ህጉ መሰረት ተቀባይነት የሌለው ስለመሆኑ</p>				
23.	<p>በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 78 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ላይ ነፃ እና ገለልተኛ የዳኝነት አካል በየደረጃው ማቋቋም ያስፈለገው ሰዎች ነፃና ገለልተኛ በሆነ አካል ፊት ቀርበው መብታቸውን በማስከበር ዳኝነታዊ መፍትሄ ማግኘት እንዲችሉ፣ በህግ ፊት እኩል ጥበቃ እና ፍትህ የማግኘት መብታቸውን ለማስከበር እንዲሁም ሌሎች የሰዎችን ሰብዓዊና ዲሞክራሲያዊ መብቶች ለማስከበር በመሆኑ የክልል ፍርድ ቤቶች በህግ በታወቀ ምክንያት በሕገ መንግስቱ የተሰጣቸውን የውክልና ሥልጣን መጠቀምና ለዜጎች ፍትህ መስጠት በማይችሉበት ሁኔታ ላይ ሲሆኑ እና ጉዳዩም የፌደራል ጉዳይ ሲሆን የሰዎችን ፍትህ የማግኘት መብት፣ እኩል የሕግ ጥበቃ የማግኘት መብት እና ሌሎች መብቶችን ለማስከበር የፌደራል ፍርድ ቤቶች በቀጥታ ጉዳዩን ተቀብለው የመዳኘት ሥልጣን የሚኖራቸው</p>	219089	<p>አሮሚያ ኢንሹራንስ አክሲዮን ማህበር እና እነ ወርልድ ቪቭርን ኢትዮጵያ (2 ሰዎች)</p>	<p>ሰኔ 27 ቀን 2014 ዓ.ም</p>	138

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
<p>ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 25፣ 37/1፣ እና አንቀጽ 78 እና ተከታዮቹ፣ የተባበሩት መንግስታት የሰበዓዊ መብቶች መግለጫ (Universal Declaration of Human Rights) አንቀጽ 7፣8 እና 10 እንዲሁም የዓለም አቀፍ የሲቪልና ፓለቲካ መብቶች ቃልኪዳን (International Covenant on Civil and Political Rights/ICCPR) አንቀጽ 2(3/ሀ እና ለ)፣ 26</p>					
ውል					153
24.	በፍትሐ ብሔር ህግ አንቀጽ 1179 ላይ የተመለከተው ድንጋጌ ተፈጻሚነት የሚኖረው በባለይዘታው እና ይዘታውን ይዞ ቤት በሰራ ሰው መካከል የታወቀ ግንኙነት በሌለበት ሁኔታ ብቻ በመሆኑ የባዶ ቦታ ሽያጭ ወል መፍረስን ተከትሎ በቦታው ላይ የተሰራ ቤት ህጋዊ ወጤትን አስመልክቶ ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለው የፍትሐ ብሔር ህግ አንቀጽ 1818 ስለመሆኑ	189608	እነ ወ/ሮ ትርጉጎ ገመቹ (3 ሰዎች) እና እነ ወ/ሮ ብርሀኔ ገመቹ (2 ሰዎች)	የካቲት 29 ቀን 2013 ዓ.ም	154
25.	ፌ የማይንቀሳቀስ ንብረትን በተመለከተ የሚደረግ የሽያጭ ወል ንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ላይ መመዝገብ እንዳለበት ህጉ ሲደነግግ ገዢው ወ.ሉ እንዲመዘገብ በሚመለከተው አካል ዘንድ ሲቀርብ ንብረቱ በሻጭ ስም መመዝገብ አለመመዝገቡን ወይም ሻጩ ወ.ሉን ለማድረግ ህጋዊ መብት ያለው መሆን አለመሆኑን ብቻ ሳይሆን በንብረቱ ላይ ዕዳ እና እገዳ ያለበት	186626	አቶ ሶሪ ጉተማ እና እነ ወ/ሮ ሀረገወይን ተ/ጸዮን (2 ሰዎች)	የካቲት 24 ቀን 2013 ዓ.ም	162

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>መሆን ያለመሆኑንም ለማጣራት ዕድል ያገኛል በሚል በመሆኑ ማንኛውም ጠንቃቃ ገዥ ወል ሲዋዋል ተገቢውን ጥንቃቄ እንዲያደርግ የሚጠበቅበት ስለመሆኑ</p> <p>ፎ የባልና ሚስት የጋራ ንብረት የሆነ ቤት ያለ አንደኛው ተጋቢ ፊቃድና ስምምነት ለሦስተኛ ወገን እንዳይተላለፍ በፍርድ ቤት አስቀድሞ እግድ የተሰጠበት ስለመሆኑ ንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ላይ ተረጋግጦ እያለ፤ የሽያጭ ወሉም መመዝገቡም ሆነ የሚመለከተው አካል ወሉን ሲመዘግብ ወይም ሲያረጋግጥ ተገቢውን ጥንቃቄ ሳያደርግ ቤት በሽያጭ በመተላለፉ የገዛ ሰው እንደ አንድ ጠንቃቃ ገዥ ማድረግ የሚገባውን ጥንቃቄ አለማድረጉን የሚያሳይና አስቀድሞ የተቋቋመ የሌላ ሰው መብትና ጥቅም ያለበትን የማይንቀሳቀስ ንብረት በመግዛት የተደረገ ወል ጸንቶ የማይቀጥል ስለመሆኑ</p> <p>የፍትሐ ብሔር ህግ አንቀጽ 1543-1566 እና 1185</p>				
26.	<p>የፍርድ ቤት እግድ የተሰጠበትን ቤት በሽያጭ በማስተላለፍ የሚደረግ የሽያጭ ውል ሕጋዊ ውጤት የሌለውና ሊፈርስ የሚገባ ስለመሆኑ</p> <p>የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁ.154 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች፣ የፍትሀ ብሄር ህግ ቁጥር 1808/2</p>	177862	<p>ወ/ሮ አበበች ዘበርጋ</p> <p>እና</p> <p>እነ አቶ ሙላት ለጃ</p> <p>(4 ሰዎች)</p>	<p>ጥር 28 ቀን 2012</p> <p>ዓ.ም</p>	170

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
27.	ያለፍርድ ቤት ፈቃድ የህፃን የማይንቀሳቀስ ንብረት ለመሸጥ የሚደረግ ውል ህጋዊ ውጤት የሌለው ስለመሆኑ	194876	ፍቅሩ መገርሳ እና እነ ሚሊዮን ተካ (2 ሰዎች)	ሚያዝያ 28 ቀን 2013 ዓ.ም	183
28.	በፀና አኳኋን ባልተደረገ ውል በተገኘ ቦታ ላይ ቤት የሰራ ሰው ቤቱን ለመገንባት ያወጣው ወጪ (Book Value) እንዲከፈለው ክስ በማቅረብ መጠየቅ የሚችል ስለመሆኑ	188881	አቶ ማስሬ ገድፍ እና አቶ ፈንታሁን ቸኮል	መጋቢት 29 ቀን 2013 ዓ.ም	197
29.	በጽሁፍ የተደረገ ውል በይዘቱ ውሉ ለጥቅሙ የተደረገለትን ሶስተኛ ወገን የማይገልጽ ከሆነ በውሉ ላይ በግልጽ ከተመለከቱት ከተዋዋሩ ህሳብ ውጪ በመውጣት ተዋዋዩ ውሉን በስሙ የተዋዋለው ለራሱ ጥቅም ሳይሆን ለሌላ ሶስተኛ ወገን ጥቅም ነው በማለት በውሉ በግልጽ ከተመለከተው ተዋዋይ ውጪ ሌላ ሰው ተጠቃሚ እንዲሆን በማድረግ ፍርድ ቤቶች ውልን እንዲተረጉሙ ህግ ስለማይፈቅድ በእኔ ገንዘብ የተገዛ ቤት ነው በሚል በሌላ ሰው ስም የተገዛና የተመዘገበ ቤት ለማስለቀቅ የሚቀርብ ክስ ተቀባይነት የሌለው ስለመሆኑ	207885	አቶ መልካምአየሁ መንገሻ እና እነ ወ/ሮ አለም በርሄ (2 ሰዎች)	ጥር 26 ቀን 2014 ዓ.ም	204
30.	የማይንቀሳቀስ ንብረት በስጦታ ለማስተላለፍ የተደረገ ውል በውል አዋዋይ ፊት ተረጋግጦ የተመዘገበ ከሆነ በስጦታ ውሉ ላይ ውሉ በስጦታ ሰጪና በምስክሮች ፊት የመነበብ ስርዓት የተፈፀመበት ነው ተብሎ ባይፃፍም	193067	እነ መሰረት ወ/አማኑኤል (2 ሰዎች) እና	ሐምሌ 30 ቀን 2013 ዓ.ም	213

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>የመነበብ ስርዓት በሰነድ አረጋጋጫ እንደተፈጸመ ተቆጥሮ የሰጠታ ውሉ ህጋዊ ውጤት እንዲኖረው ሊደረግ የሚገባ ስለመሆኑ</p> <p>(የፌ/ፍ/ቤቶችን አዋጅ እንደገና ለማሻሻል በወጣው አዋጅ ቁጥር 1234/2013 መሰረት በፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ቀደም ሲል በሰ/መ/ቁጥር 32337፣70057፣147331፣17429 እና 22712 ላይ እና በሌሎች መዝገቦች ላይ ከኑዛዜ እና ከስጦታ ውል ፎርምና ከመነበብ ስርዓት ጋር በተያያዘ የተሰጠ የሕግ ትርጉም ተለውጧል።)</p>		<p>እነ ጌታቸው ይልማ (3 ሰዎች)</p>		
31.	<p>ፊ የቅድሚያ ክፍያ ማገቻ ሰነድ (Advance Payment Guarantee/Bond) በሰነድ ሰጪውና በተጠቃሚው (ቅድሚያ ክፍያ በከፈለው አሰሪ) መካከል የዋስትና ውል የሚያቋቁም ሰነድ በመሆኑ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1902 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎችና በአንቀጽ 3271 መሰረት የሚገዛ ስለመሆኑ</p> <p>ፊ ዋናውን ውል ለማከራከር ስልጣን ያለው ፍርድ ቤት ተቀፅላውን ውል የሚመለከት ክርክር ተቀብሎ የመዳኘት ስልጣን ያለው ስለመሆኑ</p>	211616	<p>ቡና ኢንተርናሽናል ባንክ አ.ማ እና አዲስ አበባ ቤቶች ግንባታ ፕሮጀክት ጽ/ቤት</p>	<p>ሰኔ 29 ቀን 2014 ዓ.ም</p>	226
32.	<p>የይመስል ውል (simulated contract) እና ሽሽግ ውል (counter-deed or back-letter) ተቋቁመዋል የሚያሰኙ ሕጋዊ መሰረቶችና ሕጋዊ ውጤታቸው፡-</p> <p>አንድ ባለእዳ ለባለገንዘቦች የገባውን ግዴታ ላለመወጣት ካለው ዓላማ</p>	207446	<p>ወ/ሮ ፍሬህይወት ጋሜ እና እነ ወ/ሮ ኤልሳቤት ኪ/ማሪያም</p>	<p>መጋቢት 27 ቀን 2014 ዓ.ም</p>	239

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>በመነሳት ብቻ ሳይከስር በእጁ ያለው ሀብት ለባለገንዘቡ የመብት ጥያቄ ማስፈፀሚያ እንዳይውል በተለያዩ መንገዶች በተንኮል ንብረቱን በግዥ ወይም በስጦታ አገኘሁ ከሚል ሶስተኛ ወገን ጋር በመመሳጠር ባለገንዘቡን የሚጎዳ የአጭብርባሪነት ተግባር በመፈፀም ንብረቱን ቢያስተላለፍ ከሶስተኛ ወገን ጋር የተደረገው ውል ሕጋዊ ውጤት የማይኖረው ስለመሆኑ</p>		(2 ሰዎች)		
ንብረት					256
33.	<p>ፎ በባለሀብትነት መብት አለመጠን መገልገል በተፈጠረ ጊዜ ይህንን አስመልክቶ በፍ/ብ/ሀ/ቁ 1149 እና 1225 መሰረት የሁከት ይወገድልኝ ክስ ማቅረብ የማይቻል ስለመሆኑ</p> <p>ፎ የሁከት ይወገድልኝ ክስ ሊቀርብ የሚችለው በተጨማሪም በይዘታ መብት ላይ የተፈጠረን የሁከት ተግባር ለማስወገድ እንጂ ሊሰራ የታሰበ ሰራ ሊያስከትል የሚችለውን ጫና በመገመት ባልተፈፀመና ወደፊት ሊፈጠር በሚችል ድርጊት ላይ የሁከት ክስ ሊቀርብ የማይችል ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሀ/ቁጥር 1149</p>	181821	<p>አቶ መኮንን ስሜነህ እና አቶ ፀጋሁን ሁነኛው</p>	ጥቅምት 26/ 2013 ዓ.ም	257
34.	<p>የአስተዳደር አካል በክርክር ሂደት በፍርድ አደባባይ ከተረታ በኋላ ተከራካሪው ወገን መብት ያገኘበትን ካርታ በማምከን አስቀድሞ የተሰጠው ውሳኔ እንዲለወጥለት የሚያቀርበው አቤቱታ ውድቅ ሊደረግ የሚገባው</p>	184069	ንፋስ ስልክ ላፍቶ ክፍለ ከተማ ወረዳ 10 ቤቶች አስተዳደር ጽ/ቤት	መጋቢት 27 ቀን 2013 ዓ.ም	262

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 9(1) (2)፣ 12/1 እና 40/1 ድንጋጌዎች እና የፍ/ብ/ሕ/ቁ 1195 እና 1196</p>		<p>እና ጂብሪል ሚስባህ</p>		
35.	<p>በፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1195 (1) መሰረት የማይንቀሳቀስ ንብረት ባለሀብትነት ምስክር ወረቀት በማወቅ በአስተዳደር ክፍል የተሰጠው ሰው ባለሀብት እንደሆነ የተወሰደውን የህግ ግምት ማስተባበል የሚቻለው ማስረጃው የተገኘው ከህግ አግባብ ውጭ በሆነ ሁኔታ መሆኑን በማስረዳት እንደሆነ በፍ/ብ/ህ/ቁጥር 1196 በተደነገገበት ሁኔታ የሰው ምስክር በመስማትና ቦታው ድረስ በመሄድ የችሎት ምልክታ በማድረግ የሚሰጥ ውሳኔ የምስክር ወረቀት በተሰጠበት ንብረት ላይ ባለሀብትነትን የማይለውጥ ስለመሆኑ</p>	183001	<p>አቶ ነጋ ኃይሉ እና ወ/ሮ ሀና ኃይሉ</p>	<p>ታህሳስ 22 2013 ዓ.ም</p>	267
36.	<p>የሁከት ይወገድልኝ ክስ የቀረበለት ፍርድ ቤት ሁከት የተፈጠረ መሆን ያለመሆኑን አጣርቶ በመወሰን ረገድ ሁከት ተፈጠረ በተባለበት ወቅት ንብረቱ በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ መንገድ በከላሽ ይዞታ ስር የነበረ መሆን አለመሆኑን እና ተከላሽ በክሱ የተጠቀሰውን ተግባር ለመፈጸም የሚያስችል መብት ያለው መሆን ያለመሆኑን እንጂ ከዚህ በላይ በመሄድ በወርስ እና በይዞታ ባለቤትነት ላይ ተመስርቶ መወሰን ተገቢነት የሌለው ስለመሆኑ የፍትሐ ብሔር ህግ አንቀጽ 1140፣ 1149 (1) እና 1149 (3)</p>	186348	<p>ወ/ሮ አሚና አደን እና አቶ አብዱ ሙሀመድ</p>	<p>መጋቢት 30 ቀን 2013 ዓ.ም</p>	272

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
37.	<p>ፎ ከመሬት ጋር በተያያዘ የሚፈጠሩ መብቶች እና ግዴታዎች የሚመሩት በንብረት ህግ አጠቃላይ መርሆዎች በመሆኑ የከተማም ሆነ የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀምን አስመልክቶ የሚወጡ ህጎች/አዋጆች በንብረት ህግ ማዕቀፍ ውስጥ የሚመደቡ በመሆኑ ከንብረት ጋር በተገናኘ ያሉ ጽንሰ ሃሳቦች፣ ህጎች እና መርሆዎች ከመሬት ጋር በተያያዘ ለሚቀርብ ክርክር እንደየአግባብነታቸው ተፈጻሚነት ያላቸው ስለመሆኑ</p> <p>ፎ አንድን ንብረት አስመልክቶ የሚቀርበውን ክስ ተከትሎ ንብረትን የሚመለከት የህግ ክፍል ተፈጻሚ የሚሆነው ከላሽ ክስን ያቀረበው ንብረቱን በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ መንገድ በእጁ ካደረገ በኋላ በንብረቱ ላይ ያለው መብት እንዲከበርለት የተረጋገጠ ሲሆን በመሆኑ የተጠየቀው ዳኝነት ንብረትን የሚመለከት መሆኑ ብቻውን ጉዳዩን የንብረት ክርክር የማያደርገው ስለመሆኑ</p>	186461	<p>ሰይድ ዑመር እና ወ/ሮ ሀዋ ሰይድ</p>	መጋቢት 28 ቀን 2013 ዓ.ም	276
38.	<p>በፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1179 ስር የተመለከተው በሌላ ሰው ይዞታ ላይ የሚደረግ ግንባታን የመቃወም ጉዳይ አግባብ ባለው የአስተዳደር አካል በተሰጠ ይዞታ ላይ በሚደረግ ግንባታ ላይ ተፈጻሚነት የሌለው ስለመሆኑ</p>	186946	<p>እነ ወ/ሮ አለሚቱ ተክሌ (2 ሰዎች) እና እነ ወ/ሮ እብስቴ ምስክር (2 ሰዎች)</p>	26/08/2013 ዓ.ም	282

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
ውርስ					289
39.	ተወላጅ መሆን ለወራሽነት ብቁ ከሚያደርጉ ህጋዊ መስፈርቶች ውስጥ አንዱ ስለመሆኑ ከፍ/ብ/ህግ ቁጥር 842 እና 830 ድንጋጌዎች ጣምራ ንባብ መገንዘብ የሚቻል ቢሆንም ይህ ማለት ግን የሚችን ንብረት ለመውረስ ስለተወላጅነት በተመለከተው ሥርዓት መሰረት መወለድን ማረጋገጥ የግድ ማለት ሳይሆን በተለይ ውርሱ የሚመለከተው ወደታች የሚቆጠሩ ተወላጆችን በሆነ ጊዜ ሥልጣን ባለው ፍርድ ቤት የተሰጠ የወራሽነት ማስረጃ መያዝ በቂ ስለመሆኑ	180281	ወ/ት ዮዲት ሰለሞን እና ወ/ሮ አይናለም ወርቁ	ጥቅምት 30 ቀን 2013 ዓ.ም	290
40.	አስቀድሞ ከወርስ ንብረት የተቀበለ ወራሽ የወርስ ክፍፍል ፋይል ሲከፈት የወርስ ሀብቱን ለመውረስ ካልጠየቀ አስቀድሞ የወሰደውን ንብረት ወደ ወርስ ሀብት መልሶ ለመውረስ የሚገደድበት አግባብ የሌለ ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሕ/ቁ.1073 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች	191963	እነ አቶ ምንዳዬ አስታጥቁ (2 ሰዎች) እና እነ ወ/ሮ በላይነሽ አስታጥቁ (5 ሰዎች)	ሚያዝያ 12 ቀን 2013 ዓ.ም	295

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
ቤተሰብ					300
41.	<p>በባልና ሚስት የንብረት ክፍፍል ክርክር ወቅት ድብቅ የጦር መሳሪያ መኖሩ እስከተረጋገጠ ድረስ በሕግ አግባብ ስልጣን ባለው አካል አለመመዝገቡ መሳሪያው የለም የሚያስብል ሳይሆን የኢኮኖሚ ጥቅም ያለው እና ባልና ሚስት በትዳር እያሉ ያፈሩት እስከሆነ ድረስ ከሚመለከተው አካል ተመዝግቦ መሳሪያውን ለመያዝ ፈቃድ አለመስጠቱ፤ የተጋቢዎቹ የጋራ ሀብት እንዳይሆን የማያደርገው ስለመሆኑ</p> <p>የአማራ ክልል የቤተሰብ ሕግ አዋጅ ቁጥር 79/1995 አንቀጽ 73 (1) እና 101</p>	179121	<p>አቶ ካሳ በለጠ እና ወ/ሮ ሥራይቱ ነጋሽ</p>	ሐምሌ 28 ቀን 2012 ዓ.ም	301
42.	<p>ጋብቻ በፍቺ ውሳኔ መፍረሱን ተከትሎ በንብረት ክርክር ወቅት የግል ዕዳ ነው ተብሎ ውሳኔ ያገኘ ዕዳ ፍ/ቤት ቀርቦ ባልተለወጠበት ሁኔታ በባለዕዳው ተጋቢ በኩል ለመጣው እዳ ሌላኛው ተጋቢ ተጠያቂነት የሌለበት ስለመሆኑ</p> <p>የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 34 (1)፣ የፌደራል የቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 57፣ 70፣ 71፣ 89 እና 93</p>	190295	<p>ወ/ሮ ቱኒዝ ሙሉኔታ እና እነ አቶ አብርሃም ከለለወ (3 ሰዎች)</p>	ሚያዝያ 15 ቀን 2013 ዓ.ም	305

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
ግብር					315
43.	<p>ፎጣንኛውም አካል ከቀረጥ እና ታክስ ነፃ ባስገባቸው እቃዎች በአንዱም ሆነ በሌሎቹ ወይም በሌላ ምክንያት የሚፈለግበት መክፈያ ጊዜው የደረሰ የታክስ እዳ መኖሩን የኢትዮጵያ ገቢዎችና ጉምሩክ ባለስልጣን ያረጋገጠ እንደሆነ እዳው ተከፍሎ እስኪያልቅ በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ የቀዳሚነት መብት ስላለው በታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 41(4) (ለ) መሰረት በማናቸውም የፍርድ ሂደት ዕገዳ በተደረገበት ወይም የአፈፃፀም ትዕዛዝ የተሰጠበት ንብረትን ባለስልጣኑ የመያዝ ስልጣን የሌለው መሆኑ የተመለከተ ቢሆንም ድንጋጌው ንብረትን የመያዝ ሁኔታን ብቻ የሚከለክል እንጂ ባለስልጣኑ የግብር እዳውን ለማስከፈል የሚኖረውን የቀደምትነት መብት የሚያሳጣ ስላለመሆኑ</p> <p>የጉምሩክ አዋጅ ቁጥር 859/06 አንቀጽ 73(3)፣ እና 130፣122(1)፣ 6 እና የታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 983/08 አንቀጽ 39(1 እና 2)</p> <p>ፎ ከቀረጥ ነጻ የገባ ንብረት ተመልሶ እስካልወጣ ድረስ ተገቢው የግብር እዳ ተከፍሎበት ሀገር ውስጥ የሚቀር በመሆኑ ለግብር እዳ በዋስትና ሊያዝ የሚችል ስለመሆኑ</p>	192732	<p>መሐመድ አብዱላሂ የማሸነፊ ኪራይ እና በጉምሩክ ኮሚሽን የአዲስ አበባ ቃሊቲ ቅርንጫፍ ዕ/ቤት</p>	ታህሳስ 22 ቀን 2013 ዓ/ም	316

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
44.	<p>ፍ/ቤቶች በጉምሩክ አዋጅ ቁጥር 859/2006 አንቀጽ 155 (3) እና በፌዴራል የታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 57 (4) መሰረት ከግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ የቀረበላቸውን ጉዳይ የሕግ ስህተት ካልሆነ በቀር ፍሬ ነገር በማስረጃ አጣርቶ ድምዳሜ ላይ ለመድረስ ስልጣን የሌላቸው ስለመሆኑ</p>	187882	<p>ቴ.ኤም.ዜ.ድ.ቢ ኃ/የተ/የግል ማህበር እና በኢትዮጵያ ጉምሩክ ኮሚሽን የሞጆ ጉ/ቅ/ፅ/ቤት</p>	ሚያዝያ 25 ቀን 2013 ዓ.ም	322
45.	<p>ፍ ተጨማሪ እሴት ታክስ የሚከፈልበትን እቃ ወይም አገልግሎት የሚሸጥ ማንኛውም የተ.እ.ታ ተመዝጋቢ ለተጠቃሚው የሚሸጠውን እቃ ወይም አገልግሎት ዋጋ ሲገልፅ በዋጋው ላይ 15 በመቶ የተ.እ.ታ አካቶ መግለፅ ወይም ዋጋው የተ.እ.ታ ያላካተተ ከሆነም ይህንኑ ለገዥ በማያሻማ አኳኋን ማሳወቅና የተ.እ.ታ በደረሰኝ የመሰብሰብ ግዴታ ያለበት ስለመሆኑ</p> <p>ፍ የእቃው ወይም የአገልግሎት ዋጋ ላይ የተ.እ.ታ መካተቱ ሳይገለጽ ወይም ዋጋው ላይ የተ.እ.ታ አልተካተተም ብሎ በግልጽ ለተጠቃሚው ሳይገለጽ ግብይት የተፈፀመ እንደሆነ የእቃው ወይም የአገልግሎቱ ዋጋ ነው ተብሎ በውሉ የተጠቀሰው ገንዘብ የተ.እ.ታ እንዳካተተ የሚቆጠር ስለመሆኑ</p>	194135	<p>ዳይናሚክ ሎጅስቲክ አቅርቦት የድጋፍ አገልግሎት እና አቶ ፈሬሳ ኢዶ</p>	የካቲት 29 ቀን 2013 ዓ/ም	330

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
የዳኝነት ስልጣን					335
46.	የኑዛዜ ወራሽነት የምስክር ወረቀት ይሰረዝልን ጥያቄ ሰፊና ወስብስብ ክርክሮች ተደርጎ፣ በሕጉ አግባብ ተገቢ ማጣራትና ምርመራ ተደርጎበት ወሳኔ የሚሰጥበት እንጂ የምስክር ወረቀቱን ለማግኘት ከሚቀርብ አቤቱታ ጋር ተመሳሳይነት ያለው ባለመሆኑ የኑዛዜ ወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰረዝልኝ በማለት የሚቀርብ አቤቱታን መርምሮ ወሳኔ ለመስጠት የሥራ-ነገር ስልጣን የፌደራል ፍ/ቤቶች እንጂ የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች ስላለመሆኑ	171061	አቶ ጌታቸው ሙሉጌታ እና እነ አቶ መላኩ ሙሉጌታ (3 ሰዎች)	መጋቢት 21 ቀን 2012 ዓ.ም	336
47.	ተገድዶ የመያዝ ህጋዊነትን የማረጋገጥ ጉዳይ አስመልክቶ የዳኝነት ስልጣኑ ተለይቶ ለፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያልተሰጠ በመሆኑ የሚቀርብ አቤቱታን ተቀብሎ የማየት የመጀመሪያ ደረጃ የዳኝነት ስልጣን ያለው የፌደራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ስለመሆኑ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀፅ 5(1('ፕ)) እና 11(1)፣ (3)	230167	የአዲስ አበባ ፖሊስ ኮሚሽን እና እነ ሙሉጌታ መንግስት (3 ሰዎች)	ሐምሌ 28/2014 ዓ.ም	341

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
ንግድና ኢንሹራንስ					346
48.	<p>መድን ሰጪ ለሦስተኛ ወገን የክፈለውን ካሳ ከመድን ገቢው ለማስመለስ በሚቀርብ ክስ ላይ ተፈጻሚነት የሚኖረው ይርጋ በፍትሐ ብሔር ህጉ አንቀጽ 1676(1) መሠረት መቆጠር የሚችለው ከሳሹ በመብቱ መስራት ከጀመረበት ቀን ጀምሮ ነው የሚለው በፍትህ ብሄር ህግ አንቀጽ 1846 ላይ በተመለከተው ድንጋጌ መሠረት ሲሆን በንግድ ህግ አንቀጽ 674/1/ ላይ የተመለከተው የሁለት ዓመት የይርጋ ጊዜው መቆጠር የሚጀምረው መድን ሰጪው በሦስተኛ ወገን ላይ ለደረሰው ጉዳት ካሳ ከክፈለበት ቀን ጀምሮ ስለመሆኑ</p>	177907	<p>ሕብረት ኢንሹራንስ ኩባንያ አ.ማ እና ሚካኤል አባተ ሕንፃ ተቋራጭ</p>	<p>መጋቢት 24 ቀን 2012 ዓ.ም</p>	347
49.	<p>ፎ በሦስተኛ ወገኖች ላይ በተሸከርካሪ ለማደርስ አደጋ የኢንሹራንስ ሽፋን የሰጠ ኢንሹራንስ ኩባንያ በአንሹራንስ ወሎ ላይ ኢንሹራንስ ገቢው ይህንን ካደረገ ወይም ካላደረገ ተጠያቂነት አይኖርብኝም በማለት ያስቀመጠውን ሁኔታ መሰረት በማድረግ በሦስተኛ ወገን ላይ ለደረሰው ጉዳት ካሳ ላለመክፈል ጉዳት ለደረሰበት ሦስተኛ ወገን መከራከሪያ ለማድረግ የማይችል ስለመሆኑ</p> <p>አዋጅ ቁጥር 799/2005 አንቀጽ 6/1</p> <p>ፎ በኢንሹራንስ ወል ፖሊሲው ላይ የተቀመጠውን የማግለያ ወይም ሌላ</p>	196878	<p>ፀሐይ ኢንሹራንስ አ.ማ እና እነ አቶ ሃብቴ አንግዳው (3 ሰዎች)</p>	<p>የካቲት 30 ቀን 2013 ዓ/ም</p>	353

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>ሁኔታ መሰረት በማድረግ ኢንሹራንስ ሰጪው በኢንሹራንስ ገቢው ላይ መከራከሪያ ሊያደርግ የሚችለው በቅድሚያ ጉዳት ለደረሰበት ሦስተኛ ወገን በአዋጅ ቁጥር 799/2005 አንቀጽ 16 እና በኢንሹራንስ ዉል ፖሊስዉ መሰረት ካሳ ከከፈለ በኋላ ስለመሆኑ</p> <p>አዋጁ ቁጥር 799/2005 አንቀጽ 6/2</p>				
50.	<p>የገንዘብ መጠኑ እና ቀን ሳይጻፍበት በቼክ አውጭው ተፈርሞ የተሰጠ ቼክ (Blank Cheque) ቀንና የገንዘብ መጠን ተሞልቶ ለከፋዩ ባንክ በቀረበ ጊዜ በንግድ ህጉ አንቀጽ 827 እና 828 ስር አንድን ሰነድ ቼክ የሚያሰኙ መገለጫዎችን ስለሚያሟሉ እንደ ቼክ የሚቆጠሩ እና ህጋዊ ውጤት ያላቸው ስለመሆኑ</p>	193270	<p>አቶ ሐበን ጉዕሽ እና ናይል ፔትሮሊየም ካምፓኒ ሊሚትድ ኢትዮጵያ</p>	የካቲት 24 ቀን 2013 ዓ.ም	358
51.	<p>የኢንሹራንስ ሽፋን ወደፊት ለሚደርስ አደጋ የሚሰጥ የመድን ሽፋን በመሆኑ በልዩ ሁኔታ በግልጽ ስምምነት ካልተደረገ በቀር በዋናው ኢንሹራንስ ውል ላይ ሳይካተት የቀረውን የአደጋ ምክንያት ለማካተት የሚደረግ የመድን ሽፋን ማስፊያ (Extension) ውል ወደ ኋላ ተመልሶ ዋናው የኢንሹራንስ ውል ከተፈረመበት ቀን ጀምሮ ተፈጻሚ እንዲሆን መወሰን መሰረታዊ የህግ ስህተት ስለመሆኑ</p> <p>የንግድ ህግ አንቀጽ 659/1</p>	173380	<p>የኢትዮጵያ መድን ድርጅት እና ሐበሻ ሲሚንቶ አክሲዮን ማህበር</p>	ጥቅምት 28 ቀን 2012 ዓ.ም	370

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
52.	<p>አንድ እቃ በአየር መንገድ ተጭኖ ሲጓጓዝ ባለእቃው ሲያስረክብ በእቃው ያለውን ልዩ ጥቅም በመግለጽ ተገቢውን ተጨማሪ ዋጋ መክፈሉን ካላስረዳ በቀር እቃው ተጓጉዞ ርክክብ እስከሚፈጸም ድረስ ባለው ጊዜ ቢጠፋ ወይም ጉዳት ቢደርስበት ካሳ ሊከፈል የሚገባው በጠፋው እቃ ወይም ጉዳት ለደረሰበት እቃ በአንድ ኪሎ ግራም 17 ስፔሻል ድሮዊንግ ራይት በመክፈል ስለመሆኑ</p> <p>የሞንትራል ቃል ኪዳን (Montreal Convention of 1999) አንቀጽ 22 (3) እና አዋጅ ቁጥር 820/2006</p>	171352	<p>የኢትዮጵያ አየር መንገድ እና ብርሃን ኢንሹራንስ ኩባንያ አ.ማ</p>	ጥር 25 ቀን 2012 ዓ.ም	377
53.	<p>ለሶስተኛ ወገኖች የካሳ ክፍያ የፈጸመ የኢንሹራንስ ኩባንያ በደንበኛው ላይ የሚያቀርበውን ክስ ማቅረብ ያለበት ለሶስተኛ ወገን የካሳ ክፍያ ከፈጸመበት ቀን ጀምሮ ባለው ሁለት ዓመት ጊዜ ውስጥ እንጂ በሶስተኛ ወገኖች ላይ አደጋው ከደረሰበት ቀን ጀምሮ ስላለመሆኑ</p> <p>የንግድ ህግ አንቀጽ 674/1፣ አዋጅ ቁጥር 799/2005 አንቀጽ 6/2 እና የፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1846</p>	179983	<p>ኢትዮ ላይፍ ኤንድ ጄኔራል ኢንሹራንስ አ.ማ እና ወ/ሮ ሀሪያ ታደሰ</p>	መጋቢት 24 ቀን 2012 ዓ.ም	385
54.	<p>ፊ አንድ የንግድ ምልክት በባለቤትነት ያስመዘገበ ሰው ላስመዘገበበት የዓለም አቀፍ ምድብ የንግድ ምልክቱን በብቸኝነት የመጠቀም መብት (Exclusive Right) ያለው ስለመሆኑ፤</p> <p>ፈ በንግድ ምልክትነት እና በንግድ ስምነት ተመዝግቦ ጥቅም ላይ እየዋለ</p>	192580	<p>እንደራስ ናሽናል ኃላ/የ/የግ/ማህበር እና እንደራስ የንብረት</p>	ጥር 26 ቀን 2013 ዓ.ም	391

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>ያለ በሌላ ሰው ባለቤትነት በንግድ ስምነት ሊመዘገብ አይገባም ወይም የተመዘገበው ሊሰረዝ ይገባል የሚል ክርክር ሲቀርብ ተቃውሞ የቀረበበት አንድ አይነት ስለመሆኑ ወይም የሚመሳሰልና ህዝብን የሚያሳስት እንዲሁም የአስመዘጋቢውን መብት የሚጎዳ ስለመሆን አለመሆኑ በማስረጃ ሊረጋገጥ የሚገባ እንጂ የህግ ማዕቀፍ የለም ተብሎ የሚታሰፍ ስላለመሆኑ፤</p> <p>ዓለም አቀፍ እቃዎች እና አገልግሎቶች ምድብ ለመወሰን የወጣ ናይስ ስምምነት (Nice Agreement Concerning the International Classification of Goods and Services for the purposes of the Registration of Marks)፣ አዋጅ ቁጥር 813/2006፣ ከንግድ ምዝገባና ፈቃድ አዋጅ ቁጥር 980/2008፣ በንግድ ምልክት ምዝገባና ጥበቃ አዋጅ ቁጥር 501/1998 እና የእነዚህ አዋጆች ማስፈጸሚያ ደንቦች</p>		<p>አስተዳደር ኃላ/የተ/የግ/ማህበር</p>		
55.	<p>በኢንሹራንስ ውል ፓሊሲ ላይ የተመለከተው አደጋ ደርሶ ከሚከፈለው ካሳ ወይም ጉዳቱን በማስጠገን ከሚወጣው ወጪ ላይ ኢንሹራንስ ገቢው በውሉ በተወሰነው ልክ የራስ ኪሳራ/<i>Own Damage</i> (የአደጋ መነሻ ወይም Excess) ኢንሹራንስ ሰጪው ቀንሶ እንዲያስቀር የሚደረግ ስምምነት ህጋዊ ውጤት ሊሰጠው የሚገባ ስለመሆኑ</p> <p>የንግድ ህግ አንቀጽ 663/2፣ 654/1 እና 658፣ 678 እና የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1731/1</p>	197994	<p>ብሔራዊ የኢትዮጵያ ኢንሹራንስ ኩባንያ አክሲዮን ማህበር እና አቶ ዳዊት ገ/ሀና</p>	<p>ሚያዝያ 26 ቀን 2013 ዓ.ም</p>	401

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
56.	የደላላነት ስራ ለመስራት የሚያስችል የንግድ ፈቃድ ሳይኖር የደላላነት ስራ ሰርቻለሁ ብሎ ክፍያ ለማስከፈል የሚቀርብ ክስ የህግ ጥበቃ በሌለው መብት ላይ ተመስርቶ የሚቀርብ ስለሆነ ውድቅ ሊደረግ የሚገባ ስለመሆኑ የንግድ ህግ አንቀጽ 5/19፣ 56 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች	204199	አቶ ዳዊት በላይ እና አቶ ፀጋዬ ሰኚ	ጥር 23 ቀን 2014 ዓ.ም	409
57.	የብድር ውል የአራጣ ውል ነው ለማለት መሟላት የሚገባቸው ሁኔታዎች	178414	እነ ወ/ሮ ገነት በላቸው (2 ሰዎች) እና አቶ ዮሴፍ አከበረኝ	ሚያዝያ 26 ቀን 2012 ዓ.ም	415
---	ይህ ውሳኔ በቅጽ 24፣ ገጽ 252 ላይ የታተመ ሲሆን በዚህ ቅጽ ጭብጡ ብቻ ተስተካክሎ ወጥቷል። አንድ ባንክ ለደንበኛው ክፍያ የፈጸመው በዋናነት ተከፋይ ሰው ብቻ ያወቀዋል ተብሎ የሚገመተውን ፍሬ ነገር ማለትም ገንዘቡን የላከው ሰው ማንነት፣ የተላከው ገንዘብ መጠን፣ የሚስጥር ቁጥር እና የተላከለት ሰው ስም እና ተከፋይ ሰው የሰጠው መረጃ ተዛማጅና ትክክል መሆናቸው በተለመደው አሰራር መሰረት በማረጋገጥ እስከሆነ ድረስ ክፍያውን የተቀበለው ሰው ሀሰተኛ የቀበሌ መታወቂያ ይዞ ስለቀረበ ክፍያው ለማይገባው ሰው ነው በሚል ምክንያት ባንኩ በድጋሚ ገንዘቡን እንዲከፍል የሚገደድበት የህግ ምክንያት የሌለ ስለመሆኑ	188419	አባይ ባንክ አ.ማ እና አቶ ማርቆስ ጋትሮ	መስከረም 25 ቀን 2012 ዓ.ም	----

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	አዋጅ ቁጥር 592/2000 አንቀጽ 2/2/መ/፣ 53				
አፈፃፀም					424
58.	<p>ፊ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 435 በጠባቡ መተርጎም ስላለበት በአክሲዮን ሽያጭ ማስታወቂያ ላይ መገለጽ የሚገባው ነገር ባለመገለጹ ወይም የሽያጩ ሥነ ሥርዓት በትክክል ባለመፈጸሙ ምክንያት በተፈጠረ ጉድለት ሐራጁ ሊፈርስ የሚችልበትን ልዩ ሁኔታ ድንጋጌው ባለማመላከቱ ጉዳት የደረሰበት ማንኛውም ሰው የሐራጅ ሽያጩ ሳይፈርስ ለጉዳቱ አላፊ በሆነው ሰው ላይ ክስ አቅርቦ ተገቢውን ካሳ የሚካስ ስለመሆኑ</p>	193115	<p>አቶ ቶሬቅ መለሰ እና እነ አቶ እንድሪስ ሳቢር (2 ሰዎች)</p>	ጥር 27 ቀን 2013 ዓ/ም	425
የወንጀል ህግ					431
59.	<p>የቅጣት ውሳኔ እንዳይገደብ በወንጀል ህግ አንቀጽ 194 ስር የተቀመጠው ክልከላ ባልተሟላበት ሁኔታ ተከላኝ ክሱን ክዶ ከመከራከሩም በላይ ከተበዳይ ጋር ታርቆ ለመካስ እና የፍርድ ቤትን ወጪ ለመሸፈን የሰጠው ማረጋገጫ የለም በሚል በመልካም ጠባይ የሚመራ ለመሆኑ በፍርድ ቤት እንዲያቀርብ የሚጠየቅ የዋስትና ማረጋገጫ ትዕዛዝ ቅጣትን ለመገደብ ቅድመ ሁኔታ ተደርጎ የሚወሰድ ስላለመሆኑ</p>	185700	<p>የፌዴራል ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ እና አቶ ቢዝነስ ለማ</p>	የካቲት 30 2013 ዓ.ም	432
60.	<p>በተደጋጋሚ ወንጀል ፈጽሞ የተቀጣ ተከላኝ አዲስ ወንጀል ፈጽሞ በተገኘ ጊዜ ፍርድ ቤት ቅጣቱን ለማክበድ በወንጀል ሕግ ልዩ ክፍል ከተደነገገው</p>	186919	<p>አቶ ብርሃኑ ምላው እና</p>	ታሕሳስ 27 ቀን 2013 ዓ.ም	435

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>ጣራ ቅጣት በማለፍ የዚህን መጠን እጥፍ በመያዝ መወሰን የሚችል ቢሆንም ይህ የሚቻለው ወንጀሉ የተደጋገመ መሆኑን ብቻ በማየት ሳይሆን ጥፋተኛው የፈጸማቸው ወንጀሎች ዓይነት፣ ክብደት እና ብዛት እንዲሁም ወንጀል ለመፈጸም የነበረው የአደገኝነት መጠን ግንዛቤ ውስጥ በማስገባት ስለመሆኑ</p> <p>የወንጀል ሕግ አንቀጽ 188 (1) እና (2)፣ የቅጣት አወሳሰን መመሪያ ቁጥር 02/2006 አንቀጽ 22/2</p>		<p>የትግራይ ክልል ዓቃቤ ሕግ</p>		
61.	<p>በቸልተኝነት የሚፈፀሙ ድርጊቶች እንደ ሙከራ ሊቆጠሩ ይችላሉ የሚል አስተያየት ቢኖርም አንድን የወንጀል ድርጊት ሙከራ ነው ለማለት ድርጊቱ በእውቀትና በፍላጎት የተፈፀመ መሆኑን ማረጋገጥ መሰረታዊ መስፈርት ስለሆነ በቸልተኝነት የሚፈፀሙ ድርጊቶችን እንደ ሙከራ መቁጠር በአሁኑ ጊዜ ብዙም ተቀባይነት የሌለው ስለመሆኑ</p> <p>የወንጀል ህግ አንቀጽ 27(1)፣ 23(2) እና 58(1) (ለ)</p>	181206	<p>አቶ ሐይሉ (አብይ) ሲሳይ እና የኦሮሚያ ጠቅላይ አቃቤ ህግ</p>	<p>መስከረም 27 ቀን 2013 ዓ/ም</p>	440
62.	<p>በወንጀል ህግ አንቀጽ 670፣ 672ና 240፣ የተደነገጉት ውንብድና፣ ዘረፋ እና ሽፍታነት የሚሉት ቃላት ቴክኒካዊ ልዩነት በመካከላቸው ያለና በተናጠል የወንጀል ኃላፊነትን የሚያስከትሉ በመሆኑ የአንድ ተከላኝ የወንጀል ድርጊት “ውንብድና ነው” ወይም “ዘረፋ ነው” ወይም “ሽፍታነት ነው” ለማለት ከመነሻው አጠቃላይ የተፈፀመው ድርጊት እና</p>	209051	<p>ዳኝ ደጀኔ እና በደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ ህዝቦች ክልላዊ መንግስት የሸካ</p>	ጥር 27/2014 ዓ.ም	445

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>የተከላሸ ተሳትፎ በተገቢው መንገድ ተለይቶ ሊታወቅ እና ሊረጋገጥ፤ በእምነት ቃል መሰረት ውሳኔ ለመስጠትም የተሰጠው ቃል ተከላሸ ከተከሰሰበት ወንጀል ዝርዝር ጋር አንድ ሊሆን፤ ዝርዝር ቃሉም ተከላሸ ወንጀሉን ለመፈፀሙ የማያጠራጥርና ሙሉ እምነት ሊጣልበት የሚገባ ስለመሆኑ</p> <p>የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ መንግስት አንቀጽ 20፣ የወንጀለኛ መቅጫ ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 134 (1) እና 141</p>		<p>ዞን ዐቃቤ ህግ</p>		
63.	<p>በወንጀል ህግ አንቀጽ 693(1) መሰረት የሚያዝበት በቂ ገንዘብ ሳይኖር ቼክ ማውጣት ወንጀል የተከሰሰ ቼክ አውጪ ቼኩን ለመመንዘር ሳይሆን በግለሰቦች መካከል በነበረው የንግድ ግንኙነት መነሻነት ለመተማመኛ የሰጠ በመሆኑ ከወንጀል ኃላፊነት ነፃ ሊወጣ የሚችለው ቼኩን ለዋስትና ወይም ለመያዥነት የሰጠ ለመሆኑ እና የዋስትና ወይም የመያዥ ውሉም በንግድ ህግ እና በፍትህ ብሔር ህግ በተመለከተው መመዘኛ መሰረት ስለመፈፀሙ በማስረዳት ከመሆኑ በቀር በሰው ምስክር የሚሰጥ ማረጋገጫ ተቀባይነት የሌለው ስለመሆኑ</p> <p>የንግድ ህግ አንቀጽ 952 እና የፍ/ብ/ሀ/ቁጥር 2864-2866</p> <p>(በፍርድ ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1234/2013 መሰረት በፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ቀደም ሲል በሰ/መ/ቁ. 67947 ተሰጥቶ</p>	161448	<p>የፌዴራል ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ እና የሺመቤት ጥላሁን</p>	<p>ሐምሌ 29 ቀን 2013 ዓ.ም</p>	450

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	የነበረው የህግ ትርጉም ተሻሽሏል)				
አሠሪ እና ሰራተኛ					462
64.	<p>ፎ የአሰሪና ሰራተኛ ሕግ ያስቀመጠው አስገዳጅ የክርክር መፍቻ መንገድ ሳይጣስ በሕጉ ከተጠቀሱት ዘዴዎች በተሻለ ሁኔታ የጊዜ፣ የሰው እና የገንዘብ ሀብት የሚቆጥብ እና በአሰሪና ሰራተኛ መካከል የሚከሰት አለመግባባት ፍትሀዊ በሆነ አኳኋን የሚፈታበትን ዘዴ ወይም የስራ ክርክር እልባት የሚያገኝበትን ስርዓት በጎብረት ስምምነት መዘርጋትን ህጉ የማይከለክል ስለመሆኑ</p> <p>አሠሪና ሰራተኛ ጉዳይ አዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 136፣142፣144 እና 145</p> <p>ፎ ለስራ ክርክር ችሎት ክስ ማቅረብ የሚቻለው በጎብረት ስምምነት በተመለከተው መሰረት ቅሬታ ለቅሬታ ሰሚ አካል ከቀረበ በኋላ በሆነ ጊዜ የይርጋ ጊዜ መቆጠር ያለበት ቅሬታ ሰሚ አካል ውሳኔ ከሰጠበት ቀን ቀጥሎ ካለው ቀን ጀምሮ ስለመሆኑ</p> <p>አዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 164/1</p>	219611	<p>አቶ አስራኤል ሱሌ</p> <p>እና</p> <p>የኢትዮጵያ ንግድ ባንክ</p>	<p>ሰኔ 29 ቀን 2014</p> <p>ዓ/ም</p>	463
65.	<p>በአዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 27/3 ስር የተደነገገው ይርጋ ክስ የማቅረብ መብትን ቀሪ የሚያደርግ ባለመሆኑ ሰራተኛው የተሰናበተበትን ምክንያት፣ ምክንያቱ የተከሰተበትን ቀን እና ምክንያቱ የተከሰሰበትን ቀን</p>	222297	<p>አቶ ተስፋ-ልኩል ቱፋ</p> <p>እና</p> <p>የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ</p>	<p>ግንቦት 02 ቀን 2014</p> <p>ዓ/ም</p>	469

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>አሰሪው መቼ እንዳወቀ በግልጽ በማሰናበቻ ጽሁፍ ላይ ሳይገልጽለት አሰናብቶት ከሆነ ወይም በሌላ ምክንያት ለማወቅ ያልተቻለ እንደሆነና እነዚህን ፍሬ ነገሮች ያወቀው አሰሪው ተከሶ በሰጠው መከላከያ መልስ ላይ ከተገለፀው ፍሬ ነገርና ከቀረበው ማስረጃ መነሻ የሆነ እንደሆነ ክሱን ለማሻሻል የግድ ከሆነ የአዋጁን አንቀጽ 27/3 ይዘት ባገናዘበ መልኩ ክሱን በማሻሻል አሊያም ክስ በሚሰማበት ጊዜ በቃል አንስቶ መከራከር የሚችል ስለመሆኑ</p>		ግብዓቶች ልማት ድርጅት		
ከውል ውጪ ኃላፊነት					476
66.	<p>ፎ የፍትህ ብሄር ህግ ቁጥር 2143/2 ዓላማ ለካሳ ጥያቄው መነሻ የሆነው ድርጊት በወንጀል የሚያስቀጣና የይርጋ ጊዜውም ረዘም ያለ ከሆነ ካሳ ጠያቂው ረዘም ያለውን የወንጀል ህግ የይርጋ ጊዜ በመጠቀም ክሱን ማቅረብ እንዲችል ለማስቻል በመሆኑ የወንጀል ሕግ ይርጋ ጊዜ ከ2 ዓመት ያነሰ በሆነ ጊዜ ተፈጻሚ የሚሆነው የይርጋ ጊዜ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/1 ላይ የተደነገገው ስለመሆኑ</p> <p>ፎ ኢንሹራንስ ኩባንያዎች በደንበኞቻቸው በመዳረግ ጉዳት አድራሹ ላይ ለሚያቀርቡት ክስ የይርጋ ጊዜ መቆጠር ያለበት ካሳ ከከፈሉበት ቀን ጀምሮ ስለመሆኑ</p>	194880	የኢትዮጵያ መድን ድርጅት እና ፈይሰል አህመድ	የካቲት 25 ቀን 2013 ዓ/ም	477

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
67.	<p>ፎ ከውል ውጪ በሆነ ኃላፊነት ለደረሰ ጉዳት እንዲከፈል የሚወሰን ካሳ በተቻለ መጠን ከደረሰው ጉዳት ጋር እኩል ሆኖ የሚመዘዘን መሆን ያለበት ስለመሆኑ</p> <p>የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2090/1 እና 2091</p> <p>ፎ ኢንሹራንስ ሰጪዎች ቅሪት አካሉ እንዲሰጣቸው ወይም የቅሪት አካሉ ግምት ከካሳው ላይ እንዲቀነስ በሚል የሚያቀርቡት ክርክር ካሳው ከደረሰው ጉዳት ጋር እኩል መሆን አለበት በሚል መከራከሪያ ማእቀፍ ውስጥ ሊታይ የሚገባ እንጂ ዳኝነት ተከፍሎ የተከሰሰ ከሰላሳት ክስ መቅረብ አለበት የሚባል ክርክር ስላለመሆኑ</p> <p>የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 234 (1/ረ)</p>	204256	የኢትዮጵያ መድን ድርጅት እና ሳምራዊት ጫኔ	ጥር 23 ቀን 2014 ዓ/ም	486
የወንጀል ሥነ ስርዓት ህግ					491
68.	<p>ከመጋረጃ ጀርባ እና በዝግ ችሎት ምስክር ሊሰማ አይገባም በሚል የተሰጠ ውሳኔ ራሱን ችሎ ይግባኝ የሚቀርብበት እንጂ ከዋናው ጉዳይ ጋር ተጠቃሎ በይግባኝ የማይታይ ስለመሆኑ</p> <p>የወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184/መ፣ የወንጀል ምስክሮች እና ጠቋሚዎች ጥበቃ አዋጅ ቁጥር 699/2003 አንቀጽ 6/1/ለ እና 4/1/ቀ</p>	200520	የፌዴራል ጠቅላይ ዓቃቤ ሕግ እና እነ እስክንድር ነጋ /5 ሰዎች/	የካቲት 10 ቀን 2013 ዓ.ም	492

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
69.	<p>ፎ በወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.184 መሠረት የትዕዛዝ ይግባኝ የሌለ ስለመሆኑ የተደነገገ ቢሆንም የተሰጠው ትዕዛዝ ወደፊት በዋናው ጉዳይ ላይ ከሚቀርበው ይግባኝ ጋር ተጠቃሎ ሊቀርብ የማይችልና ውጤቱም የሚቀለበስ ካልሆነ በጊዜያዊ ትዕዛዝ ላይ የተሰጠ ይግባኝ ነው በሚል ተቃውሞ የማይቀርብበትና በይግባኝ የሚታይ ስለመሆኑ</p> <p>ፎ ለአስረኞች የሕክምና አገልግሎት የሚሰጠው በማረሚያ ቤት ውስጥ በተዘጋጀ የጤና ተቋም ቢሆንም በሕግ ጥላ ስር የሚገኝ ተጠርጣሪ በጤና ተቋሙ ለመታከም እምነት የሌለው በመሆኑ በመረጠው የግል የሕክምና ተቋም አገልግሎት እንዲያገኝ በጠየቅ ጊዜ ይህንን ለማከናወን የፀጥታ ስጋት ቢኖርም መንግስት ጸጥታ እና ደህንነትን በማስጠበቅ ተጠርጣሪው ህክምናውን እንዲያገኝ ሊያመቻች የሚገባ ስለመሆኑ</p> <p>የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 22/1፣ አዋጅ ቁጥር 1174/2012 ድንጋጌዎች</p>	203051	<p>እነ አቶ ጀዋር ሲራጅ መሐመድ (4 ሰዎች) እና የፌዴራል ጠቅላይ ዓቃቤ ሕግ</p>	የካቲት 22 ቀን 2013 ዓ.ም	498

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
70.	<p>ክስ ወደ ሌላ ሥፍራ ይዛወርልኝ አቤቱታን ጨምሮ ተከራካሪ ወገኖች ዳኞች እና የፍርድ ቤት አመራሮች በነፃነት እና ያለ አድሎ የመዳኘት ግዴታቸውን አልተወጡም በማለት የሚያቀርቡት ማናቸውም አቤቱታ ሕጋዊ መሠረት ያለው እና በተጨማሪ ማስረጃ ተረጋግጦ ሊቀርብ የሚገባ ስለመሆኑ</p> <p>የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥት አንቀጽ 78 እና 79፣ የወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 106፣ የወንጀለኛ መቅጫ ሕግ ሥነ ሥርዓትን እና የፍትህ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግን ለማሻሻል የወጣ አዋጅ ቁጥር 84/1968</p>	189472	<p>አቶ አሸብር አውዴ እና በደቡብ ብሔሮች ብሔረሠቦች እና ሕዝቦች ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት የወላይታ ምድብ ዓቃቤ ሕግ</p>	ሰኔ 30 ቀን 2013 ዓ.ም	504
71.	<p>ብርብራ የሚደረግበት የህግ ስርዓት ዝርዝር ሁኔታዎች የተመለከቱ ቢሆንም በወ/መ/ሰ/ሰ/ሀ/ቁ.32(2) የተመለከቱት ቀሪ ሁኔታዎች (Exceptions) በሌሉበት ብርብራ ያለ ብርብራ ትዕዛዝ ቢከናወን ወይም በብርብራ ትዕዛዙ ከተመለከተው ጊዜና ቦታ ውጪ ብርብራ ቢደረግ አልያም በብርብራ ትዕዛዙ ላይ ከተመለከተው እቃ ውጪ በሆነ ሁኔታ ፖሊስ በብርብራ የመያዙ አግባብነት ተጨማሪ የብርብራ ትዕዛዝ ለማግኘት በቂ እና ምክንያታዊ ጊዜ ነበር የሚለው የብርብራውን ህጋዊነት ለመመዘን ከግምት ውስጥ ሊገባ የሚገባ መሰረታዊ መስፈርት ተደርጎ የሚወሰድ ስለመሆኑ</p>	211525	<p>እነ መንሱር ጁሃር (2 ሰዎች) እና የፌደራል ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ</p>	መጋቢት 08 ቀን 2014 ዓ/ም	512

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>ብሔራዊ ህግ መንግስታዊ ጥበቃ ከተሰጠው የግል ህይወት የመከበርና የመጠበቅ መብት አንጻር በፍርድ ቤት በብርብራ ትዕዛዝ ላይ ከተመለከተው ውጪ በሆነ ሁኔታ ፖሊስ የመያዙ አግባብነትን በተመለከተ ቅድሚያ ሊከበር የሚገባ የግል ህይወት የመከበርና የመጠበቅ መብት ያለ መሆኑ የሚታይና የሚመዘን ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህግ መንግስት አንቀጽ 26 (1)፣ የወ/መ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.32(2)(ለ) እና 33 (1)</p>				
የምርጫ ጉዳዮች					521
72.	<p>ብሔራዊ ህግ መንግስት ነክ ክርክሮች አወሳሰንና የህግ መንግስት ትርጉም አስፈላጊነትን መወሰንን በተመለከተ የህግ መንግስት ትርጉምን በማይጠይቁ ግልጽ የሆኑ የህግ መንግስት ድንጋጌዎችን መሰረት በማድረግ በህግ መንግስት ክርክሮች ላይ ውሳኔ መስጠት እንዲሁም ትርጉም የማያሻቸው መሆኑን በፍርድ መወሰን የፍርድ ቤቶች ስልጣን ስለመሆኑ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 3(2) እና የህግ መንግስት ጉዳዮች አጣሪ ጉባኤ አዋጅ ቁጥር 798/2005 አንቀጽ 4(2)</p> <p>ብሔራዊ ህግ መንግስት ድንጋጌ ህግ መንግስታዊ መሆን አለመሆኑ ሥልጣን ባለው አካል ተጣርቶ ውሳኔ እስካልተሰጠበት ድረስ ህግ መንግስታዊ ነው ተብሎ የሚገመት ስለመሆኑ</p>	207036	<p>የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ እና በሐረር ህዝብ ክልል መንግስት የሐረር ብሔራዊ ጉባኤ</p>	ግንቦት 19 ቀን 2013 ዓ.ም	522

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>የፌዴሬሽን ምክር ቤትን ለማጠናከር እና ሥልጣንና ተግባሩን ለመዘርዘር የወጣው አዋጅ ቁጥር 251/1993 አንቀጽ 9</p> <p>ፊደላት-የጽዳታ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ የኢትዮጵያ ሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት መጋቢት 6/1987 ባካሄደው 102ኛ መደበኛ ስብሰባ በጉባኤው የተደረሰበት ውሳኔ እና የክልሎች ሕገ መንግስት እንዲሁም እነዚህን ሰነዶች መሰረት በማድረግ የሚከናወን የምርጫ ሂደት ሕገ መንግስታዊ አይደለም የሚል ከሆነ ይህንን ለማስለወጥ ጉዳዩን ወደ ፌዴሬሽን ምክር ቤት አቅርቦ ከሚታይለት በቀር ቦርዱ በራሱ ውሳኔ የማይሰጥ ስለመሆኑ</p> <p>የፌዴሬሽን ምክር ቤትን ለማጠናከር እና ሥልጣንና ተግባሩን ለመዘርዘር የወጣ አዋጅ ቁጥር 251/1993 አንቀጽ 4(1) እና የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 62(1)</p>				
73.	<p>የምርጫ ውጤት ከድምጽ መስጫ ወረቀት ጋር በተያያዘ ግድፈት የተፈፀመበት ነው ተብሎ የምርጫ ውጤት ተሰርዞ ድጋሚ ምርጫ እንዲደረግ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ውሳኔ ከሰጠ በኋላ የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ እንደ ፍርዱ ድጋሚ ምርጫ ለማድረግ መሰረት የሆነው የውሳኔ ሁኔታ የተቀየረና ዳግም ምርጫውን ማከናወን የማይቻለው በመሆኑ የቀደመውን የምርጫ ውጤት ተግባራዊ ማድረጉን በመግለጽ</p>	228650	<p>የደ/ብ/ብ/ክ/መንግስት ብልጽግና ፓርቲ (ብልጽግና ፓርቲ) እና የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ፤</p>	ሀምሌ 6 ቀን 2014 ዓ/ም	538

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>የሚሰጠው ውሳኔ የምርጫ ሂደትን የሚመለከት የመጨረሻ ውሳኔ ሆኖ ይገባል ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት የሚቀርብበት እንጂ አስተዳደራዊ ውሳኔ ነው በሚል ለፌዴራል ክፍተኛ ፍርድ ቤት የሚቀርብ ስላለመሆኑ የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 17(1) እና የኢትዮጵያ የምርጫ፣ የፖለቲካ ፓርቲዎች ምዝገባና የምርጫ ስነ ምግባር አዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 155(4)</p>		<p>የቁጫ ህዝብ ዲሞክራሲያዊ ፓርቲ (ቁህዴፓ)</p>		
74.	<p>የምርጫ ክልሎችን አከላለል በሚመለከት የሕዝብ እና ቤት ቆጠራን መሠረት በማድረግ እና ተገቢውን ጥናት በማካሄድ የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ ለፌዴሬሽን ምክር ቤት በሚያቀርበው የምርጫ ክልል ረቂቅ መሠረት የፌዴሬሽን ምክር ቤት ውሳኔ የሚሰጥበት እንጂ አዲስ የሕዝብ ቆጠራ ተደርጎ የምርጫ ቦርድ የምርጫ ክልሎች አከላለልን በተመለከተ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግስት አንቀጽ 103(5) እና በአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 7/6 መሠረት ለፌዴሬሽን ምክር ቤት ረቂቅ አቅርቦ የተሰጠ ውሳኔ በሌለበት ሁኔታ ለምርጫ ማስፈጸሚያ ዓላማ በምርጫ አካባቢ በተደራጀ የአገሪቱ ግዛት ላይ ለውጥ የማይደረግ ስለመሆኑ የኢትዮጵያ የምርጫ፣ የፖለቲካ ፓርቲዎች ምዝገባና የምርጫ ስነ-ምግባር አዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 13/1(ሀ) (ለ)</p>	208898	<p>የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ እና ሞቻ ዲሞክራሲያዊ ፓርቲ</p>	ሰኔ 11 ቀን 2013 ዓ.ም	545

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
ልዩ ልዩ					557
75.	<p>ከማስታወቂያ ስርጭት ጋር በተያያዘ የአሰራጩ ሃላፊነት። የማስታወቂያ አዋጅ ቁጥር 759/2004</p>	193480	<p>ኢ.ቢ.ኤስ ቴሌቪዥን፣ የኢትዮጵያ ብሮድካስቲንግ ኮርፖሬሽን እና እነ አምሳሉ ሲሳይ (73 ሰዎች)</p>	ሐምሌ 30 ቀን 2013 ዓ.ም	558
76.	<p>ፎ ከገጠር መሬት ይዞታ ክርክር ጋር በተያያዘ ሁለት ዳኝነቶች በአንድ ላይ ተጣምረው ሲቀርቡ የፍርድ ቤት ስልጣንን በሚመለከት የስነ ስርዓት ህግ ይዘት ያላቸው ድንጋጌዎች በገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ፣ በሥነ-ሥርዓት ሕግና በክልል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ላይ የተመለከቱ ቢሆንም የክልል የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ልዩ ሕግ ስለሆነ በሕግ አተረጓጎም መርሕ መሠረት ልዩ ሕግ በቀዳሚነት የሚተገበር ስለመሆኑ የአሮሚያ ክልል የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 130/1999 አንቀጽ 16(1)(ረ)፣ የአሮሚያ ክልል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 216/2011 አንቀጽ 30(3)</p> <p>ፎ የገጠር መሬት ውርስን መሠረት አድርጎ ለቀረበ ክስ ከገጠር መሬት ጋር በተያያዘ ተፈጻሚነት ያለው የይርጋ ድንጋጌ ስለመኖሩ የክልል የገጠር</p>	191968	<p>አቶ ዋኬኔ ዲንቃ እና እነ አቶ ኤብሳ እጅጉ (4 ሰዎች)</p>	ሚያዝያ 28 ቀን 2013 ዓ/ም	575

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ የተለየ ድንጋጌ በሌለው ጊዜ ተፈጻሚ የሚሆነው የይርጋ ደንብ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.1677(1) እና 1845 የተመለከተው የ10 ዓመት ጊዜ ስለመሆኑ				
77.	የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ሸሪዓ ፍ/ቤት ጋብቻ በፍቺ ወሳኔ እንዲፈርስ በወሰነበት ሁኔታ የፍቺ ወጤቱንም ሰምቶ ለመወሰን የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን ያለው ይኼው የሸሪዓ ፍ/ቤት እንጂ የፌዴራል ፍ/ቤቶች የፍቺ ወጤት የሆነውን የንብረት ክፍፍል ለማየት የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን የሌላቸው ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ሕገ መንግስት አንቀጽ 34 (5) እና አንቀጽ 78 (5)፣ የፌዴራል ሸሪዓ ፍ/ቤቶችን አቋም ለማጠናከር የወጣ አዋጅ ቁጥር 188/1992 አንቀጽ 5 (4)፣ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.244 (2፣ ሀ) እና 245 (2)	175719	አቶ ረዲ አህመድ እና ወ/ሮ መኪያ ሀሰን	ጥቅምት 21 ቀን 2013 ዓ.ም	584
78.	የመንግስት መኖሪያ ቤት የሚከራየው በከተማ ውስጥ ነዋሪ ኢትዮጵያዊ ዜግነት ላለው እና/ወይም በከተማው ውስጥ ነዋሪ ለሆነ የጸና/የታደሰ የኢትዮጵያ ተወላጅነት መታወቂያ ካርድ ላለው የውጭ ዜጋ ብቻ ነው ተብሎ የተደነገገው ከከተማው አስተዳደር ቤትን ለመጀመሪያ ጊዜ የሚከራዩ ሰዎችን የሚመለከትና ውል በሚታደስበት ጊዜም በድንጋጌው ላይ የተቀመጡት ቅድመ ሁኔታዎች ሊሟሉ ይገባል የሚባል ከሆነ ተከራይ ይህን ለማድረግ በሚያስችል ሁኔታ ውስጥ የሚገኝ መሆኑ በቅድሚያ	181359	እነ አቶ ዲክሳ ኪዳኔ (3 ሰዎች) እና የጉለሌ ክፍለ ከተማ ወረዳ 9 ቤቶች ልማት ጽ/ቤት	ጥር 27 ቀን 2013 ዓ.ም	589

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	<p>ሊረጋገጥ የሚገባ ስለመሆኑ የአዲስ አበባ ከተማ ቤቶች አስተዳደር መመሪያ ቁጥር 4/2009 አንቀጽ 43/ሀ፤ 44/3፤ 44/13 እና 45/2</p>				
79.	<p>የክልል መንግስት የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ ከገጠር መሬት ይዞታ ውርስ ጋር በተያያዘ መመዘኛዎችን ከማስቀመጥ ባለፈ ወራሽነትን ቀድሞ ያረጋገጠ ብቻውን የሚወርስ ስለመሆኑ ባልደነገገበት ሁኔታ በወራሾች መካከል በተነሳ የገጠር መሬት ይዞታ ውርስ ይገባኛል ጥያቄ ወራሽነትን ቀድሞ አረጋገጠ የውርስ ሀብት በመያዝና ቀድሞ ወራሽነትን በማረጋገጥ ብቻ ልዩ የመውረስ መብት የሚገኝ ስላለመሆኑ የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 252/2009 አንቀጽ 17 እና ተከታዮቹ</p>	181643	<p>ወ/ት እንኳአየሁሽ ነጋሽ እና አቶ ካሳሁን ነጋሽ</p>	ህዳር 29/2013 ዓ.ም	596
80.	<p>የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተክርስቲያን ህጋዊ ሰውነት የሚመነጨው ከ1952ቱ የፍትሐ ብሔር ህግ አንቀጽ 398 በመሆኑ ቤተክርስቲያንዋ ተካፋይ የሆነችበት ክርክር እንደ ክርክሩ ዓይነት፣ መጠን እና ቦታ ጉዳዩ በቀረበበት ክልል የሚታይ ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ መንግስት አንቀጽ 78(2)፣ 80(2) ፣ (4) እና (5)፣ የፌደራል ፍ/ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀጽ 5(6) እና 11(1)</p>	184533	<p>አስገዳጅ ደብረ መዊ ቅዱስ ጊወርጊስ ቤ/ክርስቲያን እና ቄስ ሞላ ሰማው</p>	መጋቢት 30 2013 ዓ.ም	600

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
81.	ለፍርድ ቤቶች የተሰጠው የዳኝነት ሥልጣን ህግን መሰረት ያደረገ የዳኝነት አገልግሎት መሰጠት በመሆኑ ይህ ማለት በፍርድ ቤት ለሚሰጠው ማንኛውም ውሳኔ፤ በተለይም መብትን የሚያሳጣ በሆነ ጊዜ ግልፅ የህግ መሰረት ሳይጠቀስ ውሳኔ ከተሰጠ ተቀባይነት የሌለው ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ መንግስት አንቀጽ 78 እና 79	181278	አቶ ሀፍቱ ኪሮስ እና የሀውልቲ ክፍለ ከተማ ማዘጋጃ ቤት	ጥቅምት 26 2013 ዓ.ም	603
82.	የገጠር መሬት በወርስ እንዲተላለፍ ዳኝነት የሚቀርብበትን የጊዜ ገደብ በተመለከተ የተለየ የህግ ድንጋጌ በሌለ ጊዜ ክርክሩ በወራሾች መካከል ሲሆን በእርሻ መሬት የወርስ ጥያቄ ላይ ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለው የይርጋ ደንብ ጠቅላላ የ10 አመት የይርጋ ጊዜ ሳይሆን በፍትሐ ብሔር ህጉ አንቀጽ 1000(1) ላይ የተደነገገው የ 3 አመት የይርጋ ጊዜ ስለመሆኑ የአማራ ክልል የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 252/2009	187340	እነ ወ/ሮ ዙፋን መንግስቱ (2 ሰዎች) እና እነ አቶ በልስቲ አባተ (4 ሰዎች)	መጋቢት 29 ቀን 2013 ዓ.ም	608
83.	የክልል የገጠር መሬት አጠቃቀም ለመወሰን በወጣ አዋጅ መሰረት የገጠር መሬትን በሽያጭ ውል ማስተላለፍ ክልከላ የተደረገበት ከሆነ መሬቱ ላይ ቤት ቢኖርበትም ባይኖርበትም የሽያጭ ውሉ ከመጀመሪያው ህጉን ያልተከተለ ስለሆነ በህግ ፊት የማይፀና ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 40(3) ፣ የትግራይ ብሄራዊ ክልላዊ	186431	ወ/ሮ አዝመራ መኮንን እና እነ አቶ ገ/ሂወት መኮንን (2 ሰዎች)	ሚያዝያ 26 ቀን 2013 ዓ/ም	613

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	መንግስት የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 239/2006				
84.	የተሻሻለ የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ከመውጣቱ በፊት በነባር ህግ መሰረት በሕይወት ያለ ሰው የገጠር መሬት ይዞታውን በሚመለከት የመሬት ስጦታ ውል አድርጓል የሚባለው በሥራ ላይ በነበረው አዋጅ መሰረት እንጂ ከዛ ወዲህ የክልል መንግስት የፖሊሲ ለውጥ በማድረግ ያወጣውን ሕግ መሰረት ተደርጎ ስላለመሆኑ የአማራ ክልል የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 133/1998 እና የተሻሻለው የአማራ ክልል የገጠር መሬት አዋጅ ቁጥር 252/2009	185848	አቶ ጌታሰው አገሩ እና እነ አቶ አስማማው ለማ (3 ሰዎች)	ሚያዝያ 28 ቀን 2013 ዓ.ም	618
85.	የፌዴራል ፍርድ ቤት ዳኞች በጡረታ ከተሰናበቱ በኋላ መብትና ጥቅማቸውን ለመወሰን በክልል ፍርድ ቤቶች በዳኝነት ስለተሰጠ የአገልግሎት ዘመን በፌዴራል መንግስት ታሳቢ የሚደረግ ስለመሆን አለመሆኑ አዋጅ ቁጥር 653/2001 አንቀጽ 53/3 የደነገገው ባይኖርም ዳኞች በክልል ፍርድ ቤቶች በዳኝነት እና በፕሬዝዳንትነት ማገልገላቸው እስከተረጋገጠ ድረስ በገንዘብ ተሰልተው የሚከፈሉ የመቋቋሚያ አበል፤ የመኖሪያ ቤት አበል እና የተሽከርካሪ አበል ክፍያዎችን ለማግኘት በፌዴራል ፍርድ ቤት ያገለገሉበት ዘመን ሲቆጠር በክልል በዳኝነት እና በፕሬዝዳንትነት የሰጡት አገልግሎት ታሳቢ የሚደረግ ስለመሆኑ	201181	አቶ ጳውሎስ አርጌሶ እና የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ገንዘብ ሚኒስቴር	ሚያዝያ 26 ቀን 2013 ዓ/ም	623

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ-መንግስት አንቀጽ አንቀጽ 50/2፣ አዋጅ ቁጥር 653/2001 እና ማሻሻያው አዋጅ ቁጥር 1003/2009				
86.	የግልግል ዳኝነት ስምምነት ላይ የሕጋዊነት ጉድለት በመኖሩ ምክንያት ለመፈጸም እምቢተኛ መሆንን በሚመለከት የሚቀርብ ክርክር የግልግል ሥምምነቱ በፍርድ ቤት ክስ ቀርቦበት እንዲፈርስ መወሰኑን ሳይጠብቅ የግልግል ጉባዔው ጉዳዩን ተመልክቶ ሊወሰን የሚችል ቢሆንም የግልግል ዳኝነት ስምምነቱ ዋጋ ስለማጣቱ እንዲሁም የግልግል ጉባዔው ጉዳዩን ለመመልከት ስልጣን የለውም በሚል የሚቀርብ ክርክርን ሰምቶ የመወሰን ስልጣን የመደበኛ ፍርድ ቤት ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሕ/ቁ.1809፣3330	180793	አቶ ያሬድ ተስፋይ /ያሬድ ተስፋይ ኤሌክትሮ መካኒካል ኢንጂነሪንግ/ እና ዓዲግራት ዩንቨርሲቲ	ሚያዝያ 26 ቀን 2012 ዓ/ም	631
87.	<p>ፎ በፍትሐ ብሔር ሕግ አግባብ የተደረገ የስጦታ ወል መኖር ሳይረጋገጥ ክርክርን ከስጦታ ወል ከማስመዘገብ አንጻር ብቻ በማየት የስጦታ ወል እንዲመዘገብ የሚያስገድድ ሕግ ስለሌለ መሬትን ይዞ በመጠቀም ብቻ በስጦታ የተላለፈ ነው ወደሚል ድምዳሜ የሚያደርስ ስላለመሆኑ የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881 ወይም 882</p> <p>ፎ የገጠር የእርሻ መሬት በስጦታ ማስተላለፍ በሚመለከቱ ጉዳዮች ላይ ልዩ ሕግ ሆነው ተፈጻሚ መሆን ያለባቸው ስለገጠር መሬት አጠቃቀምና አስተዳደር የወጡ ሕጎች ቢሆኑም በእነዚህ ሕጎች ባልተሸፈኑ ጉዳዮች እና</p>	188853	አቶ ሻረው ወርቅዬ እና እነ ልክዬ ወርቅዬ (2 ሰዎች)	መጋቢት 29 ቀን 2013 ዓ/ም	637

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	ሕጎች ስራ ላይ ባልዋሉበት ጊዜ የተፈጸሙ ሕጋዊያን ተግባራት ላይ እንደ ነገሩ ሁኔታ በፍትሐ ብሔር ሕግ የማይንቀሳቀስ ንብረት በስጦታ ስለሚተላለፍበት የተደነገገው ተፈጻሚነት ያለው ስለመሆኑ				
88.	<p>በመንግስት ሰራተኞች ጡረታ አዋጅ ቁጥር 907/2007 አንቀጽ 5(2) የዘለቁታ ጡረታ አበል ለማግኘት ቢያንስ አስር አመት ማገልገል እና በአዋጅ ቁጥር 714/2003 አንቀጽ 18 መሰረት የጡረታ እድሜ መድረስ ቅድመ ሁኔታ በመሆኑ ማንኛውም የመንግስት ሰራተኛ ቢያንስ አስር አመት ያገለገለ እና በራሱ ፈቃድ ወይም በአዋጁ ከተጠቀሱት ውጪ በሆነ ምክንያት አገልግሎት ካቋረጠ የጡረታ መውጫ እድሜው ሲደርስ የአገልግሎት ጡረታ አበል ለዘለቁታው የማያገኝ ስለመሆኑ</p> <p>(የፌ/ፍ/ቤቶችን አዋጅ እንደገና ለማሻሻል በወጣው በአዋጅ ቁጥር 454/1997 መሰረት በፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ቀደም ሲል በሰ/መ/ቁጥር 132861 ተሰጥቶ የነበረው የህግ ትርጉም ተለውጧል።)</p>	160792	<p>የመንግስት ሰራተኞች ማህበራዊ ዋስትና ኤጀንሲ</p> <p>እና</p> <p>ተስፋዬ መብራቱ</p>	<p>መጋቢት 30 ቀን 2011 ዓ/ም</p>	645
89.	<p>አንድ ግለሰብ የያዘውን የገጠር እርሻ መሬት በሕግ ስልጣን የተሰጠው የመንግስት አካል ካልሆነ በቀር ሌላ ግለሰብ መሬቱ የተያዘው በሕገ-ወጥ መንገድ ነው በማለት አስለቅቆ ሊይዝ የማይችል ስለመሆኑ</p>	187618	<p>አቶ የሸዋስ አስማረ</p> <p>እና</p> <p>አቶ ያሲን አሊ</p>	<p>መጋቢት 27 ቀን 2013 ዓ.ም</p>	652

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሣኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
90.	<p>ፎክሎር የእርሻ መሬት ኪራይ ውል ጋር በተያያዘ በልዩ ሕግ የተደነገገ የይርጋ ጊዜ ከሌለ ተፈጻሚነት የሚኖረው የይርጋ ጊዜ በፍ/ብ/ሀ/ቁጥር 1845 ስር የተደነገገው ስለመሆኑ</p> <p>ፎክሎር ይርጋን በሚመለከት መቃወሚያ ላይ ውሳኔ ሊሰጥ የሚገባው የክስ ምክንያትን መሰረት በማድረግ ስለመሆኑ</p> <p>የፍ/ብ/ስ/ሀ/ቁ.33 (2 እና 3)፣ 80፣ 222 (1/ረ እና ሸ) እና 234(1/ሐ)</p>	187484	<p>አቶ በየነ ከበደ እና እነ ገረመው አይናለም (2 ሰዎች)</p>	የካቲት 25 ቀን 2014 ዓ.ም	662
91.	<p>ፎክሎር የወንጀል ምስክሮችና ጠቋሚዎች ጥበቃ አዋጅ 699/2003 አንቀጽ 4/1 (ተ) እስከ (ሰ) እና (ዘ) ስር የተዘረዘሩት ጥበቃዎች በባሕርያቸው ክብርክር ሂደቱ ጋር የተያያዙ ሆነው በአስፈጻሚ አካል የሚወሰዱ ሳይሆን በአዋጁ አንቀጽ 23 (1) እና (2) ድንጋጌ መሠረት በምክንያት ተደግፈው የሚቀርቡ የፍርድ ቤቶች የመጀመሪያ ደረጃ ስልጣን ስለመሆናቸው</p> <p>ፎክሎር የወንጀል ምስክሮችና ጠቋሚዎች ጥበቃ አዋጅ 699/2003 አንቀጽ 4 ስር የተዘረዘሩ የጥበቃ ዓይነቶች ውስጥ የጥበቃ ዓይነቱ ሲወሰን የተከሰቱትን ሕገ መንግስታዊ መብት ሊጎዳ በማይችል መልኩ መሆን እንዳለበት የሚደነገገውን የአዋጁን አንቀጽ 5/3 ከግምት ያስገባ፣ በአንቀጽ 3/ሀ ስር የተገለፀውን ቅድመ ሁኔታ ሊያሟላና የሚቀርብ ምክንያትም በቂ፣ አሳማኝ እና በአዋጁ ምስክሮች ከመጋረጃ ጀርባ እና በዝግ ችሎት ሆነው እንዲሰሙ የተፈቀደበትን ዓላማ የሚያሳካ ሆኖ በተገኘ ጊዜ ስለመሆኑ</p>	210997	<p>የፌዴራል ጠቅላይ ዓቃቤ ሕግ እና እነ እስክንድር ነጋ (5 ሰዎች)</p>	ነሐሴ 10 ቀን 2013 ዓ.ም	669

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
	የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 20				
92.	<p>በጦር መሳሪያ አስተዳደርና ቁጥጥር አዋጅ 1177/2012 አንቀጽ 4(2) መሰረት ለቀረበ ክስ አዋጁን ለማስፈጸም የመቆጣጠር ስልጣን የተሰጠው አካል አዋጁ ከመውጣቱ በፊት ፈቃድ የሌለውን የጦር መሳሪያ የያዙ ሰዎች መሳሪያውን አስመዘገበው ፈቃድ ለመውሰድ የሚችሉበትን የጊዜ ሰሌዳ ወስኖ ወደ ስራ ያልገባ ስለሆነ መሳሪያ ይዞ መገኘት ወንጀል አይደለም በሚል ህግ ወጥ የጦር መሳሪያ ማዘዋወር ወንጀል ክስን ውድቅ ማድረግ የማይቻል ስለመሆኑ</p> <p>የአዋጁ አንቀጽ 4(2)፣ 6 እና 23(2) እንዲሁም የወንጀል ህግ አንቀጽ 808</p>	205727	የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ እና ባህሩ ታዬ	ጥቅምት 29/2014 ዓ.ም	683
93.	<p>የቡና ጥራት ቁጥጥርን አስመልክቶ የህግ አውጪነት ስልጣኑ የፌደራል መንግስት አልያም የክልል መንግስታት ስለመሆኑ በግልፅ የተመለከተ ነገር በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት መሰረት ባይኖርም የክልል መንግስታት የወንጀል ጉዳይን አስመልክቶ በፌደራል መንግስት ከወጣው ህግ ጋር የሚቃረን ወይም የማይጣጣም ህግ የማውጣት ስልጣን ያልተሰጣቸው በመሆኑ በህገ ወጥ መንገድ ቡናን ከማንጓዝ የወንጀል ኃላፊነት እና የቅጣት ድንጋጌዎች ጋር በተያያዘ ተፈጻሚነት ያለው በፌደራል መንግስት የወጣው አዋጅ ቁጥር 1051/2009 ስለመሆኑ</p> <p>የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 55(5)</p>	209763	አቶ እምራን ታጁ እና የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ	ጥር 25/2014 ዓ.ም	687

ተ.ቁ	የህግ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ	የሰ/መ/ቁ	ተከራካሪ ወገኖች	ውሳኔው የተሰጠበት ቀን	ገጽ
94.	<p>ተገቢው ቀረጥ እና ታክስ ያልተከፈለበት ንብረት በፍርድ አፈፃፀም ምክንያት በሀራጅ በሌላ ሰው እጅ የገባ ቢሆንም የኢትዮጵያ ጉምሩክ ኮሚሽን ከንብረቱ ላይ የሚፈለገውን ቀረጥ እና ታክስ ለማስከፈል ንብረቱን ተከታትሎ የመያዝ ከህግ የመነጨ ስልጣን ያለው በመሆኑ ለዚህ አላማ ኮሚሽኑ ንብረቱን በቁጥጥር ስር የማዋል ድርጊት በህግ የተሰጠውን የመቆጣጠር ኃላፊነት ተግባራዊ አድርጓል ከሚባል በቀር የሁከት ተግባር ስላለመሆኑ</p> <p>የፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 1149(3)፣ የጉሙሩክ አዋጅ ቁጥር 859/2006 አንቀጽ 130፣ 141፣ 2(22)፣ 2(38)፣ 143 እና 147</p>	210238	<p>የኢትዮጵያ ጉምሩክ ኮሚሽን አዲስ አበባ ቅርንጫፍ ጽ/ቤት</p> <p>እና</p> <p>አቶ ጌታቸው ታደሰ</p>	ህዳር 27/2014 ዓ.ም	694

ፍትሐብሔር ሥነ-ሥርዓት

የሰ.መ.ቁ. 180551

ህዳር 28/2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- መዓዛ አሸናፊ

እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዩ

አመልካች፡- ሀዊ ሁንዴ

ተጠሪዎች፡

1. አምበሳ አዱና	18. ጃለኔ ለታ
2. አዱና አዲሳ	19. ዱጋሳ ውሌሳ
3. ዱደሳ አያኖ	20. ገደፋ አዱኛ
4. ውሌሳ ለታ	21. አዱና ሰቦቃ
5. ሻምቦ ውሌሳ	22. አዲሳ አያኖ
6. ታደሰ ውሌሳ	23. ደበሎ ሙለታ
7. በንቲ ለታ	24. ሙለታ አዱና
8. እናኑ ጉሬጃ	25. ነገሳ ሙለታ
9. ዳባ ለታ	26. ተፈራ አያኖ
10. ጫልቺሳ እናኑ	
11. ሂርጼ ሰርዳ	
12. ገሸማ ጉሬጃ	
13. በዳዳ በንቲ	
14. ትርፌሳ ገሸማ	
15. አጃራ ለታ	
16. ፉፋ ጣፋ	
17. ቶለሳ ጣፋ	

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ጉዳዩ ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ሊቀርብ የቻለው በፍትሐ ብሔር ክስ ክርክር ተከሳሽ የነበረ ሰው በክርክር ላይ እያለ መሞቱን ተከትሎ የሚቼ ወራሾች ሟቹን አስመልክቶ የተሰጠውን ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት ሊቃወሙ አይችሉም በሚል የተወሰነበትን የህግ አግባብ መርምሮ ለመወሰን ነው።

ጉዳዩ እንዲህ ነው። የአሁን ተጠሪዎች የአመልካችን እናት ጨምሮ በሶስት ሰዎች ላይ የገጠር መሬት ይዞታን በተመለከተ በአሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ምዕራብ ሸዋ ዞን ግንደበረት ወረዳ ፍርድ ቤት ክስ ያቀርባሉ። ጉዳዩ በክርክር ላይ እያለ የአሁን አመልካች እናት ከዚህ ዓመት በሞት ይለያሉ። ክርክሩም በዚህ ቀጥሎ ውሳኔ ከተሰጠ በኋላ የአሁን አመልካች ከእናታቸው አኳያ የተሰጠው ውሳኔ መብታቸውን የሚነካ መሆኑን ጠቅሰው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት የመቃወም አቤቱታ ውሳኔን ለሰጠው ወረዳ ፍርድ ቤት ያቀርባሉ። ፍርድ ቤቱም በመቃወም አቤቱታው ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ ክርክር የቀረበበት ይዞታ የአሁን አመልካች እናት እና አባት መሆኑ እና በስማቸውም ተመዝግቦ የሚገኝ ስለመሆኑ አረጋግጫለሁ በሚል ምክንያት ቀድሞ የተሰጠውን ውሳኔ ሸሯል። በዚህ ውሳኔ ላይ ይግባኝ የቀረበለት የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ይህንኑ ውሳኔን አፅንቷል።

የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በበኩሉ በመ/ቁ/305233 ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ሰምቶ ሐምሌ 02/2011 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ አመልካች የመቃወም አቤቱታ ባቀረቡበት ጉዳይ ላይ የአመልካች እናት የክርክሩ ተካፋይ ሆነው በክርክር ላይ እያሉ ከሞቱ አመልካች የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 50 በሚያዘው መሰረት በእናታቸው እግር ተተክተው ክርክሩን ከሚያስቀጥሉ በቀር በሚያውቁት ጉዳይ ላይ ውሳኔውን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት ሊቃወሙ አይችሉም በማለት የሰር ፍርድ ቤቶችን ውሳኔ ውድቅ አድርጓል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም ነው። አመልካች ሐምሌ 05/2011 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል። ፍሬ ቃሉም የአሁን ተጠሪዎች ክርክር የተነሳበት ይዞታ ይገባናል የሚል መከራከሪያ ከማቅረብ ባለፈ አመልካች በመቃወም አመልካችነት ቀርባ ልትከራከር አይገባም የሚል ክርክር ባላቀረቡበት የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ባልተነሳ ጉዳይ ላይ ውሳኔ መስጠቱ አግባብ አይደለም፤ ወላጅ እናት ከተጠሪዎች ጋር በክርክር ላይ የነበሩ ስለመሆኑ የማውቀው ነገር የለም፤ እናቱ በክርክር ላይ እያሉ ሞሞታቸውን ፍርድ ቤቱ

ከተረዳ ከእርሳቸው አንፃር ጉዳዩን ማቋረጥ ሲገባው ክርክሩን ቀጥሎ በተጠሪዎች ማስረጃ ብቻ ውሳኔ መስጠቱ ከሥነ ሥርዓት ውጭ በመሆኑ እና የሰር ፍርድ ቤቶች ከዚህ አኳያ ስህተቱን አርመው የሰጡትን ውሳኔ የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት መሻሩ መሰረታዊ የህግ ስህተት በመሆኑ ሊታረም ይገባል የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ አመልካች የውርስ ሀብቱን ለመጠየቅ መብታቸው የሚቋቋመው እናታቸው ሲሞቱ ሆኖ እያለ የአሁን ተጠሪዎች ከአመልካች እናት ጋር ሲከራከሩ አመልካች ታውቅ ነበር በሚል ምክንያት የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት አመልካች በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 ያቀረቡትን መቃወሚያ ውድቅ ያደረገበት አግባብ ለዚህ ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር በመታዘዙ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል።

በዚህ አግባብ 24ኛ ተጠሪ መሞታቸው በመረጋገጡ ምክንያት ከእኚህ ተጠሪ ውጭ ያሉት ተጠሪዎች በጠበቃቸው አማካኝነት ጥር 14/2012 ዓ.ም በተፃፈ መልስ አመልካች የፍርድ መቃወሚያ አቤቱታ ባቀረቡበት ጉዳይ ላይ ወላጅ እናታቸው በተከራካሪነት ተካፋይ የነበሩ ስለመሆኑ እና ሌሎች ተከላኾች የነበሩትም የአመልካች ወንድሞች በመሆናቸው አመልካች ክርክሩን ታውቅ ነበር፤ አመልካች በክርክሩ ተካፋይ መሆን የሚፈልጉ ከሆነ አንድም በክርክር ላይ እያሉ በሞቱት እናታቸው እግር ተተክተው ክርክሩን ማስቀጠል አልያም ከውሳኔው በኋላ ቅሬታ ካላቸው በይግባኝ ከሚያሳርሙ በቀር መብቱ በውርስ እንደተላለፈላቸው ወራሽ ሳይሆን መብቱ እንደተነካ 3ኛ ወገን ሆነው በፍርድ ተቃዋሚነት ሊቀርቡ አይችሉም፤ ወሳኔውም በአፈፃፀም ያለቀ ስለሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት መቃወሚያ የሚቀርብበት ባለመሆኑ የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት የሰጠው ውሳኔ የሚነቀፍበት ነጥብ የለውም በማለት ተከራክረዋል። አመልካችም የሰበር ቅሬታቸውን የሚያጠናክር የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክረዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት ጠቅለል ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም የቀረበውን ክርክር ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ጭብጥ አንፃር ለጉዳዩ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

በመሰረቱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት የፍርድ መቃወሚያ ማቅረብ የሚችለው ቀድሞ በተደረገው ክርክር የሙግቱ አካል ሊሆን ይችላል የነበረ ሆኖ እርሱ ተካፋይ ባልሆነበት ክርክር በተሰጠው ውሳኔ መብቱ የሚነካ ሶስተኛ ወገን ነው። አንድ ሰው ወይም አካል በፍርድ ቤት በተያዘ ክርክር የክርክሩ አካል ሊሆን የሚችለው በፍርድ ቤት በሚሰጥ ትዕዛዝ፣ በራሱ በጣልቃ ገብ አቤቱታ አቅራቢነት አልያም በተከላኸ ወገን ጥያቄ ስለመሆኑ ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 40፣ 41 እና 43 ድንጋጌዎች ይዘት መረዳት ይቻላል። ከእነዚህ በሃደት ላይ በሚገኝ ሙግት መግቢያ መንገዶች ውስጥ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት በፍርድ ተቃዋሚነት ሊቀርብ የሚችለው

በዋናነት ቀድሞ በተደረገው ክርክር በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 41 በተመለከተው መሰረት በጣልቃ ገብነት ቀርቦ መብቱን እና ጥቅሙን ማስከበር ይችል የነበረ ሶስተኛ ወገን ነው።

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች ውሳኔ ያረፈበት ይዘታ የግል ይዘታዬ ነው በሚል ሳይሆን ከወላጅ እናቴ በውርስ ሊተላለፍልኝ የሚገባ ሀብት ነው የሚል ነው። አውራሻቸው የሆኑት ወላጅ እናታቸው ደግሞ ይህንን ይዘታ በተመለከተ በአሁን ተጠሪዎች ክስ ቀርቦባቸው በክርክር ላይ እያሉ ስለመሞታቸው የተካደ አይደለም። ጉዳዩ ይህ ከሆነ ለክርክር ምክንያት የሆነውን ይዘታ በተመለከተ አመልካች የሚኖራቸው መብት ከአውራሻቸው የተላለፈላቸው እንጂ እራሱን የቻለ መብት ባለመሆኑ ወላጅ እናታቸው ተካፋይ ለነበሩበት ክርክር 3ኛ ወገን የሚባሉ አይደለም። ቀድሞ በተደረገ ክርክር እና በተሰጠ ውሳኔ 3ኛ ወገን ያልሆነ ሰው ደግሞ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት በፍርድ ተቃዋሚነት የሚመጣበት የህግ አግባብ የለም። የአመልካች ጉዳይም በክርክር ላይ እያሉ የሞተን ተከላሽ መብት የሚመለከት በመሆኑ ጉዳዩ የሚመራው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 50 እና ተከታዮቹ ነው። በዚህ ድንጋጌ መሰረት አመልካች በክርክር ላይ የነበሩት ወላጅ እናቴ ከሞቱ በኋላ ወደ ክርክሩ እንደገባ እና የክርክሩ አካል እንደሆን ለግዥ ወራሾች ተገቢው መጥሪያ አልተደረገም የሚል መከራከሪያ በአመልካች በኩል አልቀረበም። ይህ ባልሆነበት አመልካች አውራሻቸው ተከራካሪ በነበሩበት ጉዳይ ላይ በፍርድ ተቃዋሚነት ቀርበው የሚከራከሩበት የህግ አግባብ ባለመኖሩ የክልሉ ሰበር ችሎት የደረሰበት ድምዳሜ የሚነቀፍ ሆኖ አልተገኘም። በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/305233 ሐምሌ 02/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል።

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ።
2. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/ኃ

የሰ.መ.ቁ.181236

ጥር 25/2013 ዓ.ም

ዳኞች: እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ክድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች:-አቶ ሸለመ አበራ

ተጠሪዎች:1. አቶ መገርሳ ምትኩ

2. ወ/ሮ ጠጂ በዳዳ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 ድንጋጌን መሰረት አድርጎ የቀረበ ክርክርን የሚመለከት ነው። የሰበር አቤቱታው የቀረበው የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/303165 ላይ ሚያዚያ 29/2011 ዓ.ም የሰጠውን ውሳኔ በመቃወም ነው።

የክርክሩ ሥረ ነገር የጀመረው የአሁን አመልካች በወንጌ ወረዳ ፍርድ ቤት በአሁን 2ኛ ተጠሪ ላይ ባቀረቡት ክስ ነው። የክሱም ይዘት ቦታ እና አዋሳኝ በክሱ ዝርዝር ውስጥ የተመለከተው ይዘታ የወላጅ አባታቸው መሆኑን፤ አባታቸው በ1992 ዓ.ም ከሞቱ ወዲህ የአሁን 2ኛ ተጠሪ በውርስ ሊተላለፍላቸው የሚገባውን የአባታቸውን ድርሻ ይዘው የሚገኙ መሆኑን በመግለፅ እንዲያካፍሏቸው የሚጠይቅ ነው። የአሁን 2ኛ ተጠሪም “አመልካች የአባታቸውን ድርሻ ቢካፈሉ ተቃውሞ የለኝም” የሚል መልስ ሰጥተዋል። በዚህ ጉዳይ ላይ ውሳኔ ከተሰጠ በኋላ የአሁን 1ኛ ተጠሪ ወላጅ አባት በአመልካች እና 2ኛ ተጠሪ መካከል የተሰጠውን ውሳኔ በመቃወም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 አቤቱታ አቅርበዋል። የአቤቱታው ጭብጥም “ግራ ቀኙ ተከራክረዋልበት ውሳኔ ያረፈበት ይዘታ በ1ኛ ተጠሪ ስም ተመዝግቦ የሚገኝ ቢሆንም ይዘታነቱ

የራሴ በመሆኑ ውሳኔው በይዘታዬ ላይ የተሰጠ ነው” የሚል ነው። የመቃወም አቤቱታው የቀረበለት ፍርድ ቤትም በአቤቱታው ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ ግንቦት 22/2010 በዋለው ችሎት የመቃወም አቤቱታውን ውድቅ አድርጓል።

ይህ ከሆነ በኋላ የአሁን 1ኛ ተጠሪ ግንቦት 29/2010 ዓ.ም በተፃፈ የመቃወም አቤቱታ በአመልካች እና 2ኛ ተጠሪ መካከል የተሰጠውን ውሳኔ በመቃወም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀግ ቁጥር 358 አቤቱታ አቅርቦዋል። የመቃወም አቤቱታው መነሻም “ውሳኔ ያረፈበት ይዘታ ነባር ይዘታነቱ የአመልካች ወላጆች ቢሆንም ‘ግብር መገበር አልቻልንም’ በሚል ይዘታውን ለአስተዳደሩ በመመለሳቸው ምክንያት በ1989 ዓ.ም ተሰጥቶኝ እስከ 1992 ዓ.ም ድረስ ሳርስ ቆይቼ ከ1992 በኋላ ደግሞ በቦታው ላይ ዛፍ እና ፅድ ተክፎበት ከ21 ዓመት በላይ በእጅ አድርጌ እየተጠቀምኩበት ያለ ይዘታዬ በመሆኑ በይዘታዬ ላይ የተሰጠው ውሳኔ ሊሰረዝ ይገባል” የሚል ነው።

በዚህ አቤቱታ ላይ መልስ እንዲሰጥ በታዘዘው መሰረት የአሁን አመልካች እና 2ኛ ተጠሪ መቃወሚያ እና የስረ ነገር ክርክር በማቅረብ ተከራክረዋል። የመቃወሚያው ይዘትም የመቃወም አቤቱታ የቀረበበትን ውሳኔ በተመለከተ ቀደም ሲል የመቃወም አቤቱታ አቅራቢ ወላጅ አባት ይዘታው በ1ኛ ተጠሪ ስም የሚገኝ ቢሆንም የራሴ ነው፤ 1ኛ ተጠሪም የአእምሮ ታማሚ እና ከእኔ ጋር የሚኖር በመሆኑ ውሳኔው በይዘታዬ ላይ የተሰጠ ነው በሚል ያቀረቡት የመቃወም አቤቱታ ውድቅ ተደርጓል፤ የአሁን 1ኛ ተጠሪ ከወላጅ አባቱ ጋር የሚኖር በመሆኑ ይህ ሲሆን ያውቃል፤ አቤቱታውም የቀረበው የክርክሩን ውጤት በመጠበቅ ወላጅ አባቱ ሞክሮ ያልተሳካለትን በ1ኛ ተጠሪ በኩል ለማሳካት ተመሳጥረው ያቀረቡት ነው፤ ክርክር መደረጉን እያወቁ ውጤቱን በመጠበቅ የመቃወም አቤቱታ ማቅረብ የማይቻል ስለመሆኑ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁ/56745 ላይ አስገዳጅ የህግ ትርጉም የሰጠ በመሆኑ የመቃወም አቤቱታ ሊያቀርብበት አይችልም የሚል ነው። በሥረ ነገር ክርክሩ ደግሞ ውሳኔ ያረፈበት ይዘታ የአሁን 1ኛ ተጠሪ ወላጅ አባት ከ1992 ዓ.ም ጀምሮ በእኩሌታ ሲያርሱ የቆዩ ከመሆኑ ውጭ ይዘታው የ1ኛ ተጠሪ አይደለም፤ 1ኛ ተጠሪ ይዘታው ከመንግስት ተሰጠኝ ባለበት 1989 ዓ.ም ህፃን የነበረ በመሆኑ በራሱ ስም ይዘታ ለማግኘት በሚያስችለው እድሜ ላይ አልነበረም፤ አሁንም ቢሆን 1ኛ ተጠሪ የመንግስት ሰራተኛ እንጂ ገበሬ ባለመሆኑ ይዘታው የራሴ ነው በሚል ያቀረበው አቤቱታ ውድቅ ሊደረግ ይገባል የሚል ነው።

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም በመቃወም አቤቱታው ላይ የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃን በመስማት እንዲሁም ስለይዘታው ከክፍሉ መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም ጽ/ቤት ተጣርቶ እንዲቀርብለት ካደረገ በኋላ በሰጠው ውሳኔ ክርክር የቀረበበት ይዘታ ነባር ይዘታነቱ የአሁን አመልካች ወላጅ አባት ነው፤ ይህንን ይዘታ ከ2001 ዓ.ም ጀምሮ ይዞ እያረሰ የሚገኘው የመቃወም

አቤቱታ አቅራቢው ሳይሆን ወላጅ አባታቸው ነው፤ የመቃወም አቤቱታ አቅራቢ ወላጅ አባት ደግሞ ይዞታውን በተመለከተ የተሰጠውን ውሳኔ በመቃወም ያቀረቡት አቤቱታ ግንቦት 22/2010 ዓ.ም በዋለው ችሎት ውድቅ ተደርጓል፤ የይዞታው ስም ሀብት በመቃወም አመልካች ስም ተመዝግቦ የሚገኝ ቢሆንም ይዞታውን ያገኘበት መንገድ የማይታወቅ ስለመሆኑ ከክፍሉ አስተዳደር የተገለፀ በመሆኑ የይዞታ ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት መያዛቸው ብቻ ከፍ/ብ/ሀ/ቁ/1146(1-3) መሰረት የሚፈጥሩላቸው የይዞታ መብት የለም፤ የይዞታ ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት በፍ/ብ/ሀ/ቁ/1196 መሰረት ሊስተባበል የሚችል ማስረጃ በመሆኑ እና የመቃወም አመልካች ማስረጃውን ያገኘበት መንገድ የማይታወቅ እና ሥርዓቱን የጠበቀ ባለመሆኑ የሚያገናኝላቸው መብት የለም በማለት አቤቱታውን ውድቅ አድርጓል። የአሁን 1ኛ ተጠሪ ይህንኑ ውሳኔን በመቃወም ለዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡት ይግባኝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ ህግ ቁጥር 337 መሰረት ውድቅ ተደርጓል።

የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በበኩሉ ከላይ በመግቢያው ላይ በተመለከተው የመዝገብ ቁጥር እና ቀን በሰጠው ውሳኔ ለክርክር ምክንያት የሆነው ይዞታ ከ20 ዓመት በላይ በአሁን 1ኛ ተጠሪ እጅ የሚገኝ ስለመሆኑ በፍሬ ነገር ደረጃ የተረጋገጠ መሆኑን፤ በኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ህገ መንግስት አንቀፅ 40(3 እና 7) መሰረት መሬት በርስት የማይተላለፍ የህዝብ እና የመንግስት የጋራ ሀብት በመሆኑ ከ20 ዓመት ቆይታ በኋላ አመልካች ያቀረበው ጥያቄ በክልሉ ገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም ደንብ ቁጥር 151/2005 አንቀፅ 32 መሰረት በይርጋ ይታገዳል በማለት የሰር ፍርድ ቤት ውሳኔን ሸሯል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው። አመልካች ሐምሌ 16/2011 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል። መሰረታዊ ይዘቱም 1ኛ ተጠሪ የመቃወም አቤቱታ ያቀረቡበትን ውሳኔ አስመልክቶ ቀደም ሲል ወላጅ አባታቸው ተመሳሳይ የመቃወም አቤቱታ አቅርበው ውድቅ መደረጉ እና የአሁን 1ኛ ተጠሪም የዚህኑ ክርክር ውጤት ጠብቀው መቃወምያውን ያቀረቡ ለመሆኑ የቀረበው ክርክር እያሳየ አቤቱታው ተቀባይነት ማግኘቱ አግባብ አይደለም፤ ክርክር የቀረበበት ይዞታንም በተመለከተ 1ኛ ተጠሪ በማይታወቅ መንገድ የይዞታ ማረጋገጫ ከመያዛቸው በቀር ይዞታውን ይዘውም ሆነ ተጠቅመውበት እንደማያውቁ በማስረጃ ተረጋግጦ እያለ አባቱ በይዞታው ተጠቅሟል በሚል ለልጁ የይርጋ መብት መሰጠቱ መሰረታዊ የህግ ስህተት ነው፤ የ1ኛ ተጠሪ ወላጅ አባትም ቢሆኑ በይዞታው መጠቀም የጀመሩት በ2001 ዓ.ም መሆኑን እና የአመልካች ወላጅ አባት በ1992 ዓ.ም ሲሞቱ አመልካች የ5 ዓመት ህፃን የነበረ ስለመሆኑ ተረጋግጦ እያለ ከ1992 ዓ.ም ጀምሮ ያለውን ጊዜ በመቁጠር ክስ በይርጋ ቀሪ ይሆናል መባሉ መሰረታዊ የህግ ስህተት በመሆኑ ሊታረም ይገባል የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ ለሰበር ክርክር ያስቀርባል በመባሉ ተጠሪዎች የፅሁፍ መልስ እንዲሰጡበት ተደርጓል። በዚህ አግባብ ተጠሪዎች መጋቢት 02/2012 ዓ.ም የተፃፈ የተናጠል መልስ አቅርበዋል። የ1ኛ ተጠሪ መልስ መሰረታዊ ይዘትም ክርክር በተነሳበት ይዘታ ላይ ውሳኔ መሰጠቱን ያወቅሁት ውሳኔ ከተሰጠ በኋላ እንጂ ከዚያን በፊት ወላጅ አባቴ አቅርበዋል ስለተባለው የመቃወም አቤቱታም ሆነ ስለክርክሩ የማውቀው ነገር የለም፤ ይዘታውን በተመለከተ የአመልካች እናትና አባት በ1988 ዓ.ም መሬት ለማስተዳደር ስልጣን ላለው አካል ቀርበው የመሬት ግብር መክፈል አለመቻላቸውን በመግለፃቸው ምክንያት ከነበራቸው ይዘታ ላይ ተቀንሶ አሁን ክርክር የቀረበበት ይዘታ ተሰጥቶኝ እስከ 1992 ዓ.ም ድረስ ካረስኩ በኋላ በ1992 ዓ.ም ፅድና ባህርዣፍ ተክዬበት እና ቤት ሰርቼበት እንዲሁም በ1996 ዓ.ም የይዘታ ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት ወስጄበት እየተጠቀሙበት የምገኝ ህጋዊ ይዘታዬ እንጂ የውርስ ይዘታ አይደለም፤ በዚህ መልኩ ይዘታውን በእጄ አድርጌ ስጠቀምበት አመልካች የሚያውቅ ሲሆን ያቀረበው መቃወሚያ አለመኖሩን የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት አረጋግጦ ጥያቄን ውድቅ ያደረገ በመሆኑ ውሳኔው የሚነቀፍ አይደለም የሚል ነው። 2ኛ ተጠሪ በበኩላቸው በአመልካች ጥያቄ መሰረት ቢወሰንለት ቅሬታ የሌላቸው መሆኑን ገልፀዋል። አመልካችም የሰበር ቅሬታቸውን የሚያጠናክር የመልስ መልስ በመስጠት ሞግተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት ጠቅለል ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም ጉዳዩን መርምሯል። በዚህ መሰረት የአሁን 1ኛ ተጠሪ የመቃወም አቤቱታውን ያቀረቡት ክርክር መኖሩን እያወቁ የክርክሩን ውጤት በመጠበቅ በመሆኑ የመቃወም አቤቱታ ልታቀረቡ አይገባም በማለት በአሁን አመልካች የቀረበው መቃወሚያ የታለፈበት አግባብ በቅድሚያ መጣራት ያለበት ነጥብ ሆኖ ተገኝቷል።

በመሰረቱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት የፍርድ መቃወሚያ ማቅረብ የሚችለው ቀድሞ በተደረገው ክርክር የሙግቱ አካል ሊሆን ይችል የነበረ ሆኖ እርሱ ባላወቀው እና ተካፋይ ባልሆነበት ክርክር በተሰጠው ውሳኔ መብቱ የሚነካ ሶስተኛ ወገን ነው። ከዚህ ድንጋጌ ተግባራዊ አፈፃፀም ጋር በተያያዘ አንድ ሰው መብቱን የሚነካ ክርክር መጀመሩን እያወቀ የክርክሩን ውጤት ጠብቆ መብቱን የሚነካበት ሆኖ ባገኘው ጊዜ ከውሳኔው በኋላ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት ፍርዱን ሊቃወም የማይችል ስለመሆኑ ይኸው ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁ/56795 ላይ አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቷል። መቃወሚያ አቅራቢው ቀድሞ ሲደረግ የነበረውን ክርክር የሚያውቅ መሆኑን ያለመሆኑ ጉዳይ ደግሞ የህግ ነጥብ አልያም በችሎት ግንዛቤ ሊወሰድበት የሚችል ክርክር ሳይሆን ተከራካሪ ወገኖች በሚያቀርቡት አግባብነት ያለው ማስረጃ ነጥሮ የሚወጣ የፍሬ ነገር ክርክር በመሆኑ ከዚህ አኳያ ተከራካሪዎች የሚያቀርቡት ክርክር እና ማስረጃ በአግባቡ ሊታይ የሚገባው ጉዳይ ነው።

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ የፍርድ መቃወሚያ አቤቱታ በሰጡት መልስ 1ኛ ተጠሪ ከወላጅ አባቱ ጋር በአንድ ቤት የሚኖር በመሆኑ እና አባቱ የመቃወም አቤቱታ አቅርቦ ውድቅ ሲደረግበት ክርክሩን ያውቅ የነበረ በመሆኑ የክርክሩን ውጤት ጠብቆ መቃወሚያ ሊያቀርብ አይገባም በማለት ተቃውመዋል። 1ኛ ተጠሪ በበኩላቸው በዚህ መልኩ የቀረበውን ክርክር ክደዋል።

ከዚህ ጋር ተያይዞ “ቀድሞ ሲደረግ የነበረውን ክርክር ማወቅ” የሚለው ሀረግ ለፍርድ መቃወሚያ አቤቱታው መሰረት የሆነውን ክርክር ብቻ የሚመለከት ነው ወይስ ፍርዱን በመቃወም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 358 መሰረት ቀርቦ የተደረገውን ክርክርንም የሚጨምር ነው የሚለው በአግባቡ መታየት ያለበት ጉዳይ ነው። እንግዲህ ከላይ እንደተመለከተው የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 358 መሰረታዊ ዓላማ ባላወቀው እና ተካፋይ ባልሆነበት ክርክር በተሰጠ ፍርድ መብቱ የተነካበት አካል ከፍርዱ በኋላ መብቱን የሚያስከብርበትን ሥርዓት መዘርጋት ነው። ከዚህ መሰረታዊ ዓላማ አኳያ የመቃወም አቤቱታ አቅራቢው ክርክር እየተደረገ ስለመሆኑ የነበረው እውቀት በዋናው ጉዳይ ላይም ሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 358 መሰረት በቀረበ አቤቱታ ላይ መሆኑ የሚያመጣው ለውጥ የለም። እናም መብቱን እና ጥቅሜን ነክቷል በተባለ ፍርድ ላይ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 358 መሰረት ክርክር ሲደረግ የነበረ መሆኑን የሚያውቅ አካል ውጤቱን ጠብቆ ከፍርድ በኋላ በራሱ ፍርዱን በመቃወም የሚያቀርበው አቤቱታ ፍርድን መቃወም ከተፈቀደበት መሰረታዊ ዓላማ ውጭ በመሆኑ ተቀባይነት ሊኖረው አይገባም።

በተያዘው ጉዳይ 1ኛ ተጠሪ የመቃወም አቤቱታ ባቀረቡበት ፍርድ ላይ ቀድሞ ሲደረግ የነበረውን ክርክር ከማወቃቸው ጋር ተያይዞ ግራ ቀኙ ተካክደዋል። ይህ ከሆነ ደግሞ 1ኛ ተጠሪ በእርግጥም እውቀቱ የነበራቸው መሆን ያለመሆኑ ጉዳይ ግራ ቀኙ ባቀረቡት ማስረጃ በአግባቡ አጣርቶ መወሰንን ይጠይቃል። ከዚህ አንጻር የወረዳው ፍርድ ቤት የ1ኛ ተጠሪ ወላጅ አባት ቀደም ብለው የመቃወም አቤቱታ አቅርበው ውድቅ የተደረገባቸው ስለመሆኑ በፍርድ ሀታታው ውስጥ ከመግለፁ ውጭ 1ኛ ተጠሪ ያንን ክርክር ያውቁ የነበረ መሆኑ ስላለመሆኑን አስመልክቶ ያደረገው ማጣራትም ሆነ ከቀረበው መቃወሚያ አኳያ የወሰደው ግልፅ አቋም የለም። 1ኛ ተጠሪ ቀድሞ ሲደረግ የነበረውን ክርክር ማወቅ ያለማወቃቸው ጉዳይ ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 358 ድንጋጌ ይዘት እና መንፈስ አኳያ 1ኛ ተጠሪ የመቃወም አቤቱታ ማቅረብ የሚችሉ መሆን ካለመሆኑ ጋር በቀጥታ የሚገናኝ ነው። ከዚህ አንጻር የወረዳው ፍርድ ቤት ይህንን ነጥብ በግራ ቀኙ ማስረጃ በተገቢ አኳኋን አጣርቶ አቋም ሳይያዝ በሌላው የክርክር ዘንግ ላይ ውሳኔ መሰጠቱ እና በየደረጃው ያሉት የክልሉ የበላይ ፍርድ ቤቶችም ይህንን ሳያርሙ መቅረታቸው መሰረታዊ የሙግት አመራር ግድፈት የተፈፀመበት ሆኖ ተገኝቷል። በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/303165 ላይ ሚያዝያ 29/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ፤ የደቡብ ምዕራብ ሸዋ ዞን ከፍትኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/47133 ላይ ታህሳስ 04/2011 ዓ.ም የሰጠው ብይን እንዲሁም የወንጌ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/18497 ላይ ህዳር 19/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሸረዋል፡፡
2. የአሁን 1ኛ ተጠሪ “ቀድሞ የተደረገውን ክርክር እያወቁ ውጤቱን ጠብቀው የመቃወም አቤቱታ ያቀረቡ በመሆኑ ፍርዱን ሊቃወሙ አይችሉም” በማለት አመልካች ያቀረቡት መቃወሚያ በተገቢው ማስረጃ ተጣርቶ አቋም ሳይያዝበት በሌላው የክርክር ዘንግ ላይ ውሳኔ መሰጠቱ መሰረታዊ የሙግት አመራር ግድፈት የተፈፀመበት ነው በማለት ተወስኗል፡፡
3. የወንጌ ወረዳ ፍርድ ቤት በውሳኔ የዘጋውን መዝገብ በማንቀሳቀስ፤
 - 3.1. የአሁን 1ኛ ተጠሪ የመቃወም አቤቱታ ያቀረቡበት ጉዳይ ላይ ክርክር ሲደርግ ያውቁ የነበረ መሆን ስላለመሆኑ ግራ ቀኙ ቀድሞ በጠቀሷቸው ማስረጃዎች በማጣራት፤ ቀድሞ የተቆጠረ ማስረጃ ከሌለም ከዚህ አኳያ ግራ ቀኙ አለን የሚሉትን ማስረጃ እንዲያቀርቡ በማድረግ ፍሬ ነገሩን ካጣራ በኋላ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 ረገድ የሚኖረውን ውጤት በአግባቡ በመመርመር የመሰለውን እንዲወስን፤
 - 3.2. 1ኛ ተጠሪ የመቃወም አቤቱታ ማቅረብ ይችላል የሚባል ከሆነ በሥረ ነገር ክርክሩ ላይ የግራ ቀኙን ክርክር እና ቀድሞ የቀረቡትን ማስረጃዎች ይዘት በመመርመር እንዲሁም ለትክክለኛ ፍትህ አሰጣጥ አስፈላጊ መስሎ የታየውን ተጨማሪ ምስክር በመስማት ወይም ማስረጃ በማስቀረብ ማስረጃዎቹን ከቀረበው ክርክር አኳያ ሁለንተናዊ በሆነ መልኩ መርምሮ እና መዝገኖ የመሰለውን እንዲወስን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 343(1) መሰረት መዝገቡ ይመለስለት፡፡

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ፡፡
2. መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ይመለስ፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የሰ.መ.ቁ.181999

መስከረም 27/2013 ዓ.ም

ዳኞች:- እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች: ወ/ሮ ተሰሜ ገዳ ቀርቦዋል

ተጠሪዎች: 1. አቶ ለማ ነጋሽ ቀርቦዋል

2. አቶ መለሰ ዘውዴ ቀርቦዋል

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል

ፍርድ

ጉዳዩ በፍርድ ቤት በተሰጠ የወራሽነት ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት ላይ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 358 መሰረት የቀረበ መቃወሚያን የሚመለከት ሲሆን የሰበር አቤቱታው የቀረበውም የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/310729፤ ሰኔ 10/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰበር ፍ/ቤቶችን ውሳኔ በማፅናት የሰጠው የመጨረሻ ውሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው በማለት ለማስለወጥ ነው።

የጉዳዩ አመጣጥ እንዲህ ነው። የአሁን አመልካች ወላጅ አባታቸው አቶ ገዳ ኡርጌሳ መስከረም 11/2010 ዓ.ም ከዚህ አለም በሞት መለየታቸውን እና ሟች በህይወት እያሉ በስማቸው ተመዝግቦ የይዘታ ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት የተሰጠበት 1.61 ሄክታር የገጠር እርሻ መሬት ያላቸው መሆኑን በመግለፅ የወላጅ አባታቸው ወራሽ መሆናቸው ተረጋግጦ የወራሽነት ምስክር ወረቀት እንዲሰጣቸው ለዲክሰስ ወረዳ ፍርድ ቤት ባመለከቱት መሰረት ፍርድ ቤቱ በመ/ቁ/15004 ላይ ህዳር 17/2011 ዓ.ም ይህንኑ አረጋግጦ የወራሽነት ምስክር ወረቀት ይሰጣቸዋል። ይህ ከሆነ በኋላ የአሁን ተጠሪዎች ጥር 2/2011 ዓ.ም በተፃፈ አቤቱታ በፍርድ ቤቱ የተሰጠው የወራሽነት ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት መብታችንን ነክቷል በሚል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 358 መሰረት ውሳኔውን በመቃወም ይቀርባሉ። የአቤቱታቸው ይዘትም አመልካች የወራሽነት ምስክር ወረቀት በወሰዱበት ይዘታ ላይ ቀደም ሲል

የአመልካች ወንድሞች በዚያው ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/14008 ተመሳሳይ የውርስ ክስ በተጠሪዎች ላይ አቅርበው ጥያቄያቸው በይርጋ ይታገዳል ተብሎ ውድቅ ተደርጎ ይኸው ውሳኔ እስከ ክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት የፀና መሆኑን፤ ጉዳዩ ይህ ሆኖ እያለ በይዘታቸው ላይ ለአመልካች የተሰጠው የወራሽነት ምስክር ወረቀት መብታችንን የሚጎዳ በመሆኑ የተሰጠው የወራሽነት ምስክር ወረቀት ሊሰረዘ ይገባል የሚል ነው።

አመልካች ለዚህ መቃወሚያ በሰጡት መልስ መኖሪያ ቦታቸው ሰሜን ሸዋ ዞን ደገም ወረዳ በመሆኑ በመዝገብ ቁጥር 14008 ላይ ተደረገ የተባለውን ክርክር እንደማያውቁ፤ የወራሽነት ምስክር ወረቀት የወሰዱበት ይዘታ የወላጅ አባታቸው ሲሆን እስከ 2010 ዓ.ም ድርስ በወላጅ አባታቸው ስም ግብር ሲገበርበት የቆየ መሆኑን፤ የአሁን ተጠሪዎች ይዘታውን በኪራይ ለረዥም ጊዜ ሲያርሱ የነበረ በመሆኑ ከይዘታው ላይ የተወሰነውን በመጀመሪያ ዙር የይዘታ ምዝገባ በወላጅ አባታቸው ከተመዘገበ በኋላ ሁለተኛ ዙር አመልካች ባላወቁት መንገድ በስማቸው ከማስመዝገባቸው ውጭ ከይዘታው ላይ መብት የሌላቸው መሆኑን በመግለፅ መቃወሚያቸው ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ሞግተዋል።

ጉዳዩ የቀረበለት ፍ/ቤትም የግራ ቀኝን ክርክር ከሰማ በኋላ ጉዳዩ ከዚህ በፊት በአመልካች ወንድሞችና በተጠሪዎች መካከል ክርክር ተካሂዶበት ውሳኔ ያገኘ በመሆኑ አመልካች የመውረስ መብት የላቸውም በማለት ቀድሞ የሰጠውን የወራሽነት ማረጋገጫ ማስረጃውን ሰርዟል። ይኸው ውሳኔ በአርሲ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤትም ሆነ በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ፀንቷል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም ነው። አመልካች ነሐሴ 01/2011 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል። መሰረታዊ ይዘቱም የወራሽነት ማረጋገጫ የምስክር ወረቀት ላይ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 358 መሰረት መቃወሚያ ማቅረብ የማይቻል ስለመሆኑ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/79871 ላይ አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቶ እያለ የስር ፍርድ ቤቶች ይህንን ተላልፈው በተጠሪዎች መቃወሚያ አቤቱታ መነሻነት የወራሽነት ማረጋገጫ ማስረጃቸውን መሰረዛቸው አግባብ እንዳልሆነ፤ የወራሽነት ምስክር ወረቀት የተሰጠበት ይዘታም የሚች አባታቸው መሆኑ ተረጋግጦ እያለ ተጠሪዎች በስማቸው ሳያስመዘገቡ በሀሰት ምስክርነት ውሳኔ መሰጠቱ የአመልካችን የመውረስ መብት የሚያሳጣ መሆኑን፤ ተጠሪዎች በይዘታው ላይ በጉልበታቸው እያለሙ ከአመልካች አባት ጋር በእኩል ሲጠቀሙ የነበረ ከመሆኑ ውጭ ከይዘታው ላይ የሚጠይቁ መብት የሌላቸው መሆኑን፤ ተጠሪዎች የሀሰት ማስረጃ አያይዘው ከሆነም የስር ፍርድ ቤቶች ተጨማሪ ማስረጃ በማቅረብ ጉዳዩን ማጣራት ሲገባቸው ከሌሎች ሰዎች ጋር ሲከራከሩ የተሰጠ ውሳኔን መሰረት አድርገው በህግ አግባብ የተሰጣቸውን የወራሽነት ማስረጃን መሰረዛቸው መሰረታዊ የህግ ስህተት መሆኑን በመጥቀስ የተሰጠው ውሳኔ ሊሻር ይገባል የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ የአመልካች የወራሽነት ማስረጃ የተሻረበት አግባብ ግራ ቀኙ በተገኙበት በዚህ ችሎት እንዲፈተሽ በመታዘዙ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል።

በዚህ አግባብ ተጠሪዎች የካቲት 03/2012 ዓ.ም በተፃፈው ባቀረቡት መልስ አመልካች የአባቷ ወራሽ ብትሆንም መሬቱን ተጠሪዎች በህግ አግባብ ከ1980 ዓ.ም ጀምሮ በስማቸው ተመዝግቦ ካርታ ተሰርቶላቸው ግብር እየገበሩበት ከ30 ዓመት በላይ ይዘው እየተጠቀሙ ያሉ መሆኑን፤ የአመልካች ወንድሞች በዚህ መሬት ላይ ቀደም ሲል ክስ አቅርበውባቸው እስከ ክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ድረስ የተወሰነላቸው መሆኑን፤ አመልካች የግል ይዘታቸውን ከተጠሪዎች ይዘታ ጋር ቀላቅለው የወራሽነት ማስረጃ የወሰዱበት በመሆኑ እና ውሳኔው መብታቸውን የሚነካ በመሆኑ መቃወሚያውም ሆነ የስር ፍርድ ቤቶችም በመቃወሚያ መሰረት ማስረጃውን መሰረዛቸው አግባብ መሆኑን በመግለፅ ተከራክረዋል። አመልካች የሰበር ቅሬታቸውን የሚያጠናክር የመል መልስ በማክል ሞግተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክር ይዘት አጠር ባለመልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም የግራ ቀኙን ክርክር ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ፤ በስር ፍርድ ቤቶች ከተረጋገጠው ፍሬ ነገር እና ለጉዳዩ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

በመሰረቱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት የፍርድ መቃወሚያ ማቅረብ የሚችለው አካል ቀድሞ በተደረገው ክርክር የሙግቱ አካል ሊሆን ይችል የነበረ ሆኖ እርሱ ተካፋይ ባልሆነበት ክርክር በተሰጠው ውሳኔ መብቱ የሚነካው ማናቸውም አካል ስለመሆኑ እና መቃወሚያውም ሊቀርብ የሚገባው ፍርድ ከመፈፀሙ በፊት ስለመሆኑ ከድንጋጌው ይዘት መረዳት ይቻላል።

በሌላ በኩል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት የሚቀርብ የፍርድ መቃወሚያ ወራሽነትን ለማረጋገጥ በሚሰጥ ማስረጃ ላይ ሊቀርብ እንደማይችል፤ ይልቁንም በማስረጃውም ምክንያት መብቱ ተነክቷል የሚል አካል ካለ ተገቢውን ዳኝነት ከፍሎ ተጓደለብኝ የሚለውን መብት ማረጋገጥ ያለበት ስለመሆኑ ይኸው ችሎት በሰ/መ/ቁ/79871 ላይ የካቲት 11/2005 ዓ.ም በዋለው ችሎተ አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቷል። የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ከአምስት ያላነሱ ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት የሚሰጠው የህግ ትርጉም በማናቸውም ደረጃ ባሉት የፌዴራልም ሆነ የክልል ፍርድ ቤቶች ላይ የአስገዳጅነት ኃይል ያለው ስለመሆኑ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ እንደገና ማሻሻያ አዋጅ ቁጥር 454/1997 አንቀፅ 2/4/ ይደነግጋል።

ሆኖም የሰበር ችሎቱ የህግ ትርጉም የአስገዳጅነት ባህሪ የሚኖረው በምን ዓይነት ጉዳይ ላይ ነው የሚለውን ማየቱ ተገቢ ይሆናል። ይህንን ጉዳይ በተመለከተ በሰበር ችሎቱ የሚሰጠው የህግ ትርጉም የአስገዳጅነት ኃይል ወይም ባህሪ የሚኖረው ቀድሞ በተሰጠው የህግ ትርጉም እና ዳኝነት ተጠይቆበት በክርክር ላይ ባለው ጉዳይ መካከል ተመሳሳይ የፍሬ ነገር እና የህግ ክርክር ሲኖር ብቻ እንደሆነ (The

same fact and the same question of law) ይኸው ችሎት በሰ/መ/ቁ/67924፣ 68573፣ 37964፣ 52407፣ 84353፣ 58157 እና በሌሎች በርካታ መዝገቦች ላይ ትርጉም ተሰጥቶ አቋም ተይዟል። የሰበር ችሎቱ የሚሰጠው የህግ ትርጉም አስገዳጅ እንዲሆን የተፈለገው በተመሳሳይ ጉዳይ ላይ ህጎች በተመሳሳይ ሁኔታ ተተርጉመው እንደ ሀገር ወጥ እና የተረጋጋ የህግ ሥርዓት እንዲሰፍን ለማስቻል እንጂ ችሎቱ በማናቸውም መልኩ የሚጠቅሳቸው ጉዳዮች በሙሉ እንደ ህግ እንዲወሰዱ አይደለም።

ከዚህ አንጻር በሰ/መ/ቁ/79871 ላይ ቀርቦ ትርጉም የተሰጠበት ጉዳይ ወራሽነታቸውን በፍርድ ቤት አረጋግጠው ማስረጃውን መሰረት በማድረግ የውርስ ሃብት ነው በሚል የያዙትን ንብረት የሚመለከት ክርክር ሲሆን በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ክርክር ደግሞ የውርስ ሀብት ተለይቶ በሀብቱ ላይ የተሰጠ የወራሽነት ምስክር ወረቀትን የሚመለከት ነው። እናም በሀላቱ ጉዳዮች መካከል ተመሳሳይ የህግ እና የፍሬ ነገር ክርክር ባለመኖሩ በሰ/መ/ቁ/79871 የተሰጠው ትርጉም በዚህ መዝገብ ላይ ለቀረበው ጉዳይ አግባብነት ያለው ባለመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ አስገዳጅ የህግ ትርጉምን ተላልፏል የሚባል አይደለም።

ከዚህ በመለስ ለአሁን አመልካች የተሰጠው የወራሽነት ማስረጃ የአሁን ተጠሪዎች በፍርድ መብት ባገኙበት ይዞታ ላይ የተሰጠ ስለመሆኑ በስር ፍርድ ቤቶች በፍሬ ነገር ደረጃ መረጋገጡን ከቀረበው የስር ፍርድ ቤቶች የፍርድ ግልባጭ መገንዘብ ተችሏል። አመልካች የወራሽነት ማስረጃ የወሰዱበት ሀብት ሌላ ሰው በፍርድ መብቱን ባረጋገጠበት ሀብት ላይ ስለመሆኑ ከተረጋገጠ ቀደም ሲል የተሰጠው ማስረጃ መሰረዝ ያለበት በመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች በዚህ መልኩ በመወሰናቸው የፈፀሙት መሰረታዊ የህግ ስህተት የለም። በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/310729 ላይ ሰኔ 10/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ፤ የአርሲ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/88043 ላይ የካቲት 29/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ እና የዲክሰስ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/15004 ላይ የካቲት 12/2011 ዓ.ም የሰጠው ብይን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል።

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ።
2. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የሰ.መ.ቁ.182361

ጥር 28/2013 ዓ.ም

ዳኞች: እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች:-አቶ ግርማ የሺጥላ

ተጠሪ:-ወ/ሮ አመለወርቅ እሸቴ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ በሁከት ይወገድልኝ ክስ መነሻነት ቀርቦ ውሳኔ ያገኘ የተከሰሽ ከሰላሳነት ክስ አፈፃፀም ክርክርን የሚመለከት ነው። የሰበር አቤቱታው የቀረበው የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት በመ/ቁ 30140 በቀን ሐምሌ 18/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የስር ፍርድ ቤቶችን ውሳኔ የሻረበትን የመጨረሻ ውሳኔ በመቃወም ነው።

የጉዳዩ አመጣጥ እንዲህ ነው። የአሁን አመልካች በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በአሁን ተጠሪ እና በከተማ አስተዳደሩ ሶስት የመንግስት ጽ/ቤቶች ላይ ክስ ያቀርባሉ። በቀረበው ክስ የአሁን ተጠሪ 2ኛ ተከሰሽ ነበሩ። ቀርቦ የነበረው ክስ ጭብጥም የአሁን ተጠሪ ከመንግስት ተከራይተው የነበረውን የንግድ ቤት ለሁለት ከፍለው ግማሹን ለአሁን አመልካች ያከራይዋቸው መሆኑን፤ በዚህ አግባብ አመልካች በተከራይት ቤት የንግድ ፈቃድ አውጥተው በመስራት ላይ እንዳሉ መመሪያ ቁጥር 4/2004 በመውጣቱ እና በመመሪያው መሰረት የአሁን ተጠሪ ከመንግስት የተከራይትን ንግድ ቤት ሸንሸው ለ3ኛ ወገን እያከራዩ ስለመሆኑ በማስረጃ በመረጋገጡ ምክንያት አመልካች ከተጠሪ የተከራይት ቤት በቤት ቁጥር 913(1) ተሰይሞ በስማቸው ከመንግስት ጋር የኪራይ ውል የተዋዋሉ መሆኑን፤ ይህ ከሆነ በኋላ በፍርድ ቤቱ 1ኛ ተከሰሽ የነበረው የአዲስ አበባ ከተማ ዲሳይንና ግንባታ ልማት አስተዳደር ጽ/ቤት ያቋቋመው ግብረ ኃይል አመልካች የተከራይት ቤት ለአሁን ተጠሪ ይገባል በሚል ባቀረበው የተሳሳተ ሪፖርት

መነሻነት “የንግድ ቤቱ አልተሸነሸም፤ የአሁን ተጠሪም ገቢ የሌላቸው እና አቅመ ደካማ ናቸው” የሚሉ ነጥቦችን በመጥቀስ ተጠሪ በስማቸው የኪራይ ውል እንዲዋዋሉ ያደረገ መሆኑን፤ በዚህ መነሻነት በቤቱ ላይ የተሰጣቸው የንግድ ፈቃድም የተሰረዘባቸው መሆኑን በመጥቀስ የተከላከሉት ድርጊት የሁከት ተግባር ነው ተብሎ ከአስተዳደሩ ጋር የገቡት የኪራይ ውል እንዲቀጥል እና የተሰረዘባቸው የንግድ ፈቃድ ወደነበረበት እንዲመለስ ዳኝነት የሚጠይቅ ነው።

በዚህ ክስ ላይ መልስ እንዲሰጥ በታዘዘው መሰረት የአሁን ተጠሪ ክስ የቀረበበት ቤት የሚገባኝ መሆኑ ተጣርቶ የተወሰነልኝ በመሆኑ የፈጠርኩት ሁከት የለም የሚል የመከላከያ መልስ እና አመልካች ክስ ያቀረበበትን ቤት ከህግ አግባብ ውጭ የያዘ በመሆኑ የ4 ወር ውዝፍ ኪራይ ከፍሎ ሊለቅልኝ ይገባል የሚል የተከላከሰ ከላኝነት ክስ በማቅረብ ተከራክረዋል።

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ የአሁን ተጠሪ ለክርክር ምክንያት የሆነውን ቤት ሸንሸነው ማከራየታቸው ተረጋግጦ እያለ አስተዳደሩ ከአመልካች ጋር የገባውን የኪራይ ውል ማቋረጡ የሁከት ተግባር በመሆኑ ሊወገድ ይገባል፤ የንግድ ፈቃዱም መሰረዙ አግባብ ባለመሆኑ ወደነበረበት ሊመለስ ይገባል፤ የተከላከሰ ከላኝነት ክሱን በተመለከተ አከራክሮ ለመወሰን የሚያስችል የሥረ ነገር የዳኝነት ሥልጣን የለኝም ሲል ወስኗል።

በዚህ ውሳኔ ላይ በአሁን ተጠሪ ይግባኝ ባይነት ጉዳዩ የቀረበለት የከተማው ይግባኝ ሰሚ ችሎት የተጠሪን ይግባኝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 337 መሰረት ዘግቷል። የከተማው ሰበር ሰሚ ችሎት በበኩሉ በመ/ቁ/19288 ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ የካቲት 18/2005 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ የአሁን ተጠሪ ቀደም ሲል ከአስተዳደሩ ጋር የገቡት የንግድ ቤት ኪራይ ውል ፀንቶ ባለበት አስተዳደሩ ከአሁን አመልካች ጋር የገባው የኪራው ውል ህገ ወጥ ነው፤ የአሁን አመልካችን የንግድ ፈቃድ በተመለከተ በአዋጅ ቁጥር 686/2002 አንቀፅ 39(1(ሀ-ሰ)) መሰረት ፈቃዱን የሚያሰርዝ ምክንያት በሌለበት መሰረዙ አግባብ ባለመሆኑ ወደነበረበት ይመለስ ተብሎ መወሰኑ ተገቢ ነው፤ የተከላከሰ ከላኝነት ክሱን በተመለከተ የከተማ አስተዳደሩ አከራክሮ የመወሰን የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን ያለው በመሆኑ በዚህ ነጥብ ላይ አከራክሮ ይወስን በሚል ጉዳዩን በነጥብ መልሷል።

በዚህ ውሳኔ ላይ የአሁን አመልካች ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የሰበር አቤቱታ አቅርበው በሰ/መ/ቁ/87917 ላይ በመታየት ላይ እያለ የአሁን ተጠሪ ደግሞ በከተማ አስተዳደሩ ሰበር ሰሚ ችሎት ውሳኔው መሰረት ጉዳዩን ለከተማ አስተዳደሩ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በማቅረብ ክርክሩን አስቀጥለዋል። የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤቱም በተከላከሰ ከላኝነት ክሱ ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ ጥቅምት 08/2006 ዓ.ም በዋለው ችሎት የአሁን አመልካች ክስ የቀረበበትን ቤት ውዝፍ ኪራይ ከፍለው ለአሁን ተጠሪ እንዲለቁ ወስኗል። በዚህ ውሳኔ ላይ ይግባኝ ስለመባሉ የስር ፍርድ ቤት መዝገብ የሚገልፀው ነገር የለም።

ይህ ከሆነ በኋላ በዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/87917 ላይ በመታየት ላይ የነበረው የግራ ቀኙ የሰበር ክርክር ጥቅምት 22/2006 ዓ.ም ውሳኔ አግኝቷል። በውጤቱም የከተማ አስተዳደሩ ሰበር ሰሚ ችሎት የመስተዳድሩ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የተከሰሰ ከሰላሳ አራት አራት ለማየት የሥረ ነገር የዳኝነት ሥልጣን አለው ብሎ መወሰኑ በአግባቡ መሆኑን፣ ግራ ቀኙ ከአስተዳደሩ ጋር የገቡትን ውል በተመለከተ ከቀረበው ክርክር አኳያ የአሁን ተጠሪ በመመሪያ ቁጥር 4/2004 አንቀፅ 6(1) መሰረት በልዩ ሁኔታ በመመሪያው ተጠቃሚ ስለመሆናቸው በአግባቡ ለማረጋገጥ የሚያስችል በቂ ማስረጃ ባልቀረበበት ሁኔታ የሰበር ፍርድ ቤቶች የውሉን ህጋዊነት አስመልክቶ በየፊናቸው ውሳኔ መስጠታቸው አግባብ አለመሆኑን በመተቸት ከዚህ አኳያ የግራ ቀኙ ክርክር በተጨማሪ ማስረጃ በድጋሚ ተጣርቶ እንዲወሰን ጉዳዩን ለመስተዳድሩ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በነጥብ ተመልሷል።

በዚህ አግባብ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤቱ ክርክሩን በመስማት ላይ እንዳለ የአሁን ተጠሪ የተከሰሰ ከሰላሳ አራት አራት አስመልክቶ በተሰጠው ውሳኔ መሰረት እንዲፈፀምላቸው ግንቦት 18/2006 ዓ.ም የተጻፈ የአፈፃፀም አቤቱታ ለፍርድ ቤቱ አቅርቦዋል። ፍርድ ቤቱም በዚህ ነጥብ ላይ የአሁን አመልካችን መከራከሪያ ከሰማ በኋላ ሐምሌ 17/2006 ዓ.ም በዋለው ችሎት የአፈፃፀም አቤቱታ የቀረበበት ውሳኔ የተሰጠው በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/87917 ላይ በመታየት ላይ የነበረው የግራ ቀኙ ክርክር ውጤት ሳይታወቅ መሆኑን፣ ሰበር ሰሚ ችሎቱ ጥቅምት 22/2006 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ እንደገና እንዲጣራ በሚል ካዘዘው ነጥብ አኳያ ውሳኔው በውጤት ደረጃ የአፈፃፀም አቤቱታ የቀረበበትን ውሳኔ የሻረ በመሆኑ ውሳኔው ሊፈፀም የሚችል አይደለም ሲል የተጠሪን አቤቱታ በብይን ውድቅ በማድረግ በዋናው ጉዳይ ላይ ክርክሩ እንዲቀጥል አዟል። ይኸው ብይን እስከ ከተማ አስተዳዳሪ ሰበር ሰሚ ችሎት ድረስ ክርክር ቀርቦበት ፀንቷል።

ዋናውን ክርክር በተመለከተ ሐምሌ 01/2008 ዓ.ም በዋለው ችሎት ክርክር የተነሳበትን ቤት አስተዳደሩ በመመሪያ ቁጥር 4/2004 መሰረት የአሁን ተጠሪን ተጠቃሚ ያደረገበት ሁኔታ አግባብ አለመሆኑን ማረጋገጡን ጠቅሶ በአሁን አመልካች ላይ የተፈጠረው ሁከት ሊወገድ ይገባል ሲል ወስኗል። የአሁን ተጠሪ ይህንን ውሳኔ በመቃወም ለአስተዳደሩ ይግባኝ ሰሚ እና ሰበር ሰሚ ችሎት ያቀረቡት አቤቱታ ተቀባይነት አላገኘም።

በመቀጠል ተጠሪ የሰበር አቤቱታቸውን ለዚህ ችሎት አቅርበው በሰ/መ/ቁ/140055 ላይ ሲታይ ቆይቶ መጋቢት 24/2010 ዓ.ም በተሰጠ ውሳኔ አስተዳደሩ በቅሬታ ሰሚ አካል ጉዳዩን በማጣራት የአሁን ተጠሪ በመመሪያ ቁጥር 4/2004 አንቀፅ 6(1) መሰረት ልዩ ተከራይነት ሊፈቀድላቸው እንደሚገባ ያሳለፈው ውሳኔ ለአስተዳደሩ በህግ ከተሰጠው ሥልጣን ውጭ የተወሰነ ነው ወይም

በህግ የተመለከቱ ሁኔታዎችን ወይም የተዘረጋውን ስርዓት ባለመከተል የተወሰነ ነው የሚያሰኝ ባለመሆኑ የአስተዳደሩ ውሳኔ ፈራሽ የሚሆንበት ምክንያት የለም በማለት የስር ፍርድ ቤቶችን ውሳኔ ሽሯል።

ይህንን ተከትሎ የአሁን ተጠሪ የተከሳሽ ከሳሽነት ክስን አስመልክቶ ጥቅምት 08/2006 ዓ.ም በተሰጠው ውሳኔ መሰረት እንዲፈጸምላቸው ሚያዝያ 26/2010 ዓ.ም የተፃፈ የአፈፃፀም አቤቱታ ለፍርድ ቤቱ አቅርቦዋል። ፍ/ቤቱም በዚሁ ጉዳይ ላይ የአመልካችን መልስ ከሰማ በኋላ ጥቅምት 16/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት አፈፃፀም የተጠየቀበት ውሳኔ ቀደም ሲል የአሁን ተጠሪ የአፈፃፀም አቤቱታ አቅርቦዋል። ሐምሌ 17/2006 ዓ.ም በተሰጠ ብይን ሊፈፀም የሚችል ውሳኔ የለም በሚል ውድቅ የተደረገ በመሆኑ እና ይህ ብይን ፀንቶ ባለበት የአፈፃፀም ጥያቄው በድጋሚ መቅረብ አግባብ አይደለም በማለት የተጠሪን አቤቱታ በብይን ውድቅ አድርጓል።

በአሁን ተጠሪ ይግባኝ ባይነት በዚሁ ውሳኔ ላይ ጉዳዩ የቀረበለት የከተማው ይግባኝ ሰሚ ችሎት የተጠሪን ይግባኝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 337 መሰረት ዘግቷል። የከተማው ሰበር ሰሚ ችሎት በበኩሉ በመ/ቁ/30140 ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ ሐምሌ 18/2011 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ የአሁን ተጠሪ ቀደም ሲል አቅርቦዋል። የነበረው የአፈፃፀም አቤቱታ ሐምሌ 17/2006 ዓ.ም በተሰጠ ብይን ውድቅ የተደረገው ከፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በተሰጠው ውሳኔ መሰረት ክርክሩ ሳይቋቋም የቀረበ ጥያቄ ነው በሚል መሆኑን፤ የተከሳሽ ከሳሽነት ክስን አስመልክቶ በመስተዳድሩ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የተሰጠው ውሳኔ ይግባኝ ተጠይቆበት ያልተለወጠ በመሆኑ ፀንቶ ያለ ውሳኔ መሆኑን፤ በኋላም እስከ ፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በተደረገ ክርክር የአሁን ተጠሪ ክርክር በቀረበበት ቤት ላይ በፍርድ የተረጋገጠ መብት ያገኙ በመሆኑ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤቱ ቀደም ሲል ፍርዱ ሊፈፀም አይችልም ያለበት ምክንያት ቀሪ መሆኑን ተገንዝቦ አፈፃፀሙን ማስቀጠል ሲገባው በድጋሚ የቀረበ ነው በሚል ውድቅ ማድረጉ በህግ አግባብ የተሰጠ ፍርድንና በፍርድ የተረጋገጠውን የተጠሪን መብት ዋጋ የሚያሳጣ መሆኑን በመግለፅ የስር ፍርድ ቤቶችን ብይን እና ትዕዛዝ ሽሮ በአፈፃፀም አቤቱታው መሰረት ጥያቄውን ተቀብሎ እንዲያስፈፅም ጉዳዩን ለመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤቱ መልሷል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው። አመልካች ነሐሴ 9/2011 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ በከተማ አስተዳደሩ ሰበር ሰሚ ችሎት ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ የቀድሞ ውሳኔዎች እስከ ፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ደርሰው ሊፈጸም የሚችል ነገር የለም ተብሎ በተሻረበት ሁኔታ የስር ፍ/ቤት አፈፃፀም

ይቀጥል በማለት የወሰነበትን አግባብ ለዚ ችሎት ቀርቦ እንዲጣራ በመታዘዙ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ይህ ችሎትም የግራ ቀኙን ክርክር ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ነጥብ አኳያ ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

እንግዲህ ከላይ በፍርድ ሀታታው ላይ በዝርዝር ከተመለከተው የክርክሩ አመጣጥ በግልፅ መረዳት እንደሚቻለው ግራ ቀኙን ለዚህ የሰበር ችሎት ክርክር ያበቃው የአሁን ተጠሪ ያቀረቡትን የፍርድ አፈፃፀም አቤቱታን አስመልክቶ በስር ፍርድ ቤቶች የተወሰደው አቋም ነው። የአፈፃፀም አቤቱታው የቀረበለት የከተማ አስተዳደሩ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ጥያቄውን ውድቅ ያደረገው ቀደም ሲል ተመሳሳይ ጥያቄ ቀርቦ ሊፈፀም የሚችል ውሳኔ የለም በሚል ውድቅ የተደረገ በመሆኑ በድጋሚ ሊቀርብ አይገባም በሚል ምክንያት ነው።

በመሰረቱ አፈፃፀም የሚቀርበው በፍርድ በተረጋገጠ መብት ላይ ነው። የአፈፃፀም ጥያቄ የቀረበበት መብት ፍርድ ያረፈበት ቢሆንም በተለያዩ ምክንያት ፍርዱ በሙሉም ሆነ በከፊል ሊፈፀም የማይችል ስለመሆኑ አፈፃፀሙን የያዘው ፍርድ ቤት ከተረዳ ስለፍርዱ አፈፃፀም ትዕዛዝ ሊሰጥ እንደማይገባ፣ ይልቁንም ፍርዱ ሊፈፀም በሚችልበት በማናቸው ጊዜ እንደፍርዱ እንዲፈፀም ሊታዘዝ የሚችል ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 392(2) ይደነግጋል። ከዚህ ድንጋጌ ይዘት መገንዘብ የሚቻለው መሰረታዊ ቁም ነገር በፍርድ የተረጋገጠ መብት እንደማናቸውም ክርክር ተቆጥሮ በድጋሚ የቀረበ ነው በሚል ሙግት ሊቀርብበት የሚችል ሳይሆን መብቱ እስከሚፈፀም ድረስ አመቺ በሆነ ጊዜ ሁሉ ስለአፈፃፀሙ ተገቢው ትዕዛዝ ሊሰጥ የሚችል መሆኑን ነው። እናም የአፈፃፀም አቤቱታ የቀረበለት ፍርድ ቤት በዋናነት ማረጋገጥ ያለበት የአፈፃፀም ጥያቄ የቀረበበት ጉዳይ ፍርድ ያረፈበት እና ጥያቄው በቀረበበት ወቅት ሊፈፀም የሚችል መሆኑን እንጂ የአፈፃፀም ጥያቄው ስንት ጊዜ ቀረበ የሚለው አይደለም።

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች የሁከት ክስ ያቀረቡበትን ቤት አስመልክቶ የአሁን ተጠሪ አቅርቦዉት በነበረው የተከላሸ ከላሸነት ክስ መነሻነት አመልካች ቤቱን ለተጠሪ እንዲለቁ እና ውዝፍ የቤት ኪራይም እንዲከፍሉ ውሳኔ ተሰጥቷል። ይህ ውሳኔ ይግባኝ ተጠይቆበት ስልጣን ባለው ፍርድ ቤት ስለመለወጡም በአመልካች በኩል የቀረበ ክርክር የለም። እንዲያውም ውሳኔው ይግባኝ ያልተጠየቀበት ስለመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች የውሳኔ ግልባጭ ያሳያል። በአርግጥ ይህንን ቤት በተመለከተ ከግራ ቀኙ መካከል ማን ህጋዊ የተከራይነት መብት እንዳለው አስመልክቶ በተለያዩ ጊዜ እስከዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ድረስ ክርክር ሲደረግበት ቆይቷል። የመጀመሪያው የአፈፃፀም አቤቱታ የቀረበውም ይኸው የመብት ማረጋገጥ ክርክር መቋጫ ባላገኘበት ወቅት

በመሆኑ ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት በዚያ ደረጃ ውሳኔው የሚፈፀም አለመሆኑን ጠቅሶ የአፈፃፀም አቤቱታውን ውድቅ አድርጓል።

የተከራይነት መብቱን አስመልክቶ በግራ ቀኙ የቀረበው ክርክር በየደረጃው ባሉት ፍርድ ቤቶች ሲታይ ቆይቶ በዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁ/140055 ላይ መጋቢት 24/2010 ዓ.ም በተሰጠ ፍርድ መብቱ የአሁን ተጠሪ ስለመሆኑ በውሳኔ ተረጋግጧል። የአሁን ተጠሪ ድጋሚ የአፈፃፀም አቤቱታ ያቀረቡትም ይህንኑ መነሻ በማድረግ ነው። እናም የቤቱ የተከራይነት መብት የአሁን ተጠሪ ስለመሆኑ በፍርድ በተረጋገጠበት እና ከዚህ ቤት ጋር በተያያዘ አመልካች ውዝፍ ኪራይ ከፍለው ቤቱን ለአሁን ተጠሪ እንዲያስረክቡ የተሰጠ እና የፀና ውሳኔ ባለበት የአፈፃፀም ጥያቄው ድጋሚ የቀረበ ነው ተብሎ ውድቅ መደረጉ በእርግጥም በፍርድ የተረጋገጠ መብትን ዋጋ ያሳጣ መሰረታዊ የህግ አረዳድ እና አተረጓጎም ስህተት ሆኖ ተገኝቷል። የከተማ አስተዳደሩ ሰበር ሰሚ ችሎትም ይህንኑ ተገንዝቦ በየደረጃው ያሉትን ፍርድ ቤቶች ውሳኔ በመሻር አፈፃፀሙ እንዲቀጥል ማለቱ የጉዳዩን ባህሪ እና የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁር 392 ድንጋጌን መንፈስ የተከተለ ነው ከሚባል በቀር የሚነቀፍበት ነጥብ የለውም። በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/30140 ላይ ሐምሌ 18/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል።

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።
2. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/ኃ

የሰ.መ.ቁ.181367

ጥቅምት 25/2013 ዓ.ም

ዳኞች: እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች: ወ/ሮ ስንቅነሽ አሰፋው- ወኪል ጥሩእናት ከልክሌ ቀርቦዋል

ተጠሪዎች: 1. ፍቅርተ ይሄይስ

ቀርቦዋል

2. ምህረት ይሄይስ

3. ትዕግስት ይሄይስ

4. አብስራ ይሄይስ

ሞግዚት መስዋዕት ይሄይስ ቀርቦዋል

5. ሀብታሙ ይሄይስ

6. በላይ ይሄይስ

7. የጉለሌ ክ/ከተማ ወረዳ 5 አስተዳደር ጽ/ቤት

8. የጉለሌ ክ/ከተማ ወረዳ 5 ፍትሕ ጽ/ቤት

የቀረበ የለም

9. የጉለሌ ክ/ከተማ ወረዳ 5 ጤና ጥበቃ ጽ/ቤት

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት የቀረበ መቃወሚያን የሚመለከት ነው። የሰበር አቤቱታው የቀረበው የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/235677 ላይ ሐምሌ 04/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የስር ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ በማፅናት የሰጠውን የመጨረሻ ትዕዛዝ በመቃወም ነው።

የጉዳዩ አመጣጥ እንዲህ ነው። የአሁን ከ1ኛ እስከ 6ኛ ያሉት ተጠሪዎች በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በአሁን ከ7ኛ እስከ 9ኛ ባሉት ተጠሪዎች ላይ ባቀረቡት ክስ በጉለሌ ክፍለ ከተማ ወረዳ 5 ውስጥ የቤት ቁጥር 789/3 የሆነውን የሻይ እና ምግብ መሸጫ ንግድ ቤት ለንግዱ ሥራ አስፈላጊ

የሆነውን ቅድም ሁኔታ አላሟላችሁም በሚል ከጥር 22/2005 ዓ.ም ጀምሮ ቤቱ ውስጥ ካለው ንብረት ጋር ቤቱን ያሸገባቸው መሆኑን፤ የንግድ ስራው በመቋረጡ ምክንያት እሸጉን እንዲያነሱላቸው በተደጋጋሚ ቢጠይቁም ምላሽ ያልተሰጣቸው መሆኑን በመግለፅ በፍርድ ኃይል ተገደው እሸጉን አንስተው ቤቱን እንዲያስረክቧቸው እና በቤቱ ውስጥ በነበሩት ንብረቶች ላይም ለደረሰው ጉዳት ተገቢውን ካሳ የመጠየቅ መብታቸው እንዲጠበቅላቸው ዳኝነት ይጠይቃሉ።

በዚሁ ክስ ላይ መልስ እንዲሰጥ የታዘዘ ቢሆንም ከ7ኛ እስከ 9ኛ ያሉ ተጠሪዎች የፅሁፍ መልስ ያልሰጡ እና ክስ በሚሰማበት እሳትም ባለመቅረባቸው ጉዳዩ በሌሉበት እንዲታይ ትዕዛዝ ይሰጣል። በዚሁ አግባብ ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት የከሳሽ ወገንን ምስክር ሰምቶ ታሸንፎ ስለተባለው የንግድ ቤትም በአሁን 7ኛ ተጠሪ በኩል ተጣርቶ እንዲቀርብለት ካደረገ በኋላ አስተዳደር ክፍሉ ቤቱ ስለታሸገበት ምክንያት ምንም መረጃ ማግኘት አለመቻሉን እና በቤቱ ላይም እሸግ አለመኖሩን የገለፀ ቢሆንም ስለመታሸጉ በሰው ምስክር ተረጋግጧል በሚል ምክንያት ተከሳሾቹ እሸጉን በማንሳት ቤቱን ለከሳሾች እንዲያስረክቡ ወስኗል።

ይህ ከሆነ በኋላ የአሁን አመልካች በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት ውሳኔውን በመቃወም ይቀርባሉ። የመቃወም አቤቱታቸው መሰረትም ታሸገ ተብሎ ክስ የቀረበበት ቤት በውርስ የተላለፈላቸው እና በእጃቸው የሚገኝ መሆኑን፤ ቤቱም የንግድ ቤት ሳይሆን መኖሪያ ቤት ሲሆን በማናቸውም አካል ያልታሸገ እና በእጃቸው አድርገው እየኖሩበት ያሉ መሆኑን፤ ጉዳዩ ይህ ሆኖ እያለ ባላወቁት መንገድ የአሁን ከ1ኛ እስከ 6ኛ ያሉት ተጠሪዎች አስተዳደር ክፍሉ ላይ ክስ አቅርበው ቤቱ የታሸገበት እሸግ ተነስቶ ቤቱን ለመረከብ ያስወሰኑት ውሳኔ መብታቸውን የሚነካ መሆኑን በመግለፅ በሌሉበት የተሰጠው ውሳኔ እንዲሰረዝ የሚጠይቅ ነው።

በዚህ መልኩ ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት ተጠሪዎች መልስ እንዲሰጡበት ትዕዛዝ ሰጥቶ ከ9ኛ ተጠሪ በስተቀር ሌሎቹ አለን ያሉትን ክርክር በፅሁፍ ማቅረባቸውን፤ መልስ ከሰጡት ተጠሪዎች ውስጥም 7ኛ እና 8ኛ ተጠሪዎች የፅሁፍ መልስ ብቻ ሰጥተው ከቀጠሮ በመቅረታቸው ጉዳዩ በሌሉበት እንዲታይ የተደረገ መሆኑን፤ በኋላም ፍርድ ቤቱ የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃን ሰምቶ ቀድሞ የተሰጠውም ውሳኔ የሚያስለውጥ ምክንያት አላገኘሁም በሚል የአመልካች አቤቱታ ውድቅ አድርጓል። በዚሁ ውሳኔ ላይ ይግባኝ የቀረበለት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትም በዚህ ፍርድ መግቢያ ላይ በተጠቀሰው የመዝገብ ቁጥር እና ቀን በዋለው ችሎት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 337 መሰረት ይግባኝን ዘግቷል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው። አመልካች ሐምሌ 17/2011 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ ያስቀርባል በመባሉ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ አድማስ አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም ጉዳዩን መርምሯል። በዚህ መሰረት አመልካች ያቀረቡት ጥያቄ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት የሚስተናገድ የመሆኑ ጉዳይ በቅድሚያ ሊጣራ የሚገባው ነጥብ ሆኖ ተገኝቷል።

በመሰረቱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት የፍርድ መቃወሚያ ማቅረብ የሚችለው ቀድሞ በተደረገው ክርክር የሙግቱ አካል ሊሆን ይችል የነበረ ሆኖ እርሱ ተካፋይ ባልሆነበት ክርክር በተሰጠው ውሳኔ መብቱ የሚነካ ሶስተኛ ወገን ነው። አንድ ሰው ወይም አካል በፍርድ ቤት በተያዘ ክርክር የክርክሩ አካል ሊሆን የሚችለው በፍርድ ቤት በሚሰጥ ትዕዛዝ፣ በራሱ በጣልቃ ገብ አቤቱታ አቅራቢነት አልያም በተከሳሽ ወገን ጥያቄ ስለመሆኑ ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 40፣ 41 እና 43 ድንጋጌዎች ይዘት መረዳት ይቻላል። ከእነዚህ በሂደት ላይ ባለ ሙግት መግቢያ መንገዶች ውስጥ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ/ጥር 358 መሰረት በፍርድ ተቃዋሚነት ሊቀርብ የሚችለው በዋናነት ቀድሞ በተደረገው ክርክር በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 41 በተመለከተው መሰረት በጣልቃ ገብነት ቀርቦ መብቱን እና ጥቅሙን ማስከበር ይችል የነበረ ሶስተኛ ወገን ነው።

በእርግጥ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 41 በሌሎች ተከራካሪ ወገኖች መካካል በመካሄድ ላይ ባለ በአንድ ክስ ያገባኛል የሚል ማንኛውም ወገን የመብቱን ሁኔታ በመግለፅ የክርክሩ አካል መሆን የሚችል ስለመሆኑ ከመግለፁ ውጭ ለጣልቃ ገብነት የሚያበቁ ግልፅ እና ዝርዝር መመዘኛዎች አላስቀመጠም። ሆኖም የዚህ ድንጋጌ ይዘት ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 33(2) ድንጋጌ ጋር ተዳምሮ ሲታይ የክርክሩ ተካፋይ ሊሆን የሚችለው ክርክር ከቀረበበት ጉዳይ ላይ መብት ወይም ጥቅም ያለው ወገን እንደሆነ መገንዘብ ይቻላል።

እናም ሶስተኛ ወገን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 41 መሰረት ወደ በሂደት ላይ ባለ ተካፋይ ለመሆን በመሰረታዊ ህግ የተረጋገጠ መብት ወይም ጥቅም ያለው እና በክርክር ላይ ያለው ጉዳይም በህግም ሆነ በፍሬ ነገር ረገድ ከዚህ መብት እና ጥቅም ጋር የተያያዘ መሆኑን፣ በጣልቃ ገብነት ቀርቦ ይህንን መብቱን ካላስከበረ በቀር ሌላ መብት እና ጥቅሙን የሚያስጠብቅበት ዘዴ ወይም እድል የሌለ መሆኑን እና በክርክሩ ውጤትም በቀጥታ የሚነካ አልያም የክርክሩ ውጤት በቀጥታ ሊፈፀምበት የሚችል አካል ሊሆን እንደሚገባ ከዚህ ድንጋጌ መንፈስ እና በዚህ ዙሪያ ከተደረጉ የምርምር ፅሁፎች መገንዘብ ይቻላል።

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች መቃወሚያ ባቀረቡበት ውሳኔ ላይ የቀረበው ክርክር ያላግባብ የታሸገው ቤት አሽጉ ሊነሳ ይገባል የሚል ነው። የአሁን አመልካች ጥያቄ ደግሞ ታሸንፎ የተባለው ቤት ባለቤት እኔ ነኝ የሚል ከባለቤትነት ጋር የተያያዘ ነው። የቀደመውን ክርክር በተመለከተ በጭብጥነት ተይዞ እልባት ሊሰጥበት የሚችለው ነጥብ “አሽጉ ሊነሳ ይገባል? ወይስ አይገባም?” የሚል ሲሆን ከአመልካች ጥያቄ አኳያ ደግሞ በጭብጥነት ሊያዝ የሚችለው ከቤቱ ትክክለኛ ባለቤትነት ጋር የተያያዘ ይሆናል።

እነዚህ ሁለት ዳኝነቶች ሊነሳ ከሚችለው የፍሬ ነገር እና የህግ ክርክር አኳያ የተለያዩ ናቸው። በተጨማሪም ቀድሞ ከተደረገው ክርክር ጋር በተያያዘ የእሸጉ መነሳት ወይም አለመነሳትን አስመልክቶ የሚሰጠው ውሳኔ የአሁን አመልካች በንብረቱ ላይ የይገባኛል ጥያቄን ከማቅረብ የሚያግዳቸው አይደለም።

ይህ ከሆነ ደግሞ የአመልካች ጥያቄ እራሱን ችሎ ዳኝነት ተጠይቆበት መፍትሄ ማግኘት የሚችል በመሆኑ በቀደመው ክርክር በጣልቃ ገብነት ተካፋይ የሚሆኑበትም ሆነ ከፍርድ በኋላ በተቃዋሚነት ሊቀርቡ የሚችሉበት የህግ አግባብ ባለመኖሩ የአመልካች ጥያቄ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 ሊስተናገድ የሚገባ አይደለም።

ጉዳዩ ይህ ሆኖ እያለ የስር ፍርድ ቤቶች የአመልካችን ጥያቄ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 ተቀብለው ማስተናገዳቸው የድንጋጌውን መንፈስ እና የተፈጻሚነት ወሰን መሰረት ያላደረገ መሰረታዊ የህግ አረዳድ እና አተረጓጎም ስህተት የተፈፀመበት ሆኖ ተገኝቷል። በመሆኑም ተከታይ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/235677 ላይ ሐምሌ 04/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ እና የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በከ/መ/ቁ/ 56417 ላይ ሚያዝያ 08/2011 ዓ.ም የሰጠው ፍርድ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሸሯል።
2. የአመልካች ጥያቄ እራሱን ችሎ በተገቢ ሥነ ሥርዓት ዳኝነት ተጠይቆበት የሚስተናገድ እንጂ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 358 መሰረት የሚስተናገድ አይደለም።

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።
2. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የሰ.መ.ቁ.172008

ጥቅምት 30/2013 ዓ.ም

ዳኞች: እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዩ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካቾች:-1. ወ/ሮ ፀሐይ ሐይሉ

2. ህፃን ስመኝ መምራ ፈይሳ /አሳዳጊ ወ/ሮ ፀሐይ ሐይሉ/

ተጠሪ: -ወ/ሮ ሰማ ሰይድ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ የንብረት ክርክርን የሚመለከት ነው። የሰበር አቤቱታው የቀረበው የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/299397 ላይ በ03/04/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት በአሁን አመልካቾች የቀረበለትን የሰበር አቤቱታ ውድቅ በማድረግ የሰጠውን የመጨረሻ ትዕዛዝ በመቃወም ነው።

የጉዳዩ ሥረ ነገር አመጣጥ እንዲህ ነው። የአሁን አመልካቾች የእናታቸው የውርስ ሃብት ተጣርቶ ወራሽነታቸው እንዲረጋገጥላቸው ለበሌ ወረዳ ፍርድ ቤት አቤቱታ ያቀርባሉ። ፍርድ ቤቱም በመ/ቁ/13772 ላይ ጉዳዩን በማየት ላይ እያለ የአሁን ተጠሪ በጣልቃ ገብነት ቀርበው በውርስ ሀብትነት እንዲጣራ የተባለውን ቤት በ233 ካሬ ሜትር ይዞታ ላይ እንዳረፈ ከአመልካቾች ወላጅ እናት ላይ ግንቦት 19/2000 ዓ.ም በተደረገ የሽያጭ ውል የገዙ መሆኑን ገልፀው “ንብረቱ የውርስ ሃብት ሳይሆን የግል ንብረቱ በመሆኑ ሊጣራ አይገባም” በማለት ይቃወማሉ። የወረዳው ፍርድ ቤትም የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ በውርስ ሀብትነት እንዲጣራ ተብሎ በአመልካቾች የተጠየቀው ቤት የአሁን ተጠሪ የገዙት መሆኑን አረጋግጫለሁ በማለት ሰኔ 23/2006 ዓ.ም በዋለው ችሎት የአመልካቾችን አቤቱታ ውድቅ አድርጓል።

ይህ ከሆነ በኋላ የአሁን አመልካቾች ተጠሪ የገዙት 122 ካሬ ሜትር ብቻ ሆኖ እያለ 233 ካሬ ሜትር እንደሆነ ተደርጎ የቀረበው ውል የሀሰት መሆኑን ገልፀው የቀደመው ውሳኔ በዳግም ዳኝነት እንዲታረምላቸው ለወረዳው ፍርድ ቤት ጥያቄ ያቀርባሉ።

በዚህ መልኩ ጥያቄው የቀረበለት ፍርድ ቤት የግራ ቀኝን ክርክር ከሰማ በኋላ የካቲት 17/2007 ዓ.ም በዋለው ችሎት የአመልካቾች አውራሽ በሽያጭ ያስተላለፉት 122 ካሬ ሜትር ብቻ ስለመሆኑ ማረጋገጡን ጠቅሶ በተቀረው የውርስ ሀብት ላይ ውርሱ ተጣርቶ እንዲቀርብለት በማድረግ ሚያዝያ 30/2007 ዓ.ም በዋለው ችሎት ደግሞ በሽያጭ ለአሁን ተጠሪ ከተላለፈው ውጪ ባለው ንብረት ላይ የአመልካቾችን ወራሽነት በማረጋገጥ ወስኗል።

አመልካቾች ይህንኑ መነሻ በማድረግ የአሁን ተጠሪ በ186 ካሬ ሜትር ቦታ ላይ ያረፈ ግምቱ 450,000(አራት መቶ ሃምሳ ሺህ) የሆነ የውርስ ሀብት ያለአግባብ ይዘው በወር በብር 600(ስድስት መቶ) በማከራየት እየተገለገሉበት የሚገኙ መሆኑን ገልፀው ተጠሪ ንብረቱን ለቀው እንዲያስረክባቸው፤ ክስ እስከቀረበበት ጊዜ ድረስ ያለውን የኪራይ ዋጋ ብር 7,200(ሰባት ሺህ ሁለት መቶ) እንዲከፈሏቸው እና ቀሪውን የኪራይ ዋጋ የመጠየቅ መብት እንዲጠበቅላቸው ለአርሲ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት አዲስ ክስ አቅርበዋል።

የአሁን ተጠሪ ለዚህ ክስ በሰጡት መልስ ክሱ በድጋሚ የቀረበ ነው፤ ጉዳዩም የውርስ ክርክር በመሆኑ ፍርድ ቤት ክርክሩን የማየት የሥራ ነገር ስልጣን የለውም የሚል የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ እና ቤቱን በግዥ ያገኘሁት በመሆኑ ልለቅ አይገባም የሚል የሥራ ነገር ክርክር በማቅረብ ሞግተዋል። ፍርድ ቤቱም የመ/ቁ/70460 በሆነ ላይ የግራ ቀኝን ክርክር ከሰማ በኋላ ሚያዝያ 26/2008 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ “የአመልካቾች ጥያቄ የዳግም ዳኝነት ይታይልኝ በመሆኑ ክሱ በድጋሚ የቀረበ ነው ሊባል አይችልም፤ የአመልካቾች ክስ የውርስ ጥያቄ በመሆኑ ጉዳዩን የማየት የሥራ ነገር ሥልጣን የለኝም፤ የዳግም ዳኝነት ይታይልኝ ጥያቄውም በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ ያልቀረበ በመሆኑ በይርጋ ይታገዳል” በማለት የአመልካቾችን ክስ ውድቅ አድርጓል።

በዚህ ጉዳይ ላይ ይግባኝ የቀረበለት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/244480 ላይ የግራ ቀኝን ክርክር ሰምቶ ህዳር 15/2009 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ “አመልካቾች ለዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክስ በውርስ የተላለፈልን እና በፍርድ የተረጋገጠልን ንብረት ከህግ አግባብ ውጭ በተጠሪ ስለተያዙበን ይለቅቅልን የሚል በመሆኑ የውርስ ክርክር ሊባል አይገባም፤ የውርስ ክርክር ነው ቢባል እንኳን የንብረቱ ግምት በዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የዳኝነት ሥልጣን ውስጥ የሚወድቅ በመሆኑ የሥራ ነገር ስልጣን የለኝም መባሉ ተገቢ አይደለም፤ ከፍተኛ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን የማየት የሥራ ነገር ሥልጣን የለኝም ካለ ሌላውን ጉዳይ መመልከቱ ተገቢ አይደለም” በማለት የስር ፍርድ ቤት ውሳኔን በመሻር የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በሥራ ነገር ክርክሩ ላይ ግራ ቀኝን አከራክሮ እንዲወስን በነጥብ መልሶላታል።

የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም የግራ ቀኝን የሥራ ነገር ክርክር ሰምቶ፤ ስለጉዳዩም ተገቢ ነው ካለው አካል ካጣራ በኋላ የካቲት 17/2009 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ ክስ የቀረበበት ቤት በሽያጭ ለአሁን ተጠሪ የተላለፈ መሆኑን አረጋግጫለሁ በሚል ምክንያት አመልካቾች በቤቱ ላይ ክስ ለማቅረብ የሚያስችላቸው መብት እና ጥቅም የላቸውም ሲል ክሱን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 33(2) መሰረት ውድቅ አድርጓል።

ይህንኑ ውሳኔ በይግባኝ የተመለከተው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/258621 ላይ ግራ ቀኝን አከራክሮ ጥቅምት 08/2011 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ አመልካቾች ለዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክስ በድጋሚ የቀረበ በመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 5 መሰረት ክሱን ውድቅ ማድረግ ሲገባው አከራክሮ መወሰኑ አግባብ አለመሆኑን በመተቸት በውጤት ደረጃ የስር ፍርድ ቤት ውሳኔን በማፅናት የአመልካቾችን አቤቱታ ውድቅ አድርጓል። በዚህ ውሳኔ ላይ የሰበር አቤቱታ የቀረበለት የክልሉ ሰበር ችሎት በበኩሉ በመግቢያው ላይ በተጠቀሰው የመዝገብ ቁጥር ላይ ጉዳዩ ለሰበር ክርክር አያበቃም ሲል ውድቅ አድርጓል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው። አመልካቾች የካቲት 08/2011 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል።

የአመልካቾች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ ቀደም ሲል በክልሉ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/13772 ላይ የአሁን አመልካቾች በ2000 ዓ.ም ከገዛቸው ውጭ ያለውን ንብረት እንዲወርሱ በሚል የተሰጠው ውሳኔ እያለ የስር ፍርድ ቤቶች ይህንን ሳያገናዝቡ የወሰኑበት አግባብ ለዚህ ሰበር ችሎት ቀርቦ እንዲታይ በመታዘዙ ግራ ቀኝ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት ጠቅለል ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም የቀረበውን ክርክር ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ጭብጥ፤ በስር ፍርድ ቤቶች ከተከናወነው ክርክር ይዘት እና አድማስ አንፃር ለጉዳዩ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የአመልካቾችን ክስ ውድቅ ያደረገው ክሱ በድጋሚ የቀረበ ነው በሚል ምክንያት ነው። በእርግጥ ቀድሞ በፍርድ/ውሳኔ ባለቀ ጉዳይ ላይ ድጋሚ ክስ ማቅረብ የማይቻል ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 5 ይደነግጋል። በዚህ ድንጋጌ ስር የተቀመጡት ዋና ዋና የድንጋጌው ማቋቋሚያ ፍሬ ነገሮች ቀድሞ የተሰጠ ፍርድ/ውሳኔ መኖር፤ ይኸው ውሳኔ በክርክሩ ዋናው ጭብጥ(On the merit of the case/ ላይ የተሰጠ መሆኑ፤ ውሳኔውን የሰጠው ፍርድ ቤት ጉዳዩን የማየት የዳኝነት የስረ ነገር ስልጣን ያለው መሆን፤ ቀድሞ በፍርድ በተወሰነው ክርክር ስረ ነገር እና የተያዘው ጭብጥ አንድ ዓይነት መሆን፤ እንዲሁም በቀደመው ፍርድ/ውሳኔ ላይ የነበሩት እና አሁን በክርክር ላይ ያሉት የክርክር አካላት ተመሳሳይ ወይም ከእነርሱ መብት ያገኙ መሆን የሚሉት ናቸው። እናም አንድ

ጉዳይ በዚህ ድንጋጌ መሰረት በድጋሚ የቀረበ ነው ለማለት እነዚህን መመዘኛዎች በአግባቡ የሚያሟላ መሆን ይጠበቅበታል።

አሁን በቀረበው ጉዳይ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት አመልካቾች ያቀረቡት ክስ ቀደም ሲል በወረዳ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 13772 ላይ ቀርቦ የካቲት 17/2007 እና ሚያዝያ 30/2007 ዓ.ም ውሳኔ ያገኘ መሆኑን ጠቅሷል። ከላይ እንደተመለከተው በተጠቀሰው መዝገብ ላይ ቀርቦ በሁለቱ ቀናት ውሳኔ የተሰጠው አመልካቾች ባቀረቡት የዳግም ዳኝነት ጥያቄን መሰረት በማድረግ ነው። በዚህ አግባብ የካቲት 17/2007 ዓ.ም በዋለው ችሎት የአሁን ተጠሪ ከአመልካቾች አውራሽ ላይ የገዙት 122 ካሬ ሜትር ቦታ ላይ ያረፈን ቤት ብቻ ነው በሚል ቀደም የተሰጠውን ውሳኔ በማሻሻል በተቀረው ይዘታ ላይ ውርሱ ተጣርቶ እንዲቀርብ አድርጓል። በዚህ መልኩ ተጣርቶ የቀረበለትን ሪፖርት መነሻ በማድረግ ደግሞ የአሁን አመልካቾች ከ122 ካሬ ሜትር ውጭ ባለው ይዘታ እና ንብረት ላይ ወራሾች ናቸው በሚል ሚያዝያ 30/2007 ዓ.ም ውሳኔ መስጠቱን የቀረበው የውሳኔ ግልባጭ ያሳያል።

በሌላ በኩል አመልካቾች ለከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክስ ይዘት ደግሞ የዳግም ዳኝነት ውሳኔውን መሰረት በማድረግ ተጠሪ 186 ካሬ ሜትር ይዘታ ላይ ያረፈ የውርስ ሃብት ያለአግባብ ይዘው የሚገኙ መሆኑን በመግለፅ በፍርድ ኃይል ተገደው እንዲለቁላቸው ዳኝነት የሚጠይቅ ነው። እነዚህ ሁለቱ ክሶች በይዘት ደረጃ ሲታዩ ወረዳ ፍርድ ቤት ላይ የነበረው ክርክር ወራሽነትን ከማረጋገጥ ጋር የተያያዘ ሲሆን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ላይ የቀረበው ክስ ደግሞ በፍርድ ቤት የተረጋገጠ የወራሽነት ማስረጃ መሰረት ተደርጎ ያለአግባብ የተያዘ የውርስ ሃብት ለማስለቀቅ የቀረበ ክስ ነው። እናም ቀድሞ ውሳኔ አግኝቷል በተባለው ጉዳይ እና አመልካቾች ኋላ ላይ ባቀረቡት ክስ መካከል ፍፁም የሆነ የስረ ነገር እና የክርክር ጭብጥ ልዩነት ያለ በመሆኑ ክሱ በድጋሚ ቀርቧል የሚባል አይደለም።

ያም ሆኖ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ቀደም ሲል በመ/ቁ/244480 ላይ ጉዳዩን በይግባኝ ተመልክቶ በነጥብ ለከፍተኛው ፍርድ ቤት ሲመልስ ቀድሞ ውሳኔ አግኝቷል የተባለው ጉዳይ እና አመልካቾች ኋላ ላይ ያቀረቡት ክስ የተለያየ ስለመሆኑ አቋም ይዞ በሥረ ነገር ጉዳይ ላይ ውሳኔ እንዲሰጥ ወስኗል። ይህ ውሳኔ እያለ ፍርድ ቤቱ መልሶ እራሱ ቀድሞ የሰጠውን ውሳኔ በሚሸር አኳኋን የተለየ አቋም መያዙ እና የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎትም ይህንን ማረም ሲገባው ማለፉ በእርግጥም ሊነቀፍ የሚገባው መሰረታዊ የህግ ስህተት ሆኖ ተገኝቷል። በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/299397 ላይ ታህሳስ 03/2011 የሰጠው ትዕዛዝ እና የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/256821 ላይ ጥቅምት 08/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሸረዋል።

2. የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በውሳኔ የዘጋውን የመ/ቁ/256821 በማንቀሳቀስ በቀረበለት ይግባኝ የሥራ ነገር ክርክር ላይ የመሰለውን እንዲወስን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀግ ቁጥር 343(1) መሰረት መዘገቡ ይመለስለት።

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።

2. መዘገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/ኃ

የሰ.መ.ቁ.183339

የካቲት 26/2012 ዓ.ም

ዳኞች: እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካቾች: 1. አቶ ሀጎስ ገ/ሂይወት

2. አቶ ገ/ሂር ወልደሂደርጊስ

3. አቶ ኃይሉ በላይ

ተጠሪዎች:- 1. መ/ር ሀጎስ በርሀ

2. ወ/ሮ አብርሃት ወሊሄት

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀግ ቁጥር 5 ጋር የተያያዘ ክርክርን የሚመለከት ሲሆን የተጀመረውም በትግራይ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት በአድዋ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአሁን አመልካቾች በተጠሪዎች እና በሌሎች ሶስት ሰዎች ላይ ባቀረቡት ክስ ነው። በስር ፍርድ ቤት አመልካቾች ያቀረቡት ክስ ጭብጥም ፣ አዋሳኝ እና መጠኑ በክሱ ዝርዝር ውስጥ የተጠቀሰውን ቤት እና ይዞታ የአውራሻቸው ሟች ወ/ሮ ብዙ ገብረሂይማን መሆኑን፣ ሟች ወደታች የሚቆጠር ተወላጅ የሌላቸው በመሆኑ የምትክ ወራሽነታቸውን በፍርድ ቤት አረጋግጠው የሟች የውርስ ሃብት መጣራት ሲጀመር ተጠሪዎች ንብረቱ የእኛ ነው በማለት የተቃወሙ መሆኑን በመግለፅ ንብረቱ የውርስ ሀብት መሆኑ ተረጋግጦ በፍርድ ኃይል እንዲያስረክቧቸው ዳኝነት የሚጠይቅ ነው።

በዚህ ክስ ላይ ተከላኮች መልስ እንዲሰጥ በታዘዘው መሰረት ተጠሪዎች የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ እና አማራጭ የስረ ነገር ክርክር አቅርበዋል። የመቃወሚያው ይዘትም ክስ የቀረበበት ጉዳይ ቀደም ሲል የአሁን አመልካቾች አውራሽ ተጠሪዎች በቤቱ የኖሩበትን ኪራይ ከፍለው እንዲለቁ በሚል በአድዋ ወረዳ ፍርድ ቤት ክስ አቅርበዋቸው አቤቱታቸው በመ/ቁ/83/95 ላይ ውድቅ የተደረገ በመሆኑ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ ድጋሚ ክስ ሊቀርብ አይገባም፤ ቦታ እና ቤቱንም ከ25 ዓመት በላይ ይዘን ስንጠቀምበት የቆየን በመሆኑ ክሱ በይርጋ ይታገዳል የሚል

ነው። አማራጭ የስረ ነገር ክርክሩ ይዘት ደግሞ ክርክር የተነሳበትን ቤት እና ይዞታ ከሟች በስጦታ የተላለፈልን በመሆኑ ልንለቅ አይገባም የሚል ነው።

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም ክሱ በድጋሚ የቀረበ ነው የተባለውን ክርክር አስመልክቶ ቀድሞ ውሳኔ አግኝቷል በተባለበት መዝገብ ላይ የቀረበው ክርክር የቤት ኪራይ ክርክር ስለመሆኑ መዝገቡን አስቀርቦ በመመርመር ማረጋገጡን ጠቅሶ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያውን ውድቅ አድርጓል። በፍሬ ጉዳይ ላይም ተጠሪዎች ክስ የቀረበበት ቤት እና ይዞታ በስጦታ የተላለፈላቸው ለመሆኑ አግባብነት ያለው አስረጂ አልቀረበም በማለት ለቀው ለአመልካቾች እንዲያስረክቡ ወስኗል።

በዚህ ውሳኔ ላይ ይግባኝ የቀረበለት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን የይግባኝ ክርክር ከሰማ በኋላ በአሁን አመልካቾች አውራሽ እና በተጠሪዎች መካከል በመ/ቁ/83/95 ላይ በተደረገው ክርክር በአመልካቾች አውራሽ የተጠየቀው ዳኝነት የአሁን ተጠሪዎች በቤቱ የኖሩበትን ኪራይ ከፍለው ቤቱን ሊለቁልኝ ይገባል የሚል መሆኑን፤ ፍርድ ቤቱም በግራ ቀኙ መካከል የኪራይ ውል ግንኙነት ስለመኖሩ ያልተረጋገጠ በመሆኑ ተጠሪዎች የተጠየቀውን የኪራይ ዋጋ ሊከፍሉ አይገባም በሚል ወስኖ የቤት ይለቀቅልኝ ጥያቄን በዝምታ ያለፈ መሆኑን፤ በግልፅ ዳኝነት ተጠይቆበት ውሳኔ ያላረፈበት ጉዳይ እንደተነፈገ የሚቆጠር ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 5(3) የሚደነግግ መሆኑን፤ አመልካቾች ክስ ያቀረቡበት ጉዳይ ቀደም ሲል በተደረገው ክርክር ላይ በአመልካቾች አውራሽ ዳኝነት ተጠይቆበት ውሳኔ ሳይሰጥበት የታለፈ በመሆኑ ድጋሚ ክስ ሊቀርብበት አይችልም በማለት የስር ፍርድ ቤት ውሳኔን በመለወጥ የአመልካቾችን ክስ ውድቅ አድርጓል። አመልካቾች በዚህ ውሳኔ ላይ ለክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ያቀረቡት የሰበር አቤቱታ ተቀባይነት አላገኘም።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው። አመልካቾች ጳጉሜ 04/2011 ዓ.ም በተፃፈ አቤቱታ በክልሉ የበላይ ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል። የአቤቱታው ፍሬ ቃልም ቀደም ሲል በመ/ቁ/83/95 ላይ የነበረው ክርክር የቤት ኪራይ ጉዳይን የሚመለከት ሲሆን አሁን ክስ የቀረበው ደግሞ በውርስ ሊተላለፍልን የሚገባ የሟች ንብረት ይለቀቅልን የሚል በመሆኑ ሁለቱ ጉዳዮች የተለያዩ ሆነው እያለ ክሱ በድጋሚ የቀረበ ነው በሚል አቤቱታችን ውድቅ መደረጉ ከህግ አግባብ ውጭ በመሆኑ የክልሉ የበላይ ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ውድቅ ተደርጎ የከፍተኛ ፍርድ ቤቱ ውሳኔ ሊፀና ይገባል የሚል ነው።

የአመልካቾች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ አመልካቾች ያቀረቡት ክስ በድጋሚ የቀረበ ነው ተብሎ ውድቅ የተደረገበት የህግ አግባብ ቀደም ሲል በአድዋ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/83/95 ላይ ቀርቦ

ከነበረው እና ውሳኔ ከተሰጠበት ክርክር ይዘት አኳያ በዚህ ሰበር ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር በመታዘዙ ግራ ቀኙ የፅዕና ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ጭብጥ አኳያ የግራ ቀኙን ክርክር አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

እንግዲህ ከክርክሩ አመጣጥ በግልፅ መረዳት እንደሚቻለው የአመልካቾች የክስ አቤቱታ ውድቅ የተደረገው ክስ የቀረበበት ንብረት በተመለከተ በመ/ቁ/83/95 ላይ ክርክር ሲደረግ አሁን ዳኝነት የተጠየቀበት ጉዳይ በአመልካቾች አውራሽ በግልፅ ዳኝነት ተጠይቆበት ውሳኔ ሳይሰጥበት በዝምታ የታለፈ በመሆኑ ክሱ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ በድጋሚ የቀረበ ነው በሚል ምክንያት ነው።

በእርግጥ ቀድሞ በፍርድ/ውሳኔ ባለቀ ጉዳይ ላይ ድጋሚ ክስ እንዳይቀርብ የሥነ ሥርዓት ህግ ቁጥር 5 ይከለክላል። በዚህ ድንጋጌ ስር የተቀመጡት ዋና ዋና የድንጋጌው ማቋቋሚያ ፍሬ ነገሮች ቀድሞ የተሰጠ ፍርድ/ውሳኔ መኖር፣ ይኸው ውሳኔ በክርክሩ ዋናው ጭብጥ(On the merit of the case/ ላይ የተሰጠ መሆኑ፣ ውሳኔውን የሰጠው ፍርድ ቤት ጉዳዩን የማየት የዳኝነት የስረ ነገር ስልጣን ያለው መሆኑ፣ ቀድሞ በፍርድ በተወሰነው ክርክር ላይ ቀጥተኛ የፍሬ ነገር ጭብጥ የነበሩት ጉዳዮች በድጋሚ በቀረበው ክስ ላይም ቀጥተኛ የፍሬ ነገር ጭብጥ ሆነው የቀረቡ መሆኑ፣ እንዲሁም በቀደመው ፍርድ/ውሳኔ ላይ የነበሩት እና አሁን በክርክር ላይ ያሉት የክርክር አካላት ተመሳሳይ ወይም ከእነርሱ መብት ያገኙ መሆን የሚሉት ናቸው።

በዚህ ድንጋጌ ማቋቋሚያ ፍሬ ነገር ውስጥ “ቀጥተኛ የፍሬ ነገር ጭብጥ” የሚለው ሀረግ የሚያመለክተው በቀደመው ክርክር ላይ ከአንደኛው ተከራካሪ ወገን ተጠይቆ በሌላኛው ወገን የተካደ ወይም በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ የታመነና በዚህ ላይ የፍርድ ውሳኔ ያረፈበትን የክርክር ነጥብ ነው። በሌላ በኩል በቀደመው ክርክርና ሙግት ላይ በግልፅ ዳኝነት ተጠይቆበት ጥያቄው ተቀባይነትን ሳያገኝ ከታለፈ የተጠየቀው ዳኝነት እንደተከለከለ የሚቆጠር በመሆኑ በዚያው ጉዳይ ላይ ድጋሚ ክስ ማቅርብ እንደማይቻል የዚህ ድንጋጌ ንዑስ ቁጥር 3 ድንጋጌ ይዘት ያስገነዝባል። በእርግጥ በዚህ ንዑስ ድንጋጌ ውስጥ “በግልፅ ዳኝነት ተጠይቆበት ጥያቄው ተቀባይነት ሳያገኝ ከታለፈ” የሚለው አገላለፅ በተጠየቀው ዳኝነት ላይ ግልፅ ክልከላ መኖሩን የሚያሳይ ነው። ሆኖም የድንጋጌው ይዘት ከስነ ስርዓት ህጉ የእንግሊዘኛ ትርጓሜ ጋር ተዳምሮ ሲታይ የንዑስ ድንጋጌው አንኳር መልዕክት በግልፅ የተጠየቀውን ዳኝነት በዝምታ ማለፍን የሚመለከት ለመሆኑ መረዳት ይቻላል። ከዚህ አኳያ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 5 ስር የተመለከተው በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ ዳግም ክስ ክልከላ ተፈጻሚነት በተከራካሪ ወገኖች በግልፅ ዳኝነት ተጠይቆበት ፍርድ ቤት በዝምታ ባለፈው ጉዳይ ላይ ጭምር እንደሆነ መገንዘብ ይቻላል። ሆኖም በግልፅ ዳኝነት በተጠየቀበት

ጉዳይ ላይ ፍርድ ቤቱ በዝምታ የከለከለው መሆኑን ያለመሆኑ ጉዳይ ዳኝነት የተጠየቀበትን ጉዳይ አስመልክቶ ከሌላኛው ተከራካሪ ወገን ከቀረበው ክርክር እና ጥያቄ ጋር ተገናዝቦ መታየት ያለበት ጉዳይ ነው። በሌላ አገላለፅ ፍርድ ቤት በዝምታ ያለፈውን የዳኝነት ጥያቄ ተከላኝ ወገን በግልፅ ክዶ የተከራከረበት ሊሆን ይገባል ማለት ነው።

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካቾች አሁን ክስ ያቀረቡበትን ንብረት አስመልክቶ አውራሻቸው ቀደም ሲል ተጠሪዎች በቤቱ ውስጥ የኖሩበትን የ18 ወራት ውዝፍ የቤት ኪራይ ከፍለው ቤቱን ያስረክቡኝ በሚል ክስ አቅርበው የነበረ መሆኑን፤ ተጠሪዎች ለዚህ ክስ በሰጡት መልስ ክስ የቀረበበትን ቤት ተከራይተው ሳይሆን ያለኪራይ እንዲኖሩበት የተሰጣቸው መሆኑን ገልፀው ኪራይ ልንጠየቅ አይገባም በማለት የተከራከሩ መሆኑን፤ ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም “በግራ ቀኙ መካከል የኪራይ ውል ግንኙነት አለ? ወይስ የለም?” የሚል ጭብጥ ይዞ የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃ ከሰማ በኋላ ተጠሪዎች ያለኪራይ በቤቱ ውስጥ እንዲኖሩ በአመልካቾች አውራሽ ተፈቅዶላቸው ሲኖሩ የነበረ ስለመሆኑ አረጋግጫለሁ በሚል መነሻነት ተጠሪዎች የተጠየቀውን ኪራይ ሊከፍሉ አይገባም የሚል ውሳኔ ሰጥቶ ቤቱን ለመረከብ የቀረበው ጥያቄ በዝምታ ያለፈ መሆኑን አጣሪው ችሎት አስቀርቦ ከመዝገብ ካያያዘው ሰነድ እና የስር ፍርድ ቤቶች የመዝገብ ግልባጭ ለመረዳት ተችሏል።

በመ/ቁ/83/95 ላይ በቀረበው ክርክር የአሁን ተጠሪዎች የቤት ኪራይ ልንጠየቅ አይገባም በሚል ከመከራከራቸው በስተቀር ቤቱን በተመለከተ ያቀረቡት የይገባኛል ክርክር የለም። ይህም ማለት የአመልካቾች አውራሽ ቤቱን ለመረከብ ያቀረቡትን የዳኝነት ጥያቄ ተጠሪዎች በግልፅ ክደው ያቀረቡት ክርክር አለመኖሩን ያሳያል። የተጠየቀው ዳኝነት በሌላኛው ወገን በግልፅ ባልተካደበት ሁኔታ ጉዳዩን የያዘው ፍርድ ቤት የዳኝነት ጥያቄን በዝምታ ማለፉ ዳኝነቱ እንደተከለከለ የሚያስቆጥር አይደለም። ይህ ከሆነ ደግሞ በጉዳዩ ላይ አዲስ ክስ እንዳይቀርብ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 5 የሚከለክል ባለመሆኑ አመልካቾች ያቀረቡት ክስ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ በድጋሚ የቀረበ ነው የሚያስብል አይደለም።

ጉዳዩ ይህ ሆኖ እያለ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የአመልካቾች ጥያቄ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ ድጋሚ የቀረበ ነው በሚል ውድቅ ማድረጉ እና ሰበር ችሎቱም ይህንኑ ሳያርም ማለፉ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ ህግ ቁጥር 5 ድንጋጌን መሰረታዊ አላማ እና የተፈጻሚነት ወሰን ያላገናዘበ መሰረታዊ የህግ አተረጓጎም ስህተት ሆኖ ተገኝቷል። በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የትግራይ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በ/መ/ቁ/116353 ላይ ሰኔ 11/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ፣ እንዲሁም የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/112927 ላይ መጋቢት 27/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሸረዋል።
2. አመልካች ክስ ያቀረቡበት ጉዳይ ቀደም ብሎ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ አይደለም ተብሎ ተወስኗል።
3. የትግራይ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በውሳኔ የዘጋውን መዝገብ በማንቀሳቀስ በክሱ ሥረ ነገር ላይ የቀረበለትን የይግባኝ ቅሬታ መርምሮ የመሰለውን እንዲወስን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁ. 341(1) መሰረት ጉዳዩ ይመለስለት።

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።
2. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ወ/ኃ

የሰ/መ/ቁ.184388

መጋቢት 29/2013 ዓ.ም

ዳኞች: እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች: አቶ በዳዳ ኤጄርሳ

ተጠሪ: አቶ ቦከና ጉርሙ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ጉዳዩ ጊዜ ያለፈበት የሰበር አቤቱታ ይቅረብልኝ አቤቱታን የሚመለከት ነው። የሰበር አቤቱታው የቀረበው የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቀ/318798 ላይ መስከረም 27/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት በአሁን አመልካች የቀረበለትን “ጊዜው ያለፈበት የሰበር አቤቱታ ላቅርብ” የማስፈቀጃ ጥያቄን አስመልክቶ በቂ ምክንያት አልቀረበበትም በማለት ውድቅ ያደረገበት ትዕዛዝ “መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነው” በማለት ለማስለወጥ ነው።

አመልካች በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የማስፈቀጃ ጥያቄውን ያቀረበት ቀደም ሲል ስራ ላይ በነበረው ህግ መሰረት የሰበር አቤቱታ ማቅረቢያ ጊዜ ሶስት ወር ሲሆን ተሻሽሎ በወጣው የክልሉ ፍርድ ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 216/2011 መሰረት ጊዜው ወደ ሁለት ወር ዝቅ ስለመደረጉ አላውቅም ነበር የሚል ነው። ችሎቱም ምክንያቱ በቂ አይደለም ሲል ውድቅ አድርጓል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም በዚህ ላይ ነው። አመልካች ጥቅምት 05/2012 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎ ተፈፅሟል ያሉትም መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል። ፍሬ ቃሉም በገጠር የምኖር አርሶ አደር በመሆኔ እና የክልል ህጋዊት እንዲያስገጠር በከተማም ተደራሽ ባለመሆናቸው አዲሱ ህግ ስለመውጣቱ

አላውቅም፤ የሰበር አቤቱታ ማቅረቢያ ጊዜም ያለፈው በዚህ ምክንያት ስለመሆኑ ገልጬ እያለ በቂ ምክንያት አልቀረበም በሚል ምክንያት የማስፈቀጃ አቤቱታዬ ውድቅ መደረጉ አግባብ ባለመሆኑ ትዕዛዙ ተሸሮ የሰበር አቤቱታዬ ቀርቦ እንዲታይ ሊወሰን ይገባል የሚል ነው። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተምርምሮ ያስቀርባል በመባሉ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት በአጭሩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ይህ ችሎትም ጉዳዩን መርምሯል። በዚህ መሰረት በተሻሻለው የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ፍርድ ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 216/2011 አንቀፅ 27(2) መሰረት የሰበር አቤቱታ ማቅረቢያ ጊዜ ለሰበር አቤቱታው መነሻ የሆነው የመጨረሻ ውሳኔ ከተሰጠበት ቀን ጀምሮ ባሉት ተከታታይ 60(ስድሳ) ቀናት ውስጥ እንደሆነ ተደንግጓል። ይህ ጊዜ ካለፈ በኋላ የሚቀርቡ አቤቱታዎች ተቀባይነት የሌላቸው ስለመሆኑ ከመደንገጉ ውጭ ጊዜ ያለፈበት የሰበር አቤቱታ ቀርቦ ሊታይ ስለሚቻልበት ሁኔታ አዋጁ የደነገገው ነገር የለም። በሌላ በኩል እስከ አሁን ድርስ በፌዴራልም ሆነ በክልል ደረጃ ወጥቶ ተግባራዊ የተደረገ ልዩ የሰበር ሰሚ ችሎት የሥነ ሥርዓት ህግ ባለመኖሩ እየተሰራበት ያለው በመደበኛው የፍትህ ብሔር ሥነ ሥርዓት ህግ ነው።

እስከ አሁን ስራ ላይ ባለው የ1958ቱ የፍትህ ብሔር ሥነ ሥርዓት ህግ መሰረት ጊዜ ያለፈበት ይግባኝ/የሰበር አቤቱታ/ ቀርቦ እንዲታይለት አቤቱታ የሚያቀርብ ሰው ከአቤቱታው ጋር ጊዜው ሊያልፈው የቻለበትን ምክንያት የሚገልፁ ማስረጃዎችን ማቅረብ ያለበት መሆኑን እና ማስረጃዎቹም ይግባኝ/የሰበር አቤቱታው/ በተወሰነው ጊዜ ውስጥ ያልቀረበበትን ምክንያት የሚገልፁ እና ውሳኔም እንዲሰጥበት በቂ ሆነው መገኘት ያለባቸው ለመሆኑ በቁጥር 325(2) ደንግጓል።

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች የሰበር አቤቱታ ማቅረቢያ ጊዜው ያለፈባቸው አቤቱታ ማቅረቢያ ጊዜውን ያሻሻለው ህግ መውጣቱን ባለማወቃቸው እንደሆነ ገልፀዋል። እንግዲህ አንድ ህግ ተፈፃሚ የሚሆነው በሀገሪቱ ባለው የህግ ማውጫ/ማሳወቂያ ስርዓት መሰረት ከወጣበት ወይም በልዩ ሁኔታ ተፈፃሚ እንዲሆን ከተደረገበት ቀን ጀምሮ እንጂ እያንዳንዱ ዜጋ ህጉ ስለመውጣቱ ካወቀበት ጊዜ አይደለም። በመሰረቱ ማንኛውም ምክንያታዊ ዜጋ በሀገሩ ውስጥ የሚወጡ ህጎችን ያውቃል ተብሎ ግምት የሚወሰድ በመሆኑ ህግን ያለማወቅ ይቅርታ የሚያሰጥ አይደለም። እናም ህግ መውጣቱን አላውቅም ነበር የሚለው ጉዳይ መከራከሪያ ሊሆን አይችልም። ከዚህ አንጻር የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት አመልካች ያቀረቡት ምክንያት በቂ አይደለም ብሎ ውድቅ በማድረጉ የፈፀመው መሰረታዊ የህግ ስህተት የለም። በመሆኑም ተከታታይ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

የአሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቀ/318798 ላይ መስከረም 27/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት የአሁን አመልካችን “ጊዜ ያለፈበት የሰበር አቤቱታ ላቅርብ” ጥያቄን ውድቅ በማድረግ የሰጠው ትዕዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል።

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።
2. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/መ

የሰ/መ/ቁ.184509

መ.ጋቢ.ት 28 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሣዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- አቶ ዘውድነህ አባተ መኮንን

ተጠሪ፡- ወ/ሮ ከበቡሽ ጋሻው ተገኝ

መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ሲሆን በዚህ አግባብ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ለዚህ የሰበር ክርክር መነሻ የሆነው ጉዳይ የሁከት ይወገድ ክርክርን የተመለከተ ሲሆን አመልካች በስር ፍ/ቤት ከላሽ እና ተከላሽ በሚያደርጉት ክርክር ጣልቃ ገብቼ እንድከራከር ይፈቀድልኝ በማለት ያቀረቡትን ክስ መነሻ ያደረገ ሲሆን አመልካች በፌደራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ጣልቃ ገብ የነበሩ ሲሆን ተጠሪ ከላሽ ነበሩ፡፡

አመልካች በስር ፍርድ ቤት ባቀረቡት የጣልቃ ገብነት አቤቱታም የስር ከላሽ እና ተከላሽ የሚከራከሩበት በቦሌ ክ/ክ/ወ/10 የቤት ቁጥር አዲስ የሆነው ቤት አመልካች ጳጉሜ 01 ቀን 2008 ዓ.ም በተጻፈ የመኖሪያ ቤት ሽያጭ ውል ስምምነት በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት በቁ/ቅ8/283/2ለ/2008 በ01/13/08 ዓ.ም የስር ተከላሽ ቤቱን እና ቤቱን የተመለከቱ ሰነዶችን ሽጦልኝ እና አስረክቦኝ በቤቱ በመጠቀም ላይ ስለምገኝ ክርክር ለተነሰበት ቤት ባለቤት እና ባለሙብት ስለሆንኩ በፍ/ሰ/ሰ/ሕ/ቁ 41(2) መሰረት ጣልቃ ገብቼ መከራከር ይገባኛል በማለት አመልክተዋል፡፡

ተጠሪ በሰጡት መልስ ጣልቃ ገብ ያያያዙት ማስረጃ ውል ከስር ተከላሽ ጋር ውል እንደተዋዋሉ ያስረዳል እንጂ የይዘታ ማረጋገጫውና የግንባታ ፍቃዱ አሁንም በስር ተከላሽ በአቶ ደረጃ ደፋሩ ስም መሆኑን ከቀረበው ማስረጃ መረዳት ይቻላል ክርክሩም አቶ ደረጃ ደፋሩ የተጠሪን አጥር

በማፍረስ እና በግቢዬ ላይ መንገድ በማውጣት የፈጠረውን ሁከት እንዲወገድልኝ በማለት አቤቱታ አቀረብኩ እንጂ የአመልካችን መብት አልነካሁም በማለት ተከራክረዋል፡፡

የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አመልካች ባቀረቡት የጣልቃ ገብ አቤቱታ ላይ የተጠሪን አስተያየት በመቀበል በሰጠው ብይን ተጠሪ እና የስር ተከላሽ የሚከራከሩበት ቤት አመልካች ከስር ተከላሽ የገዛሁት ቤት ነው በማለት የባለቤትነትን አቤቱታ ማቅረባቸውን፣ ተጠሪ በስር ተከላሽ ላይ የሁከት ይወገድልኝ ክስ አቅርቦ እያለ እና ሁከቱም ተፈጠረብኝ ያለው በተጠሪ መኖሪያ ቤት ላይ ሆኖ እያለ አመልካች ደግሞ በስር ተከላሽ የመኖሪያ ቤት ክርክር የባለቤትነት ክርክር እንዲያደርጉ ጣልቃ እንዲገቡ መጠየቃቸው አግባብነት የሌለው እና ተጠሪ ከቀረበው ክስ ጋር ተመሳሳይነት የሌለው እና የአመልካችንም መብትና ጥቅም የሚነካ ስላልሆነ አመልካች በጉዳዩ ላይ ጣልቃ ገብቶ የሚከራከርበት የህግ አግባብ የለም በማለት አቤቱታው በብይን ውድቅ አድርጎታል፡፡

ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትም አመልካች ከስር ተከላሽ ላይ የካርታ ቁጥር 10/55/4/12/36823/00 የሆነ ቤት ገዛሁ ቢሉም ክርክር ባስነሰው ይዘታ /መንገድ/ ላይ ያላቸውን መብትና ጥቅም አላስረዱም በማለት የስር ፍርድ ቤትን ውሳኔ አጽንቷል፡፡

አመልካች ባቀረቡት የሰበር አቤቱታም በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ተከላሽ እና ተጠሪዎ አጎራባች መሆናቸውን፣ ተከላሽ ሁከት ፈጠሩበት የተባለውን ቤት ለአመልካች ሽጠውልኝ የተከላሽ መብትና ግዴታ ሁሉ ጳጉሜ 1 ቀን 2008 ዓም ቤቱን ገዝቼ ወደኔ እንዲዛወር ማድረጌ፣ የስር ተከላሽም ሆነ አመልካች በሌለንበት ክርክሩ ተሰምቶ ውሳኔ ቢሰጥ በተለይ በአመልካች ላይ ሊመለስ የማይችል ጉዳት ሊደርስብኝ ስለሚችል ወደ ክርክሩ ጣልቃ በመግባት ተጠሪዎ በቤቱ ባለቤት በነበሩት አቶ ደረጃ ደፋሩ ላይ የመሰረቱት የሁከት ይወገድልኝ ክስ የተሳሳተና በአንፃሩ ሁከት ፈጥረው በመካከላችን 8 ሜትር መንገድ ዘግተው መውጫ መግቢያ ያሰጡኝና ሕገ ወጥ ግንባታ ያደረጉት ሁከትም የፈጠሩት ተጠሪዎ ራሳቸው መሆናቸውን አስረድቼ ክሱ እንዳላዘጋ ወደ ክርክሩ አትገቢም መባሌ አግባብ አይደለም፤

አመልካች ሁከት ተፈጠረብኝ የሚሉትን መንገድ ዘግተው ከተፈቀደላቸው ይዘታ አልፈው የፈጸሙት ግንባታ ሕገ ወጥ በመሆኑ ግንባታውን እንዲያቆሙ መስተዳድሩ በስልጣኑ መሰረት ሕጋዊ ትዕዛዝ መስጠቱ ሁከት አንደማያሰኘው ማስረዳት እንድችል ጣልቃ ሳያስገባኝ በክርክሩ መብትና ጥቅም የለውም በማለት የሰጠው ፍርድ እና የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ 37742 እና 77322 ክርክር ከተነሳበት ንብረት ጋር ግንኙነትና መብት ያለው አመልካች በማስረጃ የተደገፈ ጥያቄ ካቀረበ ወደ ክርክሩ ገብቶ መግቱን እንዲያቀርብ መፍቀድ ይገባዋል እንጂ ፍ/ቤቶች ሌላ ምክንያት በመስጠት ክርክሩን እንዳያቀርብ ሊያግዱ አይገባም በማለት የሰጠው

አስገዳጅ ውሳኔ መሰረት ያላደረገ በመሆኑ የተሰጠው ብይን መሰረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈፀመበት በመሆኑ እንዲሻርልኝ በማለት አመልክተዋል፡፡

የስር ተከላሽ የነበሩት ግለሰብ የነበራቸውን ቤት እና ይዞታ ለአሁን አመልካች በሽያጭ አስተላልፈዋል በተባለበት እና የስር ተከላሽ በአሁኗ ተጠሪ ይዞታ ላይ ሁከት ፈጥረዋል የተባለው ከዚህ ለአመልካቹ ካስተላለፉት ይዞታ ጋር በተያያዘ ሁኔታ መሆኑ በተገለጸበት ሁኔታ እንዲሁም በክርክሩ መጨረሻ የሚሰጠው ውሳኔ የአመልካቹን መብትና ጥቅም ሊነካ እንደሚችል ግምት መውሰድ በሚቻልበት ሁኔታ አመልካች በጣልቃ ገብነት ገብተው ለመከራከር ያቀረቡት ጥያቄ ውድቅ የመደረጉ አግባብ ለማግራት የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል ከተባለ በኋላ ተጠሪ በሰጡት መልስ አመልካች ከገዙት ቤት ካርታ ላይ ያልተመለከተ እና ተያያዥነት የሌለው ሲሆን በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር መንገዶች ባለስልጣን የመንገድ ፕላን የሌለውና ገና ለወደፊት ምን አልባት አስፈቅዳለሁ ብለው የገመቱትን ቤት መንገድ እንጂ በአሁኑ ደረጃም ሆነ ከመግዛታቸውም በፊት ከገዙም በኋላ መንገድ ነው ተብሎ የተሰጠው ፕላን እውቅና የለውም፡፡

በአጠቃላይ አመልካች የጣልቃ ልግባ ጥያቄ ያቀረቡበት ጉዳይ ተጠሪ በስር ፍ/ቤት ሁከት ይወገድልኝ በማለት ካቀረቡበት አቤቱታ ጋር ምንም የሚያገናኘው ነገር የሌለበት እና የአመልካችን መብትና ጥቅምን የማይነካ በመሆኑ መብትና ጥቅም ስለሌለው በክርክሩ ጣልቃ መግባት የለብህም ተብሎ የተሰጠው ውሳኔ አግባብ ያለውና የሕግ ስሕተት የተፈፀመበት ባለመሆኑ የስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ እንዲፀናልኝ በማለት ተከራክረዋል፡፡ አመልካች የመልስ መልሳቸውን በማቅረብ ክርክራቸውን አጠናክረዋል፡፡

በአጠቃላይ የግራ ቀኝ ክርክር ከላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም የሰበር ክርክሩን ያስቀርባል ከተባለበት ነጥብ፣ ከተገቢው ህግና፣ከስር ፍርድ ቤት ክርክር አንፃር እንደሚከተለው መርምረንዋል፡፡

በመሰረቱ ከክርክር አመራር መርህ አንፃር የክርክሩን አድማስ ቅጥ የለሽ የሚያደርጉትን እና መዘግየትን የሚያስከትሉ አዳዲስ ጭብጦችን በማስቀረት ለጉዳዩ መጨረሻ እንዲኖረው ማድረግ የአንድ ፍርድ ቤት መሰረታዊ ግዴታው ነው፡፡በፍ/ብ/ስ/ህ/ቁ.41 መሰረት የጣልቃ ገብነት አቤቱታ ያቀረበው ወገን በተጀመረው ክርክር መብት ወይም ጥቅም ያለው መሆኑ መረጋገጡ ግዴታ ቢሆንም ጣልቃ ገብ እንዲሆን የተፈቀደለት ወገን ፍፁም የተለየና ቀደም ሲል ከተጀመረው ክርክር የማይጣጣም አዲስ ጭብጥና ጥያቄ ይዞ እንዲቀርብ ግን ሊፈቀድለት አይገባም፡፡የግለን የዳኝነት ጥያቄ ይዞ የሚቀርብ አቤቱታ አቅራቢ በፍ/ብ/ስ/ህ/ቁ.41 መሰረት ጣልቃ ገብ ሆኖ እንዲከራከር ሊፈቀድለት የሚችልበት የህግ አግባብ አይኖርም፡፡

የጣልቃ ገብነትን አቤቱታ ለመቀበል በሁለቱ ተከራካሪ ወገኖች መካከል በተጀመረው ሙግትና በኋላም በሚሰጠው ውሳኔ አፈፃፀም ጣልቃ ገብ ሆኖ መከራከር የሚፈልገው ጥቅሙ ይነካል? ወይስ አይነካም? የሚለው መሰረታዊ መስፈርት በመሆኑ አቤቱታው ተቀባይነት ሊያገኝ የሚችለው በክርክሩና ክርክሩን ተከትሎ በተሰጠው ውሳኔ አፈፃፀም ወቅት መብቱ የሚነካ መሆኑ ሲረጋገጥ ብቻ ነው። አሁን በያዝነው ጉዳይ በስር ፍርድ ቤት ውሳኔ ላይ እደተመለከተው ተጠሪ በስር ተከሳሽ ላይ በስር ፍርድ ቤት ክሱን ያቀረቡት በጊቢዬ ውስጥ የማከናወነውን ግንባታ ግቢዬ ውስጥ በመግባት እንዳልገባና እንዳልጠቀም አድርጎኛል በዚህም የሁከት ተገባር ፈፀሟል በማለት የስር ተከሳሽ የግል የሆነው የሁከት ተገባር እንዲወገድላቸው ሲሆን ፍርድ ቤቱ የቀረበው ክስ በተገቢው ማስረጃ ቢረጋገጥ እንኳ ለጉዳዩ የሚሰጠው የስር ተከሳሽ ፈፀሙት የተባለውን ድርጊት ብቻ መሰረት የሚያደርግ በመሆኑ አመልካች በተጠሪ በስር ፍርድ ቤት የቀረበውን ክስ መሰረት ያደረገው ክርክር መብትና ጥቅሜን የሚነካ ነው በማለት ጣልቃ ለመግባት መጠየቃቸው የሚያሳምን ሆኖ አልተገኘም።

በአጠቃላይ ተጠሪ በስር ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክስ የስር ተከሳሽ ፈፀመ ያሉትን የሁከት ተገባር መሰረት ያደረገ በመሆኑ አመልካች ደግሞ ወደ ክርክር ጣልቃ ለመግባት መነሻ ያደረጉት በግዢ አገኘሁ የሚሉትን ቤትና ይዞታ አስመልክቶ የመፋለም ክስን መሰረት በማድረግ ውሳኔው በቤቱ ላይ ያለኝን መብት ያጣብባል በማለት በመሆኑ አመልካች በቤትና በቦታው ላይ አለኝ የሚሉት መብት የስር ተከሳሽን የግል ተገባር መሰረት አድርጎ የቀረበን ክስ መርምሮ ለሁከት ይወገድልኝ ክስ ተገቢውን እልባት በሚሰጠው የስር ፍርድ ቤት ውሳኔ ሊጣበብ የሚችልበት የህግ አግባብ ባለመኖሩ የስር የፌደራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ይህንኑ መሰረት በማድረግ የአመልካችን የጣልቃ ገብነት አቤቱታ ውድቅ ማድረጉ ህጉን መሰረት ያደረገ በመሆኑ ፤ ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትም የአመልካች የጣልቃ ገብነት አቤቱታው ተመርምሮ ጉዳዩ እልባት ባላገኘበት ወደ ፍሬ ጉዳዩ ክርክር በመግባት የስር ተከሳሽ የሌላቸውን መብት ለአመልካች ሊያተላለፉ አይችሉም በማለት የስር ተከሳሽን የግል ተገባር መነሻ በማድረግ በቀረበው የሁከት ይወገድልኝ ክርክር ላይ አመልካች ክርክር ባስነሳው ይዞታ ላይ መብትና ጥቅም የላቸውም በማለት መወሰኑ አግባብ ባይሆንም ከውጤት አንፃር የስር ፍርድ ቤትን ብይን ማፅናቱ አግባብ በመሆኑ ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል።

ውሳኔ

1. የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ/ቁ 84139 በቀን 16/07/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ 231614 በቀን 03/02/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ውሳኔ ከውጤት አንፃር በፍ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.348(1) መሰረት ፀንተዋል፡፡

2. በዚህ መዝገብ በፍ/ስ/ስ/ሕ/ቁ 332 መሰረት በቀን 14/2/2012 ዓ.ም የተሰጠው ዕግድ ተነስቷል፡፡ ይጻፍ፡፡

3. ግራ ቀኝ በሰበር ክርክሩ ምክንያት ያወጡትን ወጪና ኪሳራ ይቻቻሉ፡፡

መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ይመለስ፡፡

የሰ/መ/ቁጥር 196172

የካቲት 25 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች:-እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካማዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች:- የኢትዮ ጅቡቲ ምድር ባቡር ድርጅት

ተጠሪ:- የድሬ ዳዋ ከተማ ስራ አስኪያጅ

መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ሲሆን በዚህ አግባብ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ለዚህ የሰበር ክርክር መነሻ የሆነው ጉዳይ አመልካች በስር ፍርድ ቤት ተሰጥቶ የነበረው እግድ እንዲነሳ በስር ፍርድ ቤት ትዕዛዝ መሰጠቱና ይህ ትዕዛዝ በከፍተኛ ፍርድ ቤቱ መፅናቱ በስር ፍርድ ቤቶች የተፈፀመን መሰረታዊ የህግ ስህተት የሚያሳይ በመሆኑ በሰበር ሰሚ ችሎቱ ሊታረም ይገባል በማለት ያቀረበውን የሰበር አቤቱታ መሰረት በማድረግ ሲሆን አመልካች በፌ/መ/ደረጃ ፍርድ ቤት ከሳሽ የነበሩ ሲሆን ተጠሪ ደግሞ ተከሳሽ ነበሩ፡፡

አመልካች በስር ፍርድ ቤት ባቀረቡት በተጠሪ ላይ ባቀረበው ክስም ንብረትነቱ የአመልካች የሆነውን በድሬዳዋ ከተማ ቀበሌ 03 የሚገኘውን የቤት ቁጥር 2362 የሆነውን ቤት አከራይተን ተከራይ በቤቱ ላይ እድሳት በማድረግ ላይ እያለ ተጠሪ በቤቱ ላይ አንዳችም መብት ሳይኖረው ተከራይ በቤቱ ላይ እድሳት እንዳያደርግና እንዳይገለገል በማድረግ ሁከት የፈጠረ በመሆኑ ሁከቱ እንዲወገድ ዳኝነት የጠየቀ ሲሆን ይህንን ተከትሎም ተጠሪ ቤቱን ለቃችሁ እንድታስረክቡ በማለት አስገድዶኛል በማለት አመልካች የእግድ ትዕዛዝ እንዲሰጥለት ጠይቆ በ29/11/2012 ዓም ፍርድ ቤቱ የእግድ ትእዛዝ ሰጥቷል፡፡

ከዚህ በማስከተልም ተጠሪ ጳጉሜ 03 ቀን 2012 ዓም በተፃፈ አቤቱታ ክርክር የተነሳበት ቤት ለጅቡቲ ፕሬዝዳንት መኖሪያ ቤት ለማስፋፊያነት እንዲጠቀምበት የተሰጠ መሆኑን በመግለፅ እግዱ እንዲነሳለት ያመለከተ ሲሆን አመልካች መስከረም 04 ቀን 2013 ዓም በተሰጠ ምላሽ

የድሬዳዋ አስተዳደር ካቢኔ የድርጅቱን ንብረት አስመልክቶ ውሳኔ ማሳረፍ የማይችል መሆኑን፤ የከተማ አስተዳደር ከሌላ ሀገር ጋር የማይንቀሳቀስ ንብረትን አስመልክቶ በቀጥታ የዲፕሎማቲክ ግንኙነት ለማድረግ የማይችል መሆኑን በመጥቀስ ቢከራከርም ፍርድ ቤቱ መስከረም 04 ቀን 2013 ዓም በዋለው ችሎት በሰጠው ትዕዛዝ የከተማውን ይዞታ በአግባቡ የማልማትና የማስተዳደር ስልጣኑ የአስተዳደሩ መሆኑን ፤ ለንብረቱ ተገቢው ካሳ የተወሰነ በመሆኑ ካሳው በቂ ካልሆነ በመጠኑ ላይ ቅሬታ ከማቅረብ ባለፈ ይዞታውን አላስረክብም ለማለት ስለማይችል እግዱ ሊነሳ ይገባል በማለት በፍ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.154 መሰረት ትዕዛዝ ሰጥቷል።

አመልካች በዚህ ትዕዛዝ ቅር ተሰኝተው ይግባኛቸውን ለፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበው ፍርድ ቤቱ በሰጠው ትዕዛዝም በስር ፍርድ ቤት የተሰጠው ትዕዛዝ ጉድለት የለበትም በማለት አቤቱታውን በፍ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.337 መሰረት ሰርዞታል።

አመልካች በዚህ ትዕዛዝ ቅር በመሰኘት መስከረም 20 ቀን 2013 ዓ.ም በተፃፈ ባቀረበው የሰበር አቤቱታም አመልካች ድርጅት የተቋቋመው በሁለቱ ሀገሮች ስምምነት ሆኖ የድርጅቱን ንብረትና ይዞታ ለመጠበቅ በ1973 ዓም እና 1989 ዓም ግዴታ ገብተው ግዴታው ሊጠናቀቅ 14 አመት የሚቀረው ሆኖ እያለ ይህ ስምምነት በህገ መንግስቱ አንቀፅ 9(4) መሰረት የሀገሪቱ የህግ አካል ተደርጎ የሚወሰድ ሆኖ እያለ ተጠሪ በቤቱ ላይ ከህግም ሆነ ከውል የመነጨ መብት ሳይኖረው እግድ በማንሳት በንብረቱ ላይ ጉዳት እንዲያደርስ በመፈቀድ ለካቢኔ ውሳኔ ከአለም አቀፍ ስምምነት እና ከህገ መንግስቱ ቅድሚያ በመስጠት የተሰጠው ትዕዛዝ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው።

የከተማ አስተዳደሩ በአለም አቀፍ ግንኙነት ላይ በቀጥታ ተሳታፊ ለመሆን ስምምነቶችንም ለማድረግ የሚያስችል ህገ መንግስታዊ ስልጣን የሌለው ሆኖ እያለ የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ትዕዛዝ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው። ተጠሪ የፈፀመው ቤቱን ለጅቡቲ ፕሬዝዳንት ማስፋፊያነት በማለት በማፍረስ መስጠት ለህዝብ ጥቅም ሊባል የማይችል አዋጅ ቁጥር 455/1997ኛን የሚጣረስ ሆኖ እያለ የእግዱም መነሳት የክርክሩን መቋጫት የሚያስከትል ሆኖ እያለ እግዱ እንዲነሳ መታዘዙ መሰረታዊ የህግ ስህተት በስር ፍርድ ቤቶች መፈፀሙን ስለሚሳይ መዝገቡ ገና በቀጠሮ ላይ እያለ የመጨረሻ ውሳኔ አይነት ትእዛዝ መሰጠቱ አግባብ ስላልሆነ ትእዛዙ ተሸሮ ሁከት እንዲወገድ ትዕዛዝ ይሰጥልን፤ ተጠሪ የድርጅቱን ንብረት በመስበር እየፈፀመ ያለው ተግባር ህገ ወጥ ስለሆነ በግቢው ውስጥ ያሰማራቸውን ግለሰቦች እንዲያወጣ ለቀበሌ 03 አስተዳደር ፅ/ቤትና ለከዚራ ፖሊስ ጣቢያ ትዕዛዝ ይሰጥልን በማለት አመልክቷል።

በስር ፍርድ ቤት የቀረበው የሁከት ይወገድልኝ ክርክር የመጨረሻ ውሳኔ ባላገኘበት ሁኔታ አላስረክብም ማለት አትችልም በማለት እግዱ እንዲነሳ ትዕዛዝ የተሰጠበትን አግባብ ለማግራት

የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል ከተባለ በኋላ ለተጠሪ መጥሪያ ደርሶት ጥቅምት 26 ቀን 2013 ዓም የተፃፈ መልሱን አቅርቧል።

ተጠሪ በዚህ መልሱም ክልሎች በክልላቸው የሚገኝን በማንኛውም አካል የተያዘን ይዞታ ፌደራል መንግስት በሚያወጣው ህግ መሰረት ሀገራዊ ፋይዳ ላላቸው ጉዳዮች፣ ለኤምባሲዎች፣ ለህዝብ ጥቅም ወይም ለተሻለ ልማት ወይም መንግስት ለሚያካሂደው የልማት ስራ አስፈላጊ ሆኖ ካመነበት ይዞታውን በማስለቀቅ ለታሰበው አላማ የማዋል ስልጣን እና ሃላፊነት የተሰጣቸው መሆኑ በህገ መንግስቱ አንቀጽ 52(2)(መ) እና በአዋጅ ቁጥር 721/2004 አንቀጽ 12 እና 26(3) እንዲሁም በካሳ አዋጅ ቁጥር 1161/2011 አንቀጽ 5 የተመለከተ ሲሆን 1973 እና 1989 በተደረገው ስምምነት አንቀጽ 3 ሁለቱ መንግስታት በየግዛታቸው በሚገኙ የምድር ባቡር ድርጅት መኖሪያ ቤቶች ሀዲዶችና ጣቢያዎች ወዘተ መጠቀም እንደሚችሉ የሚደነግግ በመሆኑ የአዲስ አበባ መስተዳደርም በዚህ አግባብ የድርጅቱን ንብረቶች ለልማት እያዋለው በመሆኑ አመልካች የካሳ ግምቱ በቂ አይደለም የሚሉ ከሆነ ለተገቢው አካል ከማመልከት ውጪ ካቢኔው የወሰነውን ይዞታ አላስረክብም ለማለት አይችሉም፤ ተጠሪ ይዞታን ለማስለቀቅ የሚችለው ለህዝብ ጥቅም ብቻ ነው በማለት አመልካች ያቀረበው ክርክር የሊዝ አዋጁን መሰረት ያላደረገ በመሆኑ ለይዞታው ካሳ እንዲከፈል የተወሰነ በመሆኑ፣ የእግዱ መነሳት የክርክሩን መቋጨት የሚያስከትል ባለመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ትእዛዝ ሊፀና ይገባል በማለት ተከራክሯል። አመልካች የመልስ መልሱን በማቅረብ ክርክሩን አጠናክሯል።

በአጠቃላይ የግራ ቀኙ ክርክር ከላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም የሰበር ክርክሩን ያስቀርባል ከተባለበት ነጥብ፣ ከተገቢው ህግና፣ ከስር ፍርድ ቤት ክርክር አንፃር እንደሚከተለው መርምረንዋል። አመልካች በተጠሪ ላይ ክሱን ያቀረበው ክርክር የተነሳበትን ቤት አከራይቶ የመጠቀም መብቱን በመተላለፍ ቤቱን የተከራየው ሰው ቤቱን እንዳያደሰና እንዳይገለገል በአካልና ደብዳቤ በመፃፍ ሁከት የፈጠረ መሆኑን በመግለፅ ሁከቱ እንዲወገድ በመጠየቅ ሲሆን በዚህ አግባብ ክርክሩ እየተመራ ባለበት ተጠሪ በ28/11/2012 ዓም በተፃፈ ደብዳቤ ቤቱን በ7 ቀናት ውስጥ ለቀው እንዲያስረክቡ መጠየቁን መነሻ በማድረግ እግድ እንዲሰጥለት ጠይቆ በዚህ አግባብም የእግድ ትዕዛዝ መሰጠቱን የግራ ቀኙ የስር ፍርድ ቤት ክርክር ያሳያል።

በመሰረቱ ይህ የእግድ ትዕዛዝ የተሰጠው በፍ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.154(ሀ) አግባብ በመሆኑ የእግድ ትዕዛዙ መነሻ ተጠሪ ንብረቱን ለ3ኛ ወገን ለማስተላለፍ እያደረገ ያለው ጥረት እግድ ትዕዛዝ ሳይሰጥበት እንዲቀጥል ቢደረግ በዋናው ጉዳይ የተያዘው የሁከት ይወገድልኝ ክርክር ዋጋ የሚያጣ መሆኑን መነሻ በማድረግ መሆኑን ከግራ ቀኙ ክርክርና ፍርድ ቤቱ ይህንን ተከትሎ ከተሰጠው ትዕዛዝ ይዘት ለመረዳት ይቻላል። ፍርድ ቤቱ ለአመልካች በአቤቱታው መሰረት የእግድ ትዕዛዙን የሰጠው

እግዱን ለመስጠት የሚያስችል በቂ ምክንያት ቀርቦለት በመሆኑ በፍ/ስ/ህ/ቁ.158 እግዱን ሊያነሳ የሚችለው በህጉ በግልፅ እንደተመለከተው እግዱ እንዲነሳ የቀረበው “...አቤቱታ በቂ ምክንያት የሚያስገኝ መሆኑን ...”ያረጋገጠ ሆኖ ሲገኝ ብቻ ሊሆን እንደሚገባ ከድንጋጌው ይዘት ለመረዳት ይቻላል።

እግዱ በስር ፍርድ ቤት የተነሳው የተሰጠውን የእግድ ትዕዛዝ ለማስነሳት የሚያስችል በቂ ምክንያት ቀርቦ መሆን አለመሆኑን ስንመረምረውም ተጠሪ እግዱ እንዲነሳለት የጠየቀው ክርክር የተነሳበት ቦታ ለጅቡቲ ፕሬዝደንት መኖሪያ ቤት ማስፋፊያ በካቢኔ ውሳኔ መሰጠቱን መነሻ በማድረግ ሲሆን ተጠሪ በዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ባቀረቡት መልስም የእግዱ መቀጠል “...በኢትዮጵያና በጅቡቲ መንግስታት መካከል የነበረውን የረዥም አመታት የጉርብትና ታሪክና መልካም ግንኙነት 3000 ካሜ በማይሞላ ቦታ ምክንያት...”ሊያበላሽው ስለሚችል እግዱ ሊነሳ ይገባል በማለት የተከራከሩ ቢሆንም ይህ ምክንያት በምን አግባብ ክርክሩ ሳይጠናቀቅ እግዱን ለማንሳት በቂ ምክንያት እንደሆነ ግልፅ ያሳደረገ ሲሆን ክርክሩ በህጉ አግባብ ተመርቶ በተገቢው ጊዜ እልባት እስኪሰጠው ጊዜ ድረስ የእግዱ መቀጠል በምን አግባብ የሀገራቱን የጉርብትና ታሪክና መልካም ግንኙነት እንደሚያበላሽ ተጠሪ ግልፅ በማድረግ እግዱ እንዲነሳለት ያቀረበው ምክንያት በቂ ምክንያት መሆኑን ባሳሳየበት ፍርድ ቤቱ በተጠሪ የቀረበውን ምክንያት በቂ ነው በማለት ተቀብሎ እግዱን ማንሳቱ የፍ/ስ/ህ/ቁ.158ን መሰረት ያሳደረገ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ሆኖ እያለ ከፍተኛ ፍርድ ቤቱ ይህንኑ ሊያርም ሲገባ ማፅናቱ አግባብ ሆኖ ስላልተገኘ ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል።

ውሳኔ

1. የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ድሬዳዋ ምድብ ችሎት በመ/ቁ.78425 በ04/01/2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት በ15/11/2012 ዓም የሰጠውን የእግድ ትዕዛዝ በማንሳት የሰጠው ትዕዛዝና ይህንን ትዕዛዝ በማፅናት ከፍተኛ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁ.17124 በ15/01/2013 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ በፍ/ስ/ህ/ቁ.348(1) መሰረት ተሸረዋል።
2. በፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት በመ/ቁ.78425 በ15/11/2012 ዓም የተሰጠው የእግድ ትዕዛዝ በግራ ቀኙ መሃል የተያዘው ክርክር በስር ፍርድ ቤት ተገቢውን እልባት እስኪያገኝ ድረስ ወይም በፍ/ስ/ህ/ቁ.158 እግዱን ለማንሳት የሚያስችል በቂ ምክንያት ቀርቦ በፍርድ ቤቱ ተቀባይነት አግኝቶ እግዱ እንዲነሳ ተገቢው ትዕዛዝ እስኪሰጥበት ድረስ ፀንቶ ሊቆይ ይገባል ብለናል።
3. ግራ ቀኙ በሰበር ክርክሩ ምክንያት ያወጡትን ወጪና ኪሳራ ይቻቻሉ።
 ጉዳዩ ተገቢውን እልባት ስላገኘ መዝገቡ ተዘግቷል።ይመለስ።

የሰ.መ.ቁ 182044

ሐምሌ 30 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- መዓዛ አሸናፊ

ሰለሞን አረዳ

እትመት አሠፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ክድር

መላኩ ካሣዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- ወ/ሮ ጠጂቱ ጎረምሶ ማገር

ተጠሪ፡- ወ/ሮ ወርቅነሽ በሻ

መዝገቡ ለምርመራ የተቀጠረ ነው። በመሆኑም መርምረን ተከታዩን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍርድ

የሰበር አቤቱታው ሊቀርብ የቻለው አመልካች ሐምሌ 29 ቀን 2011 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት የሰበር አቤቱታ አመልካች በስር የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ይዞታና ቤቱ ይለቀቅልኝ፤ በተጠሪ ስም የተሰራው ካርታም እንዲመክን ይወስንልኝ ሲሉ ያቀረቡት ክስ አስቀድሞ የመጨረሻ ፍርድ ያገኘ ጉዳይ ነው ተብሎ በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ/ 5 መሠረት ውድቅ መደረጉ እና ይህም ውሳኔ በይግባኝ መጽናቱ መሠረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈፀመበት በመሆኑ ሊታረምልኝ ይገባል በማለት አቤቱታ በማቅረባቸው መነሻነት ነው።

አመልካች ለስር ፍርድ ቤት አቅርበውት የነበረው ክስ ይዘት በአጭሩ፡- በአቃቂ ቃሊቲ ክፍለ ከተማ ወረዳ 08 ቤቁ 147 የይዞታ መለያ ቁጥሩ 559 የሆነ እና በ500 ካ.ሜ. ላይ ያረፈውን ቤት ተጠሪዋ በስጦታ ወይም በግዢ ሳይተላለፍላቸው 250 ካ.ሜ. የሆነውን ይዞታ በስማቸው ካርታ አሰርተው የያዙባቸው መሆኑን በመግለጽ ይዞታውን እንዲለቁ እና አላግባብ ያሰሩት ካርታ እንዲመክን ይወስንላቸው ዘንድ ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው። ተጠሪ መጥሪያ ተልኮላቸው ስላልቀረቡ ጉዳያቸው በሌሎበት የታየ መሆኑን ከመዝገቡ ጋር ተያይዞ የቀረበልን የውሳኔ ግልባጭ ያመለክታል።

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት ክስን ሲሰማ ተጠሪ በአሁን አመልካችና በባለቤታቸው ላይ የሁከት ይወገድልኝ ክስ አቅርበውባቸው ክሱ ተቀባይነት አግኝቶ ሁከት እንዲወገድ ተወስኖ ቤቱንም በአፈፃፀም ተገደው በመልቀቃቸው የመፋለም ክስ ያቀረቡ መሆኑን ለፍ/ቤቱ ገልጸዋል። ፍርድ ቤቱም በተጠሪ ክስ አቅራቢነት ውሳኔ እና የአፈጻጸም ትዕዛዝ ተሰጥቶባቸዋል የተባሉትን የመዝገብ ቁጥራቸው 14278 እና 95883 የሆኑትን መዛግብት ካስቀረበ እና ጉዳዩ የሚመለከተው የአስተዳደር አካልም ተጠሪ ቤቱን በምን አግባብ እንደያዙ አጣርቶ እንዲልክለት ካደረገ በኋላ አመልካች ያቀረቡት ክስ አስቀድሞ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ ነው በማለት ውድቅ አድርጎታል።

አመልካች ይህን ውሳኔ በመቃወም ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የይግባኝ አቤቱታ አቅርበዋል። ይግባኝ የቀረበለት ፍርድ ቤትም ጉዳዩን መርምሮ የስር ፍ/ቤት የአመልካችን ክስ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 መሠረት ውድቅ ማድረግ ተገቢ ነው ሲል አጽንቶታል።

አመልካች ሐምሌ 29 ቀን 2011 ዓ.ም ጽፈው ያቀረቡት የሰበር አቤቱታው ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት ተፈጽሞበታል በሚል የቀረበ ሲሆን ይዘቱም፡- ተጠሪ በአመልካች እና በባለቤቱ ላይ በመ.ቁ 14278 ያቀረበቸው ክስ ሁከት ይወገድልኝ በሚል የቀረበ እንጂ ይዘታ እንዲመለስ ወይም ካርታ እንዲመክን በሚል የቀረበ ክስ አይደለም፤ በጉዳዩ ላይ ውሳኔ የተሰጠውም የተፈጠረው ሁከት እንዲወገድ በሚል እንጂ ይዘታው የተጠሪ መሆኑ ተገልጾ የተሰጠ ውሳኔ የለም፤ ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት ተጠሪ ቀርባ ባልተከራከረችበት እና ካርታውም ባልመከነበት ሁኔታ ጉዳዩን ከሁከት ክስ ጋር አገናኝቶ አመልካች ያቀረቡት ክስ አስቀድሞ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ ነው በማለት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባል የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ በሰበር አጣሪው ችሎቱ ተመርመሮ ቀደም ሲል በመዝገብ ቁጥር 14278 በቀን 30/11/1999 ዓ.ም. ውሳኔ ያረፈበት ጉዳይ የሁከት ይወገድልኝ ክስ ሆኖ አሁን የቀረበው ክስ ግን ባለቤትነትን የሚመለከት ሆኖ ሳለ፤ ተጠሪዎም በዚህ ረገድ ያቀረቡት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ሳይኖር ጉዳዩ አስቀድሞ በፍርድ ያለቀ ስለሆነ በድጋሚ የክርክር ምክንያት ሊሆን አይችልም በሚል የመወሰኑን አግባብነት ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ በዚህ ችሎት እንዲታይ ተደርጓል። ተጠሪ መጥሪያ ተልኮላቸው መልስ ለመስጠት ፈቃደኛ ባለመሆናቸው መልስ የማቅረብ መብታቸው ታልፏል።

የጉዳዩ አመጣጥ በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ነው። ይህ ችሎትም ለሰበር አቤቱታው መነሻ የሆነውን ውሳኔ አመልካች ካቀረቡት ክርክር እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ሕጎች ጋር በማገናኘቱ፡-

- 1. ፍርድ ቤቶች ከላሽ ያቀረበው ክስ አስቀድሞ ፍርድ ባገኘ ጉዳይ ላይ የቀረበ በመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 መሠረት ውድቅ ሊደረግ ይገባል የሚል መቃወሚያ ከሌላው ተከራካሪ

ወገን ባልቀረበበት ሁኔታ ይህንኑ ድንጋጌ መሠረት በማድረግ የቀረበውን ክስ ውድቅ ማድረግ ይችላሉ? ወይስ አይችሉም?

- 2. ፍርድ ቤቶች በሌላው ተከራካሪ ወገን የቀረበ መቃወሚያ ባይኖርም ከሳሽ ያቀረበው ክስ አስቀድሞ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ መሆኑን በማናቸውም ምክንያት ባረጋገጡ ጊዜ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 መሠረት ክሱን ውድቅ ማድረግ ይችላሉ ከተባለ የስር ፍርድ ቤት የአመልካችን ክስ በተጠቃሹ ድንጋጌ መሠረት ውድቅ ያደረገው በድንጋጌው ላይ የተቀመጡት ሁኔታዎች የተሟሉ መሆኑን አረጋግጦ ነው? ወይስ አይደለም? የሚሉትን ጭብጦች በመያዝ ጉዳዩን እንደሚከተለው መርምረንዋል፡፡

የመጨረሻ ውሳኔ ስላገኙ ጉዳዮች የሚደነገገው የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 በንዑስ ቁጥር (1) ላይ በሕግ ስልጣን የተሰጠው ማንኛውም ፍርድ ቤት ክርክሩን ተቀብሎ የመጨረሻ የፍርድ ውሳኔ ከሰጠ በኋላ ቀድሞ በፍርድ የተወሰነው ክርክር ሥረ ነገር እና የተያዘው ጭብጥ አንድ ዓይነት ከሆነ በክርክሩ ላይ የነበሩት ወይም ከተከራካሪዎቹ መብት ያገኙ ሶስተኛ ወገኖች በዚያው ነገር ሁለተኛ ክስ ወይም ማናቸውንም ዓይነት ሌላ ክርክር ለማቅረብ አይችሉም በማለት ይደነገጋል፡፡ በዚህ አግባብ የሚቀርበው መቃወሚያም የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ የሚቀርብበትን ሥርዓት አስመልክቶ በተደነገገው የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 244 ድንጋጌ ላይ በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት የሚቀርቡ ናቸው ተብለው ከተዘረዘሩት ውስጥ አንዱ ነው፡፡ የዚህ ድንጋጌ ንዑስ ቁጥር (3) የቀረቡት መቃወሚያዎች ከአንድ በላይ ሲሆኑ በተቻለ መጠን በቶሎ ተጠቃለው ሁሉም መቅረብ እንዳለባቸው፤ መቅረብ ከሚገባቸው መቃወሚያዎች ውስጥ ሳይቀርቡ የቀሩት ትክክለኛውን ፍርድ ለመስጠት የማያስናክሉ ከሆኑ ባለጉዳዩ ራሱ ሆነ ብሎ ለማቅረብ ባለመፈለግ እንደተዋቸው ይቆጠራል በማለት ይደነገጋል፡፡

ከላይ በዝርዝር የተመለከቱት የፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጉ ድንጋጌዎች አንድ ጉዳይ የመጨረሻ ውሳኔ ያገኘ ነው በሚል የሚቀርበው መቃወሚያ የሚቀርብበትን ሥርዓት የሚደነገጉ ናቸው፡፡ ሆኖም ፍርድ ቤቶች ተከሳሽ የሆነው ተከራካሪ ወገን ሳይቀርብ ቀርቶ ጉዳዩ በሌለበት የሚታይ በሆነ ጊዜ ወይም ተከሳሹ ቀርቦ መቃወሚያውን ባላነሳው ጊዜ ከሳሽ የሆነው ተከራካሪ ወገን ያቀረበው ክስ አስቀድሞ ፍርድ ባገኘ ጉዳይ ላይ የቀረበ መሆኑን በአንድም ወይም በሌላ ምክንያት ባወቁ ጊዜ ሊኖራቸው የሚገባው ሚና በዚህ ችሎት ምላሽ ማግኘት ያለበት የክርክሩ መሠረታዊ ጭብጥ ነው፡፡ ስለሆነም በጉዳዩ ላይ ምላሽ መስጠት ያስችለን ዘንድ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ.መ.ቁ 36780 እና 124660 አንጻር እንደሚከተለው መርምረናል፡፡

የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ.መ.ቁ 36780 በሰጠው ውሳኔ በአብዛኛው ትኩረት ያደረገው አስቀድሞ በተሰጠው ፍርድ ላይ የነበረው የፍሬ ነገር ጭብጥ እና አሁን በቀረበው ጉዳይ ላይ የተያዘው የፍሬ ነገር ጭብጥ ተመሳሳይ ነው? ወይስ አይደለም? በሚለው ላይ ሲሆን የፍሬ ነገር

ጭብጥ ከመጀመሪያው ጋር ተመሳሳይ ሆኖ የመጨረሻ ፍርድ ያረፈበት መሆኑ ከተረጋገጠ እንዲሁም ጉዳዩ የመጨረሻ ፍርድ አርፎበታል የሚል ተቃውሞ በተከራካሪ ወገን ከተነሳ ተቀባይነት አለው በሚል በውሳኔ ላይ በግልጽ አመልክቷል። ችሎቱ ይህንኑ ውሳኔ በመጥቀስ በሰ.መ.ቁ 124660 የሰጠው ውሳኔ ደግሞ የስር ፍርድ ቤቱ ከተጠሪ ጋር የነበረውን ጋብቻ የፈረሰ መሆኑን በመግለጽ የንብረት ክፍፍል እንዲደረግ ያቀረቡትን አቤቱታ ውድቅ ያደረገው ይህ ክርክር አስቀድሞ ታይቶ አብቅቷል በማለት ቢሆንም በአመልካች የቀረበው አቤቱታ ለተጠሪ ደርሶ ተጠሪ መቃወሚያ አላቀረቡበትም፤ ፍርድ ቤቱ ተከላካይ በጉዳዩ ላይ መልስ እንዲሰጡበት በማድረግ አስቀድሞ በፍርድ ያለቀ ጉዳይ መሆኑን በመግለጽ በድጋሚ ሊቀርብ አይገባም በማለት ያቀረቡት መቃወሚያ ካለ ጉዳዩ አስቀድሞ በፍርድ ያለቀ ጉዳይ መሆን ያለመሆኑን በማስረጃ አጣርቶ ከሚወስን በቀር ተከራካሪዎች ባላነሱት መቃወሚያ በራሱ ጊዜ ማንሳት አይችልም፤ ስለሆነም የስር ፍርድ ቤት ተከራካሪዎች መልስ ያልሰጡበትን እና ያላነሱትን መቃወሚያ በማንሳት ጉዳዩ በድጋሚ ሊቀርብ አይገባም በማለት አቤቱታውን ውድቅ ማድረግ ተገቢ አይደለም ካለ በኋላ ግራ ቀኙ በስምምነት ፍቺ ፈጽመው የንብረት ክፍፍላቸው በፍርድ ቤት የጸደቀ በመሆኑ ምንም እንኳን ፍርድ ቤቱ ተጠሪ በጉዳዩ ላይ መልስ እንዲሰጡት ሳያደርግ መቃወሚያው በተጠሪ ሳይነሳ በራሱ ጊዜ በማንሳት ጉዳዩ አስቀድሞ ትዕዛዝ ተሰጥቶበታል በማለት መዝጋቱ ተገቢ ባይሆንም የንብረት ክፍፍላቸው በፍርድ ቤት ጸድቆ ባለበት እና ይህ ስምምነት እንዲፈረስ ጠይቀው ባላስፈረሱበት እንደ አዲስ ንብረት እንድንካፈል ይወሰንልኝ በማለት ያቀረቡት የዳኝነት ጥያቄ ተገቢ አይደለም በማለት የስር ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ በውጤት ደረጃ ተቀብሎ ያጸናው መሆኑን የውሳኔው ይዘት ያሳያል።

ከላይ ከተመለከቱት ውሳኔዎች ይዘት መገንዘብ የሚቻለው ሰበር ሰሚ ችሎቱ በአንድ በኩል ጉዳዩ አስቀድሞ በፍርድ ያለቀ ነው የሚል መቃወሚያ በተከራካሪ ወገኖች እስካልቀረበ ድረስ ፍርድ ቤቱ ራሱ ማንሳት አይችልም የሚል አቋም ያለው መሆኑን፤ በሌላ በኩል ደግሞ በተመሳሳይ ጉዳይ የተሰጠ የጸና ፍርድ ባለበት ሁኔታ አዲስ በቀረበው ክስ ላይ ውሳኔ የሚሰጥበት አግባብ አይኖርም የሚል አቋም ያለው መሆኑን የሚያሳዩ ናቸው። ይህም ሰበር ሰሚ ችሎቱ ፍርድ ቤቶች ተከላካይ የሆነው ተከራካሪ ወገን ሳይቀርብ ቀርቶ ጉዳዩ በሌለበት የሚታይ በሆነ ጊዜ ወይም ተከላካይ ቀርቦ መቃወሚያውን ባላነሳው ጊዜ ከላኝ የሆነው ተከራካሪ ወገን ያቀረበው ክስ አስቀድሞ ፍርድ ባገኘ ጉዳይ ላይ የቀረበ መሆኑን ባወቁ ጊዜ አዲስ የቀረበው ክስ አስቀድሞ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ ነው በማለት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 መሠረት ውድቅ ማድረግ የሚኖርባቸው ስለመሆን አለመሆኑ ግልጽ የሆነ አቋም ያልያዘበት መሆኑን የሚያሳይ ነው።

በመሠረቱ በሕግ ሥልጣን በተሰጠው ማናቸውም ፍርድ ቤት ታይቶ የመጨረሻ ውሳኔ ያገኘ ጉዳይ ድጋሚ ክስ ሊቀርብበት አይገባም በማለት የተደነገገበት ዋና ዓላማ አንድ ተከራካሪ ወገን በተመሳሳይ

ጉዳይ ላይ በተለያዩ ጊዜ ክስ እየቀረበበት ጊዜውን እንዳያባክን፤ ተጨማሪ ወጪ እንዳያወጣ እና እንዳይሸማቀቅ ለማድረግ፤ አንድ ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ በበላይ ፍርድ ቤት እስካልተሻረ ድረስ በሕብረተሰቡ ዘንድ ተቀባይነት እንዲኖረው ለማድረግ፤ ክርክሮች በአጭር ጊዜ ውስጥ መቋጫ እንዲኖራቸው ለማድረግ፤ ሕጉ ላልተፈለገበት ዓላማ እንዳይውል በመከላከል የፍትሕ አስተዳደር ሥርዓቱ ተገማች እና ፍትሐዊ እንዲሆን ለማድረግ ስለመሆኑ በዘርፉ ከዳበረው ሥነ ሕግ መገንዘብ ይቻላል።

ስለሆነም አንድ ጉዳይ ስልጣን ባለው ፍርድ ቤት ታይቶ ውሳኔ ያገኘ መሆኑ ከተረጋገጠ አዲስ የቀረበውን ክስ በድጋሚ አይቶ ውሳኔ መስጠት ከላይ የተመለከተውን የሥነ ሥርዓት ሕጉን አይነተኛ ዓላማ የማያሳካ እና በተመሳሳይ ጉዳይ ላይ የተጣረሰ ውሳኔ ሊሰጥ የሚችልበትን ዕድል የሚፈጥር በመሆኑ ፍርድ ቤቶች ተከላካይ የሆነው ተከራካሪ ወገን ሳይቀርብ ቀርቶ ጉዳዩ በሌለበት የሚታይ በሆነ ጊዜ ወይም ተከላካይ ቀርቦ መቃወሚያውን ባላነሳው ጊዜ ከላኝ የሆነው ተከራካሪ ወገን ያቀረበው ክስ አስቀድሞ ፍርድ ባገኘ ጉዳይ ላይ የቀረበ መሆኑን በአንድም ወይም በሌላ ምክንያት ባወቁ ጊዜ በድንጋጌው የተመለከቱት መስፈርቶች መሟላታቸው እስከተረጋገጠ ጊዜ ድረስ አዲስ የቀረበውን ክስ አስቀድሞ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ ነው በማለት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 መሰረት ውድቅ ሊያደርጉት ይገባል በማለት ቀደም ሲል የተሰጠውን የሕግ ትርጉም አሻሽለን በያዘነው ጉዳይ የተሰጠው የሕግ ትርጉም ገዢ ሊሆን ይገባል ብለናል። ፍርድ ቤቶች በፊታቸው የቀረበላቸው ጉዳይ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ መሆኑን በክርክሩ ሂደት ባረጋገጡ ጊዜ ድረስ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 መሠረት አዲስ የቀረበውን ክስ ውድቅ ማድረግ ይችላሉ ከተባለ የስር ፍርድ ቤት የአመልካችን ክስ ድጋሚ የቀረበ ክስ ነው በማለት ውድቅ ያደረገው በእርግጥም በድንጋጌው ላይ የተቀመጡት መስፈርቶች መሟላታቸውን አረጋግጦ ነው? ወይስ አይደለም? የሚለውን ቀጥለን እንመለከታለን።

በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5(1) ላይ በግልጽ እንደተመለከተው አንድ ጉዳይ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ ነው ተብሎ ውድቅ ሊደረግ የሚችለው ቀድሞ በፍርድ የተወሰነው ክርክር ሥረ ነገር እና የተያዘው ጭብጥ አሁን ከቀረበው ጉዳይ ጋር አንድ ዓይነት ከሆነ እና አዲስ በቀረበው ክስ ላይ ተከራካሪ በመሆን የቀረቡት ወገኖች ቀድሞ በነበረው ክርክር ላይ የነበሩ ወይም ከተከራካሪዎቹ መብት ያገኙ ሶስተኛ ወገኖች በሆኑ ጊዜ ነው።

በያዘነው ጉዳይ የአሁን ተጠሪ በአሁን አመልካች እና በባለቤታቸው ላይ በመ.ቁ 14278 አቅርበውት የነበረው ክስ ይዘት ሁከት ይወገድልኝ በሚል የቀረበ ሲሆን አሁን በእጃችን ባለው ጉዳይ አመልካች ያቀረቡት ክስ ደግሞ ተጠሪ አከራካሪ የሆነው ቤት በስጦታም ሆነ በሽያጭ ሳይተላለፍላት ካርታ በስሟ ያወጣችበት ስለሆነ ያለአግባብ የተሰጣት ካርታ እንዲሰረዝልኝ የሚል ነው። ይህም ቀድሞ በነበረው ክስ

ሊያዝ የሚችለው ጭብጥ ሁከት ተፈጥሯል? ወይስ አልተፈጠረም? የሚል መሆኑን አመልካች ባቀረቡት አዲስ ክስ ላይ ደግሞ ሊያዝ የሚችለው ጭብጥ የንብረቱ ባለቤት ማነው? የሚል እና ከዚህ ጭብጥ ጋር ተያያዥነት ያለው ሌላ ጭብጥ መሆኑን ነው። ስለሆነም ቀድሞ በፍርድ የተወሰነው ክርክር ሥረ ነገር እና የተያዘው ጭብጥ አሁን ከቀረበው ጉዳይ ጋር አንድ ዓይነት ባልሆነበት ሁኔታ የስር ፍርድ ቤቶች አስቀድሞ በጉዳዩ ላይ የተሰጠው ውሳኔ ጸንቶ ባለበት ሁኔታ በድጋሚ አዲስ ክስ ማቅረባቸው ተገቢ አይደለም በማለት የአመልካችን ክስ ውድቅ በማድረግ የሰጡት ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት ሆኖ አግኝተነዋል። በመሆኑም የስር ፍርድ ቤት አመልካች ያቀረቡት ክስ በድጋሚ የቀረበ አለመሆኑን ተገንዝቦ አግባብነት ያለውን ትዕዛዝ በመስጠት ጉዳዩን አጣርቶ እንዲወስን ማድረግ ስነ- ስርዓታዊ ሆኖ አግኝተነዋል። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል።

ውሳኔ

- 1) ከላይ በፍርድ ሐተታው በተገለጸው ምክንያት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ.መ.ቁ 36780 እና 124660 የሰጠውን ውሳኔ በማሻሻል ፍርድ ቤቶች ተከላሽ የሆነው ተከራካሪ ወገን ሳይቀርብ ቀርቶ ጉዳዩ በሌለበት የሚታይ ወይም ተከላሹ ቀርቦ መቃወሚያውን ያላነሳው ቢሆንም ከላሽ የሆነው ተከራካሪ ወገን ያቀረበው ክስ አስቀድሞ ፍርድ ባገኘ ጉዳይ ላይ የቀረበ መሆኑን በክርክሩ ሊደት ባረጋገጡ ጊዜ በድንጋጌው የተመለከቱት መስፈርቶች መሟላታቸው እስከተረጋገጠ ጊዜ ድረስ አዲስ የቀረበውን ክስ አስቀድሞ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ የቀረበ ነው በማለት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 5 መሰረት ውድቅ ሊያደርጉት ይገባል በማለት ወስነናል።
- 2) የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ 61458 በቀን 02/05/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ፤ ይህንኑ ውሳኔ በማጽናት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 222445 ሐምሌ 17 ቀን 2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሕ/ሥ/ሥ/ቁ. 348/1/ መሠረት ተሸሯል።
- 3) የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አመልካች ያቀረቡት ክስ በድጋሚ የቀረበ አይደለም በማለት የተወሰነ መሆኑን ተረድቶ በውሳኔ የዘጋውን መዝገብ እንደገና በማንቀሳቀስ አግባብነት ያለውን ትዕዛዝ በመስጠት ጉዳዩን አጣርቶ ተገቢውን እንዲወስን በማለት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 341/1 መሠረት ጉዳዩ ተመልሶለታል።

ትዕዛዝ

- የዚህ ውሳኔ ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤቶች ይደረሳቸው።
- ይህ ውሳኔ ይታተም ዘንድ ለሕግ እና ጥናት ክፍል ግልባጩ ይደረሰው።

የሠ/መ/ቁጥር 184757

መስከረም 25 ቀን 2012 ዓ/ም

ዳኞች :-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ደረጀ አያና

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች :- የደቡብ ኦሞ ዞን ዳሰነች ወረዳ ገቢዎች ባለስልጣን:- አልቀረቡም

ተጠሪዎች :- 1.ፍራኦል ኢትዮጵያ የእርሻ ልማት ድርጅት:- አልቀረቡም

2. የፌዴራል መንግስት ልማት ድርጅት ይዞታና አስተዳደር ኤጀንሲ:- ነ/ፈጅ ምህረቱ መኮንን ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ በሕግ የተሰጠ የቀደምትነት መብት አፈጻጸም የሚመለከት ሆኖ የፍርድ አፈጻጸም ክርክር በወክልና በሚታይበት በደቡብ ኦሞ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት 2ኛ ተጠሪ የፍርድ ባለመብት 1ኛ ተጠሪ ደግሞ የፍርድ ባለእዳ ሆነው በሚከራከሩበት መዝገብ ላይ አመልካች የመቃወም አመልካች በመሆን የተከራከረ ነው። ከክርክሩ እንደተረዳነው የደቡብ ኦሞ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ፍርድ-ን እያስፈጸመ የሚገኘው 2ኛ ተጠሪ በ1ኛ ተጠሪ ላይ ያስፈረደውን ፍርድ እንዲያስፈጽም የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በሰጠው የወክልና ሥልጣን መነሻ ነው። ይህ የተወከለው ፍርድ ቤት የፍርድ ባለእዳው ንብረት የሆኑትን የዕርሻ መሳሪያዎች፣ የዕርሻና ኮንስትራክሽን መሳሪያዎች፣ ተቀጽላ መሳሪያዎች፣ ሞተሮች፣ የወ.ሃ ፓምፖችና ጅኔሬተሮች፣ የወርክ ሾፕ መገልገያ መሳሪያዎች እና የተለያዩ አይነት መገልገያ መሳሪያዎች ተከብረው እንዲቆዩ ካደረገ በኋላ የመነሻ ዋጋቸው እንዲታወቅ አድርጎ በብር 25,284,862.69 መነሻ ዋጋ በሐራጅ እንዲሸጥ ትእዛዝ ሰጥቷል።

ከላይ የተመለከተው ትእዛዝ ከመሰጠቱ በፊት የአሁን አመልካች ለፍርድ ቤቱ ባቀረበው አቤቱታ 1ኛ ተጠሪ ብር 10,393,364.75 የግብር እዳ ስላለበት እንዲከበሩ(እንዲታገዱ) በተደረጉት በተጠቃሾቹ

ንብረቶች ላይ በታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 983/2008 እና በደቡብ ክልል የታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 166/2009 አንቀጽ 39፣41፣እና 43 መሰረት 1ኛ ተጠሪ ባልከፈለው ወዝፍ የግብር እዳ ልክ አመልካች ከ2ኛ ተጠሪ የቀደመ መብት ስላለኝ በሕጉ መሰረት የቀደምትነት መብት ይጠበቅልኝ በማለት ጠይቋል።

ፍርዱን እያስፈጸመ ያለው የደቡብ አም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአመልካችን አቤቱታ መርምሮ በመ/ቁጥር 11785 ላይ በቀን 07/09/2011 ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ የአሁን 2ኛ ተጠሪ(የፍርድ ባለመብት) የንብረት ዝርዝርና ግምታቸውን አቅርቦ ንብረቶቹ በሐራጅ ተሸጠው ገንዘቡ እንዲከፈለው በጠየቀበት ሁኔታ የአሁን አመልካች 1ኛ ተጠሪ(የፍርድ ባለዕዳው) ላለበት የግብር እዳ እነዚህን ንብረቶች በመያዣያነት ማስከበሩን የሚያስረዳ ማስረጃ ከአቤቱታው ጋር አያዞ አላቀረበም።ስለሆነም መብቱን አስከብሮ ባልቀረበበት በ2ኛ ተጠሪ በኩል የቀረቡት ንብረቶች በጨረታ ሲሸጥ የቀደምትነት መብት ይሰጠኝ በማለት መጠየቁ ተገቢነት የለውም። ነገር ግን ንብረቱ በሐራጅ ተሸጦ ከሚቀረው ቀሪ ገንዘብ ላይ ገንዘቡን ከፍርድ ባለእዳው ላይ መቀበል ይችላል በሚል 2ኛ ተጠሪ በጠየቀው መሰረት ንብረቶቹ በሐራጅ ተሸጠው በፍርዱ መሰረት ለ2ኛ ተጠሪ እንዲከፈለው አሟሏል። አመልካች በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ለፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ይግባኝ አቅርቦ ችሎቱ በመ/ቁጥር 178407 ላይ በቀን 18/11/2011 ዓ/ም በዋለው ችሎት በሰጠው ትእዛዝ ይግባኝን በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 337 መሰረት ሰርሟል።

አመልካች በቀን 10/02/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበው በዚህ አግባብ በተሰጠ ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታው ይዘት በአጭሩ የሚከተለው ነው።የስር ፍርድ ቤት የሰጠው ትእዛዝ በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 39 ስር ያልተከፈለውን የግብር እዳ አመልካች የግብር ባለእዳውን ንብረት በማሸጥ ለማስከፈል የቀዳምነት መብት እንዳለው የተደነገገውን የሚቃረን ነው። የአዋጁን ድንጋጌ አለአግባብ በመተርጎም የቀደምትነት መብት ተጠቃሚ ለመሆን የግብር ባለእዳው ንብረት በዋስትና መያዝና መያዣው መመዝገብ አለበት በማለት አመልካች ያቀረበውን አቤቱታ ወድቅ ማድረግ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 እንደተደነገገው እና በሰ/መ/ቁጥር 48997 እና 86133 ላይ በተሰጠው ትርጉም መሰረት በፍርድ አፈጻጸም በታገደው ንብረት ላይ አመልካች ተቀዳሚ መብት አለኝ በሚል ያቀረበውን አቤቱታ ተቀብሎ በመደበኛ የሙግት አመራር መሰረት ግራ ቀኙን ሳያከራክር ፣የአመልካችን የሆነድ ማስረጃዎች ሳይመረምር የአመልካችን አቤቱታ ወድቅ አድርጎ አፈጻጸሙ እንዲቀጥል ማዘዙ ከስነ ስርዓት ሕጉ ወጪ ነው።2ኛ ተጠሪ ያለው መብት በንብረቱ ወይም በሽያጭ ገንዘቡ ላይ የቀዳሚነት መብት ያለው አመልካች ከ1ኛ ተጠሪ የሚፈልገውን የግብር እዳ በቀዳሚነት ካስከፈለ በኋላ የሚተርፈውን ገንዘብ መወሰድ በመሆኑ አመልካች በተጠየቀው መሰረት በንብረቱ ላይ 2ኛ ተጠሪ ያሰጠው እግድ እንዲነሳ ማዘዝ ሲገባው የሥር ፍርድ ቤት ከአመልካች ዳኝነት ጥያቄ ወጭ ንብረቱ በሐራጅ ከተሸጠ በኋላ ከ2ኛ ተጠሪ የሚተርፈውን ገንዘብ መጠየቅ ይችላል

በማለት መወሰኑ በሰ/መ/ቁጥር 48042 ላይ የተሰጠውን አስገዳጅ ትርጉም እና የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 ላይ የተደነገገውን ያልተከተለ በመሆኑ ስህተት ነው። አመልካች ዳኝነት ባልጠየቀበት ንብረቱ በሐራጅ ሲሸጥ ንብረቱን አመልካች በቀደምነት የመግዛት መብት እንዲጠበቅለት እንደጠየቀ አድርጎ የሥር ፍርድ ቤት በትእዛዙ ላይ መግለጹም ስህተት ነው። 1ኛ ተጠሪ የግብር እዳ ወሳኔ ማስታወቂያ ደርሶት በተጠየቀ ጊዜ ካልከፈለ አመልካች የግብር እዳውን ለማስከፈል በሕግ የሚጠበቅበት ተግባር የባለእዳውን ንብረት አግዶ በመሸጥ ግብር ያስከፍላል እንጂ ለፍርድ ቤት ጥያቄውን አቅርቦ ንብረቱን እንዲያስከብር አይገደድም። በተጨማሪም ንብረቱን ይዞ መሸጥ የሚችለው ንብረቱ ላይ በፍርድ ቤት የተሰጠ እግድ ካለ እግዱን ካስነሳ በኋላ በመሆኑና 1ኛ ተጠሪ የግብር እዳ የሚፈለግበት መሆኑን የሚያሳይ የግብር ማስታወቂያ ወሳኔ 1ኛ ተጠሪ ለ2ኛ ተጠሪ የፍርድ ባለእዳ ከመሆኑ በፊት አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ መስጠቱን ለስር ፍርድ ቤት ያቀረብነው ማስረጃ የሚያሳይ ሆኖ እያለ የስር ፍርድ ቤት የአመልካችን አቤቱታ ከሕግና ካቀረብነው ማስረጃ እንጻር ሳይመረምር የአመልካችን አቤቱታ ወድቅ ማድረግ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ሆኖ እያለ ስህተቱን ይግባኝ ሰሚው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አለማረመጥ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ስለሆነ ይታረምልኝ ሲል አቤቱታውን አቅርቧል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ አመልካች ከ1ኛ ተጠሪ እንዲከፈለው ለሚጠይቀው የግብር እዳ ንብረቱን በመያዣነት ስላላስከበረም የቀዳሚነት መብት የለውም የመባሉን አግባብነት ከአዋጅ ቁጥር 983/2008 እንቀጽ 39/1 ከደቡብ ክልል አዋጅ ቁጥር 166/2009 ጋር ተገናዝቦ እንዲመረመር ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት እንዲቀርብ ትዕዛዝ መስጠቱን ተከትሎ ተጠሪዎች እንደቅደም ተከተላቸው በቀን 01/05/2012 ዓ/ም እና በቀን 30/04/2012 ዓ/ም የተጻፈ መልስ ያቀረቡ ሲሆን ይዘቱ በአጭሩ የሚከተለው ነው።

1ኛ ተጠሪ ባቀረበው መልስ 1ኛ ተጠሪ በወጭ ባለሀብቶች የተቋቋመ፣ የኢንቨስትመንት እና የንግድ ፈቃድ የተሰጠው ከፌዴራል መንግስት በመሆኑ አመልካች 1ኛ ተጠሪን ግብርና ታክስ የማስከፈል ሥልጣን የለውም። አመልካች እየጠየቀ ያለው የመሬት መጠቀሚያ ግብርና የቴምብር ቀረጥ ያልተከፈለኝ አለ በሚል ቢሆንም መከፈል ያለበትን የቴምብር ቀረጥ የከፈልን ሲሆን የሊዝ ክፍያ የለም እንጂ የሊዝ ክፍያ አለ ቢባል እንኳን አመልካች በመደበኛ ፍርድ ቤት ክስ በማቅረብ ከመጠየቅ በስተቀር የቀደምትነት መብት አለኝ በሚል መጠየቅ የሚችልበት የሕግ መሰረት የለም። የመሬት የሊዝ ክፍያ ማስከፈል እንዲችል በሕግ ከሌሎች ባለመብቶች የቀደመ መብት ለአመልካች አልተሰጠውም። የቀደምትነት መብት የሚኖረው የሊዝና የቴምብር ቀረጥ ለማስከፈል ሳይሆን ያልተከፈለ የንግድ ግብርና የግብርና ግብር ክፍያ ሲኖር ብቻ ሲሆን ከዚህ አንጻር እዳ እንደሌለብን የፌዴራል ግብር አስከፋይ መስሪያ ቤት በጽሁፍ ስላሳወቀ አመልካች አለአግባብ የቀደምትነት መብት አለኝ በሚል ያቀረበውን አቤቱታ የሥር ፍርድ ቤት ወድቅ ማድረግ ተገቢ ስለሆነ የሠበር አቤቱታው ተቀባይነት ሊያገኝ አይገባም በማለት ተከራክሯል።

እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ ባቀረበው መልስ አመልካች የግብር ሰብሳቢ በመሆኑ ብቻ ያለምንም ገደብ የግብር ከፋይ ንብረት ላይ ቀዳሚ መብት አለኝ በማለት የሐራጅ ማስታወቂያው እንዲታገድና እግዱ እንዲነሳ መጠየቅ አይችልም። በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 41(4/ለ) መሰረት በማንኛውም የፍርድ ሂደት እንዳይጠየቅ ወይም የአፈጻጸም ትእዛዝ በተሰጠበት ንብረት ላይ የመያዣ ዋስትና መስጠት እንደማይቻል ስለተደነገገ አመልካች በንብረቱ ላይ የቀደምትነት መብት አለኝ በማለት ያቀረበው አቤቱታ የሕግ ድጋፍ የለውም። በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 39 እና በደቡብ ክልል አዋጅ ቁጥር 166/2009 አንቀጽ 41 በተዘረዘረው ስርዓት መሰረት ለግብር እዳው ንብረቱን በመያዣያነት መያዙን የሚገልጽ ማስረጃ በማቅረብ ሳያስረዳ እንዲሁም በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418/3 መሰረት በንብረቱ ላይ የቀደምትነት መብት እንዳለው የሚያሳይ የጽሁፍ ማስረጃ ሳያቀርብ በማንኛውም ግብር ከፋይ ንብረት ላይ ያለምንም ቅድመ ሁኔታ የቀደምትነት (absolute preemption right) አለኝ ሲል አቤቱታ ማቅረቡ የሕግ መሰረት ስለሌለው የሥር ፍርድ ቤት አቤቱታውን ወድቅ ማድረግ ተገቢ ነው። አመልካች ያቀረበው አቤቱታ በስነ ስርዓት ሕጉ መሰረት ሙግት ከተደረገ በኋላ ወድቅ የተደረገ በመሆኑ ተገቢው ሙግት ሳይደረግ ወድቅ እንደተደረገ በመቁጠር የሰ/መ/ቁጥር 48997 እና 86133ን በመጥቀስ ያቀረበው መከራከሪያም አግባብ አይደለም። በእዳ ምክንያት በፍርድ ቤት የተከበረ ንብረት እንዲሸጥ በተደረገ ጊዜ ንብረቱን ያስከበረው ወገን የሚኖረው መብት ከሽያጭ ገንዘብ ላይ የቀደምትነት መብት ካላቸው ባለገንዘቦች የሚተርፍ ካለ የመውሰድ መብት ብቻ እንዳለው በሰ/መ/ቁጥር 48042 ላይ አስገዳጅ ትርጉም ስለተሰጠና አመልካች በንብረቱ ላይ የቀደምትነት መብት እንዳለው በማስረጃ ስላላስረዳ አመልካች ያለው መብት እንደማንኛውም መብት ጠያቂ ለ2ኛ ተጠሪ ተከፍሎ በሚቀረው ገንዘብ ላይ ብቻ ነው ተብሎ በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም። ማንኛውም ታክስ ከፋይ ታክስ የመክፈል ግዴታውን ያልተወጣ እንደሆነ ባለስልጣኑ እዳውን በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ ማስፈጸም የሚፈልግ ከሆነ በዋስትናነት ማስመዝገብና ንብረቱን በማሸጥ ታክሱን እንደሚያስከፍል የሚገልጽ ማስታወቂያ ለታክስ ከፋይ ይሰጣል ተብሎ ተደንግጎል እንጂ የግብር ወሳኔ ማስታወቂያ እንደደረሰው የግብር ከፋይ ንብረት ይይዛል የሚል ሕግም ሆነ አሰራር ባለመኖሩ በስር ፍርድ ቤት በተሰጠ ትእዛዝ የተፈጸመ ስህተት የለም ተብሎ አቤቱታው ወድቅ ይደረግልን በማለት ተከራክሯል።

ከላይ በአጭሩ የተመዘገበው የግራ ቀኝ ክርክርና በዚህ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት እና በስር ፍርድ ቤት የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳይ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል ከያዘው ጭብጥ አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም አመልካች የቀደምትነት መብት አለኝ በሚል የፍርድ አፈጻጸሙን በመቃወም አቤቱታ ያቀረበው 2ኛ ተጠሪ በ1ኛ ተጠሪ ላይ ያስፈረደውን የገንዘብ ፍርድ ለማስፈጸም 2ኛ ተጠሪ ባስከበረው የ1ኛ ተጠሪ ንብረቶች ላይ በ1ኛ ተጠሪ የግብር እዳ ልክ የቀደምትነት መብት አለኝ በሚል

እንደሆነ ክርክራቸው ያሳያል። 1ኛ ተጠሪ ደግሞ የግብር እዳ ስለሌለብኝ የጠቀሳቸውን ሕጎች መሰረት በማድረግ በንብረቶቹ ላይ የቀደምትነት መብት አለኝ ብሎ መጠየቅ አይችልም ብሎ ተከራክሯል። እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ ደግሞ አመልካች ከ1ኛ ተጠሪ የሚፈልገውን እዳ ለማስከበር ንብረቱን ከ2ኛ ተጠሪ አስቀድሞ ያስከበረ ስለመሆኑ የሚያሳይ ማስረጃ ባለማቅረቡ ይህንን ሳያደርግ ሕግ የቀደምትነት መብት አይሰጠውም በሚል ተከራክሯል።

በመሰረቱ በፌዴራል ታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 39 እና በደቡብ ክልል የታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 166/2009 ስር በተመሳሳይ እንደተደነገገው መሰረት ታክስ ሰብሳቢ ባለሥልጣን መሥሪያ ቤት በታክስ ሕግ መሠረት ታክስ ከፋይ መክፈል የሚገባው የመክፈያ ጊዜው የደረሰ ታክስ በሙሉ ተከፍሎ እስከሚያልቅ ድረስ ባለሥልጣኑ በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ የቀደምትነት መብት አለው። በዚህ ድንጋጌ የታክስ ሕግ ተብሎ የተገለጸው በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 2(36) ላይ በተመለከተው ትርጓሜ መሰረት የታክስ አስተዳደር አዋጁን ጨምሮ የገቢ ግብር አዋጅ፣ የተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ፣ የሴክሳይዝ ታክስ አዋጅ፣ የቴምብር ቀረጥ አዋጅ፣ የተርን አቨር ታክስ አዋጅ፣ የጉምሩክ ሕግ ሳይጨምር ማንኛውም ታክስ፣ ቀረጥ ወይም ክፍያ የሚጥል ሕግና እነዚህን አዋጆች ለማስፈጸም የሚወጣ ደንብና መመሪያ እንደሆኑ በግልጽ ተመልክቷል። በመሆኑም ታክስ የመጣልና የመሰብሰብ የሥልጣን ክፍፍሉን ተከትሎ የፌዴራል እና የክልል ታክስ ሰብሳቢ ባለሥልጣን የሚሰበስቡት የታክስና የቀረጥ ዓይነት እንዲሁም የእነዚህ ምንጭ የሆኑ ሕጎች ሊለያዩ የሚችሉ መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ በፌዴራል ታክስ አስተዳደር አዋጅ አንቀጽ 39(በክልሉ አዋጅም በተመሳሳይ እንደተደነገገው) መሰረት በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ የቀደምትነት መብት የሚኖረው በእነዚህ ሕጎች መሰረት ታክስ ከፋይ መክፈል የሚገባውን የመክፈያ ጊዜው የደረሰውን ታክስ ቀረጥና ተያያዥ ክፍያ ለማስከፈል መሆኑ ሊረጋገጥ ይገባል። ይህም ቅቡልነት ያለው ዋና ግዴታ መኖሩን (valid principal obligation) መሠረት ያደረገ ነው።

ከላይ በተመለከተው መሰረት ታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ የሚኖረውን የቀደምትነት መብት አፈጻጸምና አድማስ ሌሎች ከታክስ ከፋይ ገንዘብ የሚጠይቁ ሰዎች ከሚኖራቸው መብት ጋር በማነጻጸር መመርመር እና ያላቸውን ልዩነት በግልጽ ማወቅ ያስፈልጋል። በዚህ መልኩ በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ ታክስ ሰብሳቢው ባለስልጣን ያለው የቀደምትነት መብት በሕግ ጽንሰ ሐሳብ በእንግሊዝኛው Preferential/Preferred Creditor ተብሎ የሚታወቅ ሲሆን ጥቅል ሀሳቡም በአገራችን የታክስ አስተዳደርና በሌሎች የታክስ ሕጎች ላይ ጭምር እንደተንጸባረቀው በመርህ ደረጃ ገንዘብ ጠያቂ (በታክስ ጉዳይ ታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን) በባለእዳው(በታክስ ከፋይ) ሀብት ላይ ከሌሎች ከባለዕዳው ገንዘብ ከሚጠይቁ ተራ ባለገንዘቦች(unsecured/ordinary creditor) ቅድሚያ እንዲከፈለው መብት የሚሰጠው ነው። እንዲህ አይነት የገንዘብ ጠያቂዎች የቀደምትነት መብት (Preferential/Preferred Creditor) ከባለእዳው ሀብት ላይ በቅድሚያ እዳ የማስከፈል መብት እንደመሆኑ በፍትሐብሔር ሕግ ቁጥር 1386ና ተከታዮቹ ፣ በቁጥር 1410ና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ላይ እንዲሁም በሌሎች የሕግ ድንጋጌዎች ላይ

ተደንገጎ ከሚታወቀው ከሕግ ወይም ከወልደ ከሚመነጨው አንድን ንብረት በቀደምትነት መግዛትን (Pre-emption) ከሚመለከተው የተለየ ነው።

እንዲሁም ከፍርድ ቤቱ በኋላ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 394/1 እና ከቁጥር 404 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መሰረት የፍርድ ባለአዳዎ የሆነውን ታክስ ከፋይ ንብረት ያስከበሩ የፍርድ ባለሙብቶች በሕግ የቀደምትነት መብት ከተሰጠው ታክስ ሰብሳቢ ባለሥልጣን ጋር የሚኖራቸው የመብት ቅደም ተከተል ምን እንደሆነ መመርመር ይገባል። በዚህ መልኩ የሚሰጠው ንብረት የማስከበር ትእዛዝ ዓላማው የፍርድ ባለዕዳው ዕዳውን ከመክፈሉ በፊት ይህንን ንብረት ለሌላ ሰው እንዳይሰጥ፣ እንዳይሸጥ፣ እንዳይለውጥ ወይም በማናቸውም ሌላ ሁኔታ መብቱን ለማንም እንዳይላወር ለማገድና የፍርድ ባለአዳዎ እዳውን መክፈል ካልቻለ ንብረቱን በሐራጅ በማሸጥ በፍርድ መሰረት ለፍርድ ባለገንዘብ ለመክፈል ቢሆንም በዚህ መልኩ የሚደረገው ንብረት ማስከበር በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 3044 መሠረት በማይንቀሳቀስ ንብረት ላይ በፍርድ ከሚቋቋመው የመያዣ መብትን (Judicial mortgage right) የተለየ መሆኑን መገንዘብ ይገባል። ምክንያቱም በፍርድ የሚቋቋም መያዣ አስቀድሞ በፍርድ ቤት ወይም በግልግል ዳኝነት አካል አንዱ ተከራካሪ ወገን ለሌላው ተከራካሪ ወገን እንዲከፍል የተወሰነ የገንዘብ እዳ ለማስፈጸም ዳኝነት ተጠይቆ ተለይቶ በሚታወቅ ንብረት ላይ እዳ ለማስከፈል የሚቋቋም በመሆኑ በፍርድ አፈጻጸም መዘገብ ላይ ንብረት ለማስከበር ከሚሰጥ ትእዛዝ የተለየ በመሆኑ ነው። ስለሆነም በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት የፍርድ ባለአዳዎን ንብረት ያስከበረ ሰው የቀደምትነት መብት አለኝ ብሎ ለመጠየቅ እንደሚችል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 404 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ላይ አልተደነገገም።

በሌላ በኩል በታክስ አስተዳደር አዋጅ አንቀጽ 39(2 እና 7) ላይ እንደተመለከተው በታክስ ሰብሳቢው ባለስልጣን ታክስ ከፋይ እንዲከፍል የጠየቀው ታክስ ከተከፋይ ሂሳብ ላይ ተቀንሶ የሚከፈል ታክስ፣ የተጨማሪ እሴት ታክስ፣ የተርን ኦቨር ታክስ ወይም የኤክሳይስ ታክስ ካልሆነ በስተቀር ባንኮች በንብረቱ ላይ የዋስትና(የመያዣ) መብት ያቋቋሙት ብድሩን ከመስጠታቸው በፊት ታክስ ከፋይ የታክስ እዳ የሌለበት መሆኑን ከታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን አረጋግጠው ከሆነ በታክስ ከፋይ ንብረት ላይ የዋስትና(የመያዣ) መብት ያቋቋሙ ገንዘብ ጠያቂ ባንኮች (secured creditor) እና ከታክስ ከፋይ ደመወዝ የሚጠይቁ የታክስ ከፋይ ተቀጣሪዎች ከታክስ ከፋይ ሀብት ላይ ከታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን የቀደመ መብት አላቸው።

እንዲሁም ታክስ ከፋይ ታክስ የመክፈል ግዴታውን ያልተወጣ እንደሆነ ታክስ ሰብሳቢ ባለስልጣን በሕግ የተሰጠውን የቀደምትነት መብት በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ የሚጠቀም መሆኑን፣ ያልተከፈለውን ታክስ እና ታክሱን ለማስከፈል የሚወስደው እርምጃ የሚያስከትለውን ወጪ እንደሚያስከፍለውና በንብረቱ ላይም የዋስትና መብት እንደሚያስመዘግብ የሚገልጽ ማስታወቂያ ለታክስ ከፋይ መስጠት እንዳለበት በታክስ አስተዳደር አዋጅ አንቀጽ 39/3 ላይ በግልጽ ተደንገገዋል። በተጨማሪም ታክስ ከፋይ የታክስ

ማስጠንቀቂያ በደረሰው በ30 ቀናት ውስጥ ታክሱን አለመክፈሉን ምክንያት በማድረግ ታክስ ሰብሳቢው ባለሥልጣን የታክስ ከፋይ ንብረት በማናቸውም የፍርድ ሂደት እገዳ ተደርጎበት ከሆነ ወይም በንብረቱ ላይ የፍርድ አፈጻጸም ትእዛዝ ተሰጥቶበት ከሆነ ንብረቱ ላይ የተሰጠውን እግድ ወይም የአፈጻጸም ትእዛዝ ካላሰጠ በስተቀር የታክስ ከፋዩን ንብረት መያዝ (Seizure of Property) እንደማይችል በአዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 41(4/ለ) ስለተደነገገ የቀደምትነት መብቱን ከመጠቀም ጋር ተያይዞ የታክስ ከፋዩን ንብረት ለመያዝ በንብረቱ ላይ የተሰጠውን የፍርድ ቤት እግድ ወይም የፍርድ አፈጻጸም ትእዛዝ አሰቀድሞ ማስነሳት ይጠበቅበታል።

በተያዘው ጉዳይ 2ኛ ተጠሪ በ1ኛ ተጠሪ ላይ ያስፈረደውን ፍርድ ለማስፈጸም የ1ኛ ተጠሪን ንብረት ያስከበረ ተከራካሪ ወገን እንደመሆኑ ያለው መብት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ 394/1፣ ቁጥር 404 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መሰረት እግዱን የሠጠው ፍርድ ቤት እግዱን አስከፍሎ ድረስ ያስከበረውን ንብረት 1ኛ ተጠሪ ዕዳውን ከመክፈሉ በፊት ለሌላ ሰው እንዳይሰጥ፣ እንዳይሸጥ፣ እንዳይለውጥ ወይም በማናቸውም ሌላ ሁኔታ መብቱን ለማንም እንዳያዛውር አስከብሮ ማቆየትና የፍርድ ባለእዳው እዳውን መክፈል ካልቻለ ንብረቱ በሐራጅ ተሸጦ ገንዘቡ እንዲከፈለው መጠየቅ ነው። ከዚህ ውጭ የፍርድ ባለእዳውን በዚህ አግባብ ማስከበሩ ንብረቱ ከመከበሩ ወይም ከመያዙ በፊት በንብረቱ ላይ መብት የነበራቸውና በክርክሩ ውስጥ የሌሉ የሦስተኛ ወገኖች በሕግ፣ በፍርድ ወይም በውል በንብረቶቹ ላይ ያቋቋሙትን የቀደምትነት መብት የሚነካ አይደለም። ከያዘው ጉዳይ ጋር በተያያዘ አመልካች በፌዴራልም ሆነ በክልል የታክስ አስተዳደር አዋጆች ላይ በተመሳሳይ በተደነገገው መሰረት 1ኛ ተጠሪ አልከፈለም ብሎ ንብረቱን ይዞ በመሸጥ ለማስከፈል የፈለገው የክልሉን ታክስ የታክስ አስተዳደር አዋጅን ጨምሮ ከገቢ ግብር አዋጅ፣ ከተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ፣ ከሲክሳይዝ ታክስ አዋጅ፣ ከቴምብር ቀረጥ አዋጅ፣ ከተርን አሸር ታክስ አዋጅ፣ የጉምሩክ ሕግ ሳይጨምር ማንኛውም ታክስ፣ ቀረጥ ወይም ክፍያ የሚጥል ሕግና እነዚህን አዋጆች ለማስፈጸም ከወጣ ደንብና መመሪያ የመነጨ መሆኑን እስካረጋገጠ ድረስ በ1ኛ ተጠሪ ንብረት ላይ ከ2ኛ ተጠሪ ቀድሞ ንብረቱን በመሸጥ ያለተከፈለውን ታክስና ቀረጥ የማስከፈል በሕግ ጥበቃ የተደረገለት መብት አለው። ነገር ግን አመልካች 1ኛ ተጠሪ እንዲከፍለው የጠየቀው ታክስና ቀረጥ አንዲሁም ተያያዥ ክፍያ በዝርዝር ከተጠቀሱ ሕግጋት የመነጨ መሆናቸውን እና በሥልጣኑ ክልል ውስጥ የሚገኝ ታክስና ቀረጥ መሆኑን በሌላ አገላለጽ ቅቡልነት ያለው ዋና ግዴታ መኖሩን (valid principal obligation) ማስረዳት እና ፍርድ ቤቶችም ማስረዳቱን ማረጋገጥ ይጠበቅባቸዋል። ሆኖም የዙህ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ሆነ ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 በሚጠይቀው የክርክር አመራር መሰረት ከዚህ አኳያ የግራ ቀኝን ክርክር ካለመመርመራቸውም በተጨማሪ ፍሬ ነገሮቹን ከሕግና ከማስረጃ አንጻር አለማጣራታቸውን ተገንዝበናል።

እንዲሁም በሕግ የተሰጠውን የቀደምትነት መብት በ1ኛ ተጠሪ ሀብት ላይ የሚጠቀም መሆኑን፣ ያልተከፈለውን ታክስ እና ታክሱን ለማስከፈል የሚወስደው እርምጃ የሚያስከትለውን ወጪ

እንደሚያስከፍለውና በንብረቱ ላይም የዋስትና መብት እንደሚያስመዘግብ የሚገልጽ ማስታወቂያ አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ(ለታክስ ክፋይ) የሰጠ መሆኑን ማስረዳት የሚጠበቅበት ሲሆን ፍርድ ቤቶችም አመልካች ባቀረበው ማስረጃ ማስረዳቱን ማረጋገጥ ይኖርባቸዋል። አመልካች በዚህ መልኩ ማስረዳት እስከቻለ ድረስ በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት በተከበሩት በ1ኛ ተጠሪ ንብረቶች ላይ የቀደምትነት መብት መጠቀም ይችላል። አመልካች በዚህ በቀደምትነት መብቱ መጠቀም ይችል ዘንድ ንብረቶቹን ለማስከበር የተሰጠው የአገድ ትእዛዝ እንዲነሳለት መጠየቁ በፌዴራልና በክልሉ ታክስ አስተዳደር አዋጆችም ሆነ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 ስር የተደነገገውን መሰረት ያደረገ በመሆኑ ከ2ኛ ተጠሪ ቀድሞ ንብረቶቹን ያስከበረ ስለመሆኑ ማስረጃ እንዲያቀርብ ሊጠየቅ የሚችልበት የሕግ አግባብ የለም። ምክንያቱም የቀደምትነት መብት ያገኘው በሕግ በመሆኑና ንብረቶቹን መያዝና ሽጦ ታክስና ቀረጥ እንዲሁም ከላይ ከተጠቀሱ ሕጎች የመነጨ ሌሎች ክፍያዎችን ማስከፈል የሚችለው አስቀድሞ በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት ንብረቶቹን ለማስከበር የተሰጠ የዕግድ ትእዛዝ ሲነሳለት ብቻ በመሆኑና ለዚህ የፍርድ ወሳኔ መነሻ የሆነውን አቤቱታ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 መሰረት ያቀረበውንም ለዚህ ዓላማ በመሆኑ ነው። ከዚህም ረገድ የዙኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ሆነ ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 418 በሚጠይቀው የክርክር አመራር መሰረት የግራ ቀኙን ክርክር ሳይመረምሩና ፍሬ ነገሮቹን ከሕግና ከማስረጃ አንጻር ማስረዳት ያለበት ተከራካሪ ወገን እንዲያስረዳ በማድረግ ሳያጣሩ በሕግ ጥበቃ የተደረገለትን የአመልካችን የቀደምትነት መብት ወድቅ ማድረጋቸው ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።

ወ ሳ ኔ

1. የደቡብ አም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 11785 ላይ በቀን 07/09/2011 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 178407 ላይ በቀን 18/11/2011 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥ 348/1 መሰረት ተሸረዋል።
2. 2ኛ ተጠሪ በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት ባስከበራቸው የ1ኛ ተጠሪ ንብረቶች ላይ አመልካች የቀደምትነት መብት አለው ብለናል። ሆኖም አመልካች በዚህ የቀደምትነት መብት መጠቀም የሚችለው የክልሉን የታክስ አስተዳደር አዋጅን ጨምሮ ከገቢ ግብር አዋጅ፣ ከተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ፣ ከኤክሳይዝ ታክስ አዋጅ፣ ከቴምብር ቀረጥ አዋጅ፣ ከተርን አቨር ታክስ አዋጅ፣ የጉምሩክ ሕግ ሳይጨምር ማንኛውም ታክስ፣ ቀረጥ ወይም ክፍያ የሚጥል ሕግና እነዚህን አዋጆች ለማስፈጸም ከወጣ ደንብና መመሪያ የመነጨ እና ይህም በአመልካች እንዲሰበሰብ በሕግ ለአመልካች ሥልጣን የተሰጠው መሆኑን እንዲሁም አመልካች በሕግ የተሰጠውን የቀደምትነት መብት በ1ኛ ተጠሪ ሀብት ላይ የሚጠቀም መሆኑን፣ ያልተከፈለውን ታክስ እና ታክሱን ለማስከፈል የሚወስደው እርምጃ የሚያስከትለውን ወጪ እንደሚያስከፍለውና

በንብረቱ ላይም የዋስትና መብት እንደሚያስመዘግብ የሚገልጽ ማስታወቂያ ለ1ኛ ተጠሪ(ለታክስ ክፋይ) መስጠቱ ሲረጋገጥ በመሆኑ የደቡብ አም ዞን ክፍተኛ ፍርድ ቤት መዝገቡን አንቀሳቅሶ ከዚህ አኳያ ግራ ቀኙን አከራክሮና በማስረጃ ሊረጋገጡ የሚገባቸውን ፍሬ ነገሮች በሥነ ሥርዓት ሕጉ አግባብ በማስረጃ እንዲረጋገጡ በማድረግ ሕግን መሰረት ያደረገ ውሳኔ እንዲሰጥ ጉዳዩን መልሰንለታል።

3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጪ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

- 1. የዚህ ውሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ።
- 2. በዚህ መዝገብ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል። ይጻፍ።
- 3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ/መ/ቁ. 192823

ቀን:- ጥቅምት 23 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች:- ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች:- አቶ ፀጋይ ተስፋይ:- ቀረቡ

ተጠሪ:- የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ብረታ ብረት ኢንዱስትሪ ልማት ኢንስቲትዩት-ነ/ፈ.ጅ አድማስ ደምሳቸው ቀረቡ

መዝገቡ ተምርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሠጠ።

ፍርድ

ጉዳዩ የደረጃ ዕድገት ውድድርን የሚመለከት ነው። የሰበር አቤቱታው የቀረበው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በሠጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሞበታል በሚል ነው። የክርክሩን አመጣጥ ከስር ፍርድ ቤት የመዝገብ ግልባጭ እንደተረዳነው አመልካች በተጠሪ መሥሪያ ቤት ሠራተኛ ሲሆኑ በመሥሪያ ቤቱ በወጣው የገበያ ልማት ቡድን መሪ የደረጃ ዕድገት ውድድር ላይ ያላቸው የሥራ ልምድ በቂ አይደለም ተብሎ ከውድድሩ ውጭ በመሆናቸው ለቅሬታ ሰሚ ኮሚቴ ያመለከቱ ሲሆን ኮሚቴው ለሥራ መደቡ ከሚያስፈልገው ስምንት ዓመት የሥራ ልምድ አመልካች ያላቸው ሰባት ዓመት ከአስራ ስድስት ቀን የሥራ ልምድ በመሆኑ ለሥራ መደቡ በቂ አይደለም በማለት ቅሬታቸውን ሳይቀበለው ቀርቷል። አመልካች በውሳኔው ባለመስማማት ለፌዴራል ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን የአስተዳደር ፍርድ ቤት ይግባኝ ያቀረቡ ሲሆን አስተዳደር ፍርድ ቤቱ የደረጃ እድገት ውድድሩ ለነፃነት የሥራ መደብ የተዘጋጀውን ፎርም ቁጥር 14 መከተል ሲገባው በነጥብ የሥራ ምዘና ደረጃ አወሳሰን አፈጻጸም መመሪያ ለማስፈጸም በተዘጋጀው ፎርም-14 ሥራ መዘርዘር መሠረት የደረጃ ዕድገት ውድድሩ መደረጉ ተገቢ አይደለም። በነፃነት የሥራ መደብ የተዘጋጀው ፎርም ቁጥር 14 መሠረት ለገበያ ልማት ቡድን መሪ የሚጠይቀውን የትምህርት ዝግጅት አመልካች ስለማያሟሉት በደረጃ ዕድገት ውድድሩ እንዳይሳተፉ መደረጉ ተገቢ ነው በማለት ወስኗል። አመልካች ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ያቀረቡ ሲሆን ፍርድ ቤቱ ግራ ቀኙን አከራክሮ የአስተዳደር ፍርድ ቤቱን ውሳኔ አጽንቷል።

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሳኔ ነው። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘትም በሥር ከተከራከርንበት ጭብጥ እና ከቀረበው ማስረጃ ውጭ መወሰኑ ተገቢ አይደለም። ለሁሉም የደረጃ ዕድገት ውድድር በነጥብ የሥራ ምዘና ደረጃ አወሳሰን አፈጻጸም መመሪያ ለማስፈጸም በተዘጋጀው ፎርም-14 ሥራ መዘርዘር መሠረት ተደርጎ እያለ ለምንከራከርበት የሥራ መደብ ብቻ በነባሩ የሥራ መደብ የተዘጋጀው ፎርም ቁጥር 14 ተግባራዊ ይደረግ መባሉ ስህተት ነው። ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን በነጥብ የሥራ ምዘና ደረጃ አወሳሰን አፈጻጸም መመሪያ ለማስፈጸም በተዘጋጀው ፎርም-14 ሥራ መዘርዘር መሠረት የተደረገ የደረጃ ዕድገት ውድድሮችን ውጤት አጽድቋል። ለሥራ መደቡም ከስምንት ዓመት በላይ የሥራ ልምድ ስላለኝ ልወዳደር ይገባል የሚል ነው። የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን ተመልክቶ ለግራ ቀኝ ክርክር መነሻ የነበረው የአመልካች ቀጥታ አግባብነት ያለው የሥራ ልምድ ለደረጃ ዕድገቱ በቂ ነው ወይስ አይደለም የሚል ሆኖ ሳለ የሥር ፍርድ ቤቶች ግራ ቀኝ ባልተከራከሩበትና ዳኝነት ባልተጠየቀበት የትምህርት ዝግጅት ላይ መሠረት በማድረግ መወሰናቸው ሕጋዊነቱን ለመመርመር ለሰበር ችሎት ያስቀርባል በመባሉ ተጠሪ መልስ እንዲያቀርብ አሟላ። ተጠሪ የሠጠው መልስ የአመልካች የሥራ ልምድ ሰባት ዓመት ከአስራ ስድስት ቀን ብቻ ነው። የሥር ፍርድ ቤቶች ውሳኔም ከጭብጡ ውጭ ሳይሆን የውድድሩን መሠረት ያደረገ ስለሆነ ውሳኔው ላይ የተፈጸመ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የለም ብሏል። አመልካች የመልስ መልስ በማቅረብ የሠበር አቤቱታቸውን አጠናክረው ተከራክረዋል።

የክርክሩ ሂደት በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ሲሆን እኛም ክርክሩ የተደረገው የሥነ-ሥርዓት ሕጉን ተከትሎ መሆን አለመሆኑን? በጭብጥነት በመያዝ መዝገቡን መርምረናል።

እንደመረመርነው አመልካች በተጠሪ መሥሪያ ቤት ሠራተኛ ሲሆኑ በመሥሪያ ቤቱ በወጣው የገበያ ልማት ቡድን መሪ የደረጃ ዕድገት ውድድር ላይ ያላቸው የሥራ ልምድ በቂ አይደለም ተብሎ ከውድድሩ ውጭ በመሆናቸው ለፌዴራል ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን የአስተዳደር ፍርድ ቤት ይግባኝ ያቀረቡ ሲሆን አስተዳደር ፍርድ ቤቱ የደረጃ እድገት ውድድሩ ለነባሩ የሥራ መደብ የተዘጋጀውን ፎርም ቁጥር 14 መከተል ሲገባው በነጥብ የሥራ ምዘና ደረጃ አወሳሰን አፈጻጸም መመሪያ ለማስፈጸም በተዘጋጀው ፎርም-14 ሥራ መዘርዘር መሠረት የደረጃ ዕድገት ውድድሩ መደረጉ ተገቢ አይደለም። በነባሩ የሥራ መደብ የተዘጋጀው ፎርም ቁጥር 14 መሠረት ለገበያ ልማት ቡድን መሪ የሚጠይቀውን የትምህርት ዝግጅት አመልካች ስለማያሟሉት በደረጃ ዕድገት ውድድሩ እንዳይሳተፉ መደረጉ ተገቢ ነው በማለት ወስኗል።

ተጠሪ በሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 182/2002 ተጠሪነቱ ለንግድና ኢንዱስትሪ ሚኒስቴር ሆኖ የተቋቋመ የፌዴራል መሥሪያ ቤት ስለመሆኑ በደንቡ አንቀጽ 3 ላይ ተመልክቷል። ሠራተኞችንም በፌዴራል የመንግሥት ሠራተኞች ሕጎች መሠረት የሚያስተዳድር ስለመሆኑ በደንቡ አንቀጽ 11(2)(ለ)

ላይ ተደንግጓል። እንደ አስተዳደር መሥሪያ ቤት ከሚፈጽመው የሥራ ተግባር እና ከሚያስተዳድራቸው ሠራተኞች ጋር በተያያዘ አስተዳደራዊ ውሳኔ የመስጠት የራሱ ብቸኛ ሥልጣኑ ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥት አንቀጽ 50(2) ላይ የተመለከተው የመንግሥት አካላትን የሥልጣን ክፍፍል መርህ (principle of separation of powers) ያሥገነዝባል። በሦስቱ የመንግሥት አካላት በሆኑት ሕግ አውጭ፣ ሕግ አስፈጻሚው እና የሕግ ተርጓሚው መካከል የሥልጣን ክፍፍል ያለ ቢሆንም በመካከላቸው የእርስ በእርስ ቁጥጥር (check and balance) ከሌለ ተቋማቱ በሕግ የተጣለባቸውን የዜጎችን ሠብዓዊና ዲሞክራሲያዊ መብት ማክበርና ማስከበር አይችሉም። የእርስ በእርስ ቁጥጥር ጣልቃ መግባትን ካስከተለ ከጥቅሙ ይልቅ ጉዳቱ የሚያመዘንና የተጣለባቸውን ግዴታ እንዳይወጡ ሊያደርጋቸው ስለሚችል ቁጥጥሩ በሕግ በተዘረጋው ሥርዓት አግባብ መፈጸም አለበት።

አስተዳደራዊ አካላት የሚሠጧቸው ውሳኔዎች በፍ/ሕ/ቁ. 401(1) እንደተመለከተው ከተሠጣቸው ሥልጣን በማለፍ ከወሰኑ (ultra vires) ወይም በተሠጣቸው ሥልጣን ስር ሆኖ ነገር ግን በሕጉ የተመለከቱትን አስገዳጅ ሁኔታዎችና ፎርም ሳይከተሉ የሚፈጽሙት ተግባር ወይም ውሳኔ ፈራሽ ነው። በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥት አንቀጽ 37 ላይ ሠዎች ፍትሕ የማግኘት መብት ያላቸው በመሆኑ አስተዳደራዊ ውሳኔዎች የሰዎችን መብቶች ሲነኩ በዳኝነት አካል ጉዳዩ ቀርቦ ውሳኔያቸው ሕግን የተከተለ መሆን አለመሆኑ ይመረምራል። የመዳኝነት ሥልጣን የፍርድ ቤቶች ቢሆንም የሕገ-መንግሥቱ አንቀጽ 78(4) እና 37 ላይ አንድ ላይ ሲነበቡ በሕግ የተደነገገን የዳኝነት ሥርዓትን የሚከተል የዳኝነት ነክ አካላት በሕግ የመዳኝነት ሥልጣን ሊሰጣቸው እንደሚችል ያስገነዝባል። የእነዚህ አካላት የዳኝነት ሥልጣን በተፈጥሮ የሚገኝ ሳይሆን በግልጽ ሕግ ለመዳኝነት ሥልጣን ሲሰጣቸውና የሚሰሩበት የተደነገገ የዳኝነት ሥርዓት ሲኖራቸውና ይህን ተከትለው ሲሰሩ የሚኖራቸው ሥልጣን ነው። ይህም በዘመናዊው የመንግሥት ሥርዓት መንግሥት ብዙ ጉዳዮች ላይ ሠፊ ሥልጣን ያለው በመሆኑ ለመንግሥት የሕግ አስፈጻሚ አካል የዳኝነት ነክ ሥልጣን አስፈላጊ በመሆኑ፣ የተወሰኑ ጉዳዮች ደግሞ ፍሬ ነገሮችን ለመመልከት ልዩ ዕውቀት የሚጠይቁ (specialization) በመሆኑ እና ፍርድ ቤቶች ላይ ያለውን የሥራ ጫና ለማቃለል ሥራ ላይ ይውላሉ።

የፌደራል ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን አስተዳደር ፍርድ ቤትም በዚህ አግባብ የተቋቋመ የዳኝነት ነክ አካል ነው። ተጠሪ የሠጠው አመልካችን ከደረጃ ዕድገት ውድድር ውጭ የማድረግ አስተዳደራዊ ውሳኔ ላይ ይግባኝ የሚቀርብበት ስለመሆኑ የፌደራል መንግሥት ሠራተኞች አዋጅ ቁጥር 1064/2010 አንቀጽ 81 የተመለከተ በመሆኑ ጉዳዩ በአስተዳደር ፍርድ ቤት በይግባኝ ተጀምሮ መመራቱ ሕጉን የተከተለ ነው። ነገር ግን ጠንካራና አስተማማኝ የዜጎች ሰብዓዊ መብት የሚከበርበት ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ለመገንባት የሕግ የበላይነትን ማስፈን ወሳኝ ነው። በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥት መግቢያ ክፍል ላይ እንደተመለከተው የሕግ የበላይነት የሕገ-መንግሥቱ ዋነኛ መገለጫ ሲሆን አንዱ መስፈርት ደግሞ የዳኝነት ሥልጣን በነፃና ገለልተኛ ፍርድ ቤት መታየቱ ነው። ሥለሆነም ከመደበኛ ፍርድ ቤት ውጭ በሕግ የመዳኝነት

ሥልጣን የተሰጣቸው አካላት የሚወስኑት ውሳኔ በዳኝነት ክለሳ (judicial review) ሂደት በማለፍ በፍርድ ቤት መታየት ይኖርበታል። በተያዘው ጉዳይም አስተዳደር ፍርድ ቤቱ የሠጠው ውሳኔ በፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በዳኝነት ክለሳ ሂደት ታይቶ ለዚህ ችሎት የቀረበ የሠበር አቤቱታ ነው።

የሠበር አቤቱታው የተመሠረተው የሥር ክርክሩ አመልካች ያላቸው የሥራ ልምድ ለሥራ መደቡ በቂ ነው ወይስ አይደለም የሚል ሆኖ እያለ አስተዳደር ፍርድ ቤቱ የትምህርት ዝግጅት ላይ ተመስርቶ መወሰኑ ተገቢ የሆነ የዳኝነት አመራር ሂደት አይደለም በሚል ነው። የዳኝነት ነክ አካል ከመደበኛው ፍርድ ቤት ውጭ በአስፈጻሚው አካል ሥር የሚቋቋም በሕግ በግልጽ የተለዩ ውስን ጉዳዮችን የሚመለከት ዳኝነት ሰጭ አካል እንደመሆኑ መጠን መደበኛው ፍርድ ቤት የሚመራበት ሥርዓትን መከተል ሳይገባው በሚወጣለት ልዩ ሥነ-ሥርዓት ተከትሎ ውሳኔ ሊሰጥ ይችላል። ነገር ግን ማንኛውም የዳኝነት አካል ሊከተለው የሚገባ የዳቦረ የዳኝነት አሰጣጥ ዝቅተኛ መስፈርቶች አሉ። ዋና ዋናዎቹም የቀረበለትን ጉዳይ ለመመልከት ሥልጣን ያለው መሆኑ፣ ጉዳዩን ያቀረበው ሠው አቤቱታውን ለማቅረብ መብት ያለው መሆኑ (standing right)፣ መብቱ የበሰለ ስለመሆኑ (ripeness)፣ የግራ ቀኝን ወገን የመደመጥ መብት (basic due process) ያከበረ መሆንና ውሳኔው የተመሠረተው በተጠየቀው ዳኝነት አግባብ መሆን ናቸው።

የፍትሐ ብሔር ክርክር ተከራካሪን የተከተለ (party doctrine) ሲሆን አስተዳደር ፍርድ ቤቱ የተመለከተውም አቤቱታ የቀረበለት በአመልካች በመሆኑ ውሳኔው መመስረት ያለበት አመልካችን አስመልክቶ የተጣሱ መብቶችን በመመርመርና አመልካች በጠየቀው ዳኝነት ላይ ነው። የአስተዳደር መሥሪያ ቤት በራሱ አነሳሽነት ሆነ አቤቱታ ሲቀርብለት በደረጃ ዕድገት ውድድሩ ላይ ጥሰት ካገኘ ማንኛውንም አስተዳደራዊ ጥሰት የማረም ሙሉ ሥልጣን ያለው በመሆኑ ግድፈቱን ማረም ይችላል። ጉዳዩ ለዳኝነት አካል ከቀረበ ግን የዳኝነት አካል የሚመራበት ሥርዓት ያለው በመሆኑ ማንኛውንም ስህተት የማረም ሥልጣን የለውም። ማረም የሚችለው አቤቱታውን ባቀረበው ሰው መብት ልክና በተጠየቀው ዳኝነት አግባብ ነው። የአመልካች ክርክር ለደረጃ ዕድገት ውድድሩ በቂ የሥራ ልምድ አለኝ የሚል ሆኖ እያለ ባልተጠየቀ ዳኝነት አስተዳደር ፍርድ ቤቱ ውድድሩ መሠረት ያደረግበትን ፎርምና የአመልካች የትምህርት ዝግጅትን መሠረት በማድረግ ውሳኔ መስጠቱም ሆነ ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ስህተቱን ሳያርም ውሳኔውን ማጽናቱ መሠረታዊ የሆነ የዳኝነት አሰጣጥ ሂደት ግድፈት ያለበት ሆኖ አግኝተነዋል።

ውሳኔ

1. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 182944 ግንቦት 27 ቀን 2012 ዓ/ም እና የፌዴራል ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን አስተዳደር ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 697/2011 ነሀሴ 16 ቀን 2011 ዓ/ም የሠጡት ውሳኔ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348(1) መሰረት ተሸሯል።
2. የፌዴራል ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን አስተዳደር ፍርድ ቤት አመልካች በይግባኝ ማመልከቻቸው በጠየቁት ዳኝነት አግባብ ለሥራ መደቡ የደረጃ ዕድገት ውድድር ያላቸው የሥራ ልምድ በቂ መሆን አለመሆኑን አጣርቶ የመሠለውን እንዲወስን ጉዳዩን በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት መልሠናል።
3. በዚህ ችሎት ለወጣ ወጭና ኪሣራ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

ትዕዛዝ

- ❖ የውሳኔው ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ። በውሳኔው መሠረት የፌዴራል ሲቪል ሰርቪስ ኮሚሽን አስተዳደር ፍርድ ቤት እንዲፈፀም አዘናል። ይጻፍ
- ❖ መዝገቡ ተዘግቷል ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ/መ/ቁ. 201182

ሚያዝያ 29 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- ብርሀኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሀኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች- ወ/ሮ ጦይባ እንድሪስ

ተጠሪ- ወ/ሮ መሠረት አበበ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርዱ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ይህ ጉዳይ አንድ የፍትሐብሔር ጉዳይ በክርክር ሂደት ላይ እያለ የእግድ ትዕዛዝ የተሰጠበትን ተሽከርካሪ ከተከሳሽ በግዥ ይገፍ ባለሀብት የሆኑት ነው። በሚል ምክንያት የሚቀርብ የእግድ ይነሳልኝ አቤቱታ ተቀባይነት ሊያገኝ የሚችልበትን አግባብ የሚመለከት ነው።

የጉዳዩም አመጣጥ ሲታይ የአሁን አመልካች በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በዚህ ችሎት የክርክሩ ተካፋይ ባልሆኑት ወ/ሮ ዳግማዊት ጌታቸው ላይ ያቀረቡት ክስ በሂደት ላይ እያለ የሰሌዳ ቁጥሩ ኢት 03-91811 የሆነ ጣሊያን አይቪኮ ተሽከርካሪ ታግዶ እንዲቆይ በፍርድ ቤቱ ታሟቀ። ይህ በእንዲህ እንዳለ ተጠሪ በቀን 07/03/2013 ዓ.ም በተጻፈ አቤቱታ ሰኔ 03 ቀን 2011 ዓ.ም በተጻፈ የውል ስምምነት እግድ የተሰጠበት ተሽከርካሪ የጋራ ባለሀብት ከሆኑት ከስር ተከሳሽ እና አቶ ሰለሞን ሰመረ ከተባሉት ግለሰብ በብር 700,000.00 ገዝቼ ውሉ በተደረገበት ቀን ብር 400,000.00 ከፍቶ ቀሪውንም ክፍያ በኋላ ላይ ከፍቶ ንብረቱን በእጅ አድርጎ እየተጠቀምኩበት በመሆኑ ፍርድ ቤቱ የሰጠው የእግድ ትዕዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ. 158 መሠረት እንዲነሳ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል።

አመልካች በበኩላቸው በቀን 11/03/2013 ዓ.ም ጽፈው ለፍርድ ቤቱ በሰጡት አስተያየት ተሽከርካሪው የታገደው በአፈፃፀም ተይዞ እንጂ የክርክሩ መነሻ ባለመሆኑ አቤቱታው መቅረብ ያለበት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ. 418 መሠረት እንጂ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሀ/ቁ. 158 መሠረት መሆን አልነበረበትም፤ የቀረበው የሽያጭ ውልም በሰነዶች ማረጋገጫ ጽ/ቤት ያልተመዘገበ ሲሆን ንብረቱን በእጅ ማድረግ ብቻውን በቂ አይደለም፤ የንብረት ባለቤትነት የሚረጋገጠው በተመዘገበ የሽያጭ ውል እና ስመ ንብረቱ ተሠርዞ በገዢ

ስም ሲተላለፍ ብቻ በመሆኑ የቀረበው የእግድ ይነሳልኝ ጥያቄ ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክረዋል።

አቤቱታው የቀረበለት የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትም በተጠሪ እና የተሸከርካሪው ባለንብረት በነበሩት ግለሰቦች መካከል የሽያጭ ውል ስለመኖሩ ባልተካደበት በአዋጅ ቁጥር 681/2002 መሠረት የስም ምዝገባ ባለመደረጉ ብቻ በሽያጭ ውል የተገኘውን የባለቤትነት መብት የሚያሳጣበት የህግ መሠረት የለም በማለት የሰጠውን የእግድ ትዕዛዝ አንስቶታል። በዚህ ውሳኔ ቅር የተሰኙት አመልካች ይግባኛቸውን ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡ ቢሆንም ይግባኙ ተሠርዞባቸዋል። ለዚህ ፍርድ መነሻ የሆነው የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ለማስለወጥ ነው።

አመልካች በቀን 13/05/2013 ዓ.ም በተፃፈ ስድስት ገጽ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ተፈፅመዋል ያሏቸውን ስህተቶች በመዘርዘር በዚህ ችሎት እንዲታረሙላቸው ዳኝነት ጠይቀዋል። የአቤቱታው ይዘትም በአጭሩ የስር ፍርድ ቤቶች ተጠሪ ተሸከርካሪው የእሳቸው ስለመሆኑ ያቀረቡት ማስረጃ ሳይኖር እግዱ እንዲነሳ የሰጡት ውሳኔ የህግ እና የማስረጃ መሠረት የሌለው በመሆኑ፤ በተጠሪ እና በተሸከርካሪው ባለንብረቶች መካከል የተደረገ የሽያጭ ውል የሌለ እና የማስረጃነት የቀረበውም ሀሰተኛ በመሆኑ፤ ተጠሪ ታግዶብኛል በማለት የሰሌዳ ቁጥሩን የጠቀሱት ተሸከርካሪ እና እኔ ያሳገድኩት ተሸከርካሪ የሰሌዳ ቁጥር የተለያየ በመሆኑ ባሳሳገድኩት ተሸከርካሪ ላይ የእግድ አቤቱታ ይነሳልኝ በማለት አቤቱታ ሊቀርብ አይገባም ሲል ያቀረብኩት ክርክር ያለበቂ ምክንያት መታለፉ መሠረታዊ የህግ ስህተት በመሆኑ ሊታረም ይገባል የሚል ነው።

ጉዳዩ በሰበር አጣሪ ችሎት ተመርምሮ የሽያጭ ውል ስለመኖሩ በሻጮች እና በተጠሪ አልተካደም በሚል ምክንያት የተሰጠው የእግድ ትዕዛዝ እንዲነሳ የመወሰኑ አግባብነት ይህ ሰበር ችሎት በመዝገብ ቁጥር 24693 ከሰጠው አስገዳጅ የህግ ትርጉም አንፃር መጣራት አለበት ተብሎ ስለታመነበት ለዚህ ሰበር ችሎት ቀርቧል። በዚህም መሠረት ተጠሪ መልስ እንዲሰጡበት ጥሪ ተደርጎላቸው በቀን 10/06/2013 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት መልስ ተሸከርካሪውን መግዛቱን የሚያሳይ የሽያጭ ውል ሰነድ ካቀረብኩ፤ ሻጮችም የሸጡ መሆናቸውን ካረጋገጡ፤ እንዲሁም የሽያጭ ገንዘቡን ለሻጮች ስለመክፈል ያቀረብኩት ማስረጃ የተሸከርካሪው ባለቤት መሆኔን ለማረጋገጥ በቂ በመሆኑ የአመልካች አቤቱታ ውድቅ ተደርጎ የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ሊፀና ይገባል በማለት ተከራክረዋል። አመልካች የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር የመልስ መልስ ሰጥተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የግራ ቀኝ ክርክር ይዘት አጠር አጠር ባለ መልኩ ሲታይ ከላይ የተገለፀውን ሲመስል ይህ ችሎትም ለሰበር አቤቱታው ምክንያት የሆነውን ብይን ከግራ ቀኝ ክርክር እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መዝገቡን እንደሚከተለው መርምሮታል።

ክርክር ሂደት መገንዘብ የተቻለው የአሁን አመልካች በስር ፍርድ ቤት ተከላኝ በሆኑት ወ/ሮ ዳግማዊት ጌታቸው በተባሉት ግለሰብ ላይ ያቀረቡት ክስ ከፎክ ጋር የተያያዘ ዕዳን የሚመለከት እንጂ ለክርክር መነሻ የሆነውን ተሽከርካሪ የሚመለከት አለመሆኑን እና ጉዳዩ በሂደት ላይ እያለ ተሽከርካሪው እንዲከበር የተደረገው ለፍርድ ማስፈጸሚያ እንዲወልድ ታስቦ መሆኑን ነው። ይህም እግዱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 151 መሠረት የሚሰጥ ዓይነት ይዘት ያለው መሆኑን የሚያሳይ ነው። በዚህ መልኩ የሚሰጥ የንብረት ማስከበር ትዕዛዝ ሊነሳ ስለሚችልበት አግባብ የሚደነገገው የህጉ አንቀጽ 153(3) ድንጋጌ ከፍርድ ቤት በተያዘ ወይም በተከበረ ንብረት ላይ መብት አለኝ የሚለው ሦስተኛ ወገን መብት ያለው መሆኑ የሚመረመረው በፍርድ አፈፃፀም ላይ ያለው ንብረት የሦስተኛ ወገን መብት ያለበት መሆኑ በሚመረመርበት ዓይነትና ሁኔታ መሆን እንዳለበት ያስገነዝባል። ይህም ማለት ክርክር ስለሚመለከተው ሳይሆን በሌላ ክርክር ምክንያት ከፍርድ ቤት በሚሰጥ ትዕዛዝ በተከበረ ወይም በተያዘ ንብረት ላይ መብት አለኝ የሚል ሦስተኛ ወገን መብቱን የሚያስከብረው በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 418 እና ተከታዮቹ ላይ በተመለከተው አግባብ መሆን አለበት ማለት ነው። የህጉ አንቀጽ 158 ድንጋጌ ለክርክር መነሻ የሆነው ንብረት ወይም ለክርክር መነሻ ከሆነው ጉዳይ ጋር ተያያዥነት ያለው ንብረት ከፍርድ ቤት በአንቀጽ 154 እና 155 መሠረት የታገደ ሲሆን ተፈፃሚ የሚሆን ድንጋጌ እንጂ ለተያዘው ጉዳይ ዓይነት ማለትም በሌላ ክርክር ምክንያት ከፍርድ ቤት ስለተከበረ ንብረት የሚመለከት ባለመሆኑ ለተያዘው ጉዳይ ተፈፃሚነት የለውም። ስለሆነም ጉዳዩን ከዚህ አንፃር ማየት ሲገባው የስር የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ንብረቱ የተከበረው ከፍርድ ቤት እንጂ በአፈፃፀም ምክንያት አይደለም በሚል ምክንያት አመልካች በዚህ ረገድ ያቀረበውን ክርክር ወድቅ በማድረግ በህጉ አንቀጽ 158 መሠረት መቅረቡ በአግባቡ ነው በማለት የደረሰበት ድምዳሜ መታረም ያለበት ሆኖ ተገኝቷል።

ወደ ዋናው የክርክር ነጥብ ስንመለስ፣ ከፍ ሲል እንደተመለከተው፣ ተጠሪ ላቀረቡት የእግድ ይነሳልኝ ጥያቄ መሠረት ያደረጉት ተሽከርካሪውን ገዝተው ተረክበው እየተጠቀሙበት የሚገኙ መሆኑን ሲሆን፣ ይህም የተጠሪ አቤቱታ ተሽከርካሪው የግሌ እንጂ የስር ተከላኝ አይደለም የሚል ይዘት ያለው መሆኑን የሚያሳይ ነው። አመልካች ማሳገጫቸውን ሳይክዱ እግዱ ተጠሪ በአቤቱታው ላይ የጠቀሱትን ተሽከርካሪ አይመለከትም በማለት ነገር ግን የትኛውን ተሽከርካሪ እንዳሳገዱ ለይተው ሳይገልጹ በደፈናው የሚያቀርቡት ክርክር ተቀባይነት ያለው አይደለም። ይልቁንም እግድ የተሰጠበት ተሽከርካሪ ተጠሪ በአቤቱታቸው የጠቀሱት ስለመሆኑ የተረጋገጠ በመሆኑ በጉዳዩ ላይ እልባት ለመስጠት መያዝ የሚገባው ጭብጥ ተጠሪ በተሽከርካሪው ላይ መብት ያላቸው መሆኑን የሚያሳይ በህግ አግባብነት ያለውን ማስረጃ ያቀረቡ መሆን አለመሆኑ ነው።

በዚህም መሠረት ተጠሪ ለመቃወም አቤቱታቸው ምክንያት የሆነውን ተሽከርካሪ ክስር ተከላኝ እና ከባለቤታቸው መግዛታቸውንና ተሽከርካሪውን ተረክበው እየተጠቀሙበት የሚገኙ መሆኑን እንጂ

የተሽከርካሪው ስም ሀብት በስማቸው የተዛወረ ስለመሆኑ ያቀረቡት ክርክር የለም። አንድን ንብረት አስመልክቶ የሚደረግ የሽያጭ ወል የንብረቱን ባለቤትነት ወደ ገዥው ለማስተላለፍ የሚደረግ ወል ነው (የፍትህ-ሐብሔር ህጉ አንቀጽ 2266 ይመለከቷል)። ይህንን ንብረትን በወል የገዛ ሰው የንብረቱ ባለቤት ሊሆን የሚችለው እና የንብረት ባለቤትነት መብት በሚሰጠው መብት ተጠቃሚ ሊሆን የሚችለው ንብረቱ በወሉ መሠረት የተፈጸመ ሲሆን ማለትም የንብረት ባለቤትነት መብቱ በህግ አግባብ የተላለፈለት መሆኑ ሲረጋገጥ ብቻ መሆኑንም መገንዘብ ያስፈልጋል። ስለ ወል መፈጸም በሚል ርዕስ በፍትህ ሐብሔር ህጉ አንቀጽ 2273 እና ተከታዮቹ ላይ የተመለከቱት ድንጋጌዎችም ይህንን የሚያስገነዝቡ ናቸው። ይህም ማለት አንድን ንብረት መግዛት ብቻውን በንብረቱ ላይ የባለቤትነት መብትን አያጎናጽፍም፤ የባለቤትነት መብት የሚተላለፈው ወይም ገዥው በገዛው ንብረት ላይ ባለመብት የሚሆነው ንብረቱን በወሉ መሠረት በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ መንገድ በእጁ ሲያደርግ ነው። ስለሆነም በወል የገዛሁት ንብረት የባለቤትነት መብቱ ከሻጭ ወደ እኔ ተላልፎልኛል የሚል ክርክር የሚያቀርብ ገዥ በእርግጥም በህግ አግባብ ይህ መብቱ የተላለፈለት መሆኑን የማስረዳት ኃላፊነት ይኖርበታል። በመሆኑም በተያዘው ጉዳይ ተጠሪ የሚከራከሩት በሽያጭ ወሉ መሠረት ለክርክሩ መነሻ በሆነው ተሽከርካሪ ላይ የባለቤትነት መብት አግኝቻለሁ በማለት በመሆኑ ተሽከርካሪው በህግ አግባብ ከሻጮች የተላለፈላቸው መሆኑን የማስረዳት ግዴታ አለባቸው።

በዚህ አግባብ ለክርክሩ መነሻ የሆነው ተሽከርካሪ ከሻጮች ወደ ተጠሪ የተላለፈ መሆን አለመሆኑን ወይም ተጠሪ በእርግጥም የተሽከርካሪው ባለቤት መሆን አለመሆናቸውን በመወሰን ረገድ አንድ ንብረት ከሻጩ ወደ ገዥው በህግ አግባብ ተላልፏል የሚባለው መቼ ነው? የሚለውን ጭብጥ መመርመር ያስፈልጋል። የፍትህ-ሐብሔር ህጉ የንብረት ባለቤትነት የሚተላለፍበትን ሁኔታ በአንቀጽ 1184 እና ተከታዮቹ ላይ ይደነግጋል። ከእነዚህ ድንጋጌዎች ለተያዘው ጉዳይ አግባብነት ያለው በአንቀጽ 1186 ላይ የተመለከተው ሲሆን፤ ይህ አንቀጽ የሚንቀሳቀስ ንብረት ባለሀብትነት የሚተላለፍበትን ሁኔታ የሚደነግግ ሲሆን በዚህ ድንጋጌ መሠረት ልዩ ተንቀሳቃሽ ንብረቶችን የሚመለከቱ ህጎች እንደተጠበቁ ሆነው፤ አንድ ሰው የሚንቀሳቀስ ንብረት ባለሀብትነት ተላልፎለታል ማለት የሚቻለው ንብረቱን በእጁ ማድረግ ሲረጋገጥ ነው። ይህም ማለት ልዩ ተንቀሳቃሽ ንብረት ባለቤትነት ከአንድ ወደ ሌላ ሰው ተላልፏል ሊባል የሚችልበት ሁኔታ በህግ በተለይ የተመለከተ እንደሆነ፤ ንብረቱ ተላልፏል ሊባል የሚችለው ስለጉዳዩ በሚደነግገው ህግ በተመለከተው መሠረት መሆኑ ሲረጋገጥ መሆኑን ነው።

የተያዘው ጉዳይ ተሽከርካሪን የሚመለከት ነው። የተሽከርካሪ መለያ፣ መመርመሪያና መመዝገቢያ አዋጅ ቁጥር 681/2002 አንቀጽ 4 የተሽከርካሪ ባለንብረት የባለንብረት መታወቂያ (ሊብሬ) መያዝ ግዴታ መሆኑን ይደነግጋል። ስለሆነም ተሽከርካሪን አስመልክቶ በተደረገ ወል የተሽከርካሪው ባለንብረትነት ከሻጩ ወደ ገዥው ተላልፏል ወይም ገዥ በወሉ መሠረት ተረክቧል ማለት የሚቻለው ከላይ በተጠቀሰው አዋጅ አንቀጽ 6 እና 7 ላይ በተዘረጋው ስርዓት መሠረት የመኪናው ባለቤት መሆኑ

ተረጋግጦ የባለቤትነት ማረጋገጫ የምስክር ወረቀት በስሙ የተሰጠው መሆኑ ሲረጋገጥ ነው። አዋጁ ይህን ጥብቅ መስፈርት ሲያስቀምጥ የተለያዩ ምክንያቶችን ታሳቢ በማድረግ ሲሆን ከዚህም ውስጥ አንዱ አንድ ተሽከርካሪ ከአንዱ ወደ ሌላ የሚተላለፍበትን ጥብቅ የምዝገባ እና የባለቤትነት ማረጋገጫ መስፈርት በማስቀመጥ የሦስተኛ ወገኖችን መብትና ጥቅም ለማስከበር እንደሆነ ይታመናል። ስለሆነም ለተያዘው ክርክር መነሻ የሆነው ተሽከርካሪ በግዥ ወል መሠረት ተላልፎልኛል በማለት ተጠሪ ክርክር ያቀረቡ ቢሆንም ባለሀብትነቱ ከላይ በተመለከተው አግባብ የተላለፈላቸው ስለመሆኑ ገልጸው አልተከራከሩም፤ ይልቁንም የተሽከርካሪው ስመ ሀብቱ በስር ተከላሽ ወ/ሮ ዳግማዊት ጌታቸው ስም ያለ ስለመሆኑ ግራ ቀኝ የተማመኑበት ፍሬ ነገር መሆኑን ለመገንዘብ ተችሏል። ተጠሪ ላቀረቡት የመቃወም አቤቱታ ምክንያት ያደረጉት የተሽከርካሪው ባለሀብት እኔ እንጂ የስር ተከላሽ አይደለም የሚል ከመሆኑ አንፃር የአመልካች የመቃወም አቤቱታ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 418 መሠረት ተቀባይነት ያለው መሆን አለመሆኑን አጣርቶ በመወሰን ረገድ መመርመር ያለበት ነጥብ፤ ከላይ ለመግለጽ እንደተሞከረው፤ በህግ አግባብ በተሽከርካሪው ላይ የባለቤትነት መብት ያገኙ መሆን አለመሆኑ እንጂ የግዥ ወሉን ህጋዊነት አለመሆኑንም መገንዘብ ያስፈልጋል።

በአጠቃላይ ተጠሪ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ተሽከርካሪ ገዝቼ ባለሀብት ሆኛለሁ በማለት የመቃወም አቤቱታ ያቀረቡ ቢሆንም ይህ የመቃወም አቤቱታቸው ተሽከርካሪውን በወሉ መሠረት ተረክበው እና ባለሀብትነትም በስማቸው መመዝገቡን በሚያሳይ ማስረጃ ባልተደገፈበት ሁኔታ የስር ፍርድ ቤቶች የአመልካችን ክርክር ከወሉ ህጋዊነት አንፃር ብቻ በመመርመር የቀረበውን የመቃወም አቤቱታ በመቀበል እግዱ ሊነሳ ይገባል በማለት የደረሱበት ድምዳሜ የተሽከርካሪ ባለንብረትነት መብት ከአንዱ ወደ ሌላ ሊተላለፍ የሚችልበትን ሁኔታ አስመልክቶ ከፍ ሲል በዝርዝር የተመለከቱትን ድንጋጌዎች ያገናዘበ ባለመሆኑ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ ተገኝቷል። በዚህ ሁሉ ምክንያት ተከታዩ ተወስኗል።

ውሳኔ

1. የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 281065 በቀን 18/03/2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ውሳኔ እንዲሁም የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 260954 በቀን 06/05/2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ትዕዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 348(1) መሠረት ተሸረዋል።
2. ለክርክሩ መነሻ የሆነው ተሽከርካሪ ተከብሮ እንዲቆይ በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ተሰጥቶ የነበረው ትዕዛዝ ሊነሳ አይገባም ተብሏል።
3. የሰበር አጣሪ ችሎት በቀን 14/05/2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው የእግድ ትዕዛዝ ተነስቷል።
4. በዚህ ችሎት የተደረገው ክርክር ያስከተለውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/መ

የሰ.መ.ቁ.184447

ህዳር 21 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች:- 1. ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)

2. ቀነዓ ቁጣታ

3. ፈይሳ ወርቁ

4. ደጀኔ አያንሳ

5. ብርቅነሽ እሱባለወ.

አመልካቾች:- 1. አቶ መስፍን ጌታቸወ

2. ወ/ሮ ሂሩት አድማስ

} ጠበቃ - መሐመድ አወል አህመድ ቀርቦዋል

ተጠሪዎች:- 1. አቶ መለሰ ግርማ

2. አቶ ሚካኤል ግርማ

3. አቶ ሐየሎም ግርማ

} ጠበቃ - ስንታየሁ ባህሩ ቀርቦዋል

ይህ መዝገብ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ይህ የወርሰ ሀብት ክርክር የተጀመረው በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ሲሆን፤ የአሁን አመልካቾች የሥር ከሳሾች፤ የአሁን ተጠሪዎች የሥር ተከሳሾች ሆኖ ሲከራከሩ ነበር። ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሊቀርብ የቻለው የአሁን አመልካች የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ.239640 በ02/12/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲታረምልኝ በማለት በማመልከታቸው ነው።

ፍ/ቤቱ የግራ ቀኙን ክርክር ለማግራት ግራ ቀኙ የሰው ማስረጃቸውን እንዲያቀርቡ ታዞ በቀጠሮው ቀን አመልካቾች 1ኛና 2ኛ ምስክሮቻችን ስልካቸውን እየዘጉና እየተደበቁ ፤ማግኘትም ስላልቻልን ሌሎች ምትክ ምስክሮች እንዲቀርቡላቸው የጠየቁ ሲሆን፤ ተጠሪዎች በበኩላቸው የአመልካቾች ምስክሮች ያሉ በመሆኑ በሚኖሩበት ወረዳ በኩል ወይም እራሳቸው(ተጠሪዎች) ማቅረብ እንደሚችሉ አስተያየት በመስጠታቸው፤ ፍ/ቤቱም በአሁን ተጠሪዎች በኩል መጥሪያ እንዲደርሳቸው በማዘዙ መጥሪያውን ለአመልካች ምስክሮች እንዲያደረሱ ትዕዛዝ ሰጥቷል። ይህን

ተከትሎ አመልካቾች ባቀረቡት አቤቱታ የእኛን ምስክሮች የአሁን ተጠሪዎች እንዲያቀርቡ የታዘዘው ስነ ስርዓታዊ ባለመሆኑ የተሰጠው ትዕዛዝ እንዲሻርላቸው ቢጠይቁም ፍ/ቤቱ አቤቱታውን በመመርመር በሰጠው ብይን የስነ ስርዓት ግድፈት የለበትም በማለት በመወሰኑ እና ይህም ስህተት እንዲታረምላቸው ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ይግባኝ ቢቀርቡም ፍ/ቤቱ ይግባኝ አያስቀርብም በማለት የስር ፍ/ቤት ውሳኔ በማጽናት ወስኗል። የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ብይንና ትዕዛዝ ቅር በመሰኘት ለማስለወጥ ነው።

የአሁን አመልካቾች በ6/2/2012 ዓ.ም በተጻፈው የሰበር አቤቱታ፡ እነዚህ ምስክሮች በተጠሪዎች ተዕዕኖ ስር ያሉ በመሆኑና ትክክለኛ ፍትህም ማስጠት የማይችሉ በመሆኑ፤ በእኛ ላይ ጉዳት የሚያደርስ መሆኑ ሲረጋገጥ ትዕዛዙን በትዕዛዝ መበየን ሲችል፤ የአመልካቾችን ምስክሮች መጥሪያ የሚያደርሰውና የሚያቀርበው አመልካቾች ሆነው ሳለ በፍ/ብ/ስ/ስ/ህ/ቁ.111 እንዲሁም ማስረጃችንን መለወጥ የሚከለክል አይደለም በማለት በሰበር መ/ቁ.45984 ተወስኖ እያለ ጥያቄያችን ውድቅ መደረጉ አግባብ አይደለም በማለት የስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ እንዲሻርልን በማለት ጠይቀዋል።

ይህ ችሎት የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል በማለት ተጠሪዎች መልስ እንዲያቀርቡ ትዕዛዝ ሰጥቷል። በዚህ መሰረት ተጠሪዎች ባቀረቡት መልስ የአመልካቾች አቤቱታ ጊዜያዊ ትዕዛዝ እንጂ የመጨረሻ ፍርድ አይደለም፤ የፍ/ብ/ስ/ስ/ህ/ቁ.111 እና የሰበር ቅፅ.9 የመ/ቁ.45984 ምስክሮች ያለመጥሪያ ከቀረቡ እና ፍ/ቤትም ምስክር ለመቀየር በቂ ምክንያት እያለ ካለፈ እንጂ እንደ አመልካቾች ያለን ምስክር ያለበቂ ምክንያትና በስር ፍ/ቤት ባልተነሳ ምክንያት ምስክር ለመቀየር የሚቀርብ ጥያቄን አይደለም በማለት የስር ፍ/ቤት ውሳኔ እንዲፀናላቸው ጠይቀዋል። የአሁን አመልካቾች የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር የመልስ መልስ አቅርበዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከፍ ሲል የተጠቀሰው ሲሆን ይህ ችሎት የግራ ቀኙን ክርክር አግባብነት ካላቸው የህግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መርምሮታል። እንደመረመርነው በዚህ ጉዳይ ምላሽ ማግኘት ያለበት ፤ በዚህ ጉዳይ የሥር ፍ/ቤት የሰጠው ውሳኔ ይግባኝ የሚባልበት ነው ወይስ አይደለም? የሚለው ነጥብ መሆኑን ተገንዝበናል። ከዚህ አንጻር የግራ ቀኙ ክርክር ሲታይ የአሁን አመልካቾች ባቀረቡት አቤቱታ ሁለት የሰው ምስክሮቻችን ስልካቸውን እየዘጉና እየተደበቁን ልናገኛቸው ስላልቻልን፤ በእነርሱ ምትክ ሌሎች ምስክሮች እንድናቀርብ እንዲፈቀድልን የሚል አቤቱታ ያቀረቡ ሲሆን፤ የአሁን ተጠሪዎች በዚህ ጉዳይ ላይ በሰጡት አስተያየት የአመልካቾች ምስክሮች እንዳሉ በመግለጽ፤ አመልካቾች ያለበቂ ምክንያት ምስክሮችን ለመቀየር ያቀረቡት አቤቱታ ተቀባይነት የለውም፤ ምስክሮቹ በወረዳው በኩል ወይም እኛ መጥሪያ እንያናደርስ እንዲታዘዝልን በማለት መጠየቃችንን ተከትሎ፤ የሥር ፍ/ቤት የተጠሪዎችን አስተያየት በመቀበል

ተጠሪዎች ለምስክሮቹ መጥሪያ እንዲያደርሱ ትዕዛዝ ሰጥቷል። የአሁን አመልካች ይህ ትዕዛዝ የሥነሥርዓት ጉድለት አለበት በማለት አቤቱታ ቢያቀርቡም ፍ/ቤቱ አቤቱታውን ወድቅ ማድረጉን የሥር ፍ/ቤት ወሳኔ ግልባጭ ያሳያል።

እንደሚታወቀው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.320 [1] መሰረት ሕግ በሌላ አግባብ ካልደነገገ በስተቀር ከሳሽ ወይም ተከሳሽ በፍትሕ ብሔር ፍ/ቤት በተወሰነበት የመጨረሻ ፍርድ ላይ ይግባኝ ለማለት እንደሚችል ይደነግጋል። እንዲሁም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.320 [3] ሥር የተዘረዘሩት ጉዳዮች በተመለከተ ከሥረ ነገር ፍርድ በፊት ይግባኝ ማለት እንደማይቻልና ለክርክሩ የመጨረሻ የፍርድ ወሳኔ ከተሰጠ በኋላ እነዚህን ነገሮች የቅሬታ ምክንያቶች በማድረግ ከሥረ ነገር ይግባኝ ጋር ማቅረብ እንደሚቻል ያስገነዝባል።

በዚህ መሰረት አሁን ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ የሥር ፍ/ቤት የአሁን አመልካቾች ክሳቸው የጠቀሱአቸውን ምስክሮች ቀይሮ በእነርሱ ፋንታ ሌሎች ምስክሮች ለማቅረብ በቂ ምክንያት የለም፤ ለምስክሮቹ በተጠሪዎች በኩል መጥሪያ ደርሷቸው እንዲቀርቡ በማለት ትዕዛዝ መስጠቱ፤ እና የአሁን አመልካቾች ይህ ትዕዛዝ የስነሥርዓት ጉድለት አለበትና እንዲታረምልን በማለት ያቀረቡትን አቤቱታ ወድቅ መደረጉ፤ ይግባኝ የሚባልበት ጉዳይ ነው ወይስ አይደለም? የሚለው ነጥብ መታየት አለበት። ከፍ ሲል እንደተጠቀሰው ለክርክሩ የመጨረሻ የፍርድ ወሳኔ ባልተሰጠበት ጉዳይ ላይ ይግባኝ ማቅረብ እንደማይቻል የተመለከተ ከመሆኑ አንጻር የሥር ፍ/ቤት አመልካቾች ምስክሮቻቸውን ለመቀየርና በምትካቸው ሌሎች ምስክሮች ለማቅረብ ያቀረቡት ምክንያት በቂ አይደለም፤ ለምስክሮቹ የፍ/ቤቱ መጥሪያ በተጠሪዎች በኩል ይድረስ፤ ይህም ትዕዛዝ ደግሞ የሥነሥርዓት ጉድለት የለበትም በማለት የሰጠው ትዕዛዝ፤ በዚህ ጉዳይ የመጨረሻ የፍርድ ወሳኔ ተሰጥቷል ለማለት የሚያስችል አይደለም። ምክንያቱም የአመልካቾች ምስክሮች በተጠሪዎች ወይም በወረዳው አስተዳደር በኩል መጥሪያ ደርሷቸው፤ ምስክሮቹ ቀርበው በሕጉ አግባብ የሚያወቁትን ጉዳይ መመስከር የሚችሉበት እድል ሊኖር ስለሚችል ነው። ከዚህም በላይ ምስክሮቹ ቀርበው ቃላቸውን ከሰጡ በኋላ እና በሥረ ነገሩ ጉዳይ ላይ የመጨረሻ ፍርድ ከተሰጠ በኋላ፤ አመልካቾች የሥር ፍ/ቤት ምትክ ምስክሮች ለማቅረብ ያቀረብነውን ጥያቄ በቂ ምክንያት የለውም፤ ለምስክሮቹ የፍ/ቤቱ መጥሪያ በተጠሪዎች በኩል ይድረስ ማለቱ እና ይህም ትዕዛዝ የሥነሥርዓት ጉድለት የለውም በማለት የሰጡት ብይን መብታችንን ጎድቶታል የሚሉ ከሆነ፤ በሥረ ነገሩ ላይ በሚሰጠው የመጨረሻ ፍርድ ላይ ቅሬታ የሚያቀርቡ ከሆነ እነዚህን ምክንያቶችም ጨምሮ ቅሬታቸውን ማቅረብ ይችላሉ። ስለሆነም የአሁን አመልካቾች በዚህ ጉዳይ ላይ የሥር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በሰጠው ብይን ላይ የይግባኝ ቅሬታ የሚቀርብበት የመጨረሻ ፍርድ ባልሆነበት የይግባኝ ማመልከቻ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ማቅረባቸው እና ፍ/ቤቱም ይህ ጉዳይ

በክርክሩ የመጨረሻ ፍርድ በፊት ይግባኝ የሚባልበት አይደለም በማለት ወድቅ ማድረግ ሲገባው፤ የቀረበውን ይግባኝ በማየት የሰጠው ትዕዛዝ የህግ መሰረት የለውም።

ሲጠቃለል የሥር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በዚህ ጉዳይ የሰጠው ብይን ላይ ይግባኝ የማይባልበት ሆኖ እያለ የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት አመልካቾች ያቀረቡትን የይግባኝ ማመልከቻ ይግባኝ የሚባልበት ጉዳይ አይደለም በማለት ወድቅ ማድረግ ሲገባው ይግባኙ አያስቀርብም በማለት የሰጠው ትዕዛዝ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ የሚከተለው ተወስኗል።

ው ሳ ኔ

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ.239640 በ02/12/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348 [1] መሰረት ተሽሯል።
2. አመልካቾች ያቀረቡት ቅሬታ ከመሰረቱም ከሥረ ነገር ፍርድ በፊት ይግባኝ የሚባልበት ጉዳይ አይደለም ብለናል።
3. አመልካቾች በሥረ ነገሩ ላይ የመጨረሻ ፍርድ ከተሰጠ በኋላ ይግባኝ የሚሉ ከሆነ እነዚህን ምክንያቶች በሥረ ነገር ፍርድ ላይ ከሚያቀርቡት ቅሬታ ጋር ጨምሮ ከማቅረብ ይህ ወሳኔ የሚከለክላቸው አይሆንም ብለናል።
4. በዚህ ችሎት የደረሰባቸውን ወጪና ኪሳራ የየራሳቸውን ይቻሉ፤ መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሰ/ጥ

የሲ.መ.ቁ.182136

ጥቅምት 24 ቀን 2013 ዓ.ም

- ዳኞች:- 1. ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)
- 2. ቀነዓ ቂጣታ
- 3. ፈይሳ ወርቁ
- 4. ደጃኔ አያንሳ
- 5. ብርቅነሽ እሱባለወ.

አመልካች:- አቶ ገ/ማርያም ገ/እግዚአብሔር -የቀረበ የለም

ተጠሪ:- ወ/ሮ ዓለምጸሐይ ገብሩ - ጠበቃ የሺዋስ ኢያሱ - ቀርቦዋል

ይህ መዝገብ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ይህ የባልና ሚስት የንብረት ክርክር የተጀመረው በትግራይ ክልል የሐየሎም ቀበሌ ማህበራዊ ፍ/ቤት ሲሆን፤ የአሁን አመልካች የሥር ተከላሽ፤ የአሁን ተጠሪ የሥር ከላሽ ሆኖ ሲከራከሩ ነበር። ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሊቀርብ የቻለው የአሁን አመልካች የትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ.102019 በ21/9/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲታረምልኝ በማለት በማመልከቱ ነው።

የአሁን ተጠሪ በሥር ቀበሌ ማህበራዊ ፍ/ቤት ባቀረቡት ክስ ከአሁን አመልካች ጋር የነበራቸው ጋብቻ እንዲፈረስ፤ በጋራ ያፈራናቸው ንብረቶች እንድንኳፈል በማለት ዘርዘሮ አቅርቧል። የአሁን አመልካች በዚህ ክስ ላይ ባቀረቡት መልስ የአሁን ተጠሪ አሻሽለው ያቀረቡት ክስ የክስ ማሻሻል ዓላማን የሚቃረን ስለሆነ ወድቅ እንዲደረግልኝ፤ ከተጠሪ ጋር ጋብቻ የፈጸምን በ1992 ዓ.ም ሳይሆን በ1997 ዓ.ም ነው፤ የአሁን ተጠሪ ያልደከሙበትና ያልጣሩበት ሃብት ለመወሰድ በማሰብ እውነታ የሌለው ክስ ስለሆነ ወድቅ እንዲደረግልኝ በማለት ዝርዝር ክርክር አቅርቦዋል።

የሐየሎም ቀበሌ ማህበራዊ ፍ/ቤት የግራ ቀኙን ክርክር በመስማት፤ የሰው ምስክሮች በመስማት፤ የሰነድ ማስረጃ በመመርመር የግራ ቀኙ ጋብቻ ከ11/6/2009 ዓ.ም ጀምሮ እንዲፈረስ፤ የጋራ ንብረቶች ናቸው ያላቸውን እንዲካፈሉ እና የልጆች ቀለብ ወስኗል። የአሁን ተጠሪ በዚህ ወሳኔ ቅር ተሰኝተው ይግባኝ ለትግራይ ክልል የሐወልቲ ወረዳ ፍ/ቤት ያቀረቡ ሲሆን ፍ/ቤት ግራ ቀኙን በማከራከር ተገቢ ነው ያለውን ወሳኔ ሰጥቷል። የአሁን ተጠሪ አሁንም በዚህ ወሳኔ ቅር ተሰኝተው ይግባኝ ለመቆለ ከተማ ከፍተኛ ፍ/ቤት ያቀረቡ ሲሆን የግራ ቀኙን ክርክር በመመርመር ተገቢ ነው ያለውን ወሳኔ ሰጥቷል።

የአሁን አመልካች በበኩላቸው በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት የሰበር አቤቱታ ለትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አቅርበው አመልካች በ27/7/2011 ዓ.ም በዋለው ቀጠሮ መቅረብ ባለመቻሉ

መዝገቡ የተዘጋ ሲሆን፣ የአሁን አመልካች ጠበቃ በቀጠሮው ቀን ያልቀረብኩት በሁለት ፍ/ቤቶች ቀጠሮ ስለነበረኝ ነው የሚል ምክንያት ያቀረቡ ሲሆን፣ የአሁን ተጠሪ በበኩላቸው ባቀረቡት ክርክር የአመልካች ጠበቃ ያቀረቡት ምክንያት በቂ ስላልሆነ መዝገቡ ሊንቀሳቀስ አይገባም በማለት ተከራክሯል። ችሎቱም የግራ ቀኙን ክርክር በመመርመር የአመልካች ጠበቃ በቀጠሮ ቀርቶ መዝገቡ ሊዘጋ የቻለው በሌላ ፍ/ቤት ቀጠሮ ነበረኝ የሚል እንጂ ሌላ በቂ ምክንያት ስላላቀረቡ እና ይህ ምክንያት ደግሞ በቂ ሆኖ ስላላገኘነው የተዘጋው መዝገብ ሊከፈት አይገባም በማለት ትዕዛዝ ሰጥቷል። የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ትዕዛዝ ቅር በመሰኘት ለማስለወጥ ነው።

የአሁን አመልካች ሐምሌ 29 ቀን 2011 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ የሥር የክልል ሰበር ሰሚ ችሎት በያዘው ቀጠሮ በችሎቱ ብቻ ሳይሆን አራት የተለያዩ መዝገቦች የነበሩ መሆኑ እየታወቀ መጋቢት 27 ቀን 2011 ዓ.ም የአመልካች ጠበቃ በሌላ ፍ/ቤት ቀጠሮ ነበረኝ እንጂ ሌላ በቂ ምክንያት አላቀረቡም በማለት የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነው። ምክንያቱም የሥር የሰበር ሰሚ ችሎት ሌላ ቀጠሮ መኖሩን ተቀብሎ እያለ ይህን ነባራዊ ሁኔታ፣ ከመከራከር መብትና የሕጉን ዓላማ አንጻር ከግንዛቤ ሳይገባ በቂ ምክንያት አልቀረበም በሚል መዝገቡን በመዘጋት የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲሻርልኝ፣ መዝገቡ ተከፍቶ ክርክሩን ሰምቶ ወሳኔ እንዲሰጥልኝ በማለት አመልክቷል።

የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን በማየት ፣አመልካች መዝገቡ በተዘጋበት ቀን ከሌላ ቦታ ሁለት መዝገብ ቀጠሮ ያለው መሆኑን ገለጾ እያለ ያከራከረው ምክንያት በቂ አይደለም የተባለበትን አግባብ ለማጣራት ሲባል ያስቀርባል በማለት ተጠሪ መልስ እንዲሰጡ ትዕዛዝ የሰጠ ሲሆን፣ በ24/4/2012 ዓ.ም በሰጡት መልስ ከአመልካች ጋር በፍ/ቤት በ27/7/2011 ዓ.ም በነበረን ቀጠሮ አመልካች ራሳቸው የቀረቡ ሲሆኑ ጠበቃቸው ግን በቀኑ በነበረን ሶስት ቀጠሮዎች አልነበሩም፣ ስለዚህ የሥር የክልል ሰበር ሰሚ ችሎት በዚህ ጉዳይ የሰጠው ትዕዛዝ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት ያልተፈጸመበት ስለሆነ እንዲጸናልኝ በማለት ተከራክሯል። የአሁን አመልካች የመልስ መልስ አቅርቦዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከፍ ሲል የተመለከተው ሲሆን ይህ ችሎት የግራ ቀኙን ክርክር አግባብነት ካላቸው የህግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንዲሁም የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል ሲባል ከተያዘው ጭብጥ አንጻር እንደሚከተለው መርምሮታል። እንደመረመርነው በአመልካች እና በተጠሪ መካከል በነበረው የባልና ሚስት የንብረት ክፍፍል ክርክር አመልካች የሥር ፍ/ቤት ወሳኔ በመቃወም የሰበር አቤቱታ ለክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አቅርበው ችሎቱ ግራ ቀኙን ለመስማት በቀጠረው ቀን ቀጠሮ የአመልካች ጠበቃ ከቀጠሮ በመቅረታቸው መዝገቡ የተዘጋ መሆኑን የግራ ቀኙ ክርክርና የችሎቱ የትዕዛዝ ግልባጭ ያሳያል። የአሁን ተጠሪ ካቀረቡት ክርክር መረዳት እንደሚቻለው በተባለው ቀጠሮ አመልካች ራሳቸው እንደቀረቡና የአመልካች ጠበቃ በቀኑ በነበራቸው ሶስት ቀጠሮዎች ያልነበሩ መሆናቸውን ገልጸዋል። የሥር የክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰጠው ትዕዛዝ እንዳረጋገጠው አመልካች ጠበቃ በተያዘው ቀን ቀጠሮ በሌላ ፍ/ቤት ቀጠሮ ነበረኝ በማለት የተጠቀሰውን

ፍሬ ነገር ከተቀበለ በኋላ ይህ በቂ ምክንያት ሊሆን አይችልም፤ አመልካች በቀጠሮው የቀሩበትን ሌላ በቂ ምክንያት አላቀረቡም በማለት ወደቅ አድርጓል። ከክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ትዕዛዝ መረዳት እንደሚቻለው በሌላ ፍ/ቤት ቀጠሮ መኖሩ በቂ ምክንያት ሊሆን እንደማይችል ነው።

እንደሚታወቀው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.73 መሰረት በአንድ ነገር ክስ ያቀረበ ሰው ክርክሩ እንዲሰማ በተወሰነ ቀን ቀጠሮ ሳይቀርብ የቀረ እንደሆነና ተከላኝ ቀርቦ የተከሰሰበትን ነገር በሙሉ ወይም በከፍተኛ ደመወዝ እንደሆነ ከላኝ በሌለበትም ቢሆን ፍ/ቤቱ ተከላኝ በሙሉ ወይም በከፍተኛ ላመነው ጉዳይ የፍርድ ወሳኔ ለመስጠት ይችላል። ከላኝ የካደ እንደሆነ ግን መዝገቡን በመዘጋት ያሰናብተዋል በማለት ይደነግጋል። ይህ ድንጋጌ ደግሞ ለይግባኝ ጉዳይም ተፈጻሚነት እንዳለው ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.32 [2] እና 74 [1] ድንጋጌ ይዘት መረዳት ይቻላል። በዚህ ረገድ ለሰበር ጉዳይ የተለየ የሥነ ሥርዓት ድንጋጌ እስከሌለ ድረስ ይህ የፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጉ ድንጋጌ ተፈጻሚነት ይኖረዋል ማለት ነው።

በዚህ መሰረት ከፍ ሲል በተጠቀሰው የሕግ ድንጋጌ መሰረት ከላኝ ክርክር በሚሰማበት ቀን ቀጠሮ በመቅረቱ መዝገቡ የተዘጋ እንደሆነ፣ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.74 [1] መሰረት መዝገቡ በተዘጋ በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ እንደገና ተከፍቶ ነገሩ እንዲታይለት መጠየቅ እንደሚችል እና ከላኝ በቀዳሚው ቀን ቀጠሮ ሳይቀርብ የቀረው በቂ ሆኖ በሚገመት እክል ምክንያት መሆኑን ፍ/ቤቱ የተረዳው እንደሆነ ስለ ኪሳራውና ስለ ወጪው አከፋፈል ተስማሚ መስሎ የታየውን ወሳኔ ከሰጠ በኋላ የተዘጋው መዝገብ ተከፍቶ ነገሩ እንደገና እንዲቀጥል ትዕዛዝ መስጠትና የሚሰማበትን ቀጠሮ መወሰን እንደሚችል ተመልክቷል። ነገር ግን በዚህ ድንጋጌ “በቂ ሆኖ የሚገመት እክል” ምን እንደሆነ የሚጠቁም ነገር የለውም።

በዚህ አግባብ አሁን ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ የአሁን አመልካች የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ለመስማት በያዘው ቀን ቀጠሮ ከችሎት ለመቅረት የቻለው የአመልካች ጠበቃ በቀጠሮው ቀን በሌላ ፍ/ቤት ቀጠሮ ስለነበረው መሆኑን የችሎቱ የትዕዛዝ ግልጻዊ ያሳያል። የሥር የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት የአመልካች ጠበቃ በቀን ቀጠሮው በሌላ ፍ/ቤት ቀጠሮ የነበረው መሆኑን አረጋግጦ ከተቀበለ በኋላ፣ ነገር ግን ይህ ምክንያት በቂ ሆኖ የሚገመት እክል አይደለም የሚል ድምዳሜ ላይ በመድረስ የተዘጋው መዝገብ መክፈት የለበትም ማለቱን መረዳት ተችሏል። ከፍ ሲል እንደተመለከተው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.74 [2] ድንጋጌ መሰረት “በቂ ሆኖ የሚገመት እክል” ምን እንደሆነ የተመለከተ ባይሆንም አመልካች ቀጠሮ ለመቅረት የቻለው በምን ምክንያት እንደሆነ አጠቃላይ ሁኔታውን መመርመር የሚያስፈልግ ሆኖ፣ አመልካች በራሱ ጉድለት ወይም ቸልተኛነት ቀጠሮውን ሳይከታተል ቀርቶ ካልሆነ በስተቀር፣ ፍትሕ የማግኘትና የመከራከር መብት ከግምት በማስገባት አመልካችን የገጠመው እክል እንደ በቂ ምክንያት በመውሰድ ለተጠሪ ተገቢ ኪሳራና ወጪ በማስከፈል፣ የተዘጋው መዝገብ ተከፍቶ ክርክሩ እንዲሰማ መድረጉ አግባብ ነው። በመሆኑም አመልካች ክርክሩን በጠበቃ ለማካሄድ ወስኖ በሕጉ አግባብ ተገቢውን ወክልና ሰጥቶ እያለ ጠበቃው ችሎት በሚሰጠው ቀን ቀጠሮ ተገኝቶ አመልካችን ወክሎ ተገቢውን ክርክር የማቅረብ ኃላፊነት ይኖርበታል። ነገር ግን ጠበቃ የተለያዩ

ደንበኞች ሊኖሩት ስለሚችሉ ፍ/ቤት በሚሰጠው ቀን ቀጠሮ በተቻለ መጠን ለደንበኞቹ ተገቢውን የጥብቅና አገልግሎት መስጠት በሚያስችለው አግባብ አጀንዳውን አስማምቶ ቀጠሮ እንዲያዘለት ለፍ/ቤቱ ማመልከት ይጠበቅበታል። ይህም ሆኖ ቀጠሮ ተደራርቦበት በአንድ ጊዜ በተለያዩ ችሎቶች የሚቀርብበትን እድል በማዛባቱ ምክንያት የባለጉዳዩ መዝገብ ከፍ ሲል በተጠቀሰው የህጉ ድንጋጌ መሰረት ተዘግቶ እንደሆነ፤ አጠቃላይ የነገሩን ሁኔታ በመመርመር፤ የአመልካች የመከራከርና ፍትሕ የማግኘት መብት ታሳቢ በማድረግ መዝገቡ ተከፍቶ ክርክሩ እንዲሰማ ማድረግ ተገቢ ነው።

ሲጠቃለል የአሁን አመልካች ራሱ በችሎት መገኘት በተጠሪ የተነገረ ቢሆንም ጠበቃው በሌላ ፍ/ቤት ቀጠሮ ስለነበረውና ባለመቅረቡ መዝገቡ የተዘጋ መሆኑን በፍሬ ነገር ደረጃ የሥር የክልል ሰበር ሰሚ ችሎት የተቀበለ እስከሆነ ድረስ፤ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.74 [2] መሰረት መዝገቡ የተዘጋው “በቂ ሆኖ በሚገመት እክል ምክንያት መሆኑን” የሚያስገነዝብ ሆኖ ሳለ፤ የሥር የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ይህ እክል በቂ ምክንያት አይደለም በማለት የተዘጋው መዝገብ ሊከፈት አይገባም በማለት የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ የሚከተለው ተወስኗል።

ወሳኔ

1. የትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ.102019 በ21/9/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የተዘጋው መዝገብ ሊከፍት አይገባም በማለት የሰጠው ትዕዛዝ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348 [1] መሰረት ተሸሯል።
2. የትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በፍርድ ሐተታው በተመለከተው አግባብ የአመልካች ጠበቃ ችሎቱ ክርክሩን ለመስማት በያዘው ቀን ቀጠሮ ሳይቀርብ የቀረው “በቂ ሆኖ በሚገመት እክል ምክንያት” ስለሆነ የተዘጋው መዝገብ ተከፍቶ የግራ ቀኙን ክርክር ሰምቶ ተገቢ ነው ያለውን ወሳኔ እንዲሰጥ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.341 [1] መሰረት ተመልሶለታል።
3. የዚህ ወሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍ/ቤቶች ይድረስ ብለናል።
4. የአሁን አመልካች በዚህ ምክንያት በተጠሪ ላይ ለደረሰባቸው ወጪና ኪሳራ ብር 5000 [አምስት ሺህ] ለተጠሪ ሊከፍሉ ይገባል ብለናል።
5. ይህ ችሎት የካቲት 4 ቀን 2012 ዓ.ም የሰጠው የአግድ ትዕዛዝ በዚህ ወሳኔ ተነስቷል። ይጻፍ።

መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሰ/ጥ

የሰ/መ/ቁ. 191402

መስከረም 26 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች፡- የማነ ግርማይ ጠቅላላ ሥራ ተቋራጭ ኃ/የተ/የግል ማህበር ፡- ጠበቃ አውግቸው ክብረት ቀረበ

ተጠሪ፡- 1. ቻይና ሲ ኢ ኤም ሲ ኢንጂነሪንግ ኩባንያ ሲ.ሚ.ት.ድ ፡- ጠበቃ ሙሉጌታ በላይ ቀረቡ

2. ወጋገን ባንክ አ.ማ. ፡- ነ/ፈ.ጅ በላይ ተህልቁ ቀረቡ

መዝገቡ ተምርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሠጠ።

ፍርድ

የሰበር አቤቱታው የቀረበው የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በሠጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሞበታል በሚል ነው። የክርክሩን አመጣጥ ከስር ፍርድ ቤት የመዝገብ ግልባጭ እንደተረዳነው አመልካች በስር ፍርድ ቤት ከሳሽ ሲሆን 1ኛ ተጠሪ 1ኛ ተከላሽ እና 2ኛ ተጠሪ 2ኛ ተከላሽ ነበሩ። አመልካች ለፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥሮች 220837 እና 228090 ያቀረባቸው ክሶች ተጣምረው የታዩ ሲሆን ይዘቱም 1ኛ ተጠሪ በወልቃይት ስኳር ፋብሪካ የሲቪል ወርክ ሥራዎች ለመገንባት ባወጣው ጨረታ አመልካች አሸናፊ በመሆን ሚያዝያ 26 ቀን 2008 ዓ/ም የግንባታ ውል ተደርጓል። ለዚህም የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ብር 20,800,000.00 እና የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ብር 28,801,383.62 ከ2ኛ ተጠሪ የተሠጠ በአመልካች ቀርቧል። 1ኛ ተጠሪ ግንባታው ዘግይቷል በሚል ጥቅምት 17 ቀን 2011 ዓ/ም ውሉን በመሠረዝ 2ኛ ተጠሪ በዋስትናው መሠረት እንዲፈጽምለትም ጠይቋል። ግንባታው የዘገየው አመልካች ባለሀብት ላይ በደረሰ ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያትና በ1ኛ ተጠሪ ጥፋት በመሆኑ የሥምምነት ውል ማቋረጥ ተግባሩ ውድቅ እንዲደረግና የችሮታ ጊዜ እንዲሰጠኝ እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ የቅድመ ክፍያ ዋስትና እና የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ገንዘብ ለ1ኛ ተጠሪ እንዳይከፍል ትዕዛዝ እንዲሰጥ ዳኝነት ጠይቋል። 1ኛ ተጠሪ

የሠጠው መልስ ውሉ የተቋረጠው አመልካች በሥምምነቱ መሠረት ባለመፈጸሙ ነው። አመልካች ጥፋት ባይኖርበትም ውሉን የማቋረጥ በሕግ መብት አለን። ውሉ የችሮታ ጊዜን አይፈቅድም። ሁለቱም ዋስትናዎች ያለ ቅድመ ሁኔታ የሚከፈሉ በመሆናቸው በፍርድ ቤት ክርክር የሚቀርብባቸውና የሚታገዱ አይደሉም። ስለዚህ ክስ ተቀባይነት የለውም በማለት ተከራክሯል። 2ኛ ተጠሪ በበኩሉ አመልካች እግድ ካላሰጠ በስተቀር ክፍያውን ለ1ኛ ተጠሪ እንፈጽማለን ብሏል።

የፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ግራ ቀኙን አከራክሮ ውሉ የግንባታ ውል በመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ. 3035 መሠረት አሠሪው ተቋራጭ አንዳችም ጥፋት ባያደርግም እንኳን የፈረመውን ውል ማፍረስ እንደሚችል ተደንግጓል። ለሥራ ተቋራጭ የሠጠው መብት ሌሎች የይገባኛል መብቶች/ጥቅሞች ካሉ ማቅረብ ነው። ስለዚህ ሕገ ውሉን በተናጠል ማፍረስ ስለሚፈቅድ ውሉ መፍረሱ ተገቢ ነው። በፈረሰ ውል የችሮታ ጊዜ ሊጠየቅ አይችልም። ዋስትናዎቹም በፍ/ሕ/ቁ. 1925(1) መሠረት ያለ ቅድመ ሁኔታ የተደረጉ በመሆኑ 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ ከመክፈል የሚያስቀር የሕግ ሆነ የውል ግዴታ የለም በማለት ክሱን ውድቅ በማድረግ ወስኗል። አመልካች ለፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ያቀረበው ቅሬታ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 337 መሠረት ተሠርሟል።

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሳኔ ነው። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘትም ከ1ኛ ተጠሪ ጋር ባደረገው የግንባታ ውል መሠረት ዝቀተኛ አፈጻጸም ነው ያለን ወይስ አይደለም የሚለውን እና ውሉ ቢቋረጥ እንኳን የምንጠይቀውን የተለያዩ ክፍያዎች መጠየቅ የምንችለው በሥምምነታችን መሠረት በግልግል ጉባዔ ሆኖ እያለ የግንባታ ውሉን አስመልክቶ በፍርድ ቤት ውሳኔ መስጠቱ ተገቢ አይደለም። ጉዳዩ ለግልግል ቀርቦ ውሳኔ እስኪያገኝ ድረስም በዋስትናው የተያዘው ብር 48,300,000.00 ገንዘብ ታግዶ እንዲቆይ ትዕዛዝ ሊሠጥ ይገባል የሚል ነው። የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን መርምሮ በውሳኔው አለመግባባት የሚፈታው በግልግል ጉባዔ እንደሆነ ተመልክቶ እያለ ይህ ታልፎ ውሉ ተቋርጧል፤ በዋስትና የተያዘው ገንዘብም ለ1ኛ ተጠሪ ይከፈል መባሉ ተገቢ መሆን አለመሆኑን ለማጣራት ተጠሪዎች መልስ እንዲያቀርብ በማዘዙ 1ኛ ተጠሪ ያቀረበው መልስ የአመልካች የሠበር አቤቱታ በዋነኛነት መሠረት ያደረገው እግድ እንዲሰጥ ሲሆን የእግድ ጥያቄ የሚቀርበው ዋና ክርክር ወይም ክስ ኖሮ ክርክሩ በፍርድ ቤት እስኪወሰን ድረስ ለጊዜው የሚሰጥ ትዕዛዝ ነው። ዋና ክርክር በሌለበት ገና ለገና ጉዳዩ በግልግል እስኪታይ ድረስ እግድ ይሰጥልኝ ብሎ ዳኝነት መጠየቅ በሕግ ያልተፈቀደ ነው። በሥር ፍርድ ቤትም ያልተነሳ ክርክር ነው። ክሱን ለግልግል ጉባዔ ማቅረብ እየቻለና የእግድ ጥያቄውን በዚህ ማቅረብ እየተቻለ ሆነ ብሎ ሥልጣን ለሌለው ፍርድ ቤት ክስ አቅርቧል። አመልካች ክስ ሲያቀርብ ፍርድ ቤቱ ሥልጣን የለውም በማለት የተከራከረን ሲሆን አመልካች ፍርድ ቤቱ ሥልጣን አለው በማለት ክርክር አቅርቧል። ይህም በውሉ መሠረት ለግልግል ጉባዔ ማቅረብ የሚችለውን መብቱን እንደተወ ይቆጠራል። ማንም ሠው በጥፋቱ ተጠቃሚ ሊሆን አይችልም። ውሉን ማቋረጥ መብት አለን። ዋስትናውም ያለ ቅድመ ሁኔታ የሚከፈል በመሆኑ እግድ ሊቀርብበት አይገባም በማለት

ተከራክሯል። 2ኛ ተጠሪ ለሠበር አቤቱታው መልስ ባያቀርብም በዚህ ችሎት በነበረው የእግድ ክርክር ላይ ቀርቦ የዋስትናው ገንዘብ ለ1ኛ ተጠሪ እንዳይከፈል እግድ ስለተሠጠበት እንጂ አንክፍልም አላልንም በማለት ክርክር አቅርቧል። አመልካች የመልስ መልስ በማቅረብ የሠበር አቤቱታውን በማጠናከር ተከራክሯል።

የክርክሩ ሂደት በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ሲሆን እኛም ፍርድ ቤት የግንባታ ውሉን አስመልክቶ ክርክር ለማድረግ ሥልጣን አለው ወይስ የለውም? የዋስትና ገንዘብ ለ1ኛ ተጠሪ እንዳይከፈል እግድ እንዲሰጥ ዳኝነት መቅረቡ የሥነ-ሥርዓት ሕጉን የተከለተ መሆን አለመሆኑን? በጭብጥነት በመያዝ መዝገቡን መርምረናል።

የመጀመሪያውን ጭብጥ እንደመረመርነው አመልካች ያቀረበው ክስ 1ኛ ተጠሪ በወልቃይት ስኳር ፋብሪካ የሲቪል ወርክ ሥራዎች ለመገንባት ባወጣው ጨረታ አመልካች አሸናፊ በመሆን ሚያዚያ 26 ቀን 2008 ዓ/ም የግንባታ ውል ተደርጓል። ለዚህም የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ብር 20,800,000.00 እና የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ብር 28,801,383.62 ከ2ኛ ተጠሪ የተሠጠ በአመልካች ቀርቧል። 1ኛ ተጠሪ ግንባታው ዘግይቷል በሚል ጥቅምት 17 ቀን 2011 ዓ/ም ውሉን በመሠረዝ 2ኛ ተጠሪ በዋስትናው መሠረት እንዲፈጽምለትም ጠይቋል። ግንባታው የዘገየው አመልካች ባለሀብት ላይ በደረሰ ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያትና በ1ኛ ተጠሪ ጥፋት በመሆኑ የሥምምነት ውል ማቋረጥ ተግባሩ ውድቅ እንዲደረግና የችሮታ ጊዜ እንዲሰጠኝ እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ የቅድመ ክፍያ ዋስትና እና የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ገንዘብ ለ1ኛ ተጠሪ እንዳይከፍል ትዕዛዝ እንዲሰጥ ዳኝነት የጠየቀ ሲሆን 1ኛ ተጠሪ በበኩሉ ውሉ የተቋረጠው አመልካች በሥምምነቱ መሠረት ባለመፈጸሙ ነው። አመልካች ጥፋት ባይኖርበትም ውሉን የማቋረጥ በሕግ መብት አለን። ውሉ የችሮታ ጊዜን አይፈቅድም። ሁለቱም ዋስትናዎች ያለ ቅድመ ሁኔታ የሚከፈሉ በመሆናቸው በፍርድ ቤት ክርክር የሚቀርብባቸውና የሚታገዱ አይደሉም። ስለዚህ ክሱ ተቀባይነት የለውም በማለት ተከራክሯል። 2ኛ ተጠሪም አመልካች እግድ ካላሰጠ በስተቀር ክፍያውን ለ1ኛ ተጠሪ እንፈጽማለን ብሏል። የሥር ፍርድ ቤቶች ውሉ የግንባታ ውል በመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ. 3035 መሠረት አሠሪው ተቋራጩ አንዳችም ጥፋት ባያደርግም እንኳን የፈረመውን ውል ማፍረስ እንደሚችል ተደንግጓል። ለሥራ ተቋራጩ የሠጠው መብት ሌሎች የይገባኛል መብቶች/ጥቅሞች ካሉ ማቅረብ ነው። ስለዚህ ሕጉ ውሉን በተናጠል ማፍረስ ስለሚፈቅድ ውሉ መፍረሱ ተገቢ ነው። በፈረሰ ውል የችሮታ ጊዜ ሊጠየቅ አይችልም። ዋስትናዎቹም በፍ/ሕ/ቁ. 1925(1) መሠረት ያለ ቅድመ ሁኔታ የተደረጉ በመሆኑ 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ ከመክፈል የሚያስቀር የሕግ ሆነ የውል ግዴታ የለም በማለት ክሱን ውድቅ አድርገዋል።

የአመልካች የሠበር አቤቱታ የተመሠረተው በግንባታው ውል መሠረት የሚጠየቁ ክፍያዎችን ለመጠየቅ በውላችን መሠረት አለመግባባት የሚፈታው በግልግል ጉባዔ በመሆኑ ግንባታ ውሉን አስመልክቶ

የተሠጠው ውሳኔ ተገቢ አይደለም እንዲሁም ክሱን ለግልግል ጉባዔ እስክናቀርብ ድረስ 2ኛ ተጠሪ የቅድመ ክፍያ ዋስትና እና የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ገንዘብ 48,300,000.00 ለ1ኛ ተጠሪ እንዳይከፍል ታግዶ ሊቆይ ይገባል የሚል ሲሆን 1ኛ ተጠሪ በበኩሉ ክሱን ለግልግል ጉባዔ ማቅረብ እየቻለና የእግድ ጥያቄውን በዚሁ ማቅረብ እየተቻለ ሆነ ብሎ ሥልጣን ለሌለው ፍርድ ቤት ክስ አቅርቧል። አመልካች ክስ ሲያቀርብ ፍርድ ቤቱ ሥልጣን የለውም በማለት የተከራከርን ሲሆን አመልካች ፍርድ ቤቱ ሥልጣን አለው በማለት ክርክር አቅርቧል። ይህም በውሉ መሠረት ለግልግል ጉባዔ ማቅረብ የሚችለውን መብቱን እንደተወ ይቆጠራል። ማንም ሠው በጥፋቱ ተጠቃሚ ሊሆን አይችልም በማለት ተከራክሯል።

አመልካች ሆነ 1ኛ ተጠሪ በዚህ ችሎት ባደረጉት ክርክር የግንባታ ውሉ አስመልክቶ ያለመግባባት ካለ የሚፈታው በግልግል ጉባዔ ስለመሆኑ መስማማታቸውን ግራ ቀኙ ተማምነዋል። የዳኝነት ሥልጣን በመርሕ ደረጃ የሚወሰነው በሕግ ቢሆንም ተዋዋሮች በሕግ በተፈቀደው አግባብ አለመግባባት የሚታይበትን የዳኝነት አካል የመምረጥ መብት አላቸው። ሰዎች በመካከላቸው ከፈጠሩት ሕጋዊ ተግባራት በመነጨ ወይም ከዚህ ጋር በተያያዘ ለወደፊት በመካከላቸው የሚፈጠረውን አለመግባባት ወይም ተፈጥሮ ያለውን አለመግባባት ከመደበኛ ፍርድ ቤት ወጭ በግልግል ዳኝነት በኩል ለመፍታት የመዋዋል ነጻነታቸውን በመጠቀም መስማማት እንደሚችሉ የፍ/ሕ/ቁ. 3328 እና የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 315(1) ያስረዳሉ። የግልግል ዳኝነት ሥምምነት በጽሁፍ በተዋዋሉት በዋናው ወላቸው በሚያደርጉት የግልግል ዳኝነት ስምምነት ቃል (Arbitration Clause) ወይም አስቀድሞ በመካከላቸው ተከስቶ ያለውን አለመግባባት በግልግል ዳኝነት ለመፍታት ራሱን በቻለ የጽሁፍ የግልግል ዳኝነት ስምምነት (Arbitral Submission) ሊመለከት ይቻላል።

ተዋዋሮች በውል አለመግባባቱ የሚታይበትን ሥርዓት ከወሰኑ ውል በፍ/ሕ/ቁ. 1731(1) እንደተመለከተው በተዋዋሮች መካከል እንደ ሕግ አስገዳጅ በመሆኑ በወሰኑት የዳኝነት አካል የመዳኘት ግዴታ ይጥልባቸዋል። በግልግል ዳኝነት ሊታይ የሚገባው ክስ ፍርድ ቤት ከቀረበ ፍርድ ቤት ጉዳዩን የማየት ሥልጣን የሌለው ስለመሆኑ ውሳኔውን መሠረት በማድረግ ተከራካሪዎች ወይም ፍርድ ቤቱም በግልግል እንዲታይ ሥምምነት መኖሩን ካወቀ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 9(2) መሠረት በማናቸውም የክርክሩ ደረጃ ሊያነሳው ይችላል። ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ለማየት ሥልጣን የማይኖረው በሕግ መሠረት ይሁን በተዋዋሮች የግልግል ዳኝነት ጉባዔን መምረጥ ውጤቱ ተመሳሳይ ነው። ተዋዋሮች በግልግል ዳኝነት ጉባዔ ሊታይ የሚገባን ጉዳይ ፍርድ ቤት ካቀረቡ በኋላ መልሰው ጉዳዩን ለግልግል ጉባዔ ማቅረብ የማይችሉት በሁለትዮሽ የኢንቨስትመንት ሥምምነቶች (Bilateral Investment Treaties) ሁለት አማራጮች የያዙ ድንጋጌዎች (fork in the road provisions) ሲኖሩ ነው። መርሁ ተዋዋሮች አለመግባባትን በዓለም አቀፍ የግልግል ጉባዔ ሆነ በሀገሪቱ ፍርድ ቤት እንዲታይ ሥምምነት ሲያደርጉ እና በመጀመሪያ በፍርድ ቤት ከታየ ሥምምነታቸውን መሠረት አድርገው ለሁለተኛ ጊዜ በዓለም አቀፍ

የግልግል ጉባዔ እንዲታይ ክስ ከማቅረብ የሚከለክል ነው። ይህም በሥምምነቱ ጉዳይ በሀገሪቱ ፍርድ ቤት ሆነ በግልግል ጉባዔ እንዲታይ አማራጭ የሚሰጥ መሆኑን መሠረት ያደረገ ነው። በዚህ አግባብ አማራጭ ሥምምነት ከሌለ ጉዳዮች ከፍርድ ቤት ውጭ እንዲታዩ ካስፈለገበት ዓላማ አንዱ የፍርድ ሂደት ቅልጥፍና (efficiency) ለመጨመር በመሆኑ ተዋዋሮች ጉዳይ በግልግል ጉባዔ እንዲታይ ከተስማሙ በኋላ ሊተው እንደሚችል መብት (waivable right) ተቆጥሮ ክሱን በፍርድ ቤት ካቀረቡት ለግልግል ጉባዔ የማቅረብ መብታቸውን እንደተውጡ የሚቆጠርና ፍርድ ቤት ጉዳዩን ለመመልከት ሥልጣን የሚሰጠው አይደለም። ሥለሆነም ጉዳያቸው በግልግል ዳኝነት ያደረጉትን የፅሁፍ ስምምነት በተመሳሳይ የፅሁፍ ምምነት አድርገው እስካላሻሻሉት ድረስ የዳኝነት ሥልጣን በተከራካሪዎች የክርክር አቀራረብ ሆነ ክርክሩ በደረሰበት ደረጃ ምክንያት የሚወሰን አይደለም። በግንባታ ውል አለመግባባት ላይ ዳኝነት ለመስጠት ሥልጣን ያለው የግልግል ጉባዔ በመሆኑ የሥር ፍርድ ቤቶች አመልካች የግንባታ ውል ማቋረጥ ተግባር ውድቅ ተደርጎ ውሉን የሚፈጽምበት የችሮታ ጊዜ እንዲሰጠው የጠየቀውን ዳኝነት በሥራ-ነገሩ አከራክረው መወሰናቸው ሥልጣን ሳይኖራቸው የተሠጠና መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ አግኝተነዋል።

ወደ ሁለተኛው ጭብጥ ስንመለስ አመልካች በሠበር አቤቱታው ለግልግል ጉባዔ የሚገቡንን ክፍያዎች በተመለከተ ክስ እስከምናቀርብ ድረስ ዋስትናዎች እንዳይከፈሉ ታግዶ እንዲቆይ ሊደረግ ይገባል ያለ በመሆኑ ለክርክሩ አወሳሰን ዋናው ጭብጥ ክስ ባልቀረበት ሁኔታ የእግድ ጥያቄ ሊቀርብ ይችላልን? ዋስትናዎቹ ያለቅድመ ሁኔታ የሚከፈሉ መሆናቸው ሲታይ እግድ ሊሰጥባቸው ይችላል ወይስ አይችልም? የሚለውን መመርመር ያስፈልጋል። በዚህ ረገድ 1ኛ ተጠሪ የሚከራከረው የእግድ ጥያቄ የሚቀርበው ዋና ክርክር ወይም ክስ ኖሮ ክርክሩ በፍርድ ቤት እስኪወሰን ድረስ ለጊዜው የሚሰጥ ትዕዛዝ ነው። ዋና ክርክር በሌለበት ገና ለገና ጉዳይ በግልግል እስኪታይ ድረስ እግድ ይሰጥልኝ ብሎ ዳኝነት መጠየቅ በሕግ ያልተፈቀደ ነው በማለት ነው።

እግድ በሠው የንብረት መብት አጠቃቀም ላይ ገደብ የሚፈጥር ነው። በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥት አንቀጽ 40(1) ላይ ጥበቃ የተደረገለት ንብረት መብት ላይ ገደብ ለማድረግ ደግሞ በሕግ በግልጽ በተመለከተ፣ ውስን ጉዳይና አፈጻጸሙም መብቱን መልሶ የመውሰድ ያህል ውጤት በማይፈጥር ሁኔታ ውስጥ ብቻ ሊሆን ይገባል የሚለው ስለሠብዓዊ መብት ጥበቃ የተደረጉ የሥምምነት ድንጋጌዎች ሆነ በሕገ-መንግሥቱ ውስጥ የተቀረጸ የሕግ መርሕ ነው። በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 151 መሠረት ከፍርድ ቤት ንብረት ተከብሮ እንዲቆይ (attachment) የሚደረግበትን ሥርዓትና ሁኔታ የሚመለከተው ሆነ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 154 መሠረት ነገሩ በፍርድ እስኪወሰን ወይም ሌላ ትዕዛዝ እስኪሰጥ ድረስ ንብረቱ እንዳለ እንዲቆይ፣ ከመጥፋት እንዲድን ወይም እንዳይበላሽ፣ ለሌላ ሰው ተላልፎ እንዳይሰጥ፣ ወደ ሌላ ስፍራ እንዳይዛወር ወይም እንዳይባክን የእግድ ትዕዛዝ የተጠየቀው ለጥያቄው መሠረት የሆነው ክስ

ቀርቦ ከሆነ እግድ መሰጠቱ የተከሰሱ ወገን የንብረት መብት አጠቃቀም ላይ የሚያስከትለውን ውጤት በመረዳት በጥንቃቄ መታየት ያለበት ነው።

የእግድ ትዕዛዝ በመርሕ ደረጃ የቀረበ ክስን መሠረት ያደረገ እና በሥነ-ሥርዓት ሕጉ አግባብ በተመለከቱት መስፈርቶች የሚሰጥ ነው። ዓላማው ደግሞ ክሱ ያለ ውጤት እንዳይቀርና ፍርድ በሚሰጥበት ጊዜም የሚፈጸምበት ንብረት እንዲኖርና ዜጎች መብታቸውን ማስከበር የሚችሉበትን ዕድል የሚፈጥርና በሂደቱም ፍርድ ቤቶች ላይ ያላቸውን እምነት የሚጨምር ነው። በመሆኑም ሠዎች ክስ ከማቅረባቸው በፊት ነገር ግን በክስ ዝግጅት ላይ እያሉ ተከላኝ የሚሆነው ወገን ጉዳዩን በመረዳት ክስ ሲቀርብ ክሱ ውጤት እንዳይኖረው በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 154(ለ) እንደተመለከተው ተግባሮችን እየፈጸመ ከሆነ፤ ተግባሩን አለመከላከል ሥነ-ሥርዓት ሕጉ የተቀረጸበትን ዓላማ እንዳይሳካ ያደርገዋል። ነገር ግን እግዱ እንዲሰጥ የተጠየቀው ክስ ሳይቀርብ ከሆነ ተከላኝ የሚሆነው ወገን ላይ ያልተገባ የመብት ገደብ እንዳይደረግበት፤ ጊዜያዊ እግድ የሚጠይቀው ወገን ክስ ለማቅረብ ዝግጅት ላይ እንዳለ፤ የክስ ዝግጅቱ ተጨማሪ ጊዜ ያስፈለገበትን ምክንያት፤ ክሱ እስኪቀርብ ድረስ የእግድ ትዕዛዙ ባይሰጥ የሚያስከትለው ጉዳት ማሳየት ያለበት ሲሆን ፍርድ ቤቱም ክሱን ለማቅረብ የሚያስፈልገውን ምክንያታዊ ጊዜ ድረስ ብቻ በጊዜ ገደብ የተገደበ የእግድ ትዕዛዝ ሊሰጥ ይችላል።

አመልካች እንዲሰጥ የጠየቀው የዋስትና ክፍያ የእግድ ትዕዛዝን እንደተመለከተው በግልግል ጉባዔ ክፍያ እንዲከፈለው የሚያቀርበው ክስ ካለ ለምን እስካሁን እንዳላቀረበ፤ ክስ ለማቅረብ እያደረገ ያለው ዝግጅትና የክስ ዝግጅቱ በዚህ ጊዜ ሂደት ሁሉ ያልተጠናቀቀበትን ምክንያት ላይ ክርክር ያላቀረበና ያላስረዳ በመሆኑ የእግድ ትዕዛዝ እንዲሰጥ ያቀረበው ጥያቄ የሕጉን መስፈርት ያላሟላ ስለሆነ አልተቀበለውም። በሌላ በኩል አመልካች የእግድ ትእዛዝ እንዲሰጠው የሚጠይቀው ያለቅድመ ሁኔታ የሚከፈል የዋስትና ክፍያን (irrevocable and unconditional bank bond guarantee) ነው። የገንዘብ ግዴታ/ዋስትና ሠነድ የፋይናንስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 648/2001 አንቀጽ 2(20) ጨምሮ በተለያዩ ሕጎች የፋይናንስ ቃል ኪዳን ወይም የፋይናንስ ግዴታን ለመፈጸም የሚሰጥ ወይም የሚያዝ ማንኛውም ሠነድ ሲሆን የግምጃ ቤት ሠነድን፤ የተስፋ ሠነድን እና ቦንድን ይጨምራል ተብሎ ትርጉም ተሰጥቶታል። ዋስትናው የተሠጠው ያለቅድመ ሁኔታ በመሆኑ የሚፈጸመውም በውሉ አግባብ ያለ ማናቸውም ቅድመ ሁኔታ መሆን ይገባዋል። ያለቅድመ ሁኔታ የሚከፈለን የዋስትና ክስ ስለሚቀርብ የሚታገድ ከሆነ የውሉን ባሕሪ የሚቀይረው ስለሚሆን ሕጉ ሆነ ተዋዋዮች ያሰቡትን ዓላማ ማሳካት አይችልም። ሥለሆነም ያለቅድመ ሁኔታ ለመክፈል በአመልካችና በተጠሪዎች መካከል የተገባውን የዋስትና ግዴታ ውል 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ እንዳይከፍል እንዲታገድለት ያቀረበው ጥያቄ ሕጋዊ ባለመሆኑ የሥር ፍርድ ቤቶች ጥያቄውን ውድቅ ማድረጋቸው ላይ የተፈጸመ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የለም ብለናል።

ውሳኔ

1. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ቸሎት በመዝገብ ቁጥር 186987 የካቲት 13 ቀን 2012 ዓ/ም እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 228090 ሕዳር 16 ቀን 2012 ዓ/ም የሠጡት ውሳኔ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348(1) መሰረት ተሻሽሏል።
2. አመልካች የግንባታ ውል ማቋረጥ ተግባር ውድቅ ተደርጎ ውሉን የሚፈጽምበት የችሮታ ጊዜ እንዲሰጠው የጠየቀውን ዳኝነት በሥራ-ነገሩ መወሰኑ ሥልጣን ሳይኖራቸው የተሠጠ በመሆኑ ተሽሯል።
3. የዋስትና ክፍያ ሊታገድ አይገባም ተብሎ የተሠጠው ውሳኔ በውጤት ደረጃ ጸንቷል።
4. በዚህ ቸሎት ለወጣ ወጭና ኪሣራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

ትዕዛዝ

- ❖ የውሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ።
- ❖ የካቲት 20 እና ሚያዝያ 08 ቀን 2012 ዓ/ም የተሠጠው እግድ ተነስቷል። ይጻፍ
- ❖ መዝገቡ ተዘግቷል ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ/መ/ቁ. 193312

የካቲት 25 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡-ብርሀኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ኑረዲን ከድር

ብርሀኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካቾች- 1. አቶ ጉዑሽ ካሳ

2. አቶ ዳንኤል ጸጋዬ

ተጠሪ- አቶ ሲሳይ ታረቀኝ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ አንድ ክስ በድጋሚ የቀረበ ነው ሊባል የሚችልበትን ሁኔታ የሚመለከት ነው። ክርክሩ በተጀመረበት በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተጠሪ ከሳሽ ሲሆን አመልካቾች ደግሞ ተከላሾች በመሆን ተከራክሯል።

የተጠሪ ክስ ይዘትም ተከላሾች ባለአክሲዮኖች የሆኑበት ጂድጂ የኮንስትራክሽን ስራዎች ኃላ/የተ/የግ/ማህበር የሚባል ከባሊያ በህዳሴ ግድብ ወስጥ የምንጣሮ ስራ ለመስራት ከብረታ ብረት ኢንጅነሪንግ ኮርፖሬሽን ጋር ወል የፈጸመ ሲሆን ከሳሽ እና ሌሎች ጓደኞቹ ደግሞ የምንጣሮ ስራውን ለመስራት ከከባሊያው የንዑስ ተቋራጭነት ወል ፈጽመን ስራውን የሰራን ቢሆንም ከባሊያው የሰራንበትን ገንዘብ ሊከፍለን ፍቃደኛ ባለመሆኑ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ክስ አቅርቦን ብር 21,362,40.00 ከታህሳስ 21 ቀን 2010 ዓ.ም ጀምሮ ከሚታሰብ ወለድ ጋር እንዲከፍል ተወስኗል። ይሁንና ከባሊያው በወሳኔው መሠረት ገንዘቡን ባለመክፈሉ የአፈፃፀም ክስ ያቀረብን ቢሆንም 1ኛ ተከላሽ (1ኛ አመልካች) ከባሊያው ምንም ዓይነት ገንዘብ የሌለው እና በምንጣሮ ስራው የተከፈለው ገንዘብ ያለመኖሩን ለፍርድ ቤቱ ገልጸዋል። ይሁንና ከ2006 ዓ.ም ጀምሮ ከባሊያው ብር 22,408,085 የተከፈለው መሆኑንና ለተከላሾችም ከ02/08/2006 ዓ.ም እስከ 19/10/2007 ዓ.ም ባለው ጊዜ ወስጥ በአጠቃላይ ብር 16,420,383.00 ለተከላሾች የተከፈለ መሆኑ ተረጋግጧል። ተከላሾች የከባሊያውን ትርፍ የተከፋፈሉት በንግድ ህጉ አግባብ ከባሊያው ትርፍ ማግኘቱ በኦዲተር ሳይረጋገጥ መሆኑ

ክፍፍሉን ህገ ወጥ የሚያደርገው ሲሆን ተከላሾች ይህን በማድረግ ከሳሽ በፍርድ ባገኘሁት መብት እንዳልጠቀም ምክንያት በመሆናቸው ወለዱን ጨምሮ ከተወሰነው ብር 2,811,436.48 ዉስጥ የእኔን ድርሻ ብር 702,859.12 ክሱ ከቀረበበት ጀምሮ ከሚታሰብ ህጋዊ ወለድ ጋር እንዲከፍሉ ይወሰንልኝ የሚል ነው።

አመልካቾች ክሱ በድጋሚ የቀረበ ነው የሚል የመጀመሪያ መቃወሚያ በማስቀደም የተለያዩ የፍሬ ነገር ክርክሮችን አቅርበው የተከራከሩ ሲሆን፤ ክሱ በድጋሚ የቀረበ ነው በሚል ላቀረቡት የመጀመሪያ መቃወሚያ መሠረት ያደረጉትም ከሳሽ ከሌሎች ከሳሾች ጋር አብሮ በመሆን በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 161772 በጂ.ዲ.ጂ የኮንስትራክሽን ስራዎች ኃላ/የተ/የግ/ማህበር ላይ ያቀረቡት ክስ የመጨረሻ ፍርድ የተሰጠው በመሆኑ በተመሳሳይ ጉዳይ ላይ ድጋሚ ዳኝነት ማቅረብ አይችልም የሚል ነው።

ጉዳዩ በመጀመሪያ የቀረበለት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ከግራ ቀኝ በዚህ መልኩ የቀረበውን ክርክር ከሰማ በኋላ ከሳሽ ከሌሎች ጋር በመሆን ክስ መስርተው ከኩባኒያው ጋር ባደረጉት የንዑስ ኮንትራት ዉል መሠረት ብር 2136240.00 እንዲከፈላቸው ተወስኗል፤ ፍርዱ ባለመፈጸሙ ምክንያት በአፈ/መ/ቁጥር 205193 አቅርበው ከሳሾች የአፈ.ፃፀም ተከላሽን ንብረት ወይም ገንዘብ አጣርተው ሲያቀርቡ አፈ.ፃፀሙ የሚቀጥል መሆኑን ጠቅሶ ፍርድ ቤቱ መዝገቡን መዝጋቱ መረጋገጡን፤ ይህ ከሆነ በኋላ የኩባኒያው ወራሾች በሆኑት ተከላሾች ላይ ከሳሽ ያቀረበው ክስ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 5 መሠረት በድጋሚ የቀረበ ነው በማለት ክሱን ወድቅ በማድረግ ወስኗል። ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በበኩሉ ተጠሪ ከሌሎች ሰዎች ጋር በመሆን ቀደም ሲል በመ/ቁጥር 161772 በሆነው መዝገብ ጂ.ዲ.ጂ ኮንስትራክሽን ኃላ/የተ/የግ/ማህበር ላቀረቡት ክስ ዉልን መሠረት ያደረገው ሲሆን በመ/ቁጥር 210891 በአሁን አመልካቾች ላይ ተጠሪ ያቀረቡት ክስ ደግሞ አመልካቾች የማህበሩን ገንዘብ ወደ እራሳቸው በማዛወራቸው የተወሰነላቸው ገንዘብ እንዳይፈጸምላቸው በማድረግ ጉዳት አድርሰዋል የሚል ያላግባብ መበልጸግን የሚመለከት በመሆኑ በድጋሚ የቀረበ ነው ለማለት አይቻልም በማለት የከፍተኛ ፍርድ ቤቱን ዉሳኔ በመሻር ወስኗል።

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም በዚህ ዉሳኔ ቅር በመሰኘት ለማስለወጥ ሲሆን፤ አመልካቾች በጠበቃቸው አማካይነት ሐምሌ 22 ቀን 2012 ዓ.ም አዘጋጅተው ባቀረቡት አቤቱታ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰጠው ዉሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነው የሚሉባቸውን ምክንያቶች በመዘርዘር ታርሞ እንዲወሰንላቸው ዳኝነት የጠየቁ ሲሆን፤ የአቤቱታቸው መሠረታዊ ይዘትም በአጭሩ የአሁን ተጠሪ አስቀድመው መርጠው እና ወስነው አመልካቾችን መክሰስ ሲችሉ ሆን ብለው ትተው ጂ.ዲ.ጂ ኮንስትራክሽን ስራዎች ኃላ/የተ/የግ/ማህበር ላይ በመ/ቁጥር 161770 ላይ ዳኝነት ጠይቀው ተወስኖላቸው የኩባኒያውን ንብረት ባገኙ ጊዜ መዝገቡን ማንቀሳቀስ እንዲችሉ መብት ተጠብቆላቸው

እያለ በአመልካቾች ላይ ያቀረቡት ክስ በተመሳሳይ ጉዳይ ላይ በድጋሚ የቀረበ ሆኖ እያለ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ክስ በድጋሚ የቀረበ አይደለም በሚል የሰጠው ውሳኔ ክስ በድጋሚ እንዳይቀርብ የሚከለክለውን የፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉን ዓይነተኛ ዓላማ ያገናዘበ አይደለም የሚል ነው።

የሰበር አቤቱታው በአጣሪ ችሎት ተመርምሮም ተጠሪ ያቀረቡት የመጀመሪያ መቃወሚያ ተቀባይነት የማግኘቱን አግባብነት ከፍ/ብ/ህጉ አንቀጽ 5 አንፃር ለማጣራት ሲባል ለሰበር ያስቀርባል በመባሉ ተጠሪ በተደረገላቸው ጥሪ መሠረት ህዳር 23 ቀን 2013 ዓ.ም በተፃፈ መልስ በስር ከፍተኛ ፍርድ ቤት የቀረቡት ሁለቱ ክሶች የተለያዩ በመሆናቸው ክስ በድጋሚ የቀረበ አይደለም በማለት በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የተሰጠ ውሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት አለመሆኑን ጠቅሰው ጸንቶ እንዲወሰንላቸው ዳኝነት ጠይቀዋል። አመልካቾች ባቀረቡት የመልስ መልስ አቤቱታቸውን በማጠናከር ተከራክረዋል።

ከስር ጀምሮ የጉዳዩ አመጣጥ እና የግራ ቀኝ ክርክር ይዘት በአጭሩ ከላይ የተገለጸውን ሲመስል ይህ ችሎትም መዝገቡን ለማስቀረብ በሰበር አጣሪ ችሎት የተያዘውን ጭብጥ ከግራ ቀኝ ክርክር እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መዝገቡን እንደሚከተለው መርምሮታል። እንደመረመረውም ተጠሪ ከሌሎች ሰዎች ጋር በመሆን ጂ.ዲ.ጂ ኃላ/የተ/የግ/ማህበር ላይ ባቀረቡት ክስ ከማህበሩ ጋር ባደረጉት የምንጣሮ ስራ ወል መሠረት ለሰሩት ስራ ያልተከፈላቸው ገንዘብ መኖሩን ጠቅሰው ዳኝነት መጠየቃቸውን ተከትሎ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት 15ኛ ፍትሐብሔር ችሎት ጉዳዩን በመ/ቁጥር 161772 ላይ አስተናግዶ ከታህሳስ 21 ቀን 2007 ዓ.ም ጀምሮ ከሚታሰብ ወለድ ጋር ብር 2136240.00 እንዲከፈላቸው መወሰኑንና ማህበሩ እንደ ፍርዱ ባለመፈጸሙ ምክንያትም የአፈ.ፃፀም ክስ ቀርቦበት ማህበሩ ገንዘብ እንደሌለው በመረጋገጡ ምክንያት ተጠሪን ጨምሮ በፍርዱ መብት ያገኙት ሌሎች ሰዎች ማህበሩ ገንዘብ ሲያገኝ የማንቀሳቀስ መብታቸው ተጠብቆ የአፈ.ፃፀም መዝገቡ ለጊዜው እንዲዘጋ ስለመደረጉ የግራ ቀኝ ክርክር እና የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ይዘት ያሳያል። ተጠሪ ለዚህ የሰበር አቤቱታ ምክንያት በሆነው ክስ ለጠየቁት ዳኝነት መሠረት ያደረጉት አመልካቾች የጂ.ዲ.ጂ ኃላ/የተ/የግ/ማህበር ባለአክሲዮኖች በተለይም 1ኛ አመልካች የማህበሩ ስራ አስኪያጅ በመሆን የማህበሩን ስራ ባልተገባ መንገድ በመምራት ማህበሩ ትርፍ ማግኘቱ ሳይረጋገጥ ለማህበሩ የተከፈለውን ገንዘብ የንግድ ህጉ ከሚፈቅደው ወጪ ያላግባብ ተከፋፍለው ማህበሩ ገንዘብ እንዳይኖረው በማድረግ ተጠሪ በማህበሩ ላይ ያስፈረደውን ገንዘብ እንዳያገኝ ምክንያት መሆናቸውን ስለመሆኑ ለመገንዘብ ተችሏል። እንግዲህ የተጠሪ ክስ ይዘት ይህ ከሆነ ቀደም ሲል በማህበሩ ላይ በቀረበው ክስ መነሻነት የተሰጠ ውሳኔ ተጠሪ በአመልካቾች ላይ ያቀረበውን ክስ በድጋሚ የቀረበ ነው የሚያስብለው መሆን ያለመሆኑ የዚህን ችሎት ምላሽ የሚያሻው መሠረታዊ ጭብጥ ይሆናል።

በመሠረቱ የፍትሐብሔር የክርክር አመራር ሥርዓት ዓይነተኛ ዓላማ የክርክርን ሂደት ለማቀላጠፍና አንድ ደረጃ ላይ ሲደርስ መቋጫ ለማበጀት መሆኑ ይታወቃል። ይህን ዓላማ ለማሳካት ከተደነገጉት የፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ጽንሰ ሃሳቦች ውስጥ አንዱ የመጨረሻ ፍርድ ያገኙ ጉዳዮች (Res judicata) የሚለው ጽንሰ ሃሳብ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጋችን አንቀጽ 5 ላይ በግልጽ ተመልክቷል። በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 5 ድንጋጌ መሠረት ማንኛውም ፍርድ ቤት ወይም በህግ የዳኝነት ስልጣን የተሰጠው አካል ክርክሩን ተቀብሎ የመጨረሻ ውሳኔ ከሰጠ በኋላ ቀድሞ በፍርድ የተወሰነው ክርክር ሥረ ነገርና የተያዘው ጭብጥ አንድ ዓይነት ከሆነ በክርክሩ ላይ የነበሩት ወይም ከተከራካሪ መብት ያገኙት 3ኛ ወገኖች በዚያው ነገር ላይ ሁለተኛ ክስ ወይም ማንኛውም ዓይነት ሌላ ክርክር ሊቀርብባቸው አይችሉም። አንድ ጉዳይ አስቀድሞ በፍርድ ያለቀ ነው ለማለት መረጋገጥ ካለባቸው ሁኔታዎች ውስጥ ቀደም ሲል ቀጥተኛ የፍሬ ነገር ጭብጥ የነበሩ ጉዳዮች በድጋሚ በቀረበው ክስም ላይ በቀጥታ የፍሬ ነገር ጭብጥ ሆነው መቅረባቸው፣ ቀደም ሲል የነበረውን ክርክር አሁን በክርክር ተሳታፊ በሆኑ ወገኖች ወይም ከእነሱ መብት በተላለፈላቸው ወገኖች መሆኑንና እነዚህ ጉዳዮችም ቀደም ሲል በተካሄደው ሙግት የመጨረሻ ውሳኔ ያረፈባቸው መሆኑን ስለመሆኑ ከድንጋጌው መገንዘብ የሚቻል ሲሆን ይህ ሰበር ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 28522፣ 36780 እና በሌሎች መዛግብት ላይ የሰጣቸው የህግ ትርጉሞችም ይህንኑ የሚያስገነዝቡ ናቸው። ቀጥተኛ የፍሬ ነገር ጭብጥ የሚለው ሐረግ አጠቃላይ ይዘቱ ሲታይም በመጀመሪያው ክርክር ላይ በአንደኛው ወገን ተጠይቆ በሌላኛው ወገን የተካደ ወይም በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ የተካደ እና በዚህ ጉዳይ ላይም ውሳኔ የተሰጠበት ወይም ሊሰጥበት ይገባ የነበረ መሆኑንም መገንዘቡ ተገቢ ነው። አዲስ በቀረበው ክስ መሠረት በጭብጥነት ተይዞ እልባት ሊሰጥበት የሚገባ ጉዳይ በሌላ መዘገብ ላይ በጭብጥነት ተይዞ እልባት የተሰጠበት መሆኑ ከተረጋገጠ ምንም እንኳን በቀደመው ክስ ለተጠየቀው ዳኝነት ምክንያት የሆነው ጉዳይ አዲስ ከቀረበው ክስ ጋር የተለያየ ቢሆንም አዲስ የቀረበውን ክስ መሠረት በማድረግ በጭብጥነት ተይዞ መጣራት የሚገባው ጭብጥ በቀደመው ክርክር እልባት የተሰጠበት መሆኑ ከተረጋገጠ አዲስ የቀረበው ክስ ድጋሚ የቀረበ (resjudicata) ነው የማይባልበት ምክንያት የለም።

ከዚህ አንጻር የተያዘውን ጉዳይ ስንመለከት፣ ከፍ ሲል እንደተገለጸው፣ ተጠሪ ከሌሎች ሰዎች ጋር በመሆን ቀደም ሲል በማህበሩ ላቀረቡት ክስ መሠረት ያደረጉት በመካከላቸው የተደረገውን የምንጣሮ ስራ ውል ሲሆን በክሱ ላይ የተመለከተውን ገንዘብ ማህበሩ የመክፈል ኃላፊነት ያለበት መሆን ያለመሆኑን አጣርቶ በመወሰን ረገድ በጭብጥነት የሚያዘው ወይም በጭብጥነት ተይዞ ሲሆን የሚችለው በመካከላቸው የምንጣሮ ስራ ውል ግንኙነት መኖር ያለመኖሩ እና ውሉ መኖሩ ካልተካደ ወይም መኖሩ በማስረጃ ከተረጋገጠ ማህበሩ በውሉ መሠረት ገንዘቡን የማይከፍልበት ህጋዊ ምክንያት መኖር ያለመኖሩ ነው። በአንጻሩ ለዚህ ሰበር አቤቱታ ምክንያት በሆነው ጉዳይ ላይ ግን ተከሳሾች የአሁን አመልካቾች እንጂ ማህበሩ (ማህበሩ ምንም እንኳን በአመልካቾች የተቋቋመ ቢሆንም ራሱን

የቻለ ህላገትና ያለው መሆኑን ልብ ይሏል) አይደለም፤ አመልካቾች ከፍሬ ነገር ጋር በተያያዘ ያቀረቡትን ክርክር መሠረት በማድረግም በፍርድ ቤቱ የሚያዘው ጭብጥ አመልካቾች ለማህበሩ መከፈል የነበረበትን ገንዘብ ከህግ አግባብ ወጪ ተከፋፍለው በዚህም ምክንያት ማህበሩ ገቢ እንዲያጣ አድርገዋል? ወይስ አላደረጉም? ድርጊቱን መፈጸማቸው ከተረጋገጠ ይህ ድርጊታቸው ተጠሪ በማህበሩ ላይ ያስወሰነውን ገንዘብ እንዳያገኝ ምክንያት ሆኗል ወይ? አልሆነም? የሚሉ እና ተያያዥ ጭብጦች እንደሚሆን ይታሰባል። ይህም የሚያሳየው ተጠሪ በአመልካቾች ላይ ባቀረበው ክስ እና በቀደመው መዝገብ ላይ በሚያዙ የክርክር ጭብጦች መካከል ልዩነት መኖሩን ነው። ለዚህ ሰበር አቤቱታ ምክንያት የሆነውን ክስ መሠረት በማድረግ ከላይ በተመለከተው መልኩ የሚያዙ ከጭብጦች በቀደመው ክርክር በጭብጥነት አልተያዙም፤ መያዝ የሚገባቸው ጭብጦችም አይደሉም። በመዝገብ ቁጥር 161772 ላይ በቀረበው ክስ መነሻነት ለተሰጠ ወሳኔ ምክንያት የሆነው ወል ሲሆን፤ አሁን በተያዘው ጉዳይ ለተጠየቀው ዳኝነት ምክንያት የሆነው ከወል ወጪ ኃላፊነትን የሚመለከት መሆኑ ሲታይ በሁለቱ መዝገቦች ላይ የቀረቡት ክሶች የተለያዩ የክስ ምክንያቶችን መሠረት ያደረጉ መሆናቸውን ነው።

በአጠቃላይ በመ/ቁጥር 161772 ላይ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የተሰጠ ወሳኔ ተጠሪ ለዚህ ሰበር አቤቱታ ምክንያት የሆነውን ክስ እንዳያቀርብ የሚከለክል ባለመሆኑ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት፤ የተጠሪ ክስ በድጋሚ የቀረበ አይደለም በሚል ምክንያት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሰጠውን ወሳኔ በመሻር፤ የሰጠው ወሳኔ በሁለቱ መዝገቦች ላይ በቀረቡት ክሶች መካከል ያለውን መሠረታዊ ልዩነት እና ባህሪ ክስ በድጋሚ ቀርቧል ለማለት የሚቻልበትን ሁኔታ አስመልክቶ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 5 ላይ ከተመለከተው ድንጋጌ ጋር በማገናዘብ የተሰጠ ትክክለኛ ወሳኔ ነው ከሚባል በስተቀር በዚህ ችሎት ሊታረም የሚችል መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነው ለማለት የሚያስችል ህጋዊ ምክንያት የለም። ስለሆነም ተከታዩ ተወስኗል።

ወሳኔ

1. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 178204 በቀን 28/07/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 348(1) መሠረት ፀንተዋል።
2. በዚህ ችሎት የተደረገው ክርክር ያስከተለውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/መ

የሰ/መ/ቁ.186816

መስከረም 26 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች፡- ወ/ሮ ታንጉት ዲበኩሉ

ተጠሪ፡- 1. አቶ ይታያል ዲበኩሉ

2. ወ/ሮ የወን በልስቲ

መዝገቡ ተምርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሠጠ።

ፍርድ

የሰበር መዝገቡ የቀረበው የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሠበር ችሎት በሠጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሞበታል በሚል ነው። የክርክሩን አመጣጥ ከስር ፍርድ ቤት የመዝገብ ግልባጭ እንደተረዳነው አመልካች በሥር ፍርድ ቤት ከሳሽ ሲሆኑ ተጠሪዎች ተከላሾች ነበሩ። አመልካች ያቀረቡት ክስ በአዲስ ዓለም ወረዳ በሚገኘው ይዘታዬ ላይ ያለን የባህር ዛፍ አትክልት ተጠሪዎች ቆርጠው ስለወሰዱ ግምቱን ብር 100,000.00 እንዲከፍሉኝ የሚል ነው። ተጠሪዎች ያቀረቡት መልስ የአመልካችን ባህር ዛፍ ቆርጠን ጉዳት ያላደረሰን በመሆኑ ክሱ ተቀባይነት የለውም በማለት ተከራክረዋል። በአማራ ክልል የአዲስ ዓለም ንዑስ ወረዳ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 00749 ጉዳዩን መርምሮ አመልካች ላይ ለደረሰው የንብረት ጥቅም ጉዳት ተጠሪዎች ብር 15,000.00 እንዲከፍሉ ሠኔ 28 ቀን 2010 ዓ/ም ወስኗል። አመልካች በጉዳት መጠኑ ላይ ባለመስማማት ይግባኝ ለምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡ ሲሆን ፍርድ ቤቱ በመዝገብ ቁጥር 73226 ሕዳር 25 ቀን 2011 ዓ/ም በሠጠው ውሳኔ የደረሰው ጉዳት ግራ ቀኙ በመረጧቸው ገለልተኛ ሽማግሌዎች እንዲገመትና ቀድሞ ከተሰሙት ምስክሮች ቃል ጋር በመመዘን በጉዳዩ ላይ እንደገና ውሳኔ እንዲሰጥበት ለወረዳ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት መልሶታል። የአዲስ ዓለም ንዑስ ወረዳ ፍርድ ቤት የደረሰውን ጉዳት ካስገመተ በኋላ ለአመልካች ብር 8,000.00 ከወጭና ኪሣራ ጋር እንዲከፈላቸው

ግንቦት 12 ቀን 2011 ዓ/ም ውሳኔ ሰጥቷል። አመልካች ያቀረቡትን ይግባኝ የምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 337 መሠረት ሠርዟል። የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሠበር አጣሪ ችሎት የአመልካች የሠበር አቤቱታን በአብላጫ ድምጽ ለሠበር ሰሚ ችሎቱ አያስቀርብም በማለት ወስኗል።

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሳኔ ነው። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘትም ተጠሪዎች የጉዳት ካሳ ብር 15,000.00 እንዲከፍሉ በተሠጠው ውሳኔ ላይ ያቀረቡት ይግባኝ የለም። ካሳው አንሷል በማለት ይግባኝ ያቀረብኩት አመልካች ሆኜ እያለ የመጀመሪያ ቅሬታዬን ባላገናዘበ መልኩ ቀድሞ ከተወሰነው በታች ብር 8,000.00 እንዲከፈለኝ መወሰኑ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት የሚል ነው። የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን ተመልክቶ አመልካች ባቀረቡት ይግባኝ መነሻነት ግምቱ እንደገና እንዲሰራ ጉዳዩ ሲመለስ ቀድሞ ከተወሰነው በታች መወሰኑ ሕጋዊነቱን ለማጣራት ተጠሪዎች መልስ እንዲያቀርቡ በማዘዙ ተጠሪዎች መጥሪያ ደርሷቸው ባለመቅረባቸው ጉዳዩ በሌሎች ታይቷል።

የክርክሩ ሂደት በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ሲሆን እኛም ክርክሩ የሥነ-ሥርዓት ሕጉን ተከትሎ የተመራ መሆን አለመሆኑን? በጭብጥነት በመያዝ መዘገቡን መርምረናል።

እንደመረመርነው አመልካች ያቀረቡት ክስ በአዲስ ዓለም ወረዳ በሚገኘው ይዘታዬ ላይ ያለን የባህር ዛፍ አትክልት ተጠሪዎች ቆርጠው ስለወሰዱ ግምቱን ብር 100,000.00 እንዲከፍሉኝ ይወስንልኝ የሚል ሲሆን ተጠሪዎች የሚከራከሩት የአመልካችን ባህር ዛፍ ቆርጠን ጉዳት ያላደረስን በመሆኑ ክሱ ተቀባይነት የለውም በማለት ነው። ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤት አመልካች ላይ ለደረሰው የንብረት ጥቅም ጉዳት ተጠሪዎች ብር 15,000.00 እንዲከፍሉ ሲወስን አመልካች በጉዳት መጠኑ ላይ ባለመስማማት ይግባኝ አቅርበው ይግባኝ ሰሚ ችሎት የደረሰው ጉዳት ግራቀኝ በመረጧቸው ገለልተኛ ሽማግሌዎች እንዲገመትና ቀድሞ ከተሰሙት ምስክሮች ቃል ጋር በመመዘን በጉዳዩ ላይ እንደገና ውሳኔ እንዲሰጥበት ለወረዳ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት መልሶታል። ጉዳዩ የተመለሰለት ፍርድ ቤትም የደረሰውን ጉዳት ካስገመተ በኋላ ለአመልካች አስቀድሞ ከተወሰነው ካሳ በመጠኑ የሚያንስ ብር 8,000.00 እንዲከፍል ውሳኔ ሰጥቷል።

የአመልካች የሠበር አቤቱታም ተጠሪዎች ይግባኝ ባላቀረቡበት ሁኔታ አስቀድሞ ከተወሰነው ካሳ በታች መወሰኑ የሥነ-ሥርዓት ሕጉን የተከተለ አይደለም በማለት ነው። መመርመር ያለበት ጭብጥም የሥር ፍርድ ቤቶች የክርክር አመራር ሥርዓት ነው። ክርክሩን በፍትሐ ብሔር ሥነ-ሥርዓት ሕጉ መሰረት መምራት እና መቆጣጠር የፍርድ ቤቱ ኃላፊነት ሲሆን በተገቢው ሁኔታ ካልተመራ የሥነ-ሥርዓት ሕጉን ዓላማዎች የሆኑትን እንደ አንጻራዊ እውነትን የመፈለግ፣ ሥነ-ሥርዓታዊ ፍትህ፣ ክርክርን ውጤታማ፣ ወጭና ጊዜ ቆጣቢ በሆነ አግባብ መምራት የመሳሰሉትን ማሳካት ስለማይቻል የተከራካሪዎችን መብት ይነካል። ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከው ፍርድ ቤት ክሱን በሥራ-ነገሩ

አከራክሮና ማስረጃ ሰምቶ ለአመልካች ተገቢ ነው ያለውን ካሳ ወስኗል። አመልካች በካሳ መጠኑ ላይ ይግባኝ በማቅረባቸው ይግባኝ ሰሚ ችሎቱ ጉዳዩ እንደገና ተጣርቶ እንዲወሰን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት ለሥር ፍርድ ቤት መልሶታል።

በሥነ-ሥርዓት ሕጉ ይግባኝ ሰሚ ችሎት ጉዳዩን ወደሥር ፍርድ ቤት የሚመለስበት ሁኔታ የመጀመሪያው በአንቀጽ 341(1) የተመለከተ ሲሆን ይህም የሥር ፍርድ ቤት ወደ ሥራ-ነገሩ ሳይገባ በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ላይ ውሳኔ ከሰጠና ውሳኔው በይግባኝ ሰሚ ችሎት ከተለወጠ ሊመረምራቸው የሚገቡ ነጥቦችን በመለየት ጉዳዩን የሚመለስበት ሥርዓት ነው። ሁለተኛው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343 እና 344 ላይ የተደነገገው በዚህ ችሎትም ለተያዘው ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለው ሲሆን ውሳኔው በሥራ-ነገሩ የሠጠው ፍርድ ቤት መያዝ የሚገባውን ጭብጥ ባለመያዙና ማጣራት የሚገባውን ፍሬ ነገር በተገቢው ሁኔታ ሳያጣራ ሲወሰን ይግባኝ ሰሚ ችሎቱ እንደገና እንዲመረምርና ማስረጃ እንዲሰማ ጉዳዩ የሚመለስበት ሥርዓት ነው። የሥር ፍርድ ቤት መያዝ የሚገባውን ጭብጥ አለመያዙ ሁልጊዜ ጉዳዩ እንደገና እንዲታይ ለመመለስ በቂ ምክንያት አይደለም። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 342 እንደተመለከተው በሥር ፍርድ ቤት የቀረበው ማስረጃ በቂ ከሆነ የተያዘውን ጭብጥ በማሻሻል ወይም በመለወጥ ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ሳይመለስ የመጨረሻ ፍርድ ሊሰጥ ይገባል። ይህም የሥነ-ሥርዓት ሕጉ ጊዜና ወጪ ቆጣቢ በሆነ አግባብ ክርክሩ እንዲመራ ያለውን ዓላማ ያሳያል። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 342 መሠረት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሚሰጠው ፍርድ የመጨረሻ መሆኑ መገለጹ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት የሚሰጠው ፍርድ የመጨረሻ አለመሆኑን የሚያስገነዝብ ነው። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት ጉዳዩ ሲመለስ የሥር ፍርድ ቤት ያጣራውን ማስረጃ፣ የወሰደውን እርምጃና ለነገሩ አወሳሰን ምክንያት ያደረገውን በመግለጽ ለይግባኝ ሰሚ ችሎት እንደሚልክ በድንጋጌው ንዑስ ቁጥር ሁለት ላይ ተመልክቷል። የሥር ፍርድ ቤት አጣርቶ የሚልከው ማስረጃ ሆነ ማናቸውም ዓይነት ውሳኔ የቀድሞው መዝገብ አባሪ ሆኖ እንደሚቆጠር በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(2) ላይ ተገልጿል። ሥለሆነም ይግባኝ ሰሚ ችሎት የመጨረሻ ፍርድ የሚሰጠው የመዝገቡ አባሪ ተሟልቶ ውጤቱ ከቀረበለት በኋላ ነው። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 344(1) መሠረት የሥር ፍርድ ቤት በአዲስ አጣርቶ በላከው የመዝገቡ አባሪ ላይ መቃወሚያ ያለው ወገን ክርክሩን (አስተያየቱን) የሚያቀርበው ይግባኝ ሰሚ ችሎት በሚወስነው ጊዜ መሆኑ ተመልክቷል። የሥር ፍርድ ቤት የሚልከው አባሪ እንደ አዲስ ውሳኔ የማይቆጠርና ራሱን ችሎ ይግባኝ የማይባልበት በመሆኑ አዲስ የይግባኝ መዝገብና ቅሬታ የሚቀርብበት አይደለም። በመሆኑም ይግባኝ ሰሚ ችሎት አዲስ በመጣው የመዝገብ አባሪ ላይ ግራ ቀኙ ክርክር እንዲያደርጉበት እድል ከሠጠ በኋላ አስቀድሞ ከተከፈተው የይግባኝ መዝገብና ክርክር ጋር መርምሮ በይግባኝ ላይ ውሳኔ ይሠጣል።

የሥነ-ሥርዓቱ ሕጉ ከ342-344 ያሉት ድንጋጌዎች በሥራ-ነገሩ ታይቶ የተወሰነ ጉዳይ ላይ በተቻለ መጠን ወደ ሥር ፍርድ ቤት ሳይመለስ ጭብጡን በይግባኝ ሰሚ ችሎቱ በኩል እንዲለወጥ ተደርጎ

ክርክሩ እንዲቋቋም የሚያዘና መጣራት የሚገባው ነገር ካለ ግን ግራ ቀኙ ሆኑ ማስረጃዎች በቅርብ በሚገኙበትና ጉዳዩ በተጀመረበት ፍርድ ቤት እንዲታይ እድል የሚሰጥና የተጣራው ውጤት ሲቀርብም አዲስ የይግባኝ መዝገብ ሳይከፈት ቀድሞ በተመለሰበት መዝገብ ተጠቃሎ እንዲታይ መደረጉ የሥነ-ሥርዓት ሕጉ ክርክርን ውጤታማ፣ ወጪና ጊዜ ቆጣቢ በሆነ ሁኔታ እንዲመራ ያለውን ሃሳብ ያሳያል። በፍርድ ቤቶች በተግባር የሚሰራበት የተሰማው ማስረጃ በቂ ሆኖ የተያዘው ጭብጥ ስህተት በመሆኑ ብቻ ጉዳዩ የሚመለስበት ሥርዓት የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 342ን ድንጋጌ ያልከተለና ሊታረም የሚገባው ነው። ጉዳዩ በፍሬ ነገሩ የሚጣራና የሥር ፍርድ ቤት እንዲመለከተው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343 መሠረት የሚመለስ ከሆነም ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ የመጨረሻ ፍርድ የሚሰጥበት ሳይሆን የሥር ፍርድ ቤት አጣርቶ እስኪልክ ውጤቱን የሚጠብቅበትና የሥር ፍርድ ቤት ባጣራው ነጥብ ሆነ በወሰደው እርምጃ ላይ አዲስ ይግባኝ ሳይቀርብበት ከቀድሞ ይግባኝ መዝገብ ጋር አባሪ በመሆን የሚቀርብ ነው። ተጣርቶ ከቀረበ በኋላ ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤቱ አንድ ላይ ፍርድ የሚሰጥበት ነው። በፍርድ ቤቶች ያለው አተገባበሩ ግን ይግባኝ ሰሚ ችሎት ጉዳዩ እንደገና እንዲጣራ በሠጠው ውሳኔ ሆነ የሥር ፍርድ ቤት አጣርቶ በደረሰበት ድምዳሜ ላይ በሁሉም ውሳኔዎች ላይ ይግባኝ ሆነ የሠበር አቤቱታ በማቅረብ አንድ ጉዳይ የተለያዩ ፍርድ ቤቶች ላይ እንዲታይ የሚያደርግ አላስፈላጊ የፍርድ ቤቱን ሆነ የተከራካሪዎችን ጊዜና ወጪ የሚወስድ እና ፍርድ ቤቶች ላይ የሥራ ጫና በመፍጠር ውጤታማ እንዳይሆኑ የሚያደርግ ሥነ-ሥርዓት ሕጉ ካሰበው ዓላማ ውጭ የሆነ መታረም ያለበት የክርክር አመራር ግድፈት ነው።

በተያዘው ጉዳይ አመልካች በተወሰነው ካህ አነሰኝ በማለት ይግባኝ ያቀረቡ በመሆኑ ጉዳዩ በሥረ-ነገሩ የተወሰነ መሆኑን ያሳያል። ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩ እንደገና እንዲወሰን የመለሰበት ፍርድ ላይ በቀጥታ ይግባኝ ሆነ የሠበር አቤቱታ ባይቀርብበትም በፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 119851 ቅጽ 23 ላይ ተጠቃሎ ሲመጣ የሠበር አቤቱታ ሊቀርብበት የሚችልና ሰበር ችሎት የሚመረመር ስለመሆኑ በተሠጠው ትርጉም መሠረት የውሳኔው ተገቢነትን ተመልክተናል። ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ለካህ አወሳሰኑ የንብረቱ ግምት መገመት አስፈላጊ ነው ካለ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) እንደተመለከተው ግምቱ ተጣርቶ እንዲቀርብለት በማዘዝ መዝገቡን ለጊዜው በመዘጋት ውጤቱን መላክ ሲገባው ጉዳዩን በመጀመሪያ የተመለከተው ፍርድ ቤት እንደ አዲስ እንደገና እንዲወስን መመለሱ ተገቢ አይደለም። ጉዳዩ የተመለሰለት ፍርድ ቤት ካህ መጠኑ ላይ መርምሮ ቀድሞ ከወሰነው ብር 15,000.00 በመቀነስ ብር 8,000.00 ለአመልካች እንዲከፈል ወስኗል። አመልካችም የሚከራከሩት ብር 15,000.00 ካህ ሲወሰን አነሰኝ በማለት ይግባኝ ያቀረብኩት እኔ ሆኜ እያለ ተጠሪዎች ካህ መጠኑ በዛ በማለት ያቀረቡት ይግባኝ ሳይኖር ቀድሞ ከተወሰነው በታች መወሰኑ ይግባኝ ያቀረብኩበትን ዓላማ ይጥሳል በማለት ነው። ይግባኝ የሚቀርበው በሥር ፍርድ ቤት የተሰራውን ስህተት ለማረምና በይግባኝ ባይ መብት የደረሰውን ጉዳት ለማስተካከል ነው። የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343 እና 344 በሚያዘው አግባብ

የንብረቱ ግምት ተጣርቶ እስኪመጣ ጠብቆ ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ቢወስን ኖሮ ቀድሞ ከተወሰነውና ይግባኝ ክቀረበበት ክብር 15,000.00 በታች ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ሊወስን አይችልም ነበር። ምክንያቱም ብር 15,000.00 ካህ መወሰኑን ተጠሪዎች ተቀብለውት ይግባኝ ያላቀረቡበት በመሆኑ ነው። ሥነ-ሥርዓት ሕጉ ከሚያዘው ውጭ ጉዳዩ ላይ የሥር ፍርድ ቤት በሥራ-ነገሩ እንደገና እንደ አዲስ እንዲወስን በመመለሱና ፍርድ ቤቱም በሕግ አግባብ የመሠለውን የመወሰን ነጻነት ያለው በመሆኑ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤት ቀድሞ የወሰነውን በመለወጥ ወስኗል። ውጤቱም አመልካች የካህ መጠኑ በቂ አይደለም በማለት ይግባኝ ካቀረቡበት ብር 15,000.00 በታች የሆነ ብር 8,000.00 ካህ እንዲወስን ሆኗል። በዚህም ይግባኝ የሚቀርበው በሥር ፍርድ ቤት የተሰራውን ስህተት ለማረምና በይግባኝ ባይ መብት የደረሰውን ጉዳት ለማስተካከል ዓላማ ቢሆንም በሂደቱ የይግባኝ ሥርዓትን ዓላማ የለወጠና ይግባኝ ባለው ሠው ላይም የመብትና የጥቅም ጉዳት በሚያመጣ ሁኔታ ክርክሩ ተመርቷል። አመልካች ላይ የመብት ጥሰት ያስከተለው የሥር ፍርድ ቤቶች የክርክር አመራር ግድፈት መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ አግኝተነዋል። ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤት የግምት ውጤት ለይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት ከተላከ በኋላ ግራ ቀኙ ክርክር አድርገውበት አመልካች አስቀድሞ ባቀረቡት የይግባኝ መዘገብና ቅሬታ መሠረት በይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ ውሳኔ ሊሰጥበት የሚገባ ጉዳይ ነው።

ከዚህ ጋር ተያይዞ ሊመረመር የሚገባው ጭብጥ የፍብ/ሥ/ሥ/ሕ.ቁ. 343(1) አተገባበር በሰበር ችሎት ያለው ውጤት ነው። የሠበር ችሎት በዋነኛነት የሚመራበት ሥርዓት በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥት፣ በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 እና ማሻሻያ አዋጅ ቁጥር 454/1997 የተመለከቱ ልዩ ደንቦች ካልሆነ በቀር፣ ልዩ የሥነ-ሥርዓት ደንብ እስካልወጣለት ድረስ፣ በፍትሕ ብሔር ሥነ-ሥርዓት ሕግ ስለይግባኝ አቀራረብ የተመለከተው ሰበር ችሎቱም ተፈጻሚ ነው። ሰበር ሰሚ ችሎት በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥቱ አንቀጽ 80(3) ሆነ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 10 ላይ በመጨረሻ ውሳኔ ላይ በተፈጸመ መሠረታዊ የሕግ ስህተት እንጂ ማስረጃው ተመዘኖ የተደረሰበትን የፍሬ ነገር ድምዳሜ ላይ እንዲመለከት ሥልጣን አልተሰጠውም። ይህም ማስረጃ ማጣራትና መመዘን ሥልጣን እንደሌለው ያስገነዝባል። ማስረጃ ለመስማትና ለመመዘን ሥልጣን የለውም ማለት ግን ከማስረጃ ጋር የተያያዘ ጭብጥ ያለውን የሠበር አቤቱታ አይመለከትም ማለት አይደለም። ማስረጃ ለመመዘን ሥልጣን የተሰጠው ፍርድ ቤት ማስረጃ ሲቀበል የተከራካሪዎችን እኩል የመደመጥ መብት ካላከበረ፣ የማስረጃ ሽክም (burden of production) የማን ነው የሚለውን ካልለየ፣ የማስረጃ ተቀባይነትና ተገቢነት ላይ መከተል የሚገባውን ሥርዓት ካልተከተለ፣ በምዘና ጊዜ የሁሉንም ተከራካሪዎች ማስረጃ አብሮ ካልመዘነ፣ የተለየ የማስረጃ ደረጃ (standard of proof) የሚጠይቁ ጉዳዮችን በሚጠይቀው ደረጃ ልክ መረጋገጡን ካላሳየ እና በመሠረታዊ ሕግ ሆነ በሥነ-ሥርዓት ሕግ ያሉትን የማስረጃ ሕጎችና መርሆች ካላከበረ ጉዳዩ የማስረጃ ምዘና ሳይሆን የሕግ አተረጓጎም ስህተትና

ፍርድ ቤት ያለበትን ኃላፊነት አለመወጣት ስለሚሆን የሰበር ሰሚ ችሎቱ የሚመለከተው ጉዳይ ይሆናል።

በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 342 በተመለከተው ድንጋጌ መሠረት በሥር ፍርድ ቤት የቀረበው ማስረጃ በቂ ከሆነ ነገር ግን የጭብጥ አመሠራረቱ የፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 246 እና ተከታይ ድንጋጌዎችን መሠረት ያላደረገ ከሆነ የተያዘውን ጭብጥ በማሻሻል ወይም በመለወጥ ጉዳዩን ሳይመልስ የሰበር ችሎቱ ሊወሰን ይችላል። ከዚህ ውጭ ማስረጃ ማጣራትና መመዘን የሚጠይቅ ተግባር ከሆነ እና በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) እንደተመለከተው ለሥር ፍርድ ቤት የሚመለስ ሲሆን የሥር ፍርድ ቤት አጣርቶ የሚልከው ውጤት ቀድሞ ከተሰማው ማስረጃ ጋር ምዘና የሚጠይቅ ከሆነ ሰበር ችሎት ማስረጃን በመመዘን የፍሬ ነገር ድምዳሜ ላይ ሊደርስ ስለማይችል ጉዳዩ የተመለሰለት የሥር ፍርድ ቤት አዲስ ያጣራውን አባሪ አድርጎ ሳይልክ ቀድሞ ከተሰማው ማስረጃና ክርክር ጋር አጣምሮ ተመልክቶ ጉዳዩ ላይ እንደገና እንደ አዲስ ውሳኔ የሚሰጥበት ይሆናል። ይህም የሥነ-ሥርዓት ሕጉ አቀራረጽና አተገባበር ላይ የተለየ ውጤት የሚያስከትል ነው።

የሥነ-ሥርዓት ሕጉ የወጣው የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥት ሥራ ላይ ከመዋሉ በፊት በመሆኑ የክርክር አመራር ሥርዓቱ በሕገ-መንግሥቱ ስለ ሰበር ችሎት የተሠጠውን ሥልጣን ታሳቢ ያደረገ አይደለም። ሕገ-መንግሥቱ በአንቀጽ 9(1) ላይ እንደተመለከተው የሀገሪቱ የበላይ ሕግ በመሆኑ የሥነ-ሥርዓት ሕጉ በሕገ-መንግሥቱ ሰበር ችሎት ካለው ሥልጣን ጋር ተጣጥሞ መተርጎም ይኖርበታል። ሥለሆነም በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) የተመለከተው ጉዳዩ የሥር ፍርድ ቤት እንደገና ተመልክቶ ማስረጃ በማጣራትና ተገቢ ያለውን እርምጃ በመውሰድ ለመለሰለት ፍርድ ቤት አባሪ በማድረግ የሚመለስበት ሥርዓት ማስረጃ እንደገና እንዲመዘን የሚያደርግ ከሆነ ሰበር ሰሚ ችሎቱ ይህን የማድረግ ሥልጣን ስለሌለው ጉዳዩ የተመለሰለት ፍርድ ቤት እንደ አዲስ ውሳኔ የሚሰጥበት እንጂ ጉዳዩ ለሰበር ችሎቱ ሊመለስ አይችልም በማለት ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል።

ውሳኔ

1. የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት በመዝገብ ቁጥር 90436 ጥቅምት 21 ቀን 2012 ዓ/ም፣ የምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 73226 ሕዳር 25 ቀን 2011 ዓ/ም እና በመዝገብ ቁጥር 75183 ሠኔ 12 ቀን 2011 ዓ/ም እንዲሁም የአዲስ ዓለም ንዑስ ወረዳ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 00749 ግንቦት 12 ቀን 2011 ዓ/ም የሠጡት ውሳኔ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348(1) መሰረት ተሸሯል።
2. የምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 73226 የዘጋውን መዝገብ በማንቀሳቀስ የሥር ንዑስ ወረዳ ፍርድ ቤት ስለካሣ አወሳሰኑ በመዝገብ ቁጥር 00749 የቀረበውን የንብረት

ግምት ውጤት አመልካች አስቀድመው ካቀረቡት የይግባኝ መዝገብና ቅሬታ ጋር መርምሮ የመሠለውን እንዲወስን ጉዳዩን በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 343(1) መሠረት መልሰናል።

3. በዚህ ችሎት ለወጣ ወጭና ኪሣራ አመልካች የራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

ትዕዛዝ

- ❖ የውሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ። የምዕራብ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በውሳኔው መሠረት እንዲፈጽም አዘናል። ይጻፍ
- ❖ መዝገቡ ተዘግቷል ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሠ/መ/ቁጥር 185837

መጋቢት 29 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች :-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ኑረዲን ከዲር

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች:- ጆሮር ኮንስትራክሽን

ተጠሪ :- አስማማው ኃላ/የተ/የግ/ማኅበር

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የግንባታ ሥራ ወል አፈጻጸምን መሰረት ላደረገው ክርክር የተሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው ተብሎ የቀረበ አቤቱታ መነሻ ያደረገ ሆኖ ይህ ውሳኔ የተሰጠው ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ተብሎ የሚወሰንበትን ሥርዓትና በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድ ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያየት ለማድረግ በሕግ የተሰጣቸው ሥልጣን ተግባራዊ የሚሆነው መቼና በምን ሁኔታ ነው የሚሉትን ጭብጦች በተመለከተ ነው።

አመልካች በግልግል ዳኝነት ጉባኤ በተጠሪ ላይ በመሰረተው ክስ ከተጠሪ ጋር በቀን 20/01/2006ዓ/ም በፈጸመው የሕንጻ ግንባታ ወል ሁለት ምድር ቤቶች፣ አንድ የመነሻ ፎቅና ዘጠኝ ፎቆች ያሉት የሆቴል ሕንጻ በጠቅላላ ዋጋ በብር 44,475,608.75 ለመገንባት ተስማምቶ የዋጋውን 10% ቅድመ ክፍያ ተቀብሏል። ተጠሪ አንድ ተጨማሪ ፎቅ እንዲጨመር በመጠየቁ የዲዛይን ክለሳ ከተደረገ በኋላ በአመልካች ለተሰራው ስራ ክፍያ ተጠይቆ አምስት ጊዜያዊ የክፍያ ምስክር ወረቀቶች (Interim payment certificates) ተዘጋጅተው በተዋዋዮችና በአማካሪ መሐንዲሱ በጊጋር ኮንሰልት እየጸደቁ ቢቀርቡም ተጠሪ በመጀመሪያዎ የክፍያ ምስክር ወረቀት የተጠየቀውን ቢከፍልም ከሁለተኛ የክፍያ ምስክር ወረቀት ያልተከፈለውን ቀሪ ክፍያ፣ ከሶስተኛ እስከ አምስተኛ ምስክር ወረቀቶች የተጠየቀውን ክፍያ አልከፈለም። በወሉ ጠቅላላ ሁኔታዎች አንቀጽ 59.2.4 መሰረት ክፍያ አለመፈጸም ወሉን ለማቋረጥ የሚያበቃ መሰረታዊ የወል ጥሰት ነው። በተጨማሪም ተጠሪ የወሉን አንቀጽ 59.2.2 በመተላለፍ

ሥራው ከ28 ቀናት በላይ እንዲቆም አድርጓል።በእነዚህ ምክንያቶች አመልካች ወሎን በማቋረጥ በወሎ ላይ በመጀመሪያ ጉዳዩ ለአማካሪ መሐንዲስ ታይቶ መወሰን ስላለበት ለአማካሪ መሐንዲሱ አቅርቦ ማስወሰኑን ገልጾ ከሁለተኛ ክፍያ ምስክር ወረቀት ሳይከፈል የቀረደ። ከሶስተኛ እስከ አምስተኛ ምስክር ወረቀቶች ተጠይቆ ያልተከፈለውን ብር 9,282,136.82፣ክፍያ ለዘገየበት ጊዜ የታሰበ ወለድ ብር 1,022,707.50፣የቀረ የትርፍ ጥቅም ብር 1,695,261.09፣ሥራው በመዘግየቱ ያስከተለ ተጨማሪ ወጪ ብር 1,770,691.38፣ተቀንሶ የተያዘ ክፍያ ብር 874,183.94፣በግንባታ ስፍራ የሚገኙ ቁሳቁሶች ዋጋ ብር 31,344.16፣ተጨማሪ እሴት ታክስ(ተ.እ.ታ) ብር 655,722.02 በድምሩ ብር 14,447,339.50 ተጠሪ እንዲከፍለኝ ይወስንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቋል።

ተጠሪ ለክሱ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በማስቀደም በሰጠው የፍራ ነገር መልስ ወሎ ከተቋረጠ በኋላ ጊዜያዊ የክፍያ ምስክር ወረቀት መሰረት በማድረግ (የመጨረሻ የክፍያ ምስክር ወረቀት ባለመሆኑ) ክፍያ አልተፈጸመም በሚል ምክንያት ክስ መመስረት አይችልም። አማካሪ መሀንዲሱ የክፍያ ምስክር ወረቀቶቹን ያጸደቀው በአመልካች ጋር በመመሳጠር ነው።ይህ በመታወቁ አማካሪ መሐንዲሱ በሌላ ላይፍ ኮንሰልት በተባለ አማካሪ መተካቱ ለአመልካች ተገልጾለት እያለ ለዚህ አማካሪ አመልካች የክፍያ ጥያቄ አላቀረበለትም።በወሎ አንቀጽ 43.1 መሰረት የወለድ ጥያቄው በአማካሪ መሐንዲሱ ያልጸደቀ በመሆኑ ተቀባይነት የለውም።በኋለኛው አማካሪ መሐንዲስ በተዘጋጀው የማጠቃለያ ክፍያ ምስክር ወረቀት አመልካች የሥራው ሥራ ሙሉ በሙሉ ግድፈት ያለው(Defective)መሆኑ ስለተረጋገጠ በወሎ ጠቅላላ ሁኔታዎች አንቀጽ 57 እና 60/2 መሰረት አመልካች ሊያነሳው የሚችል የክፍያ ጥያቄ አይኖርም።አማካሪ መሀንዲሱ ባጸደቀው የመጨረሻ ክፍያ የምስክር ወረቀት አመልካች በወሎና በወሎ መሰረት በጸደቁት የሥራ ለውጥ ትእዛዞች (Variation Orders)መሰረት የሰራው ሥራ ዋጋ ብር 11,563,316.00 ሲሆን የተከፈለው ከተ.እ.ታ በፊት ብር 11,311,995.00 ነው።በአጠቃላይ አመልካች የሕንጻውን የመዳረሻ ወለል(Lobby entrance floor)ከዋናው የቦሌ መንገድ ጋር በእኩል ከፍታ መስራት ሲገባው ከመንገዱ በላይ 1.34 ሜትር አስበልጦ በመስራቱ ሕንጻው ለታቀደለት ተግባር እንዳይወል ስለሚያደርገው በዲዛይኑ መሰረት እንዲያስተካክል ተጠይቆ ፈቃደኛ ሳይሆን ቀርቷል።የመሰረቱ የኮንክሪት ንጣፍ፣የግድግዳ አፈር መጠበቂያ ስራው፣ እና የኮንክሪት ምሰሶዎች በሕግ የተቀመጠውን ደረጃ በጠበቀ አኳኋን አልተሰሩም።እንዲሁም የወሃ መከላከያ ጥጋቱ በሽክላ መሰራት ሲገባው ወስጡ ክፍት በሆነ ብሎኬት የተሰራ በመሆኑ እነዚህ ግድፈቶች ሕንጻውን በማይጠገንበት ደረጃ ያደረሱ ስለሆኑና ይህም በአመልካች ጥፋት የደረሰ በመሆኑ በወሎ መሰረት ለአመልካች ክፍያ አይገባም በማለት ተከራክሯል።

እንዲሁም ተጠሪ የተከሳሽ ከሳሽነት ክስ በማቅረብ የግንባታ ሥራው በአግባቡ አልተሰራም በማለት አስቀድሞ ለአመልካች የተከፈለ ገንዘብ እንዲመለስለት፣የካሳ ክፍያና የተሰራው ሥራን ለማስፈረስ የሚያስፈልግ ወጪ ጨምሮ በድምሩ ብር 17,126,759.00 እንዲከፈለው ዳኝነት ጠይቋል።አመልካች

ለተከላኸ ከሳሽነቱ ክስ በሰጠው መልስ ለተከላኸ ከሳሽነቱ ክስ መሰረት ያደረገው ላይፍ ኮንሰልት የተባለው አማካሪ መሐንዲስ የሰራውን ሪፖርት ነው። ተጠሪ አማካሪ መሐንዲሱን የቀጠረው ወሎ ከተቋረጠ ከረጅም ጊዜ በኋላ በመሆኑና ግንባታውን ሲቆጣጠርና ወሎን ሲያስተዳድር የነበረው ጊጋር የተባለው አማካሪ መሐንዲስ የቁጥጥር ሥራውን ስርቶ ክፍያውን ያጸደቀ በመሆኑ ግንባታውን ተቆጣጥሮ ያልሰራውን መሐንዲስ አማካሪ አድርጎ መቅጠሩም ሆነ ይህ አማካሪ ያቀረበውን ሪፖርት መሰረት አድርጎ ያቀረበው ክስ የሕግም ሆነ የወል ድጋፍ ስለሌለው ክስ ወደቅ ሊሆን ይገባል የሚሉትንና ሌሎች መከራከሪያዎችን በማንሳት ክስ ወደቅ ሊሆን ይገባል ሲል ተከራክሯል።

የግልግል ዳኝነት ጉባኤው የግራ ቀኙን ክርክር፣ ምስክሮች፣ የሙያ ምስክርነት በመስማት እና የሰነድ ማስረጃዎች በመመርመር በቀን 18/01/2011/9/ም በአብላጫ ድምጽ በሰጠው ወሳኔ ተጠሪ ወሎ ከተቋረጠ በኋላ ላይፍ ኮንሰልት የተባለውን አማካሪ ስለቀጠረ ይህ አማካሪ በቀጣይ የሚኖረውን የግንባታ ሂደት በተመለከተ የሙያ ድጋፍ ሊሰጥ ከሚችል በስተቀር በግራ ቀኙ መካከል በነበረው ወል መነሻ የተሰራውን ግንባታ በተመለከተ ወደ ኋላ ተመስርቶ አማካሪ መሐንዲስ መሆን ስለማይችል ይህ አማካሪ መሀንዲስ ያዘጋጃቸውን ማስረጃዎች ተቀባይነት የለውም በማለት እነዚህን ማስረጃዎች መሰረት በማድረግ ተጠሪ ያቀረበውን ክርክር ወድቅ አድርጓል። አመልካች የግንባታ ሥራውን በወሎ እና በዲዛይኑ መሰረት ባለመስራቱ እና የተሰራው የሕንጻ ግንባታ ጉድለት ያለበት ሆኖ እያለ ወሎን አለአግባብ አቋርጧል በማለት አመልካች በክፍያ ምስክር ወረቀቶቹ ሊከፈለኝ ይገባል ሲል የጠየቀውን እና ለሌሎች በክስ የጠየቃቸው ክፍያዎች እንዲሁም በግንባታ ሥፍራ ቀርተዋል የተባሉ እቃዎች ከነዋጋ ግምታቸው በማስረጃ የተደገፈ አይደሉም በማለት ወድቅ በማድረግ ወስኗል። ተጠሪ ያቀረቡትን የተከላኸ ከሳሽነት ክስ በተመለከተ በአመልካች የተሰራው ግንባታ ሥራ ላይ ያለው ጉድለት በተጨማሪ ሥራ ሊስተካከል እንደሚችል በማስረጃ በመረጋገጡና ይህም በተጠሪ ላይ ተጨማሪ ኪሳራ ስለሚያስከትልበት አመልካች ከሁለተኛ እስከ አምስተኛ የክፍያ ምስክር ወረቀቶች እንዲከፈለው ጠይቆ ሳይከፈለው የቀረው ብር 7,461,146.02 ተጠሪ ጉድለቱን ለማስተካከል የሚደርስበትን ኪሳራ ለመካስ በቂ ነው በማለት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2102/1 የተደነገገውን በመጥቀስ በርትእ በመወሰን ለተጠሪ የሚከፈል ክፍያ የለም በማለት ወስኗል።

በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ሁለቱም ወገኖች በተለያዩ መዝገቦች ላይ ይገባኝ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርበው ፍርድ ቤቱም ግራ ቀኙን አከራክሮ በመ/ቁጥር 165539 ላይ በቀን 30/01/2012 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ የግልግል ዳኝነት ጉባኤው የሰጠውን ወሳኔ በማሻሻል የግልግል ዳኝነት ጉባኤው በላይፍ ኮንሰልት የቀረበውን ሙያዊ አስተያየት ሳይቀበል ከግራ ቀኙ የቀረቡትንና ሌሎች ማስረጃዎችን መሰረት አድርጎ የግራ ቀኙን ክርክር ማየቱ ተገቢ ነው። እንዲሁም የግልግል ዳኝነት አካሉ አመልካች የሰራው ግንባታ ጉድለት አለበት በማለት እንዲሁም አመልካች እንዲከፈለው የጠየቀው የተለያዩ ክፍያዎች ሊከፈለው አይገባም ሲል የሠጠው ወሳኔ ተገቢ ነው በማለት ወስኗል። በሌላ በኩል የተለያዩ ጭብጦችን

በመያዝ የግልግል ዳኝነት ጉባኤው ግራ ቀኝ በሚመርጡት ወይም በሌላ ገለልተኛ ኮሚቴ ወይም በባለሙያ እንዲጣራ አድርጎ የመሰለውን እንዲወስን ጉዳዩን በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 343/1 መሰረት ለግልግል ዳኝነት ጉባኤ መልሰለታል።

አመልካች በቀን 09/03/2012 ዓ/ም በ20 ገጽ ላይ የተጻፈ የሰበር የአቤቱታ ያቀረበው ከላይ በተመለከተው መሰረት በተሰጡ ወሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በማለት ሲሆን ይዘቱ በአጭሩ፡-የግንባታ ሥራውን የሚቆጣጠረውና ወሉን የሚያስተዳድረው አማካሪ መሐንዲስ በኩል አመልካች የሠራው ግንባታ ጉድለት አለበት በሚል አልተረጋገጠም።በሁለቱም በኩል ያሉት የሕንጻው መግቢያዎች በየአቅጣጫው ካለው መንገድ ጋር ታሳቢ ተደረጎ ዲዛይን የተሰራው ዋናው የቦሌ መንገድ እንደገና ከመሰራቱ በፊት ሲሆን የቦሌ መንገድ ፈርሶ እንደ አዲስ በመሰራቱና መንገዱ ቀድሞ ከነበረበት ዝቅ በማለቱ ምክንያት የሕንጻው ሁለቱ መግቢያዎች በኩል ያለው የመንገድ ክፍታ ቢለያይም ይህንን ታሳቢ በማድረግ በአማካሪ መሐንዲሱ በተሰጠ ማስተካከያ መሰረት በአመልካች ግንባታ ተፈጸመ እንጂ በአመልካች ጥፋት ምክንያት የተፈጠረ ጉድለት አይደለም።ተጠሪ በአማካሪ መሐንዲሱ በጸደቁት ከሁለተኛ እስከ አምስተኛ የክፍያ ምስክር ወረቀቶች የተጠየቁ ክፍያዎች ቅሬታ ካለው ለአማካሪ መሐንዲሱ በማቅረብ ከማሳረም በስተቀር ክፍያውን አልፈጽምም ማለት ስለማይችልና አማካሪ መሀንዲሱ የተሰራው ስራ ትክክል መሆኑን አረጋግጦ እያለ ከሁለተኛ እስከ አምስተኛ የክፍያ ምስክር ወረቀቶች የተጠየቀውን ክፍያ ተጠሪ እንዲከፍል አለመወሰኑ በሰ/መ/ቁጥር 44604 ላይ የተሰጠውን አስገዳጅ ትርጉም እና የወሉን አንቀጽ 24 የሚቃረን ነው።ተጠሪ ግንባታው እንዲቆም የሰጠው ትእዛዝ በ28 ቀናት ውስጥ አለማንሳቱና በአማካሪ መሀንዲሱ የተፈረሙ የክፍያ ምስክር ወረቀቶችን በ90 ቀናት ውስጥ አለመክፈሉ መሰረታዊ የወል ጥሰት በመሆኑ በአማካሪ መሀንዲስ የተረጋገጡ ክፍያዎች ከ13.75 ወለድ ጋር ለአመልካች እንዲከፈል አለመወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።እንዲሁም በክሱ የተጠየቁ ሌሎች ክፍያዎች ለአመልካች ሊከፈል እንደሚገባ ወልንና ሕግን መሰረት በማድረግ በማስረጃ ተደግፎ ተጠይቆ እያለ በግልግል ዳኝነት ጉባኤውና በይግባኝ ሰሚው ችሎት ወድቅ መደረጉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።የተጠሪ የተከሳሽ ከሳሽነት ክስን ያቀረበው የግንባታ ሥራውን ሲቆጣጠርና ወሉን ሲያስተዳድር ባልነበረ እና የግንባታ ወሉ ከተቋረጠ ከረጅም ጊዜ በኋላ የተቀጠረው አማካሪ ያቀረበውን ማስረጃ መሰረት በማድረግ በመሆኑ የተከሳሽ ከሳሽነት ክሱ ወድቅ መደረግ ነበረበት።ወሳኔዎቹ ተሸረዉ በድምሩ ብር 14,447,339.40 ከነወለዱ ለአመልካች ሊከፈል ይገባል ተብሎ ይወሰንልኝ በማለት አቤቱታውን አቅርቧል።

አንደኛ ሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም በሁለት ዳኞች ተፈርሞ በኮምፒዩተር በተዘጋጀ የትእዛዝ ፎርም ላይ ተፈርሞበት ትእዛዝ መሰጠቱን መዘገቡ ያሳያል።የትእዛዙ ይዘትም፡- “በቀረበው የሰበር አቤቱታ በግልግል ዳኝነት ጉባኤና በይግባኝ ሰሚው ችሎት በተሰጡ ወሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተሰርቷል ለማለት የሚያስችል እንዳልሆነ ገልጾ ጉዳዩ ለሰበር

ችሎት የሚያስቀርብ አይደለም ብለናል። መዝገቡ ስለተዘጋ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ” የሚል ይዘት ያለው ሲሆን በተጨማሪም በዚህ ትእዛዝ በእጅ በእስክርብቶ ተጽፎ “የሐሳብ ልዩነት ከመሰጠቱ በፊት ለመነጋገር” የሚል ጽሁፍ እንደተጨመረበትና በችሎቱ ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች መካከል ሰብሳቢው ዳኛ በትእዛዙ ላይ ፊርማቸውን እንዳላኖሩ መዝገቡ ያሳያል።

በሌላ በኩል አመልካች በቀን 14/07/2012 ዓ/ም ለፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በጻፈው አቤቱታ “... የሰበር አቤቱታ አቅርቦ መዝገቡ ለተመራለት ለ1ኛ ሰበር አጣሪ ችሎት ቅሬታዬን ያሰማሁ ቢሆንም በዳኝነት ሥራ ፍጹም ባልተለመደ መልኩ ችሎቱ እስከ ዛሬ ድረስ በቅሬታዬ ላይ ምንም አይነት ትእዛዝ ሳይሰጥበት መዝገቡም ከቀጠሮ ወጪ ሆኖ በመንከራተት ላይ እገኛለሁ...በግልግል ዳኝነት አካልና በይግባኝ ሰሚው ችሎት የተሰጠው ወሳኔ ሰበር ሰሚ ችሎት አስቀድሞ የሰጠውን አስገዳጅ ወሳኔ የሚቃረን በመሆኑ የፍትህ መንገድን ያስከተለ ፍርድ ሆኖ እያለ ሳይታረምና መዝገቡ ከነጭራሹ ከቀጠሮ ወጪ መሆኑ ተገቢነት የሌለው ስለሆነ ክብርነቶም ይህንኑ ተገንዝበዋልኝ ሕገ በሚፈቅደው አግባብ ጉዳዩ ታይቶ ተገቢው ትእዛዝ እንዲሰጥ አመለክታለሁ።”ሲል ጠይቋል።ይህንን ተከትሎ የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት አቤቱታውን በማጠፍ የሚከተለውን በማስፈር፡-

“በዚህ ጉዳይ ላይ በችሎቱ ዳኞች የሀሳብ ልዩነት ስለተከሰተ እና ጉዳዩም ወሰብሰብ ስለሚል ሁለት ዳኞች (ዳኞች በስም ተጠቅሰዋል) ተጨምረው በአምስት እንዲታይ ታሟቅ።” በጊዜው ለነበሩት ለ1ኛ ሰበር አጣሪ ችሎት ሰብሳቢ ዳኛ አቤቱታውን መርተዋል።

በመቀጠልም በችሎቱ በነበሩት ሶስት ዳኞች ላይ ሁለት ዳኞች ተጨምረው አምስት ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት የሰበር አቤቱታው ተመርምሮ በግልግል ዳኝነት አካሉና በይግባኝ ሰሚው ችሎት በተሰጡ ወሳኔዎች ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ያለውን ነጥቦች በመለየት ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ እንዲታይና ተጠሪ መልስ እንዲሰጥ በአብላጫ ድምጽ በቀን 29/07/2012ዓ/ም ትእዛዝ ሰጥቷል።ከተሰየሙት አምስት ዳኞች ሁለቱ ዳኞች አስቀድሞ በሰጠነው ትእዛዝ በነበረን አቋማችን ጸንተናል በማለት በሀሳብ ተለይተዋል። ይህንን ተከትሎ ተጠሪ በቀን 02/10/2012ዓ/ም የአመልካች አቤቱታ በዚህ ችሎት እንዲታይ የተደረገው ፍጹም ከሕግ እና ከሥነ ሥርዓት ወጪ ነው ያለበትን ምክንያት እና ዋናውን ጉዳይ የሚመለከት መከራከሪያ በ13 ገጽ ጽፎ ያቀረበ ሲሆን አቤቱታው ለዚህ ችሎት እንዲቀርብ የተደረገበት አግባብ ከሕግ ወጪ ነው ያለበትን ምክንያት በአጭሩ በሚከተለው መልኩ አቅርቧል፡-

አመልካች ያቀረበውን የሰበር አቤቱታ አቅርቦና ሶስት ዳኞች ለተሰየሙበት ችሎት ካስረዳ በኋላ የተሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው ለማለት የሚያስችል ባለመሆኑ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት አያስቀርብም ሲል በቀን 30/06/2012ዓ/ም በአብላጫ ድምጽ ወስኖ መዝገቡ እንዲዘጋ አሟላ። በአብላጫ ድምጽ የተሰጠው ወሳኔ በፍርድ ቤቱ ድህረገጽ ላይ ከመለጠፉም በተጨማሪ

በፍርድ ቤቱ የመረጃ ቋት (data base) እና በፍርድ ቤቱ አጭር የስልክ ቁጥር 992 በአጭር መልእክት(SMS) ተገልጾልናል። የልዩነት ሀሳብ መጻፍ የነበረባቸው ዳኛ የልዩነት ሀሳብ ጽፈው መዝገቡን ሳይመልሱ አዘግይተዋል።ከዚህ በኋላ አመልካች በቀን 14/07/2012ዓ/ም ፍትህ ተጓደለብኝ የሚል አቤቱታ አቅርበው የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በአብላጫ ድምጽ ወሳኔ በተሰጠበት ጉዳይ “የሀሳብ ልዩነት ስለተከሰተ እና ጉዳዩም ወስብስብ ነው በሚል ምክንያት ጉዳዩን አምስት ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት በማለት በማዘዝ” ጉዳዩ በድጋሚ እንዲታይ ለማድረግ በሕግ ሥልጣን አልተሰጣቸውም።የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድን ጉዳይ አምስት ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ ማድረግ እንዲችሉ ሕጉ ሥልጣን የሚሰጣቸው ጉዳዩ ወሳኔ ከማግኘቱ በፊት እንጂ ጉዳዩ ላይ ወሳኔ ከተሰጠ በኋላ አይደለም።በተያዘው ጉዳይ በተሰጠ ወሳኔ ለሰበር ሰሚ ችሎት የሚያስቀርብ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አልተፈጸመም ተብሎ በአብላጫ ድምጽ ወሳኔ የተሰጠ በመሆኑ ከዚህ በኋላ አምስት ዳኞች ተሰይመው ጉዳዩን እንዲያዩ በማድረግ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ እንዲታይ የተደረገበት አግባብ በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 22 መሰረት የተሰጠ ወሳኔ ወጤት አልባ አድርጓል። ይህም በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 79/3 እና በአለም አቀፍ እና አህጉራዊ ስምምነቶች ዳኞች የዳኝነት ተግባራቸውን በሙሉ ነጻነት ያከናወናሉ ከሕግ በስተቀር በሌላ ሁኔታ አይመሩም በማለት የደነገጉትን መርሆ እና የሕግ የበላይነት የጣሰ ነው።በመሆኑም የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በቀን 22/07/2012ዓ/ም ጉዳዩ በአምስት ዳኞች እንዲታይ የሰጡት ትእዛዝም ሆነ በዚህ መነሻ አምስት ዳኞች ተሰይመው በአብላጫ ድምጽ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ እንዲታይ የሰጡት ትእዛዝ በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 9/1 መሰረት ተፈጻሚነት የለውም በማለት ከሥነ ሥርዓት ወጪ በሆነ አግባብ የቀረበው የሰበር አቤቱታ ወድቅ እንዲደረግ በመጠየቅ መልሱን በመስጠት ተከራክሯል።

አመልካች በቀን 17/02/2013ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ በአብላጫ ድምጽ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት አያስቀርብም ተብሎ ተወስኖ አቤቱታውን ላቀረበው አመልካች በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ 180 እና 181 መሰረት ተነብቦ የተገለጸልን ወሳኔ ወይም ትእዛዝ የለም። ተጠሪ በሁለት ዳኞች ተሰጠ ባለው ትእዛዝ መዝገቡ ተዘግቶ እንደነበር ያወቅነው አምስት ዳኞች ተሰይመው ጉዳዩን አይተው ያስቀርባል ብለው መጥሪያ ስናወጣ ነው።በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 181 መሰረት ለተከራካሪ ወገኖች ያልተገለጸ ወሳኔ እንደረቂቅ እንጂ እንደ ወሳኔ ሊቆጠር አይችልም። አመልካች የሰበር አቤቱታ ካቀረብኩና ከተሰማሁ በኋላ መዝገቡ ላይ ትእዛዝ ባለመሰጠቱ ስመላለስ በዳኞች ጉዳዩ ለሰበር አያስቀርብም ተብሎ መዝገቡ ተዘግቷል በሚል ስላልተገለጸልኝ ለፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት አቤቱታ አቅርቤ በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 21/1 ስር በተሰጣቸው ስልጣን መሰረት በጉዳዩ ላይ የተሰጠ ወሳኔ እንደሌለ አረጋግጠው ጉዳዩን አምስት ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ ያደረጉት በሕግ በተሰጣቸው ስልጣን በመሆኑ ተጠሪ ያለአግባብ አቤቱታ ስላቀረበ ሥነ ሥርዓታዊ እርምጃ ሊወሰድበት ይገባል።ተጠሪ አያስቀርብም በሚል ተገልጿል

ብሎ የገለጸው በዳታ ቤዝ ሠራተኞች በተፈጠረ ስህተት መሆኑ ተረጋግጦ ስህተቱ ስለታረመ አምስት ዳኞች ተሰይመው የተሰጠ ትእዛዝ ሕጉን የተከተለ ነው። በማለት ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ የተመለከተው የግራ ቀኝ ክርክር፣ በግልግል ዳኝነት አካል እና በይግባኝ ሰሚ ችሎት የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት እና ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሊቀርብ የቻለበትን አግባብ የሚያሳይ ሲሆን እኛም ዋናው ጉዳይ ከመመርመሩ በፊት ተጠሪ የሰበር አቤቱታው ለዚህ ችሎት የቀረበው በሕግ ከተደነገገው ሥነ ሥርዓት አግባብ ውጭ ነው። በማለት ባቀረበው መከራከሪያ መነሻ ለተደረገው ክርክር አስቀድሞ ወሳኔ መስጠት አስፈላጊ መሆኑን በማመን 1) ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ እንዲወስን መዘገቡ የተመራለት አጣሪ ችሎት አስቀድሞ ሰጠ የተባለው ትእዛዝ የሚኖረው ሕጋዊ ውጤት ምንድን ነው? 2) የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድ ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት እንዲታይ ለማድረግ በሕግ የተሰጣቸው ሥልጣን ተግባራዊ የሚሆነው መቼና በምን ሁኔታ ነው? እንዲሁም 3) ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ቀርቦ እንዲታይ የተደረገው በሕግ የተዘረጋውን ሥነ ሥርዓት በመከተል ነው ወይ ? የሚሉ ጭብጦችን በመያዝ እንደሚከተለው መርምረናል።

በመጀመሪያም ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ እንዲወስን መዘገቡ የተመራለት ሰበር አጣሪ ችሎት አስቀድሞ ሰጠ የተባለው ትእዛዝ የሚኖረው ሕጋዊ ውጤት ምንድን ነው? በሚል የያዘነውን ጭብጥ መርምረናል። በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 22/1 ስር በተደነገገው መሰረት አንድ ወሳኔ በዚህ አዋጅ አንቀጽ 10 መሰረት በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰበር የሚሰማው አስቀድሞ ሦስት የጠቅላይ ፍርድ ቤት ዳኞች የተሰየሙበት ችሎት ወሳኔው ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ ሲወስን ነው። በዚህ ድንጋጌ መሰረት አንድ የመጨረሻ ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው ወይስ አይደለም የሚል ጭብጥ መርምሮ ሰበር ሰሚ ችሎት መወሰን የሚችለው ሦስት የጠቅላይ ፍርድ ቤት ዳኞች የተሰየሙበት ችሎት (በተለምዶ ሰበር አጣሪ ችሎት የሚባለው) ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ ሲወስን ነው። በዚህ ድንጋጌ ሶስት ዳኞች የተሰየሙበት የሚለው የሕጉ ይዘት የሚያሳየው ሶስቱም ዳኞች አመልካቹ ያቀረበውን አቤቱታና ወሳኔውን መርምረውና እንደነገሩ ሁኔታ አመልካቹን በመስማት ተወያይተው በጉዳዩ ላይ ወሳኔ መስጠት እንዳለባቸው ነው። በተጠቃሹ ድንጋጌ መሰረት ሰበር አጣሪ ችሎት የሰበር አቤቱታውንና ለአቤቱታው መሰረት የሆነውን ወሳኔ መርምሮ ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት ወይም የለበትም ብሎ የሚሰጠው ትእዛዝ እንደ ወሳኔ የሚቆጠር ነው። በአዋጅ ቁጥር 25/1988 ላይ ሰበር አጣሪ ችሎት ወሳኔ የሚሰጥበት ጊዜ፣ ወሳኔ የሚሰጥበት ሁኔታና የወሳኔው ይዘት (ፎርም) ምን ሊሆን እንደሚገባ በግልጽ አልተደነገገም። በመሆኑም አንድን የሕግ ድንጋጌ እንደነገሩ ሁኔታ አገናዝቦ ተግባራዊ ማድረግን የሚፈቅደውን መርህ (Principle of mutatis mutandis) የሰበር ባህሪያን ባገናዘበ መልኩ በመጠቀም እንደ ጉዳዩ አይነት ስለ ፍርድ ወሳኔ አሰጣጥ እና አጻጻፍ

እንዲሁም ወሳኔው ስለሚነበብበት አግባብ በፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት እና በወንጀል ሥነ ሥርዓት ሕግጋት የተደነገገውን እንደ አግባብነቱ ተግባራዊ እንዲያደርግ ይጠበቃል።የተያዘው ጉዳይ የፍትሐ ብሔር ጉዳይ በመሆኑ ስለፍርድ ወሳኔ አሰጣጥ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 180 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች የተመለከተውን እንደ አግባብነታቸው ተፈጻሚ ማድረግ ያስፈልጋል።

በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 12/1 ላይ እንደተደነገገው የመንግስት አሠራር ለሕዝብ ግልጽ በሆነ መንገድ መከናወን አለበት።ፍርድ ቤት አንደኛው የመንግስት አካል እንደመሆኑ በሕግ በተደነገገ ልዩ ሁኔታ ካልሆነ በስተቀር የሚሰጠውን የዳኝነት አገልግሎት ለተከራካሪ ወገኖች ብቻ ሳይሆን ለሕዝብ ግልጽ በሆነ አኳኒን መተግበር ይኖርበታል።ይህንን ግዴታውን ለመወጣት ከሚከተልባቸው ሥነ ሥርዓቶች መካከል ክርክሮችን በግልጽ ችሎት መስማት እና ለክርክሮች የሚሰጠውን እልባት ለተከራካሪ ወገኖች ግልጽ በሆነ አኳኒን መስጠትና መግለጽ(ማሳወቅ)አንዱ ነው።በተለይ ከፍርድ ወሳኔ አሰጣጥና ወሳኔውን ከማሳወቅ/ከመግለጽ ጋር በተያያዘ የሰበር አጣሪ ችሎት የቀረበውን የሰበር አቤቱታ ከሰማና መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው የተባለውን ወሳኔ ከመረመረ በኋላ ወዲያውኑ ወይም በሚወስነው አጭር ቀን ቀጠሮ በግልጽ ችሎት ወሳኔ መስጠት እንዳለበት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 180 ስር የተደነገገው ያስገነዝባል።እንዲሁም የሚሰጠው ወሳኔ ወይም ትእዛዝ በጽሁፍ ተዘጋጅቶ በአስቸሎት ዳኞች/ዳኛ ተፈርሞ ለተከራካሪ ወገኖች መነበብ እንዳለበት እና በአብላጫ ድምጽ የተሰጠ ወሳኔ ከሆነም ገዥ የሚሆነው ወሳኔ አብላጫ ቁጥር ባላቸው ዳኞች የተወሰነው ሆኖ በሀሳብ የተለየው ዳኛ የልዩነት ሀሳቡን በጽሁፍ ማስፈር እንዳለበት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 181(1 እና 2) ስር የተደነገገው ያሳያል። በተጨማሪም ወሳኔ ለተከራካሪዎች በንባብ ከማሰማት ጋር በተያያዘ ወሳኔውን የሰጡ ዳኞች በወሳኔው ላይ ፊርማቸውን እስካኖሩ ድረስ ሌላ ዳኛ ወሳኔውን በንባብ ሊያሰማ ይችላል(በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 181/3 ይመለከቷል)።

በያዝነው ጉዳይ መዝገቡ እንደሚያሳየው ሶስት ዳኞች በተሰየሙበት በሁለት ዳኞች ተፈርሞ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም በተጻፈ ትእዛዝ የሰበር አቤቱታ በቀረበበት ወሳኔ ላይ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት እንዳልተፈጸም ተገልጾ መዝገቡ እንዲዘጋ መታዘዙን መዝገቡ ያሳያል። በዚሁ ትእዛዝ ላይ በእጅ በእስክራብቶ ተጽፎ “የሐሳብ ልዩነት ከመሰጠቱ በፊት ለመነጋገር” የሚል ጽሁፍ እንደተጨመረበትና በችሎቱ ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች መካከል ሰብሳቢው ዳኛ በትእዛዙ ላይ ፊርማቸውን እንዳላኖሩ አረጋግጠናል።በሕግ ስለዳኞች አሰያየም ሲደነገግ ከግምት የሚገቡ መሰረታዊ ሁኔታዎች የጉዳዩን የክብደት ደረጃ፣ ውስብስብነት፣ጉዳዩ በተከራካሪዎችና በአጠቃላይ ሕብረተሰብ ላይ የሚኖረውን አወንታዊም ሆነ አሉታዊ ፋይዳ እና የመሳሰሉትን ምክንያቶች ሲሆኑ የሚሰየሙት ዳኞች ቁጥር ብዛት ሦስትና ከሦስት በላይ እየተደረገ በሕግ የሚደነገግበት ዓላማ ደግሞ የዳኞቹ ቁጥር ሲጨምር በዳኞች መካከል በሚደረግ ወይይትና በጋራም ሆነ በተናጠል ዳኞቹ በጉዳዩ ላይ በሚያደርጉት ምርምር አከራካሪውን ፍሬ ነገር በአግባቡ በመለየት ለሚያከራክረው ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለውን ሕግ

በአግባቡ በመለየትና በመተርጎም እና/ወይም ተፈጻሚ በማድረግ በአንጻራዊነት ትክክለኛ ወሳኔ መስጠት ይቻላል በሚል እምነት ነው። ከዚህ አንጻር በቀን 30/06/2012 ዓ/ም ተጽፎና በሁለት ዳኞች ተፈርሞ በመዘገቡ ውስጥ የተቀመጠውን ትእዛዝ ስንመለከት ትእዛዙ በአንድ በኩል ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች ሁለቱ በመፈረማቸው አብላጫ ቁጥር ባላቸው ዳኞች ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አልተፈጸመበትም ተብሎ ድምዳሜ ላይ መደረሱን አመለካከት ሲሆን በሌላ በኩል ከሁለቱ ዳኞች አንደኛው ዳኛ “የሐሳብ ልዩነት ከመሰጠቱ በፊት ለመነጋገር” በሚል ያሰፈሩት ሀሳብ ዳኛው የልዩነት ሀሳባቸውን እንዳሰፈሩ እንዲቆጠር የሚያደርግ መግለጫ ሳይሆን በጉዳዩ ላይ ወሳኔ ከመሰጠቱ በፊት በሶስቱም ዳኞች መደረግ የነበረበት ወይይት አለመጠናቀቁን የሚያሳይ ሀሳብ ነው። ከዚህ በመነሳት በቀን 30/06/2012 ዓ/ም በመዘገቡ ላይ በተሰጠው ትእዛዝ ላይ ከዳኞች ቁጥር አኳያ ሦስት ዳኞች በስም ቢጠቀሱም በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 22/1 ስር ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መፈጸም አለመፈጸሙ መወሰን ያለበት ሦስት ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት ነው የሚለውን በሚቃረን መልኩ ከሶስቱ ዳኞች አንደኛው ዳኛ በተሟላ ሁኔታ ጉዳዩን ሳይመረምሩና በጉዳዩ ላይ መደረግ ያለበት ወይይት ሳያልቅ የተሰጠ ትእዛዝ በመሆኑ ባልተሟሉ ዳኞች እንደተሰጠ ትእዛዝ የሚቆጠር በመሆኑ የሥነ ሥርዓት ጉድለት (irregular proceedings) ያለበት ነው የሚል ድምዳሜ ላይ ደርሶናል። ስለሆነም በሕጉ ሶስት ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት ለሰበር አቤቱታው መሰረት የሆነው ወሳኔ ተመርምሮ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩ መወሰን አለበት ተብሎ በተደነገገው መሰረት የተሰየሙት ሦስቱም ዳኞች ተወያይተውበት በጉዳዩ ላይ በማያሻማ አኳኋን በሙሉ ድምጽ ወይም በአብላጫ ድምጽ ለመወሰን በሚያስችል መልኩ በቂ ወይይት አድርገው ድምዳሜ ላይ ባልደረሱበት የሚሰጥ ወሳኔ ሕጉ ታሳቢ ያደረገውን ዓላማ የማያሳካ እና ባልተሟሉ ዳኞች እንደተሰጠ ወሳኔ/ትእዛዝ የሚቆጠር በመሆኑ ሕጋዊ ወጤት ሊሰጠው የሚገባ አይደለም። የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 73696 ላይ (በቅጽ 13 ላይ እንደታተመው) “የዳኞች ቁጥር ሳይሟላ የሚሰጠው ትእዛዝ ወይም ወሳኔ ሕጋዊ ወጤት ሊኖረው እንደማይገባ የሰጠው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ይህንን የሚያስገነዝብ ነው።

ከላይ እንደተገለጸው በመዘገቡ ላይ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠው ትእዛዝ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ነው በሚል የደረሰነው ድምዳሜ እንዳለ ሆኖ ይህ ትእዛዝ ለተከራካሪ ወገኖች ተነብሶላቸዋል ወይስ አልተነበሰላቸውም? ያለመነበብ ወጤት ምንድን ነው? የሚሉ ነጥቦችም ክርክር የተነሳባቸው ስለሆኑ የዚህን ችሎት ምላሽ የሚሹ ናቸው። በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 181/3 ስር እንደተደነገገው በመርህ ደረጃ የተሰጠው ወሳኔ/ትእዛዝ ለተከራካሪ ወገኖች መነበብ አለበት። ይሕም የዳኝነት ሥራ ግልጽነትን የሚያረጋግጥ ነው። በሌላ በኩል ወሳኔውን የሰጡት ዳኞች ወይም ሌላ ዳኛ ወሳኔውን በንባብ ባላሰሙበት ጊዜ ፍርድ ቤቱ ስልክና መሰል የኢንፎርሜሽን ኮሚዥኬሽን ቴክኖሎጂ መሣሪያዎችን በመጠቀም በዘረጋው አሰራር መሰረት ወሳኔውን ለተከራካሪ ወገኖች በማድረስ ወይም በመግለጽ ያሳወቀ

ከሆነ ወሳኔውን በሰጡት ዳኞች ወሳኔው ባለመነበቡ ብቻ ወሳኔው ሕጋዊ ወጤት እንዳይኖረው የሚያደርግ የሕግ መሰረት የለም። በተጨማሪም ተከራካሪ ወገኖች ባለመቅረባቸው ምክንያት በንባብ ማሰማት የማይቻልበት ሁኔታ ሊኖር ስለሚችል ወሳኔ በንባብ አለማሰማት የአንድን ወሳኔ ሕጋዊ ወጤት ሊያስቀር የሚችል አይደለም። በጸና አኳኒን ያልተሰጠ ወሳኔ ወይም የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ወሳኔም ስለተነበበ ብቻ መታረም ባለበት ሥርዓት ሊታረም አይችልም ወደሚል ድምዳሜ መድረስ አይችልም። በተያዘውም ጉዳይ ፍርድ ቤቱ ስልክና መሰል የኢንፎርሜሽን ኮሚሽኔሽን ቴክኖሎጂ መሣሪያዎችን በመጠቀም በዘረጋው አሰራር መሰረት በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠውን ትእዛዝ ለተከራካሪዎች ማሳወቁን ስለተገነዘብን ወሳኔው አለመነበቡ ብቻውን ትእዛዙ የለም የሚያስብል ወይም ትእዛዙን እንደረቂቅ የሚያስቆጥር አይደለም። በመሆኑም በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠው ትእዛዝ በዳኝነት ታይቶ ሊታረም የሚችል የሥነ ሥርዓት ጉድለት እንዳለበት ትእዛዝ ከሚቆጠር በስተቀር ትእዛዙ ለተከራካሪ ወገኖች ባለመነበቡ ብቻ አብላጫ ቁጥር ባላቸው ዳኞች በተፈረመበት ሁኔታ እንደረቂቅ እንዲቆጠር የሚያደርግ የሥነ ሥርዓት ሕግ አግባብ ባለመኖሩ ከዚህ አኳያ አመልካች ያቀረበውን ክርክር አልተቀበልንም። ይህ ማለት ግን ከላይ በተጠቀሰው ምክንያት ባልተሟሉ ዳኞች ያተሰጠ ትእዛዝ ስልክና መሰል የኢንፎርሜሽን ኮሚሽኔሽን ቴክኖሎጂ መሣሪያዎችን በመጠቀም ተከራካሪዎች እንዲያውቁት በመደረጉ ብቻ ትእዛዙ የስነ ሥርዓት ጉድለት የለውም ወደሚል ድምዳሜ ተደርሷል ማለት እንዳልሆነ ልብ ይሏል።

ከላይ እንደተመለከተው በሰበር አጣሪ ችሎቱ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠው ትእዛዝ ባልተሟሉ ዳኞች የተሰጠ በመሆኑ ሕጋዊ ወጤት የለውም ከተባለ ትእዛዙ ሕጋዊ ወጤት የለውም የሚል ወሳኔ መቼ፣ በምን አግባብና በማን ሊሰጥ ይገባል የሚለው ጭብጥ የዚህን ችሎት ምላሽ የሚሻ ሌላው ጭብጥ ነው። እንደሚታወቀው የዳኝነት ነጻነት በዓለም አቀፍ ሕግጋት፣ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግሥትና በተለያዩ አገራዊ ሕግጋት እውቅና የተሰጠውና ጥበቃ የተደረገለት መርህ ነው። በተለይ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግሥት አንቀጽ 78/1 እና 79(2 እና 3) ስር ስለፍርድ ቤቶች ተቋማዊ ነጻነት እና የዳኞች ግላዊ ነጻነት በተመለከተ እንደተደነገገው ፍርድ ቤቶች ከማንኛውም የመንግሥት አካል፣ ከማንኛውም ባለሥልጣን ሆነ ከማንኛውም ሌላ ተጽእኖ ነጻ እንደሆኑና ዳኞችም ከሕግ በስተቀር በሌላ ሁኔታ ሳይመሩ የዳኝነት ተግባራቸውን በሙሉ ነጻነት እንደሚያከናውኑ ተደንግጓል። በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 (በአዋጅ ቁጥር 138/1991 እና በአዋጅ ቁጥር 454/1997 እንደተሻሻለው) አንቀጽ 16(2/ሀ) ፣ 18(ሀ/1) እና 21/1 እንዲሁም በተሻሻለው የፌዴራል ዳኞች አስተዳደር ጉባዔ ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 684/2002 አንቀጽ 6(1/ሰ) ስር እንደተደነገገው ዳኞችን በየችሎቱ መደብ የማስራት ሥልጣንና ተግባር በፍርድ ቤቶች ተቋማዊ ነጻነት ማስቀፍ ውስጥ የሚታይ በመሆኑ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት እና/ወይም የዳኞች አስተዳደር ጉባዔ ሥልጣንና ተግባር ነው። የዳኝነት ነጻነት መርህ ዳኞች በተመደቡበት ችሎት የዳኝነት ተግባራቸውን ከማናቸውም ተጽእኖ ወይም ጣልቃ ገብነት

ነጻ ሆነው እንዲያከናወኑ በዳኞች ላይ ግዴታ የሚጥል ነው። የፍርድ ቤቶች ፕሬዚዳንቶችም አግባብ ባለው ሕግ በተደነገገው መሰረት በችሎት ተሰይመው ሊሰሩ የሚችሉ ቢሆንም ሌሎች ዳኞች ተሰይመው በዳኝነት በሚያዩት ጉዳይ የዳኝነት ተግባራቸውን በነጻነት እንዳይተገብሩ ከሚያደርጉ ጣልቃ ገብነት ራሳቸውን መቆጠብና ሌላ ማንኛውም ሰው የዳኝነት ነጻነትን የሚነካ ተግባር እንዳይፈጽም መከላከል ይጠበቅባቸዋል። ዳኞችን ከሚያስተዳድር አካልም ይሄው ይጠበቃል።

በያዝነው ጉዳይ ከላይ በተገለጸው መሰረት በቀን 30/06/2012 ዓ/ም በመዝገቡ ላይ የተሰጠው ትእዛዝ ከላይ ተደጋግሞ እንደተገለጸው ባልተሟሉ ዳኞች የተሰጠ ትእዛዝ በመሆኑ የሥነ ሥርዓት ጉድለት (irregular proceedings) ያለበት ነው። በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 209/1 እና 211/2 ስር ከተደነገገው መንፈስና ይዘት መገንዘብ እንደሚቻለው የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ትእዛዝ ከአነገሩለቱም ቢሆን ጉዳዩ በዳኝነት ታይቶ የተሰጠ ትእዛዝ በመሆኑ የማረም ሥልጣን ላለው ፍርድ ቤት ወይም ችሎት ቀርቦ በሚሰጥ ዳኝነት የሚታረም እንጂ በተከራካሪ ወገኖች አመልካችነት ወይም በፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አነሳሽነት ታይቶ በፕሬዚዳንት በሚሰጥ አስተዳደራዊ ወሳኔ እንዲታረም የሚፈቅድ የሕግ አግባብ የለም። በዚህ አግባብ ሥርዓቱን ጠብቆ ካልተሻረ ከአነገሩለቱም ቢሆን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 212 መሠረት የጸና ይሆናል። ይህ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠው ትእዛዝ በምን አግባብ ሊታረም ይችላል የሚለውን የተመለከትን እንደሆነ ይህ ትእዛዝ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ተፈጽሞ የተሰጠና ትክክለኛ ፍርድ ከመስጠት የሚያግድ ሆኖ ከታየ ትእዛዙን በመሻር(ትእዛዙ እንዳልተሰጠ በመቁጠር) ጉዳዩ እንደገና እንዲታይ የሚያደርግ ትእዛዝ በመስጠት ማረም ይቻላል(የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 211/2 ይመለከቷል)።በግልጽ እንደሚታየው የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 211/2 ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት የሚጠቀመው ድንጋጌ ነው። ሆኖም እስካሁን ሰበር ችሎት የሚመራበት ልዩ ሥነ ሥርዓት ስሌል በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 211/2 ስር የተደነገገውን አንድን የሕግ ድንጋጌ አገናዝቦ ተግባራዊ በማድረግ መርህ (mutatis mutandis) መሰረት ከሰበር ባህሪ አንጻር በማገናዘብ በሰበር በሚታይ ጉዳይ ላይም ተፈጻሚ ማድረግ ይገባል። በመሆኑም በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 30/06/2012ዓ/ም የተሰጠው ትእዛዝ ባልተሟሉ ዳኞች የተሰጠ በመሆኑ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ስላለበት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 211/2 መሰረት ሊሻር የሚገባው ነው ብለናል።

በሌላ በኩል በአዋጅ ቁጥር 25/1988 (በአዋጅ ቁጥር 454/1997 እንደገና እንደተሻሻለው)አንቀጽ 21 ስር ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ ከማድረግ አንጻር ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት የተሰጠው ስልጣን ተፈጻሚ የሚሆነው መቼና በምን ሁኔታ ነው የሚለውን መመርመር ያስፈልጋል። በአዋጁ አንቀጽ 21 ስር በተለያዩ ምክንያቶች በጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት ትእዛዝ እና በሕጉ በተጠቀሱት ምክንያቶች ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው የሚያዩባቸው ጉዳዮች ተመልክቷል።በዚህ አንቀጽ ንሑስ አንቀጽ 1 ስር በተደነገገው መሰረት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት በራሳቸው አነሳሽነት ወይም በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ችሎት አሳሳቢነት ወይም

ከተከራካሪ ወገኖች በአንዱ ጥያቄ ሲቀርብላቸው አንድን ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት ለማድረግ ይችላሉ። በዚህ ድንጋጌ የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት አንድ ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ ሊያደርጉ የሚችሉት የትኞቹን ጉዳዮች እንደሆነ በግልጽ ባይደነገግም ከንኡስ አንቀጽ 2 ጋር አገናዝቦን ካየን በንኡስ አንቀጽ 2 ስር ከተጠቀሱት ጉዳዮች ውጭ በሌሎች ጉዳዮች ለማሳያነትም ጉዳዩ ውስብስብ ነው ብለው ሲያምኑ ወይም ደግሞ አምስት ዳኞች ተሰይመው ቢያዩ ትክክለኛ ፍርድና የሕግ ትርጉም ሊሰጥ ይችላል ብለው ሲገምቱ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት ማድረግ ይችላሉ። ከዚህ አንጻር የያዘነውን ጉዳይ ስንመለከት አመልካች በቀን 14/07/2012 ዓ/ም ለፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በጻፈው አቤቱታ ጉዳዩ በአምስት ዳኞች ይታይልኝ በማለት በግልጽ አልጠየቀም። በተጨማሪም ጉዳዩን ሲመለከት የነበረው ሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ እንዲደረግ ማሳሰቡን መዘገቡ አያሳይም። ይልቁንም ከመዘገቡ የተገነዘብነው ጉዳዩን አምስት ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ የተደረገው በፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት አነሳሽነት አመልካች በቀን 14/07/2012 ዓ/ም ጽፎ ላቀረበው አቤቱታ በተሰጠ ምላሽ ለሰበር አጣሪ ችሎት ሰብሳቢው ዳኛ በሰጡት ትእዛዝ ነው። ይህም ለፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት በአዋጁ አንቀጽ 21/1 የተሰጠ ሥልጣን በመሆኑ ከዚህ አንጻር የተፈጸመ ስህተት አላገኘንም።

ነገር ግን የአዋጁ አንቀጽ 21/1 የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድን ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ ሊያደርጉ የሚችሉት መቼ ነው የሚለውን በግልጽ አላመለከተም። ይህም የሆነበት ምክንያት የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት እየታየ ባለው አከራካሪ ጉዳይ ላይ ጉዳዩን ሲያዩ በነበሩት በችሎቱ ዳኞች በሙሉም ሆነ በአብላጫ ድምጽ የመጨረሻ ሊባል የሚችል ትእዛዝ ወይም ወሳኔ ከመሰጠቱ በፊት በማንኛውም ጊዜ ጉዳዩን ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት ለማድረግ ይችሉ ዘንድ ሰፊ ሥልጣን ለመስጠት ታስቦ እንደሆነ ይታመናል። በመሆኑም የፍርድ ቤቱ ፕሬዝዳንት በዚህ ረገድ የተሰጣቸውን ሥልጣን ከመጠቀማቸው በፊት አስቀድሞ ጉዳዩ ተመርቶላቸው ጉዳዩን በዳኝነት ሲያዩ የነበሩት ዳኞች በጉዳዩ ላይ የሰጡት ትእዛዝ/ወሳኔ አለመኖሩን ማረጋገጥ ይጠበቅባቸዋል። እንዲሁም አስቀድመው ጉዳዩን በዳኝነት ሲያዩ የነበሩ ዳኞች የሰጡትን ትእዛዝ/ወሳኔ ዋጋ በሚያሳጣ አኳኋን ያንኑ ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲዳኙ ማድረግ እንዲችሉ ተጠቃሹ ደንጋጌ ሥልጣን አይሰጣቸውም። ከላይ እንደገለጽነው በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠው ትእዛዝ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ትእዛዝ መሆኑ የተረጋገጠ ቢሆንም መታረም ያለበት በሥነ ሥርዓት ሕጉ መሰረት በዳኝነት ታይቶ በመሆኑ ከዚህ ውጭ በሆነ አኳኋን የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበትን ትእዛዝ በአስተዳደራዊ ወሳኔ ወጤት እንዳይኖረው ማድረግ በሕግ ከተዘረጋው ስርዓት ውጭ በዳኞች የተሰጠ ትእዛዝ/ወሳኔ እንዳይፈጸም የሚያደርግ ወጤት በማስከተል የዳኝነት ነጻነት መርህን ስለሚቃረን ተቀባይነት የሚሰጠው የዳኝነት ሥራ አመራር አይደለም። በመሆኑም በቀን 30/06/2012 ዓ/ም የተሰጠ ትእዛዝ ያለበት ጉድለት በዳኝነት ታይቶ ሳይታረም ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው ጉዳዩን

እንዲመረምሩ አስተዳደራዊ ወሳኔ መስጠት በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 21/1 ስር የተሰጠውን ሥልጣን በዳኝነት ሥራ ጣልቃ በሚያስገባ መልኩ በሰፊው በመተርጎም ተግባራዊ ማድረግ ስለሚሆን እና በዚህ አዋጅ አንቀጽ 22/1 ስር የሰበር አቤቱታ ስለሚመረመርበትና ለሰበር የሚያስቀርብ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ተብሎ የሚወሰንበትን ሥነ ሥርዓት አለመከተል ስለሆነ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።

በተጨማሪም ጉዳዩ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት እንዲታይ የሚደረግበት ዓላማ ጉዳዩን በአብላጫ ድምጽ መወሰን እንዲቻል ብቻ ሳይሆን ከጉዳዩ ባህርይ አንጻር ከአምስት ያላነሱ ዳኞች አከራካሪ የሆነውን የሕግና የፍሬ ነገር ጉዳይ ቢመረምሩ አከራካሪውን ነጥብ በአግባቡ በመለየት ሕግን መሰረት ያደረገ ፍትህዊ ወሳኔ ይሰጣሉ ተብሎ ስለታመነ ነው። በዳኝነት አገልግሎት አሰጣጥ ዳኞች የቀረበላቸውን ጉዳይ በገለልተኛነት አይተዉ ወሳኔ እንዲሰጡ ይጠበቃል።ገለልተኛነት ከሚረጋገጥበት መንገድ አንዱ አንድን ጉዳይ በዳኝነት የሚያዩ ዳኞች በዳኝነት የሚያዩትን ጉዳይ አስቀድመው በዳኝነት በማየትም ሆነ በሌላ ሁኔታ አቋም ያልያዙበትና ይሕንንም አቋማቸውን ለሕዝብ ይፋ ያላደረጉ መሆን እንዳለባቸው በማድረግ ነው(አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 27(1/ሐ) ይመለከቷል)። ስለሆነም የሚሰየሙት አምስት ዳኞች ጉዳዩን አስቀድመው በዳኝነት አይተዉ አቋም የያዙ መሆን የለባቸውም። ሆኖም በያዘነው ጉዳይ ለሰበር ሰሚ ችሎት የሚያስቀርብ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አልተፈጸመበትም ብለው አስቀድሞ በቀን 30/06/2012/9/ም በተሰጠ ትእዛዝ አቋም የያዙ ዳኞች በድጋሚ በዚያው ጉዳይ ላይ ተሰይመው እንዲያዩ መደረጉ የገለልተኛነት መርህን ያላገናዘበ ከመሆኑም በተጨማሪ እነዚህ ጉዳዩን የሚያዉቁ ዳኞች በተሰየሙበት ጉዳይ መታየቱ ከዳኞች ቁጥር አንጻር ሲታይም በሕጉ አግባብ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመዋል ብሎ ለመደምደም የሚያስችል አይደለም።

ሲጠቃለል በመዝገቡ ላይ አስቀድሞ ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች አብላጫ ቁጥር ያላቸው የችሎቱ ዳኞች ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አልተፈጸመበትም በማለት በቀን 30/06/2012 9/ም በሰጡት ትእዛዝ መዝገቡ እንዲዘጋ ያዘዙ ቢሆንም በዚህ አግባብ በሁለቱ ዳኞች የተወሰነው በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 22/1 መሰረት ከችሎቱ ሶስተኛ ዳኛ ጋር ተገቢው ወይይት ሳያደርግና የሶስተኛውን ዳኛ የመወሰን ሥልጣን በሚያሳጣ መልኩ በመሆኑ ባልተሟሉ ዳኞች የተሰጠ ትእዛዝ ነው ብለናል።ይህም የወሳኔ አሰጣጥ ከትክክለኛ የወሳኔ አሰጣጥ ተቃራኒ እና የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት በመሆኑ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።እንዲሁም ይህ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ትእዛዝ በዳኝነት ታይቶ ባልታረመበት ይህንን ትእዛዝ ዋጋ በሚያሳጣ መልኩ ጉዳዩን ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩ አስተዳደራዊ ወሳኔ መስጠቱና ጉዳዩን አምስት ዳኞች መርምረው በአብላጫ ድምጽ በተሰጠ ትእዛዝ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ተብሎ የታዘዘውም በአዋጁ አንቀጽ 21/1 እና 22/1 ስር የሰበር አቤቱታ ስለሚመረመርበትና ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል? አልተፈጸመም ?የሚለውን መርምሮ ለመወሰን የተዘረጋውን ሥነ

ሥርዓት ካለመከተሉም በተጨማሪ ለዚህ ችሎት የቀረበበት አግባብ የዳኝነት ነጻነት መርህን የሚቃረን በመሆኑ ተቀባይነት የለውም ብለናል። በሌላ በኩል በተፈጠረው የሥነ ሥርዓት ጉድለት ምክንያት የሰበር አቤቱታው በአግባቡ ባለመመርመሩና ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ወይም አልተፈጸመም የሚል ወሳኔ በሕግ በተዘረጋው ሥርዓት መሰረት ባለመሰጠቱ ምክንያት በተከራካሪ ወገኖች ላይ ፍትህ ሊዛባ ወይም ሊጓደል ስለማይገባ የሥነ ሥርዓት ጉድለት ያለበት ትእዛዝ እና ይህንን ተከትሎ አምስት ዳኞች ተሰይመው የሰጡት ትእዛዝ ተሸሮ አመልካች የሰበር አቤቱታውን የዳኝነት ክፍያ መክፈል ሳይጠበቅበት አስቀድሞ በክፈለው ዳኝነት በአዲስ መዝገብ ላይ አቅርቦ ሊታይለት ይገባል ብለናል። አመልካች በዚህ አግባብ አቤቱታ ሲያቀርብ በሌላ የመዝገብ ቁጥር አዲስ መዝገብ ተከፍቶ አስቀድሞ ጉዳዩን ያላዩ ዳኞች በሕጉ በተመለከተው አግባብ በተሰየሙበት ችሎት አቤቱታው ተመርምሮ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ወይስ አልተፈጸመም በሚለው ጭብጥ ላይ ተገቢው ወሳኔ ሊሰጥበት ይገባል ብለናል። በመሆኑም በአብላጫ ድምጽ ተከታዩ ተወስኗል።

ወ ሳ ኔ

1. በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 30/06/2012 ዓ/ም እና በቀን 29/07/2012 ዓ/ም የተሰጡ ትእዛዛት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 211/2 መሰረት ተሰርዘዋል።
2. አመልካች የሰበር አቤቱታውን አስቀድሞ በክፈለው ዳኝነት በድጋሚ ማቅርብ እንዲችል መብት ተጠብቆለታል። አመልካች የሰበር አቤቱታ ሲያቀርብ አቤቱታው በአዲስ መዝገብ ላይ በሌላ የመዝገብ ቁጥር እንዲከፈትና አስቀድሞ ጉዳዩን ያላዩ ዳኞች ለተሰየሙበት አጣሪ ችሎት እንዲመራና ችሎቱም አቤቱታውንና ወሳኔውን መርምሮ ለሰበር የሚያበቃ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ወይስ አልተፈጸመም በሚል ነጥብ ላይ ሕግን መሰረት ያደረገ ወሳኔ ይሰጥበት ብለናል።
3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. ከላይ በወሳኔ ተራ ቁጠር 2 ላይ በተመለከተው መሰረት ጉዳዩ በሚመራለት ችሎት ወሳኔ እስከሚሰጥ ድረስ የወሳኔው ክፍል ብቻ ጉዳዩ ለሚመራለት ችሎት ሊቀርብ ይገባል። ሆኖም የፍርድ ወሳኔው ግልባጭ ለግራ ቀኝ ሲጠይቁም ይሰጣቸዋል።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል።ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የልዩነት ሀሳብ

እኛ ስማችን በተራ ቁጥር 1 እና 2 ላይ የተሰየምን ዳኞች ጉዳዩ ለሰበር ችሎት የቀረበበት አግባብ የሥነ-ሥርዓት ጉድለት (procedural irregularity) የተፈፀመበት እና የዳኝነት ነፃነት የሚቃረን ነው በሚል ተጠሪ ያቀረበውን መቃወሚያ በአብላጫ ድምጽ ተቀባይነት ማግኘቱ ላይ ባለመስማማት የልዩነት ሀሳባችንን እንደሚከተለው አስፍረናል።

የክርክሩ መነሻ በግራ ቀኝ መካከል የተደረገ የግንባታ ወል አፈጻጸም የሚመለከት ሲሆን የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ላይ መሠረታዊ የህግ ስህተት ተፈፅሟል በሚል አመልካች ለሰበር ያቀረበው አቤቱታ ተመርምሮ ለሰበር ያስቀርባል ተብሎ ተጠሪ በመልስ እንዲሰጥ መደረጉን ተከትሎ ተጠሪ ባቀረበው መልስ ላይ ጉዳዩ ለሰበር ችሎት የቀረበው ከሕግ እና ከሥነ-ሥርዓት ወጪ ነው በሚል መቃወሚያ አቀርቧል።

የተጠሪ መቃወሚያ መሰረት ያደረገው የአመልካች አቤቱታ ሦስት ዳኞች በተሰየሙበት ሰበር አጣሪ ችሎት ተሰምቶ የካቲት 30 ቀን 2012 ዓ.ም በተሰጠ ትዕዛዝ ጉዳዩ ለሰበር አያስቀርብም ተብሎ በአብላጫ ድምፅ ተወስኖ መዝገቡ ተዘግቶ ወደ መዝገብ ቤት እንዲመለስ ከተባለ በኋላ የልዩነት ሀሳብ ያላቸው ዳኛ ልዩነት ሀሳብ አስፍረው መዝገቡን መመለስ ሲገባቸው አዘግይተዋል።አመልካች በዚህ አጋጣሚ መጋቢት 14 ቀን 2012 ዓ.ም ለፌደራል ጠ/ፍርድ ቤት ፕሬዝዳንት አቤቱታ አቅርቦ ፕሬዝዳንቷም ከህግ ወጪ አምስት ዳኞች እንዲያዩት አድርገዋል።ይህም አካሄድ የዳኝነት ነፃነትና የሕግ የበላይነት የሚገረር ነው።ስለዚህም አምስት ዳኞች ተሰይመው በአብላጫ ድምፅ ጉዳዩ ለሰበር እንዲቀርብ የሰጡት ትዕዛዝ ተፈጻሚነት የለውም ተብሎ ውድቅ እንዲደረግ የሚል ነው።ተጠሪ ያቀረበው መቃወሚያ ላይ በአመልካች በኩል የቀረበው መከራከሪያ ጉዳዩ ለሰበር ችሎት እንዲቀርብ የተደረገው በአዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀፅ 21 መሠረት ስለመሆኑ በመግለፅ በአቀራረቡ ላይ የተፈፀመ የሥነ-ሥርዓት ጉድለት የለም በሚል መቃወሚያው ውድቅ ተደርጎ በስረ ነገር ክርክር ላይ ውሳኔ እንዲሰጥ አመልክቷል።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ አምስት ዳኞች በተሰየሙበት አጣሪ ችሎት ተመርምሮ ለሰበር የቀረበበት ሂደት በመቃወም ተጠሪ ያቀረበው መከራከሪያ ተቀባይነት አለው ወይስ የለውም (objection sustainable or not) የሚለውን ጭብጥ ችሎቱ መርምሯል።ተጠሪ ያቀረበው መቃወሚያ ተቀባይነት አለው ሲል አብላጫው ድምፅ የደረሰበት ድምዳሜ ተገቢ አይደለም የምንልበትን ምክንያት አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንመለከታለን።

በመሰረቱ የሰበር ሥርዓት ዋነኛ ዓላማ ወጥነትና ተገማችነት ያለው የሕግ አተገባበር እና አተረጓጎም እንዲረጋገጥ ማድረግ ነው።በሌላ አነጋገር የሰበር ሥርዓት ተቀዳሚ ተግባር በአንድ ጉዳይ የቀረቡትን

ተከራካሪ ወገኖች መብትና ግዴታ ከማረጋገጥ ባሻገር በክርክር አመራር ስርዓት ወይም ሂደት እና በሚሰጠው ወሳኔ ላይ ህጋዊነት እና የህግ የበላይነት መከበሩን እና ህጎች በሁሉም ላይ በተመሳሳይ ሁኔታ ተፈጻሚ መደረጋቸውን በማረጋገጥ ሰዎች በፍትህ ስርዓቱ ላይ እምነት እንዲኖራቸው ምቹ ሁኔታ መፍጠር ነው። ለዚህም ነው የሰበር ስርዓት ዓላማ ከተከራካሪ ወገኖች ፍላጎት ወይም በአንድ መዝገብ ከቀረበው ክርክር ባሻገር ተገማች የሆነ ፍርድ ማረጋገጥ ነው የሚባለው። የሰበር ሥርዓት በፌዴራልም ሆነ በክልል ፍርድ ቤቶች ተግባራዊ እንዲደረግ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት መደንገጉ ይህንኑ ዓላማ ለማሳካት ታስቦ እንደሆነ እሙን ነው። ይህንኑ ህገ መንግስት ድንጋጌ ተከትሎ የወጡት የፌዴራል ፍርድ ቤቶች እንዲሁም የክልል ፍርድ ቤቶች አዋጆች የሰበር አቤቱታ አቀራረብ ሥርዓት የሚመለከቱ ድንጋጌዎች ይዘው እናገኛለን። በእርግጥ ህጎቹ አስፈላጊና ዝርዝር ድንጋጌዎችን አሟልተው ባለመቀረጻቸው በክርክር አመራር ረገድ እንደአግባብነቱ የፍ/ብ/ስ/ስ/ህግ ወይም የወንጀል ስነ ስርዓት ህግ ድንጋጌዎች ተፈጻሚ እንደሚደረጉ ይታወቃል።

የፌዴራል ፍርድ ቤቶችን በተመለከተ የሰበር ሥልጣንና እና የአቤቱታ አቀራረብ ሥርዓት መሰረታዊ ድንጋጌዎች በአዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀፅ 10 እና 22 ስር የተደነገገ ሲሆን ተጨማሪ መሰረተ ሀሳቦች በማሻሻያ አዋጆችም ተካተዉ እናገኛለን። በዚህ ረገድ የሰበር ችሎቱ የህግ ትርጉም አስገዳጅነት (binding effect) እንዲኖረው አዋጅ ቁጥር 454/97 አንቀጽ 2(4) ላይ የተደነገገው ተጠቃሽ ነው። በአዋጅ ቁጥር 25/88 እንደተደነገገው በስር ፍርድ ቤቶች በተሰጠ የመጨረሻ ውሳኔ ላይ መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል አቤቱታ ሲቀርብ ጉዳዩ ለሰበር የሚቀርበው ሦስት የጠቅላይ ፍ/ቤት ዳኞች የተሰየሙበት ችሎት አቤቱታውን መርምሮ ውሳኔው ለሰበር የሚያበቃ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት አለበት ብሎ ሲወስን ስለመሆኑ በአንቀፅ 10 እና 22(1) ላይ ተመልክቷል። ችሎቱ አቤቱታውን መርምሮ ወሳኔው ለሰበር የሚያበቃ የሕግ ስህተት የለውም ብሎ ካመነ አቤቱታውን ወድቅ ማድረግ እንደሚችል የዚህ ድንጋጌ ተቃራኒ ንባብ ያስገነዝባል። ስለሆነም የሰበር አቤቱታ ተቀባይነት አለው ወይም የለውም የሚል ውሳኔ የሚሰጠው ሦስት ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት (በተለምዶ ሰበር አጣሪ ችሎት ተብሎ የሚታወቀው ማለት ነው) እንደመሆኑ የውሳኔ አሰጣጥ ሥርዓትም በአዋጁ የተለየ ድንጋጌ ባለመኖሩ በፍ/ብ/ስ/ስ/ህግ የሚመራ መሆኑ ልብ ይለዋል። የሰበር አጣሪ ችሎት ውሳኔ እንደማናቸውም የፍርድ ቤቱ ውሳኔ የሚታይ እና የፍርድ አሰጣጥና አፃፀብ ሥርዓት ተከትሎ መፈፀም እንዳለበት አከራካሪ አይደለም። በዚህ ረገድ ወሳኔው ስርዓቱን ያሟላ መሆን አለመሆኑ ከፍ/ብ/ስ/ስ/ህግ ቁጥር 180 እና 181 አንጻር መታየት አለበት ሲል አብላጫ ድምጽ የሰጠው ምክንያት እኛም የምንስማማበት ነው።

በተያዘው ጉዳይ አቤቱታው የተመራለት ሦስት ዳኞች የተሰየሙበት ሰበር አጣሪ ችሎት የአመልካችን የሰበር አቤቱታ ሰምተው በ30/06/2012 ዓ.ም አቤቱታው ለሰበር አያስቀርብም በማለት በአብላጫ ድምፅ ውሳኔ ሰጥተዋል የሚል መከራከሪያ ነጥብ በተጠሪ በኩል ቀርቧል። መዝገቡ ጋር የተያያዘው ትእዛዝ ይዘት ሲታይ በተጠቀሰው ዕለት በመዝገቡ ላይ ከተሰየሙት ሶስት ዳኞች ሁለቱ ዳኞች አቤቱታው

ለሰበር አያስቀርብም በሚል ትእዛዝ ሰጥተው ፊርማቸውን ያኖሩ ቢሆንም አንደኛው ዳኛ “የሀሳብ ልዩነት ከመሰጠቱ በፊት ለመነጋገር” (ሠርዝ የተጨመረበት) የሚል ጽሁፍ የሰፈረበት ስለመሆኑ እንጂ ዳኛው የልዩነት ሀሳባቸው አልገለፁም ወይም በአብላጫ ድምፅ ተስማምተው ፊርማቸውን አላስቀመጡም። ይህም፣ በአብላጫው ድምጽ ወሳኔ ላይ እንደተመለከተውም በጉዳዩ ላይ በቂ ወይይት ተደርጎ የሁሉም ዳኞች ሃሳብ በአግባቡ ተንሸራሽር አቋም ያልተያዘበት መሆኑን አመላካች ነው። በጉዳዩ ላይ ወይይት አለመጠናቀቁን ብቻ ሳይሆን በችሎቱ የተሰየሙት ሦስት ዳኞች በተመሳሳይ ድምፅ ወይም በአብላጫ ድምፅ ወሳኔ ስለመስጠታቸው በፊርማቸው ያላረጋገጡ መሆኑንም የሚያሳይ ነው። ከላይ እንደተመለከትነው የሰበር አጣሪ ችሎት ወሳኔ ሰጥቶበታል ሊባል የሚችለው በችሎቱ የተሰየሙት ሦስቱም ዳኞች በአብላጫ ድምጽ ወይም በተመሳሳይ (ያለ ልዩነት) ድምጽ ወሳኔ መስጠታቸውን በፊርማቸው ማረጋገጥ ሲችሉ ነው። የፍ/ብ/ስ/ስ/ህግ ቁጥር 181(2 እና 3) ይመለከታል። በመሆኑም የካቲት 30 ቀን 2012 ዓ.ም ተሰጥቷል የተባለው ውሳኔ በሦስት ዳኞች ፊርማ ያልተረጋገጠ ስለሆነ ወሳኔ ያገኘ ጉዳይ ነው ሊባል አይችልም። ከዚህም ጋር በተያያዘ ባልተሟላ ዳኛ የተሰጠ ወሳኔ እንዳልተሰጠ ይቆጠራል ሲል ይህ ሰበር ችሎት የሰጠው የህግ ትርጉም ይህንኑ ሀሳብ የሚያጠናክር ነው። ሰበር መ/ቁ 73696 ቅጽ 13 ይመለከታል። ስለሆነም በዚህ ጉዳይ ላይ የካቲት 30 ቀን 2012 ዓ.ም የተሰጠው ወሳኔ አብላጫው ድምፅ እንደሚለው የሥነ-ሥነዓት ጉድለት (procedural irregularity) ያለበት ነው ተብሎ በስነ ስርዓት ህጉ የሚታረም ጉዳይ ብቻ ሳይሆን ባልተሟላ ዳኛ የተሰጠ ወሳኔ ስለሆነ ወሳኔው እንዳልተሰጠ ይቆጠራል የሚል አቋም ወስደናል።

ጉዳዩ በዚህ ሁኔታ ላይ እያለ አመልካች መዝገቡ ባልታወቀ እና ባልተለመደ ሁኔታ ከቀጠሮ ውጪ ሆኖ በመቆየቱ ፍትህ ተጓድሎብኛል በሚል በ14/7/2012 ዓ.ም የተባራ አቤቱታ ለፍርድ ቤቱ ፕሬዝዳንት ማቅረባቸውን ተለትሎ በዚህ አቤቱታ መነሻ መዝገቡ ላይ ተጨማሪ ሁለት ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት መደረጉን መዝገቡ ያሳያል። የፌዴራል ጠ/ፍ/ቤት ፕሬዝዳንት አምስት ዳኞች እንዲያዩት ማድረጋቸው ከህግ ወጪ ነው ሲል ተጠሪ ያቀረበው መከራከሪያ በአብላጫ ድምፅ ተቀባይነት ማግኘቱ ላይ አልተስማማንም። በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ችሎቶች በአንድ ጉዳይ ላይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት የሚደረገው በሁለት አግባብ ወይም መንገድ ስለመሆኑ ከአዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀጽ 21(1 እና 2) ድንጋጌዎች የምንገዘበው ጉዳይ ነው። አንደኛው የስር ፍርድ ቤቶች ወሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት አለበት ተብሎ በሰበር ችሎት የሚታይበትን አግባብ አስመልክቶ በህግ የተመለከቱ ሁኔታዎችን ተከትሎ ሲሆን ሁለተኛው ጉዳይ ደግሞ ለፍርድ ቤቱ ፕሬዝዳንት በተሰጠው ስልጣን የሚወሰን ይሆናል። አንድ ጉዳይ በአምስት ዳኞች እንዲታይ የጠቅላይ ፍርድ ቤት ለወስንበት አግባብ የሚደነገገው የአዋጁ አንቀጽ 21/1/ የፌዴራል ጠ/ፍርድ ቤት ፕሬዝዳንት በራሱ አነሳሽነት ወይም በፌዴራል ጠ/ፍርድ ቤት ችሎት አሳሳቢነት ወይም ከተከራካሪ ወገኖች ባንዱ ጥያቄ ሲቀርብለት አንድን ጉዳይ ከአምስት ያላነሱ ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት ማድረግ እንደሚችል ተመላክቷል። ይህ

ድንጋጌ ተፈጻሚ የሚሆነው በየትኛው ችሎት እና ጉዳይ ላይ ነው የሚለውን ድንጋጌው በግልጽ ለይቶ ያለስቀመጠ በመሆኑ ሊኖረው የሚችለው አንድምታ ከሶስቱ አንደኛው ምክንያት መኖሩ ሲረጋገጥ በየትኛውም የፍርድ ቤቱ ችሎት እና በማናቸውም ጉዳይ ላይ ተፈጻሚ ለማድረግ እንደሚቻል ለፍርድ ቤቱ ፕሬዝዳንት የተተወ ፈቅደ ስልጣን መሆኑን ያሳያል። ነገር ግን የዚህ ፈቅደ ስልጣን አተገባበር የዳኝነት ነጻነትን በማይነካ አኳኋን በጥንቃቄ እና በጠባቡ ተግባራዊ መሆን እንዳለበት ይታመናል። በተያዘውም ጉዳይ አቤቱታው አምስት ዳኞች ተሰይመው በሰበር አጣሪ እንዲታይ የተደረገው በአመልካች አቤቱታ መነሻ ስለመሆኑ መዘገቡ ያሳያል።

ከላይ እንደተመለከትነው ሦስት ዳኞች የተሰየሙበት ሰበር አጣሪ ችሎት በአንድ በኩል ተጨማሪ ወይይት እንዲደረግበት በተገለጸበት ትዕዛዝ ላይ ጉዳዩ ወይይት ተደርጎበት አቋም እንደተያዘበት ተደርጎ በሁለቱ ዳኞች መፈረሙ፣ በሌላ በኩል ደግሞ መዘገቡ ሳይመለስ በእንጥልጥል ላይ መቆየቱ አመልካች ሂደቱን እንዲጠራጠር ምክንያት ይሆናል። በወጤቱ ላይ አመኔታ እንዳይኖረውም ምክንያት ይሆናል። አዋጁ ከላይ በተመለከተው ድንጋጌ የጠቅላይ ፍርድ ቤት ፕሬዚዳንት አንድ ጉዳይ በአምስት ዳኞች እንዲታይ መወሰን እንደሚችል ስልጣን ከተሰጠባቸው ምክንያቶች ውስጥ አንዱ በእንደዚህ መሰል ጉዳዮች ምክንያት ሊፈጠር የሚችለውን የፍትሕ መጓደል ሊኖር የሚችልበትን ሁኔታ ለማስቀረት እንደሆነ ይታመናል። ስለሆነም ተጨማሪ ወይይት ለማድረግ በሚል ጊዜ በመውሰዱ እና መዘገቡ በእንጥልጥል በመቆየቱ ፍትህ ተጓድሎብኛል በሚል አመልካች ያቀረበውን አቤቱታ ፕሬዝዳንቷ ተቀብለው ጉዳዩ በአምስት ዳኞች እንዲታይ ማድረጋቸው ውሳኔ ባገኘ ጉዳይ ጣልቃ እንደመግባት የሚያስቆጥር ሆኖ አላገኘንም። ይልቁንም የጉዳዩ ባህርይ እና የቀረበውን አቤቱታ መሰረት በማድረግ አምስት ዳኞች እንዲያይዩት ማድረጋቸው አዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀጽ 16/1/ እና 21/1/ መሠረት ያደረገ ሆኖ አግኝተነዋል።

እንዲሁም ቀደም ሲል ሁለቱ ዳኞች የሰጡት ውሳኔ ባልተሟላ ዳኛ የተሰጠ ውሳኔ በመሆኑ እንዳልተሰጠ ይቆጠራል የሚለው እንደተጠበቀ ሆኖ ዳኞቹ የሰጡት ውሳኔ በፍርድ ቤቱ ድረገጽ (web site) እና መረጃ ቋት (data base) ተመዘግቧል የሚለው የተጠሪ ክርክር ስንመለከት በስነ ስርዓት ህጉ የተደነገገውን የውሳኔ አሰጣጥ ስርዓት ተከትሎና ተሟልቶ የተሰጠ ውሳኔ አለመሆኑ እስከተረጋገጠ ድረስ በፍርድ ቤቱ ድረገጽ መለቀቁም ሆነ በመረጃ ቋት መመዘገቡ በራሱ ውሳኔውን የተሟላ እና አስገዳጅ ሊያደርገው አይችልም። ከዚህም በተጨማሪ መረጃው የተለቀቀበት አካሄድ ስህተት እንደነበር እና ስህተቱም የተፈጠረው በፍርድ ቤቱ የመረጃ ክፍል ሰራተኞች ስለመሆኑ በወቅቱ ከፍርድ ቤቱ የተሰጠው መግለጫ ያሳያል። የችሎቱ ዳኞች ቀደም ሲል በቂ ወይይት አድርገው አቋም የወሰዱበት መሆኑን ካመኑበት ከሌሎች ዳኞች ጋር በድጋሚ አንሰየምም ወይም ከችሎቱ እንነሳለን ማለት ይጠበቅባቸው ነበር። በሌላ በኩል ሁለቱ ዳኞች በጉዳዩ ላይ ከሌሎች ዳኞች ጋር ተሰይመው ማየታቸው አስቀድሞ የመጨረሻ ውሳኔ አለመስጠታቸው እንዲሁም በጉዳዩ ላይ በቂ ወይይት ተደርጎበት በአግባቡ

ሃሳብ ተንሸራሽርበት አቋም ያልተያዘበት መሆኑን የሚያሳይ ነው። ስለዚህም በዚህ ጉዳይ በ30/06/2012ዓ.ም የመጨረሻ ውሳኔ ተሰጥቶበት እና መዝገቡ ተዘግቶ እያለ የፍርድ ቤቱ ፕሬዚዳንት ሌሎች ሁለት ዳኞች ተጨምረው አምስት ዳኞች ተሰይመው እንዲያዩት ማድርጋቸው እና በዚህ አግባብ አቤቱታው ለዚህ ሰበር ችሎት መቅረቡ ከህግ ወጪ ነው በማለት ተጠሪ ያቀረበው መከራከሪያ መዝገቡ ወስጥ ያለውን እውነታ ያገናዘበ ባለመሆኑ ተቀባይነት ሊኖረው አይገባም ብለናል።

በአጠቃላይ የካቲት 30 ቀን 2012 ዓ.ም የተሰጠው ውሳኔ ባልተሟላ ዳኛ የተሰጠ በመሆኑ ውሳኔው እንዳልተሰጠ የሚቆጠርና ተፈጻሚነት የሌለው መሆኑን እንዲሁም ጉዳዩ በአምስት ዳኞች እንዲታይ የተደረገው አመልካች ባቀረበው አቤቱታ መነሻ ሆኖ በአዋጁ አንቀጽ 21(1) መሠረት መሆኑን የተገነዘብን ስለሆነ በሂደቱ ላይ የስነ ስርዓት ግድፈትም ሆነ ከህግ ወጪ የተፈጸመ ተግባር ባለመኖሩ ተጠሪ ያቀረበው ተቋውሙሞ ውድቅ ተደርጎ በስረ ነገር ጉዳይ ላይ ውሳኔ መስጠት ይቻላል የሚል ድምዳሜ ላይ ደርሶናል። ስለዚህም አብላጫው ድምጽ አቤቱታው ለሰበር ችሎት የቀረበው ከህግ አግባብ ወጪ ነው በማለት አቤቱታው እንደገና በሌላ ሰበር አጣሪ ችሎት እንዲታይ የሰጠው ውሳኔ ተገቢ አይደለም በማለት የልዩነት ሀሳባችንን አጠቃለናል።

የማይነበብ የሁለት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የሠ/መ/ቁጥር 193215

ቀን 25/05/2013 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነወ

ተሾመ ሸፈራወ

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች ፡- አቶ በቀለ ኢሳያስ - አልቀረቡም

ተጠሪዎች ፡- 1. አቶ በረከት እንዳሻው

2. አቶ አንዱአለም ስለሺ

3. ወ/ሪት ቤተልሔም ስለሺ

4. ተማሪ ናትናኤል ስለሺ

5. አቶ መሪሁን መኮንን

6. ወ/ሮ መረተች መኮንን ቀረቡ

7. ወ/ሮ አመቤት እንዳሻው

8. ወ/ሮ ታምሯ እንዳሻው

9. ወ/ሮ ንግስት እንዳሻው ቀረቡ

} አልቀረቡም

} አልቀረቡም

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ጉዳዩ የፍርድ አፈጻጸምን የሚመለከት ሲሆን ፍርዱን በሚያስፈጽመው ፍርድ ቤት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት የተፈጸመ ሀራጅ እንዲፈርስ በማመልከት የተከራከሩ ሲሆን 5ኛ እና 6ኛ ተጠሪዎች የፍርድ ባለመብት በመሆን ፣ከተራ ቁጥር 7 እስከ 9 የተጠቀሱት የፍርድ ባለአዳ በመሆን እንዲሁም አመልካች በሐራጅ የተሸጠው ቤት ገዥ በመሆን በክርክሩ የተሳተፉ ናቸው፡፡ ከክርክሩ እንደተረዳነው በፍርድ አፈጻጸም መዝገብ ላይ ባቀረቡት አቤቱታ የሀዋላ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 20628 ላይ በሚች ወ/ሮ በየነች ንጉሴ ስም በአዲስ አበባ

ከተማ ጉለሌ ክፍለ ከተማ ወረዳ 1 ቀጠና 8 ውስጥ የሚገኝ ቤት የውርስ ሀብት እንደሆነ በመግለጽ በወራሾች መካከል በስምምነት ክፍፍል እንዲፈጸም ይህ ካልሆነ በሐራጅ ተሸጦ የፍርድ ባለመብትና ባለእዳ ሆነው የተሰየሙ ተከራካሪዎች እኩል እንዲካፈሉ በማለት በቀን 06/07/2010 ዓ/ም ውሳኔ ሰጥቷል። በዚህ ውሳኔ መሰረት በተሰጠ የፍርድ አፈጻጸም ትእዛዝ በወጣ የሐራጅ ማስታወቂያ መነሻ አመልካች በጨረታ ተሳትፈው በቀን 09/12/2010 ዓ/ም ቤቱን በብር 208,000.00 ገዝተዋል። አመልካች የሽያጩን ገንዘብ ገቢ አድረገው የቤቱ ስም ሀብት በስማቸው ከመዘፋ በፊት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ፍርዱን በመቃወም አቤቱታ በማቅረባቸው አፈጻጸሙ ታግዶ መዘገቡ ተዘግቶ ቆይቷል።

ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ፍርዱን በመቃወም በመ/ቁጥር 20628 ላይ ባቀረቡት አቤቱታ መነሻ በተጠሪዎች መካከል ክርክር ተደርጎ በቀን 21/03/2011 ዓ/ም በተሰጠ ውሳኔ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በውርስ ሀብቱ ላይ ድርሻ እንዳላቸው በመግለጽ ከሐራጅ ሽያጩ ገንዘብ ላይ እንዲካፈሉ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 360/2 መሰረት ውሳኔውን አሻሽሎ ወስኗል። በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ባቀረቡት ይግባኝ መነሻ እነዚህ ተጠሪዎች ወራሾች በመሆናቸው ሁሉም ተጠሪዎች ተጠቃሹን የጋራቸው የሆነውን የውርስ ሀብት የሆነ ቤት በስምምነት እንዲካፈሉ፣ ስምምነት ላይ ካልደረሱ በሕጉ መሰረት በሀራጅ ተሸጦ እንዲካፈሉ በማለት የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 74413 ላይ በቀን 30/12/2011 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ አሻሽሎ ወስኗል።

ከላይ የተጠቀሰውን ውሳኔ ተከትሎ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች የውርስ ሀብት በሆነው ቤት ላይ ድርሻ እንዳለን በፍርድ ስለተረጋገጠ የአፈጻጸም ክርክር ተካፋይ ባልሆንንበት የተካሄደው ሀራጅ የቀደምትነት መብታችንን የጎዳ፣ ቤቱም በአነስተኛ ገንዘብ የተሸጠ በመሆኑ ሀራጁ እንዲፈርስ እንዲታዘዝልን እና ይህ ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ ተሻሽሎ በተወሰነው መሰረት የፍርድ አፈጻጸሙ እንዲጀመር ተደርጎ ሐራጁም በድጋሚ እንዲወጣ እንዲታዘዝልን በማለት የፍ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁ 444 ጠቅሰው አቤቱታ ለሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበዋል። ለዚህ አቤቱታ በተራ ቁጥር 6 እና 7 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በሰጡት መልስ ይህ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 20628 ላይ በቀን 21/03/2011 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ከውርስ ሀብቱ ሽያጭ ድርሻቸውን እንዲያገኙ አለ እንጂ ሽያጩ እንደ አዲስ ተከናውኖ ክፍፍል ይፈጸም ሲል የሰጠው ውሳኔ የለም። በመሆኑም አቤቱታው ውድቅ ተደርጎ በቀድሞ ትዕዛዝ መሰረት በፍርድ ቤቱ እጅ ያለው ገንዘብ ለወራሾቹ ክፍፍል ሊደረግ ይገባል በማት ተከራክረዋል። ከተራ ቁጥር 7 እስከ 9 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ደግሞ ፍርድ ቤቱ በሕግ አግባብ የመሰለውን ውሳኔ ቢሰጥ አንቃወምም በማለት መልስ ሰጥተዋል። የአሁን አመልካችም በአቤቱታው ላይ አስተያየት እንዲሰጡ ተደርጎ በሰጡት መልስ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ሐራጅ እንዲፈርስ ያቀረቡት ጥያቄ ጊዜው ያለፈበትና የሥነ ሥርዓት

ሕጉን አንቀጽ 444/1 እና 447/1 የሚቃረን ከመሆኑም በተጨማሪ የሐራጅ ሽያጩን የሚያስፈርስ ምክንያት ስለሌለ አቤቱታው ወድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክረዋል።

ፍርዱን እያስፈጸመ የሚገኘው የሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ 24263 ላይ ግራ ቀኙን ከላይ በተመለከተው መሰረት ሰምቶ በቀን 07/05/2011 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ መጀመሪያ በመ/ቁጥር 20628 ላይ የተሰጠው ወሳኔ በቀን 21/03/2011ዓ/ም በተሰጠ ወሳኔ ተሻሽሎ የተወሰነው ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች የወርስ ሀብት የሆነው ተጠቃሽ ቤት በሀራጅ ተሽጦ ከተገኘው ገንዘብ ድርሻቸውን እንዲያገኙ የሚል እንጂ የሐራጅ ሽያጩ እንዲፈርስ የሚል ወሳኔ እንዳልሆነ፤ በሀራጅ ሽያጩ ተሳታፊ አለመሆን የሐራጅ ሽያጩን የሚያስፈርስ ምክንያት እንዳልሆነ፤ በጨረታ ተወዳዳሪ ሆነው ሳይቀርቡ የቀደምትነት መብት ተጠቃሚ ሊሆኑ አይችሉም የሚሉ ምክንያቶችንና የሐራጅ ሽያጩ እንዲፈርስ አቤቱታ ያቀረቡት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥ 447/1 ስር የተደነገገው የሁለት ወር ጊዜ ካለፈ በኋላ ነው የሚሉ ምክንያቶችን መሰረት በማድረግ የሐራጅ ሽያጩ ሊፈርስ አይገባም በማለት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ያቀረቡትን አቤቱታ ወድቅ በማድረግ በይዟል።

ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በዚህ ብይን ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርበው ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 74456 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 30/12/2011 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ ፍርዱ መፈጸም ያለበት ተሻሽሎ በተወሰነው መሰረት ሊሆን እንደሚገባ፤ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 447/1 ስር የተደነገገው የ2 ወር የይርጋ ጊዜ ተፈጻሚነት በአፈፃፀም ክርክሩ ተሳታፊ በነበረ ሰው ላይ እንጂ በአፈጻጸም ክርክር ተሳታፊ ባልሆኑት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ላይ አለመሆኑን፤ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ፍርዱን በመቃወም ባቀረቡት አቤቱታ መነሻ አፈጻጸሙ ታግዶ በመቆየቱና በጉዳዩ ላይ የተሰጠው ወሳኔ ተሻሽሎ ከተወሰነ በኋላ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ሐራጁ እንዲፈርስ አቤቱታ ያቀረቡት የሁለት ወር ጊዜ ሳይደርስ በመሆኑ፤ በተቃውሞ መሰረት በቤቱ ላይ መብት ያላቸው መሆኑን ፍርድ ቤቱ ከማረጋገጡ በፊት ሐራጁ እንዲፈርስ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች አቤቱታ ማቅረብ ስለማይችሉ፤ የጋራ ባለሀብቶች የሆኑ ሰዎች ያልተከፋፈለውን የጋራ ንብረት ከማንኛውም ሶስተኛ ወገን በፊት ቀዳሚ ሆነው በግዥ የማስቀረት ሕጋዊ መብት ያላቸው ስለመሆኑ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1261/1 እና ከቁጥር 1386-1409 የተደነገገ መሆኑን፤ እንዲሁም ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በፍርድ ባለመብት የሆኑበትን ቤት በስምምነት ለመከፋፈል ካልቻሉ ቤቱ እንዲሸጥ ትዕዛዝ ሲሰጥ በቀረበው የቤቱ መነሻ ግምት ላይ ክርክር የማቅረብ መብት ስላላቸው አከራካሪው የወርስ ቤት የተሸጠበት ዋጋ በጣም ዝቅተኛ ነው በማለት ያነሱት ክርክር ተገቢነት ያለው ነው የሚሉ ምክንያቶችን መሰረት በማድረግ የሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ሐራጁ እንዲፈርስ ያቀረቡትን አቤቱታ ወድቅ በማድረግ የሰጠውን ወሳኔ በመሻር ዋናው ፍርድ ተሻሽሎ በተወሰነው መሰረት የተከናወነውን ሽያጭ በማፍረስ ፍርድ ያረፈበትን የወርስ ሀብት

የሆነውን ቤት ባለሙብቶች በስምምነት እንዲከፋፈሉ ፤ ስምምነት ላይ ካልደረሱ በሕጉ መሰረት ሐራጅ እንዲወጣ በማድረግ እንዲሁም የቀደምትነት እና የመሳሰሉት ጥያቄዎች ከቀረቡ በሕጉ መሰረት በመመርመር አፈጻጸሙን እንዲመራ ጉዳዩን ለሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት መልሰለታል።

አመልካች ከላይ በተገለጸው መሰረት በተሰጠ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌዴራል ጠቅላይ ቤት ቢያቀርቡም ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 186757 ላይ በቀን 14/05/2012 ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ ይግባኝን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 337 መሰረት ሰርዟል። አመልካች ለዚህ ችሎት በቀን 21/11/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረቡት ከላይ በተገለጸው መሰረት በተሰጡ ውሳኔዎች መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታቸው ይዘት በአጭሩ የሚከተለው ነው።

የስር ፍርድ ቤቶች በግልፅ በሐራጅ ጨረታ የተሸጠ ንብረት በዝቅተኛ ዋጋ የተሸጠ ነው በሚል ሽያጭን በማፍረስ የሰጡት ውሳኔ በሰ.መ.ቁጥር 37503(ቅጽ 8) ፤ በሰ.መ.ቁጥር 39175(በቅፅ 16) እና በሰ.መ.ቁጥር 945571 ላይ የአንድ ንብረት ከፍተኛ ወቅታዊ ዋጋ እንዲሁም ትክክለኛ ዋጋ ንብረቱ በጊዜው በሐራጅ ለሽያጭ ቀርቦ የሚያወጣው ዋጋ ነው ሲል የሰጠውን አስገዳጅ የሕግ ትርጉም በግልፅ የሚቃረን ነው። አመልካች ቤቱን በጨረታ የገዛሁት ከስምንት ተጫራቾች ጋር በመወዳደር ሆኖ እያለ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ቤቱ ጉዳዩን ሳያጤን በዝቅተኛ ዋጋ ተሸጧል ተብሎ የቀረበውን አቤቱታ መቀበሉ ስህተት ነው። ቀደም ሲል የውርስ ሀብቱ ሲጣራ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በወራሽነት ተለይተው የውርስ መብታቸው ተጠብቆ የነበረ ከመሆኑም በተጨማሪ በአፈጻጸም መዝገብ እየተደረገ የነበረውን ጨረታ እያወቁ ሳይቃወሙ እንደቆዩ እየታወቀ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 444/1 ላይ አቤቱታ ማቅረብ የሚቻለው የማይንቀሳቀስ ንብረት ከመሸጡ በፊት ነው የሚለውን በተቃረነ መልኩ በተጠናቀቀ ጨረታ ላይ የቀረበውን አቤቱታ በመቀበል የሐራጅ ሽያጭ እንዲፈርስ መወሰኑ ስህተት ነው። ሽያጩ ከተካሄደ ከአራት ወራት በኋላ ሽያጩ እንዲፈርስ መደረጉ እና የ2 ወር የይርጋ ጊዜ መቆጠር የሚጀምረው ጨረታው ከፀደቀበት ቀን ጀምሮ ሊሆን ሲገባ በዋናው መዝገብ ቀድሞውኑ በተረጋገጡ ፍሬ ጉዳዮችን እንደአዲስ የሚወሰን ነገር እንደነበር በማስመሰል ያቀረቡትን ያልተገባ ምክንያት መሰረት በማድረግ የአመልካች የይርጋ መከራከሪያ ታልፎ ጨረታው እንዲፈርስ መወሰኑ ስህተት ነው። ተጠሪዎች በስር ፍርድ ቤት ያቀረቡት የቀደምትነት ጥያቄ በሌለበት ከፍተኛ ፍርድ ቤቱም ቀደምትነትን በተመለከተ ምንም ውሳኔ ባልሰጠበት ተጠሪዎች የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ ሕግ ቁጥር 447(1 እና 3) ስር የተደነገገውን በመፃረር እና በሰ.መ.ቁጥር 31963 እና 97206 ላይ የሰጠውን አስገዳጅ የሕግ ትርጉም በሚቃረን መልኩ በጨረታ ሂደት የተፈጸመ የማጭበርበር ወይም በጨረታ ስነ ስርዓቱ ላይ የተፈፀመ ግዙፍ የሆነ ጉድለት እና ትክክለኛ ያልሆነ ተግባር በሌለበት ጨረታው እንዲፈርስ መወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ስለሆነ ይታረምልኝ የሚል ነው።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ የስር ፍርድ ቤቶች የሐራጅ ሽያጩ እንዲፈርስ የሰጡትን ውሳኔ አግባብነት ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 443 እና 447 አንጻር ለማጣራት መዝገቡ ለሰበር ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር የሰጠውን ትእዛዝ ተከትሎ ተጠሪዎች በተናጠል እና በጋራ በቀን 24/02/2013 ዓ/ም የተጻፈ መልስ በማቅረብ ተከራክረዋል።

1ኛ ተጠሪ በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ባነሱት መከራከሪያ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በጉዳዩ ላይ የተወሰነው በቀን 14/05/2012 ዓ/ም ሆኖ እያለ አመልካች የሰበር አቤቱታ የቀረቡት የአቤቱታ ማቅረቢያ ጊዜ ነው ተብሎ በሕጉ የተመለከተው የሶስት ወር ጊዜ ካለፈ በኋላ በመሆኑ አቤቱታው ሊሰረዝ ይገባል በማለት ተከራክረዋል። እንዲሁም በዋናው ጉዳይ ላይ ከ5ኛ እና 6ኛ ተጠሪዎች በስተቀር ሁሉም ተጠሪዎች ባቀረቡት መልስ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰጠው ትእዛዝ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ዋናውን ፍርድ በመቃወም በፍ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 358 መሰረት ያቀረቡትን መቃወሚያ በመቀበል የሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 20628 ላይ በቀን 21/03/2011 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ አስቀድሞ የሰጠውን ውሳኔ በማሻሻል ከወርስ ሀብቱ ሽያጭ ላይ ድርሻቸውን እንዲያገኙ በሚል ወስኗል። ሆኖም በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ በመቅረቡ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 74413 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 30/12/2011 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ባልተሳተፉበት በተደረገ ሐራጅ ከተሸጠ ቤት ገንዘብ ላይ ድርሻቸውን እንዲያገኙ መወሰኑ ስህተት ነው በማለት ውሳኔውን አሻሽሎ ቤቱ ለተጠሪዎች የጋራ የወርስ ሀብት በመሆኑ ከተቻለ በስምምነት፣ ስምምነት ከሌለ በሐራጅ እንዲሸጥ በተወሰነው መሰረት እንዲፈጸም የተደረገ በመሆኑ የተፈጸመ ስህተት የለም። ሐራጁ የተከናወነው በቀድሞ ውሳኔ መሰረት በመሆኑ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 358 መሰረት ያቀረቡት አቤቱታ ውሳኔ ከማግኘቱ በፊት በመሆኑና በመቃወሚያው ላይ ውሳኔ እስከሚሰጥ ድረስ ታግዶ በነበረው የፍርድ አፈጻጸም ላይ መቃወሚያ ወይም ሐራጁ እንዲፈርስና የቀደምትነት መብት እንዲከበር ለመጠየቅ የሚቻልበት የስነ ስርዓት ሕግ አግባብ የለም። በመሆኑም ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ቤቱ ከመሸጡ በፊት ሽያጩ እንዲፈርስ ወይም እንዲታገድ ክርክር አቅርበው በፍርድ ያገኙት መብት ባለመኖሩ መቃወሚያቸውን ተከትሎ ጉዳዩ ውሳኔ ካገኘ በኋላ ሐራጅ እንዲፈርስ አቤቱታ ያቀረቡት በሕጉ የተመለከተው የይርጋ ጊዜ ሳያልፍ በመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች ሐራጁ እንዲፈርስ በመወሰናቸው የተፈጸመ ስህተት የለም በማለት ተከራክረዋል።

በሌላ በኩል በ5ኛ እና 6ኛ ተራ ቁጥር ላይ የተጠቀሱ ተጠሪዎች ደግሞ አመልካች ያቀረቡት ቅሬታ በአግባቡ ስለሆነ የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሠጠው ውሳኔ ተሸሮ የስር የሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ውሳኔ ሊጸና ይገባል በማለት መልሳቸውን ሰጥተዋል። አመልካችም የመልስ መልስ በማቅረብ አቤቱታ ሳያቀርቡ የሶስት ወር ጊዜ ያለፈባቸው በኮቪድ 19 ቫይረስ ወረርሽኝ ምክንያት ፍርድ

ቤቶች ዝግ ሆነው በመቆየታቸው ምክንያት እንደሆነ በመግለጽና ዋናውን ጉዳይ በተመለከተም አቤቱታቸውን በማጠናከር ተከራክረዋል።

ከዚህ በላይ የተመለከተው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡት ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም ሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ብሎ ከያዘው ጭብጥ፣ ከግራ ቀኝ ክርክር እና አግባብነት ካለው ሕግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል ።

በመጀመሪያም አመልካች የሰበር አቤቱታቸውን በሕጉ በተመለከተው 90 ቀናት ውስጥ ስላላቀረቡ አቤቱታቸው ሊሰረዝ ይገባል በማለት 1ኛ ተጠሪ ያቀረቡትን መቃወሚያ መርምረናል። አመልካች ለዚህ መቃወሚያ በሰጡት መልስ አቤቱታቸውን በ90 ቀናት ውስጥ ማቅረብ ያልቻሉት በኮቪ.ድ 19 ቫይረስ ወረርሽኝ ምክንያት ፍርድ ቤቶች ዝግ ሆነው በመቆየታቸው ምክንያት ስለሆነ አቤቱታዬ ሊሰረዝ አይገባም በማለት ተከራክረዋል። የኮቪ.ድ 19 ቫይረስ ወረርሽኝ በአገራችን መከሰቱን ተከትሎ የቫይረሱን ሥርጭት ለመከላከል፣ ለመቆጣጠር እና የሚያስከትለውን ጉዳት ለመቀነስ የወጣውን የአስቸኳይ ጊዜ አዋጅ ቁጥር 3/2012 እና ይህንን አዋጅ ለማስፈጸም የሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 466/2012 ወጥቶ ሥራ ላይ ወሎ እንደነበር ይታወቃል። በተጠቃሽ ደንብ አንቀጽ 2/2 እና 3/1 ስር እንደተደነገገው ከአራትና ከዚያ በላይ ሆኖ በአንድ ቦታ በአካል መገኘት ለቫይረሱ ስለሚያጋልጥ ለመንግስታዊ ሥራም ሆነ በደንቡ ለተመለከቱ ተግባራት መሰብሰብ የተከለከለ ነው። እንዲሁም የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የዳኝነት አገልግሎት አሰጣት ከአራት ሰው በላይ በአንድ ቦታ እንዲሰባሰብ የሚያደርግበት ሁኔታ መኖሩን፣ የወረቀት ቅብብሎሽ ለቫይረሱ አጋላጭ መሆኑንና ከየክልሉ ከከተማ አስተዳደሮች የሚመጡ ባለጉዳዮች ትራንስፖርት ተጠቅመው ሲመጡ ለቫይረሱ እንዲጋለጡ የሚያደርግ አጋጣሚ እንደሚፈጥር ታሳቢ በማድረግ የተጠቀሰው የአስቸኳይ ጊዜ አዋጅና ደንብ ከመጽናቱ በፊትና በኋላ በቀን 09/07/2012 ዓ/ም ለመጀመሪያ ጊዜ በወጣው መግለጫ ፤ በመቀጠል በቀን 23/07/2012 ዓ/ም፣ በቁጥር W/1-38/8434 በቀን 30/08/2012 ዓ/ም፣ በቁጥር ህ/ግ/0012 በቀን 28/09/2012 ዓ/ም ባወጣቸው መግለጫዎች የፌዴራል ፍርድ ቤቶችን በከፊል ዝግ አድርጎ አቆይቷል። ቀጥሎም በቀን 10/11/2012 ዓ/ም ባወጣው የሥራ መመሪያ እና ባወጣው መርሀ ግብር መሰረት ከታህሳስ 10 ቀን 2012 ዓ/ም ጀምሮ የመጨረሻ ወሳኔ ባገኙ ጉዳዮች ላይ የሚቀርብ የሰበር አቤቱታ ከነሐሴ 01 ቀን 2012 ዓ/ም ጀምሮ መዝገብ የመክፈት ሥራ እንደሚጀምር ገልጿል።

በተያዘው ጉዳይ ላይ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የመጨረሻ ወሳኔ የተሰጠው በቀን 14/05/2012 ዓ/ም ሲሆን አመልካች የሰበር አቤቱታ ጽፈው ያቀረቡትና ፋይል ያስከፈቱት በቀን 21/11/2012 ዓ/ም ነው። ምንም እንኳን በመካከሉ ያለው ጊዜ ሲታይ አመልካች አቤቱታቸውን ያቀረቡት የሠበር አቤቱታ ማቅረቢያ ጊዜ ነው ተብሎ በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 22/4 ላይ የተመለከተው የ90 ቀናት ጊዜ ካለፈ በኋላ ቢሆንም ይህ የ90 ቀን ጊዜ ያለፈው በአመልካች ጉድለት

ምክንያት ሳይሆን ከላይ በተገለጸው አግባብ ከዓቅም በላይ በሆነ ዓለም አቀፍ ወረርሽኝ ምክንያት ፍርድ ቤቶች መዝገብ የመክፈት አገልግሎት እንደማይሰጡ በይፋ ለሕዝብ በማሳወቅ በክፍል ዝግ ሆነው በመቆየታቸው ምክንያት ነው። ስለሆነም ፍርድ ቤቱ ያቋረጠውን አገልግሎት አሰጣጥ ለመጀመር ባወጣው መመሪያና መዛግብት የሚከፈቱበት ጊዜ ነው ብሎ ባወጣው የሥራ መርሀ ግብር መሰረት አመልካች የሰበር አቤቱታቸውን በማቅረብ መዝገብ ስላስከፈቱ 1ኛ አመልካች ከዚህ አኳያ ያቀረቡትን መቃወሚያ አልተቀበልንም።

ዋናውን ጉዳይ በተመለከተ የያዘውን ጭብጥ እንደመረመርነው አመልካች የተጠሪዎች የወርስ ሀብት የሆነውን ቤት በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት በተሰጠ ትእዛዝ ቤቱን በብር 208,000.00 የገዙት በቀን 09/12/2010 ዓ/ም በተከናወነ ሐራጅ ነው። ከተራ ቁጥር 1 አስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ደግሞ በዋናው መዝገብ ላይ የተሰጠውን ፍርድ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 358 መሰረት ተቃዋሚ ያስወሰኑት በመጀመሪያ በሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 20628 ላይ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 360/2 መሰረት በቀን 21/03/2011 ዓ/ም ነው። እንዲሁም ይህ ወሳኔ በደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 74413 ላይ በይግባኝ አሻሽለው ያስወሰኑት ደግሞ በቀን 30/12/2011 ዓ/ም ነው። ይህም የሚያሳየው ቤቱ በሐራጅ ለአመልካች የተሸጠው በተሸጠው ቤት ላይ ከተራ ቁጥር 1 አስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች የወርስ ድርሻ አላቸው ተብሎ ከመወሰኑ በፊት መሆኑን ነው። በመሆኑም አመልካች ከተራ ቁጥር 1 አስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 360/2 መሰረት በወርስ ሀብቱ ላይ ድርሻ አላቸው ተብሎ ከመወሰኑ በፊት ወራሾች ናቸው ተብሎ ስለተወሰነላቸው የወርስ ሀብት ከፍፍል ለማስፈጸም ሲደረግ የነበረውን የፍርድ አፈጻጸም እያወቁ ሳይቃወሙ እንደቀሩ በመግለጽ ያቀረቡትን ክርክር የስር ፍርድ ቤቶች ወሳኔዎች ስለማያሳዩ ከዚህ አኳያ ያቀረቡትን ቅሬታ አልተቀበልንም።

ከላይ እንደተመለከተው አመልካች አከራካሪውን ቤት በሐራጅ የገዙት ከተራ ቁጥር 1 አስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ፍርዱን በመቃወም የወርስ ሀብቱ ላይ ድርሻ እንዳላቸው ከማስወሰናቸው በፊት መሆኑ ከተረጋገጠ የሐራጅ ሽያጭ እንዲፈረስ ማድረግ አስፈላጊ ነበር ወይ ለሚለው ነጥብ ተገቢውን ምላሽ መስጠት ይቻል ዘንድ ከተራ ቁጥር 1 አስከ 4 ለተጠቀሱ ተጠሪዎች በፍርድ የተረጋገጠላቸው መብት ምንድን ነው የሚለውን ማወቅ ያስፈልጋል። የስር የሐዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከተራ ቁጥር 1 አስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ባቀረቡት የፍርድ መቃወሚያ መነሻ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 360/2 መሰረት በመ/ቁጥር 20628 ላይ በቀን 21/03/2011 ዓ/ም በተሰጠ ወሳኔ የተወሰነላቸው ከወርስ ሀብቱ ሽያጭ ላይ ድርሻቸውን እንዲያገኙ በመሆኑና ከተራ ቁጥር 1 አስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች የሐራጅ ሽያጭ ከተፈጸመበት ቀን ጀምሮ በሁለት ወር ጊዜ ውስጥ ሐራጁ እንዲፈረስ አቤቱታ ስላላቀረቡ የሐራጅ ሽያጭ ሊፈረስ አይገባም በማለት ወስኗል። ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ደግሞ ይህ በሐዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የተሰጠው ወሳኔ በይግባኝ ታይቶ በመ/ቁጥር 74413 ላይ በቀን 30/12/2011 ዓ/ም በተሰጠ ወሳኔ ተሻሽሎ ከተራ ቁጥር 1 አስከ 4 የተጠቀሱ

ተጠሪዎች ባልተሳተፉበት በተደረገ ሐራጅ ከተሸጠ ቤት ገንዘብ ላይ ድርሻቸውን እንዲያገኙ መወሰኑ ስህተት ነው ተብሎ ቤቱ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 ለተጠቀሱ ተጠሪዎችና ለተቀሩት ተጠሪዎች የጋራ የወርስ ሀብት በመሆኑ ከተቻለ በስምምነት፣ ስምምነት ከሌለ በሐራጅ እንዲሸጥ በማለት ወስኗል። ስለሆነም በዚህ መልኩ ከመወሰኑ በፊት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ሐራጁ እንዲፈርስ የመጠየቅ መብት ስለማይኖራቸው ባቀረቡት አቤቱታ መሰረት የሐራጅ ሽያጩ ሊፈርስ ይገባል ሲል ወስኗል። ከዚህ የምንረዳው የሐዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ሐራጁ እንዲፈርስ በመጠየቅ ያቀረቡትን አቤቱታ የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ዋናውን ጉዳይ በይግባኝ አይቶ በመ/ቁጥር 74413 ላይ በቀን 30/12/2011 ዓ/ም አሻሽሎ ከሰጠው ወሳኔ አንጻር መርምሮ መወሰን ሲገባው በዚህ ወሳኔ መሰረት አይቶ አለመወሰኑን ነው።

በፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጎችን ስለ ፍርድ አፈጻጸም በሚደነግገው ሰባተኛ መጽሐፍ ስር ካሉ ድንጋጌዎች እንደምንረዳው ፍርዱን የሚያስፈጽመው ፍርድ ቤት ፍርዱን ማስፈጸም ያለበትና በፍርድ አፈጻጸም ሂደት የተከናወኑ ተግባራትን በመቃወም የሚቀርቡ አቤቱታዎችን መርምሮ መወሰን የሚገባው ፀንቶ ከሚገኘው የፍርድ ወሳኔ አንጻር ሊሆን ይገባል። እንደሚታወቀው አንድ የፍርድ ወሳኔ ከተሰጠ በኋላ ይህ የፍርድ ወሳኔ ፍርዱን በሰጠው ፍርድ ቤት ወይም/እና በይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ወይም/እና በሰበር ሰሚ ችሎት በሚሰጡ ወሳኔዎች ተለወጦ ሊወሰን ይችላል(የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 6፣360/2፣348/1 እና አዋጅ ቁጥር 25/1996 10 እና የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 80(3/ሀ)ይመለከቷል።)። ዳግመኛ ዳኝነት የተጠየቀበት፣ ተቃዋሚ፣ ይግባኝ ወይም የሰበር አቤቱታ የቀረበበት ፍርድ፣ ወሳኔ ወይም ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 6፣332፣ 359/4፣ 418/4 እና በሌሎች አግባብነት ባላቸው ድንጋጌዎች መሰረት ሳይፈጸም ታግዶ እንዲቆይ ካልተደረገ በስተቀር ፍርዱን፣ ወሳኔውን ወይም ትእዛዙን በተሰጠው ፍርድ ቤት ወይም/እና ጉዳዩን በይግባኝ ባየው ፍርድ ቤት ወይም/እና በሰበር ሰሚ ችሎት ታይቶ እስከሚለወጥ ድረስ ሊፈጸም የሚችልበት አግባብ መኖሩን መገንዘብ ይቻላል። ይህ እንዲሆን ያስፈለገበት ምክንያት ከዳኝነት ነጻነት ገጽታዎች መካከል አንዱ የዳኝነት አካሉ የሰጠውን ወሳኔ ማስፈጸም መቻሉ በመሆኑና የሥነ ሥርዓት ሕጎችንም ጸንቶ የሚገኝ ፍርድ በሥነ ሥርዓት ሕጉ አግባብ እስካልታገደ ድረስ መፈጸም አለበት የሚል አቋም በመያዙ ምክንያት ነው። ይህ ማለት ግን ፍርዱ፣ ወሳኔው ወይም ትእዛዙ በተለይም በይግባኝ ታይቶ እስከሚሻሻል ወይም እስከሚለወጥ ድረስ በሚኖረው የክርክር ሂደት ፍርዱ፣ ወሳኔው ወይም ትእዛዙ ተፈጽሞ የተወሰደ ነገር ካለ ሥነ ሥርዓት ሕጉ መፍትሔ አላስቀመጠም ማለት አይደለም። ለዚህ የሥነ ሥርዓት ሕጉ ያስቀመጠው መፍትሔ በቁጥር 349 ስር የተደነገገው አንዱ ሲሆን ይኸውም ይግባኝ የተባለበት ፍርድ፣ ወሳኔ ወይም ትእዛዝ በይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት የተለወጠ ወይም የተሻሻለ እንደሆነ የተሻሻለው ወይም የተለወጠው ፍርድ ወይም ወሳኔ ከመሰጠቱ በፊት በነበረው የመጀመሪያ

ፍርድ፣ ወሳኔ ወይም ትእዛዝ መሰረት የተወሰደ ነገር እንዲመለስ ነገሩን በመጀመሪያ ደረጃ ያየው ፍርድ ቤት ተስማሚ ትእዛዝ መስጠት እንዳለበት የሚደነግገው ነው።

በያዝነውም ጉዳይ የሐራጅ ሽያጭ የተፈጸመው ዋናውን ፍርድ ለማስፈጸም ስለሆነ የሐራጅ ሽያጭ ከተፈጸመ በኋላ ሐራጁ ሲፈጸም የነበረው ወሳኔ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ፍርዱን በመቃወም ባቀረቡት አቤቱታ መነሻ የሐዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 360/2 መሰረት በተሰጠ ወሳኔ ተሻሽሎ ተወስኗል። ይህ ወሳኔ በደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በይግባኝ ታይቶ ለአመልካች ቤቱን በሐራጅ የተሸጠበትን ክንውን (ሽያጭ) የሚንድ ወጤት ባለው መልኩ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ባልተሳተፉበት በተደረገ ሐራጅ ከተሸጠ ቤት ገንዘብ ላይ ድርሻቸውን እንዲያገኙ በሐዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት መወሰኑ ስህተት ነው ተብሎ ቤቱ ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 ለተጠቀሱ ተጠሪዎችና ለተቀሩት ተጠሪዎች የጋራ የወርስ ሀብት በመሆኑ ከተቻለ በስምምነት፣ ስምምነት ከሌለ በሐራጅ እንዲሸጥ ተወስኗል። በዚህ መልኩ በይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት ታይቶ የቀድሞው ወሳኔ ተለወጦ የተወሰነበት ወሳኔ ጸንቶ እስካለ ድረስ የፍርድ አፈጻጸሙ ሊተገበር እና ፍርዱን ለማስፈጸም የተፈጸመውን የሐራጅ ሽያጭ በመቃወም ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ያቀረቡት አቤቱታ በዳኝነት ታይተው እልባት ሊያገኝ የሚገባው የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ዋናውን የፍርድ ወሳኔ ለወጠ በወሰነው መሰረት ሊሆን ይገባል።

በመሆኑም የሐዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ያቀረቡትን አቤቱታ በደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የተለወጠውን ወሳኔ መሰረት አድርጎ አከራክሮ አለመወሰኑ የፍርድ አፈጻጸም መመራት ያለበት ጸንቶ የሚገኘውን የመጨረሻውን የፍርድ ወሳኔ መሰረት አድርጎ ሊሆን ይገባል ተብሎ በሥነ ሥርዓት ሕጉ የተዘረጋውን ሥርዓት የተከተለ ባለመሆኑ የሰጠው ብይን መታረሙ ሕግን መሰረት ያደረገ ነው ከሚባል በስተቀረ የተፈጸመ ስህተት የለም። ከዚህ ጋር በተያያዘ አመልካች በአቤቱታቸው በጠቀሷቸው የሰበር ወሳኔዎች የተሰጠው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ከተያዘው ጉዳይ ጋር ተመሳሳይ በሆኑ ጉዳዮች ላይ የተሰጡ ስላልሆኑ ለዚህ ጉዳይ ተፈጻሚነት የላቸውም። እንዲሁም በተለይም ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 ለተጠቀሱ ተጠሪዎች በይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ዋናው ወሳኔ ተለወጠ በተወሰነው ወሳኔ መሰረት የተረጋገጠላቸውን መብት ለማስከበር ከተራ ቁጥር 1 እስከ 4 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ባቀረቡት አቤቱታ መሰረት የወርስ ሀብት የሆነውን ቤት ለአመልካች በሐራጅ ለመሸጥ የተደረገው ሐራጅ እንዲፈርስ መወሰኑም በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 349 ማዕቀፍ ወስጥ ሊታይ የሚችል በመሆኑ የሥነ ሥርዓት ሕጉን የተከተለ በመሆኑ ከዚህም አኳያ ከወጤት አንጻር በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በተሰጠ ወሳኔ የተፈጸመ ስህተት የለም። ስለሆነም ተከታዩን ወስነናል።

ወ ሳ ኔ

1. የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 74456 ላይ በቀን 30/12/2011 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 186757 ላይ በቀን 14/05/2012 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ጸንተዋል።
2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የወሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ግራ ቀኝ ሲጠይቁም ግልባጩ ይሰጣቸዋል።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል።ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሰ/ጥ

የሠ/መ/ቁጥር 185273

ሀምሌ 28 ቀን 2012 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች ፡- አፍሪካ ጁስ ቲቢላ አ.ማ

ተጠሪዎች፡- 1/ አቶ ታዲ ጫላ

2/ አቶ ቴዎድሮስ ስጣርጌ

3/ አቶ አለማየው ደጀን

4/ አቶ ቴዎድሮስ አስማማው

5/ አቶ ሰለሞን አባተ

6/ አቶ ፋኖስ አንዳሳ

7/ አቶ አብዱልናስር መሀመድ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ወሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ጉዳዩ የአመልካች መልስ የመስጠት መብቱ የታለፈበት አግባብና ከዚህ በኋላ ክስ በተሰማበት እለት የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝለት ያቀረበው አቤቱታ ተቀባይነት እንዳያገኝ የተደረገበት አግባብ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው። በሚል በቀረበ አቤቱታ መነሻ የተደረገ ክርክር የሚመለከት ሲሆን ጉዳዩ በመጀመሪያ በታየበት የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አመልካች ተከላኝ ተጠሪዎች ደግሞ ከላኝ በመሆን ተከራክረዋል። ተጠሪዎች በአመልካች ላይ በመሰረቱት ክስ በአመልካች ድርጅት ውስጥ በተለያዩ የስራ መደብ ሲያገለግሉ ቆይተው ከሕግ ውጭ እንዳሰናበታቸው በመግለጽ ከተራ ቁጥር 1-5 ለተጠቀሱ ተጠሪዎች የተለያዩ ክፍያዎች እንዲከፈላቸው 6ኛ እና 7ኛ ተጠሪዎችን ደግሞ ወደ ሥራቸው እንዲመልሳቸው እንዲወሰንላቸው ዳኝነት ጠይቀዋል። አመልካች ለክስ ያለውን መልስ ፊደስትራር ጽ/ቤት ቀርቦ እንዲሰጥ ታዘ አመልካችን ወክሎ ወደ ፍርድ ቤት የቀረበው ሰው ወክልና ይዞ ባለመገኘቱ እንዲሁም ከመልሱ ጋር አያይዞ ያቀረባቸው ሰነዶች የቴምብር ቀረጥ ተክፍሎበት ተሟልቶ አለመቅረቡን በመግለጽ መልሱን ፊደስትራር ሳይቀበለው ቀርቷል።ከዚህ በኋላ አመልካች ለችሎቱ አቤቱታ አቅርቦ ችሎቱ በቀን 17/04/2011ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ አመልካች መልሱን እንዲያቀርብ በታዘዘበት ቀን ቀጠሮ የወክልና ሰነድ የያዘ ተወካይ ያላቀረበበትንም ሆነ ከመልሱ ጋር ተያይዞ የሚቀርበውን የሠነድ

ማስረጃዎች የቴምብር ቀረጥ ከፍሎ አሟልቶ ያላቀረበበትን ከአቅም በላይ የሆነ ምክንያት ሳይገልጽና ይህንን አሟልቶ ማቅረብ የራሱ ግዴታ ሆኖ ሳለ በራሱ ጉድለት ምክንያት መልስ በጽሁፍ ሳያያይዝ በመቅረቱ ተጨማሪ ጊዜ የሚሰጥበት የሕግ አግባብ የለም በማለት የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 196/33 በመጥቀስ የአመልካችን አቤቱታ ወድቅ አድርጓል።

በመቀጠል አመልካች ፍርድ ቤቱ ፍሬ ነገሩን በተመለከተ ክስ ለመስማት በቀጠረበት እለት የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 137ን በመጥቀስ የሰነድ ማስረጃዎች ከመዘገቡ ጋር እንዲያያዝለት ጠይቆ ፍርድ ቤቱ በቀን 20/06/2011ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ አመልካች መልሱን በጽሁፍ የማቅረብ መብቱ ስለታለፈ መልስ የመስጠት መብቱ ከታለፈ በኋላ የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝለት ያቀረበው ጥያቄ የሥነ ሥርዓት ሕጉን የተከተለ አይደለም በማለት ወድቅ አድርጓል። ዋናውን ጉዳይ በተመለከተም በመ/ቁጥር 61569 ላይ በቀን 21/09/2011 ዓ/ም በዋለው ችሎት በሰጠው ወሳኔ አመልካች ተጠሪዎችን ከሕግ ወጭ አስናብቷል በማለት ከተራ ቁጥር 1-5 ለተጠቀሱ ተጠሪዎች በአዋጅ ቁጥር 377/1996 ሕገወጥ ስንብትን ተከትሎ የሚከፈሉ ክፍያዎች እንዲከፈላቸው እንዲሁም 6ኛ እና 7ኛ ተጠሪዎችን ወደ ሥራ መደባቸው እንዲመልሳቸው ወስኗል።በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት አመልካች ይግባኙን ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርቦ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 233368 ላይ በቀን 20/02/2012 ዓ/ም በፍ/ስ/ስ/ህ/ቁ 337 መሰረት በሰጠው ብይን ይግባኙን ሰርዟል። አመልካች በቀን 28/02/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበው በተገለጸው መሰረት በተሰጡ ወሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታው ይዘት በአጭሩ የሚከተለው ነው።

አመልካች በስር ፍ/ቤት የመከላከያ መልሳችንን በቀጠሮ ሰዓት ይዘን የቀረብን ሲሆን ፍ/ቤቱ ግን የውክልናው ደብዳቤ በሰነዶችና ማረጋገጫ አልተረጋገጠም የቀረበውም መልስ ቴምብር አልተለጠፈባቸውም ሲል በአመልካች ጉድለት ባልሆነ ምክንያት መልስ የማቅረብ መብታችንን አልፏል። ይህንን ተከትሎ ለትክክለኛ ፍትህ አሰጣጥ ይረዳ ዘንድ መልሳችንን በአቤቱታ አስደግፈን አቅርቦን ተለዋጭ ቀጠሮ በመስጠት አመልካች መልሱን እንዲያቀርብ ማድረግ ሲገባው ጥያቄያችንን ወድቅ ማድረግ የስር ፍርድ ቤት ያለበቁ እና ህጋዊ ምክንያት ባልሆነበት ስነ ስርዓታዊ የሆነውን እንደ ጉድለት በመውሰድ መሰረታዊ የሆነውን መልስ የማቅረብ መብታችንን እንድናጣ በማድረግ የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። እንዲሁም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137 በሚፈቅደው መሰረት ክስ በሚሰማበት ወቅት ከተራ ቁጥር 1ኛ እስከ 3ኛ የተጠቀሱ ተጠሪዎች የስራ መሪ መሆናቸውንና ስንብቱ ሕገ ወጥ ነው የሚባል ቢሆን እንኳን ለ2ኛ ፣3ኛ ፣6ኛ እና 7ኛ ተጠሪዎች ደግሞ የስራ ውላቸው ከሕግ ውጪ ነው ቢባል እንኳን በሕግ አግባብ ሊፈጸሙላቸው የሚገባው ማንኛውም ክፍያ የተፈፀመላቸው መሆኑን፤ እንዲሁም 1ኛ፣4ኛ እና 5ኛ ተጠሪዎች የፈፀሙትን ጉልህ የስራ ግድፈት ከሚያሳይ ዝርዝር አቤቱታ ጋር ያቀረብነውን የሰነድ ማስረጃዎች የስር ፍርድ ቤት አይያያዝም በማለት ጥያቄያችንን ወድቅ

ማድረጉ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137ን እና በሰ/መ/ቁጥር 37105 የሰጠውን አስገዳጅ ትርጉም የሚቃረን በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው ተብሎ ይታረምልን በማለት አቤቱታውን አቅርቧል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ አመልካች መልስ እንዲያቀርብ በተቀጠረበት ቀን ፊጅስትራር ሳይቀበለው መቅረቱ ለችሎቱ አመልክቶ እያለ መልስ የመስጠት መብቱ ታልፎ የተወሰነበትን አግባብነት ከመደመጥ መብት አንፃር እንዲጣራ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ያስቀርባል ብሎ ትዕዛዝ በመስጠቱ ተጠሪዎች በቀን 07/04/2012 ዓ/ም የተፃፈ በአጭሩ የሚከተለውን መልስ አቅርበዋል።

አመልካች በተሰጠው ጊዜ መልሱን ይዞ ባለመቅረቡ መብቱ እንደታለፈበት የስር ፍርድ ቤት መዝገብ በግልፅ ያስረዳል። ሰበር አጣሪ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ያስቀርባል ሲል የያዘው ጭብጥ አመልካች መልሱን አቅርቦ ነበር ወይስ አይደለም የሚል ፍሬ ነገርን አጣርቶ መወሰንን የሚጠይቅ በመሆኑ በሰበር ችሎት የሚታይ ባለመሆኑ ወድቅ ይደረግልን። አመልካች በስር ፍርድ ቤት ፊጅስትራር በሰዓቱ ሳያቀርብ በመቅረቱ እና መልስ ባለማቅረቡ ከጅምሩ መልስ የማቅረብ መብቱን በራሱ ጊዜ እንደተወደደ ያስቆጥረዋል እንጂ የመደመጥ መብቱን ፍርድ ቤቱ ሳያከብርለት እንደቀረ አያሳይም። ይህም ለቀጠሮው ምክንያት የሆነ መሰረታዊ ጉዳይ በመሆኑ ፍርድ ቤቱ ስነ ስርዓት ሕጉ በሚፈቅደው መልኩ የማቅረብ መብቱን ሊያልፈው ችሏል። አመልካች በከፍተኛ ችልተኝነት ወይም መልስ ለማቅረብ ፈቃደኛ ሳይሆን በመቅረቱ በስር ፍርድ ቤት የተከናወኑት ቀጠሮ ቀናቶች በግልፅ የሚያስረዱት የስር ፍርድ ቤት የአመልካችን የመደመጥ መብቱን ለማስከበር ጥረት ማድረጉን የሚያሳይ በመሆኑ በስር ፍርድ ቤቶች የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የለም ተብሎ የአመልካች አቤቱታ ወድቅ ይደረግልን በማለት ተከራክረዋል። አመልካችም በቀን 01/05/2012 ዓ/ም በተፃፈ የመልስ መልስ በማቅረብ የሰበር አቤቱታውን በማጠናከር ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል የያዘውን ጭብጥ እና አመልካች ክሱ በተሰማበት እለት ከመዝገቡ ጋር የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝለት ያቀረበው ጥያቄ ወድቅ ተደርጎ በስር ፍርድ ቤቶች በተሰጡ ወሳኔዎች የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናኘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም አመልካች ለቀረበበት ክስ መከላከያ መልሱን በፍርድ ቤቱ ፊጅስትራር ጽ/ቤት ዘንድ ቀርቦ እንዲሰጥ በተያዘለት ቀን ቀጠሮ መከላከያ መልሱን ይዞ የቀረበው ተወካይ የተሟላ የወክልና ስልጣን ማስረጃ ይዞ እንዳልቀረበና ይህ የወክልና ስልጣን ማስረጃ ሳይዝ የቀረበው ሰው ለፊጅስትራር ካቀረበው መልስ ጋር አያይዞ ያቀረበው የሰነድ ማስረጃ የቴምብር ቀረጥ የተከፈለበት መሆኑን ማረጋገጫ የሚሆን ቴምብር የተለጠፈበት ባለመሆኑ የፍርድ ቤቱ ፊጅስትራር አልቀበልም ብሎ እንደመለሰለት ከስር ፍርድ ቤት መዝገብ ተመልክተናል ።

በፍትሐብሔር ክርክር ባለጉዳዩ ራሱ ቀርቦ እንዲከራከር ፍርድ ቤት ካላዘዘ በስተቀር ወይም ራሱ እንዲቀርብ የሚያስገድድ ሕግ ከሌለ ራሱ ለመቅረብ የማይችል ወይም የማይፈቅድ ሲሆን ነገሩን ለማስረዳት ወይም ለመከራከር ለሚጠየቀው ሁሉ በቂ መልስ ለመስጠት የሚችል ሰው በዋናው ባለጉዳይ ተተክቶ በነገረ ፈጅነት ፣ በወኪልነት እና በጠበቃነት መከራከር እንደሚችል በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 57 ስር ከተደነገገው መረዳት ይቻላል። እንዲሁም ተሟጋች ስለማቆም በሚደነግገው የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 63(1 እና 2) ስር እንደተመለከተው ከሳሽም ሆነ ተከሳሽ ስለራሱ ሆኖ እንዲከራከርለት ለሚፈልግ ሰው እንደራሴነት ካልሰጠው ወይም ነገረ ፈጅ ሆኖ እንዲሰራ ቀጥሮት ወኪል አድርጎ በመሾም የጽሁፍ ወክልና ካልሰጠው በስተቀር ይህ ሰው ስለሌላ ሰው ጉዳይ (ማንኛውንም ተከራካሪ ወገን ወክሎ) ፍርድ ቤት ቀርቦ ለመከራከር እንደማይችልና ይህም የወክልና ስልጣን ማስረጃ ከክሱ ወይም ከመልሱ ጋር ቀርቦ ክርክሩ በሚደረግበት የፍርድ ቤቱ መዝገብ ውስጥ መቀመጥ እንዳለበት ተደንግጓል። በእነዚህ የሥነ ሥርዓት ድንጋጌዎች ላይ ወክልናው በጽሁፍ የተሰጠና በወካዩ የተፈረመ መሆን እንዳለበት የተደነገገ ቢሆንም የወክልና ስልጣን ማስረጃው በሕግ ስልጣን በተሰጠው ወል አዋቂ አካል ተረጋግጦ መመዘገብ እንዳለበት አልተደነገገም። አንድ ተከራካሪ በሕግ ስልጣን በተሰጠው ወል አዋቂ አካል ተረጋግጦ ያልተመዘገበ ነገር ግን በጽሁፍ በተደረገ የወክልና ስልጣን ማስረጃ ላይ ፈርሞበት ለተወካዩ ወክልና ቢሰጥና የተወከለው ሰው ይህንኑ ይዞ ለፍርድ ቤቱ ቢያቀርብ ፍርድ ቤቱ አልተሟላም ብሎ ተወካይ ነኝ ሲል የቀረበውን ሰው እንደተወካይ ሳይመዘግብ ያሰናብተዋል ወይስ ሰነዱን ተቀብሎ ተከራካሪውን ወክሎ እንዲከራከር ይፈቅድለታል የሚለውን ከሌሎች ሕጎች አንጻር መመርመር ያስፈልጋል።

በሰነዶች ማረጋገጥና ምዝገባ አዋጅ ቁጥር 922/2008 ስር አንቀጽ 9(1/ለ) ስር በግልጽ እንደተመለከተው የወክልና ሥልጣን መስጫ ሰነድ በዚህ አዋጅ ሰነዶችን እንዲያረጋግጥና እንዲመዘግብ ሥልጣን ለተሰጠው አካል ቀርቦ ተረጋግጦ መመዘገብ እንዳለበት ተደንግጓል። በዚህ አንቀጽ የመግቢያ ዐረፍተ ነገር ላይ እንደተመለከተው የወክልና ሥልጣን መስጫ ሰነድ በአዋጁ በተመለከተው መሰረት ካልተረጋገጠና ካልተመዘገበ ሕጋዊ ወጤት እንደማይኖረው ተደንግጓል። ይህ ስነ ስርዓት እንዲፈጸም ሕግ አወጪው የደነገገበት ምክንያት ወክልና ሰዎች በራሳቸው መፈጸም የማይችሉትን ሕጋዊ ተግባራት በሌላ ሰው ማስፈጸም የሚችሉበትን ሁኔታ የሚያመቻች የወል አይነት ከመሆኑም በተጨማሪ መብትና ጥቅም የማስተዳደር፣ የማስተላለፍ እንዲሁም የወካዩ መብትና ጥቅም እንዳይጎዳ የመጠበቅና መሰል ተግባራት እንዲፈጸም ለተወካዩ ሥልጣን የሚሰጥ ሰነድ በመሆኑ ለወካዩ ፣ ለሦስተኛ ወገን መብትና ጥቅም እንዲሁም በወክልና ሥልጣን የሚደረጉ ግብይቶች በማሳለጥ ለንግድ እንቅስቃሴውና ተሳታፊዎቹ ጥበቃ ለማድረግ እንደሆነ ይታመናል።

ከዚህም በተጨማሪ የወክልና ሥልጣን መስጫ ሰነድ ሥልጣን ባለው አካል ተረጋግጦ እንዲመዘገብ የሚፈለግበት ሌላው ምክንያት በቴምብር ቀረጥ አዋጅ ቁጥር 110/1990(በአዋጅ ቀጥር 612/2001

እንደተሻሻለው) አንቀጽ 3/11 መሰረት የቴምብር ቀረጥ ለማስከፈል ጭምር ነው። በዚህ ድንጋጌ መሰረት የቴምብር ቀረጥ ሳይከፈልበት የቀረበ የወክልና መስጫ ሰነድ(ሌሎች ሰነዶችንም እንደሚጨምር ልብ ይሏል) ከ10 ብር ያላነሰ ሁለት እጥፍ የቴምብር ቀረጥ ከተከፈለበት በኋላ ሌላ ጊዜ በማስረጃነት ሊቀርብ የሚችል መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ በሕግ ማስረጃ የመቀበል ሥልጣን ባለው ሰው ወይም የመንግስት መሥሪያ ቤት ዘንድ በማስረጃነት ተቀባይነት እንደማይኖረው፤ ምልክት አደማይደረግበት ወይም ማረጋገጫ አንደማይሰጥበትም በዚህ ሕግ አንቀጽ 10(1 እና 4) ስር ተደንግጓል። በመሆኑም በሕግ የወክልና ሥልጣን መስጫ ሰነድ አረጋግጦ እንዲመዘገብ ሥልጣን በተሰጠው አካል ያልተረጋገጠና ያልተመዘገበ የወክልና ሥልጣን ማስረጃ በመያዝ ሌላ ሰው ወክሎ ለመሟገት የቀረብን ሰው ለመወከል ብቁ የሚያደርግህን የወክልና ሥልጣን ማስረጃ ይዘህ አልቀረብክም ብሎ ፍርድ ቤቱ ሊያሰናብተው ይገባል።

ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመጣ አመልካች ሕጋዊ ሰውነት የተሰጠው ሰው እንደመሆኑ የቀረበበትን ክስ መከላከል የሚችለው በተፈጥሮ ሰው በመወከል ስለሆነ ለቀረበበት ክስ ፊደስትራር ጽ/ቤት ቀርቦ መልስ እንዲሰጥ በታዘዘው መሰረት መልሱን ማቅረብ የሚችለው ለሚሟገትለት ሰው በሕግ ሥልጣን በተሰጠው አካል የተረጋገጠና የተመዘገበ የወክልና ሥልጣን ማስረጃ በመስጠት ሊሆን ይገባዋል።በዚህ አግባብ ለሚሟገትለት ሰው የወክልና ሥልጣን ማስረጃ ካልሰጠ መልሱን ይዞ የቀረበው ሰው በሱ የተወከለ ሰው መሆኑን ለማረጋገጥ ስለሚያዳግት ለራሱ መብት ጥበቃ ለማድረግ እና የወክልና ሥልጣን መስጫ ሰነዱ ያልተረጋገጠና ያልተመዘገበ በመሆኑ የቴምብር ቀረጥ ስላልተከፈለበት ከላይ በተጠቀሱ ሕጎች ድንጋጌዎች መሰረት የፍርድ ቤቱ ፊደስትራር በሰነዱ ላይ ምልክት አድርጎበት ከመዘገቡ ማያያዝ አይችልም።

እንዲሁም አመልካች ከመልሱ ጋር አያይዞ ያቀረባቸው ሰነዶች በአዋጅ ቁጥር 110/1990 (ከአዋጁ ጋር የተያያዘውን ሰንጠረዥ ጨምሮ) የቴምብር ቀረጥ ሊከፈልባቸው የሚገቡ ሰነዶች አይደሉም ብሎ አመልካች ያሰማው ክርክር ባለመኖሩ ከመልሱ ጋር አያይዞ ያቀረባቸው ሰነዶች ከመዘገቡ ጋር ሊያያዙ የሚችሉት የቴምብር ቀረጥ ሊከፈልባቸው ለሚገቡ ሰነዶች የቴምብር ቀረጥ የተከፈለባቸው መሆኑን የሚያረጋግጥ ቴምብር ካልተመታበት ከላይ በተጠቀሰው አዋጅ ቁጥር 110/1990 አንቀጽ 10/1 መሰረት በመዘገቡ ሊያያዙ አይችሉም። ስለሆነም የፍርድ ቤቱ ፊደስትራር አመልካችን ወክሎ የቀረበውን ሰው እንደ አመልካች ተወካይ ቆጥሮ ይዞ የቀረበውን ያልተመዘገበውን የወክልና ሥልጣን ማስረጃ እና የቴምብር ቀረጥ ያልተከፈለባቸውን ከመከላከያ መልሱ ጋር ተያይዘው የቀረቡ ሰነዶችን በመዘገቡ አለማያያዙ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 63/1 ፣ አዋጅ ቁጥር 922/2008 ስር አንቀጽ 9(1/ለ) እና አዋጅ ቁጥር 110/1990 አንቀጽ 10/1 ስር የተደነገገው ስለማይፈቅድለት ሕግን መሰረት ያደረገ ነው ከሚባል በስተቀር የሚነቀፍ አይደለም።

በተጨማሪም ስለጊዜ እና ስለቀጠሮ አወሳሰን በሚደነግገው የፍትሐብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጎችን ክፍል በሚገኘው አንቀጽ 196/3 ስር እንደተደነገገው ተጨማሪ ጊዜ ወይም ተለዋጭ ቀጠሮ እንዲሰጠው የሚጠይቅ አመልካች ሊፈጽም የሚገባውን ነገር በመጀመሪያ በተሰጠው የጊዜ ወሳኔ ውስጥ ሳይፈጽም የቀረው ከአቅሙ በላይ ባልሆነ ምክንያት ሳይሆን በሥራ ብዛት፣ በዝንጋታ፣ በቸልተኝነትና በራሱ ጉድለት መሆኑ የታወቀ እንደሆነ አዲስ የጊዜ መራዘም ወሳኔ እንደማይሰጥ በግልጽ ተደንግጓል።

አንደሚታወቀው የሥነ ሥርዓት ሕጉ ዓላማ ክርክሮች ምክንያታዊ በሆነ ጊዜ እና በአነስተኛ ወጪ(በሂደቱ ተሳታፊ ለሚሆን የሰው ሀብትና ቁሳቁስ የሚወጣ ወጪና በክርክሩ ምክንያት የሚደርስ ኪሳራ አነስተኛ በሆነ ሁኔታ) ታይተው ፍትሐዊ ወሳኔ በመስጠት ለክርክሮች እልባት ማስገኘት ነው።ይህ የሥነ ሥርዓት ሕጉ ዓላማ ሊሳካ የሚችለው ክርክሮች የተቀመጠላቸውን ሂደቶች ተከትለውና ለሂደቶቹ ጥበቃ ለማድረግ የተዘረጋው ሥርዓትና ድንጋጌዎች በጥብቅ ዲስፕሊን ተጠብቀው ሲፈጸሙ ብቻ ነው። በሕጉ የተዘረጋው ሥነ ሥርዓት የተከራካሪ ወገኖችን የመሰማትና ፍትህ የማግኘት መብት በማስጠበቅ መሰረታዊ ሕጎች ላይ የተረጋገጡ መብቶችና ጥቅሞች ተግባራዊ ይሆናሉ ተብሎ ታምኖባቸው በመሆኑ የተከራካሪ ወገኖች የመሰማትና ፍትህ የማግኘት መብት የሥነ ሥርዓት ሕጉን ድንጋጌዎች ጠብቆ ዳኝነት በሚሰጥበት ሂደት የሚረጋገጥ ነው።

አመልካች ከላይ በተመለከተው መሰረት ወደ ፍርድ ቤቱ መልስ እንዲያቀርብለት የላከው ሰው ያቀረበው የወክልና ሥልጣን ማስረጃና መልስ የፍርድ ቤቱ ፊደስትራር ሳይቀበለው በመቅረቱ መልሱን እንዲያቀርብ በተሰጠው ቀን ቀጠሮ ሳያቀርብ ቀርቷል። ይህም ተገቢ መሆኑን ከላይ ተመልክቷል።

በመቀጠል አመልካች ችሎቱ ተለዋጭ ቀጠሮ ሰጥቶ መልሱን እንዲቀበለው ለችሎቱ አቤቱታ አቅርቦ ችሎቱ አቤቱታውን ለተጠሪዎች እንዲያደርስ ትእዛዝ ሰጥቶት በተሰጠው ጊዜ አመልካች ለተጠሪዎች ሳያደርስ ቢቀርም ፍርድ ቤቱ በድጋሚ እንዲያደርስ ትእዛዝ ሰጥቶና የተጠሪዎችን አስተያየት ሰምቶ በሰጠው ትእዛዝ አመልካች መልሱን እንዲያቀርብ በታዘዘበት የመጀመሪያው ቀን ቀጠሮ የወክልና ሰነድ የያዘ ተወካይ ያላቀረበበትንም ሆነ ከመልሱ ጋር ተያይዞ ላቀረበው የሠነድ ማስረጃዎች የቴምብር ቀረጥ ከፍሎ አሟልቶ ያላቀረበበትን ከአቅም በላይ የሆነ ምክንያት አለመግለጹን፣ አሟልቶ የማቅረብ ግዴታ የራሱ ሆኖ ሳለ በራሱ ጉድለት ምክንያት መልስ በጽሁፍ ሳያያይዝ በመቅረቱ ተጨማሪ ጊዜ የሚሰጥበት የሕግ አግባብ የለም በማለት አቤቱታውን ወድቅ አድርጓል። ይህም ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 196/3 አንጻር ሲታይ አመልካች ማሟላት ያለበትን ነገር በማሟላት መልሱን በመጀመሪያ በተሰጠው ቀጠሮ ሳያቀርብ የቀረው ከአቅሙ በላይ የሆነ ምክንያት ገጥሞት እንደሆነ ለፍርድ ቤት ካላስረዳ በስተቀር ተለዋጭ ቀጠሮ ሊሰጠው አይችልም። የገጠመውን ከአቅም በላይ የሆነ ምክንያት ማስረዳት ካልቻለ በመጀመሪያው ቀጠሮ አሟልቶ ያልቀረበው በሥራ ብዛት፣ በዝንጋታ፣ በቸልተኝነትና በራሱ ጉድለት እንደሆነ ስለሚያሳይ የሥር ፍርድ ቤት ተለዋጭ ቀጠሮ አልሰጥህም ማለቱ የሕጉን ዓላማ የሚያሳካ በመሆኑ የሕግ ድጋፍ ያለው ነው። ስለሆነም የአመልካች የመሰማትና ፍትህ የማግኘት መብት ሊጠበቅ

የሚገባው ክርክሮችን በዘፈቀደ በመምራት ሳይሆን የሥነ ሥርዓት ሕጉ በዘረጋው ሥነ ሥርዓት ማእቀፍ ውስጥ በመሆኑ ከዚህም አኳያ በስር ፍርድ ቤት በተሰጠ ውሳኔ የተፈጸመ ስህተት አላገኘንም።

በመቀጠል አመልካች ክስ በተሰማበት እለት ክስን ለመከላከል ያቀረብኳቸውን የሰነድ ማስረጃዎች የስር ፍርድ ቤት ለመቀበል ፈቃደኛ አለመሆኑ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 137 ስር የተደነገገውን የሚጥስ በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። በሚል ያቀረበውን አቤቱታ በተመለከተ የያዘውን ጭብጥ መርምረናል። አመልካች በዚህ መልኩ ያቀረበውን አቤቱታ ፍርድ ቤቱ ሳይቀበለው የቀረው አመልካች መልሱን በጽሁፍ የማቅረብ መብቱ ስለታለፈ መልስ የመስጠት መብቱ ከታለፈ በኋላ የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝለት ያቀረበው ጥያቄ የሥነ ሥርዓት ሕጉን የተከተለ አይደለም በማለት መሆኑን መዘገቡን አስቀርቦ በመመልከት አረጋግጠናል።

ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 223/1፣ 234/1 እና 145 ጣምራ ንባብ መገንዘብ እንደሚቻለው ተከላሽ ክርክሩ በሚሰማበት ጊዜ ክርክሩን የሚያስረዱለት የሰነድ ማስረጃዎች ካሉት የሰነድ ማስረጃዎቹን ዘርዘሮና የሚያስረዱለትን ፍሬ ነገር ለዚህ በተዘጋጀ የማስረጃ መግለጫ ላይ አመልክቶ እንዲሁም ሰነዶቹ በእጁ የማይገኙና በፍርድ ቤቱ ትእዛዝ የሚቀርቡ ከሆነም ይህንን በመግለጽ በእጁ የሚገኙት ሰነዶች ትክክለኛ ግልባጭ ከመከላከያ መልሱ ጋር አያይዞ ማቅረብ እንዳለበት በአስገዳጅነት ተደንግጓል።

በሌላ በኩል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137(1-3) ስር እንደተደነገገው ተከራካሪ ወገኖች በእጃቸው የሚገኘውን ወይም ለማቅረብ የሚችሉትን ወይም ለክርክራችን ይጠቅመናል ብለው የሚያምኑበትን ወይም ፍርድ ቤቱ እንዲቀርብ የጠየቀውንና አስቀድመው ፍርድ ቤት ያላቀረቡትን የጽሁፍ ማስረጃ ሁሉ ዝርዝራቸውንና ብዛታቸውን ከሚገልጽ ጽሁፍ ጋር በመጀመሪያው ቀን ቀጠሮ [ክስን ለመስማት በተያዘው ቀን ቀጠሮ] ወይም ከዚህ ቀን ቀጠሮ በፊት ማቅረብ እንደሚችሉ ተደንግጓል። ይህ ድንጋጌ ከላሽም ሆነ ተከላሽ የጽሁፍ ማስረጃ ለማቅረብ ሲፈልጉ የሚጠቀሙት እንደመሆኑ በዚህ አግባብ የተቀረጸበት ምክንያት ከላሽም ሆነ ተከላሽ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 223/1 መሰረት አስቀድሞ እንደ ቅደም ተከተላቸው የክስ አቤቱታ እና መከላከያ መልሳቸውን ማቅረብ እንዳለባቸው ታሳቢ ያደረገ ነው። እንደሚታወቀው አንድ የፍትሐብሔር ክርክር የሚጀምረው የፍትሐብሔር ክስ አቤቱታ በሕጉ በተዘረጋው ስርዓት በጽሁፍ አስቀድሞ ከቀረበ በኋላ በመሆኑ ይህ መስፈርት ለከላሽ አስቸጋሪ አይደለም። ተከላሹ ግን በተለያዩ ምክንያት መከላከያ መልሱን የማያቀርብበት ሁኔታ ስለሚኖር ተከላሽ አስቀድሞ መከላከያ መልሱን በስነ ስርዓት ሕጉ መሰረት በጽሁፍ ያላቀረበ ከሆነ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137ን በመጥቀስ ማስረጃ ይያያዝልኝ በማለት የሚያቀርበው ክርክር በዚህ ድንጋጌ በስተጀርባ ታሳቢ የተደረገውን ቅድመ ሁኔታ ስለማያሟላ ተቀባይነት ሊሰጠው አይገባም። ምክንያቱም በተለያዩ ምክንያቶች ተከላሽ መከላከያ መልሱን በተሰጠው ጊዜ ማቅረብ ካልቻለ ወይም የመከላከያ መልሱን የማቅረብ መብቱ ከታለፈ የሆነድ ማስረጃ የሚቀርበው በመከላከያ መልሱ ላይ ክዶ መልስ የሰጠበትን

ፍሬ ነገር ለመከላከል እንደመሆኑ አንድን ፍሬ ነገር ክዶ መልስ ባልሰጠበት ሁኔታ ክሱ በሚሰማበት ጊዜ የሰነድ ማስረጃዎች እንዲያያዝሉት የሚያቀርበው ጥያቄ ምን ለመከላከል እንደሆነ በግልጽ የሚታወቅ ባለመሆኑ ከዚህ አኳያ ማስረጃ ይያያዝልኝ ብሎ የሚነሳው ክርክር አመክኖያዊ ካለመሆኑም በተጨማሪ ጥያቄውን መቀበል በሥነ ሥርዓት ሕጉ የተዘረጋውን የክርክር አመራር ሂደቱን የሚያፋልስ በመሆኑ ነው።

ከዚህ በተጨማሪ አስቀድሞ በራሱ ጉድለት (ቸልተኝነት) መከላከያ መልሱን ያላቀረበ ተከላኝ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137ን በመጥቀስ ማስረጃዎቹ ምን እንደሚያስረዱለት ከሚገልጽ ጽሁፍ ጋር የሰነድ ማስረጃዎች እንዲያቀርብ መፍቀድ በሕጉ የተደነገገውን ስርዓት ተከትለው የመከላከያ መልሳቸውንና ከመከላከያ መልሳቸው ጋር ያላቸውን የሰነድ ማስረጃ ማቅረብ እየቻሉ በቀጣይ ባለው ሂደት እናቀርባለን የሚሉ ግደያለሽ ተከራካሪዎችን የማበራከት ዉጤት ስለሚኖረውና የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 223/1 እና 234/1 ድንጋጌዎችን ዉጤታማ ተፈጻሚነት ስለሚቀንስ አስቀድሞ መከላከያ መልሱን ያላቀረበ ተከላኝ ክሱ በሚሰማበት ቀን የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137ን ጠቅሶ ከማስረጃ መግለጫ ጋር የሚያቀርበው የሰነድ ማስረጃ ይያያዝልኝ ጥያቄ የሥነ ሥርዓት ሕጉ ድጋፍ ያለው አይደለም። ስለሆነም ከዚህም አኳያ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አመልካች መልሱን በጽሁፍ የማቅረብ መብቱ ስለታለፈ መልስ የመስጠት መብቱ ከታለፈ በኋላ የሰነድ ማስረጃ እንዲያያዝሉት ያቀረበው ጥያቄ የሥነ ሥርዓት ሕጉን የተከተለ አይደለም በማለት ወድቅ በማድረጉና በዚህ ላይ የቀረበው ይግባኝ በመሰረዙ የተፈጸመ ስህተት አላገኘንም። በመሆኑም ተከታዩን ወስነናል።

ዉ ሳ ኔ

1. የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የአመልካችን መከላከያ መልስ እና የሰነድ ማስረጃዎች ይያያዝልኝ አቤቱታ ወድቅ በማድረግ በመ/ቁጥር 61569 ላይ በቀን 21/09/2011 ዓ/ም የሰጠው ዉሳኔ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በዋለው ችሎት በመ/ቁጥር 233368 ላይ በቀን 20/02/2012 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ጸንተዋል።
2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የዚህ ዉሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። የሥር ፍርድ ቤት መዝገብ ይመለስ።
2. በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 10/03/2012 ዓ/ም የተሰጠው እግድ ተነስቷል ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 219089

ሰኔ 27 ቀን 2014 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች ፡- አሮሚያ ኢንሹራንስ አክሲዮን ማኅበር

ተጠሪዎች ፡- 1/ ወርልድ ቪቫን ኢትዮጵያ

2/ አዋሽ ኢንሹራንስ አክሲዮን ማኅበር

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ ከውል ውጭ ኃላፊነትን መሰረት ያደረገ ሲሆን የተጀመረው በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ሆኖ አመልካች ከሳሽ 1ኛ ተጠሪ ተከሳሽ 2ኛ ተጠሪ ደግሞ ጣልቃ ገብ በመሆን ተከራክረዋል፡፡ አመልካች ከደንበኛው ከወ/ሪት ብርሃን ገ/ጻድቃን ግደይ ጋር በተዋዋለው የኢንሹራንስ ውል የሰሌዳ ቁጥሩ 3-05135 ትግ ለሆነ ተሽከርካሪ ከቀን 19/11/2006ዓ/ም እስከ 18/11/2007ዓ/ም ድረስ ጸንቶ የሚቆይ እስከ ብር 1000,000.00 ካሳ ለመክፈል የመድን ሽፋን ሰጥቷል፡፡ ይህ ተሽከርካሪ በገዛ ላይ እያለ በትግራይ ክልል ክልታ አወላዕሎ ወረዳ ሐወዛ ተብሎ በሚጠራ አካባቢ በቀን 28/08/2007ዓ/ም ንብረትነቱ የ1ኛ ተጠሪ የሆነ በሰሌዳ ቁጥር 35-3337 የሆነ ተሽከርካሪ መስመሩን ለቆ ወደ አመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ መስመር 1.20 ሜትር በመግብት የአመልካችን ደንበኛ ተሽከርካሪ ገጭቶ ጉዳት አድርሶበታል፡፡ ተሽከርካሪው ከወደቀበት በክሬን ተንስቶ ወደ አዲስ አበባ እንዲመጣ ተደርጎ የደረሰበትን ጉዳት ለማስጠገን የሚያስፈልገው ወጪ ተጣርቶ የጥገና ወጪው ከገበያ ላይ ተሽከርካሪውን ከሚገባበት ዋጋ በላይ በመሆኑ የቅሪት አካሉ ዋጋ፣ የአደጋ ተቀናሽ(excess) እና ሌሎች ወጪዎች ተቀንሶ አመልካች ለደንበኛው ብር 505,363.00 መክፈሉን በመግለጽ 1ኛ ተጠሪ ከ9% ሕጋዊ ወለድ ጋር እንዲተከለት ዳኝነት ጠይቋል፡፡

1ኛ ተጠሪ ለክሱ በሰጠው መልስ አመልካች በደንበኛው ተሽከርካሪ ላይ ጉዳት ስለመድረሱ ተግማሚነት ባለው ማስረጃ አስደግፎ ያላቀረበ በመሆኑ ክሱ ወድቅ ሊሆን ይገባል፡፡ አመልካች የደንበኛው ተሽከርካሪ የእርጅና ዋጋ ሳይቀንስ የገበያ ዋጋ ግምት ብሎ ያቀረበው የገንዘብ መጠን በትክክል የገበያ ጥናት

ያልተደረገበት ነው። የተሽከርካሪውን ቅሪት በጣም በገቅተኛ ዋጋ ሽጦ ይህንን ልዩነት ተቀናሽ አድርጎ ተጠሪ እንዲከፍል መጠየቁ ተገቢ አይደለም። እንዲሁም የኢንሹራንስ ሽፋን የሰጠው 2ኛ ተጠሪ ጣልቃ እንዲገባ በመጠየቅ ተከራክሯል።

ፍርድ ቤቱም የአሁን 2ኛ ተጠሪ በክርክሩ ጣልቃ እንዲገባ የሰጠውን ትእዛዝ ተከትሎ 2ኛ ተጠሪ በሰጠው መልስ ከኃላፊነት መጠን ጋር በተያያዘ የ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ በ3ኛ ወገኖች ንብረት ላይ ለሚያደርሰው ጉዳት ወጪና ኪሳራን ጨምሮ እስከ ብር 100,000.00 ለመክፈል ግዴታ ስለገባ ከዚህ በላይ ልጠየቅ አይገባም። ግጭቱ ሊፈጠር የቻለው በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት እንጂ በተጠሪ ተሽከርካሪ እንዳልሆነ እና አመልካች ያቀረበው የትራፊክ ፖሊስ አደጋ ሪፖርትም ትክክለኛ ያልሆነ እና እንዲታረም የተጠየቀበት ስለሆነ ይህንን ማስረጃ መሰረት በማድረግ አመልካች ያቀረበው ክስ ውድቅ ሊደረግ ይገባል። እንዲሁም የተጠየቀው የጉዳት ካሳ ግምት የተጋነነ ነው። የአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ የ2010 ስሪት እንደሆነ ከአምስት ዓመታት በላይም አገልግሎት የሰጠ እና አመቺ ባልሆነ መንገድ እና መልከዓ ምድር ሲነዳ የቆየ ስለሆነ ቢያንስ የተሽከርካሪ አካል ላይ በአዲስ መለዋወጫ ሲተኩ ከ40-50 % የእርጅና ቅናሽ መደረግ ነበረበት። በተሽከርካሪው ወስጣዊ ክፍሉ ሊደርስ የሚችለው ጉዳት ከብር 95,000.00 እስከ ብር 175,000.00 መሆኑ ተገምቶ እያለ አመልካች ተፈቶ ባልታየበት ሁኔታ አመልካች አጋኖ ማቅረቡ ተገቢ አይደለም። የቅሪት አካሉ በብር 275,000.00 በባለሙያ ተገምቶ እያለ አመልካች በብር 120,000.00 ቀንሶ መሸጡ የጉዳት ኪሳራ ካሳ መቀነስ ሲገባው አልቀነሰም የሚሉትንና ሌሎች የካሳ መጠን የሚመለከት መከራከሪያ በማቅረብ ተከራክሯል።

ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 190749 ላይ የግራ ቀኙን ክርክርና ምስክሮች ሰምቶና ማስረጃዎቻቸውን መርምሮና መዘኖ በቀን 26/02/2012 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ በአመልካች ደንበኛ እና በ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪዎች መካከል ግጭት ሊከሰት የቻለው በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት ምክንያት መሆኑን በተሻለ ሁኔታ ሚዛን በሚደፋ ማስረጃ ተረጋግጧል በማለት በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ ላይ ለደረሰው ጉዳት 1ኛ ተጠሪ ካሳ የመክፈል ኃላፊነት የለበትም በማለት ክሱን ውድቅ በማድረግ ወስኗል። አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚችሎት አቅርቦ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 187653 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 12/02/2014 ዓ/ም በተሰጠው ውሳኔ የስር ፍርድ ቤት ውሳኔ ጉድለት የለበትም ሲል በማጽናት ወስኗል።

አመልካች በቀን 04/05/2014 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበውም ከላይ በተገለጸው መሰረት በተሰጠ ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታው ይዘት በአጭሩ፡- በመንገድ ትራንስፖርት ትራፊክ መቆጣጠሪያ የሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 208/2003 አንቀፅ 85(3/ሀ እና ለ) መሰረት በበላይ ትራፊክ ፖሊስ ፅ/ቤት ወይም በይግባኝ ጉዳዩን የማየት ስልጣን ባለው

አካል ካልሆነ በስተቀር በትራፊክ ፖሊስ ልዩ እውቀት ላይ ተመስርቶ የቀረበውን የትራፊክ ፕላን ወድቅ ማድረግ እንደማይቻል ተደንግጓል። የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ መካኒካል መሀንዲሶች የ1ኛ ተጠሪ ሠራተኞች የሆኑት አደጋው ሲደርስ በቦታው ስላልነበሩ የአይን ምስክሮች አልነበሩም። የ1ኛ ተጠሪ ምስክሮችና የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ መካኒካል መሀንዲሶች በትራፊክ መርማሪ ፖሊስ የተሰራውን የትራፊክ ፕላን ለመሻር በሕግ የተሰጣቸው ሥልጣን የላቸውም። የስር ፍርድ ቤት የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ መካኒካል መሀንዲሶች የሰጡትን ማስረጃና የ1ኛ ተጠሪን ምስክሮች ምስክርነት ቃል ተቀብሎ የትራፊክ ፖሊስ ያነሳውን የአደጋ ፕላን ወድቅ በማድረግ የሰጠው ወሳኔ ክላይ የተጠቀሰውን ደንብ እና በሰ/መ/ቁጥር 43452 ላይ የተሰጠውን አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የሚቃረን በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው። የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ መካኒካል መሀንዲሶች ግጭቱን በተመለከተ ሰሩ የተባለው ሶፍትዌር አደጋው ከደረሰና ተሽከርካሪዎቹ ከቦታው ከተነሱ ከ2 ዓመት ተኩል በኋላ የተሰሩ በመሆኑ የትራፊክ ሪፖርቱን ለማስተባበል ብቃት የሌለውና በንድፈ ሀሳብ ላይ ተመሰረተ ማስረጃ ነው። መካኒካል ምህንድስና ስለማሽን ንድፈ ሃሳብ አሰራር ወይም አመራረት እና ጥገና የሚያጠና ትምህርት ዘርፍ እንጂ የትራፊክ ደንብ በመተላለፍ ቀኝ ዘርዘን ትቶ ወደ ግራ መግባትና ከፊት ለፊት የሚመጣን ተላላፊ ተሽከርካሪ አለመኖሩን ሳያረጋግጥ በማለፍ ገጭቷል የተባለውን አከራከሪ ነጥብ የሚያጠና የትምህርት ዘርፍ ባለመሆኑ ከዚህም አኳያ ሲታይ የስር ፍርድ ቤት በመካኒካል መሀንዲሶች የቀረበውን ማስረጃ መሰረት አድርጎ መወሰኑ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ ይታረምልን በማለት አቤቱታውን አቅርቧል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ አመልካች ከትራፊክ ፖሊስ የተሰጠውን ማስረጃ መሰረት በማድረግ በ1ኛ ተጠሪ አሽከርካሪ ጥፋት በደንበኛው ተሽከርካሪ ላይ ለደረሰው ጉዳት ለደንበኛው የከፈለው ካሳ ብር 505,363.00 እንዲተካለት ያቀረበውን ክስ የስር ፍርድ ቤት የመቐለ ዩኒቨርሲቲ መካኒካል ምህንድስና ትምህርት ክፍል የቀረበውን መረጃ መሰረት አድርጎ ወድቅ በማድረግ የሰጠውን ወሳኔ ከመሰረታዊ የክርክር አመራርና ማስረጃ ምዘና መርህ አንፃር ተጠሪዎች ባሉበት እንዲመረመር ትእዛዝ በመስጠቱት ተጠሪዎች በቀን 22/07/2014 ዓ/ም በተናጠል የተፃፈ መልሳቸውን ያቀረቡ ሲሆን ይዘቱም በአጭሩ፦

አመልካች ያቀረበው የትራፊክ ፕላን በተገቢው ሁኔታ ያልተሰራና በአደጋው ቦታ ከነበረው እውነታ ጋር በተጣረሰ እና አጠራጣሪ በሆነ መልኩ የተሰራ ሪፖርት በመሆኑ በ2ኛ ተጠሪ ተጽፎ ቅሬታ ለትግራይ ክልል ፖሊስ ኮሚሽን ቀርቧል። ይህ ቅሬታ ቀርቦ እያለ የአመልካች ደንበኛ ሹፌር ለደረሰበት ጉዳት ካሳ ይከፈለኝ ሲል በ1ኛ ተጠሪ ላይ በትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 86558 ላይ ባቀረበው ክስ መነሻ ፍርድ ቤቱ ይህ የትራፊክ ፕላን አጠራጣሪና ቅሬታ የቀረበበት መሆኑን ከግምት በማስገባት በጉዳዩ ላይ ወገንተኛ ያልሆነና ሚዛናዊ ሙያዊ አስተያየት እንዲሰጥበት ለማስቻል ከክልሉ ፖሊስ ኮሚሽን በተወኩ የትራፊክ ፖሊስ አባላት እንዲሁም ከመቐለ ዩኒቨርሲቲ በተውጣጡ ባለሙያዎች

በጋራ በተዋቀረ ኮሚቴ የአደጋው መንስዔ ተጣርቶ ለፍርድ ቤቱ እንዲቀርብ በሰጠው ትዕዛዝ መሰረት የአደጋውን መንስዔ በቪዲዮ በተደገፈ ሲሙሌሽን በግልፅና ሳይንሳዊ በሆነ መንገድ የሚያስረዳ ሙያዊ ትንታኔ ቀርቦለታል። በሰ/መ/ቁጥር 43453 ላይ በተሰጠ የሕግ ትርጉም ላይ እንደተመለከተው የሙያ ምስክርነት የሚሰጠው በቀጥታ ድርጊቱን በአይን በማየት ሳይሆን በሙያ ተመርምሮ የሚሰጥ ቀጥተኛ ያልሆነ ማስረጃ ወይም የሙያተኛ አስተያየት በመሆኑ ሙሉ ለሙሉ እምነት ሊጣልበት የሚችል ማስረጃ አይደለም። የትራፊክ ፖሊሲ የአደጋ ሪፖርትም አደጋው ከደረሰ ከሰዓታት በኋላ ከአደጋው ቦታ በደረሰ የትራፊክ ፖሊሲ የተሰራ በመሆኑ አደጋው ከደረሰበት ቦታ አቀማመጥ አንጻር የተሻለ የሙያ ሀሳብ ሊያቀርቡ የሚችሉ ባለሙያዎች ያሉበት ኮሚቴ ተዋቅሮ አደጋው የተከሰተበት ሁኔታ በሳይንሳዊ ሙያ ተመርምሮ አደጋው የደረሰው በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት ነው የሚል ማስረጃ በመቅረቡ የስር ፍርድ ቤት ይህንን ማስጃና የምስክሮች ቃል መሰረት በማድረግ ተጠሪዎች አመልካች ካሳ የመክፈል ኃላፊነት የለባቸውም ሲል በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም። የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ መካኒካል ምህንዲስና ትምህርት ክፍል ያቀረበው ሪፖርት የትራፊክ ፖሊሲ ሪፖርትን የመሻር ሥልጣን የለውም ሲል ያቀረበውም ክርክር ሪፖርቱ የቀረበበትን አግባብ ያላገናዘበ በመሆኑ ተቀባይነት የለውም። እንዲሁም የመካኒካል መሀንዲስና ትምህርት ዘርፍ ልዩ ልዩ ዘርፍ ያለው በመሆኑና ካሉት ዘርፎች መካከል ኃይልን እና እንቅስቃሴን የሚያጠና ዳይናሚክስ (Dynamics) የሚባል ዘርፍ ስላለው በተያዘው ጉዳይ አደጋ የደረሰበት ቦታ ፣ መንገድ ስፋት ፣ ተሽከርካሪዎቹ የወደቁበት ቦታ ፣ የአደጋው ስፍራ አቀማመጥ ከትራፊክ ፖሊሲ ሪፖርት ላይ በመወሰድ ለአደጋው መንስዔ የሆነው የትኛው ተሽከርካሪ ነው የሚለውን ለይተው ሙያዎ አስተያየት ለማቅረብ ብቃት ስላላቸው አመልካች ከዚህም አኳያ ያቀረበው ክርክር ተገቢ አይደለም። ስለሆነም የስር ፍርድ ቤት ማስረጃዎችን መዘና ለደረሰው ጉዳት የ1ኛ ተጠሪ አሽከርካሪ ጥፋት የለበትም በማለት ክሱን ወድቅ በማድረግ በመወሰኑ ከማስረጃ ምዘና አኳያ የተፈጸመ ስህተት የለም በማለት ተከራክረዋል። አመልካችም በቀን 08/07/2014 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ አጠር ባለ መልኩ የተገለጸው የግራ ቀኙን ክርክርና በጉዳዩ ላይ የተሰጡ ወሳኔዎችን የሚመለከት ሲሆን እኛም 1) የስር የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ክሱን ተቀብሎ የመዳኘት ሥልጣን አለው ወይስ የለውም? 2) የስር ፍርድ ቤት ክሱን ተቀብሎ መዳኘቱ ተገቢ ነው የሚባል ከሆነ አመልካች የኢንሹራንስ ወል መሰረት በማድረግ ለደንበኛ በካሳ መልክ የክፈለው ገንዘብ እንዲተካለት ያቀረበውን ክስ ወድቅ አድርጎ በመወሰኑ ከማስጃ ምዘና መርህ አተገባበር አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግና ከሰበር ሰሚ ችሎት አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

በመጀመሪያም የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ክሱን ተቀብሎ የመዳኘት ሥልጣን ያለው መሆን አለመሆኑን መርመረናል። እንደመረመርነውም አመልካች በ1ኛ ተጠሪ ላይ በቀን 02/06/2009 ዓ.ም ጽፎ

ክስ የመሰረተው የመድን ሽፋን የሰጠውን የደንበኛው ንብረት የሆነ በሰሌዳ ቁጥሩ 3-05135 ትግ የሚታወቅ ተሽከርካሪ ንብረትነቱ የ1ኛ ተጠሪ የሆነ ከተቃራኒ አቅጣጫ የሚጓዝ ተሽከርካሪ በትግራይ ክልል ክልታ አወላዕሎ ወረዳ ሐወዛ ተብሎ በሚጠራ አካባቢ ከመስመሩ በመወጣት ገጭቶ ጉዳት በማድረሱ ለደንበኛው በኢንሹራንስ ወሎ መሰረት ካሳ መክፈሉን በመግለጽ በካሳ መልክ የክፈለው ገንዘብ እንዲተካለት ዳኝነት በመጠየቅ ነው። የስር የፌዴራል ከፍተኛ ጉዳዩን ከስረ ነገሩ አንጻር መርምሮ በአመልካች ደንበኛ ተሽካሪ ላይ ጉዳቱ የደረሰው በ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት አይደለም በማለት ክሱን ወድቅ በማድረግ ወስኗል።

በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥት አንቀጽ 78/2 መሠረት የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት በ2/3ኛ ድምጽ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት እና የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት እንዲደራጅ እስካልወሰነ ድረስ የፌዴራል ከፍተኛና የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤቶች ሥልጣን በውክልና ለክልል ፍርድ ቤቶች ተሰጥቷል። ምላሽ የሚያስፈልገው ጉዳይ በውክልና በተሠጠ ሥልጣን ላይ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች ጉዳዩን የማየት ሥልጣን አላቸው ወይስ የላቸውም? የሚለው ጉዳይ ነው። ክርክሩን በፍትሐ ብሔር ሥነ-ሥርዓት ሕገ መሰረት መምራት እና መቆጣጠር የፍርድ ቤቶች ኃላፊነት ሲሆን በዚህ ሂደት ፍርድ ቤቶች በቀዳሚነት መመርመር ከሚጠበቅባቸው ጉዳዮች መካከል ጉዳዩ ላይ ለመወሰን ሥልጣን ያለው መሆን አለመሆኑ መርምሮ መወሰን ዋነኛው ነው። የፍርድ ቤት ሥልጣን ብሔራዊ የመዳኘት ሥልጣን (judicial jurisdiction)፣ የሥራ-ነገር ሥልጣን (material jurisdiction) እና የግዛት ወይም አካባቢያዊ ሥልጣን (local or territorial jurisdiction) በሚል የተከፋፈለ ነው።

ኢትዮጵያ የፌዴራል የመንግሥት አወቃቀር ሥርዓትን በ1987 ዓ/ም በወጣው የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥት መከተሏን ተከትሎ ሥልጣን በክልሎችና በፌዴራል መንግሥት የተከፋፈለ ስለመሆኑ በሕገ-መንግሥቱ ከአንቀጽ 50-52 ላይ ተመልክቷል። በዚህም ክልሎች በሥልጣናቸው ሥር ባሉ ጉዳዮች ሉዓላዊ ሥልጣን አላቸው። ክልሎች እንደ ፌዴራል መንግሥት ሕግ-አውጪ፣ ሕግ አስፈጻሚና የዳኝነት አካል ያደራጃሉ። በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥት አንቀጽ 78 መሠረት የዳኝነት አካሉ በፌዴራል እና በክልል መንግሥት ደረጃ መቋቋሙ እና በአንቀጽ 80(1)(2) ላይ በፌዴራል ጉዳዮች የፌዴራል ፍርድ ቤት፣ በክልላዊ ጉዳዮች የክልል ፍርድ ቤት የመጨረሻ ሥልጣን ያለው መሆኑ መመልከቱ በፌዴራልና በክልል መንግሥታት መካከል የፍርድ ቤት የሥልጣን ክፍፍል እንዳለ ያሳያል። የፌዴራል ወይም የክልል ጉዳዮች የሚለው በጉዳይ ዓይነት የተከፋፈለ ሥልጣን ስለሆነ የፍርድ ቤቶች ሥልጣን የተለየው የሥራ-ነገር ሥልጣንን መሠረት ያደረገ ቢመስልም ጉዳዩ ከሉዓላዊ ሥልጣን እና ክልላዊ ጉዳይ በፌዴራል ፍርድ ቤት ቢታይ ከጣልቃገብነት ጋር የተያያዘ በመሆኑ ጉዳዩ የብሔራዊ ዳኝነት ሥልጣንን የሚያስነሳ ነው። በፌዴራል መዋቅር የብሔራዊ የዳኝነት ሥልጣን መሠረቱ ዓለምአቀፍ ሕግ ሳይሆን ሕገ-መንግሥት ነው። ሕገ-መንግሥቱ የፌዴራልና የክልል ፍርድ ቤቶች ያቋቋመና አንዱ የሌላውን ሥልጣን አክብረው ለማስከበርም ግዴታ የጣለ ነው።ይህንን ጉዳይ ከአለም አቀፍ አጠቃላይ

መርሆዎች አንጻር ሳይሆን በፌዴራልና በክልል መንግሥታት መካከል ከሚኖረው ግንኙነት አንጻር አጥቦን ያየን እንደሆነ በአንድ ሀገር ያሉና በሕገ-መንግሥቱ የሕግ የበላይነትን በማረጋገጥ አንድ የኢኮኖሚና የፖለቲካ ማህበረሰብ ለመፍጠር በሚሠሩ ተቋማትና ዜጎች ላይ፣ የተለያዩ ሥልጣን ቢሆንም የጋራ የሆኑ ጉዳዮች ደግሞ ባላቸው ተቋማት መካከል የሚነሳ ስለሆነ የተለየ ያደርገዋል። ይኸውም በፌዴራል መዋቅር የፌዴራል መንግሥት ሉዓላዊነቱ በመላው የኢትዮጵያ ግዛት ነው። ነገር ግን በግዛቱ ሥር ሁሉንም በፈቃዱ መወሰንና መፈጸም የሚችል ሳይሆን በግልጽ በሕግ በተዘረጋው ሥርዓት ሥልጣኑን የሚጠቀም መሆኑን የሚመለከት ነው። ለክልል ፍርድ ቤት ሥልጣን መሠረቱ ግን በግዛት ክልል ሥር ያለ ሰውና ንብረት መሆን አለመሆኑን መሠረት ያደረገ (limited sovereignty) ነው።

በሕገ-መንግሥቱ የሥልጣን ክፍፍሉም የክልል ክፍተኛና ጠቅላይ ፍርድ ቤቶች የፌዴራል ጉዳዮችን በውክልና ማየት የሚችሉ ሲሆን ክልላዊ ጉዳዮች በክልሎች ሉዓላዊ ሥልጣን ክልል ውስጥ (exclusive jurisdiction of state courts) ያለ በመሆኑ፤ በሕገ-መንግሥቱ አንቀጽ 80(3/ሀ) ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሠበር ሰሚ ችሎት የተሠጠው ሥልጣን እንደተጠበቀ ሆኖ፤ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች ማየት አይችሉም። ይሕም ክልላዊ ጉዳዮች ላይ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች የመዳኘት ሥልጣን (judicial jurisdiction) የሌላቸው መሆኑን ሲያሳይ በውክልና እና በጣምራ ሥልጣናቸው ከሚመለከቱት በሥተቀር የክልል ፍርድ ቤቶች የፌዴራል ጉዳዮችን ማየት አይችሉም። ከዚህ ጋር ተያይዞ መመርመር ያለበት በሕገ-መንግሥቱ የተመለከተው የፍርድ ቤቶች የጣምራነት ሥልጣን (concurrent jurisdiction) እና የፌዴራል ጉዳዮች የሚወሰኑበት ሥርዓት ነው። የፌዴራል ጉዳዮች ምን እንደሆኑ በሕገ-መንግሥቱ ያልተወሰነ ቢሆንም የተያዘው ጉዳይ ለስር ፍርድ ቤት በቀረበበት ጊዜ ተፈጻሚ ሲሆን በነበረው በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 3 መሠረት የፌዴራል ጉዳዮች ሕገ-መንግሥቱን፣ የፌዴራል መንግሥት ሕጎችንና ዓለም አቀፍ ሥምምነቶችን መሠረት ያደረጉ ጉዳዮች (based on laws)፤ በፌዴራል ሕግ ተገልጸው በተወሰኑ ባለጉዳዮች (parties) እና በሕግ በተገለጹ ቦታዎች (places) ላይ የሚነሱ ጉዳዮች ናቸው። በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 4 እና 5 መሠረት የተዘረዘሩት የፌዴራል ፍርድ ቤት በብቸኝነት ሥልጣኑ የሚመለከታቸው ሕግንና ባለጉዳዮችን መሠረት አድርጎ የተለዩ የፌዴራል ጉዳዮች ሲሆን በሌሎች ሕጎች በግልፅ ለፌዴራል ፍርድ ቤት የተሠጡ ጉዳዮችን ይጨምራል። የአዋጁን አንቀጽ 11 እና ተከታዮችን ስንመለከት ደግሞ ቦታን መሠረት በማድረግ አዲስ አበባና ድሬዳዋ ከተሞች ላይ የሚነሱ ጉዳዮች የፌዴራል ፍርድ ቤት የሚመለከታቸው የፌዴራል ጉዳዮች እንደሆኑ ተደንግጓል።

በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 3 መሠረት ሕግን መሠረት አድርጎ የተለዩት የፌዴራል ጉዳዮች ውስጥ የፌዴራል መንግሥት ሕጎችን መሠረት ያደረጉ ጉዳዮች ያሉበት በመሆኑና

በአዋጁ የትርጉም ክፍል አንቀጽ 2/3 ላይ የፌዴራል መንግሥት ሕጎች ማለት በሕግ በተሠጠው ሥልጣን ክልል ሥር ያሉ ነባር ሕጎችን የሚጨመር መሆኑ ሲታይ በሕግ በግልጽ የፌዴራል ፍርድ ቤት ሥልጣን ሥር ከተመለከቱት ሕግን መሠረት ያደረጉ ጉዳዮች እና በፌዴራል ሥልጣን ሥር እንዲታዩ ከተወሰኑት ባለጉዳዮች ውጭ ያሉ የፌዴራል ሕግን መሠረት ያደረጉ ጉዳዮች የፌዴራልና የክልል ፍርድ ቤቶች በጣም ሥልጣናቸው የሚመለከቷቸው ናቸው። ሥለሆነም የፌዴራል ሕግን መሠረት ያደረጉ ሌሎች ጉዳዮች እንደተነሱበት ቦታ የፌዴራል ፍርድ ቤት ወይም የክልል ፍርድ ቤት በክልላዊ ሥልጣን ሊመለከተው ይችላል።

በሕገ መንግስቱ በአገራችን የተዘረጋውን የፌዴራል ሥርዓት መሠረት ተደርጎ የተዋቀረው የዳኝነት ሥልጣን የፌዴራል እና የክልል ፍርድ ቤቶች ካላቸው የጣምራነት ሥልጣን ባለፈ በሕገ-መንግሥቱ አንቀጽ 78/2 እና 80(4-6) የፌዴራል ፍርድ ቤት በብቸኝነት ሥልጣን የሚመለከታቸውን ጉዳዮች የክልል ጠቅላይና ከፍተኛ ፍርድ ቤቶች በውክልና እንዲመለከቱ ሥልጣን ሰጥቷል። ይህም ሕገ-መንግሥቱ የክልል ፍርድ ቤቶችን ማብቃትን (empowerment)፣ ተደራሽነትን፣ የክልሎችን ተሳትፎ ማሳደግ ላይ ዓላማ ያለውና ተቋምቻቸው ላይ አመኔታ ያለው መሆኑን ያረጋግጣል። በሕገ-መንግሥቱ የዳኝነት አካል በፌዴራልና በክልል ደረጃ በየአርከኑ መዋቀሩ ሲታይ አደረጃጀቱ በተዋረድ ያለ የትይዩ አቀራረጽ (dual system) ያለው ቢሆንም የፌዴራልና የክልል ጉዳይን የክልል ፍርድ ቤቶች መመልከታቸው የተደባለቀ (integrated system) እንደሚከተልም ያሳያል።

የክልል ፍርድ ቤቶች በጣም ሥልጣናቸው በክልል ግዛታቸው የተነሱ ጉዳዮች የመመልከት ሥልጣን ያላቸው በመሆኑ የፌዴራል ፍርድ ቤት ጉዳዩን የማየት ሥልጣን አይኖረውም። ጉዳዩ በክልል ፍርድ ቤት የሚታየው ጉዳዩ የተነሳበትን ቦታና ተከራካሪውን መሠረት በማድረግ ነው። የጣምራነት ሥልጣን መሠረቱ የፌዴራል መንግሥት ሕግን መሠረት ያደረገ የፌዴራል ጉዳይ በመሆኑ የፌዴራል ፍርድ ቤት በፌዴራል ጉዳይ ላይ ብሔራዊ የመዳኘት ሥልጣን የለውም ሊባል አይችልም። ነገር ግን በፌዴራል ፍርድ ቤት አዋጅ ቁጥር 25/1988 አቀራረጽ መሠረት ከተለዩት ውስን የፌዴራል ፍርድ ቤት ሥልጣኖች ውጭ ያሉ በክልል ግዛት የሚነሱ ጉዳዮችን የክልል ፍርድ ቤቶች እንዲመለከቷቸው የተተወ በመሆኑ ጉዳዩ የሥራ-ነገር ሥልጣን ጥያቄ የሚያስነሳ ይሆናል።

በተመሳሳይ የክልል ፍርድ ቤቶች በፌዴራል ፍርድ ቤት በብቸኝነት እንዲታዩ የተለዩ ጉዳዮችን (exclusive jurisdiction) በግዛታቸው በተከሰቱ ጉዳዮች፣ ባሉ ሰዎች ወይም ንብረቶች ጋር የሚነሱ ሲሆን በውክልና (delegation) እንዲመለከቱ በሕገ-መንግሥት ሥልጣን ተሰጥቷቸዋል። በክልል የሚነሱ የፌዴራል ጉዳዮች ላይ ጉዳዩ የፌዴራል በመሆኑ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች ብሔራዊ የመዳኘት ሥልጣን አላቸው። በፌዴራል ፍርድ ቤት አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 4 እና 5 የተመለከቱት የፌዴራል ጉዳዮችን በተከታዮቹ ድንጋጌዎች ለፌዴራል ፍርድ ቤቶች የሥራ-ነገር ሥልጣናቸውን ያከፋፈለ በመሆኑ

ይሄው ሕግ መሠረት ተደርጎ ሲታይ የፌዴራል ፍርድ ቤት ጉዳዩን ለመዳኘት የሥራ-ነገር ሥልጣን እንዳለው ያሳያል። የአፋር፣ የቤንሻንጉል ጉሙዝ፣ ጋምቤላ፣ ሶማሌና የደቡብ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ክልሎች በሕገ-መንግሥቱ የተሰጣቸው የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትን ሥልጣን በውክልና በክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤቶቻቸው የማየት ሥልጣን በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ማደራጃ አዋጅ ቁጥር 322/1995 ሲነሳ በእነዚህ ክልሎች የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት መደራጀቱ ታወጀ እንጂ በአምስቱ ክልሎች ግዛቶች የሚነሱ ጉዳዮችን የመመልከት የሥራ-ሥልጣን እንደ አዲስ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አለመሠጠቱ ቀድሞውንም በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 መሠረት የሥራ-ነገር ሥልጣን ተወስኖ ያደረ መሆኑን የሚያስገነዝብ ነው። የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከአዲስ አበባና ድሬዳዋ ከተሞች ውጭ በእነዚህ ክልሎች ሲደራጅ የማስቻያ ቦታው የተወሰነ በመሆኑ ጉዳዮችን ለማየት የግዛት ክልል ሥልጣን ያገኛል። በአዋጅ ቁጥር 322/1995 መሰረት ከተጠቃሾቹ ክልሎች የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የውክልና ስልጣን ቢነሳም የእነዚህ ክልሎች የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የውክልና ሥልጣንም ሆነ የሌሎቹ ክልሎች የውክልና ሥልጣን በሕገ መንግስቱ በተደነገገው አግባብ እስካሁን አልተነሳም። ይሕም የክልል ፍርድ ቤቶች በግዛታቸው ባሉ ሰዎች ወይም ንብረቶች ጋር የሚነሳ በውክልና የሚመለከቱትን የፌዴራል ጉዳይ ውክልናቸው ሳይነሳ ጉዳዩ ለፌዴራል ፍርድ ቤት ቀርቦ ከታየ በሕገ-መንግሥቱ የተመለከተውን የፍርድ ቤቶች የጣምራነት ሥልጣን (concurrent jurisdiction) አለመከተል ስለሚሆን ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ይሆናል።

በዚህ መልኩ በሕገ-መንግሥቱ ለክልሎች የተሰጠውን ሥልጣን አተገባበር በተመለከተ ይህ ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 182775 ላይ በቀን 22/04/2013 ዓ/ም እና የሠ/መ/ቁጥር 201652 እና በቀን 05/02/2014 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ ላይ እንደተገለጸው በሕገ-መንግሥቱ የተመለከተው የፍርድ ቤቶች የጣምራነት ሥልጣን (concurrent jurisdiction) በፍትሐ ብሔር ሥነ-ሥርዓት ሕገ ከተመለከተው የግዛት ክልል ሥልጣን የተለየ አተገባበርና ውጤት ያለው እንደሆነ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ሰጥቷል። በመሆኑም ጉዳዩ በሥነ-ሥርዓት ሕገ እንደተቀረጸው የግዛት ክልል ሥልጣን በዋናነት አመቺነትን ብቻ መሠረት ያደረገ ስለሆነ አመቺ እስከሆነ ድረስ በፌዴራል ፍርድ ቤት ሊታይ ይችላል ከተባለ በሕገ-መንግሥቱ የክልል ፍርድ ቤቶች ውክልና ሲነሳ የሚችለው በሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት 2/3ኛ ድምጽ ብቻ ስለመሆኑ በአንቀጽ 78/2 ላይ የተመለከተውን በመተላለፍ፣ የክልል ፍርድ ቤቶች በሕገ-መንግሥቱ የተሠጣቸውን የውክልና ሥልጣን በሕገ በተገለጸው አግባብ ሳይነሳ በፍርድ ቤቶች ውክልናውን የማንሳት ውጤት ያስከትላል። ሕገ-መንግሥቱ የፌዴራል ጉዳይን በውክልና በክልል ፍርድ ቤቶች እንዲታይ በማድረግ ሊያሳካው የፈለገው ዓላማም ከግብ እንዳይደርስ ያደርጋል።

በተጨማሪም ጉዳዩን የሚመለከተው ፍርድ ቤት ሥልጣን የሚወሰነው በሕግ ሆኖ እያለ በክልል ፍርድ ቤት በውክልና ሊታይ የሚችል ሥልጣን በፌዴራል ፍርድ ቤት የሚቀርብ ከሆነ ተከራካሪዎች ክሱን የሚያቀርቡበት ፍርድ ቤት የፌዴራል ወይስ የክልል ፍርድ ቤት መሆን አለበት የሚለውን በራሳቸው ምርጫ እንዲወስኑ (forum shopping) ስለሚያደርግ ተገቢ ያልሆነ የዳኝነት አሰጣጥ ሥርዓት እንዲፈጠር ዕድል ይፈጥራል። ስለሆነም በእነዚህ ምክንያቶች የክልል ጠቅላይ እና ከፍተኛ ፍርድ ቤቶች በሕገ-መንግሥቱ የፌዴራል ጉዳዮችን በውክልና እንዲመለከቱ የተሠጣቸው ሥልጣን መሠረቱ የፌዴራል አወቃቀር በመሆኑ ውክልናቸው በሕግ እስካልተነሳ ድረስ ጉዳዮቹ ለፌዴራል ፍርድ ቤት ሊቀርቡ አይችሉም። ጉዳዮቹ ቀርበው በፌዴራል ፍርድ ቤቶች ከታዩ ውጤቱም አስገዳጅነት ያለውን የፍርድ ቤት ሥልጣን ክፍፍል የሚጥስ ስለሆነ ጉዳዩ በየትኛውም ደረጃ ፍርድ ቤት ሲደርስ በተከራካሪዎች ሆነ በፍርድ ቤቱ የሥልጣን ጥያቄው ተነስቶ ክሱ ውድቅ ሊደረግ እና ከዚህ ሥርዓት ውጭ የተሰጠ ወሳኔ ካለም ሊሻር ይገባል።

ይህ ከላይ የተመለከተው የሕግ ትርጉም ተግባራዊ መደረግ የሚችለው ጉዳዩን ለመመልከት ሥልጣን ያለው ክልል መደበኛ የዳኝነት አገልግሎት በሚሰጥበት ሁኔታ ላይ ሲሆን ብቻ እንደሆነ ግልጽ ነው። አከራካሪ የሚሆነው አንድ ክልል በተለያዩ ምክንያት በክልሉ ውስጥ መደበኛ የዳኝነት ሥልጣን መስጠት በማይችልበት ሁኔታ ላይ ከሆነ በሕገ-መንግሥቱ የተመለከተው የፍርድ ቤቶች የጣምራነት ሥልጣን (concurrent jurisdiction) አተገባበር ምን መሆን አለበት የሚለው ከሰዎች ፍትህ ከማግኘት እና በሕግ ፊት እኩል ጥበቃ ከማግኘት መብቶች ጋር ተገናዝቦ ታይቶ ምላሽ ማግኘት ይኖርበታል። እንደሚታወቀው ፍትህ የማግኘት መብት (Right to Access to Justice) በራሱ ሰብዓዊ መብት ሆኖ በተሟላ መልኩ ሌሎች ሰብዓዊ መብቶችን ለማስከበር የሚያስችል መሰረታዊ መብት ነው።ይህ መብት ኢትዮጵያ በተቀበለቻቸውና ባጸደቀቻቸው ዓለም አቀፍ የሰብዓዊ መብቶች ሕግጋት ፣ ዓለም አቀፍ የሰብዓዊ መብቶች ስምምነቶችና ዓለም አቀፍ ሠነዶች መርሆዎች ላይ እውቅና ያገኘ መብት ነው።ለአብነት ለመጥቀስ ያህል በዓለም አቀፍ የሲቪልና ፖሊቲካ መብቶች ቃልኪዳን(International Covenant on Civil and Political Rights/ICCPR) አንቀጽ 2(3/ሀ እና ለ) 26 ላይ ማንኛውም ሰው ፍትሕ የማግኘት መብት እና በሕግ ፊት እኩል ሆኖ የመታየትና እኩል የሕግ ጥበቃ የማግኘት መብት እንዳለው ደንግንል።እነዚህን ድንጋጌዎች አተገባበር በተመለከተ የተባበሩት መንግስታት የሰብዓዊ መብቶች ኮሚቴ እንዳብራራው አገራት ሰዎች መብቶቻቸው ሲጣስ አቤቱታ አቅርበው ዳኝነታዊ መፍትሔ እንዲሰጣቸው መጠየቅ የሚችሉበትንና ውጤታማ ፍትህ የሚያገኙበትን ተደራሽና ሥልጣን ያለውን አካል በሕግ ስርዓታቸው የማቋቋምና የማመቻቸት ግዴታ አለባቸው።እንዲሁም በተባበሩት መንግስታት የሰብዓዊ መብቶች መግለጫ(Universal Declaration of Human Rights) አንቀጽ 7፣8፣እና 10 ላይ እንደተመለከተው ማንኛውም ሰው በአገራት ሕግ ወይም ሕገ መንግስት በተደነገገው አግባብ ነጻና

ገለልተኛ በሆነ አካል ፊት ቀርቦ መብቱን ለማስከበር የሚያስችል ዳኝነታዊ መፍትሄ የማግኘት እና በሕግ ፊት እኩል ጥበቃ የማግኘት መብት እንዳለው ተደንግጓል።

በተመሳሳይ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 25 ላይ ሁሉም ሰዎች... በመካከላቸውም ማንኛውም ዓይነት ልዩነት ሳይደረግ በሕግ እኩል ጥበቃ ይደረግላቸዋል ሲል ደንግጓል። እንዲሁም ማንኛውም ሰው በፍርድ ሊወሰን የሚገባውን ጉዳይ ለፍርድ ቤት ወይም ለሌላ በሕግ የዳኝነት ሥልጣን ለተሰጠው አካል የማቅረብና ወሳኔ የማግኘት መብት እንዳለው በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 37/1 ስር ተደንግጓል። በተጨማሪም ሕገ መንግስቱ ማንኛውም ሰው እነዚህንና ሌሎች መብቶቹን የሚያስከብርበትን ነጻና ገለልተኛ ፍርድ ቤቶችን በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 78 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ላይ አቋቁሟል።

በያዝነው ጉዳይ ለክርክሩ መነሻ የሆነው ጉዳይ ከወል ወጭ ኃላፊነትን መሰረት ያደረገ የጉዳት ካሳ ለማስከፈል የቀረበ ክስን መሰረት ያደረገ ሆኖ ለክሱ ምክንያት የሆነው ጉዳት በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ ላይ የደረሰው በትግራይ ክልል ወስጥ በሚገኝ ስፍራ በደረሰ የተሽከርካሪ ግጭት ምክንያት ነው። አደጋው የደረሰው በቀን 28/08/2007/9/ም ሲሆን አመልካች ለደንበኛው የከፈለው ካሳ እንዲተካለት በደንበኛው በመዳረግ በ1ኛ ተጠሪ ላይ ክስ መስርቶ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ክሱን ያቀረበው ደግሞ በቀን 02/06/2009/9/ም ነው። በዚህ ጊዜ በትግራይ ክልል መንግስት እና በፌዴራል መንግስት መካከል ጤናማ ግንኙነት የነበረበት ጊዜ በመሆኑና የትግራይ ክልል ፍርድ ቤቶች መደበኛ የዳኝነት አገልግሎት እየሰጡ የሚገኙበት ጊዜ ነበር። በሚንቀሳቀስ ንብረት ላይ ጉዳት በደረሰ ጊዜ ክሱ የሚቀርበው ጉዳቱ በደረሰበት ሥፍራ በሚገኝ ፍርድ ቤት መሆኑን ስለግዛት ክልል በሚደነግገው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 27/1 ላይ ተመልክቷል። ይሕም ክሱ በትግራይ ክልል ወስጥ በሚገኝ ፍርድ ቤት እንደሚታይ ያስረዳል። በሌላ በኩል የተከራካሪዎችን ማንነት ስንመለከት አመልካችና 2ኛ ተጠሪ በፌዴራል መንግሥቱ የተመዘገቡ የንግድ ድርጅቶች መሆናቸው እንዲሁም 1ኛ ተጠሪም በፌዴራል መንግስት የተመዘገበ በጎ አደራጊ ማኅበር መሆኑ በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 5/6 መሠረት ጉዳዩን የመዳኘት ሥልጣን ያለው የፌዴራል ፍርድ ቤት ስለመሆኑ ያስገነዝባል። በዚህ ምክንያት ጉዳዩ የፌዴራል ጉዳይ ቢሆንም ጉዳዩ የተነሳው በትግራይ ክልል በመሆኑ በሕገ-መንግሥቱ በተሠጠው ውክልና መሠረት ክስ ከቀረበበት ገንዘብ መጠን አንጻር ጉዳዩ መታየት ያለበት በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ነው። በመሆኑም አመልካች ከላይ በተመለከተው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም እና በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 80/2 መሰረት ክሱን ለትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ማቅረብ ሲገባው ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ማቅረቡም ሆነ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትም በትግራይ ክልል ወስጥ የተከሰተን ከወል ወጭ የሆነ ኃላፊነትን መሰረት ያደረገ የካሳ ጉዳይ የሚመለከት ክስ በወክልና ሥልጣን በትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሊታይ የሚገባው ነው ብሎ ወድቅ ማድረግ ሲገባው ጉዳዩን በስረ ነገሩ ተመልክቶ ወሳኔ መስጠቱ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።

ሆኖም የትግራይ ክልል የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት በሚቃረን አካሄድ በክልሉ ምክር ቤት የምርጫ ሕግ በሚል አዋጅ ቁጥር 352/2012ን በማወጣት፣ የምርጫ ኮሚሽን በማቋቋም እና ክልላዊ ምርጫ ማካሄዱ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት የሚቃረን ስለሆነ ይህ አዋጅም ሆነ ይህንን አዋጅ ተከትሎ የተደረገው ምርጫም ሆነ የተቋቋመ የክልል መንግስት ኢ-ሕገ መንግስታዊ ስለሆነ ማንኛውም ሕጋዊ ወጤት እንደሌለውና ከፌዴራል መንግስት ጋር ኦሎሴላዊ ግንኙነት ማድረግ እንደማይችል የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ፌዴሬሽን ምክር ቤት ነሐሴ 30 ቀን 2012/9/ም ባካሄደው አስቸኳይ ስብሰባ ወሳኔ አስተላልፏል። ከዚህ በኋላም በተፈጠረ ግጭትና ይህንን ተከትሎ በፌዴራል መንግስቱ በተወሰደ ሕግ የማስከበር እርምጃ በትግራይ ክልልና በፌዴራል መንግስት መካከል ኦሎሴላዊ ግንኙነት እየተደረገ አይደለም። በዚህ መልኩ ግንኙነቱ የተቋረጠው በክልሉና በፌዴራል አስፈጻሚ አካላትና ከምክር ቤቶች ጋር ብቻ ሳይሆን በፌዴራል ፍርድ ቤቶችና በክልሉ ፍርድ ቤቶች መካከል ያለው ዳኝነታዊና አስተዳደራዊ ጉዳዮች ግንኙነት ጭምር እስካሁን ተቋርጦ ይገኛል። በተጨማሪም በክልሉና በአካባቢው የሰላምና መረጋጋት እጦት ችግር ምክንያት ወደ ክልሉና ከክልሉ ወደ ሌሎች የአገራችን ክፍል የሰዎች ዝውውር የተገደበ ሆኗል። እነዚህም እወነታዎች በገሀድ (በተግባር) የሚታይ በመሆኑ ችሎቱ የዳኝነት ግንዛቤ (judicial notice) የወሰደበት ጉዳይ ነው። በዚህ ምክንያት በአሁኑ ጊዜ የትግራይ ክልል ፍርድ ቤቶች በሕገ መንግስቱ የተሰጣቸውን የወክልና ሥልጣን ተግባራዊ ማድረግ በማይችሉበት ሁኔታ ላይ መሆናቸውን ተገንዝበናል።

ከላይ እንደተመለከተው ምንም እንኳን ክሱ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በቀረበበት ጊዜ ጉዳዩን በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 80/2 መሰረት የመዳኘት የወክልና ሥልጣን ያለው የትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመሆኑ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ሥልጣን የሰጠው በማለት ክሱን ወድቅ ማድረግ ሲገባው ክሱን ተቀብሎ ጉዳዩን በስረ ነገሩ ተመልክቶ ወሳኔ መስጠቱ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ቢሆንም በዚህ ምክንያት የስር ፍርድ ቤት የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 9 መሰረት በዚህ ችሎት ቢሻር አመልካች ክሱን ለትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ማቅረብ ስለማይችል ፍትህ የማግኘት መብቱን ያጣል። እንዲሁም ተመሳሳይ የፌዴራል ጉዳይ ያላቸው ሌሎች ሰዎች መሰል ችግር በሌለባቸውና የወክልና ሥልጣን ባላቸው ክልሎች በሚገኙ ፍርድ ቤቶች ክስ አቅርበው እንዲሁም የክሱ ምክንያት የተከሰተው በአዲስ አበባ እና በድሬ ዳዋ ከተሞች ሲሆን ደግሞ በቀጥታ ለፌዴራል ፍርድ ቤቶች ክስ በማቅረብ ዳኝነታዊ መፍትሄና የሕግ ጥበቃ ሲያገኙ አመልካች ደግሞ የክሱ ምክንያት የተከሰተው በትግራይ ክልል በመሆኑና ክልሉ ከፌዴራል መንግስት ጋር ያለው ግንኙነት በተቋረጠበት ሁኔታና በጸጥታ ችግር ምክንያት የሕገ መንግስቱን አንቀጽ 80/2ን መሰረት በማድረግ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትን ወሳኔ ሽሮ መተወ ደግሞ በዓለም አቀፍ ሰብዓዊ መብቶች ሰነዶችና በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት ጥበቃ የተሰጣቸውን የአመልካችን ፍትህ የማግኘት መብት ከማሳጣትም ባለፈ ሰዎች

ሁሉ በመካከላቸው ማንኛውም ልዩነት ሳይደረግባቸው እኩል የሕግ ጥበቃ የማግኘት መብት አላቸው የሚለውን በሚቃረን አኳኋን በዚህ ረገድ የአመልካችን መሰረታዊ መብት ማሳጣት ይሆናል።

ስለሆነም በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 78 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ላይ ነጻ እና ገለልተኛ የዳኝነት አካል በየደረጃው ማቋቋም ያስፈለገው እነዚህንና ሌሎች የሰዎችን ሰብዓዊና ዲሞክራሲያዊ መብቶች ለማስከበር በመሆኑ የክልል ፍርድ ቤቶች በሕጋዊ ምክንያት በሕገ መንግስቱ የተሰጣቸውን የወክልና ሥልጣን መጠቀምና ለዜጎች ፍትህ መስጠት በማይችሉበት ሁኔታ ላይ ሲሆኑ እና ጉዳዩም የፌዴራል ጉዳይ ሲሆን የሰዎችን ፍትህ የማግኘት መብት ፣ እኩል የሕግ ጥበቃ የማግኘት መብት እና ሌሎች መብቶችን ማስከበር እንዲችሉ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች በቀጥታ ጉዳዩን ተቀብለው የመዳኘት ሥልጣን አላቸው ብለናል። በተጨማሪም አመልካች የትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በአሁኑ ጊዜ መደበኛ የዳኝነት ሥራ እየሰራ ባለመሆኑ ቀጥሎ ክሱን ማቅረብ የሚችለው ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤቱ በሆነበት ሁኔታ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ክስ በቀረበለት ጊዜ በቀጥታ ክሱን ተቀብሎ ለመዳኘት ሥልጣን አልነበረውም በሚል መነሻ ብቻ ወሳኔው የሚሻር ከሆነ በአንድ ክርክር ተመሳሳይ የሆነ የጊዜ፣ የገንዘብና የሰው ጉልበት(ሁብት) ብክነት እንዲከሰት በማድረግ የፍትህ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ዓላማ እንዳይሳካ ያደርጋል። በመሆኑም እነዚህን ምክንያቶች ከግምት በማስገባት የስር ፍርድ ቤት ወሳኔ ሕገ መንግስታዊ የሆነውን የፍርድ ቤቶች የወክልና ሥልጣን የተከተለ አይደለም በሚል ምክንያት ሊሻር አይገባም ብለናል።

ሁለተኛውን ጭብጥ እንደመረመርነውም አመልካች በደንበኛው ተሽከርካሪ ላይ ጉዳት የደረሰው በ1ኛ ተጠሪ አሽከርካሪ ጥፋት ንብረትነቱ የ1ኛ ተጠሪ በሆነ ተሽከርካሪ ተገጭቶ ስለሆነ ለደንበኛዬ የክፍልኩትን ካሳ 1ኛ ተጠሪ ሊተካልኝ ይገባል በማለት ክስ የመሰረተ ሲሆን 1ኛ ተጠሪም ሆነ 2ኛ ተጠሪ ጉዳቱ በ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት የደረሰ ባለመሆኑ አመልካች ለደንበኛው የክፍለውን ካሳ የመተካት ኃላፊነት የለብንም በማለት ተከራክረዋል። አንድን ፍሬ ነገር ማስረጃ አቅርቦ የማስረዳት ሽክምን ከሚመለከተው መሠረታዊው መርህ (Basic Principle of Burden of Proof) መረዳት እንደሚቻለው አንድ አከራካሪ ፍሬ ነገር አለ ወይም የለም ብሎ የሚከራከር ሰው ፍሬ ነገሩ መኖሩን ወይም አለመኖሩን ተገቢነትና ተቀባይነት ያለውን ማስረጃ በማቅረብ የማስረዳት ሽክምን(ግዴታ) አለበት። (የፍ/ብ/ስ/ሕግ ቁጥር 258-260 እና የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2001 ይመለከቷል)። በተያዘው ጉዳይ በአመልካች የደንበኛ ተሽከርካሪ ላይ የመገጨት አደጋ የደረሰበትና በዚህ መነሻ ካሳ የተከፈለበት ጉዳት ሊደርስ የቻለው በ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት ምክንያት መሆኑን በቀዳሚነት ማስረዳት ይኖርበታል። በመቀጠልም ተጠሪዎች እንደነገሩ ሁኔታ በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ ላይ ጉዳት የደረሰው የ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት ምክንያት እንዳልሆነ ማስረዳት ይኖርባቸዋል። ግራ ቀኙ በዚህ መልኩ የማስረዳት ሽክምን ያለባቸው መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ ማስረጃ የመስማት፣የመመርመርና የመመዘን ሥልጣን ያላቸው ፍርድ ቤቶችም በግራ ቀኙ በቀረቡ ማስረጃዎች

ሳይገደቡና የገለልተኛነት ሚናቸውንም ሳይተላለፉ አንጻራዊ እውነታን የማፈላለግ ኃላፊነታቸውን መወጣት በሚያስችላቸው መልኩ በተከራካሪ ወገኖች ሆነ በራሳቸው አነሳሽነት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 136 ፣ 145/1፣249 ፣264 (1 እና 2) እና 345 መሰረት ተጨማሪ ምስክሮችን፣ የሰነድ ማስረጃዎችን፣ የሙያ ምስክሮችን አስቀርበው መስማትና መመርመር ይችላሉ።

በያዘነው ጉዳይ አመልካች ለደንበኛው ካሳ እንዲከፍል ያደረገው ጉዳት በደንበኛው ተሽከርካሪ ላይ የደረሰው የ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት ምክንያት መሆኑን ለማስረዳት ያቀረበው ማስረጃ በወቅቱ ስለአደጋው ክስተት በትራፊክ ፖሊስ የተነሳውን የአደጋ ፕላን እና ሪፖርት ሲሆን ተጠሪዎች ደግሞ ይህ አመልካች ያቀረበው ማስረጃ በአደጋው ምክንያት በሰው ላይ ለደረሰ አደጋ ካሳ ለማስከፈል በቀረበ ክስ መነሻ በትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በተከፈተ መዝገብ ላይ በተሰጠ ትዕዛዝ የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ ባለሙያዎችና የትራፊክ ፖሊሶች ያሉበት ኮሚቴ ተቋቁሞ ሳይንሳዊ በሆነ መንገድ እንዲጣራ ተደርጓል። ኮሚቴው የአደጋው መንስኤ የ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት ነው ተብሎ አስቀድሞ የቀረበው የትራፊክ ፖሊሲ የአደጋ ፕላንና ሪፖርት ትክክል እንዳልሆነና ለአደጋው መንስኤ የሆነውን ጥፋት የፈጸመው የአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ እንደሆነ አረጋግጦ ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ያቀረቡትን ሪፖርት በማስረጃነት በመመርመርና የምስክሮችን ቃል ጭምር በመመዘን ጉዳቱ የደረሰው በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋት ምክንያት በመሆኑ ተጠሪዎች ክስ የቀረበበትን ካሳ የመክፈል ኃላፊነት የለባቸውም ሲል ክሱን ወድቅ አድርጓል።

እንደሚታወቀው በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 80(3/ሀ) እና በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 2/4 እና 10 መሰረት ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት የተሰጠው ሥልጣን መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበትን የመጨረሻ ወሳኔ እንዲያርም ነው። ሰበር ችሎት የማስረጃ አቀራረብን፣ አግባብነትንና ተቀባይነትን (Production, relevancy and admissibility of evidence) እንዲሁም የማስረዳት ሽክምንና የማስረጃ ምዘናን (burden of proof and weight of evidence) የሚመለከቱ መሰረታዊ መርሆዎች በግልጽ ተጥሶ የተሰጠ የመጨረሻ ወሳኔ መኖሩን አረጋግጦ ስህተቱ እንዲታረም ሊወስን ከሚችል በስተቀር ተከራካሪ ወገኖች ማስረጃ ለመቀበል፣ ለመስማትና ለመመዘን ሥልጣን ለተሰጣቸው የስር ፍርድ ቤቶች አቅርበው ማስረጃዎቹ ተመርምረውና ተመዘነው የተደረሰውን የፍሬ ነገር ድምዳሜ ወደ ጎን በመተወ ማስረጃዎችን በድጋሚ የመመዘን ተግባር ወስጥ በመግባት ማስረጃዎችን በመመርመርና በመመዘን አከራካሪ የሆነው ፍሬ ነገር መኖር አለመኖሩን ለማረጋገጥ የሚያስችል ሥልጣን አልተሰጠውም።

ከላይ እንደተመለከተው የስር ፍርድ ቤት በዋናነት መሰረት የደረገው ማስረጃ በትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ትእዛዝ የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ ባለሙያዎች እና የትራፊክ ፖሊሶች ያሉበት ኮሚቴ ተቋቁሞ ተጣርቶ የቀረበውን ማስረጃ መሰረት በማድረግ ነው። በዚህ መልኩ ኮሚቴ ተቋቁሮ የአደጋው መነሻ

ምክንያት እንዲጣራ የተደረገው በመቀሌ ዩኒቨርሲቲ ባለሙያዎች አነሳሽነት ሳይሆን በትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በተሰጠ ትእዛዝ ነው።ከላይ እንደገለጸነው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በዚህ መልኩ አንድ አከራካሪ ጭብጥ በባለሙያ ተጣርቶ ማስረጃ እንዲቀርብለት ለማዘዝ እንዲችል የፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ይፈቅድለታል።በዚህ መልኩ የቀረበው ማስረጃ ደግሞ አመልካች በማስረጃነት ያቀረበውንና አስቀድሞ የ1ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪ አሽከርካሪ ጥፋተኛ እንደሆነ ተገልጾ የቀረበው የትራፊክ ፖሊስ የተዘጋጀ የአደጋ ፕላን/ሪፖርት ትክክለኛ ድምዳሜ አይደለም የሚያስብል በመሆኑ የስር ፍርድ ቤት በሳይንሳዊ መንገድ ስለአደጋው መንስኤ የሚያስረዳውን ኋለኛውን ማስረጃ መሰረት አድርጎ መወሰኑ ከማስረጃ አቀባበልም ሆነ ምዘና መርሆዎች አተገባበር አንጻር ጉድለት ፈጽሟል የሚያስብል አይደለም።

እንዲሁም አመልካች ከላይ በተመለከተው መሰረት የመቀሌ ዩኒቨርሲቲ ባለሙያዎችና የትራፊክ ፖሊሶች ያሉበት ኮሚቴ ተዋቅሮ ተጣርቶ የቀረበውን ማስረጃ መቀበል በሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 208/2003 አንቀጽ 85(3/ሀ እና ለ) ስር የተደነገገውን እና በሰ/መ/ቁጥር 43452 ላይ የተሰጠውን አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የሚቃረን ነው። በማለት ያቀረበውንም ክርክር መርምረናል።የመንገድ ትራፊክ ፖሊስ ትራፊክ መቆጣጠሪያ የሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ ቁጥር 208/2003 በደንብ ቁጥር 395/2009 የተሻሻለ ሲሆን በዚህ በተሻሻለው ድንብ አንቀጽ 85 ላይ የተደነገገው በጠቅላላው በደንብ ተላላፊዎች ላይ ስለሚጣል ቅጣት የተደነገገ ሲሆን በተለይ በንኡስ አንቀጽ 4(ሀ እና ለ) ላይ ደግሞ ደንብ ተላላፊ ነው ተብሎ ቅጣት የተጣለበት ሰው ቅሬታ ሲያደርግበት መቼ ለማን ቅሬታውን ማቅረብ እንዳለበት ተደንግጓል። ከዚህ ወጭ በዚህ ድንጋጌም ሆነ በደንቡ ሌሎች ክፍሎች ላይ ስለአንድ የትራፊክ አደጋ በትራፊክ ፖሊስ የተነሳ የአደጋ ፕላን ወይም የትራፊክ ፖሊስ የአደጋ ሁኔታ ማሳያ ሪፖርት አጠራጣሪ ሆኖ ሲገኝ በፍርድ ቤት ትእዛዝ በሌላ ባለሙያ ወይም በሌላ የትራፊክ ፖሊስ ባለሙያ ተጣርቶ እንዲቀርብ የሚከለክል ድንጋጌ አልተደነገገም። በትራፊክ ፖሊስ የተዘጋጀ የአደጋ ሁኔታ የሚያሳይ ፕላን/ሪፖርት እንደማንኛውም የሙያ ምስክርነት ከፍተኛ ዋጋ (high probative value) ተሰጥቶ እንደሚመዘን አጠቃላይ የማስረጃ መርህ የሚያስገድድ ቢሆንም እንዲህ አይነት የሙያ ምስክርነት አጠራጣሪ በሆነ ጊዜ በሌላ ባለሙያ የሙያ ምስክርነት ማጣራትን የሚከለክል ወይም አስቀድሞ የመጀመሪያው የሙያ ምስክርነት የማይስተባበል ማስረጃ (አሳሪ/conclusive evidence) ነው የሚል የሕግ ድንጋጌም ሆነ ከዚህ አንጻር የተሰጠ የሰበር ሰሚ ችሎት አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የለም። በመሆኑም የስር ፍርድ ቤት ለወሳኔው መሰረት ያደረገው ማስረጃ ተጠቃሾን የሚኒስትሮች ምክር ቤት ደንብ እና የሰበር ሰሚ ችሎት አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የሚጥስ ነው። በሚል አመልካች ያቀረበውን ክርክር አልተቀበልንም። በመሆኑም የስር ፍርድ ቤት ኋለኛው የሙያ ምስክርነት ማስረጃ እና የምስክሮች ቃል መሰረት አድርጎና የተሻለ ዋጋ ሰጥቶ በመመዘኑ የተፈጸመ ስህተት ባለመኖሩ ተከታዩን ወስነናል።

ወ ሳ ኔ

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 190749 በቀን 26/02/2012 ዓ/ም የሰጠው ውሳኔ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 187653 ላይ በቀን 12/02/2014 ዓ/ም የተሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ፀንቷል።
2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የወሳኔው ግልባጭ ለይግባኝ ሰሚው ችሎትና ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ግራ ቀኝ ሲጠይቁም ግልባጩ ይሰጣቸዋል።
2. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

ወል

የሰ/መ/ቁ. 189608

የካቲት 29 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- ብርሀኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሀኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካቾች- 1. ወ/ሮ ትርጉህ ገመቹ

2. አቶ ቴፋ ደስታ

3. ወ/ሮ ሙሉዬ ያለው

} አልቀረቡም

ተጠሪዎች - 1. ወ/ሮ ብርሀኔ ገመቹ

2. ወ/ሮ መገርቱ ገመቹ

} ጠበቃ እዴሣ አራርሶ ቀርበዋል

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ይህ ጉዳይ የማይንቀሳቀስ ንብረትን በተመለከተ ከተደረገ ዉል ይዘት ጋር በተገናኘ ክርክር ሲኖር የዉሉን ይዘት ለማስረዳት ሊቀርብ የሚገባዉን ማስረጃ የሚመለከት ነዉ።

የጉዳዩም መነሻ የአሁን ተጠሪዎች ከሳሽ በመሆን በአመልካቾች ባቀረቡት ክስ በሚች እናታችን ወ/ሮ ነዲ ሆርዶፋ ስም በሱሉልታ ከተማ ቀሶ ወሰርቢ ቀበሌ ልዩ ቦታው ሹፋኔ ተብሎ ከሚጠራው ስር የሚገኝ መጠኑ 1.260 ሄክታር የሆነውን መሬት 1ኛ አመልካች እና ከሌላዋ እህታችን ወርቁ ገመቹ ጋር በውርስ አግኝተን በቀን 01/06/2005 ዓ.ም ባደረግነው የውል ስምምነት እያንዳንዳችን 2565 ካ.ሜ ደርሶን የተከፋፈልን ቢሆንም በግንቦት ወር 2007 ዓ.ም 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች እንዲሁም የስር 2ኛ ተከሳሽ የነበሩ ግለሰብ በተጠሪዎች ድርሻ ላይ አጥር ስርተው ይዘውብናል፤ ይዘታችንን ለምን እንደያዙ ብንጠይቃቸው ከ1ኛ አመልካች ላይ ገዝተው እንደሆነና የስር 5ኛ ተከሳሽ የነበረው የሱሉልታ ከተማ አስተዳደርም የይዘታ ማረጋገጫ ካርታ እንደሰጣቸው ገልጸውልናል። ውሉን እንዲያሳዩን ስንጠይቃቸው እኛም በ9500 ካ.ሜ ይዘታ ላይ ያለውን ባለ 30 ቆርቆሮ ቤት እንደሸጥንላቸው የሚያሳይ በሀሰት የተዘጋጀ በቀን 02/08/2002 ዓ.ም የተፃፈ ውል ይዘው ቀርበዋል። በቀን 28/04/2007 ዓ.ም 1ኛ

አመልካች መሬቱን መንግስት ለልማት ስለሚፈልገው ካሳ ለመውሰድ ቅጽ መሙላት አለባችሁ በማለት ጠርታን የተለያዩ ወረቀቶች ላይ የፈረምን ሲሆን አመልካችን ያቀረቡት ውል ላይ ያለው ፊርማ የእኛ ሆኖ እንኳን ቢገኝ ተጭቦርብረን የፈረምነው እና ሽያጩም ባዶ መሬትን የሚመለከት በመሆኑ ህገ-ወጥ ስለሆነ ውሉ ተሠርዞ መሬታችንን እንዲለቁ ይወሰንልን በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል።

አመልካችን በሰጡት መልስ 1ኛ አመልካች ከተጠሪዎች ጋር ያደረገውን ውል ስለሌለ በእኔ ላይ የቀረበው ክስ ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት፤ 2ኛ አመልካች ውሉ ከተደረገ ሰባት ዓመት ስለሞላው ክስ በይርጋ ይታገዳል በማለት፤ 3ኛ አመልካች ደግሞ ተጠሪዎች መሬቱ የእነሱ ስለመሆኑ ያቀረቡት ምንም ማስረጃ ስለሌለ ክስ ውድቅ ሊደረግ ይገባል የሚሉ መቃወሚያዎችን አቅርበዋል። ጉዳዩን በመጀመሪያ የተመለከተው የሱሉልታ ወረዳ ፍርድ ቤትም የተከሰቶችን የመጀመሪያ መቃወሚያ ተቀብሎ ክስን በብይን ውድቅ ያደረገው ቢሆንም ጉዳዩን በይግባኝ ያየው በፊንፍኔ ዙሪያ የኦሮሚያ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ብይኑን በመሻር በፍሬ ነገሩ ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ የመሰለውን እንዲወስን ጉዳዩን መልሶ ለወረዳ ፍርድ ቤቱ ልኮለታል። በዚህም መሠረት በጉዳዩ ላይ ግራ ቀኙን ያከራከረውና እና ማስረጃ የሰማው የወረዳ ፍርድ ቤቱ ተጠሪዎች በይዘታው ላይ ያለውን ቤት ከ1ኛ አመልካች እና ከእህታቸው ወርቁ ገመቹ ጋር በጋራ በመሆን ባደረጉት ውል በብር 390,000.00 የሸጡ መሆናቸው በቀረበው ውል እና በምስክርኛ ቃል መረጋገጡን ጠቅሶ አመልካችን ይዘታውን ሊለቁ አይገባም በማለት የተጠሪዎችን ክስ ውድቅ በማድረግ ወስኗል።

ተጠሪዎች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኛቸውን ለዜኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡ ሲሆን ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት በበኩሉ ለክርክሩ ምክንያት የሆነው እና በቀን 02/08/2002 ዓ.ም የተደረገው ውል በባዶ ቦታ ላይ የተደረገ እና ቀኑ በሀሰት ወደ ኋላ ተደርጎ የተፈረመ ስለሆነ እንዲሰረዝ እና አመልካችንን ጨምሮ በስር ፍርድ ቤት 4ኛ ተከላሽ የሆነው ግለሰብ በይዘታው ላይ የሰሩትን ግንባታ አፍርሰው ይዘታውን እንዲለቁ ሲል ወስኗል። አመልካችን በበኩላቸው በዚህ ውሳኔ ባለመስማማት ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ያቀረቡ ሲሆን ፍርድ ቤቱም በይግባኝ ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ ውሉ በይዘታው ላይ የተሰራውን ቤት ተጠሪዎች ስለመሸጣቸው ገልጾ እያለ እና በምስክርም ተረጋግጦ እያለ የከፍተኛ ፍርድ ቤቱ በባዶ መሬት ላይ የተደረገ የሽያጭ ውል ነው በማለት ውሉን መሠረዙ አግባብ አይደለም በማለት የከፍተኛ ፍርድ ቤቱን ውሳኔ በመሻር የወረዳው ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ በማፅናት ወስኗል። ተጠሪዎች በበኩላቸው በዚህ ውሳኔ ባለመስማማት የሰበር አቤቱታቸውን ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አቅርበው ችሎቱም የጠቅላይ ፍርድ ቤቱ ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሰጠውን ውሳኔ በመሻር አመልካችን ግንባታውን አፍርሰው ይዘታውን ለተጠሪዎች እንዲመልሱ፤ ተጠሪዎች ደግሞ የተቀበሉትን ብር 390,000.00 እንዲመልሱ ሲል ወስኗል። አመልካችን ለዚህ ፍርድ መነሻ የሆነውን የሰበር አቤቱታ ያቀረቡትም ይህንኑ ለማስለወጥ ነው።

አመልካቾች በቀን 20/05/2012 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት 04 ገጽ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ተፈፀመዋል ያሏቸውን ስህተቶች ዘርዘረው በማቅረብ እንዲታረሙላቸው ጠይቀዋል። የአቤቱታቸው ይዘትም በአጭሩ የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት እና የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ውሉ በይዘታው ላይ የተሰራውን ባለ 30 ቆርቆሮ ቤት በግዢ ለአመልካቾች የተላለፈልን ስለመሆኑ ተገልጾና በምስክሮችም ጭምር ተረጋግጦ እያለ ሽያጩ የባዶ መሬት ሽያጭ ስለሆነ ውሉ ፈራሽ ነው በማለት መወሰናቸው፤ ተጠሪዎች 1ኛ አመልካች አሳስታን ውሉ ላይ አስፈርማናለች ብለው ቢከራከሩም ስለመሳሳታቸው በማስረጃ ሳያስረዱ በብር 2,000,000.00 ወጪ የሰራነውን ቤት አፍርሳችሁ ይዘታውን መልሱ መባሉ፤ በ 9500 ካ.ሜ ላይ የተሰራን ቤት መግዛት መሬቱን ለመግዛት ያለን ሀሳብ ያመለክታል መባሉ ውሉን ያለገናዘበ እና መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባዋል የሚል ነው።

ጉዳዩ በአጣሪ ችሎት ተመርምሮ በግራ ቀኝ መካከል የቤት ሽያጭ ውል የተፈፀመ ለመሆኑ በቀን 02/08/2002 ዓ.ም የተደረገው ውል ቀርቦ እያለ ውሉ የተደረገው በጋራ መሬት ስለሆነ ፈራሽ ነው ተብሎ የተወሰነበት አግባብ መጣራት አለበት በሚል ለዚህ ሰበር ችሎት ቀርቧል። በዚህም መሠረት ተጠሪዎች መልስ እንዲሰጡበት ተደርጎ በቀን 18/02/2013 ዓ.ም ጽፈው በሰጡት መልስ አመልካቾች ተደርጓል የሚሉት ውል ላይ የሰፈረው ቀን ወደ ኋላ ተደርጎ የተጻፈ ሲሆን በጊዜውም መሬቱ ቤት የሌለበት የእርሻ መሬት ነበረ፤ እስከ 2005 ዓ.ም ድረስም ቤት አልነበረበትም፤ የቀረበው ውልም በሀሰት የተዘጋጀ እንጂ እኛ የፈረምንበት አይደለም በማለት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ተጠሪዎች ብር 390,000.00 ለአመልካቾች እንድንመልስ ከሰጠው ውሳኔ ወጪ ሊፀና ይገባዋል በማለት ተከራክረዋል። አመልካቾችም የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር የመልስ መልስ ሰጥተው ተከራክረዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የግራ ቀኝ ክርክር ይዘት አጠር አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተገለፀውን ሲመስል ይህ ችሎትም የአመልካችን የሀብር አቤቱታ በሰበር አጣሪ ችሎት ከተያዘው ጭብጥ እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መዝገቡን እንደሚከተለው መርምሮታል። እንደመረመረውም ተጠሪዎች በስር ፍርድ ቤት ባቀረቡት ክስ ለጠየቁት ዳኝነት መሠረት ያደረጉት ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ይዘታ በወርስ ከተከፋፈሉ በኋላ ያደረጉት የሽያጭ ውል ሳይኖር ወይም የተጭበረበረ የሽያጭ ውል ሰነድ መሠረት በማድረግ ይዘታውን የአሁን 1ኛ አመልካች ለ 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ማስተላለፉን እና ሽያጩም በባዶ ቦታ ላይ የተደረገ መሆኑን በመጥቀስ ሲሆን፤ አመልካቾች በበኩላቸው ቤቱን የገዙት በተጠሪዎች ስምምነት መሆኑንና የተሸጠውም ቤት እንጂ ባዶ ቦታ አለመሆኑን በመግለጽ ክሱ ወድቅ ሆኖ እንዲወሰንላቸው መከራከራቸውን ለመገንዘብ ተችሏል። ይህም የሚያሳየው በግራ ቀኝ መካከል የተደረገ የሽያጭ ውል በተጠሪዎች መደረጉን እንዲሁም ተደረገ የተባለው የሽያጭ ውልም ቤትን ወይም ባዶ ቦታን የሚመለከት መሆን ያለመሆኑም ግራ ቀኝን ያከራከረ ነጥብ መሆኑን ነው። ለክርክሩ መነሻ የሆነው ይዘታ ቀደም ሲል የተጠሪዎች፤ የ1ኛ አመልካች እና

የሌላ አንድ እህታቸው የወርስ ድርሻ የነበረ መሆኑ አላከራከረም። ይዘታው በህጋዊ መንገድ ለ2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች ተላልፏል ማለት የሚቻለው የሽያጭ ወሎ በተጠሪዎች ስምምነት ወይም ይሁንታ የተደረገ መሆኑ ሲረጋገጥ ነው። ከዚህም አልፎ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 40(3) መሠረት የገጠርም ሆነ የከተማ መሬት በሽያጭ ማስተላለፍ የተከለከለ በመሆኑ እና በዚህም ምክንያት ባዶ ቦታን አስመልክቶ የሚደረግ የሽያጭ ወል በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1716 መሠረት ህገ ወጥ ወል ነው። ስለሆነም 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በቤትና ቦታው ላይ መብት ኖሯቸው ይዘው መቀጠል የሚችሉት ወሎ በተጠሪዎች ይሁንታ ወይም ስምምነት የተደረገ መሆኑ እንዲሁም የወሎ ይዘት ቤትን እንጂ ባዶ ቦታን የማይመለከት መሆኑ ሲረጋገጥ ነው። ከዚህ አንጻር የዚህን ችሎት ምላሽ የሚያሻው መሰረታዊ ጭብጥ ወሎ ስለመደረጉ ብሎም ወሎ ባዶ ቦታን ሳይሆን ቤትን የሚመለከት መሆን አለመሆኑን ለማስረዳት ሊቀርብ የሚገባው ማስረጃ ምን ዓይነት ሊሆን ይገባዋል? የሚለው ነጥብ ነው። ይህንንም ጉዳዩ ወሎ የማይንቀሳቀስ ንብረትን የሚመለከት መሆኑን ከግምት ውስጥ በማስገባት እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደሚታወቀው የአገራችን የፍትሐብሔር ፍትሕ ሥርዓት የማይንቀሳቀስ ንብረት ምዝገባ ለዜጎች የንብረት መብት ጥበቃ ከማድረግ አንጻር ፋይዳው የጎላ ስለመሆኑ ግምት ውስጥ በማስገባት በፍትሐብሔር ህጉ የተለያዩ አንቀጾች ስለ ምዝገባ ይደነግጋል (አንቀጽ 1553-1646 እንዲሁም 1723፣ 2878 እና 3052 ይመለከቷል)። እነዚህ ድንጋጌዎች የየራሳቸው የሆኑ ዓላማዎች የሚኖሩት ቢሆንም፤ አጠቃላይ ዓላማቸው ግን ለማይንቀሳቀሱ ንብረቶች ልዩ ጥበቃ በመስጠት እነዚህን ንብረቶች በተመለከተ ባለይዘታዎ መብቱን ሲያገኝ ወይም ንብረቱ በሆነ ምክንያት ወደ ሌላ ሦስተኛ ወገን በሚያስተላልፍበት ወቅት የመመዘገብ ስልጣን በተሰጠው መንግስታዊ አካል ካልተመዘገበ ህግ ፊት የሚጸና መብት እንዳይኖረው በማድረግ ዜጎች በዚህ ግዙፍነት ያለው ንብረት ያላቸውን መብት ከፍላጎታቸው ወጪ በሆነ መንገድ እንዳያጡ ጥበቃ ለመስጠት፤ ብሎም ንብረቱ ወይም ንብረቱን የሚመለከቱ መብቶች በወል ሊተላለፉ የሚችሉ መሆን ያለመሆኑንም በማጣራት የወሎን ህጋዊነት ለማረጋገጥ ጭምር ስለመሆኑ ከየድንጋጌዎቹ ይዘትና መንፈስ የምንገነዘበው ነው። የማይንቀሳቀስ ንብረትን በተመለከተ ከሚከናወኑት ህጋዊያን ተግባራት ጋር በተያያዘ ምዝገባ ወይም ወሎ በሚመለከተው አካል ዘንድ እንዲረጋገጥ የግድ ከሚልባቸው ውስጥም አንዱ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1723(1) ስር የተመለከተው ድንጋጌ ሲሆን፤ በዚህ ድንጋጌ መሠረት የማይንቀሳቀስ ንብረትን ለማስተላለፍ የሚደረጉ ወሎች በጽሑፍና ወል ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠው አካል ፊት መሆን አለበት። ህግ አወጪው ይህ እንዲሆን የፈለገበት ምክንያትም ወሎ በተዋዋዮች መካከል ስለመደረጉ ለማረጋገጥ (certainty in transactions) ስለመሆኑ በዙሪያው ከተፃፉት አንዳንድ ጽሑፎች መገንዘብ የሚቻል ሲሆን፤ ይህ ሰበር ችሎትም በሰ/መ/ቁጥር 36887 ላይ በሰጠው የህግ ትርጉም በዚህ ድንጋጌ መሠረት የሚከናወን የማይንቀሳቀስ ንብረት ሽያጭ ምዝገባ ዓላማ በተዋዋይ ወገኖች መካከል ወል መኖሩን ለማስረዳት ስለመሆኑ ወስኗል።

በሌላ በኩል ተከራካሪ ወገኖች ውሉ መደረጉን ተማምነው ነገር ግን የወሉን ይዘት አስመልክቶ የተለያዩ መከራከሪያዎችን ሊያቀርቡ ይችላሉ። በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 2005 በጽሑፍ ሰነድ ላይ ስለሚገኘው የስምምነት ቃል እንዲሁም ስለተጻፈው ቀን በተፈራራራሚዎቹ መካከል ሙሉ እምነት የሚጣልበት በቂ ማስረጃ ይደነግጋል። ይሁንና ይህ ሊሆን የሚችለው እንደ ወለታው ዓይነት የጽሑፍ ወል አደራረግን ሥርዓት አስመልክቶ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1678(ሐ) እና 1719(1) መሠረት አስፈላጊ የሆነውን የወል አደራረግ ሥርዓት አሟልቶ የያዘ ስለመሆኑ ከግምት ውስጥ ሊገባ ይገባል። ከላይ እንደተመለከተው የወል አደራረግ ሥርዓት በተለየ አኳኋን እንዲደረግ በህግ ከተመለከተው ውስጥ አንዱ የማይንቀሳቀስ ንብረትን አስመልክቶ የሚደረግ ወል በጽሑፍ ሆኖ በሚመለከተው አካል ዘንድ መረጋገጥ እንዳለበት የሚደነግገው የፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1723(1) ድንጋጌ ነው። በመሆኑም የወሉን ይዘት አስመልክቶ ማለትም ውሉ የተደረገው መቼ ነው? የሽያጭ ወል ከሆነ በምን ያህል ዋጋ ነው የተደረገው? ለውሉ ምክንያት የሆነው ምን ዓይነት ንብረት ነው? የትስ የሚገኝ ነው? የሚሉት እና መሰል የይዘት ክርክሮች የተነሱ እንደሆነ ይህን ለማጣራት ሊቀርብ የሚገባው ማስረጃ ዓይነትም በጽሑፍ ሆኖ ወል ለማዋዋል ስልጣን ባለው አካል ፊት የተደረገ ወል ሊሆን ይገባል። ይህን አስመልክቶም ይህ ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 78398 ላይ አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቷል።

ከዚህ ሁሉ መገንዘብ የሚቻለው የማይንቀሳቀስ ንብረት ሽያጭ መደረጉን ብሎም የሽያጭ ውሉን ይዘት አስመልክቶ የሚነሳን ክርክር ለማስረዳት ሊቀርብ የሚገባው ማስረጃ ውሉ ወል ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠው አካል ዘንድ ቀርቦ መመዘገቡን ወይም መረጋገጡን የሚያሳይ ሊሆን የሚገባው መሆኑን እና ለእንደዚህ ዓይነት ክርክር የሰው ምስክር ወይም ሌላ ማስረጃ አቅርቦ ማስረዳት የማይቻል መሆኑን ነው።

ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ አመልካቾች ውሉ መደረጉንና የወሉም ይዘት ባዶ ቦታን ሳይሆን ቤትን የሚመለከት መሆኑን የሚያሳይ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1723(1) መሠረት ወል ለማዋዋል ስልጣን ባለው አካል ዘንድ የተረጋገጠ ወይም የተመዘገበ ወል ያቀረቡ ስለመሆኑ መዘገቡ አያሳይም። ስለሆነም በእርግጥም ተደረገ የተባለው ወል የተጠሪዎችን ስምምነት መሠረት ያደረገ ስለመሆኑ ጥያቄ ውስጥ የሚያስገባ መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ ውሉ ቤትን የሚመለከት ስለመሆኑ አመልካቾች ከላይ በተመለከተው አግባብ ያቀረቡት ማስረጃ ከሌለ የወሉ ይዘት ባዶ ቦታን ሳይሆን ቤትን የሚመለከት ነው በሚል ድምዳሜ ላይ ለመድረስ አይቻልም። ከፍ ሲል እንደተገለጸው ባዶ ቦታን የሚመለከት ወል ደግሞ በህግ ፊት ተፈጻሚነት የሌለው በመሆኑ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በወል መሠረት ይዘናል በሚሉት ይዘታ ላይ ባለይዘታ ሆኖ ሊቀጥሉ የሚችሉበት ሁኔታ አይኖርም። በመሆኑም የስር የዙኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት እንዲሁም የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ጉዳዩን ከዚህ አንጻር ማየት ሲገባው ውሉን ለማስረዳት የግራ ቀኝን ምስክሮች እና የተለያዩ የሰነድ ማስረጃዎችን መሠረት ማድረግ የጉዳዩን ልዩ ባህሪ መሠረት ያላደረገ የማስረጃ አቀባበል በመሆኑ ስህተት ቢሆንም፣ ውሉ

ሊጸና አይገባም በሚል ወሎ ፈርሶ አመልካቾች የያዙትን መሬት ሊለቁ ይገባል በሚል የሰጡት ወላኔ ከወጤት አንፃር ሲታይ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ አልተገኘም።

ሌላው መታየት የሚገባው ነጥብ በቦታው ላይ ወጪ አወጥተን ቤት ስርተናል በማለት 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች የሚያቀርቡት ክርክር ነው። ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤትና ቦታ የሚገኘው በሱሉልታ ከተማ አስተዳደር ስር መሆኑ አላከራከረም። 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች ቤትና ቦታውን ይዘን በቦታው ላይ ገንብተናል ለሚሉት ቤት ምክንያት የሆነው ወል ከላይ በተመለከተው ምክንያት ህጋዊ ወጤት የሌለው በመሆኑ ይዞታውን ይዞ የመቀጠል መብት የላቸውም። የወል መፍረስ በወል የተቋቋሙ መብቶችና ግዴታዎች እንዲቋረጡ ወይም ተፈፃሚነት እንዳይኖራቸው ማድረግን የሚያስከትል ስለመሆኑ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1807(ሀ) እና 1815 ላይ ከተመለከቱት ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል። ወል ሲሰረዝ ወይም ሲፈርስ ተዋዋሎች በተቻለ መጠን ወሎ ከመደረጉ በፊት ወደነበሩበት ሁኔታ እንዲመለሱ እና ወሎን ለመፈጸም የተሠራ ሁሉ ቀሪ ሆኖ በማናቸውም አኳኋን ወጤት እንደሌለው የሚደነግገው የህጉ አንቀጽ 1815 ድንጋጌ በተለይ ሲታዩ በወል መሠረት አንዱ ለሌላው የፈጸመው ተግባር ካለ ቀሪ ተደርጎ ግራ ቀኝ ከወሎ በፊት ወደ ነበሩበት ሁኔታ እንዲመለሱ ማድረግ ግዴታ መሆኑን ነው። በመሆኑም ወሎ አንድን ንብረት በሽያጭ ለማስተላለፍ የተደረገ ከሆነ እና ወሎ የማይረጋበት ምክንያት መኖሩ ከተረጋገጠ ወጤቱ የሚሆነው ንብረቱን ገዝቶ በወሎ መሠረት የተረከበው ተዋዋይ ንብረቱን ለሻጩ መልሶ እንዲያስረክብ፣ ሻጩም ደግሞ በወሎ መሠረት የተቀበለው ገንዘብ ካለ ገንዘቡን ለገዥው እንዲመልስ ማድረግ ነው። ይህም ማለት ግራ ቀኝ የተቀበሉትን ነገር ባሉበት ሁኔታ አንዱ ለሌላው እንዲመልስ ከማድረግ ወጪ ሻጩ በወሎ መሠረት ከተቀበለው ገንዘብ በላይ ገዥውም ደግሞ ከተረከበው ንብረት በላይ አንዱ ለሌላው ለመመለስ የማይገደዱ መሆኑን ነው።

ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች ህጋዊ ወጤት የማያስከትል መሆኑ ተረጋግጦ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት እንዲፈርስ በተወሰነው ወል መነሻነት በእጃቸው ባስገቡት ይዞታ ላይ በእራሳቸው ወጪ ተጨማሪ ቤቶችን የገነቡ መሆኑን ገልጸው ይከራከራሉ። በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1815 መሠረት ወሎ በመፍረሱ ምክንያት 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በወሎ ምክንያት በእጃቸው የገባውን ይዞታ ለተጠሪ የማስረከብ ግዴታ እንዲሁም በወሎ ምክንያት የከፈሉት ገንዘብ እንዲመለስላቸው የመጠየቅ መብት ያላቸው ሲሆን፣ ተጠሪዎች በበኩላቸው ገንዘቡን የመመለስ ግዴታ እንዲሁም 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በእጃቸው ያስገቡትን ይዞታ መልሰው እንዲያስረክቧቸው የመጠየቅ መብት ይኖራቸዋል፤ ይህ ወሎ በመፍረሱ ምክንያት ግራ ቀኝ የሚኖራቸው መብትና ግዴታ ሲሆን፣ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በቦታው ላይ በእራሳቸው ወጪ የገነቡት ቤት በዚህ ማዕቀፍ ውስጥ የሚታይ አይሆንም። በዚህ ረገድ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በእጃቸው በገባው ቤትና ይዞታ ላይ የሰሩትን ተጨማሪ ግንባታ አስመልክቶ ሁለቱ አማራጮች ይኖራቸዋል። አንደኛው አማራጭ በይዞታው ላይ በእራሳቸው ወጪ የሰሩትን ቤት አፍርሰው ባዶ ቦታውን ብቻ ለተጠሪዎች

ማስረከብ ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ በተጨማሪነት በቦታው ላይ የተሰራውን ቤት እዚያው በመተወ ቤቱ የተሰራበትን ወጪ ተጠሪዎች እንዲከፍሉ መጠየቅ ነው። አመልካቾች ሁለተኛውን አማራጭ ከመረጡ ይህ ጥያቄአቸው የሚስተናገደው በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1818 ላይ በተመለከተው አግባብ ነው።

በፍትሐ ብሔር ህጉ አንቀጽ 1818 ድንጋጌ መሠረት ወሎ ከመፍረሱ የተነሳ ንብረትን የመመለስ ግዴታ ያለበት ሰው ንብረቱን ለወጣ ወይም በዚህ ላይ ወጪ አድርጎ እንደሆነ ከዚህ መለዋወጥ ወይም ወጪ የተነሳ ያሉትን መብቶች በከወል ወጪ ኃላፊነት ድንጋጌዎች መሠረት መጠየቅ ይችላል። እንደሚታወቀው በወል አንድ ሰው አንድን ንብረት በእጁ ካስገባ በኋላ በእራሱ ወጪ የተለያዩ ማሻሻያዎችን ያደረገ እንደሆነ በእራሱ ወጪ ተጨማሪ ነገር የሰራው ተዋዋይ ንብረቱን መልሶ ሲያስረከብ ከማሻሻያዎቹ ለሌላኛው ተዋዋይ ሊያስረከብ የሚችልበት ሁኔታ ይኖራል። ይህ መሆኑ በአንድ በኩል ንብረቱ የተመለሰለት ሰው ያላገባብ እንዲበለጽግ፣ በሌላ በኩል ደግሞ ንብረቱን የማስረከብ ግዴታ ያለበት ወገን ያላገባብ ተጎጂ ሊሆን የሚችልበት ዕድል ሊኖር ይችላል። የፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1818 ድንጋጌም ለእነዚህ ዓይነት ሁኔታዎች መፍትሔ የመስጠት ዓላማ ያደረገ በመሆኑ የድንጋጌው አፈፃፀምም ከላይ በተመለከተው ምክንያት ሊፈጠር የሚችለውን ተወዳዳሪ ጥቅም (computing interests) ማስታረቅ በሚያስችል መልኩ ሊሆን ይገባል። በመሆኑም በተያዘው ጉዳይ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች ወሎን ተከትሎ በእጃቸው በገባው ይዞታ ላይ ቤት ገንብተው ከሆነ ቤቱን ለመገንባት ያወጡትን ወጪ ተጠሪዎች እንዲከፍሏቸው መጠየቅ ይችላሉ። ይህ የዳኝነት ጥያቄም የገንዘብ መጠኑ (ግምቱ) ተገልጾ ዳኝነት ተከፍሎበት የሚጠየቅ ነው። 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በቦታው ላይ የሰሩት ቤት ግምት ጠቅሶ ከማቅረብ ወጪ ተጠሪዎች ቤቱን ለመስራት ያወጡትን ወጪ እንዲከፍሏቸው እንዲወሰንላቸው ያቀረቡት የዳኝነት ጥያቄ ስለመኖሩ መዘገቡ አያሳይም።

ይህ እንደተጠበቀ ሆኖ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1179 ላይ የተመለከተው ድንጋጌ ተፈፃሚነት የሚኖረው በባለይዞታው እና ይዞታውን ይዞ ቤት በሰራ ሰው መካከል የታወቀ ግንኙነት በሌለበት ሁኔታ ብቻ በመሆኑ ወሎ መፍረሱን ተከትሎ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በቦታው ላይ የሰሩት ቤት ህጋዊ ወጤትን አስመልክቶ ተፈፃሚነት ያለው ድንጋጌ አይደለም፤ ይልቁንም ለጉዳዩ ተፈፃሚነት ያለው ከላይ የተመለከተው የፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1818 ድንጋጌ ነው። ከዚህም አልፎ ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቦታ በከተማ ወስጥ የሚገኝ መሆኑ በመረጋገጡ የገጠር መሬትን አስመልክቶ አሁን በስራ ላይ ያለው አዋጅ ቁጥር 130/99 በጉዳዩ ላይ ተፈፃሚነት አይኖረውም። ስለሆነም የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የፍትሐብሔር ህጉን አንቀጽ 1179 እንዲሁም የገጠር መሬት የገዛ ሰው ቤቱን አፍርሶ መሄድ እንዳለበት አዋጅ ቁጥር 130/99 ላይ የተመለከተውን በዋቢነት በመጥቀስ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች የሰሩትን ቤት አፍርሰው ሊሄዱ ይገባል በሚል የደረሰበት ድምዳሜ የጉዳዩን መሠረታዊ ባህሪ ከግምት ወስጥ ያላስገባ ድንጋጌ በመሆኑ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ ተገኝቷል።

በአጠቃላይ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ይዘታ የያዙት በህግ ፊት ተቀባይነት በሌለው ወል መሠረት በመሆኑ ወሎ ፈርሶ ይዘታው ለተጠሪዎች ሊመለስ ይገባል በሚል በኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የተሰጠው ወሳኔ በአግባቡ ሆኖ ነገር ግን 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በቤቱ ላይ የሰሩትን ቤት ሊያፈርሱ ይገባል በሚል የተሰጠው ወሳኔ በአግባቡ ሆኖ አልተገኘም። ስለሆነም ተከታዩ ተወስኗል።

ወሳኔ

1. የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 311491 በቀን 16/03/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 348(1) መሠረት ተሻሽሏል።
2. ወሎ ፈራሽ ነው በሚል 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ይዘታ ለተጠሪዎች ሊመለስ ይገባል በሚል የተሰጠ የወሳኔ ክፍል ጸንቷል፤ 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በቦታው ላይ ለሰሩት ቤት ያወጡትን ወጪ ሊጠይቁ አይችሉም በሚል ምክንያት ቤቱን አፍርሰው ሊሄዱ ይገባል በማለት የተሰጠ የወሳኔ ክፍል ተሻሯል።
3. 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች በቦታው ላይ የሰሩት ቤት ካለ ቤቱን ለመስራት ያወጡትን ወጪ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1818 መሠረት ተጠሪዎች እንዲከፍሏቸው ዳኝነት የመጠየቅ መብት አላቸው ተብሏል።
4. በዚህ ችሎት የተደረገው ክርክር ያስከተለውን ወጪ እና ኪሳራ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ።
 መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ/መ/ቁ. 186626

የካቲት 24 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- ብርሀኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሀኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች- አቶ ሶሪ ጉተማ

ተጠሪዎች- 1. ወ/ሮ ሀረገወይን ተ/ጽዮን

2. አቶ ያሲን ኑሩ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የማይንቀሳቀስ ንብረትን በሽያጭ ለማስተላለፍ የተደረገ ወል በህግ ተቀባይነት ባለው ምክንያት ሊፈርስ ወይም ወሎ ወጤት እንዳይኖረው ሊደረግ የሚችልበት ሁኔታ ቢኖርም የሦስተኛ ወገንን መብትና ጥቅም ለመጠበቅ ሲባል ጸንቶ ሊቀር የሚችልበትን ሁኔታ የሚመለከት ነው።

ክርክሩ የተጀመረው በአዳማ ልዩ ዞን ክፍተኛ ፍርድ ቤት ሲሆን የአሁን አመልካች ለፍርድ ቤቱ ያቀረበውን የመቃወም አቤቱታ መነሻ ያደረገ ነው። አመልካች ያቀረበው የመቃወም አቤቱታ ይዘትም በተጠሪዎች መካከል የነበረው ጋብቻ በፍርድ ቤት መፍረሱን ተከትሎ በተደረገ የንብረት ክርክር የክፍተኛ ፍርድ ቤቱ የተጠሪዎች የጋራ ሀብት ናቸው ተብለው ወሳኔ ከሰጠባቸው ወስጥ በሻሽመኔ ከተማ አሌሉ ቀበሌ 10 ውስጥ በ2ኛ ተጠሪ ስም ተመዝግቦ የሚታወቅ ቤት 20/07/2009 ዓ.ም በተፃፈ ውል በብር 410,000.00 ከ2ኛ ተጠሪ ወኪል ገዝቼ ወሎም በከተማው አስተዳደር ውል ምዝገባ ክፍል ቀርቦ ከተረጋገጠ በኋላ ስመ ንብረቱ በስሜ ዞሮ ማስረጃ ተሰጥቶኝ እና ተጨማሪ ገንዘብ አውጥቼ ቤት ሰርቼበት አየተጠቀምኩበት እያለ ቤቱ የተጠሪዎች የጋራ ንብረት ስለሆነ ይካፈሉት ተብሎ መወሰኑ መብቴን ስለሚነካ ወሳኔው ይሻርልኝ የሚል ነው።

1ኛ ተጠሪ ለመቃወም አቤቱታው በሰጡት መልስ ቤቱ የተጠሪዎች የጋራ ንብረት እንጂ የአመልካች አይደለም፤ ቤቱ ስለመሸጡም አላውቅም። ቤቱ ለአመልካች በሽያጭ ተላልፏል የተባለው በቀን 29/09/2009 ዓ.ም ሲሆን ቤቱ በፍርድ ቤት የታገደው ደግሞ በቀን 22/07/2007 ዓ.ም ነው። 2ኛ

ተጠሪ ንብረቱ መታገዱን እያወቀ በጋራ ያፈራነውን ሀብት ሊያሳጣኝ ሲል ሆን ብሎ እንዲሸጥ ያደረገ እና ውሉን ያዋዋለው አካልም ቤቱ የታገደ መሆኑን እያወቀ እንዲሸጥ ማድረጉ ተገቢ ስላልሆነ የአመልካች ተቃውሞ ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክራለች። 2ኛ ተጠሪ በበኩሉ እኔና 1ኛ ተጠሪ በ 2005 ዓ.ም ቤቱን ወ/ሮ ቤሩት ቀነዓ ለምትባል ግለሰብ በብር 80,000.00 በመሸጥ ገንዘቡንም ለቤተሰብ ጥቅም ያዋልነው ሲሆን 1ኛ ተጠሪ በውሉ ላይ ባትፈርምም መሸጡን ታውቃለች። ቤቱ ከተሸጠ በኋላ የእኔና የ1ኛ ተጠሪ ጋብቻ በቀን 29/02/2006 ዓ.ም በፍርድ ቤት ውሳኔ የፈረሰ ሲሆን የቤቱ ስመ ንብረት ሳይዘዋወር 1ኛ ተጠሪ ቤቱ እንዲታገድ ያደረገች ሲሆን ቤቱ መሸጡን 1ኛ ተጠሪ ታውቃለች። ፍርድ ቤቱ እግዱን በቀን 26/06/2007 ዓ.ም ሲያነሳ ስመ ንብረቱን ለማዞር እንዲቻል ቤቱን በመጀመሪያ ለገዛችን ግለሰብ ሙሉ ውክልና ሰጥቻት፤ እሷም ለሌላ ግለሰብ ውክልና ሰጥታ ቤቱን ለአመልካች ተሸጠ እንጂ እኔ ከአመልካች ጋር ግንኙነት የለኝም። ስምምነቱ ሊፈርስ የሚገባበት ምክንያት የለም። በአቤቱታው መሰረት ለአመልካች ቢወሰንለት ተቃውሞ የለኝም በማለት ተከራክሯል።

የመቃወም አቤቱታው የቀረበለት የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ከግራ ቀኝ በዚህ መልኩ የቀረበውን ክርክር እና ማስረጃ ሰምቶ እንዲሁም ከሚመለከታቸው አካላት ተጨማሪ ማስረጃ አስቀርቦ ከመረመረ በኋላ የግራ ቀኝ የጋራ ንብረት ስለመሆኑ እና 2ኛ ተጠሪ ቤቱ ተሸጦ ለቤተሰቡ የጋራ ጥቅም ስለመዋሉ አለማስረዳቱ ተረጋግጦ ተወስኖ እያለ እና ቤቱ እንዳይሸጥ እንዳይለወጥም ታግዶ እያለ 2ኛ ተጠሪ ለ3ኛ ወገን ውክልና ሰጥቶ ቤቱ በወኪሎቹ አማካኝነት እንዲሸጥ ማድረጉ ያላግባብ ነው፤ ቤቱ የተጠሪዎች የጋራ ንብረት ነው በማለት የአመልካችን የመቃወም አቤቱታ ውድቅ አድርጎታል። በዚህ ውሳኔ ቅር የተሰኘው አመልካች የይግባኝ አቤቱታ ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ያቀረበ ቢሆንም ተቀባይነት ሳያገኝ ቀርቷል። በመቀጠል የሰበር አቤቱታ ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ያቀረበ ቢሆንም ውድቅ ተደርጎበታል ። ለዚህ ፍርድ መነሻ የሆነው የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ለማስለወጥ ነው።

አመልካች በቀን 26/03/2012 ዓ.ም በተፃፈ 04 ገጽ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ተፈፅመዋል ያላቸውን ስህተቶች በመዘርዘር በዚህ ሰበር ችሎት እንዲታረሙለት ጠይቋል። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘትም በአጭሩ ለክርክሩ ምክንያት የሆነውን ጅምር ቤት በምገዛበት ወቅት በፍርድ ቤት ትዕዛዝ የታገደ መሆኑን የማላውቅ ሲሆን እግድ መኖሩን ማረጋገጥ ህጋዊ ግዴታ ያለበት ሰነድ አረጋጋጩ ሲሆን ለሚደርሰው ጉዳትም ሃላፊነቱን የሚወስደው ይኸው አካል መሆን ሲገባው በቅን ልቦና እና በህጋዊ መንገድ ቤቱን የገዛሁትን አመልካችን የሚጎዳ ውሳኔ በስር ፍርድ ቤቶች መሰጠቱ፤ ተጠሪዎች የውሉን አደራረግ ፎርማሊቲ በሚመለከት ክርክር ሳይቀርቡ የስር ፍርድ ቤቶች በራሳቸው ተነሳሽነት በማንሳት መወሰናቸው፤ እንዲሁም ውሉ አመልካች እና ተጠሪ በመመሳጠር የፈፀሙት የሽያጭ ወል ነው የሚል ክርክር በተጠሪዎች ሳይቀርብ የስር ፍርድ ቤቶች ውሉ በክፉ ልቦና የተፈፀመ ነው በማለት የደረሱበት መደምደሚያ ፍርድ ቤቶች የቀረበላቸውን ክርክር በህግ እና በማስረጃ

የማጣራት ሃላፊነት አለባቸው የሚለውን መርህ ያልተከተለ በመሆኑ ውድቅ ሊደረግ ይገባል የሚል ነው።

የሰበር አቤቱታውም በአጣሪ ችሎት ተመርምሮ አከራካሪውን ቤት አመልካች ውክልና ካለው ግለሰብ ላይ ውል ለማዋዋል ስልጣን ባለው አካል ፊት በተደረገ ውል የገዛ መሆኑን ገልጾ እየተከራከረ የተጠሪዎች የጋራ ንብረት ስለሆነ ውሉ ሊፈርስ ይገባል የመባሉን አግባብነት ግራ ቀኝ በተገኙበት አጣርቶ ለመወሰን ያስቀርባል ተብሏል። በዚህም መሠረት 1ኛ ተጠሪ ባቀረበው መልስ አመልካች ቤቱ እግድ እያለበት በህገ-ወጥ መንገድ ገዝቶ እያለ ውሉ በውል አዋዋይ ፊት የተደረገ በመሆኑ ሊጸና ይገባል ቢልም ይህ ብቻውን ውሉን ህጋዊ አያደርገውም፤ ውሉ የተፈፀመውም ከቅን ልቦና ወጪ 1ኛ ተጠሪን ለመጉዳት ታስቦ በመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ሊፀና ይገባዋል በማለት ተከራክሮለች። 2ኛ ተጠሪ በበኩሉ በስር ፍርድ ቤት በነበረው ክርክር ላይ የሰጠውን መልስ በማጠናከር ቤቱ ሲሸጥ እግድ እንደሌለበት፤ 1ኛ ተጠሪ በውሉ ላይ ባትፈርምም በጋራ የሸጥነው በመሆኑ አመልካች ባቀረበው አቤቱታ መሠረት ቢወሰንለት ተቃውሞ የለኝም በማለት ተከራክሯል። አመልካችም የሰበር አቤቱታውን በሚያጠናክር መልኩ የመልስ መልስ ሰጥቶ ተከራክሯል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተገለፀውን ሲመስል ይህ ችሎትም ለሰበር አቤቱታው ምክንያት የሆነውን ውሳኔ ከግራ ቀኝ ክርክር እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መዝገቡን እንደሚከተለው መርምሮታል። እንደመረመረውም ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት የተጠሪዎች የጋራ ንብረት የነበረ መሆኑ አላከራከረም። አመልካች በመቃወም አቤቱታው ለጠየቀው ዳኝነት መሠረት ያደረገው ቤቱን መጋቢት 20 ቀን 2009 ዓ.ም በተደረገ የሽያጭ ውል ከ2ኛ ተጠሪ ወኪል መግዛቱንና ውሉንም በሚመለከተው አካል ዘንድ አስመዝግቦ የቤቱም ስመ ሀብት ወደ ስሙ ተዛወሮ ማስረጃ የተሰጠው መሆኑን ነው። በሌላ በኩል በተጠሪዎች መካከል ሲደረግ በነበረው የባልና ሚስት ንብረት ክርክር መነሻነት ቀደም ሲል በአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት ቤቱን አስመልክቶ በፍርድ ቤቱ ተሰጥቶ የነበረው የእግድ ትዕዛዝ ክርክሩ በውሳኔ መቋጨቱን ተከትሎ መጋቢት 26 ቀን 2007 ዓ.ም የተነሳ ቢሆንም ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት መጋቢት 24 ቀን 2007 ዓ.ም በሰጠው ትዕዛዝ ቤቱ ለሦስተኛ ወገን እንዳይተላለፍ በድጋሚ እግድ የሰጠበት ስለመሆኑ በስር ከፍተኛ ፍርድ ቤት የተረጋገጠ ሲሆን፤ አመልካችም በዚህ ችሎት ባቀረበው አቤቱታ ይህን ክዶ አይከራክርም። ይህም የሚያሳየው አመልካች ቤቱን የገዛው እግድ እያለበት መሆኑን ነው። አመልካች ይህን ሳይክድ፣ በተለይም ለዚህ ችሎት ባቀረበው አቤቱታ፣ አጥብቆ የሚከራከረው ውሉ ሲደረግ ቤቱ እግድ እንዳለበት እንደማያውቅ፤ ውሉንም በሚመለከተው አካል ዘንድ አስመዝግቦ ተጨማሪ ግንባታ ማካሄዱን፣ ይህ በሆነበት ሁኔታ ውሉ ሊፈርስ ይገባል መባሉ ያላግባብ መሆኑንና ቤቱ እግድ እያለበት መሸጡ ውሉን ከመመዝገቡ በፊት እግድ ያለበት መሆን ያለመሆኑን የማጣራት በህግ ግዴታ ያለበት አካል ይህን ግዴታውን ባለመወጣት ውሉን ያረጋገጠው አካል ኃላፊነቱን

እንዲወስድ ምክንያት ከሚሆን በቀር ውሉን ለማፍረስ ምክንያት ሊሆን አይገባም በማለት ነው። በዚህም መነሻነት የዚህን ችሎት ምላሽ የሚያሻው ጭብጥ ቤቱ ለሦስተኛ ወገን እንዳይተላለፍ በፍርድ ቤት የተሰጠው የእግድ ትዕዛዝ ንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ላይ ተያይዞ እያለ ቤቱን ለአመልካች ለማስተላለፍ የተደረገው ወል በሚመለከተው አካል ዘንድ በመመዘገቡ ብቻ ውሉ ጸንቶ አመልካች የቤቱ ባለቤት ሆኖ ሊቀጥል የሚችልበት ሁኔታ መኖር ያለመኖሩ ነው።

ከላይ እንደተገለጸው ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት የተጠሪዎች የጋራ ንብረት የነበረ ስለመሆኑ ያላከራከረ ሲሆን፤ በዚህም ምክንያት በኦሮሚያ የቤተሰብ ህግ አንቀጽ 84(ሀ) መሠረት ያለ 1ኛ ተጠሪ ስምምነት እና ፍቃድ 2ኛ ተጠሪ ቤቱን ብቻውን ለማስተላለፍ መብት የሌለው በመሆኑ አመልካች ከ2ኛ ተጠሪ ጋር ባደረገው ወል መሠረት በገዛው ለክርክሩ መነሻ በሆነው ቤት ላይ ባለቤት ሆኖ መቀጠል የሚችል መሆን ያለመሆኑን የመወሰኑ ጉዳይ ለውሉ ሦስተኛ ወገን የሆነችውንና ከቤቱ ድርሻ ያላትን የ1ኛ ተጠሪን የባለቤትነት መብትና ጥቅም ግምት ወስኖ ባስገባ መልኩ ሊሆን ይገባል። የንብረት ባለቤትነት መብት ከሁሉ የሰፋ መብት ሲሆን፤ ይህም መብት ያላግባብ የተያዘን ወይም ለሌላ ሰው የተላለፈ ንብረት ለማስመለስ ክስ የማቅረብ መብትን እንደሚያጠቃልል በህጉ አንቀጽ 1204(1) እና 1206 ላይ ከተመለከቱት ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል። በተያዘው ጉዳይ ምንም እንኳ 1ኛ ተጠሪ በአመልካች እና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው ወል እንዲፈርስ የጠየቀችው ዳኝነት ባይኖርም አመልካች በቤቱ ላይ መብት የለውም፤ ቤቱ የእኔ እና የ2ኛ ተጠሪ ነው በማለት የምትከራከረው የጋራቸው በሆነው ቤት ላይ 2ኛ ተጠሪ ብቻውን መወሰን የማይችል መሆኑንና በዚህም ምክንያት አመልካች የቤቱ ባለቤት እኔ ነኝ ሲል ያቀረበው ወል ህጋዊ ውጤት የማያስከትል መሆኑን በመግለጽ ነው። 1ኛ ተጠሪ ከቤቱ ድርሻ ያላት መሆኑ እንዲሁም ያለ እርሷ ስምምነት ለአመልካች በወል የተላለፈ መሆኑ ከተረጋገጠ በመርህ ደረጃ ውሉ ህጋዊ ውጤት የሌለው ሲሆን፤ በልዩ ሁኔታ ውሉ ህጋዊ ውጤት ኖሮት አመልካች የንብረቱ ባለቤት ሆኖ ሊቀጥል የሚችለው የሽያጭ ውሉን ያደረገው ሻጩ የቤቱን ባለቤትነት ለማስተላለፍ የሚያስችለው ህጋዊ መብት ያለው መሆኑን እንዲሁም ንብረቱ የ3ኛ ወገን መብት ወይም ጥቅም የሌለበት መሆኑን እንደ አንድ ጠንቃቃ ገዥ ተገቢውን ጥንቃቄ ሁሉ በማድረግ መሆኑ ሲረጋገጥ ነው። ከዚህ ጀርባ ያለው የፖሊሲ ምክንያትም ንብረቱ የሻጭ መሆኑን በማመን መግዛቱ ከተረጋገጠ ውሉ እንዳይፈርስ ወይም ንብረቱን የገዛው ሰው በውሉ ባገኘው መብት መሠረት የንብረቱ ባለቤት ሆኖ እንዲቀጥል በማድረግ ግብይቶች ዋስትና እንዲያገኙ ለማድረግ እንደሆነ ይታመናል።

በመሆኑም እንደዚህ ዓይነት ክርክር የቀረበለት ፍርድ ቤት በአንድ በኩል ባለ ሀብቱ በንብረቱ ላይ ያለውን ከሁሉ የሰፋ መብት (widest right) ያላግባብ እንዳያጣ፤ በሌላ በኩል ገዥው ንብረቱን የገዛው ተገቢውን ጥንቃቄ አድርጎ በርግጥም ንብረቱ የሻጩ ነው በሚል ወይም የሌላ ሰው መብትና ጥቅም የለበትም በሚል እምነት መሆኑ ከተረጋገጠ በተቻለ መጠን ውሉ እንዳይፈርስ በማድረግ ግብይቶች

ዋስትና (security of transactions) እንዲያገኙ በማድረግ ሁለቱንም ተወዳዳሪ ጥቅሞች (computing interests) አመዛዝኖ ወሳኔ ላይ የመድረስ ኃላፊነት ይኖርበታል። ግዥው የተፈጸመው ተገቢው ጥንቃቄ ተደርጎ ነው በሚል ምክንያት ወሎ ጸንቶ እንዲቀጥል የሚደረገው የገዥው መብት ከባለንብረቱ፣ ወይም አስቀድሞ በንብረቱ ላይ መብትና ጥቅም ካገኘው ሰው፣ በላይ በመሆኑ ሳይሆን የማይንቀሳቀስ ንብረትን አስመልክቶ የሚደረጉ ግብይቶች ጥያቄ ወስጥ እንዳይገቡ ጥበቃ በማድረግ አጠቃላይ የማህበረሰቡን (general public interest) ጥቅም ለማረጋገጥ በመሆኑ የማጣራቱ ሂደት ይህን ሁሉ ግምት ወስጥ ባስገባ መልኩ በጥንቃቄ ሊከናወን ይገባል። ንብረቱን የገዛ ሰው እንዲያደርግ የሚጠበቅበት የጥንቃቄ ደረጃ እስከምን ድረስ ነው? የሚለውን መለየቱ ቀላል ባይሆንም፣ በተለይም የማይንቀሳቀስ ንብረትን የሚገዛ ሰው ንብረቱን ከመግዛቱ በፊት ንብረቱ እርሱ የሚፈልገው ዓይነት መሆኑን ብሎም በርግጥም የሻጩ መሆኑን ወይም ሻጩ ንብረቱን ለመሸጥ በህግ ስልጣን ያለው መሆን ያለመሆኑን ለማረጋገጥ ተገቢውን ሁሉ ካደረገ በኋላ የገዛ ስለመሆኑ የተለያዩ አካባቢያዊ ሁኔታዎችን ግምት ወስጥ በማስገባት መመዘን ያስፈልጋል። የተሸጠው ንብረት የሦስተኛ ወገን መብትና ጥቅም ያለበት መሆኑ ከተረጋገጠ፣ ቤቱን የገዛው ተገቢውን ጥንቃቄ አድርጎ መግዛቱን የማስረዳቱ ሽክም የገዥው እንጂ የባለንብረቱ ወይም ከንብረቱ መብትና ጥቅም አለኝ የሚል ወገን አለመሆኑንም መገንዘብ ያስፈልጋል። ጠንቃቃ ገዥ በሚል መስፈርት የሦስተኛ ወገንን ንብረት በሻጭ ለማስተላለፍ የሚደረግ ውል ጸንቶ እንዲቀጥል ወይም ገዥው የንብረቱ ባለቤት ሆኖ እንዲቀጥል የሚደረገው በልዩ ሁኔታ (exception) በመሆኑ በጠባቡ መተርጎም እንዳለበትም ይታመናል።

ከስሙም መረዳት እንደሚቻለው የማይንቀሳቀስ ንብረት በባህርወ በሆነ ቦታ ላይ ተወስኖ የሚቆይ ንብረት (fixed asset) በመሆኑ ከአንድ ቦታ ወደ ሌላ ቦታ ማንቀሳቀስ ስለማይቻል ጥበቃ የሚያገኘው በምዝገባ እንደሆነ ይታወቃል። በዚህም መሠረት የአገራችን የፍትሐብሔር ፍትሕ ሥርዓት የማይንቀሳቀስ ንብረት ምዝገባ ለዜጎች የንብረት መብት ጥበቃ ከማድረግ አንጻር ፋይዳው የጎላ ስለመሆኑ ግምት ወስጥ በማስገባት በፍትሐብሔር ህጉ የተለያዩ አንቀጾች ስለ ምዝገባ ይደነግጋል (አንቀጽ 1553-1646 እንዲሁም 1723፣ 2878 እና 3052 ይመለከቷል)። የህጉ አንቀጽ 10 (Title 10) በተለይ ሲታይ በመሠረታዊነት ሁለት የምዝገባ ዓይነቶች እንዳሉ የሚያስገነዝብ ነው። አንደኛው የህጋዊያን ተግባራት ምዝገባ (registration of juridical acts) ሲሆን ሁለተኛው የባለቤትነት ምዝገባ (registration of ownership) ናቸው። የመጀመሪያው ዓይነት ምዝገባ የሽያጭ ውልን ጨምሮ የማይንቀሳቀስ ንብረትን አስመልክቶ የሚቋቋሙትን የተለያዩ መብቶችና ግዴታዎችን የሚመለከት ነው (በህጉ ከአንቀጽ 1567-1574 ይመለከቷል)። ይህ እንደ አጠቃላይ ሲሆን የማይንቀሳቀስ ንብረት ሽያጭ ውል በሦስተኛ ወገን ላይ መቃወሚያ ይሆን ዘንድ ንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ላይ መመዝገብ እንዳለበት የህጉ አንቀጽ 2878 ድንጋጌ ያስገነዝባል። እነዚህ ድንጋጌዎች የየራሳቸው የሆኑ ዓላማዎች የሚኖሩት ቢሆንም፣ አጠቃላይ ዓላማቸው ግን ለማይንቀሳቀሱ ንብረቶች ልዩ ጥበቃ በመስጠት እነዚህን

ንብረቶች በተመለከተ ባለይዘታዉ መብቱን ሲያገኝ ወይም ንብረቱ በሆነ ምክንያት ወደ ሌላ ሦስተኛ ወገን በሚያስተላልፍበት ወቅት የመመዘገብ ስልጣን በተሰጠዉ መንግስታዊ አካል ካልተመዘገበ ህግ ፊት የሚጸና መብት እንዳይኖረዉ በማድረግ ዜጎች በዚህ ግዙፍነት ያለዉ ንብረት ያላቸዉን መብት ከፍላጎታቸዉ ወጪ በሆነ መንገድ እንዳያጡ ጥበቃ ለመስጠት፤ ብሎም ንብረቱን የሚገዛ ወይም በንብረቱ ላይ ማናቸዉንም መብት ማቋቋም የሚፈልግ ሦስተኛ ወገን ንብረቱ ያለበትን ሁኔታ ወይም በንብረቱ ላይ አስቀድሞ የተቋቋመ መብትና ግዴታ መኖር አለመኖሩን እንዲያወቅ ለማድረግ ነዉ። ስለሆነም ከማይንቀሳቀስ ንብረት ምዝገባ እና የሚያስከትለዉን ወጤት በተመለከተ የሚደረግ ክርክር ይህንኑ ከግምት ወስጥ ባስገባ መልኩ እልባት ሊሰጠዉ ይገባል።

በተያዘዉ ጉዳይ ከላይ እንደተገለጸዉ አመልካች ቤቱን ከመግዛቱ አስቀድሞ ቤቱ ለሦስተኛ ወገን እንዳይተላለፍ በፍርድ ቤት ታግዷል። የማይንቀሳቀስ ንብረት ምዝገባን አስመልክቶ ከላይ የተመለከቱት ድንጋጌዎች ታሳቢ የሚያደርጉት የሚመለከታቸዉ አካላት ምዝገባዉን ሲያከናወኑ በህግ አግባብ እንዲያደርጉ የሚጠበቅባቸዉ ጥንቃቄ እንደተጠበቀ ሆኖ፤ ከንብረቱ መብትና ጥቅም የተላለፈለት ሰዉም ለንብረቱ መተላለፍ ምክንያት የሆነዉን ህጋዊ ተግባር (juridical act) እንዲሁም የባለቤትነት መብቱን ሲያስመዘግብ (አንቀጽ 1543-1566 እና 1185 ማየት ይቻላል) በንብረቱ ላይ አስቀድሞ የተቋቋመ መብት ወይም ጥቅም ወይም ንብረቱ ለሌላ እንዳይተላለፍ የሚከለክል ወይም የንብረቱን መተላለፍ አጠራጣሪ የሚያደርገዉ ሰነድ ንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ወስጥ የሚገኝ መሆን ያለመሆኑን በጥንቃቄ የማጣራት ኃላፊነት ያለበት መሆኑን ነዉ። የፍትሐብሔር ህጉ በአንቀጽ 1561 ላይ የማይንቀሳቀስ ንብረት መዝገቦች ለህዝብ ግልጽ መሆን እንዳለባቸዉ የደነገገዉም በዚሁ ምክንያት እንደሆነ ይታመናል። ስለሆነም የማይንቀሳቀስ ንብረትን በተመለከተ የሚደረግ የሽያጭ ወል ንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ላይ መመዝገብ እንዳለበት ህጉ ሲደነግግ ገዥዉ ወሎ እንዲመዘገብ በሚመለከተዉ አካል ዘንድ ሲቀርብ ንብረቱ በሻጭ ስም መመዝገብ አለመመዝገቡን ወይም ሻጩ ወሎን ለማድረግ ህጋዊ መብት ያለዉ መሆን አለመሆኑን ብቻ ሳይሆን በንብረቱ ላይ ዕዳ እና እገዳ ያለበት መሆን ያለመሆኑንም ለማጣራት ዕድል ያገኛል በሚል መነሻ እንደሆነ መገንዘቡ ተገቢ ነዉ። ይህ ማንኛዉም ጠንቃቃ ገዥ እንዲያደርግ የሚጠበቅበት ነዉ። በሌላ በኩል ንብረቱ አስቀድሞ ለሌላ ሰዉ የተላለፈ መሆኑን ወይም ሻጩ የንብረቱን ባለቤትነት ለማስተላለፍ የሚያስችለዉ ሙሉ መብት እንደሌለዉ ወይም ንብረቱ እዳ እና እገዳ ያለበት መሆኑን የሚያሳይ ሰነድ ንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ላይ እያለ ይህን ሳያረጋግጥ ወሎን በንብረቱ በተመዘገበበት መዝገብ ላይ ያስመዘገበ ሰዉ ከአንድ ጠንቃቃ ገዥ የሚጠበቀዉን ጥንቃቄ ላለማድረጉ አመላካች ነዉ። በዚህም ምክንያት የህግ ጥበቃ የማይሰጠዉ በመሆኑ ወሎ ጸንቶ የሚቀጥልበት ወይም በወሎ መሠረት ባገኘዉ ንብረት ላይ ባለሀብት ሆኖ ሊቀጥል የሚችልበት ሁኔታ ጥያቄ ወስጥ የሚገባ ነዉ።

ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ አመልካች የሽያጭ ወሉን ከማድረጉ በፊት ቤቱ ወደ ሦስተኛ ወገን እንዳይተላለፍ በፍርድ ቤት የተሰጠ እግድ ከመዘገቡ ጋር የተያያዘ መሆኑ ተረጋግጧል፤ አመልካች እንደ አንድ ጠንቃቃ ገዥ ወሉን ከማድረጉ በፊት ከቤቱ ጋር በተያያዘ ንብረቱ በተመዘገበበት መዘገብ ላይ የተመለከቱትን ሰነዶች ማየት ቢችል ኖሮ በቤቱ ላይ እግድ መኖሩን በቀላሉ ይደርስበት ነበር። ይህን ማድረግ ሲገባው የሽያጭ ወሉን ማድረጉ አመልካች አንድ ጠንቃቃ ገዥ እንዲያደርግ የሚጠበቅበትን ግዴታ አለመወጣቱን የሚያሳይ ነው። ይህ በሆነበት ሁኔታ ወሉ መመዘገቡ ብቻውን አመልካች ወሉን ሲያደርግ ተገቢውን ጥንቃቄ ማድረጉን የሚያሳይ ባለመሆኑ በወሉ ምክንያት የቤቱ ባለቤት ሆኖ ሊቀጥል የሚችልበት ሁኔታ የለም። ወሉ መመዘገቡም ሆነ የሚመለከተው አካል ወሉን ሲመዘግብ ወይም ሲያረጋግጥ ተገቢውን ጥንቃቄ አለማድረጉ ወሉ እንዲጸና ምክንያት ሊሆን አይችልም። ስለሆነም አመልካች በዚህ ረገድ የሚያቀርበው መከራከሪያ የማይንቀሳቀስ ንብረት ምዘገባ አስፈላጊ የሆነበትን መሠረታዊ ዓላማ እንዲሁም አስቀድሞ የተቋቋመ የሌላ ሰው መብትና ጥቅም ያለበትን የማይንቀሳቀስ ንብረት በመግዛት የተደረገ ወል ጸንቶ ሊቀጥል የሚችልበትን ሁኔታ ከግምት ውስጥ ያስገባ ባለመሆኑ ተቀባይነት ያለው ክርክር ሆኖ አልተገኘም።

ሲጠቃለል ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት የተጠሪዎች የጋራ ንብረት ሆኖ ያለ 1ኛ ተጠሪ ፊቃድና ስምምነት ለአመልካች በሽያጭ የተላለፈ መሆኑ የተረጋገጠ ሲሆን፤ ንብረቱ አስቀድሞ እግድ የተሰጠበት ስለመሆኑ ንብረቱ በተመዘገበበት መዘገብ ላይ እያለ አመልካች ቤቱን መግዛቱ እንደ አንድ ጠንቃቃ ገዥ ማድረግ የሚገባውን ጥንቃቄ አለማድረጉን የሚያሳይ በመሆኑ ወሉ ጸንቶ የማይቀጥል በመሆኑ እና በዚህም ምክንያት አመልካች የቤቱ ባለቤት ሆኖ ሊቀጥል የሚችልበት የህግ ምክንያት ባለመኖሩ የአመልካችን የመቃወም አቤቱታ ወድቅ በማድረግ በአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተሰጥቶ እስከ ክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በትዕዛዝ የጸናው ወሳኔ በአግባቡ ነው ከሚባል በስተቀር በዚህ ችሎት ሊታረም የሚችል መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ አልተገኘም። ስለሆነም ተከታዩ ተወስኗል።

ወ ሳ ኔ

1. የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 20638 በቀን 10/08/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ወሳኔ፣ የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 308239 በቀን 13/10/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት ችሎት እንዲሁም ሰበር ሰሚው ችሎት በቁጥር 318574 በቀን 02/03/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጡት ትዕዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 348(1) መሠረት ጸንተዋል።
2. በዚህ ችሎት የተደረገው ክርክር ያስከተለውን ወጪ እና ኪሳራ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሰ/ጥ

የሠ/መ/ቁጥር 177862

ጥር 28 ቀን 2012 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- ወ/ሮ አበበች ዘበርጋ

ተጠሪዎች ፡-1. አቶ ሙላት ለጃ

2. አቶ ኃይሉ ቱሼ

3. እቴጌሽ እስራኤል

4. በአዳማ ከተማ የጎሮ ቀበሌ መሬት ልማት ማኔጅመንት ኤጀንሲ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ወሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የፍርድ ቤት እግድ የተሰጠበትን ቤት በሽያጭ ማስተላለፍ የሚኖረውን ወጤት በሚመለከት የተሰጠ ወሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነው። በሚል በቀረበ አቤቱታ መነሻ የተደረገ ክርክር የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ በተጀመረበት በአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአሁን አመልካች ከሳሽ ተጠሪዎች ደግሞ ተከሳሽ በመሆን ተከራክረዋል፡፡

ከክርክሩ እንደተረዳነው አመልካች እና 1ኛ ተጠሪ ባልና ሚስት ሲሆኑ በአዳማ ከተማ ጎሮ ቀበሌ ወስጥ የሚገኝ በካርታ ቁጥር 5522/95 በ200 ካሬ ሜትር ስፋት ላይ የተገነባ የጋራ ሀብት የሆነ ቤት፤ ይህ ቤት በአመልካች ስም ተመዝግቦ ይታወቅ የነበረና በ1ኛ ተጠሪ በወክልና ይተዳደር የነበረ ሲሆን አመልካች በ2008 ዓ/ም ከ1ኛ ተጠሪ ጋር የነበራቸው ጋብቻ እንዲፈርስ የፍቺ ክርክር ሲያደርጉ ይህ ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት ታግዶ እንዲቆይ ለአዳማ ከተማ ፍርድ ቤት አመልክተው ፍርድ ቤቱ በቀን 03/02/2008ዓ/ም በዋለው ችሎት ቤቱ ታግዶ እንዲቆይ ለ4ኛ ተጠሪ ትእዛዝ ሰጥቶ 4ኛ ተጠሪም በቀን 09/02/2008ዓ/ም በጻፈው ደብዳቤ በትእዛዙ መሰረት ማገዱን ለፍርድ ቤቱ ማሳወቁን እና ዕግዱም

እስካሁን አለመነሳቱን በመግለጽ መከራከሯን የወሳኔዎቹ ግልባጭ ያሳያል። ሆኖም 1ኛ ተጠሪ በቤቱ ላይ እግድ መሰጠቱን እያወቀ የአመልካችን መብት ለማሳጣት በማሰብ ዘመዱ ለሆነው ለ2ኛ ተጠሪ የወክልና ስልጣን በመስጠት 2ኛ ተጠሪ የወክልና ስልጣኑን በመጠቀም የቤቱን ዋጋ ዝቅ በማድረግ ባለቤቱ ለሆነችው ለ3ኛ ተጠሪ በብር 170,000.00 በቀን 22/05/2010 ዓ/ም በተደረገ የቤት ሽያጭ ወል በመፈጸም የቤቱ ስመ ሀብት ወደ 3ኛ ተጠሪ እንዲተላለፍ አድርገዋል በማለት የቤት ሽያጭ ወሎ የተፈጸመው በቤቱ ላይ የተሰጠውን እግድ በመተላለፍ በመሆኑ ወሎ እንዲፈረስ እንዲወሰንላት እና 4ኛ ተጠሪ ወደ 3ኛ ተጠሪ ያዛወረውን ስመ ሀብት ወደ አመልካች ስም እንዲያዛወር እንዲወሰንላት ዳኝነት ጠይቃለች።

1ኛ ተጠሪ ለክሱ ባሰማው ፍሬ ነገር በሚመለከተው ክርክሩ የሽያጭ ወሎ የተፈጸመው አመልካች በሰጠችኝ የወክልና ስልጣን በመሆኑ የሽያጭ ወሎ የተፈጸመው ከአመልካች ጋር ነው።ቤቱን በቀን 20/01/2008ዓ/ም በተደረገ ወል ለ2ኛ ተጠሪ በብር 130,000.00 ሽጫለሁ። ቤቱ ሲሸጥ ቤቱን ለመሸጥ የሚያስችለኝ በአመልካች የተሰጠኝ ወክልና ጸንቶ ይገኛል። ቤቱ ከተሸጠ በኋላ ገዥዎች ተጨማሪ ግንባታ በማከናወን የቤቱን ስመ ሀብት ወደ ስማቸው እንዲዛወር አድርገዋል።በቤቱ ላይ እግድ መሰጠቱን አላወቅም።የተሰጠ እግድም የለም።የቤቱ ዋጋም ዝቅ አልተደረገም በሚል ክሱ ወድቅ እንዲደረግ በመጠየቅ ተከራክሯል።

2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች በጋራ ባቀረቡት ክርክር አመልካችና 1ኛ ተጠሪ የባልና ሚስት ክርክር ሲያደረጉ በቤቱ ላይ እግድ አልተሰጠበትም።በቤቱ ላይ እግድ አለመኖሩን አጣርተን የገዛነው ቤት ነው። አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ የሰጠችው ወክልና ቤቱን ለመሸጥ የሚያስችል መሆኑን፣ እንዲሁም ይህ ወክልና ተወካይ 3ኛ ወገን ለመወከል የሚያስችል ስልጣን የሚሰጥ መሆኑንና 1ኛ ተጠሪ ከአመልካች በተሰጠው ወክልና መነሻ 2ኛ ተጠሪን በቀን 23/05/2010 በቁጥር 02285/2010 ቤቱን ጭምር መሸጥ እንዲችል በሰጠው የወክልና ስልጣን ወክልናው ያልተሻረ መሆኑን አረጋግጠን የቤቱን ሽያጭ ዋጋ ክፍለን በቅን ልቦን 3ኛ ተጠሪ የገዛሁት ቤት ከመሆኑም በተጨማሪ የቤቱ ስመ ሀብት እዳና እገዳ እንደሌለው ተጣርቶ በቀን 25/05/2010ዓ/ም ወደ 3ኛ ተጠሪ ስም ዞሮ እንዲመዘገብ ያደረግነው ቤት በመሆኑ አመልካች በቤቱ ላይ መብት አለኝ የምትል ከሆነ ድርሻዋን ከ1ኛ ተጠሪ መጠየቅ አሊያም እግድ እያለበት ተሸጧል የምትል ከሆነም ከ4ኛ ተጠሪ ከምትጠይቅ በስተቀር 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪን ልትጠይቅ ስለማትችል ወሎ ሕጋዊ ነው ተብሎ ክሱ ወድቅ ይደረግልን በማለት ተከራክረዋል።

4ኛ ተጠሪ መጥሪያ ደርሶት ቀርቦ ባለመከራከሩ ክርክሩ 4ኛ ተጠሪ በሌለበት እንደታየ የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ወሳኔ ያሳያል።

ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ዳኝነት ሥልጣን ያየው የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 29574 ላይ የግራ ቀኙን ክርክር በመስማት ፍሬ ነገሩን በተመለከተ በቀን 07/03/2011 ዓ/ም በዋለው

ችሎት በሰጠው ወሳኔ 1ኛ ተጠሪ በአመልካች የተሰጠውን ወክልና በመጠቀም ለ2ኛ ተጠሪ ወክልና የሰጠው በቀን 23/05/2010 ዓ/ም ሆኖ 2ኛ ተጠሪ ደግሞ የወክልና ስልጣን አለኝ በሚል ቤቱን ለ3ኛ ተጠሪ በሽያጭ ያስተላለፈው በቀን 22/05/2010ዓ/ም የወክልና ስልጣን ሳይሰጠው በመሆኑ የወክልና ስልጣን ሳይኖር የተፈጸመ የቤት ሽያጭ ወል ከሕግ ወጭ የተፈጸመ ወል እንደሆነ፤ እንዲሁም በቤቱ ላይ እግድ ተሰጥቶበታል የተባለበትን መዝገብ ቁጥር 91309 የሆነውን መዝገብ ከአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት አስቀርቦ እንደተመለከተና በመዝገቡ ላይ ፍርድ ቤቱ ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት ታግዶ እንዲቆይ በቀን 03/02/2008ዓ/ም ትእዛዝ ሰጥቶ ለ4ኛ ተጠሪ ማሳወቁንና እግዱ አለመነሳቱን ከመዝገቡ ማረጋገጡን፤ እግዱ ጸንቶ እያለ በቀን 22/05/2010ዓ/ም የቤት ሽያጭ ወል ተፈጽሞ የቤቱ ስም ሀብት በቀን 25/05/2010ዓ/ም ወደ 3ኛ ተጠሪ መዛወሩን ማረጋገጡን፤ እንዲሁም የቤቱን ማህደር አስቀርቦ በማህደሩ ውስጥ የእግድ ትእዛዙ መኖሩን ማረጋገጡን በመግለጽ እግዱ እያለ 3ኛ ተጠሪ ቤቱን መግታቸው ቤቱን በቅን ልቦና ገዝተዋል ከያስብልም በሚል በ2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች መካከል የተፈጸመው የቤት ሽያጭ ወል እና በ3ኛ ተጠሪ ስም የተመዘገበው የባለቤትነት መብት ፈርሷል በማለት አመልካችና 1ኛ ተጠሪ የቤቱ ባለቤቶች ናቸው ሲል ወስኗል።

በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ይግባኝ ለኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርበው ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 301126 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 03/08/2011ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ በቁጥር 5562/2005 በቀን 15/12/2005 የሰጠችው ወክልና ቤቱን የመሸጥ ስልጣን የሚሰጠው ወክልና በመሆኑና ወክልናው እስካሁን ጸንቶ የሚገኝ በመሆኑ አመልካች ወክልናው በሕግ አግባብ እንዲሻር ባላደረገችበት የወክልና ወሎ ተፈጻሚ እንዳይሆን ያሰማቸው ክርክር የሕግ መሰረት እንደሌለው፤ እንዲሁም ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ቤት 1ኛ ተጠሪ በቀን 23/05/2010 ዓ/ም 2ኛ ተጠሪ ይህንን ቤት መሸጥ መለወጥ የሚያስችለውን የወክልና ስልጣን እንደሰጠው፤ 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ የተሰጠውን ሙሉ ወክልና በመጠቀም በቀን 23/05/2010ዓ/ም በተጻፈ የሽያጭ ወል ለ3ኛ ተጠሪ በመሸጡ ወሎ ጸድቆ ስም ሀብቱ ወደ 3ኛ ተጠሪ መተላለፉን ማረጋገጡን ፤ በቤቱ ማህደር ውስጥም ተሰጠ የተባለው እግድ እንዳልተገኘ በመጥቀስ እግዱ በማህደሩ ውስጥ አልተገኘም እንጂ እግዱ ቢኖር እንኳን እግዱ በማህደሩ ውስጥ መኖር አለመኖሩን መመርመር የከተማ አስተዳደሩ ስራ በመሆኑ የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ማህደሩን ወስደው መመርመር ስለማይችሉ አመልካች በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2183 እና 2184 መሰረት የወክልና ስልጣኑን ባላሻረችበት 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ከላይ በተገለጸው መሰረት የገዙትንና በስማቸው ያስመዘገቡት ቤት ሆኖ እያለ የስር ፍርድ ቤት የወክልና ስልጣኑ የሚያስከትለውን ወጤት ሳያገናዝብ እና በቤቱ ማህደር ውስጥ እግዱ መኖሩን ሳያረጋግጥና ማህደሩን መመርመር 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎችን የማይመለከት ጉዳይ ሆኖ እያለ ወሎ እንዲፈርስ መወሰኑ ተገቢ አይደለም በማለት የስር ፍርድ ቤትን ወሳኔ በመሻር 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ቤቱን በሕጋዊ መንገድ በቅን ልቦና ስለገዙ ወሎ ሊፈርስ አይገባም በማለት ወስኗል።

አመልካች ለኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የሰበር አቤቱታ ያቀረበች ቢሆንም ችሎቱ በመ/ቁጥር 310074 ላይ በቀን 30/08/2011 ዓ/ም በዋለው ችሎት በሰጠው ትእዛዝ ለሰበር ችሎት አያስቀርብም በማለት አቤቱታዋን ሰርዟል።አመልካች ከላይ በተጠቀሰው መሰረት በተሰጠ ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል በቀን 21/09/2011 ዓ/ም ጽፈው ያቀረቡት የሠበር አቤቱታ ይዘት በአጭሩ የሚከተለው ነው።

አመልካች ለክርክር መነሻ የሆነው ቤት እንዳይሸጥ ላሳግድ የቻልኩት ከ1ኛ ተጠሪ ጋር ከነበረን የጋብቻ ፍቺ ክርክር መነሻ 1ኛ ተጠሪ (ባለቤቱ) በነበረው የወክልና ስልጣን ቤቱን ይሸጥብኛል በሚል ጥርጣሬ ነው።2ኛ ተጠሪ ለክርክር መነሻ የሆነውን ቤት መሸጥ እንዲችል በ1ኛ ተጠሪ ወክልና የተሰጠው በቀን 23/05/2010ዓ/ም ሲሆን 2ኛ ተጠሪ ግን የሽያጭ ውሉን ባለቤቱ ከሆነችው 3ኛ ተጠሪ ጋር ያደረገው በቀን 22/05/2010ዓ/ም ወክልና ሳያገኝ በመሆኑ በዚህ ምክንያት ውሉ ሊፈርስ ይገባል ተብሎ የተወሰነውን የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት መሻሩ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። ለክርክር መነሻ የሆነው ቤት በአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 91309 ላይ በቀን 03/02/2008ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ እንዳይሸጥ እንዳይለወጥ በማንኛውም መንገድ ወደ 3ኛ ወገን እንዳይተላለፍ ታግዶ እንዲቆይ ትእዛዝ ተሰጥቶበት 4ኛ ተጠሪ በቀን 09/02/2008ዓ/ም በጻፈው መልስ በትእዛዙ መሰረት ቤቱን ማገዱን ለፍርድ ቤቱ ማሳወቁን፤ እንዲሁም እግዱ አለመነሳቱን የአዳማ ልዩ ዞን መዝገቡን አስቀርቦ ተመልክቶ አረጋግጦ እግዱ ጸንቶ እያለ የተፈጸመ የቤት ሽያጭ ወል እንዲፈርስ የሰጠው ተገቢ ውሳኔ መሻሩ መሰረታዊ የሕግ ስህተት እንደሆነ፤ የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በቤቱ ፋይል ውስጥ እግዱ እያለና እግድ የተሰጠበትን ፋይል መርምሮ ያገደው አካል እግድ የለበትም የሚል ማረጋገጫ ሳይሰጥበት በቤቱ ማህደር ውስጥ እግዱ የለም ቢኖር እንኳን መኖር አለመኖሩን የማረጋገጥ ኃላፊነት የከተማ አስተዳደር ሥራ እንጂ የ2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ኃላፊነት አይደለም በሚል 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ከራስ ጋር ያደረጉትን የጥቅም ግጭት ያለበት የሽያጭ ወል መሆኑ ጭምር ተረጋግጦ እንዲፈርስ የተሠጠውን ውሳኔ መሻሩ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው በማለት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚና ሰበር ሰሚ ችሎቶች የሰጡት ውሳኔዎች ይሻርልኝ በማለት ጠይቀዋል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ አመልካች እና 1ኛ ተጠሪ የንብረት ክርክር ላይ በነበሩበት ጊዜ ክርክር ያስነሳው ቤት በፍርድ ቤት ታግዶ እያለ ይህ እግድ ሳይነሳ በሽያጭ ለ3ኛ ወገን ተላልፏል ተብሎ መወሰኑ ከፍርድ ቤት ከሚሰጥ እግድ ዓላማ እና አፈጻጸም አንጻር አግባብ ስለመሆኑ እና በተሰጠው እግድ መሰረት የሚመለከተው አካል ቤቱን ስለማገዱ እግዱን ለሰጠው ፍርድ ቤት መልስ ሰጥቶ እያለ እግዱ የቤቱ መዝገብ ውስጥ የለም የተባለበት ሁኔታን ለማጣራት ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ያስቀርባል ብሎ ትዕዛዝ በመስጠቱ ተጠሪዎች በሚከተለው መሰረት መልሳቸውን በማቅረብ ተከራክረዋል።

1ኛ ተጠሪ በቀን 29/11/2011ዓ/ም በተጻፈ መልሳቸው አመልካች ቤቱ ታግዶ እያለ እንደተሸጠ በመግለጽ የተከራከረች ቢሆንም ቤቱ የተሸጠው አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ በሰጠችኝ ቤቱን መሸጥ መለወጥ በሚያስችል ወክልና እግዱ ከመሰጠቱ በፊት ከአመልካች ጋር አብረን በቀን 20/01/2008ዓ/ም ሽጠን በጋብቻ ወስጥ ገንዘቡን ከተጠቀምን በኋላ ወክልና መስጠቷን ሳትክድ አመልካች በቀን 20/01/2008ዓ/ም የተደረገው ወል ሳይፈርስ ከዚህ በኋላ የተደረገ ወል እንዲፈርስ መጠየቁ ተገቢነት የለውም። አመልካች የፍቺ ክርክር ባደረግንበት መዝገብ ላይ የነበረንን ክርክር በእርቅ ጨርሰን አብረን እየኖርን እያለ ከ2 ዓመት በኋላ ቤቱ ታግዶ ነበር በማለት የምታነሳው ክርክር ተቀባይነት የለውም። በቤቱ ማህደር ወስጥ ምንም እግድ ባለመኖሩና ቤቱ ጅምር ቤት በመሆኑ በቅን ልቦና በብር 170,000.00 ከተሸጠ በኋላ ገዥ ጅምር ቤቱን አፍርሳ በአዲስ መልክ ከ1,500,000.00 ብር በላይ ወጪ አወጥታ ገንብታ ወደ ስሟ አዛውራ እየተጠቀመች እያለ አመልካች ጉዳት ሳይደርስባት አለአግባብ ለመበልጸግ ያቀረበችው ክስ መሆኑ ተረጋግጦ ክስ ወድቅ መደረጉ ተገቢ በመሆኑ ያቀረበችው የሰበር አቤቱታ ወድቅ ይደረግልኝ በማለት ተከራክሯል።

2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች በጋራ በቀን 29/11/2011 ዓ/ም በተጻፈ መልሳቸው አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ ወክልና የሰጠችው በቀን 15/2/2005ዓ/ም ሲሆን ይህንን የወክልና ስልጣን በመጠቀም 1ኛ ተጠሪ 2ኛ ተጠሪን የወከለው በቀን 23/05/2010 ዓ/ም ነው። ቤቱ ከእዳና እገዳ ነጻ መሆኑን የቤቱ ፋይል ከሚገኝበት ከአሁን 4ኛ ተጠሪ አረጋግጠን ውሉን ወል ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠው አካል ፊት ቀርቦ በቀን 24/05/2010ዓ/ም ተዋወለናል። ከፍተኛ ፍርድ ቤት ውሉ እንዲፈርስ ሲወስን በአከራካሪው ቤት ላይ እግድ መኖሩን ከ4ኛ ተጠሪ አስቀርቦ አላረጋገጠም። የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ግን የቤቱን ፋይል ከ3ኛ ተጠሪ በትእዛዝ አስቀርቦ በማጣራት በቤቱ ፋይል ላይ እግድ እንደሌለና እግዱ አለ ቢባል እንኳን የቤቱን ፋይል መመርመር የገዥ ሳይሆን የከተማ አስተዳደሩ እንደሆነና ቤቱም የተሸጠው አመልካች በሰጠችው ልዩ ወክልና እንደሆነና 3ኛ ተጠሪ ቤቱን በቅን ልቦና መግዛቱን በማረጋገጥ ውሉ ሊፈርስ አይገባም በቤቱ ላይ አመልካች ያላትን መብት ያሳጣት ወገን ካለ መጠየቅ ትችላለች ብሎ የሥር ፍርድ ቤትን ወሳኔ በመሻሩ የፈጸመው መሰረታዊ የህግ ስህተት የለም። እግዱ መኖሩን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች አናውቅም ለማወቃችን በስር ፍርድ ቤት የቀረበ ክርክርም ሆነ ማስረጃ የለም። እግድ በቤቱ ፋይል ላይ አለመኖሩን የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ባረጋገጠበት ሁኔታ ይህ ችሎት ተጠሪዎች እግዱ መኖሩን ያወቁ ነበር ወይስ አይደለም የሚለውን የማስረጃ ክርክር ተቀብሎ ማስረጃ የመመዘን ስልጣን የለውም። 3ኛ ተጠሪ በ4ኛ ተጠሪ ዘንድ ካለው የቤቱ ማህደር እግድ እንደሌለ አረጋግጠን ቤቱን በቅን ልቦና ከገዛሁ እና ስመ ሀብቱን በስሜ ካስመዘገብኩ በኋላ ብር 1,500,000.00 በላይ ወጪ አወጥቼ ተጨማሪ ግንባታ በመፈጸም ቤቱን በመያዣነት በመስጠት ከብድርና ቁጠባ ተቋም ከፍተኛ ገንዘብ ተበድራበታለሁ። በዚህ ሁኔታ ላይ የሚገኝ ቤት ስለሆነ አመልካች ወል እንዲፈርስላት መጠየቁ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 47800 ፣15551፣39336፣ 46527 እና

47378 ላይ የሰጠውን ወሳኔ የሚቃረን በመሆኑ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ወሎ አይፈርስም ተብሎ መወሰኑ የሚነቀፍ አይደለም እንዲባል። በሽያጭ ወሎ አናት ላይ ወሎ የተዘጋጀበት ቀን ጥር 22 ቀን 2010 ዓ/ም ተብሎ የተጻፈ ቢሆንም ወሎን በወል አዋዋይ ፊት የተፈራረምንበት ቀን 24/05/2010ዓ/ም በመሆኑ ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 36740 እና 98583 ላይ በሰጠው ትርጉም እና በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2015/ሀ መሰረት ወሎ የተደረገበት ቀን ጥር 24 ቀን 2010 ዓ/ም በመሆኑ አመልካች ከዚህ አንጻር ያቀረቡት ቅሬታ ተቀባይነት የለውም። እንዲሁም ባል ከሚስት ፍቃድ ወጭ ንብረቱን ሽሎ ቢገኝ የተሸጠው ቤት ወደ ገዥ ተዛወሮ ከተገኘ ሚስት በተሸጠው ቤት ያጣችውን ድርሻ ከባሏ መጠየቅ ከምትችል በስተቀር 3ኛ ወገን መጠየቅ እንደማትችል በኦሚያ ቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 114 እና 115 የተደነገገውን በመጥቀስ የፌዴራል ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 28663 አስገዳጅ ትርጉም ስለሰጠ አመልካች ባሌ ቤቱን አላግባብ ሽጦብኛል የምትል ከሆነ ከባሏ መጠየቅ ከምትችል በስተቀር ወል ይፍረስልኝ በማለት መጠየቅ አትችልም ተብሎ አቤቱታዋ ወድቅ ይደረግልን በማለት ተከራክረዋል።

አመልካች ከተራ ቁጥር 1-3 በተጠቀሱ ተጠሪዎች በቀረበ መልስ ላይ በቀን 30/01/2012ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክሯል። 4ኛ ተጠሪ መጥሪያ ደርሶት ባለመቅረቡ ክርክሩ በሌለበት ተሰምቷል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጠ ወሳኔና ትእዛዝ ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል ከያዘው ጭብጥ አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደተመረመረውም 1ኛ ተጠሪ እና አመልካች ባልና ሚስት የነበሩ ሲሆን ለክርክሩ መነሻ የሆነው በአዳማ ከተማ ጎሮ ቀበሌ ወስጥ የሚገኝ በካርታ ቁጥር 5522/95 በአመልካች ስም ተመዝግቦ የነበረውና በ200 ካሬ ሜትር ስፋት ላይ የተገነባ ነው የተባለው ቤት ደግሞ አመልካችና 1ኛ ተጠሪ በጋብቻ ወቅት ያፈሩት የጋራ ሀብት የሆነ ንብረት አንደነበር በስር ፍርድ ቤቶች በተደረገ ክርክር የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። እንዲሁም 1ኛ ተጠሪ ይህንን ቤት መሸጥ እንዲችልና ይህንኑ ስልጣኑን ለ3ኛ ወገን በወክልና ማስተላለፍ እንዲችል የሚፈቅድ በቁጥር 5562/2005 በቀን 15/12/2005 የተመዘገበ የወክልና ስልጣን አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ መስጠቷን በግራ ቀኝ የታመነና በማስረጃ ጭምር የተረጋገጠ ፍሬ ነገር መሆኑን ከክርክሩ ተረድተናል። ይህ በእንዲህ እንዳለ አመልካች እና 1ኛ ተጠሪ በአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 91309 ላይ የጋብቻ ፍቺ ክርክር ሲያደርጉ በነበሩበት ጊዜ በአመልካች ጠያቂነት በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 03/02/2008 ዓ/ም በዋለው ችሎት የአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት አከራካሪው ቤት እንዳይሸጥ፣ እንዳይለወጥ በማናቸውም መንገድ ለ3ኛ ወገን እንዳይተላለፍ እግድ መስጠቱንና እግዱም

እንዲነሳ ተለዋጭ ትእዛዝ አለመስጠቱን የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት እግድ ተሰጠ የተባለበትን መ/ቁጥር 91309 ከአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት አስቀርቦ ማረጋገጡን የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ወሳኔ ግልባጭ ያሳያል።

1ኛ ተጠሪ ከአመልካች ያገኙትን ከላይ የተጠቀሰውን የወክልና ስልጣን በመጠቀም 2ኛ ተጠሪ አከራካሪውን ቤት መሸጥ መለወጥ እንዲችሉ በቀን 23/05/2010 በቁጥር 02285/2010 በተመዘገበ የወክልና ስልጣን 2ኛ ተጠሪን መወከላቸውም የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። በዚህ አግባብ 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ ባገኙት ወክልና ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት ለ3ኛ ተጠሪ መሸጣቸውንና ሽያጩን ተከትሎ በአመልካች ስም ተመዘገቦ የነበረው የቤቱ ስም ሀብት ወደ 3ኛ ተጠሪ ተላልፎ እንደሚገኝም የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ሲሆን አመልካች እንዲፈርስ ዳኝነት የጠየቁበት የቤት ሽያጭ ወልም ይኸው የቤት ሽያጭ ወል ነው።

ከላይ በተገለጸው መሰረት የተረጋገጡ ፍሬ ነገሮች መኖራቸው እንደተጠበቀ ሆኖ የቤት ሽያጭ ወሎ የተፈጸመበት ቀን መቼ ነው የሚለው እና ተጠሪዎች የቤት ሽያጭ ወሎን የፈጸሙት በቤቱ ላይ የተሰጠው እግድ መኖሩንና እግዱ አለመነሳቱን እያወቁ ነው ወይስ አይደለም ? በቤቱ ላይ የተሰጠ እግድ መኖሩን እያወቁ ወይም እግዱ መነሳቱን ሳያረጋግጡ የተፈጸመ ወል ነው የሚባል ከሆነ ወሎ ሊፈርስ ይገባል ወይስ አይገባም? የሚሉ ጉዳዮች ግራ ቀኙን ያከራከሩ ጭብጦች ናቸው።

ወሎ የተፈጸመበትን ቀን በተመለከተ አመልካች ይፍረስልኝ እያለች ያለችው የቤት ሽያጭ ወል 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ የተሰጠውን የወክልና ስልጣን በመጠቀም ፈጸመ የተባለውን የቤት ሽያጭ ወል በመሆኑ 1ኛ ተጠሪ ከ2ኛ ተጠሪ ጋር በቀን 20/01/2008ዓ/ም ያደረሱት የቤት ሽያጭ ወል እያለ ከዚህ በኋላ የተደረገው የቤት ሽያጭ ወል እንዲፈርስ መጠየቁ ተገቢ አይደለም በሚል የተከራከረ ቢሆንም 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር በቀን 20/01/2008ዓ/ም በተደረገ የቤት ሽያጭ ወል ቤቱን ገዝቻለሁ በሚል ግልጽ ክርክር ያላነሳ በመሆኑ ከዚህ አኳያ 1ኛ ተጠሪ ያቀረበውን ክርክር አልፏል። አመልካች እንዲፈርስ ዳኝነት የጠየቀችበት ወል የተፈጸመው በቀን 22/05/2010 ዓ/ም ነው በማለት የተከራከረች ሲሆን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ደግሞ በወሎ ሰነድ ላይ ቀን 22/05/2010 ዓ/ም ተብሎ የተጻፈው የወል ሰነዱ የተዘጋጀበት ቀን እንጂ ወሎ የተፈጸመበት ቀን አይደለም ፤ በቀን 22/05/2010 ዓ/ም የተዘጋጀው ወል በወል አዋቃይ በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ አካል ፊት ተዋዋዮች ፈርመደበት ተረጋግጦ የተመዘገበው በቀን 24/05/2010 ዓ/ም በመሆኑ ወሎ እንደተደረገ የሚቆጠረው ወሎ በወል አዋቃይ ፊት ቀርቦ ተፈርሞ በተመዘገበበት ቀን ነው በሚል ተከራክረዋል።

ከዚህ አኳያ የቀረበውን ክርክር መርምሮ የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአመልካችን ክርክር በመቀበል ወሎ የተፈጸመው በቀን 22/05/2010 ዓ/ም በመሆኑና 1ኛ ተጠሪ ደግሞ ለ2ኛ ተጠሪ የወክልና ስልጣን የሰጠው በቀን 23/05/2010 ዓ/ም ነው በሚል 3ኛ ተጠሪ የወክልና ስልጣን

ባልተሰጠው ጊዜ የቤት ሽያጭ ወሎን መፈጸሙ ወሎን የሚያፈርስ ምክንያት ነው ብሎ የወሰነ ቢሆንም የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ማስረጃ መርምሮ የቤት ሽያጭ ወሎ 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ ባገኙት ወክልና በቀን 23/05/2010 ዓ/ም ተፈጽሞ ወዲያው ወሎ ስልጣን ባለው አካል መጽደቁ ተረጋግጧል በሚል የስር ፍርድ ቤትን ወሳኔ ሽሯል። አመልካችም ወሎ በወል አዋዋይ ተረጋግጦ በቀን 24/05/2010 ዓ/ም አልተመዘገበም (authenticate አልተደረገም) በሚል በግልጽ ክዳ አልተከራከረችም።

እኛም ከዚህ አንጻር የቀረበውን ክርክር እንደመረመርነው እንዲፈርስ ዳኝነት የተጠየቀበት የቤት ሽያጭ ወል የተፈጸመው በሕግ ስልጣን በተሰጠው ወል አዋዋይ ፊት መሆኑ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። በወል አዋዋይ ፊት ወል ከሚደረግበት ዓላማዎች መካከል አንዱ ወሎ የተደረገበትን እርግጠኛ ቀን ማረጋገጥ ነው። በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2015/ሀ ስር በተደነገገው መሰረት የሽያጭ ወል በወል አዋዋይ ፊት ተደርጎ ከሆነ የሽያጭ ወሎ ተፈጽመ የሚባልበት እርግጠኛ ቀን ወሎ በሕግ ስልጣን በተሰጠው ወል አዋዋይ ፊት ቀርቦ ተረጋግጦ የተመዘገበበት ቀን ነው። ከዚህ ጋር በተያያዘ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 36740 ላይ በቀን 23/03/2001 ዓ/ም በተመሳሳይ ጉዳይ አስገዳጅ ትርጉም ሰጥቶበታል። በዚህ መልኩ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የሚሰጠው ወሳኔ የፌዴራል ፍርድ ቤቶችን አዋጅ ለማሻሻል በወጣው አዋጅ ቁጥር 454/1997 አንቀጽ 2/1 መሰረት በየትኛውም ደረጃ ላይ በሚገኙ ፍርድ ቤቶች ዘንድ አስገዳጅነት ያለው ነው። በዚህ መሰረት ለክርክሩ መነሻ የሆነው የቤት ሽያጭ ወል በወል አዋዋይ ፊት ተረጋግጦ የተመዘገበበት ቀን 1ኛ ተጠሪ ለ2ኛ ተጠሪ አከራካሪውን ቤት የመሸጥ የመለወጥ የወክልና ስልጣን ከሰጡ በኋላ እንደሆነ የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ማስረጃ መርምሮ ያረጋገጠው ፍሬ ነገር በመሆኑ ይህ ሰበር ሰሚ ችሎት በድጋሚ የሰነድ ማስረጃዎቹን ለመመርመር የሚያስችል ሥልጣን ስለሌለው ከዚህ አኳያ በአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ወል የተደረገው ለ2ኛ ተጠሪ ወክልና ከመሰጠቱ በፊት ነው በሚል እንደ አንድ የወል ማፍረሻ ምክንያት የተደረሰበትን ድምዳሜ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት መሻሩ ተገቢ በመሆኑ በዚህ ረገድ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት አላገኘንም።

ተጠሪዎች የቤት ሽያጭ ወሎን የፈጸሙት በቤቱ ላይ የተሰጠው እግድ መኖሩንና እግዱ አለመነሳቱን እያወቁ ነው ወይስ አይደለም ? በቤቱ ላይ የተሰጠ እግድ መኖሩን እያወቁ ወይም እግዱ መነሳቱን ሳያረጋግጡ የተፈጸመ ወል ነው የሚባል ከሆነ ወሎ ሊፈርስ ይገባል ወይስ አይገባም? የሚሉት አከራካሪ ነጥቦች እንደሚከተለው መርምረናል።

ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 154 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መንፈስና ይዘት መገንዘብ እንደሚቻለው በፍርድ ቤት የእግድ ትእዛዝ የሚሰጠው ተከላሽ የባለሙብቶችን ጥቅም ለመጉዳት ሲል ንብረቱን ለሌላ

ሰዉ አሳልፎ ለመስጠት ወይም ለመሸጥ ወይም ለማሸሽ ወይም ለማባከን ወዘተ ማቀዱ በመሆኑ ቃል በተረጋገጠ አቤቱታ በማስረዳት ሲጠየቅ በክርክሩ ሂደት ረጅ ለሚሆነው ወገን ምቹ ሁኔታን ለመፍጠር ንብረቱ እንዳለ እንዲቆይ፣ ከመጥፋት እንዲድን፣ እንዳይበላሽ፣ ለሌላ ሰዉ ተላልፎ እንዳይሰጥ ገደብ ለመጣል ካለው ዓላማ የሚሰጥ ትእዛዝ ነው። አንድ ሰዉ በሕግ አግባብ ለሌላ ሰዉ ሊያስተላልፍ የሚችለው መብት በሕግ ወይም በፍርድ ገደብ ያልተጣለበትና ያለው መብት መሆን አለበት።ይህም ማለት ሕግ ጥበቃ የሚያደርገው አንድ ሰዉ ያለውን መብት እና በሕግ ወይም በፍርድ ገደብ ያልተጣለበትን መብት የሚያስተላልፍ ሕጋዊ ተግባር ሲፈጽም ነው። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 156/1 ስር በተደነገገው መሰረት ደግሞ በፍርድ ቤት የተሰጠውን የማገጃ ትእዛዝ አለማክበር በወንጀል ሕጉ መሰረት ወንጀል ሆኖ የሚያስቀጣ ተግባር ጭምር ነው።

በተያዘው ጉዳይ አከራካሪው ቤት ለክርክሩ መነሻ በሆነው የቤት ሽያጭ ወል ከመሸጡ በፊት የአመልካችና የ1ኛ ተጠሪ የጋራ ሀብት የነበረ መሆኑ አከራካሪ አይደለም። አመልካች ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት በአመልካችና በ1ኛ ተጠሪ መካከል በአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት በነበረው በመ/ቁጥር 91309 በሚታወቅ የጋብቻ ፍቺ ክርክር መዘገብ ላይ እንዳይሸጥ፣እንዳይለወጥ በማናቸውም መንገድ ለ3ኛ ወገን እንዳይተላለፍ በቀን 03/02/2008 ዓ/ም በተሰጠ የእግድ ትእዛዝ በማሳገጃ ትእዛዙ ለ4ኛ ተጠሪ ደርሶት 4ኛ ተጠሪም እግዱን መመዘገቡን ገልጾ በቀን 09/02/2008ዓ/ም በጻፈው ምላሽ ለፍርድ ቤቱ አሳወቋል በማለት ተከራክራለች።ከተራ ቁጥር 1-3 የተጠቀሱ ተጠሪዎች ደግሞ እግዱ በተጠቀሰው መዘገብ ላይ መሰጠቱንና 4ኛ ተጠሪም እግዱን መዘገቢያለሁ ማለቱን አናወቅም፤ በቤቱ ማህደር ወሰጥ እግድ አለመያያዙን አጣርተን የፈጸምነው ወል ነው በማለት ከመከራከራቸው በስተቀር በተጠቀሰው መዘገብ ላይ አከራካሪው ቤት ታግዶ እንዲቆይ እግድ አልተሰጠም በሚል በግልጽ ክደው ያሰሙት ክርክር የለም።

እንዲሁም 4ኛ ተጠሪ እግዱን እንዲያወቅ እግዱን የሰጠው ፍርድ ቤት ባዘዘው መሰረት 4ኛ ተጠሪ በቀን 09/02/2008 ዓ/ም ለፍርድ ቤቱ በጻፈው ምላሽ በትእዛዙ መሰረት በቤቱ ላይ የተሰጠውን እግድ መመዘገቡን አሳወቋል ተብሎ በአመልካች የቀረበውን ክርክር ተጠሪዎች ከስር ጀምሮ በዚህ ችሎት ጭምር ክደው አልተከራከሩም። 4ኛ ተጠሪ በቀን 09/02/2008 ዓ/ም እግዱን ለሰጠው ለአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት በጻፈው ምላሽ በትእዛዙ መሰረት በቤቱ ላይ የተሰጠውን እግድ መመዘገቡን እንዳረጋገጠ በአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተረጋግጦ ተወስኖ እያለ 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪ ፍርድ ቤቱ አላረጋገጠም በሚል ይህንን የፍርድ ቤቱን ድምዳሜ ሊያፈርስ የሚችል ምንም አግባብነትና ተቀባይነት ያለው ማስረጃ በስር ፍርድ ቤት አቅርበው ባላስረዱበት ያሰሙት ክርክር የሕግ መሰረት ያለው አይደለም።

በቤቱ ላይ ተሰጠ የተባለው እግድ መኖር አለመኖሩን እንዲሁም እግዱ ካለ መነሳት አለመነሳቱን ለማረጋገጥ የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከአዳማ ወረዳ ፍርድ ቤት የእግድ ትእዛዝ የተሰጠበት ቁጥር 91309 የሆነ መዝገብ አስቀርቦ በመመልከት በመዝገቡ ላይ አከራካሪው ቤት እንዳይሸጥ በቀን 03/02/2008 ዓ/ም የእግድ ትእዛዝ መሰጠቱንና ይህም የእግድ ትእዛዝ በሌላ ተለዋጭ ትእዛዝ አለመነሳቱን አረጋግጧል። የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በወሳኔው ላይ በዚህ መልኩ በዙኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የተረጋገጠው እውነት እንዳልሆነ ወይም እግዱ መነሳቱን ማረጋገጡን በመግለጽ የሰጠው ወሳኔ የለም።

በሌላ በኩል እግድ በተሰጠበት መዝገብ ላይ የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ተከራካሪ ወገኖች ባለመሆናቸው በመዝገቡ ላይ እግድ መሰጠቱን በቀጥታ ያወቃሉ ተብሎ ባይገመትም 1ኛ ተጠሪ ግን በመዝገቡ ላይ ተከራካሪ ወገን በመሆናቸው 4ኛ ተጠሪ ደግሞ እግዱን በመመዝገብ በመሳተፉ (በቤቱ ማህደር እንዲያያዝ ማድረግ በመረጋገጡ) በቤቱ ላይ የተሰጠው እግድ መኖሩን እንደሚያወቁ ተረድተናል። እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ በወክልና ስልጣን ቤቱን ለ3ኛ ተጠሪ ሲሸጡ የቤት ሽያጭን በወካይ ስም ስለተዋዋሉ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር በነበራቸው በዚህ ግኝትነት በቤቱ ላይ ተሰጥቶ የነበረውን እግድ ያወቁ እንደነበር ያመለክታል። በተጨማሪም ተጠሪዎች የቤት ሽያጭ ወል ሲፈጽሙ በቤቱ ላይ የተሰጠ እግድ እንደሌለ ከ4ኛ ተጠሪ አረጋግጠን በቀን ልቦና የፈጸምነው ወል ነው በሚል ከመከራከራቸው በስተቀር በቤቱ ላይ እግድ አልተሰጠም ወይም ተሰጥቶ የነበረው እግድ ተነስቷል በሚል ይህንን ክርክራቸውን የሚደግፍ ማስረጃ ከ4ኛ ተጠሪ ወይም ጉዳዩ ከሚመለከታቸው ሌላ የአስተዳደር አካላት ተሰጥቶናል በሚል በማስረጃ አስደግፈው ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ስልጣን እና በይግባኝ ላይት ለክልሉ ፍርድ ቤቶች ያሰሙት ክርክር ስለመኖሩ የስር ክርክር ግልባጭ አያሳይም።

እንዲሁም የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በአከራካሪው ቤት ላይ የተሰጠውን እግድ በሚመለከት እግድ መሰጠቱን፣ 4ኛ ተጠሪ እግዱን መመዝገቡን በመግለጽ እግዱን ለሰጠው ፍርድ ቤት አሳውቆ የነበረ መሆኑንና እግዱም እንዳልተነሳ እግዱ ከተሰጠበት መዝገብና ከቤቱ ማህደር በማረጋገጥ የደረሰበትን ድምዳሜ ሊያስተባብል የሚችል ተቃራኒ ማስረጃ ሳይቀርብለት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት እግዱ ቢኖር እንኳን የቤቱን ማህደር በመመርመር እግድ መኖር አለመኖሩን የማረጋገጥ ኃላፊነት የከተማ አስተዳደሩ እንጂ የ2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች አይደለም በሚል ቤቱን በወክልና የሸጠውም ሆነ የቤቱ ገዥ ቤቱ ከእዳና እገዳ ነጻ መሆኑን የሚያሳይ ማረጋገጫ ከሚመለከተው አስተዳደር አካል እንዲሰጣቸው የማድረግ ኃላፊነት እንደሌለባቸው አድርጎ በመወሰድ አንድ ጠንቃቃ ገዥ ሊያደርገው የሚገባውን ተገቢ ጥንቃቄ ማድረግ እንደሌለበትና 1ኛ እና 2ኛ ተጠሪም ከዚህ አኳያ ተገቢ ጥንቃቄ አለማድረጋቸውን ካመለከተ በኋላ የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤትን ወሳኔ በመሻር መወሰኑ የሕግ ድጋፍ ያለው አይደለም።

በተጨማሪም ምንም እንኳን አመልካች 1ኛ ተጠሪ ቤቱን መሸጥና ሌሎች ተግባራትን መፈጸም እንዲችል በቁጥር 5562/2005 በቀን 15/12/2005 ተመዝግቦ በአመልካች ወክልና የተሰጠው ቢሆንም አመልካች በመ/ቁጥር 91309 ላይ ቤቱ እንዳይሸጥ በቀን 03/02/2008 ዓ/ም የእግድ ትእዛዝ ሲያሰጡ ከዚህ የወክልና ስልጣን ላይ ቤቱን የመሸጥ ፣የመለወጥ እና በማናቸውም ሁኔታ ወደ 3ኛ ወገን የማስተላለፍ እና እነዚህን ተግባራት ሌላ 3ኛ ወገን ወክሎ ለማስፈጸም የሚያስችል የ1ኛ ተጠሪ የወክልና ሥልጣን መገደቡን ያሳያል። በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2208 ስር ተወካዩ ከወካዩ ጋር በሚያስተሳስረው ግንኙነት ውስጥ ጥብቅ የሆነ የቅን ልቦና ሊኖረው እንደሚገባና የወክልናው ሥልጣን የሚያስቀሩትን ምክንያቶች... ለወካዩ አሳብ ማቅረብና ማሳታወቅ እንዳለበት ተደንግጓል።ከዚህ አንጻር ሲታይ 1ኛ ተጠሪ በአመልካች በተሰጣቸው ወክልና በራሱ በወካይነት ሲሰራም ሆነ 2ኛ ተጠሪ ወክሎ ሲያሰራ ጥብቅ በሆነ የቅን ልቦና ሊሰራና በተለይም ቤቱን መሸጥ ቢያስፈልግ በቤቱ ላይ የተሰጠው እግድ እንዲነሳ ለአመልካች ማሳወቅና እግዱ ከተነሳ በኋላ ቤቱ እንዲሸጥ ማድረግ ሲገባው በእግዱ ምክንያት ቤቱን በራሱ ወይም ሌላ ሰው ወክሎ እንዲሸጥ የተሰጠው የወክልና ስልጣን ቀሪ ሆኖ (ተገድቦ) እያለ ለአመልካች ሳያሳወቅ በ2ኛ ተጠሪ አማካኝነት ቤቱ እንዲሸጥ ማድረግ ሕጉ የጣለበትን ጥብቅ የሆነ የቅን ልቦና መርህ መጣሱን የሚያሳይ ነው። በመሆኑም የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የ1ኛ ተጠሪን የወክልና ስልጣን ከዚህ አንጻር ሳይመረምር አመልካች ወክልናውን እስካላሻረች ድረስ 1ኛ ተጠሪ በወክልና ስልጣን በራሱም ሆነ በ2ኛ ተጠሪ አማካኝነት ቤቱን በመሸጥ ያደረገው ውል በጸና ወክልና የተፈጸመ ውል በመሆኑ ሊፈርስ አይገባም ሲል የደረሰበት ድምዳሜ መሰረታዊ የሆነ የወክልና ስልጣን አፈጻጸም ባህርይ ያላገናዘበ በመሆኑ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የህግ ስህተት ነው።

እንዲሁም ምንም እንኳን ለክርክሩ መነሻ የሆነው የቤት ሽያጭ ውል በሕግ ስልጣን በተሰጠው ውል አዋዋይ ፊት የተደረገ ቢሆንም በዚህ አግባብ በተደረገ ውል የተሸጠው ቤት እንዳይሸጥ እግድ የተሰጠበት በመሆኑና የፍርድ ቤትን እግድ በመጣስ የሚፈጸም ተግባር በወንጀል ጭምር የሚያስጠይቅ ሕገ ወጥ ተግባር በመሆኑ ውሉ በውል አዋዋይ ፊት መደረጉ ከመነሻው ሕገ ወጥ የሆነን ተግባር ሕጋዊ ሊያደርግ የሚችል አይደለም። ሕግ ለግብይት ሥርዓት ጥበቃ የሚያደርገው ግብይቱ ሕግን ተከትሎ ሲፈጸም ብቻ ነው። ከላይ እንደተመለከተው 1ኛ እና 2ኛ ተጠሪዎች በቤቱ ላይ የተላለፈው እግድ ጸንቶ እያለና በቤቱ ላይ የተሰጠው እግድ ተነስቷል ወይም በቤቱ ማህደር ውስጥ ተመዝግቦ አይታወቅም የሚል ማረጋገጫ ሳይሰጣቸውና ይህንን የሚያሳይ ማስረጃ ሳይዙ የቤት ሽያጭ ውሉን በመፈጸማቸው ተገቢውን ጥንቃቄ ሳያደርጉ ለፈጸሙት ግብይት ሕግ ጥበቃ አያደርግላቸውም። የፍርድ ቤቱን የእግድ ትእዛዝ በመጣስ ወንጀል ጠቀስ ተግባር ተፈጽሞ የተደረጉ ግብይቶች ወይም ውሎች ጸንተው እንዲቀጥሉ ማድረግ ሕገ ወጥ ተግባራትን በማበረታታት የሕግ የበላይነት እንዲጠፋ የሚያደርግ በመሆኑ ሊታረም ይገባል። እንዲሁም የሚንቀሳቀስ ንብረት ካልሆነ በስተቀር የማይንቀሳቀስ ንብረት ሽያጭ ውል በቅን ልቦና የተደረገ ነው ተብሎ በሕግ ጥበቃ የሚደረግበት የሕግ ስርዓት ስለሌለን ከዚህም

አንጻር ከተራ ቁጥር 1-3 የተጠቀሱ ተጠሪዎች የሚያነሱት ክርክርና የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤትም 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ቤቱን በቅን ልቦና ስለገዙ የቤት ሽያጭ ውሉ ሊፈርስ አይገባም በሚል መወሰኑ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።

በሌላ በኩል 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች በዚህ የሰበር ችሎት ደረጃ የቤት ሽያጭ ውል ከፈጸሙ በኋላ ከብር 1,500,000.00 በላይ የሆነ ገንዘብ ወጪ በማድረግ ተጨማሪ ግንባታ መፈጸማቸውን በመግለጽ የተከራከሩ ቢሆንም 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ይህንን ክርክራቸውን ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ዳኝነት ስልጣንና በይግባኝ ባዩት በክልሉ ፍርድ ቤቶች አንስተው የተከራከሩ ስለመሆኑ የፍርድ ቤቶቹ ወሳኔዎች ይዘት አያሳዩም።ይህንን የሚመለከት በማስረጃ ሊረጋገጥ የሚገባ አዲስ የፍሬ ነገር ክርክር በዚህ ችሎት ደረጃ አንስተው እንዲከራከሩና ችሎቱም እንዲህ አይነት ክርክር ሰምቶ እንዲወስን የሚፈቅድ የሕግ ስርዓት የለም። ከዚህ አንጻር ምንም እንኳን 1ኛ ተጠሪ ከስር ፍርድ ቤት ጀምሮ የቤቱ ገዥ ተጨማሪ ግንባታ ፈጽመዋል የሚል ክርክር ያነሳ ቢሆንም እንዲህ አይነት ክርክር 1ኛ ተጠሪ አንስቶ ለመከራከር የሚያስችል መብትና ጥቅም የሌለው ከመሆኑም በተጨማሪ ስለ 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ሆኖ እንዲህ አይነት ክርክር ለማንሳት በስነ ስርዓት ሕጉ የተዘረጋው የክርክር አቀራረብ ስርዓት አይፈቅድለትም።በመሆኑም ምን እንኳን በፍ/ብ/ሕጉ ቁጥር 1817/1 ስር ውል ሲፈርስ ወይም ሲሰረዝ ተዋዋሮች ወደነበሩበት የመመለስ መርህ ተግባራዊ ማድረግ የማይቻል ከሆነ ወይም ለአንደኛው ተዋዋይ ከፍተኛ ጉዳት የሚያስከትል ከሆነ ውሉን ለመፈጸም የተከናወኑ ተግባራት ጸንተው እንዲቆዩ ሊደረግ እንደሚገባ የተደነገገ ቢሆንም 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች የተጠቀሰውን ገንዘብ ያህል ወጪ አድርገው ተጨማሪ ግንባታ በመፈጸማቸው ውሉን አፍርሶ ወደነበሩበት እንዲመለሱ ማድረግ ከፍተኛ ጉዳት እንደሚያስከትልባቸው በመግለጽ በስር ፍርድ ቤቶች የሥነ ስርዓት ሕጉ በሚያዘው መሰረት ያቀረቡት ክርክር ባለመኖሩ ከዚህም አኳያ የቀረበው ክርክር በሰበር ችሎት ደረጃ ሊታይ የማይችል ፍሬ ነገርን የሚመለከት ክርክር በመሆኑ አልተቀበልንም።ይህ ማለት ግን 3ኛ ተጠሪ የደረሰባቸው ጉዳት ካለ በሚመለከተው ሰው ላይ ክስ በማቅረብ ከመጠየቅ ይህ ፍርድ ሊያግዳቸው አይችልም።

በአጠቃላይ አመልካች በፍርድ ኃይል እንዲፈርስላቸው ዳኝነት የጠየቁበት የቤት ሽያጭ ውል አመልካች ከ1ኛ ተጠሪ ጋር በጋብቻ ውስጥ ያፈሩት በአመልካች ስም ተመዝግቦ የሚገኝና እንዳይሸጥ ፣እንዳይለወጥ እንዲሁም በማናቸውም መንገድ ለ3ኛ ወገን እንዳይተላለፍ በፍርድ ቤት እግድ በተሰጠበት ቤት ላይ እግዱ ሳይነሳ እና እግዱ ስለመነሳቱ ሳይረጋገጥ የፍርድ ቤትን የእግድ ትእዛዝ በመተላለፍ ከሕግ ውጭ የተፈጸመ ውል መሆኑ ተረጋግጧል። እንዲሁም የቤት ሽያጭ ውሉ በተፈጸመበት ቀን በቤቱ ማህደር ውስጥ እግዱ እንዳልነበረ ወይም ደግሞ የነበረው እግድ ተነስቶ እንደነበር የሚያሳይ ከአስተዳደር አካል የተሰጣቸውን ማስረጃ ተጠሪዎች ለክልሉ ፍርድ ቤቶች በማቅረብ ተገቢውን ጥንቃቄ አድርገው የፈጸሙት ግብይት መሆኑን ማስረጃታቸውን የፍርድ ቤቶቹ ወሳኔዎች ግልባጭ አያሳዩም።4ኛ ተጠሪም መጥሪያ ቢደርሰውም ከስር ጀምሮ ቀርቦ ባለመከራከሩ የቤት ሽያጭ

ወሎ ሲፈጸም በቤቱ ላይ የተሰጠው እግድ በአስተዳደሩ አይታወቅም ወይም እግዱ ተነስቶ ነበር የሚል ክርክር ከ4ኛ ተጠሪ በኩል አልቀረም። የሽያጭ ወሎ ከተፈጸመ በኋላ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ስልጣን ያየው የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤትም በቤቱ ማህደር ውስጥ እግድ መኖሩንና አለመነሳቱን ማህደሩን አስቀርቦ ተመልክቶ ባረጋገጠበት ሁኔታ የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ጉዳዩን በይግባኝ ባየበት ጊዜ የቤቱን ማህደር አስቀርቦ ተመልክቷል ቢባል እንኳን አስቀርቦ በተመለከተበት ጊዜ በማህደሩ ውስጥ እግዱ አለመኖሩ ቤቱ በተሸጠበት ጊዜ በማህደሩ ውስጥ እግዱ አልነበረም ወደሚል ድምዳሜ የሚያደርስ ባለሆነበት በዚህ ምክንያት ወሎ ሊፈርስ አይገባም በማለት መወሰኑ ስህተት በመሆኑ ሊታረም ይገባል። ስለሆነም በቤቱ ላይ የተፈጸመው የቤት ሽያጭ ወል በቤቱ ላይ የተሰጠው እግድ ጸንቶ እያለ የተፈጸመ በመሆኑ በሕግና በፍርድ ጥበቃ የተደረገለትን አመልካች በቤቱ ላይ ያላቸውን የባለቤትነት መብት የሚያሳጣ ስለሆነ በፍ/ብ/ስ/ሕግ ቁጥር1808/2 መሰረት ሊፈርስ ይገባል ሲል የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ የሰጠው ወሳኔ ተገቢ ሆኖ እያለ የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ወሎ ሊፈርስ አይገባም ብሎ መሻሩና የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ስህተቱን ማረም ሲገባው የቀረበለትን የሠበር አቤቱታ በትእዛዝ መዘጋቱ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ሆኖ አግኝተነዋል። ስለሆነም ተከታዩን ወሳኔ ሰጥተናል።

ወ. ሳ ኔ

1. የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 301126 ላይ በቀን 03/08/2011ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 310074 ላይ በቀን 30/08/2011 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሸረዋል።
2. የአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 29574 ላይ በቀን 07/03/2011 ዓ/ም በዋለው ችሎት የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ጸንቷል።
3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት በተደረገ ክርክር መነሻ ያወጡትን ወጪ የየራሳቸውን እንዲችሉ ወስነናል።

ትእዛዝ

- በዚህ መዝገብ ላይ በቀን 08/11/2011 ዓ/ም በዋለው ችሎት በተሰጠ ትእዛዝ በአዳማ ከተማ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 10189 ላይ እየታየ ያለው አፈጻጸም ታግዶ እንዲቆይ የተሰጠው ትእዛዝ ተነስቶ በአዳማ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 29574 ላይ በቀን 07/03/2011 ዓ/ም በተሰጠ ወሳኔ መሰረት እንዲፈጸም ታዟል።
- የዚህ ወሳኔ ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ።
- መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 194876

ሚያዝያ 28 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች :-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች :- ፍቅሩ መገርሳ

ተጠሪዎች :-1. ሚሊዮን ተካ

2. ዓለምነሽ እሼቱ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የቤት ሽያጭ ውል ለማስፈረስ የተጠየቀ ዳኝነት የሚመለከት ነው። አመልካች በፊንጫ ዙሪያ ኦሮሚያ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በአሁን ተጠሪዎች ላይ በመሰረተው ክስ በቡራዩ ገፈርሳ ቀበሌ በቀድሞ የቤት ቁጥር 665 በኢዲሱ የቤት ቁጥር 4765 የሚታወቅ በ100.8ካሬ ሜትር ስፋት ቦታ ላይ የተሰራ አራት ክፍል ያለውን አዋሳኞቹ በክሱ የተጠቀሰውን መኖሪያ ቤት ከአባቴ በወርስ ተላልፎልኛል።ይህንን ቤት ተጠሪዎች አታለውኝ በቀን 24/10/2007ዓ/ም እድሜዬ 14 ዓመት ሆኖ እያለ በወክልና ሥልጣን ቁጥር ቅ2/6107/13/07 ለ2ኛ ተጠሪ እንዲሰጣት በማድረግ 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ በብር 40,000.00(አርባ ሺህ ብር) ሽጧለታለች። በወሉ ላይ ደግሞ በብር 300,000.00 እንደተሸጠ ተደርጎ ተጽፏል።በወቅቱ እድሜዬ 14 ዓመት ስለነበር ውል ለማድረግ በምችለበት እድሜ ላይ ስላልነበርኩ በኦሮሚያ ክልል ቤተሰብ ሕግ አዋጅ ቁጥር 83/1996 አንቀጽ 233/3 እና 316 ውሉ ፈራሽ ነው።ቤቱ ተሸጦ የተገኘው ገንዘብም ለእኔ ጥቅም የዋለ አይደለም።ስለሆነም 2ኛ ተጠሪ የፍርድ ቤት ፈቃድ ሳታገኝ ንብረቴን መሸጧ መብቴን የጎዳ በመሆኑ ውሉ ፈርሶ ቤቴን እንዲያስረክቡኝ ይወስንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቋል።

1ኛ ተጠሪ ለክሱ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በማስቀደም በሰጠው መልስ ውሉ የተፈጸመው በቀን 24/10/2007ዓ/ም ነው። የቤቱ ሽያጭ ወል ሲፈጸም ቤቱ አንድ ክፍል የነበረ ነው። በአሁኑ ወቅት ብር 250,000.00 ወጪ አወጥቼ አራት ክፍሎችን ሰርቻለሁ። አመልካች በ1989ዓ/ም ስለተወለደ በ2007 ዓ/ም የቤቱ ሽያጭ ወል ሲፈጸም የአመልካች እድሜ 18 ዓመት ነበር። ይህንንም የቀበሌ መቃወሚያ እንዲሰጠው ከጠየቀበት፣ ቁጥር 4630/07 ከሆነው መቃወሚያና ከመዝገቡ ውስጥ ከሚገኘው ማስረጃ ማረጋገጥ ይቻላል። ይህንን መቃወሚያ ይዞ የወክልና ሥልጣን በፌዴራል ሰነዶች ማረጋገጫ ጽ/ቤት ቀርቦ ለ2ኛዋ ተጠሪ ሰጥቷታል። 2ኛ ተጠሪም በዚህ ወክልና በመጠቀም ቤቱን ሽጧልኛለች። ስለዚህ አመልካች እድሜዬ 18 ዓመት ሳይሞላኝ ነው የሸጥኩት በማለት ያቀረበው ክርክር ተቀባይነት የለውም። አመልካች ይህንን ክርክሩን በ2ኛ ተጠሪ ላይ እንጂ በ1ኛ ተጠሪ ላይ መከራከሪያ ሊያደርግ አይችልም። አመልካች ሆነ ብሎ ቤቱን መልሶ ለመውሰድ እድሜው 18 ዓመት ሳይሞላ የተደረገ ለማስመሰል ሥልጣን በሌለው አካል የተሰጠ ማስረጃ ስላቀረበ ተቀባይነት ሊሰጠው አይገባም። አመልካች ቤቱ የተሸጠው በብር 40,000.00 እንጂ በብር 300,000.00 አይደለም በማለት ያቀረበው ክርክር በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1723 መሰረት ተቀባይነት የለውም። ቤቱን ከገዛሁ በኋላም ብር 250,000.00 ወጪ አወጥቼ ተጨማሪ ግንባታ ስለፈጸምኩ ክሱ ወድቅ ይደረግልኝ በማለት ተከራክሯል።

2ኛ ተጠሪም ለክሱ በሰጠችው መልስ እኔ የአመልካች እናቱ ሆኜ አመልካች በወርስ ያገኘውን ቤት በማስተዳደር ላይ እያለሁ በገጠመኝ ችግር ምክንያት ከ1ኛ ተጠሪ ጋር ተማክሬ አመልካች በሰጠኝ የወክልና ሥልጣን ቤቱን በብር 40,000.00 ለ1ኛ ተጠሪ ሽጬለታለሁ። 1ኛ ተጠሪ የአመልካች እድሜ 14 ዓመት እንደሆነ እያወቀ ያጋጠመኝን ማህበራዊ ችግር ተገን አድርጎ አመልካች ለእኔ ወክልና እንዲሰጠኝ በማድረግ ውሉ እንዲፈጸም አድርጓል። 1ኛ ተጠሪ የማይገባውን ብልጽግና ለማግኘትና የአመልካችንና የ2ኛ ተጠሪን መብት ለመጣስ ብሎ ቤቱ በብር 40,000.00 ተሸጦ እያለ በብር 300,000.00 እንደተሸጠ አድርጎ አሳስቶ ጽፎ አስፈርሞኛል። ስለሆነም አመልካችን ለመጉዳት ብዬ የፈጸምኩት ወል ባለመሆኑ ክሱ ወድቅ ይደረግልኝ በማለት ተከራክሯለች።

ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 36019 ላይ የግራ ቀኙን ክርክርና ምስክሮች በመስማት እንዲሁም የአመልካች እድሜ ተመርምሮ ማስረጃ እንዲቀርብ በማድረግ የቀረቡለትን ማስረጃዎች በመመርመር በቀን 18/02/2012 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ የወክልና ሥልጣን በሰጠበትና የቤት ሽያጭ ወል በተደረገበት ጊዜ የአመልካች እድሜ 16 ዓመት እንደነበር በማስረጃ ተረጋግጧል። በኦሮሚያ ክልል ቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 233/3 መሰረት እድሜው 18 ዓመት ያልሞላው ሰው የሚፈጽመው ማንኛውም ወል በሕግ ፊት የማይጸና ነው ሲል በመደንገጉ አመልካች እድሜው 16 ዓመት ላይ ሆኖ ለ2ኛ ተጠሪ የሰጠው የወክልና ሥልጣን የሕግ ድጋፍ ያለው አይደለም። ነገር ግን 2ኛ ተጠሪ አመልካች በወርስ ያገኘውን ይህንን ቤት ስታስተዳድር እንደነበር ስለተረጋገጠ በቤተሰብ ሕጉ አንቀጽ 237/1 መሰረት አባት በህይወት በሌለበት ሁኔታ እድሜያቸው ለአቅመ አዳም/ሄይዎን ላልደረሱ ልጆች አሳዳጊ ሞግዚት/አስተዳዳሪ እንደምትሆን

በመደንገጉ 2ኛ ተጠሪ ለምታሳድገው አመልካች ጥቅም ለማዋል ማንኛውንም ድርጊት መፈጸም ትችላለች።ቤቱ የተሸጠው የአመልካች እድሜ 18 ዓመት ሳይሆን 18 እንደሞላው በማድረግ መታወቂያ በማወጣትና ለ2ኛ ተጠሪ ወክልና እንዲሰጥ የተደረገው ሆን ተብሎ አመልካችን ለመጉዳት ተብሎ ሳይሆን ቤቱ ተሸጦ በተገኘው ገንዘብ ላይ ሌላ ገንዘብ በመጨመር ለአመልካች ቤት የገዛችለት መሆኑ በምስክርኛ ቃል ተረጋግጧል።የ1ኛ ተጠሪ ምስክርኛም 1ኛ ተጠሪ ወሎን አመልካችን ለመጉዳት ብሎ እንዳልፈጸመ መስክረዋል።እንዲሁም በ2ኛ ተጠሪ የቀረቡ ምስክርኛ ያስረዱት ቤቱ ሊሸጥ የቻለው 2ኛ ተጠሪ ቤቱን የአካባቢው ሰዎች ስላስቸገሯት ቤቱ ወዳለበት አካባቢ ሄዳ በመቆጣጠር ለማስተዳደር ባለመቻሏ ምክንያት ነው። ከዚህ ሁሉ መገንዘብ የተቻለው ቤቱ የተሸጠው ለአመልካች ጥቅም ተብሎ እንደሆነ ነው።የአሮሚያ ቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 294 ላይ ሞግዚት የሚንቀሳቀስ ንብረት ሲሸጥ የፍርድ ቤት ፈቃድ ማግኘት እንዳለበት የደነገገ ቢሆንም ቋሚ ንብረት ሽያጭ በተመለከተ የደነገገው ነገር የለም።የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 46490 ላይ ለአጸኑ ጥቅም የማይንቀሳቀስ ንብረት መሸጥ እንደሚቻል ትርጉም ሰጥቷል።በሰ/መ/ቁጥር 103151 ላይ በአሮሚያ ሕግ ስለማይንቀሳቀስ ንብረት ሽያጭ ባይደነገግም በፌዴራል ቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 306 እና በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2207/1 ስር የተደነገገውን የማይንቀሳቀስ ንብረት መሸጥ እንደሚቻል ትርጉም ሰጥቷል።2ኛ ተጠሪ ቤቱን ሊሸጡ የቻሉት ለአመልካች ጥቅም በማለት በመሆኑ ለክርክሩ መነሻ የሆነው የቤት ሽያጭ ወሎ ሊፈርስ አይገባም በማለት ወስኗል።

አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ለአሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ አቅርቦ ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 321147 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮና በስር ፍርድ ቤት የቀረቡትን ማስረጃዎችን መዘና በቀን 14/05/2012 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ 2ኛ ተጠሪ ቤቱን የሸጠችው ባላት አመልካችን የማሳደግ ሥልጣን ቢሆንም 2ኛ ተጠሪ ለአመልካች ጥቅም የዋለችው ነገር የለም።ወሎ ሲደረግ የአመልካች እድሜ 18 ዓመት ስላልሞላው በፍርድ ቤት ፈቃድ ካልሆነ በስተቀር ከልጁ ጋር ማንኛውንም ወል መፈጸም እንደማይቻል በአሮሚያ ቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 306/1 ስር በመደንገጉ አመልካች ለ2ኛ ተጠሪ ወክልና በሰጠበት ጊዜ እድሜው ለአቅመ አዳም እንዳልደረሰ 1ኛ ተጠሪ እያወቀ አመልካችን በማታለል ቤቱን መግዛቱ ተረጋግጧል።ስለሆነም ተጠሪዎች የአመልካች እድሜ ለአቅመ አዳም አለመድረሱን እያወቁ በክፉ ልቦና አታለው ወክልና እንዲሰጥ በማድረግ የፈጸሙት ወል በመሆኑና ከሽያጩ የተገኘውም ገንዘብ ለአመልካች ጥቅም ስላልዋለ ወሎ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1704/1 እና 1808/1 መሰረት እንዲፈርስ በመወሰን የስር ፍርድ ቤትን ወሳኔ ሸሯል።እንዲሁም 1ኛ ተጠሪ ቤቱን ለአመልካች እንዲያስረክብና በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1815/1 መሰረት አስቀድሞ ወደነበሩበት እንዲመለሱ ወስኗል።

በመቀጠል 1ኛ ተጠሪ ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሠበር አቤቱታ አቅርቦ ችሎቱም በመ/ቁጥር 320926 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 15/07/2012ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ የግራ ቀኙ ምስክርኛ ቃል ሲመዘን 1ኛ ተጠሪ ቤቱን የገዛው ወክልና ከወሰደችው 2ኛ ተጠሪ ላይ ነው እንጂ እድሜው ለአቅመ

አዳም ያደረሰው ልጅ አሳዳጊና የንብረት አስተዳዳሪ ላይ ነው የሚል አይደለም። የተረጋገጠው 1ኛ ተጠሪ ቤቱን የገዙት ወክልና ካላት 2ኛ ተጠሪ ላይ ነው። በመሆኑም አመልካች እድሜው ለአቅመ አዳም ደርሷል ወይስ አልደረሰም እንዲሁም ወክልና መስጠት ይችል ነበር ወይ በሚል የሚጣራበት ምክንያት የለም። ይህ ቢሆን እንኳን የተሸጠው ቤት ለአመልካች ጥቅም እንደዋለ ከግራ ቀኙ ምስክሮች ቃል መረዳት ስለተቻለና ቤቱ ከተሸጠ በኋላ በቤቱ ላይ መሰረታዊ ለውጥ መደረጉን መገንዘብ ተችሏል። ከዚህ በተጨማሪ ቤቱ የተሸጠበት ዋጋ መረጋገጥ ያለበት በጽሁፍ ከተደረገው ውል ላይ በመሆኑ በብር 300,000.00 እንደተሸጠ ተረጋግጧል። በአጠቃላይ ውልን የሚያስፈርስ ምክንያት ሳይኖር ውሉ እንዲፈርስ መወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው በማለት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሰጠውን ውሳኔ በመሻር ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ አጽንቷል። አመልካች በቀን 26/12/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበው በዚህ መልኩ በተሰጠ ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታው ይዘት በአጭሩ የሚከተለው ነው።

አመልካች በወርስ ያገኘሁት ቤት ለ1ኛ ተጠሪ በተሸጠበት ጊዜ እና አመልካች ለ2ኛ ተጠሪ የወክልና ሥልጣን በሰጠሁበት በቀን 24/01/2007ዓ/ም እድሜዬ ለአቅመ አዳም እንዳልደረሰ ባቀረብኩት ማስረጃና የስር ከፍተኛ ፍርድ ቤት በፎሬንሲክ እንዲመረመር አስደርጎ አረጋግጧል። ለአቅመ አዳም ያልደረሰ ህጻን ምንም አይነት ውል ማድረግ እንደማይችልና ውል አድርጎ ከሆነም ውሉ ፍርስ እንደሆነ በኦሮሚያ ቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 233/1፣ 316 እና 321/1 ስር በግልጽ ተደንግጓል። ስለሆነም የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት 1ኛ ተጠሪ ቤቱን የገዛው ልዩ ወክልና ካላት 2ኛ ተጠሪ ላይ ስለሆነ ውሉ ሊፈርስ አይገባም በማለት የሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። 1ኛ ተጠሪ ውልን በቅን ልቦን የፈጸምኩት ነው የሚል ክርክር በግልጽ አላነሳም። ይልቁንም አመልካች ለስር ፍርድ ቤት ባቀረብኩት ማስረጃ ውሉ በቅን ልቦና እንዳልተፈጸመ አስረድቻለሁ። አመልካች ይህንን ቤት ለማግኘት በአቶ አየለ ባሻ ተወክዬ በምእራብ ሸዋ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ስከራከር 1ኛ ተጠሪ እህቱን ቅድስት መገርሳን ወክሎ ሲከራከር ስለነበር ቤተሰብ ስለሆነ እድሜዬ ለአቅመ አዳም እንዳልደረሰ እንደሚያወቅ ለስር ፍርድ ቤት በቀን 30/09/2000ዓ/ም የተጻፈ ቃለ ጉባኤ አቅርቤ አስረድቻለሁ። 2ኛ ተጠሪ ቤቱን አከራይተሽ እንዳትጠቀሚ የአካባቢው ዱርዬዎች ያስቸግሩሻልና ሽጭልኝ በማለት 1ኛ ተጠሪ 2ኛ ተጠሪን እንደጠየቃት እና አመልካች ለአቅመ አዳም ሳልደርስ እንደ ደረሰኩ ተደርጎ መታወቂያ እንዲወጣልኝና ለ2ኛ ተጠሪ ወክልና እንዲሰጥ 1ኛ ተጠሪ በራሱ መኪና አዲስ አበባ ኪስ ሜዳ አካባቢ ወደሚገኘው ውልና ማስረጃ ወስደውኝ አድሜው ለአቅመ አዳም አልደረሰም በሚል እንዳባረሯቸውና መሳሰሉ አካባቢ ወደአለው ሌላ ውልና ማስረጃ መስሪያ ቤት ሄደን ትልቅ ጃኬት አልብሰውኝ እንዲሁም ወደ ውስጥ ገብቶ አነጋግሮ ወጥቶ እንዳስፈረመኝ በመግለጽ በመመስከራቸው 1ኛ ተጠሪ ቅን ልቦና እንዳልነበረው ተረጋግጧል። ውሉ ሲደረግ የአመልካች እድሜ ለአቅመ አዳም ደርሶ ቢሆን ኖሮ በቀጥታ ከእኔ ጋር በመዋዋል ውሉን መፈጸም ስለሚቻል እኔ ወክልና እንዲሰጥ ማድረግ አይጠበቅበትም ነበር። ቤቱም የተሸጠው በብር

40,000.00 እንጂ በብር 300,000.00 እንዳልሆነ በማስረጃ ተረጋግጧል። ከሽያጩ የተገኘውን ገንዘብ 2ኛ ተጠሪ ከማባከኗ በስተቀር ለእኔ ጥቅም አላዋለችም። ለእኔ ጥቅም ያዋለች ስለመሆኑም የቀረበ ማስረጃ የለም። በመሆኑም የአመልካች ፈቃድ የተገኘው እድሜዬ ለአቅመ አዳም ባልደረሰበት በመሆኑ ወሎ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1710 መሰረት ሊፈርስ ይገባል ተብሎ የተሰጠው ወሳኔ ተገቢ ሆኖ እያለ የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ይህንን ወሳኔ መሻሩ መሰረታዊ የሕግ ስተት ስለሆነ ይታረምልኝ በማለት አቤቱታውን አቅርቧል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት የተሸጠው አመልካች አቅመ አዳም ሳይደርስ ለ2ኛ ተጠሪ በሰጠው ወክልና ሥልጣን ሆኖ እያለ የቤት ሽያጭ ወሎ ሕጋዊ ነው ተብሎ የተወሰነበትን አግባብ ከአሮሚያ ክልልና ከፌዴራል ቤተሰብ ሕግጋት ጋር በማገናዘብ ለመመርመር ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት እንዲቀርብ ትዕዛዝ በመስጠቱ ተጠሪዎች በተናጠል የተጻፈ መልስ በማቅረብ ተከራክረዋል።

1ኛ ተጠሪ በቀን 21/05/2012/9/ም በተጻፈ መልሱ በቀን 24/10/2007/9/ም በተደረገ ውል ንብረትነቱ የአሁን አመልካች የሆነን ቤት ሞግዚቱና አሳዳጊ እናቱ 2ኛ ተጠሪ በነበራት የወክልና ሥልጣን ሶስት ምስክሮች ይዞ ቀርባ በብር 300,000.00 ሸጧልኛለች። ከሽያጩ በተገኘውም ገንዘብ 2ኛ ተጠሪ ለአመልካች በስሙ ወዲያውኑ በሆለታ ከተማ ወስጥ ሳዳም በሚባል ቀበሌ ወስጥ መኖሪያ ቤት ገዝታለት አመልካች እስካሁን በዚህ ቤት እየተጠቀመ ሲለሚገኝ በሰ/መ/ቁጥር 103151 ላይ በተሰጠው ወሳኔ መሰረት ገንዘቡ ለአመልካች ጥቅም ስለዋለ ወሎ ሊፈርስ አይገባም ተብሎ በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም። ለአመልካች ቤቱን በወርስ ተከራክሮ ያገኘለት አቶ አየለ ባላ ምስክር ሆኖ ቀርቦ ሽያጩ ያለምንም ማታለል እንደተፈጸመና ለአመልካች ቤት እንደተገዛለት መስክሯል። እንዲሁም 1ኛ ተጠሪ ብር 250,000.00 የሚጠጋ ወጪ አወጥቼ አስፋፍቼ ስርቼ እየተጠቀምኩ እንደሚገኝ አስረድቻለሁ። አመልካች በሽያጩ ገንዘብ ቤት ተገዝቶለታል በሚል በ1ኛ ተጠሪ የቀረበውን ክርክር ክዶ አልተከራከረም። አመልካች ክስን ያቀረበው ቤቱን ከገዛሁ በኋላ አስፋፍቼ ስለሰራሁ ትልቅ ዋጋ ያወጣል በሚል በቁጭት በመነሳሳት እንጂ በቅን ልቦና ወጭ የፈጸምኩት ነገር ስላለ አይደለም። ብር 250,000.00 ወጪ አወጥቼ ተጨማሪ ሶስት ክፍል ስለሰራሁ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1815/1 መሰረት ወደነበርንበት ቦታ መመለስ የማይቻል ሆኗል። ስለሆነም የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ወሎ ሊፈርስ አይገባም ብሎ የወሰነው ሕግን መሰረት ያደረገ በመሆኑ ይጽናልኝ በማለት ተከራክሯል።

2ኛ ተጠሪ በቀን 21/05/2013/9/ም በተጻፈ መልሷ 1ኛ ተጠሪ ቤቱን ጠያይቆ መጥቶ ዱርዬዎች ስለሚያስቸግሩሽ ሽጭልኝ በማለት በማባባል እንዲሸጥለት አድርጓል። ለአቅመ አዳም ያልደረሰ ልጅ ቤት መሸጥ እንደማይችልና እኔም በእናትነቴ ብቻ ቤቱን መሸጥ እንደማልችል ስላወቀ 1ኛ ተጠሪ እኔን በማታለል ልጄ ምንም በማያወቅበት እድሜ ላይ እያለ ወክልና እንዲሰጠኝ አድርጎ በሕጋዊ መንገድ

እንደገዛ በማስመስል ያደረገው ወል ነው።ቤቱን በብር 300,000.00 እንደገዛ አስመስሎ አስፈረመኝ እንጂ ቤቱን የገዛው በብር 40,000.00 ነው።ቋሚ ንብረት ለመሸጥ እናት መሆነ ብቻ በቂ አይደለም።ስለሆነም በአመልካች አቤቱታ ላይ የተገለጸው ሁሉ እውነት ስለሆነ በጠየቀው መሰረት ቢወሰንለት አልቃወመም በማለት መልሷን ሰጥታለች።አመልካችም የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት የያዘውን ማስቀረቢያ ነጥብ ከግምት በማስገባት በስር ፍርድ ቤት በተሰጠ ወሳኔ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን ከአሮሚያ ክልል ቤተሰብ ሕግ እና ከሌሎች አግባብነት ካላቸው ሕግጋት ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም አመልካች በተጠሪዎች ላይ ክስ የመሰረተው በወርስ ያገኘውን በክሱ የተጠቀሰውን ቤት 2ኛ ተጠሪ ሞግዚቱ ሆኖ ስታስተዳድር በነበረችበት ጊዜ ተጠሪዎች እድሜዬ ለአካለመጠን እንዳልደረሰኩ እያወቁ የወክልና ሥልጣን ለ2ኛ ተጠሪ እንድሰጥ በማድረግ ተጠሪዎች በፈጸሙት የሽያጭ ወል 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ ቤቱን ከሕግ ወጭ በሆነ አኳኋን ለ1ኛ ተጠሪ ስላስተላለፈችና ከሽያጭም የተገኘው ገንዘብ ለእኔ ጥቅም ስላልዋለ ወሎ ፈርሶ ቤቱን እንዲያስረክቡኝ ይወሰንልኝ የሚል ዳኝነት በመጠየቅ ነው። 1ኛ ተጠሪ አመልካች ለ2ኛ ተጠሪ ወክልና ሲሰጥና የቤት ሽያጭ ወል በተደረገበት ጊዜ በ2007/9/ም የአመልካች እድሜ 18 አመት ሆኖታል፤2ኛ ተጠሪ ከአመልካች ባገኘችው የወክልና ሥልጣን በመጠቀም በብር 300,000.00 ሽጣልኝ ከብር 250,000.00 ብር በላይ ወጪ አወጥቼ ተጨማሪ ክፍል ቤቶችን ስለገነባሁ ወሎ ወደማይፈርስበት ደረጃ ላይ ስለደረሰ እና የቤቱ ዋጋ ጨምሯል በሚል ፍላጎት የቀረበ ክስ ስለሆነ ወድቅ ይደረግልኝ በማለት ተከራክሯል።2ኛ ተጠሪ ደግሞ አመልካች ወክልና በሰጣት ጊዜ የአመልካች እድሜ 14 ዓመት እንደነበርና በነበራት ማኅበራዊ ችግር ምክንያት 1ኛ ተጠሪ ቤቱን እንድትሸጥለት ጠይቆ ቤቱን በብር 40,000.00 ብቻ ገዘቱ እያለ ያልተገባ ጥቅም ለማግኘት አስቦ ቤቱ በብር 300,000.00 እንደተሸጠ አድርጎ የተፈጸመ የቤት ሽያጭ ወል እንደሆነ በመግለጽ ተከራክራለች። አመልካችም ቤቱ የተሸጠው በብር 40,000.00 ሆኖ እያለ በብር 300,000.00 እንደተሸጠ ተደርጎ በወሎ ተጠቅሷል በማለት ተከራክሯል።ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ዳኝነት ሥልጣን ያየው የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ሆነ ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት አመልካች ለሞግዚቱ ለ2ኛ ተጠሪ የወክልና ሥልጣን በሰጠበት ጊዜም ሆነ ይህንን የወክልና ሥልጣን በመጠቀም አመልካች በወርስ ያገኘውን ቤት 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ በሸጠችበት በ2007 ዓ/ም አመልካች እድሜው ለአካለመጠን እንዳልደረሰ ወይም እድሜው 16 ዓመት እንደነበር በሳይንሳዊ ዘዴ በምርመራ ያረጋገጡት ፍሬ ነገር ነው።ከግራ ቀኝ ክርክር እና በማስረጃ ከተረጋገጠው ፍሬ ነገር በመነሳት የዚህን ችሎት ወሳኔ የሚሻው ጭብጥ አመልካች እድሜው ለአካለመጠን ሳይደርስ ሞግዚቱ ለሆነችው 2ኛ ተጠሪ እንዲሰጥ በተደረገው የወክልና ሥልጣን በወርስ ያገኘውን ቤት ለ1ኛ ተጠሪ

በሽያጭ ለማስተላለፍ የተደረገው ወል ሊፈርስ አይገባም ተብሎ በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በመወሰኑ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን የሚመለከት ነው።

ለክርክሩ መነሻ በሆነው የቤት ሽያጭ ወል የተላለፈው ቤት የሚገኘው እና ተዋዋሮች በተለይም አመልካች ወሎ በተደረገበት ጊዜ ሲኖር የነበረው በኦሮሚያ ክልል ውስጥ በመሆኑ በጉዳዩ ላይ በዋናነት ተፈጻሚነት ያለው የኦሮሚያ ክልል የተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ አዋጅ ቁጥር 83/1999 ሲሆን፣ እንደአግባብነታቸው በፍትሐ ብሔር ሕግ ስለወልና ስለወክልና የተደነገጉ ድንጋጌዎች ተፈጻሚ ሊሆኑ ይችላሉ።

በኦሮሚያ ክልል ቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 316 ስር አካለመጠን ያልደረሰ ልጅ ከሥልጣኑ በላይ የሚፈጽማቸው ሕጋዊ ድርጊቶች ሁሉ ፈራሽ እንደሆኑ ተደንግጓል።ከላይ እንደተመለከተው አመልካች ለሞግዚቱ የወክልና ሥልጣን በሰጠበት ጊዜ በ2007/9/ም እድሜው ለአካለመጠን እንዳልደረሰ ወይም እድሜው 16 ዓመት እንደነበር በማስረጃ የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው።እንደሚታወቀው ወክልና ወል በመሆኑና አመልካች የሰጠውም የወክልና ሥልጣን ግዙፍ የሆነ የማይንቀሳቀስ ንብረት የሆነውን መኖሪያ ቤቱን 2ኛ ተጠሪ በሽያጭ ማስተላለፍ ትችል ዘንድ ሥልጣን የሚሰጣት በመሆኑ ወክልና የተሰጠበት ጉዳይ ለአመልካች እንደአለት ጉዳይ(Acts of everyday life) ሊቆጠር የሚችል አይደለም።በመሆኑም በተሻሻለው የኦሮሚያ ቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 316 እና 310 ጣምራ ንባብ መሰረት አመልካች የመኖሪያ ቤቱን ለመሸጥ የሚያስችል የወክልና ሥልጣን ለ2ኛ ተጠሪ በሰጠበት ጊዜ እድሜው ለአካለመጠን ያልደረሰ በመሆኑ ያለፍርድ ቤት ፈቃድ የወክልና ሥልጣን መስጠት ስለማይችል ለ2ኛ ተጠሪ የሰጠው የወክልና ሥልጣን ፈራሽ ወይም ሕጋዊ ውጤት የሌለው (shall be of no effect) ነው።

በሌላ በኩል ከክርክሩ እንደተረዳነው የአመልካች አባት መሞቱን ተከትሎ 2ኛ ተጠሪ በእናትነቷ የአመልካች አሳዳሪና ሞግዚት ሆኖ ለክሱ መነሻ በሆነው የቤት ሽያጭ ወል የተሸጠውን ቤት ስታስተዳድር ቆይታለች።2ኛ ተጠሪ በዚህ አግባብ የአመልካች አሳዳሪና ሞግዚት በመሆን የአመልካችን ንብረት የማስተዳደር መብት እና ሥልጣን እንዳላት በክልሉ የቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 237፣286 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል።2ኛ ተጠሪ የአመልካችን መኖሪያ ቤት ለ1ኛ ተጠሪ በሽያጭ ያስተላለፈችው በወክልና ሥልጣን ነው ወይስ በሞግዚትነት ሥልጣን ነው የሚለውን ቀጥለን የምንመለከተው ሆኖ 2ኛ ተጠሪ የሞግዚትነት ሥልጣኗን ተግባራዊ ማድረግ ያለባት የሕጻኑን(የአመልካችን) ሀብትና ንብረት ነክ ጥቅሞቹን ሊያስከብር በሚችል መልኩ ከፍተኛ ጥንቃቄ በማድረግ በክልሉ ቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 286/2 ስር ከተደነገገው መገንዘብ ይቻላል። ሞግዚት የሞግዚትነት ሥልጣኑን በሕጉ አግባብ ተግባራዊ አድርጓል ወይስ አላደረገም የሚለውን ጉዳይ በተመለከተ መርምረው ወሳኔ የሚሰጡ አካላት ፍርድ ቤትን ጨምሮ የሚሰጡት ወሳኔ የሕጻኑን ደህንነትና መልካም አስተዳደግ ወይም ጥቅሙን(best interest of child) የሚያስቀድም መሆኑን ማረጋገጥ

ይጠበቅባቸዋል።(የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት እና የኦሮሚያ ክልል የተሻሻለው ሕገ መንግስት አንቀጽ 36/2 እና የኦሮሚያ ክልል የተሻሻለው ቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 286/2 እና 235 ይመለከታል።)

2ኛ ተጠሪ የአመልካችን መኖሪያ ቤት ለ1ኛ ተጠሪ በሽያጭ ያስተላለፈችው በወክልና ሥልጣን ነው ወይስ በሞግዚትነት ሥልጣን የሚለውን በስር ፍርድ ቤቶች በማስረጃ ከተረጋገጠው ፍሬ ነገር አንጻር መርምረናል።በክልሉ የቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 322 ስር እንደተደነገገው 2ኛ ተጠሪ በኃላፊነት ከማይጠየቁበት ምክንያቶች ውስጥ አንዱ ለአመልካች ጥቅም ለፈጸመችው ሕጋዊ ተግባራት ነው።ሕጋዊ ተግባራት የሚባሉት ደግሞ በሕግ የተጣሉ ግዴታዎችንና ስርዓቶችን በመጠበቅ የተፈጸሙ ተግባራት እና ለሕግና ለሞራል ተቃራኒ ናቸው የተባሉትን ተግባራት አለመፈጸም ነው። 2ኛ ተጠሪ የአመልካች ሞግዚትና አሳዳሪ በመሆኗ ለአመልካች መልካም አስተዳደግ ይረዳ ዘንድ የአመልካችን ጥቅም በሚያስጠብቅ መልኩ የአመልካችን ሀብት እና ንብረት የምትጠቀምበትን መንገድ መወሰን ትችላለች። ይህም ማለት ለአመልካች እድገት ንብረት መሸጥ የግድ ሲል በሕግ የተጣሉ ግዴታዎችን በመወጣት በሕግ የተዘረጋውን ሥርዓት በመከተል ንብረቱን በመሸጥ ለአመልካች ጥቅም ማዋል ትችላለች ማለት ነው።ከእዚህ ጋር ተያይዞ 2ኛ ተጠሪ እንደሞግዚት በፍርድ ቤት ፈቃድና የፍርድ ቤት ፈቃድ መጠየቅ ሳያስፈልጋት በሽያጭ ልታስተላለፍ የምትችለው ንብረት አይነቶች ምንድንናቸው የሚለውን ለይቶ ማወቅ ያስፈልጋል።በክልሉ ቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 294 ላይ በድንጋጌው ርዕስና በይዘቱ እንደተመለከተው ሞግዚት መሸጥ የሚችለው የሚንቀሳቀሱ ግዙፍ የሕጻኑን ንብረቶች ፣አክሲዮኖችንና የገንዘብ ሰነዶች ተብለው የተጠቀሱትን ንብረቶችን እንደሆነ በግልጽ ተዘርዝሮ ተመልክቷል።ከዚህ ድንጋጌ መንፈስና ይዘት መረዳት እንደሚቻለው የተዘረዘሩትን ንብረቶች ለመሸጥ ሞግዚት የፍርድ ቤትን ፈቃድ አስቀድሞ ማግኘት እንዳለበት ሕጉ አያስገድደውም።

በሌላ በኩል ከተዘረዘሩት ንብረቶች መካከል የማይንቀሳቀስ ንብረት አለመካተቱ ሲታይ በሕጉ በግልጽ ሞግዚት የማይንቀሳቀስ ንብረት ሲሸጥ አስቀድሞ የሚመለከተውን ፍርድ ቤት ማስፈቀድ እንዳለበት ባይደነገግም የማይንቀሳቀስ ንብረት በአገራችን ካለው ከፍተኛ የኢኮኖሚና ማኅበራዊ ፋይዳ አንጻር ሞግዚት ፍርድ ቤትን ማስፈቀድ ሳያስፈልገው በፈለገው ጊዜ የሕጻኑን የማይንቀሳቀስ ንብረት ለመሸጥ ይችላል የሚል አቋም በሕግ አወጪው ተይዟል ብሎ ለመደምደም የሚቻል አይደለም።በመሆኑም ሞግዚት ለሕጻኑ አስተዳደግ የሕጻኑን የማይንቀሳቀስ ንብረት መሸጥ የግድ እንደሚል ካመነ በሽያጭ ከማስተላለፉ በፊት የፍርድ ቤት ፈቃድ ማግኘት ይኖርበታል ማለት ነው።ከዚህም በተጨማሪ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰበር መዝገብ ቁ.46490 መጋቢት 21 ቀን 2002 ዓ/ም እና በሰ/መ/ቁጥር 103151 እና መስከረም 24 ቀን 2008ዓ/ም በሰጠው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ሞግዚት የማይንቀሳቀስ ንብረት ለልጆች መልካም አስተዳደግና ጥቅም የሸጠ መሆኑ ከተረጋገጠ የሽያጭ ውል ለማፍረስ የሚያስችል በቂ ምክንያት አይደለም በማለት ወስኗል። ይህ ማለት የማይንቀሳቀስ ንብረት ሽያጭን በተመለከተ የሽያጭ ውሉ ሊፈርስ አይገባም የሚል ድምዳሜ ላይ መድረስ የሚቻለው ሽያጭ

የተከናወነውና ከሽያጭ የተገኘው ገንዘብ ያለበት ለልጆች ቅጥም የዋለ መሆን ተጠርቶ ከተረጋገጠ በኋላ መሆኑን ለማሳየት እንጂ በማንኛውም ጊዜ ያለፍርድ ቤት ትእዛዝ ሞግዚት የህጻኑን የማይንቀሳቀስ ንብረት የመሸጥ ሥልጣን አለው የሚል ትርጉም መስጠቱን የሚያስገነዝብ አይደለም።

በያዝነው ጉዳይ ንብረትነቱ የአመልካች የሆነው መኖሪያ ቤት በ2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ በሽያጭ የተላለፈው 2ኛ ተጠሪ በነበራት የሞግዚትነት ሥልጣን ሳይሆን አመልካች አድሜው 16 አመት ሆኖ እያለ በሰጣት ቤቱን የመሸጥ የወክልና ሥልጣን መሆኑ በስር ፍርድ ቤቶች በማስረጃ የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። በስር ፍርድ ቤቶች በማስረጃ እንደተረጋገጠው 2ኛ ተጠሪ ቤቱን በሞግዚትነት ሥልጣን ሽጧ ቢሆን ኖሮ የአመልካች አድሜ 18 ዓመት ሳይሞላው 18 ዓመት እንደሆነው በማስመሰል ለ2ኛ ተጠሪ ቤቱን ለመሸጥ የሚያስችል የወክልና ሥልጣን እንዲሰጣት ማድረግ ባለስፈለገ ነበር። አመልካች ለ2ኛ ተጠሪ የሰጠው የወክልና ሥልጣን ተረጋግጦ የተመዘገበው በአዲስ አበባ ከተማ ወስጥ መሆኑ በስር ፍርድ ቤት ከሰነዱ በመረጋገጡ አመልካች የወክልና ሥልጣን ለመስጠት የሚያስችል ችሎታ እንዳለው (አድሜው ለአካለመጠን መድረሱን) የማረጋገጥ ኃላፊነት በሰነዶች ማረጋገጥና ምዝገባ አዋጅ ቁጥር 922/2008 አንቀጽ 3፣9(1/ለ) እና 14 መሰረት የወክልና ሥልጣኑን አረጋግጦ የመመዘገብ ሥልጣን የተሰጠው የፌዴራል የሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ኤጀንሲ ነው። ይህም የሚያሳየው በመርህ ደረጃ 1ኛ ተጠሪ ከማያውቀው ሰው ጋር ያደረገው ወል ቢሆን ለ2ኛ ተጠሪ የተሰጣት የወክልና ሥልጣን በሚመለከተው አካል የተመዘገበና ቤት ለመሸጥ የሚያስችል ልዩ የወክልና ሥልጣን እንዳላት ከማረጋገጥ ባለፈ የወካዩን አድሜ የማረጋገጥ ኃላፊነት እንደማይኖርበት ነው። ሆኖም ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን ማስረጃ መርምሮና መዘኖ አመልካች ለ2ኛ ተጠሪ ወክልና ሲሰጥ አመልካች አካለመጠን ያልደረሰ መሆኑን 1ኛ ተጠሪ እያወቀ አመልካች ለ2ኛ ተጠሪ ወክልና መስጠት እንዲችል መታወቂያ እንዲያወጣና የወክልና ሥልጣን ማስረጃ ወደተመዘገበበት መስሪያ ቤት በመውሰድ ሁኔታዎችን በማመቻቸት ተሳትፎ ማድረጉን ከምስክሮች ቃል አረጋግጧል።

ከላይ በተመለከተው መሰረት በማስረጃ ከተረጋገጠው መገንዘብ የሚቻለው አመልካች ለ2ኛ ተጠሪ ወክልና እንዲሰጥ ሲደረግም ሆነ 2ኛ ተጠሪ የወክልና ሥልጣኑን ተጠቅማ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር የቤት ሽያጭ ውሉ ስትፈጸም አመልካች ለአካለመጠን እንዳልደረሰ 1ኛ ተጠሪ ያወቅ እንደነበር ነው። በዚህ መሰረት 1ኛ ተጠሪ አመልካች ለአካለመጠን አለመድረሱን ያወቅ ከነበረ በክልሉ የተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 318/2 ስር እንደተደነገገው የአመልካችን አላዋቂነት መጠቀሙን ስለሚያሳይ የቤት ሽያጭ ውሉን ከ2ኛ ተጠሪ ጋር የፈጸመው በቅን ልቦና ነው ብሎ ለመደምደም አይቻልም። እንዲሁም አመልካች አድሜው ለአካለመጠን ሳይደርስ እንደደረሰ ተደርጎ መታወቂያ በማወጣት የወክልና ሥልጣን እንዲሰጥ መደረጉ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ማስረጃ ተመዘኖ የተረጋገጠ ቢሆንም ባይረጋገጥ እንኳን በክልሉ የተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 321/1 መሰረት አካለመጠን ያልደረሰ ልጅ አካለመጠን ሳይደርስ

ደርሻለሁ ብሎ ቢናገርም እንኳን ይህን በመናገሩ ብቻ አካለመጠን ባለመድረሱ ምክንያት በሕግ የሚደረግለትን ጥበቃ ሊያጣ አይችልም። በመሆኑም 1ኛ ተጠሪ አመልካች ለአካለመጠን ያልደረሰ መሆኑን እያወቀ እድሜው 18 ዓመት ያልሞላው አመልካች ወክልና ለ2ኛ ተጠሪ እንዲሰጥ በማድረግ በመቀጠልም 2ኛ ተጠሪ ቤቱን እንድትሸጥለት ያደረገው የቅን ልቦና ጉድለት ያለበት መሆኑን ያሳያል። በዚህ አኳያ ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት 1ኛ ተጠሪ ወሉን ያደረገው በቅን ልቦና እንዳልሆነ አመልክቶ የሰጠው ወሳኔ የሕግ ድጋፍ ያለው በመሆኑ የሚነቀፍ አይደለም።

በተጨማሪም 2ኛ ተጠሪ ቤቱን ለ1ኛ ተጠሪ በሽያጭ ያስተላፈችው አካለመጠን ያልደረሰው አመልካች በሰጣት የወክልና ሥልጣን እንጂ በሞግዚትነት ሥልጣኗ አለመሆኑ የተረጋገጠ ቢሆንም የቤት ሽያጭ ወሉን በሞግዚትነት ሥልጣኗ ፈጽማለች ተብሎ ቢታሰብ እንኳን በተሻሻለው የክልሉ የቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 323 መሰረት የሕግ ድንጋጌዎችን በመተላለፍ ሞግዚቱ ለሚፈጽማቸው ድርጊቶች፤ ወኪል የሆነ ሰው ከተሰጠው ሥልጣን በላይ በሚሠራበት ጊዜ አግባብነት ያላቸው የወክልና ሕግ ድንጋጌዎች ተፈጻሚ እንደሚሆኑ ተደንግጓል። በዚህ መሰረት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2207/1 ስር ተወካዩ ከስልጣኑ ውጭ የሠራው ስራ በቅን ልቦና ሆኖ ሲገኝ ሥራውን ወካዩ እንዲያጸድቅለት እንደሚደረግ ተደንግጓል። በዚህ አግባብ የአመልካች ሞግዚት የሆነችው 2ኛ ተጠሪ "ቅን ልቦና" መታየት ያለበት የቤት ሽያጭ የፈጸመችው ለአመልካች ጥቅም ጥቅም ነው ወይስ አይደለም? ከሚል አንጻር መሆን አለበት። ከዚህ ጋር በተያያዘም በሰ/መ/ቁጥር 103151 አስገዳጅ ትርጉም ተሰጥቷል። ከዚህ አንጻር 2ኛ ተጠሪ ከቤት ሽያጭ ወሉ የተገኘውን ገንዘብ ለአመልካች ጥቅም አወያለሁ በማለት አልተከራከረችም፤ ይህንን የሚያስረዳ ማስረጃ በማንኛውም ተከራካሪ በስር ፍርድ ቤት ስለመቅረቡ ግራ ቀኝ በስር ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክርክር አያሳይም። እንዲሁም ከቤቱ ሽያጭ የተገኘ ገንዘብ ለአመልካች ጥቅም መዋሉን የሚያመለክት ማስረጃ መቅረቡን የሥር ፍርድ ቤቶች በማስረጃ ያረጋገጡት ነገር እንደሌለ አረጋግጧል። ስለሆነም ከዚህም አንጻር ከሽያጩ የተገኘው ገንዘብ ለአመልካች ጥቅም አልዋለም በሚል ወሉ እንዲፈርስ ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ድምዳሜ ላይ የደረሰው ማስረጃን መርምሮ የመመዘን ሥልጣኑን በመጠቀም በመሆኑና የማስረጃ ምዘና መርህን ተግባራዊ ከማድረግም አንጻርም የተፈጸመ ስህተት ባለመኖሩ የቤት ሽያጭ ወሉ ሊፈርስ ይገባል ሲል የደረሰበት ድምዳሜ ሕግን መሰረት ያደረገ ነው ብለናል።

በሌላ በኩል ከላይ በተመለከተው መሰረት የቤት ሽያጭ ወሉ ሊፈርስ ይገባል ተብሎ ጉዳዩን በይግባኝ ባየው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የተሰጠው ወሳኔ ሕግን መሰረት ያደረገ ነው የሚባል ከሆነ የወሉ መፍረስ ወጤት ምን ሊሆን ይገባል የሚለው ቀጥሎ ወሳኔ የሚሻ ነጥብ። አመልካችና 2ኛ ተጠሪ ቤቱ ለ1ኛ ተጠሪ በሽያጭ የተላለፈው በብር 40,000.00 እንጂ በብር 300,000.00 አይደለም ብለው ሲከራከሩ 1ኛ ተጠሪ ደግሞ ቤቱን በብር 300,000.00 መግዛቱን በመግለጽ ተካራክሯል። እንዲሁም ከስር ጀምሮ

1ኛ ተጠሪ ቤቱን ከገዛ በኋላ ብር 250,000.00 ተጨማሪ ወጪ አወጥቶ ተጨማሪ ክፍሎችን መገንባቱን በመግለጽ ተከራክሯል።

የወል መፍረስ በወል የተቋቋሙ መብቶችና ግዴታዎች እንዲቋረጡ ወይም ተፈጻሚነት እንዳይኖራቸው ማድረግን የሚያስከትል ስለመሆኑ በፍትሐ ብሔር ሕግ ቁጥር 1807/ሀ እና 1815 ላይ ከተመለከቱት ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል። ወል ሲሰረዝ ወይም ሲፈርስ ተዋዋዮች በተቻለ መጠን ወሎ ከመደረጉ በፊት ወደነበሩበት ሁኔታ እንዲመለሱ እና ወሎን ለመፈጸም የተሠራ ሁሉ ቀሪ ሆኖ በማናቸውም አካሄድ ወጤት እንደሌለው የሚደነገገው የሕጉ አንቀጽ 1815 ድንጋጌ በተለይ ሲታዩ በወል መሠረት አንዱ ለሌላው የፈጸመው ተግባር ካለ ቀሪ ተደርጎ ግራ ቀኝ ከወሎ በፊት ወደ ነበሩበት ሁኔታ እንዲመለሱ ማድረግ የግድ የሚል መሆኑን ነው። በመሆኑም ወሎ አንድን ንብረት በሽያጭ ለማስተላለፍ የተደረገ ከሆነ እና ወሎ የማይረጋጋበት ምክንያት መኖሩ ከተረጋገጠ ወጤቱ የሚሆነው ንብረቱን ገዝቶ በወሎ መሠረት የተረከበው ተዋዋይ ንብረቱን ለሻጩ መልሶ እንዲያስረክብ፣ ሻጩም ደግሞ በወሎ መሠረት የተቀበለው ገንዘብ ካለ ገንዘቡን ለገዥው እንዲመልስ ማድረግ ነው። ይህም ማለት ግራ ቀኝ የተቀበሉትን ነገር ባሉበት ሁኔታ አንዱ ለሌላው እንዲመልስ ከማድረግ ወጪ ሻጩ በወሎ መሠረት ከተቀበለው ገንዘብ በላይ ገዥውም ደግሞ ከተረከበው ንብረት በላይ አንዱ ለሌላው ለመመለስ የማይገደዱ መሆኑን ነው። በተሻሻለው የክልሉ የቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 319 ስር አካለመጠን ካልደረሰ ልጅ ጋር የሚደረግ ወል ሲፈርስ የሚኖረውን ወጤት በተመለከተ የተደነገገውም ይህንን በፍ/ብ/ሕጉ የተደነገገውን የሚደግፍ ነው። በመሆኑም 1ኛ ተጠሪ የሽያጭ ወሎ በተደረገበት ጊዜ የነበረውን ቤት ለአመልካች ሊያስረክብ ይገባል ብሎ ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሠጠው ወሳኔ ሕግን መሰረት ያደረገ ነው ብለናል።

ሌላው ከላይ እንደተመለከተው በፍ/ብ/ ሕጉ ቁጥር 1815 ስር የተደነገገው ወሎ በመፍረሱ ምክንያት ግራ ቀኝ የሚኖራቸው መብትና ግዴታ ሲሆን ተጠሪ በቦታው ላይ በእራሱ ወጪ የገነባው ቤት በዚህ ድንጋጌ ማዕቀፍ ውስጥ የሚታይ አይሆንም። በፍ/ብ/ ሕግ ቁጥር 1818 ድንጋጌ መሠረት ወሎ ከመፍረሱ የተነሳ ንብረትን የመመለስ ግዴታ ያለበት ሰው ንብረቱን ለወጣ ወይም በዚሁ ላይ ወጪ አድርጎ እንደሆነ ከዚህ መለዋወጥ ወይም ወጪ የተነሳ ያሉትን መብቶች በከወል ወጪ ኃላፊነት ድንጋጌዎች መሠረት መጠየቅ ይችላል። እንደሚታወቀው በወል አንድ ሰው አንድን ንብረት በእጁ ካስገባ በኋላ በእራሱ ወጪ የተለያዩ ማሻሻያዎችን ያደረገ እንደሆነ በእራሱ ወጪ ተጨማሪ ነገር የሰራው ተዋዋይ ንብረቱን መልሶ ሲያስረክብ ከነማሻሻያዎቹ ለሌላኛው ተዋዋይ ሊያስረክብ የሚችልበት ሁኔታ ይኖራል። ይህ መሆኑ በአንድ በኩል ንብረቱ የተመለሰለት ሰው ያላግባብ እንዲበለጸግ፣ በሌላ በኩል ደግሞ ንብረቱን የማስረክብ ግዴታ ያለበት ወገን ያለአግባብ ተጎጂ ሊሆን የሚችልበት ዕድል ሊኖር ይችላል። የፍ/ብ/ሕጉ ቁጥር 1818 ድንጋጌም ለእንደዚህ ዓይነት ሁኔታዎች መፍትሔ የመስጠት ዓላማ ያደረገ በመሆኑ የድንጋጌው አፈጻጸምም ከላይ በተመለከተው ምክንያት ሊፈጠር የሚችለውን

ተወዳዳሪ ጥቅም (computing interests) ማስታረቅ በሚያስችል መልኩ ሊሆን ይገባል። በዚህ መሠረት በያዘነው ጉዳይ 1ኛ ተጠሪ በእጁ በገባው ይዞታ ላይ የሰራው ተጨማሪ ክፍል ቤቶች ካሉ ሁለት አማራጮች ይኖረዋል። አንደኛው አማራጭ በይዞታው ላይ በእራሳቸው ወጪ የሰሩትን ቤት አፍርሶ ባዶ ቦታውን ብቻ ለአመልካች ማስረከብ ሊሆን ሁለተኛው ደግሞ በተጨማሪነት በቦታው ላይ የተሰራውን ቤት እዚያው በመተው ይቆይ የተሰራበትን ወጪ አመልካች እንዲከፍል መጠየቅ ነው። ተጠሪ ሁለተኛውን አማራጭ ከመረጠ ይህ ጥያቄው የሚስተናገደው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1818 ላይ በተመለከተው ይሆናል።ከዚህ አንጻር ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1704/1 እና 1808/1 መሰረት የቤት ሽያጭ ወሎ እንዲፈርስ እና 1ኛ ተጠሪ ቤቱን ለአመልካች እንዲያስረክብና በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1815/1 መሰረት አስቀድሞ ወደነበሩበት እንዲመለሱ ብሎ ሲወስን የሚመለሰው የሽያጭ ገንዘብ ምን ያህል እንደሆነ ግራ ቀኝ በመካካዳቸው የቤት ሽያጭ ወሎ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1723/1 መሰረት በወል አዋቂ ፊት የተደረገ ባለመሆኑ ይዘቱ ባከራከረ ጊዜ በወሎ ላይ የተመለከቱ ምስክሮችን በመስማትና በሌላ ማስረጃ ማረጋገጥ የሚቻል መሆኑን በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2009 ስር የተደነገገው ያሳያል።ስለሆነም ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ትክክለኛውን ቤቱ የተሸጠበትን ገንዘብ መጠን በማስረጃ ማረጋገጡ የሕግ ድጋፍ ያለው ነው። በዚህም መሰረት በቤት ሽያጭ ወሎ ላይ ቤቱ ብብር 300,000.00 እንደተሸጠ ቢገለጽም ቤቱ በእርግጥ ብብር 40,000.00 ብቻ እንደተሸጠና 1ኛ ተጠሪም ለ2ኛ ተጠሪ የሰጠው ብር 40,000.00 ብቻ እንደሆነ በምስክሮች ቃል አረጋግጦ 2ኛ ተጠሪ ብር 40,000.00(አርባ ሺህ ብር)ለ1ኛ ተጠሪ እንድትከፍል የሰጠው ወሳኔ ሕግን መሰረት ያደረገ በመሆኑ የሚነቀፍበትን ምክንያት አላገኘንም።

ሲጠቃለል አመልካች እድሜው ለአካለመጠን ሳይደርስ በወርስ ያገኘውን መኖሪያ ቤት 2ኛ ተጠሪ በሽያጭ እንድታስተላልፍ የሰጠው የወክልና ሥልጣን ሕጋዊ ወጤት የለውም።ይህንን ሕጋዊ ወጤት የሌለውን የወክልና ሥልጣን በመጠቀም 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ ቤቱን በሽያጭ ማስተላለፉ ተረጋግጦ እያለ የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት 1ኛ ተጠሪ ቤቱን የገዛው ወክልና ካላት 2ኛ ተጠሪ በመሆኑ አመልካች እድሜው ለአቅመ አዳም ደርሷል ወይስ አልደረሰም እንዲሁም ወክልና መስጠት ይችል ነበር የሚሉ ጭብጦች ተይዘው ሊጣሩ አይገባም በማለት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሠጠውን ወሳኔ በመሻር የክፍተኛውን ፍርድ ቤት ወሳኔ በማጽናት የሰጠው ወሳኔ በፌዴራሉም ሆኖ በክልል ሕገ መንግስት እንዲሁም በተሻሻለው የክልሉ ቤተሰብ ሕግ በወቅቱ ሕጻን ለነበረው አመልካች የተደረገለትን ሕጋዊ ጥበቃ ያላገናዘበ እና ለሕጻን ጥቅም አጽንኦት ሰጥቶ እንዲወስን በሕግ የተጣለበትን ግዴታ ያላገናዘበ በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ የአመልካችን መኖሪያ ቤት ለ1ኛ ተጠሪ በሽያጭ ያስተላለፈችው በአመልካች ስም ሆኖ እያለ የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት 2ኛ ተጠሪ ወሎን ለመፈጸም ያስቻላትን የሥልጣን ምንጭ ሕጋዊነት መመርመር አያስፈልግም ብሎ የደረሰበት ድምዳሜ የወካይና የተወካይ ግንኙነት ጽንሰ ሀሳብና ከዚህ ጋር በተያያዘ በተሻሻለው የክልሉ ቤተሰብ ሕግ እና

በፍ/ብ/ሕጉ የተደነገገውን ያገናዘበ ባለመሆኑ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ አተገባበር ስህተት ነው። በተጨማሪም አመልካች የወክልና ሥልጣን ለ2ኛ ተጠሪ ሲሰጥም ሆነ የቤት ሽያጭ ወሎ ሲደረግ ለአካለመጠን እንዳልደረሰ 1ኛ ተጠሪ እያወቀ አመልካች ለ2ኛ ተጠሪ የወክልና ስልጣን እንዲሰጥ በማድረግ ሂደት ተሳትፎ ማድረጉ ስለተረጋገጠ አመልካች በቅን ልቦና የፈጸመው ወል ካለመሆኑም በተጨማሪ 2ኛ ተጠሪም የአመልካች ንብረት የሆነውን ቤት በሽያጭ ያስተላለፈችው ለአመልካች ጥቅም ስለመሆኑም ሆነ ከቤቱ ሽያጭ የተገኘውን ገንዘብ ለአመልካች ጥቅም ያዋለች ስለመሆኑ አልተረጋገጠም በማለት ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የደረሰበት ድምዳሜ ሕግንና ማስረጃን መሰረት ያደረገ ሆኖ እያለ የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ያለው ስልጣን መሰረታዊ የሕግ ስህተት ካለ መርምሮ ማረም ብቻ ሆኖ እያለ በራሱ ማስረጃ ወደመመርመር ወስጥ ገብቶ ከቤቱ ሽያጭ የተገኘው ገንዘብ ለአመልካች ጥቅም መዋሉ ተረጋግጧል ሲል የሰጠው ወሳኔ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። በሌላ በኩል የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ወሎ እንዲፈርስ መወሰኑ ተገቢ ቢሆንም ግራ ቀኙ ወሎ ከመደረጉ በፊት ወደነበሩበት የሚመለሱበትን አግባብ ሲወስን 1ኛ ተጠሪ ተጨማሪ ክፍል ቤቶችን ሰርቻለሁ ብሎ ካሰማው ክርክር አንጻር በመግለጽ ወሳኔ አለመስጠቱ ሊታረም የሚገባው ስህተት በመሆኑ ተከታዩን ወስነናል።

ው ሳ ኔ

1. የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 320926 ላይ በቀን 15/07/2012ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ እና የፊንፊኔ ዙሪያ ኦሮሚያ ልዩ ዞን ክፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 36019 ላይ በቀን 18/02/2012 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሸረዋል።
2. የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 321147 ላይ በቀን 14/05/2012 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሸሽሏል።
3. የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ከላይ በፍርድ መግቢያ ላይ የተጠቀሰውን መኖሪያ ቤት ለመሸጥ 2ኛ ተጠሪ ከአመልካች ያገኘውን የወክልና ስልጣን የማይጻፍ ነው። በማለት በዚህ የወክልና ሥልጣን 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር በቀን 24/10/2007ዓ/ም የፈጸመችው የቤት ሽያጭ ወል እንዲፈርስ 1ኛ ተጠሪ ቤቱን ለአመልካች እንዲያስረክብ እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ ብር 40,000.00 (አርባ ሺህ ብር) እንድትከፍል የሰጠው ወሳኔ ጸንቷል።
4. 1ኛ ተጠሪ በተሸጠው ቤት ተጨማሪ ክፍሎችን ገንብቶ ከሆነ ክፍሎቹን ለመስራት ያወጣውን ወጪ በፍትሐ ብሔር ሕግ ቁጥር 1818 መሠረት አመልካች እንዲከፈለው ክስ በማቅረብ ዳኝነት የመጠየቅ መብት አለው ብለናል።
5. በዚህ ችሎት የወጣ ወጪና ኪሣራ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

ትዕዛዝ

1. በወሳኔው መሰረት እንዲፈጸም ለኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የውሳኔው ግልባጭ ይተላለፍ። ለግራ ቀኝም የውሳኔው ግልባጭ እንዲሰጣቸው ሲያመለክቱ ይሰጣቸው።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ የዕግድ ትእዛዝ ካለ ተነስቷል ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 188881

መጋቢት 29 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች:-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች:- አቶ ማስሬ ገድፍ

ተጠሪ:- አቶ ፈንታሁን ቸኮል

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ በወል አዋዋይ ፊት ተደርጎ ባልተመዘገበ(ባልተረጋገጠ) ወል የተሸጠው ባዶ ቦታ እንጂ ቤት አይደለም የሚል ክርክር ለማስረዳት መቅረብ ያለበትን ማስረጃ የሚመለከት ነው።ጉዳዩ በተጀመረበት በአማራ ክልል ጣቁሳ ወረዳ ፍርድ ቤት አመልካች በተጠሪ ላይ በመሰረቱት ክስ በምስራቅ አለባቸው ጌቱ፣በምዕራብ መንገድ፣በሰሜን መንገድ፣ በደቡብ ሲሳይ ወልዴ የሚዋሰነውንና በካርኒ ቁጥር 12116 ከተሰጣቸው 400 ካሬ ሜትር ቦታቸው ላይ ተጠሪ መብትና ጥቅም ሳይኖራቸው ገንዘብ ወስዶብኛል በሚል ምክንያት በ180 ካሬ ሜትር ቦታዬ ላይ ግንባታ እየገነባ ስለሆነ ቦታዬን እንዲለቅልኝ እና ግንባታውን እንዲያቆምልኝ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል።

ተጠሪ ለክሱ በሰጡት መልስ በአማኝ ፊት በቀን 03/11/2006 ዓ.ም በተደረገ ወል 9 x 20ሜትር ወይም 180 ካሬ ሜትር ቦታ 10 ዚንጎ ቆርቆሮ ቤት ያለበትን ብብር 9,000.00(ዘጠኝ ሺህ ብር) አመልካች ሽጠውልኝ እኔም በዚህ አግባብ በያዝኩት ላይ 54 ዚንጎ ቆርቆሮ ቤት በ2006 ዓ/ም ሰርቼ ልጆቼ ሥራ እየሰሩበት የሚገኝ ቦታ እንጂ በጉልበት የያዝኩት ባለመሆኑ አመልካች በሀሰት ያቀረቡት ክስ ወድቅ ይደረግልኝ በማለት ተከራክረዋል።

ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 94754 ላይ ግራ ቀኝ ያሰሙትን ክርክርና ምስክሮች እንዲሁም የቀረቡለትን የሰነድ ማስረጃዎች መርምሮ አመልካች ክሱ ሲሰማ ለተጠሪ ብር ቸግሮኝ ባዶ ቦታ ሽጬለታለሁ የሚል ክርክር ማስማታቸውን መሰረት በማድረግ ግራ ቀኝ የተሻሻሉበት ባዶ ቦታ ነው ወይስ ከቤት ጋር ? የሚል ጭብጥ በመያዝ በቀን 09/08/2010 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ የወሉ ይዘት የሚያሳየው ከ10 ዚንጎ ቆርቆሮ ቤት ጋር የሚል ነው።አመልካች በቃል ክርክር ጊዜ የሽያጭ ወሉ መኖሩን አምነው ነገር ግን

የወ.ሉን ይዘት ክደዉ ተከራክረዋል።ተጠሪ ያቀረቧቸዉ ምስክሮችና የሰነድ ማስረጃዎች የወ.ሉ ይዘት ቤትና ቦታ እንደሆነ በበቂ ሁኔታ አስረድተዋል።በአንጻሩ አመልካች ያቀረቧቸዉ ምስክሮችና ያያዙት ደረሰኝ በቦታዉ ላይ የምርት ባለቤት የነበሩ መሆኑን ነዉ።የቦታዉ የምርት ባለቤት አመልካች የነበሩ ለመሆኑ ደግሞ ያልተካደ ፍሬ ነገር ነዉ።አመልካች የወ.ሉ ይዘት ቤት ላይሆን ቦታ ብቻ እንደሆነ በማስረጃ አላረጋገጡም በማለት ክሱን ወድቅ በማድረግ ወስኗል።አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለሰሜን ጎንደር ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበዉ የነበረ ቢሆንም ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 01-39775 ላይ በቀን 06/10/2010 ዓ/ም በሰጠዉ ትእዛዝ በፍ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁ 337 መሰረት ሰርዞባቸዋል።

በመቀጠል አመልካች ለአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አቤቱታ አቅርበዉ ችሎቱ በመ/ቁጥር 03-78624 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 02/04/2012 ዓ/ም በሰጠዉ ውሳኔ ግራ ቀኝ የሽያጭ ዉል የተዋዋሉ ለመሆኑ አልተካካዱም።ግራ ቀኙ የተለያዩት በተሸጠዉ ነገር ምንነት ላይ ነዉ።አመልካች ባዶ ቦታ ነዉ በማለት ሲከራከሩ ተጠሪ ደግሞ ቤትና ቦታ ነዉ በማለት በመከራከራቸዉ ነዉ።ግራ ቀኙ በቀን 03/11/2006ዓ ዓ.ም ባደረጉት የሽያጭ ዉል ላይ ደግሞ አመልካች ቦታዉን 10 ዚንጎ ቆርቆሮ ቤት እንደያዙ ለተጠሪ በብር 9,000.00 የሸጡ ለመሆኑ በግልጽ ተመልክቷል።የዚህን ዉል መደረግ አመልካች እየካዱ ያሉት የተሸጠዉ መሬት ብቻ ነዉ በሚል ይዘቱን ብቻ በመሆኑ ይህ ክርክራቸዉ ሙሉ ለሙሉ ከተጠሪ ጋር የሽያጭ ዉሉን ክደዉታል ተብሎ የተደረገዉ የሽያጭ ዉል ከፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1723 አኳያ መመዝገብ አለመመዝገቡ በጭብጥነት ተይዞ ሊጣራ የሚችልበት አግባብ የለም።ስለሆነም በስር ፍርድ ቤቶች በተሰጠ ውሳኔ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የለም በማለት ወስኗል።

አመልካች በቀን 29/04/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረቡት፡- በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 40 ላይ መሬት መሸጥ መለወጥ እንደማይቻል ተደንግጓል። ለተጠሪ የተሸጠዉ በምሪት ያገኘሁትን ባዶ መሬት መሆኑን በምስክሮች ተመስክሮ እያለ የስር ፍርድ ቤቶች ወ.ሉ ፈራሽ ነዉ በማለት ተጠሪ የያዙብኝን 180 ካሬ ሜትር ቦታ እንዲለቁልኝ አለመወሰናቸዉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ስለሆነ የሥር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ተሸሮ ተጠሪ ይዞታዬን እንዲለቁ ይወሰንልኝ በማለት በመጠየቅ ነዉ።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ ከግራ ቀኙ ክርክርና ማስረጃዎች አንጻር ተሸጠ የተባለዉ መሬት ቤት ያለበት ነዉ በሚል የአመልካች ክስ ወድቅ የተደረገበት አግባብ እንዲመረመር ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት አንዲቀርብ ትዕዛዝ ሰጥቶ መጥሪያ ለተጠሪ ቢደርሳቸዉም ተጠሪ መጥሪያ ስለመቀበላቸዉ ማረጋገጫ ለመስጠት ፈቃደኛ አለመሆናቸዉን አመልካች በመሐላ ቃል በማረጋገጣቸዉና ተጠሪ ቀርበዉም ባለመከራከራቸዉ ተጠሪ መልስ በማቅረብ ለመከራከር እንዳልፈለጉ ተቆጥሮ በሌሉበት ተመርምሯል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት የያዘውን ጭብጥ ከግምት በማስገባት በግራ ቀኝ መካከል የተደረገው የሽያጭ ወል በወል አዋዋይ ፊት ተደርጎ የተመዘገበ(የተረጋገጠ) ባልሆነበት የሽያጭ ወል መደረጉን አመልካች አምነው ይዘቱን ብቻ ስለካዱ እንደተካደ አይቆጠርም በሚል ባዶ ቦታ ለመሸጥ የተደረገ ሳይሆን ቤት ለመሸጥ የተደረገ ወል ነው በሚል ክሱ ወድቅ ተደርጎ በመወሰኑ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም አመልካች ለተጠሪ የሸጥኩት በምሪት ያገኘሁትን ባዶ ቦታ እንጂ ቤት ስላልሆነ እየፈጸሙ ያሉት ግንባታ ቆሞ የያዙበኝን 180 ካሬ ሜትር እንዲለቁ ይወሰንልኝ በማለት ተከራክረዋል። ተጠሪ ደግሞ በቀን 03/11/2006 ዓ.ም በተደረገ ወል 180 ካሬ ሜትር ቦታ ላይ የተሰራ 10 ዜንጎ ቆርቆሮ ቤት ያለበትን በብር 9,000.00(ዘጠኝ ሺህ ብር) አመልካች በምስክሮች ፊት ሽጠውልኝ እኔም በዚህ አግባብ በያዘኩት ላይ 54 ዜንጎ ቆርቆሮ ቤት በ2006ዓ/ም ሰርቼ እየተጠቀምኩ እገኛለሁ፤ የገዛሁት ባዶ ቦታ አለመሆኑን የወሉ ይዘት ያሳያል በማለት ተከራክረዋል።

እንደሚታወቀው በአገራችን የማይንቀሳቀስ ንብረት ሕዝቡ ዘንድ ካለው ከፍተኛ የሆነ ኢኮኖሚያዊ ጠቀሜታ የተነሳ የፍትሕ ብሔር ሕጎችንና የፍትሕ ብሔር ፍትህ አስተዳደሩ በአጠቃላይ ለዜጎች የማይንቀሳቀስ የንብረት መብት ልዩ ጥበቃ ያደርጋል። ከዚህ አንጻር ከዘረጋው የጥበቃ ሥርዓት ወሰጥ አንዱ በፍትሕ ብሔር ሕጉ የተለያዩ አናቅጽ የማይንቀሳቀስ ንብረት ለማስተላለፍ የሚደረጉ ወሎች መከተል ያለባቸው ፎርማሊቲዎች እና ስለ ምዝገባ የተደነገገው ነው። (አንቀጽ 1553-1646 እንዲሁም 1723፣ 2878 እና 3052 ይመለከቷል)። እነዚህ ድንጋጌዎች የየራሳቸው የሆኑ ዓላማዎች ያላቸው ቢሆንም፤ አጠቃላይ ዓላማቸው ግን ለማይንቀሳቀሱ ንብረቶች ልዩ ጥበቃ በመስጠት እነዚህን ንብረቶች በተመለከተ ባለይዘታዎ መብቱን ሲያገኝ ወይም ንብረቱ በሆነ ምክንያት ወደ ሌላ ሦስተኛ ወገን በሚያስተላልፍበት ወቅት የመመዘገብ ስልጣን በተሰጠው መንግስታዊ አካል ካልተመዘገበ ሕግ ፊት የሚጸና መብት እንዳይኖረው በማድረግ ዜጎች በዚህ ግዙፍነት ባለው ንብረት ላይ ያላቸውን መብት ከፍላጎታቸው ወጪ በሆነ መንገድ እንዳያጡ ጥበቃ ለመስጠት፤ ብሎም ንብረቱ ወይም ንብረቱን የሚመለከቱ መብቶች በወል ሊተላለፉ የሚችሉ መሆን ያለመሆኑንም በማጣራት የወሉን ሕጋዊነት ለማረጋገጥ ጭምር ስለመሆኑ ከየድንጋጌዎቹ ይዘትና መንፈስ የምንገነዘበው ነው።

የማይንቀሳቀስ ንብረትን በተመለከተ ከሚከናወኑት ሕጋዊያን ተግባራት ጋር በተያያዘ ምዝገባ ወይም ወሎ በሚመለከተው አካል ዘንድ እንዲረጋገጥ የግድ ከሚልባቸው ወስጥም አንዱ በፍትሕ ብሔር ሕጉ አንቀጽ 1723(1) ስር የተመለከተው ድንጋጌ ሲሆን፤ በዚህ ድንጋጌ መሠረት የማይንቀሳቀስ ንብረትን ለማስተላለፍ የሚደረጉ ወሎች በጽሑፍና ወል ለማዋዋል ስልጣን በተሰጠው አካል ፊት መሆን አለበት። ሕግ አወጪው ይህ እንዲሆን የፈለገበት ምክንያትም ወሎ በተዋዋሮች መካከል ስለመደረጉ

ለማረጋገጥ (certainty in transactions) ስለመሆኑ በዙሪያው ከተፃፉት አንዳንድ ጽሑፎች መገንዘብ የሚቻል ሊሆን፤ ይህ ሰበር ችሎትም በሰ/መ/ቁጥር 36887 ላይ በሰጠው የህግ ትርጉም በዚህ ድንጋጌ መሠረት የሚከናወን የማይንቀሳቀስ ንብረት ሽያጭ ምዝገባ ዓላማ በተዋዋይ ወገኖች መካከል ወል መኖሩን ለማስረዳት ስለመሆኑ ወስኗል።

በሌላ በኩል ተከራካሪ ወገኖች ወሎ መደረጉን ተማምነው ነገር ግን የወሎን ይዘት አስመልክቶ የተለያዩ መከራከሪያዎችን ሊያቀርቡ ይችላሉ። በፍትሐ ብሔር ሕጉ አንቀጽ 2005 በጽሑፍ ሰነዱ ላይ ስለሚገኘው የስምምነት ቃል እንዲሁም ስለተፃፈው ቀን በተፈራራራሚዎቹ መካከል ሙሉ እምነት የሚጣልበት በቂ ማስረጃ እንደሆነ ይደነግጋል። ይሁንና ይህ ሊሆን የሚችለው እንደ ወለታው ዓይነት ወሎ የጽሑፍ ወል አደራረግ ሥርዓትን(ፎርማሊቲን) አስመልክቶ በፍትሐብሔር ሕጉ አንቀጽ 1678/ሐ እና 1719/1 መሠረት አስፈላጊ የሆነውን የወል አደራረግ ሥርዓት አሟልቶ የያዘ ስለመሆኑ ከግምት ውስጥ ሊገባ ይገባል። ከላይ እንደተመለከተው የወል አደራረግ ሥርዓት በተለየ አኳኋን እንዲደረግ በሕግ ከተመለከተው ውስጥ አንዱ የማይንቀሳቀስ ንብረትን አስመልክቶ የሚደረግ ወል በጽሑፍ ሆኖ በሚመለከተው አካል ዘንድ መረጋገጥ እንዳለበት የሚደነግገው የፍትሐ ብሔር ሕጉ አንቀጽ 1723/1 ድንጋጌ ነው። በመሆኑም የወሎን ይዘት አስመልክቶ ማለትም ወሎ የተደረገው መቼ ነው? የሽያጭ ወል ከሆነ በምን ያህል ዋጋ ነው የተደረገው? ለወሎ ምክንያት የሆነው ምን ዓይነት ንብረት ነው? የትስ የሚገኝ ነው? የሚሉት እና መሰል የይዘት ክርክሮች የተነሱ እንደሆነ ይህን ለማጣራት ሊቀርብ የሚገባው ማስረጃ ዓይነትም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1723/1 ስር በተደነገገው አግባብ በጽሑፍ ሆኖ ወል ለማዋዋል ሥልጣን ባለው አካል ፊት የተደረገ ወል ሊሆን ይገባል። ይህን አስመልክቶም ይህ ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 78398 ላይ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ሰጥቷል።

በመሆኑም የማይንቀሳቀስ ንብረት ሽያጭ መደረጉን እና የሽያጭ ወሎን ይዘት አስመልክቶ ተክዶ ክርክር በቀረበ ጊዜ እንዲህ አይነት ክርክር ለማስረዳት ሊቀርብ የሚገባው ማስረጃ ወሎ ወል ለማዋዋል ሥልጣን በተሰጠው አካል ፊት ተደርጎ መመዝገቡን ወይም መረጋገጡን (Authentication) የሚያሳይ ሊሆን የሚገባው መሆኑን እና እንደዚህ ዓይነት ክርክር ምስክር ወይም ሌላ ማስረጃ አቅርቦ ማስረዳት አንደማይቻል መገንዘብ ይገባል።

በያዝነው ጉዳይ አመልካች የሸጥኩት ቤት ሳይሆን ባዶ ቦታ ነው በሚል እስከተከራከሩ ድረስ ተጠሪ ወሎ መደረጉንና የወሎም ይዘት ባዶ ቦታን ሳይሆን ቤትን የሚመለከት መሆኑን የሚያሳይ በፍትሐብሔር ሕጉ አንቀጽ 1723/1 መሠረት ወል ለማዋዋል በሕግ ሥልጣን በተሰጠው አካል ፊት የተረጋገጠ ወይም የተመዘገበ ወል በማስረጃነት በማቅረብ አለማስረዳታቸውን የስር ፍርድ ቤቶች ወላኔዎች ያሳያሉ። ወሎ ባዶ ቦታን ሳይሆን ቤትን በሽያጭ ለማስተላለፍ የተደረገ ስለመሆኑ ተጠሪ ከላይ በተመለከተው አግባብ ያቀረቡት ማስረጃ ከሌለ የወሎ ይዘት ባዶ ቦታን ሳይሆን ቤትን የሚመለከት

ነው። በሚል ድምዳሜ ላይ ለመድረስ አይቻልም። ስለሆነም የሥር ፍርድ ቤቶች ጉዳዩን ከዚህ አንጻር ማየት ሲገባቸው ውሉን ለማስረዳት የግራ ቀኝን ምስክሮች እና የተለያዩ የሰነድ ማስረጃዎችን መሠረት በማድረግ የተሸጠው ባዶ ቦታ ሳይሆን ቤት ስለሆነ ውሉ የጸና ነው። በማለት መወሰናቸው የጉዳዩን ልዩ ባህሪ መሠረት ያላደረገና አከራካሪንውን ፍሬ ነገር ለማስረዳት ሊቀርብ የሚገባውን ማስረጃ ያላገናዘበ በመሆኑ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።

ሌላው መታየት የሚገባው ነጥብ ተጠሪ በቦታው ላይ ቤት ገንብቻለሁ በማለት በስር ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክርክር ነው። ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቦታ ለመኖሪያ ቤት መስሪያት የተሰጠ ቦታ መሆኑን ወይም ደግሞ ቦታ የገጠር የእርሻ መሬት አለመሆኑን ክርክሩ ተገንዝበናል። 2ኛ እና 3ኛ አመልካቾች ቤትና ቦታውን ይዘን በቦታው ላይ ገንብተናል ለሚሉት ቤት ምክንያት የሆነው ወል ከላይ በተመለከተው ምክንያት ሕጋዊ ውጤት የሌለው በመሆኑ ይዞታውን ይዞ የመቀጠል መብት የላቸውም። የወል መፍረስ በወል የተቋቋሙ መብቶችና ግዴታዎች እንዲቋረጡ ወይም ተፈጻሚነት እንዳይኖራቸው ማድረግን የሚያስከትል ስለመሆኑ በፍትሐ ብሔር ህጉ አንቀጽ 1807/ሀ እና 1815 ላይ ከተመለከቱት ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል። ወል ሲሰረዝ ወይም ሲፈረስ ተዋዋዮች በተቻለ መጠን ውሉ ከመደረጉ በፊት ወደነበሩበት ሁኔታ እንዲመለሱ እና ውሉን ለመፈጸም የተሠራ ሁሉ ቀሪ ሆኖ በማናቸውም አኳኋን ውጤት እንደሌለው የሚደነግገው የሕጉ አንቀጽ 1815 ድንጋጌ በተለይ ሲታዩ በወል መሠረት አንዱ ለሌላው የፈጸመው ተግባር ካለ ቀሪ ተደርጎ ግራ ቀኝ ከውሉ በፊት ወደ ነበሩበት ሁኔታ እንዲመለሱ ማድረግ ግዴታ መሆኑን ነው። በመሆኑም ውሉ አንድን ንብረት በሽያጭ ለማስተላለፍ የተደረገ ከሆነ እና ውሉ የማይረጋበት ምክንያት መኖሩ ከተረጋገጠ ውጤቱ የሚሆነው ንብረቱን ገዝቶ በውሉ መሠረት የተረከበው ተዋዋይ ንብረቱን ለሻጩ መልሶ እንዲያስረክብ፣ ሻጩም ደግሞ በውሉ መሠረት የተቀበለው ገንዘብ ካለ ገንዘቡን ለገዥው እንዲመልስ ማድረግ ነው። ይህም ማለት ግራ ቀኝ የተቀበሉትን ነገር ባሉበት ሁኔታ አንዱ ለሌላው እንዲመልስ ከማድረግ ወጪ ሻጩ በውሉ መሠረት ከተቀበለው ገንዘብ በላይ ገዥውም ደግሞ ከተረከበው ንብረት በላይ አንዱ ለሌላው ለመመለስ የማይገደዱ መሆኑን ነው።

ከላይ እንደተመለከተው በፍትሐ ብሔር ሕጉ አንቀጽ 1815 ስር የተደነገገው ውሉ በመፍረሱ ምክንያት ግራ ቀኝ የሚኖራቸው መብትና ግዴታ ሲሆን፣ ተጠሪ በቦታው ላይ በእራሳቸው ወጪ የገነቡት ቤት በዚህ ድንጋጌ ማዕቀፍ ውስጥ የሚታይ አይሆንም። በፍትሐብሔር ሕጉ አንቀጽ 1818 ድንጋጌ መሠረት ውሉ ከመፍረሱ የተነሳ ንብረትን የመመለስ ግዴታ ያለበት ሰው ንብረቱን ለወጣ ወይም በዚህ ላይ ወጪ አድርጎ እንደሆነ ከዚህ መለዋወጥ ወይም ወጪ የተነሳ ያሉትን መብቶች በከወል ወጪ ኃላፊነት ድንጋጌዎች መሠረት መጠየቅ ይችላል። እንደሚታወቀው በወል አንድ ሰው አንድን ንብረት በእጁ ካስገባ በኋላ በእራሱ ወጪ የተለያዩ ማሻሻያዎችን ያደረገ እንደሆነ በእራሱ ወጪ ተጨማሪ ነገር የሰራው ተዋዋይ ንብረቱን መልሶ ሲያስረክብ ከነማሻሻያዎቹ ለሌላኛው ተዋዋይ ሊያስረክብ የሚችልበት

ሁኔታ ይኖራል። ይህ መሆኑ በአንድ በኩል ንብረቱ የተመለሰለት ሰው ያላገባብ እንዲበለጽግ፣ በሌላ በኩል ደግሞ ንብረቱን የማስረከብ ግዴታ ያለበት ወገን ያላገባብ ተጎጂ ሊሆን የሚችልበት ዕድል ሊኖር ይችላል። የፍትሐ ብሔር ሕገ አንቀጽ 1818 ድንጋጌም ለእንደዚህ ዓይነት ሁኔታዎች መፍትሔ የመስጠት ዓላማ ያደረገ በመሆኑ የድንጋጌው አፈፃፀምም ከላይ በተመለከተው ምክንያት ሊፈጠር የሚችለውን ተወዳዳሪ ጥቅም (computing interests) ማስታረቅ በሚያስችል መልኩ ሊሆን ይገባል። በዚህ መሠረት በያዘነው ጉዳይ ተጠሪ በእጃቸው በገባው ይዘታ ላይ የሰሩትን ተጨማሪ ግንባታ አስመልክቶ ሁለት አማራጮች ይኖራቸዋል። አንደኛው አማራጭ በይዘታው ላይ በእራሳቸው ወጪ የሰሩትን ቤት አፍርሰው ባዶ ቦታውን ብቻ ለአመልካች ማስረከብ ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ በተጨማሪነት በቦታው ላይ የተሰራውን ቤት እዚያው በመተው ቤቱ የተሰራበትን ወጪ አመልካች እንዲከፍሉ መጠየቅ ነው። ተጠሪ ሁለተኛውን አማራጭ ከመረጡ ይህ ጥያቄአቸው የሚስተናገደው በፍትሐ ብሔር ሕገ አንቀጽ 1818 ላይ በተመለከተው አግባብ ነው።

ሲጠቃለል ተጠሪ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ይዘታ የያዙት በሕግ ፊት በሚፀና አኳኒን በተደረገ ወል መሆኑን ባላስረዱበት የክልሉ ፍርድ ቤቶች ወሉ የጸና ነው በማለት የሰጡት ወሳኔ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው። በመሆኑም ወሉ ፈርሶ ተጠሪ አከራካሪውን ይዘታ ለአመልካች ሊመለስ ይገባል ብለናል። እንዲሁም ተጠሪ በቦታው ላይ የሰሩት ቤት ካለ ቤቱን ለመገንባት ያወጡትን ወጪ (Book Value) አመልካች እንዲከፍሏቸው የገንዘብ መጠኑን (ግምቱን) ጠቅሰው ክስ በማቅረብ መጠየቅ ይችላሉ። ስለሆነም ተከታዩን ወስነናል።

ወ ሳ ኔ

1. የጣቁሳ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 94754 ላይ በቀን 09/08/2010ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ ፣የሰሜን ጎንደር ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 01-39775 ላይ በቀን 06/10/2010 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ እና የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 03-78624 ላይ በቀን 02/04/2012 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሸረዋል።
2. በግራ ቀኝ መካከል በቀን 03/11/2006ዓ/ም የተደረገ ወል ፈርሷል። ተጠሪ ከላይ አዋሳኝ የተጠቀሰውን 9 x 20ሜትር የሆነ ወይም 180 ካሬ ሜትር ቦታ ለአመልካች እንዲያስረክቡ ተወስኗል።
3. ተጠሪ በቦታው ላይ የሰሩት ቤት ካለ ቤቱን ለመስራት ያወጡትን ወጪ በፍትሐ ብሔር ሕጉ አንቀጽ 1818 መሠረት አመልካች እንዲከፍሏቸው ክስ በማቅረብ ዳኝነት የመጠየቅ መብት አላቸው ብለናል።
4. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የወሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ግራ ቀኝ ሲጠይቁም ግልባጩ ይሰጣቸዋል።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል።ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 207885

ጥር 26 ቀን 2014 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነወ

ተሾመ ሸፈራወ

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- አቶ መልካምአየሁ መንገሻ

ተጠሪዎች፡- 1. ወ/ሮ አለም በርሄ

2. ወጣት አቤል ታደለ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ወሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ አመልካች በእኔ ገንዘብ ለእኔ ጥቅም የተገዛ ቤት ነው በማለት በተጠሪዎች ስም የተመዘገበ ቤት አስለቅቀው ለመረከብ ያቀረቡት ክስ ወድቅ ተደርጎ በመወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል የቀረበ የሰበር አቤቱታ የሚመለከት ነው።አመልካች በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በተጠሪዎች ላይ በመሰረቱት ክስ የ1ኛ ተጠሪ ባለቤት እና የ2ኛ ተጠሪ አባት እንዲሁም የአመልካች ወንድም በሆኑት አቶ ታደለ መስፍን ስም ቤት ለመግዛት ፈልጎ በቀድሞ ወረዳ 22 በአሁኑ በንፋስ ስልክ ላፍቶ ክፍለ ከተማ ቀበሌ 02 ወይም ወረዳ 02 የካርታ ቁጥር 02/35/8608/1237/01 የተመዘገበ የቦታው ስፋት 263 ካሬ ሜትር የወ/ሮ ቀነኔ ዳርጌ ንብረት የሆነውን ቤት ቅድመ ክፍያ ብር 385,000.00 በባንክ ሂሳባቸው በወንድሜ ስም ገቢ አድርጌያለሁ።ብር 578,600.00 ለሻጭ ወኪል በመክፈል በተለምዶ የመንደር ወል በሚባለው በሚች ወንድሜ ታደለ መስፍን ስም የቤት ግዥ ፈጽሜያለሁ።ለስም ማዛወሪያና ለተያያዥ ወጪዎች ብር 100,000.00 ከፍያለሁ።አመልካች በዜግነት ካናዳዊ ስለሆኑት የመቆያ ጊዜዬ ስለተጠናቀቀ ቀሪውን ሚች ወንድሜ እንዲጨርሱ ወክልና በመስጠት ተከራይቶ የሚኖርበትን ቤት ለቆ በዚህ ቤት ውስጥ በጠባቂነት እንዲቀመጥበትም አድርጌያለሁ።ከዚህ በኋላ ሚች ቤቱን ብር 200,000.00 እንደተገዛ በማስመሰል በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት እንዲመዘገብ በማድረግ ህይወታቸው እስካለፈበት መስከረም 2003 ዓ/ም ድረስ በመኖሪያነት ቀሪዎቹን ክፍሎች ጨምረው ሲገለገሉበት ነበር። ተጠሪዎች ቤቱን በአደራ መልክ የተቀመጡበት መሆኑን እያወቁ የቤቱን ስመ ሀብት በስማቸው አዛወረው አስመዝግበዋል።ስለሆነም ተጠሪዎች ምንም ገንዘብ ያላወጡበትንና ያላፈሩትን

ከሕግ ወጪ አለአግባብ ለመበልጸግ ይዘው አለቅም ስላሉ ቤቱን ለቀው እንዲያስረክቡኝ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል።

ተጠሪዎች ለክሱ በሰጡት መልስ የ1ኛ ተጠሪ ባለቤትና የ2ኛ ተጠሪ አባት ሟች አቶ ታደሰ መስፍን ከቤቱ ሕጋዊ ባለቤት በቀን 13/04/2003 ዓ/ም በሕጋዊ መንገድ ግዥ ፈጽመው ያገኙትና ስመ ሀብቱም በስማቸው ተዛወሮ ይገኝ የነበረ ነው።አቶ ታደሰ መስፍን ከሞቱ በኋላም ወርሱ ተጣርቶ ስመ ሀብቱ ወደ ተጠሪዎች ስም ዞሯል።አመልካች ሟች በአደራ የቤቱ ጠባቂ ነበሩ በማለት የገለጹት የሕግ መሰረት የለውም።ሟች የወሰዱት ገንዘብ ካለ የብድር ግንኙነት መኖሩን መሰረት በማድረግ ከሚጠይቁ በስተቀር ለተያዘው ጉዳይ አግባብነት ስለሌለው ክሱ ወደቅ ይደረግልን በማለት ተከራክረዋል።

ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 210270 ላይ የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃዎች መርምሮ በቀን 23/07/2013 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ አመልካች በክሳቸው ላይ ቤቱን በአደራ በጠባቂነት እንዲይዙ ሰጥቻቸዋለሁ በማለት የገለጹ ቢሆንም ይህ ሊሆን የሚችለው በቤቱ ላይ ተጠሪዎች መብት እንደሌላቸው ሲያረጋግጡ ነው።ቤቱን በሰነዶች ማረጋገጫና ምዘገባ ጽ/ቤት በቀን 13/04/2003ዓ/ም በተደረገ ወል ገዥ በመሆን ከሻጮች ጋር የተዋዋሉት ሟች አቶ ታደሰ መስፍን ናቸው። አመልካች ለቤቱ መግዣ የተከፈለው ገንዘብ የእኔ ነው ቢሉም ይህንን የሚገልጽ ፍሬ ነገር በወሉ ወስጥ አልተመለከተም።አቶ ታደሰ መስፍን ወሉን ያደረጉት በራሳቸው መብት እንጂ በወክልና አይደለም።በዚህ ስለት አቶ ታደሰ መስፍን ከሻጮ ጋር የመንደር ወል ያደረጉት በራሳቸው ስም ነው።ይህ ባይሆን እንኳ የመንደር ወሉ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1720/1 መሰረት እንደረቀቅ የሚቆጠር ነው።በወል አዋቂ ፊት የተደረገው ወል መሰረት ሆኖ የቤቱ ስመ ሀብት ወደ አቶ ታደሰ ስም ዞሮ ተመዝግቧል።አቶ ታደሰ ከሞቱ በኋላ ወደ ተጠሪዎች ስም ተላልፎአል።በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1195 መሰረት በቤቱ ላይ የባለሀብትነት የምስክር ወረቀት ያላቸው ተጠሪዎች ሲሆኑ አመጣጡም በሕጋዊ ወል ላይ የተመሰረተና ወሉም እስካሁን ስላልፈረሰ ባለቤት ስለመሆናቸው የሚወሰደው ግምት አልተስተባበለም። በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1731/1 እና 1952/1 መሰረት የሽያጭ ወሉ መብትና ግዴታ የሚፈጥረው በተዋዋሎች መካከል ስለሆነ ተዋዋይ ያልሆኑት አመልካች በወሉ ላይ ለእሳቸው ጥቅም የተደረገ ስለመሆኑ የተገለጸ ነገር ባለመኖሩ ወሉ የሚሰጣቸው መብት የለም።አመልካች ይህንን ወል አላስፈረሱም።አመልካች ለቤቱ መግዣ ወይም ለእኔ ግዛልኝ ብለው ገንዘብ ሰጥተው ከሆነ ገንዘቡን ከሚጠይቁ በስተቀር በወሉ ሕጋዊነት ላይ የሚያመጣው ለወጥ የለም።ተጠሪዎችም ቤቱን በሕጋዊ መንገድ መያዛቸውን አያስቀረወውም።ተጠሪዎች ቤቱ በሕጋዊ መንገድ በቤተሰብ እና በወርስ ሕጋት መሰረት ተላልፎላቸው ስለያዙት በአደራ ይዘዋል ወይም አለአግባብ በልጽገዋል ለማለት እንደማይቻል ከፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1162 እና 2779 ይዘት መገንዘብ ይቻላል።ስለሆነም ተጠሪዎች ክስ የቀረበበትን ቤት የያዙት የባለሀብትነት መብት በሕጋዊ መንገድ ተላልፎላቸው ስለሆነ ለአመልካች ለቀው ሊያስረክቡ እና በስማቸው የተመዘገበው ሊሰረዝ አይገባም

በማለት ክስን ወድቅ በማድረግ ወስኗል።እንዲሁም አመልካች ለሚች አቶ ታደሰ መስፍን የሰጡት ገንዘብ ካለ የሚመለከተውን ሰወ. ክሰወ. የመጠየቅ መብታቸው የተጠበቀ ነው ሲል ወስኗል።

አመልካች በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ቢያቀርቡም ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 200412 ላይ በቀን 18/06/2013ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 337 መሰረት ሰርዞባቸዋል።

አመልካች በቀን 18/09/2013 ዓ/ም የተጻፈ አቤቱታ ያቀረቡት ከላይ በተመለከተው መሰረት በተሰጠ ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታቸው ይዘት በአጭሩ፡-በስር ፍርድ ቤት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 246 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መሰረት ጭብጥ ተይዟል በሚል በወሳኔው የገለጸው ፍጹም ሀሰት እና የአመልካችን ፍትህ የማግኘት እና በእኩል የመደመጥ መብት ያላከበረ ስለሆነ በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 25 እና 37 ስር የተደነገገውን የሚቃረን ነው።የስር ፍርድ ቤት ክርክሩን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 246 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መሰረት አልመራም።አመልካች ያቀረቡበትን 20 ገጽ የሰነድ ማስረጃዎች እና የኤሌክትሮኒክስ ዲጂታል ማስረጃዎችን በአንድነት ሳይመረምርና ምስክርታዎች ቃላቸውን ሳይሰጡ እንዲሁም ተገቢውን ጭብጥ ሳይመረምር የሰጠው ወሳኔ ነው።አመልካች ያቀረቡበት ክስ በቅን ልቦና ላይ የተመሰረተ ሆኖ ከሕግ አግባብ ውጭ ያቀረቡበት ክስ ወድቅ መደረጉ ሳያንስ ለተጠሪዎች ወጪና ኪሳራ የመጠየቅ መብት ጠብቆ የሰጠው ወሳኔ የሕጉን መንፈስና ዓላማ ያላገናዘበ ነው።ስለሆነም የተፈጸመው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ታርሞና የስር ፍርድ ቤት ወሳኔ ተሸሮ ተገቢው ጭብጥ ተመስርቶ የአመልካች የመሰማት መብት ተጠብቆ፤ በአመልካች ማስረጃዎች ተጣርቶና ተመርምሮ እንዲወሰን ጉዳዩ ለስር ፍርድ ቤት ሊመለስ ይገባል በማለት አቤቱታቸውን አቅርበዋል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ የስር ፍርድ ቤት የግራ ቀኝን ማስረጃዎች ሳይሰማ የወሰነበትን አግባብ ከመሠረታዊ የክርክር አመራር መርሆዎች አንጻር ተጠሪዎች ባሉበት እንዲመረመር ትእዛዝ በመሰጠቱ ተጠሪዎች በቀን 25/02/2014 ዓ/ም የተጻፈ መልስ አቅርበዋል።የመልሳቸውም ይዘት በአጭሩ፡- አመልካች ያቀረቡት ክስ የቤት ባለቤትነትን የመፋለም ነው።አመልካች በክሳቸው መሰረት እና በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1206 መሰረት ቤቱን በእጃቸው ይዘው ሲያዙበት እንደነበር እና በቤቱ ላይ ከተጠሪዎች የበለጠ መብትና ጥቅም እንዳላቸው የሚያሳይ ማስረጃ በማቅረብ አላስዱም። አመልካች ቤቱን በስሜ ግዛልኝ በማለት ከሚች ጋር ያደረጉት ወል የለም፤ማስረጃ ሆኖም አልቀረበም።ቤቱን በሚች አቶ ታደሰ መስፍን ስም የገዙ ስለመሆኑ የሚያሳይ አንድም የሰነድ ማስረጃ አላቀረቡም።ተጠሪዎች ቤቱ በስማችን ተመዝግቦ የሚገኝ ስለመሆኑ የሚያሳይ ማስረጃ አቅርቦን አስረድተናል። የአመልካች ጠበቃ የኤሌክትሮኒክስ እና የሰነድ ማስረጃ ስላሉን አቀርባለሁ እያሉ በችሎት ሁልጊዜ በቃል ከመናገር ባለፈ ወሳኔ እስከተሰጠበት እለት ድረስ ያቀረቡት ማስረጃ የለም።ማስረጃ አቅርበው ባላስረዱበት ሁኔታ የስር ፍርድ ማስረጃ ካለ ለወደፊት ይቅረብ ብሎ ትእዛዝ ለመስጠት የሚችልበት የሕግ አግባብ ሳይኖር

እንደተከለከሉ አስመስለው ያቀረቡት ክርክር በሕግ ተቀባይነት የለውም። የስር ፍርድ ቤት የክርክር አመራርም ሆነ የተሰጠው ወሳኔ ከጭብጥ አመሰራረት አኳያም ሆነ ከማስረጃ ምዘና አንጻር የአመልካችን ፍትህ የማግኘት መብት ታልፎ የተሰጠ ነው ሊባል የሚችል ስህተት ያልተፈጸመበት በመሆኑ እንዲሁም ምስክሮች ያልተሰማው የቀረበው ማስረጃ የመፋለም ክስ ላይ ወሳኔ ለመስጠት በቂ ሆኖ ስለተገኘ በመሆኑ የአመልካች የሰበር አቤቱታ ወደቅ ሊሆን ይገባል በማለት ተከራክረዋል። በአመልካች በኩል የቀረበ የመልስ መልስ የለም።

ከዚህ በላይ አጠር ባለመልኩ የተገለጸው የግራ ቀኙን ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት የሚመለከት ሲሆን እኛም ሰበር አጣሪ ችሎት የያዘውን ጭብጥ ከግምት በማስገባት የስር ፍርድ ቤት አመልካች ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ቤት ተጠሪዎች እንዲለቁላቸው ለማስወሰን ያቀረቡትን ክስ ወደቅ በማድረግ በሰጠው ወሳኔ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም የአመልካች ክስ ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት በሰጠኋቸው ገንዘብ የ1ኛ ተጠሪ ባለቤትና የ2ኛ ተጠሪ ወላጅ አባት ሟች አቶ ታደለ መስፍን በስሜ ለእኔ ጥቅም የገዙልኝ ሆኖ ሳለ በመጀመሪያ በሟች ስም በኋላም በተጠሪዎች ስም ያለአግባብ ስመ ሀብቱ ሊመዘገብ ችሏል በማለት የቤት ባለሀብት ስለሆንኩ ተጠሪዎች በአደራ በጠባቂነት የያዙትን ቤት ለቀው እንዲያስረክቡኝ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት የጠየቁበት ነው። ተጠሪዎች ደግሞ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ቤት ሟች በስማቸው የገዙትና በስማቸው ተመዝግቦ የነበረና በኋላም ሲሞቱ በሕግ አግባብ ወደ ተጠሪዎች ስም ዞሮ የተመዘገበ እንጂ አመልካች በክሳቸው እንደገለጹት በአመልካች ገንዘብ የተገዛና በአደራ የያዘነው አይደለም በማለት ተከራክረዋል። የስር ፍርድ ቤት ክሱን ወደቅ በማድረግ የወሰነው ቤቱ በአመልካች ገንዘብ ለአመልካች ጥቅም በሟች አቶ ታደለ መስፍን ስም የተገዛ ስለመሆኑ እና አመልካች ከተጠሪዎች የተሻለ በቤቱ ላይ የባለቤትነት መብት ያላቸው ስለመሆኑ ከተጠሪዎች የተሻለ ማስረጃ በማቅረብ አላስረዱም በማለት ነው።

እንደሚታወቀው በልዩ ሕግ በተለየ ሁኔታ ካልተደነገገ በስተቀር የፍትህ ብሔር ክርክር መመራትና እና እልባት ማግኘት ያለበት በፍትህ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጉ የተዘረጋውን ሥነ ሥርዓት ተከትሎ ሊሆን ይገባል። ይህም ያስፈለገበት ምክንያት ክርክሮች ፍትሐዊ በሆነ አግባብ እንዲታዩ ያደርጋል ተብሎ ታምኖበት በተዘረጋው ሥነ-ሥርዓት አግባብ ታይተው የጊዜ የገንዘብና የሰው ሀብት ብክነት በሚቀንስ አግባብ በቅልጥፍና ታይተው ፍትሐዊ እልባት እንዲያገኙ ሕጉ ያቀደው ዓላማ እንዲሳካ ለማድረግና የሥነ ሥርዓት ሕጉ መሠረታዊ ግብ የሆነውን ከሥራ ነገር ሕጎች (Substantive Laws) ወይም ከወል የተገኙ መብትና ግዴታዎችን ማስፈጸም ይቻል ዘንድ ነው። በሥነ ሥርዓት ሕጉ ከተዘረጉ ሥነ ሥርዓቶች መካከል አንዱ ስለ ጭብጥ አመሰራረት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 246-248 እና 251-252

የተደነገገው ነው። በዚህ አግባብ ጭብጥ መመስረት የሚያስፈልግበት ምክንያት ግራ ቀኙ በተከራከሩበት ነጥብ ላይ ብቻ ተመስርቶ አከራካሪውን ጭብጥ ከተገቢው ማስረጃ ወይም ሕግ አንጻር መርምሮ የሥነ ሥርዓት ሕጉን ዓላማ እና ግብ በሚያሳካ መልኩ ፍትሐዊ ወሳኔ መስጠት ይቻል ዘንድ ነው። በዚህ አግባብ ጭብጥ የሚመሰረተው ደግሞ ክስን የሚሰማው ፍርድ ቤት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ቀርቦ ከሆነ ወሳኔ ከሰጠ በኋላ ክስንና ቀርቦም ከሆነ መከላከያ መልሱን መሰረት በማድረግ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 241 መሰረት ተከራካሪዎችን ከመረመረ በኋላ የክስን ይዘት፣ መከላከያ መልሱን፣ በተከራካሪ ወገኖች የቀረበውን የጽሁፍ ማስረጃ፣ ግራ ቀኙ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 241 ተመርምረው የሰጡትን መልስ እና ሕግን መሰረት በማድረግ እንደሆነ በሕጉ በቁጥር 248 ላይ የተደነገገው ያስገነዝባል። እንዲሁም ጭብጥ የሚመሰረተው በተከራካሪ ወገን የተካደውን የሕግ ወይም የፍሬ ነገር ክርክር መሰረት በማድረግ ሲሆን ዋነኛ ዓላማውም ለጉዳዩ ትክክለኛ ወሳኔ መስጠት ይቻል ዘንድ ነው። (የሕጉ ቁጥር 246/1 እና 247 ይመለከታል።)

እንዲሁም አንድን ፍሬ ነገር ማስረጃ አቅርቦ የማስረዳት ሽክምን ከሚመለከተው መሠረታዊው መርህ (Basic Principle of Burden of Proof) መረዳት እንደሚቻለው አንድ አከራካሪ ፍሬ ነገር አለ ወይም የለም ብሎ የሚከራከር ሰው ፍሬ ነገሩ መኖሩን ወይም አለመኖሩን በማስረጃ የማስረዳት ሽክምን (ግዴታ) አለበት። (የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 258-260 እና የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2001 ይመለከታል)። በፍትሐ ብሔር ክርክር ማስረጃ የሚቀርበው ተከራካሪ ወገን በተመቸው ጊዜ ሁሉ ሳይሆን በሥነ ሥርዓት ሕጉ በተዘረጋው ሥነ ሥርዓት አግባብ ነው። ይኸውም ከላሽም ሆነ ተከላሽ የሆነ ወገን አለኝ የሚለውንና በእጁ የሚገኘውን ማስረጃ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 223/1 እና 234 መሰረት ዘርዘረውና ምን እንደሚያስረዳላቸው ገልጸው እንዲሁም በእጃቸው የማይገኘውንና በራሳቸው ማቅረብ የማይችሉትን ማስረጃዎች የሚገኝበትን ቦታ ገለጸው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 145 መሰረት በፍርድ ቤቱ ትእዛዝ እንዲቀርብላቸው መጠየቅና ክስ ስለመከላከያ መልሳቸው ጋር ማቅረብ ይኖርባቸዋል። እንዲሁም በልዩ ሁኔታ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 137 መሰረት አስቀድሞ ያልቀረበ ማስረጃ ክስ ከመሰማቱ በፊት ክስ እስከሚሰማበት ቀን ድረስ ማቅረብ እንደሚቻል፣ እንዲሁም በከባድና በበቂ ምክንያት አስቀድሞ ማቅረብ ያልተቻለውን ማስረጃ በፍርድ ቤቱ ፈቃደኝነት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 256/1 ስር በተደነገገው አግባብ ማቅረብ እንደሚቻል ተደንግጓል። ከዚህ ወጭ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 136፣ 249፣ 264(1 እና 2) እና 345 በደነገገው አግባብ ፍርድ ቤቱ አንጻራዊ እውነታ የመፈለግ ኃላፊነቱን ለመወጣት ወይም ትክክለኛ ፍርድ ለመስጠት ያስችለው ዘንድ ፍርድ ከመስጠቱ በፊት በማንኛውም ጊዜ ማስረጃ አስቀርቦ ወይም ምስክሮች ጠርቶ መስማት ከሚችል በስተቀር በተከራካሪ ወገኖች ማስረጃ በዘፈቀደ በማንኛውም ጊዜ የሚቀርብበት ሥነ ሥርዓት የለም።

በያዘነው ጉዳይ አመልካች የስር ፍርድ ቤት ጭብጥ ሳይመሰርት ጭብጥ እንደመሰረተ አድርጎ የመሰማትና ፍትሕ የማግኘት መብቱን በሚጎዳ አኳኋን ወሳኔ ሰጥቷል በማለት አጥብቀው

ተከራክረዋል። በመሰረቱ በፍትሐ ብሔር ፍትሕ አስተዳደር የተከራካሪ ወገኖች የመሰማት መብት የሚከበረው ክስ የቀረበበት ተከላሽ መጥሪያ በአግባቡ ደርሶት አለኝ የሚለውን መልስ በጽሁፍ በማስረጃ አስደግፎ እንዲያቀርብ በቂ ጊዜ በመስጠት ቀጥሎም በሥነ ሥርዓት ሕጉ በተዘረጋው ሥርዓት አግባብ ክርክሩን በዳኛው መሪነት እንዲያሰማና ማስረጃው እንዲመረመርለት ወይም እንደየክርክሩ አይነት ምስክሮቹን አቅርቦ በማሰማት ክርክሩን የሚያስረዳበትን አግባብ በማመቻቸት ነው። ከላይ እንደተመለከተው አመልካች ክስን የመሰረቱት የቤቱ ባለቤት መሆናቸውን ገልጸው ተጠሪዎች በቤቱ እየኖሩበት የሚገኙት በጠባቂነት በአደራ በመያዝ እንደሆነና በመጀመሪያ ሚች አቶ ታደሌ መስፍን አለአግባብ በስማቸው እንዳስመዘገቡት በኋላም አቶ ታደሌ መስፍን ሲሞቱ የሚቼ ባለቤት በሆኑት በ1ኛ ተጠሪና በሚቼ ልጅ 2ኛ ተጠሪ ስም አለአግባብ አዛውረው አስመዘገቡበትና ይልቀቁልኝ በማለት በመሆኑ ክስ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1206 ስር የተደነገገውን የመፋለም ክስ (petitory action) የሚመለከት ነው። ተጠሪዎች ደግሞ ቤቱን በወል ገዝተው በስማቸው ያስመዘገቡት ሚች አቶ ታደሌ መስፍን እንደሆኑና የእሳቸውን ሞት ተክትሎ በሕግ አግባብ ተላልፎላቸው የቤቱ ስመ ሀብት በስማቸው ተመዘግቦ እንደሚገኝ እና በክሱ ላይ እንደተገለጸው በአደራ የያዙት እንዳልሆነ በመግለጽ ተከራክረዋል።

አመልካች በተጠሪዎች ላይ የመሰረቱት ክስ ባለቤትነትን መፋለምን የሚመለከት መሆኑን ተመልክተናል። የስር ፍርድ ቤት ይህንን የክስን ሥረ ነገር እና የተጠሪዎችን ክርክር መሰረት በማድረግ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 241 በሚያዘው መሰረት ተከራካሪዎችን መመርመሩን ወይም የመጀመሪያውን የክስ አሰማም ሥነ ሥርዓት ማከናወኑን እንዲሁም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 241 መሰረት ግራ ቀኙን መርምሮ የሰማውንና የግራ ቀኙን የጽሁፍ ክርክርና ማስረጃዎችን መሰረት በማድረግ በጉዳዩ ላይ ትክክለኛ ወሳኔ ለመስጠት ያስችሉኛል ያላቸውን ጭብጦች መመሰርቱን ከወሳኔው ግልባጭ ተገንዝበናል። የያዛቸው ጭብጦችም “ተጠሪዎች ክስ የቀረበበትን ቤት ለቀው ለአመልካች ለማስረከብ ይገደዳሉ ወይስ አይገደዱም? ይገደዳሉ ከተባለ ስመ ሃብቱ በአመልካች ስም ዞሮ ሊመዘገብ ይገባል ወይስ አይገባም?” የሚሉ ናቸው። እነዚህ ጭብጦች የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃዎች መሰረት ያደረገ ከመሆኑም በተጨማሪ አመልካች ላቀረቡት የመፋለም ክስ እና በተጠሪዎች በቀረበ ክርክር ላይ ትክክለኛ ወሳኔ ለመስጠት የሚያስችሉ ስለሆኑ ጉድለት ያለባቸው እንዳልሆኑ ተገንዝበናል። ስለሆነም የሥር ፍርድ ቤት ክስ በመስማት ለጉዳዩ ትክክለኛ ወሳኔ ለመስጠት የሚያስችሉትን ተገቢ ጭብጦች የመሰረተ በመሆኑ ከክስ አሰማምና ከጭብጥ አመሰራረት ጋር በተያያዘ የአመልካችን የአኩልነት ፣ የመሰማትና ፍትህ የማግኘት መብት በሚነካ አኳኋን የተፈጸመ የክርክር አመራር ጉድለት ስለሌለ አመልካች ከዚህ አኳያ ያቀረቡትን ክርክር አልተቀበልንም።

በተጨማሪም አመልካች ክሳቸውን በሕግ ተቀባይነት ያለውንና ተገቢውን ማስረጃ በማቅረብ አላስረዱም በሚል በስር ፍርድ ቤት በተደረሰበት ድምዳሜ የተፈጸመ ስህተት መኖር አለመኖሩን መርምረናል። አመልካች ንብረት የሚገኝበትን ሕጋዊ መንገድ ተከትለው ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት ባለሀብት

መሆናቸውን ተገቢውንና ተቀባይነት ያለውን ማስረጃ በማቅረብ ማስረዳት ይኖርባቸዋል። በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1184 እና 1185 ስር እንደተመለከተው የማይንቀሳቀስ ንብረት ባለሃብት መሆን የሚቻለው በሕግ ወይም በወል ወይም በኑዛዜ (በሕጋዊያን ተግባሮች/Juridical acts) መሰረት ነው። በወል ወይም በኑዛዜ የማይንቀሳቀስ ንብረት ባለሀብትነትን ለማስተላለፍ ወይም በወል ወይም በኑዛዜ መሰረት ባለሀብት መሆን የሚቻለው በማይንቀሳቀስ ንብረት መዝገብ ላይ ማስመዝገብ ሲቻል መሆኑን በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1185 እና ከቁጥር 1553 እስከ 1646 ድረስ ከተደነገገው መገንዘብ ይቻላል። እንዲሁም የአንድ የማይንቀሳቀስ ንብረት ባለሃብት መሆኑን የሚያረጋግጥ የባለሃብትነት ማረጋገጫ የምስክር ወረቀት በስሙ በአስተዳደር አካል የተሰጠው ሰው የዛ የማይንቀሳቀስ ንብረት ባለሃብት ነው ተብሎ እንደሚቆጠር በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1195/1 ስር ተደንግጓል። ይህ የሕግ ግምት ሊስተባበል የሚችል ግምት እንደሆነ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1195/2 ላይ ተመልክቷል።

ከላይ ከተመለከተው አንጻር ስናይ ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት አስቀድሞ በሕግ ወል ለማዋዋል ሥልጣን በተሰጠው አዋቂ ፊት ባልተደረገ(በተለምዶ የመንደር ወል በሚባለው) ሟች አቶ ታደለ መስፍን ስም የተገዛ በኋላም በቀን 13/04/2003ዓ/ም በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት ዘንድ በተደረገ የቤት ሽያጭ ወል ሟች አቶ ታደለ መስፍን በስማቸው የገዙት ቤት እንደሆነ የስር ፍርድ ቤት በማስረጃነት ከቀረቡ የወል ሰነዶች ያረጋገጠው ፍሬ ነገር ነው። አመልካች ቤቱን በራሱ ገንዘብ የተገዛና በሟች ወንድሜ ስም መግዛት ስለራሰገሁ የሟቹ ስም በገዥነት በወሎ ላይ ሊጠቀስ ችሏል በማለት ተከራክረዋል። በመርህ ደረጃ ወል መብት እና ግዴታ የሚፈጥረው ወሎን ባቋቋሙ ሰዎች መካከል ነው። በልዩ ሁኔታ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1953 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ላይ በተመለከተው አግባብ አንድ ሰው በወሎ ላይ የተመለከተውን መብት ሌላ ሰው እንዲጠቀምበትና ከወሎ የሚመነጨውንም ግዴታ እንዲወጣ ለሌላ ሰው ጥቅም በሚል ወል ሊዋዋል ይችላል። በዚህ አግባብ አንድን ወል የተዋዋለ ሰው በወሎ የመጠቀሱ ጉዳይ የእንደራሴነት አይነት ይሆናል። ከእነዚህ ድንጋጌዎች መንፈስና ዓላማ መረዳት እንደሚቻለው አንድ ወል ከተዋዋሉ ወይም ለሆነ ሌላ ሰው ጥቅም የተደረገ ነው እንዲባል ወሎ ለጥቅሙ የተደረገለት ሰው ማን እንደሆነ በወሎ ላይ በግልጽ መገለጽ ይኖርበታል። ምክንያቱም በጽሁፍ የተደረገ ወል በይዘቱ ወሎ ለጥቅሙ የተደረገለትን ሦስተኛ ወገን የማይገልጽ ከሆነ በወሎ ላይ በግልጽ ከተመለከቱት ከተዋዋሉ ሆሳብ ወይም በመወጣት ተዋዋዩ ወሎን በስሙ የተዋዋለው ለራሱ ጥቅም ሳይሆን ለሌላ ሦስተኛ ወገን ጥቅም ነው በማለት በወሎ በግልጽ ከተመለከተው ተዋዋይ ወይም ሌላ ሰው ተጠቃሚ እንዲሆን በማድረግ ፍርድ ቤቶች ወሎን እንዲተረጉሙ ሕግ ስለማይፈቅድላቸው ነው። (የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1733 ይመለከቷል።) ከዚህ አንጻር የስር ፍርድ ቤት ሟች አቶ ታደለ መስፍን አከራካሪውን ቤት በገዙበት ወል ይዘት ላይ ቤቱ የተገዛው ለአመልካች ጥቅም መሆኑ የሚያመላክት ነገር እንደሌለ አረጋግጧል። የወሎ ይዘት አከራካሪው ቤት የተገዛው ለአመልካች ጥቅም መሆኑን

የማያሳይ ከሆነ ወሎ የተደረገው ለአመልካች ጥቅም ነው የሚለውን በምስክርኛ የሚረጋገጥበት የሕግ አግባብ የለም።

ከዚህ በተጨማሪ አመልካች ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ቤት ሚችም ሆኑ ተጠሪዎች በጠባቂነት እየኖሩ እንደያዙ በክሳቸው ላይ በገለጹበት አግባብ በቤቱ ላይ ከሚች አቶ ታደሰ መስፍን ወይም ከተጠሪዎች በተሻለ ሁኔታ ባለቤት ናቸው ተብሎ እንዲገመት የሚያያደርግ ማስረጃ በማቅረብ ማስረዳት ይኖርባቸዋል።አመልካች ይህንን ማድረግ የሚችሉት ደግሞ ከላይ በተመለከተውና በክሳቸው ላይ በገለጹት አግባብ ቤቱ የተገዛው ለአሳቸው ጥቅም መሆኑን በወሎ ማስረጃነት ማስረዳት ቢችሉ ነበር።ሆኖም በዚህ አግባብ አላስረዱም።ይልቁንም ወሎ የአመልካችን ክርክር የሚደግፍ ይዘት የሌለው ከመሆኑም በተጨማሪ ሚች አቶ ታደሰ መስፍን ቤቱን በወል በስማቸው ገዝተው በፍ/ብ/ሕግ ከቁጥር 1553 እስከ 1646 ድረስ ስመ ሀብቱን በማይንቀሳቀስ ንብረት መዝገብ አስመዝግበው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1195 መሰረት የባለሀብትነት ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት በስማቸው ወስደው የያዙት እንደሆነና አቶ ታደሰ መስፍን ከዚህ ዓለም በሞት ከተለዩ በኋላም በቤተሰብ እና በወርስ ሕጋዊ መሰረት የቤቱ ስመ ሀብት ወደ ተጠሪዎች ስም ዞሮ እንደተመዘገበ የስር ፍርድ ቤት የቀረቡለትን ማስረጃዎች መርምሮና መዘኖ አረጋግጧል።ይህም ቤቱ በሚች አቶ ታደሰ መስፍን ተይዞ የነበረውም ሆነ ተጠሪዎች ቤቱን የያዙት በአመልካች ክስ ላይ እንደተገለጸው በጠባቂነት ሳይሆን የቤቱ ባለሀብት በመሆናቸው ምክንያት እንደሆነ የሚያስቆጥር ነው።በዚህ አግባብ ከክሱና ከመልሱ ጋር በግራ ቀኝ በቀረቡ ማስረጃዎች እነዚህ ፍሬ ነገሮች እስከተረጋገጡ ድረስ የሥር ፍርድ ቤት ከላይ በተገለጸው መሰረት በያዛቸው ጭብጦች ላይ ትክክለኛ ወሳኔ ለመስጠት የሚያስችለው በመሆኑና ከዚህ ወጭ ምስክርኛን በመስማት ሊረጋገጥ የሚገባ የፍሬ ነገር ጭብጥ የሌለ በመሆኑ የስር ፍርድ ቤት ምስክርኛን ሳይሰማ በጉዳዩ ላይ ወሳኔ መስጠቱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 255 ስር የተደነገገውን መሰረት ያደረገ የወሳኔ አሰጣጥ ነው ከሚባል በስተቀር የክርክር አመራር ጉድለት ፈጽሟል የሚያስብል አይደለም።

ሲጠቃለል የስር ፍርድ ቤት በሥነ ሥርዓት ሕጉ አግባብ የግራ ቀኝን ክርክር በመስማት በጉዳዩ ላይ ወሳኔ ለመስጠት አስፈላጊ የሆኑ ጭብጦች በመመስረት ክርክሩን እንደመራ አረጋግጠናል። ግራ ቀኝን ያከራከሩትን ጭብጦች ከማስረጃ እና ከሕግ አንጻር አገናዘቦ ወሳኔ ከመስጠት አንጻርም አመልካች ባቀረቡት ክስ መሰረት አከራካሪው ቤት ለአሳቸው ጥቅም የተገዛ እና የቤቱ ባለሀብት መሆናቸውን እንዲሁም ተጠሪዎች ቤቱን የባለቤትነት መብት ሳይኖራቸው በጠባቂነት ይዘው አንለቅም ማለታቸውን በማስረጃ አለማስረዳታቸውን የቀረቡለትን ማስረጃዎች የመመርመርና የመመዘን ሥልጣኑን በአግባቡ ተጠቅሞና ተገቢውን ሕግ መሰረት በማድረግ የሥር ፍርድ ቤት አረጋግጧል።እንዲሁም የአከራካሪው ቤት ባለሀብቶች ተጠሪዎች እንደሆኑ የሥር ፍርድ ቤት የቀረቡለትን ማስረጃዎች መርምሮና መዘኖ አረጋግጧል።ስለሆነም የስር ፍርድ ቤት ለክርክሩ መነሻ የሆነው ቤት ተጠሪዎች ባለሀብት የሆኑበት እንደሆነ በማረጋገጥ ተጠሪዎች ቤቱን ሊለቁ አይገባም በማለት የአመልካችን ክስ ወድቅ በማድረግ

በሰጠው ወሳኔና በዚህ ወሳኔ ላይ የቀረበውን ይግባኝ ይግባኝ ሰሚው ችሎት በመሰረዙ ከክርክር አመራር ረገድም ሆነ ከሕግ አተገባበር አኳያ በዚህ ችሎት ደረጃ ሊታረም የሚችል የተፈጸመ ስህተት ባለመኖሩ ተከታዩን ወስኗል።

ወ. ሳ ኔ

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 210270 ላይ በቀን 23/02/2013ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር በመ/ቁጥር 200412 ላይ በቀን 18/06/2013ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ፀንተዋል።
2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ደረጃ ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ብለናል።

ትዕዛዝ

1. የወሳኔው ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ለግራ ቀኝም ግልባጭ ይሰጣቸዋል።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ የዕግድ ትእዛዝ ካለ ተነስቷል፤ ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 193067

ሐምሌ 30 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡- መስዛ አሸናፊ

ሰለሞን አረዳ

ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካቾች ፡- 1. መሀረት ወ/አማኑኤል

2. ፍቅሩ ደበበ

ተጠሪዎች፡- 1. ጌታቸው ይልማ

2. አልማዝ ይልማ

3. ፀደቀ ኃይሌ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የማይንቀሳቀስ ንብረት በስጦታ ለማስተላለፍ የሚደረግ ውል መከተል የሚገባውን ፎርማሊቲና ሕጋዊ ውጤቱን የሚመለከት ነው፡፡ ተጠሪዎች በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በአመልካቾች ላይ በመሰረቱት ክስ አመልካቾች ከሚችሉ እናታችን ወ/ሮ ስንቅነሽ ወልደአማኑኤል በወርስ የሚተላለፍልንን ቤት ይዘው በቀን 06/07/2009ዓ/ም በተደረገ የስጦታ ውል ሚች አስተላልፈውልናል በማለት የወርስ ሀብት አካል ሆኖ ሊጣራና ክፍፍል ሊፈጸምበት አይገባም በማለት ተቃዋሚዎች፡፡ሆኖም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 እና 881/2 በተደነገገው መሰረት በስጦታ ውሉ ላይ ለስጦታ አድራጊዎ መነበብ እንዳለበት የተመለከተው ሥርዓት የተፈጸመ ስለመሆኑ ውሉ አያሳይም፡፡የስጦታ ውሉ ተጠሪዎችን ከወርስ የሚነቅል ነው፡፡ እንዲሁም የስጦታ ውሉ ተደረገ በተባለበት ጊዜ የሚችሉ እድሜ ከ90 አመት በላይ ስለሆነ በስጦታ ውሉ ላይ ያለው ፊርማ አና ስም በሚችሉ እናታችን የተጻፈ አይደለም፡፡ስለሆነም የስጦታ ውሉ ፈራሽ ነው ተብሎ ይወሰንልን በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል፡፡

አመልካቾች ለክሱ በሰጡት መልስ የስጦታ ወሎን ሚች በምስክሮች ፊት ተነባባቸው ፈርመዋል። የስጦታ ወሎ በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት የተደረገ በመሆኑ የወሎን ይዘትና ፊርማውን ማስተባበል አይቻልም። ሚች ከመሞታቸው በፊት ባላቸው በንብረታቸው ላይ የመወሰን መብት ተጠቅመው በስጦታ ባስተላለፉት መሰረት የቤቱ ስመ ሀብት በቀን 17/09/2009 ዓ/ም በአመልካቾች ስም ተመዝግቦ የይዘታ ማረጋገጫ ካርታ ተሰጥቶናል። ሚች የስጦታ ወሎን ሲያደርጉ እድሜያቸው ከ80 ዓመት በላይ የማይሆን ቢሆንም እድሜያቸው 80 ወይም 90 ዓመት በመሆኑ የስጦታ ወሎን ተገንዝበው ሊፈርሙ አይችሉም ሊባል አይቻልም። ሰነዶችን ለማፈራረምና ለመመዝገብ ሥልጣን የተሰጠው የመንግስት አካል ሚች በስጦታ ወሎ ቤቱን ለማስተላለፍ ሙሉ ፍላጎት እንዳላቸው አረጋግጦ ወሎን ስለመዘገበ ከዚህ አኳያ የቀረበው ክርክር ተቀባይነት የለውም። ሚች በህይወት እያሉ ለአመልካቾች በስጦታ ስለተላለፉና ሚች ኑዛዜ ትተዋል የሚያሰኝ ነገር ባለመኖሩ ሚች በስጦታ ባስተላለፉት ንብረት ላይ የወርስ ጥያቄ ሊነሳ ስለማይችል ተጠሪዎች ከወርስ ተነቅለናል በሚል የሚያቀርቡት ክርክር ተቀባይነት የለውም የሚሉ መከራከሪያዎችን በማንሳት ክሱ ወድቅ እንዲሆን በመጠየቅ ተከራክረዋል።

ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 72640 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ እና የስጦታ ወሎን ከሕግ ጋር አገናዝቦ በመመርመር በቀን 19/02/2011 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ የስጦታ ወሎ የመጨረሻው ክፍል “ስጦታ አድራጊ ለስጦታ ተቀባይ ወደወና ፈቅደው ተስማምተው በወሎ የተጠቀሰውን መኖሪያ ቤት በስጦታ ሊያስተላልፉና በወሎም ላይ ሲፈራረሙ ማየታችንን በፊርማችን እናረጋግጣለን።” በማለት ምስክሮች ማረጋገጣቸውንና መፈረማቸውን የሚያሳይ ቢሆንም በወሎ ላይ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 እና 881/2 ስር በአስገዳጅነት በተደነገገው መሰረት የስጦታ ወሎ ስለመነበቡ በግልጽ የሰፈረ ነገር የለም። ሕጉ ኑዛዜው መነበብ አለበት የሚል ብቻ ሳይሆን የተነበበ ስለመሆኑም ተገልጾ መጻፍ አለበት የሚል በመሆኑ በሕጉ አግባብ በወሎ ላይ የመነበብ ስርዓት መፈጸሙን በሚያመለክት መልኩ አልተገለጸም። ወሎ በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት የተመዘገበ ቢሆንም ይህ አካል በሕጉ በጥብቅ የተደነገገውን መስፈርት ማስቀረት አይችልም። ወሎ በወል አዋዋይ ፊት መደረጉ ወሎ በሕጉ የተመለከተውን መስፈርት ማሟላት አለማሟላቱን ከመመርመር የሚያግድ አይደለም። በመሆኑም ሚች ወ/ሮ ስንቅነሽ ወ/አማኑኤል በቀን 06/07/2009 ዓ/ም በተደረገ የስጦታ ወል በአቃቂ ቃሊቲ ክፍለ ከተማ ወረዳ 06 ክልል ወስጥ የሚገኘውን የቤት ቁጥር 338 የሆነ መኖሪያ ቤት ለአመልካቾች በስጦታ ለማስተላለፍ ያደረጉት ወል በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 እና 881/2 ስር በተደነገገው እና በሰ/መ/ቁጥር 700057 ላይ በተሰጠው አስገዳጅ ትርጉም መሰረት የመነበብ ሥርዓት የተፈጸመበት ስለመሆኑ የተገለጸበት ስላልሆነ ፈርሷል በማለት ወስኗል።

አመልካቾች ከፍ ሲል በተመለከተው መሰረት በተሰጠ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበው ፍርድ ቤቱም ግራ ቀኙን በመ/ቁጥር 222201 አከራክሮ በቀን 28/09/2011 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ ኑዛዜ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 መሰረት ዋጋ እንዲኖረው በ2

ምስክሮች ፊት መደረጉ ብቻ በቂ ነው። በዚህ ድንጋጌ መሰረት ኑዛዜው ለምስክሮች መነበብ እንዳለበት እንደቅድመ ሁኔታ አልተደነገገም። በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ አዋጅ ቁጥር 922/2008 አንቀጽ 17(1/ሀ እና ሐ) ስር ተረጋግጦ የሚመዘገብ የስጦታ ወል በምስክሮች ፊት መነበብ እንዳለበት አላስቀመጠም። ይህም የሆነው ገለልተኛ የሆነው አካል በግልጽ የተደረገ ኑዛዜን ሲያረጋግጥ የኑዛዜውን ፍሬ ነገር ለምስክሮችም ሆነ ለተናዛዥ በመግለጽ(በማንበብ) ያረጋግጣል ተብሎ ስለሚጠበቅ ሕግ አውጪው በዚህ አግባብ የሚረጋገጠውን ሰነድ ለምስክሮች ማንበብ ይገባዋል ብሎ መደንገግ አላስፈለገውም። ስለዚህ ኑዛዜው በምስክሮች ፊት አልተነበበም ተብሎ ክርክር ሊቀርብበት የሚገባ አይደለም። ከዚህ አኳያ በአዋጅ ቁጥር 922/2008 ላይ የተደነገገው ግልጽ ነው። ይህ አዋጅ ከፍትሐ ብሔር ሕግ በኋላ የወጣ ሕግ በመሆኑ በሁለቱ ሕጎች መካከል ተቃርኖ ካለ የፍትሐ ብሔር ሕግ ተፈጻሚነት አይኖረውም። ስለሆነም የስጦታ ወሎ በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት የተደረገ ስለሆነና ስለኑዛዜ ከተደነገገው አንጻር የሚታይበት ምክንያት ስለሌለ የስር ፍርድ ቤት ወሎ የፍትሐ ብሔር ሕግ ያስቀመጠውን ፎርማሊቲ አላሟላም በማለት እንዲፈርስ መወሰኑ ተገቢ አይደለም ሲል የስር ፍርድ ቤትን ወሳኔ ሽሯል።

በመቀጠል ተጠሪዎች ይግባኝ ለፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት አቅርበው ችሎቱም በመ/ቁጥር 179562 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 29/07/2012ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ በአከራካሪው ወል ላይ ስጦታ አድራጊዋ ተነበላቸው የፈረሙ ስለመሆኑ በግልጽ የሚያሳይ ሀረግ የለም። ወሎ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ስር ኑዛዜው በተናዛዥ ፊት መነበብ አለበት ተብሎ የተደነገገው ሥርዓት የተፈጸመበት አይደለም። ወሎ በወል አዋዋይ ፊት መደረጉ በሕግ በአስገዳጅነት የተደነገገውን ይህንን ሥርዓት የሚያስቀር ካለመሆኑም በተጨማሪ ለስጦታ ሰጭዋ የተነበበ ስለመሆኑ በሰነዱ ላይ አልተገለጸም የሚል ክርክር ከማቅረብ የሚከለክል አይደለም። እንዲሁም የስጦታ ወሎ ስጦታ ሰጭ በህይወት እያሉ የሚፈጸም መሆኑም የሕጉን መስፈርት እንዳያሟላ የሚያደርግ አይደለም። ስለሆነም የስጦታ ወሎ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ስር በተደነገገውና በሰ/መ/ቁጥር 107020፣147331 እና 70057 ላይ በተሰጠው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም መሰረት በስጦታ ሰጪዋ ፊት ስለመነበቡ ስለማያሳይ በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ወሎ እንዲፈርስ መወሰኑ ተገቢ ነው። በማለት የከፍተኛ ፍርድ ቤትን ወሳኔ በመሻር ወስኗል። አመልካቾች ለዚህ ችሎት በቀን 15/11/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረቡት ይግባኝ ሰሚው ችሎት የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው። በሚል ሲሆን የአቤቱታቸው አጭር ይዘት የሚከተለው ነው።

ስጦታ ሰጭዋ በህይወት እያሉ ስመ ሀብቱ ወደ አመልካቾች ስም ዞሮ ተመዝግቧል። ስጦታ ሰጭዋ በሞቱበት ጊዜ ቤቱ በእጃቸው ስላልነበረ የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881 እና 2443 ተፈጻሚነት የለውም። እነዚህ ድንጋጌዎች ተፈጻሚነት የሚኖራቸው ስጦታ ሰጭዋ የስጦታ ወሎ የሚፈጸመው እኔ ከሞትኩ በኋላ ነው። በሚል ያደረጉት ስጦታ ቢሆን ነበር። ስጦታ አድራጊ በህይወት እያለ የሚፈጸም የስጦታ ወል

ከሆነና የንብረቱ ስመ ሀብት ወደ ስጦታ ተቀባይ የዞረ ከሆነ ስለኑዛዜ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881 የተደነገገው ተፈጻሚነት የለውም በማለት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 61421(ቅጽ 10) የሕግ ትርጉም ሰጥቶበታል። በዚህ መሰረት አከራካሪው ወል በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ በመሆኑ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 መሰረት በሁለት ምስክሮች ፊት የተደረገ ወል ከሆነ በቂ ነው። በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ስር የተደነገገው ተፈጻሚነቱ በወል አዋዋይ ፊት ላልተደረገ(በተለምዶ የመንደር ወል በሚባለው አካሄድን ለተደረገ የስጦታ(ኑዛዜ)) ብቻ ነው። የስጦታ ወሎ በተደረገበት ጊዜ ስጦታ ሰጭ በንብረታቸው ላይ የመወሰን መብታቸውን ተጠቅመው ለአመልካቾች ሲያስተላልፉ በምስክሮች ፊት ፈቃዳቸው ተጠይቆና ተረጋግጦ የተመዘገበ ወል ሆኖ እያለ ስለመነበቡ የሚገልጽ ሀረግ በወሎ ላይ ባለመገለጹ ብቻ ኑዛዜው ፈራሽ ሊሆን እንደማይችል በሰ/መ/ቁጥር 17429(ቅጽ 2) ላይ አስገዳጅ ትርጉም ተሰጥቶበታል። በአዋጅ ቁጥር 922/2008 አንቀጽ 17/ሀ መሰረት የተደረገ የስጦታ ወል ሕጋዊነቱ ተረጋግጦ የተመዘገበ ስለሆነ ወይም ይዘቱና ፊርማው እምነት የሚጣልበት ስለሆነ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 መሰረት የመነበብ ስርዓት አያሟላም ተብሎ ይዘቱ ሊስተባበልና ሊፈርስ የሚገባ አይደለም ተብሎ ይግባኝ ሰሚው ችሎት በሰጠው ወሳኔ የተፈጸመው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ታርጦ የስር ክፍተኛ ፍርድ ቤት የሰጠው ወሳኔ ይፅናልን በማለት አቤቱታቸውን አቅርበዋል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ ሚች ለአሁን አመልካቾች ያደረጉት የስጦታ ወል በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ መሆኑ ባልተካደበት ሁኔታ ሚች በህይወት እያሉ ስመ ሀብቱ የተዛወረን ቤት የስር ፍርድ ቤት ፎርማሊቲ አያሟላም በማለት ወሎ ፈራሽ ሊሆን ይገባል ሲል የወሰነበት የሕግ አግባብ ተጠሪዎች ባሉበት እንዲመረመር ትእዛዝ በመስጠቱ ተጠሪዎች በቀን 17/02/2013 ዓ/ም የተጻፈ በአጭሩ የሚከተለውን መልስ አቅርበዋል።

አመልካቾች ሚች በህይወት እያሉ በስጦታ ንብረታቸውን አስተላልፈውልናል በማለት ያነሱት ክርክር ተጠሪዎች የማናወቀውና አዲስ ክርክር በመሆኑ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 329 ላይ የተደነገገውን የሚቃረን በመሆኑ ተቀባይነት ሊኖረው አይገባም። ተጠሪዎች የስጦታ ወል መኖሩን ያወቅነው ወርስ በተጣራበት ጊዜ ነው። የስጦታ ወሎ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443፣881/2 እና 882 ስር የተደነገገውን ፎርማሊቲ የማያሟላ በመሆኑ ፈራሽ ነው ተብሎ መወሰኑ ሕግን መሰረት ያደረገ ስለሆነ የተፈጸመ ስህተት የለም። እናታችን በህይወት እያሉ የቤቱ ስመ ሀብት ወደ አመልካቾች ስም ዞሮ የተመዘገበው የስጦታ ወሎ ሕጉ ያስቀመጠውን ፎርማሊቲ ባላሟላበት ሁኔታ በመሆኑና ተጠሪዎችም የወርስ ሀብቱን እንዳንካፈል በማሰብ ከቅን ልቦና ውጭ ያደረጉት በመሆኑ ስመ ሀብቱ በአመልካቾች ስም ዞሮ መመዘገቡ የሕጉን ፎርማሊቲ የማያሟላ ወል እንዳይፈርስ የሚከለክል አይደለም። ስለሆነም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 መሰረት የስጦታ ወሎ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881-883 ስር የተደነገገውን ፎርማሊቲዎች ማሟላት እንዳለበት በአስገዳጅነት የተደነገገውን ለክርክሩ መነሻ የሆነው የስጦታ ወል እንደማያሟላ ተረጋግጦ የተወሰነ በመሆኑ የተፈጸመ ስህተት የለም ተብሎ የሰበር አቤቱታው ወድቅ ይደረግልን

በማለት ተከራክረዋል። አመልካቾችም በቀን 14/03/2013 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክረዋል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም ሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል ከያዘው ጭብጥ አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን ከግራ ቀኝ ክርክር፣ከዚህ ቀደም ከጉዳዩ ጋር በተያያዘ በሰበር ሰሚ ችሎት ከተሰጠ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም እና አግባብነት ካለው ሕግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናኘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም ሚች ወ/ሮ ስንቅነሽ ወ/አማኑኤል በአቃቂ ቃሊቲ ክፍለ ከተማ ወረዳ 06 ክልል ወስጥ የሚገኘውን የቤት ቁጥር 338 የሆነ መኖሪያ ቤታቸውን በቀን 06/07/2009ዓ/ም በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት ፊት ተረጋግጦ በተመዘገበ የስጦታ ወል ለአመልካቾች በስጦታ ለማስተላለፍ ወል መዋዋላቸውን ማስረጃ የመመዘን ሥልጣን የተሰጣቸው የስር ፍርድ ቤቶች ከግራ ቀኝ ክርክርና ማስረጃዎች የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው።አንዲሁም ሚች ወ/ሮ ስንቅነሽ ወ/አማኑኤል ከዚህ አለም በሞት የተለዩት በቀን 05/06/2010ዓ/ም መሆኑን፣ተጠሪዎች የሚች ወራሾች መሆናቸውን ያረጋገጡት በቀን 17/07/2010ዓ/ም እንደሆነና የስጦታ ወሉን ተከትሎ በሚች ስም የነበረው ቤት ወደ አመልካቾች ስም ዞሮ ተመዝግቦ ለአመልካቾች የይዘታ ማረጋገጫ ካርታ የተሰጣቸው በቀን 17/09/2009ዓ/ም እንደሆነ ከስር የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መዝገብ ተመልክተናል።ግራ ቀኝን ያከራከረውና የዚህን ችሎት የሕግ ትርጉም የሚሻው ጭብጥ ሚች ወ/ሮ ስንቅነሽ ወ/አማኑኤል መኖሪያ ቤታቸውን ለማስተላለፍ ያደረጉት የስጦታ ወል በስጦታ ሠጭዋና በምስክሮች ፊት ካልተነበበና በወሉ ላይ የማንበብ ሥርዓት ስለመፈጸሙ ያልተመለከተ ከሆነ ሕጋዊ ወጤቱ ምን ሊሆን ይገባል? ከዚህ ጋር በተያያዘ ተፈጻሚነት ያላቸው ሕጎች ትክክለኛ ትርጉም ምን ሊሆን ይገባል? የሚሉ ናቸው።

ለክርክሩ መነሻ በሆነው የስጦታ ወል ላይ የወሉ ጉዳይ የሆነው የማይንቀሳቀስ ንብረት በስጦታ ማስተላለፍ በመሆኑ በፍትሐ ብሔር ሕጉ ቁጥር 2443 ስር በተደነገገው የስጦታ ወል ፎርም ሥርዓት መሰረት መፈጸም ይኖርበታል።በዚህ ድንጋጌ ላይ የማይንቀሳቀስ ንብረት ስጦታ ወል የሚፈጸምበት ፎርም በሚከተለው መሰረት ተደንግጓል።

ቁ.፪ሺ.፬፻፵፫ የስጦታ ሥርዓት ፎርም(፩) የማይንቀሳቀስ ንብረቶች

“የማይንቀሳቀስ ንብረት ወይም የማይንቀሳቀስ ንብረት ላይ መብትን የሚሰጥ ስጦታ በግልጽ በሚደረግ ኑዛዜ አሠራር ዐይነት ካልተደረገ ፈራሽ ነው።”

የሕጉ የእንግሊዝኛው ቅጽ Art. 2443 - Form — 1. Immovabes

“A donation relating to an immovable or a right on an immovable shall be of no effect unless it is made in the form governing the making of a public will (Art. 881-883).”

ከላይ ይዘቱ የተመለከተውን ድንጋጌ አፈጻጸምና ትርጓሜ ከመመልከታችን በፊት ስለስጦታ ምንነት መመርመሩ ተጠቃሹ ድንጋጌ ሊኖረው የሚገባውን ትክክለኛ አፈጻጸምና ትርጉም(Application and interpretation) ላይ ለመድረስ ጠቃሚ ይሆናል።ከስጦታ ወል ሕግ(Law of Contracts of Donation) ጽንሰ ሀሳብና በዘርፉ ከተጻፉ ድርሳናት እንደምንገነዘበው ስጦታ ሁለት ገጽታዎች አሉ።ይሄውም ስጦታ ሰጪው በህይወት እያለ ስጦታ ተቀባዩ የተሰጠውን ንብረት የግል አድርጎ እንዲጠቀም መብት የሚሰጥ ስጦታ ዐይነት በላቲን donation inter vivos (የቁም ኑዛዜ) ተብሎ የሚታወቀው አንደኛው ነው። ይህም ስጦታ ሰጭ በህይወት እያለ በንብረቱ ላይ ያለውን የመወሰን ወይም ከሁሉ የሰፋ የባለቤትነት መብት በመጠቀም ለፈለገው ሰው ንብረቱን የሚያስተላልፍብትን ሥርዓት የሚመለከት ነው።ሁለተኛው ዐይነት ደግሞ ስጦታ ሰጪው ከዚህ ዓለም በሞት ሲለይ ተፈጻሚ የሚሆን [የ]ስጦታ [ወል] በላቲን donation mortis causa በሚል የሚታወቀው ነው። ይህም አንድ ሰው ሲሞት ንብረቱን የሚወስደውን ወይም የሚወርሰውን ሰው ከወዲሁ በስጦታ ወል የሚወስንበት ሥርዓት ሲሆን ስጦታ ተቀባዩ ስጦታ በተደረገለት ንብረት ተጠቃሚ መሆን የሚጀምረው ስጦታ ሰጪው መሞቱን ተከትሎ በመሆኑ እንደ ኑዛዜ ስጦታ የሚቆጠር ነው።እንዲሁም ይህ ሁለተኛው ዐይነት የስጦታ ወል የሚቸን ሀሳብ በአግባቡ ተግባራዊ ከማድረግ (executing the will of the deceased) አንጻር እና ስጦታ ያልተደረገላቸው የሚቸ ወራሾች ሊኖራቸው የሚችሉው የወርስ መብት ከግምት እየገባ በወርስ ሕጉ መሰረት ሚቸ ያደረገው የስጦታ ወል አፈጻጸም ሊመረመር ስለሚችል በእንዲህ አይነት ስጦታ የስጦታ ሰጭው መብት በአንጻራዊነት በሕግ በተመለከተው ምክንያት ሊገደብ የሚችል ነው።

ይህንን አጠቃላይ የስጦታ ጽንሰ ሀሳብ ይዘን ከላይ ይዘቱ የተመለከተውን ድንጋጌ እንመልከት።በአገራችን ስጦታንና ኑዛዜን የሚገዙ ድንጋጌዎች በፍትሐ ብሔር ሕጉ በሁለት የተለያዩ ዘርፎች ተደንግገዋል። በፍትሐ ብሔር ሕጉ ከቁጥር 2427 እስከ 2470 ስለ ስጦታ በጠቅላላው የተደነገገ ሲሆን በፍትሐ ብሔር ሕጉ አንቀጽ (Title) አምስት ስር ስለወርስ በጠቅላላው እና በተለይ ደግሞ በክፍል 3 ከቁጥር 857 ጀምሮ ባሉ ድንጋጌዎች ስለኑዛዜ ተደንግገዋል።ከላይ ይዘቱ የተመዘገበው የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 ክርዕሱ ጀምሮ የማይንቀሳቀስ ንብረት በስጦታ ሲተላለፍ ወሎ መደረግ ስላለበት ፎርም በጠቅላላው የሚመለከት መሆኑን በግልጽ የሚያሳይ ነው።በድንጋጌው ላይ የተመለከተውን ፎርም መከተል ያለበት የትኛው ዐይነት የስጦታ ወል ነው የሚለውን ድንጋጌው ልዩነት አለማስቀመጡንም የድንጋጌው ይዘት ያሳያል። ይህም ስጦታ ሰጭ በህይወት እያለ ተፈጻሚ የሚሆነውን የስጦታ አይነት (donation inter vivos) በተመለከተ የሚደረግ ወልም ሆነ ስጦታ ሰጭ ከሞተ በኋላ

ተፈጻሚ የሚሆነውን ስጦታ (donation mortis causa) በተመለከተ የሚደረግ ውል በድንጋጌው ላይ በተመለከተው መሰረት በግልጽ ለሚደረግ ኑዛዜ በፍ/ብ/ሕግ ክቁጥር 881 እስከ 883 የተደነገገውን ተከትሎ መደረግ እንዳለበት በአስገዳጅነት መደንገጉን የሚያሳይ ነው። በዚህ መልኩ ጥብቅ የሆነ የውል አደራረግ ሥርዓት የተደነገገበት ምክንያት ስጦታ ሰጭ ያለዋጋ ስጦታ ወይም ችሮታ በማድረግ ሀሳብ(without consideration) ንብረቶቹን (ከንብረቶቹ አንዱን) ለመስጠት ግዴታ የሚገባበት በመሆኑ ውሉ የስጦታ ሰጭውን ፈቃድ (ፍላጎት) በማያሻማ መልኩ የሚገልጽ መሆኑን ለማረጋገጥ እንዲያስችል ለማድረግ ካለው ዓላማ ነው።

በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 የተደነገገው ሁለቱም ዐይነት የስጦታ ውል መከተል ስላለበት ፎርም የተደነገገ መሆኑን ተመልክተናል። በዚህ ድንጋጌ መሰረት ለሁለቱም ዐይነት ስጦታ ውል በተመሳሳይ ሁኔታ ተፈጻሚ የሚሆኑት በፍትሐ ብሔር ሕግ ስለኑዛዜ በሚመለከተው ክፍል ውስጥ ካሉ ድንጋጌዎች መካከል በግልጽ ስለሚደረግ ኑዛዜ ፎርም ክቁጥር 881 እስከ 883 ድረስ የተመለከቱት ሲሆኑ ከእነዚህ ድንጋጌዎች በስተቀር ኑዛዜን የሚገዙ ሌሎች ድንጋጌዎች ስጦታ ሰጭ በህይወት እያለ ተፈጻሚ የሚሆነውን የስጦታ ዐይነት (donation inter vivos) በተመለከተ ተግባራዊ የሚሆኑ አይደሉም።ይህንን ድምዳሜ የሚያጠናክረው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2428 ላይ በሞት ምክንያት የሚደረጉ ስጦታዎች (donation mortis causa) በሚል ርዕስ ስር “ሰጪው ሲሞት ይፈጻማሉ ተብለው በተወሰኑት ስጦታዎች ላይ ስለኑዛዜ የተነገሩት ድንጋጌዎች ተፈጻሚዎች ይሆናሉ።”በሚል መደንገጉ ነው።በመሆኑም ስጦታ ሰጭ በህይወት እያለ ተፈጻሚ የሚሆነውን የስጦታ ውል ፎርም (forms of donation inter vivos) በተመለከተ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881-883 ድረስ የተደነገጉ ድንጋጌዎች ተፈጻሚ ሲሆኑ በሌሎች ይሄኛውን የስጦታ ውል በሚመለከቱ ጉዳዮች ላይ ተፈጻሚ የሚሆኑ ድንጋጌዎች በፍ/ብ/ሕግ በቁጥር 2427 እና ተከታዮቹ ስለስጦታ የተደነገጉት ናቸው።

ቀጥሎ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር ክቁጥር 881 እስከ 883 ስር በግልጽ ለሚደረግ ኑዛዜ (ከዚህ በኋላ ኑዛዜ ተብሎ የተገለጸው እንደነገሩ ሁኔታ የስጦታ ውልንም የሚመለከት ነው) ከተቀመጡ የፎርም ሥርዓቶች መካከል ከተያዘው ጉዳይ ጋር በተያያዘ ትርጉም ለሚሹ ድንጋጌዎች አጽንኦት ሰጥተን እንመረምራለን። በፍ/ብ/ሕግ ክቁጥር 881 እስከ 883 ድረስ ባሉ ድንጋጌዎች በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ ማሟላት ያለባቸው ናቸው ተብለው የተጠቀሱ መስፈርቶች፡- 1)ኑዛዜው በጽሁፍ መደረግ ያለበት ስለመሆኑ(የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/1 ይመለከተዋል)፤2) ስለምስክሮች ብዛት፣ችሎታ እና ስለተናዛዥና ስለምስክሮች ፊርማ(የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881(1 እና 3)፤882 እና 883 ይመለከቷል)፤ 3) ኑዛዜው በተናዛዥና በአራት ምስክሮች ፊት መነበብና ይኸው ሥርዓት መፈጸሙንና የተፈጸመበትን የሚያመላክት መሆን ያለበት ስለመሆኑ(በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ይመለከቷል) እንዲሁም 4) እነዚህን መስፈርቶች አለማሟላት ስለሚያስከትለው ውጤት ተደንግጓል።ምንም እንኳን በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ በውል አዋቃይ ፊት

እንዲደረግና እንዲመዘገብ (Authentication) ሕግ ባያስገድድም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 ስር እንደተመለከተው በግልጽ የተደረገው ኑዛዜ በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ እንደሆነ ኑዛዜው በሁለት ምስክሮች ፊት የተደረገና የተፈረመ ከሆነ በቂ ሲሆን ከዚህ ወጭ በሆነ አኳኋን በተለምዶ የመንደር ወል በሚል በሚገለጸው አኳኋን የተደረገ ከሆነ ግን ኑዛዜው(የስጦታ ወ.ሉ) በአራት ምስክሮች ፊት ተደረጎ በአራቱም ምስክሮች የተፈረመ መሆን አለበት።

ሌላው ትርጉም የሚሻው ነጥብ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ስር ኑዛዜው በተናዛዥና በአራት ምስክሮች ፊት መነበብና ይኸው ሥርዓት መፈጸሙንና የተፈጸመበትን የሚያመለክት መሆን አለበት የሚለው መስፈርት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 መሰረት በወል አዋዋይ ፊት ለተደረገ ግልጽ ኑዛዜ ጭምር ሊፈጸም የሚገባ ሥርዓት ነው ወይስ አይደለም የሚለው ነው። አንድን ሕግ ተግባራዊ ለማድረግ ወይም ለመተርጎም ጥቅም ላይ የሚውሉ የተለያዩ መርሆዎች፣ ዶክትሪኖችና ቴክኒኮች ያሉ ሲሆን የሕጉን ቃላት በቀጥታ ተግባራዊ ማድረግ (Textualism) ተብሎ የሚታወቀውን የአተረጓጎም አካሄድ የሚከተሉ ዳኞች (ፍርድ ቤቶች) ሕግ አወጪው አካል ያወጣቸውን ሕግጋት ሕጎቹ በወጡበት ጊዜ ያላቸውን ሁኔታ ታሳቢ በማድረግ ተፈጻሚ ማድረግ አለባቸው እንጂ ሕግ አወጪው በቃላቶቹ ለማስተላለፍ የፈለገውን ዓላማ መፈለግ የለባቸውም የሚል አስተሳሰብ የሚከተሉ ናቸው። ሌላው የሕግ አተረጓጎም አካሄድ ዓላማዊነት (Purposeivism) ተብሎ የሚታወቀው ሲሆን ይህንን ዘዴ ተከትለው ሕግ የሚተረጎሙ ዳኞች(ፍርድ ቤቶች) ትርጉም የሚያስፈልጋቸውን ሕግጋት ሲተርጉሙ ሕግ አወጪው ሕጉን ሲያወጣ የነበረው ሀሳብና ሊያሳካ የፈለገው ዓላማ ምን እንደሆነ አወቀው መተርጎም አለባቸው የሚለውን ኃላፊነት መወጣት አለባቸው የሚለውን ታሳቢ ያደርጋሉ።ይህንንም ኃላፊነት ለመወጣት ማንኛውም ሕግ የራሱ የሆነ ዓላማ ይዞ የሚወጣ በመሆኑ ዳኞች የሚተረጎሙትን ሕግ ቃላቶች፣ አወድ፣ የጉዳዩን ምንነት፣ ወጤት እና የሕጉን መንፈስ ተከትለው ወደ ሕግ አወጪው ዓላማ የሚያደርስ ትርጉም መስጠት አለባቸው ይላሉ።በዋናነት የሚጠቀሱ የሕግ አተረጓጎም እነዚህ ቢሆኑም ከዓላማዊነት አተረጓጎም ጋር ተቀራራቢ ወጤት ያለው ቴሌሎጅካል የሕግ አተረጓጎም(teleological interpretation of law) እና ሌሎች የሕግ አተረጓጎም ሥርዓቶች መኖራቸውም የሚታወቅ ነው።

እንደሚታወቀው በኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ሕገ መንግስት አንቀጽ 79/1 ስር እንደተደነገገው በአገራችን የዳኝነት ሥልጣን የፍርድ ቤቶች በመሆኑ ዳኝነት በተጠየቀበት ጉዳይ ላይ አግባብነት ያለውን ተፈጻሚ ሕግ ለይቶ በቀጥታ ተግባራዊ ማድረግም ሆነ ለሕጉ ትርጉም መስጠት ባስፈለገ ጊዜ ሕጎችን በመተርጎም ዳኝነት መስጠት የፍርድ ቤቶች ሥራ ነው። ሕግ መተርጎም ማለት ለአንድ ሕግ ምክንያታዊ በሆነ መልኩ ፍቺ መስጠት ማለት ነው።በአገራችን ዳኞች ሕግን ሲተረጎሙ መከተል ስላለባቸው መርሆዎችና ዘዴዎች ወጥ በሆነ መልኩ የወጣ ሕግ ባይኖርም በተለያዩ ሕጎች ላይ በተበታተነ መልኩ የተደነገገውን(ለአብነት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1733-1737) በዳኝነት ሥራ በተግባር የዳበረውን (Judicial jurisprudence) መሰረት በማድረግ ትርጉም የማያሻቸው ሕጎች ሲሆኑ በቀጥታ ተግባራዊ በማድረግ

ትርጉም የሚፈልጉትን ደግሞ ሕግ ፊደል ብቻ ሳይሆን ፊደልና መንፈስ (letter and spirit) መሆኑን ታሳቢ ባደረገ መልኩ ፊደሉን ብቻ ሳይሆን መንፈሱንም የተከተለ እንዲሆን በማድረግ የሕግ አተረጓጎም ዘዴዎችን በየሚዛናቸው በማየት ሲተረጎም ይስተዋላል።ይህ ሰበር ሰሚ ችሎት እስከአሁን በሰጠው የሕግ ትርጉሞች ላይ በአብዛኛው በዚህ መልኩ ትርጉም ለሚፈልጉ ሕግጋት ትርጉም ሲሰጥ ቆይቷል፤እየተሰጠም ይገኛል።የተያዘውም ጉዳይ በዚሁ አግባብ ተመርምሯል።

በያዝነው ጉዳይ ላይ ትርጉም ከሚሹ የሕግ ድንጋጌዎች ጋር በተያያዘ አስቀድሞ በሰበር ሰሚ ችሎት የተሰጡ ትርጉሞችን የተመለከትን እንደሆነ በሰ/መ/ቁጥር 70057(ቅጽ 13 ላይ እንደታተመው) ላይ በተሰጠ የሕግ ትርጉም የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/1 ተከታይ ሆኖ የተደነገገ በመሆኑና በወል አዋዋይ ፊት ለሚደረግ ግልጽ ኑዛዜ ስለመነበብ ሥርዓት የተደነገገው በኋለኛው ድንጋጌ አስፈላጊ አይሆንም ተብሎ ስላልተደነገገ በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ ኑዛዜ ቢሆን እንኳን በተናዛዥና በምስክሮች ፊት ኑዛዜው ስለመነበብ በሰነዱ ላይ ካልተመለከተ ኑዛዜው ፈራሽ ነው በማለት ወስኗል። በሰ/መ/ቁጥር 147331 ላይም ተመሳሳይ ትርጉም ተሰጥቷል።በሌላ በኩል ደግሞ በሌሎች በሰ/መ/ቁጥር 17429(ቅጽ 2 ላይ እንደታተመው) እና በሰ/መ/ቁጥር 22712(ቅጽ 4 ላይ እንደታተመው) ሕጉ ኑዛዜ መነበብ አለበት ብሎ ያስቀመጠበት ዓላማ ኑዛዜው በሚነበብበት ወቅት የተናገረው ፈቃድ መሟላቱን ማረጋገጥ እንዲቻል በመሆኑ በኑዛዜው ላይ ስለመነበብ ባይገለጽም በኑዛዜው ላይ “ሲናዘዙ ሰምተናል፤አይተናል” በሚል የተገለጸው አገላለጽ ምስክሮች ያዩትና የሰሙት ኑዛዜው ሲደረግና የተጻፈው ሲነበብ ነው ተብሎ ሊገመትና ለኑዛዜው ወጤት ሊሰጠው ይገባል የሚል ትርጉም ተሰጥቷል።

እንዲሁም ከቁም ኑዛዜ (ከስጦታ ወል)ጋር በተያያዘ በሰ/መ/ቁጥር 32337(ቅጽ 5 ላይ እንደታተመው) ለክርክሩ መነሻ የሆነው የቁም ኑዛዜ (donation inter vivos) በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ በመሆኑ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 መሰረት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 ስር የተደነገገውን ፎርማሊቲ የሚያሟላ ነው በሚል ትርጉም ተሰጥቷል።

ስለአንድ ጉዳይ ለተደነገገ ድንጋጌ ትርጉም ሲሰጥ የሚሰጠው ትርጉም የተለያየ ሳይሆን ካሉት የተለያዩ ትርጉሞች ውስጥ ለድንጋጌው ህይወት ለሰጡት ቃላትም ተገቢውን ዋጋ በመስጠት ሕጋዊ ተቀባይነት ያለውንና ወደ ግቡ የሚያደርስ ትርጉም መስጠት ይገባል። የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 መስፈርት የተደነገገው በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ ወይም ደግሞ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 ላይ በተደነገገው መሰረት ሁለቱም ዐይነት ስጦታ ሲደረግ የስጦታ ወሎ ሊከተል የሚገባው ፎርም አካል ሆኖ የተደነገገ ነው።በዚህ መልኩ ስለፎርም ለተደነገገው ድንጋጌ ትርጉም ሲሰጥ ቃላቱን ብቻ ሳይሆን በድንጋጌው በተካተቱ ቃላት ለማሳካት የተፈለገውን ዓላማ ከግብ በሚያደርስ መልኩ ወጥ የሆነና በአግባቡ ጥቅም ላይ ሊውል የሚችል ትርጉም ሊሰጥ ይገባል።በተጨማሪም ከዚህ ድንጋጌ አፈጻጸም ጋር በተያያዘ

በተለይም ኑዛዜ ወይም የስጦታ ወል በሕግ ሥልጣን በተሰጠው አካል ወይም ወል አዋዋይ ፊት የተደረገ በሆነ ጊዜ ከዚህ ድንጋጌ ጋር ግንኙነት ያለው በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ አዋጅ ቁጥር 922/2008 እና ይህንን አዋጅ ተግባራዊ ሲያደርግ የሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ኤጀንሲ የሚከተለው አሰራር ከግምት ገብቶ ሊመረመር ይገባል።

እንደሚታወቀው ኑዛዜ እና የስጦታ ወል በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1723/1 ስር በተደነገገው መሰረት የግድ በወል አዋዋይ ፊት እንዲደረጉ የማይጠበቅባቸው የወል አይነቶች ናቸው። ስለኑዛዜና ስለስጦታ ወል ሕጉ ባስቀመጠው ፎርም ላይ በተለይም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ስር “ኑዛዜው መነበብ እንዳለበትና ይኸው ስለመፈጸሙ በኑዛዜው ሰነድ ላይ መመልከት አለበት” የሚለው መስፈርት የተቀመጠበት ዓላማ በኑዛዜው ወይም በስጦታ ወሉ ላይ የሰፈረው ቃል የተናዛዥ ወይም የስጦታ ሰጭው መሆኑን በመቆጣጠር ፈቃዱን ያለአንክን መስጠቱን ማረጋገጥ ይቻላል በሚል ዓላማ ነው። ይህንን ዓላማ ለማሳካት የተቀመጠው መስፈርት በወል አዋዋይ ፊት ያልተደረገ ኑዛዜ ወይም የስጦታ ወል ሲሆን ኑዛዜው ወይም የስጦታ ወሉ በተናዛዥ (በስጦታ ሰጭ) እና በአራት ምስክሮች ፊት ካልተነበበና ይኸው ሥርዓት መፈጸሙ በኑዛዜ ሰነዱ ወይም በስጦታ ወሉ ላይ ካልተመለከተ በሰነዱ ላይ የሰፈረው ቃል የተናዛዥ(የስጦታ ሰጪው)መሆኑ ሊረጋገጥ የሚችልበት መንገድ ስለማይኖር በጥብቅ ተግባራዊ ሊደረግና ይኸው ሥርዓት ካልተፈጸመም ኑዛዜው ወይም የስጦታ ወሉ ፈራሽ ሊሆን ይገባል።

በሌላ በኩል ኑዛዜ ወይም የስጦታ ወል በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ እንደሆነ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ስር የተደነገገው የፎርም አካል የሆነው መስፈርት ሲሆን በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ አዋጅ ቁጥር 922/2008(በቀድሞው የሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ አዋጅ ቁጥር 334/1995/በአዋጅ ቁጥር 467/1997 እንደተሻሻለው በተመሳሳይ እንደተመለከተው) ዓላማና በአዋጁ ዝርዝር ድንጋጌዎች አንድን ሰነድ ለማረጋገጥ ከተዘረጋው ሥርዓት ጋር ተገናዝቦ መታየት አለበት።በዚህ አዋጅ መግቢያ ላይ እንደተመለከተው...በሰዎች መካከል የሚደረጉ ማኅበራዊ፣ኢኮኖሚያዊና ሌሎች መስተጋብሮችን በሚመለከት የሚፈጸሙ የወል እና ሌሎች ግንኙነቶችን በሕግ አግባብ በማረጋገጥ እምነት የሚጣልበት ሰነድ ማመንጨት በአዋጁ በተዘረጋው ሥርዓት ለማሳካት የታለመ ዓላማ ነው።

በተጨማሪም በዚህ አዋጅ አንቀጽ 7/3 ስር እንደተመለከተው ማንኛውም ሰነድ የማረጋገጥና የመመዘገብ ተግባር እንዲፈጽም በአዋጁ ሥልጣን የተሰጠው አካል የዜጎችን የግል ንብረት የማፍራት፣የመጠቀም እና በሕጋዊ መንገድ የማስተላለፍ መብቶችን በማስከበር የፍትሕ ሥርዓቱን በማገዝ የሕግ የበላይነትን የማስጠበቅ ዓላማ ከግብ የማድረስ ኃላፊነት አለበት።በዚህ አዋጅ አንቀጽ 2(2 እና 5) ፣8/5 እና 10/2 ስር ሰነድ አረጋጋጩ አዲስ ሰነድ በአዘጋጁ ወይም ጉዳዩ በሚመለከተው ሲፈረም ማየትና ይኸው መፈጸሙን ማረጋገጥ ወይም በትክክል መስፈሩን በማረጋገጥ እንዲፈረም ማድረግ ፣ለመረጋገጥ የሚቀርቡ ሰነዶችን ሕጋዊነት ማረጋገጥ እንዲሁም በአዋጁ አንቀጽ 17 ስር የተደነገገው እንደተጠበቀ

ሆኖ አግባብ ባላቸው ሕጎች የተደነገገውን ሥርዓት መከተል የሰነድ አረጋጋጫ ተግባርና ኃላፊነት እንደሆነ ተደንግጓል። በተጨማሪም ሰነድ አረጋጋጫ ሰነድ ከማረጋገጡና ከመመዘገቡ በፊት የሰነዱን ይዘት የመለወጥ ወይም የማስለወጥ ሥልጣን ባይኖረውም የሰነዱን ይዘት ትክክለኛነት የማረጋገጥና የሰነዱ ይዘት ሕግንና ሞራልን የማይቃረን መሆኑን የማረጋገጥ ኃላፊነት እንዳለበት በአዋጁ አንቀጽ 13 ላይ የተደነገገው ያሳያል።

ሰነድ አረጋጋጫ ከላይ በተጠቀሰው መሰረት የማረጋገጥ ኃላፊነቱን በአግባቡ ይወጣል በሚል እምነት ሕግ አወጪው በአዋጁ አንቀጽ 17 ስር የስጦታ ወል ወይም ኑዛዜ የማረጋገጥና የመመዘገብ ተግባር በሚፈጸምበት ጊዜ ሁለት ምስክሮች እንዲፈረሙ ማድረግ እንደሚገባ ከመደንገጉ በስተቀር በዚህ በአዋጁ አንቀጽ 17 ላይ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 በተደነገገው መሰረት ሰነድ አረጋጋጭ “ኑዛዜ መነብብ እንዳለበትና ይኸው ስለመፈጸሙ በኑዛዜው ሰነድ ላይ መመልከት አለበት” የሚለው በኑዛዜ ሰነዱ ወይም በስጦታ ወሉ ላይ መመልከቱን ማረጋገጥ ይኖርበታል በሚል አልደነገገም። ሕግ አወጭው ይህንን መስፈርት በዝምታ ያለፈበት ምክንያት የስርዓቱ መፈጸም አስፈላጊ አይደለም በሚል ሳይሆን ሰነድ አረጋጋጭ ኑዛዜ ወይም የስጦታ ወል ከማረጋገጡና ከመመዘገቡ በፊት (before authenticating and registering) የሰነዱን ይዘት ትክክለኛነት የማረጋገጥና ይዘቱ ሕግንና ሞራልን የማይቃረን መሆኑን የማረጋገጥ ኃላፊነት በአግባቡ ይወጣል በሚል እምነት ሰነዱ ላይ በቃላት ባይገለጽም አረጋጋጫ የማረጋገጥ ተግባሩን ሲወጣ የታለመው ዓላማ ከግብ ይደርሳል በሚል ነው።

በመሆኑም በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ኤጀንሲ (ሥልጣን በተሰጠው ወል አዋቃይ ፊት) ተረጋግጦ በተመዘገበ የኑዛዜ ሰነድ ወይም የስጦታ ወል ላይ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 በተደነገገው መሰረት “ኑዛዜ መነብብ እንዳለበትና ይኸው ስለመፈጸሙ በኑዛዜው ሰነድ ላይ መመልከት አለበት” የሚለው ሥርዓት ስለመፈጸሙ በግልጽ ያልተገለጸ ቢሆንም እንኳን ይህ ተግባር ኑዛዜ ወይም የስጦታ ወል ከመረጋገጡና ከመመዘገቡ በፊት በሰነድ አረጋጋጫ እንደተፈጸመ ሊቆጠር ይገባል እንጂ ይህ ሥርዓት ስለመፈጸሙ የሚያመላክቱ ቃላት ወይም ሐረጎች በኑዛዜ ሰነዱ ወይም በስጦታ ወሉ ላይ አልተመለከተም በሚል ኑዛዜው ወይም የስጦታ ወሉ ፈራሽ ሊሆን አይገባም።

ከላይ ከተመለከተው የሕጎቹ አቋምና ትርጉም አንጻር የያዘውን ጉዳይ ስንመለከት ሚች ወ/ሮ ስንቅነሽ ወ/አማኑኤል በአቃቂ ቃሊቲ ክፍለ ከተማ ወረዳ 6 ክልል ወስጥ በካርታ ቁጥር 018352/1 የተመዘገበ በቤት ቁጥር 338 የሚታወቀውን መኖሪያ ቤታቸውን በቀን 06/07/2009/ም በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት ተረጋግጦ በተመዘገበ ወል ለአመልካቾች በስጦታ ማስተላለፋቸው የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። በወሉ ላይ ስጦታ ሰጭና ሁለት ምስክሮች መፈረማቸው ተመልክቷል። እንዲሁም የስጦታ ወሉ ላይ አመልካቾች ሚች በህይወት እያሉ መኖሪያ ቤቱን በስማቸው እንዲጠቀሙበት ሚች መስማማታቸው ተመልክቷል። በዚህ መሰረት ሚች በህይወት እያሉ የመኖሪያ ቤቱ ስመ ሀብት ከሚች

ስም ወደ አመልካቾች ስም ዞሮ መመዘገቡ ስለተረጋገጠ ስጦታው ስጦታ ሰጭ በህይወት እያለ ተፈጻሚ የሚሆን የስጦታ ዐይነት (donation inter vivos) ነው። ለእንዲህ ዐይነት ስጦታ ከወሎ ፎርም ወጭ ላሉ ጉዳዮች ተፈጻሚ የሚሆኑ ድንጋጌዎች በፍትሐ ብሔር ሕጉ ስለስጦታ የተደነገጉ ድንጋጌዎች በመሆናቸው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2463 መሰረት ስጦታ ተቀባዮች ስጦታውን መቀበላቸውን ወሎ ያሳያል። በስጦታ ወሎ ላይ ከፎርም አንጻር ስለመፈጸሙ በቃላት ወይም በሐረጎች ያልተመለከተው ሥርዓት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881/2 ስር የተደነገገው “ኑዛዜ(የስጦታ ወሎ) መነበብ እንዳለበትና ይኸው ስለመፈጸሙ በኑዛዜው ሰነድ(በስጦታ ወሎ) ላይ መመልከት አለበት” የሚለው ነው። ይህ በስጦታ ወሎ ላይ ስለመፈጸሙ ያልተመለከተው የፎርም መስፈርት ከላይ እንደተገለጸው የስጦታ ወሎ በሰነድ ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት ተረጋግጦ የተመዘገበ በመሆኑ በሰነድ አረጋጋጩ ወሎ ተረጋግጦ በተመዘገበበት ጊዜ እንደተፈጸመ የሚቆጠር በመሆኑ ሥርዓቱ ስለመፈጸሙ በወሎ ላይ በቃላትና በሐረጎች ባለመገለጹ ብቻ እንዳልተፈጸመ ተቆጥሮ ወሎ ፈራሽ የሚሆንበት ምክንያት የለም።

ሲጠቃለል የስጦታ ወል ስጦታ ሰጪው በህይወት እያለ የሚፈጸምም ሆነ ስጦታ ሰጭው ከሞተ በኋላ የሚፈጸም ቢሆንም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 ስር በተደነገገው መሰረት በፍ/ብ/ሕግ ከቁጥር 881 እስከ 883 ድረስ በግልጽ ለሚደረግ ኑዛዜ የተደነገገውን ፎርም ተክትሎ መፈጸም አለበት። ሆኖም የስጦታ ወል በወል አዋዋይ ፊት ተረጋግጦ የተመዘገበ ከሆነ ግን በስጦታ ወሎ ላይ ወሎ በስጦታ ሰጭና በምስክሮች ፊት የመነበብ ሥርዓት የተፈጸመበት እንደሆነ የሚያመለክት አገላለጽ ያልተመለከተ ቢሆንም የመነበብ ሥርዓት በሰነድ አረጋጋጩ እንደተፈጸመ ተቆጥሮ ወሎ ወጤት ሊኖረው ይገባል። በዚህ መሰረት በሰ/መ/ቁጥር 70057(ቅጽ 13 ላይ እንደታተመው)፣ በሰ/መ/ቁጥር 147331፣ በሰ/መ/ቁጥር 17429(ቅጽ 2 ላይ እንደታተመው) እና በሰ/መ/ቁጥር 22712(ቅጽ 4 ላይ እንደታተመው) እና በሌሎች መዝገቦች ላይ ከኑዛዜና ከስጦታ ወል ፎርም ጋር በተያያዘ የተሰጠ የሕግ ትርጉም ተፈጻሚነታቸው በወል አዋዋይ ፊት ተረጋግጠው ባልተመዘገቡ ኑዛዜዎችና የስጦታ ወሎች ላይ ብቻ ነው በሚል በአዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 26 መሰረት ተሻሽለዋል። እንዲሁም በሰ/መ/ቁጥር 32337(ቅጽ 5 ላይ እንደታተመው) በተሰጠ የሕግ ትርጉም ላይ የቁም ኑዛዜ(ስጦታ ሰጭ በህይወት እያለ የሚፈጸም የስጦታ ወል/donation inter vivos) በወል አዋዋይ ፊት የተደረገ ከሆነ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 መሰረት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 ስር የተደነገገውን ፎርማሊቲ ካሟላ በቂ እንደሆነ በሚያመለክት መልኩ መተርጎሙ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 ላይ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881 እስከ 883 ድረስ የተደነገጉ የፎርም አካል የሆኑ ሌሎች መስፈርቶችን ያላገናዘበና ሰነድ አረጋጋጭ የሰነዱን ይዘት ትክክለኛነትና የስጦታ ሰጭውን ፈቃድ ከማረጋገጥ ጋር ያለበትን ኃላፊነት ቀሪ እንደሆነ በሚያመለክት መልኩ የተሰጠ ትርጉም በመሆኑ በመዝገቡ ላይ ከፎርም ጋር በተያያዘ የተሰጠው የሕግ ትርጉም ከላይ በተመለከተው መሰረት በተሰጠ ትርጉም እንዲተካ በአዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 26 መሰረት ተለወጧል። ስለሆነም የስር የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ከላይ እንደተመለከተው

የስጦታ ወሎ ፈራሽ ነው ብሎ መወሰኑ እንዲሁም ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ጉዳዩን ከላይ በዝርዝር በተመለከተው መሰረት በማየት የስጦታ ወሎ ወጤት እንዲኖረው በማድረግ መወሰን ሲገባው አዋጅ ቁጥር 922/2008ን መሰረት በማድረግ የስጦታ ወሎ ሊፈርስ አይገባም ሲል የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የወሰነውን በመሻር የሰጠው ወሳኔ የፍ/ብ/ስ/ሕግ ቁጥር 881/2ን ዓላማ እና የአዋጅ ቁጥር 922/2008ን ዓላማና በአዋጁ የተዘረጋውን ሰነድ የሚረጋገጥበትን ሥርዓት ያላገናዘበ በመሆኑ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት በመሆኑ ተከታዩን ወስነናል።

ወ ሳ ኔ

1. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 72640 ላይ በቀን 19/02/2011ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 179562 ላይ በቀን 29/07/2012ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሸረዋል።

2. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 222201 ላይ በቀን 28/09/2011 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ ከላይ በፍርዱ ሀተታ ላይ በተመለከተው አግባብ በተወሰነ ደረጃ ምክንያቱ ተሻሽሎ በፍ/ብ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ፀንቷል።

3. በሰ/መ/ቁጥር 70057፣ በሰ/መ/ቁጥር 147331፣ በሰ/መ/ቁጥር 17429 እና በሰ/መ/ቁጥር 22712 ላይ እና በሌሎች መዝገቦች ላይ በተመሳሳይ ከኑዛዜ እና ከስጦታ ወል ፎርም ጋር በተያያዘ የተሰጠ የሕግ ትርጉም ከፍ ሲል በፍርዱ ላይ በተመለከተው ልክ ተሻሽለዋል። እንዲሁም በሰ/መ/ቁጥር 32337 ላይ እና በተመሳሳይ በሌሎች መዝገቦች ላይ የተሰጠ የሕግ ትርጉም ከቁም ኑዛዜ(ከስጦታ ወል) ፎርም ጋር በተያያዘ የተሰጠው የሕግ ትርጉም በዚህ ፍርድ ማጠቃለያ ላይ በተመለከተው አግባብ ተለወጧል።

4. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የዚህ ወሳኔ ግልጻዊ ለስር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ።
2. ግራ ቀኝ ሲጠይቁ ግልጻጩ ይሰጣቸዋል።
3. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ ዕግድ ካለ ተነስቷል ፤ይጻፍ።
4. የስር ፍርድ ቤት መዝገብ ይመለስ።
5. መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 211616

ሰኔ 29 ቀን 2014 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነወ.

ተሾመ ሽፈራወ.

ሀብታሙ አርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- ቡና ኢንተርናሽናል ባንክ አ.ማ

ተጠሪ፡- አዲስ አበባ ቤቶች ግንባታ ፕሮጀክት ዕ/ቤት

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ወሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የቅድመ ክፍያ ዋስትና አፈጻጸም መነሻ ያደረገ እና ከዚህ ጋር የተያያዘ ክርክር የመዳኘት ስልጣን የሚመለከት ነው፡፡ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም በአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ተወስኖ በየደረጃው በይግባኝና በሰበር ታይቶ በትእዛዝ በጸናው ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ነው፡፡ተጠሪ በአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በአሁን አመልካች ላይ እና በስር 1ኛ ተከላሽ ከበደ ካሳዬ የሕንጻ ሥራ ተቋራጭ ላይ እና በስር 3ኛ ተከላሽ ቡና ኢንሹራንስ አ.ማ ላይ በመሰረተው ክስ ከስር 1ኛ ተከላሽ ጋር በቀን 23/11/2007 ዓ/ም ባደረግነው በቦሌ አራብሳ ሳይት የጋራ መኖሪያ ቤት ግንባታ ውል በጠቅላላ ዋጋ ተጨማሪ እሴት ታክስ(ተ.እ.ታ) ጨምሮ በብር 26,801,738.00 ለመስራት ውል ተዋወሎ ለግንባታው የዋናውን ውል 20% ቅድመ ክፍያ እንዲከፈለው ከአሁን አመልካች ለብር 5,360,347.60 ተ.እ.ታ ጨምሮ የቅድመ ክፍያ ጋራንቲ አቅርቧል፡፡እንዲሁም ከስር 3ኛ ተከላሽ ደግሞ የመልካም ሥራ አፈፃፀም ቦንድ አቅርቧል፡፡ተጠሪ የቅድመ ክፍያ ዋስትና በመቀበል ብር 5,360,347.60 ለስር 1ኛ ተከላሽ ክፍያ ተፈፅሟል፡፡ ነገር ግን የስር 1ኛ ተከላሽ በገባው ውል መሰረት ግንባታውን ባለመፈፀሙና በማንተቱ በተለያዩ ጊዜያት ማስጠንቀቂያ ቢሰጠውም ግንባታውን ሊያጠናቅቅ ባለመቻሉ በቀን 04/13/2008 ዓ/ም ውሉን አቋርጠናል፡፡ በመሆኑም አመልካች በሰጠው የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና መሰረት ግዴታውን ያልተወጣ በመሆኑ የስር 1ኛ ተከላሽ ወስዶ ሥራ ላይ ያላዋለውን ብር 422,500.66 (አራት መቶ ሃያ ሁለት ሺህ አምስት መቶ ብር ከስልሳ ስድስት ሳንቲም) ለባንኩ ካሳወቅንበት ከቀን 27/01/2009 ዓ/ም ጀምሮ ከሚታሰብ ሕጋዊ ወለድ ጋር እንዲከፍለን ይወሰንልኝ የሚል ዳኝነት በመጠየቅ ክስ መስርቷል፡፡

አመልካች ለክሱ በሰጠው መልስ የግንባታ ወል የአስተዳደር ወል ባለመሆኑ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን የመዳኘት ሥልጣን የለውም የሚል የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በማስቀደም በአማራጭ በሰጠው መልስ አመልካች ከስር 1ኛ ተከላሽ ጋር የገባው የዋስትና ወል ግዴታ ውሉ ፀንቶ በሚቆይበት ጊዜ ውስጥ ተጠሪ ከስር 1ኛ ተከላሽ ጋር ባለው ወል 1ኛ ተከላሽ በውሉ ውስጥ የተጣለበትን ግዴታ መወጣት እንዳልቻለ ገልጾ ብቻ የክፍያ ጥያቄ ሲያቀርብ ለመክፈል ነው። ተጠሪ በቀን 27/01/2009/ም በጻፈው ደብዳቤ ዋስትናው ታግዶ እንዲቆይ የጠየቀው ከዋስትና ወሉ መንፈስ ውጭ ነው። ክፍያውን ማገድ ከአመልካች ሥልጣን ውጭ እና ከዋስትና ውሉ መንፈስ ውጪ በመሆኑ ትርጉም የማይሰጥና የክፍያ ጥያቄም እንዳልቀረበ የሚያሳይ ስለሆነ አመልካች ክፍያውን ለመፈጸም አይገደድም። ተጠሪ በቀን 01/07/2010/ም በተጻፈ ደብዳቤ የዋስትና ገንዘቡን አመልካች በኢትዮጵያ ንግድ ባንክ ገቢ እንዲደረግልን በማለት የጻፈው ደብዳቤ ለአመልካች አልደረሰውም። ስለመድረሱም ማስረጃ አልቀረበም። በዋስትና ሰነዱ መሰረት የክፍያ ጥያቄ ማቅረብ የሚቻለው ከቀን 04/02/2008/ም እስከ ቀን 28/01/2009/ም ድረስ በመሆኑና ተጠሪ በተጠቀሰው ጊዜ ውስጥ የክፍያ ጥያቄ ያልቀረበ ስለሆነ የመክፈል ግዴታ የሌለንም በማለት ክሱ ወድቅ እንዲደረግለት በመጠየቅ ተከራክሯል።

ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 18052 ላይ በሰጠው ብይን የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ወድቅ በማድረግ ካለፈ በኋላ ፍሬ ነገሩን በተመለከተ ግራ ቀኙን አከራክሮና ማስረጃዎችን ከተገቢው ሕግ ጋር በማገናዘብ በቀን 20/01/2013 ዓ/ም ውሳኔ የሰጠ ሲሆን አመልካችን በተመለከተ በሰጠው ውሳኔ አመልካች የቅድመ ክፍያ ዋስትና መስጠቱ የተረጋገጠ ነው። እንዲሁም የስር 1ኛ ተከላሽ ከተቀበለው ቅድመ ክፍያ ላይ ብር 422,500.06 ሥራ ላይ አለማዋሉም በማስረጃ ተረጋግጧል። በቁጥር ቢ.አ.ይ.ቤ/ኬ.5ቤ/052/2015 እ.ኤ.አ በቀን 15/10/2015 ቅድመ ክፍያ ዋስትና መሰረት ተጠሪ ክፍያ ለመጠየቅ 1ኛ ተከላሽ የወል ግዴታውን ለመወጣት ሳይችል ሲቀር ወሉ ጸንቶ በሚቆይበት ጊዜ ውስጥ በደብዳቤ ገልጾ ሲያቀርብ የካሳ ክፍያ ይከፍላል የሚል ነው። ተጠሪ በቀን 27/01/2009 ዓ/ም በተጻፈ ደብዳቤ 1ኛ ተከላሽ በውሉ መሰረት እየሰራ ባለመሆኑ ማስጠንቀቂያ ተሰጥቶት ወሉ ስለመቋረጡ ጠቅሶ ብሩ ይታገድልኝ የሚል በመሆኑ የክፍያ ጥያቄ አልደረሰንም የሚያስብል አይደለም። በተጠሪ በቀን 27/01/2009 ዓ/ም የተጻፈው ይህ ደብዳቤ በቀን 06/07/2010 ዓ/ም ለአመልካች እንደደረሰው ተረጋግጧል። የዚህ ደብዳቤ ይዘት ወሉ ጸንቶ በነበረበት ጊዜ የክፍያ ጥያቄ መቅረቡን አያሳይም በሚል አመልካች ያቀረበው ክርክር ተቀባይነት ያለው አይደለም። በመሆኑም አመልካች ለተጠሪ በሰጠው የቅድመ ክፍያ ዋስትና መሰረት ብር 422,500.06 መመለስ ከነበረበት ጊዜ አንስቶ ከሚታሰብ 9% ሕጋዊ ወለድ ጋር ከስር 1ኛ ተከላሽ ጋር በአንድነትና በነጠላ ኃላፊነት ለተጠሪ ይክፈል ሲል ወስኗል።

አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለአዲስ አበባ ከተማ ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት አቅርቦ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 32651 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 18/09/2013 ዓ/ም በተሰጠው ውሳኔ የስር ፍርድ ቤትን ውሳኔ በማጽናት ወስኗል። በመቀጠል አመልካች አቤቱታውን ለከተማው ሰበር ሰሚ

ችሎት ቢቀርቡም ችሎቱ በመ/ቁ 33981 ላይ በቀን 12/11/2013 ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ አቤቱታውን ሰርዞታል።

አመልካች በቀን 19/11/2013 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበው ከላይ በተገለጸው መሰረት በተሰጠ ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታው ይዘት በአጭሩ፡-ለክርክሩ መነሻ የሆነው ወል የግንባታ ወል እንጂ የአስተዳደር ወል አለመሆኑንና አመልካች በፌዴራል መንግስት የተመዘገበ የንግድ ድርጅት መሆኑን ምክንያት በማድረግ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን የመዳኘት ሥልጣን የለውም ሲል አመልካች ያቀረበውን መቃወሚያ ወደቅ በማድረግ የሰጠው ብይን ጉዳዩን በስረ ነገሩ ተመልክቶ በአዋጅ ቁጥር 361/1995 አንቀጽ 41 እና በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 5(1/ተ) ስር የተደነገገውን በሰ/መ/ቁጥር 149221 እና 145053 ላይ የተሰጠውን አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የሚቃረን ነው። በቅድመ ክፍያ ዋስትና ወሎ መሰረት አመልካች የክፍያ ጥያቄ ማቅረብ ያለበት ወሎ ጸንቶ ባለበት ጊዜ ሲሆን ተጠሪ በቀን 27/01/2009ዓ/ም የጻፈው የዋስትና ገንዘብ ይታገድልኝ የሚል እንጂ የክፍያ ጥያቄ አይደለም። የክፍያ ጥያቄ አይደለም እንጂ ነው ቢባል እንኳን ተጠሪ ክፍያው የሚፈጸምበትን አሰራር አለመግለጹም የሚያሳየው ጥያቄው የክፍያ ጥያቄ አለመሆኑን ነው። በአጠቃላይ ተጠሪ ለአመልካች የጻፈው ደብዳቤ የዋስትና ገንዘቡ ታግዶ እንዲቆይለት ብቻ በመጠየቅ በሆነበት እንደ ክፍያ ጥያቄ ሊቆጠር የሚችል ነው ማለቱ ስህተት ነው። የቅድመ ክፍያ ዋስትና ጊዜ ገደብ ካለፈ በኋላ ተጠሪ የክፍያ ጥያቄ አቅጦ እያለ አመልካች ክፍያ እንዲፈጸም የሥር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ የአዲስ አበባ ከተማ ፍርድ ቤት የግንባታና ዋስትና ውሎችን መነሻ ያደረገና ያልተከፈለ ገንዘብ ለማስመለስ የቀረበውን ክስ ተቀብሎ ለማየት የስረ ነገር ስልጣን ያለው መሆን ስላለመሆኑ ከአዋጅ ቁጥር 361/1995 አንቀጽ 41(1/መ) እና በሰበር መ/ቁጥር 149221 እና በሌሎች ተመሳሳይ መዝገቦች ከተሰጠው ትርጉም አንፃር እንዲመረመር ትእዛዝ በመስጠቱ ተጠሪ በቀን 23/05/2014 ዓ/ም የተጻፈ መልስ አቅርቧል። ይዘቱም በአጭሩ፡- ተጠሪ ከስር 1ኛ ተከላኝ ጋር ባደረገው የግንባታ ወል መሰረት የግንባታ ሥራውን እና ሂደቱን ለማሳለጥ ለግንባታ የሚያስፈልጉ ማናቸውንም ግብአቶች የማቅረብ ኃላፊነት እንዲሁም የግንባታ ሥራ አፈጻጸሙን ያለማቋረጥ ተከታትሎ የማሰራት እና ጉድለት ሲኖርም እርምጃ የመውሰድ የአሰሪው መስሪያ ቤት እንደሆነ በወሎ የተመለከተ በመሆኑ ለክሱ መነሻ የሆነው ወል በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 3132/ለ እና በሰ/መ/ቁጥር 80464 እና 178806 ላይ በተሰጠው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም መሰረት የአስተዳደር ወል በመሆኑ ይህንን ወል መነሻ ያደረገ ክስ የመዳኘት ሥልጣን በአዋጅ ቁጥር 361/1995 አንቀጽ 41(1/መ) መሰረት የአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ሥልጣን ሥላለው በዚህ ረገድ የተፈጸመ ስህተት የለም። የዋስትና ውል እራሱን ችሎ የሚቆም የውል ግንኙነት ሳይሆን ሌላ ውልን መሰረት አድርጎ የሚፈጸም የውል አይነት ሲሆን በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1923/1 መሰረት ዋናው የውል ግዴታ ከሌለ የዋስትናው ውል ግዴታም

እንደማይኖር ይደነግጋል። በግራ ቀኛችን ያለው ክርክር ዋናው ውል ጉድለት የሌለበት ከመሆኑም በላይ አመልካች ውሉ የአስተዳደር መሰሪያ ቤት ውል መሆኑን እያወቀ ዋስትና የሰጠና ዋስትና ውሉም የግንባታ ውሉን የሚከተል በመሆኑ የስረ ነገር ስልጣንም በዚሁ መልክ የሚታይ ስለሆነ አመልካች ያነሳው መከራከሪያ ተቀባይነት የለውም። የዋስትና ሰነዱ ያለቅደመ ሁኔታ የተደረገ ስለሆነ ተቋራጩ እንደወሉ አለመፈጸሙን ተከትሎ ተጠሪ በጠየቀው በማንኛውም ሰዓት ለመክፈል ግዴታ አለበት። ተቋራጩ እንደ ወሉ አለመፈጸሙን ተከትሎ ተጠሪ ጥያቄ ያቀረበ ስለሆነ ተቀባይነት የለውም። ተጠሪ ዋስትናው ታግዶ እንዲቆይ የጠየቀው አመልካች ለቅድመ ክፍያ የሰጠውን የዋስትና ገንዘብ ብር 5,360,347.60 በሙሉ ከመጠየቅ የተሰራውን ስራ አጣርቶ እና ከክፍያው ላይ ቀናንሶ ፍትሐዊ በሆነ አኳኒን ተቋራጩ ሥራ ላይ ያላዋለውን ለመጠየቅ በሚል በመሆኑ አመልካች ከሥራ ተቋራጩ ጋር በፍ/ብ/ሕገ ስለዋስትና በተደነገገው መሰረት የአንድነትና የነጠላ ኃላፊነት ስላለበት የዋስትና ገንዘቡ እንዲታገድ መጠየቁ እንደ ክፍያ ጥያቄ ማስጠንቀቂያ ሊቆጠር ይገባል ተብሎ በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም። የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 36935 እና 40186 ላይ በሰጠው ወሳኔ የቅድመ ክፍያ ዋስትና እንደብድር ዋስትና (financial guaranty bond) ያለምንም ቅድመ ሁኔታ ለባለገንዘቡ መክፈል እንዳለበት አስገዳጅ ትርጉም ሰጥቷል። በዚህ መሰረት የስራ ተቋራጩ ያልመለሰው የቅድመ ክፍያ መኖሩ ከታወቀ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1845 ስር የተደነገገው የ10 ዓመት የይርጋ ጊዜ ውስጥ መጠየቅ ይቻላል። የዋስትና ውሉ ላይ ያሉ ኃይለ ቃላት መተርጎም ያለባቸው የግንባታ ውሉንና በግንባታ ውል ተፈጻሚነት ያላቸውን አጠቃላይ ድንጋጌዎች መሰረት አድርጎ ሊተረጎም ይገባል። እንዲሁም በሰ/መ/ቁጥር 96697 እና 47004 ላይ በተሰጠው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም መሰረት በዋስትና ውሉ ላይ ያሉ ቅድመ ሁኔታዎች የተጠሪን መብት በሚገድብና የአመልካችን የአንድነትና የነጠላ ኃላፊነት በሚያስቀር መልኩ ሊተረጎም ስለማይገባ የስር ፍርድ ቤቶች በሰጡት ወሳኔ የተፈጸመ ስህተት የለም በማለት መልሱን በመስጠት ተከራክሯል። አመልካችም በቀን 15/06/2014 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ አጠር ባለመልኩ የተመለከተው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት የያዘውን ማስቀረቢያ ጭብጥ በተጨማሪ አመልካች በቅደመ ክፍያ ዋስትና ውሉ መሰረት ክስ የቀረበበትን ገንዘብ ይክፈል ተብሎ በመወሰኑ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

በመጀመሪያም የስር የአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ጉዳዩን ለመዳኘት የሚያስችል የዳኝነት ሥልጣን ያለው መሆን አለመሆኑን በተመለከተ መርምረናል። ተጠሪ በአመልካች እና አሁን በዚህ መዝገብ ተከራካሪ ባልሆኑት በስር 1ኛ ተከላሽ (በሥራ ተቋራጭ) እና በስር 3ኛ ተከላሽ (የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ስጭ) ላይ ክስ የመሰረተ ሲሆን የክሱም ይዘት የስር 1ኛ ተከላሽ በግንባታ ውሉ ላይ በተመለከተው አግባብና ጊዜ ውስጥ ባለመፈጸሙ በቀን 04/13/2008ዓ/ም ውሉ እንዲቋረጥ

መደረጉን ገልጾ ቅድመ ክፍያ ተከፍሎት ተመላሽ ያላደረገውን ገንዘብ ብር 422,500.06፣ ከተጠሪ የግንባታ ግብአቶችን ተረክቦ በሥራ ላይ ያላዋለውን ብር 11,890,574.81፣ የወሃ ፍጆታ ክፍያ ብር 11,604.06፣ ሥራ በመጓተቱ ምክንያት በወሉ መሰረት የመዘግየት ክፍያ ብር 26,801.73፣ በመጓተቱ ምክንያት ኪሳራ ብር 750,448.66 1ኛ ተከላሽ ከሕጋዊ ወለድ ጋር እንዲከፍል፣ የሥር 3ኛ ተከላሽ ደግሞ በመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና መሰረት ብር 2,330,585.91 እንዲከፍል እና የአሁን አመልካች ደግሞ በቅድመ ክፍያ ዋስትና መሰረት የሥር 1ኛ ተከላሽ ተመላሽ ያላደረገውን ብር 422,500.66 ከቀን 27/01/2009 ዓ/ም ጀምሮ ከሚታሰብ ሕጋዊ ወለድ ጋር እንዲከፍል ዳኝነት የጠየቀበት ነው። አመልካች ለስር ፍርድ ቤት ባቀረበው የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በፌዴራል መንግስት አካል የተመዘገበ የንግድ ድርጅት በመሆኑና ለክርክሩ መነሻ የሆነው የግንባታ ወል የአስተዳደር ወል ባለመሆኑ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን የመዳኘት ሥልጣን የለውም ሲል ተቃዋሚውን ያቀረበ ቢሆንም የስር ፍርድ ቤት ለክርክሩ መነሻ የሆነው የግንባታ ወል የአስተዳደር ወል ነው በሚል የዳኝነት ሥልጣን እንዳለው በመግለጽ የአመልካችን መከራከሪያ ወድቅ አድርጓል።

በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 3131 እና 3132 ስር በተደነገገው መሰረት አንድ ወል የአስተዳደር መሥሪያ ቤት ወል ለመባል ከተዋዋዮቹ አንደኛው ወገን መንግስት ወይም ሌላ የአስተዳደር መሥሪያ ቤት ሆኖ፡- (ሀ) ሕግ ወይም ተዋዋዮች ግልጽ በሆነ ቃል የአስተዳደር መሥሪያ ቤት ወል ነው ብለው ለውሉ ስያሜ ሲሰጡት፤ (ለ) ወሉ ከሕዝብ አገልግሎት ሥራ ጋር የተያያዘና ለሥራውም አፈጻጸም የተዋዋዩን የአስተዳደር መሥሪያ ቤቱን ሥራ ተካፋይነት ሳይቋረጥ የሚጠይቅ ሲሆን፤ (ሐ) በወሉ ውስጥ በአስተዳደር ለጠቅላላ ጥቅም (urgent considerations of general interest) ብቻ የሚያስፈልጉና የግል ሰዎች በሚያደርጓቸው ወሎች ውስጥ የማይገኙ አንድ ወይም ብዙ ወለታዎች ያሉበት ሲሆን ነው ከሚሉ መመዘኛዎች አንዱን አሟልቶ ሲገኝ ነው። በተሻሻለው የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ቻርተር አዋጅ ቁጥር 361/1995 አንቀጽ 41(1/መ) የከተማው አስተዳደር አስፈጻሚ አካላት ወይም በከተማው አስተዳደር ባለቤትነት ሥር ያሉ ተቋማት የሚገቧቸውን አስተዳደራዊ ወሎች (administrative contracts) በተመለከተ የሚነሱ ክርክሮችን የመዳኘት ሥልጣን በከተማው ፍርድ ቤት ሥር የሚወድቅ የዳኝነት ሥልጣን ነው። እንዲሁም ለክርክሩ መነሻ የሆነው ወል የከተማው አስተዳደር አስፈጻሚ አካላት ወይም በከተማው አስተዳደር ባለቤትነት ሥር ያሉ ተቋማት ያደረጉት የአስተዳደር ወል እስከሆነ ድረስ በየትኛውም ገንዘብ መጠን ላይ የአዲስ አበባ ከተማ ፍርድ ቤት ሥልጣን ይኖረዋል።

ለክርክሩ መሰረት የሆነው ተጠሪ ከስር 1ኛ ተከላሽ ጋር በቦሌ አራብሳ ሳይትአራት ባለ ሰባት ፎቅ ወጪ ቆጣቢ የጋራ መኖሪያ ሕንጻዎች ለማስገንባት የተፈጸመው ወል በግልጽ የአስተዳደር ወል የተባለ አለመሆኑ አከራካሪ አይደለም። የአዲስ አበባ ከተማ ምክር ቤት የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር አስፈጻሚና የማዘጋጃ ቤት አገልግሎት አካላት እንደገና ለማቋቋም ባወጣው አዋጅ ቁጥር 35/2004 አንቀጽ 5/5 እና 24 ላይ እንደተመለከተው ተጠሪ ለከተማው ነዋሪዎች ግልጋሎት የሚወል ምቹና

ተደራሽ መኖሪያ ቤቶች ለመገንባትና ለማስገንባት የከተማ አስተዳደሩ አስፈጻሚ አካል ሆኖ የተቋቋመ በመሆኑ ለግራ ቀኙ ክርክር መሰረት የሆነው ወል የአስተዳደር አካል ከሆነው ተጠሪ ጋር የተፈጸመ መሆኑን ተረድተናል። አመልካች ሕንጻዎችን ለመገንባት የሚያገለግሉ የግንባታ እቃዎችን ለስር 1ኛ ተከላሽ እያቀረበ 1ኛ ተከላሽ እነዚህን የሚቀርቡለትን ግብዓቶች እየተጠቀመ ግንባታውን የሚፈጽም መሆኑን የግራ ቀኙ ክርክር ያሳያል። ግብዓቶቹን የሚያቀርበው ተጠሪ ከሆነ ግብዓቶቹ ለሚገነቡት ሕንጻዎች ጥቅም ላይ መዋላቸውን ለማረጋገጥ የተጠሪን ክትትል የሚጠይቅ ወል መሆኑን መረዳት ይቻላል። አመልካችም በደፈናው የግንባታ ወሎ የአስተዳደር ወል አይደለም ብሎ ከመግለጽ ባለፈ በወሎ አፈጻጸም ላይ ተጠሪ ስላለው ተሳትፎ ክዶ አልተከራከረም። ተጠሪ የመኖሪያ ቤቶችን የሚያስገነባው ለከተማው ነዋሪዎች መሆኑ፣ የመሬትና የመሰረተ ልማት አቅርቦት መኖሩን የማረጋገጥ ኃላፊነት ያለበት መሆኑ፣ ለቤቶች ግንባታ አስፈላጊ የሆኑ ቁሳቁሶችና የግንባታ እቃዎችን ገዝቶ የማቅረብ እና ከዲዛይን እስከ ኮንስትራክሽን ያሉት የሥራ ሂደቶች ደረጃቸውን እንዲጠብቁ በማድረግ የቤት ልማት ፕሮግራሙ በቅልጥፍና እንዲከናወን የማድረግ ተግባርና ኃላፊነት የተሰጠው የአስተዳደር መሥሪያ ቤት እንደሆነ በከተማ አስተዳደሩ አዋጅ ቁጥር 35/2004 አንቀጽ 24 ላይ የተመለከተው ያሳያል። ተጠሪ የከተማ አስተዳደሩ አስፈጻሚ አካል (የአስተዳደር መሥሪያ ቤት) ሆኖ የተቋቋመ መሆኑ፣ በተጠሪና በስር 1ኛ ተከላሽ መካከል የተፈጸመው የግንባታ ወልና ሕግ ተጠሪ ላይ ከጣለበት ተግባርና ኃላፊነት መገንዘብ የሚቻለው ለክርክሩ መነሻ የሆነው ዋናው የግንባታ ወል ከሕዝብ አገልግሎት ሥራ ጋር በቀጥታ የተያያዘና የተጠሪን የግንባታ ግብዓት ከማቅረብ ጀምሮ በግንባታ ሥራው አፈጻጸም ላይ ያልተቋረጠ ተካፋይነት እንደነበረው የሚያሳይ ነው።

ስለሆነም ለክሱ መሰረት የሆነው ዋናው የግንባታ ወል በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 3132/ለ ስር በተመለከተው መመዘኛ መሰረት የአስተዳደር ወል መሆኑን በግልጽ የሚያሳይ ነው። የአዲስ አበባ ከተማ ፍርድ ቤት በተሻሻለው የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ቻርተር አዋጅ ቁጥር 361/1995 አንቀጽ 41(1/መ) ስር የከተማው አስተዳደር አስፈጻሚ አካላት ወይም በከተማው አስተዳደር ባለቤትነት ሥር ያሉ ተቋማት የሚገቧቸውን አስተዳደራዊ ወሎች በተመለከተ የሚነሱ ክርክሮችን የመዳኘት ሥልጣን የተሰጠው በመሆኑና ተጠሪና የስር 1ኛ ተከላሽ ያደረጉት የግንባታ ወል የአስተዳደር ወል በመሆኑ የአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ጉዳዩን ለመዳኘት ሥልጣን ያለው ሆኖ አግንኝተነዋል።

ሌላው ከከተማው አስተዳደር ፍርድ ቤቶች የዳኝነት ስልጣን ጋር ተያይዞ ሊታይ የሚገባው የፌደራል መንግስት አካል ተመዝጋቢ የሆነው የአሁን አመልካችና የስር 3ኛ ተከላሽ የክርክሩ ተሳታፊ መሆናቸው በዳኝነት ስልጣን ላይ ለውጥ ያመጣል አያመጣም የሚለው ነው። ተጠሪ ከግንባታ ወል አንጻር አመልካች ላይ ክስ ሲያቀርብ በአመልካች ላይ ደግሞ የቅድመ ክፍያ ዋስትና ውል አኳያ ክሱን አጣምሮ አቅርቧል።ክሱ በቀረበበት ጊዜ ሥራ ላይ በነበረው በፌደራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 5/6 ላይ በፌደራል መንግሥቱ አካል የተመዘገቡ የንግድ ድርጅቶችን በሚመለከት የሚነሱ

ክርክሮችን የመዳኘት ስልጣን የፌደራል ፍርድ ቤቶች እንደሆነ ተደንግጓል። አመልካች የቅድሚያ ክፍያ ዋስትናዎች የሰጠው በተጠሪ እና በስር 1ኛ ተከላሽ መካከል የተደረገውን የግንባታ ውል ውጤታማ ለማድረግ እንደመሆኑ ከአመልካች ጋር የተደረገው የዋስትና ውል የዋናው ውል ማለትም የግንባታ ውሉ ተቀጽላ ተደርጎ የሚወሰድ ይሆናል። እንዲህ ዓይነት በአንድነት ተጣምረው መታየት የሚችሉ ጉዳዮች በተለያዩ ፍርድ ቤቶች ተነጥሎ ከታየ ሥነ-ሥርዓት ሕግ ሊያሳካው የፈለገውን ጉልበት፣ ወጭና ጊዜ(ሀብት) ቆጣቢ በሆነ አግባብ ክርክርን የመምራት ዓላማ እንዳይሳካ ያደርጋል።

በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 17/2 ላይ በአንድ ክስ ውስጥ የተለያዩ ዳኝነቶች ሲቀርቡ ዋናውን ወይም ከፍተኛውን ዳኝነት የሚመለከተው ፍርድ ቤት ጉዳዩን ለማየት ሥልጣን እንዳለው ተመልክቷል። ተጠሪ ያቀረቡት ዋናው የክስ መሠረት ከስር 1ኛ ተከላሽ ጋር የተደረገው የአስተዳደር ውል የሆነው የግንባታ ውል ሲሆን በዚህ ውል ላይ ማን ግዴታውን አልተወጣም የሚለውን ተከትሎ የአመልካች ኃላፊነትም የሚወስን በመሆኑ አመልካች ላይ የተጠየቀው ዳኝነትም ተከታይና ተጨማሪ ዳኝነት በመሆኑ ዋናውን ዳኝነት ለመወሰን ሥልጣን ባለው ፍርድ ቤት አብሮ መወሰን ይኖርበታል። የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 96216 ቅጽ 16 ላይም ተመሳሳይ የሕግ ትርጉም ሰጥቷል። አመልካች የሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 149221 ላይ በሰጠው ወሳኔ ላይ እንደተመለከተው የግንባታ ግብአቶች የማቅረብና ግብአቶቹ ለግንባታ ሥራው መዋላቸውን የመከታተል ኃላፊነት የአስተዳደር መስሪያ ቤቱ ባልተሰጠ ውል ላይ የተመሰረተ ክርክር መነሻ ተደርጎ የተሰጠ የሕግ ትርጉም በመሆኑ እና በሰ/መ/ቁጥር 145053 ላይ የተሰጠውም የሕግ ትርጉምም ከዳኝነት ሥልጣን ጋር የተያያዘ ቢሆንም የክሱ ስረ ነገር የነበረው የወ.ሃ ፍጆታ ውል በመሆኑ አሁን ከተያዘው ጉዳይ ጋር የጭብጥ ልዩነት ያለበት በመሆኑ ለዚህ ጉዳይ ተፈጻሚነት ያላቸው አይደሉም። ይልቁንም ከተያዘው ጉዳይ ጋር በተያያዘ በሰ/መ/ቁጥር 178806 በቀን 28/11/2012 ዓ/ም በተሰጠ ወሳኔ(ያልታተመ) ላይ የተጠቀሰው አይነት የአስተዳደር አካል ተሳትፎ ያለባቸው የግንባታ ወሎች የአስተዳደር ውል የሚያሰኝ መስፈርት እንደሚያሟሉ እንዲሁም በሰ/መ/ቁጥር 193208 በቀን 30/06/2013 ዓ/ም (ያልታተመ) በተሰጠው ወሳኔ ላይ የአዲስ አበባ ከተማ ፍርድ ቤቶች ዳኝነት ሥልጣን ከሚመለከተው የአስተዳደር ውል ጋር ተያይዞ የቅድመ ክፍያ እና የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ወሎች በተመለከተም የከተማ አስተዳደሩ ፍርድ ቤቶች የመዳኘት ሥልጣን እንዳላቸው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ተሰጥቷል።

በመሆኑም ከላይ እንደተመለከተው ከዋናው የግንባታ ውል ጋር ተያይዞ የተነሳውን ክርክር የመዳኘት ስልጣን የከተማው ፍርድ ቤቶች በመሆኑ ከአመልካች አንጻር የተጠየቀውን ዳኝነትም የከተማው ፍርድ ቤቶች የመዳኘት ስልጣን አላቸው ብለናል። ስለሆነም የስር የአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ጉዳዩን የመዳኘት ሥልጣን እንዳለው ገልጾ የአመልካችን መቃወሚያ ወድቅ በማድረግ በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም ብለናል።

ሌላው የዚህን ችሎት ወሳኔ የሚሻው ጭብጥ አመልካች በቅደመ ክፍያ ዋስትና ወሎ መሰረት ክስ የቀረበበትን ገንዘብ ለተጠሪ ይክፈል ተብሎ በመወሰኑ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን? የሚመለከት ነው። እንደመረመርነውም አመልካች በስር 1ኛ ተከላሽ ጠያቂነት ለተጠሪ የሰጠው በሰነዱ ላይ Advance payment Guarantee ተብሎ የተገለጸ የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና መሆኑ አከራካሪ አይደለም። አመልካች በዚህ የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ሰነድ መሰረት የስር 1ኛ ተከላሽ ከተጠሪ ላይ በቅድመ ክፍያ መልክ የወሰደውን ገንዘብ ከቀን 04/02/2008ዓ/ም እስከ ቀን 28/01/2009ዓ/ም ድረስ ባይመልስ በዚህ ጊዜ ወስጥ በተጠሪ ጥያቄ ሲቀርብለት አመልካች እስከ ብር 5,360,347.60 ድረስ ለተጠሪ ለመክፈል ግዴታ መግባቱን የሥር ፍርድ ቤት ከሰነዱ ያረጋገጠው ፍሬ ነገር ነው። ግራ ቀኙን ያከራከረው ተጠሪ በሰነዱ ላይ በተጠቀሰው ጊዜ የስር 1ኛ ተከላሽ በቅድሚያ ክፍያ መልክ የወሰደውን ገንዘብ ሥራ ላይ አለመዋሉን ገልጾ አመልካች በቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ሰነዱ መሰረት የክፍያ ጥያቄ አቅርቧል ወይስ አላቀረበም? በሰነዱ ላይ በተመለከተው ጊዜ ወስጥ ተጠሪ የክፍያ ጥያቄውን ያላቀረበ ከሆነ ሕጋዊ ወጤቱ ምን ሊሆን ይችላል የሚሉ ጭብጦች ናቸው። ከዚህ አኳያ ተጠሪ ያነሳው ክርክር በቀን 27/01/2009 ዓ/ም ለአመልካች በጻፈው ደብዳቤ የስር 1ኛ ተከላሽ በወሎ መሰረት እየሰራ ስላልሆነ ማስጠንቀቂያ ተሰጥቶት ወሎ ስለተቋረጠ ብሩ ይታገድልኝ በሚል ስለጠየቅሁ የክፍያ ጥያቄ እንደቀረበ ይቆጠራል በሚል ሲሆን አመልካች ደግሞ ተጠሪ ከቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ሰነዱ ወጭ ዋስትናው ታግዶ እንዲቆይ መጠየቁ በቅድሚያ ዋስትና ወሎ መሰረት የክፍያ ጥያቄ እንዳቀረበ አያስቆጥርም በሚል ተከራክረዋል። የስር ፍርድ ቤት አመልካች ክስ የቀረበበትን ገንዘብ ለተጠሪ እንዲከፍል የወሰነው ተጠሪ በቀን 27/01/2009 ዓ/ም የጻፈው ደብዳቤ የዋስትና ወሎ ጸንቶ ባለበት ጊዜ የተጻፈ በመሆኑና ይህ ደብዳቤ ተጠሪ በቀን 05/07/2010 ዓ/ም ክፍያ ይፈጸምልን ሲል ከጻፈው ጋር ተያይዞ ሲታይ ተጠሪ የክፍያ ጥያቄውን ወሎ ጸንቶ ባለበት ጊዜ አልጠየቀም የሚያስብል አይደለም በማለት ነው።

ከላይ በተመለከተው አግባብ ለቀረበው የግራ ቀኙ ክርክር ተገቢውን ወሳኔ ለመስጠት ይረዳ ዘንድ ለክርክሩ መነሻ የሆነው የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ሰነድ (Advance Payment Guarantee/Bond) ምነትና ከሌሎች የዋስትና አይነቶች ያለው አንድነትና ልዩነት ምን እንደሆነ ማየቱ ጠቃሚ ይሆናል። በዚህ ረገድ መታየት ያለበት ይህ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 36935፣ 40186 እና 47004 (ቅጽ 13 ላይ የታተሙ) የሕግ ትርጉም ነው። በእነዚህ መዛግብት ላይ በተሰጡ ወሳኔዎች ላይ የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ሰነድ (Performance Guarantee Bond) እና የገንዘብ ዋስትና ሰነድ (Financial Guarantee Bond) በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1920 እስከ 1951 ድረስ በተመለከቱ ድንጋጌዎች መሰረት የሚገዙ የዋስትና ወሎች ናቸው የሚል አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ተሰጥቶባቸዋል። በሰ/መ/ቁጥር 47004 ላይ በተሰጠ ወሳኔ ላይ እንደተመለከተው የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ሰነድ (Performance Guarantee Bond) ማለት አንድ ሰው አንድን የተለየና የተወሰነ ሥራ ለሌላ ሰው ለመስራት ግዴታ ከገባ ይኸው ሰው በወሎ መሰረት የገባውን ግዴታ መፈጸም የሚችል መሆኑን ለማረጋገጥ ሌላው

ሰዉ የሚያቀርበው ወል ነው። እንዲሁም ከኮንስትራክሽን ሥራ ጋር በተያያዘ የሚሰጥ የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ለኮንስትራክሽን ሥራው በወሎ መሰረት መከናወን ዋስትና የሚሰጥ ሰነድ እንደሆነ ትርጉም ሰጥቷል። በሌላ በኩል በሰ/መ/ቁጥር 36935 እና 40186 ላይ በተሰጠ የሕግ ትርጉም ላይ እንደተመለከተው የገንዘብ ዋስትና ሰነድ (Financial Guarantee Bond) ሌላ ሰዉ ያለበትን የገንዘብ እዳ በገባው ወል መሰረት ባይከፍል ሌላ ሰዉ ራሱ ለአስዳሪው እንደሚከፍል ገልጾ ራሱን ግዴታ ወስጥ የሚያስገባበት የማገቻ ሰነድ እንደሆነ የተለያዩ ሕግጋትን በማጣቀስ ትርጉም ሰጥቷል።

ከላይ በተጠቀሱት የሰበር ሰሚ ችሎት የሕግ ትርጓሜዎች ላይ ስለ ቅድሚያ ክፍያ ዋስትና (Advance Payment Guarantee/Bond) ምንነትና ከመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና እና ከገንዘብ ዋስትና ሰነድ ጋር ያለው አንድነትና ልዩነት ምን እንደሆነ የተመለከተ ነገር ባለመኖሩ ምንነቱን መመርመር ያስፈልጋል። በሚኒስትሮች ምክር ቤት የፋይናንስ ደንብ ቁጥር 17/1989 አንቀጽ 2/1 ስር በተሰጠው ትርጓሜ መሰረት “የቅድሚያ ክፍያ” ማለት የዋጋ ልወወጥ ያልተደረገበት እና ተቀባዩ ከተወሰነ ጊዜ በኋላ የሚያወራርደው ክፍያ ሲሆን ወልን መሰረት በማድረግ በወሎ የተመለከተው ግዴታ ከመጠናቀቁ በፊት በየደረጃው የሚደረግን ክፍያ አይጨምርም የሚል ትርጉም ተሰጥቶታል። በሌላ በኩል ስለቴምብር ቀረጥ አከፋፈል በወጣ አዋጅ ቁጥር 110/1990 አንቀጽ 2/2 ላይ “ማገቻ(Bond) ማለት የተወሰነ ነገር በመፈጸሙ ወይም ባለመፈጸሙ ምክንያት የሚቀር ሆኖ አንድ ሰዉ ለሌላው ገንዘብ ለመክፈል ግዴታ የሚገባበት ማናቸውንም ሰነድ ወይም በምስክር የተረጋገጠ ሆኖ፣ ነገር ግን በትእዛዝም ሆነ ለአምጪው የማይከፈልበት አንድ ሰዉ ለሌላው ገንዘብ ለመክፈል ግዴታ የሚገባበትን ማናቸውንም ሰነድ ይጨምራል።” የሚል ትርጓሜ ሰጥቶታል። በተጨማሪም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 3271 ስር ሥራ ተቋራጩ ከመስሪያ ቤቱ ጋራ ስለ ተዋዋለው ሥራ አስቀድሞ ገንዘብ ለመቀበል የሚችለው ለዚሁ አስቀድሞ ለሚከፈለው ገንዘብ እጅግ ቢያንስ ግማሹን መልሶ ለመክፈል የሚችል አንድ ዋስ ወይም ሌላ ዋስትና ከሰጠ በኋላ ሆኖ በዚህ መልኩ አስቀድሞ የሚከፈለው ገንዘብ በሥራው ወል ጊዜ በተወሰነው መሰረት ወደፊት ሥራ ተቋራጩ ከሚፈልጋቸው ቀሪ ገንዘቦች ላይ ተቀናሽ የሚሆን ገንዘብ እንደሆነ ተደንግጓል። ከተጠቃሾቹ ድንጋጌዎች መገንዘብ የሚቻለው በተለይ ከግንባታ(ኮንስትራክሽን) ወል ጋር በተያያዘ ሥራ ተቋራጩ ከአሠሪው ጋር በገባው ወል መሰረት ሥራ ከመጀመሩ በፊት ለወደፊት ሥራ ስርቶ በየጊዜው ከሚከፈለው ክፍያ ላይ እየተቀነሰ ለአሰሪው ተመላሽ እንደሚያደርግ ወይም እንደሚከፍል በመስማማት አስቀድሞ የሚቀበለው ገንዘብ ቅድሚያ ክፍያ የሚባል ሲሆን፣ በዚህ መልኩ ሥራ ተቋራጩ ከአሠሪው በቅድሚያ የሚቀበለውን ገንዘብ በወሎ በተወሰነው ጊዜ የግንባታ ሥራ ስርቶ ከሚከፈለው ገንዘብ ላይ በየጊዜው እየተቀነሰ ለአሰሪው(ለከፋዩ) ካልመለሰ ወይም መመለስ ካልቻለ ሌላ ሶስተኛ ወገን በዚህ መልኩ በቅድሚያ ክፍያ መልክ ለሥራ ተቋራጩ የተሰጠውን ገንዘብ ወይም ሥራ ተቋራጩ ሳይመለስ የቀረውን ገንዘብ እከፍላለው ብሎ ራሱን ግዴታ ወስጥ የሚያስገባበት ወል ደግሞ የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ወል (Advance Payment Guarantee/Bond) እንደሚባል ነው።

ስለሆነም የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ወል (Advance Payment Guarantee/Bond) የሚሰጥበት ምክንያት ከመለየቱ በስተቀር ዓላማው ቅድሚያ ክፍያ ለሥራ ተቋራጩ የከፈለው አሰሪ ሥራ ተቋራጩ በወሎ መሰረት የተቀበለውን ገንዘብ በየጊዜው ከአሰሪ ከሚከፈለው ገንዘብ ላይ እየተቀነሰ ተመላሽ እንዲደረግ ማድረግ ባልቻለ ጊዜ ሦስተኛ ወገን ወይም በተግባር እንደሚሰራው ደግሞ ባንኮች ለሥራ ተቋራጩ ዋስ በመሆን የሚሰጡት የዋስትና ሰነድ በመሆኑ የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ሰነድ (Performance Guarantee Bond) እና የገንዘብ ዋስትና ሰነድ (Financial Guarantee Bond) ከሚሰጥበት ዓላማ ጋር ተመሳሳይ ዓላማ ያለው ነው። በሰ/መ/ቁጥር 36935፣ 40186 እና 47004 (ቅጽ 13 ላይ የታተሙ) በተሰጡ ወሳኔዎች ላይ የመልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ሰነድ (Performance Guarantee Bond) እና የገንዘብ ዋስትና ግዴታ ሰነድ (Financial Guarantee Bond) በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1920 እስከ 1951 ድረስ በተመለከቱት ድንጋጌዎች መሰረት የሚገዙ የዋስትና ወሎች ናቸው ተብሎ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም እንደተሰጠው ሁሉ በሥራ ተቋራጩ በቅድሚያ ክፍያ መልክ የተወሰደው ገንዘብ ለአሰሪው የሚመለስ ስለመሆኑ ዋስትና እንዲሆን የሚሰጥ የቅድሚያ ክፍያ ማገቻ ሰነድም (Advance Payment Guarantee/Bond) በሰነድ ሰጪውና በተጠቃሚው(ቅድሚያ ክፍያ በከፈለው አሰሪ) መካከል የዋስትና ወል የሚያቋቁም ሰነድ በመሆኑ በእነዚህ የሕግ ድንጋጌዎች መሰረት የሚገዛ ነው።ይህ እንደተጠበቀ ሆኖ በያዘነው ጉዳይ ላይ እንደሆነው የግንባታ ወሎ የአስተዳደር ወል በሆነ ጊዜ የአስተዳደር ወል በሆነው የግንባታ ወል መነሻ የተሰጠ ቅድሚያ ክፍያ ገንዘብ ተመላሽ የሚደረግ ስለመሆኑ ዋስትና እንዲሆን በሌላ ሰው የሚሰጥ ሰነድ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 3271 ስር እንደተደነገገው የዋስትና ወል ተደርጎ የሚቆጠር ነው።ከዚህ ጋር በተያያዘ አመልካች ለክርክሩ መነሻ የሆነው የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ሰነዱ እንደዋስትና ወል የሚቆጠር ስላልሆነ የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1920 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ተፈጻሚነት የላቸውም ሲል ያቀረበውን ክርክር አልተቀበልንም።

በሌላ በኩል ከላይ በተጠቀሱት በሰ/መ/ቁጥር 36935፣ 40186 እና 47004 ላይ በተሰጡ ወሳኔዎች ላይ መልካም ሥራ አፈጻጸም ዋስትና ሰነድ (Performance Guarantee Bond) እና የገንዘብ ዋስትና ግዴታ ሰነድ (Financial Guarantee Bond) መሰረት ያደረገ የክፍያ ጥያቄ የሚመለከት ክስ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1845 መሰረት በ10 ዓመት ይርጋ ጊዜ ወስጥ ክስ ካልቀረበ ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ቀሪ እንደሚሆን አስገዳጅ ትርጉም ተሰጥቷል።በዚህ መልኩ የሕግ ትርጉም የተሰጠው ወሎቹ የዋስትና ወል በመሆናቸው በዋሱ ላይ ተፈጻሚ የሚሆነው የይርጋ ጊዜ በዋናው ባለዕዳ ላይ ተፈጻሚነት ያለው የይርጋ ጊዜ ስለሆነ እና ግንኙነቱም የኢንሹራንስ ወል ግንኙነት ስላልሆነ በንግድ ሕግ ቁጥር 674/1 ስር የተደነገገው የይርጋ ጊዜ ተፈጻሚነት የለውም በሚል መነሻ ነው።የሕግ ትርጉሙ ሊሰጥ የቻለውም በግልጽ በመዘገቦቹ ላይ የይርጋ መቃወሚያ ተነስቶ ክርክር ተደርጎበት በበታች ፍርድ ቤቶች የይርጋ

መቃወሚያ እና ተፈጻሚነት ስላለው ሕግ በተመለከተ ግልጽ ውሳኔ ተሰጥቶ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ ስለነበር ነው።

በያዝነው ጉዳይ አመልካች በግልጽ ቅድሚያ ክፍያ መነሻ በማድረግ ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ታግዷል ሲል በግልጽ በፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ ላይ በተዘረጋው ሥርዓት መሰረት ያቀረበው የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ የለም። የቀረበው ክርክር ተጠሪ በዋስትና ሰነዱ መሰረት የክፍያ ጥያቄውን ከቀን 04/02/2008ዓ/ም እስከ ቀን 28/01/2009ዓ/ም ድረስ አላቀረበም የሚል ነው። ከላይ እንደተመለከትነው ለክርክሩ መነሻ የሆነው የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ሰነድ የዋስትና ውል በመሆኑ ይህንን ውል መነሻ ያደረገ ክስ ማቅረብ የሚቻለው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1845 ስር በተደነገገው መሰረት በ10 ዓመት ጊዜ ውስጥ ነው። በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1855 ስር በተደነገገው መሰረት ክስ የማቅረብ መብት ቀሪ የሚሆንበት ጊዜ ገደብ ወይም ይርጋ የሚደነገገው በሕግ ሲሆን ሕግ የወሰነው የይርጋ ጊዜ እንዲቀር ወይም እንዲለወጥ አስቀድሞ ለመስማማት ወይም ለመዋዋል አይቻልም። በመሆኑም በግራ ቀኝ መካከል በተፈጸመው የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ውል ላይ “ከቀን 04/02/2008ዓ/ም እስከ ቀን 28/01/2009ዓ/ም ድረስ” ተብሎ የተመለከተው ጊዜ ተጠሪ ለአመልካች የክፍያ ጥያቄ የሚያቀርብበት ጊዜ እንጂ ክስ የማቅረቢያ ጊዜ ገደብ ተደርጎ ሊወሰድ የሚችል አይደለም።

ሆኖም ተጠሪ በ10 ዓመት ጊዜ ውስጥ የቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ውል መሰረት ያደረገ ክስ ማቅረብ የሚችለው በዋስትና ውሉ በተመለከተው ጊዜ ውስጥ ማለትም ከቀን 04/02/2008 ዓ/ም እስከ ቀን 28/01/2009ዓ/ም ድረስ” ባለው ጊዜ ውስጥ ይከፈላል የሚል ጥያቄ ለአመልካች አቅርቦ አመልካች የክፍያ ጥያቄውን ሳይቀበል ከቀረበት ቀን ጀምሮ ነው። ውሉ የዋስትና ውል ቢሆንም ከሌላው ዋስትና ልዩ የሚያደርገው ባህርይ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1920 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ላይ የተመለከተው ዋስ የዋስትና ግዴታ ውስጥ የሚገባው ለራሱ ጥቅም በማግኘት ባለመሆኑ፤ በባንኮች ወይም በኢንሹራንስ ኩባንያዎች የሚሰጥ ቅድመ ክፍያ ዋስትና፤ የመልካም ስራ አፈጻጸም ዋስትና ...ወዘተ ግን ባንኮች ወይም የኢንሹራንስ ኩባንያዎች የንግድ ድርጅቶች በመሆናቸው ዋስትናዎቹን ሲሰጡ ዋስትና እንዲሰጠው ከሚያመለክተው ሰው ላይ ባላቸው አሰራር መሰረት ክፍያ ወይም መያዣ በመቀበል በመሆኑ እና በዚህ መልኩ የሚቀበሉት ክፍያ ወይም መያዣ በጊዜ የተገደበ ስለሚሆን በዋስትና ሰነዱ ላይ ከተመለከተው ጊዜ ውጭ የዋስትና ሰነዱ ተጠቃሚ የክፍያ ጥያቄ ባቀረበበት በማንኛውም ጊዜ ክፍያ መፈጸም አለባቸው የሚባል ከሆነ በባንኮች፤ በስተጀርባቸው ባሉት ባለአክሲዮን፤ ገንዘብ አስቀማጮች ላይ ብሎም በአገር ኢኮኖሚ እንቅስቃሴ ላይ ጉዳት ስለሚደርስ የዋስትና ሰነዱ ተጠቃሚ የክፍያ ጥያቄውን በውሉ በተመለከተው ጊዜ ውስጥ ማቅረብ ይኖርበታል።

እንዲሁም በቅድሚያ ዋስትና ሰነዱ ላይ “...በዚህ ዋስትና ስር የሚቀርብ ማንኛውም የክፍያ ጥያቄ እስከ ቀን 28/01/2009ዓ/ም ድረስ መቅረብ የሚኖርበት ሲሆን በእኛ በኩል ጥያቄዎች ተቀባይነት

የሚኖርባቸው ከመቀበያው ቀን በፊት ወይም በእለቱ ነው።...” በሚል የተገለጸው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1865 ስር በስምምነቱ ወይም በልዩ ሁኔታው ለባለገንዘቡም እንዲጠቅም ተብሎ ካልተደረገ በቀር የጊዜው መሰጠት ሁልጊዜ ለባለዕዳው ጥቅም እንደተደረገ ይቆጠራል በሚል ከተደነገገው ጋር ተገናዝቦ ሲታይ በቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ሰነዱ ላይ የተመለከተው ተጠቃሽ ጊዜ በዋናነት ለአመልካች ጥቅም የተቀመጠ እንደሆነ የሚያሳይ ነው።በመሆኑም የተጠሪ ክስ ተቀባይነት አግኝቶ አመልካች ክስ የቀረበበትን ገንዘብ እንዲከፍል ሊወሰን የሚችለው ተጠሪ የክፍያ ጥያቄውን እስከ ቀን 28/01/2009ዓ/ም ድረስ ማቅረቡ ሲረጋገጥ ብቻ ነው።

ነገር ግን የስር ፍርድ ቤት ተጠሪ የክፍያ ጥያቄውን በቅድሚያ ክፍያ ወሎ በተመለከተው ጊዜ ወስጥ አቅርቧል ሲል የደረሰበት ድምዳሜ የማስረጃ ምዘና ከሚመለከተው መሰረታዊ መርህ አተገባበር አኳያ መመርመር ያለበት እንደሆነ ተገንዝበናል።የስር ፍርድ ቤት ወደዚህ ድምዳሜ የደረሰው ተጠሪ በቀን 27/01/2009ዓ/ም በቁጥር ቢ/ግ/ቅ/13/24/246/09 ለአመልካች የጻፈውን ደብዳቤ ይዘት ጠቅሶ የደብዳቤው ይዘት “የስር 1ኛ ተከላሽ በወሎ መሰረት እየሰራ ባለመሆኑ ማስጠንቀቂያ ተሰጥቶት ወሎ ስለመቋረጡ ጠቅሶ ብሩ ይታገድልን ።” የሚል በመሆኑ የዚህ የደብዳቤ ይዘት ተጠሪ በቀን 05/07/2010ዓ/ም ክፍያ ይፈጸምልኝ ብሎ ለአመልካች ከጻፈው ደብዳቤ ጋር ተገናዝቦ ሲታይ ተጠሪ በቀን 27/01/2009 ዓ/ም በጻፈው ደብዳቤ የክፍያ ጥያቄ አላቀረበም የሚያስብል አይደለም በሚል ነው።ሆኖም ተጠሪ ተገቢውን ማስረጃ አቅርቦ ማስረዳት የሚገባውና የስር ፍርድ ቤትም ተጠሪ ማስረዳቱን ማረጋገጥ የሚጠበቅበት ተጠሪ የክፍያ ጥያቄውን እስከ ቀን 28/01/2009ዓ/ም ድረስ ለአመልካች ማቅረቡን ቢሆንም ተጠሪ በቀን 27/01/2009ዓ/ም ለአመልካች የጻፈው ደብዳቤ ይዘት በግልጽ የሚያሳየው በዚህ ደብዳቤ የጠየቀው የዋስትና ገንዘብ እንዲታገድ እንጂ በዋስትና ሰነዱ ላይ የተመለከተው ገንዘብ እንዲከፈለው መጠየቁን የሚያሳይ አይደለም።እንዲሁም በዋስትና ወሎ ላይ የተመለከተው ጊዜ ካለፈ በኋላ 1 ዓመት ከ6 ወር በላይ ቆይቶ ክፍያ ይፈጸምልኝ በማለት ተጠሪ በቀን 05/07/2010 ዓ/ም ለአመልካች የጻፈው ደብዳቤም በቀን 27/01/2009ዓ/ም ከተጻፈው ደብዳቤ ጋር ተጣምሮ መታየቱም የሕግ መሰረት የሌለውና በወሎ የተመለከተው ጊዜ ለአመልካች ጥቅም መቀመጡን ዋጋ የሚያሳጣ በመሆኑ ተቀባይነት ያለው አይደለም።

ስለሆነም የስር ፍርድ ቤት ተጠሪ በቅድሚያ ክፍያ ዋስትና ወሎ ላይ በተመለከተው ጊዜ ወስጥ የክፍያ ጥያቄ አቅርቧል በማለት አመልካች ክስ የቀረበበትን ገንዘብ ለተጠሪ ይክፈል ሲል የደረሰበት ድምዳሜ ተጠሪ በማስረጃነት ባቀረበውና በቀን 27/01/2009ዓ/ም ከተጻፈው የሰነድ ማስረጃ ግልጽ ይዘት ውጭ ከመሆኑም በተጨማሪ የወሎን የጊዜ ሁኔታና ዓላማ ያላገናዘበ ነው ብለናል። አንድን ክርክር ለማስረዳት የቀረበ ማስረጃ ይዘትን ያላገናዘበ ወሳኔ መስጠት የማስረጃ ምዘና የሚመለከት መሰረታዊ መርህ የጣሰ ስለሚሆን መሰረታዊ የሕግ ስህተት እንደሆነ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 44804 ላይ(በቅጽ 11 እንደታተመው) እና በሰ/መ/ቁጥር 121094 ላይ እና በሌሎች

መዛግብት ላይ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ሰጥቷል። በመሆኑም አመልካች ክስ የቀረበበትን ገንዘብ ለአመልካች እንዲከፍል በአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ተወስኖ በየደረጃው በከተማው ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት እና በሰበር ሰሚ ችሎት የጸናው ወሳኔ የማስረጃ ምዘና መሰረታዊ መርህና የሕግ አተገባበር ጉድለት ያለበት በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት በመሆኑ ተከታዩ ተወስኗል።

ወ. ሳ ኔ

1. የአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 18052 ላይ በቀን 20/01/2013 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ እና የአዲስ አበባ ከተማ ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 32651 ላይ በቀን 18/09/2013 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ እና የከተማው ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 33981 ላይ በቀን 12/11/2013 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሻሽለዋል።
2. አመልካች ቅድሚያ ክፍያ ዋስት ወል መሰረት ተደርጎ የተጠየቀውን ብር 422,500.00 (አራት መቶ ሃያ ሁለት ሺህ አምስት መቶ ብር) ለተጠሪ ሊከፍል አይገባም ብለናል። ይህንን ገንዘብ የስር 1ኛ ተከላሽ ለተጠሪ የመክፈል ኃላፊነት አለበት የተባለው የወሳኔ ክፍል እና ሌላው የወሳኔ ክፍል አልተነካም።
3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የወሳኔው ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ግራ ቀኙ ሲጠይቁም ግልባጩ ይሰጣቸዋል።
2. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 207446

መጋቢት 27 ቀን 2014 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች ፡- ወ/ሮ ፍሬህይወት ጋሜ

ተጠሪዎች፡- 1ኛ. ወ/ሮ ኤልሳቤት ኪ/ማሪያም

2ኛ. ኤስኤን ቢ ቢዝነስ ኃ/የተ/የግ/ማህበር

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ወሳኔ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ ቤት ገንብቶ የማስረከብ ወል አፈጻጸም መነሻ ያደረገ ክርክር የሚመለከት ነው።ክርክሩ የተጀመረው 1ኛ ተጠሪ በ2ኛ ተጠሪ ላይ በፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ባቀረቡት ክስ መነሻ ሲሆን የአሁን አመልካች ደግሞ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የተሰጠ ወሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 358 መሰረት በመቃወም የተከራከሩ ናቸው። የክሱም ይዘት በአጭሩ፡- ከተጠሪ ጋር በቀን 19/11/2003 ዓ/ም በተደረገ ውል ስምምነት 2ኛ ተጠሪ G+1 የሆነ የቤተሰብ መኖሪያ ቤት በ9 ወራት ውስጥ ገንብቶ ስም-ንብረቱን በ1ኛ ተጠሪ ስም ለማስረከብ ግዴታ የገባ ሲሆን፤ 1ኛ ተጠሪ ደግሞ ብር 4,478,000.00 ለመክፈል ስምምነት አድርገናል።በዚህ መሰረት 1ኛ ተጠሪ በውሉ አንቀፅ 3/6 ስር በተቀመጠው የአከፋፈል መንገድ በአጠቃላይ ብር 3,950,000 የክፈልኩ ቢሆንም ተከላኝ በውሉ መሰረት በ9 ወራት ውስጥ ቤቱን ገንብቶ ስም ንብረቱን በ1ኛ ተጠሪ ስም አስመዝግቦ የማጠቃለያ ሥራ አከናውኖ በውል በገባው ግዴታ መሰረት ሊያስረክበኝ አልቻለም። በመሆኑም 2ኛ ተጠሪ በውሉ መሰረት በቦሌ ክፍለ ከተማ ቀበሌ 16 ከተሰሩት 28 ነጠላ የቤተሰብ ቤቶች ቪላ ውስጥ በስሜ ሲከፈልበት የነበረውን ብሎክ ሲ6 የካርታ ቁጥር 4/9/9/22/521/00 የሆነውን ቤት ገንብቶ አጠናቆ ስም ንብረቱን በ1ኛ ተጠሪ ስም አስመዝግቦ ከሊዝ ክፍያ ነፃ የሆነ ቤት በውሉ ግዴታ መሰረት እንዲያስረክበኝ፤ 2ኛ ተጠሪ ቤቱን ገንብቶ ሊያስረክበኝ ከሚገባው ጊዜ በእጅጉ የዘገየ በመሆኑ ማስረከብ

ከነበረበት ጊዜ ጀምሮ የሚታሰብ በወር ብር 5,000.00 እና ለደረሰብኝ መጉላላት ኪሳራ በውሉ መሰረት ተሰልቶ እንዲከፍለኝ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል።

2ኛ ተጠሪ ለክሱ በሰጠው መልስ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር በሐምሌ 19 ቀን 2003 ዓ/ም ላይ ቤት ገንብቶ ለማስረከብ የውል ስምምነት እንዳደረገ አምኖ ነገር ግን ከመንግስት በተሰጠ ትዕዛዝ በተያዘው መሬት ላይ ማንኛውም የቤት ግንባታ እንዳይደረግ እገዳ ተጥሎበት ከቆየ በኋላ እግዱ የተነሳው በቀን 15/12/2006 ዓ/ም ነው። በዚህ ጊዜ ውስጥ ለሁለት ዓመታት ያህል ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት 2ኛ ተጠሪ የቤት ግንባታውን ማከናወን አልቻለም። 1ኛ ተጠሪ በተለያዩ ጊዜ ለ2ኛ ተጠሪ የክፈሉት በክሱ ላይ እንደገለፁት ሳይሆን ብር 3,450.000 ብቻ ነው። በውሉ መሰረት ቀሪ ክፍያቸውን ብር 1,028,000.00 ከፍለው እንዲረከቡ 2ኛ ተጠሪ በተደጋጋሚ በቃልና በዕሁፍ የጠየቀ ሲሆን 1ኛ ተጠሪ ግን ብር የለኝም በማለት ሊከፍሉ አልቻሉም። 2ኛ ተጠሪ የዕሁፍ ማስጠንቀቂያ ከተሰጣቸው ከ9 ወራት በኋላ በቀን 09/09/2009 ዓ/ም በተፃፈ ደብዳቤ 1ኛ ተጠሪ እንደ ውሉ ሊፈፀሙ ባለመቻላቸው በውል ስምምነታችን መሰረት ከክፈሉት ገንዘብ ላይ 3 ፐርሰንት ተቀንሶ የክፈሉት ገንዘብ ከሚመለስላቸው በቀር ቤት ለመረከብ ክስ ማቅረብ አይችሉም። በመሆኑም 1ኛ ተጠሪ በውል ስምምነታችን መሰረት ክፍያ ባለመፈፀማቸው 2ኛ ተጠሪ 1ኛ ተጠሪ የጠየቁትን ክፍያ በርትዕ የሚከፍልበት ምክንያት የለም።ውሉ የፈረሰው 1ኛ ተጠሪ ግዴታቸውን ባለመወጣታቸው ምክንያት በመሆኑ 2ኛ ተጠሪ ቤቱን ለማስረከብ አይገደድም ተብሎ ክሱ ወድቅ እንዲደረግለት በመጠየቅ ተከራክሯል።

ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 199597 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 03/05/2010 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ ተጠሪዎች በቀን 19/11/2003 ዓ/ም ባደረጉት ውል መሰረት 1ኛ ተጠሪ ያለባቸውን ቀሪ ክፍያ ባለመክፈላቸው የበኩላቸውን ግዴታ ሳይወጡ 2ኛ ተጠሪ ቤቱን ለማስረከብ አይገደድም ሲል ክሱን ወድቅ በማድረግ ወስኗል።1ኛ ተጠሪ በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኛቸውን ለፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርበው ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 153192 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 06/09/2010 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ 2ኛ ተጠሪ ቤቱን በጊዜው ገንብቼ ማስረከብ ያልቻልኩበት ምክንያት ግንባታ እንዳይካሄድ በመንግስት እግድ በመሰጠቱ ነው በማለት የተከራከረውን በተመለከተ 2ኛ ተጠሪ እግዱ ሳይሰጥ በፊት 2ኛ ተጠሪ ቤቱን ገንብቶ ለማስረከብ የሚያስችል በቂ ጊዜ ነበረው።2ኛ ተጠሪ ቤቱን ገንብቶ አስረክቦ በውሉ መሰረት መሰብሰብ ሲገባው ውሉን በተናጠል ማቋረጡ ተገቢ አይደለም።የስር ፍርድ ቤት 1ኛ ተጠሪ ግዴታቸውን ሳይወጡ 2ኛ ተጠሪ ግዴታቸውን እንዲወጡ መጠየቅ አይችሉም ሲል የሰጠው ወሳኔ የግራ ቀኙን ውል ይዘት ያገናዘበ አይደለም በማለት የሥር ፍርድ ቤት የሰጠውን ወሳኔ በመሻር በክሱ የተጠቀሰውን ቤት ግንባታ አጠናቆ ስመ ሀብቱን ወደ 1ኛ ተጠሪ እንዲያዛወሩ፤2ኛ ተጠሪም ቀሪ ክፍያ የመጠየቅ መብት አለው ሲል ወስኗል።

በመቀጠል 2ኛ ተጠሪ በፌደራል ሰበር ሰሚ ችሎት አቤቱታ በመ/ቁጥር 159065 ላይ አቅርቦ ችሎቱም ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 24/03/2011 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ የይግባኝ ሰሚውን ወሳኔ በማሻሻል 2ኛ

ተጠሪ ቤቱን አጠናቆ ለ1ኛ ተጠሪ እንዲያስረክብ እና ስሙ ሆብቱን እንዲያዛውር ሲል የሰጠውን የውሳኔ ክፍል በማፅናት ቀሪ ክፍያውን በተመለከተ 2ኛ ተጠሪን ክስ አቅርቦ የመጠየቅ መብት በመጠበቅ የተሰጠውን የውሳኔ ክፍል በመሻር ክርክሩ በዚያው መዝገብ ቀጥሎ ክፍያውን በተመለከተ ውሳኔ ሊሰጥበት ይገባል ሲል ጉዳዩን በዚህ ረገድ ለፈዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት መልሷል።

ጉዳዩ ከላይ በተመለከተው መሰረት ከተወሰነ በኋላ እንደገና የተንቀሳቀሰው አመልካች በይግባኝ ሰሚዉ ችሎት በተሰጠ ውሳኔ መብታቸው እንደተነካ በመግለጽ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 358 መሰረት ባቀረቡት አቤቱታ መነሻ ሲሆን የአቤቱታቸውም ይዘት በአጭሩ፡- የመቃወም አመልካች ከ2ኛ ተጠሪ በቀን 10/01/2010 ዓ/ም ድርድር ተደርጎ በቀን 27/01/2010 ዓ/ም በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ፅ/ቤት በተደረገ ዉል 2ኛ ተጠሪ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ቤት ለአመልካች በብር 4,500,000.00 ሸጧል።አመልካች ቤቱን የገዛሁት ቤቱ ከፅዳና እገዳ ነጻ መሆኑን በማረጋገጥ ነው።በዚህ አግባብ አመልካች የቤቱ ባለሀብት ከሆንኩ በኋላ ቤቱን ተረክቤ ብር 873,120.00 ተጨማሪ ወጪ በማዉጣት ቤቱን በአመልካች ፍላጎት መሰረት ምቹ ለማድረግ ተጨማሪ ማስተካከያ/ግንባታ አድርጌያለሁ። 2ኛ ተጠሪም ከአመልካች ጋር ግብይት ባደረገ ጊዜ በቤቱ ላይ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር ክርክር እንዳለው አላሳወቀኝም። አመልካች ቤቱን ከ2ኛ ተጠሪ ስለተረከብኩ 1ኛ ተጠሪ ከግንባታ ዉሉ ጋር የተያያዘ ግንኙነት ከ2ኛ ተጠሪ ጋር ከሚኖረው በስተቀር በቤቱ ላይ መብት የላቸውም ተብሎ ዉሳኔዉ እንዲሻርላቸው አቤታቸውን አቅርበዋል።

ይግባኝ ሰሚዉ ችሎት የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃዎችን መርምሮና መዝኖ በቀን 15/06/2011 ዓ/ም በሰጠዉ ዉሳኔ አመልካች የ2ኛ ተጠሪ ማኅበር 50 ከመቶ ባለአክሲዮ/ባለድርሻ የሆኑት የአቶ ዳዊት ዘሪሁን ባለቤት በመሆናቸዉ ሸያጩ እዉነት አይደለም እንጂ እዉነት ነዉ ቢባል እንኳን ሸያጩ ከባለቤታቸዉ ጋር የተደረገ በመሆኑ አስቀድሞ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር ያደረገዉ ፀንቶ ባለበትና ክርክርም በፍርድ ቤት መኖሩን ባለአክሲዮኖች እያወቁ አመልካች የትዳር አጋራቸዉ በመሆናቸዉ ጉዳዩ በፍርድ ቤት ተይዞ ያለ በመሆኑ በድጋሚ መሸጥ ያልተገባ ድርጊት ነዉ።በመሆኑም አመልካች ከ2ኛ ተጠሪ ጋር አደረጉት የተባለዉ ዉል በእዉነት ላይ የተመሰረተ ግብይት ሳይሆን ሆነ ተብሎ ቤቱ ለ1ኛ ተጠሪ እንዳይተላለፍና ፍርድ እንዳይፈጸም ለማድረግ የቀረበ አቤቱታ ነዉ በማለት የአመልካችን አቤቱታ ዉድቅ በማድረግ አስቀድሞ የሰጠዉን ዉሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 360/2 በመሰረት በማጽናት ወስኗል።

በመቀጠል አመልካች ለዚሁ ሰበር ሰሚ ችሎት አቤቱታ አቅርበዉ ችሎቱም በመ/ቁጥር 172487 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 28/05/2012 ዓ/ም በሰጠዉ ዉሳኔ በግልጽ የቀረበን ክርክር እና የተቆጠረን ማስረጃ መሰረት በማድረግ ተገቢዉን ጭብጥ በመያዝ ጉዳዩን አጣርቶ ዉሳኔ አለመስጠት መሰረታዊ የክርክር አመራር ጉድለት ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 246 እና ተከታዮቹን መሰረት በማድረግ

በሰ/መ/ቁጥር 37105፣39144 እና በተለያዩ የሰበር መዝገቦች ላይ አስገዳጅነት ያለው ወሳኔ ተሰጥቷል።አመልካች አስቀድሞ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 41 መሰረት ወደ ክርክሩ መግባት ይችሉ ነበር የሚለው የ1ኛ ተጠሪ መከራከሪያ ተገቢነትና ወጤቱ፣ በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው የቤት ሽያጭ ወል የማስመሰል ወል ነው በማለት 1ኛ ተጠሪ ያቀረቡት መከራከሪያ እና ማስረጃዎች ተገቢነትና ወጤቱ፣ወሎ እወነተኛ ወል ነው ቢባል እንኳን ወሎ የተደረገው በአመልካች እና የአመልካች የትዳር አጋር ባለአክሲዮን በሆኑበት 2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገ ወል መሆኑ ከሦስተኛ ወገን መብት አንጻር የሚኖረው ወጤት ከሕግ አንጻር የሚያስከትለው ወጤት፣ በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው የቤት ሽያጭ ወል ከ1ኛ ተጠሪ መብት አንጻር ተፈጻሚነት ሊኖረው አይገባም ቢባል አመልካች በቤቱ ላይ ተጨማሪ የማስተካከያ ግንባታ አድርገዋል?አድርገዋል ከተባለ የወጪ መጠንና ወጤቱስ ምን ሊሆን ይገባል? አመልካች ቤቱን ከገዙ በኋላ ቤቱ አሁን በሚገኝበት ሁኔታ የደረሰው በአመልካች ገንዘብ ነው ከተባለ እና በሌላ በኩል ሻጭ ለማስረከብ የሚገደደው በ1ኛ ተጠሪ ገንዘብ የተገነባውን ነው የሚለውንና ቤቱ በሶስተኛ ወገን እጅ መኖሩ የሚፈጥረው ሕጋዊ ወጤት ምን ሊሆን ይገባል የሚሉትንና ተያያዥ ጭብጦች በማስረጃ አጣርቶ ሕግን መሰረት ያደረገ ወሳኔ እንዲሰጥ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 343/1 መሰረት ለይግባኝ ሰሚው ችሎት መልሶለታል።

ይግባኝ ሰሚው ችሎት መዝገቡን አንቀሳቅሶ ክፍ ሲል በተገለጸው መሰረት የተያዙትን ጭብጦች ከግራ ቀኙ ክርክርና ማስረጃዎች አንጻር መርምሮ በቀን 26/08/2013/ም በሰጠው ወሳኔ አከራካሪውን ቤት በተመለከተ ክስ መቅረቡንና ክርክር መኖሩን አስቀድሞ አመልካች ያወቁ የነበረ መሆኑን ለማስረዳት 1ኛ ተጠሪ አቅርቦው ያሰሟቸው ምሳክሮች በክርክራቸው መሰረት አላስረዱም። የ2ኛ ተጠሪ ባለድርሻ የሆኑት አቶ ዳዊት ዘሪሁን የአመልካች የትዳር አጋር በመሆናቸውና አቶ ዳዊት ዘሪሁን ደግሞ የክርክሩን መኖር ያወቁ ስለነበር በተዘዋዋሪ መንገድ አመልካች የክርክሩን መኖር ያወቁ እንደነበር ግምት ይወሰድልኝ ሲሉ 1ኛ ተጠሪ ያቀረቡት ክርክር በግምት ላይ የተመሰረተ ከሚሆን በስተቀር በማስረጃ የተረጋገጠ አይደለም።ስለሆነም 1ኛ ተጠሪ አመልካች የክርክሩን መኖር አስቀድመው ያወቁ ነበር በማለት ያቀረቡትን ክርክር በማስረጃ አላስረዱም በማለት ወስኗል።

አንዲሁም በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው ወል እወነተኛ ወል ነው ወይስ የማስመሰል ወል ነው የሚለውን ጭብጥ በተመለከተም የ2ኛ ተጠሪ ባለድርሻዎች አቶ ቴዎድሮስ ዘሪሁን ላቀው እና አቶ ዳዊት ዘሪሁን ላቀው መሆናቸው እና አቶ ዳዊት ዘሪሁን ከአመልካች ጋር በጋብቻ ተሳስረው የሚኖሩ መሆናቸው ግራ ቀኙ የማይካካዱትና በማስረጃም የተረጋገጡ ፍሬ ነገሮች ናቸው።አመልካች የቤት ሽያጭ ወሎን ባለቤታቸው አባል ከሆኑበት ኃላፊነቱ ከተወሰነ የግል ማኅበር ጋር መዋዋላቸው በራሱ ወሎን የማስመሰል ወል የሚያደርገው አይደለም።ሆኖም 1ኛ ተጠሪ በ2ኛ ተጠሪ ላይ ክስ የመሰረቱት በቀን 24/02/2010/ም ሲሆን ክስ ከማቅረባቸው በፊት ከ2ኛ የመቃወም ተጠሪ ጋር በቤቱ ጉዳይ አለመግባባት ውስጥ ገብተው የነበረ መሆኑ ተረጋግጧል።አመልካች ከ2ኛ ተጠሪ ጋር ወል

በአዋዋይ ፊት ያደረጉትም 1ኛ ተጠሪ ከ2ኛ ተጠሪ ጋር ስላደረጉት ወል አፈጻጸም ጉዳይ አለመግባባት ላይ በነበሩበት ጊዜ በቀን 27/01/2010ዓ/ም ነው። የአመልካች ባለቤት የ2ኛ ተጠሪ ማኅበር ሥራ አስኪያጅ መሆናቸው ባይረጋገጥ እንኳን ከሌላኛው የማኅበሩ ባለድርሻ ጋር ባላቸው ቤተሰባዊ ትስስር ምክንያት በማኅበሩና በ1ኛ ተጠሪ መካከል በወሎ አፈጻጸም ጉዳይ አለመግባባት መከሰቱን አያውቁም ነበር ማለቱ የማኅበራዊ ኑሮን ገሀዳዊ እውነታ መሰረት ያደረገ ሊሆን አይችልም። ቤቱ የተገዛው ጋብቻው ፀንቶ ባለበት ጊዜ ነው። ቤቱ የአመልካች የግል ንብረት እንጂ የባለቤታቸው ድርሻ ያለበት አይደለም በሚል በአመልካች በኩል የቀረበ ክርክር የለም። በመሆኑም የማኅበሩ ባለድርሻ የአከራካሪውም ቤት የጋራ ባለሀብት ይሆናሉ። እንዲህ አይነት ግብይት በመሰረቱ የሦስተኛ ወገኖችን መብት የሚነካ እስካልሆነ ድረስ በንግድ ሕጉም ሆነ ለጉዳዩ አግባብነት ባላቸው ሌሎች ሕጎች ክልከላ ያለበት አይደለም። ይሁን እንጂ የማኅበሩ አንደኛ ባለድርሻ ባለቤት የሆኑት አመልካች ወደግዥው የገቡት በተለመደው የክንውኖች ፍሰት ተመርተው ሳይሆን በማኅበሩ አንደኛው ባለድርሻ ባለቤት/አመልካች/ አማካኝነት የ1ኛ ተጠሪን መብትና ጥቅም ለመጉዳት እና 1ኛ ተጠሪ ተከራክረው ሊያሰጡ የሚችሉትን ፍርድ ከወዲሁ ለማጨናገፍ በማሰብ 2ኛ ተጠሪ በወሰደው እርምጃ መነሻ መሆኑን ክርክሩ ያሳያል። በመሆኑም በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው የሽያጭ ወል ከ1ኛ ተጠሪ መብት አንጻር የማስመሰል ወል ነው ከሚባል በስተቀር አወነተኛ ወል ነው ለማለት የሚቻል አይደለም። ወሎ በአዋዋይ ፊት መደረጉም የማስመሰል መሆኑን የሚያስቀር አይደለም። ወሎ ከአመልካች አንጻር እውነተኛ ነው ቢባል እንኳን አመልካች የደረሰባቸውን ጉዳት ከ2ኛ ተጠሪ መጠየቅ የሚችሉ ከሚሆን በቀር 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር የገባውን በፍርድ ጭምር የተረጋገጠውን የወል ግዴታ እንዳይፈጸም እንደመከላከያ ሊያገለግል የሚችል አይደለም። ለእንዲህ አይነት የወል ማሰናከያ መንገዶች መፍቀድ ዜጎች በወሎች ላይ እምነት እንዲያጡ የሚያደርግ ነው። ስለሆነም በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል በቀን 27/01/2010ዓ/ም የተደረገው የ1ኛ ተጠሪን መብትና ጥቅም ለመጉዳት በማሰብ የተደረገ የማስመሰል ወል ነው የሚል ድምዳሜ ላይ ተደርሷል።

በተጨማሪም አመልካች ባቀረቡት ማስረጃዎች ቤቱን ለክርክሩ መነሻ በሆነው ወል ገዝተው ከያዙ በኋላ አንዳንድ የማጠናቀቂያ ሥራዎችን መስራታቸውን ያስረዱትን 1ኛ ተጠሪ ሥራው አለመሰራቱን በማስረዳት አላስተባበሉም። በሌላ በኩል በ1ኛ ተጠሪና በ2ኛ ተጠሪ መካከል በተደረገው ወል መሰረት 2ኛ ተጠሪ የተጠናቀቀ ቤት ገንብቶ ለማስረከብ ግዴታ ገብቷል። አመልካች ብር 873,120.00 ለቤቱ ተጨማሪ ወጪ ያወጡት የዲዛይን ለውጥ በማድረግ የተወሰኑ ግንባታዎችን በማፍረስ እንደሆነ አቤቱታቸው የሚያሳይ ሲሆን ያቋረጧቸው ምስክሮችም የግድግዳ ቁምሳጥን፣ የኪችን ሥራ፣ የደረጃ መወጣጫ፣ የጂብሰም ሥራ እና ሌሎችንም ተመሳሳይ ሥራዎችን መስራታቸውን መስክረዋል። ከዚህ ወጭ የዲዛይን ለውጥ በማድረግ እና የተወሰኑ ግንባታዎችን በማፍረስ የለውጥ ሥራዎችን የሠሩ ስለመሆኑ ግን ምስክሮቹ የሰጡት ምስክርነት አያሳይም። በአመልካች በተሰሩ ሥራዎች መካከል

አንዳንዶቹ የቤቱ ግንባታ አካል ሆነው በ2ኛ ተጠሪ ሊሰሩ የሚችሉ ቢሆኑም ያወጡትን ወጪ ከ2ኛ ተጠሪ መጠየቅ ከሚችሉ በስተቀር የተሰሩ ሥራዎች የዋጋ ግምት ከአጠቃላይ ቤቱ እና ከቤቱ ዋጋ ጋር ሲነጻጸር ቤቱን ይዘው እንዲቀሩ ለመወሰን የሚያስችል ወጤት የሚያስከትሉ አይደሉም። ስለሆነም ይህ ችሎት አስቀድሞ በቀን 06/09/ 2010ዓ/ም እና በቀን 15/06/2011ዓ/ም የተሰጠውን ወሳኔ የሚያስለወጥ ምክንያት አልተገኘም በማለት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 360/2 መሰረት በማጽናት ወስኗል።

አመልካች በቀን 11/09/2013 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረቡት ከላይ በተመለከተው መሰረት በተሰጠ ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን ይዘቱም በአጭሩ፡- የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት አመልካችና 2ኛ ተጠሪ ያደረጉት ውል ሆነ ብለው 1ኛ ተጠሪን ለመጉዳት አስበው ነው ሲል በማስረጃ ያልተረጋገጡ ፍሬ ነገሮችን በመውሰድ በሕግ ግምት እንዲወሰድባቸው ያልተደነገጉ ፍሬ ነገሮች ላይ ግምትን መሰረት በማድረግ የሰጠው ወሳኔ ነው። አመልካች ቤቱን የገዙት 1ኛ ተጠሪ የወል ግዴታቸውን መወጣት ባለመቻላቸው 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር ያለውን ውል ከሠረዘ በኋላ ነው። ይግባኝ ሰሚው ችሎት የአመልካች ባለቤት አቶ ዳዊት ዘሪሁን የ2ኛ ተጠሪ ባለአክሲዮን ከሆኑት አቶ ቴዎድሮስ ዘሪሁን ጋር ባላቸው ቤተሰባዊ ትስስር ምክንያት በ2ኛ እና በ1ኛ ተጠሪ መካከል ያለውን አለመግባባት አቶ ዳዊት ዘሪሁን አያውቁም ብሎ መገመት አይቻልም ያለበት አግባብ እና ግብይቱ 1ኛ ተጠሪን መብትና ጥቅም ለመጉዳት የተደረገ ነው ሲል በማስረጃ ባልተረጋገጠ ፍሬ ነገር ላይ ግምት በመውሰድ የደረሰበት ድምዳሜ በሰ/መ/ቁጥር 38683፣37105 እና በሌሎችም ላይ የተሰጠ አስገዳጅ ትርጉም የሚቃረን በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው። አንድ ባለአክሲዮን ባለአክሲዮን የሆነበትን ኩባንያ የዕለት ተዕለት እንቅስቃሴ እንዲያወቅ አይጠበቅም ወይም ያወቃል ተብሎ የሕግ ግምት አልተሰጠበትም። 2ኛ ተጠሪ ሲሰራ የነበረው 45 ሺላ ቤቶችን እና ሌሎች አፓርታማ ቤቶችን ስለሆነ ስለዚህ ቤቶች ሁሉ ሽያጭ ሥራ አስኪያጅ ያልሆኑትና በ2ኛ ተጠሪ የሥራ እንቅስቃሴ ወስጥ ተሳትፎ የሌላቸው ባለአክሲዮን ያወቃሉ ተብሎ ሊገመት አይችልም። አመልካች ወሉን በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ኤጀንሲ ከመፈራረማቸውም በተጨማሪ የቤቱን ሽያጭ ዋጋ ስለመክፈላቸው የተጨማሪ እሴት ታክስ(ተ.አ.ታ) ደረሰኝ በማቅረብ አረጋግጠዋል። ተ.አ.ታ ለመንግስት ተከፍሎበት ክፍያ የተፈጸመበት ሽያጭ የማስመሰል ወል አለመሆኑ አንዱ አመልካች ነገር ነው።

በተጨማሪም ይግባኝ ሰሚው ችሎት ግን በዚህ መከራከሪያ ነጥብ ላይ ምንም ሳይል አልፏል። ወሉ የማስመሰል ቢሆን ኖሮ አመልካች ብር 873,120.00 የሚያህል ክፍተኛ ወጪ በማወጣት ቤቱ ላይ ክፍተኛ ግንባታ አያካሂዱም ነበር። ይግባኝ ሰሚው ችሎት ከዚህም አንጻር ለቀረበው ክርክር ምንም ሳይል አልፎታል። የማስመሰል ወል የሚባለው በተዋዋይ ወገኖች መካከል እውነተኛ ወል ሳይኖር፣ ለሶስተኛ ወገን ግን ወል ያለ እንዲመስል ተደርጎ የሚገባ ወል ሲሆን ይህ ሰበር ሰሚ ችሎትም ጉዳዩን ለይግባኝ

ሰሚ ችሎት ሲመልስ ከዚህ አንጻር እንዲጣራ ሆኖ እያለ ችሎቱ ግን የተዋዋይ ወገኖችን ሀሳብ በመመርመር ቅን ልቦናን መሰረት አድርጎ የተፈጸመ ወል ነው ወይስ አይደለም ከሚል አንጻር አይቶ ግምትን መሰረት አድርጎ ድምዳሜ ላይ እንዲደርስ ባለመሆኑ የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት እንደሆነ ያሳያል። እንዲሁም አመልካች በገዙት ቤት ላይ ከፍተኛ ግንባታ በማከናወን እንደሰሩ ስለተረጋገጠ ወሉን አፍርሶ ወደ ነበሩበት ለመመለስ የማይቻል ስለሆነ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1817 መሰረት የአመልካች የቤት ባለቤትነት እንደ ረጋ እንዲቀር በአንጻሩ 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ ተመሳሳይ ቤት የመተካትን እና መሰል አማራጭ የካሳ አከፋፈል መንገዶች በመከተል አለመወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ስለሆነ አመልካች በቤቱ ላይ ሕጋዊ ባለቤት ስለሆኑ 2ኛ ተጠሪ ቤቱን ለ1ኛ ተጠሪ ያስረክቡ ተብሎ የተሰጠው ወሳኔ ይሻርልኝ በማለት በመጠየቅ አቤቱታቸውን አቅርበዋል።

ሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ ለክርክር ምክንያት በሆነው ቤት ላይ እገዳና እዳ ያለመኖሩን አረጋግጦና ግዥ ፈጽመው ስመ ሀብቱ በስማቸው ዞሮ በሚመለከተው አካል ተመዝግቦ እና በአመልካች ተጨማሪ ግንባታ አካሂደው ባሉበት የስር ፍርድ ቤት በተጨማሪ ያልተረጋገጡ ግምቶችን በራሱ ጊዜ በመወሰድ አመልካች ቤቱን እንዲለቁ የወሰነበትን አግባብ ከፍትሐ ብሔር ሕግ ቁጥር 1817፣ 2330፣ 2090፣ 2119 እና ከሰ/መ/ቁጥር 37105፣ 43845፣ 39336 እና ተያያዥ ትርጉሞች ጋር ተገናዝቦ እንዲመረመር ትእዛዝ በመስጠቱ ተጠሪዎች በሚከተለው መሰረት መልሳቸውን አቅርበዋል።

1ኛ ተጠሪ በቀን 22/11/2013 ዓ/ም ጽፈው ባቀረቡት መልስ፡- አመልካች ለክርክር መነሻ የሆነው ቤት ስመ ሀብት በአመልካች ስም የዞረ ነው በሚል የተከራከሩ ቢሆንም የቀረበ ማስረጃ የለም። የስር ፍርድ ቤት ወሳኔ የሰጠው የቀረቡለትን የሰውና የሰነድ ማስረጃዎች መሰረት አድርጎ እንጂ በግምት ላይ ተመስርቶ አይደለም። የአመልካች ባለቤት እና የ2ኛ ተጠሪ ባለድርሻ መካከል ያለው ቤተሰባዊ ትስስር፣ 2ኛ ተጠሪ ኃላፊነቱ የተወሰነ የግል ማኅበር በመሆኑ ቤተሰባዊ ትስስር ባላቸው ሰዎች የተቋቋመ መሆኑ አመልካች እንዳሉት ትርጉም የማይሰጥ ተራ ነገር ተደርጎ የሚታለፍ አይደለም። የስር ፍርድ ቤት እነዚህንና በአመልካች እና የ2ኛ ተጠሪ በባለአክሲዮኖቹ መካከል ያለው ግንኙነት ሆነ ተብሎ የ1ኛ ተጠሪን መብት ለመጉዳት የተደረገ ወል እንደሆነ ያሳያል ሲል የደረሰበት ድምዳሜ በቀረቡት የሰውና የሰነድ ማስረጃዎች የተረጋገጡትንና በክርክሩ ሂደት ያልተካዱ ፍሬ ነገሮችን መሰረት ያደረገ ነው። በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል በተደረገ ወል ላይ ገንዘብ በውሉ ደረሰኝነት እንደተከፈለ መገለጹ፣ ነገር ግን አመልካች በማስረጃነት ያቀረቡት ደረሰኝ ቁጥር 001 አዲስ ተዘጋጅቶ የቀረበ መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ የዱቤ ሽያጭ እንደተፈጸመ የሚያሳይ መሆኑ አመልካች ከተ.እ.ታ ጋር ክፍያ ፈጽመናል ያሉት እንደከፈሉና ሽያጩ እውነት እንደሆነ ለማስመሰል ያቀረቡት እንደሆነ ያሳያል። የሽያጭ ወሉ ገንዘብ ሳይከፈል እንደተከፈለ ተደርጎ ወል መፈጸሙ በእርግጥ ንብረቱን በሽያጭ ስም ከ1ኛ ተጠሪ በማወጣት በባለቤታቸው አቶ ዳዊት ዘሪሁን በኩል የድርጅቱ ባለድርሻ ለሆኑት ንብረት የማሸሽ መንገድ እንጂ በቅን ልቦና የወልን መሰረተ ሃሳቦች ባከበረ መልኩ የተደረገ ወል አለመሆኑን የሚያሳይ ነው።

እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ ቤቱን ሰርቶ እንዲያስረክብኝ 1ኛ ተጠሪ በ2003ዓ/ም ሲዋዋል የቤቱ ዋጋ ብር 4,478,000.00 የነበረ ሲሆን ከ7 ዓመት በኋላ አመልካች ከ2ኛ ተጠሪ ጋር አደረኩኝ ባሉት ወል ላይ ቤቱ በብር 4,500,00.00 ለወደፊት ሰርቶ ሲያስረክቡ አንድ ቤት ያለው ዋጋ እና ምንም አይነት ክፍያ ሳይፈጽም ያለቀ ቤት የሚሸጥበት ዋጋ በማንኛውም ኢኮኖሚያዊ ምክንያት አንድ ወይም ተቀራራቢ ሊሆን ስለማይችል ማስረጃን እንደሚመዘን ፣ፍሬ ነገሮችን ትርጉም ባለው እና ምክንያታዊ በሆነ አግባብ ለሚተነትን ፍርድ ቤት በእርግጥ ሽያጩ የ1ኛ ተጠሪን መብት በመጉዳት ንብረቱን በቤተሰብ ደረጃ የማስቀረት ስልት መሆኑ አከራካሪ አይደለም።የአመልካች እና የ2ኛ ተጠሪ ባለድርሻ አቶ ዳዊት ዘሪሁን ሚስት መሆናቸው ሌላኛው ባለድርሻ አቶ ቴዎድሮስ ዘሪሁን ደግሞ የአቶ ዳዊት ወንድም መሆናቸው ያለው እንደምታ 2ኛ ተጠሪ ኃላፊነቱ የተወሰነ የግል ማህበር በመሆኑ ከሚኖረው ባህርይ ጋር ተገናዝቦ ሲታይ ሚስት በሚሊዮን ብር ቤት ሲገዙ ባል አያውቅም ተብሎ ስለማይገመት፣በ2ኛ ተጠሪ ወስጥ ያለው ግማሽ የአክሲዮን ዋጋ የአመልካች ባለቤት ብቻ ሳይሆን የአመልካች የጋራ ሀብት ጭምር መሆኑ፣ ሚስት ቤቱን እየገዙ ያሉት የጋራ ንብረታቸው ከሆነው 2ኛ ተጠሪ ላይ መሆኑ የሚያሳየው በቤተሰባዊ ትስስር የ1ኛ ተጠሪን መብት ለመጉዳትና አለአግባብ ለመበልጸግ እንደሆነ የሚያሳይ ነው።አመልካች በቤቱ ላይ ተጨማሪ ግንባታ ማካሄዳቸው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1817 እና 2330 መሰረት ቤቱን የእሳቸው የሚያደርግ አይደለም።አመልካች በቤቱ ላይ የፊኒሽን ሥራ ከመስራት ባለፈ በቤቱ ላይ መሰረታዊ ለውጥ የሚያመጣ አፍርሶ የመስራት ሥራ አልሰሩም።የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1817 ተፈጻሚነትም በተዋዋይ ወገኖች መካከል እንጂ በ1ኛ ተጠሪ ላይ አይደለም።የቤቱ ዋጋ በአሁኑ ጊዜ ከብር 15,000,000.00 በላይ ስለሚያወጣ አመልካች አወጣሁኝ ያሉት ወጪ እጅግ አነስተኛ ነው።የቤቱን 20 በመቶ የማያክል ሥራ ወደነበርንበት ለመመለስ አስቸጋሪ ነው በማለት የቀረበውም ክርክር የሕግ ድጋፍ ያለው አይደለም። ስለሆነም የስር ፍርድ ቤት ውሳኔ የሰጠው ፍሬ ነገሮችን በሚገባ አረጋግጦ በመሆኑ ጉድለት ስለሌለበት ይጽናልኝ በማለት ተከራክረዋል።

2ኛ ተጠሪ በቀን 30/10/2013ዓ/ም በሰጠው መልስ 2ኛ ተጠሪ ለአመልካች ቤቱን ሸጠው ዕዳና እገዳ ያለመኖሩ ተጣርቶ፣በሁለተኛ ተጠሪና በ1ኛ ተጠሪ መካከል የነበረው ወል ተቋርጦ በነበረበት ጊዜ በመሆኑ፣አመልካች ቤቱን የገዙት በቅን ልቦና በመሆኑ፣ይግባኝ ሰሚው ችሎት የሰጠው ወሳኔ ከፍሬ ነገር ይልቅ በግምት ላይ የተመሰረተ በመሆኑና ይህ ሰበር ሰሚ ችሎት በተለያዩ ጊዜያት የሰጠውን የሕግ ትርጉም የሚቃረን በመሆኑ፣በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው ወል የማስመሰል ወል ስለመሆኑ የቀረበ ማስረጃ ሳይኖር ይግባኝ ሰሚው ችሎት የሰጠው ወሳኔ ነው በማለት መልሱን ሰጥቷል።አመልካችም የመልስ መልስ በማቅረብ አቤቱታቸውን በማጠናከር ተከራክረዋል።

ከዚህ በላይ በአጭሩ የተመለከተው የግራ ቀኝን ክርክርና በተለያዩ ጊዜ ከጉዳዩ ጋር በተያያዘ በየደረጃው ባሉ ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት የሚመለከት ሲሆን እኛም አመልካች ከ2ኛ ተጠሪ ቤቱን ስለገዛሁና ተጨማሪ ግንባታም ስለፈጸምኩበት 2ኛ ተጠሪ ቤቱን ለአመልካች ሊያስረክብ ይገባል ተብሎ

የተሰጠው ወሳኔ መብቱን ስለሚነካ ይሻርልኝ በማለት ያቀረቡት የተቃዋሚ አቤቱታ ወደቅ በመደረጉ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደተመረመረውም በ1ኛ ተጠሪ እና በ2ኛ ተጠሪ መካከል በቀን 19/11/2003 ዓ/ም በተደረገ ውል መሰረት 2ኛ ተጠሪ በክሱ የተጠቀሰውን ቤት ግንባታውን አጠናቆና ስመ ሀብቱን በ1ኛ ተጠሪ ስም አድርጎ ለ1ኛ ተጠሪ እንዲያስረክብ ይግባኝ ሰሚዉ ችሎት ጉዳዩን በመ/ቁጥር 153192 ላይ በይግባኝ ተመልክቶ በቀን 06/09/2010 ዓ/ም ወሳኔ ሰጥቷል። ይህ የወሳኔ ክፍል በዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 159065 ላይ በቀን 24/03/2011ዓ/ም በተሰጠው ወሳኔ ፀንቷል።አመልካች በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 358 መሰረት በመቃወም አቤቱታ ያቀረቡት 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ እንዲያስረክብ ወሳኔ የተሰጠበትን ቤት በተጠሪዎች መካከል የተደረገው ውል ተቋርጦ በነበረበት ጊዜ ከዕዳና እገዳ ነጻ መሆኑን በማረጋገጥ በወል አዋዋይ ፊት በቀን 27/01/2010 ዓ/ም በተደረገ ውል ገዝቼ በመረከብ ተጨማሪ የማሻሻያ ግንባታ ያደረኩበት በመሆኑ ባለቤት የሆንኩበትን ቤት 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ እንዲያስረክብ የተሰጠው ወሳኔ መብቱን የሚነካ ስለሆነ ሊሻር ይገባል በማለት ነው።1ኛ ተጠሪ በዚህ የተቃዋሚ አቤቱታ ላይ ያቀረቡት ክርክር ከላይ በዝርዝር የተመለከተ ሲሆን በዋናነት ክርክራቸው አመልካችና የ2ኛ ተጠሪ ግማሽ ባለድርሻ ባለትዳሮች በመሆናቸው የማኅበሩ 2ኛ ባለድርሻም የአመልካች ባል ወንድም በመሆናቸው፣ በማኅበሩ ውስጥ የአመልካች ባል ባላቸው ድርሻ ላይ አመልካችም የጋራ ባለሀብት በመሆናቸው፣ቤቱም የተገዛው ከዚህ የጋራ ባለሀብት ከሆኑበት 2ኛ ተጠሪ ላይ በመሆኑ እና አመልካች በሚሊዮኖች ብር ቤት ሲገዙ ባለቤታቸው አያውቁም ተብሎ ስለማይገመት ከቤት ርክክብ ጋር በተያያዘ በተጠሪዎች መካከል የነበረውን አለመግባባት እያወቁ 1ኛ ተጠሪ ቤቱን እንዳይረከቡ በማድረግ የ1ኛ ተጠሪን መብትና ጥቅም በመጉዳት ቤቱን 2ኛ ተጠሪ በሽያጭ እንዳስተላለፈ በማስመሰል ለማሸሽ የተደረገ ውል ነው።እንዲሁም የቤቱ ዋጋ ከ7 ዓመት ባላይ ቆይቶ በተቀራራቢ ዋጋ እንደተሸጠ መገለጹና አመልካች የቤቱን ዋጋ ሳይከፍሉ እንደከፈሉ ተደርጎ በወሉ ላይ መጻፉ ወሉ የይስሙላ መሆኑን ስለሚያሳይ የአመልካች አቤቱታ ወደቅ ሊሆን ይገባል በማለት ተከራክረዋል። 2ኛ ተጠሪም ለአመልካች ቤቱ የተሸጠው ከ1ኛ ተጠሪ ጋር የተደረገው ውል ተቋርጦ ባለበት ጊዜ በመሆኑ የአመልካች አቤቱታ ተገቢ ነው ሲል ተከራክሯል።

ከዚህ ከግራ ቀኙ ክርክር በመነሳት ከላይ ለያዘነው ዋና ጭብጥ ተገቢውን ወሳኔ ለመስጠት ይረዳ ዘንድ ለክርክሩ መነሻ የሆነው በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው የቤት ሽያጭ ውል ለይምሰል የተደረገ ውል (simulated contract) ነው ወይስ በ1ኛ ተጠሪና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው ውል እንዳይፈጸም ለማድረግ (2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ ያለበትን ግዴታ ላለመወጣት) ብሎ በተንኮል የተፈጸመ ውል ነው? ወሉ ለይምሰል የተደረገ መሆኑ በምን አግባብ ሊረጋገጥ ይችላል? ለይምሰል የተደረገ ውል በሦስተኛ ወገን መብት ላይ የሚያስከትለው ሕጋዊ ውጤት ምንድን ነው? በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ

መካከል የቤት ሽያጭ ወል የተደረገው 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ ያለበትን ግዴታ ላለመወጣት ብሎ በተንኮል የፈጸመው ወል ነው የሚባል ከሆነ የተንኮል ተግባር መኖሩን በምን አግባብ ሊረጋገጥ ይገባል? የሚሉ ተጓዳኝ ጭብጦች አግባብነት ካለው ሕግ ጋር ተገናዝቦ ወላኔ ማግኘት ያለባቸው ናቸው። በዚህ ረገድ ይግባኝ ሰሚው ችሎት የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃዎች መርምሮና መዘኖ በሰጠው ወላኔ በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው ወል በእርግጥም ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ቤት በሽያጭ ለማስተላለፍ የተደረገ ሳይሆን ቤቱን 1ኛ ተጠሪ እንዳይረከቡ በማድረግ የ1ኛ ተጠሪን መብትና ጥቅም ለመጉዳት ታስቦ የተደረገ የማስመሰል ወል በመሆኑ የአመልካች አቤቱታ ተቀባይነት የለውም የሚል የፍሬ ነገር ድምዳሜ ላይ ደርሷል።

በቀዳሚነት በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው የቤት ሽያጭ ወል ለይምሰል የተደረገ ወል (simulated contract) ነው ወይ? በሚል የያዘነውን ጭብጥ መርምረናል። የይምሰል ወል (simulated contract) በታዋቂው ብላክስ ሎው መዝገበ ቃላት(በ9ኛ እትም ገጽ 373) ላይ የሚከተለው ትርጓሜ ተሰጥቶታል፡- *simulated contract* ... A contract that, by mutual agreement, does not express the true intent of the parties.- A simulated contract is absolute when the parties intend that the contract will impose no obligations; no obligations are enforceable on the parties by such a contract. A simulated contract is relative if the parties intend it to impose obligations different from those recited in the contract; the intended obligations are enforceable if all relevant conditions are met. A simulated contract may affect the rights of third parties.ይህም በግርድፉ የይምሰል ወል ማለት የተዋዋሮችን እውነተኛ ሀሳብ(ፍላጎት) የማያሳይ ስምምነት ነው። የይምሰል ወል ፍጹማዊ እና አንጻራዊ ተብሎ የሚታወቅ ሲሆን የመጀመሪያው አይነት የይምሰል ወል በተዋዋሮች ላይ ምንም ግዴታ የማይፈጥር እና የሚፈጸም ምንም ግዴታ የሌለበት ነው። ሁለተኛው አንጻራዊ የይምሰል ወል የሚባለው ደግሞ ተዋዋሮች በወል ከተስማሙት በተለየ ሁኔታ ግዴታ ለማቋቋም አስበው ያደረጉት ከሆነ በዚህ መልኩ ያቋቋሙት ግዴታ ሌሎች አስፈላጊ ሁኔታዎች ሲሟሉ እንዲፈጸም የሚደረግ ነው። የይምሰል ወል የሦስተኛ ወገኖችን መብት ሊነካ የሚችል ነው የሚል ሀሳብ የያዘ ነው።

የይምሰል ወል በተመለከተ የሕግ ትንታኔ የጻፈ አንድ አድራጊ ጋብሪኤል ዲኒስኩ(Adrian-Gabriel Dinescu) የተባሉ የሕግ ምሁር “simulated contract is nothing else than to lie about something, to present a distorted truth and which is presented to the outsider world as true ...whilst between the parties ,a secret agreement is drawn, the true expression of their will, and which is adversely different than the apparent contract.” በሚል ይገልጻል።ይህም በግርድፉ የይምሰል ወል ስለአንድ ተግባር ከመዋሸትና እውነታውን ከማዛባት የዘለለ ካለመሆኑም በተጨማሪ በምስጢር የተደረገው ሌላ እውነተኛ ስምምነት እያለ

ከተዋዋዮቹ ውጭ ለሆኑ ሰዎች እውነተኛው ወል ይህ ለይምሰል የተደረገው ወል እንደሆነ አስመስሎ ለማቅረብ የሚፈጸም ተግባር ነው። በሚል ሊገለጽ የሚችል ነው።

ይህንን ትርጓሜ ይዘን ከዚህ ጉዳይ ጋር በተያያዘ በፍትሐ ብሔር ሕጎችን የተደነገገውን የተመለከትን እንደሆነ በመርህ ደረጃ አንድ ሰው የሌላ ሰው ባለዕዳ በመሆኑ ብቻ ከንብረቱ ጋር በተያያዘ ወል ከመዋዋል አይታገድም። እንዲህ አይነት ክልከላ ማስቀመጥ የመዋዋል ነጻነቱን እና የንብረት ባለሀብትነት መብቱን ዋጋ ቢስ ማድረግ ይሆናል። አንድ ሰው ሀብቱ ላይ በዚህ አግባብ ወል የፈጸመ እንደሆነ ወሎ ከእርሱ ላይ ገንዘብ ያላቸውን ሰዎች መመለሻ እንደሚሆን እና ወሎ ከተረጋገጠበት ቀን (the date of authentication) ጀምሮ ወይም እንዲህ አይነት ወል ለሕዝብ ይፋ እንዲደረግ ሕግ የሚያዝ ከሆነ ይሄው ሥርዓት ከተፈጸመበት ጊዜ ጀምሮ ከዚህ ሰው ንብረት ላይ ልዩ መብት በሚያገኙት ሦስተኛ ወገኖች ላይ መቃወሚያ እንደሚሆን በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1989 ስር የተደነገገው ያሳያል። በዚህ መልኩ በተለይም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1989/1 ስር የተደነገገውን ፕሮፌሰር ጥላሁን ተሾመ የኢትዮጵያ የወል ሕግ መሠረተ ሀሳቦች በሚል ባሳተሙት መጽሐፋቸው ገጽ 333 ላይ “አንድ ሰው የሌላ ሰው ዕዳ እያለበት ንብረቱን ቢሸጠው፣ ቢለወጠው ወይም በስጦታ ቢያስተላልፈው የእርሱ ባለገንዘብ የሆነው ሰው ንብረቱ የተላለፈለትን ሰው የገዛኸው ንብረት፣ የለወጥከው ዕቃ፣ ወይም የተቀበልከው ስጦታ የእኔ ባለእዳ የሆነ ሰው ሀብት ነው። እርሱ የእኔን ዕዳ ሳይከፍል ሀብቱን ለአንተ ሊያስተላልፍ አይችልም” ብሎ አዲሱን ተረካቢ ሊክለክለው መብት የለውም።” በማለት አብራርተው ጽፈዋል። ይህም የሚያስገነዝበው የባለዕዳው የመዋዋል ነጻነት እና ባለዕዳ ቢሆንም በንብረቱ ላይ ያለውን የባለቤትነት መብቱን የመጠቀም መብት ሊረጋገጥለት እንደሚገባ ነው።

ከላይ በተመለከተው መልኩ በመርህ ደረጃ ለሌላ ሰው ባለዕዳ የሆነው ሰው ስላለው መብት የተደነገገው ሁለት ልዩ ሁኔታዎች አሉት። አንደኛው ልዩ ሁኔታ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1990 ስር የተደነገገው ልዩ መብት ስላላቸው ገንዘብ ጠያቂዎች (Preferred/Secured Creditors) የተደነገገው ሲሆን ይህም በሕግ አግባብ በንብረቱ ላይ የመያዣ መብት ያቋቋሙ ሰዎች ወይም በአሠሪና ሠራተኛ አዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 168 ላይ ሥለሠራተኞች የቅድሚያ መብት የተደነገገውን ዓይነት መብቶች በተመለከተ ሲሆን ሁለተኛው ልዩ ሁኔታ ደግሞ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1991/1 ስር እንደተደነገገው ባለዕዳው ንብረቱን በተመለከተ ያደረገው ወል የይምሰል ወል ሲሆን ነው። በእነዚህ ልዩ ሁኔታዎች መሰረት አንድ ለሌላ ሰው ባለዕዳ የሆነ ሰው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1989 ስር የተደነገገው መሰረት ንብረቱን በተመለከተ ወል የመዋዋል ነጻነት ስላለው ብቻ ወይም ንብረቱ ላይ የባለሀብትነት መብት ስላለው ብቻ ከሌላ ሰው ጋር በሚያደርገው እውነተኛ ወል ወይም በይምሰል ወል ልዩ መብት ያላቸውን ገንዘብ ጠያቂዎቹን መብት እና ከእሱ ገንዘብ የሚጠይቁ ሰዎችን መብት መጉዳት አይችልም።

የይምሰል ወል (simulated contract)ም ሆነ ሌላ ሽሽግ ወል (counter-deed or back-letter) በተመሳሳይ ተዋዋይ ወገኖች መካከል የሚደረግ ነው። ለይምሰል የተደረገ ወል ካለ ሌላ ይህንን የሚቃረን ሁለተኛ ወል እንዳለ ያስገነዝባል። ሁለቱም ወሎች እርስ በእርስ የሚጣረሱ ወሎች ስለሚሆኑ ለሁለቱም ወሎች ወጤት መስጠት አዳጋች ይሆናል። በዚህን ጊዜ ከሁለቱ ወሎች አንዱን ማስፈጸም የግድ ይላል። የይምሰል ወሎችን የሚዋዋሉት ወሎ ወጤት እንዲኖረው አስበው እንዳልሆነ (lack of the intention obligandi) ይቆጠራል። በዚህ መሰረት የይምሰል ወል የተዋዋሉበት ዓላማ ይህ ለይምሰል የተደረገ ወል ወጤት እንዲኖረው በማሰብ ባለመሆኑ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1991/2 ስር እንደተደነገገው ለመደበኛ የፈለጉት ወል ወይም ድብቅ የሆነው ወል (counter-deed or back-letter) በተዋዋሎች መካከል ብቻ ተፈጻሚ እንዲሆን ይደረጋል ማለት ነው። በመሆኑም አንድ ከንብረቱ ጋር በተያያዘ ወይም በሌላ ምክንያት ለሌላ ሰው ባለዕዳ የሆነ ሰው ንብረቱን በተመለከተ የይምሰል ወል ተዋዋሎ የተገኘ እንደሆነ ከዚህ ሰው ገንዘብ የሚጠይቀው ሰው ለይምሰል ከተደረገው ወል ወጭ ሌላ ሽሽግ ወል እንዳለ በማስረዳት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1991 እና በቁጥር 1994 ስር የተደነገገውን መሰረት በማድረግ ባለዕዳው ያደረገው ወል የማስመሰል እንጂ ተፈጻሚ እንዲሆን የተደረገ እውነተኛ ወል አለመሆኑን በመግለጽ በሽሽግ ወሎ መሰረት መብቱ በፍርድ እንዲከበርለት ለመከራከር ወይም ዳኝነት ለመጠየቅ ይችላል። ይህንንም ከያዘነው ጉዳይ ጋር አያይዘን ያየን እንደሆነ ሁለተኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር በገባው ወል መሰረት ያለበትን ግዴታ ላለመወጣት(ግንባታውን አጠናቆ ለ1ኛ ተጠሪ ላለማስረከብ) ብሎ አመልካች ቤቱን እየጠበቁ ያለዋጋ እንዲገለገሉበት የሚፈቅድ እውነተኛ ወል ወይም ሽሽግ ወል (counter-deed or back-letter) ካደረገ በኋላ 1ኛ ተጠሪና ሌላው ሰው ቤቱን ለአመልካች እንደሸጠ እንዲቆጥሩለት በማሰብ ብቻ ከአመልካች ጋር በወል አዋዋይ ፊት በተደረገ ወል ቤቱን እንደሸጠ በማስመሰል ቢዋዋል የሽያጭ ወሎ ለይምሰል እንደተደረገ ወል ይቆጠራል። በዚህን ጊዜ 1ኛ ተጠሪ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1991/2 እና 1994 መሰረት የሽያጭ ወሎ የይምሰል ወል በመሆኑ እውነተኛውና ሊፈጸም የሚገባው አመልካች ቤቱን ያለ ዋጋ በጠባቂነት እንዲገለገሉበት የተደረገው ወል ነው በማለት ይህ እውነተኛ ወል ቀሪ ሆኖ ቤቱን 2ኛ ተጠሪ እንዲያስረክባቸው የመጠየቅ መብት ይኖራቸዋል ።

ሆኖም ከላይ በተመለከተው መሰረት በያዘነው ጉዳይ በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል በወል አዋዋይ ፊት በቀን 27/01/2010 ዓ/ም ከተደረገው ከአከራካሪው የቤት ሽያጭ ወል ወጭ ይሄኛውን ወል የይምሰል ወል እንዲሆን የሚያደርግ ሽሽግ ወል (counter-deed or back-letter) ስለመኖሩ በተጨማሪም በማስረጃ ተረጋግጦ በ1ኛ ተጠሪ የቀረበ ግልጽ ክርክር የለም። በመሆኑም በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው ወል የይምሰል(የማስመሰል/simulated) ወል ነው ለማለት የሚያስችል ሕጋዊ ምክንያት አልተገኘም። በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው የቤት ሽያጭ ወል የይምሰል ወል አይደለም የሚል ድምዳሜ ላይ ስለደረሰን ከዚህ ጋር በተያያዘ ወሎ ለይምሰል የተደረገ መሆኑ በምን

አግባብ ሊረጋገጥ ይችላል? ለይምሰል የተደረገ ዉል በሦስተኛ ወገን መብት ላይ የሚያስከትለው ሕጋዊ ዉጤት ምንድን ነዉ? በሚል የያዘናቸዉን ጭብጦች መመርመር አስፈላጊ ባለመሆኑ አልፈናቸዋል።

በሌላ በኩል በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የቤት ሽያጭ ዉል የተደረገዉ በ1ኛ ተጠሪና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገዉ ዉል እንዳይፈጸም ለማድረግ ወይም 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ ያለበትን ግዴታ ላለመወጣት ብሎ በተንኮል የተፈጸመ ነዉ ወይስ አይደለም? የተንኮል ተግባር መኖሩ በምን አግባብ ሊረጋገጥ ይገባል? በሚል የያዘናቸዉን ጭብጦች ቀጥለን መርምረናል። እንደመረመርነዉም ተንኮለኛ ባለዕዳ ለቅን ልቦና ተቃራኒ በሆነ ተግባር ሀብቱ ለባለገንዘቡ የመብት ጥያቄ ማስፈጸሚያ እንዳይዉል በተለያዩ መንገዶች በሦስተኛ ሰዎች ስም የማዛወር ወይም የመሰወር ተግባር ሊፈጽም ይችላል። ፕሮፌሰር ጥላሁን ተሾመ ከላይ በተጠቀሰዉ መጽሐፋቸዉ ገጽ 341-342 እዉቁን ፈረንሳዊ የሕግ ሊቅ ፕላንዮልን ጠቅሰዉ እንዳሰፈሩት “...ንብረቱ ለባለገንዘቦቹ የመብት ጥያቄ መመለሻ እንደሚዉል የተረዳዉ ባለዕዳ ሀብቱን ከእነዚህ ባለገንዘቦች ለመሸሸግ... ንብረቱን በግዥ ወይም በስጦታ አግኝቻለሁ ከሚል ሦስተኛ ወገን ጋር በመመሳጠር ባለገንዘቡን የሚጎዳ ሽር ሊያዉጠነጥን ይችላል።...ለራሱ ምንም ባይጠቀም እንኳን ክፋት በማሰብ ብቻ ሀብቱን ለጓደኞቹና ለዘመዶቹ በማከፋፈል ባለገንዘቡን የሚጎዳ ተግባር ሊፈጽም ይችላል።...እንዲህ በዋላ ሊታወቁና ሊረጋገጡ በማይችሉ እጅግ በርካታ መንገዶች የባለገንዘቡን መብት ለመጉዳት የሚችሉ አጋጣሚዎችን ባለዕዳዉ ሊጠቀም ይችላል።” ሕግ ደግሞ ምን ጊዜም ለቅን ልቦና አሠራር የማያወላዳ አቋም ስላለዉ የባለዕዳዉን የተንኮል ሥራ የሚገታበትን መንገድ ለባለገንዘቡ ይዘረጋል በሚል ስለተንኮለኛ ባለዕዳ ባህርይ ገልጸዋል። ይህንን አባባላቸዉን በሚደግፍ አኳኋን በፍትሐ ብሔር ሕጋችን ከቁጥር 1995 እስከ 2000 ድረስ ባሉ ድንጋጌዎች ባለገንዘቦች መብታቸዉን የሚያስከብሩበት አግባብ ተደንግጓል። የእነዚህ ድንጋጌዎች ዓላማ ማንኛዉም ሰዉ በሌላዉ ኪሳራ ለመበልጸግ ብሎ የሠራዉ ሥራ ባለገንዘቡን በሚጎዳ አኳኋን በሕግ ፊት ዉጤት ሊሰጠዉ አይገባም የሚለዉን ርትዓዊ አተያይን መሰረት ያደረገ ነዉ። በዚህ መሰረት በተለይ ከባለዕዳዉ መክሰር ዉጭ ያሉ የባለዕዳዉን ድርጊቶች በተመለከተ ባለገንዘቡ እንዲያረጋግጥ የሚጠበቅበት ባለዕዳዉ ንብረቱን ወይም ያለዉን መብት ሆነ ብሎ እየለቀቀ ወይም እያስተላለፈ መሆኑንና ይህንንም እያደረገ ያለዉ ባለገንዘቡ የመብት ጥያቄዉን የሚያስፈጽምበትን ንብረት እንዲያጣ ለማድረግ ተንኮል አስቦ እንደሆነ፤ ባለዕዳዉ ሆነ ብሎ እየለቀቀ ወይም እያስተላለፈ ያለዉ ይህ መብት(ንብረት) ለባለገንዘቡ መብት አፈጻጸም መድን በመሆኑ የዚህ ሀብት መጥፋት ወይም ሌላ ሰዉ መተላለፍ የባለገንዘቡ ጥያቄ መፍትሔ እንዳያገኝና ጉዳት እንዲደርስበት በማሰብ መሆኑን እና ይህ መብት(ንብረት) ባለገንዘቡ በራሱ ስም በሚጠይቀዉ ጥያቄ ልክ መሆኑን ማስረዳት እንደሚጠበቅባቸዉ በዘርፉ የተጻፉ ድርሳናትና በፍ/ብ/ሕግ ከቁጥር 1995 - 1999 የተደነገጉ ድንጋጌዎች መንፈስና ይዘት ያስገነዝባሉ።

ከዚህ ጋር በተያያዘ የባለዕዳው የማጭበርበር ተግባር ከባለዕዳው መክሰር ጋር ሊያያዝና በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2000 እና በንግድ ሕግ ስለመክሰር በተደነገገው አግባብ ባለዕዳው ከስራው ተብሎ ተወስኖ በንግድ ሕግና በሌላ ሕግ በተደነገገው አግባብ የባለገንዘቦቹ መብት ጥበቃ እንዲያገኝ የሚደረገው መቼ ነው የሚለውን ማየት ጠቃሚ ይሆናል። በእኛ እምነት የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2000 ተፈጻሚ የሚሆነው ባለእዳው ለባለገንዘቦች የገባውን ግዴታ ላለመውጣት ካለው ዓላማ በመነሳት ብቻ ሳይከሰር በተንኮል በእጁ ያለው ሀብት ለባለገንዘቡ የመብት ጥያቄ ማስፈጸሚያ እንዳይወል በተለያዩ መንገዶች ንብረቱን በግዥ ወይም በስጦታ አገኘሁኝ ከሚል ሦስተኛ ወገን ጋር በመመሳጠር ባለገንዘቡን የሚጎዳ የአጭበርባሪነት ተግባር በመፈጸም ንብረቱን ባስተላለፈበት በማንኛውም ጊዜ ሁሉ ሳይሆን ባለዕዳው ተቃዋሚ የቀረበባቸውን ሥራዎች የሠራው ራሱን ለማክሰር የፈጸመው ተግባር ሲሆንና መክሰሩም ሲረጋገጥ ብቻ ሊሆን ይገባል።

በያዝነው ጉዳይ ከላይ በዝርዝር እንደተመለከተው አመልካች በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 358 መሰረት በ1ኛ እና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የነበረው ክርክር ተሰምቶ 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር ያደረገውን ወል በተናጠል መሰረዙ ተገቢ አይደለም ተብሎ 2ኛ ተጠሪ ለ1ኛ ተጠሪ በክሱ የተጠቀሰውን ቤት ገንብቶ ለማስረከብ በገባው የወል ግዴታ መሰረት የቤቱን ግንባታ አጠናቆ ለ1ኛ ተጠሪ እንዲያስረክብ ተወስኗል። በዚህ መልኩ ወሳኔ ከመሰጠቱ በፊት እና 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር የፈጸመውን ወል በተናጠል ሠርገላሁ ከማለቱ በፊት በተጠሪዎች መካከል ከቤት ርክክብና ከቀሪ ክፍያ አፈጻጸም ጋር በተያያዘ ለረጅም ጊዜ የቆየ አለመግባባት እንደነበር የግራ ቀኝ ክርክር ያሳያል።

ከንግድ ሕጎችን ከተለያዩ ድንጋጌዎች እና በአገራችን በልማድ ከዳበረው አሠራር መረዳት እንደሚቻለው ኃላፊነቱ የተወሰነ የግል ማኅበር ምንም እንኳን የራሱ የሆነ ሕጋዊ ሰውነት ያለው የንግድ ማኅበር ቢሆንም ለሕዝብ ግልጽ በሆነ አኳኋን አክሲዮኑ ለማንኛውም ሰው ለሽያጭ ቀርቦ በባለአክሲዮኖች የሚቋቋም ሳይሆን ዘመዳሞች የሆኑ ወይም በጓደኝነት ወይም በሙያ እርስ በእርሳቸው በደንብ የሚተዋወቁ ሰዎች ካፒታል በማዋጣት የሚቋቋሙት ነው። እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ ኃላፊነቱ የተወሰነ የግል ማኅበር ሆኖ የተቋቋመ መሆኑ አከራካሪ ካለመሆኑም በተጨማሪ 2ኛ ተጠሪ የተቋቋመው ካለው ካፒታል ግማሽን የአመልካች ባለቤት ባለድርሻ በመሆንና ቀሪውን ግማሽ ድርሻ ደግሞ የአመልካች ባል ወንድም ድርሻ በመሆን ያቋቋሙት እንደሆነ በይግባኝ ሰሚው ችሎት በማስረጃ የተረጋገጠና በአመልካችም ያልተካደ ፍሬ ነገር ነው። 2ኛ ተጠሪ በዚህ መልኩ ዘመዳሞች በሆኑ ሁለት ሰዎች የተቋቋመ በመሆኑ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ቤት ርክክብና ከቀሪ ክፍያ አከፋፈል ጋር በተያያዘ በተጠሪዎች መካከል የነበረውን አለመግባባት ክርክሩ ወደ ፍርድ ቤት ከመምጣቱ በፊት 2ኛ ተጠሪን ያቋቋሙ ማኅበራዊዎችም ሆኑ አመልካችም ማኅበራዊዎች ከሆኑት ባለቤታቸው በኩል አያውቁም ተብሎ አይገመትም።

በተጨማሪም አመልካች አከራካሪውን ቤት በቀን 27/01/2010 ዓ/ም በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ አጅንሲ በተደረገ ወል ከ2ኛ ተጠሪ ላይ በብር 4,500,000.00 ገዝቻለሁ ያሉትን በሚሊዮኖች ብር የተደረገ ግብይት ባለቤታቸው (የ2ኛ ተጠሪ ግማሽ ባለድርሻ) አመልካች ቤቱን ከማንና በምን ያህል ገንዘብ ለመግዛት ወል እንደተዋዋሉና በቤቱ ላይ አስቀድሞ መብት ያቋቋመ ሰው መኖር አለመኖሩን በተመለከተ ከአመልካች ጋር መረጃ የመለዋወጥ እድል እንዳላቸው ይግባኝ ሰሚው ችሎት የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃዎችን መሰረት አድርጎ ያረጋገጠው ፍሬ ነገር ነው። እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ቤት በየጊዜው ተከፍሎ በሚጠናቀቅ የአከፋፈል ሥርዓት ገንብቶ ለ1ኛ ተጠሪ ለማስረከብ በ2003ዓ/ም ስምምነት ያደረገው በብር 4,478,000.00 ሆኖ ግንባታው በመጠናቀቅ ደረጃ ያለውን ይህንኑ ቤት ከ7 ዓመት በኋላ ለአመልካች በአንጻራዊነት ዝቅተኛ እንደሆነ በሚገመት ዋጋ በብር 4,500,000.00 በሽያጭ ማስተላለፉና (በወ.ሉ ላይ ቤቱ የተሸጠበት ገንዘብ በወ.ሉ ደረሰኝነት እንደተከፈለ የሚገልጽ ቢሆንም የይግባኝ ሰሚው ችሎት መዝገብ እንደሚያሳየው የሽያጩ ዋጋ በወ.ሉ ደረሰኝነት የተከፈለ ሳይሆን በተ.አ.ታ. ደረሰኝ ቁጥር 001 በዱቤ ሽያጭ የተፈጸመ ግብይት እንደሆነ) የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው።

ሲጠቃለል ከዚህ በላይ በተመለከተው አግባብ ከተረጋገጡ ፍሬ ነገሮች መገንዘብ የተቻለው 2ኛ ተጠሪ የማኅበሩ አንደኛው ባለድርሻ ሚስት ለሆኑት አመልካች በአንጻራዊነት ዝቅተኛ እንደሆነ ግንዛቤ በሚወሰድ ዋጋ በሽያጭ ያስተላለፈው ቤት ለ1ኛ ተጠሪ በገባው የወል ግዴታ መሰረት 1ኛ ተጠሪ ያስገነቡቱ ቤት መሆኑ ከግራ ቀኙ ክርክር፣ ከቀረቡት ማስረጃዎችና ከአጠቃላይ ነባራዊ ሁኔታ የተረጋገጠ ነው።በዚህ መልኩ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ቤት ለአመልካች በሽያጭ ያስተላለፈው ከ2ኛ ተጠሪ ጋር ባደረገው ወል ላይ የተመለከተውን ቤት በመሆኑ ይህንን ያደረገው 1ኛ ተጠሪ በክርክሩ የሚረቱና 2ኛ ተጠሪ ቤቱን ያስረክብ የሚባል ከሆነ 2ኛ ተጠሪ የማስረክበው ቤት በይዘታዬ ስር አይገኝም ለማለት እና 1ኛ ተጠሪ የሚረከቡትን ቤት እንዲያጡና በዚህም ምክንያት በመብትና ጥቅማቸው ላይ ጉዳት እንዲደርስባቸው ለማድረግ በማሰብ የፈጸመው የተንኮል ተግባር እንደሆነ ያሳያል።ይግባኝ ሰሚው ችሎት በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው ወል በእርግጥም ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ቤት በሽያጭ ለማስተላለፍ የተደረገ ሳይሆን ቤቱን 1ኛ ተጠሪ እንዳይረከቡ በማድረግ የ1ኛ ተጠሪን መብትና ጥቅም ለመጉዳት ታስቦ የተደረገ ወል ነው በሚል ያረጋገጠው የፍሬ ነገር ድምዳሜም ይህንኑ የሚያስገነዝብ ነው።የተንኮል ተግባር ድርጊቱን ተመካክረው ከሚፈጸሙ ሰዎች ውጭ ለማንኛውም ሰው በግልጽ በሚታይና በሚሰማ አኳኋን የሚሰራ ባለመሆኑ የተንኮል ተግባር መኖሩን ለማረጋገጥ የሚቀርብ ማስረጃም ይህንኑ ሁኔታ ታሳቢ ባደረገ መልኩ ከተረጋገጡ ፍሬ ነገሮችና ከነባራዊ ሁኔታዎች በመነሳት ግንዛቤ(factual inferences) ሊወሰድበት የሚችል ነው።ይግባኝ ሰሚው ችሎትም በተጠቀሰው አግባብ አስቀድሞ ሰበር ሰሚ ችሎት ይዞ የመለሰለትን ጭብጦች በግራ ቀኙ

የታመኑትንና በማስረጃ የተረጋገጡትን ፍሬ ነገሮች መነሻ በማድረግ ድምዳሜ ላይ ደርሷል ከሚባል በስተቀር አከራካሪ ጭብጦችን በሙሉ በግምት ላይ ተመስርቶ ወስኗል የሚያስብል ባለመሆኑ በዚህ ረገድ በአመልካች የቀረበውን ክርክር አልተቀበልንም።

እንዲሁም በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው ወል እንዲፈርስ የተሰጠ ወሳኔ ባይኖርም አመልካች ለ2ኛ ተጠሪ የከፈሉት ገንዘብ ካለ እና 2ኛ ተጠሪ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር በገባው የወል ግዴታ ላይ ከተመለከተው የግንባታ ሥራ ውጭ የፈጸሙት ግንባታ ካለ ከ2ኛ ተጠሪ ላይ ለተጨማሪ ግንባታ ያወጡት ወጪ እንዲተካላቸው መጠየቅ እንዲችሉ በይግባኝ ሰሚው ችሎት ተወስኖላቸዋል።እንዲሁም 2ኛ ተጠሪ መስራት ይገባዉ ከነበረዉ ግንባታ በላይ በቤቱ ላይ አመልካች በራሳቸው ገንዘብ የሰሩት ተጨማሪ የማሻሻያ/የግንባታ ሥራ ካለ 1ኛ ተጠሪ ከ2ኛ አመልካች ጋር በፈጸሙት ወል ላይ ከተመለከተው በላይ የሆነ ወይም የተሻለ የግንባታ ማሻሻያ የተደረገለትን ቤት ተረክበው አለአግባብ እንዳይበለጸጉ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2162 እና ተከታይ ድንጋጌዎች መሠረት አላግባብ ስለመበልጸግ በተመለከተው የሕግ ክፍል አግባብ አመልካች ክስ በማቅረብ መጠየቅ ይችላሉ። ከዚህ ውጭ የሕጉ ድንጋጌዎች የ2ኛ ተጠሪን የተንኮል ተግባር የመቅጣትና የ1ኛ ተጠሪን(የገንዘብ ጠያቂን) መብት የማስከበር ዓላማ ያለው በመሆኑ አመልካች ተጨማሪ ግንባታ/ማሻሻያ በቤቱ ላይ አድርጌያለሁ በማለታቸው ብቻ በአመልካችና በ2ኛ ተጠሪ መካከል የተደረገው የቤት ሽያጭ ወል ጸንቶ እንዲቀጥል የሚደረግበት አግባብ የለም።ይህ ይሆን የነበረው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1997 መሰረት ቤቱን የገዙት በቅን ልቦና መሆኑ ሲረጋገጥ ነው።ነገር ግን በዚህ ድንጋጌ ተቃራኒ ንባብ መሰረት ከላይ እንደተመለከተው አመልካች ቤቱን የገዙት ከ2ኛ ተጠሪ ጋር ባላቸው ግንኙነት ከ2ኛ ተጠሪ ጋር በመመሳጠር በተንኮል 1ኛ ተጠሪ እንዲጎዱ ለማድረግ መሆኑ ስለተረጋገጠ ከዚህ አንጻር ያነሱት ክርክር የሕግ ድጋፍ ያለው አይደለም።በመሆኑም ይግባኝ ሰሚው ችሎት አስቀድሞ በመዝገቡ ላይ የወሰነውን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 360/2 መሰረት በማጽናት የሰጠው ወሳኔ ክፍ ሲል በዝርዝር በተመለከተው አግባብ በተወሰነ ደረጃ ምክንያቱ ከመለወጡ በስተቀር ከወጤት አንጻር ሲታይ ጉድለት ያለበት ባለመሆኑ ተከታዩ ተወስኗል።

ወ ሳ ኔ

1. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 153192 ላይ በቀን 26/08/2013ዓ/ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ፀንቷል።
2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አስቀድሞ በሰ/መ/ቁጥር 159065 ላይ በቀን 24/03/2011ዓ/ም በተሰጠው ውሳኔ መሰረት በቀሪው ጉዳይ ላይ ተገቢውን እንዲወስን የወሳኔው ግልባጭ ይተላለፍላት። ግራ ቀኝ ሲጠይቁም ግልባጩ ይሰጣቸዋል።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል።ይጻፍ። መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

ንብረት

የሰ.መ/ቁ.181821

ጥቅምት 26/2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዩ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- አቶ መኮንን ስሜነህ

ተጠሪ፡ - አቶ ፀጋሁን ሁነኛው

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል

ፍርድ

ጉዳዩ ለዚህ ችሎት የቀረበው አመልካች በተጠሪ መኖሪያ ቤት አካባቢ የወፍጮ ቤት ስራ ለመስራት እንቅስቃሴ መጀመራቸው የሁከት ተግባር በመሆኑ ሊቆም ይገባል በማለት የተወሰነበትን የህግ አግባብ መርምሮ ለመወሰን ነው፡፡

ክርክሩ የተጀመረው የአሁን ተጠሪ በደቡብ አቸፈር ወረዳ ፍርድ ቤት በአሁን አመልካች ላይ ባቀረቡት ክስ ነው፡፡ የቀረበው ክስ ይዘትም አመልካች ለሆቴል ስራ በሚገለገሉበት G+2 ህንፃቸው ጎን የወፍጮ ስራ ለመስራት ቤት ገንብተው እና የመብራት ቆጣሪ አስገብተው በዝግጅት ላይ መሆናቸውን፣ በቦታው ላይ ወፍጮ ከተተከለ ለጤናም ሆነ ለማህበራዊ ኑሮ ችግር የሚያደርስባቸው መሆኑን በመግለፅ ድርጊቱ የሁከት ተግባር ነው ተብሎ እንዲወገድላቸው ዳኝነት የሚጠይቅ ነው፡፡

የአሁን አመልካችም ለዚህ ክስ በሰጡት መልስ ክስ የቀረበው ወደፊት ሁከት ይፈጠርብኛል በሚል ሲሆን በተጠሪ እና በወፍጮ ቤቱ መካከል የ50 ሜትር ርቀት ያለ በመሆኑ እና የተጠቀሰው ህንፃም ለሆቴል ስራ ሳይሆን ለብረታ ብረት እና ሌሎች እቃዎች ንግድ እየዋለ ያለ በመሆኑ የሚፈጠር ሁከት የለም፤ ተጠሪ በራሳቸው በቦታው ላይ የወፍጮ ስራ ለመስራት በባለቤታቸው ስም ፈቃድ አውጥተው በሂደት ላይ ያሉ በመሆኑ ሁከት ይፈጠርብኛል በሚል ክስ ሊያቀርቡ አይችሉም በማለት ክስ ውድቅ እንዲሆን ተከራክረዋል፡፡

ጉዳዩ የቀረበለት የወረዳው ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃን በመስማት እንዲሁም ስለ ጉዳዩ አግባብነት አለው ካለው የአስተዳደር ክፍል ተጣርቶ እንዲቀርብለት ካደረገ በኋላ

የወፍጮ ስራው በቦታው ላይ መቀጠል በተጠሪ አኗኗር ላይ ሁከት የሚያስከትል ስለመሆኑ አረጋግጫለሁ በሚል ምክንያት ግንባታው እንዲቆም ወስኗል።

ይህንኑ ውሳኔ በይግባኝ የተመለከተው የባህር ዳር እና አካባቢዋ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የከተማው መሪ ፕላን የትኛው ስራ በየትኛው ሳይት ላይ መሰራት እንዳለበት ለይቶ ባላስቀመጠበት አመልካች በህጋዊ መንገድ በቦታው ላይ የወፍጮ ስራ ለመስራት የሚያስችላቸውን ንግድ ፈቃድ አውጥተው ስራ መጀመራቸው የሁከት ተግባር ነው የሚባል አይደለም በሚል የስር ፍርድ ቤት ውሳኔን ሸረረ። የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎትም ይህንኑ ውሳኔን አፅንቷል።

የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በበኩሉ በሰ/አ/መ/ቁጥር 03-76409 ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ሰምቶ ሰኔ 05/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የክልሉ የበላይ ፍርድ ቤቶች የሰጡትን ውሳኔ እና ትዕዛዝ በመሻር የወረዳ ፍርድ ቤቱን ውሳኔ አፅንቷል።

የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔን በመቃወም ነው። አመልካች ሐምሌ 25/2011 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል። ፍሬ ቃሉም የወፍጮ ስራው ባልተጀመረበት እና ሁከት ስለመፈፀሙም የተረጋገጠ ነገር በሌለበት ሁከት ተፈጥሯል መባሉ ከህግ አግባብ ውጪ ነው፤ ከተጠሪ ጋር የማንዋሰን እና በመካከላችንም የአራት ሰዎች ቤት እያለ እንዲሁም ተጠሪ በራሱ ተመሳሳይ ስራ ለመስራት በሂደት ላይ እያለ የወፍጮ ስራው መጀመር ሁከት ይፈጥራል በሚል መወሰኑ አግባብ አይደለም የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ በመግቢያው ላይ የተገለፀውን ነጥብ ግራ ቀኙ በተገኙበት አጣርቶ ለመወሰን ሲባል ጉዳዩ ለዚህ ችሎት እንዲቀርብ በመታዘዙ ምክንያት ተጠሪ መልስ እንዲሰጡበት ተደርጓል።

ተጠሪ ህዳር 29/2012 ዓ.ም በተፃፈ መልስ የሁከት ክስ በተፈጠረ ሁከት ላይ ብቻ ሳይሆን ወደፊት ሊፈጠር በሚችል ድርጊት ላይም ሊቀርብ የሚችል በመሆኑ እና የስር ፍርድ ቤቶችም በዚህ መልኩ የወፍጮ መተክል በተጠሪ ኑሮ እና ጤና ላይ እርግጠኛ የሆነ ጉዳት ሊያደርስ እንደሚችል አጣርተው የወሰኑ በመሆኑ ውሳኔው ሊነቀፍ አይገባም በማለት ተከራክረዋል። አመልካችም የሰበር አቤቱታቸውን የሚያጠናክር የመልስ መልስ በማቅረብ ሞግተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም የግራ ቀኙ ክርክር ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ጭብጥ፣ በስር ፍርድ ቤቶች ከተረጋገጠው ፍሬ ነገር እና ለጉዳዩ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

ከክርክሩ አጀማመር መረዳት እንደሚቻለው የአሁን ተጠሪ ለወረዳው ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክስ አመልካች በቤቱ አጎራባች ላይ ሊሰራ በሂደት ላይ ያለው የወፍጮ ስራ በኑሮ እና ጤናዬ ላይ ችግር የሚያስከትል በመሆኑ ድርጊቱ የሁከት ተግባር ነው ተብሎ ሁከቱ ይቁምልኝ የሚል ነው።

እንግዲህ የአንድ ንብረት ባለይዞታ የሆነ ሰው ንብረቱን በተመለከተ በህግ ከተረጋገጡለት መብቶች ውስጥ አንዱ በሁብቱ ላይ የተፈጠረው ህገ ወጥ ሁከት እንዲወገድለት የሁከት ይወገድልኝ ክስ ማቅረብ ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሀ/ቁጥር 1149(1) ይደነግጋል። በመሰረቱ የፍ/ብ/ሀ/ቁጥር 1149(1) የሁከት ተግባርን የሚያቋቁሙ ፍሬ ነገሮችን ከመጥቀስ ባለፈ በራሱ “ሁከት” ለሚለው ቃል የሰጠው ግልፅ ትርጉም የለም። ከዚህ ድንጋጌ ይዘት መገንዘብ እንደሚቻለውም የሁከት ተግባር የሚያቋቁሙ ፍሬ ነገሮች ተብለው የተጠቀሱት ሁለት ድርጊቶች ናቸው። አንደኛው ባለይዞታው በሁብቱ ሰላማዊ በሆነ መንገድ በመጠቀም መብቱ ላይ የሚደረግ ጣልቃ ገብነት አልያም የሚፈጠር እንቅፋት (Interference) ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ በባለይዞታው እጅ የነበረን ንብረት/ይዞታ/ በሙሉ ወይም በከፊል በመውሰድ ባለይዞታውን በዚያው መጠን ይዞታ አልባ ማድረግን (Dispossession) የሚመለከት ነው።

በሌላ በኩል የሁከት ተግባር በሁለት መንገድ ሊፈፀም የሚችል ስለመሆኑ በዚህ ዙሪያ ከተደረጉ የምርምር ፅሁፎች ይዘት መገንዘብ ይቻላል። አንደኛው ይዞታውን ከባለይዞታው እጅ በመውሰድ ወይም በይዞታው ሰላማዊ በሆነ መንገድ የመጠቀም መብት ላይ በተጨማሪ/በተግባር/ የሚፈፀም ጣልቃ ገብነት/Disturbance in fact/ ነው። ሌላኛው ደግሞ በባለይዞታው የይዞታ መብት ላይ በህግ ረገድ የሚፈጠር ሁከት/Disturbance in law/ የሚል ነው። ሁለተኛው የሁከት ዓይነት አብዛኛውን ጊዜ የሚፈፀመው አስተዳደር ክፍል ይዞታውን በተመለከተ በራሱ ተነሳሽነትም ሆነ በሌላ ወገን ጠያቂነት በተለያየ መንገድ የባለይዞታውን የይዞታ መብት በሚነካ መልኩ በሚወሰደው አስተዳደራዊ እርምጃ ነው። ይህ አስተዳደራዊ እርምጃ እንደየሁኔታው ባለይዞታው ይዞታውን በተመለከተ አንድን ድርጊት እንዲፈፀም ወይም እንዳይፈፀም በማድረግ አልያም የባለሀብትነት መብቱን የሚያሳጣ ወይም የሚገድብ ተግባር በመፈፀም ሊሆን ይችላል።

በእነዚህ ሁኔታዎች በይዞታው ላይ ሁከት የተፈጠረበት ባለይዞታ የተወሰደበት ነገር እንዲመለስለት ወይም የተነሳው ሁከት እንዲወገድለት እና በድርጊቱ ስለደረሰው ጉዳት ኪሳራ እንዲሰጠው በህጉ በተቀመጠው የጊዜ ገደብ ውስጥ መጠየቅ የሚችል ስለመሆኑ እና ዳኞችም ይኸው ስለመፈፀሙ ሲያረጋግጡ የተፈጠረው ሁከት እንዲወገድ እና ተገቢ ሆኖ ሲገኝም ካላ እንዲከፈል ሊወስኑ እንደሚችሉ ከፍ/ብ/ሀ/ቁጥር 1149 ድንጋጌ ጠቅላላ ይዘት መገንዘብ ይቻላል። ይህ ሲሆንም ፍርድ ቤቶች በሁከት ክስ አርዕስት የቀረበው ጉዳይ በሌላ የህግ ማዕቀፍ ከሚስተናገድ ክርክር ጋር

እንዳይቀላቀል ተገቢውን ጥንቃቄ ሊያደርጉ እና ክርክሩንም ሆነ የቀረበውን ማስረጃ ከዚህ አኳያ ብቻ ሊመለከቱ ይገባል።

ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ ተጠሪ ክስ ያቀረቡት በተጨማሪም በይዘታ መብታቸው ላይ የተፈጠረን የሁከት ተግባር ለማስወገድ ሳይሆን ሊሰራ የታሰበው የወፍጮ ቤት ስራ ሊያስከትል የሚችለውን ጫና በመገመት ነው። ይህ ከሆነ ደግሞ በተጨማሪም ባለተፈፀመ ድርጊት ላይ በይሆናል የሁከት ክስ የሚቀርብበት የህግ ማዕቀፍ የለም። ከተጠሪ ክስ ጭብጥ በግልፅ መረዳት የሚቻለውም ጉዳዩ በቀጥታ የሚመለከተው በፍትሐ ብሔር ህግ ቁጥር 1225 ስር የተመለከተውን በባለሀብትነት መብት አለመጠን ስለመገልገል ጉዳይን እንጂ በፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1149 ስር የተመለከተውን በይዘታ ላይ የሚፈጠር የሁከት ተግባርን አይደለም።

በፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1225 መሰረት በባለሀብትነት መብት አለመጠን የመገልገል ተግባር መኖር አለመኖሩ የሚለየው የመብቱ አጠቃቃም በጉርብትና አኗኗር ሊታገሱት ከሚቻለው በላይ በአጎራባች ነዋሪዎች መብት ላይ ጉዳት የሚያደርስ መሆኑን በማረጋገጥ ነው። ይህን ለማረጋገጥ ደግሞ በዚህ መልኩ ክስ የቀረበበት ሰው በንብረት መብቱ ቢያንስ መጠቀም መጀመርን የሚጠይቅ ይሆናል።

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች የወፍጮ ስራ ለመስራት የሚያስችላቸውን ሂደቶች ከመጀመር ባለፈ ስራው በተጨማሪም አልተጀመረም። ይህ ባልሆነበት የወፍጮ ስራው በተጠሪ አኗኗር እና ጤና ላይ ጉልህ የሆነ ጉዳት የሚያደርስ ስለመሆኑ በተጨማሪም የሚታወቅ ነገር የለም። እናም የስር ፍርድ ቤቶች ጉዳዩን በዚህ መልኩ ሊያስተናግዱ ሲገባ ለጉዳዩ አግባብነት የሌውን የህግ ድንጋጌን ጠቅሰው ግማሹ ሁከት አለ ሲል ሌላው ደግሞ ሁከት የለም በማለት መወሰናቸው መሰረታዊ የህግ አረዳድ እና አተገባበር ስህተት ሆኖ ተገኝቷል። ስለሆነም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/አ/መ/ቁጥር 03-76409 ላይ ሰኔ 05/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሸሯል።

2. በባህር ዳር እና አካባቢዋ ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ/0312523 ላይ ጥር 08/2010 ዓ.ም ተሰጥቶ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ችሎት በፍ/መ/ቁ/01.47520 ላይ ሚያዝያ 05/2010 ዓ.ም የፀናው ውሳኔ ምክንያቱ ተለውጦ በውጤት ደረጃ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል።

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።
2. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ.መ.ቁ 184069

መጋቢት 27 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- እትመት አሠፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሣዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- ንፋስ ስልክ ላፍቶ ክፍለ ከተማ ወረዳ 10 ቤቶች አስተዳደር ጽ/ቤት

ተጠሪ፡- ጂብሪል ሚስባህ

መዝገቡ ለምርመራ የተቀጠረ ነው። በመሆኑም መርምረን ተከታዩን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

የሰበር አቤቱታው ሊቀርብ የቻለው አመልካች መስከረም 23 ቀን 2012 ዓ.ም ጽፎ ባቀረበው የሰበር አቤቱታ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 108602 በቀን 06/03/2010 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ፤ ይህንኑ ውሳኔ በማጽናት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 208039 በቀን 18/11/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባል በማለት አቤቱታ በማቅረባቸው ነው።

ጉዳዩ የቤት ክርክርን የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረው በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ነው። በሥር ፍርድ ቤት በተደረገው ክርክር የአሁን አመልካች የመቃወም አመልካች፤ የአሁን ተጠሪ እና በዚህ የሰበር ክርክር የሌሉ ወ/ሮ አብረኸት አለማየሁ እና አቶ ንዲጋ ከማል ደግሞ የመቃወም ተጠሪዎች ሆነው ተከራክረዋል። የአሁን አመልካች በሥር ፍርድ ቤት ያቀረበው የመቃወም አቤቱታ ይዘት በአጭሩ፡- ፍርድ ያረፈበት በንፋስ ስልክ ላፍቶ ክፍለ ከተማ ወረዳ 10 ቤቁ 1223 የሆነው ቤት አካል የሆነው አንድ ክፍል ቤት ባለቤትነቱ የአመልካች መሆኑ እና የሰር 2ኛ እና 3ኛ የመቃወም ተጠሪዎች ተከራይተው የሚኖሩበት ቤት መሆኑን፤ የተጠቀሰው ቤት በአዋጅ ቁጥር 47/67 ተወርሷል ወይስ አልተወረሰም የሚል ጥያቄ የሚያስነሳ በመሆኑ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ለማየት የሚያስችል ስልጣን ሳይኖረው የወሰነ መሆኑን ይህንኑ ቤት አስመልክቶ የተሰጠው ውሳኔ ይሻርለት ዘንድ ዳኝነት መጠየቁን የሚያሳይ ነው።

የአሁን ተጠሪ በሰጡት መልስ ፍርድ ያረፈበት ቤት የግል ቤት መሆኑን በመግለጽ ፍርድ ቤቱ ይህንኑ ቤት በሚመለከት አስቀድሞ የሰጠው ውሳኔ ሊጸና ይገባል በማለት ተከራክረዋል።

የስር 2ኛ እና 3ኛ የመቃወም ተጠሪዎች እንደ አመልካች አቤቱታ አቀራረብ ፍርድ ያረፈበት የመንግስት ቤት ነው ተብሎ ይወሰንልን በማለት ተከራክረዋል።

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት ከሚመለከተው አካል ስለጉዳዩ ተጣርቶ እንዲቀርብለት ካደረገ በኋላ በአመልካች የቀረቡት ሰነዶች በሙሉ የቤት ቁጥር 1224 ን የሚመለከቱ ናቸው፤ ፍርድ ያረፈበት በንፋስ ስልክ ላፍቶ ክፍለ ከተማ ወረዳ 10 ቁጥሩ 1223 የሆነው እና በካርታ ቁጥር 18/36/3523/00 የሚታወቀው ቤት የተጠሪ ቤት መሆኑ የክፍለ ከተማው የይዘታ አስተዳደር የሽግግር ጊዜ አገልግሎት ፕሮጀክት ጽ/ቤት በሰጠው ማስረጃ ተረጋግጧል፤ ጽ/ቤት ከዚህ ቀደም በሰጠው ማስረጃም የስር 2ኛ እና 3ኛ የመቃወም ተጠሪዎች የሚኖሩበት ቤት ለተጠሪ በተሰጠው ካርታ ውስጥ የተካተተ መሆኑን አረጋግጧል፤ የአመልካች የመቃወም አቤቱታን መነሻ በማድረግ ፍርድ ቤቱ በድጋሚ በሰጠው ትዕዛዝም በተሰጠው የቤት ቁጥር 1223 የተጠሪ ቤት መሆኑ እና የቤት ቁጥር 1223 እና 1224 የተለያዩ ቤቶች ወይም አንድ ቤት መሆን አለመሆናቸውን ለማረጋገጥ የሚያስችል መረጃ እንደሌለው ገልጿል፤ በተመሳሳይ የንፋስ ስልክ ላፍቶ ክፍለ ከተማ የቤቶች አስተዳደር ጽ/ቤት በሰጠው ምላሽም ቁጥሩ 1223 የሆነው ቤት የግል ቤት መሆኑ እና ቁጥር 1224 ደግሞ የመንግስት ቤት መሆኑን ሁለቱም ቤቶች በአንድ ግቢ በአንድ ጣራ ተያይዘው የሚገኙ እና የያራሳቸው ክፍል ያላቸው ቤቶች መሆናቸውን አረጋግጧል፤ ለተጠሪ የተሰጠው የይዘታ ማረጋገጫ ካርታ ለጊዜው የታገደ መሆኑን የተገለጸ ቢሆንም ካርታው መታገዱ ቤቱ የአመልካች መሆኑን አያረጋግጥም፤ ካርታው በሕጉ አግባብ አስከሬማዎች ድረስ ተጠሪ ባለቤት እንደሚሆኑ ግምት ይወሰዳል፤ ስለሆነም ይህንኑ ቤት አስመልክቶ ፍርድ ቤቱ አስቀድሞ የሰጠው ውሳኔ ሊሻር አይገባም በማለት ወስኗል።

አመልካች ይህን ውሳኔ በመቃወም ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የይግባኝ አቤቱታ አቅርቧል። ፍርድ ቤቱም ግራ ቀኙን አከራክሮ መዝገቡን ለውሳኔ ከቀጠረ በኋላ አመልካች የአከራካሪው ቤት ካርታ ግንቦት 13 ቀን 2010 ዓ.ም የመክን መሆኑን የሚያሳይ ተጨማሪ ማስረጃ እንዳለው ገልጾ ፍርድ ቤቱ ይህን ማስረጃ እንዲቀበለው አመልክቷል። ፍርድ ቤቱም አመልካች ተጨማሪ ማስረጃ እንዲያያዝለት ያቀረበውን አቤቱታ ክርክሩ ተጠናቆ መዝገቡ ለፍርድ ከተቀጠረ በኋላ የቀረበ ስለሆነ ጥያቄው ስነ ስርዓታዊ አይደለም በማለት ውድቅ አድርጎታል። በመቀጠልም የግራ ቀኙን ክርክር መርምሮ ተጠሪ የጠየቀው ዳኝነት በሕጋዊ ካርታ ግብር እየከፈልኩ የምጠቀምበት ቤት ይለቀቅልኝ የሚል በመሆኑ አመልካች አዋጅ ቁጥር 47/67ን በመጥቀስ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ለማየት የሚያስችል ስልጣን የለውም በማለት ያቀረበው መከራከሪያ አግባብነት የለውም፤ ተጠሪ አከራካሪውን ቤት አስመልክቶ የተሰጠው ካርታ ስለመምከኑ የቀረበ ማስረጃ ስለሌለ ተጠሪ የቤቱ ሕጋዊ ባለቤት እንደሆነ ይገመታል በማለት የስር ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ አጽንቶታል።

የሰበር አቤቱታው የቀረበው ይህን ውሳኔ በመቃወም መሠረታዊ የሕግ ስሕተት ተፈጽሞበታል በሚል ሲሆን ይዘቱም፡- አክራሪው ቤት ለረጅም ዓመታት በመንግስት እጅ የቆየ በመሆኑ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ለማየት የሚያስችል የስራ ነገር ስልጣን የለውም፤ አመልካች የተጠሪ የይዘታ ማረጋገጫ ካርታ በቀን 20/08/2009 ዓ.ም ታግዶ እንደነበረ እና በቀን 13/09/2010 ዓ.ም እንደ መከነ የሚያሳይ ተጨማሪ ማስረጃነት እንዲያያዝ ለይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት አቤቱታ አቅርቧል፤ ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ማስረጃው ሊያያዝ አይገባም በማለት የአመልካችን ጥያቄ ውድቅ ያደረገ ቢሆንም ይህንኑ በፍርድ ላይ ሳያስቀምጥ ካርታው ስለመምከኑ የቀረበ ማስረጃ የለም በማለት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ በሰበር ታይቶ ሊታረም ይገባል የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ አመልካች ለክርክሩ ምክንያት የሆነውን ቤት አካቶ ለተጠሪ ተሰጥቶ የነበረው ካርታ እንዲመክን የተደረገ ስለመሆኑ የሚያረጋግጥ ደብዳቤ በተጨማሪ ማስረጃነት እንዲታይለት ለስር ይግባኝ ሰሚው ከፍተኛው ፍርድ ቤት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 327(3) መሠረት አቤቱታ አቅርቦ በብይን ውድቅ በተደገረበት ሁኔታ ካርታው ስለመምከኑ የቀረበ ማስረጃ የለም በሚል የስር ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ የማጽናቱን አግባብነት ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ በዚህ ችሎት እንዲታይ ተደርጓል። ለተጠሪ ጥሪ ተደርጎም ግራ ቀኝ በጽሑፍ እንዲከራከሩ ተደርጓል።

የተጠሪ መልስ ይዘት በአጭሩ፡- ለተጠሪ የተሰጠው ካርታ እንዲመክን ደብዳቤ ከተጻፈ በኋላ ለተጠሪ እንዲጻፍ እና እንዲያውቀው ሳያደርጉ ስሙን በቀድሞ ሻጭ በማድረግ ጉዳዩ ለብይን ከተቀጠረ ከ10 ወራት በኋላ ተጨማሪ ማስረጃ ይያያዝልን በማለት ያቀረቡት ጥያቄ አግባብነት የለውም፤ አመልካች ተወርሷል ተብለው በመንግስታዊ እና ህዝባዊ ተቋማት ቁጥጥር ስር ያሉ ቤቶች በተያያዘ መርምሮ የመወሰን ስልጣን የፕራይቪታይዜሽን ኤጀንሲ እንጂ የፍርድ ቤቶች አይደለም በማለት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የሰጣቸውን ውሳኔዎች በመጥቀስ ያቀረበው ክርክር ለጉዳዩ አግባብነት የለውም፤ ስለሆነም የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ሊጸና ይገባል የሚል ነው።

አመልካችም የሰበር አቤቱታውን በማጠናከር የመልስ መልስ ሰጥቷል።

የጉዳዩ አመጣጥ በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ነው። ይህ ችሎትም በሰበር አጣሪው ችሎት ሊጣራ ይገባዋል ተብሎ የተያዘውን ነጥብ ከግራ ቀኝ ክርክር፤ ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ሕጎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምሮታል።

ከክርክሩ ሒደት መገንዘብ የቻለው የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በአሁን ተጠሪ እና በስር 2ኛ እና 3ኛ የመቃወም ተጠሪዎች መካከል ሲደረግ በነበረው ክርክር መርምሮ ውሳኔ የሰጠው በቀን 26/11/2008 ዓ.ም መሆኑን፤ አመልካች ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 358 መሠረት አቤቱታ ያቀረበ መሆኑን እና ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም ግራ ቀኝን አከራክሮ ለተጠሪ የተሰጠው

ካርታ እስካልመከነ ድረስ ተጠሪ የአከራካሪው ቤት ባለቤት እንደሆነ ይገመታል በማለት በቀን 06/03/2010 ዓ.ም በሰጠው ፍርድ አስቀድሞ በመዝገቡ የሰጠውን ውሳኔ ያጸና መሆኑን፤ አመልካች ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የይግባኝ አቤቱታ ያቀረበ መሆኑን፤ በመቀጠልም በቀን 15/02/04 ዓ.ም በካርታ ቁጥር 18/36/3523/00 የተሰጠው ካርታ ከቀበሌ ቤት ጋር ተቀላቅሎ የወጣ መሆኑ ስለተገለጸ የክፍለ ከተማው መሬት ልማት ማኔጅመንት በቀን 03/09/2010 ዓ.ም ባጸደቀው መሠረት መክኗል በማለት ግንቦት 13 ቀን 2010 ዓ.ም የጸፈውን ደብዳቤ በተጨማሪ ማስረጃነት እንዲቀበለው ለይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት አቤቱታ ያቀረበ መሆኑን፤ ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው ፍርድ ቤት ደግሞ አመልካች ያቀረበውን የተጨማሪ ማስረጃ ላይይዘ ጥያቄ መዝገቡ ለውሳኔ ከተቀጠረ በኋላ የቀረበ ነው በማለት ውድቅ አድርጎ የስር ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ ያጸና መሆኑን ነው። ስለሆነም በዚህ ችሎት ምላሽ ሊያገኝ የሚገባው የክርክሩ መሠረታዊ ጭብጥ ፍርድ ቤቱ የአሁን ተጠሪን እና የስር ተከላሾችን አከራክሮ ውሳኔ ከሰጠ በኋላ እንዲሁም አመልካች በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 358 መሠረት ባቀረበው አቤቱታ መነሻነት ግራ ቀኙን አከራክሮ ውሳኔ ከሰጠ በኋላ ካርታው መምከኑ ፍርዱን የሚያስለወጥና ተጠሪ በፍርድ ያረጋገጠውን መብት የሚያሳጣ ነው? ወይስ አይደለም? የሚለው ነው።

የአሁን ተጠሪ መብት ያገኙበት የይዘታ ማረጋገጫ ካርታ እንዲመክን የተደረገው ከፍርድ ቤት ውሳኔ በኋላ ሲሆን ካርታውን ለማምከን አስተዳደሩ የሰጠው ምክንያት ከቀበሌ ቤት ጋር ተቀላቅሎ የተሰጠ ነው በሚል ነው።

በመሠረቱ መንግስት የሕዝብና የመንግስትን ንብረት የመጠበቅና የማስጠበቅ ሃላፊነት እና ግዴታ እንዳለበት ሁሉ የግለሰቦችን የንብረት መብት የማክበርና የማስከበር ሃላፊነት እንዳለበት ከኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 9(1)(2)፤ 12/1 እና 40/1 ድንጋጌዎች ይዘት መገንዘብ ይቻላል። ስለሆነም እነዚህን ሁለት መሠረታዊ የመንግስት ሀላፊነቶች መነሻ በማድረግ ጉዳዩን እንደሚከተለው መርምረናል።

የፍ/ብ/ሕ/ቁ 1195 የማይንቀሳቀስ ንብረት ባለሀብትነትን በማወቅ በአስተዳደር ክፍል የምስክር ወረቀት ሲሰጥ የምስክር ወረቀቱን ያገኘው ሰው የማይንቀሳቀሰው ንብረት ባለሀብት ሆኖ ሊገመት እንደሚገባ ይደነግጋል። ሆኖም ይህ የሕሊና ግምት ካርታው የተሰጠው ከደንብ ውጪ በሆነ አሰራር ወይም ይህን ለመስጠት ስልጣን በሌለው የአስተዳደር ክፍል ወይም በማይረጋ የምስክር ወረቀት መሠረት ማስረጃ ተሰጥቶ ከሆነ ማፍረስ እንደሚቻል የዚሁ ሕግ ቁጥር 1196 ድንጋጌ በግልጽ ያሳያል። ስለሆነም አንድ የባለቤትነት ማረጋገጫ የምስክር ወረቀት የሚሰረዝበት አካሄድ ሕጋዊ ስርዓት የተበጀለት ከሆነና በሕግ አግባብ የተገኘውን ማስረጃ መሠረት አድርጎ የመፋለም ክስ ስልጣን ባለው ፍርድ ቤት አቅርቦ ዳኝነት ያገኘ ሰው በዚሁ ፍርድ መሠረት መብቱ ከሚከበርለት በቀር ከፍርድ በኋላ የባለቤትነት ማረጋገጫ

ደብተሩ ተከራካሪ ሁኖ በተረታው አካል በመሰረዙ ምክንያት በፍርድ የተረጋገጠለትን መብት ሊያጣ አይገባም።

የአስተዳደር አካሉ በፍርድ ቤት ክርክር መረታቱን ከተረዳ በኋላ በሕጉ የተሰጠውን ስልጣን መነሻ በማድረግ ለፍርዱ መስጠት መሠረት የሆነውን ማስረጃ ዋጋ በማሳጣቱ ምክንያት ጉዳዩ እንደ አዲስ ሊታይ ይገባል ከተባለ ውጤቱ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግስት አንቀጽ 37 ላይ ለዜጎች የተሰጠውን ፍትሕ የማግኘት መብት እንዳይረጋገጥ እና ከሁሉም በላይ ደግሞ በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 78/1 እና 79(1) እና (4) ስር የተረጋገጠውንና የተከበረውን የነፃ ፍርድ ቤት መኖርንና የዳኝነት ስልጣን ትርጉም አልባ የማድረግ እና ክርክሮች መቋጫ እንዳይኖራቸው የማድረግ ውጤት አለው።

ስለሆነም አመልካች በክርክር ሂደት በፍርድ አደባባይ ከተረታ በኋላ ተጠሪ መብት ያገኘበትን ካርታ በማምከን አስቀድሞ የተሰጠው ውሳኔ እንዲለወጥለት ያቀረበው አቤቱታ አግባብነት የለውም። በመሆኑም የስር ይግባኝ ሰሚው ከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ በውጤት ደረጃ ተቀብለን ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል።

ው ሳ ኔ

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 208039 ሐምሌ 18 ቀን 2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 348/1 መሠረት ጸንቷል
2. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።

- መዝገቡ ውሳኔ ስላገኘ ተዘግቷል። ይመለስ

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሰ/ጥ

የሰ.መ.ቁ:-183001

ቀን:-ታህሳስ 22/2013 ዓ.ም

ዳኞች:- መዓዛ አሸናፊ

እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

አመልካች:- አቶ ነጋ ኃይለ

ተጠሪ:- ወ/ሮ ሀና ኃይለ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ጉዳዩ የቤት ክርክርን የሚመለከት ሲሆን የተጀመረውም በሀዋሳ ከተማ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የአሁን ተጠሪ በአመልካች ላይ ባቀረቡት ክስ ነው፡፡ ተጠሪ ያቀረቡት ክስ ጭብጥም ቦታ እና አዋሳኝ በክሱ ዝርዝር ውስጥ የተጠቀሰውን በ287.88 ካሬ ሜትር ቦታ ላይ ያረፈን ጠቅላላ ንብረት ጥር 09/2002 ዓ.ም በተደረገ የሽያጭ ውል ወንድማቸው በሆኑት በአሁን አመልካች ስም በብር 35,000(ሰላሳ አምስት ሺህ) ገዝተው አመልካች ቤቱን እንዲያስተዳድሩላቸው ሰጥተው ወደ ውጭ ሀገር የሄዱ መሆኑን፤ ውጭ ሀገር ሆነውም ለቤቱ ማስጨረሻ የሚሆን ብር በአመልካች ስም እየላኩ ቤቱን ያሰሩ መሆኑን፤ ከውጭ ሀገር ከተመለሱ በኋላ አመልካች በእማኞች ፊት ቤቱ የእርሳቸው መሆኑን አምነው ቤቱን የሚመለከቱ ሰነዶችን በሙሉ ያስረከባቸው ቢሆንም በቤቱ ውስጥ የነበሩትን ተከራዮች አስወጥተው እንዲያስረክቧቸው ሲጠይቁ ለመፈፀም ፈቃደኛ አለመሆናቸውን ጠቅሰው በፍርድ ኃይል ተገደው ቤቱን እንዲያስረክቧቸው ዳኝነት የሚጠይቅ ነው፡፡

አመልካች ለዚህ ክስ በሰጡት መልስ ቤቱን ለራሳቸው እንጂ ለአሁን ተጠሪ እንዳልገዙ፤ በሽያጭ ውሉ ላይም ተጠሪ በ4ኛ ምስክርነት ከመፈረም በቀር በቤቱ ላይ መብት የሌላቸው መሆኑን፤ ውጭ ሀገር ሆኖ ገንዘብ ልኬ አሰርቻለሁ ያሉትም ሀሰት መሆኑን፤ ቤቱን ለማሰራት ከብር 200,000(ሁለት መቶ ሺህ) በላይ ወጪ ያደረጉ ሲሆን ተጠሪ ይህንን ገንዘብ ለመላክ አቅም ያልነበራቸው መሆኑን፤ ተጠሪ ከውጭ ሀገር የላኩትም 320(ሶስት መቶ ሃያ) የኩዌት ገንዘብ ብቻ ሲሆን ይህም በእለቱ

የምንዛሪ ተመን 1,000(አንድ ሺህ) የኢትዮጵያ ብር ብቻ መሆኑን፤ ቤቱን የሚመለከቱ ሰነዶችን ለተጠሪ የሰጡት የነበረባቸውን እዳ እንዲከፍሏቸው ተጠሪ ይጨቀጭቋቸው የነበረ በመሆኑ ለእዳ መያዥ ያነት በሚል እንጂ ቤቱ የሚመለከታቸው ሆኖ እንዳልሆነ፤ የቤት ባለቤትነት የሚረጋገጠው ህጋዊ ሰነድ በማቅረብ እንጂ በሰው ምስክር ባለመሆኑ እና ከዚህ አኳያ ተጠሪ ቤቱ የራሳቸው ለመሆኑ ያቀረቡት የሰነድ ማስረጃ ባለመኖሩ ክስ ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክረዋል፡፡

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃን ሰምቶ እንዲሁም ቦታው ድረስ ሄዶ የችሎት ምልክታ ካደረገ በኋላ በሰጠው ውሳኔ የአሁን ተጠሪ ያቀረቧቸው ምስክሮች ክስ የቀረበበት ቤት የተጠሪ ለመሆኑ ሲያስረዱ በአሁን አመልካች በኩል የቀረቡት ደግሞ አመልካች ቤቱን ሲያስተዳድሩ የነበረ ከመሆኑ ውጭ ቤቱ የራሳቸው ለመሆኑ አላረጋገጡም በሚል ምክንያት አመልካች ቤቱን ለተጠሪ ሊለቁ ይገባል ብሏል፡፡ ይኸው ውሳኔ እስከ ክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ፀድቋል፡፡

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው፡፡ አመልካች ነሐሴ 24/2011 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት በመጥቀስ በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል፡፡ የአቤቱታው መሰረታዊ ይዘትም ለክርክር ምክንያት የሆነውን ቤት በስማቸው ሲገዙም ሆነ ውል ሲዋዋሉ የአሁን ተጠሪ በአካል ተገኝተው በ4ኛ ምስክርነት ስለመፈረማቸው እና የቀረቡት ሌሎች የሰነድ ማስረጃዎችም የንብረቱ ህጋዊ ባለቤት አመልካች መሆናቸውን በማያሻማ ሁኔታ የሚያረጋግጡ ሆነው እያለ የስር ፍርድ ቤቶች ማስረጃውን በማድበስበስ አልፈው የሰጡት ውሳኔ ከህግ አግባብ ውጭ ነው፤ ቤቱን የሸጡ ግለሰብ በምስክርነት ቀርበው ቤቱን የገዛሁትም ሆነ ገንዘብ የከፈልኩት አመልካች ሰለመሆኔ አስረድተው እያለ እንዲሁም ቤቱ ላይ ህጋዊ የባለቤትነት መብት ያቋቋምኩ ለመሆኔ ተገቢነት ባላቸው እና በማናቸውም መልኩ ሊስተባበሉ በማይችሉ እጅግ በርካታ የሰነድ እና የሰው ማስረጃዎች አረጋግጬ ባለበት የስር ፍርድ ቤቶች እነዚህን ማስረጃዎች ወደ ጎን በማለት ውሳኔ መስጠታቸው ስህተት ነው፤ በአንፃሩ የአሁን ተጠሪ ክስ የቀረበበት ቤት ላይ መብት ያላቸው ለመሆኑ የሚያስረዳ ማስረጃ አልቀረበም፤ ቤቱ ተሰርቶ ያለቀው ተጠሪ ውጭ ሀገር በነበሩበት ወቅት ሲሆን ለአመልካች የላኩት 320 የኩዌት ገንዘብ ብቻ ነው፤ ከዚህ በላይ ገንዘብ የተላከ ለመሆኑ የቀረበ ማስረጃ የለም፤ የስር ፍርድ ቤቶች እነዚህን አልፈው ቤቱን ለተጠሪ እንድለቅ መወሰናቸው መሰረታዊ የህግ ስህተት በመሆኑ ሊታረም ይገባል የሚል ነው፡፡

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ ክስ የቀረበበትን ይዞታና ቤት በተመለከተ የይዞታ ማረጋገጫው በአመልካች ስም የሚገኝ ለመሆኑ ከመረጋገጡ አንፃር የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት

ውሳኔ የፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1195 ድንጋጌን ያገናዘበ መሆን ያለመሆኑ ለዚህ ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር በመታዘዙ ተጠሪ መልስ እንዲሰጡበት ተደርጓል።

በዚህ አግባብ ተጠሪ የካቲት 26/2012 ዓ.ም የተፃፈ መልስ ሰጥተዋል። የቀረበው መልስ ፍሬ ቃልም ቤቱ በተገዛበት ወቅት አመልካች ምንም ገንዘብ ያልነበረ ሲሆን ተጠሪ ቤቱን የገዛውት ከባለቤቱ ጋር ተፋትቼ በንብረት ክፍፍል ከደረሰኝ ብር 50,000(ሃምሳ ሺህ) ውስጥ ነው። ቤቱም ሲገዛ ይዘታው የገጠር ይዘታ የነበረ በመሆኑ እና በእንደዚህ ዓይነት ቦታ ላይ ውክልና መስጠት አይቻልም በመባሉ ምክንያት እና አመልካች ወንድሜ በመሆኑ በመተማመን በስሙ እንዲገዛ አድርጌ ወደ ውጪ ሀገር ሄጃለሁ። ውጭ ሀገር ሆኜም በአመልካች ስም ገንዘብ እየላኩ ቤቱን ማሰራቱን፣ ከውጭ ሀገር ከ6 ዓመት ቆይታ በኋላ ስመጣም አመልካች በሽማግሌዎች ፊት ቤቱን የሚመለከቱ ሰነዶችን አስረክቦኛል። አለመግባባቱም የመጣው በቤቱ መኖር ስለምፈልግ ውስጥ የነበሩ ተከራዮችን እንዲያስለቅቅልኝ በመጠየቁ ነው። የቤቱ ስመ ሀብት በአመልካች ስም መሆኑ ባለሀብት እንደሆነ ግምት የሚያስወስድ ቢሆንም ባቀረብኳቸው ማስረጃዎች ቤቱ የራሴ መሆኑን በማስረዳት አስተባብያለሁ። የስር ፍርድ ቤቶችም ያቀረብኳቸውን ማስረጃዎች ብቻ ሳይሆን በቦይታው ድረስ ሄደው በችሎት ምልክታት የተገነዘቡትን መሰረት አድርገው የወሰኑ በመሆኑ ውሳኔ የሚነቀፍበት ነጥብ የለውም የሚል ነው። አመልካችም የሰበር አቤቱታቸውን የሚያጠናክር የመልስ መልስ በማቅረብ የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ሊሻር ይገባል በማለት ሞግተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት ጠቅለል ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም የግራ ቀኝ ክርክር ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ጭብጥ አንፃር ለጉዳዩ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

እንደተመረመረውም ግራ ቀኝ የሚከራከሩት በቤት ይገባኛል ጉዳይ በመሆኑ ክርክሩ የማይንቀሳቀስ ንብረትን የሚመለከት ነው። በዚህ ንብረት ላይ የባለሀብትነት ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት የተሰጠው ለአሁን አመልካች ስለመሆኑ ግራ ቀኝ የተካካዱት ጉዳይ አይደለም። የማይንቀሳቀስ ንብረት ባለሀብትነትን በማወቅ በአስተዳደር ክፍል የባለሀብትነት ምስክር ወረቀት የተሰጠው ሰው የዚህ የማይንቀሳቀስ ንብረት ባለሀብት እንደሆነ የሚያስቆጥረው ስለመሆኑ የፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1195(1) ይደነግጋል። በእርግጥ በዚህ መልኩ የተሰጠ ምስክር ወረቀት በራሱ ፍፁም ሳይሆን ሊስተባበል የሚችል ማስረጃ ነው። ሊስተባበል የሚችልውም የባለሀብትነት ምስክር ወረቀቱ የተሰጠው ከደንብ ውጭ በሆነ አሰራር ወይም ማስረጃውን ለመስጠት ሥልጣን በሌለው አስተዳዳሪ ክፍል መሆኑን፣ ወይም ማስረጃው የተሰጠው በማይረጋ ፅሁፍ መሰረት ወይም ለከላሽ መቃወሚያ ሊሆን በማይችል ፅሁፍ መሰረት መሆኑን፣ ወይም ማስረጃው የተሰጠበት ንብረት የተገኘው የምስክር ወረቀቱ ከተሰጠ በኋላ ስለመሆኑ በማስረዳት እንደሆነ ከፍ/ብ/ህ/ቁጥር 1196 ድንጋጌ

መገንዘብ ይቻላል። የዚህ ድንጋጌ አጠቃላይ መንፈስ የሚያስገነዝበው በፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1195(1) የባለሀብትነት ማስረጃን በመያዝ ብቻ የተወሰደውን የህግ ግምት ማስተባባል የሚቻለው ማስረጃው የተገኘው ከህግ አግባብ ውጭ በሆነ ሁኔታ መሆኑን በማስረዳት እንደሆነ ነው።

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች ክስ በቀረበበት ንብረት ላይ በአስተዳደር ክፍል የተሰጠ የባለሀብትነት ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት ያላቸው ለመሆኑ ተጠሪ በራሳቸው አልካዱም። ከዚህ ጋር በተያያዘ በዚህ ሰበር ችሎት ክርክር ያቀረቡት መከራከሪያ የንብረቱ ስመ ሀብት በአመልካች ስም የሚገኝ ቢሆንም ንብረቱ የራሱ ለመሆኑ ባቀረብኳቸው ማስረጃዎች በማረጋገጥ በፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1195 መሰረት የተወሰደውን የህግ ግምት አስተባብያለሁ የሚል ነው። እንግዲህ አስተዳደር ክፍል በአንድ ንብረት ላይ የባለሀብትነት ማረጋገጫ ምስክር ወረቀትን የሚሰጠው ማስረጃው የተጠየቀበት ንብረት በእርግጥም የጠያቂው ስለመሆኑ በራሱ በኩል ተገቢን ማጣራት አድርጎ ነው የሚል ግምት ይወሰዳል። እናም በዚህ መልኩ የተሰጠ ማስረጃን ማስተባባል የሚቻለው ንብረቱ የእኔ ነው የሚለውን ፍሬ ነገር በማረጋገጥ ብቻ ሳይሆን ማስረጃውም ከህግ እና የአሰራር ደንብ ውጭ የተሰጠ መሆኑን በማረጋገጥ ነው። ከዚህ አኳያ ተጠሪ ቤቱ የራሱ ነው በማለት ይህንኑ የሚያረጋግጡላቸውን የሰው ምስክር ከማቅረብ ባለፈ ቤቱ ላይ ለአመልካች የተሰጠው የባለሀብትነት ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት በፍ/ብ/ህ/ቁጥር 1196 ስር በተመለከተው አግባብ ከህግ እና አሰራር ደንብ ውጭ የተሰጠ ስለመሆኑ ያቀረቡት መከራከሪያም ሆነ ያረጋገጡት ነገር የለም። ይህ ባልተረጋገጠበት ተጠሪ ማስረጃውን አስተባብለዋል የሚያስብል ነገር ባለመኖሩ ተጠሪ አረጋገጫለሁ የሚሉት ፍሬ ነገር ለአመልካች የተሰጠውን ማስረጃ ዋጋ የሚያሳጣው አይሆንም።

ጉዳዩ ይህ ሆኖ እያለ በየደረጃው ያሉት የክልሉ ፍርድ ቤቶች በህግ አግባብ የተሰጠ እና ባለው የህግ ስርዓት ያልተስተባበለ የባለሀብትነት ማረጋገጫ ማስረጃን ወደ ጎን በማለት አመልካች ቤቱን እንዲለቁ መወሰናቸው ግልፅ የህግ ድንጋጌን የተላለፈ መሰረታዊ የህግ ስህተት በመሆኑ በእርግጥም የሚነቀፍ ሆኖ ተገኝቷል። በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የደቡብ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦች እና ሕዝቦች ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/75008 ላይ ግንቦት 30/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ፤ የሀዋሳ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/26077 ላይ መጋቢት 18/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ እንዲሁም የሀዋሳ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/03140 ላይ ታህሳስ 28/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሸረዋል።
2. ክስ በቀረበበት ንብረት ላይ አመልካች በአስተዳደር ክፍል የተሰማቸው የባለሀብትነት ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት የፍ/ብ/ሀ/ ቁጥር 1196 በሚያዘው አግባብ ያልተስተባበለ በመሆኑ አመልካች የምስክር ወረቀቱ በተሰጠበት ንብረት ላይ ባለሀብት ናቸው ተብሏል።

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።
2. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ሂ/መ

የሰ/መ/ቁ. 186348

መጋቢት 30 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- ብርሀኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሀኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች፡- ወ/ሮ አሚና አደን ኡመር

ተጠሪ፡- አቶ አብዱ ሙሀመድ ኡመር

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የገጠር መሬትን የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረው በሱማሌ ክልል አውብሬ ወረዳ ፍርድ ቤት ሲሆን ተጠሪ በአመልካች ላይ ባቀረበው ክስ አደን ኡመር ከተባሉ ግለሰብ ላይ ገዝቼው ይዞታነቱ የእኔ የሆነውና በቦድላይ ቀበሌ የሚገኘው ስፋቱ 192 ሜትር፣ ርዝመቱ ደግሞ 226 ሜትር የሆነውና ለ24 ዓመታት ያክል ያለማንም ተቃውሞ ስጠቀምበት የቆየሁበት የእርሻ መሬት ላይ አመልካች ሁከት የፈጠረች በመሆኑ ሁከት እንዲወገድ ይወሰንልኝ በማለት የጠየቀውን ዳኝነት መነሻ ያደረገ ነው።

አመልካች በበኩሏ በሰጠችው መልስ አከራካሪውን መሬት ከአባቴ በውርስ ያገኘሁት ሲሆን ተጠሪ መሬቱን ከማንም ላይ የመግዛት መብት የለውም፤ ከተጠሪ ጋር የሚያገናኘን ምንም ነገር የሌለ ሲሆን አመልካች በአካባቢው መሬት የለውም፤ በዚህ መሬት ላይ በቀበሌው አስተዳደር እና በወረዳው ፍርድ ቤት ውሳኔ ተሰጥቶኛል በማለት የተጠሪ ክስ ውድቅ እንዲደረግላት ተከራክራለች።

የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃ የሰማው የወረዳው ፍርድ ቤት አከራካሪውን መሬት አመልካች በውርስ ከአባቷ ያገኘችው ነው በማለት የተጠሪን ክስ ውድቅ አድርጎታል። ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከቱት የፋፈን ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤትም የወረዳው ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ አጽንቶታል። የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በበኩሉ የግራ ቀኙ ክርክር ጭብጥ የነበረው ሁከት ይወገድልኝ ሆኖ እያለ መሬቱ ለአመልካች ከውርስ ጋር የተያያዘ ጭብጥ ተይዞ ውሳኔ መሠጠቱ ስህተት

ነው፤ መሬቱንም ተጠሪ ለ24 ዓመታት ያህል በእጁ ይዞ የቆየና አመልካችም በሀገር ውስጥ እንዳልነበረች በመረጋገጡ መሬቱ የተጠሪ ነው በማለት የስር ሁለቱ ፍርድ ቤቶች የሰጡትን ውሳኔ ሽሯል። ለዚህ ፍርድ መነሻ የሆነው የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ለማስለወጥ ነው።

አመልካች በቀን 22/03/2012 ዓ.ም በተፃፈ ሶስት ገጽ የሰበር አቤቱታ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ተፈጽመዋል ያለቻቸውን ስህተቶች በመዘርዘር በዚህ ችሎት እንዲታረምላት ጠይቃለች። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘትም በአጭሩ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክሩ የሁከት ይወገድልኝ ሆኖ ሳለ ይዘታው የማነው የሚለው ጭብጥ ተይዞ ውሳኔ መሰጠቱ አግባብ አይደለም በማለት የስር ሁለቱ ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ሲሸር ሁከት ተፈጥሯል ወይስ አልተፈጠረም የሚል ጭብጥ መስርቶ የስር ፍርድ ቤት የመሰለውን እንዲወስን ጉዳዩን መመለስ እየተገባው በህግ ከተሰጠው ስልጣን በመውጣት ማስረጃን መዘኖ መሬቱ የተጠሪ ነው በማለት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት ያለበት በመሆኑ ሊታረም ይገባዋል የሚል ነው።

ጉዳዩም በሰበር አጣሪ ችሎት ተመርምሮ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በስር ፍርድ ቤት የቀረበው ክስ ሁከት ይወገድልኝ ሆኖ እያለ ይዘታው የማነው የሚል ጭብጥ ተይዞ ውሳኔ መሰጠቱን ስህተት ነው በማለት የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡትን ውሳኔ ሽሮ እራሱ መልሶ ይዘታው የአመልካች ነው ሲል የሰጠውን ውሳኔ አግባብነት ለመመርመር ሲባል ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቧል። ተጠሪም በጉዳዩ ላይ መልስ አንዲሰጥበት ተደርጎ በቀን 02/07/2012 ዓ.ም ጽፎ ባቀረበው መልስ አከራካሪውን መሬት ከአቶ አደን ኡመር ላይ ገዝቼ አጥር አጥፊበት፤ ቤት ሰርቼ እና እያረስኩት ለ25 ዓመታት ያህል የተጠቀምኩበት ሲሆን ለ15 ዓመታት ያህል ደግሞ በስሜ ግብር ስከፍልበት ቆይቻለሁ። አመልካች ይህንን ይዘታዬን ልቀቅ በማለት አጥር ማፍረስ ስትጀምር ሁከት እንዲወገድልኝ የከሰስኳት ሲሆን የወረዳ ፍርድ ቤቱ ካቀረብኩት ዳኝነት ውጪ ይዘታው የማነው የሚል ጭብጥ በመያዝ ይዘታውን አመልካች በውርስ ያገኘችው ነው በማለት የሰጠውን ውሳኔ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመሻር መሬቱ የተጠሪ ይዘታ ነው ሲል የሰጠው ውሳኔ ስህተት የሌለበት በመሆኑ ሊቀና ይገባዋል በማለት ተከራክሯል። አመልካችም የሰበር አቤቱታዋን በማጠናከር የመልስ መልስ ሰጥታለች።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የግራ ቀኝ ክርክር ይዘት አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተገለፀውን ሲመስል ይህ ችሎትም የአመልካችን የሠበር አቤቱታ በሰበር አጣሪ ችሎት ከተያዘው ጭብጥ እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መዝገቡን እንደሚከተለው መርምሮታል። እንደመረመረውም ተጠሪ በስር ፍርድ ቤት ባቀረበው ክስ ለጠየቀው ዳኝነት መሠረት ያደረገው ለ24 ዓመታት በእጁ በነበረው ይዘታ ላይ አመልካች ሁከት የፈጠረችበት መሆኑን ሲሆን የጠየቀው ዳኝነትም ሁከት ይወገድልኝ የሚል ነው። እንደሚታወቀው ማንኛውም ዜጋ በንብረት መብቱ ላይ ከሚፈጸም የመብት ጥሰት በህግ ጥበቃ ይደረግለታል። ለዚህም መሠረታዊ ምክንያት ማንኛውም ሰው ንብረቱን

በሠላም እንዲጠቀምበት ወይም እንዲገለገልበት ለማስቻል ነው። በዚህም መሠረት የንብረት ባለሙብት ወይም ባለይዘታ መሆን ከሚሰጣቸው መብቶች ውስጥ አንዱ የሁከት ይወገድልኝ ክስ አቅርቦ የባለይዘታነት መብትን ማስከበር ነው። በመሆኑም በህጋዊ ይዘታዉ ላይ ሁከት የተፈጠረበት ወይም ከህግ ውጪ ንብረቱ የተወሰደበት ሰው ለፍርድ ቤት ክስ በማቅረብ በይዘታዉ ላይ የተፈጠረው ሁከት እንዲወገድ ወይም የተነጠቀው ንብረቱ እንዲመለስ እንዲሁም እንደ ሁኔታዉ በሁከቱ ምክንያት የደረሰበት ጉዳት ካለ ካላ እንዲከፈለው ለፍርድ ቤት ክስ ማቅረብ ይችላል (የፍትሐ ብሔር ሕጉ አንቀጽ 1149/1/ ይመለከቷል)። የሁከት ይወገድልኝ ክስ የቀረበለት ፍርድ ቤት ሁከት የተፈጠረ መሆን ያለመሆኑን አጣርቶ በመወሰን ረገድ ግምት ውስጥ እንዲያስገባ የሚጠበቅበት ሁከት ተፈጠረ በተባለበት ወቅት ንብረቱ በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ መንገድ በከላሽ ይዘታ ስር የነበረ መሆን አለመሆኑን እና ድርጊቱን የፈጸመው ሰው ወይም ተከላሽ በክሱ የተጠቀሰውን ተግባር ለመፈጸም የሚያስችል መብት ያለው መሆን ያለመሆኑን ስለመሆኑ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1140፣ 1149(1) እና 1149(3) ላይ ከተመለከቱት ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል። ይህም የሚያሳየው ሁከት መኖር አለመኖሩን በመወሰን ረገድ ከግራ ቀኝ የንብረቱ ህጋዊ ባለቤት ማን ነው? የሚለውን ጭብጥ ይዞ መመርመር አግባብነት የሌለው መሆኑን ነው። የፍትሐብሔር ጉዳይ የቀረበለት ፍርድ ቤት የግራ ቀኝን ክርክር መሠረታዊ ባህርይ ከግምት ውስጥ ያስገባ ትክክለኛ የህግ እና የፍሬ ነገር ጭብጥ በመያዝ ጉዳዩን የመምራት ኃላፊነት ያለበት ስለመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 246(1)፣ 247 እና 248 ላይ ከተመለከቱት ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል። ይህን አለማድረግ ክርክሩ ከጊዜ እና ከወጪ አንጻር ውጤታማ እንዳይሆን የሚያደርግ ከመሆኑም በላይ በተሳሳተ ድምዳሜ ላይ ሊያደርስ የሚችል መሆኑንም ልብ ይሏል።

ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ ለክርክሩ መነሻ የሆነው ይዘታ ለብዙ ዓመታት በተጠሪ እጅ የነበረ መሆኑ ተረጋግጧል። አመልካች ተጠሪ በክሱ ላይ ያመለከተውን ተግባር የፈጸመች ስለመሆኑ ክዳ አትከራከርም። የአመልካች ክርክር ይዘታዉ ከአባቱ በውርስ የሚተላለፍልኝ ነው፤ እንዲሁም ተጠሪ ይዘታዉን ከማንም ለመግዛት መብት የለውም፤ ሽያጩ ከመነሻውም ውጤት የሌለው ነው የሚል ነው። በአርግጥ የሽያጭ ውሉ ህገ-ወጥ ሊሆን ይችላል፤ ይዘታዉም እንዲሁ በውርስ የሚተላለፍላት ሊሆን ይችላል። ይሁንና አመልካች ይዘታዉ የሚች አውራሽ ነው የምትል ከሆነ ይህንኑ በማረጋገጥ እና የሽያጭ ውሉም በህግ አግባብ እንዲፈርስ በማድረግ ተጠሪ በህግ አግባብ ይዘታዉን ለቆ እንዲያስረክባት መጠየቅ ከምትችል በስተቀር በተጠሪ እጅ የሚገኘውን ይዘታ በኃይል ለመያዝ መብት የላትም። ስለሆነም አመልካች በተጠሪ ይዘታ ላይ የፈጸመችው ድርጊት የሁከት ተግባር ነው የማይባልበት ምክንያት የለም። ከዚህ አንጻር ሲታይ ጉዳዩን በመጀመሪያ የተመለከተው የወረዳው ፍርድ ቤት እንዲሁም ይግባኙ የቀረበለት ከፍተኛ ፍርድ ቤት ለክርክሩ መነሻ የሆነውን ጉዳይ መሠረታዊ ባህርይ ባላገናዘበ መልኩ ይዘታዉ ለአመልካች በውርስ የሚተላለፍላት ነው በማለት የተጠሪን ክስ ወድቅ

ማድረግ ስህተት በመሆኑ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ሁለቱ ፍርድ ቤቶች በዚህ አግባብ የሰጡት ውሳኔ ከክርክሩ ጭብጥ ወጪ ነው በማለት መተቸቱ በአግባቡ ነው። ነገር ግን ተጠሪ በአመልካች እጅ ያለውን ይዘታ በኃይል መያዝን ብቻ መሰረት በማድረግ ሁከት እንዲወገድ መወሰን ሲገባዉ ከዚያ በላይ ሄዶ ይዘታዉ የተጠሪ ነው በማለት የሰጠው ውሳኔም ከክርክሩ ጭብጥ ወጪ በመሆኑ መታረም የሚገባዉ ነው።

በአጠቃላይ ለክርክሩ መነሻ የሆነው መሬት ለረጅም ጊዜ በተጠሪ ይዘታ ስር የሚገኝ መሆኑ የተረጋገጠ በመሆኑ አመልካች ከይዘታዉ መብት አለኝ የምትል ከሆነ በህግ አግባብ መብቷን ማስከበር እየቻለች ይዘታዉን በኃይል መያዝ በእርግጥም የሁከት ተግባር መፈጸሟን የሚያሳይ ሲሆን፣ በክልሉ በየደረጃው ያሉ ፍርድ ቤቶች የሁከት ተግባር ተፈጽሟል ለማለት የሚቻልበትን ሁኔታ አስመልክቶ ከላይ የተመለከቱትን የፍትሐብሔር ህግ ድንጋጌዎች መሰረት አጣርቶ የተፈጸመ የሁከት ድርጊት መኖር አለመኖሩን መወሰን ሲገባቸው ከዚህ በላይ በመሄድ በወርስ እና በይዘታ ባለቤትነት ላይ የሰጡት ውሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ ተገኝቷል። ስለሆነም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የአዉበረ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 106/09 በቀን 08/10/2010 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ውሳኔ፣ የፋፈን ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 08/10/2011 በቀን 09/05/2011 ዓ.ም እንዲሁም የሶማሌ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 05-01-90/011 በቀን 26/02/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጡት ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 348(1) መሠረት ተሽረዋል።
2. ለክርክሩ መነሻ የሆነው ይዘታ የተጠሪ ነው በሚል በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የተሰጠው ውሳኔ ተሽሮ በአንፃሩ ይዘታዉን አስመልክቶ የፈጸመችውን ሁከት እንድታቆም ተወስኗል።
3. አመልካች በይዘታዉ ላይ መብት አለኝ የምትል ከሆነ መብቷን ለማስከበር ልታቀርብ የምትችለውን ክስ ይህ ውሳኔ አይከለክልም።
4. በዚህ ችሎት የተደረገው ክርክር ያስከተለውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ/መ/ቁ. 186461

መጋቢት 28 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች :- ብርሀኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሀኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች:- ሰይድ ዑመር

ተጠሪ:- ወ/ሮ ሀዋ ሰይድ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ ጋብቻ በአንደኛው ተጋቢ ሞት ምክንያት መፍረሱን ተከትሎ የሚች ወራሽ የሆነ ሰዉ የገጠር መሬትን አስመልክቶ በሚያቀርበው የድርሻ ክፍፍል ጥያቄ ላይ ተፈጻሚነት ያለውን የይርጋ ደንብ የሚመለከት ነው። ክርክሩ በተጀመረበት በደቡብ ወሎ ዞን ወረ ባቦ ወረዳ ፍርድ ቤት አመልካች አሳሽ በመሆን በተጠሪ ላይ ባቀረበው ክስ ተጠሪና ወላጅ አባቱ በ1976 ዓ.ም በድልድል መሬት ያገኙ ሲሆን ተጠሪ የአባቱን ድርሻ መሬት እንድታካፍለኝ ብጠይቃትም ፍቃደኛ ስላልሆነች የአባቱን ድርሻ መሬት እንድትሰጠኝ ይወሰንልኝ በማለት የጠየቀውን ዳኝነት መነሻ ያደረገ ነው። ተጠሪ በበኩሏ በሰጠችው መልስ ክሱ በይርጋ ይታገዳል፤ አመልካች መብትና ጥቅም የለውም የሚሉ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያዎች ያቀረበች ሲሆን በፍሬ ነገር ረገድም አመልካች አባቱ ሲሞት መሬቱን እኩል ተካፍለን በየግላችን የይዞታ ማረጋገጫ ደብተር አሰርተን አመልካች የአባቱን ድርሻ የያዘ በመሆኑ ሊጠይቀኝ አይገባም በማለት ተከራክራለች።

ጉዳዩን በመጀመሪያ የተመለከተው የወረዳው ፍርድ ቤትም ከግራ ቀኝ በዚህ መልኩ የቀረበውን ክርክር እና ማስረጃ ከሰማ በኋላ ተጠሪ የአመልካች አባት ድርሻ የሆነውን መሬት የያዘች በመሆኑ ለአመልካች ታስረክብ በማለት ወስኗል። በዚህ ውሳኔ ቅር የተሰኘችው ተጠሪ ይግባፏን ለዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረበች ሲሆን ፍርድ ቤቱ ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ የወረዳው ፍርድ ቤት የተጠሪን የይርጋ መቃወሚያ ያለፈው በአግባቡ መሆን አለመሆኑን ከመረመረ በኋላ የአመልካች አባት ከሞቱበት

ከ1990 ዓ.ም ጀምሮ ተጠሪ ይዞታውን በስሟ በደብተር ላይ አስመዝግባ ይዛ የምትጠቀምበት በመሆኑ፤ አመልካችም አባቱ በህይወት እያለ የጎጆ መውጫ መሬት ተሰጥቶት ሲጠቀም እንደቆየ በሰውና ማስረጃ በመረጋገጡ፤ የአመልካች አባት ከሞተ ከ1990 ዓ.ም ጀምሮ ክስ እስከቀረበበት ድረስ ያለው ጊዜ ሲታይ 20 ዓመት ያለፈው መሆኑን ጠቅሶ ክሱ በይርጋ ይታገዳል በማለት የወረዳ ፍርድ ቤቱን ውሳኔ ሽሮታል። አመልካች በበኩሉ በዚህ ውሳኔ ባለመስማማት ይግባኙን ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ቢያቀርብም ውድቅ ተደርጎበታል። በመቀጠል የሰበር አቤቱታውን ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ያቀረበ ሲሆን ይህም ተቀባይነት ሳያገኝ ቀርቷል። ለዚህ ፍርድ መነሻ የሆነው የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ለማስለወጥ ነው።

አመልካች በቀን 22/03/2012 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ የዞኑ ክፍተኛ ፍርድ ቤት ተጠሪ ከ1990 ዓ.ም ጀምሮ ይዞታውን በህጋዊ መንገድ ይዛ ስትጠቀምበት ነበር በማለት በደፈናው ገልጾ ክሱ በይርጋ ይታገዳል በማለት ቢወስንም በምን ዓይነት ህጋዊ መንገድ እንደተያዘ አልገለጸም፤ በይዞታው ላይ የይዞታ ማረጋገጫ ደብተር ማውጣቷም ይዞታውን ህጋዊ አያደርገውም፤ በህገ-ወጥ መንገድ መሬትን የያዘ ማንኛውም ሰው የይርጋ መቃወሚያን ሊያነሳ እንደማይችል እየታወቀ ክሱ በይርጋ ይታገዳል ተብሎ መወሰኑ መሠረታዊ የህግ ስህተት ስለሆነ ሊታረም ይገባል በማለት ዳኝነት ጠይቃለች።

የሰበር አቤቱታው ተመርምሮም የገጠር መሬት ውርስን በሚመለከት ተፈፃሚነት ያለው የይርጋ ደንብ የትኛው እንደሆነ ግራ ቀኝ በተገኙበት አጣርቶ ለመወሰን ሲባል ያስቀርባል በመባሉ ተጠሪ በተደረገለት ጥሪ መሠረት ባቀረበው መልስ ለጉዳዩ ተፈፃሚነት ያለው የይርጋ ደንብ በውርስ ህጉ ላይ ያለው የይርጋ ደንብ ሲሆን ይህንኑ መሠረት አድርጎ የስር ክፍተኛ ፍርድ ቤቱ የሰጠው ውሳኔ ትክክለኛ እና ተገቢ በመሆኑ ሊፀና ይገባል በማለት ተከራክሯል። አመልካችም የሰበር አቤቱታውን በማጠናከር የመልስ መልስ ሰጥቶ ተከራክሯል።

ከስር ጀምሮ የጉዳዩ አመጣጥ እና የግራ ቀኝ ክርክር ይዘት አጠር አጠር ባለ መልኩ ሲታይ ከላይ የተገለፀውን ሲመስል ይህ ችሎትም መዝገቡን ለማስቀረብ በሰበር አጣሪ ችሎት የተያዘውን ጭብጥ ከግራ ቀኝ ክርክር እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መዝገቡን እንደሚከተለው መርምሮታል። ከክርክሩ ሂደት መገንዘብ እንደሚቻለው አመልካች በተጠሪ ላይ ባቀረበው ክስ ለጠየቀው ዳኝነት መሰረት ያደረገው የአባቱ የነበረ እና በውርስ የሚተላለፍለትን ይዞታ ተጠሪ ድርሻውን ልታካፍለው ፍቃደኛ አለመሆኗን በመጥቀስ ሲሆን፣ ተጠሪ በበኩሏ አባቱ መሞቱን ተከትሎ አመልካች ድርሻው የተሰጠው ከመሆኑም በላይ የአመልካች አባት በ1990 ዓ.ም በዚህ ዓመት በሞት የተለየ በመሆኑ ክሱ በይርጋ ሊታገድ ይገባል በማለት መከራከሯን ነው። አባቱ በ1990 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት የተለዩ ስለመሆኑ አመልካች ክዶ አይከራከርም። የውርስ ድርሻ ይገባኛል ጥያቄ ሳያቀርብ

የቆየበት የተለየ ምክንያት ያለው ስለመሆኑም አመልካች የገለጸው ነገር የለም። ከፍ ሲል እንደተመለከተው የስር ክፍተኛ ፍርድ ቤት የአመልካች ክስ በይርጋ ይታገዳል በሚል ድምዳሜ ላይ የደረሰውም ክስ የቀረበው አወራሽ ከሞተበት ከ 20 ዓመት በኋላ መሆኑን በመጥቀስ ቢሆንም ለዚህ ተፈጻሚነት ያለው ህግ (ድንጋጌ) ግን አልጠቀሰም። አመልካች በዚህ ችሎት ባቀረበው ክርክር ክስ በይርጋ አይታገድም በማለት አጥብቆ የሚከራከረው በአማራ ክልል የገጠር መሬት አዋጅ ቁጥር 252/2009 አንቀጽ 55 መሠረት በህገ ወጥ መንገድ የተያዘን መሬት ለማስለቀቅ የሚቀርብ ክስ በይርጋ አይታገድም በማለት ነው። ስለሆነም ይርጋን አስመልክቶ ከገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ ላይ የተመለከተው የይርጋ ድንጋጌ ለተያዘው ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለው መሆን ያለመሆኑ አመልካች ለጠየቀው ዳኝነት መሠረት ካደረገው የክስ ምክንያት ጋር በማገናዘብ ማየቱ አስፈላጊ ሆኖ ተገኝቷል።

በመሠረቱ የፍትሐብሔር ጉዳይ የቀረበለት ፍርድ ቤት በቀዳሚነት እንዲያከናወን ከሚጠበቁበት ተግባራት ውስጥ አንድ እና መሠረታዊው ለቀረበለት ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለው የህግ ክፍል የመለየት ተግባር (identification of applicable law) ነው። አስቀድሞ ይህን ማድረግ የቀረበው ክስ የክስ ምክንያት ያለው መሆን አለመሆኑ፣ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ለማየት ስልጣን ያለው መሆን አለመሆኑን እና ሌሎች የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያዎች ካሉ አስቀድሞ በመለየት መርምሮ ተገቢውን ወሳኔ ለመስጠት የሚያችለው ሲሆን፣ ጉዳዩ ወደ ሙሉ የክርክር ሂደት (full scale trial) የሚገባ ከሆነም በጉዳዩ ላይ ትክክለኛ ወሳኔ ለመስጠት የሚያስችለውን ጭብጥ ይዞ ክርክሩን በመምራት ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለውን ድንጋጌ በአግባቡ ለይቶ ፍትሐዊ ወሳኔ ለመስጠት ያስችላል። በአጠቃላይ አስቀድሞ በጉዳይ ተፈጻሚነት ያለውን የህግ ክፍል መለየት ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ከክርክር አመራር ሥርዓት ጋር በተያያዘ በሥ/ሥርዓት ህጉ የተመለከቱትን ደንቦች እና ድንጋጌዎች መሠረት ባደረገ መልኩ ክርክሩን ይመራ ዘንድ ያስችለዋል። የክርክር አመራርን አስመልክቶ በህጉ በተመለከቱት ድንጋጌዎች መሠረት ጉዳዩን መምራት፣ የክርክር አመራሩ ፍትሐዊ እና ሚዛናዊ እንዲሆን በማድረግ የተከራካሪ ወገኖችን ሥነ ሥርዓታዊ ፍትሕ እንዲረጋገጥ የሚያስችል ከመሆኑም በላይ፣ ለጉዳዩ ትክክለኛ ጭብጥ በመያዝ፣ ተቀባይነት እና አግባብነት ያለውን ማስረጃ ለይቶ በማስቀረብ እና በመመርመር ወሳኝ የሆኑ ፍሬ ነገሮች ነጥሮ እንዲወጡ በማድረግ ብሎም ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለውን የህግ ድንጋጌ ለይቶ ተፈጻሚ ለማድረግ የሚያስችል በመሆኑ በጉዳዩ ላይ ፍትሐዊ ወሳኔ እንዲሰጥ ያስችላል። በክስ አቤቱታ ላይ የሚገለጹ ነገሮችን አስመልክቶ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 222 ላይ ከሳሽ ለክሱ ምክንያት የሆኑትን ነገሮች እንዲሁም ተከሳሽ ለክሱ ምክንያት በሆነው ነገር ላይ በኃላፊነት የሚጠየቅበትን ሁኔታ ከሳሽ በግልጽ በክሱ ማካተት እንዳለበት፣ እንዲሁም የሚጠየቀው ዳኝነት በግልጽ መመልከት እንዳለበት በአንቀጽ 224 በአስገዳጅ መልክ ከደነገገባቸው ምክንያቶች ውስጥ አንዱ ክስ የቀረበለት ፍርድ ቤት ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለውን የህግ ክፍል አስቀድሞ እንዲለይ ለማስቻል እንደሆነ ይታመናል።

ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ፣ ከላይ እንደተገለጸው፣ አመልካች ባቀረበው ክስ የጠየቀው ዳኝነት ተጠሪ በእጁ የሚገኘውን የአባቱ ድርሻ የሆነውን መሬት እንድታካፍለው ነው። ይህም ዳኝነቱ ከገጠር መሬት ጋር የተያያዘ መሆኑን የሚያሳይ ነው። ምንም እንኳን አሁን በአገራችን በስራ ላይ ባለው የመሬት ስሪት መሠረት መሬት የህዝብ እና የመንግስት በመሆኑ እንዲሁም መሬት የአራሱ የሆነ የተለየ ባህርይ ያለው ሲሆንም፣ ከመሬት ጋር በተያያዘ የሚፈጠሩ መብቶች እና ግዴታዎች፣ አጠቃላይ ግንኙነቶች የሚመሩት በንብረት ህግ አጠቃላይ መርሆዎች በመሆኑ የከተማም ሆነ የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀምን አስመልክቶ የሚወጡ ህጎች/አዋጆች በንብረት ህግ ማዕቀፍ ውስጥ የሚመደቡ መሆኑንም መገንዘብ ያስፈልጋል። ስለሆነም ከንብረት ጋር በተገናኘ ያሉ ጽንሰ ሃሳቦች፣ ህጎች እና መርሆዎች ከመሬት ጋር በተያያዘ ለሚቀርብ ክርክር እንደየአግባብነታቸው ተፈጻሚነት ይኖራቸዋል። በጽንሰ ሃሳብ ደረጃ የንብረት ህግ ማለት ለአንድ ንብረት ባለሙሉት ወይም ባለይዞታ የሆነ ሰው ከሌሎች ሰዎች ጋር የሚኖረውን ግንኙነት የሚገዛ ነው። የንብረት ህግ አንድ ሰው በአንድ ንብረት ላይ ባለቤትነት ወይም ባለይዞታ ሲሆን የሚቻልበትን መንገድ፣ የመብቱ ዓይነት፣ ስፋት እና ማዕቀፍ፣ መብቱ ከአንዱ ወደ ሌላ ሊተላለፍ የሚችልበትን ሥርዓት የሚደነግግ የህግ ክፍል ነው። ንብረትን የመከታተል መብት፣ በመብቱ ማዕቀፍ ያለ ማንም ጣልቃ ገብነት የመጠቀም መብት እንዲሁም ክስ አቅርቦ መብትን የማስከበር መብት የንብረት ባለ ሀብት ወይም ባለይዞታ መሆን ከሚሰጣቸው መብቶች ውስጥ ዋነኞቹ ስለመሆናቸው መገንዘብ ያስፈልጋል።

አንድ ሰው የአንድ ንብረት ባለሙሉት ወይም ባለይዞታ መሆኑ የሚታወቀው እና የንብረት ባለ ሀብት ወይም ባለይዞታ መሆን በሚሰጣቸው መብቶች ተጠቃሚ ሲሆን የሚችለው ንብረቱን በህግ አግባብ በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ መንገድ በእጁ ካደረገበት ጊዜ ጀምሮ ስለመሆኑም ከአጠቃላይ የንብረት ህግ ጽንሰ ሃሳብ የምንገነዘበው ነው። ስለሆነም አንድን ንብረት አስመልክቶ የሚቀርበውን ክስ ተከትሎ ንብረትን የሚመለከት የህግ ክፍል ተፈጻሚ የሚሆነው ከሳሽ ክስን ያቀረበው ንብረቱን በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ መንገድ በእጁ ካደረገ በኋላ በንብረቱ ላይ ያለው መብት እንዲከበርለት የቀረበ ክስ መሆኑ በክሱ የተረጋገጠ ሲሆን ነው። ይህም ማለት አንድ ከሳሽ ባቀረበው ክስ የጠየቀው ዳኝነት ንብረትን የሚመለከት መሆኑ ብቻውን ጉዳዩን የንብረት ክርክር አያደርገውም ማለት ነው። በአጠቃላይ ንብረትን የሚመለከት ለፍርድ ቤት የሚቀርብ ዳኝነት ሁለት ገጽታዎች ያሉት ሲሆን አንደኛው የንብረት ባለሀብትነት ወይም ባለይዞታነትን ወይም ከንብረቱ ጋር በተያያዘ ያለውን ማንኛውንም መብት ለማስከበር የሚቀርብ ዳኝነት ሲሆን፣ ሁለተኛው የንብረት ባለቤትነት ወይም ባለይዞታነት መብት በፍርድ ኃይል እንዲተላለፍለት በዚህም የንብረቱ ባለሀብት ወይም ባለይዞታ ለመሆን የሚቀርብ ዳኝነት ነው። የመጀመሪያው በንብረት ህግ ማዕቀፍ የሚመራ ሲሆን፣ ሁለተኛው ዓይነት ለቀረበው የመብት ይተላለፍልኝ ጥያቄ መሠረት የሆነውን ምክንያት መሠረት በማድረግ የሚወሰን ሲሆን እንደየጉዳዩ ባህርይ በተለያዩ የህግ ማዕቀፎች መሠረት የሚዳኝ ነው። ይህም ማለት ለቀረበው የመብት ይተላለፍልኝ

ዳኝነት መሠረቱ ወል ከሆነ የወል ህግ ድንጋጌዎች፣ ወርስ ከሆነ የወርስ ህግ ድንጋጌዎች፣ ጋብቻ መፍረሱን ተከትሎ የቀረበ ከሆነ የቤተሰብ ህግን መሠረት በማድረግ ሊታይ የሚችልበት ሁኔታ ይኖራል ማለት ነው። ይህ፣ ከፍ ሲል በተመለከተው ምክንያት፣ ከመሬት ጋር የተያያዘ ለሚቀርቡ የመብት ጥያቄዎችም እንደየአግባብነታቸው ተፈጻሚነት ይኖራቸዋል።

ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ አመልካች በስር ፍርድ ቤት ባቀረበው ክስ ለጠየቀው ዳኝነት መሠረት ያደረገው የሚች አባቱ ባለቤት የነበሩት ተጠሪ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን መሬት ይዛ ስለምትገኝ የአባቱን ድርሻ እንድታካፍለው ነው። ይህም የሚያሳየው አመልካች የወራሽነት መብቱን ተጠቅሞ የአባቱን የባልነት ድርሻ መሬት ተጠሪ እንድታካፍለው መጠየቁን የሚያሳይ ነው። በአመልካች አባት እና በተጠሪ መካከል የነበረ ጋብቻ በሞት ምክንያት መፍረሱን ተከትሎ የቀረበ የባልና ሚስት ንብረት ክፍፍል ጥያቄን የሚመለከት በመሆኑም ጉዳዩ የሚመራው የባልና ሚስት ንብረት ክፍፍል በተመለከተ በቤተሰብ ህጉ ላይ በተመለከቱት ደንቦች እና መርሆዎች መሠረት ነው። ይሁንና ጋብቻ መፍረሱን ተከትሎ የንብረት ክፍፍል ጥያቄ የሚቀርብበትን የጊዜ ገደብ የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት የቤተሰብ ህግ የተለየ ድንጋጌ የለውም። የክልሉ የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 252/2009ም ሆነ ከዚህ በፊት የነበረው አዋጅ ቁጥር 133/98 ይህን ጉዳይ የሚገዛ ድንጋጌ የላቸውም። በአዋጅ ቁጥር 252/2009 አንቀጽ 55 ላይ የተመለከተው የይርጋ ደንብም ቢሆን ያላግባብ የተያዘን የገጠር መሬት ለማስለቀቅ ለሚቀርብ የዳኝነት ጥያቄ እንጂ (ይህ የይርጋ ደንብ ይዘታዩ ያላግባብ ተይዟል በሚል ለሚቀርቡ ለሁሉም ጉዳዮች ተፈጻሚነት አለው ወይ? የሚለው ጥያቄ እንደተጠበቀ ሆኖ) የባለ ይዘታነት መብት ይተላለፍልኝ በሚል ለሚቀርብ ክስ ተፈጻሚነት ያለው አይደለም። በሌላ በኩል የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 17937 ላይ (በቅጽ 4 ላይ እንደታተመው) ጋብቻ በአንደኛው ተጋቢ ሞት ምክንያት በፈረሰ ጊዜ የንብረት ክፍፍል ጥያቄ በአስር ዓመት ጊዜ ውስጥ ካልቀረበ ጥያቄው በይርጋ እንደሚታገድ የህግ ትርጉም ሰጥቷል። ይህ ውሳኔ በአዋጅ ቁጥር 454/97 አንቀጽ 2 መሠረት በተያዘው ጉዳይ ላይ ተፈጻሚነት ያለው ነው። በመሆኑም አመልካች አባቱ ከሞቱበት ከ1990 ዓ.ም ጀምሮ ጥያቄ ሳያቀርብ ቆይቶ ከ20 ዓመት በኋላ ያቀረበው የድርሻ ይገባኛል ጥያቄ በይርጋ የሚታገድ ነው። ስለሆነም፣ ምንም እንኳን ለቀረበው ክስ ምክንያት የሆነውን ጉዳይ በአግባቡ በመመርመር ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለውን የይርጋ ድንጋጌ መለየት ሲገባው ይህን ባለማድረግ በደፈናው ክስ በይርጋ ይታገዳል ማለቱ ስህተት ቢሆንም፣ የደቡብ ወሎ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአመልካች ክስ በይርጋ ይታገዳል በሚል ክስን ወድቅ በማድረግ የሰጠው ውሳኔ ከወጤት አንፃር ሲታይ የሚነቀፍ ሆኖ አልተገኘም። በዚህም ምክንያት ተከታዩ ተወስኗል።

ወሳኔ

1. የደቡብ ወሎ ዞን መስተዳደር ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 39263 በቀን 02/05/2010 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ወሳኔ፣ የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 01-07795 በቀን 09/07/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት እንዲሁም የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 0325868 በቀን 02/03/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጡት ትዕዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 348(1) መሠረት ጸንቷል።
2. በዚህ ችሎት የተደረገው ክርክር ያስከተለውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ

የሰ/መ/ቁ.186946

ቀን:-26/08/2013 ዓ.ም

ዳኞች:- እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካቾች: 1. ወ/ሮ አለሚቱ ተክሌ

2. ሻለቃ ዮሐንስ አበበ

ተጠሪዎች: 1. ወ/ሮ እብስቴ ምስክር

2. የእንጅባራ ከተማ አገልግሎት ጽ/ቤት

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ የከተማ ይዞታ ክርክርን የሚመለከት ነው። የሰበር አቤቱታው የቀረበው የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/አቤ/መ/ቁ/03-76609 ላይ ህዳር 02/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠውን ውሳኔ በመቃወም ነው።

ክርክሩ የተጀመረው የአሁን አንደኛ ተጠሪ የካቲት 10/2001 ዓ.ም ፅፈው በአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት አዊ ዞን ብሔረሰብ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በአሁን ሁለተኛ ተጠሪ እና አመልካቾች ላይ ባቀረቡት ክስ ነው። አንደኛ ተጠሪ ለፍርድ ቤቱ ባቀረቡት ክስ ቦታ እና አዋሳኝ በክሱ ዝርዝር ውስጥ የተጠቀሰውን 1100 ካሬ ሜትር የከተማ ይዞታ አቶ ግርማ ኃልየ የተባለው ሟች ልጃቸው በ1989 ዓ.ም በህጋዊ መንግድ ለዳቦ ቤት ስራ በሚል ከመንግስት ተመርቶ ይህንኑ ይዞታ እላዩ ካለው ጅምር ግንባታ ጋር በመያዥያነት አስይዞ ከልማት ባንክ ብር ተበድሮ እዳውን ሳይከፍል የሞተ መሆኑን፤ እርሱ ከሞተ በኋላ በወራሽነት ሟች የተበደረውን እዳ ከፍለው በመጨረሻቸው ንብረቱ እንዲተላለፍላቸው ከልማት ባንክ ማረጋገጫ አፅፈው ወደ ሁለተኛ ተጠሪ ጽ/ቤት ሲሄዱ ጽ/ቤቱ ከይዞታው ላይ በሰሜን አቅጣጫ 20X8 ሜትር በአጠቃላይ 160 ካሬ ሜትር ይዞታ ለአሁን አመልካቾች አስተላልፎ አመልካቾችም በይዞታው ላይ ቤት ሰርተው መያዛቸውን ያረጋገጡ መሆኑን፤ ይኸው ይዞታ እንዲለቀቅላቸው ቢጠይቁም ለመፈፀም ፈቃደኛ አለመሆናቸውን ገልፀው

ተከላኾቹ በፍርድ ኃይል ተገደው በይዞታው ላይ ያለውን ቤት በራሳቸው ወጪ አፍርሰው እንዲያስረክቧቸው ዳኝነት ጠይቀዋል።

በዚህ ክስ ላይ መልስ እንዲሰጥ በታዘዘው መሰረት ሁለተኛ ተጠሪ እና አመልካቾች አለን ያሉትን የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ እና የሰረ ነገር ክርክር በማቅረብ ተከራክረዋል። በዚህ አግባብ ጉዳዩ እስከ ክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ ከታየ በኋላ ክስ በቀረበበት ይዞታ ላይ የአሁን አመልካቾች ቤቱን ሲሰሩ ከአሁን አንደኛ ተጠሪ የቀረበ ተቃውሞ መኖር ያለመኖሩ በግራ ቀኙ ምስክር እንዲጣራ እንዲሁም ክርክር የተነሳበት ይዞታ መጠን እና የአሁን አንደኛ ተጠሪ ተቀናሰብኝ የሚሉት የይዞታ መጠን በባለሙያ ተጣርቶ እንዲወሰን በነጥብ ለዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የተመለሰ መሆኑን፣ የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም እንዲያጣራ በተባለው ነጥብ ላይ የግራ ቀኙን ምስክር በመስማት እና ስለይዞታው ከክፍሉ አስተዳደር ተጣርቶ እንዲቀርብለት ካደረገ በኋላ በሰጠው ውሳኔ አመልካቾች ቤቱን ሲሰሩ የአሁን አንደኛ ተጠሪ ተቃውሞው የነበረ ለመሆኑ አረጋግጧል። አስተዳደር ክፍሉም የሌላውን ሰው ይዞታ ቀንሶ ለሌላው መስጠት አይችልም፤ አመልካቾች በቦታው ላይ ስላወጡት ወጪ ከፈለጉ አስተዳደሩን ከሚጠይቁ በቀር የአሁን አንደኛ ተጠሪ በይዞታው ላይ ያላቸውን መብት የሚያጠብቅ ምክንያት ባለመኖሩ በይዞታው ላይ የሰሩትን ቤት አፍርሰው ሊያስረክቧቸው ይገባል በማለት ወስኗል።

ከዚህ በኋላ በነበረው ክርክር የከተማ አስተዳደሩ የክርክሩ አካል ያልነበረ በመሆኑ ጉዳዩ እስከዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ድረስ ታይቶ በሰ/መ/ቁ/119930 ላይ ሚያዝያ 24/2009 ዓ.ም በዋለው ችሎት የአሁን ሁለተኛ ተጠሪ የክርክሩ አካል ተደርጎ እና የሚያቀርበው መከራከሪያ ተሰምቶ እንዲወሰን ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በነጥብ ተመልሷል።

የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎትም በታዘዘው መሰረት ለሁለተኛ ተጠሪ መጥሪያ ልኮለት ባለመቅረቡ ጉዳዩ በሌለበት እንዲታይ አዟል። ዋናውን የክርክር ጭብጥ በተመለከተ የአሁን አመልካቾች ቤት የሰሩበትን ይዞታ በህጋዊ መንገድ ከሚመለከተው አስተዳደር ክፍል የወሰዱ ስለመሆኑ የተረጋገጠ በመሆኑ ቤቱን አፍርሰው ይዞታውን ሊለቁ አይገባም፤ የአሁን ተጠሪ ይዞታቸው ለሌላ አካል በመጠሰቱ ምክንያት ለደረሰባቸው ጉዳት ከፈለጉ አስተዳደሩን ይችላሉ በማለት ቀድሞ የሰጠውን ውሳኔ በማጠናከር ወስኗል። በዚህ ውሳኔ ላይ የሰበር አቤቱታ የቀረበለት የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በበኩሉ የይግባኝ ሰሚ ችሎቱን ውሳኔ በመሻር የከፍተኛ ፍርድ ቤት ውሳኔን አፅንቷል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔን በመቃወም ነው። አመልካቾች ታህሳስ 01/2012 ዓ.ም በተገፈ የሰበር አቤቱታ በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል። ፍሬ ቃሉም

ይዘታው ስልጣን ባለው አስተዳደር አካል በህጋዊ መንገድ የተሰጠን ሲሆን ግንባታውን ያከናወነውም ተገቢውን የግንባታ ፈቀድ በማውጣት ነው። በይዘታው ላይ ግንባታ ስናከናውንም የአሁን አንደኛ ተጠሪ በራሳቸው የግንባታ እቃ ሲሸጡልን የነበረ እና ግንባታውን የሚያውቁ ቢሆንም ቤቱ እንዳይሰራ ያቀረቡት ተቃውሞ አልነበረም፤ በዚህ መልኩ ቤቱ ከተሰራ ከአምስት ዓመት በኋላ አፍርሰው ይዘታውን ይልቀቁልኝ ተብሎ ክስ መቅረቡም ሆኖ የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ይህንኑ ተቀብሎ መወሰኑ መሰረታዊ የህግ ስህተት በመሆኑ ሊሻር ይገባል የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ አመልካች ለክርክር ምክንያት የሆነውን ቤት የሰሩት በህግ አግባብ ከሁለተኛ ተጠሪ ባገኙት 160 ካ.ሜ ይዘታ ላይ ስለመሆኑ በተረጋገጠበት ሁኔታ እና አንደኛ ተጠሪ በወቅቱ አንስቼ ነበር የሚሉትን መቃወሚያ እንዳልገፉበት በተረጋገጠበት ሁኔታ አመልካች ቤቱን አፍርሰው ይዘታውን ያስረክቡ ተብሎ የመወሰኑን አግባብነት ለዚህ ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር በመታዘዙ ምክንያት ተጠሪዎች መልስ እንዲሰጡበት ተደርጓል።

በዚህ መሰረት አንደኛ ተጠሪ ጥር 18/2012 ዓ.ም በተፃፈ መልስ አመልካች ቤቱን ሲሰሩ መቃወሚያን በከፍተኛው ፍ/ቤት ቀርበው በተሰሙት ምስክሮች የተረጋገጠ በመሆኑ ግንባታውን አልተቃወምሽም ልባል አይገባም፤ በባንክ እዳ ምክንያት ይዘታው ታግዶ ባለበት እና ስለመታገዱም ማዘጋጃ ቤት በራሱ እያወቀ ለመኪና ማቆሚያ ተብሎ በተተው ቦታ ላይ ቅን ልቦና በጎደለው መልኩ በካርታ ላይ ካርታ ከመሰጠቱም በላይ ግንባታው በህገ ወጥ መንገድ የተገነባ በመሆኑ እንዲፈርስ መወሰኑ ተገቢ ነው በማለት ተከራክረዋል።

ሁለተኛ ተጠሪ በበኩሉ ጥር 08/2012 ዓ.ም በተፃፈ መልስ ቦታው ለአሁን አመልካች ሲሰጥ ክፍት እና የሚቆጣጠር ሰው ያልነበረው ነው፤ በቦታው ላይ ግንባታ ሲከናወንም የአሁን አንደኛ ተጠሪ አሸዋ እና ጠጠር ለአመልካች ሲሸጡ የነበረ እና ስለግንባታውም የሚያውቁ ቢሆንም ያቀረቡት ተቃውሞ አልነበረም፤ አመልካች በቦታው ላይ የሰሩት ግንባታ ከሚፈርስ ይልቅ ለአሁን አንደኛ ተጠሪ ሌላ ተመጣጣኝ ይዘታ ቢሰጣቸው የተሻለ ይሆናል በማለት ተከራክሯል። አመልካችም የሰበር አቤቱታቸውን የሚያጠናክር የመልስ መልስ በማቅረብ ሞግተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት ጠቅለል ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም የግራ ቀኙን ክርክር ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆኑት የሰር ፍርድ ቤት ውሳኔዎች፤ በሰር ፍርድ ቤቶች ከተረጋገጠው ፍሬ ነገር እና ለጉዳዩ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

ከክርክሩ አመጣጥ መረዳት እንደሚቻለው የአሁን አንደኛ ተጠሪ ክስ ያቀረቡበት ይዘታ ቀደም ብሎ ለአሁን አንደኛ ተጠሪ አውራሽ ልጅ የነበረ ሲሆን ከዚህ ይዘታ ላይ 160 ካሬ ሜትር ተቀንሶ ለአሁን አመልካች የተሰጠ መሆኑ እና አመልካችም በዚህ ይዘታ ላይ ቤት የሰሩ ስለመሆኑ

አላከራከረም። የአንደኛ ተጠሪ ዋነኛ መከራከሪያ ይዞታው ከህግ አግባብ ውጭ ተቀነሶ ለአመልካቾች የተሰጠ በመሆኑ በይዞታው ላይ የተሰራው ቤት ፈርሶ ይዞታውን ልረከብ ይገባል የሚል ነው። አመልካቾች በበኩላቸው ቤቱን የሰራው በህጋዊ መንገድ በተሰጠን ቦታ ላይ በተገቢ የግንባታ ፈቃድ በመሆኑ እና ግንባታውንም ስናከናውን የቀረቡበትን ተቃውሞ ባለመኖሩ አፍርሰን ልንለቅ አይገባም በማለት አጥብቀው ይሞግታሉ።

እንግዲህ ከዚህ የክርክር አድማስ በዋናነት ሁለት አብይት ነጥቦች ምላሽ ማግኘት የሚጠበቅባቸው መሆኑን መረዳት ይቻላል። አንደኛው በፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1179 ስር የተመለከተው በሌላ ሰው ይዞታ ላይ የሚደረግ ግንባታ የመቃወም ጉዳይ ስልጣን ባለው አስተዳደር አካል በተሰጠ ይዞታ ላይ የሚደረግ ግንባታን ያጠቃልላል? ወይስ አያጠቃልልም? የሚል ነው። ሁለተኛው ደግሞ አግባብ ካለው የአስተዳደር ክፍል በህጋዊ መንገድ በተሰጠ ይዞታ ላይ ይዞታ ተቀባዩ ሀብትና ንብረቱን አፍስሶ ግንባታ ካከናወነ በኋላ ይዞታው የሌላ ሰው መሆኑን ቢረጋገጥ ውጤቱ ምን ሊሆን ይገባል? የሚለው ነው። እነዚህ ሁለቱ ነጥቦች በሚከተለው መልኩ በተናጠል ታይተዋል።

የመጀመሪያውን ነጥብ በተመለከተ ባለመሬቱ ሳይቃወም በሌላ ሰው መሬት ላይ ህንፃ የሰራ ሰው የዚህ ህንፃ ባለሀብት እንደሆነ የፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1179(1) ይደነግጋል። የዚህ ድንጋጌ መሰረታዊ ሀሳቡ የሚመነጨው ከፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1178 ነው። የፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1179 ድንጋጌ ከፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1178 ይዘት ጋር ተዳምሮ ሲታይ መገንዘብ የሚቻለው አንዱ ቁምነገር ህንፃ የሚገነባው ሰው ህንፃውን የሚገነባው የራሱ ሳይሆን በሌላ ሰው ይዞታ ላይ ስለመሆኑ የሚያውቅ እና የሚቀበል መሆኑን፣ ህንፃውን የሰራው ሰውም በገነባው ህንፃ ላይ የሚኖረው መብት ትክክለኛ ባለይዞታው ግንባታውን አስመልክቶ በሚኖረው እውቀት እንዲሁም ግንባታውን በመቃወም ወይም አለመቃወሙ ሁኔታ ላይ የሚመሰረት መሆኑን ነው። በሌላ አገላለፅ የፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1179 ድንጋጌ የሚመለከተው በአንድ መሬት ትክክለኛ ባለይዞታ እና በዚህ ይዞታ ላይ መብት ሳይኖረው ህንፃ በሰራ ሰው መካከል የሚኖረውን የመብት አድማስ ነው።

በአንፃሩ ስልጣን ባለው አስተዳደር አካል በተሰጠው ይዞታ ላይ ህንፃ የሚሰራ ሰው በይዞታው ላይ ግንባታ የሚያከናውነው በይዞታው ላይ ትክክለኛ ባለመብት ነኝ በሚል ስሜት እንጂ ይዞታው የሌላ ሰው ቢሆንም ባለው የህግ አግባብ ወደፊት የህንፃው ባለሀብት እሆናለው በሚል እንዳልሆነ ግንዛቤ ሊወሰድበት የሚችል ጉዳይ በመሆኑ ግንኙነቱ በሁለት ግለሰቦች መካከል ሳይሆን በመንግስት እና በባለይዞታው መካከል ነው። እናም አግባብ ካለው አስተዳደር አካል በተሰጠ ይዞታ ላይ በባለይዞታው የሚከናወን ግንባታን አስመልክቶ ይዞታው ይገባናል የሚሉ ሌሎች ሰዎች ግንባታውን መቃወም አለመቃወማቸው ህንፃውን በሰራው ሰው የባለሀብትነት መብት ላይ የሚያመጣው ለውጥ የለም። በመሆኑም በፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1179 ስር የተመለከተው በሌላ ሰው ይዞታ ላይ የሚደረግ

ግንባታን የመቃወም ጉዳይ አግባብ ባለው አስተዳደር አካል በተሰጠ ይዘታ ላይ በሚደረግ ግንባታ ላይ ተፈፃሚነት አይኖረውም፡፡

ሁለተኛውን ነጥብ በተመለከተ ውጤቱ ሀገሪቱ ከምትከተለው የመሬት ስሪት ባህሪ፣ ከዜጎች ህገ መንግስታዊ የንብረት ባለቤትነት መብት እና ኋላ ላይ ትክክለኛ ባለይዘታ መሆኑ የተረጋገጠው ሰው በሌላ መንገድ ከመካስ አኳያ ከሚኖረው ተነፃፃሪ መብት ጋር ተገናዝቦ ሊታይ የሚገባው ጉዳይ ነው፡፡ ከዚህ አንፃር የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ህገ መንግስት ከታወጀ በኋላ የገጠርም ሆነ የከተማ መሬትና የተፈጥሮ ሃብት ባለቤትነት መብት የመንግስትና የህዝብ ብቻ መሆኑን እና መሬት የማይሸጥ የማይለወጥ የኢትዮጵያ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የጋራ ንብረት በመሆኑ ዜጎች በባዶ መሬት ላይ የሚኖራቸው የይዘታ መብት ብቻ ስለመሆኑ የህገ መንግስት አንቀፅ 40(3) ድንጋጌ ያስገነዝባል፡፡

በሌላ በኩል በመሬት ላይ ጉልበት እና ገንዘባቸውን አፍሰሰው ሀብት ያፈሩ ዜጎች የዚያው ንብረት የባለሀብትነት መብታቸው በህገ መንግስት ጥበቃ የተደረገለት ስለመሆኑ የህገ መንግስቱ አንቀፅ 40(7) ድንጋጌ ያስገነዝባል፡፡ ከዚህም የተነሳ በባዶ መሬት ላይ መብት አለን ከሚሉት ሰዎች ይልቅ ይዘታውን በእጁ አድርጎ እና ንብረት አፍርቶበት የያዘ ሰው የተሻለ መብት ያለው ስለመሆኑ ይኸው ችሎት በሰ/መ/ቁ/105125 ላይ አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቷል፡፡ ከዚህ አንፃር ለክርክር ምክንያት የሆነው ይዘታ መሰረቱ የአሁን አንደኛ ተጠሪ አውራሽ የነበረ ቢሆንም አመልካቾች ይህንኑ ይዘታ ስልጣን ካለው አስተዳደር አካል አግኝተው ንብረት ያፈሩበት በመሆኑ ባዶ ይዘታው ይገባኛል ከሚሉት አንደኛ ተጠሪ ይልቅ የተሻለ መብት አቋቁመዉበታል፡፡ እናም ባዶ ይዘታው የእኔ ነው በሚል መነሻ ምክንያት ብቻ አመልካቾች በይዘታው ላይ ያፈሩትን ንብረት አፍርሰው እንዲለቁ የሚገደዱበት ህጋዊ ምክንያት የለም፡፡ በአንፃሩ የአሁን አንደኛ ተጠሪ ጥያቄ ባዶ ይዘታን የሚመለከት በመሆኑ እና በተወሰደባቸው ይዘታ ምትክ ተመጣጣኝ ይዘታ ለማግኘት እድሉ ያላቸው እና ሁለተኛ ተጠሪም በዚህ መልኩ ለመፈፀም ፈቃደኛ ስለመሆኑ ካቀረበው መከራከሪያ መረዳት የሚቻል በመሆኑ በዚህ መልኩ እንዲካሰ ማድረግ ተገቢ ይሆናል፡፡

ሲጠቃለል የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ጉዳዩን ከዚህ አኳያ ማየት ሲገባው አመልካቾች ቤት የሰሩበት ይዘታ የሌላ ሰው ስለመሆኑ ተረጋግጧል በሚል ምክንያት በመያዝ አመልካቾች ግንባታውን አፍርሰው ይዘታውን እንዲለቁ መወሰኑ የፍ/ብ/ህግ ቁጥር 1179 ድንጋጌ የተፈፃሚነት ወሰን፣ በኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ መንግስት የተመለከተውን የመሬት ስሪት ባህሪና የዜጎች የንብረት ባለቤትነት መብት እንዲሁም አንደኛ ተጠሪ በሌላ መንገድ ከመካስ አኳያ የሚኖራቸውን ተነፃፃሪ መብት ያላገናዘበ መሰረታዊ የህግ አረዳድ እና አተረጓጎም ስህተት የተፈፀመበት ሆኖ ተገኝቷል፡፡ በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ በአብላጫ ድምጽ ተሰጥቷል፡፡

ውሳኔ

1. የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/አቤ/መ/ቁ/03-76609 ላይ ህዳር 02/2012 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 348(1) መሰረት ተሸሯል።
2. የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/36997 ላይ መጋቢት 07/2010 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል።
3. ሁለተኛ ተጠሪ ከአሁን አንደኛ ተጠሪ ይዞታ ላይ ቀንሶ ለአመልካቾች በሰጠው 160 ካሬ ሜትር ይዞታ ምትክ ተመጣጣኝ መጠን እና ደረጃ ያለውን ይዞታ እንዲተካላቸው ተወስኗል።

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።
2. በዚህ መዝገብ ላይ የተሰጠ የእግድ ትዕዛዝ ካለ ተነስቷል። ይፃፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአራት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ሂ/መ

የሀሳብ ልዩነት

እኔ ስሜ በተራ ቁጥር 2 ስር የተሰየምኩት የችሎቱ ዳኛ በባልደረቦቼ ሃሳብ የማልስማማ በመሆኑ የልዩነት ሀሳቤን እንደሚከተለው እገልጻለሁ።

በዚህ መዝገብ እያከራከረ ያለው ይዞታ ለአመልካች ልጅ በህጋዊ መንገድ ተሰጥቶ እና በባንክ እዳ ተይዞ የነበረ መሆኑ ግራ ቀኙን እና አመልካችም የልጃቸው ወራሽ መሆናቸው አላከራከረም።

የሚያከራክረው ይዞታ ለልጃቸው ባንክ ላበደረው ብድር በመያዣ ተይዞ የነበረ መሆኑም እንዲሁ የሚታወቅ ነው። አመልካች ልጃቸው ከሞተ በኋላ ዕዳውን ከፍለው ይዞታውንና ቤቱን መረከብ የሚገባቸው በመሆኑ እዳ ከፍለው ይዞታውን ሊረከቡ ሲሉ ግን ከላዩ ላይ 160 ካ.ሜ. ይዞታ አስተዳደሩ ቀንሶ የሰጠ በመሆኑ አመልካች በዚህ ይዞታ ላይ ያላቸውን የወራሽነት መብት የሚጥስ ከመሆኑም በላይ በባንክ በዕዳ የተያዘን ቦታ ቤት ሲሰራበት አልታቀደምሽም ሊባል የሚገባው ባለመሆኑ እንዲሁም አስተዳደሩ አንድን ይዞታ ከመራት ባንክ አውጥቶ ለግለሰቦች የሚሰጥ እስካልሆነ ድረስ ይዞታው ላይ

ተገቢ ጥናት ማድረግና ከይገባኛል ክርክር ነፃ የሆነ መሆኑን ማረጋገጥ እየተገባው በአንድ በኩል ለአመልካች ልጅ ሰጥቶ እና በባንክ ለዕዳ መያዣ ሆኖ እያለ በሌላ በኩል ደግሞ ልክ ባለቤት እንደሌለው ይዞታ ለግለሰቦች የሽንሽን መሆኑ ፍትሀዊነት የሌለውና የአስተዳደሩን አሰራር ብልሹነት የሚያሳይ በመሆኑ ይህ ይዞታና ቤት በክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ለአመልካች እንዲለቀቅ መወሰኑ ተገቢ እንጂ የሚነቀፍና መሰረታዊ የህግ ስህተትም ያልተፈጸመበት በመሆኑ የሰር ፍ/ቤት ውሳኔ ሊፀና እንጂ ሊሻር የሚገባው አልነበረም የሚል ሀሳብ ስላለኝ ከአብላጫው ድምጽ በዚህ ምክንያት ተለይቻለሁ።

የማይነበብ የአንድ ዳኛ ፊርማ አለበት።

ወ-ርስ

የሰ.መ.ቁ 180281

ጥቅምት 30 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡-እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- ወ/ት የዲት ሰለሞን

ተጠሪ፡- ወ/ሮ አይናለም ወርቁ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል

ፍርድ

ጉዳዩ ለዚህ ሰበር ችሎት የቀረበው የምትክ ወራሾች የአውራሾቻቸውን ተወላጅነት ስላላረጋገጡ ሊወርሱ አይችሉም በሚል የተሰጠን የመጨረሻ ውሳኔ ህጋዊ አግባብነት መርምሮ ለመወሰን ነው።

የክርክሩ ሥረ ነገር አመጣጥ እንዲህ ነው። የአሁን አመልካች የሴት አያታቸው የኑዛዜ ወራሽነት ባረጋገጡበት የወረዳ ፍርድ ቤት መዝገብ ላይ የአሁን ተጠሪ በመቃወም አመልካችነት ቀርበው በመከራከራቸው ኑዛዜው በህግ የተቀመጠውን ፎርማሊቲ አያሟላም በሚል ውድቅ ይደረጋል። ከዚህ በኋላ አመልካች የወላጅ አባታቸው ምትክ ወራሽነት በፍርድ ቤት በማረጋገጥ የአሁን ተጠሪ ይዘው የሚገኙትን የአያታቸውን የውርስ ሃብት እንዲያካፍሏቸው አዲስ ክስ ያቀርባሉ። ይኸው ጉዳይ እስከ ክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ደርሶ የሰበር ሰሚ ችሎቱ የአሁን አመልካች የኑዛዜ ወራሽነት ውድቅ መደረጉ ምትክ ወራሽነቷን የሚከለክል መሆኑ አለመሆኑ ተጣርቶ እንዲወሰን ለወረዳው ፍርድ ቤት በነጥብ ይመልሳል።

በዚህ መልኩ ጉዳዩ የተመለሰለት የወረዳው ፍርድ ቤትም የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃን ከሰማ በኋላ ግራ ቀኙ የአያታቸው ወ/ሮ ማሰሬ ወልደዓብ የምትክ ወራሽ መሆናቸውን አረጋግጫለሁ በሚል ክርክር የተነሳበትን የሚች የውርስ ሃብት ተጠሪ ለአመልካች እንዲያካፍሉ ይወስናል።

በአሁን ተጠሪ ይግባኝ ባይነት ይህንኑ ውሳኔ በይግባኝ የተመለከተው የክልሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ጉዳዩ በነጥብ ከተመለሰ በኋላ የተሰሙት የግራ ቀኙ የሰው ምስክሮች ለየቀረቡላቸው ተከራካሪ ወገኖች እንደ ክስ እና መከላከያ መልሱ ያረጋገጡ መሆኑን፤ የኑዛዜ ወራሽነት ክርክር በተደረገበት መዝገብ ላይ

የተሰሙት ምስክሮች ደግሞ የሚችሉ ብቸኛ ልጅ የተጠሪ ወላጅ እናት መሆናቸውን ያረጋገጡ መሆኑን፤ የተጠሪ እናት በሞቱ ጊዜም ሚች ወ/ሮ ማሰፊ ወልደዓብ የሞተችው ልጅ ነች በሚል ለቅሶ ተቀምጠው እድርም የበሉ ስለመሆኑ መረጋገጡን በምክንያትነት በመጥቀስ አመልካች ልትወርስ አይገባም በማለት የስር ፍርድ ቤት ውሳኔን በማሻሻል ወስኗል። የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በበኩሉ የከፍተኛ ፍርድ ቤት ውሳኔን በመሻር የወረዳ ፍርድ ቤቱን ውሳኔ አፅንቷል።

በዚህ ጉዳይ ላይ የሰበር አቤቱታ የቀረበለት የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/291900 ላይ የግራ ቀኙን የሰበር ክርክር ከሰማ በኋላ ሚያዝያ 08/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት በሰጠው ውሳኔ ግራ ቀኙ የአያታችን ምትክ ወራሾች ነን ከማለት ባለፈ ወላጆቻቸው በእርግጥም የአያታቸው ተወላጅ ስለመሆናቸው በፍ/ብ/ህግ ቁጥር 769 እና 770(1 እና 2) ወይም በክልሉ የቤተሰብ ህግ አንቀፅ 171፣ 172፣ እና 174 በተመለከተው አግባብ ባልተረጋገጠበት ምትክ ወራሽ ናቸው ተብሎ መወሰኑ አግባብ አይደለም በማለት የስር ፍርድ ቤቶችን ውሳኔ ሽሮ ግራ ቀኙ ሊወርሱ አይችሉም ብሏል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔን በመቃወም ነው። አመልካች ሀምሌ 02/2011 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ በዚህ ፍርድ መግቢያ ላይ የተጠቀሰውን ነጥብ ግራ ቀኙ በተገኙበት ለማጣራት ጉዳዩ ያስቀርባል በመባሉ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም የቀረበውን ክርክር ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ጭብጥ፤ በስር ፍርድ ቤቶች ከተከናወነው ክርክር ይዘት እና አድማስ አንጻር ለጉዳዩ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

በመሰረቱ መወለድ እና ወራሽነት ሁለቱም በቤተሰብ ህግ የሚገዙ ፅንሰ ሀሳቦች ቢሆኑም አንድ ዓይነት ዓላማ እና ግብ ያላቸው አይደሉም። የመወለድ መሰረተ ሀሳብ ዋናው ዓላማ ወላጅን እና ቤተዘመድን ለይቶ ከማወቅ ጋር የተያያዘ የማንነት ጥያቄን የሚመለከት ሲሆን የወራሽነት ፅንሰ ሀሳብ መሰረታዊ ዓላማ ደግሞ ከሞት በኋላ የሚቹ ንብረት የመውረስ መብት ላላቸው ሰዎች የሚተላለፍበትን ሥርዓት የሚመለከት ነው። በቤተሰብ ህግ ውስጥ ሁለቱ መሰረተ ሀሳቦች የሚረጋገጡበት መንገድም የተለያየ ነው። መወለድ የሚረጋገጠው በቀዳሚነት የልደት ምስክር ወረቀት በማቅረብ መሆኑን፤ በዚህ መልኩ የሚቀርብ የልደት ምስክር ወረቀት ከሌለ ደግሞ ተወላጅነት በሁኔታ የማረጋገጥ ስለመሆኑ ከፍ/ብ/ህግ ቁጥር 769 እና 770(1) ድንጋጌዎች እንዲሁም ከኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት የቤተሰብ ህግ አዋጅ ቁጥር 69/1995 እና 83/1996 አንቀፅ 171-174 ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል።

በአንጻሩ የወራሽነት መብት ከኑዛዜ አልያም ያለ ኑዛዜ የሚመነጭ መሆኑን ከማረጋገጥ ባለፈ በህግ ተለይቶ የተቀመጠ ማረጋገጫ መንገድ የለም። በእርግጥ የሚች ተወላጅ መሆን ለሚች ወራሽነት ብቁ ከሚያደርጉ ህጋዊ መስፈርቶች ውስጥ አንዱ ስለመሆኑ ከፍ/ብ/ህግ ቁጥር 842 እና 830 ድንጋጌዎች ጣምራ ንባብ መገንዘብ ይቻላል። ይህ ማለት ግን የሚችን ንብረት ለመውረስ ስለተወላጅነት በተመለከተው ሥርዓት መሰረት መወለድን ማረጋገጥ የግድ ይላል ማለት እንዳልሆነ ሊጤን ይገባል። በተለይ ውርሱ የሚመለከተው ወደታች የሚቆጠሩ ተወላጆችን በሆነ ጊዜ (የማስረጃውን ህጋዊነት የመቃወሙ ጉዳይ እንደተጠበቀ ሆኖ) ሥልጣን ባለው ፍርድ ቤት የተሰጠ የወራሽነት ማስረጃ መያዝ በቂ ስለመሆኑ ከፍ/ብ/ህ/ቁጥር 996-998 ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል።

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች ወላጅ አባትዋ የሚች ወ/ሮ ማሰሬ ወልደዓብ ልጅ መሆናቸውን እና አባትዋ ሚችን ቀድመው የሞቱ ስለመሆኑ ተረጋግጦ ስልጣን ባለው ፍርድ ቤት የምትክ ወራሽነት ማስረጃ ተሰጥቷቸዋል። የዚህን ማስረጃ ህጋዊነት አስመልክቶ የቀረበ ተቃራኒ ክርክርም ሆነ የተረጋገጠ ነገር ባለመኖሩ አመልካች በወላጅ አባትዋ እግር ተተክተው የውርስ ሀብት የተባለውን ንብረት ለመጠየቅ በህግ የተቋቋመ መብት አላቸው ማለት ነው። እናም በዚህ መልኩ የተረጋገጠ መብት እያለ አመልካች የአባታቸውን ተወላጅነት እንዲያረጋግጡ የሚገደዱበት ህጋዊ ምክንያት የለም።

ጉዳዩ ይህ ሆኖ እያለ የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በህግ ያልተቀመጠን መመዘኛ ጠቅሶ አመልካች የወላጅ አባታቸውን ተወላጅነት ስላላረጋገጡ ሊወርሱ አይችሉም በሚል ከአመልካች አኳያ የሰጠው ውሳኔ የተወላጅነት እና የወራሽነት ፅንሰ ሃሳቦችን ባህሪ እና መሰረታዊ ልዩነት ያሳገናዘበ መሰረታዊ የህግ አረዳድ እና አተረጓጎም ስህተት ሆኖ በመገኘቱ በእርግጥም የሚነቀፍ ሆኖ ተገኝቷል። ስለሆነም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/291900 ላይ ሚያዝያ 08/2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሸሯል።

2. የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/286137 ላይ ሰኔ 21/2010 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል።

ትዕዛዝ

- 1. የዚህን ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ።
- 2. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአራት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሄ/መ

የሃሳብ ልዩነት

እኔ በሶስተኛ ተራ ቁጥር ስሜ የተጠቀሰው ዳኛ አመልካችና ተጠሪ በዚህ መዝገብ የተከራከሩበትን ጉዳይ /ጭብጥ/ በመመርመር የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የስር ወረዳ ፍርድ ቤትን ውሳኔ በማፅናት የሰጠውን ውሳኔ በማፅናት አብላጫው ድምፅ በሰጠው የህግ ትርጉምና ውሳኔ ያልተስማማው በመሆኔ ለልዩነት ምክንያት የሆኑኝን ነጥቦች ከዚህ ቀጥሎ እገልጻለሁ፡፡

በመሰረቱ የሟችን ንብረት ለመውረስ ስለተወላጅነት በተመለከተው ስርአት መወለድን ማረጋገጥ ሁሌም ግዴታ ነው ብዬ አላምንም፡፡ተከራካሪ ወገኖች ተወላጅነት ላይ ክርክር ከሌላቸው የሟችን ንብረት ለመውረስ ተወላጅነትን አረጋግጣችሁ ቅረቡ ሊባሉ የሟችሉበት አግባብ አይኖርም፡፡ነገር ግን ተወላጅነት ያለኩዛይ ለመውረስ መነሻ ነውና ተወላጅነት ላይ ክርክር ከቀረበ ግን ይኸው ነጥብ በአግባቡ ተጠርቶና ተረጋግጦ እልባት ሊያገኝ ይገባል ብዬ አምናለሁ፡፡አሁን በያዝነው ጉዳይ የአመልካች ወላጅ አባት የሟች ወ/ሮ ማስሬ ወልደዓብ ልጅ አለመሆናቸውን ገልፀው ተጠሪ መከራከራቸውን የስር ፍርድ ቤት የግራ ቀኝ ክርክር የሚያሳይ ሲሆን የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ይህንኑ መነሻ በማድረግ የኩዛይ ወራሽነት ክርክር በተደረገበት መዝገብ ላይ የተሰሙትን ምስክሮች የምስክርነት ቃል በመጥቀስ የአመልካችን የወራሽነት ጥያቄ ውድቅ ያደረገው ሲሆን የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎትም ከዚህ በማለፍ የግራ ቀኝ አውራሾች የወ/ሮ ማስሬ ተወላጅ መሆናቸው ላይ ጥያቄ የሚያስነሱ ሁኔታዎች መኖራቸውን ጠቅሶ የግራ ቀኝን የተተኪ ወራሽነት ጥያቄ ውድቅ ማድረጉ የአመልካች አውራሽ ተወላጅነት ላይ ክርክር መቅረቡን ያሳያል፡፡

ይህ ከሆነ ደግሞ አመልካች ተሠጠኝ የሚሉት የምትክ ወራሽነት ማስረጃ እንደ ፍፁም የማይስተባበል ማስረጃ የሚቆጠር ሳይሆን በማስረጃነት በቀረበበት መዝገብ ላይ አግባብነቱ ላይ እንደ አንድ ማስረጃ አይነት ክርክር ሊቀርብበት የሚችል ሊተችና ሊስተባበል የሚችል ከመሆኑ አንፃር የአመልካች አውራሽ ተወላጅነት በቅድሚያ ተረጋግጦ ከቀረበ በኋላ ወራሽነትን አስመልክቶ የቀረበው ክርክር ሊታይ ይገባል ብዬ አምናለሁ፡፡የስር ወረዳ ፍርድ ቤቱ ሰጥቶት በጠቅላይ ፍርድ ቤቱ የፀናው ውሳኔ ይህንን የአመልካችን አውራሽ ተወላጅነት መረጋገጥ አለመረጋገጥ አስመልክቶ በግራ ቀኝ የቀረበውን ክርክር ከግምት ውስጥ ያስገባ ባለመሆኑ፤ ከፍተኛ ፍርድ ቤቱ የአመልካች አውራሽ ተወላጅነታቸው ላይ በሌላ መዝገብ ላይ የተሰጠን የምስክርነት ቃል በመውሰድ ከዚህ የምስክርነት ቃል አንፃር አመልካች ያላቸውን ክርክርና ማስረጃ ሳይሰማ ውሳኔውን መስጠቱ አግባብ ባለመሆኑ፤ ሰበር ሰሚ ችሎቱም አመልካችን አስመልክቶ የሰጠው ውሳኔ ከላይ የከፍተኛ

ፍርድ ቤቱን ውሳኔ ለመተቸት በተመለከተው ምክንያት አግባብ ባለመሆኑ ተጠሪን አስመልክቶም ተጠሪ ያቀረቡት የዳኝነት ጥያቄ ሳይኖር ወራሽ ሊሆኑ አይችሉም ብሎ መወሰኑ አግባብ ባለመሆኑ እነዚህ የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔዎች ተሸረው የአመልካች የተተኪ ወራሽነት የዳኝነት ጥያቄ በቅድሚያ የአውራሻቸው ተወላጅነት በህጉ አግባብ ተረጋግጦ ሢቀርብ የሚታይ ነው ተብሎ ሊዘጋ ይገባ ነበር በማለት ከስራ ባልደረባዎቹ በግሳብ ተለይቼያለሁ፡፡

የማይነበብ የአንድ ዳኛ ፊርማ አለበት፡፡

ሂ/መ

የሰ.መ.ቁ.191963

ሚያዚያ 12 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡.....1. ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)

2. ቀነዓ ቁጣታ

3. ፈይሳ ወርቁ

4. ደጀኔ አያንሳ

5. ብርቅነሽ እሱባለዉ

አመልካቾች፡.....1. አቶ ምንዳዬ አስታጥቁ

2. አለሚቱ አስታጥቁ

} ቀርቦዋል

ተጠሪዎች፡.....1. ወ/ሮ በላይነሽ አስታጥቁ

2. ብርቱካን አስታጥቁ

3. ጌጤ አስታጥቁ

4. ደነቀ አስታጠቁ

5. ናትናኤል አስታጥቁ

} ተወካይ ወ/ሮ አለሜ ነገሰ ቀርቦዋል

ይህ መዝገብ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ይህ የወርስ መሬት ክርክር የተጀመረው በኦሮሚያ ክልል አርሲ ዞን በሄጦሳ ወረዳ ፍ/ቤት ሲሆን፤ የአሁን አመልካቾች የሥር 1ኛ እና 2ኛ ተከላሾች፤ የአሁን ተጠሪዎች የሥር ከሳሾች፤ በዚህ ችሎት የክርክሩ ተካፋይ ያልሆኑ ባሻገር አስታጥቁ እና ዳምጦ አስታጥቁ የሥር 3ኛ እና 4ኛ ተከላሾች ሆኖ ሲከራከሩ ነበር። ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሊቀርብ የቻለው የአሁን አመልካቾች የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ.3095 በ19/5/2011 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲታረምልን በማለት በማመልከታቸው ነው።

የጉዳዩ አመጣጥ ሲታይ ከሳሾች (የአሁን ተጠሪዎች) በሥር ፍ/ቤት ባቀረቡት ክስ ወላጅ አባታችን አቶ አስታጥቁ ረታ በ2008 ዓ.ም ከዚህ ዓለም በሞት የተለዩ ሲሆን የሟች የወርስ ይዞታ የሆነውን 8 ገመድ የእርሻ መሬት የተለያየ መጠን ተከላሾች ይዘው ስለሚገኙ አንድ ላይ ተመልሶ ለወራሾች ክፍፍል እንዲደረግልን እንዲወሰን በማለት ዳኝነት ጠይቋል።

የሥር 1ኛ እና 2ኛ ተከላሾች (የአሁን አመልካቾች) በዚህ ክስ ላይ ባቀረቡት መልስ አባትና እናታችን በ1987 ዓ.ም አንድ አንድ ገመድ የእርሻ መሬት ሰጥተውን እስካሁን እየተጠቀምንበት

ያለን ስለሆነ ልንጠየቅ አይገባም በማለት ተከራክሯል። የሥር 3ኛ እና 4ኛ ተከላሾችም በሰጡት መልስ አባትና እናታችን በ1998 ዓ.ም አንድ አንድ ገመድ የእርሻ መሬት ሰጥተዉን ለአስራ ሶስት አመታት በየግላችን ስንጠቀምበት የነበረ ስለሆነ ክሱ በይርጋ ወድቅ ነዉ፤ 3ኛ ተከላሽ ከአባቴ 3 ገመድ መሬት በኪራይ የተቀበልኩኝ ስለሆነ የኪራይ ጊዜዉ ሲያልቅ መከፋፈል ይችላሉ በማለት ተከራክሯል።

ከዚህ በኋላ የሥር የወረዳዉ ፍ/ቤት የሰዉ ምስክሮች በመስማት በመመርመር በሰጠዉ ዉሳኔ ከ1ኛ-3ኛ የተጠቀሱት ተከላሾች አባታቸዉ በሕይወት እያለ አንድ አንድ ገመድ መሬት ሰጥቷቸዉ ሲጠቀሙበት የቆዩ ስለሆነ ይህ መሬት የዉርስ ይዞታ ስላልሆነ የከላሾች ጥያቄ ወድቅ ነዉ፤ 3ኛ ተከላሽ 3 ገመድ መሬት በኪራይ ይህለሁ እና 4ኛ ተከላሽ አንድ ገመድ መሬት በስጦታ ተሰጥቶኛል የሚሉትን በተመለከተ በማስረጃ ስላልተረጋገጠ የዉርስ መሬት በመሆኑ የሟች ልጆችና ወራሾች እንዲከፋፈሉ በማለት ወስኗል። የሥር ከላሾች ይህን ዉሳኔ በመቃወም ይግባኝ ለአርሲ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት ያቀረቡ ቢሆንም ፍ/ቤቱ ይግባኝን በትዕዛዝ ወድቅ በማድረግ የሥር ፍ/ቤት ዉሳኔ በማጽናት ወስኗል።

የሥር ከላሾች አሁንም በዚህ ትዕዛዝ ቅር በመሰኘት የሰበር አቤቱታ ለኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ያቀረቡ ሲሆን ችሎቱም ግራ ቀኙን በማከራከር በሰጠዉ ዉሳኔ የሥር ተከላሾች ለክርክር መነሻ የሆነዉን መሬት በስጦታ አግኝተናል የሚሉበት የስጦታ ዉል በሚመለከተዉ አካል ያልተመዘገበ ስለሆነ መሬቱ የዉርስ ሀብት ነዉ፤ መሬቱም ሟች ከሞተ በኋላ የተያዘ መሆኑ በሰዉ ማስረጃ እና ከመሬት አስተዳደርና አጠቃቀም ጽ/ቤት የቀረበ ማስረጃ ያረጋገጠ ስለሆነ ሟች ከሞተ በኋላ ሶስት አመት ስላልሞላ የቀረበዉ ክስ በይርጋ የሚታገድ ባለመሆኑ፤ ለክርክር መነሻ የሆነዉ 8 ገመድ የእርሻ መሬት የዉርስ ሀብት በመሆኑ፤ የሟች ወራሾች 8 ቦታ እኩል እንዲከፋፈሉ በማለት የሥር ፍ/ቤትን ዉሳኔ በማሻሻል ወስኗል። የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበዉ በዚህ ዉሳኔ ቅር በመሰኘት ለማሻር ነዉ።

የአሁን አመልካቾች በ30/6/2012 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ በአመልካቾች እጅ የሚገኘዉን አንድ አንድ ገመድ የእርሻ መሬት አባትና እናታችን በ1987 ዓ.ም ሰጥተዉን ለ23 ዓመታት ያህል እየተጠቀምንበት ያለን መሆናችን በማስረጃ አረጋግጠን እያለ እና ይህ ደግሞ በተጠሪዎች ማስረጃ ባልተስተባበለበት፤ ተጠሪዎች ያቀረቡት ጥያቄ በይርጋ የሚታገድ ሆኖ ሳለ፤ የሥር ፍ/ቤቶች በአመልካቾች እጅ የሚገኘዉን የእርሻ መሬት ወደ ዉርስ ሀብት ተቀላቅሎ እኩል እንካፈል የሚል ዳኝነት ባልተጠየቀበት የሰጡት ዉሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲሻርልን፤ የሥር የወረዳዉ ፍ/ቤት እና የዞኑ ከፍተኛ ፍ/ቤት ዉሳኔ እንዲጸናልን፤ ወጪና ኪሳራ እንዲወሰንልን በማለት በዝርዝር አመልክቷል።

ይህ ችሎት የሰበር አቤቱታ ያስቀርባል በማለት ተጠሪዎች መልስ እንዲሰጡ ባዘዘው መሰረት በ16/3/2013 ዓ.ም በተጻፈ መልስ፡ አከራካሪው መሬት ከአመልካቾች ተሰጥቶ የግላቸው መሆኑን የሚያሳይ ተጨባጭ ማስረጃ የለም፤ መሬቱ የወርስ ሀብት መሆኑ ስለተረጋገጠ የገቢ ምንጭ የሌለን እኛ ተጠሪዎች በመሆናችን በክልሉ የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ መሰረት ቅድሚያ የማግኘት መብት አለን፤ አመልካቾች የወርስ ሀብት እንዲሆኑ የሚሉ ከሆነ በእጃቸው ላይ ያለውን የእርሻ መሬት ወደ ወርስ ቀላቅለው እንዲካፈሉ፤ ይህ ካልሆነ በእጃቸው ላይ ያለውን ይዞታ ይዘው እንዲቀሩ እንዲወሰንልን በማለት ተከራክሯል። የአሁን አመልካቾች ባቀረቡት የመልስ መልስ ለክርክር መነሻ የሆነውና በእጃችን ላይ ያለው መሬት በስማችን ተመዝግቦና የባለይዞታነት ማረጋገጫ ደብተር የተሰጠን ሆኖ ሳለ፤ እኛ በእጃችን ያለው ሀብት ይበቃናል እንጂ የቀረውን የወርስ ሀብት ከሌሎች ወራሾች ጋር እንድንካፈል ያቀረብነው ጥያቄ ስለሌለ ተጠሪዎች ያቀረቡት መልስ ተቀባይነት የለውም በማለት የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር የመልስ መልስ አቅርቧል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከፍ ሲል የተመለከተው ሲሆን ይህ ችሎት የግራ ቀኙን ክርክር አግባብነት ካላቸው የህግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መርምሮታል። እንደመረመርነው በዚህ ጉዳይ ምላሽ ማግኘት ያለበት የአሁን አመልካቾች የወርስ ሀብት እንድንካፈል የሚል ጥያቄ ባቀረቡበት ቀደም ሲል በወላጆቻቸው ተሰጥቷቸው ለረጅም አመታት ሲጠቀሙበት የቆዩትን አንድ አንድ ገመድ የእርሻ መሬት ወደ ወርስ ሀብት መልሰው ከሌሎች ወራሾች ጋር እንዲካፈሉ መባሉ ተገቢ ነው ወይስ አይደለም? የሚለው ነጥብ መሆኑን መገንዘብ ችለናል። በዚህ መሰረት የአሁን አመልካቾች ከሥር ጀምሮ ባቀረቡት ክርክር ወላጆቻችን በሕይወት እያሉ የሰጡትን አንድ አንድ ገመድ የእርሻ መሬት የግላችን ስለሆነ ልንጠየቅ አይገባም ብሎ ከመከራከር ባለፈ የወላጆቻችን ቀሪ የወርስ ሀብት ከሌሎች ወራሾች ጋር እንድንካፈል በማለት የጠየቁት ዳኝነት ያለመኖሩን መገንዘብ ተችሏል። ተጠሪዎችም ባቀረቡት ክርክር አመልካቾች የወርስ ሀብት እንዲሆኑ የሚሉ ከሆነ የእርሻ መሬቱን ወደ ወርስ እንዲቀላቅሉ፤ ይህ ካልሆነ የያዙትን መሬት ይዘው እንዲቀሩ፤ ቀሪ የወርስ ሀብት እንዳይጠየቁ በማለት መከራከራቸው ሲታይ አመልካቾች በእጃቸው ያለው የእርሻ መሬት እንዳይጠየቁ እንጂ ቀሪ የወርስ ሀብት መጠየቃቸውን አስረግጠው ያቀረቡት ክርክር የለም። በሥር ፍ/ቤት በማስረጃ የተረጋገጠው ፍሬ ነገር ሲታይ የአመልካቾች ወላጆች በሕይወት እያሉ በ1987 ዓ.ም አንድ አንድ ገመድ የእርሻ መሬት ለአመልካቾች ሰጥቷቸው አመልካቾች ከህን ጊዜ ጀምሮ በመሬቱ ሲጠቀሙበት መቆየታቸውን የሥር ፍ/ቤት የወሳኔ ግልባጭ ያሳያል። በመሆኑም የአሁን አመልካቾች ቀደም ሲል በወላጆቻቸው ተሰጥቷቸው ለረጅም አመታት ሲጠቀሙበት የነበረው የእርሻ መሬት እንዳይጠየቁ እንጂ ቀሪ የወርስ ሀብት ለመካፈል ያቀረቡት ጥያቄ አለመኖሩን ያስገነዝባል። ይህ ከሆነ ምላሽ ማግኘት ያለበት ጉዳይ አመልካቾች ቀሪ የወርስ ሀብት

ለመካፈል ጥያቄ ባላቀረቡት አስቀድመው በወላጆቻቸው ተሰጥቷቸው ሲጠቀሙበት የነበሩትን የእርሻ መሬት ወደ ወርሰ መመለስ አለባቸው ወይ? የሚለው መሆኑን መረዳት ይቻላል።

እንደሚታወቀው በፍ/ብ/ሕ/ቁ.1073 መሰረት ወርሱን አልቀበልም ያለ ወራሽ ከሚቹ አስቀድሞ የወሰደውን ነገር በወርሰ ወስጥ መልሶ መግባት እንደሌለበት ይደነግጋል። ይህ ማለት ወራሽ አስቀድሞ ከወርሰ የተቀበለው ንብረት/ነገር ካለ እና ወርሰ ሲከፈት የወርሰ ሀብቱን ለመወረስ ካልጠየቀ ይህን አስቀድሞ የወሰደውን ንብረት/ነገር ወደ ወርሰ መልሶ የወርሰ ሀብቱን ለመወረስ የሚገደድበት አግባብ የለም፤ ወራሹ የወርሰ ሀብት ለመወረስ ከፈለገ ግን አስቀድሞ የወሰደውን ነገር ሳይመለስ የወርሰ ሀብት የሚወርስበት አግባብ ስለሌለ በፍ/ብ/ሕ/ቁ.1074 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መሰረት የሚፈጸም ይሆናል ማለት ነው።

በዚህ አግባብ አሁን ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ የአሁን አመልካቾች ወላጆቻቸው አስቀድሞ የሰጧቸውን አንድ አንድ ገመድ የእርሻ መሬት ልንጠየቅ አይገባም ብለው ከመከራከራቸው በስተቀር የወርሰ ሀብት ልንካፈል ይገባል ብሎ ያቀረቡት ጥያቄ አለመኖሩን ካቀረቡት ክርክርም ሆነ ከሥር ፍ/ቤቶች የወሳኔ ግልባጭ የምንገነዘበው ጉዳይ ነው። ይህ ከሆነ ደግሞ አመልካቾች አስቀድሞ የተሰጧቸው የእርሻ መሬት ይዘው እንዲቀሩ ከመጠየቅ ባለፈ የሚችሉ አባታቸውን የወርሰ ሀብት ለመካፈል የጠየቁት ዳኝነት እስከሌለ ድረስ ከፍ ሲል በተጠቀሰው የህግ ድንጋጌ አስቀድሞ የወሰዱትን የእርሻ መሬት ወደ ወርሰ ሀብት ለመመለስና ወርሱን ከሌሎች ወራሾች ጋር ለመካፈል የሚገደዱበት የህግ አግባብ የለም ማለት ነው። ስለሆነም የሥር የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አመልካቾች አስቀድሞ የወሰዱትን የእርሻ መሬት ልንጠየቅ አይገባም ከማለት ባለፈ የወርሰ ሀብት ለመካፈል ያቀረቡት ጥያቄ በሌለበት አስቀድሞ የወሰዱትን የእርሻ መሬት ወደ ወርሰ መልሰው ከሌሎች ወራሾች ጋር ሊከፋፈሉት ይገባል በማለት የሰጠው ወሳኔ ከፍ ሲል የተጠቀሰውን የህግ ድንጋጌ ዓላማና የግራ ቀኙን ክርክር ያላገናዘበ ስለሆነ የህግ ድጋፍ የለውም ብለናል።

ሲጠቃለል የሥር የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የአሁን አመልካቾች አስቀድሞ የወሰዱትን አንድ አንድ ገመድ የእርሻ መሬት ወደ ወርሰ መልሰው የወርሰ ሀብቱን ከሌሎች ወራሾች ጋር ሊከፋፈሉት ይገባል በማለት የሰጠው ወሳኔ ከፍ ሲል በተጠቀሰው አግባብ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ ተከታዩን ወስነናል።

ወሳኔ

1. የሂሳብ ወረዳ ፍ/ቤት በመ.ቁ.26761 በ9/4/2011 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ እና የአርሲ ዞን ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ.83480 በ27/5/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ እና የኦሮሚያ ክልል

ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ.309550 በ19/5/2012 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመባቸው ስለሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348 (1) መሰረት ተሻሽለዋል።

2. የሥር የወረዳው ፍ/ቤት እና የሥር የዞኑ ከፍተኛ ፍ/ቤት የአሁን አመልካቾች አስቀድሞ የወሰዱትን አንድ አንድ ገመድ የእርሻ መሬት ወደ ወርስ መመለስ የለባቸውም በማለት የሰጡት የወሳኔ ክፍል አልተነካም ጸንቷል። ነገር ግን እነዚህ ፍ/ቤቶች የሥር 3ኛ ተከላሽ አንድ ገመድ የእርሻ መሬት ወደ ወርስ መመለስ የለበትም በማለት የሰጡት ወሳኔ ክፍል ተሻሽሏል።
3. የሥር የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የአሁን አመልካቾች አስቀድሞ የወሰዱትን የእርሻ መሬት ወደ ወርስ መልሰው የወርስ ሀብቱን ከሌሎች ወራሾች ጋር እንዲከፋፈሉ በማለት የሰጠው የወሳኔ ክፍል ተሻሽሏል። ነገር ግን የሥር 3ኛ ተከላሽ በተመለከተ እና ቀሪው የወሳኔ ክፍል አልተነካም ጸንቷል።
4. የአሁን አመልካቾች አስቀድሞ የወሰዱትን አንድ አንድ ገመድ የእርሻ መሬት ልንጠየቅ አይገባም ከማለት ባለፈ የወርስ ሀብት ለመካፈል ያቀረቡት የዳኝነት ጥያቄ ስለሌለ፣ አመልካቾች ይህን አስቀድሞ የወሰዱትን የእርሻ መሬት ወደ ወርስ ለመመለስ አይገደዱም ብለናል። አመልካቾች አስቀድሞ የወሰዱትን የእርሻ መሬት ይዘው ከሚቀሩ በስተቀር ቀሪ የወርስ የእርሻ መሬትን ከሌሎች ወራሾች ጋር ለመካፈል አይችሉም ብለናል። በአመልካቾች እጅ ካለው የእርሻ መሬት በስተቀር የሟች አባታቸው የወርስ መሬት (ሰድስት ገመድ የእርሻ መሬት) አመልካቾችን ሳይጨምር በሌሎች ወራሾች /ተጠሪዎች/ መካከል እኩል ሊከፋፈሉት ይገባል ብለናል።
5. የዚህ ወሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍ/ቤቶች ይድረስ።
6. ግራ ቀኙ በዚህ ችሎት የደረሰባቸውን ወጪና ኪሳራ የየራሳቸውን ይቻሉ።
7. ይህ ችሎት በ2/7/2012 ዓ.ም በሂጠሳ ወረዳ ፍ/ቤት በአፈጻጸም መ.ቁ.30585 ላይ የተጀመረው የአፈጻጸም ክርክር ታግዶ እንዲቆይ የሰጠው እግድ ትዕዛዝ በዚህ ወሳኔ ተነስቷል። ይጻፍ።

መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

ቤተሰብ

የሰ.መ.ቁ.179121

ሐምሌ 28 ቀን 2012 ዓ.ም

ዳኞች:- 1.ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)

2.ቀነዓ ቂጣታ

3. ፈይሳ ወርቁ

4. ደጀኔ አያንሳ

5. ብርቅነሽ እሱባለወ

አመልካች:- አቶ ካሳ በለጠ

ተጠሪ :- ወ/ሮ ሥራይቱ ነጋሽ

ይህ መዝገብ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ይህ የባልና ሚስት የንብረት ክፍፍል ክርክር የተጀመረው በባህርዳር ዙሪያ ወረዳ ፍ/ቤት ሲሆን፤ የአሁን አመልካች የሥር ተከላሽ፤ የአሁን ተጠሪ የሥር ከላሽ ሆኖ ሲከራከሩ ነበር። ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሊቀርብ የቻለው የአሁን አመልካች የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ፍ/ቤት በመ.ቁ.83938 ግንቦት 8 ቀን 2011 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲታረምልኝ በማለት በማመልከታቸው ነው።

የአሁን ተጠሪ ከአሁን አመልካች ጋር በነበረን ጋብቻ ወስጥ ያፈረናቸው ንብረቶች እንዲያካፍሉ በማለት ዘርዝራ ካቀረቡቸው መካከል አጭር ሚኒሽር መሳሪያ የጋራ ሀብታችን ስለሆነ የአሁን አመልካች እንዲያካፍሉ በማለት ዳኝነት ጠይቃለች።

የአሁን አመልካች በዚህ ክስ ላይ ባቀረበው ከአሁን ተጠሪ ጋር ያፈራነው አጭር ሚኒሽር መሳሪያ የለም ሐሰት ነው፤ ሌሎች ንብረቶችን በተመለከተ ክርክሩን አቅርበዋል።

ከዚህ በኋላ የሥር የወረዳው ፍ/ቤት ጉዳዩን በመመርመር የሚኒሻ ጽ/ቤት ስለመሳሪያው አጣርቶ እንዲልክ በታዘዘው መሰረት አጭር ሚኒሽር መሳሪያ በአሁን አመልካች ስም ተመዝግቦ እንደሌለ የገለጸውን እና የሰው ምስክሮች በመስማት በሰጠው ወሳኔ አጭር ሚኒሽር የጦር መሳሪያ መኖሩ በማስረጃ ያልተረጋገጠ ስለሆነ የአሁን ተጠሪ ጥያቄ ተቀባይነት የለውም፤ በሌሎች ንብረቶች እና

በልጆች ቀለብ ጋር በተያያዘ ተገቢ ነው ያለውን ወሳኔ ሰጥቷል። የአሁን ተጠሪ በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለባህርዳር እና አካባቢዋ ከፍተኛ ፍ/ቤት ያቀረበች ቢሆንም ፍ/ቤቱ ይግባኙን በትዕዛዝ ወድቅ በማድረግ የሥር ወሳኔ በማጽናት ወስኗል።

የአሁን ተጠሪ አሁንም በዚህ ወሳኔ እና ትዕዛዝ ቅር በመሰኘት የሰበር አቤቱታ ለአማራ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ያቀረበች ሲሆን ችሎቱ ግራ ቀኙን በማከራከር በሰጠው ወሳኔ ግራ ቀኙ የሚከራከሩበትን መሬት እና ባህርዳፍ በተመለከተ የሥር ፍ/ቤት ወሳኔ በማጽናት፣ አዎቹ ሚኒሽር የጦር መሳሪያ በተመለከተ ግን የአሁን ተጠሪዎች የሰው ምስክሮች በሰጡት የምስክርነት ቃል የአሁን አመልካች ድብቅ አዎቹ ሚኒሽር የጦር መሳሪያ ያለው መሆኑን ያስረዱ ስለሆነ፣ ይህ መሳሪያ ድብቅ በመሆኑ አለመመዝገቡ መሳሪያው የለም የሚያሳኝ ስላልሆነ፣ የአሁን አመልካች ይህን መሳሪያ ለአሁን ተጠሪ ሊያካፍላት ይገባል፤ የሚኒሽር የጦር መሳሪያ ግምት ብር 10,000 ስለሆነ ይህን መሳሪያ እጣ በማጣጣል በእጣው አዎቹ ሚኒሽር መሳሪያው የደረሰው ለሌለው ብር 5,000 እንዲከፍልና አዎቹ ሚኒሽር የጦር መሳሪያ እንዲወስድ በማለት በዚህ ረገድ የሥር ፍ/ቤቶችን ወሳኔ በመሻሻል ወስኗል። የአሁን የሰበር አቤቱታ ያቀረበው በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ለመሻሻል ነው።

የአሁን አመልካች በ22/9/2011 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ፣ ለክርክር መነሻ የሆነው አዎቹ ሚኒሽር መሳሪያ በስሜ ተመዝግቦ እንደማይገኝ የሚኒሻ ጽ/ቤት ገልጾ እያለ የሥር የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የአሁን ተጠሪ የሰው ምስክሮች ዘመድ አዝማድ ሆኖ በሀሰት በሰጡት የምስክርነት ቃል ድብቅ መሳሪያ አለ በሚል ተጠሪ እንድትካፈል በማለት የሰጠው ወሳኔ የህግ ግድፈት ያለበት ስለሆነ እንዲሻርልኝ በማለት አመልክቷል።

ይህ ችሎት የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል በማለት ተጠሪ መልስ እንደተሰጠ ባዘዘው መሰረት በ15/6/2012 ዓ.ም በተጻፈ መልስ፣ የሥር ፍ/ቤት አከራካሪውን የጦር መሳሪያ እኩል እንካፈል የሰጠው ወሳኔ ተገቢ ስለሆነ እንዲጸናልኝ በማለት ተከራክራለች። የአሁን አመልካች የመልስ መልስ ስላላቀረበ ታልፏል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከፍ ሲል የተጠቀሰው ሲሆን ይህ ችሎት የግራ ቀኙን ክርክር አግባብነት ካላቸው የህግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መርምሮታል። እንደመረመርነው በዚህ ጉዳይ ምላሽ ማግኘት ያለበት የሥር የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ለክርክር ምክንያት የሆነው አዎቹ ሚኒሽር የጦር መሳሪያ የጋራ ሀብት ስለሆነ ግራ ቀኙ እንዲካፈሉ በማለት የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነው ወይስ አይደለም? የሚለው ነጥብ መሆኑን ተገንዝበናል። የአሁን ተጠሪ ባቀረበችው ክስ አዎቹ ሚኒሽር የጦር መሳሪያ የጋራ ሀብታችን ስለሆነ እንዲያካፍልኝ በማለት የጠየቀች ሲሆን፣ አመልካች በበኩሉ ይህ የጦር መሳሪያ የለም

በማለት ተከራክሯል። የሚኒሻ ጽ/ቤት በጻፈው ደብዳቤ አጭር ሚኒሻር የጦር መሳሪያ በአሁን አመልካች ስም ተመዝግቦ እንደሌለ ገልጸዋል። በሌላ በኩል የአሁን ተጠሪ የሰው ምስክሮች በሰጡት የምስክርነት ቃል የአሁን አመልካች ድብቅ አጭር ሚኒሻር የጦር መሳሪያ እንዳለው መመስከራቸውን የሥር ፍ/ቤት የወሳኔ ግልባጭ ያሳያል። በመሆኑም የአሁን ተጠሪ ለክርክር ምክንያት የሆነው ድብቅ አጭር ሚኒሻር የጦር መሳሪያ ያለው በመሆኑ ባይመዘገብም መሳሪያው መኖሩን የሰው ምስክሮች የመሰከሩ ሲሆን፣ በአመልካች በኩል የቀረቡት የሰው ምስክሮች ስለዚህ መሳሪያ ያሉት ነገር አለመኖሩን የሥር ፍ/ቤት የወሳኔ ግልባጭ ያመለክታል። ይህ ማለት የአሁን አመልካች ድብቅ አጭር ሚኒሻር የጦር መሳሪያ ያለው መሆኑ እስከተረጋገጠ ድረስ መሳሪያው በሕጉ አግባብ ስልጣን ባለው የሚኒሻ ጽ/ቤት ዘንድ አለመመዝገቡ መሳሪያው የለም የሚያስብል አይደለም። ይህ ሚኒሻር የጦር መሳሪያ መኖሩ እስከተረጋገጠ ድረስ በሕጋዊ መንገድ ስለመያዙ ከሚመለከተው አካል ዘንድ ተመዝግቦ ፈቃድ አለመሰጠቱ መሳሪያው የለም እና የኢኮኖሚ ዋጋ የለውም የሚያስብል ነገር አይሆንም። ይህ የጦር መሳሪያ የኢኮኖሚ ጥቅም ያለው መሆኑን በመገንዘብ የአማራ ክልላዊ መንግስት ምክር ቤት በ2007 ዓ.ም ባወጣው የጦር መሳሪያ ዋጋ ተመን ማሻሻያ መሰረት የሚኒሻር የጦር መሳሪያ ግምቱ ብር 10,000 መሆኑን አመልክቷል። ይህ የጦር መሳሪያ የኢኮኖሚ ጥቅም ያለው ንብረት እና ባልና ሚስት ይህን መሳሪያ በትዳር እያሉ ያፈሩ እስከሆነ ድረስ፣ ከሚመለከተው አካል ዘንድ መሳሪያው ተመዝግቦና መሳሪያውን ለመያዝ ፈቃድ አለመሰጠቱ፣ የተጋቢዎቹ የጋራ ሀብት እንዳይሆን የሚያደርገው እና ጋብቻቸው በፍቺ ሲፈርስ የሚካፈሉት ንብረት አይሆንም የሚያስብል አይደለም። ይህም ከአማራ ክልል የቤተሰብ ሕግ አዋጅ ቁጥር 79/1995 አንቀጽ 73 [1] እና 101 አንጻር ማየት ይቻላል። ስለሆነም ለክርክር መነሻ የሆነው አጭር ሚኒሻር የጦር መሳሪያ መኖሩ በማስረጃ እስከተረጋገጠ ድረስ፣ ግራ ቀኙ ይህን ንብረት እንዲካፈሉ መባሉ ተገቢ ነው። ይህ ችሎት በኢ.ፌ.ዴ.ሪ.ሕገ መንግስት አንቀጽ 80 [3፣ ሀ] እና በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 10 መሰረት ከተሰጠው ስልጣን አንጻር የአሁን አመልካች ያቀረበው ቅሬታ የሥር ፍ/ቤት የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት መሆኑን የሚያስገንዝብ ስላልሆነ ተቀባይነት የለውም ብለናል።

ሲጠቃለል የሥር የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ለክርክር መነሻ የሆነው አጭር ሚኒሻር የጦር መሳሪያ የግራ ቀኙ የጋራ ሀብት ስለሆነ እኩል እንዲካፈሉ በማለት የክፍፍል ሥርዓቱን በማመልከት የሰጠው ወሳኔ በሕጉ አግባብ የተሰጠ እንጂ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት ያልተፈጸመበት ስለሆነ የሚከተለው ተወስኗል።

ዉሳኔ

1. የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ፍ/ቤት በመ.ቁ.83938 ግንቦት 8 ቀን 2011 ዓ.ም የሰጠዉ ዉሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት ያልተፈጸመበት ስለሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348 [1] መሰረት ጸንቷል።
2. የዚህ ዉሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍ/ቤቶች ይድረስ።
3. ግራ ቀኙ በዚህ ችሎት የደረሰባቸዉን ወጪና ኪሳራ የየራሳቸዉን ይቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሰ/ጥ

የሰ.መ.ቁ.190295

ግ.ያዚያ 15 ቀን 2013 ዓ.ም

- ዳኞች:....1. ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)
- 2. ቀነዓ ቂጣታ
- 3. ፈይሳ ወርቁ
- 4. ደጀኔ አያንሳ
- 5. ብርቅነሽ እሱባለወ.

አመልካች:.....ወ/ሮ ቱኒዝ ሙሉጌታ- ጠበቃ ብርሃኑ ተሻገር ቀርቦዋል

ተጠሪዎች:.....1. አቶ አብርሃም ከለለው- ቀርቦዋል

- 2. አቶ ዳንኤል ይስፋልኝ
 - 3. ወ/ሮ እመቤት አድማሱ
- } ጠበቃ ይልማ አቻሜ ቀርቦዋል

ይህ መዝገብ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ይህ የባልና ሚስት የጋራ ሀብትና የግል ዕዳን የሚመለከት ክርክር የተጀመረው በፌደራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ሲሆን፣ የአሁን አመልካች የሥር አመልካች፣ የአሁን 1ኛ ተጠሪ የሥር ተጠሪ፣ የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች የሥር የመቃወም አመልካቾች ሆኖ ሲከራከሩ ነበር። ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሊቀርብ የቻለው የአሁን አመልካች የፌደራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ.247544 በ20/5/2012 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲታረምልኝ በማለት በማመልከታቸው ነው።

የጉዳዩ አመጣጥ ሲታይ የአሁን አመልካች በሥር ፍ/ቤት ባቀረበችው ክስ የአሁን አመልካች እና የአሁን 1ኛ ተጠሪ በመካከላቸው የነበረው ጋብቻ በፍቺ ወሳኔ መፍረሱን ተከትሎ አመልካች ባቀረበችው የንብረት ዝርዝር በአዲስ አበባ ከተማ አዲስ ከ/ክ/ማ ወረዳ 8 የሱቅ ቁጥር 380 ሽራ ተራ አካባቢ በተጠሪ ስም ተመዝግቦ የሚገኘው ለተጠሪ የግል እዳ በሐራጅ የተሸጠ ስለሆነ ንብረቱ የጋራ ሀብታችን በመሆኑ የሽያጭ ገንዘቡ ግማሽ ድርሻዬ እንዲወሰንልኝ በማለት ያመለከተች ሲሆን፣ የአሁን 1ኛ ተጠሪ በበኩሉ ባቀረበው ክርክር በፍርድ የተረጋገጠው ዕዳ የባልና ሚስት እዳ ስለሆነ እዳው ተከፍሎ የሚተርፍ ገንዘብ ካለ እኩል ልንካፈል ይገባል እንጂ እዳው ሳይከፈል ግማሽ ድርሻ እንዲወሰንልኝ በማለት ያቀረበችው ክስ ተቀባይነት የለውም በማለት ተከራክሯል።

ከዚህ በኋላ ፍ/ቤቱ ጉዳዩን በማጣራት በሰጠው ወሳኔ የአሁን 1ኛ ተጠሪ የተባለው እዳ መጠንና ባለገንዘቦቹ እንማን እንደሆኑ፣ ከአመልካች ጋር የጋራ ዕዳቸው መሆኑን በማስረጃ ያስረዳው ነገር ስለሌለ ከተያዘው ገንዘብ ላይ ግማሹ የአሁን አመልካች ድርሻ ነው በማለት ወስኗል።

ይህን ወሳኔ ተክትሎ የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.358 መሰረት የመቃወሚያ ማመልከቻ ያቀረቡ ሲሆን፣ የአሁን 2ኛ ተጠሪ ባቀረቡት አቤቱታ የአሁን 1ኛ ተጠሪ ለንግድ ሥራቸው ምክንያት ህዳር 15 ቀን 2005 ዓ.ም የሚመነዘር ቼክ ብር 350,000 ጽፈው ሰጥቶኝ በቂ ስንቅ ስለሌለው ክስ አቅርቤ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ.246856 በሰጠው ወሳኔ የአሁን 1ኛ ተጠሪ ገንዘቡን ከተለያዩ ወጪና ወለድ ጋር እንዲከፍሉ የተወሰነባቸው ስለሆነ ከአመልካች ጋር የጋራ ዕዳቸው በመሆኑ የጋራ ንብረታቸው ተሸጦ ከተቀመጠው ገንዘብ ወስጥ እዳው አስቀድሞ እንዲከፈልኝ፣ ወሳኔው እንዲነሳልኝ በማለት አመልክቷል። የአሁን 3ኛ ተጠሪ በበኩሉ ባቀረበው አቤቱታ የአሁን 1ኛ ተጠሪ ለንግድ ሥራቸው ምክንያት ብር 300,000 መጋቢት 20 ቀን 2004 ዓ.ም የሚመነዘር ቼክ ጽፈው ሰጥተውኝ በቂ ስንቅ ስለሌለው ክስ አቅርቤ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ.246809 በሰጠው ወሳኔ የአሁን 1ኛ ተጠሪ ይህን ገንዘብ ከወለድና ከተለያዩ ወጪዎች ጋር እንዲከፍሉኝ ስለወሰነበት፣ እዳው ከአመልካች ጋር የጋራ እዳው ስለሆነ ይህን ገንዘብ እንዲከፍሉኝ እንዲወስንልኝ፣ ወሳኔው እንዲሻሻልን በማለት አመልክቷል።

የአሁን አመልካች በዚህ የመቃወም ማመልከቻ ላይ በሰጠችው መልስ የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች የጠቀሱት እዳ የተወሰነው በአሁን 1ኛ ተጠሪ ላይ ነው፣ እዳው ከጋብቻው በፊት 1ኛ ተጠሪ የገባው ነው፣ እዳው እኔን የሚመለከት አይደለም በማለት ተከራክራለች። የአሁን 1ኛ ተጠሪ በበኩሉ የተጠቀሰው እዳ በትዳር ወስጥ የተፈጠረ ስለሆነ የጋራ እዳ ነው በማለት ተከራክሯል። የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች በዚህ ላይ በሰጡት መልስ ይህ እዳ የተፈጠረው የአሁን አመልካች እና 1ኛ ተጠሪ በጋብቻ ወስጥ እያሉ በመሆኑ በቤተሰብ ሕጉም ሆነ በንግድ ሕጉ የጋራ እዳቸው ነው በማለት ተከራክሯል።

ከዚህ በኋላ የሥር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት የግራ ቀኙን ክርክር እና የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች እዳን በተመለከተ በአሁን 1ኛ ተጠሪ ላይ ወሳኔ ያሰጡበትን መሣግብት በማየት የአሁን 1ኛ ተጠሪ ለአሁን 2ኛና 3ኛ ተጠሪዎች እንዲከፍል የተወሰነበት እዳ የግል እዳ ነው ወይስ ከአሁን አመልካች ጋር የጋራ እዳቸው ነው? የሚለውን ጭብጥ በመያዝ በመመርመር በሰጠው ወሳኔ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ.246856 እና 246809 በሆኑት መዝገቦች ለወሳኔ መሰረት የሆኑት ሁለቱም ቼኮች የተጻፈባቸው ቀን የአሁን አመልካች እና 1ኛ ተጠሪ ጋብቻ ከፈጸሙ በኋላ ሲሆን፣ የአሁን አመልካች ይህን የሚያስተባብል ማስረጃ በማቅረብ ያስረዳቸው ነገር የለም፤ በፌዴራሉ የተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 70 (1) መሰረት ከአሁን 1ኛ ተጠሪ የግል

ሁብት የሚጠየቅ ቢሆንም ይህን ዕዳውን ለመሸፈን በቂ ካልሆነ ከአሁን አመልካች እና 1ኛ ተጠሪ የጋራ ሁብት ላይ ከ1ኛ ተጠሪ ድርሻ እንዲከፈል፤ ይህም ዕዳውን የማይሸፍን ከሆነ ከአሁን አመልካች ድርሻ እንዲከፈል በማለት ወስኗል። የአሁን አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌደራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ያቀረበች ቢሆንም ፍ/ቤቱም ቅሬታውን አያስቀርብም በማለት የሥር ፍ/ቤት ውሳኔ በማጽናት ወስኗል። የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ለማሻር ነው።

የአሁን አመልካች በ28/5/2012 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ፡ 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች የመቃወሚያ ማመልከቻ ያቀረቡበት ፍርድ መብታቸውን የማይነካ ሆኖ ሳለ የሥር ፍ/ቤቶች አቤቱታቸውን በመቀበል የሰጡት ውሳኔ ሊታረም ይገባል። የሥር ፍ/ቤት በፍርዱ እንዳረጋገጠው 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች በ1ኛ ተጠሪ ላይ ያስፈረዱት እዳ የ1ኛ ተጠሪ የግል እዳ እንጂ አመልካችን የሚመለከት አይደለም። ዕዳው የአሁን 1ኛ ተጠሪ የግል እዳ ነው ተብሎ በፍርድ ተረጋግጦ እያለና እዳው ለትዳር ጥቅም መዋሉ ፍርድ ባልተሰጠበት እዳው ከአመልካች የግል ሁብት እንዲከፈል መባሉ ተገቢ አይደለም። የፌደራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ.246856 እና 246809 ላይ የሰጠው ውሳኔ 1ኛ ተጠሪ በሰጠው ቼኮች ስለሆነ አመልካችን አይመለከትም፤ በአመልካች እና በ1ኛ ተጠሪ መካከል በነበረው ክርክር 1ኛ ተጠሪ እዳ መኖሩን ጠቅሶ የተከራከረ ቢሆንም በማስረጃ ማስረዳት ባለመቻሉ ወደቅ ተደርጎበታል። እነዚህ ቼኮች ለክፍያ ያቀረቡት ጋብቻችን ከፈረሰ እና ቼኮቹ ለክፍያ መቅረብ ከሚገባቸው ጊዜ የ2ኛ ተጠሪ 3 ዓመት ከ11 ወር በኋላ እና የ3ኛ ተጠሪ 4 ዓመት ከ7 ወር ካለፈ በኋላ የቀረቡና የክፍያ ጊዜያቸው ያለፈባቸው ሆኖ ሳለ፤ 1ኛ ተጠሪ በእነዚህ ቼኮች የቀረበውን ክስ በተመለከተ በቂ መከላከያ እያለው ማስፈቀጃ ሳያቀርብና ሳይከራከር ውሳኔ እንዲሰጥበት ሆኗል። 1ኛ ተጠሪ በእነዚህ ቼኮች በወንጀል ተከሶ የተቀጣ ሆኖ ሳለ፤ አሁን የቀረበው ክርክርና የተሰጠውም ፍርድ የአመልካችን ጥቅም ለመጉዳት ሆን ተብሎ የተጻፈ ቼክ መሰረት ተደርጎ የተሰጠ ውሳኔ ነው። ስለሆነም የሥር ፍ/ቤቶች የሰጡት ውሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲሻርልኝ አመልካች እዳውን ልትከፍል አይገባትም ተብሎ እንዲወሰንልኝ ወጪና ኪሳራም እንዲወሰንልኝ በማለት ተከራክራለች።

የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን በማየት ፤በሥር ፍ/ቤት ክርክር ያስነሳው እዳ የግሉ ነው ተብሎ ከተወሰነ በኋላ የባለእዳው ሁብት እዳውን የማይሸፍን ከሆነ አመልካች ትክፈል የተባለበት እና ከጋብቻ ፍቺ በኋላ የቀረበ እዳም የግል ነው ተብሎ ከተወሰነ የጋራ የሚሆንበት አግባብነት፤ ለማጣራት ሲባል የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል በማለት ተጠሪዎች መልስ እንዲሰጡ ታዟል።

የአሁን 1ኛ ተጠሪ ባቀረበው መልስ ለክርክር መነሻ የሆነው ሱቅ ከአመልካች ጋር ጋብቻ ወስጥ ያፈራነው ንብረት በመሆኑ፤ ቼኩም ከአመልካች ጋር በጋብቻ ወስጥ ለእያንዳንዱ እቃዎች መግሣቱ በዱቤ ስንጠቀምበት የነበረው ስለሆነ እዳው የአመልካችም ጭምር ነው በማለት ተከራክሯል።

የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪ ህዳር 3 ቀን 2013 ዓ.ም በተጻፈ መልስ፡ ተጠሪዎች በ1ኛ ተጠሪ ላይ በቼክ ጉዳይ ክስ አቅርበን በመ.ቁ.246856 እና 246809 ላይ አስወስንንበታል። ይህ እዳ የአመልካችና የ1ኛ ተጠሪ የጋራ እዳቸው ስለሆነ የጋራ ሀብታቸው ከመከፋፈላቸው በፊት እዳው መክፈል አለበት። ይህ እዳ በአመልካች እና በ1ኛ ተጠሪ በትዳር ወስጥ እያሉ የተፈጠረ እዳ በመሆኑ ከ1ኛ ተጠሪ የግል ሀብት፤ ይህ ካልሆነ ከጋራ ንብረታቸው ለ1ኛ ተጠሪ የሚደርሰው ድርሻ፤ ይህም እዳውን ለመክፈል በቂ ካልሆነ ከአመልካች ድርሻ እንዲከፈል ተወስኗል። 1ኛ ተጠሪ ነጋዴ የነበሩ በመሆናቸው እና አመልካችና 1ኛ ተጠሪ በትዳር ወስጥ እያሉ የተገባ እዳ በመሆኑ፤ በቼክ ክርክር የተሰጠው ወሳኔ አለመሻሩን በመገንዘብ የሥር ፍ/ቤቶች የሰጡት ወሳኔ የሚነቀፍበት የሕግ አግባብ ስለሌለ፤ አመልካች ያቀረቡት አቤቱታ ተቀባይነት የለውም ተብሎ፤ የሥር ፍ/ቤቶች ወሳኔ እንዲጸናልን በማለት ተከራክሯል። የአሁን አመልካች ተጠሪዎች ያቀረቡት መልስ ተቀባይነት የለውም የምትልባቸውን ምክንያቶች በመዘርዘር የሰበር አቤቱታዎን በማጠናከር የመልስ መልስ አቅርባለች።

የጉዳዩ አመጣጥ ከፍ ሲል የተመለከተው ሲሆን ይህ ችሎት የግራ ቀኙ ክርክር፤ የሥር ፍ/ቤቶች የተሰጡት ወሳኔ እና ከተያዘው ጭብጥ አንጻር አግባብነት ካላቸው የህግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምሮታል። በዚህ መሰረት እንደመረመርነው፡

1. የአሁን አመልካች እና 1ኛ ተጠሪ በ5/5/2004 ዓ.ም ጋብቻ ፈጽመው ባልና ሚስት ሆነው አብረው ሲኖሩ ቆይተው፤ የፌደራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ.53007 በ26/4/2008 ዓ.ም በዋለው ችሎት በሰጠው ወሳኔ የአመልካች እና የ1ኛ ተጠሪ ጋብቻ በፍቺ ወሳኔ እንዲፈርስ መወሰኑን የሥር ፍ/ቤት የወሳኔ ግልባጭ ያመለክታል። አመልካች ከ1ኛ ተጠሪ ጋር የነበራቸው ጋብቻ በወሳኔ ከፈረሰ በኋላ የፍቺ ወጤትን በተመለከተ የጋራ ንብረት እንዲያካፍላት የጠየቀች ሲሆን፤ በዚህ መሰረት በአዲስ አበባ አዲስ ከ/ክ/ከተማ ወረዳ 8 ወስጥ የሚገኘው የሱቅ ቁጥር 380 የአመልካች እና የ1ኛ ተጠሪ የጋራ ሀብታቸው መሆኑ ያሳከራከረ ጉዳይ ነው። በመሆኑም የዚህ ሱቅ የሽያጭ ገንዘብ በፌደራል የተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 213/1992 አንቀጽ 62 (1) መሰረት የአመልካች እና የ1ኛ ተጠሪ የጋራ ሀብታቸው እስከሆነ ድረስ፤ ንብረቱ በዚህ ሕግ አንቀጽ 90 መሰረት ለሁለቱም እኩል የሚከፋፈል ይሆናል። ይህ መብት ሕግ ከዘረጋው አግባብ ውጭ ሊሸራረፍ እና የአንደኛውን ተጋቢ የጋራ ሀብት የመካፈል መብት የሚነፍግ ሁኔታ መኖር እንደሌለበት መገንዘብ ያስፈልጋል።

2. አመልካች እና 1ኛ ተጠሪ መካከል በነበረው የንብረት ክፍፍል ክርክር፣ የአሁን አመልካች የጋራ ንብረታችን እንድንካፈል በማለት ዳኝነት የጠየቀች ሲሆን፤ 1ኛ ተጠሪ በበኩሉ የጋራ ንብረት መኖሩን በማመን ተከራክሮ፣ ባልና ሚስት በትዳር ውስጥ በአንዱ በፍርድ ዕዳ መኖሩ ከተረጋገጠ የባልና ሚስት ንብረት ከመከፋፈሉ በፊት እዳው መከፈል አለበት በማለት የተከራከሩ ሲሆን፤ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ.53007 በ23/5/2008 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ 1ኛ ተጠሪ የጋራ እዳ ስላለብን ቅድሚያ መከፈል አለበት ከማለት ውጭ እዳው ምን ያህል እንደሆነ መጠኑን ጠቅሰው ባለገንዘቦቹ እንማን እንደሆኑ በጽሁፍም ሆነ በቃል ተብራርቶና ግልጽ ተደርጎ በማስረጃ ተደግፎ የቀረበ ነገር የሌለ በመሆኑ፤ 1ኛ ተጠሪ የጋራ እዳ አለብን ስለሆነም እዳው በቅድሚያ እንዲከፈል ውሳኔ እንዲሰጥልኝ በማለት ያቀረቡት አቤቱታ የትኛው እዳ እንደሆነ ስለማይታወቅ የሕግና የማስረጃ ድጋፍ የሌለው ስለሆነ ተቀባይነት የለውም በማለት ወስኗል። ከዚህ ውሳኔ ይዘት መገንዘብ እንደሚቻለው አመልካች እና 1ኛ ተጠሪ በትዳር ውስጥ በነበረን ጊዜ የጋራ እዳ አለብን በማለት 1ኛ ተጠሪ ያቀረበው ክርክር በፍ/ቤት ተጣርቶ በተሰጠው ፍርድ ተቀባይነቱ የቀረ በመሆኑ፤ አመልካች በተጠሪው በኩል ለሚመጣው እዳ ተጠያቂ የምትሆንበት አግባብ አይኖርም። የአሁን 1ኛ ተጠሪ ከአመልካች ጋር በጋብቻ ውስጥ በነበረን ጊዜ የጋራ እዳ አለብን በማለት ይህን ውሳኔ የሚቃወም ከሆነ በሕግ ስልጣን ለተሰጣቸው በየደረጃው ላሉት ፍ/ቤቶች ቅሬታውን አቅርቦ ውሳኔውን ማስለወጡን የሚያሳይ ነገር የለም። የአሁን 1ኛ ተጠሪ በዚህ አግባብ ይህን ውሳኔ በመቃወም ስልጣን ላለው ፍ/ቤት ቅሬታውን አቅርቦ ያስለወጠው ነገር በሌለበት አሁን ለተነሳው ክርክር ከአመልካች ጋር በጋብቻ በነበርን ጊዜ የጋራ እዳ ስላለብን የጋራ ንብረታችን ከመከፋፈሉ በፊት እዳው መከፈል ይገባዋል በማለት የሚያቀርበው ክርክር ተቀባይነት ሊኖረው የሚችልበት አግባብ የለም።

3. በሌላ በኩል የአሁን 2ኛ ተጠሪ በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ.246856 ላይ በአሁን 1ኛ ተጠሪ ላይ ከቼክ ጋር በተያያዘ ጥቅምት 24 ቀን 2009 ዓ.ም በተፋጠነ ሥነ-ሥርዓት ባቀረበው ክስ 1ኛ ተጠሪ ህዳር 15 ቀን 2005 ዓ.ም የሚመነዘር ቁጥሩ BT 1873998 በሆነው ቼክ ብር 350,000 ጽፈው ለ2ኛ ተጠሪ የሰጠ ስለሆነ ባንክ ሲጠየቅ በቂ ገንዘብ የሌለው መሆኑ ስለተረጋገጠ ገንዘቡን ከነወለድና ወጪ ጋር እንዲከፍለኝ እንዲወሰንልኝ በማለት ዳኝነት የጠየቀ ሲሆን፤ ፍ/ቤቱም 1ኛ ተጠሪ መጥሪያ ተቀብሎ ለመከላከል ስላልጠየቀ መልስ የማቅረብ መብቱን በማለፍ በ29/3/2009 ዓ.ም በዋለው ችሎት በሰጠው ውሳኔ 1ኛ ተጠሪ ብር 350,000 ቼኩ ለባንክ ለክፍያ ከቀረበበት ከ28/2/2009 ዓ.ም ጀምሮ ከሚታሰብ 9% ወለድ ጋር ለ2ኛ ተጠሪ እንዲከፍል በማለት ወስኗል። የአሁን 3ኛ ተጠሪ በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ.246809 ላይ

በአሁን 1ኛ ተጠሪ ላይ ከቼክ ጋር በተያያዘ ጥቅምት 22 ቀን 2009 ዓ.ም በተፋጠነ ሥነ-ሥርዓት ባቀረበችው ክስ 1ኛ ተጠሪ መጋቢት 20 ቀን 2004 ዓ.ም የሚመነዘር ቁጥሩ BT 1575795 በሆነው ቼክ ብር 300,000 ጽፈው ለ3ኛ ተጠሪ የሰጠ ስለሆነ ባንክ ሲጠየቅ በቂ ገንዘብ የሌለው መሆኑ ስለተረጋገጠ ገንዘቡን ከነወለድና ወጪ ጋር እንዲከፍለኝ እንዲወሰንልኝ በማለት ዳኝነት የጠየቀች ሲሆን፤ ፍ/ቤቱም 1ኛ ተጠሪ መጥሪያ ተቀብሎ ለመከላከል ስላልጠየቀ መልስ የማቅረብ መብቱን በማለፍ የካቲት 24 ቀን 2009 ዓ.ም በዋለው ችሎት በሰጠው ውሳኔ 1ኛ ተጠሪ ብር 300,000 ቼኩ ለባንክ ለክፍያ ከቀረበበት ከ3/13/2008 ዓ.ም ጀምሮ ከሚታሰብ 9% ወለድ እና ከወጪዎች ጋር ለ3ኛ ተጠሪ እንዲከፍል በማለት ወስኗል። እንደሚታወቀው ከንግድ ሕግ አንቀጽ 854 ድንጋጌ ማየት እንደሚቻለው ቼክ እንደቀረበ የሚከፈልበት ሲሆን በዚህ ሕግ አንቀጽ 855 መሰረት ቼክ የወጣበት ቀን ከግምት ውስጥ ሳይገባ በቼኩ ላይ የተጻፈው ቀን አንስቶ በሚከተሉት ስድስት ወራት ውስጥ እንዲከፈልበት መቅረብ እንዳለበት ተደንግጓል። ከፍ ሲል በተጠቀሱት መዛግብት ላይ የተሰጠው ውሳኔ ይዘት ሲታይ የአሁን 1ኛ ተጠሪ ራሱ ቼኩን ፈርሞ ለተጠሪዎች የሰጠ ሲሆን ቼኩን መሰረት አድርጎ ለቀረበው ክስ ደግሞ በሕግ አግባብ ለመከላከል ማስፈቀጃ በማቅረብ የመከላከያ መልሱን አቅርቦ ሳይከላከልና ሳይከራከር ውሳኔ የተሰጠ መሆኑን ያሳያል። እንዲሁም አሁን በግራ ቀኙ መካከል በተያዘው ክርክር የአሁን 1ኛ ተጠሪ ቼኩን ለምን ዓላማ ፈርሞ ለ2ኛ እና ለ3ኛ ተጠሪዎች ሊሰጣቸው እንደቻለ በሕግና በማስረጃ አስደግፎ ያረጋገጠው ነገር እንደሌለ የሥር ፍ/ቤት የውሳኔ ግልባጭ ያመለክታል። ይልቁንም ፍ/ቤቶች በሰጡት ውሳኔ 1ኛ ተጠሪ ለ2ኛ እና ለ3ኛ ተጠሪዎች ፈርሞ በሰጣቸው ቼኮች ምክንያት የመጣው እዳ የግል እዳው መሆኑን በማረጋገጥ ውሳኔ ማሳለፋቸውን ነው።

4. እንደሚታወቀው በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 34 (1) ሥር እንደተደነገገው ጋብቻ ፈጽመው ቤተሰብ የሚመሰርቱ ወንዶችና ሴቶች በጋብቻ አፈጻጸም፣ በጋብቻው ዘመንና በፍቺ ጊዜ እኩል መብት እንዳላቸው ያስገነዝባል። በመሆኑም ፍ/ቤቱም ሆነ ማንኛውም አካል ከተጋቢዎች ጋብቻ ጋር በተያያዘ ለሚወስዱት እርምጃም ሆነ ለሚሰጡት ውሳኔ ይህን የሕገ መንግስታዊ መርህን ባከበረና ባስጠበቀ መልኩ መፈጸም የሚገባው ጉዳይ ነው። በዚህ መሰረት ባልና ሚስት በትዳራቸው ዘመን የጋራ ሀብታቸውን በተመለከተ እና ከፍቺ ወጤት ጋር በተያያዘ የጋራ ንብረት ክፍፍል አስመልክቶ መወሰን የሚገባው በሕገ መንግስቱ የተመለከተውን የእኩልነት መርህ በጠበቀና ባከበረ አግባብ መሆን አለበት። በፌዴራል መንግስት ደረጃ ጋብቻ በንብረት በኩል የሚያስከትለው ወጤት በፌደራሉ የተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ አዋጅ ቁጥር 213/1992 አንቀጽ 57 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች አግባብ የሚመራ መሆኑ ተመልክቷል። በዚህ በፌደራሉ የቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 70፣ 71፣

89 እና 93 ድንጋጌዎች ሥር ደግሞ የባልና ሚስት እዳን የሚመለከቱ ጉዳዮች ተመልክቷል። በእነዚህ ድንጋጌዎች የባልና ሚስት የግል እዳ እና የጋራ እዳ በምን አግባብ መታየት እንደሚገባው ተደንግጎ እናገኛለን። በዚህ ሕግ አንቀጽ 70 (1) መሰረት ከባል ወይም ከሚስት በግል የሚጠየቅ ዕዳ፣ ከባለዕዳው ተጋቢ የግል ሀብት፣ የግል ሀብቱ ዕዳውን ለመሸፈን በቂ በማይሆንበት ጊዜ ከጋራ ሀብታቸው ይከፈላል በማለት ተደንግጎ እናገኛለን። በዚህ የቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 89 ሥር እንደተመለከተው ከባልና ሚስት አንደኛው ወይም ሁለቱም በጋራ በፍርድ የተረጋገጠባቸው ወይም ሁለቱም ያመኑት ዕዳ መኖሩ የታወቀ እንደሆነ፣ ይኸው ዕዳ የባልና ሚስት የጋራ ሀብት ከመከፋፈሉ በፊት ተቀንሶ የሚከፈል እንደሆነ ይደነግጋል። በዚህ ሕግ አንቀጽ 93 ሥር ደግሞ ጋብቻው ከፈረሰ በኋላ ከባልና ሚስት ስለሚጠየቅ ዕዳ ያመለክታል።

5. በዚህ አግባብ አሁን ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ በአመልካች እና በ1ኛ ተጠሪ መካከል በነበረው የባልና ሚስት የንብረት ክርክር ወቅት 1ኛ ተጠሪ ከአመልካች ጋር የጋራ ዕዳ ስላለብን የጋራ ንብረታችን ከመካፈላችን በፊት ዕዳው ተቀንሶ እንዲከፈል በማለት የተከራከረ ቢሆንም ፍ/ቤት በሰጠው ወሳኔ የ1ኛ ተጠሪ የጋራ ዕዳ አለብን ጥያቄ ተቀባይነት አጥቶ የተወሰነ ሲሆን፣ 1ኛ ተጠሪ ለ2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ቼክ ፈርሞ የሰጠ ቢሆንም ለምን ዓላማ እንደሰጣቸው አግባብነት ባለው ማስረጃ ያልተረጋገጠ መሆኑን፣ 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ቼክን መሰረት በማድረግ በ1ኛ ተጠሪ ላይ ክስ ያቀረቡት የተጋቢዎቹ ጋብቻ በፍቺ ወሳኔ ከፈረሰ በኋላና የቼኩ የመክፈያ ጊዜ ካለፈ በኋላ ቢሆንም 1ኛ ተጠሪ ቀርቦ ተገቢውን የመከላከያና መከራከሪያ ነጥቦች አንስቶ ሳይከራከር የግል ዕዳው መሆኑ ተረጋግጦ ወሳኔ መሰጠቱን መገንዘብ ችለናል። ተጠሪዎች የአመልካች እና 1ኛ ተጠሪ ጋብቻ ከፈረሰ በኋላ ቼኩን መሰረት በማድረግ ክስ ያቀረቡት በ1ኛ ተጠሪ ብቻ ላይ ሲሆን አመልካችን ጨምሮ ወሳኔ የተሰጠበት ሁኔታ የለም። የአሁን 1ኛ ተጠሪ በፍርድ የተረጋገጠበት ዕዳ ያለ ቢሆንም ከአመልካች ጋር በነበረው ክርክር የጋራ ዕዳ አለብን በማለት ያቀረበው ክርክር ተቀባይነት የለውም ተብሎ የተወሰነ ሲሆን፣ አመልካች እና 1ኛ ተጠሪ አብረው ተከሰው በጋራ በፍርድ የተረጋገጠባቸው ዕዳ መኖሩን የሚያሳይ ነገር የለም። በመሆኑም 1ኛ ተጠሪ ለምን ዓላማ ፈርሞ ለ2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች እንደሰጠ በማይታወቅ ቼክ፣ ጋብቻቸው ከፈረሰ በኋላና የክፍያቸው ጊዜ ባለፈ ቼክ በ1ኛ ተጠሪ ላይ የቀረበውን ክስ ተከትሎ 1ኛ ተጠሪ በሕግ አግባብ ቀርቦ መከራከሪያና መከላከያ ሳያቀርብ የግል ዕዳው ነው ተብሎ ለተወሰነ ዕዳ፣ አመልካች ከ1ኛ ተጠሪ ጋር በነበራቸው ክርክር የጋራ ዕዳ አለን በማለት 1ኛ ተጠሪ ያቀረበው ክርክር ወድቅ ሆኖ ሳለ፣ አመልካች ከ1ኛ ተጠሪ ጋር ተከሳ እዳው የጋራቸው መሆኑን ወሳኔ ባልተሰጠበት፣ ይህ ዕዳ የ1ኛ ተጠሪ እና የአመልካች ጋር የጋራ ዕዳቸው ስለሆነ አመልካች ከጋራ ሀብታቸው ድርሻዋን ሳትወስድ

በፊት ዕዳዉ መከፈል አለበት መባሉ አመልካች የጋራ ንብረት ላይ ያላትን መብት የሚያሳጣትና በሕገ መንግስቱ የተመለከተውን የእኩልነት መርህ የሚጋፋ ጉዳይ ሆኖ አግኝተነዋል።

በመሆኑም የአሁን 1ኛ ተጠሪ የግል ዕዳዉ የሆነው ከፍ ሲል በተጠቀሱት ምክንያቶች ከአመልካች ጋር የጋራ ዕዳቸው የሚሆንበት አግባብ ባለመኖሩ በፌዴራሉ የተሻሻለው የቤተሰብ ሕግ አንቀጽ 70 (1) መሰረት ከጋራ ሀብታቸው ከአመልካች ድርሻ ላይ የሚከፈልበት ምክንያት አይኖርም። የሥር ፍ/ቤቶች በ1ኛ ተጠሪ ላይ የተወሰነው የግል ዕዳዉ ሆኖ እያለ እና አመልካች ለዕዳዉ ተጠያቂ የምትሆንበት አግባብ ሳይኖር፤ ከጋራ ንብረታቸው ከሆነ የሱቅ ቁጥር 380 የሽያጭ ገንዘብ የአመልካች ግማሽ ድርሻ የሚከፈልበት አግባብ ሳይኖር፤ ለዕዳዉ ክፍያ የ1ኛ ተጠሪ የግል ሀብትና ከጋራ ሀብቱ የእሱ ድርሻ ያልበቃ እንደሆነ፤ ከአመልካች ድርሻ መከፈል አለበት በማለት የሰጡት ዉሳኔ ከፍ ሲል የተጠቀሱት የሕግ ድንጋጌዎች የሚቃረን ስለሆነ ተቀባይነት የለውም ብለናል።

ሲጠቃለል የሥር ፍ/ቤቶች የአሁን አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ የግል ዕዳ ከጋራ ንብረት ከግማሽ ድርሻዋ ለመክፈል ኃላፊነት ሳይኖርባት፤ ከጋራ ንብረት ከሆነው የሱቅ ቁጥር 380 የሽያጭ ገንዘብ ግማሹን ተካፍላ የመዉሰድ መብት እያለት፤ አመልካች ግማሽ ድርሻዋን ከመዉሰዷ በፊት አስቀድሞ ዕዳዉ መቀነስ አለበት በማለት የሰጡት ዉሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ የሚከተለው ተወስኗል።

ዉሳኔ

1. የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ.53007 በ2/4/2012 ዓ.ም የሰጠው ዉሳኔ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ.247544 በ20/5/2012 ዓ.ም የሰጠው ዉሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመባቸው ስለሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348 (1) መሰረት በአብላጫ ድምፅ ተሻሽሏል።
2. የሥር ፍ/ቤቶች የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች በ1ኛ ተጠሪ ላይ ክስ አቅርበው ያስወሰኑት ዕዳ የ1ኛ ተጠሪ የግል ዕዳ ሆኖ ሳለ ከአመልካች ጋር የጋራ ዕዳቸው ነው ተብሎ አመልካች ከሚደርሳት የንብረት ግማሽ ድርሻ ላይ አስቀድሞ ዕዳዉ መከፈል አለበት በማለት የሰጡት የዉሳኔ ክፍል ተሽሯል።
3. የሥር ፍ/ቤቶች የአሁን 1ኛ ተጠሪን በተመለከተ የሰጡት የዉሳኔ ክፍል አልተነካም ጸንቷል።
4. የአሁን አመልካች የ1ኛ ተጠሪን የግል ዕዳ ከጋራ ንብረት ግማሽ ድርሻዋ ለመክፈል ኃላፊነት የለበትም፤ ዕዳዉ አመልካች አይመለከታትም ብለናል።
5. የዚህ ዉሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍ/ቤቶች ይደረስ።

- 6. ግራ ቀኙ በዚህ ችሎት የደረሰባቸውን ወጪና ኪሳራ የየራሳቸውን ይቻሉ።
- 7. ይህ ችሎት በ9/7/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ.53007 የተጀመረው የአፈጻጸም ክርክር እንዲታገድ የሰጠው የእግድ ትዕዛዝ በዚህ ወሳኔ ተነስቷል። ይጻፍ።
- 8. የመ.ቁ.246856 እና 246809 ለፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ልደታ ምድብ ችሎት ይመለስ። የመ.ቁ.53007 ለፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ኮ/ቀራንዮ ምድብ ችሎት ይመለስ።

መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአራት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የ/ሰ/መ/ቁ 190295

ቀን 16/8/2013 ዓ.ም

ስሜ በተራ ቁጥር 3ኛ ላይ የምገኘው ዳኛ የልዩነት ሃሳቤን እንደሚከተለው አስቀምጫለሁ

ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ምክንያት የሆነው ጉዳይ የቀረበው፡- በአሁን አመልካችና ተጠሪ መካከል ባለው የባልና ሚስት ንብረት ክርክር የአሁን ተጠሪ ለተበደረው ብድር የግል አዳው ነው ተብሎ የተወሰነ ሲሆን ይህ የግል እዳው ከግል ንብረቱ ላይ እንዲከፈል ከግል ንብረቱ የማይሸፍን ከሆነ ከጋራ የባልና ሚስት ንብረታቸው ከሱ ከአሁን 1ኛ ተጠሪ /ከባል/ ድርሻ ይከፈል፤ ከሱ ድርሻ የማይሸፈን ከሆነ /ከሚስት/ የአሁን አመልካች ድርሻ ይከፈል ተብሎ በመወሰኑ ነው። የተሻሻለው የፌዴራል የቤተሰብ ህግ አዋጅ ቁጥር 213/92 አንቀፅ 70/1/ ከባል ወይም ከሚስት በግል የሚጠየቅ እዳ ከባለእዳው ተጋቢ የግል ሀብት፣ የግል ሀብቱ እዳውን ለመሸፈን በቂ በማይሆንበት ጊዜ ከጋራ ሀብታቸው እንዲከፈል ይደነግጋል። የዚህ አንቀፅ ድንጋጌ የጋራ ሀብታቸው ሲል የባልንም የሚስትንም ድርሻ ጨምሮ መሆኑ ግልፅ ነው። እንዲሁም ይህ አንቀፅ ንዑስ አንቀፅ 2 የግል እዳው የመጣው ለትዳር ጥቅማቸው ከሆነ ከባል ወይም ከሚስት የግል ሀብት መከፈል እንዳለበት ጭምር ይገልጻል። ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ምክንያት የሆነው ጉዳይ የባል የአሁን 1ኛ ተጠሪ የግል እዳ መሆኑ የተወሰነ ሲሆን በሰበር ፍ/ቤት የተሰጠው ውሳኔም የተሻሻለው የፌዴራል የቤተሰብ ህግ አዋጅ ቁጥር 213/92 አንቀፅ 70/1/ ድንጋጌ መሰረት መጀመሪያ ከሱ /ከባል/ የግል ሀብቱ እንዲከፈል፣ እዳው ከግል ሀብቱ የማይሸፈን ከሆነ ከባልና ሚስት የጋራ ሀብት ይከፈል ተብሎ

የተሰጠው ውሳኔ ነው። ይህ ውሳኔ ከተሻሻለው የፌደራል የቤተሰብ ህግ እዋጅ ቁጥር 213/92 አንቀጽ 70/1/ ትርጉም አንፃር ስህተት የተፈፀመበት አይደለም።

የባል የግል እዳ ከባልና ሚስት የጋራ ሀብት ከሚስት ድርሻ መከፈል ፍትሐዊ አይደለም የሚባል ከሆነ የተሻሻለው የፌደራል የቤተሰብ ህግ እዋጅ ቁጥር 213/92 አንቀጽ 70/1/ ድንጋጌ ለሁለቱም ወገን ለወንድም ለሴቷም የሚሰራ ድንጋጌ እንጂ በሴቷ ላይ ብቻ የሚፈፅም አይደለም። የሚስት የግል እዳም ሲሆን እንዲሁ በተመሳሳይ እዋጅ ቁጥር 213/92 አንቀጽ 70/1/ በባል ላይ ተፈፃሚነት የሚኖረው ነው። የተሻሻለው የፌደራል የቤተሰብ ህግ እዋጅ ቁጥር 213/92 አንቀጽ 70/1/ የሴቶችን መብት የሚጎዳ ነው የሚባል ከሆነም የቤተሰብ ህጉ ይህ አንቀጽ መሻሻል ያለበት እንጂ ፍ/ቤቶች ህጉን የማሻሻል ስልጣን የላቸውም። በመሆኑም ህግ የማሻሻል ስልጣን የፌደራል የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ስልጣን ሲሆን የተሻሻለው የፌደራል የቤተሰብ ህግ እዋጅ ቁጥር 213/92 አንቀጽ 70/1/ የሴቶችን የእኩል መብት የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 34/1/ የሚፃረር ነው በሚል ምክንያት የተሻሻለው የፌደራል የቤተሰብ ህግ እዋጅ ቁጥር 213/92 አንቀጽ 70/1/ በመጣስ ውሳኔ መስጠቱ ተገቢ ነው ብዬ አላምንም። በመሆኑም የስር ፍ/ቤት ውሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ባለመሆኑ ሊፀና የሚገባው ነው እላለሁ።

የማይነበብ የአንድ ዳኛ ፊርማ አለበት

ማ/አ

ግብር

የሰ/መ/ቁጥር 192732

ታህሳስ 22 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሀኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሀኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች፡- መሐመድ አብዱላሂ የማሽነሪ ኪራይ፡- ጠበቃ በፍቃዱ ስዩም ቀረቡ

ተጠሪ፡- በጉምሩክ ኮሚሽን የአዲስ አበባ ቃሊቲ ቅርንጫፍ ፅ/ቤት፡- ነ/ፈጅ፡- አሸናፊ ማሞ ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ክርክሩ አፈፃፀምን መሰረት ያደረገ ሲሆን ጉዳዩ በተጀመረበት የፌደራል ከፍተኛ ፍ/ቤት አመልካች የፍ/ባለመብት ዩኒቲ አልሳሜክስ ኢኮ አስፋልት ኢትዮጵያ 35 የፍርድ ባለእዳ የአሁን ተጠሪም ተጠሪ በመሆን ተከራክረዋል።

በስር ፍ/ቤቶች ከተደረገው ክርክር መገንዘብ የሚቻለው አመልካች የስር የፍ/ባለእዳው ብር 1,778,477.29 (አንድ ሚሊዮን ሰባት መቶ ሰባ ስምንት ሺ አራት መቶ ሰባ ሰባት ከ29/100) እንዲከፍለው ባቀረበው የአፈፃፀም ክስ መነሻነት የፌደራል ከፍተኛ ፍ/ቤቱ ንብረትነቱ የፍ/ባለእዳው የሆነ የአስፋልት ፓቺንግ ፕላንት ማሽን በሐራጅ ተሸጦ ለፍ/ባለመብቱ ክፍያ እንዲፈፀምለት ለፌደራል ፍ/ቤቶች ፍርድ አፈፃፀም ዳይሬክቶሬት ትዕዛዝ ሰጥቷል። ዳይሬክቶሬቱም ሐራጁን እያከናወነ ባለበት የክፍሉ ፖሊስ ንብረቱ በጉምሩክ ፅ/ቤት ታግዷል በማለቱ አፈፃፀሙ ሊቀጥል አለመቻሉን ገልጾ ሰኔ 12 ቀን 2011 ዓ.ም ፍ/ቤቱ መመሪያ እንዲሰጥበት ጠይቋል። የአፈፃፀም ችሎቱም ተጠሪ በጉዳዩ ላይ ምላሽ እንዲሰጥበት ያደረገ ሲሆን ተጠሪ በሰጠው ምላሽ በፍ/ባለእዳው ስም ያልተከፈለ የጉምሩክ ቀረጥ እና ታክስ ብር 98,474,858.17 (ዘጠና ስምንት ሚሊዮን አራት መቶ ሰባ አራት ሺ ስምንት መቶ ሀምሳ ስምንት ከ17/100) የሚፈለግበት በመሆኑ በአዋጅ ቁጥር 983/2008 በተሰጠው ስልጣን መሰረት ማገዱን ገልጾ ተከራክሯል።

ፍ/ቤቱም ጉዳዩን መርምሮ ተጠሪ ከፍ/ባለእዳው የሚፈለገው ገንዘብ የፍ/ባለእዳው ያለ ቀረጥና ታክስ ወደ ሀገር ውስጥ ላስገባቸው የተለያዩ እቃዎች(ማሽኖች) ለእያንዳንዱ ሊከፍል የሚገባውን ጠቅላላ ገንዘብ የሚመለከት ነው። በመሆኑም የፍ/ባለእዳው ንብረት በሆነው የአስፋልት ፓንቺንግ ፕላንት ማሽን ላይ የፍርድ አፈጻጸም ዳይሬክቶሬቱ ሐራጁን እንዲቀጥል እና በዚህ ንብረት ላይ በተጠሪ የሚፈለገውን ቀረጥና ታክስ ከሽያጭ ገንዘቡ ላይ ተቀናሽ ሆኖ ተራፊው ለአመልካች እንዲከፈል ብይን ሰጥቷል።

ተጠሪ ይህን ብይን በመቃወም ለፌደራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የይግባኝ አቤቱታውን አቅርቧል። የይግባኝ አቤቱታው ይዘት ባጭሩ ጉዳዩን በመጀመሪያ በተመለከተው የከፍተኛ ፍ/ቤት ከፍ/ባለእዳው የሚፈለገው ጠቅላላ የቀረጥ እና ታክስ እዳ ብር 98,474,858.17 መሆኑን እና ማሽኑን ቀድመን ለአጠቃላይ እዳው መያዣ የያዘን መሆኑን በመግለፅ ማስረጃዎችንም ጭምር በማቅረብ ተከራክረናል። ተጠሪ ባለው የቀደምትነት መብት መሰረት ማሽኑን እና ሌሎች ንብረቶችን ይዞ በግልፅ ጨረታ በመሸጥ ለእዳው ማካካሻነት ማዋል እንደሚችል በፌደራል ታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀፅ 41/8 እና አንቀፅ 41/9 ላይ ተደንግጓል። በመሆኑም የስር ፍ/ቤት በማሽኑ ላይ ብቻ የሚፈለግ እዳ ተቀናሽ ሁኖ ተራፊው ለአመልካች እንዲከፈል መወሰኑ የታክስ አስተዳደር አዋጅ አንቀፅ 41(8)(9)፣ 122(6)፣ የጉምሩክ አዋጅ 859/2006 አንቀፅ 122(6) እና 148(2)ን ስለሚቃረን ሊታረም ይገባል በማለት ነው። አመልካች ለይግባኝ አቤቱታው በሰጠው መልስ ተጠሪ በስር ፍ/ቤት አቤቱታውን በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 358 ወይም 418 አግባብ አላቀረበም። በታክስ አስተዳደር አዋጅ አንቀፅ 41(4)(ሀ) መሰረት በክርክር ታግዶ በአፈፃፀም ተይዞ ትዕዛዝ የወጣበትን ንብረት መያዝ ስለማይቻል እና ተጠሪው የፍ/ባለእዳው ያለበትን የግብር እዳ እንዲከፍል ጠይቆት እንቢተኛ መሆኑ ባልተረጋገጠበት ማሽኑ ለጠቅላላ እዳ ክፍያው ሊውል ይገባል በማለት ያቀረበው አቤቱታ ተቀባይነት የለውም በማለት ተከራክሯል። ይግባኙን የተመለከተው ፍ/ቤትም ግራ ቀኙን አከራክሮ በማይንቀሳቀስ ንብረት ላይ በሕግ አግባብ የተቋቋመ የመያዣ መብት በሕግ ጥበቃ የሚደረግለት ስለመሆኑ በፍ/ሕ/ቁጥር 2828፣ 2857(1) እና 3059 ተመላክቷል። ይህ መብት ያለው ሰው ከሌላው ሰው የቅድሚያ መብት አለው። ተጠሪ የግብር ሰብሳቢ ተቋም በመሆኑ በአዋጅ ቁጥር 983/08 አንቀፅ 39(1) መሰረት የመክፈያ ጊዜው የደረሰ ታክስ በሙሉ ተከፍሎ እስኪያልቅ ድረስ በባለእዳው ማንኛውም ንብረት ላይ የቀደምትነት መብት ያለው በመሆኑ በዚህ አግባብ እዳው ተከፍሎ ሳያልቅ የአስፋልት ፓንቺንግ ፕላንት ማሽኑ ላይ ብቻ የሚፈለገው እዳ ተቀናሽ ተደርጎ ቀሪው ለአመልካች እንዲመለስ የተሰጠው ውሳኔ ተገቢ አይደለም በማለት ወስኗል።

አመልካች በዚህ ችሎት ግንቦት 6 ቀን 2013 ዓ.ም የተፃፈ የሰበር አቤቱታውን ያቀረበው የይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት ውሳኔውን በመቃወም ነው። የአቤቱታው ይዘት ባጭሩ በጉምሩክ አዋጅ ቁጥር 859/06 አንቀፅ 73 መሰረት ከቀረጥ እና ታክስ ነፃ ለግንባታ ስራ ወደ ሀገር ውስጥ የሚገቡ ማሽኖች ስራቸውን ከጨረሱ በኋላ ተመልሰው ከሀገር ውስጥ የሚወጡ በመሆኑ ለተጠሪ የቅድሚያ መብት አይፈጥሩም።

ተጠሪ የስነ ስርዓት ሕጉ በሚፈቅደው አግባብ አቤቱታ አቅርቦ አልተከራከረም። የፍ/ባለእዳውንም ጠይቆ እዳውን አልከፍልም ባላለበት ሁኔታ የከፍተኛ ፍ/ቤቱ የሠጠው ውሳኔ መሻሩ አግባብ አይደለም። በተጠሪ እና በፍ/ባለእዳው መካከል በውል የተቋቋመ የመያዣ መብት መኖሩ ሳይረጋገጥ እንዲሁም ማሸነፍ ልዩ ተንቀሳቃሽ እንጂ የማይንቀሳቀስ ንብረት ስላልሆነ የይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት የፍ/ሕ/ቁጥር 2828፣2857(1) እና 3059ን ጠቅሶ የሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈፅሞበታል የሚል ነው።

ጉዳዩ በሰበር አጣሪ ችሎቱ ተመርምሮ ጨረታ የወጣበት ንብረት ለግንባታ ስራ ከቀረጥ ነፃ የገባ ሁኖ የቀረጥ እዳ አለብህ ክፍል ተብሎ ማስታወቂያ ባልወጣበት አመልካች በስር ፍ/ቤት የጠቅላላ እዳ ተጠያቂ የሆነበት አግባብነት ከጉምሩክ አዋጅ ቁጥር 859/06 እና ከፌደራል ታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 983/08 አንቀፅ 41(8)(9) እንዲሁም ጉዳዩን በይግባኝ ያየው ጠ/ፍ/ቤት ንብረቱ በመያዣ ውል እንደተያዘ እና እንደማይንቀሳቀስ ንብረት በመውሰድ በፍ/ሕ/ቁጥር 2828፣ 2857(1) እና 3059 አንፃር ጉዳዩን ያየበትን አግባብ ለማጣራት ያስቀርባል በመባሉ ተጠሪ መልሱን እንዲያቀርብ ታዟል።

ተጠሪ ሐምሌ 10 ቀን 2012 ዓ.ም የተፃፈ መልሱን አቅርቧል። የመልሱ ይዘት ባጭሩ አመልካች የጉምሩክ አዋጅ 859/06 አንቀፅ 73ን መሰረት አድርጎ ያቀረበው አቤቱታ በስር ፍ/ቤቶች ያልተነሳ በመሆኑ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 329 መሰረት ተቀባይነት የለውም። ተቀባይነት አለው ቢባል እንኳ ተጠሪ ባለእዳው መክፈል የነበረበትን የቀረጥ እና ታክስ እዳ ብር 98,474,858.17 በድህረ እቃ አወጣጥ አዲት አረጋግጦ በቁጥር 4.3/አ52/1025 መጋቢት 27 ቀን 2011 ዓ.ም ለድርጅቱ ወጪ ተደርጓል። ድርጅቱም በ15 ቀናት ውስጥ ባለመክፈሉ በአዋጅ ቁጥር 859/06 አንቀፅ 122(6) እና 983/08 አንቀፅ 41(8) እና 41(9) መሰረት የድርጅቱ ንብረት ለቀረጥ እና ታክስ እዳው ዋስትና በመሆናቸው ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት ተጠሪ የቀደምትነት መብት አለው በማለት መወሰኑ አግባብ ነው። ተጠሪ በክርክሩ ተሳታፊ የሆነው ፍ/ቤቱ በጉዳዩ ላይ ጣልቃ ገብቶ መልስ እንዲሰጥ ባዘዘው መሰረት ነው። የይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤቱ የፍ/ሕ/ቁጥር 2828፣2857(1)ን የጠቀሰው ተጠሪ ከላይ በተጠቀሱት አዋጆች የተሰጠውን የቀደምትነት መብት ለማጠናከር ሲሆን በፍ/ሕ/ቁ 1127 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መሰረት ማሸነፍ ልዩ ተንቀሳቃሽ በመሆኑ እንደማይንቀሳቀስ ንብረት የሚቆጠር በመሆኑ የፍ/ሕ/ቁጥር 3059 መጠቀሱም ተገቢ ነው በማለት ተከራክሯል።

አመልካች ጥቅምት 30 ቀን 2013 ዓ.ም ፅፎ ባቀረበው የመልስ መልስ የሰበር አቤቱታውን በማጠናከር ተከራክሯል።

የክርክሩ አመጣጥ ባጭሩ ከላይ የተመለከተው ሲሆን ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎቱ ያስቀርባል ሲባል የተያዘውን ጭብጥ በየደረጃው ባሉ ፍ/ቤቶች ከተደረጉ ክርክሮች፣ በማስረጃ ከተረጋገጡ ፍሬ ነገሮች እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው የሕግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረነዋል።

እንደመረመርነውም አመልካች በዋናነት የሚከራከረው በፍርድ አፈፃፀም የተያዘው ንብረት ከቀረጥ ነፃ የገባ እና ተመልሶ ከሀገር ውስጥ የሚወጣ ስለሆነ ለተጠሪ የቅድሚያ መብት የሚሰጥ አይደለም። ተጠሪም የፍርድ ባለእዳው የግብር እዳውን እንዲከፍለው ሳይጠይቅ እና የስነ ስርዓት ሕጉን ተከትሎ አቤቱታውን ሳያቀርብ የይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት ለጉዳዩ ተገቢነት የሌላቸውን የሕግ ድንጋጌዎች በመጥቀስ በፍርድ አፈፃፀም የተያዘውን ንብረት ለጠቅላላ የግብር እዳ ክፍያው ሊውል ይገባል በማለት የሠጠው ውሳኔ ሊታረም ይገባል በማለት ነው። በአንፃሩ ተጠሪ የሚከራከረው የፍርድ ባለእዳው ጠቅላላ የሚፈለግበትን የግብር እዳ ብር 98,474,858.17 ባለመክፈሉ በማንኛውም የፍርድ ባለእዳው ንብረት ላይ ተጠሪ የቀደምትነት መብት ስላለው የይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት ውሳኔ ተገቢ መሆኑን በመጥቀስ ነው።

በመጀመሪያ አመልካች የአፈፃፀም ትዕዛዝ የተሰጠበት ማሽን ከቀረጥ ነፃ የገባ እና ተመልሶ ከሀገር የሚወጣ ስለሆነ ለተጠሪ የቅድሚያ መብት አይፈጥርም በማለት የሚያቀርበውን መከራከሪያ መመልከቱ ተገቢ ነው። በአመልካች እና በፍ/ባለእዳው መካከል በፌደራል ከፍተኛ ፍ/ቤቱ በነበረው የአፈፃፀም ክርክር መነሻነት ችሎቱ ንብረትነቱ የፍ/ባለእዳው የሆነ የአስፋልት ፓቺንግ ፕላንት ማሽን ተሸጦ ለአመልካች እንዲከፈል ለፌደራል ፍ/ቤቶች የአፈፃፀም ዳይሬክቶሬት በሰጠው ትዕዛዝ መነሻነት ዳይሬክቶሬቱ ንብረቱን በሐራጅ ለመሸጥ እንቅስቃሴ ላይ ባለበት ተጠሪ አፈፃፀሙ እንዳይቀጥል አድርጓል በማለት ፍ/ቤቱ ትዕዛዝ እንዲሰጥበት ጠይቋል። በዚህ መነሻነት ችሎቱ ተጠሪ በጉዳዩ ላይ ምላሽ እንዲሰጥ እና በክርክሩ ተሳታፊ እንዲሆን አድርጎ ግራ ቀኙን ሲያከራክር አመልካች ማሽኑ ከቀረጥ ነፃ የገባ በመሆኑ ተጠሪው የቀደምትነት መብት የለውም በማለት ያቀረበው ክርክር የለም። በመሆኑም በስር ፍ/ቤቶች ያላነሳውን አዲስ መከራከሪያ በዚህ ችሎት ሊያነሳ የሚችልበት አግባብ ስለሌለ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 329 መሰረት ተቀባይነት የለውም። በተጨማሪም ከቀረጥ ነፃ የገባ ንብረት ተመልሶ እስካልወጣ ድረስ ተገቢው የግብር እዳ ተከፍሎበት ሀገር ውስጥ የሚቀር በመሆኑ ለግብር እዳ በዋስትና የማይያዝበት የህግ አግባብ የለም።

በቀጣይ መታየት ያለበት ጉዳይ በስር ፍ/ቤቶች በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 358 እና 418 መሰረት ተጠሪ አቤቱታ አቅርቦ አልተከራከረም በማለት አመልካች የሚያነሳው ክርክር ነው። በመሰረቱ የፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 358 በክርክሩ ተሳታፊ ያልሆነ አካል በሌሎች ተከራካሪዎች መካከል በተደረገ ክርክር መብቱን የሚነካ ፍርድ የተሰጠ እደሆነ በድንጋጌው የተጠቀሱ መመዘኛዎችን በማሟላት ፍርዱን በመቃወም ለማስለወጥ አቤቱታ የሚያቀርብበትን አግባብ የሚመለከት ሲሆን በተያዘው ጉዳይ ተጠሪ ዋናውን ፍርድ በመቃወም የሚያቀርበው መከራከሪያ በሌለበት በዚህ ድንጋጌ መሰረት አቤቱታውን ማቅረብ ነበረበት ሊባል አይችልም። በተጨማሪም የፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 418 በፍርድ አፈፃፀም ምክንያት የተከበረ ወይም የተያዘ ንብረት ላይ መብት ወይም ጥቅም አለኝ የሚል አካል የሚያነሳው መከራከሪያ የሚስተናገድበትን አግባብ የሚመለከት ነው። ይህም ድንጋጌ መብት ወይም ጥቅም አለኝ የሚለው

ተከራካሪ በክርክሩ ተሳታፊ የሚሆነው የግድ ግለሰብ ወይም ተከራካሪው በቅድሚያ በራሱ አነሳሽነት በፍርድ ቤት በሚያቀርበው አቤቱታ መነሻነት ብቻ ስለመሆኑ በአስገዳጅነት የሚያስቀምጠው መመዘኛ የለም። በተያዘው ጉዳይ ተጠሪው በጨረታ እንዲሸጥ በፍርድ ቤት ትዕዛዝ የወጣበት የፍ/ባለእዳው የሆነውን ንብረት በግብር እዳ ዋስትናነት ይገጥሰው በሚል እንዳይሸጥ በማድረግ ፍ/ቤቱ ጥሪ አድርጎ በጉዳዩ ላይ የግራ ቀኙን ማስረጃ እና ክርክር ሰምቶ ተገቢ ነው የሚለውን ትዕዛዝ ሰጥቷል። በመሆኑም ተጠሪ በዚህ ረገድ የሚያነሳው መከራከሪያ የሕግ መሰረት ያለው ሆኖ አላገኘነውም።

በሶስተኛ ደረጃ ምላሽ ማግኘት ያለበት የይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱ የፍ/ሕ/ቁጥር 2828፣2857 እና 3059 ድንጋጌን የመጥቀሱ አግባብነት ነው። በመሰረቱ ማንኛውም ፍ/ቤት በተከራካሪዎች የሚቀርቡ ክርክሮችን መርምሮ እና የክርክሩን ጉዳይ በመለየት አግባብነት ያለውን የሕግ ድንጋጌ መሰረት በማድረግ ውሳኔ መስጠት ያለበት ስለመሆኑ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 182 መገንዘብ ይቻላል። በተያዘው ጉዳይ አከራካሪው ነገር በአፈፃፀም በተያዘው የአስፋልት ፓቺንግ ፕላንት ማሽን ላይ ግብር ሰብሳቢ ባለስልጣን የሆነው ተጠሪ የቀደምትነት መብት አለው? ወይስ የለውም? የሚለው ነው። ተጠሪም በንብረቱ ላይ የቀደምትነት መብት አለኝ በማለት የሚያነሳው ክርክር የግብር እዳን መነሻ ያደረገ ስለሆነ ለጉዳዩ በቀጥታ ተፈፃሚነት ያለው የጉምሩክ አዋጅ እና ሌሎች ግብርን የሚመለከቱ ልዩ ሕጎች ናቸው። ይሁን እንጂ ጉዳዩን ከሚገቡ ልዩ ሕጎች በተጨማሪ እንደ አስፈላጊነቱ ፍ/ቤቱ ለጉዳዩ ተገቢነት ያላቸውን ድንጋጌዎች በማመሳሰል እንዳይጠቀም የሚከለክለው ነገር የለም። በተያዘው ጉዳይ የአስፋልት ፓቺንግ ፕላንት ማሽኑ ተንቀሳቃሽ ንብረት በመሆኑ እና የቀደምትነት መብት የሚኖረውን ውጤት ለማሳየት የፍ/ሕ/ቁጥር 2828 እና 2857ን መጥቀሱ የሚያስነቅፍ ባይሆንም የማይንቀሳቀስ ንብረትን የሚመለከት የፍ/ሕ/ቁጥር 3059 ድንጋጌን በውሳኔው ላይ መጠቀሱ አግባብነት የለውም።

በመጨረሻ አከራካሪ በሆነው የአስፋልት ፓቺንግ ፕላንት ማሽን ላይ ተጠሪ የቀደምትነት መብት አለው ተብሎ የመወሰኑን አግባብነት መመልከቱ አስፈላጊ ነው። የግንባታ ስራን ለማከናወን ከቀረጥ እና ታክስ ነፃ ተደርገው በጊዜያዊነት ወደ ሀገር ውስጥ የገቡ እቃዎች ስራው በተጠናቀቀ የ3 ወር ጊዜ ውስጥ ከሀገር ውስጥ ተመልሰው መውጣት ያለባቸው ስለመሆኑ እና ከሀገር ውስጥ በሕግ በተጠቀሰው ጊዜ ውስጥ ተመልሰው ካልወጡ ወይም በሌላ መንገድ ለ3ኛ ወገን ለማስተላለፍ አስመጪው አካል ተገቢውን ቀረጥና ታክስ የመክፈል ግዴታ ያለበት ስለመሆኑ ከጉምሩክ አዋጅ ቁጥር 859/06 አንቀፅ 73(3) እና 130 መገንዘብ ይቻላል። የፍርድ ባለእዳው የተጠቀሰውን ማሽን ለግንባታ ስራ ከቀረጥ ነፃ ያስገባው እና ከሀገር ውስጥ ተመልሶ ያልወጣ መሆኑ ግራ ቀኙን አላከራከረም። በተጨማሪም ታክስ በማንኛውም ሁኔታ ያልተከፈለ ወይም ሊከፈል ከሚገባው በታች የተከፈለ መሆኑ በድህረ ኦዲት ምርመራ የተደረሰበት እንደሆነ ባለስልጣኑ ዲክላራሲዮን አቅራቢውን ሊያስከፍለው የሚችል ስለመሆኑ በአዋጁ አንቀፅ 122(1) ላይ ተመላክቷል። በድንጋጌው ንዑስ አንቀፅ 6 መሰረትም ባለእዳው የቀረጥ እና ታክስ እዳውን ያልከፈለ እንደሆነ ባለስልጣኑ በገቢ ግብር አዋጁ የተመለከተውን ንብረት ይዞ የማስፈፀም

ስርዓት ተፈጻሚ የሚያደርግ ስለመሆኑ ተመላክቷል። ከዚህም ሌላ የታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 983/08 አንቀፅ 39(1 እና 2) በሚመለከተው አካል የተመዘገበ ማንኛውም ቀዳሚ ዋስትና የተሰጠበት መብት (ባንኮች ዋስትና የተቀበሉባቸው የገንዘብ ጥያቄዎች እና የተቀጣሪዎች የደመወዝ ቅድሚያ መብት) እንደተጠበቀ ሆኖ፣ በታክስ ሕግ መሠረት ታክስ ከፋይ መክፈል የሚገባው የመክፈያ ጊዜው የደረሰ ታክስ በሙሉ ተከፍሎ እስከሚያልቅ ድረስ ባለሥልጣኑ በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ የቀደምትነት መብት የሚኖረው ስለመሆኑ ተመላክቷል። ይህም ማንኛውም አካል ከቀረጥ እና ታክስ ነፃ ባስገባቸው እቃዎች በአንዱም ሆነ በሌሎቹ ወይም በሌላ ምክንያት የሚፈለግበት መክፈያ ጊዜው የደረሰ የታክስ እዳ መኖሩን ባለስልጣኑ ያረጋገጠ እንደሆነ እዳው ተከፍሎ እስኪያልቅ በታክስ ከፋይ ሀብት ላይ የቀዳሚነት መብት ያለው ስለመሆኑ ያረጋግጣል። ማስረጃን የመመዘን ስልጣን ባላቸው የስር ፍ/ቤቶች የፍርድ ባለእዳው በጠቅላላው ብር 98,474,858.17 ያልተከፈለ (የበሰለ) የግብር እዳ ያለበት ስለመሆኑ የተረጋገጠ ሲሆን አመልካችም የገንዘብ መጠኑን ወይም የመክፈያ ጊዜው የደረሰ አለመሆኑን አስመልክቶ በመቃወም ክርክር ቢያቀርብም ክርክሩን የሚደግፍ ማስረጃ አላቀረበም። በታክስ አስተዳደር አዋጅ አንቀፅ 41(4) (ለ) መሰረት በማናቸውም የፍርድ ሂደት ዕገዳ በተደረገበት ወይም የአፈፃፀም ትዕዛዝ በተሰጠበት ንብረትን ባለስልጣኑ የመያዝ ስልጣን የሌለው መሆኑ የተመላከተ ቢሆንም ድንጋጌው ንብረቱን የመያዝ ሁኔታን ብቻ የሚከለክል እንጂ ባለስልጣኑ የግብር እዳውን ለማስከፈል የሚኖረውን የቀደምትነት መብት የሚያሳጣ አይደለም።

በመሆኑም የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የፍርድ ባለእዳው ላለበት ጠቅላላ የግብር እዳ ተጠሪ በባለእዳው ንብረት ላይ የቀዳሚነት መብት አለው በማለት የሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ያልተፈፀመበት በመሆኑ ተከታዩን ወስነናል።

ውሳኔ

1. የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በፍ/ይ/መ/ቁጥር 183044 መጋቢት 29 ቀን 2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት የፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በኮ/መ/ቁጥር 230663 ነሐሴ 3 ቀን 2011 ዓ.ም የሰጠውን ብይን ውድቅ በማድረግ የሰጠው ውሳኔ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል።
2. በዚህ ችሎት የተደረገው ክርክር ያስከተለውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።

ትእዛዝ

በዚህ መዝገብ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል። ይጻፍ።
 መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።
 የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ.መ.ቁ.187882

ሚያዚያ 25 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡.....1. መዓዛ አሸናፊ

2. ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)

3. ቀነዓ ቂጣታ

4. ፈይሳ ወርቁ

5. ብርቅነሽ እሱባለዉ

አመልካች፡- ቲ.ኤም.ዜድ.ቢ ኃ/የተ/የግል ማህበር - የቀረበ የለም

ተጠሪ፡- በኢትዮጵያ ጉምሩክ ኮሚሽን የሞጆ ጉ/ቅ/ፅ/ቤት - የቀረበ የለም

ይህ መዝገብ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ይህ በዲክላራሲዮን ከተገለጸ ዕቃ ዉጭ ማስመጣትና በዚህ ላይ የሚወሰን ቀረጥ የሚመለከት ክርክር የተጠሪ ጽ/ቤት የወሰነውን የመወረስ ዉሳኔ በመቃወም ለፌዴራል ግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ ክርክሩ የተጀመረ ሲሆን አመልካች ይግባኝ እና ተጠሪ ደግሞ መልስ ሰጭ ሆኖ ሲከራከሩ ነበር። ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሊቀርብ የቻለው የአሁን አመልካች የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት በመ.ቁ.162466 መስከረም 22 ቀን 2012 ዓ.ም የሰጠው ዉሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲታረምልን በማለት በማመልከታቸው ነዉ።

የጉዳዩ አመጣጥ ሲታይ የተጠሪ ጽ/ቤት አመልካች ከዉጭ ያስመጣው ጥሬ ዕቃ እንዲወረስ የሰጠውን ዉሳኔ በመቃወም ይግባኝ፣ ለፌዴራል ግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ ያቀረበ ሲሆን፣ የይግባኙ አጭር ይዘት፣ ይግባኝ ባይ በጨርቃ ጨርቅ አምራች ኢንዱስትሪ የተሰማረ ሲሆን በከፊል ያለቁ (semi-finished) ጥሬ እቃዎችን ከውጪ በማስመጣት በግብአትነት የሚጠቀም በመሆኑ በመልስ ሰጭ በኩል በዲክላራሲዮን ቁጥር.C.23969/15 ዲክሊር አድርገን ለልጆች ልብስ መስሪያ ጥሬ እቃ (track suit) የሚሆን በከፊል ያለቀለት (finished material recycled closed polyster fabric) ያስመጣንና መልስ ሰጭም ይህን ስያሜ መስጠት ሲገባው፣ ካስመጣነው ጥሬ እቃ ጋር በማይመሳሰል 100 % polyster knitted fabric ነው ሲል ስያሜ ሰጥቶት ያልጠበቅነውን ዋጋ በመስጠቱ ለመልስ ሰጪ በየደረጃው ቅሬታችንን ብናቀርብም ውድቅ በመደረጉ ለግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ አመልክተን ክርክር ላይ ባለንበት ወቅት የእቃውን መወረስ የሰማን በመሆኑ ህጉ ለዚህ

ዘርፍ የሰጠውን ማበረታቻን ከግምት ውስጥ ያላስገባ ስለሆነ የመልስ ሰጭ የወርስ ወሳኔ ወደቅ ሆኖ ለመንግስት ቀረጥና ታክስ ተፈላጊውን ዋስትና አስይዘን ያስመጠናውን ጥሬ ዕቃ ወደ ምርት እንድንለወጥ እንዲወሰንልን በማለት አመልክቷል።

በዚህ ይግባኝ ላይ መልስ ሰጭ ባቀረበው መልስ ይግባኝ ላይ በዲክላራሲዮን ቁጥር C.23969/15 ለማስመጣት ዲክሌር ያደረገው blanket material (semi-finished) ሲሆን፣ ግን ያስገባው በባለሙያ በተደረገው አካላዊ ፍተሻ እንደተረጋገጠው knitted/crouched fabric for the manufacturing of baby cloth ሆኖ በመገኘቱ በአስመጪው የቀረበው የግብይት ዋጋ ተቀባይነት እንደማያገኝና የእቃው ታሪፍ ምደባም የሚቀየር ሲሆን ፣ይግባኝ ላይ ያስገባው የቀረጥ ማስከፊያ ዋጋ 2.8 USD/Kg በመሆኑ፣ በዲክላራሲዮኑ ላይ ከተጠቀሰው የቀረጥ ማስከፊያ ዋጋ 1.8 USD/Kg ስለሆነ፣ ከተጠየቀው ከ50% በላይ የዋጋ ልዩነት ስላለው መወረሱ ህጋዊ እንደሆነ በአዋጅ ቁ.859/2006 አንቀጽ 8፣ 13፣ 102 እና መመሪያ ቁ.111/2008 አንቀጽ 5 (2) (ሀ) ላይ ተደንግጓል፤ ይግባኝ ላይ ያስገባው እቃ በዲክላራሲዮን ቁጥር 32078/14 ከዚህ ቀደም ከገባው እቃ ጋር ተመሳሳይና ከአንድ ላኪ ድርጅት ከመጡና ከጉምሩክ ዳታ ቤዝ በተገኘ መረጃ ነው፤ በዚህ ምክንያት ይግባኝ ላይ ያቀረበውን ስያሜ ወድቅ በማድረግ ጥሬ ዕቃውን መውረሱ በህግ አግባብ ስለሆነ የጽ/ቤቱ ወሳኔ እንዲጻፍልን በማለት ተከራክሯል።

ከዚህ በኋላ የፌዴራል ግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ ግራ ቀኙን በማከራከር በሰጠው ወሳኔ ይግባኝ ላይ ከወጭ ያስመጠው ጥሬ እቃ ላይ ከኢትዮጵያ ጨርቃ ጨርቅ ኢንዱስትሪ ልማት ኢንስቲትዩት የቀረበው የባለሙያ አስተያየት ዕቃው ብርድ ልብሶችን ለማምረት የሚያገለግል መሆኑን አረጋግጠናል የሚል ሲሆን፣ ይግባኝ ላይ መንግስት የሀገር ውስጥ አምራችን ማበረታቻ እንዲያገኙ ለማድረግ እና ጉምሩክ ታሪፍ ማበረታቻ ተጠቃሚ ስለሆኑ ይህን እድል ለመጠቀምና በዲክላራሲዮኑ ላይ ያለው ትክክል አለመሆኑን በመረዳት semi-finished recycled polyester fabric for truck suit የጉምሩክ ቀረጥና ታክስ ከነመቀጫው መክፈል ያለበት ሲሆን መልስ ሰጭ በግብአቱ ላይ ያስተላለፈው የመውረስ ወሳኔ ከህግ ውጪ ነው በማለት በመሻር ወስኗል።

የሥር መልስ ሰጪ ጽ/ቤት (ይግባኝ ላይ) በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ያቀረበ ሲሆን ፍ/ቤቱም ግራ ቀኙን በማከራከር በሰጠው ወሳኔ የሥር ይግባኝ ላይ (መልስ ሰጭ ማህበር) ወደ ሀገር ውስጥ የገባው ጥሬ ዕቃ ላይ ለውጥ መደረጉ በግልጽ ተረጋግጦ ሲሆን በዚህ ለውጥ የዋጋ ልዩነት ከ50% በላይ ያሳያ መሆኑ እየታወቀና ይህም ባልተስተባበለበት ሁኔታ የመንግስትን ማበረታቻ እንዲያገኙ የሚል ምክንያት በመጥቀስ ይግባኝ ላይ እቃው እንዲወረስ የተላለፈውን ወሳኔ መሻሩ አዋጅ ቁጥር 859/2006 አንቀጽ 147 (1) (ለ) እና መመሪያ ቁጥር

112/2006 አንቀጽ 15 (2) (ለ) ድንጋጌዎች ያላገናዘበ ነው በማለት የጉባኤውን ወሳኔ በመሻር ወስኗል።

የሥር መልስ ሰጭ ማህበር በዚህ ወሳኔ በመቃወም ይግባኝ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ያቀረበ ሲሆን ፍ/ቤቱም ግራ ቀኙን በማከራከር በሰጠው ወሳኔ የሥር የከፍተኛ ፍ/ቤት የሰጠውን ወሳኔ በማጽናት ወስኗል። የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ለማስለወጥ ነው።

የአሁን አመልካች በ20/4/2012 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ፡ የፌዴራል ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ አመልካች ወደ ሀገር ውስጥ ያገባው ዕቃ ስያሜ ምን ሊሆን ይገባል የሚለውን ጭብጥ በመያዝ በማጣራት ተጠሪ semi-finished recycled polyster fabric for truck suit በመመደብ የሰጠው የወርስ ወሳኔ ተገቢ አለመሆኑን በመወሰን በመሻር ወስኗል። የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት በግብር ይግባኝ ጉባኤ በሚደረጉ ክርክሮች ላይ በይግባኝ ለመዳኘት የተሰጣቸው የዳኝነት ስልጣን ከሕግ ጭብጥ ጋር የተያያዘ ብቻ መሆኑን በአዋጅ ቁጥር 859/2006 አንቀጽ 155 (2) (4) እና የገቢ ግብር አዋጅ ቁጥር 286/1994 አንቀጽ 112 (1) ላይ በግልጽ ተመልክቶ እያለ ፍ/ቤቶች ከዚህ ውጭ የማስረጃ ምዘና ስልጣን ሳይኖራቸው፣ የጥሬ ዕቃው ስያሜና ዋጋውን ተጠሪ ሳይስረዳ የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ የጉባኤው ስያሜና ወሳኔ እንዲጸናልን በማለት በዝርዝር አመልክቷል።

የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን በማየት ፣ያከራከረው የአሁን አመልካች ወደ አገር ውስጥ ያስገባው እቃ ለመወረስ እንደምክንያት የቀረበው ለማስመጣት የተጠየቀውና ያስመጣው ዋጋ ልዩነቱ ከ50% በላይ ሆኗል በሚል በመሆኑ አስመጣለው ያለው እቃና በኢንስቲትዩቱ የተረጋገጠው እቃ ዋጋ ከ50% በላይ መሆኑ ስለመረጋገጡ ለማጣራት የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል በማለት ተጠሪ መልስ እንዲሰጥ ታዟል።

የአሁን ተጠሪ በ25/6/2012 ዓ.ም በተጻፈ መልስ፡ አመልካች በዲክላራሲዮን ቁጥር C.23969/15 ለማስገባት መግለጫ blanket material (semi-finished) ሆኖ ሳለ የተጠሪ መ/ቤት ባደረገው አካላዊ ፍተሻ ዕቃው knitted/crouched fabric for the manufacturing of baby cloth መሆኑ የተረጋገጠ ሲሆን በዚህ የአገላለጽ ልዩነት የቀረጥና ታክስ ልዩነት ከ50% በላይ መሆኑ የተረጋገጠ ሲሆን አመልካች ይህን ያስተባበለበት ሁኔታ የለም፣ የኢትዮጵያ ጨርቃ ጨርቅ ኢንስቲትዩት የላከው መግለጫ ዕቃው ባህር ከሚገልጽ በስተቀር የዕቃውን ምንነት ያስቀመጠ ነገር የለም፣ ይህ መግለጫ የተጠሪ መ/ቤት በፍተሻ አገኘው የሚለውን ዕቃ ይባልጥ የሚገልጽ አስተያየት ነው። ተጠሪ አመልካች ወደ አገር ያስገባው ዕቃ ለማስገባት ከገለጸው ዕቃ ልዩነት ስያሜ ምክንያት የዕቃው ዋጋ ልዩነት ከ50% በላይ መሆኑ በማስረጃ ነጥሮ ተረጋግጦ የወርስ ወሳኔ የተላለፈ ስለሆነ በዚህ ረገድ

የቀረበ ቅሬታ ተቀባይነት የለውም። ስለሆነም የሥር ፍ/ቤት የሰጠው ወሳኔ ተገቢ ስለሆነ እንዲጸናልን ወጪና ኪሳራ እንዲወሰንልን በማለት በዝርዝር ተከራክሯል። አመልካች የሰበር አቤቱታውን በማጠናከር የመልስ መልስ አቅርቧል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከፍ ሲል የተመለከተው ሲሆን ይህ ችሎት የግራ ቀኙን ክርክር አግባብነት ካላቸው የህግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንዲሁም የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል ከተባለው ጭብጥ አንጻር እንደሚከተለው መርምሮታል። እንደመረመርነው የአሁን አመልካች ወደ አገር ለማስገባት በዲክላራሲዮን ቁጥር C.23969/15 መግለጫ በሰጠው እና በተጨማሪም ወደ አገር ያስገባው ጥሬ ዕቃ መካከል የስያሜ ልዩነት እንዳለ ከግራ ቀኙ ክርክርና ከሥር በግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ እና የሥር ፍ/ቤቶች የወሳኔ ግልባጭ መረዳት የሚቻል ጉዳይ ነው። በግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤም ሆነ በሥር ፍ/ቤቶች እንደተመለከተው አመልካች ወደ አገር ለማስገባት መግለጫ የሰጠው ጥሬ ዕቃ blanket material (semi-finished) ሆኖ ሳለ፣ በተጨማሪም ወደ አገር ያስመጣው ግን ከዚህ ስያሜ ውጭ መሆኑን እና የተጠሪ መ/ቤት በባለሙያዎቹ አድርጌአለሁ ባለው አካላዊ ፍተሻ ዕቃው knitted/crouched fabric for the manufacturing of baby cloth መሆኑን በመግለጽ፣ የዚህን ጥሬ ዕቃ ስያሜ መነሻ በማድረግ መክፈል ይገባል ያለው የቀረጥና ታክስ ዋጋ መተመኑን መገንዘብ ተችሏል። የሥር የግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ በበኩሉ ወደ አገር የገባው ጥሬ ዕቃ እና ለማስገባት የተሰጠው መግለጫ ላይ የተጠቀሰው ጥሬ ዕቃ ልዩነት ያለው መሆኑን በመቀበል፣ የኢትዮጵያ ጨርቃ ጨርቅ ኢንዱስትሪ ልማት ኢንስቲትዩት ስለጉዳዩ ሙያዊ አስተያየት እንዲሰጥ በጠየቀው መሰረት ግንቦት 3 ቀን 2008 ዓ.ም በተጻፈ ደብዳቤ አስተያየቱን መስጠቱን ከጉባኤው የወሳኔ ግልባጭ የምንረዳው ነው። አመልካች ወደ አገር ያስገባው ጥሬ ዕቃ ባህርና የዕቃው አገልግሎት ከሚያብራራ በስተቀር የዕቃውን ስያሜ እንደማይገልጽ እና የተጻፈውን ደብዳቤ ይዘት የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት በወሳኔው በዝርዝር ማስቀመጡን ማየት ይቻላል። ይህ ከሆነ አመልካች በዲክላራሲዮን ላይ ከገለጸው ጥሬ ዕቃ ውጭ ወደ አገር ያስመጣ መሆኑ እስከተረጋገጠ ድረስ፣ ከፍ ሲል የተጠቀሰው ኢንስቲትዩት የጻፈው ሙያዊ አስተያየት የዕቃውን ባህርና አገልግሎት የሚገልጽ እንጂ ስያሜውን የማያመለክት በሆነበት፣ የሥር የግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ የዕቃው ስያሜ semi-finished recycled polyester fabric for truck suit ተብሎ እንደተጻፈ በመወሰድ፣ በዚህ አግባብ አመልካች የጉምሩክ ቀረጥና ታክስ ከነመቀጫው በመክፈል የተጠሪ መ/ቤት በግብጻቱ ላይ ያስተላለፈው የመውረስ ወሳኔ መሻሩን የወሳኔው ግልባጭ ያሳያል። ይህ ጉዳይ በይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛና ጠቅላይ ፍ/ቤት የቀረበ ሲሆን ፍ/ቤቶቹ ጉባኤው ለዕቃው የሰጠው ስያሜ ተገቢ አለመሆኑን በመግለጽ ወሳኔውን መሻራቸውን ማየት ይቻላል። የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት በወሳኔው እንዳመለከተው የግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ ለጥሬ ዕቃው ስያሜ ለመስጠት መነሻ ያደረገው ኢንስቲትዩቱ የጻፈው ደብዳቤ ቢሆንም የደብዳቤው ይዘት ሲታይ

ጉባኤው ለውሳኔው መሰረት ያደረገውን ስያሜ እንዳማያመለክትና የተላከው ደብዳቤ ይዘት በዝርዝር በማስቀመጥ፤ የተጠሪ መ/ቤት ለዕቃው የሰጠው ስያሜ ተገቢ መሆኑን በማረጋገጥ መወሰኑን የውሳኔው ግልባጭ ያመለክታል። የግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤው ከኢንሱቲትዩቱ ግንቦት 3 ቀን 2008 ዓ.ም ተጽፎ የተላከውን ደብዳቤ ይዘት ያላስቀመጠ በመሆኑ፤ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ደግሞ በሰጠው ውሳኔ የደብዳቤውን ይዘት በግልጽ ያመለክተ በመሆኑ፤ ፍ/ቤቱ በውሳኔው የገለጸው የደብዳቤው ይዘት ትክክለኛ መሆኑን ይህ ችሎት ተገንዝቧል። ይህ ከሆነ ደግሞ የፌዴራል ግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ የተላከው ደብዳቤ የዕቃውን ስያሜ በማይገልጽበት ሁኔታና የደብዳቤው ይዘት የማይለወጥ ትርጉም በመስጠት፤ ማስረጃው የማይለወጥ መሰረት በማድረግ፤ አመልካች ወደ አገር ያስገባውን ዕቃ ስያሜ በማስጠት፤ ይህን መሰረት አድርጎ የተጠሪ መ/ቤት ያስተላለፈው የወርስ ውሳኔ በመሻር አመልካች የዕቃውን ቀረጥና ታክስ ከነመቀጫው በመክፈል እንዲወስደው በማለት የሰጠው ውሳኔ የቀረበውን ማስረጃ መሰረት ያደረገ ውሳኔ ነው ለማለት አይቻልም። ፍ/ቤት ወይም በሕግ የዳኝነት ስልጣን የተሰጠው አካል የቀረበውን ማስረጃ ይዘቱን በትክክል ካስቀመጠ በኋላ ማስረጃውን መዘና ተገቢ ነው ያለው ድምዳሜ ላይ መድረስ የማስረጃ ምዘና መርህ የሚደግፈው አግባብ ቢሆንም ማስረጃው የማይለወጥ እንደሚል በመግለጽና ይዘቱን በመለወጥና የተሳሳተ ትርጉም በመስጠት ይህን መሰረት በማድረግ ውሳኔ መስጠት የማስረጃ ምዘና መርህን የሚቃረን ነው። በዚህ አግባብ የሚሰጥም ውሳኔ የቀረበውን ማስረጃ መሰረት ያደረገ ወይም በማስረጃ የተደገፈ ነው ለማለት አይቻልም። በሌላ በኩል አመልካች ባቀረበው ክርክር የግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ የሰጠው የጥሬ ዕቃውን ስያሜ የሚደግፍ ሌላ ማስረጃ ማቅረቡን የሚያመለክት ነገር የለም። ይህ ከሆነ ደግሞ የሥር ፍ/ቤቶች የግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ አመልካች ወደ አገር ያስገባው ጥሬ ዕቃ በተመለከተ የሰጠው ውሳኔ በማስረጃው የተደገፈ አይደለም በማለት ወድቅ በማድረግ፤ የተጠሪ መ/ቤት የሰጠውን ስያሜ ማለትም knitted/crouched fabric for the manufacturing of baby cloth ነው በማለት ድምዳሜ ላይ በመድረስ የሰጡት ውሳኔ የጉምሩክ አዋጅ ቁጥር 859/2006 አንቀጽ 155 (3) እና የፌዴራል የታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 57 (4) ሥር ከግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ የቀረበውን ውሳኔ የህግ ጉዳይ ላይ ብቻ ዳኝነት አይቶ እንዲወስኑ ከተሰጣቸው ስልጣን ውጭ ወጥቶ ፍሬ ነገር አይተዋል የሚያስብል አይሆንም። ስለሆነም አመልካች ወደ አገር ያስገባው ጥሬ ዕቃ knitted/crouched fabric for the manufacturing of baby cloth ነው ብለው የሥር ፍ/ቤቶች የደረሱበትን ድምዳሜ ይህ ችሎት ፍሬ ነገር የማጣራትና ማስረጃ የመመዘን በሕግ የተሰጠው ስልጣን ስለሌለው ይህን የዕቃውን ስያሜው የሚቀበለው ይሆናል። በዚህ ረገድ የአሁን አመልካች የሥር ፍ/ቤቶች ከስልጣናቸው ውጭ ወጥተው ፍሬ ነገር አጣርቶ ውሳኔ አሳልፏል በማለት ያቀረበው ቅሬታ ተቀባይነት የለውም ብለናል።

በሌላ በኩል በዚህ ጉዳይ መታየት ያለበት የአሁን ተጠሪ አመልካች ወደ አገር ያስገባውን ጥሬ ዕቃ ለመወረስ የሚያስችለው ሁኔታ ተሟልቷል ወይስ አልተሟላም? የሚለው ነጥብ መሆኑን ተገንዝቦናል። በዚህ መሰረት አመልካች ባቀረበው ክርክር ወደ አገር ያስገባው ዕቃ ከተመዘገበው አጠቃላይ ዋጋ ከ50% በላይ መሆኑን ተጠሪ የማስረዳት ግዴታውን ባልተወጣበት፣ የዋጋው ልዩነቱ ተጣርቶ ዕቃውን የወርስ ወሳኔ ለማስተላለፍ የሚያበቃ መሆኑ ሳይረጋገጥ የተሰጠው ወሳኔ ተገቢ አይደለም የሚል ነው። ተጠሪ በበኩሉ ባቀረበው ክርክር አመልካች ወደ አገር ያስገባው ዕቃ በዲክላራሲዮን ላይ ከተመዘገበው ጠቅላላ ዋጋ ልዩነቱ ከ50% በላይ ማለትም 55.5% መሆኑን በተጠሪ መ/ቤት በተሰጡት ወሳኔዎች ጋር ተያይዞ በተሰሩት ቀመር አስረድተናል፤ ስለሆነም በአዋጅ ቁጥር 859/2006 አንቀጽ 147 (1) (ለ) እና በመመሪያ ቁጥር 112/2008 አንቀጽ 15 (2) መሰረት የወርስ ወሳኔ መሰጠቱ ተገቢ ነው በማለት ተከራክረዋል። ከዚህ አንጻር የሥር የግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ እና ፍ/ቤቶች አመልካች ወደ አገር ያስገባው ዕቃ ዋጋ በዲክላራሲዮን ላይ ከተመዘገበው አጠቃላይ ዋጋ ከ50% በላይ ነው ወይስ አይደለም? የሚለውን ነጥብ ያዩበት አግባብ መታየት አለበት። የግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤው ተጠሪ የወርስ ወሳኔ ያስተላለፈበትን የዕቃውን ስያሜ ስለቀየረው፣ በዚህ ምክንያት የዋጋው ልዩነቱ ከ50% በላይ አለመሆኑን ስለተገነዘበ፣ ተጠሪ የወርስ ወሳኔ በሰጠበት የዕቃው ስያሜ መሰረት የዋጋው ልዩነት ከ50% በላይ ነው ወይስ አይደለም? የሚለውን ፍሬ ነገር ለማግራት የሄደበት መሆኑን የሚያሳይ ነገር የለም። የሥር የከፍተኛ ፍ/ቤት በበኩሉ ለዕቃው ተጠሪ የሰጠውን ስያሜ በመቀበል በዚህ ምክንያት የተፈጠረው ለውጥ የዋጋ ልዩነት ከ50% በላይ ያሳዩ መሆኑ የሚታወቅና ያልተስተባበለ ነው ብሎ ወሳኔ ከመስጠት በስተቀር የሥር ጉባኤው በተሰጠው ስልጣን መሰረት የዋጋውን ልዩነት በማስረጃ አንጥሮ ስለማወጣቱ የገለጸው ነገር የለም። በዚህ ረገድ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት የደረሰበት ድምዳሜ ሲታይ በዕቃው ስያሜ ልዩነት ምክንያት የተፈጠረው የዋጋ ልዩነት ከ50% በላይ እንደሆነ በጉባኤው እና በዚህ ፍ/ቤት ዘንድ ከተደረገው ክርክር የምንገነዘበው ነው በማለት ማለፉን እንጂ የዋጋውን ልዩነት በተመለከተ በምን አግባብ እንደተጣራ የሚገልጽ ሆኖ አልተገኘም።

እንደሚታወቀው የጉምሩክ አዋጅ ቁጥር 859/2006 አንቀጽ 147 (1) (ለ) መሰረት ተደብቆ የተገኘው ዕቃ ዋጋ በዲክላራሲዮን ከተመዘገበው አጠቃላይ ዋጋ ከ50% በላይ ሆኖ ሲገኝ ተደብቀው የተገኙት ዕቃዎች ወርስ ሆነው ለመንግስት ገቢ እንደሚደረጉ ይደነጋግራል። እንግዲህ አመልካች ያስገባው ዕቃ ዋጋ በዲክላራሲዮን ከተመዘገበው አጠቃላይ ዋጋ አንጻር ሲታይ የዋጋው ልዩነት ከ50% በላይ ከሆነ በአዋጅ ቁጥር 859/2006 አንቀጽ 147 (1) (ለ) መሰረት ዕቃውን የሚያስወርስ ሲሆን፣ የዋጋው ልዩነቱ ግን ከዚህ በታች ከሆነ ዕቃው ላይ የወርስ ወሳኔ ለማሳለፍ የሚያበቃ አይሆንም ማለት ነው። ስለዚህ አመልካች ባስገባው ዕቃ እና በዲክላራሲዮን ላይ ከተመዘገበው አጠቃላይ ዋጋ መካከል ያለው የዋጋ ልዩነት ከ50% በላይ መሆን አለመሆኑ ፍሬ ነገር የማግራት

ስልጣን ባለው የፌዴራል ግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ ተጣርቶ መረጋገጥ ያለበት ጉዳይ ነው። የጉምሩክ አዋጅ ቁጥር 859/2006 አንቀጽ 155 (1) ማየት ይቻላል። የሥር ፍ/ቤቶች በጉምሩክ አዋጅ ቁጥር 859/2006 አንቀጽ 155 (3) እና በፌዴራል የታክስ አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 983/2008 አንቀጽ 57 (4) መሰረት ከግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ የቀረበላቸውን ጉዳይ የሕግ ስህተት ያለበት ከሆነ ብቻ ስለሚያዩ ፍሬ ነገር በማስረጃ አጣርቶ ድምዳሜ ላይ ለመድረስ ስልጣን የላቸዋል። ስለሆነም የፌዴራል ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ አመልካች ወደ አገር ያስገባው ዕቃ በዲክላራሲዮን ላይ ከተመዘገበው አጠቃላይ ዋጋ መካከል የዋጋ ልዩነቱ ከ50% በላይ መሆን አለመሆኑን በማጣራት፣ አመልካች ያስገባውን ዕቃ ለውርስ የሚያበቃው ሁኔታ መሟላት አለመሟላቱ ላይ ተገቢ ነው ያለውን ወሳኔ የመስጠት ስልጣን አለው። በመሆኑም የፌዴራል ግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ በዚህ አግባብ በማጣራት አመልካች ያስመጣው ዕቃ ላይ የውርስ ወሳኔ ለማስተላለፍ የሚያበቃ ምክንያት አለ ወይስ የለም? የሚለውን ነጥብ በማጣራት ወሳኔ መስጠት ሲገባው ይህን ሳያደርግ የሰጠውን ወሳኔ የሥር ፍ/ቤቶች ደግሞ በጉባኤው ዘንድ በግልጽ ተጣርቶ ወሳኔ እንደተሰጠበት በማመልከት መወሰናቸው የህግ ድጋፍ የለውም።

ሲጠቃለል የፌዴራል ግብር ይግባኝ ጉባኤ አመልካች ያስመጣውን ጥሬ ዕቃ ለማስወረስ የሚያበቃ ነገር ከዋጋ ልዩነት አንጻር መኖር አለመኖሩን በአግባቡ ሳያጣራ የሰጠው ወሳኔ እና የሥር ፍ/ቤቶች በዚህ ረገድ ጉባኤው ሳያጣራ የሰጠውን ወሳኔ በማረም አጣርቶ ወሳኔ እንዲሰጥበት ማድረግ ሲገባቸው ይህን ሳያደርጉ የሰጡት ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ ተከታቱን ወስነናል።

ወ ሳ ኔ

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ.205263 ሐምሌ 13 ቀን 2010 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት በመ.ቁ.162466 መስከረም 22 ቀን 2012 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመባቸው ስለሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348 (1) መሰረት ተሻሽሏል።
2. የፌዴራል ግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ መስከረም 30 ቀን 2010 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348 (1) መሰረት ተሻሯል።
3. የሥር ፍ/ቤቶች አመልካች ወደ አገር ያስገባው ጥሬ ዕቃ ስያሜ knitted/crouched fabric for the manufacturing of baby cloth ነው በማለት የሰጡት የወሳኔ ክፍል አልተነካም ጸንቷል። የሥር ፍ/ቤቶች አመልካች ያስገባው ዕቃ በዲክላራሲዮን ላይ ከተመዘገበው አጠቃላይ ዋጋ ልዩነት ምን ያህል እንደሆነ በጉባኤው ዘንድ መጣራቱን ሳያረጋግጡ

የዋጋው ልዩነት ከ50% በላይ ነው በማለት በዕቃው ላይ ወርስ ወሳኔ በተጠሪ መሰጠቱ ተገቢ ነው በማለት የሰጡት የወሳኔ ክፍል ተሸጋጅ።

4. የፌዴራል ግብር ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ የተዘጋውን መዝገብ በማንቀሳቀስ በፍርድ ሐተታው በተመለከተው መሰረት አመልካች ወደ አገር ያስገባው ዕቃ knitted/crouched fabric for the manufacturing of baby cloth መሆኑን በመገንዘብ፤ ይህ የገባው ዕቃ በዲክላራሲዮን ላይ ከተመዘገበው አጠቃላይ ዋጋ ልዩነቱ ከ50% በላይ ነው ወይስ አይደለም? የዋጋ ልዩነት አለ ከተባለ ዕቃው ወርስ ሆኖ ለመንግስት ገቢ የሚያስደርግ ነው ወይስ አይደለም? የሚሉትን ነጥቦች አግባብነት ባለው ማስረጃ በማጣራት ተገቢ ነው ያለውን ወሳኔ እንዲሰጥበት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.343 (1) መሰረት ተመልሶለታል።

5. የዚህ ወሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍ/ቤቶች ይድረስ።

6. ግራ ቀኙ በዚህ ችሎት የደረሰባቸውን ወጪና ኪሳራ የየራሳቸውን ይቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሰ/ጥ

የሠ/መ/ቁጥር 194135

የካቲት 29 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- ዳይናሚክ ሎጅስቲክ አቅርቦት የድጋፍ አገልግሎት

ተጠሪ፡- አቶ ፈሬሳ ኢዶ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ወሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ ከሽያጭ ዋጋ ጋር ተጨማሪ እሴት ታክስ(ተ.እ.ታ) በግልጽ ተለይቶ መገለጽ አለመገለጹ የሚያስከትለውን ሕጋዊ ወጤት የሚመለከት ነው፡፡ አመልካች በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በተጠሪ ላይ በመሰረተው ክስ አመልካች የሰሌዳ ቁጥር 03-853387 ኢት የሆነ አውቶብስ መኪና በቀን 15/11/2009 ዓ/ም በተደረገ የሽያጭ ውል በብር 310,000.00 ለተጠሪ ሽጦለት ተጠሪ ብር 250,000.00 በመክፈል መኪናውንና ሊበሬውን ተረክበዋል፡፡ ቀሪውን ብር 60,000.00 እና የተ.እ.ታ ብር 45,000.00 በድምሩ ብር 106,500.00 የሚከፍሉት እስከ ቀን 25/11/2009 ዓ/ም ድረስ ተጠሪ ያላገባ የሚል ማስረጃ አሟልተው አቅርበው በሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ፅ/ቤት ቀርበው የመኪናው ስመ ሀብት በተጠሪ ስም ሲዘር ነው በሚል ስምምነት የተደረገ ቢሆንም ተጠሪ የበኩላቸውን ግዴታ አልተወጡም፡፡ ማስጠንቀቂያ ቢሰጣቸውም እንደውሉ ለመፈፀም ፈቃደኛ አልሆኑም፡፡ ስለሆነም ተጠሪ የክፈሉትን ቃብድ ለቀውና ተ.እ.ታ ክፍለው መኪናውንና ሊበሬውን ለአመልካች እንዲያስረክቡ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቋል፡፡

ተጠሪ ለክሱ በሰጡት መልስ በውላችን መሰረት የመኪናውን ባለቤትነት እንዲያዛውርልኝ፤ ከግብር ነፃ ነው የሚል ማስረጃ እንዲያቀርብ ወይም ውክልና ሰጥቶኝ ቀሪውን ክፍያ እንድሰጠው በተደጋጋሚ ብጠይቅም ፍቃደኛ አልሆነም ፡፡ በውሉ ላይ ተጠሪ ተ.እ.ታ ለመክፈል አልተስማማሁም፡፡ ብር 250,000.00 ስከፍል ተ.እ.ታ አልጠየቀኝም፡፡ የውሉ አብዛኛው ክፍል የተፈፀመ ስለሆነና ወሉን የሚያስፈርስ ሕጋዊ ምክንያት ስለሌለ ውሉ ሲፈርስ አይገባም ተብሎ ክሱ ውድቅ እንዲደረግልኝ በማለት ተከራክረዋል፡፡

እንዲሁም ተጠሪ የተከላሽ ከሳሽነት ክስ በማቅረብ አመልካች በውሉ መሰረት ግዴታውን ለመወጣት ፈቃደኛ ባለመሆኑ በውሉ መሰረት ከግብር እዳ ነፃ ማስረጃ እና ያላገባ የሚል ማስረጃ ይዞ በመቅረብ የሸጠውን መኪና በሚመለከተው አካል ፊት ቀርቦ ስመ ሀብቱን በተጠሪ ስም እንዲያዛወር ይወስንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል።

አመልካች ለተከላሽ ከሳሽነት ክስ በሰጠው መልስ ከውሉ ቀነ ገደብ በፊት መንገድና ትራንስፖርት ቀርቦን የውል ፎርም ሞልተን እኔ ፈርማ ተጠሪ በፎርሙ ላይ ሳይፈርሙ ስለቀረ ውሉ ሳይፈፀም ቀርቷል። አመልካች እንደ ውሉ ለመፈፀም ፈቃደኛ ሆኖ ለተጠሪ ማስጠንቀቂያ ጭምር ሰጥቶ ተጠሪ ፈቃደኛ ባለመሆናቸው ክሳቸው ውድቅ ይደረግልኝ በማለት መልስ ሰጥተዋል።

ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 73223 ላይ የግራ ቀኝን ክርክርና ምስክሮች ስምቶ በቀን 25/08/2011 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ ግራ ቀኝ በመካከላቸው በቀን 15/11/2009 ዓ/ም የመኪና ሽያጭ ውል ማድረጋቸው አልተካካዱም። በአመልካች ክስ ላይ እንደተመለከተው በውሉ ላይ ተጠሪ ተ.እ.ታ.ብር 46,500.00 ለአመልካች ለመክፈል አልተስማሙም። በውሉ ላይ ተጠሪ የተስማሙት ቀሪ ብር 60,000.00 የመኪናው ስመ ሀብት ሲዞርላቸው ለመክፈል ነው። አመልካች ተጠሪ ተ.እ.ታ. ጨምሮ ብር 106,500.00 ሊከፍሉ ይገባል በማለት የገለፀው መከራከሪያ ከውሉ ውጪ ነው። ስለሆነም በውሉ ያልተመለከተውን ተ.እ.ታ ተጠሪ እንዲከፍሉ በመጠየቁ ምክንያት ውሉ ሊፈርስ አይገባም። እንዲሁም በውሉ ላይ አመልካች ተሽከርካሪው ከእዳና እገዳ ነፃ ስለመሆኑ የሚያሳይ ማስረጃ ማቅረብ እንዳለበት ስላልተመለከተና የመኪናውም ስመ ሀብት ወደ ተጠሪ ያልተዛወረው በዚህ ምክንያት መሆኑ ስላልተረጋገጠ አመልካች ከግብር እዳ ነፃ ማስረጃ እንዲያቀርቡ የተጠየቀው ተቀባይነት የለውም። በመሆኑም በሽያጭ ውሉ መሰረት አመልካች ያላገባ ማስረጃ አቅርቦ ተጠሪም ቀሪውን ብር 60,000.00 ከፍለው ግራ ቀኝ ውሉን ያስመዘገቡ በማለት ወስኗል።

በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት አመልካች ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ይግባኝ አቅርቦ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 240838 ላይ ግራ ቀኝን አከራክሮ በቀን 14/05/2012 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ የስር ፍርድ ቤትን ውሳኔ አፅንቷል። አመልካች በቀን 16/11/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበው በተገለጸው መሰረት በተሰጡ ውሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታው ይዘት በአጭሩ የሚከተለው ነው።

በአመልካች እና በተጠሪ መካከል በቀን 15/12/2009 ዓ/ም በተደረገ የመኪና ሽያጭ ውል ላይ ዋጋው ብር 310,000.00 ተብሎ የተጠቀሰው የመኪና መሸጫ ዋጋ (Selling value) ነው። ተጠሪ ተ.እ.ታ የመክፈል ግዴታ እንዳለባቸው ቀድሞ ተነግሯቸዋል። እንዲሁም ተጠሪ የተ.እ.ታ ተመዝጋቢ ስለሆኑና ባላቸው ሰፊ የንግድ ልምድ ተ.እ.ታ እንደሚከፍሉ ያወቃሉ። እንዲሁም ተ.እ.ታ በባህሪው ሸማች ላይ የተጣለ ኃላፊነት በመሆኑ ተጠሪ ከአመልካች ድርጅት ግብይት ሲፈፀም ይህንኑ ታሳቢ ማድረግና

ተ.እ.ታ የመክፈል ሕጋዊ ግዴታቸውን ሊወጡ ይገባል። ዋናው ውል የሚደረገው በመንገድና ትራንስፖርት ባለሥልጣን ፊት በመሆኑ የመኪና ሽያጭ ውል ሲደረግ በመንደር ውል የመኪናው ዋጋ ብቻ ተጠቅሶ ቅድሚያ ክፍያ ይከፈላል። በዚህ መሰረት የሽያጭ ዋጋው ታይቶ የተ.እ.ታ ክፍያ መጠኑ ለተጠሪ ሲገለፅ በመንገድ ትራንስፖርት ባለሙያ የተዘጋጀውን ውል ግዴታዬ አይደለም ብለው ትተው መሄዳቸው በስር ፍርድ ቤት በምስክሮች ተረጋግጧል። በመሆኑም የሥር ፍርድ ቤቶች ተጠሪ ተ.እ.ታ ሊከፍሉ አይገባም በማለት መወሰናቸው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ስለሆነ ይታረምልኝ በማለት አቤቱታ አቅርበዋል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ በተደረገው የመኪና ሽያጭ ውል ላይ ተ.እ.ታ የመክፈል ኃላፊነት የሻጭ ነው ተብሎ የመወሰኑ አግባብነት ከተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ አንጻር እንዲመረመር ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት እንዲቀርብ ትዕዛዝ በመስጠቱ ተጠሪ በቀን 18/03/2013 ዓ/ም የተፃፈ መልስ ያቀረቡ ሲሆን ይዘቱም በአጭሩ፡-

አመልካች በውል ስምምነት ላይ የሌለን የተ.እ.ታ ክፍያ በተጨማሪነት ሊከፈለኝ ይገባል በማለት ያቀረበው ጥያቄ ከስምምነታችን ውጪ አለአግባብ ለመበልጸግ ነው። በአዋጅ ቁጥር 285/1994 አንቀፅ 23 መሰረት ተ.እ.ታ ተመዝጋቢ የሆነ ነጋዴ ሽያጭ ፈፅሞ ገንዘብ ከተቀበለ ለተቀበለው ገንዘብ የተ.እ.ታ ደረሰኝ ሊቆርጥ እንደሚገባ ፤ የተቀበለውን ገንዘብ ሰብስቦ ለሚመለከተው የታክስ ባለስልጣን ታክሱን በወቅቱ ገቢ ማድረግና ሪፖርት ማድረግ እንደሚገባው የደነገገ ቢሆንም አመልካች በቼክ ቅድመ ክፍያ ብር 250,000.00 ሲቀበል የተ.እ.ታ ደረሰኝ ለተጠሪ አልሰጠም። አመልካች ሽያጭ መፈጸሙንም ለገቢዎች መሰሪያ ቤት አለማሳወቁን አረጋግጧል። በዚህ ምክንያት ጉዳዩ በወንጀል እየታየ ይገኛል። በስር ፍርድ ቤት ውሳኔ መሰረት የመኪናው ስመ ሀብት ዝውውር የተፈፀመ በመሆኑ አመልካች የተ.እ.ታ ክፍያ ጥያቄ ለማንሳት ከውልም ከሕግም የመነጨ መብት ስለሌለው በስር ፍርድ ቤቶች የተፈጸመ ስህተት የለም በማለት ተከራክረዋል። አመልካችም በቀን 21/05/2013 ዓ/ም የተፃፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ የተመለከተው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ውሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል ከያዘው ጭብጥ አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም በግራ ቀኝ መካከል በቀን 15/11/2009 ዓ/ም በተደረገ የሽያጭ ውል አመልካች የሰሌዳ ቁጥር 03-853387 ኢት የሆነ አውቶብስ መኪና ብር 310,000.00 ለተጠሪ ሽሌላት ተጠሪ ብር 250,000.00 በመክፈል መኪናውንና ሊበሬውን እንደተረከቡና ለአመልካች ሊከፍሉ የሚገባ ቀሪ ብር 60,000.00 እንደሆነ በውሉ ላይ ከተመለከተው የስር ፍርድ ቤቶች ያረጋገጡት ፍሬ ነገር ነው።ግራ

ቀኙም በወሎ ላይ የተገለጸው ይህ ደብዳቤ እንደሆነ ይተማመናሉ። በወሎ ላይ ስለተ.እ.ታ በግልጽ የተባለ ነገር አለመኖሩንም ግራ ቀኙ የሚካካዱት አይደለም። ግራ ቀኙን ያከራከረውና የዚህን ችሎት ምላሽ የሚሻው ጭብጥ በወሎ ላይ የመኪናው ሽያጭ ዋጋ ነው ተብሎ የተገለጸው ብር 310,000.00 ተ.እ.ታ ያካተተ ነው ወይስ አይደለም? ዋጋው ተ.እ.ታ አላካተተም የሚባል ከሆነ ወጤቱ ምን ሊሆን ይገባል? የሚሉ ናቸው። ከዚህ ጋር በተያያዘ አመልካች በዋጋው ላይ ተ.እ.ታ ስላልተካተተ ተጠሪ በዋጋው ላይ የተ.እ.ታ ብር 46,500.00 ተ.እ.ታ ጨምረው ሊከፍሉ ይገባል በማለት ሲከራከሩ ተጠሪ ደግሞ አመልካች የመጀመሪያውን ክፍያ ሲቀበሉ የተ.እ.ታ ደረሰኝ ሳይሰጡኝ ክፍያውን ከመቀበላቸውም በተጨማሪ አመልካች በተ.እ.ታ ስም ሊከፈሉኝ ይገባል ብለው የጠየቁትን ገንዘብ መክፈል እንደሚገባኝ ግልጽ ስምምነት ባለማድረግና በወሎም ላይ ስላልተመለከተ ልክፍል አይገባም በማለት ተከራክረዋል። የስር ፍርድ ቤቶችም የተጠሪን ክርክር በመቀበል ወስነዋል።

እንደሚታወቀው የተ.እ.ታ በፍጆታ ዕቃ ወይም በተጠቃሚው ወጪ ላይ የተመሠረተ ታክስ ሲሆን የሚሰበሰበውም ምርት ከውጭ አገር ወደ አገር ውስጥ ሲገባ ወይም ማንኛውም ታክስ የሚከፈልበት የዕቃና የአገልግሎት ግብይት ሲካሄድ ከተጠቃሚው ላይ በመሆኑ ቀጥተኛ ያልሆነ ታክስ አይነት ነው። ይህንን ታክስ ልዩ ከሚያደርጉት ባህሪያት አንዱ በደረሰኝ ላይ ተመስርቶ መከናወን መቻሉና በዚህ ምክንያት በቀላሉ ሳይከፈል ሲታሰቡ ወይም ሊጭበረበር አለመቻሉ ነው። በተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ ቁጥር 285/1994 አንቀጽ 7(1 እና 3) ላይ በተመለከተው መሰረት የተ.እ.ታ ተመዝጋቢ ከተ.እ.ታ ነጻ ከተደረጉ እቃዎች ወይም አገልግሎቶች በስተቀር እቃዎች ፣ አገልግሎቶች ፣ የግብአት አቅርቦቶች ሽያጭ ሲያከናውን 15 በመቶ ተ.እ.ታ በእቃው ዋጋ ላይ ጨምሮ ከገዥ ወይም ከተጠቃሚው ላይ መሰብሰብ ይጠበቅበታል። ከላይ እንደተመለከተው የእቃው ወይም የአገልግሎቱ ዋጋ የሚባለው በእቃው/በአገልግሎቱ ላይ በተጨማሪው እሴት ላይ ተ.እ.ታ ተጨምሮ በተጠቃሚው የሚከፈል ገንዘብ ነው። ስለሆነም ተ.እ.ታ የሚከፈልበትን እቃ ወይም አገልግሎት የሚሸጥ ማንኛውም የተ.እ.ታ ተመዝጋቢ ለተጠቃሚው የሚሸጠውን እቃ ወይም አገልግሎት ዋጋ ሲገልጽ በዋጋው ላይ 15 በመቶ ተ.እ.ታ አካቶ መግለጽ ወይም ዋጋው ተ.እ.ታ ያላካተተ ከሆነም ይህንኑ ለገዥ በማያሻማ አካላትን ማሳወቅና በደረሰኝ መሰብሰብ ይኖርበታል። (አዋጅ ቁጥር 285/1994 አንቀጽ 7 እና የንግድ ወድድርና ሽያጮች ጥበቃ አዋጅ ቁጥር 813/2006 አንቀጽ 15/2 ይመለከቷል።) በመሆኑም ተ.እ.ታ መክፈል የተጠቃሚው ግዴታ ቢሆንም የተ.እ.ታ ተመዝጋቢ የሆነ ሰው ተ.እ.ታ የሚከፈልበትን እቃ/አገልግሎት ሽያጭ ሲያከናውን ተ.እ.ታ የመሰብሰብ ግዴታ ስላለበት በእቃው ወይም በአገልግሎት ዋጋ ላይ ተ.እ.ታ ማካተቱን ሳይገለጽ ወይም ዋጋው ላይ ተ.እ.ታ አልተካተተም ብሎ በግልጽ ለተጠቃሚው ሳይገለጽ ግብይት የፈጸመ እንደሆነ የእቃው ወይም የአገልግሎቱ ዋጋ ነው ተብሎ በወሎ የተጠቀሰው ገንዘብ ተ.እ.ታ ያካተተ እንደሆነ ይቆጠራል። ይህም ሻጭ ግብይቱን የፈጸመው ተ.እ.ታ በመሰብሰብ እንደሆነ ይቆጠራል እንደማለት ነው።

እንዲሁም በአንድ የሽያጭ ወል ስለዋጋ የሚደረገው ስምምነት ከወሎ ጉዳዮች አንዱ በመሆኑ ስለሚሸጠው እቃ ዋጋ በተዋዋዮች ግልጽ ስምምነት ተደርጎ በማያሻማ አኳኋን በወሎ ላይ መገለጽ እንዳለበት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1680/1፣1711፣ 1714 እና 2266 ስር ከተደነገገው መገንዘብ ይቻላል። ለሽያጭ ወል ዋጋ የወሎ አይነተኛ ጉዳይ እንደመሆኑ በወሎ ከተመለከተው በላይ የእቃውን ዋጋ መጨመር የገዥን ግዴታ ማክበድ ስለሚሆን ገዥ በዚህ አግባብ ዋጋው ከፍ እንደሚል ቢያውቅ ኖሮ ወሎን ላይዋዋል ይችላል ስለነበር በወሎ ላይ ተቃራኒ ስምምነት ካልተደረገ በስተቀር ወሎ መፈጸም ያለበት ገዥ በወሎ በግልጽ የተመለከተውን ዋጋ ብቻ እንዲከፍል በማድረግ ሊሆን ይገባል። በተያዘውም ጉዳይ በመኪና ሽያጭ ወሎ ላይ በግልጽ የመኪናው ዋጋ ነው ተብሎ የተገለጸው ብር 310,000.00 ስለሆነና በወሎ ከተመለከተው ዋጋ ወጪ ብር 46,500.00 ተ.እ.ታ ተጠሪ እንደሚከፍሉ በወሎ ያልተመለከተ በመሆኑ ተጠሪ ለመክፈል የሚገደዱት ይህንን ያህል ገንዘብ ብቻ ነው።

ሲጠቃለል የመኪናው ዋጋ ነው ተብሎ በወሎ አንቀጽ 310,000.00 ተ.እ.ታ ያካተተ እንደሆነ ይቆጠራል። ስለሆነም የሥር ፍርድ ቤቶች እንደወሎ እንዲፈጸም ሲወስኑ አመልካች በወሎ ላይ ያልተመለከተውን የተ.እ.ታ ብር 46,500.00 ተጠሪ በመኪናው ዋጋ ላይ ጨምረው እንዲከፍሉ ያቀረበውን ዳኝነት ጥያቄ ወድቅ በማድረግ መወሰናቸው ሕግን መሰረት ያደረገ ነው ከሚባል በስተቀር የተፈጸመ ስህተት የለም። በመሆኑም ተከታዩን ወስነናል።

ወ ሳ ኔ

1. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 73223 ላይ በቀን 25/08/2011 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 240838 ላይ በቀን 14/05/2012 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ጸንቷል።
2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የወሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ግራ ቀኝ ሲጠይቁም ግልባጩ ይሰጣቸው።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል።ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የዳኝነት ስልጣን

የሰ.መ.ቁ.171061

መ.ጋቢት 21 ቀን 2012 ዓ.ም

ዳኞች፡.....1.ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)

- 2. ቀነዓ ቂጣታ
- 3. ደጀኔ አያንሳ
- 4. ኑረዲን ከድር
- 5. ብርቅነሽ እሱባለዉ

አመልካች፡.....አቶ ጌታቸዉ ሙሉጌታ

ተጠሪዎች፡..... 1. አቶ መላኩ ሙሉጌታ

2. አቶ ምንተስኖት ሙሉጌታ

3. ወ/ሮ ልኬለሽ ወልዴ የሟች አቶ ፋሲል ሙሉጌታ ተተኪ ወራሽ

ይህ መዝገብ ተመርምሮ የሚከተለዉ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ይህ የወርስ ሀብት ክርክር የተጀመረዉ በአዲስ አበባ ከተማ የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ሲሆን፣የአሁን አመልካች የሥር የመቃወም ተጠሪ፣ የአሁን ተጠሪዎች የሥር የመቃወም አመልካቾች ሆነው ሲከራከሩ ነበር።ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሊቀርብ የቻለዉ የአሁን አመልካች የአዲስ አበባ ከተማ ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ.28837 ጥር 21 ቀን 2011 ዓ.ም የሰጠዉ ዉሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲታረምልኝ በማለት በማመልከታቸዉ ነዉ።

የጉዳዩ አመጣጥ ሲታይ የአሁን አመልካች በአዲስ አበባ ከተማ የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ባቀረበዉ አቤቱታ ሟች አቶ ሙሉጌታ ጉዲሳ በሕይወት እያሉ ጥቅምት 11 ቀን 1977 ዓ.ም የተጻፈ ኑዛዜ ስላተረፉልኝ የወርስ ሀብቱ እንዲጣራልኝ በማለት ያቀረበዉን ተከትሎ፣ ፍ/ቤቱ የወርስ አጣሪ ያቀረበዉን ሪፖርት መሰረት በማድረግ የአሁን አመልካች የሟች አቶ ሙሉጌታ ጉዲሳ የኑዛዜ ወራሽ ነዉ በማለት የኑዛዜ ወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰጠዉ ወስኗል።

ይህን ዉሳኔ ተከትሎ የአሁን ተጠሪዎች የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.358 መሰረት በማድረግ ባቀረቡት የመቃወም አቤቱታ ሟች አቶ ሙሉጌታ ጉዲሳ ጥቅምት 11 ቀን 1977 ዓ.ም አድርገዋል በተባለዉ ኑዛዜ እኛ ወደ ታች የሚቆጠሩ ተወላጆች እና የመጀመሪያ ደረጃ ወራሾች ሆነን እያለ ከወርስ የነቀለን ስለሆነ እኛ ባልተከራከርንበት ኑዛዜዉን መሰረት አድርጎ የተሰጠዉ ዉሳኔ ሙብታችን የሚጎዳ ስለሆነ ለአሁን አመልካች የተሰጠዉ የኑዛዜ ወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰረዝልኝ እና ዉሳኔዉ እንዲሻርልኝ በማለት አመልክቷል። የአሁን አመልካች በዚህ አቤቱታ ላይ ባቀረበዉ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ፍ/ቤቱ ይህን አቤቱታ ለማየት የዳኝነት ስልጣን የለዉም፣ የቀረበዉ

አቤቱታ በይርጋ የሚታገድ ነው፤ የአሁን ተጠሪዎች በኑዛዜው ከወርስ አልተነቀሉም፤ የተሰጠኝ የወራሽነት ማስረጃ በአግባቡ ስለሆነ አቤቱታው ወድቅ ነው በማለት ተከራክሯል።

ከዚህ በኋላ የሥር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት የግራ ቀኛቸውን ክርክር በመመርመር በሰጠው ወሳኔ ሟች አቶ ሙሉጌታ ጉዲሳ ጥቅምት 11 ቀን 1977 ዓ.ም አድርገዋል የተባለው ኑዛዜ ሲታይ የአሁን ተጠሪዎች ከወርስ ስላልተነቀሉ ለአሁን አመልካች የተሰጠው የኑዛዜ ወራሽነት ማስረጃ ሊሰረዝ አይገባም በማለት ወስኗል።

የአሁን ተጠሪዎች በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለአዲስ አበባ ከተማ ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት ያቀረቡ ሲሆን ፍ/ቤቱ ግራ ቀኛቸውን በማከራከር በሰጠው ወሳኔ ሟች አቶ ሙሉጌታ ጉዲሳ ጥቅምት 11 ቀን 1977 ዓ.ም ያደረጉት ኑዛዜ ልጆቻቸው የሆኑትን የአሁን ተጠሪዎች ከወርስ የነቀላቸው ስለሆነ የአሁን ተጠሪዎች የኑዛዜው ተጠቃሚ ከሆነው ከአሁን አመልካች ጋር የወርስ ሀብቱን እኩል እንዲካፈሉ በማለት የሥር ወሳኔ በመሻር ወስኗል። ይህ ጉዳይ የቀረበለት የአዲስ አበባ ከተማ ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ግራ ቀኛቸውን በማከራከር የሥር የይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት ወሳኔ በማጽናት ወስኗል። የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ለማስለወጥ ነው።

የአሁን አመልካች የካቲት 11 ቀን 2011 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ፡ በዚህ ጉዳይ የከተማው ሰበር ሰሚ ችሎት ከዚህ ቀደም በሰጠው ወሳኔ ጭብጥ በመያዝ ወደ ሥር ፍ/ቤት ሲመለስ ጥቅምት 11 ቀን 1977 ዓ.ም የተሰጠው የኑዛዜ ወራሽነት ማስረጃ ሊሰረዝ ይገባል በማለት የአሁን ተጠሪዎች ያቀረቡት አቤቱታ ላይ አከራክሮ ወሳኔ እንዲሰጥ የሚል ሆኖ የሥር የይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት ከዚህ ወጭ በመወጣት ተጠሪዎች ከኑዛዜ ተጠቃሚዎች ጋር እኩል እንዲካፈሉ በማለት የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት ስለሆነ ወድቅ እንዲደረግልን በማለት አመልክቷል።

የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን በማየት፡በዚህ ጉዳይ የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች ኑዛዜው ተጠሪዎችን ከወርስ ነቅሏል እና ንብረቱን እኩል እንዲካፈሉ በማለት የመወሰን ስልጣን ያለው መሆን አለመሆኑን፤ ለመመርመር ሲባል የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል በማለት ተጠሪዎች መልስ እንዲሰጡ ባዘዘው መሰረት በ22/9/2011 ዓ.ም በተጻፈ መልስ፡ በዚህ ጉዳይ የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች ሟች ያደረጉት ኑዛዜ የመጀመሪያ ደረጃ ወራሾች የሆኑትን ተጠሪዎች ከወርስ የነቀለ መሆኑን በማየት ከኑዛዜ ተጠቃሚ ጋር እኩል እንዲካፈሉ በማለት ለመወሰን ስልጣን ያላቸው ስለሆነ ወሳኔው እንዲጸናልን አቤቱታው ወድቅ እንዲደረግልን በማለት በዝርዝር ተከራክሯል። የአሁን አመልካች የመልስ መልስ አቅርቧል።

እንደሚታወቀው የአ.ፌ.ዴ.ሪ. ሕገ መንግስት የፌዴራል ጉዳዮች፣ ለሌላ በሕግ የዳኝነት ስልጣን ለተሰጠው አካል እስካልተሰጠ ድረስ፣ በዳኝነት የማየት ስልጣን የፌዴራል ፍ/ቤቶች መሆኑን ይደነግጋል። ይህን የሕገ መንግስቱን ድንጋጌ ተከትሎ ደግሞ የፌዴራል ፍ/ቤቶች አዋጅ ቁጥር

25/1988 መሰረት የፌዴራል ፍ/ቤቶች የፍትህ ብሔርም ሆነ የወንጀል ጉዳዮችን የዳኝነት ስልጣን በዝርዝር ተመልክቶ እናገኛለን።

በሌላ በኩል በኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ሕገ መንግስት የአዲስ አበባ ከተማ በተመለከተ የተደነገገውን ተከትሎ የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች የፍትህ ብሔርም ሆነ የወንጀል/የደንብ መተላለፍ ዳኝነት ስልጣን በተሻሻለው የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ቻርተር ላይ ተመልክቶ እናገኛለን። የተሻሻለው የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ቻርተር አዋጅ ቁጥር 361/1995 በአንቀጽ 10 [1፣ መ] መሰረት ካደራጃቸው አካላት መካከል የከተማው የዳኝነት አካላት እንደሆነ ያመለክታል። በዚህ አዋጅ አንቀጽ 41 መሰረት ደግሞ የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች የዳኝነት ስልጣን ተደንግጓል። እንዲሁም የተሻሻለው የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ቻርተር አዋጅ ለማሻሻል የወጣ አዋጅ ቁ.408/1996 አንቀጽ 2 [1] መሰረት የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች የወራሽነት፣ የባልና ሚስትነት፣ የሞግዚትነት እና የምስክር ወረቀት ለማግኘት የሚቀርብ አቤቱታ ለማየት ስልጣን እንዳላቸው ይደነግጋል። የዚህ ድንጋጌ እንግሊዘኛ ቅጂ ደግሞ “The Addis Ababa City Courts shall have jurisdiction over application for certificates of succession, marriage and guardianship” በማለት ይደነግጋል። ይህ ማለት የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች የወራሽነት የምስክር ወረቀት፣ የባልና ሚስትነት የምስክር ወረቀት፣ የሞግዚትነት የምስክር ወረቀት ለማግኘት የሚቀርብ አቤቱታ ለማየት የሥራ-ነገር ስልጣን እንዳላቸው ያስገነዝባል። የወራሽነት የምስክር ወረቀት ደግሞ በሕግ ወራሽ የሆነውን እና የኑዛዜ ወራሽ የሚያካትት መሆኑ ግልጽ ነው። ከዚህ ጋር ተያይዞ መታየት ያለበት ጉዳይ የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች በአዋጁ አንቀጽ 2 [1] ሥር የተመለከተውን የምስክር ወረቀት ለመስጠት ስልጣን ያላቸው ከሆነ፣ እነዚህ የምስክር ወረቀቶች እንዲሰረዝ የሚቀርበውን አቤቱታ ተቀብሎ ተከራካሪ ወገኖችን አከራክሮ ሰምቶ ወሳኔ ለመስጠት የሰራ-ነገር ስልጣን አለው ወይስ የለውም? የሚለው ነጥብ ነው።

በዚህ ረገድ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ.መ.ቁ.105211 ጥቅምት 1 ቀን 2008 ዓ.ም በሰጠው ወሳኔ የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤት የሰጠውን የወራሽነት የምስክር ወረቀት በመቃወም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.358 መሰረት የሚቀርበውን የመቃወሚያ አቤቱታ በማየት የማስረጃውን ትክክለኛ እና ህጋዊነት በማረጋገጥ ወሳኔ ለመስጠት ስልጣን ያላቸው አዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች መሆናቸውን አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቶበታል። በሌላ በኩል የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ.መ.ቁ.75560 ሐምሌ 26 ቀን 2004 ዓ.ም በሰጠው ወሳኔ የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች የባልነት ወይም የሚስትነት ማስረጃ በተመለከተ የቀረበውን ጥያቄ ትክክለኛነቱን እና ሕጋዊነቱን በማረጋገጥ በማስረጃነቱ ወሳኔ [Declaratory Judgment] ከመስጠት ወጪ ማስረጃው የተሰጠበትን ወሳኔ መሰረት በማድረግ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.358 መሰረት የተቃወሞ አቤቱታ በመቀበልና የጋብቻ መኖር አለመኖርንና ሌሎች ተያያዥነት ያላቸውን ክርክሮችን ለማስተናገድ የሥራ-ነገር ስልጣን የላቸውም፣ የጋብቻ መኖር ያለመኖር ውስብስብ

ያልሆነ ክርክር የሚቀርብበት ሳይሆን ክርክር ተደርጎበት ዉስብስብ የህግ ጥያቄ ምላሽ የሚሰጥበት በመሆኑ የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች ጉዳዩን ለማየት ስልጣን የላቸዉም በማለት አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቷል።

እንዲሁም ይህ ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ.መ.ቁ.172282 የካቲት 27 ቀን 2012 ዓ.ም በሰጠዉ አስገዳጅ የህግ ትርጉም የሞግዚትነት የምስክር ወረቀት መሰጠቱን በመቃወም፣ ማስረጃዉ እንዲሰረዝ የሚቀርብ አቤቱታ ሲታይ አስቀድሞ ማስረጃዉን የወሰደዉ እና ማስረጃዉ እንዲሰረዝልኝ በማለት አቤቱታ ባቀረበዉ ሰዉ መካከል ከልጆች አስተዳደግ ጋር በተያያዘ የፍትሐብሔር ስነ ስርዓት ሕግ እና አግባብነት ካላቸዉ ከአለም አቀፍ ሰነዶችና ኢትዮጵያ ተቀብላ ካጸደቀቻቸዉ እነዚህ የቃልኪዳን ሰነዶች እና የሀገራችን ሕጎች መሰረት ሙሉ ክርክርን ማድረግንና አግባብነት ባለዉ ማስረጃ ጉዳዩን አጣርቶ መወሰንን የሚጠይቅ ጉዳይ ነዉ። የሞግዚትነት የምስክር ወረቀት ይሻርልኝን ጥያቄ በዚህ አግባብ ክርክርን በመምራትና አግባብነት ካላቸዉ ሕጎች አንጻር ሰፊና ዉስብስብ ክርክር ተደርጎ እና ተገቢ የሆነ የማግራት ሂደት ተካሂዶ መወሰንን የሚጠይቅ መሆኑን የሚያስገነዝብ ነዉ። በመሆኑም የሞግዚትነት የምስክር ወረቀት እንዲሻርልኝ በማለት የሚቀርብ አቤቱታን ተቀብሎ ተከራካሪ ወገኖችን ሰምቶ አከራከሮ አግባብነት ካላቸዉ የህግ ድንጋጌዎች አንጻር አጣርቶ መርምሮ ዉሳኔ ለመስጠት የሥረ-ነገር ስልጣን ያላቸዉ የፌዴራል ፍ/ቤቶች እንጂ የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች አይደሉም በማለት መወሰኑን መገንዘብ ተችሏል።

በዚህ መሰረት አሁን ወደ ተያዘዉ ጉዳይ ስንመለስ የአሁን ተጠሪዎች የአዲስ አበባ ከተማ የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ሟች አቶ ሙሉጌታ ጉዲሳ ጥቅምት 11 ቀን 1977 ዓ.ም አድርገዋል የተባለዉ ኑዛዜ መሰረት በማድረግ የአሁን አመልካች የሟች የኑዛዜ ወራሽነት በማረጋገጥ የኑዛዜ ወራሽነት የምስክር ወረቀት መሰጠቱን በመቃወም የምስክር ወረቀቱ እና ዉሳኔዉ እንዲሰረዝላቸዉ ማመልከታቸዉን ከግራ ቀኛቸዉ ክርክር መረዳት ተችሏል። ይህ ጥያቄ ደግሞ ለክርክር መነሻ የሆነዉ ኑዛዜ የህጉን ፎርማሊቲዎችን አሟልቶ የተደረገ ነዉ ወይስ አይደለም? ኑዛዜዉ በሕጉ የተመለከተዉን መስፈርቶችን አሟልቶ የተደረገ እንደሆነ የሟች ወደ ታች የሚቆጠሩ ተወላጆችን ከዉርስ ነቅሏል ወይስ አልነቀለም? ዉጤቱስ ምን ይሆናል? የሚሉትን የክርክር ጭብጦችን የሚያስነሳ መሆኑን ማየት ይቻላል። ይህ ከሆነ ደግሞ ከግራ ቀኛቸዉ የሚቀርበዉን ሰፊና ዉስብስብ ክርክሮችን መሰረት በማድረግ፣ የፍትሐብሔር ሕጉን ኑዛዜን የሚመለከቱትን ድንጋጌዎች መሰረት በማድረግ የሚቀርበዉን ክርክር ሰምቶ አጣርቶ መርምሮ ዉሳኔ መስጠትን የሚመለከት ጉዳይ ነዉ። በመሆኑም የኑዛዜ ወራሽነት የምስክር ወረቀት ይሰረዝልን ጥያቄ ሰፊና ዉስብስብ ክርክሮች ተደርጎ፣ በሕጉ አግባብ ተገቢ ማግራትና ምርመራ ተደርጎበት ዉሳኔ የሚሰጥበት ነዉ እንጂ የምስክር ወረቀቱን ለማግኘት ከሚቀርብ አቤቱታ ጋር ተመሳሳይነት ያለዉ ሆኖ አይገኝም። በመሆኑም የኑዛዜ ወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰረዝልኝ በማለት

የሚቀርበውን አቤቱታ መርምሮ ወሳኔ ለመስጠት የሥራ-ነገር ስልጣን ያላቸው የፌዴራል ፍ/ቤቶች ናቸው እንጂ የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች አይደሉም ብለናል።

ሲጠቃለል የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች በሰጡት ወሳኔ የኑዛዜ ወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰረዝልን በማለት የሚቀርበውን አቤቱታ ተቀብሎ የግራ ቀኞቹውን ሙሉ ክርክር ሰምቶ አግባብነት ካላቸው የሕግ ድንጋጌዎች አንጻር አጣርቶ መርምሮ ወሳኔ ለመስጠት የሥራ-ነገር ስልጣን ያላቸው የፌዴራል ፍ/ቤቶች እንጂ የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች አይደሉም በማለት የአሁን ተጠሪዎች ያቀረቡትን አቤቱታ ወድቅ በማድረግ መወሰን ሲገባቸው የሰጡት ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ የሚከተለው ተወስኗል።

ው ሳ ኔ

1. የአዲስ አበባ ከተማ የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ.2586/01 በ26/8/2010 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ እና የአዲስ አበባ ከተማ ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት በመ.ቁ.28443 በ20/11/2010 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ እና የአዲስ አበባ ከተማ ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ.28837 ጥር 21 ቀን 2011 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመባቸው ስለሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348 [1] መሰረት ተሸሯል።
2. የኑዛዜ ወራሽነት የምስክር ወረቀት እንዲሰረዝልኝ በማለት የሚቀርበውን አቤቱታ ተቀብሎ ግራ ቀኞቹውን አከራክሮ ሰምቶ እና በሕጉ አግባብ ተገቢውን ማጣራትና ምርመራ በማድረግ ወሳኔ ለመስጠት የሥራ-ነገር ስልጣን ያላቸው የፌዴራል ፍ/ቤቶች እንጂ የአዲስ አበባ ከተማ ፍ/ቤቶች አይደሉም። የአሁን ተጠሪዎች ለአሁን አመልካች የተሰጠው የኑዛዜ ወራሽነት የምስክር ወረቀት ሊሰረዝልን ይገባል የሚሉበት ሕጋዊ ምክንያት ያላቸው እንደሆነ አቤቱታቸውን ስልጣን ላለው ፍ/ቤት ከማቅረብ ይህ ወሳኔ አያግዳቸውም ብለናል።
3. የዚህ ወሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍ/ቤቶች ይድረስ።
4. ግራ ቀኞቹ በዚህ ችሎት የደረሰባቸውን ወጪና ኪሳራ የየራሳቸውን ይቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ፅ/ወ

የሰ.መ.ቁ.230167

ሐምሌ 28/2014 ዓ.ም

ዳኞች፡ እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡-የአዲስ አበባ ፖሊስ ኮሚሽን

ተጠሪዎች፡- 1. ሙሉጌታ መንግስት

2. ካሳሁን መኳንንት

3. ዮሐንስ ጌታቸው

አመልካች 1ኛ ተጠሪን በተመለከተ በዚህ መዝገብ ላይ፤ እንዲሁም 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎችን አስመልክቶ እንደቅደም ተከተላቸው በሰ/መ/ቁ/230168 እና 230169 ላይ የሰበር አቤቱታ ያቀረበ ቢሆንም በሶስቱም መዝገቦች ላይ የቀረበው የሰበር ቅሬታ ነጥብ ተመሳሳይ በመሆኑ ሶስቱም መዝገቦች ቀድሞ በተከፈተው በዚህ መዝገብ ላይ ተጣምረው ተመርምረው ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

በሶስቱም መዝገቦች ላይ የቀረበው ጉዳይ ተገድዶ የመያዝ ህጋዊነትን ለማረጋገጥ የቀረበ አቤቱታን የሚመለከት ነው። ጉዳዩ ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ሊቀርብ የቻለውም የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ተገድዶ የመያዝ ህጋዊነትን ለማረጋገጥ የሚቀርብን አቤቱታ ተቀብሎ የማየት የሥረ ነገር ሥልጣን ያለው መሆኑን መርምሮ ለመወሰን ነው።

ክርክሩ የተጀመረው የአሁን ተጠሪዎች በተናጠል ለፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ባቀረቡት አካልን ነፃ ማውጣት አቤቱታ ነው። የአቤቱታቸው ፍሬ ቃልም በአሁን አመልካች አቤቱታ አቅራቢነት ለወንጀል ምርመራ በሚል የጊዜ ቀጠሮ ተሰጥቶባቸው የተጠረጠሩበት ወንጀል ሲጣራ ከቆየ በኋላ አመልካች በድጋሚ ያቀረበው የተጨማሪ የምርመራ ጊዜ ይሰጠኝ አቤቱታ

ውድቅ የተደረገ ቢሆንም አመልካች ከህግ አግባብ ውጭ አስሮ ያቆያቸው መሆኑን በመግለፅ ድርጊቱ ህገ ወጥ ነው ተብሎ ከእስር እንዲለቀቁ የሚጠይቅ ነው።

አመልካች በበኩሉ ፍርድ ቤቱ የቀረበውን አቤቱታ ተቀብሎ ለማየት የዳኝነት የሥረ ነገር ስልጣን የለውም የሚል መቃወሚያ እና ተጠሪዎች በእስር የቆዩት በህግ አግባብ ነው የሚልባቸውን ምክንያቶች ጠቅሶ አቤቱታው ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክሯል።

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 1234/2013 መሰረት ተገድዶ የመያዝን ህጋዊነት ማጣራት የፌዴራል ፍርድ ቤቶች የዳኝነት ስልጣን ሲሆን ስልጣኑም ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በአዋጁ አንቀፅ 11 ስር በዝርዝር በተሰጠ የፍትህ ብሔር ስልጣን ውስጥ አልተጠቀሰም፤ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ባልተሰጠ የፌዴራል ጉዳይ ላይ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የመጀመሪያ የዳኝነት ስልጣን ያለው ስለመሆኑ በአዋጁ አንቀፅ 14 ስር ተመልክቷል የሚል እና ሌሎች ምክንያቶችን ጠቅሶ ጉዳዩን የማየት ስልጣን አለኝ በሚል መቃወሚያውን በብይን ውድቅ አድርጓል። የተጠሪዎችን በእስር የመቆየት ህጋዊነትንም አስመልክቶ የግራ ቀኙን ክርክር ከመረመረ በኋላ እስሩ ህገ ወጥ ነው በሚል ተጠሪዎች በዋስትና ከእስር እንዲለቀቁ ወስኗል። አመልካች ይህንኑ በመቃወም ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረበው የይግባኝ አቤቱታ ተቀባይነት አላገኘም።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም በዚሁ ጉዳይ ላይ ነው። አመልካች በሶስቱም መዝገቦች ላይ በተለያዩ ቀን በፃፋቸው የሰበር አቤቱታዎች በስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያላቸውን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሶ በዚህ ችሎት እንዲታረምለት ጠይቋል። በሶስቱም መዝገቦች ላይ አመልካች ያቀረባቸው የሰበር አቤቱታዎች ተመርምረው ከላይ በዚህ ፍርድ መግቢያ ላይ የተመለከተውን ነጥብ ለማጣራት ሲባል ጉዳዩ ለሰበር ክርክር ያስቀርባል በመባሉ ግራ ቀኙ በፅሁፍ እንዲከራከሩ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና መሰረታዊ የክርክሩ ይዘት ጠቅለል ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመሰል ችሎቱም በሰበር አጣሪው ችሎት ሊጣራ ይገባዋል ተብሎ የተያዘውን ነጥብ ከግራ ቀኙ ክርክር፤ ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ሕጎች ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

ከክርክሩ አመጣጥ መገንዘብ እንደሚቻለው የግራ ቀኙ ክርክር ከፍርድ ቤት የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣንን ጋር የተያያዘ ነው። የዳኝነት የሥረ ነገር ስልጣን አንድን በፍርድ ቤት የቀረበ ክርክርን አይቶ የመወሰን የዳኝነት ችሎታን የሚመለከት ነው። የዳኝነት የሥረ ነገር ስልጣን የሚመነጨው በዋናነት ከጉዳዩ ዓይነት እና ለክርክር ምክንያት ከሆነው የገንዘብ መጠን ነው። ከጉዳዩ ዓይነት

የሚመነጭ የዳኝነት ሥረ ነገር ስልጣን ማለት ተለይተው የታወቁ ጉዳዮችን አስመልክቶ የሚነሱ ክርክሮችን የመዳኘት ስልጣን በህግ ተለይቶ ለአንድ ፍርድ ቤት ሲሰጥ ማለት ነው። ለክርክር ምክንያት ከሆነው የገንዘብ መጠን የሚመነጨው የዳኝነት ስልጣን ደግሞ በገንዘብ ሊተመን የሚችልን ጉዳይ መሰረት አድርጎ የሚኖር ስልጣን ማለት ነው።

በዚህ አግባብ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 1234/2013 የፌዴራል መንግስቱን ፍርድ ቤቶች በሶስት ደረጃ ካዋቀረ በኋላ ፍርድ ቤቶቹ በወንጀልም ሆነ በፍትሐ ብሔር በወል እና በተናጠል ስለሚኖራቸው የዳኝነት የሥረ ነገር ሥልጣን በዝርዝር አስቀምጧል። የፌዴራል ፍርድ ቤቶች የፍትሐ ብሔር የዳኝነት ስልጣን በአዋጁ አንቀፅ 5 ስር ዘርዘሯል። በእነዚህ የፌዴራል መንግስቱ ፍርድ ቤቶች የዳኝነት ሥልጣን ስር ከሚሸፈኑ የፍትሐ ብሔር ጉዳዮች ውስጥ በሶስቱም ደረጃ ያሉት ፍርድ ቤቶች የሚኖራቸው የመጀመሪያ ደረጃ እና የይግባኝ ስልጣን በአንቀፅ 10፣ 11 እና 14 ስር በተናጠል ተመልክተዋል።

በአዋጁ መሰረት የፍትሐ ብሔር ጉዳይን አስመልክቶ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የተሰጠውን የመጀመሪያ ደረጃ የዳኝነት ስልጣን በሁለት ከፍሎ ማየት ይቻላል። የመጀመሪያ በክርክሩ የገንዘብ መጠን ተለይቶ የተሰጠ ሲሆን ሌላኛው ደግሞ በጉዳይ ዓይነት ተለይቶ የተሰጠ የዳኝነት ስልጣን ነው። ከክርክሩ የገንዘብ መጠን አንፃር የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በፌዴራል ፍርድ ቤቶች የዳኝነት ሥረ ነገር ሥልጣን ሥር በሚሸፈኑ እና ግምታቸው ከብር 10,000,000(አስር ሚሊዮን ብር) በላይ በሆኑ ማናቸውም የፍትሐ ብሔር ጉዳይ ላይ የመጀመሪያ ደረጃ የዳኝነት ስልጣን ያለው ስለመሆኑ በአዋጁ አንቀፅ 11(1) ስር ተመልክቷል። ከጉዳዩ ዓይነት አኳያ ደግሞ ለፍርድ ቤቱ የተሰጠው የዳኝነት ስልጣን በአዋጁ አንቀፅ 11(2) እና (3) ስር ተመልክቷል። በጉዳይ ዓይነት ለፍርድ ቤቱ ተለይተው የተሰጡት የዳኝነት ስልጣናት በአዋጁ አንቀፅ 5(1ሀ) እስከ (ሠ)) ስር የተመለከቱት ጉዳዮች፣ በህግ በሚወሰን መሰረት የሚቀርብ በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመታየት ላይ ያለን የክስ ይዛወርልኝ ጉዳይ፣ እንዲሁም በፍርድ ታይተው ሊወሰኑ በሚችሉ በህግ መንግስቱ ምዕራፍ ሶስት ስር የተመለከቱት መሰረታዊ መብቶች እና ነፃነቶች ለማስከበር የሚቀርብን አቤቱታ ነው። በዚህ መልኩ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በግልፅ ያልተሰጠ የዳኝነት ስልጣን የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ስልጣን ስለመሆኑ ከአዋጁ አንቀፅ 11፣ እና 14 ድንጋጌዎች አቀራረብ እና የቃላት አጠቃቀም መገንዘብ ይቻላል።

ወደተያዘው ጉዳይ ስንመለስ የቀረበው ክርክር ተገድዶ የመያዝን ህጋዊነት ለማረጋገጥ የሚቀርብን አቤቱታ የሚመለከት ነው። በዚህ መልኩ የሚቀርብ አቤቱታ በፌዴራል ፍርድ ቤቶች የዳኝነት የሥረ ነገር ሥልጣን ስር የሚሸፈን ስለመሆኑ በአዋጁ አንቀፅ 5(1(ኘ)) ደንግጓል። ይህ ዓይነት ጉዳይ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በጉዳይ ዓይነት ተለይተው በተሰጡት የመጀመሪያ ደረጃ

የዳኝነት የሥረ ነገር ሥልጣን ስር በግልፅ አልተመለከተም። በእርግጥ ከህግ አግባብ ውጭ ያለመታሰር መብት በህገ መንግስቱ ምዕራፍ ሶስት ውስጥ ህገ መንግስታዊ ጥበቃ ከተደረገላቸው መሰረታዊ መብቶች ውስጥ አንዱ ስለመሆኑ የህገ መንግስቱ አንቀፅ 17 ድንጋጌ ያስገነዝባል። በአዋጁ አንቀፅ 11(3) መሰረት በህገ መንግስቱ ምዕራፍ ሶስት ስር የተመለከቱትን መሰረታዊ መብቶች እና ነፃነቶችን አስመልክቶ የሚቀርቡ ጉዳዮችን የማየት የዳኝነት ስልጣን የተሰጠው ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመሆኑ ተገድዶ የመያዝ ህጋዊነትን ለማረጋገጥ የሚቀርብ አቤቱታ መቅረብ ያለበት ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ነው ሊባል ይችላል ይሆናል። ሆኖም ህግ አውጪ አካልን ነፃ የማውጣት ጉዳይ በአዋጁ አንቀፅ 11(3) ማዕቀፍ ውስጥ እንዲታይ ሀሳብ ቢኖረው ኖሮ በህገ መንግስቱ ምዕራፍ ሶስት ስር ጥበቃ ከተደረገላቸው በርካታ መሰረታዊ መብቶች እና ነፃነቶች ውስጥ ነጥሎ እራሱን በቻለ አንቀፅ መደንገግ አያስፈልገውም ነበር።

በአዋጁ አንቀፅ 11(3) ስር የተመለከተው ሀሳብ ቀደም በነበሩት ህጎች ውስጥ ያልነበረ እና አዋጁ ካስተዋወቃቸው አዳዲስ ሀሳቦች ውስጥ አንዱ ነው። ሀሳቡ አዲስ እንደመሆኑ መጠን በአተገባበር ረገድ በርካታ ውስብስብ እና እንግዳ የሆኑ ነገሮች ሊፈጠሩ እንደሚችሉ ይጠበቃል። እንዲህ ዓይነት ጉዳይ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት እንዲታይ የተፈለገበት አንዱ ምክንያትም ይኸው ሊሆን እንደሚችል ይታመናል። በአንፃሩ ተገድዶ የመያዝ ህጋዊነትን ለማረጋገጥ የሚቀርብ አቤቱታ በህገ መንግስቱ ጥበቃ ከተደረገላቸው መሰራዊ መብቶች እና ነፃነቶች ውስጥ አንዱ ቢሆንም አዋጅ ቁጥር 1234/2013 ከመውጣቱ በፊትም ቢሆንም በፍርድ ቤት በዳኝነት ሲታይ የነበረ እና የተለመደ ጉዳይ በመሆኑ ያን ያክል ውስብስብነት ያለው አይደለም። ከዚህ አንፃር በአዋጁ አንቀፅ 11(3) ስር የተመለከተው አዲስ ሀሳብ በአዋጁ አንቀፅ 5(1(ፕ)) ውጭ ያሉትን በህገ መንግስቱ ምዕራፍ ሶስት ስር የተመለከቱትን እና በፍርድ ሊያልቁ የሚችሉ መሰረታዊ መብቶች እና ነፃነቶችን ለማመልከት እንደሆነ መገንዘብ ይቻላል። ተገድዶ የመያዝ ህጋዊነትን የማረጋገጥ ጉዳይ አስመልክቶ የዳኝነት ስልጣኑ ተለይቶ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያልተሰጠ በመሆኑ በአዋጁ አንቀፅ 11(1) እና 14 መሰረት የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ስልጣን ነው።

በመሆኑም የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ተገድዶ የመያዝ ህጋዊነትን ለማረጋገጥ የሚቀርብ አቤቱታን የማየት የዳኝነት ስልጣኑ የእኔ ነው ማለቱ በህጉ አግባብ በመሆኑ የሚነቀፍበት መሰረታዊ የህግ ስህተት የለውም። የአቤቱታውን ጭብጥ አስመልክቶም የተጠሪዎች እስር ህገ ወጥ ስለመሆኑ በፍሬ ነገር ደረጃ አረጋግጦ የወሰነ በመሆኑ በውሳኔው ላይ የተፈፀመ መሰረታዊ የህግ ስህተት አልተገኘም። ስለሆነም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/208998፣ 208670 እና 208669 እንደቅደም ተከተላቸው ሰኔ 27/2014 እና ሰኔ 23/2014 ዓ.ም የሰጠው ብይን እና ውሳኔ፣ ይህንን በማፅናት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በፍ/መ/ቁ/293599፣ 293581 እና 293561 ላይ ሰኔ 28/2014 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል፡፡

2. በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 1234/2013 መሰረት ተገድዶ የመያዝን ህጋዊነት ለማረጋገጥ የሚቀርብን አቤቱታ ተቀብሎ የማየት የመጀመሪያ ደረጃ የዳኝነት ስልጣን ያለው የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ነው፡፡

ትዕዛዝ

1. የዚህ ፍርድ ግልጻዎ ከሰ/መ/ቁ/230168 እና 230169 ጋር ይያያዝ፡፡
2. በሶስቱም መዝገቦች ላይ ተሰጥቶ የነበረው የእግድ ትዕዛዝ ተነስቷል፡፡ ይጻፍ፡፡
3. መዝገቡ ተዘግቷል፡፡ ይመለስ፡፡

ንግድና ኢንቨራንሽን

የሰ/መ/ቁ.177907

መጋቢት 24 ቀን 2012 ዓ.ም

ዳኞች፡-ብርሀኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሀኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች- ሕብረት ኢንሹራንስ ኩባንያ አ.ማ

ተጠሪ- ሚካኤል አባተ ሕንፃ ተቋራጭ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ መድን ሰጪ ለሦስተኛ ወገን የከፈለውን ካሳ ከመድን ገቢው ለማስመለስ በሚቀርብ ክስ ላይ ተፈጻሚነት የሚኖረውን ይርጋ እና አቆጣጠሩን የሚመለከት ነው። ክርክሩ የጀመረው በፌደራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት ሲሆን፣ አመልካች ከሳሽ ተጠሪ ደግሞ ተከሳሽ በመሆን ተከራክረዋል።

አመልካች ባቀረበው ክስ ንብረትነቱ የተጠሪ የሆነው የሰሌዳ ቁጥሩ ኮድ 3-35810 ኢት የሆነ ተሽከርካሪ ተገቢ ባልሆነ የመንጃ ፍቃድ ሲሸከረከር በፈፀመው ጥፋት በሌላ ሶስተኛ ወገን በሆነው የሰሌዳ ቁ. ኮድ 2-A24910 በሆነ አሽከርካሪና ግለሰብ ላይ ጉዳት ያደረሰ ሲሆን አመልካች ለተጠሪ በገባው የሶስተኛ ወገን የመድን ሽፋን ግዴታ መሠረት ጉዳት የደረሰበትን ተሽከርካሪ ያስጠገና ለደረሰው የአካል ጉዳትም ካሳ በድምሩ ብር 92,987.4 መክፈሉን ጠቅሶ ይህንኑ ገንዘብ ተከሳሽ ከወጪና ኪሳራ ጋር እንዲከፍል እንዲወስንለት ዳኝነት ጠይቋል። ተጠሪ በበኩሉ ክሱ የቀረበው ጉዳቱ ከደረሰ ከሁለት ዓመት በኋላ በመሆኑ በይርጋ ይታገዳል የሚል የመጀመሪያ መቃወሚያ በማቅረቡ ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው ፍርድ ቤት በመቃወሚያው ላይ ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ ከሳሽ ክሱን ያቀረበው ለክርክሩ መነሻ የሆነው ጉዳይ ከተፈጠረ ከሁለት ዓመት በኋላ በመሆኑ በንግድ ህጉ አንቀፅ 674 መሠረት በይርጋ ይታገዳል በማለት ብይን ሰጥቷል። ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትም መዝገቡን አስቀርቦ ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ የስር ፍርድ ቤትን ወሳኔ በማፅናት ወስኗል።

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ከላይ የተጠቀሱትን የስር ፍ/ቤቶች ውሳኔዎች በመቃወም ለማስለወጥ ሲሆን፣ አመልካች በቀን 22/09/2011 ዓ.ም በተፃፈ 03 ገፅ የሰበር አቤቱታ በስር ፍ/ቤቶች ተፈፅመዋል ያላቸውን ስህተቶች በመዘርዘር እንዲታረሙለት ጠይቋል። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘትም በአጭሩ በስር ፍ/ቤት ባቀረብነው ክስ ድርጊቱ በሰው አካልና በንብረት ላይ ጉዳት ማድረስ ስለሆነ በወንጀል የሚያስቀጣ በመሆኑ በፍትሐ ብሔር ህጉ መሠረት የይርጋው ዘመን አምስት ዓመት ቢሆንም በተፈፀመው ድርጊት ምክንያት የመጨረሻውን የካሳ ክፍያ ከተፈፀመበት 12/11/2009 ዓ.ም ጀምሮ የተሻሻለው ክስ እስከቀረበት ጊዜ ድረስ አንድ አመት እንኳ አልሞላውም። የይርጋ ጊዜው ሊቆጠር የሚገባውም አደጋው ከደረሰበት ጊዜ ጀምሮ ሳይሆን ካላውን ከከፈልንበት ጊዜ አንስቶ መሆን አለበት። በዚህ ረገድ የስር ፍ/ቤቶች መሠረታዊ የሆነ የህግ ስህተት ነው የሚል ነው።

ጉዳዩም በሰበር አጣሪ ችሎት ተመርምሮ በግራ ቀኙ መካከል ላለው ክርክር ተፈፃሚነት ያለው የንግድ ህጉ አንቀፅ 674 ነው? ወይስ የፍ/ህ/ቁ 2143 ነው? የሚለው መጣራት አለበት በሚል ታምኖበት ለዚህ ሰበር ችሎት እንዲቀርብ ተደርጓል። በዚህም መሠረት ተጠሪ በጠበቃው አማካኝነት በቀን 23/03/2012 የተፃፈ መልሱን ያቀረበ ሲሆን የመልሱ ይዘትም አመልካች ለፈፀመው የካሳ ክፍያ ተጠሪ ወጪውን እንዲተካለት የጠየቀው ግንቦት 27 ቀን 2007 ዓ.ም ሲሆን ተጠሪ ወጪውን እንደማይተካ በግንቦት 29 ቀን 2007 ዓ.ም አሳውቋል። በዚህም ምክንያት ተጠሪ በስር ፍ/ቤት ክስን ያቀረበው ሰኔ 22 ቀን 2009 ዓ.ም ስለመሆኑ በስር ፍ/ቤት በማስረጃ የተረጋገጠ ጉዳይ ነው። በሌላ በኩል በአመልካችና በተጠሪ መካከል ያለው የኢንፎርሜሽን ወል ስምምነት ሲሆን ይህንን መሰረት አድርጎ ለሚቀርብ ክስ ተፈፃሚነት የሚኖረው የንግድ ህጉ እንጂ የፍትሐ ብሔር ህጉ አይደለም የሚል ነው። አመልካችም በሰጠው የመልስ መልስ የሰበር አቤቱታውን በሚያጠናክር መልኩ ተከራክሯል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተገለፀውን ሲመስል ይህ ችሎትም የአመልካችን የሰበር አቤቱታ በሰበር አጣሪ ከተያዘው ጭብጥና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መዝገቡን እንደሚከተለው መርምሮታል። እንደመረመረውም አመልካች የሰሌዳ ቁጥሩ 3-35810 ኢት ሆኖ ንብረትነቱ የአሁኑ ተጠሪ በሆነው ተሽከርካሪ በፈጸመው ጥፋት በሦስተኛ ወገን ላይ ለሚደርስ አደጋ የመድን ሽፋን መስጠቱ አላከራከረም። አመልካች በዚህ ተሽከርካሪ ምክንያት በ3ኛ ወገን ላይ ለደረሰ ጉዳት ካላ ከከፈለ በኋላ በተጠሪ ላይ ባቀረበው ክስ ለጠየቀው ዳኝነት መሠረት ያደረገው ጉዳቱ የደረሰው ተገቢ ባልሆነ መንጃ ፍቃድ በያዘ አሽከርካሪ ምክንያት መሆኑን እና ይህም ሲሆን በአዋጅ ቁጥር 799/2005 መሠረት ከተጠሪ የማስመለስ መብት ያለው መሆኑን በመጥቀስ ነው። ለጉዳቱ መንስኤ የሆነው አደጋ የደረሰው በ17/05/2007 ዓ.ም መሆኑ፣ አመልካች ክፍያውን ለሦስተኛ ወገን የፈጸመው ሐምሌ 12 ቀን 2008 ዓ.ም መሆኑ እንዲሁም ክስ የቀረበው ሰኔ 22 ቀን 2009 ዓ.ም ስለመሆኑ በግራ ቀኝ የታመነ ነው። ከፍ ሲል እንደተመለከተው የስር ፍርድ ቤቶች የተጠሪን የመጀመሪያ መቃወሚያ በመቀበል የአመልካችን ክስ በይርጋ ወድቅ በማድረግ ለሰጡት ውሳኔ

መሠረት ያደረጉት አደጋዉ ከደረሰበት ቀን ጀምሮ ክሱ እስከቀረበበት ቀን ድረስ ያለዉ ጊዜ ሲቆጠር ከሁለት ዓመት በላይ መሆኑን በንግድ ህጉ አንቀጽ 674 (1) ላይ የተመለከተዉን ድንጋጌ በዋቢነት በመጥቀስ ስለመሆኑ ከዉሳኔዎቹ ይዘት የምንገነዘበዉ ነዉ።

በተሽከርካሪ አደጋ በሦስተኛ ወገኖች ላይ ለሚደርስ ጉዳት የሚሰጥ የመድን ሽፋን የሚመነጨዉ በመድን ሰጭዉና በመድን ገቢዉ መካከል በሚደረግ የመድን ዉል ፖሊሲ መነሻ ቢሆንም በተሽከርካሪ አደጋ በሦስተኛ ወገን ላይ ለሚደርስ አደጋ የመድን ሽፋን ለመስጠት በወጣ አዋጅ ቁጥር 799/2005 በተዘረጋዉ ስርዓት መሰረት በመድን ዉሉ ተዋዋይ ወገን ያልሆኑ አደጋ የደረሰባቸዉ ሦስተኛ ወገኖች በሽፋኑ ተጠቃሚ እንዲሆኑ የሚያደርግ ግንኙነት መፈጠሩን መገንዘብ የሚቻል ነዉ። በዚህ አግባብ ምንም እንኳን ግራ ቀኝ የመድን ዉሉ ተዋዋዮች ቢሆኑም ከዉሉ ተጠቃሚዎች ሦስተኛ ወገኖች ጭምር በመሆናቸዉ የመድን ዉል ፖሊሲዉ እና አዋጅ ቁጥር 799/2005 የሦስትዮሽ ግንኙነትን እንዳቋቋመ መረዳት ያስፈልጋል። አመልካች በተጠሪ ላይ ክሱን የመሰረተዉ የመድን ዉሉን እና በአዋጅ ቁጥር 799/2005 መሰረት በማድረግ በመሆኑ ግንኙነታቸዉ በመድን ዉል ላይ የተመሰረተ በመሆኑ ለጉዳዩ አግባብነት የሚኖረዉ የይርጋ ድንጋጌ ይህንን በዉል ላይ የተመሰረተዉን ግንኙነት መሰረት ያደረገ ሊሆን ይገባል። ግንኙነቱም የመድን ዉልን መሠረት ያደረገ በመሆኑ ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለዉ በንግድ ህጉ አንቀጽ 674 ላይ የተመለከተዉ በመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች በዉሳኔያቸዉ ይህን ድንጋጌ መጥቀሳቸዉ በመሠረቱ የሚነቀፍ አይደለም። በመሆኑም ከዉል ዉጭ የሆነ ኃላፊነት መነሻ በማድረግ ካሳ ለማስከፈል ለሚቀርብ ክስ ተፈጻሚነት እንዲኖረዉ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/2 ስር የተደነገገዉ የይርጋ ድንጋጌ ለዚህ ጉዳይ ተፈጻሚነት ስለሌለዉ አመልካች ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለዉ የይርጋ ድንጋጌ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/2 ስር የተደነገገዉ ነዉ በሚል ያቀረበዉን ክርክር አልተቀበልነዉም።

ይልቁንም የዚህን ችሎት ምላሽ የሚሻ ጭብጥ የሁለት ዓመቱ የይርጋ ጊዜ የሚቆጠረዉ ለጉዳቱ ምክንያት የሆነዉ አደጋ ከደረሰበት ጊዜ ጀምሮ ነዉ የሚል የስር ሁለቱ ፍርድ ቤቶች የደረሱበት ድምዳሜ የግራ ቀኝን ክርክር መሠረታዊ ባህርይ ያገናዘበ መሆን ያለመሆኑ ነዉ። ስለ ሦስተኛ ወገን ኢንሹራንስ የሚደነገገዉ አዋጅ ቁጥር 799/2005 አንቀጽ 6/2 መድን ሰጪዉ በአደጋ ምክንያት ለደረሰ ጉዳት ካሳ ለሦስተኛ ወገን ከከፈለ በኋላ መድን ገቢዉ እንዲተካለት መጠየቅ እንደሚችል ያመለክታል። ይሁንና እንዲህ ዓይነት ክስ መቅረብ ያለበትን የይርጋ ጊዜ በተመለከተ አዋጁ በተለይ አይደነገግም። ከኢንሹራንስ ዉል ጋር የተያያዙ ክሶችን ይርጋ በተመለከተ የንግድ ሕጉ አንቀጽ 674/1 ስር በኢንሹራንስ ዉል ምክንያት የሚቀርብ ማንኛዉም ክስ የሚታገደዉ ለክሱ ምክንያት የሆነዉ ጉዳት ከተደረገበት ወይም በጉዳዩ ጥቅም ያላቸዉ ወገኖች ጉዳቱን ካወቁበት ቀን ጀምሮ (በእንግሊዘኛዉ ቅጅ፡ ...from the occurrence giving rise to the claim or from the day when the parties knew of the occurrence) ከሁለት ዓመት በኋላ ነዉ በማለት ይደነግጋል። ይህ ድንጋጌ የይርጋ ጊዜዉ መቁጠር የሚጀምረዉ ጉዳቱ ከደረሰበት ወይም መብት ያላቸዉ ወገኖች ጉዳት ስለመድረሱ ካወቁበት ጊዜ

ጀምሮ እንደሆነ ያሳያል። መድን ሰጪው ለሦስተኛ ወገን የከፈለውን ካሳ መድን ገቢው እንዲተካለት፣ በመካከላቸው ያለውን የመድን ወል ወይም ህግ መሠረት በማድረግ፣ መጠየቅ የሚችለው በቅድሚያ ካሳውን ለሦስተኛ ወገን መክፈሉ ሲረጋገጥ ስለመሆኑ እሙን ነው። ይህ ደግሞ ሦስተኛ ወገኑ ካሳው እንዲከፈለው የሚያቀርበውን ጥያቄ መሠረት በማድረግ በመሆኑ የመድን ሰጪው የይተካልኝ ዳኝነት ጥያቄ የሚያቀርበው ሦስተኛ ወገኑ ካሳ እንዲከፈለው የሚያቀርበው ሁኔታ እና ጊዜ ላይ የሚወሰን መሆኑን የሚያሳይ ነው። ስለሆነም መድን ሰጪው ለሦስተኛ ወገን የከፈለው ካሳ በመድን ገቢው እንዲተካለት ለመጠየቅ ባለው መብቱ መስራት የሚችለው በሦስተኛ ወገን ጥያቄ መሠረት ካሳውን ከከፈለው በኋላ በመሆኑ ጉዳቱ ከደረሰበት ወይም ስለጉዳቱ ካወቀበት ጊዜ ጀምሮ የይተካልኝ ክስ ያቀርባል ተብሎ አይጠበቅም። ይህ እየታወቀ የሁለት ዓመት ጊዜው መቆጠር የሚጀምረው ጉዳቱ ከደረሰበት ወይም ጉዳቱ መድረሱ ከታወቀበት ጊዜ ጀምሮ ነው። በሚል መወሰን “መብታቸውን በተገቢው ጊዜ ለማስከበር የሚተጉ ሰዎችን ለማበረታት (to encourage diligence and to discourage negligence) ነው” የሚለውን የይርጋን መሠረታዊ ዓላማ የሚያፋልስ ከመሆኑም በላይ እንደ አመልካች ያሉ ሰዎችን ፍትሕ የማግኘት መብት የመገደብ ውጤት ሊያስከትል እንደሚችል መገንዘቡም ተገቢ ነው። ይህ በመሆኑም ለያዘነው ዓይነት ጉዳይ የሁለት ዓመት የይርጋ ጊዜ መቆጠር የሚጀምረው መቼ ነው? ለሚለው ነጥብ በግራ ቀኝ መካከል የተደረገው የመድን ወል በባህሪው የሦስትዮሽ ግንኙነትን የሚመለከት ከመሆኑ አንጻር በማገናዘብ ትርጉም መስጠቱ ተገቢ ይሆናል።

ከላይ እንደተመለከተው ለዚህ ክርክር መነሻ የሆነው ጉዳይ የወል ግንኙነትን መሠረት ያደረገ ነው። ከወል የሚመነጨ ግንኙነቶች የሚገዙበት የይርጋ ደንቦች ስለ ወሎች በጠቅላላው የሚደነግገው የፍትህ-ብሔር ህጉ ክፍል ከአንቀጽ 1845-1856 የተመለከቱ ሲሆን፣ ከእነዚህም ድንጋጌዎች ውስጥ አንዱ “የይርጋው መነሻ ጊዜ” በሚል በአንቀጽ 1846 ላይ የተመለከተው ድንጋጌ ነው። ይህ ድንጋጌ “የይርጋ ቀን መቆጠር የሚጀምረው ግዴታውን ለመጠየቅ ተገቢ ከሆነው፣ ወይም ወሎ የሚሰጠው መብት ከተሰራበት ቀን ጀምሮ ነው” በማለት የሚደነግግ ሲሆን፣ እንግሊዝኛው “The period of limitation shall run from the day when the obligation is due or the rights under the contract could be exercised” በማለት ይደነግጋል። በሌላ በኩል የመድን ወልን መሠረታዊ ባህርይ ከግምት ውስጥ በማስገባት የንግድ ህጉ አንቀጽ 674/1 ከመድን ወል የሚመነጨ ክሶች የሚቀርቡበትን የይርጋ ጊዜ በተለይ የሚደነግግ ቢሆንም፣ ከላይ እንደተገለጸው፣ “በመብት መስራት መጀመር” የይርጋ መቆጠሪያ መነሻ ጊዜ ሊሆን የሚችል ስለመሆኑ በግልጽ አላመለከተም። በመሆኑም የይርጋ መቆጠሪያ መነሻ ጊዜን በተመለከተ በፍትህ-ብሔር ህጉ እና በንግድ ህጉ መካከል ቅራኔ (contradiction) አለ ለማለት አይቻልም። በተለያዩ የህግ ክፍሎች በሚገኙ ድንጋጌዎች መካከል ቅራኔን ከማፈላለግ ይልቅ ተደጋጋፊ ሆነው የጋራ ዓላማ የሚያሳኩበትን የህግ ትርጉም መሻት የህግ ባለሙያዎች ሊመርጡት የሚገባ የህግ አተረጓጎም ዘይቤ በመሆኑ ልዩ ህግ ጠቅላላ ዓላማ ካለው ህግ ቅድሚያ ይሰጠዋል (the

special prevails over the general) የሚለውን የህግ አተረጓጎም ተከትሎ ወሳኔ ላይ ከመድረስ በፊት በሁለቱ የህግ ክፍሎች መካከል የማይታረቅ፣ ምክንያታዊ የሆነ፣ በላቀ የህግ አወጪው ፍላጎት የተደገፈ ግጭት መኖሩን ማረጋገጥ እንደሚያስፈልግ ይህ ሰበር ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 21448 ላይ በሰጠው የህግ ትርጉም ላይ ካሰፈረው ሃሳብ መገንዘብ ይቻላል። ስለሆነም ከይርጋ ጊዜ አቆጣጠር ጋር በተያያዘ በንግድ ህጉ እና በፍትሐብሔር ህጉ ላይ በተመለከተት ድንጋጌዎች መካከል የሚታይ ቅሬኔ (apparent contradiction) የሌለ በመሆኑ የይርጋ ጊዜ አቆጣጠርን አስመልክቶ በንግድ ህጉ ላይ የተመለከተውን ብቻ በመቀበል አንድ ሰው ለፍርድ ቤት ክስ ማቅረብ የሚችለው በመብቱ መስራት ከሚችልበት ጊዜ ጀምሮ መሆኑን ከአጠቃላይ የይርጋ መሠረታዊ ዓላማ ጋር በማገናዘብ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1846 ላይ የተመለከተውን ድንጋጌ ወደ ጎን በመተወኘት ከወሳኔ ላይ መድረስ ትክክለኛ የህግ አተረጓጎም ዘይቤ አይደለም። በዚህ ችሎት እምነት በዚህ ጉዳይ ላይ ተመራጭ የሚሆነው የአተረጓጎም ዘይቤ በንግድ ህጉ ላይ የተመለከተውን የሁለት ዓመት የይርጋ ጊዜ በመውሰድ፣ የይርጋው ጊዜ መቆጠር የሚጀምርበትን ጊዜ አስመልክቶ ግን የያዘነውን ጉዳይ መሠረታዊ ባህርይ ግምት ወስኖ በማስገባት በፍትሐብሔር ህጉ ላይ የተመለከተውን ድንጋጌ ተፈጻሚ በማድረግ ሁለቱ የህግ ክፍሎች ተደጋጋሪ ሆነው ተፈጻሚ እንዲሆኑ በማድረግ የይርጋን መሠረታዊ ዓላማ ሊያሳካ የሚችል ዘዴን መከተል ነው።

በዚህም መሠረት፣ በንግድ ህጉ አንቀጽ 674/1/ ላይ የተመለከተው የይርጋ ጊዜ ለተያዘው ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለው ቢሆንም ጉዳዩ የሦስተኛ ወገን ኢንሹራንስ ወል ያለውን ልዩ ባህርይ ግምት ወስኖ ባስገባ መልኩ ከሳሹ በመብቱ መስራት የቻለበት ቀን የይርጋው መቆጠሪያ መነሻ ቀን እንደሚሆን በግልጽ አላመለከተም። ይህ የህጉ ክፍተት በመሆኑም በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1676(1) ላይ በተመለከተው ድንጋጌ መሠረት የይርጋ ጊዜ መቆጠር የሚችለው ከሳሹ በመብቱ መስራት ከጀመረበት ቀን ጀምሮ ነው በሚል በህጉ አንቀጽ 1846 ላይ የተመለከተው ድንጋጌ ተፈጻሚ ማድረጉ ተገቢ ሆኖ ተገኝቷል። በመሆኑም ጉዳት ለደረሰበት ሦስተኛ ወገን የሚገባውን ክፍያ ከፈጸመ በኋላ መድን ሰጭው በመድን ገቢው ላይ የሚያቀርበው የካሳ ይተካልኝ ክስ ሲሆን፣ በንግድ ህጉ ላይ የተመለከተው የሁለት ዓመት የይርጋ ጊዜው መቆጠር የሚጀምረው ጉዳቱ ከደረሰበት ቀን ጀምሮ ሳይሆን መድን ሰጪው በአደጋው ምክንያት በሦስተኛ ወገን ላይ ለደረሰው ጉዳት ካሳ ከከፈለበት ቀን ጀምሮ ሊሆን ይገባል።

ከዚህ አንጻር ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ፣ ከፍ ሲል እንደተመለከተው ለጉዳቱ መንስኤ የሆነው አደጋ የደረሰው በ17/05/2007 ዓ.ም ቢሆንም፣ አመልካች ክፍያውን ለሦስተኛ ወገን የፈጸመው ሐምሌ 12 ቀን 2008 ዓ.ም ሆኖ ክስ የቀረበው ሰኔ 22 ቀን 2009 ዓ.ም መሆኑ ተረጋግጧል። ይህም አመልካች ክስን ያቀረበው ለሦስተኛ ወገን ካሳ ከፍሎ የሁለት ዓመት ጊዜ ከማለቁ በፊት በመሆኑ ክስ በሁለት ዓመት ይርጋ የሚታገድ አይደለም። ስለሆነም የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የተጠሪን መቃወሚያ በመቀበል ለተያዘው ጉዳይ አግባብነት የሌለውን አደጋው የደረሰበትን ቀን ለይርጋ

አቆጣጠር መነሻ በማድረግ የአመልካች ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ታግዷል በማለት መዝገቡን መዝጋቱና ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ይህን ስህተቱን ሳያርም ማለፉ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። በመሆኑም ተከታዩን ወሳኔ ሰጥተናል።

ወ. ሳ ኔ

1. የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 45499 ላይ በቀን 19/11/2010 ዓ/ም የሰጠው ብይን የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 223537 ላይ በቀን 27/06/2011ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 348/1/ መሰረት ተሸረዋል።
2. የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ተዘግቶ የነበረውን መዝገብ በማንቀሳቀስ ፍሬ ነገሩን በተመለከተ ግራ ቀኙን አከራክሮና እንደአስፈላጊነቱ ማስረጃ ሰምቶና መርምሮ ተገቢውን ወሳኔ እንዲሰጥ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 341/1/ መሰረት ጉዳዩ ተመልሶለታል።
3. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

ትዕዛዝ

- ወሳኔው ይታተም ዘንድ ግልባጩ ለጥናትና ህግ ስራ ክፍል ይድረስ

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሠ/መ/ቁጥር 196878

የካቲት 30 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች :-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች :- ፀሐይ ኢንሹራንስ አ.ማ

ተጠሪዎች :- 1. አቶ ሃብቴ አንግዳው

2. ወ/ሮ መሬም አሰፋ

3. አቶ አደራው እንቻለው

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ጉዳዩ የሦስተኛ ወገን የመድን ሽፋን የተገባለት ተሽከርካሪ በሦስተኛ ወገኖች ላይ ጉዳት አድርጏል ተብሎ ካሳ ለማስከፈል ዳኝነት ተጠይቆ በቀረበ ክርክር መድን ሰጪው በሦስተኛ ወገኖች ላይ ጉዳቱ የደረሰው በመድን ገቢው ጥፋት ነው በሚል የሚያነሳውን ክርክር ሕጋዊ ወጤት የሚመለከት ነው። 1ኛ ተጠሪ በምስራቅ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በአሁን አመልካች ፣በ2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ላይ እና በስር 3ኛ ተከላሽ ላይ በመሰረቱት ክስ ንብረትነቱ የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች በሆነ በሰሌዳ ቁጥር አማ03-12248 በሚታወቅ የሕዝብ ማመላለሻ ተሽከርካሪ ተሳፍረው ሲጓዙ በግምት 40 ሜትር ዝቀታማ ቦታ ላይ በመግባቱ ምክንያት በደረሰው አደጋ የግራ እግራቸው የጭን አጥንት የመሰበር ጉዳት እና የሕሊና ጉዳት እንደደረሰባቸው በመግለጽ ለህክምና የወጣ ወጪ፣ከጉዳቱ ለማገገም ለአልሚ ምግብ የወጣ ወጪ፣ለህክምና ለመመላለስ ለትራንስፖርትና ለአልጋ የወጣ ወጪና የሞራል ጉዳት ካሳ ጨምሮ በድምሩ ብር 74,358.00 አመልካች፣የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች እንዲሁም የስር 3ኛ ተጠሪ አሽከርካሪው በአንድነትና በነጠላ ኃላፊነት እንዲከፍሉ እንዲወሰንላቸው ዳኝነት ጠይቀዋል።

2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች በ1ኛ ተጠሪ ላይ ጉዳት የደረሰባቸው በተሽከርካሪው ተሳፍረው ሲሄዱ በመሆኑ ሊከፈላቸው የሚገባው የካሳ መጠን በንግድ ሕጉ አንቀጽ 579 መሰረት ከብር 40,000.00 ሊበልጥ አይገባም። የህሊና ጉዳት ካሳም ከብር 1000.00 በላይ ልንጠየቅ አይገባም። ለምግብ፣ ለአልጋና ለትራንስፖርት አወጣሁኝ ብለው የጠየቁት የሕግና የማስረጃ ድጋፍ የሌለውና የተጋነነ ነው በማለት ተከራክረዋል።

አመልካች ለክሱ በሰጠው መልስ በፖሊስ ሪፖርት መሰረት አደጋው የደረሰው ተሽከርካሪ መጫን ከሚገባው በላይ ከ40 እስከ 48 ሰው ጭኖ ሲሄድ በመሆኑ በአመልካችና የተሽከራከሪው ባለሀብቶች በሆኑት 1ኛ እና 2ኛ ተጠሪዎች መካከል በተደረገው የኢንሹራንስ ወል የማግለያ አንቀጽ 2 መሰረት ጉዳቱ ተሽከርካሪው በሕጋዊ መንገድ እየተሽከረከረ ባለበት ሂደት የደረሰ ባለመሆኑ አመልካች ካላ የመክፈል ኃላፊነት የሰብኝም ሲል ተከራክሯል። ኃላፊነት አለብህ ከተባለም 1ኛ ተጠሪ እንዲከፈላቸው የጠየቁት ካላ የተጋነነ በመሆኑና በኢንሹራንስ ወሎ መሰረት የአመልካች ኃላፊነት ከብር 40,000.00 በላይ ሊሆን አይገባም። የሞራል ካላ ለመክፈል የመድን ሽፋን አልሰጠሁም በማለት ተከራክሯል።

ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 0141524 ላይ ግራ ቀኙን ክርክርና ምስክሮች በመስማት የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ከስር 3ኛ ተከላሽ ጋር በመሆን በአንድነትና በነጠላ ኃላፊነት በአሁን 1ኛ ተጠሪ ላይ በደረሰው ጉዳቱ ምክንያት 1ኛ ተጠሪ ያወጡትን ልዩ ልዩ ወጪዎች በተመለከተ እና ለሀሊና ጉዳት ካላ ብር 63,858.00 እንዲከፍሉ ወስኗል። እንዲሁም አመልካች በክርክሩ ላይ እንደገለጸው መኪናው በ1ኛ ተጠሪ ላይ ጉዳት በደረሰበት ጊዜ ብዙ ሰዎች በትርፍነት ጭኖ ሲያጓጉዝ የነበረ መሆኑ በማስረጃ የተረጋገጠ ቢሆንም አመልካች ከ2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ጋር የፈጸመው የመድን ወል የ2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ተሽከርካሪ በሆኑት ወገን ላይ ለሚያደርስ ጉዳት ካላ ለመክፈል የተደረገ በመሆኑና አመልካች በክርክሩ በገለጸው መሰረት በኢንሹራንስ ወሎ ላይ በማግለያነትም እንዳልተመለከተ ገልጾ አመልካች ካላ የመክፈል ኃላፊነት የሰብኝም ብሎ መከራከር አይችልም በማለት 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎችና የስር 3ኛ ተከላሽ ይክፈሉ ከተባለው ገንዘብ ላይ አመልካች ብር 40,000.00(አርባ ሺህ ብር) ለአሁን 1ኛ ተጠሪ እንዲከፍል ወስኗል። እንዲሁም በክሱ ምክንያት የአሁን 1ኛ ተጠሪ ያወጡትን ወጪዎች በተመለከተም አመልካች፣ የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎችና የስር 3ኛ ተከላሽ ብር 4,585.00 ለአሁን 1ኛ ተጠሪ እንዲከፍሉ ወስኗል።

አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ቢያቀርብም ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 53800 ላይ በቀን 26/09/2012 ዓ/ም በሰጠው ትዕዛዝ ይግባኙን በፍ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 337 መሰረት ሰርዘቦታል። አመልካች በቀን 10/02/2013 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበው በዚህ መልኩ በተሰጡ ወሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታው ይዘት በአጭሩ የሚከተለው ነው።

በተሽከርካሪው ላይ አደጋ በደረሰ ጊዜ ተሽከርካሪው መጫን ከሚገባው 24 ሰው በላይ ከ40-48 ሰው ጭኖ እንደነበር በማስረጃ ተረጋግጧል። የኢንሹራንስ ወል አንደማንኛውም ወል ሕጋዊ ተግባራት ሲከናወኑ ለሚደርስ አደጋ የካላ ክፍያ የሚፈጸምበት ወል እንጂ በሕገ-ወጥ ድርጊት ምክንያት ለመጣ ጉዳት ጭምር የመካስ ኃላፊነት የሚያስከትል አይደለም። የኢንሹራንስ ወሎ ተሽከርካሪው ከአቅሙ በላይ ጭኖ ሲሽከረከር ለሚደርስ አደጋ አመልካች የመድን ሽፋን እንደማይሰጥ ወይም በወል እንደተገለለ

የተገለጸውን ባለማገናዘብ ካሳወን ሙሉ በሙሉ 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች እንዲከፍሉ መወሰን ሲገባዉ የስር ፍርድ ቤት አመልካች ብር 40,000.00 ካሳ እንዲከፍል መወሰኑ ከመድን ወሉና ከሕጉ ወጭ ስለሆነ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ። አመልካች ካሳ የመክፈል ኃላፊነት አለበት ከተባለም የአመልካች ኃላፊነት እስከ ብር 40,000.00 ሆኖ እያለ አመልካች ከሌሎች ተከላሾች ጋር በክሱ ምክንያት የወጣዉን ወጪ ብር 4,585.00 ለ1ኛ አመልካች እንዲከፍል መወሰኑ ከኢንሹራንስ ወሉ ወጭ በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ በማለት አቤቱታዉን አቅርቧል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታዉን መርምሮ ጉዳት አድራሹ ተሽከርካሪ ከተፈቀደለት ተሳፋሪ በላይ በመጫኑ የተነሳ አደጋዉ የደረሰ መሆኑ በተገለጸበት አመልካች በኢንሹራንስ ወሉ መሰረት ካሳ ሊከፍል ይገባል በሚል የተወሰነበትን አግባብ ከሕጉና ከኢንሹራንስ ወሉ አንጻር እንዲጣራ ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት አንዲቀርብ ትዕዛዝ በመስጠቱ 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች በቀን 06/04/2013 ዓ/ም የተጻፈ በአጭሩ የሚከተለዉን መልስ አቅርበዋል።

ተሽከርካሪዉ መጫን ከሚገባዉ ሰዉ በላይ ጭኖ አልተገኘም።ከአቅም በላይ ጭኖ ሲጓዝ የነበረ ተሽከርካሪ በሰዉም ሆነ በንብረት ላይ በሚያደርሰዉ ጉዳት የመድን ሽፋን እንደማይሰጥ የመድን ዋስትና ወሉ ላይ በግልጽ የደነገገዉ ነገር የለም።ስለሆነም አመልካች ካሳ ሊከፍል አይገባም በማለት ያቀረበዉ የወልና የሕግ ድጋፍ ያለዉ ባለመሆኑ ወድቅ ይደረግልን በማለት ተከራክረዋል።አመልካችም በቀን 06/05/2013 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክሯል።

1ኛ ተጠሪ መጥሪያ ደርሷቸዉ መልሳቸዉን ባለማቅረባቸዉ መልስ የመስጠት መብታቸዉ ታልፏል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበዉ የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም ሰበር አጣሪ ችሎት ከያዘዉ ጭብጥ አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለዉ ሕግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለዉ መርምረናል።

እንደመረመርነዉም በ2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ባለቤትነት በሰሌዳ ቁጥሩ አማ03-12248 በሚታወቅ የሕዝብ ማመላለሻ ተሽከርካሪ በሦስተኛ ወገኖች ላይ ሊሚያደርሰዉ አደጋ አመልካች የኢንሹራንስ ሽፋን መስጠቱና በዚህ ተሽከርካሪ ተሳፍረዉ ሲጓዙ ተሽከርካሪዉ ገደል ወስጥ በመግባት በ1ኛ ተጠሪ ላይ ጉዳት መድረሱ ተረጋግጧል።ግራ ቀኙን ያከራከረዉ 1ኛ ተጠሪ ላይ ጉዳት የደረሰዉ ተሽከርካሪዉ እንዲጭን ከተፈቀደለት በላይ ብዙ ሰዉ ትርፍ ጭኖ በማጓጓዝ ላይ እያለ በመሆኑ በኢንሹራንስ ወሉ የማግለያ (Exception) አንቀጽ 2 መሰረት በእንዲህ አይነት ምክንያት ጉዳት ሲደርስ ካሳ የመክፈል ኃላፊነት የለብኝም ሲል አመልካች ያቀረበዉ መከራከሪያ ነዉ።

እንደሚታወቀዉ በተሽከርካሪ አደጋ ምክንያት በሦስተኛ ወገኖች ላይ ለሚደርስ ጉዳት የሚሰጥ የኢንሹራንስ ሽፋን የሚመነጨዉ በኢንሹራንስ ሰጪዉና በኢንሹራንስ ገቢዉ መካከል በሚደረግ

የኢንሹራንስ ወል ፖሊሲ መነሻ ነው።ይህ እንደተጠበቀ ሆኖ በተሽከርካሪ አደጋ በሦስተኛ ወገን ላይ ለሚደርስ አደጋ የኢንሹራንስ ሽፋን ለመስጠት በወጣ አዋጅ ቁጥር 799/2005 በተዘረጋው ስርዓት መሰረት በኢንሹራንስ ወሎ ተዋዋይ ወገን ያልሆኑ አደጋ የደረሰባቸው ሦስተኛ ወገኖች በሽፋኑ ተጠቃሚ እንዲሆኑ የሚያደርግ ግንኙነት በሕግ ተፈጥሯል። በዚህ አግባብ ምንም እንኳን አመልካችና የአሁን 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች የኢንሹራንስ ወሎ ተዋዋዮች ቢሆኑም ከወሎ ተጠቃሚዎች ሦስተኛ ወገኖች ጭምር በመሆናቸው የኢንሹራንስ ወል ፖሊሲው እና አዋጅ ቁጥር 799/2005 የሦስትዮሽ ግንኙነትን እንዳቋቋመ መረዳት ያስፈልጋል።

አመልካች ክርክሩን ያቀረበው በኢንሹራንስ ወሎ ማግለያ አንቀጽ 2 ስር የተደነገገውን ኢንሹራንስ ሠጪው ኃላፊ የማይሆንበትን የማግለያ ድንጋጌ መሰረት በማድረግ ነው። ሆኖም የኢንሹራንስ ወሎ በተሽከርካሪ አደጋ በሦስተኛ ወገኖች ላይ የሚደርሰውን ጉዳት ለመካስ የተደረገ እንደመሆኑ ይህ የአመልካች መከራከሪያ በአዋጅ ቁጥር 799/2005 አንቀጽ 6 ስር ከተደነገገው አንጻር ተገናዝቦ መታየት ይኖርበታል።በአዋጁ አንቀጽ 6/1 ስር በኢንሹራንስ ወል ፖሊሲው ውስጥ ተጠያቂነትን አያስከትልም የሚል ወይም በፖሊሲው መሰረት ለካሳ ጥያቄ መነሻ የሚሆነው ክስተት ከደረሰ በኋላ የተወሰነ ድርጊት ከተፈጸመ ወይም ሳይፈጸም ከቀረ ኃላፊነት ቀሪ ይሆናል የሚል ሁኔታ ቢቀመጥ ሕጋዊ ወጤት እንደማይኖረው ተደንግጓል።ከዚህ መገንዘብ የሚቻለው በሦስተኛ ወገኖች ላይ በተሽከርካሪ ለሚደርስ አደጋ የኢንሹራንስ ሽፋን የሰጠ ኢንሹራንስ ኩባንያ በኢንሹራንስ ወሎ ላይ ኢንሹራንስ ገቢው ይህንን ካደረገ ወይም ካላደረገ ተጠያቂነት አይኖርብኝም በማለት ያስቀመጠውን ሁኔታ መሰረት በማድረግ በሦስተኛ ወገን ላይ ለደረሰው ጉዳት ካሳ ላለመክፈል ጉዳት ለደረሰበት ሦስተኛ ወገን መከራከሪያ ሊያደርግ እንደማይችል ነው።በኢንሹራንስ ወል ፖሊሲው ላይ የተቀመጠውን የማግለያ ወይም ሌላ ሁኔታ መሰረት በማድረግ ኢንሹራንስ ሰጪው በኢንሹራንስ ገቢው ላይ መከራከሪያ ሊያደርግ የሚችለው በመጀመሪያ ጉዳት ለደረሰበት ሦስተኛ ወገን በአዋጅ ቁጥር 799/2005 አንቀጽ 16 እና በኢንሹራንስ ወል ፖሊሲው በተመለከተው መሰረት ካሳ ከክፈለ በኋላ እንደሆነ በአዋጁ አንቀጽ 6/2 ስር የተደነገገው ያስገንዝባል።

በመሆኑም አመልካች ከ2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ጋር በፈጸመው የኢንሹራንስ ፖሊሲ ላይ የተመለከተውን ኃላፊነት የሚያስቀር ማግለያ በመጥቀስ በ2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ላይ መከራከሪያ ሊያደርግ የሚችለው አስቀድሞ በተሽከርካሪው በ1ኛ ተጠሪ ላይ የደረሰውን ጉዳት ከካሳ በኋላ ነው ብለናል።ስለሆነም የሥር ፍርድ ቤቶች አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ ካሳ የመክፈል ኃላፊነት የለብኝም ሲል ያቀረበውን መከራከሪያ ወድቅ በማድረግ በኢንሹራንስ ወሎ መሰረት 2ኛ እና 3ኛ ተጠሪዎች ይክፈሉ ተብሎ ከተወሰነው ላይ ብር 40,000.00 አመልካች ለ1ኛ ተጠሪ እንዲከፍል መወሰናቸው ሕግን መሰረት ያደረገ በመሆኑ የተፈጸመ ስህተት የለም።

እንዲሁም በኢንሹራንስ ወል ፖሊሲ እና በአዋጅ ቁጥር 799/2005 አንቀጽ 16(1/ለ) መሰረት አመልካች በ1ኛ ተጠሪ ላይ ለደረሰው የአካል ጉዳት ለመክፈል የሚገደደው የካሳ መጠን እስከ ብር 40,000.00 ድረስ ብቻ እንደሆነ የተመለከተ ቢሆንም ይህ ኃላፊነት በቀጥታ ኢንሹራንስ በተገባለት ተሽከርካሪ ሦስተኛ ወገን በሆኑት 1ኛ ተጠሪ አካል ላይ የደረሰውን ጉዳት ከመካስ ጋር የተያያዘ ነው። በክሱ ምክንያት የወጣ ወጪ ለ1ኛ ተጠሪ እንዲከፈላቸው የተወሰነው ደግሞ በኢንሹራንስ ወሎና በሕግ በተደነገገው መሰረት ካሳ ባለመክፈሉ ምክንያት 1ኛ ተጠሪ ለክስ በመዳረጋቸውና በክርክሩ በመርታታቸው በክሱ ምክንያት ያወጡት ወጪ ሊተካላቸው እንደሚገባ በመታመኑ ነው። በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 462 ስር በተደነገገው መሰረት በክርክሩ የረታወ ሰው በክሱ ምክንያት ያወጣውን ወጪ ተረቺው እንዲተካለት ፍርድ ቤቱ ትክክል ነው ብሎ በሚገምተው መሰረት መወሰን እንደሚችል ተደንግጓል። በመሆኑ 1ኛ ተጠሪ በክሱ ምክንያት ያወጡትን ወጪ አመልካች ከሌሎች ተከራካሪዎች ጋር በመሆን መጠኑ ከላይ የተጠቀሰውን ገንዘብ ለ1ኛ ተጠሪ እንዲከፍል መወሰኑ ሥነ ሥርዓት ሕጉን የተከተለ በመሆኑ በዚህም ረገድ የተፈጸመ ስህተት የለም። በመሆኑም ተከታዩን ወስነናል።

ወ ሳ ኔ

1. በምስራቅ ጎጃም ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 0141524 ላይ በቀን 03/06/2012ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ እና የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 53800 ላይ በቀን 26/09/2012 ዓ/ም የሰጠው ትዕዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ጸንተዋል።

2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የወሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ግራ ቀኝ ሲጠይቁም ግልባጩ ይሰጣቸዋል።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል።ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/መ

የሠ/መ/ቁጥር 193270

የካቲት 24 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- አቶ ሐበን ጉዕሽ

ተጠሪ፡- ናይል ፔትሮሊየም ካምፓኒ ሊሚትድ ኢትዮጵያ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ወሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የገንዘብ መጠኑ እና ቀን ሳይጻፍበት በቼክ አወጭወው ተፈርሞ የተሰጠ ቼክ (Blank Cheque) የሚኖረውን ሕጋዊ ወጤት የሚመለከት ነው፡፡ተጠሪ በአመልካች ላይ በፌደራል ክፍተኛ ፍርድ ቤት በአጭር ሥነ ሥርዓት ታይቶ እንዲወሰንለት በመሰረተው ክስ አመልካች በኢትዮጵያ ንግድ ባንክ አዲስ አበባ ቅርንጫፍ በሂሳብ ቁጥር 10000002172 ካለው ገንዘብ ላይ በቼክ ቁጥር ID3905680 ብር 6,988,527.14 እንዲሁም በቼክ ቁጥር ID 3905681 ብር 5,136,773.70 በድምሩ ብር 12,125,300.84(አሥራ ሁለት ሚሊዮን አንድ መቶ ሃያ አምስት ሺህ ሦስት መቶ ብር ከሰማንያ አራት ሳንቲም) በያዙ ቼኮች ባንኩ ክፍያ እንዲፈጽም አመልካች ቼኮቹን ፈርሞ ለተጠሪ ሰጥቷል፡፡ሆኖም ተጠሪ ቼኮቹን ለባንኩ ሲያቀርብ ባንኩ በአመልካች ሂሳብ ወስጥ በቂ ገንዘብ የሌለ በመሆኑ መክፈል እንደማይችል በመግለጽ በቀን 10/09/2008ዓ/ም የተጻፈ ማስረጃ ሰጥቷል፡፡ስለሆነም አመልካች በቼኮቹ ላይ የተመለከተውን ብር 12,125,300.84(አሥራ ሁለት ሚሊዮን አንድ መቶ ሃያ አምስት ሺህ ሦስት መቶ ብር ከሰማንያ አራት ሳንቲም) ቼኮቹን ከሰጡበት ከቀን 03/09/2008ዓ/ም ጀምሮ ከሚታሰብ ህጋዊ ወለድና ክሱ ከሚያስከትለው ወጪ ጋር እንዲከፍሉ እንዲወሰንለት ዳኝነት ጠይቋል፡፡

ተጠሪ ለክሱ መከላከያ እንዳላቸው ገልጸው ያቀረቡትን ማስፈቀጃ ፍርድ ቤቱ መቀበሉን ተከትሎ ባቀረቡት መልስ ለክሱ መነሻ የሆኑ ቼኮች ተጠሪ እጅ ሊገቡ የቻሉት አመልካች ነዳጅ ለመግዛት ከተጠሪ ጋር ባደረገው የቃል ንግግር መሰረት ወል ለመዋዋል በሂደት ላይ ስለነበርን ለቅድመ ክፍያ ለዋስትና ተብሎ የገንዘብ መጠንና ቼኩ የሚከፈልበትን ቀን ሳይጻፍ ፊርማ ብቻ በመፈረም ለተጠሪ የተሰጠ ነው፡፡በቼኮቹ ላይ የገንዘብ መጠኑ እና ቼኩ የሚከፈልበት ቀን የሚጻፈው ግን ወል ከተፈራረምንና

የነዳጅ ዋጋ ታወቆ በወሎ መሰረት ነዳጅ ከወሰድኩ በኋላ ነው። ስለሆነም ተጠሪ ክፍያ እንዲፈጸምለት ለባንኩ ከማቅረቡ በፊት የተደረገ ወልና የተሠራ ሥራ ካለ በዚህ መሰረት አመልካች ያልተወጣሁት ግዴታ መኖሩን አረጋግጦ መሆን እያለበት ተጠሪ ያለምንም ምክንያት ችኮቹ ላይ የገንዘብ መጠኑንና ቀኑን ሞልቶ ክፍያ መጠየቁ የቅን ልቦና አሠራርን የሚቃረንና ችኮቹ ከተሰጠበት ዓላማ ወጭ ነው። ተጠሪ ወል ስለመኖሩ ወይም የተወሰደ ነዳጅ ስለመኖሩ በክሱ ካለመግለጹም በተጨማሪ ይህንን የሚያሳይ ማስረጃ ባለማቅረቡ ክሱ ወድቅ ይደረግልኝ በማለት ተከራክረዋል።

ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 179745 ላይ የግራ ቀኙን ክርክር እና ምስክሮች በመስማት በቀን 20/02/2012 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ ችክ እንደቀረበ ሊከፈል የሚገባ ሰነድ መሆኑን በንግድ ሕግ አንቀጽ 732፣827/ሀ እና 854 ላይ መደንገጉን፤ አመልካች በድምሩ ብር 12,125,300.84 ዋጋ ያላቸውን ችኮች መስጠታቸውን፤ ችክ አወጪው በባንክ ሂሳቡ በቂ ስንቅ እንዳለው እርግጠኛ መሆን እንዳለበት በንግድ ሕግ አንቀጽ 830/2 ላይ መደንገጉን ፤ አመልካች ለተጠሪ በሰጡት ችኮች ለመክፈል የሚይገደዱት በንግድ ሕግ አንቀጽ 717 ስር የተመለከቱትን መቃወሚያዎች በማስረዳት እንደሆነ፤ አመልካች ያቀረቡት መከራከሪያ ለክርክሩ መነሻ በሆኑት ችኮች ላይ የተጻፈውን ገንዘብ ተጠሪ ራሱ በሚያመቸው መንገድ የሞላው ስለሆነ ለመክፈል አልገደድም የሚል ቢሆንም ችኮቹን መስጠታቸውን በችኮቹ ላይ ያለው ፊርማ የራሳቸው እንደሆነ ስላልካዱ ችኮቹ የሚከፈሉበት ቀንና የገንዘብ መጠኑ በተጠሪ መሞላቱ ችኩን ዋጋ እንደማያሳጣው፤ ተጠሪ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 137 መሰረት ባቀረበው ማስረጃ ከዚህ ቀደም በነበራቸው ግንኙነት መነሻ አመልካች ለተጠሪ በችክ ቁጥር ID 3905671 የሚታወቅ ችክ ፈርመው ሰጥተው ተጠሪ በችኩ ላይ ብር 1,544,941.38 ጽፎ ችኩን በመመንዘር ክፍያውን በቀን 24/06/2008 ዓ/ም መቀበሉን ተጠሪ ማስረዳቱን፤ ይህም ክሱ ከመመስረቱ በፊት በግራ ቀኙ መካከል ግንኙነት እንደነበረና በችኩ ላይ የገንዘብ መጠን እየሞላ ተጠሪ ገንዘቡን ሲቀበል የነበረ መሆኑን፤ አመልካች በችኮቹ ላይ የተጻፈውን ቀን ገንዘብ እንዳልጻፉ በመግለጽ በፎሬንሲክ እንዲመረመር ቢጠይቁም ይህንን መከራከሪያ ያነሱት ከተጠሪ ጋር የቀደመ ግንኙነት እንደሌላቸው አስመስለው ቢሆንም በመካከላቸው የቀደመ ግንኙነት እንደነበራቸው በመረጋገጡ ከዚህ አኳያ አመልካች ያቀረቡት ክርክር ተአማኒነት የሌለው ከመሆኑም በተጨማሪ በንግድ ሕግ አንቀጽ 717 ስር ከተዘረዘሩት መቃወሚያዎች ስር የሚካተት አለመሆኑን፤ እንዲሁም መከላከያ እንዳላቸው በመግለጽ መልስ እንዲሰጡ እንዲፈቀድላቸው ባቀረቡት ማስፈቀጃ ላይ ችኮቹን ለተጠሪ የሠጡት ወንድማቸው ከአቶ ቢነጋ ጉዕሽ ጋር የፔትሮሊየም ምርቶች ለማከፋፈል ከተጠሪ ጋር በተዋዋሉት ወል መነሻነት ላልተከፈለ ክፍያ የተጠየቀ ክፍያ እንደሆነ በመግለጽ መልሳቸውን እንዲያቀርቡ ካስፈቀዱ በኋላ ባቀረቡት መከላከያ መልስ ላይ ደግሞ ለክሱ መነሻ የሆኑትን ችኮች ለተጠሪ የሰጡት ራሳቸው ከተጠሪ ጋር በቃል ባደረጉት ንግግር የፔትሮሊየም ምርቶች የማከፋፈል ስምምነት እስከሚፈጸም ለቅድሚያ ክፍያ ዋስትናነት ነው በማለት መልስ መስጠታቸው ክርክራቸው እርስ በእርሱ የሚቃረን መከራከሪያ መሆኑን ያሳያል እንዲሁም የተጠሪ ምስክሮች በግራ

ቀኝ መካከል ውል መኖር አለመኖሩን እንደማያውቁ መመስከራቸው በሁለቱም መካከል ውል የለም ብሎ ለመደምደም አያስችልም የሚሉትን ምክንያቶች በመዘርዘር አመልካች ክስ የቀረበበትን ብር 12,125,300.84(አሥራ ሁለት ሚሊዮን አንድ መቶ ሃያ አምስት ሺህ ሦስት መቶ ብር ከሰማንያ አራት ሳንቲም) ከቀን 03/09/2008 ዓ/ም ጀምሮ ከሚታሰብ ሕጋዊ ወለድ ጋር ለተጠሪ እንዲከፍሉ ወስኗል።

አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ቢያቀርቡም ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 187796 ላይ በቀን 13/06/2012 ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 337 መሰረት ሰርዘባቸዋል።አመልካች በቀን 22/11/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረቡትም በውሳኔው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታቸው ይዘት በአጭሩ የሚከተለው ነው።

አመልካች ለክሱ መነሻ የሆኑትን ቀንና የገንዘብ መጠን ያልተጻፈባቸውን ቼኮች ለተጠሪ የሰጠሁት ከተጠሪ ለምረከበው ነዳጅና ቅባት አከፋፈል ለዋስትና እንዲሆን በቃል በተነጋገርነው መነሻ ቢሆንም ውል ባለመፈጸማችን የተረከብኩት ምንም አይነት ምርት አልነበረም። በሁለቱም ባዶ ቼኮች ላይ ቀንና የገንዘብ መጠኑን አመልካች አለመጻፈንና የሞላው ተጠሪ መሆኑን ተጠሪ አምኖ እያለ ቼኮቹን አመልካች ሰጥቷል በማለት ከተጠሪ እኔም ሆንኩ ወንድሜ የተረከብነው ምርት መኖሩ ሳይረጋገጥ የሥር ፍርድ ቤት ውሳኔ መስጠቱ ስህተት ነው።በንግድ ሕጉ አንቀጽ 827 እና 828 መሰረት በቼኮቹ ላይ የተመለከተው ገንዘብና የመክፈያው ቀን ከአመልካች እውቅና እና ፈቃድ ውጭ የተጻፈ በመሆኑ ለክሱ መነሻ የሆኑት እንደቼክ የሚቆጠሩ አይደሉም።የሥር ፍርድ ቤት ቀንና የገንዘብ መጠኑ ያልተገለጸ ቼክ አመልካችን ያስገድደዋል ወይ?ተጠሪስ በቼኩ ላይ እነዚህን ነጥቦች ከአመልካች እውቅና ውጭ ራሱ ሞልቶ ክፍያ መጠየቅ ይችላል?እንዲሁም ከዚህ ቀደም አመልካች ለተጠሪ የሠጠው አንድ ባዶ ቼክ ለክሱ መነሻ ከሆኑ ቼኮች ጋር ምን ግንኙነት አላቸው?በባዶ ቼኮች ላይ ተጠሪ የፈለገውን የገንዘብ መጠን ጽፎ ቢጠይቅ ተጠሪ የጻፈውን ሁሉ አመልካች ለመክፈል ይገደዳል?የሚሉ ጭብጦችን ይዞ መርምሮ መወሰን ሲገባው ተገቢ ጭብጦች ሳይዘና ክርክሩን በአግባቡ ሳይመራ የግራ ቀኝን ክርክርና ማስረጃዎች በአግባቡ ሳይመረምር ውሳኔ መስጠቱ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።ተጠሪ በነዳጅ ኩባንያዎችና በነዳጅ ገዥዎች መካከል በቼክ ላይ የገንዘብ መጠን ሳይጻፍ (Blank Cheque) የሚሰጥበት አሰራር በዓለም አቀፍም ሆነ በኢትዮጵያ የተለመደ አሰራር ነው በማለት የተከራከረ ቢሆንም ተጠሪ አመልካች የነዳጅ ምርት መውሰዱን ካለማስረዳቱም በላይ በቀን 29/06/2011 ዓ/ም በተጻፈ አቤቱታው ተጠሪ ክስ የመሰረተበትን ገንዘብ የጠየቀው የአመልካች ወንድም አቶ ቢጋ ጉዑሽ ለወሰደው ምርት ክፍያ እንደሆነ ያረጋገጠውን ታልፎ አመልካችን በማይመለከተኝ ጉዳይ ባለእዳ የሚያደርገኝ ውሳኔ መስጠቱ ስህተት ነው።በቼኮቹ ላይ የፈለገውን ገንዘብ መጠን በፈለገው ቀን እንዲከፈለው የጻፈው ራሱ ተጠሪ በመሆኑ አመልካች ለራሱም ሆንኩ ለወንድሜ እዳ ለመክፈል የምገደድበትን የውል ወይም የሕግ ምክንያት ተጠሪ በክርክሩና በማስረጃ እንዲያስረዳ ሳያደረግ መወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።እንዲሁም በንግድ ሕጉ አንቀጽ 717 መሰረት መቃወሚያ በማቅረብ መከራከር የሚቻለው በንግድ ሕጉ አንቀጽ 827 እና

828 መስፈርት መሰረት የተሟላ ጅክ በተሰጠ ጊዜ ሆኖ እያለ ጅኮቹ ላይ የተጻፈውን ገንዘብና ቀን እኔ አልጻፍኩም ብዬ ያነሳሁትን ክርክር ባላገናዘበ መልኩ ለድንጋጌዎቹ የተሳሳተ ትርጉም በመስጠት የደረሰበት ድምዳሜ ነው። በተጨማሪም አመልካች በጅክ ክፍያ ለመፈጸም ትእዛዝ ሰጥተሃል ሊባል የሚገባው በጅኮቹ ላይ የገንዘብ መጠን እና ቀን በመጻፍ ትእዛዝ ስሰጥ እንጂ የጅኩ አምጪ ሲጽፍባቸው አይደለም። በንግድ ሕጉ አንቀጽ 827(ሀ እና መ) እና 828 መሰረት ለክፍያው ተጠያቂ የሆነው ጅክ አወጪ በጅኩ ላይ የገንዘብ መጠንና ቀን ጽፎ ፈርሞ ካልሰጠ እንደጅክ ስለማይቆጠር የስር ፍርድ ቤቶች ወሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ ተጠሪ በክሱ በተጠቀሱት ጅኮች መነሻ አመልካችን ክፍያ መጠየቅ አይችልም ተብሎ ይታረምልኝ በማለት አቤቱታቸውን አቅርበዋል።

ሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ አመልካች በንግድ ሕጉ አንቀጽ 827 እና 828 መሰረት አስገዳጅ የሆነ ክፍያ ሊፈጸምበት የሚችል ጅክ ለተጠሪ መስጠት አለመስጠታቸው ተጣርቶ መወሰን አለመወሰኑ? በአከራካሪዎቹ ጅኮች መሟላት ያለባቸው ፎርማሊቲዎች በአመልካች ተሟልተዋል ወይስ አልተሟሉም? አመልካች ሰጡ በተባሉት ባዶ ጅኮች በተጠሪ የገንዘብ መጠን እንዴት እንደተሞላ ከመሰረታዊ የማስረጃ ሕግ አንጻር የስር ፍርድ ቤቶች አጣርተው መወሰን አለመወሰናቸውን ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር ትእዛዝ በመስጠቱ ተጠሪ በቀን 25/03/2013 ዓ/ም የተጻፈ መልስ የሰጠ ሲሆን ይዘቱ በአጭሩ የሚከተለው ነው።

በንግድ ሕጉ አንቀጽ 827 እና 828 ላይ ጅክ እንደ ጅክ ለመቆጠር በጅኩ ላይ የተጠቀሰውን ገንዘብና የመክፈያው ቀን በጅክ አወጪ መጻፍ አለበት በሚል አልተደነገገም። በጅኩ ላይ ቀንና የገንዘቡ መጠን በጅክ አወጪ አለመሞላቱ ወይም በጅኩ ተካፋይ በሆነ ሰው መሞላቱ በአመልካች ለተጠሪ የተሰጠው ሰነድ ጅክ መሆኑን ቀሪ አያደርገውም። የገንዘብ መጠንና ቀን በጅክ ላይ መጻፍ ያለበት በጅኩ አወጪ ብቻ ነው ብሎ የሚያስገድድ ሕግ የለም። እንዲህ አይነት የሕግ ግዴታ ባለመኖሩም ባንኮች ለሚቀርብላቸው የጅክ ክፍያ ጥቂያ ጅኩ ላይ የተጠቀሰው ገንዘብ እና ቀን በጅክ አወጪው በእርግጥም መጻፉን የማረጋገጥ ልማድም ሆነ አሰራር የለም። ነዳጅና የነዳጅ ወጤቶችን በማከፋፈል ሥራ ላይ የተሰማሩ እንደ አመልካች ያሉ ነጋዴዎች በሙሉ በሚባል ደረጃ ተጠሪን ከመሰሉ ነዳጅና የነዳጅ ወጤቶችን ከሚያቀርቡ ድርጅቶች ምርቶቹን በዱቤ ስለሚወስዱ ተጠሪን የመሰሉ ነጋዴዎች በዱቤ ለሚሰጡት ምርት ክፍያቸውን በቀላሉ መሰብሰብ ይችሉ ዘንድ ቀን እና የገንዘብ መጠን ያለተጻፈባቸውን ጅኮች (Blank Cheque) በመቀበል ሥራው እንደሚሰራ በስፋት የተለመደና የታወቀ አሰራር ነው። የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ወሳኔ ይህንን የተለመደ የንግድ ሥራ ተግባር እና ሕጉን በሚጠብቅና በማያፈርስ መልኩ የሰጡት ወሳኔ ስለሆነ የተፈጸመ ስህተት የለም። በአመልካች እና በተጠሪ መካከል በነበረው ግንኙነት አመልካች የሰጠው ቀን እና የገንዘብ መጠን ያልተጻፈበት ጅኩ ጅክን መሆኑ የሚያረጋግጠው ሌላኛው ጉዳይ የገንዘብ መጠንና ጅኩ የተጻፈበትን ቀን ሳይጠቅስ ቁጥሩ ID3905671 የሆነ ጅክ አመልካች ለተጠሪ በመስጠቱ ብር 1,544,941.38 የሆነ ገንዘብ እና ቀን ተጠሪ ጅኩ ላይ ጽፎ ይህንኑ

ቼክ በመመዘዘር ክፍያውን ቼኩን መንዘር መቀበሉ ተረጋግጧል።ይህም በቼክ ላይ የገንዘብ መጠንና ቀን በተጠሪ እየተጻፈ በቼክ ክፍያ መፈጸሙ በአመልካችና በተጠሪ መካከል የቆየ የንግድ ሥራ ግንኙነት በግልጽ የሚያሳይ ሆኖ እያለ አመልካች በዱቤ ለወሰዱት የነዳጅና የነዳጅ ወጤቶች ምርት በተጠቀሰው መልክ ክፍያ ሲፈጽሙ ቆይተው አሁን ለተጠሪ የሰጡትን ቀን እና የገንዘብ መጠን ያልተጻፈበት ስለሆነ እንደ ቼክ ሊቆጠር አይገባም በማለት ከቅን ልቦና ወጪ በሆነ መንገድ ያቀረቡት ክርክር ነው።በስር ፍርድ ቤት የተያዘው ጭብጥ አመልካች ለክሱ ከሰጡት መልስ አንጻር ተገቢ በመሆኑና አመልካች መያዝ ነበረበት ያሉት ጭብጦች ተይዘው እንኳን ቢሆን በክርክሩ ወጤት ላይ የሚያመጣው ለወጥ ባለመኖሩ በዚህም ረገድ የተፈጸመ ስህተት የለም።እንዲሁም የስር ፍርድ ቤት በግራ ቀኝ የቀረቡ ማስረጃዎችን ሰምቶና መርምሮ የመመዘን ሥልጣኑን ተጠቅሞ የሰጠው ወሳኔ ሆኖ እያለ የትኛው ማስረጃ ሳይመረመር እንደቀረ እንኳን ሳይገልጹ ያቀረቡት መከራከሪያ በመሆኑ ተቀባይነት ሊሰጠው አይገባም በማለት መልሱን በመስጠት ተከራክሯል።አመልካችም በቀን 09/04/2013ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክረዋል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበው የግራ ቀኝን ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት የሚመለከት ሲሆን እኛም የስበር አጣሪ ችሎት ማስቀረቢያ ነጥብ ከግምት በማስገባት የገንዘብ መጠኑ እና ቀን ሳይጻፍበት በቼክ አወጪው ተፈርሞ ለአምጪው የተሰጠ ቼክ (Blank Cheque) የሚኖረውን ሕጋዊ ወጤት እና ከዚህ አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም በቼክ አወጪው ተፈርሞበት ነገር ግን የሚከፈለው ገንዘብ መጠን እና ቀን ሳይጻፍበት ለአምጪው የተሰጠ ቼክ በአገራችን ሕግ ያለውን ቦታና የሚኖረውን ሕጋዊ ወጤት ከማየታችን በፊት እንዲህ አይነት ቼክ ምንነት መመልከቱ ጠቃሚ ይሆናል ። እንዲህ አይነት ቼክ በዘርፉ በእንግሊዝኛ መጠሪያው “Blank Cheque” ተብሎ የሚታወቅ ነው። በታዋቂው ብላክስ ሎው መዝገብ ቃላት ይህ አይነት ቼክ(Blank Check):- is a check signed by the drawer but left blank as to the payee or the amount, or both.(Black's Law Dictionary (8th ed. 2004) P. 711) የሚል ፍቺ የተሰጠው ሲሆን በሌላ መዝገብ ቃላት ላይም በተመሳሳይ Blank Cheque is a cheque that has been signed but does not yet have the amount of money written on it.(Cambridge Dictionary) የሚል ፍቺ ተሰጥቶታል።ይህም አወጪው በቼኩ ላይ ፈርሞበት ነገር ግን በቼኩ ላይ በተለይም የሚከፈለውን ገንዘብ መጠን ሳይጻፍበት ለቼክ አምጪው የሚሰጠው ቼክ አይነት እንደሆነ የሚያሳይ ነው። በንግድ ሥራ ዘርፍ ቀን እና የገንዘብ መጠን ያልተጻፈበት ቼክ (Blank Cheque) በቼክ አወጪው (drawer) ተፈርሞበት ለቼክ አምጪ (bearer) የሚሰጥበት አሰራር በተለይም በሚተማመኑ የንግድ ዘርፍ ሰዎች መካከል የተለመደ አሰራር እንደሆነ በዘርፉ የተጻፉ የሕግ ድርሳናት ያሳያሉ። በእኛም አገር እንዲህ አይነት ቼክ (Blank Cheque) የመጠቀሙ

ልማድ በሚተማመኑ ነጋዴዎች መካከል የሚሰተዋል ወይም በቼክ አወጪውና አምጪ መካከል ባለ መተማመን ላይ ተመስርቶ የሚፈጸም የክፍያ አፈጻጸም ልማድ እንዳለ የንግድ ዘርፍ ነባራዊ ሁኔታ ያሳያል።

በሌላ በኩል በቼክ አወጪው ተፈርሞበት ነገር ግን የሚከፈለው ገንዘብ መጠን እና ቀን ሳይጻፍበት ለአምጪው የተሰጠ ቼክ በአገራችን ሕግ ያለውን ቦታና የሚኖረውን ሕጋዊ ወጤት መርምረናል። በ1952 ዓ/ም በወጣው የንግድ ሕግ አራተኛ መጽሐፍ ስለሚተላለፉ የገንዘብ ሰነዶችና የባንክ ሥራ ሕግ በሚል አብይ ርክስ ስር ባሉ ጠቅላላ ድንጋጌዎች እና በተለይ ደግሞ ስለቼክ በተደነገጉት የሕጉ አንቀጽ 827 እና ተከታዮች ስር ቼክ በሁለት ሰዎች መካከል የክፍያ ስምምነት መኖሩን የሚያሳይ የሚተላለፍ የንግድ ወረቀት (Commercial Negotiable Instrument) እንደሆነ የሚያሳዩ በርካታ ድንጋጌዎች ያሉ ቢሆንም በሕጉ ቀን እና የገንዘብ መጠን ያልተጻፈበት ነገር ግን በአወጪው ስለተፈረመበት ቼክ (Blank Cheque) በግልጽ ተዘርዘሮ የተደነገገ ነገር የለም።ይህ ማለት ግን እንዲህ አይነት ቼክ በሕጉ ምንም ቦታ የለውም ወይም ሕጉ በእንዲህ አይነት ቼክ ለሚፈጸም ክፍያ ሕጋዊ ወጤት አይሰጠውም ማለት እንዳልሆነ ልብ ማለትና ሕጉንና በንግድ ሥራ ዘርፉ የክፍያ አፈጻጸም ለማሳለጥ የከበተውን ልማድ ማየትና መመርመር ያስፈልጋል።

በቼክ ላይ የሚጻፉ አስፈላጊ መግለጫዎች ናቸው ተብለው በንግድ ሕግ አንቀጽ 827 ከፊደል ሀ እስከ ሠ ባሉት ንዑሳን አናቅጽ የተጠቀሱ መግለጫዎች(Contents):- ሀ) የተወሰነ ገንዘብ ለመክፈል ሐተታ የሌለበት ትእዛዝ፤ ለ) መክፈል የሚገባው ከፋይ ስም፤ ሐ) የሚከፈልበት ቦታ፤ መ) ቼኩ የወጣበት ቦታና ጊዜ እና ሠ) ቼኩን ያወጣው ሰው ፊርማ የሚሉ ናቸው።በዚህ ሕግ አንቀጽ 828 ስር ባለው የመግቢያ ዐረፍተ ነገር ላይ እንደተመለከተው ከእነዚህ መግለጫዎች አንዱ እንኳን የሌለበት ሰነድ እንደ ቼክ እንደማይቆጠር ተመልክቷል።በዚህ ድንጋጌ ላይ “ከእነዚህ መግለጫዎች አንዱ እንኳን የሌለበት ሰነድ እንደ ቼክ አይቆጠርም” የሚለው አገላለጽ ላይ ላዩን ሲታይ ግልጽ ቢመስልም አገላለጹ የሚያገለግለው መግለጫዎቹ ያልተሟላ ቼክ በቼክ አወጪው ተፈርሞ ለአምጪው በሚሰጥበት ጊዜ ነው ወይስ ቼኩ ለክፍያ ሲቀርብ ነው የሚል ጥያቄ በማንሳት ሲታይ ግን ግልጽነት የሚጎድለው (አሻሚ) ስለሚሆን ትርጉም የሚያሻ እንደሆነ ተገንዝበናል።

በመርህ ደረጃ እነዚህ በሕጉ አንቀጽ 827 ስር በቼክ ላይ መጻፍ ያለባቸው ናቸው ተብለው የተዘረዘሩ መግለጫዎች በቼክ አወጪው መጻፍ እንዳለባቸው የሚጠበቅ ቢሆንም መግለጫዎቹ አንድ በአንድ ሲታዩ ግን የቼክ አወጪውን ፊርማ ከሚመለከተው መስፈርት በስተቀር ቀሪዎቹ መግለጫዎች በቼክ አወጪው ስምምነት ወይም ፈቃድ በቼክ አምጪው ወይም በሌላ ሰው ሊጻፉ(ሊሞሉ) የሚችሉ ናቸው። ይህም በአንቀጽ 827 ስር በዘርዘር ከተጠቀሱ መግለጫዎች (Contents) መካከል አንዱ ወይም የተወሰኑት በአንድ ቼክ ላይ ሳይሞላ ቼኩ ለባንክ ለክፍያ ሲቀርብ ሰነዱ እንደ ቼክ ተቆጥሮ በባንክ

አይመነዘርም ወይም ክፍያ አይፈጸምም ከሚል መንፈስና አላማ የተደነገገ እንደሆነ ያሳያል። በሌላ አገላለጽ በድንጋጌው ከተጠቀሱት መግለጫዎች(ይዘቶች) በተለይም በቼኩ ላይ መጻፍ ያለበት ቀን እና የገንዘብ መጠን ቼኩ ከቼክ አወጪው ሲወጣ ባይሞላም(በቼክ አወጪው ባይጻፍም) በቼኩ ላይ ሌሎች መግለጫዎች በቼክ አወጪው ተሞልተውና ተፈርሞ ሰነዱ ለቼክ አምጪው ከተሰጠ በኋላ በአምጪው የቼኩን መክፈያ ቀን እና የሚከፈለውን ገንዘብ መጠን ሞልቶ ሰነዱን ለባንክ ባቀረበ ጊዜ ሰነዱ እንደ ቼክ አይቆጠርም የሚል እንድምታ ያለው አይደለም።ይልቁንም በአንድ የቼክ ሰነድ ላይ በንግድ ሕጉ አንቀጽ 827 ስር የተደነገጉ መግለጫዎች ተሞልቶበትና በቼክ አወጪው ተፈርሞበት ለባንክ ከቀረበ ባንኩ ቀኑንና የገንዘብ መጠኑን ማን ጻፈው የሚለውን ማረጋገጥ ሳይጠበቅበት በቼኩ ላይ ያለው ፊርማ በቼክ አወጪው መፈረሙን ባለው አሰራር መሰረት አመሳክሮ አረጋግጦ በቼኩ ላይ የተመለከተውን ገንዘብ መጠን ከቼክ አወጪው ተንቀሳቃሽ(የቼክ) ሂሳብ ላይ ቀንሶ የመክፈል ግዴታ ይኖርበታል። ምክንያቱም በንግድ ሕጉ አንቀጽ 829፣ 830 እና 840 ላይ በተደነገገው እና በድንጋጌዎቹ በስተጀርባ ባለው አስተሳሰብ መሰረት ከአምጪው የቼክ ሰነድ ተቀብሎ ክፍያ የሚፈጽመው ባንክ ወይም በሕግ እንደ ባንክ የሚቆጠር የፋይናንስ ተቋም በመሆኑ ቼኩ ለባንክ ሲቀርብ በንግድ ሕጉ አንቀጽ 827 ስር የተጠቀሱትን መግለጫዎች የሚያሟላ እስከሆነ ድረስ ባንኩ/ተቋሙ ቼኩን ተቀብሎ ከቼክ አወጪው ሂሳብ ላይ ቀንሶ በቼኩ የተመለከተውን ገንዘብ ለአምጪው ለመክፈል የሕግ ግዴታ ስላለበት ነው። ስለሆነም አንድ ቼክ እንደሚተላለፍ የንግድ ወረቀት (Commercial Negotiable Instrument) ወይም እንደሚተላለፍ የክፍያ ሰነድ የሚቆጠረውም ይህንኑ በመተማመን በመሆኑ በአንቀጽ 827 እና 828 ስር “ከእነዚህ መግለጫዎች አንዱ እንኳን የሌለበት ሰነድ እንደ ቼክ አይቆጠርም” የሚለው አገላለጽ የቼክን ልዩ ባህርይና በዚህ ሰነድ የሚፈጸመውን የክፍያ ሥርዓት በሚያሳልጥ መልኩ በቼኩ ክፍያ እንዲፈጸም በመጠየቅ ለባንክ ሲቀርብ ተፈጻሚ የሚሆን እንደሆነ ተቆጥሮ ተግባራዊ ሊደረግ የሚገባ ነው።ይህም የቼክ ሰነድ በአወጪው ተፈርሞ ለአምጪው በተሰጠ ጊዜ ከንግድ ሕጉ አንቀጽ 827 አንጻር የተሟላ ባይሆንም ለከፋዩ ባንክ በቀረበ ጊዜ ተሟልቶ ከቀረበ ሕጉ ለእንዲህ አይነት ቼክ (Blank Cheque) ሕጋዊ ወጤት ይሰጠዋል ወደሚል ድምዳሜ የሚያደርስ ነው።

በተጨማሪም በንግድ ሕጉ አንቀጽ 732 ስር እንደተመለከተው ቼክ በንግድ ሥራ እንቅስቃሴ ውስጥ ጥሬ ገንዘብን ተክቶ ግብይትን እንዲያሳልጥ የተፈጠረ የሚተላለፍ የንግድ ወረቀት (Commercial Negotiable Instrument) እንደመሆኑ ቼክ አወጪ የተፈረመበትን የቼክ ጥራዝ/ወረቀት በጥንቃቄ መያዝ ፣ገንዘቡን በቼክ ሊያዝበት መብት እንዳለው እና ቼኩን ከሰጠበት ጊዜ ጀምሮ ቼኩ ለክፍያ እስከሚቀርብበት ቀን ድረስ ከከፋዩ ባንክ ዘንድ የገንዘብ ሥንቅ እንዳለው ማረጋገጥና ሰነዱን ከታለመለት ዓላማ አንጻር መጠቀም ይኖርበታል። ይህንን ባለማድረግ ለሚመጣበት ኃላፊነት በንግድ ሕጉ አንቀጽ 840 በመጀመሪያው ኃይለ ቃል ላይ እንደተመለከተው ቼክ አወጪው በቼኩ ላይ ስለተጻፈው ገንዘብ አከፋፈል ዋስ እንደሆነ ሕግ ግዴታ ይጥልበታል። ስለሆነም አንድ የቼክ ሰነድ በቼክ አወጪው ተፈርሞበት ነገር

ግን የሚከፈልበት ቀን እና የገንዘብ መጠን በቼክ አወጪው ሳይጻፍ ለቼክ አምጪ ከተሰጠና በዚህ የቼክ ሰነድ (Blank Cheque) ላይ አምጪው የገንዘብ መጠን እና የሚከፈልበትን ቀን ጽፎበት ለባንክ ካቀረበ ቼኩ በቼክ አወጪው ተሞልቶ እንደተሰጠ ቼክ ተቆጥሮ ሊመነዘር የሚገባ እንጂ በቼኩ ላይ ያለው ቀን እና የገንዘብ መጠን በአምጪው በመጻፉ ብቻ ሰነዱ የቼክነት ባህርይውንና ሕጋዊ ወጤቱን ሊያጣ አይችልም።

እንዲሁም ቼክ አወጪ በቼኩ ላይ የተመለከተው ገንዘብ ለአምጪው እንዲከፈል ስለመስማማቱ/ስለማዘዙ ማረጋገጫ የሚሆነው ቼክ አወጪው ቼኩ ላይ ፊርማውን አኑሮ ቼኩን ለአምጪው መስጠቱ ነው። በመሆኑም ቼክ አወጪው በቼኩ ላይ ፊርማውን ብቻ ጽፎ በቼኩ የሚከፈለውን የገንዘብ መጠን እና ቀን ሳይጻፍ ለአምጭው መስጠቱ ከተረጋገጠ ሌላ በሕጉ የተፈቀደ ተቃራኒ መከራከሪያ በማስረጃ ተደግፎ አስከፊቀረበ ድረስ ይህንን ያደረገው ከቼክ አምጪው ጋር ያለውን መተማመን መሰረት አድርጎ በቼኩ ላይ የሚጻፈውን ገንዘብ መጠንና የሚከፈልበትን ቀን አምጪው ጽፎ ለባንክ አቅርቦ ክፍያ እንዲጠይቅ ቼክ አወጪው የመዋዋል ነፃነቱን (Freedom of Contract) ተጠቅሞ እንደተስማማ ይቆጠራል።

በሌላ በኩል ቼክ አወጪው መከራከሪያ አድርጎ ማንሳት የሚችላቸው በሕግ የተፈቀዱ መቃወሚያዎች ምንድን ናቸው የሚለውን መመርመር ለያዘነው ጉዳይ ተገቢውን ወሳኔ ለመስጠት ጠቃሚ ይሆናል። ተደጋግሞ እንደተገለጸው ቼክ እንደ ገንዘብ ወደተለያዩ ሰዎች በቀላሉ ሊተላለፍ የሚችል ባህርይ ስላለው የቼክ አከፋፈል ላይ በሕጉ በግልጽ ተለይተው ከተመለከቱት በስተቀር ማንኛውንም መቃወሚያ ማቅረብ አይቻልም።በዚህ አግባብ በመከራከሪያነት ሊነሱ የሚችሉ መቃወሚያዎች በንግድ ሕጉ አንቀጽ 717 ፣841 እና 850 ስር የተደነገጉት ናቸው። በጥቅሉ በእነዚህ ድንጋጌዎች መሰረት መቃወሚያ ሆነው ሊነሱ የሚችሉ መከራከሪያዎች ሁለት ገጽታዎች ያላቸው ሆነው አንደኛው ሰነዱ ከሚመለከተቻው ሰዎች መካከል(ጋር) ያለውን የግል ግንኙነትን መነሻ ያደረገ (Defense in Personal Relation) ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ ማንኛውም በቼክ የተከሰሰ ሰው ሊያነሳቸው የሚችልና የቼኩን ሰነድ መሰረት ያደረገና በዚህ የሕግ ዘርፍ Real Defense ተብሎ የሚታወቅ ነው። በንግድ ሕጉ አንቀጽ 717 ፣841 እና 850 ስር በመቃወሚያነት ሊነሱ የሚችሉ መከራከሪያዎች፡- በቼክ አወጪው(እዳ ከፋዩ) እና ከአምጪው (ሰነዱን በያዘው ሰው) መካከል ያለውን የግል ግንኙነት መሰረት ያደረገ፣በሰነዱ አጻጻፍ ፎርም፣በሰነዱ ላይ በተጻፉ ቃሎች ላይ በተደረገ ለውጥ (Alteration)፣ፊርማው ተመሳሳሪ የተፈረመ መሆኑን የሚመለከት፣ ቼኩ ሲወጣ ቼክ አወጪው ችሎታ ወይም የወክልና ሥልጣን የሌለው መሆን፣ ክስ ለማቅረብ አስፈላጊ የሆኑት ሁኔታዎች አለመሟላት፣በቼክ አምጪው ቼኩ የተገኘው በክፉ ልቦና እዳ ከፋዩን ለመጉዳት በማሰብ ወይም ከባድ ጥፋት በመፈጸም መሆኑን የሚመለከቱ ናቸው።

ከዚህ ጋር ተያይዞ በንግድ ሕግ አንቀጽ 841 ስር የተደነገገውን ለይተን ያየን እንደሆነ ቼኩ በሚወጣበት ጊዜ ጉድለት ቢኖርበት እንኳን (incomplete when issued) ቼክ አወጪው ቼኩ በቼክ አምጪው የተገኘው በክፍል ልቦና መሆኑን ወይም አምጪው ቼኩን ከባድ ጥፋት በመፈጸም ያገኘው መሆኑን በማስረዳት ካላረጋገጠ በስተቀር ስለቼኩ አሞላል የተደረጉ ስምምነቶችን በሚቃረን መልኩ የተሞላ ቼክ ቢሆንም እንኳን ቼክ አወጪው በስምምነቶቹ መሰረት አለመፈጸሙን በአምጪው ላይ መቃወሚያ ሊያደርግ እንደማይችል ተደንግጓል። ይህ ድንጋጌ በአንድ በኩል የንግድ ሕግ አንቀጽ 827 ላይ የተመለከቱ መግለጫዎች ተሟልቶ ያልተገለጸ ቼክ ተፈርሞ ለአምጪው የሚስጥበትን አግባብ በመደንገግ ለእንዲህ አይነት ቼክ (Blank Cheque) እወቅና መስጠቱን የሚያሳይ ሲሆን በሌላ አግባብ ደግሞ በቼክ ላይ የሚጻፉ መግለጫዎች ካለመሟላት ጋር በተያያዘ ሊነሱ የሚችሉ መቃወሚያዎች በድንጋጌው ተለይተው የተገለጹት እንጂ ማናቸውም መቃወሚያዎች እንዳልሆኑ የሚያስገነዝብ ነው።

እንዲሁም ቼክ በዋስትናነት አይሰጥም በሚል በሕግ የተደነገገ ክልከላ ባለመኖሩ በመርህ ደረጃ ቼክ ለዋስትና ሊሰጥ ይችላል። ሆኖም በሰ/መ/ቁጥር 166392 ላይ በቀን 26/08/2012 ዓ/ም በተሰጠ ወሳኔ ላይ ቼኩ የተሰጠው ለዋስትና አላማ እንደሆነ ተገልጾ በጽሁፍ የዋስትና ወል ስምምነት ካልተደረገ በስተቀር ቼክ ለዋስትና አላማ ተሰጥቷል በሚል የሚቀርብ ክርክር ተቀባይነት እንደሌለው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ተሰጥቷል።

ከላይ እንደተመለከተው ዕዳ ከፋዩ ወይም ቼክ አወጪው በሕግ የተፈቀዱትን መቃወሚያዎች በማንሳትና ተገቢውን ማስረጃዎች በማቅረብ ማስረዳት የሚችል መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ አምጪው ቼኩን ለባንክ አቅርቦ ባንኩ በቼክ አወጪው ሂሳብ ወስጥ በቂ ስንቅ አለመኖሩን ምክንያት በማድረግ ወይም በሌላ መሰል ምክንያት በቼኩ የተመለከተውን ገንዘብ ለአምጪው መክፈል እንደማይችል የሚገልጽ የእንቢታ ማስታወቂያ ለመስጠት ይገደዳል። አምጭውም የእንቢታ ማስታወቂያውን በማያያዝ ወይም ክስ ለማቅረብ አስፈላጊ የሆነውን ሁኔታ በማሟላት በቼኩ ላይ የተመለከተው ገንዘብ ከወለድና አግባብነት ካላቸው ወጪዎች ጋር እንዲከፈለው ዳኝነት በመጠየቅ በአወጪው ላይ ክስ መመስረት እንደሚችልና ጉዳዩን የሚዳኘው ፍርድ ቤትም በዚህ አግባብ ሊወስን እንደሚችል በንግድ ሕግ አንቀጽ 716/1 እና 873 ስር ከተደነገገው መገንዘብ ይቻላል።

ከላይ በዝርዝር የተመለከተውን መሰረት በማድረግ የያዘውን ጉዳይ ስንመለከት አመልካች በቼኮቹ የሚከፈለውን ገንዘብ መጠን እና ቀን በቼኮቹ ላይ ራሳቸው ባይጽፉም ለክርክሩ መነሻ የሆኑትን ቼኮች ፈርመው ለተጠሪ መስጠታቸው የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። በቼኮቹ ላይ የተጻፈውን ቀን እና የገንዘብ መጠን የሞላው ተጠሪ መሆኑም የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። አከራካሪውና በስር ፍርድ ቤት በተሰጠ ዳኝነት የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን ለመመርመር ያስፈለገው ነጥብ የገንዘብ መጠኑ እና ቀን ሳይጻፍበት በቼክ አወጭው ተፈርሞ ለአምጪው የተሰጠ ቼክ (Blank Cheque)

የሚኖረውን ሕጋዊ ወጤት የሚመለከት ነው።ከላይ በዝርዝር እንደተጻፈው በንግድ ሕጉ አንቀጽ 827 ስር ከተዘረዘሩት መግለጫዎች አንዱ እንኳን የሌለበት ሰነድ እንደ ቼክ አይቆጠርም በሚል በአንቀጽ 828 የተደነገገው ተፈጻሚ መሆን ያለበት የቼክን ልዩ ባህርይና በቼክ የሚፈጸመውን የክፍያ ሥርዓት በሚያሳልጥ መልኩ በቼኩ ክፍያ እንዲፈጸም በመጠየቅ የቼኩን ሰነድ ተቀብሎ ክፍያ ለሚፈጽመው ባንክ ቼኩ በሚቀርብበት ጊዜ ነው። በመሆኑም ለክርክሩ መነሻ የሆኑት ሁለቱም ቼኮች በአመልካች ተፈርመው ለተጠሪ በተሰጡ ጊዜ ከንግድ ሕጉ አንቀጽ 827 አንጻር ቀንና የገንዘብ መጠናቸው ባለመጻፉ የተሟሉ ባለመሆናቸው እንደ Blank Cheque የሚቆጠሩ ቢሆኑም ተጠሪ ቀንና የገንዘብ መጠን ሞልቶ ለከፋይ ባንክ ባቀረበ ጊዜ ተሟልተው ቀርበዋል።ክፍያ ያልተፈጸመባቸውም በአመልካች ተንቀሳቃሽ ሂሳብ በቂ ስንቅ ባለመኖሩ ምክንያት እንደሆነ ስለተረጋገጠ የንግድ ሕጉ አንቀጽ 827 እና 828 ያስቀመጣቸውን አንድን ሰነድ ቼክ የሚያሰኙ መግለጫዎችን የሚያሟሉ ወይም እንደ ቼክ የሚቆጠሩ እና ሕጋዊ ወጤት ያላቸው ናቸው።

እንዲሁም የንግድ ሕጉ አንቀጽ 827ም ሆነ 828 በቼኩ ላይ የሚጻፈውን ቀን እና በቼኩ የሚከፈለውን የገንዘብ መጠን የግድ ቼክ አወጪው ወይም ወኪሉ ብቻ መጻፍ አለበት የሚል አቋም የለውም። በተጨማሪም የስር ፍርድ ቤት በማስረጃ እንዳረጋገጠው ለዚህ ክስ መነሻ የሆኑ ቼኮችን ለተጠሪ ከመስጠታቸው በፊት ግራ ቀኝ በመካከላቸው አስቀድመው የመሰረቱትን መተማመን መሰረት በማድረግ አመልካች ቀንና የገንዘብ መጠን ያልተጻፈበትን ቼክ ፊርማቸውን ብቻ አኑረው ለተጠሪ ሰጥተው ተጠሪም ቀንና የገንዘብ መጠን ሞልቶ ቼኩን ለባንክ አቅርቦ ከአመልካች ሂሳብ ላይ በቼኩ ላይ የተጻፈውን ገንዘብ እንዲከፈልው አድርጎ መቀበሉ በስር ፍርድ ቤት በማስረጃ ተረጋግጧል።ይህም በግራ ቀኝ መካከል በመተማመን ላይ የተመሰረተ የቀደመ ግንኙነት መኖሩን እና በዚህም መነሻ አመልካች ለተጠሪ ክፍያ ለመፈጸም ተመሳሳይ ቼክ ፈርመው ለመስጠት ያስቻሉ የሥራ ግንኙነት እንደነበራቸው የሚያሳይ ነው። እንዲሁም አመልካች የመዋዋል ነጻነታቸውን በመጠቀም ለክርክሩ መነሻ የሆኑትን ቼኮች ፈርመው ነገር ግን ቀንና የሚከፈለውን የገንዘብ መጠን ሳይጻፉ ለተጠሪ መስጠታቸውን ፈቅደው ያደረጉት መሆኑን የሚያሳይ ነው።ከዚህ ጋር በተያያዘ በሁለቱም ቼኮች ላይ ያለው ፊርማ የራሳቸው ፊርማ እንዳልሆነ በመግለጽ አመልካች አልካዱም።በቼኮቹ ላይ የተጻፈው ቀንና የገንዘብ መጠን በተጠሪ መጻፉ ያልተካደ በመሆኑ በፎራንሲክ ማስመርመሩ ፋይዳ ስለማይኖረው ከዚህ አኳያ አመልካች ይህ የቼኮቹ ይዘት በፎራንሲክ እንዲመረመር ያቀረቡትን ጥያቄ ፍርድ ቤቱ ባለመቀበሉ የተፈጸመ ስህተት የለም።

በተጨማሪም አመልካች በአንድ በኩል ቼኮቹን ለተጠሪ የሰጡት ወንድማቸው ከተጠሪ ለወሰዱት የፔትሮሊየም ምርቶች ለዋስትና አላማ እንደሆነ ገልጸው ክሱን እንዲከላከሉ እንዲፈቀድላቸው ባቀረቡት ማመልከቻ አስፈቅደዋል። በሌላ በኩል ደግሞ በመከላከያ መልሳቸው ላይ ይህንን ምክንያት ቀይረው ራሳቸው ከተጠሪ የፔትሮሊየም ምርቶችን ወስደው ለማከፋፈል ከተጠሪ ጋር ባደረጉት የቃል ንግግር

መነሻ ለቅድመ ክፍያ ዋስትና እንዲሆኑ ችኮቹን ቢሰጡም ባደረጉት ንግግር መሰረት ወል ባለመፈጸሙ የነዳጅ ምርቶችን ከተጠሪ ባለመረከባቸው ተጠሪ ከቅን ልቦና ወጭ ችኮቹ ላይ ቀንና የገንዘብ መጠን በመሙላት ክፍያ እንዲፈጽሙለት በመጠየቅ ለባንክ እንዳቀረበ በመግለጽ ክርክር ማቅረባቸውን የስር ፍርድ ቤት ወሳኔ ግልባጭ ስለሚያሳይ ከዚህ አኳያ ያቀረቡት ክርክር እርስ በእርሱ የሚጣረስ በመሆኑ የስር ፍርድ ቤት የአመልካች ክርክር ተአማኒነት የለውም ማለቱም የሚነቀፍ አይደለም።ይህ መከራከሪያቸውም በንግድ ሕጉ አንቀጽ 841 ስር በመቃወሚያነት ሊነሱ የሚችሉ መከራከሪያዎች ናቸው ተብለው ከተመለከቱት አንጻር ሲታይ ችኮቹን ፈርመው ለተጠሪ ሲሰጡ ተጠሪ ችኮቹን ያገኘው በክፉ ልቦና አመልካችን ለመጉዳት አስቦ ከባድ ጥፋት በመፈጸም እንደሆነ በመግለጽ ካለመከራከራቸውም በተጨማሪ ይህንን የሚያሳይ ተገቢውን ማስረጃ በማቅረብ ባለማስረዳታቸው ተጠሪ የገንዘብ መጠኑን የሞላው ስለጅኩ ቀን እና የገንዘብ መጠን አሞላል ያደረጉትን ስምምነት በሚቃረን አኳኋን ነው በሚል የሚያነሱት በሕጉ ተቀባይነት ያለው መከራከሪያ ባለመሆኑ በዚህ ረገድ የተፈጸመ ስህተት የለም።

ከዚህም በተጨማሪ ለክርክሩ መነሻ የሆኑትን ችኮች ለተጠሪ ፈርመው የሰጡት በመካከላቸው ባለው ስምምነት መነሻ የፔትሮሊየም ምርት ሲቀበሉ ለቅድሚያ ክፍያ ዋስትና እንዲሆን በሚል ነው በማለት የተከራከሩ ቢሆንም አመልካች ለክርክሩ መነሻ የሆኑ ችኮችን ለተጠሪ ፈርመው የሰጡት ለቅድመ ክፍያ ዋስትና አላማ እንደሆነ የሚያሳይ በጽሁፍ የተደረገ የዋስትና ወል በማስረጃነት አላቀረቡም።በመሆኑም አመልካች ከዚህ አኳያ ያቀረቡትንም ክርክር በሰ/መ/ቁጥር 166392 ላይ በቀን 26/08/2012 ዓ/ም በተሰጠ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም መሰረት ለክሱ መነሻ የሆኑ ችኮችን ለዋስትና መስጠታቸውን በማስረጃ ያላስረዱ በመሆኑ በዚህም ረገድ በስር ፍርድ ቤት በተሰጠ ወሳኔ የተፈጸመ ስህተት የለም።የሥር ፍርድ ቤት ተገቢውን ጭብጥ ሳይዘና ማስረጃ በአግባቡ ሳይመዘን እንደወሰነ በመግለጽ የቀረበ መከራከሪያም ቢሆን የስር ፍርድ ቤት በጉዳዩ ላይ ወሳኔ የሰጠው ተገቢውን ጭብጥ በመያዝና ለጉዳዩ አግባብነት ያላቸውን የግራ ቀኝን ማስረጃዎች በመመዘን እንደሆነ የወሳኔው ይዘት ስለሚያሳይ በዚህም ረገድ በዚህ ችሎት ደረጃ ሊታረም የሚችል የተፈጸመ ስህተት አላገኘንም። ስለሆነም ተከታዩን ወስነናል።

ወ ሳ ኔ

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 179745 ላይ በቀን 20/02/2012 ዓ/ም እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 187796 ላይ በቀን 13/06/2012 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ጸንተዋል።
2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የወሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ግራ ቀኝ ሲጠይቁም ግልባጩ ይሰጣቸዋል።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል።ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሰ/መ/ቁጥር 173380

ጥቅምት 28 ቀን 2012 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነወ

ተሾመ ሸፈራወ

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግስቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች ፡-የኢትዮጵያ መድን ድርጅት

ተጠሪ፡- ሐበሻ ሲሚንቶ አክሲዮን ማኅበር

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የኢንሹራንስ ወል መጽናት ከሚጀምርበት ጊዜ እና ኢንሹራንስ ሰጪው መድን ከሚሆንበት አደጋ ጋር በተያያዘ የተደረገውን ክርክር አስመልክቶ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 38532 ላይ በቀን 26/04/2010 ዓ/ም የሰጠው የፍርድ ውሳኔ እና ይህንን ውሳኔ በመቃወም የቀረበውን ይግባኝ በመሰረዝ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 214193 ላይ በቀን 19/06/2011 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው ተብሎ የቀረበ ሲሆን በስር ፍርድ ቤት የተደረገው ክርክርና በቀን 08/07/2011 ዓ/ም ተጽፎ የቀረበው የሰበር አቤቱታ ይዘት ከዚህ የሚከተለው ነው።

በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በነበረው ክርክር የአሁን ተጠሪ ከሳሽ ሲሆን አመልካች ደግሞ ተከሳሽ ነበር። ተጠሪ በስር በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በቀን 14/03/2009 ዓ/ም ጽፎ ባቀረበው ክስ ከአመልካች የመድን ሽፋን ለሁለት የአለት መቆፈሪያ ማሽኖች(Rock Drilling Ring) ላይ በጦርነት፣ በብጥብጥ፣ በሕዝባዊ አመጽን ጨምሮ በሌሎች በመደበኛነት የሚሰጡ ሽፋን ለመስጠት የአሁን አመልካች በቀን 21/08/2007 ዓ/ም የዋጋ ማቅረቢያ ልኮ በቀን 22/11/2007 ዓ/ም የኢንሹራንስ ወል ቢዋዋሉም በዋጋ ማቅረቢያው ላይ የተዘረዘረው የአደጋ አይነት በኢንሹራንስ ወሉ ላይ ባለመካተቱ በቀን 05/04/2008ዓ/ም በተፈጸመ የማሻሻያ (የሽፋን ማስፊያ/Extension) ወል በጦርነት፣ በአድማ፣ በአመጽ እና ሆን ተብሎ (በተንኮል) ሳቢያ ለሚደርስ ጉዳት የአሁን አመልካች የመድን ሽፋን ለመስጠት

እንደተስማማ እና የማራዘሚያ ወሎ ስምምነት ተፈጻሚነት የሚጀምረው ከግንቦት 19 ቀን 2007 ዓ/ም ጀምሮ እንዲሆን መስማማታቸውን በመግለጽ በፊንጮኔ ዙሪያ በነበረው ሕዝባዊ አመጽ ምክንያት የመድን ሽፋን ከተገባላቸው 2 መቆፈሪያ ማሽኖች በአንዱ ላይ በቀን 04/04/2008 ዓ/ም ጉዳት ደርሶበት ጉዳቱ መድረሱን በማሳወቅ ጉዳት ለደረሰበት ማሽን መለዋወጫ ለመግዛት ብር 399,424.50 እንዲሁም ለእጅ ዋጋ ብር 31,289.00 በድምሩ ብር 430,713.70 እንዲከፈለው ዳኝነት በመጠየቅ ክስ መስርቷል። የአሁን አመልካች ለክሱ በሰጠው መልስ የመድን ሽፋን የሚሰጠው ያልታወቀ አደጋ የሚደርስ ከሆነ ካሳ ለመክፈል በመሆኑ የማራዘሚያ ወል ከመደረጉ በፊት በቀን 04/04/2008 ዓ/ም ጉዳት ስለደረሰ ጉዳቱ ከደረሰ በኋላ በተደረገ የመድን ወል ካሳ ለመክፈል እንደማይገደድ፤ ወል ተፈጻሚነት የሚኖረው ከተፈረመበት ጊዜ ጀምሮ በመሆኑና ወደኋላ ተመልሶ የማይሰራ በመሆኑ የወል ማራዘሚያ የተደረገው ማራዘሚያ ከተደረገ በኋላ ጉዳት ቢደርስ ካሳ ለመስጠት መሆኑን፤ የአሁን ተጠሪ የማስፊያ ወል ተፈሪሞ እንዲሰጠው የጠየቀው በዋናው ወል ማግለያዎች ፊደል "ቀ" ስር የተገለሉትን ስጋቶች ሆኖ አመልካች በስህተት በዋና ወል ማግለያዎች ፊደል "ቸ" ስር ለተገለሉ ስጋቶች ሽፋን ስለሰጠና በሁለቱ መካከል ልዩነት ስላለ በተዋዋይ ወገኖች መካከል የሃሳብ ስምምነት የሌለበትና በስህተት የተቋቋመ ወል በመሆኑ አመልካች ይህንን ቢያወቅ ኖሮ ወል ወስጥ ሊገባ ስለማይችል ወሎ ፈራሽ ስለሆነ ተከላሽ ካሳ የመክፈል ኃላፊነት እንደሌለበት፤ በኦሮሚያ ክልል ፊንጮኔ ዙሪያ ከታህሳስ 4-6/2008 ዓ/ም ድረስ ተነስቶ የነበረውና ጉዳት ያደረሰው ድርጊት የፖሊቲካ ተቃዋሚ አካል ስለሆነና ሽፋን የተሰጠው በመድን ገቢው ሠራተኞች የሚፈጠርን ብጥብጥ እንዲሁም በፋብሪካው አካባቢ ያለ ማህብረሰብ ክፍሎች ከፋብሪካው ጋር ተያይዞ የጥቅም ጥያቄ/ተቃዋሚ/ ለማቅረብና ጫና ለመፍጠር የሚፈጠር አመጽ ለማለት እንጂ ብዙ ሕዝብ ቁጥር የተሳተፈበትን ሕዝባዊ አመጽ/ተቃዋሚን(popular uprising) በመድን ሽፋኑ የሚሸፈን አይደለም የሚሉ መከራከሪያዎች እና የደረሰውን ጉዳት ተጠሪ ካሳ እንዲከፈላቸው የጠየቁት ድረስ ያሉትን ጉዳት በገለልተኛ ገማች ሳያስገምቱ ከአንድ ድርጅት ብቻ በመጠየቅ ያቀረቡት የተጋነነ ነው በሚል መከራከሩን ከፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ፍርድ ቤት ተረድተዋል።

የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የግራ ቀኝ ክርክር በመ/ቁጥር 38532 ላይ በቀን 26/04/2010 ዓ/ም በዋለው ችሎት በሰጠው የፍርድ ወሳኔ ግራ ቀኝ በቀን 05/04/2008 ዓ/ም የማርዘሚያ ወል ያደረጉ ቢሆንም ከቀን 19/09/2007 ዓ/ም ጀምሮ ተፈጻሚ እንዲሆን ስለተስማሙ የንግድ ሕጉ አንቀጽ 659/1 ይህንን ስለሚፈቅድ ከዚህ አኳያ የአሁን አመልካች ያቀረበው ክርክር ተቀባይነት እንደሌለው፤ የማራዘሚያ ወል የተደረገው ዋናው ወል ላይ በፕርፎርማው ላይ የተገለጸው በስህተት ሳይካተት በመቅረቱ በማካተት ለማሻሻል የተደረገ በመሆኑ ተፈጻሚነት የሚኖረው የመጀመሪያው ወል ከተደረገበት ጊዜ ጀምሮ ሊሆን እንደሚገባ፤ ተጠሪ የወል ማርዘሚያ የጠየቀው ቀድሞ በፕርፎርማ ላይ የተገለጸው በዋናው ወል ላይ ሳይገለጽ በመቅረቱ ምክንያት ለማካተት ታሳቢ በመሆኑ ማራዘሚያ ተጠይቆ በተጠሪ በተሞላ ጥያቄ ላይ "ቀ" ተብሎ የጠሞላ ሆኖ በተራዘመው ሰነድ

ላይ በፊደል "ቸ" ላይ የተገለጸውን ማግለያ በማሻሻል የተራዘመ ቢሆንም ይህም ከሀሳባቸው አንጻር ሲታይ የፊደል ስህተት ብቻ እንጂ መሠረታዊ ስህተት ካለመሆኑም በተጨማሪ በዚህ ስህተት ምክንያት ውሉ እንዲፈርስ ካለማድረጉም በተጨማሪ በውሉ ላይ አመልካች ብቻውን መፈረም የሚችልበት አሰራር ቢኖርም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1725/ለ፣1726 እና 1727(1 እና 2) ስር በተደነገገው መሰረት የኢንፎርሜሽን ወል በጽሁፍ ተደርጎ በተዋዋይ ወገኖችና በሁለት ምስክሮች መፈረም የሚገባው ወል ሆኖ እያለ በአመልካች ብቻ መፈረሙ ስለተረጋገጠ በሕግ ፊት የሚጸና ወል አይደለም በሚል በማስፊያ ውሉ ላይ የተጠቀሱት ማግለያዎች የአሁኑን ተጠሪ(ከሳሽን) አያስገድዱም በሚል በአንድ በኩል ከወሰነ በኋላ በሌላ በኩል ደግሞ ተጠሪ ይህንን የማስፊያ ወል መሰረት በማድረግ ያቀረቡትን ክርክር በመቀበል የአሁን አመልካች በማስፊያ ውሉ መሰረት በማሸነፍ ላይ ለደረሰው ጉዳት ካሳ የመክፈል ኃላፊነት አለበት በማለት የመለዋወጫ ዋጋ ከተለያዩ ድርጅቶች ማቅረብ አለመቻሉን ምክንያት በማድረግ ከደረሰው ጉዳት ጋር እኩል ሆኖ የሚመዘዘን ካሳ መወሰን አልተቻለም በማለት አመልካች ለተጠሪ ብር 400,000.00 ካሳ እንዲከፍል በርትእ መወሰኑን ከወሳኔው ይዘት ተመልክተናል።

ከላይ በተገለጸው መሠረት በተሰጠ የፍርድ ወሳኔ ቅር በመሰኘት የአሁን አመልካች ይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 214193 ላይ ቢያቀርብም ፍርድ ቤቱ በቀን 19/06/2011 ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ ይግባኙን ሰርዟል።

አመልካች የሰበር አቤቱታ ያቀረበው በዚህ መልኩ በተሰጠ ወሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን ለተጠሪ የተሰጠው የመድን ሽፋን በአመጽ፣ በእርስ በእርስ ጦርነት፣ በአድማ፣ በአስቸኳይ ጊዜ ሁኔታ፣ በወታደራዊ አመጽ የሚመጡትን ማንኛውንም ፖለቲካዊ ይዘት ባላቸው ምክንያቶች የሚደርስ ጉዳት እንደማይሸፍን በውሉ ማግለያ ፊደል "ቸ" እንደተመለከተ፣ እንዲሁም በማስፊያ ውሉ አንቀጽ 2/ለ ስር እንዲገለል የተደረገ ምክንያት መሆኑን፣ ከዚህ አንጻር የቀረበውን ክርክር የስር ፍርድ ቤት ጭብጥ ይዞ ሳይመረምርና ወሳኔ ሳይሰጥ ማለፉን፣ የስር ፍርድ ቤት በህዝባዊ አመጽ የሚደርስ አደጋ በፕሮፎርማው ላይ ተካቶ እያለ በዋናው ወል ላይ ሳይካተት በመቅረቱ ስህተቱን ለማረም የማስፊያ ውሉ ስለተፈጸመ የማስፊያ ውሉ ተፈጻሚ ሊሆን የሚገባው የመጀመሪያው ወል ከተደረገበት ጊዜ ጀምሮ ነው ብሎ የወሰነው ፕሮፎርማው የውሉ አካል ባልሆነበትና ፕሮፎርማ የሚሰጠው የመድን ሽፋን አይነትና የእያንዳንዱን ዋጋ ዝርዝር የሚገልጽ መግለጫ (offer) ብቻ መሆኑን ባለማገናዘብ መወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት እንደሆነ፣ የስር መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ከተጠሪ ክርክር አንጻር የመድን ሽፋን ማስፊያው ወል አመልካችና ተጠሪ መካከል የመጀመሪያው ወል ሲቋቋም የተፈጠረውን መሠረታዊ ስህተት ለማረም የተገባ ወል ነው ብሎ ወጤት እንዲኖረው ያደረገውን ወል በሌላ በኩል ከአመልካች ክርክር አንጻር ደግሞ የማስፊያ ውሉ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1725/ለ፣ 1726 እና 1727(1 እና2) መሠረት ሁለቱም ተዋዋይ ወገኖች ሊፈርሙበት ሲገባ በወል ማስፊያው ላይ በወል ማስፊያው ላይ ተጠሪ ስላልፈረሙበት በተጠሪ ላይ አስገዳጅነት የለውም ሲል መወሰኑ አንድን የሕግ ነጥብ ለተጠሪ

ሲሆን የጸና የመድን ወል ነው። በማለት ለአመልካች ሲሆን ድግሞ የጸና አይደለም ሲል መወሰኑ ወሎ በመድን ሰጪው ከተፈረመበት በቂ ነው ተብሎ በሰበር መ/ቁጥር 24703 እና 24704 ላይ የተሰጠውን ትርጉም ጭምር ያላገናዘበ በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መሆኑን፤ የመድን ወሎ ማስፊያ ወል ወደ ኋላ ተመልሶ ይሰራል ሲል የንግድ ሕጉን አንቀጽ 659/1ን ጠቅሶ መወሰኑ መሰረታዊ የአተረጓጎም ስህተት መሆኑን፤ አደጋ ከደረሰ በኋላ የደረሰውን አደጋ ለመሸፈን የሚሰጥ የመድን ሽፋን ፖሊስ በሌለበት በተሠጠው ወላኔ እና ከካሳ አወሳሰን አካላትም በርትዕ መወሰኑ በንግድ ሕጉ አንቀጽ 665 እና 677 ስር የተደነገገውን የሚጥስ በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል ተብሎ እንዲታረም በመጠየቅ አቤቱታውን አቅርቧል።

የሰበር አጣሪ ችሎት የሰበር አቤቱታ እና በስር ፍርድ ቤት የተሰጠ ወላኔ መርምሮ አመልካች በተጠሪ ንብረት ላይ ለደረሰው ጉዳት ከዋናው የመደበኛ የመድን ሽፋን ወልም ሆነ በማስፊያ ሽፋን ወል ከታህሳስ 05 ቀን 2008/9/ም በተደረገው ወል ሽፋን ላለመስጠት አግልጥሞለሁ እያለ ኃላፊ ነህ የመባሉን አግባብነት ከግራ ቀኙ ወልና ከንግድ ሕጉ አንቀጽ 654 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች አንጻር ለማጣራት መዘገቡ ለሰበር ችሎት እንዲቀርብ እና ተጠሪ መልስ እንዲሰጥ ትእዛዝ ሰጥቷል።

ተጠሪ በቀን 23/11/2011 ዓ/ም የተጻፈ መልስ በማቅረብ አመልካች በቀን 05/04/2008 ዓ/ም ፈርሞ ለተጠሪ በሰጠው ወል በአመጽ ድርጊት ለሚመጣ ወድመት የመድን ሽፋን በመስጠቱና የሽፋኑ ተፈጻሚነት የሚጀምረው በዋናው ወል ሊካተት የሚገባው ጉዳይ የነበረ ከመሆኑ አንጻር ወደኋላ ተመልሶ የመድን ሽፋን ወሎ ከተቋቋመበት ከቀን 01/09/2007 ዓ/ም ጀምሮ እንደሆነ በግልጽ ተጽፎና ተፈርሞ የተሰጠው ወል መሆኑን፤ የኢንሽራንስ ወል ሽፋን ወደፊት ለሚደርስ አደጋ የሚገባ(የሚሰጥ) ሽፋን ቢሆንም የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በንግድ ሕግ አንቀጽ 659/1 የተደነገገውን በመጥቀስ ወሎ ወደኋላ ተመልሶ ይሰራል ሲል መወሰኑ አግባብ እንደሆነና በዚህ መሰረት እንዳይተረጎም የሚከለክል ሕግ እንደሌለ፤ ጉዳቱ የደረሰው ከቀን 04/04/2008ዓ/ም እስከ 06/04/2008ዓ/ም ድረስ በነበረው ሕዝባዊ አመጽ ምክንያት በመሆኑ ይህም በመድን ማስፊያ ወሎ የተሸፈነ ምክንያት መሆኑን፤ አመልካች በስህተት የተዋዋለው ወል የለም እንጂ በስህተት የተዋዋለው ወል ቢኖር እንኳን ወሎን ያላስፈረሰ በመሆኑ ከዚህ አንጻር የስር ፍርድ ቤት የሰጠው ወላኔ ተገቢ እንደሆነ፤ እንዲሁም የካሳ መጠኑን በተመለከተ የስር ፍርድ ቤት ማስረጃው ከብቸኛ ማሽን አቅራቢ የቀረበ ማስረጃ ሆኖ እያለ ይህንን ማስረጃ ማለፉና ከተጠየቀው ካሳ ቀንሶ መወሰኑ ተገቢ አይደለም ሊባል ከሚችል በስተቀር የመለዋወጫ ዋጋው የተጋነነ መሆኑን ለማስረዳት አመልካች ለስር ፍርድ ቤት ያቀረበው ማስረጃ የለም ተብሎ የሰበር አቤቱታው ወድቅ ተደርጎ እንዲወሰን በመጠየቅ ተከራክሯል።

አመልካችም በቀን 23/01/2012 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ የሠበር አቤቱታውን በማጠናከር ተከራክሯል።

የግራ ቀኝ ክርክር እና የክርክሩ አመጣጥ እንዲሁም በስር ፍርድ ቤት የተሰጠው ወሳኔ ከላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም የሚከተሉትን ጭብጦች፡-

1. የዋናው ኢንሹራንስ ወል ሽፋን ማስፊያ (Extension) ወል ወደ ኋላ ተመልሶ ይሰራል ተብሎ መወሰኑ አግባብ ነው ወይ ?
2. የዋናው ኢንሹራንስ ወል ሽፋን ማስፊያ (Extension) ወል ወደ ኋላ ተመልሶ ይሰራል የሚባል ከሆነ በሽፋን ማስፊያ (Extension) ወሎ በተመለከተው ማግለያ መሠረት ሲታይ የአሁን አመልካች ለደረሰው ጉዳት የመድን ካላ ይክፈል መባሉ አግባብ ነው ወይስ አይደለም ? የሚሉትን ጭብጦች በመያዝ መዘገቡን እንደሚከተለው መርምረናል፡፡

የመጀመሪያውን ጭብጥ እንደመረመርነው ንብረትነታቸው የተጠሪ በሆኑ ሁለት የአለት መቆፈሪያ ማሽኖች(Rock Drilling Ring) ላይ በኢንሹራንስ ወሎ ላይ በተገለጹ አደጋ ምክንያቶች ለሚደርስ ጉዳት የመድን ካላ ለመክፈል አመልካች ከተጠሪ ጋር ዋናውን የኢንሹራንስ ወል ግራ ቀኝ የተዋዋሉት በቀን 22/11/2007 ዓ/ም በተጻፈ ወል መሆኑን በስር ፍርድ ቤት ያደረጉት ክርክር ያሳያል፡፡በዚህ በዋናው የኢንሹራንስ ወል ላይ የተገለጹትን የአደጋ ምክንያቶች በማካተት የመድን ሽፋን ማስፊያ (Extension) ወል በአመልካች ተፈርሞ የተሰጠው በቀን 05/04/2008 ዓ/ም መሆኑ በግራ ቀኝ የታመነና በወሎ ማስረጃነትም በሥር ፍርድ ቤት የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው፡፡ የመድን ሽፋን ማስፊያ ወሎ ላይ አመልካች ብቻ መፈረማቸውን በተመለከተ የተነሳውን ክርክር አስመልክቶ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በሰጠው ፍርድ ላይ በወሎ ላይ አመልካች ብቻውን መፈረም የሚችልበት አሰራር ቢኖርም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1725/ለ፣1726 እና 1727(1 እና 2) ስር በተደነገገው መሰረት የኢንሹራንስ ወል በጽሁፍ ተደርጎ በተዋዋይ ወገኖችና በሁለት ምስክሮች መፈረም የሚገባው ወል ሆኖ እያለ በአመልካች ብቻ መፈረሙ ስለተረጋገጠ በሕግ ፊት የሚጸና ወል አይደለም በሚል በማስፊያ ወሎ ላይ የተጠቀሱት ማግለያዎች የአሁኑን ተጠሪ(ከሳሽን) አያስገድዱም ሲል የደረሰበትን ድምዳሜ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰበር/መ/ቁጥር 23003 በቀን 16 ቀን 1999 ዓ.ም ከተሰጠው አስገዳጅ ትርጉም አንጻር እንደመረመርነው የኢንሹራንስ ወል የአጻጻፍ ፎርምን በሚመለከት ገዥው ሕግ የፍትህብሔር ሕጉ አንቀጽ 1725 ቢሆንም በዚህ ህግ መሠረት የአጻጻፍ ፎርምን መከተል የሚጠበቅባቸው ለብዙ ዘመን (for a long period of time) የሚቆይ የኢንሹራንስ ወል ሲሆን ብቻ እንደሆነና ለአጭር ጊዜ የሚደረጉ የኢንሹራንስ ወሎች የህጉን አንቀጽ 1725 እና 1727ን በማጣቀስ በጽሁፍ አልተደረጉም፣ በተዋዋዮች አልተፈረሙም ፣በሁለት ምስክርም አልተረጋገጡም በማለት ህጋዊ ውጤት እንዳይኖራቸው ማድረግ የሕጉን ዓላማ ግምት ውስጥ ያስገባ አተረጓጎም አይደለም በሚል ትርጉም የሰጠ በመሆኑ በተያዘውም ጉዳይም ግራ ቀኝ የተዋዋሉት ዋናው የመድን ወል የተፈጸመበትን ቀን መነሻ በማድረግ ስናይ የኢንሹራንስ ወሎ ለአጭር ጊዜ የተደረገ ነው ሊባል የሚችል ከመሆኑ አኳያ ሰበር ሰሚ ችሎት

የሰጠው ወሳኔ በአዋጅ ቁጥር 454/97 አስገዳጅ ትርጉም በመሆኑ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ይህንን ትርጉም ለዚሁ ተመሳሳይ ጉዳይ ተፈጻሚ ማድረግ ሲገባው የመድን ሽፋን ማስፊያ ውሉ በተጠሪ አለመፈረሙን ምክንያት በማድረግ የመድን ሽፋን ማስፊያ ውሉ በህግ ፊት የሚጸና አይደለም ሲል መደምደሙ መሰረታዊ የህግ ስህተት በመሆኑ ይህ ምክንያት ውሉ በሕግ ፊት እንዳይጸና አያደርግም ብለናል።

ወደያዝነው ጭብጥ ስንመለስ የመድን ሽፋን ማስፊያ (Extension) ወል በአመልካች ተፈርሞ የተሰጠው በቀን 05/04/2008 ዓ/ም መሆኑ አላከራከረም። ተጠሪ ወይም የስር ከሳሽ ኢንሹራንስ በተገባለት ማሽን ላይ ጉዳት ደርሶበታል ብሎ በክሱ የጠቀሰበት ቀን ታህሳስ 04 ቀን 2008 ዓ/ም መሆኑን የስር ፍርድ ቤት ፍርድ ይዘት ያሳያል። ተጠሪ በማሽኑ ላይ ጉዳት ያደረሰው ምክንያት(አደጋ) የኢንሹራንስ ካሳ የሚያስከፍል ምክንያት ነው ሲል ለክሱ መሠረት ያደረገው ዋናውን የኢንሹራንስ ወል ሳይሆን ዋናውን የኢንሹራንስ ወል በማሻሻል በቀን 05/04/2008 ዓ/ም ተፈርሞ የተሰጠውን የመድን ሽፋን ማስፊያ ወል ነው። በንግድ ሕጉ አንቀጽ 659/1 ስር በተደነገገው መሰረት ተቃራኒ ወሳኔ ከሌለ በቀር የኢንሹራንስ ወል ፖሊሲው ከተፈረመበት ጊዜ አንስቶ የጸና እንደሚሆን ተደንግጓል። በተያዘው ጉዳይ የመድን ሽፋን ማስፊያ ወል ወይም በዋናው ወል ማሻሻያ ላይ የመድን ሽፋኑ ተፈጻሚ የሚሆነው ዋናው ወል ከተደረገበት ከቀን 22/11/2007 ዓ/ም ወይም በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ፍርድ ላይ ከተጠቀሰው ከግንቦት 19 ቀን 2007 ዓ/ም ጀምሮ ነው ተብሎ በተዋዋይ ወጎኖች በግልጽ የተደረገ ስምምነት የለም። በዚህ አግባብ የመድን ሽፋን ማስፊያ ውሉ ወደኋላ ተመልሶ እንዲሰራ ተዋዋዮች በወላቸው ላይ በግልጽ ባልወሰኑበት ሁኔታ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የመድን ሽፋን ማስፊያ ውሉ የተደረገበት ዓላማ በዋናው ወል ላይ በስህተት ሳይካተት የቀረውን የአደጋ ምክንያት ለማካተት የተደረገ ማራዘሚያ(ማስፊያ) ወል ስለሆነ ወደኋላ ተመልሶ ዋናው የኢንሹራንስ ወል ከተፈረመበት ቀን ጀምሮ ተፈጻሚ ሊሆን ይገባል ሲል የሰጠው ትርጉም በንግድ ሕጉ አንቀጽ 659/1 ስር በግልጽ የተደነገገውን የሚቃረን በመሆኑ መሰረታዊ የህግ አተረጓጎም ስህተት ነው።

በተጨማሪም በንግድ ሕጉ አንቀጽ 654 ስር በተደነገገው ትርጓሜ መሰረት የኢንሹራንስ ወል በውሉ የተመለከተው አደጋ በደረሰ ጊዜ ኢንሹራንስ ሰጪው ኢንሹራንስ ለገባው ሰው የተወሰነ ገንዘብ ለመክፈል ግዴታ የሚገባበት ወል ነው። ይህ ትርጉም እንደሚያሳየው የኢንሹራንስ ወል የሚገባው ገና ያልደረሰ ወይም ወደፊት የሚደርስ በውሉ ላይ የተመለከተው አደጋ የሚያደርሰውን ጉዳት ኢንሹራንስ ሰጪው እንዲተካ (እንዲክስ) ለማድረግ ነው። ይህ ትርጓሜ የኢንሹራንስ ወል ሽፋን ወደፊት ለሚደርስ አደጋ የሚሰጥ ሽፋን መሆኑን ስለሚያሳይ የኢንሹራንስ ወልን ልዩ የሚያደርግ መሠረታዊ ባህሪም ይሄው እንደሆነ የሚያስገነዝብ ነው። ከዚህም አኳያ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የኢንሹራንስ ወል መሰረታዊ ባህሪ ያላገናዘበ አተረጓጎም በመከተል መወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መሆኑን አረጋግጠናል።

ሲ.ጠቃለል የዋናውን ኢንሹራንስ ወል ሽፋን ለማስፋት በቀን 05/04/2008ዓ/ም የተፈረመው ማሻሻያ (ማስፈያ /Extension) ወል ወደ ኋላ ተመልሶ እንዲሰራ በተዋዋዮች ግልጽ ስምምነት ያልተደረገ ከመሆኑም በተጨማሪ የኢንሹራንስ ወል ከመፈረሙ በፊት ለደረሰ ጉዳት ኢንሹራንስ ሰጪው ካሳ እንዲከፍል ተጠይቆ የሚቀርብ ክስ የኢንሹራንስ ወል መሠረታዊ ባህሪ ያላገናዘበ ሆኖ እያለ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የኢንሹራንስ ወሎ ወደኋላ ተመልሶ ወጤት እንዲኖረው አድርጎ በመተርጎም የአሁን አመልካች ለተጠሪ ካሳ እንዲከፍል መወሰኑና በዚህ መሰረት በተሰጠው ወሳኔ አመልካች ቅር ተሰኝቶ ያቀረበውን ይግባኝ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተቀብሎ ስህተቱን ማረም ሲገባው ይግባኙን በመሰረዝ ትእዛዝ መስጠቱ መሰረታዊ የሕግ ስህተት በመሆኑ ሁለተኛውን ጭብጥ መመርመር ሳያስፈልግ የሚከተለውን ወስነናል።

ወ ሳ ኔ

1. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 38532 ላይ በቀን 26/04/2010 ዓ/ም የሰጠው የፍርድ ወሳኔ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 214193 ላይ በቀን 19/06/2011 ዓ/ም በዋለው ችሎት የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሸሯል።
2. አመልካች ክስ የቀረበበትን ካሳ ለተጠሪ የመክፈል ኃላፊነት የለበትም ።
3. ግራ ቀኝ በዚህ ፍርድ ቤት ደረጃ ያወጡትን ወጪና ኪሳራ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።
 - የዚህ የፍርድ ወሳኔ ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤት ይተላለፍ።
 - የስር ፍርድ ቤት መዝገብ ይመለስ። መዝገቡ ተዘግቷል ወደ፤ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 171352

ጥር 25 ቀን 2012 ዓ/ም

ዳኞች :-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ አርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች:- የኢትዮጵያ አየር መንገድ

ተጠሪ:- ብርሃን ኢንሹራንስ ኩባንያ አ.ማ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ በአየር በሚንጓዝ እቃ(ካርጎ) ላይ በመጥፋት እና በመበላሽ ጉዳት ሲደርስ ካሳ ስለሚከፈልበት አግባብ የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረው በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ሲሆን በዚህ ፍርድ ቤት የአሁን ተጠሪ ከሳሽ የአሁን አመልካች ደግሞ ተከሳሽ በመሆን ተከራክረዋል።ከክርክሩ እንደተረዳነው የአሁን ተጠሪ በመሰረተው ክስ በአሁን ተጠሪ የኢንሹራንስ ሽፋን የተሰጠው ንብረትነቱ የገደብ ኢንጂነሪንግ ኃላ/የተ/የግ/ማኅበር የሆኑ የጀንደር የእርሻ ትራክተር የተለያዩ መለዋወጫዎች 48 ፓሌት ከደቡብ አፍሪካ ወደ አዲስ አበባ አመልካች ተረክቦ ሲያንጉዝ ቁጥራቸው 144 የሆኑ መለዋወጫዎች በዝናብና በፀሐይ በመበላሸታቸው እንዲሁም ብዛታቸው 18 የሆኑት ደግሞ በመጥፋታቸው ተጠሪ ጉዳቱን በባለሙያ በማስመርመር ለተበላሹትና ለጠፉት በድምሩ ብር 210,942.64 ለደንበኛው ካሳ መክፈሉን በመግለጽ አመልካች እቃዎቹን በተረከበበት አኳኋን በደህና ሁኔታ ባለማስረከቡ የደረሰ ጉዳት ነው በሚል ብር 210,942.64 አመልካች እንዲተካለት እንዲወሰን ዳኝነት ጠይቋል።

የአሁን አመልካች የተጠሪ ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ታግዷል የሚል የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ የሚመለከት መከራከሪያ እና ፍሬ ነገርን በተመለከትም ጉዳቱ የደረሰው በአስተሻሽግ ጉድለት በመሆኑ ኃላፊነት የለብኝም፤ ኃላፊነት አለብህ ከተባለም ተጠሪ ወይም ድንበኛው በእቃው ልዩ ጥቅም እንዳለው በመግለጽ ተጨማሪ የጭነት ዋጋ ባለመክፈሉ የጉዳት ካሳው መጠን ሊሰላ የሚገባው በኪሎ ግራም 17 ስፔሻል ድሮዊንግ ራይት ማለትም በኪሎ ግራም 20 የአሜሪካን ዶላር ሂሳብ በመሆኑ ለተጠሪ ሊከፈለው የሚገባው 1,809.00 የአሜሪካን ዶላር ወይም በኢትዮጵያ ብር 36,192.00 ብቻ በመሆኑ

ለተጠሪ ብር 36,192.00 እንድከፍልና ተጠሪ የእቃዎቹን ቅሪት እንዲያስረክብኝ ይወሰንልኝ በማለት መከራከሩን የወሳኔው ግልባጭ ያሳያል።

ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ዳኝነት ሥልጣን ያየው የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 228970 ላይ የግራ ቀኝን ክርክር እና የአመልካችን ምስክር ሰምቶ በቀን 27/11/2009 ዓ/ም በዋለው ችሎት በሰጠው ወሳኔ አመልካች ጉዳቱ በአስተሳሰብ ጉድለት መድረሱን አላስረዳም በሚል አመልካች ከዚህ አኳያ ያቀረበውን ክርክር ወድቅ በማድረግ በሞንትሪያል ፕሮቶኮል ቁጥር 4 እንደተሻሻለው አንቀጽ 18 መሰረት አመልካች አንገዥ ለተጠሪ እስኪያስረክብ ድረስ በእቃው ላይ ለደረሰው ጉዳት አመልካች ካሳ የመክፈል ኃላፊነት አለበት በማለት ወስኗል። የጉዳት ካሳ መጠን በተመለከተም በዋረደው ስምምነት አንቀጽ 22(2/ሀ) ስር የካሳ መጠን የእቃው የግዥ ዋጋ መጠን ይሆናል በሚል በተደነገገው መሰረት 144 መለዋወጫዎች መገዳታቸውና ቁጥራቸው 18 የሆኑት መጥፋታቸውን አመልካች ካለመካዱም በተጨማሪ ተጠሪ በማስረጃ አስረድቷል በሚል የ162 መለዋወጫዎች የግዥ ዋጋቸው በግዥ እና በባለሙያ ሰነድ ላይ በተመለከተው መሰረት በክፍያው እለት በነበረው ምንገሬ ምጣኔ መሰረት በብር 19,942.64 ሂሳብ ስሌት መሰረት ብር 210,942.64 ይሆናል በማለት አመልካች ከ9% ወለድ ጋር ለተጠሪ እንዲከፍል ወስኗል።

አመልካች በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ያቀረበው መከራከሪያ ወድቅ መደረጉ እና ካሳ የተወሰነበትን አግባብና የካሳውን መጠን በሚመለከት በተሰጠው ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርቦ ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 205264 ላይ ግራ ቀኝን አከራክሮ በቀን 13/05/2011 ዓ/ም በዋለው ችሎት በሰጠው ወሳኔ በሞንትሪያል ፕሮቶኮል ቁጥር 4 አንቀጽ 26 ስር የተደነገገው የይርጋ ድንጋጌ ባለመሆኑ የይርጋ መቃወሚያ ወድቅ መደረጉም ሆነ የተወሰነው ካሳ በፕሮቶኮሉ አንቀጽ 22(2/ሀ) እና በንግድ ሕጉ አንቀጽ 683/1 መሰረት ተገቢ ነው በማለት የስር ፍርድ ቤትን ወሳኔ በማጽናት ወስኗል። አመልካች በቀን 14/06/2011 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበውም በስር ፍርድ ቤቶች በተሰጡ ወሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን ይዘቱ በአጭሩ የሚከተለው ነው።

ተጠሪ በ14 ቀን ውስጥ የደረሰበትን ጉዳት ለአመልካች በጽሁፍ ያሳሳውቀ በመሆኑ ክስ የማቅረብ መብቱ በይርጋ ቀሪ ሆኗል በሚል በሞንትሪያል ፕሮቶኮል ቁጥር 4 አንቀጽ 26.2 እና 26.4 ስር የተደነገገውን ይርጋ ተጠቅሶ የቀረበው መቃወሚያ ወድቅ መደረጉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። እንዲሁም በሞንትሪያል ፕሮቶኮል ቁጥር 4 አንቀጽ 11 መሰረት የጉዞ ሰነድ (Air Way Bill) በተዋዋሮች መካከል ላለው ግንኙነት ወል መኖሩን የሚያረጋግጥ ሰነድ እንደሆነ ስለተደነገገ ከዚህ ወጭ የሚቀርብ ማንኛውም ሰነድ ተቀባይነት ስለማይኖረው የስር ፍርድ ቤቶች ተጠሪ ያቀረበውን ሌላ ሰነድ መሰረት በማድረግ ካሳ መወሰናቸው፤ ተጠሪ በእቃው ላይ የተለየ ፍላጎት እንዳለው ያልገለጸና ተጨማሪ ክፍያ

ከፍሎ የልዩ እቃ ዋጋ መግለጫ ባለመፈጸሙ የአየር ጉዞ ሰነዱ ላይ ይሄው እንዳልተደረገ ለማመልከት የልዩ እቃ እና ዋጋ መግለጫ አልተደረገም (No Value Declared/NVD) ተብሎ እንደተጻፈበት ተጠሪ ከማመኑም በተጨማሪ ሰነዱም ይህንኑ የሚያሳይ ነው። በመሆኑም የተጓጓዙት እቃዎች ክብደታቸው 4343 ኪሎ ግራም ከሆኑት ወስጥ 48 ጥቅል(ፓሌት) ወስጥ 1 ጥቅል (ፓሌት) መለዋወጫ መበላሸቱ(መጥፋቱ) ስለተረጋገጠ 4343 ኪሎ ግራም ለ48 ጥቅል(ፓሌት) ሲካፈል የአንድ ጥቅል ክብደት 90.48 ኪሎ ግራም ስለሚሆን ይህም በወቅቱ በነበረው የኢትዮጵያ ብር ምንዛሬ በብር 20.00 ሲባዛ ብር 36,192.00 ስለሆነ በዋርሶው ስምምነት አንቀጽ 22.2/ለ እና ከዚህ በፊት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 117673፣144915 እና 151083 ላይ በተመሳሳይ ጉዳይ በሰጠው ትርጉም መሰረት የስር ፍርድ ቤቶች ወሳኔዎች ተሻሽሎ ይወሰንልኝ በማለት በመጠየቅ አቤቱታውን አቅርቧል።

የሰበር አጣሪ ችሎት የሰበር አቤቱታውን እና በሥር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎችን መርምሮ የስር ፍርድ ቤቶች ወሳኔዎች አግባብነት ከዋርሶው ስምምነት አንጻር ለማጣራት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት እንዲቀርብ እና ተጠሪዎች መልስ እንዲሰጡ ትእዛዝ ሰጥቷል።

ተጠሪ በቀን 09/09/2011 ዓ.ም በተጻፈ መልሱ ተጠሪ የጉዳቱን ልክ በበቂ የሰነድ ማስረጃ ማስረጃቱን፣የአየር ጭነት ማዘዣ ሰነድ (Air Way Bill) ላይ የእቃውን መጠን እና ምንነት ተጠቅሶ በማስረጃነት ያቀረባቸውን ሰነዶች የስር ፍርድ ቤቶች መርምረው ክስ የቀረበበት ገንዘብ ከእቃው ዋጋ ጋር እኩል መሆኑን አረጋግጠው የሰጡት ወሳኔዎች አግባብነት ያላቸው እንደሆነ፤ አመልካች እንዳለው የፕሮቶኮል ቁጥር 4 አንቀጽ 22(2/ለ) ተፈጻሚነት አለው ቢባል እንኳን አመልካች እየጠየቀ ባለው መሰረት የካሳ መጠኑ ኪሎ ግራምን መሰረት አድርጎ በቁርጥ ለማስላት የሚያስፈልጉት መስፈርቶች በሙሉ አልተሟሉም።ምክንያቱም አመልካች በዚሁ የማሻሻያ ፕሮቶኮል ለመጠቀም ያስችለው ዘንድ በዚሁ ወል ላይ የተጠቀሰው የተጨማሪ ክፍያ(Supplementary Fee) ለጉዳዩ መነሻ ለሆነው ካርጎ ተፈጻሚነት ያለው መሆኑንና ይኸው ክፍያ አለመፈጸሙን አመልካች ማስረጃት እያለበት ከዚህ አኳያ ያለበትን የማስረጃነት ግዴታውን አልተወጣም። ስለሆነም አመልካች በፕሮቶኮል ቁጥር 4 አንቀጽ 22(2/ለ) ስር የሰፈረውን የማስረጃነት ሽክም ያልተወጣ በመሆኑ አመልካች ያቀረበው አቤቱታ ወድቅ ተደርጎ የስር ፍርድ ቤቶች ወሳኔ ይጽናልኝ በማለት ተከራክሯል።

አመልካች በቀን 06/10/2011 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ክርክሩን በማጠናከር ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም ለአከራካሪው ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለው የትኛው የሕግ ማእቀፍ ነው? አመልካች በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ያነሳው መከራከሪያ መታለፉ በአግባቡ ነው ወይ? መቃወሚያው መታለፉ አግባብ ነው የሚባል ከሆነና አመልካች ለደረሰው ጉዳት ኃላፊ ነው የሚባል ከሆነ ለተጠሪ ምን ያህል ካሳ በምን

አግባብ ተሰልቶ ሊከፈለው ይገባል? ከሚሉ ጭብጦች አንጻር በስር ፍርድ ቤቶች በተሰጡ ወሳኔዎች የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

ከክርክሩ እንደተረዳነው ተጠሪ የኢንሹራንስ ሽፋን የተሰጠው ንብረትነቱ የገደብ ኢንጂነሪንግ ኃላ/የተ/የግ/ማኅበር የሆኑ የጆንደር የእርሻ ትራክተር የተለያዩ 48 ፓሌት መለዋወጫዎች በአመልካች አየር መንገድ አማካኝነት በእቃ ጭነት (Cargo) መልክ ተጭኖ ከደቡብ አፍሪካ ወደ አዲስ አበባ ሲጓጓዝ ቁጥራቸው 144 የሆኑ መለዋወጫዎች በዝናብና በፀሐይ በመበላሸታቸው እንዲሁም ብዛታቸው 18 የሆኑት ደግሞ በመጥፋታቸው ተጠሪ ለደንበኛው በኢንሹራንስ ወሎ መሰረት የከፈለው ብር 210,942.64 በአሁን አመልካች እንዲተካለት እንዲወሰንለት ዳኝነት ጠይቋል። የአሁን አመልካች በበኩሉ በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ባነሳው ክርክር ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለው ሕግ የዋርሶው ስምምነት ለማሻሻል የወጣው ሞንትሪያል ፕሮቶኮል ቁጥር 4 ስለሆነ በዚህ ፕሮቶኮል አንቀጽ 26.2 እና 26.4 መሰረት ተጠሪ በ14 ቀን ውስጥ የደረሰበትን ጉዳት ለአመልካች በጽሁፍ ያሳሳውቀው በመሆኑ ክስ የማቅረብ መብቱ በይርጋ ቀሪ ሆኗል በሚል የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ከማቅረቡም በተጨማሪ በፍሬ ነገር ረገድም አመልካች ለደረሰው ጉዳት ኃላፊነት አለበት የሚባል ከሆነ ተጠሪ በእቃው ላይ የተለየ ፍላጎት እንዳለው ያልገለጸና ተጨማሪ ክፍያ ክፍሎ የልዩ እቃ ዋጋ መግለጫ ባለመፈጸሙ የአየር ጉዞ ሰነዱ ላይ ይሄው እንዳልተደረገ ለማመልከት የልዩ እቃ እና ዋጋ መግለጫ አልተደረገም (No Value Declared/NVD) ተብሎ ስለተገለጸ መበላሸቱ(መጥፋቱ) የተረጋገጠው የእቃ ክብደት 90.48 ኪሎ ግራም ስለሚሆን ይህም በወቅቱ በነበረው የኢትዮጵያ ብር ምንዛሬ በብር 20.00 ሲባዛ 36,192.00 ስለሆነ በዋርሶ ስምምነት አንቀጽ 22.2/ለ ለተጠሪ ሊከፈለው የሚገባው ብር 36,192.00 ነው በማለት ተከራክሯል። የስር ፍርድ ቤቶች ከዚህ አኳያ የአሁን አመልካች ያቀረባቸውን መከራከሪያዎች ባለመቀበል ተጠሪ ባቀረበው ክስ መሰረት የዋርሶ ስምምነት እና የሞንትሪያል ፕሮቶኮል ቁጥር 4 ድንጋጌዎችን በመጥቀስ በክሱ መሰረት አመልካች ለተጠሪ ካሳ እንዲከፍል ወስነዋል።

በመጀመሪያም ለአከራካሪው ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለው የትኛው የሕግ ማእቀፍ ነው? የሚለውን ጭብጥ እንደመረመርነው ለክሱ መነሻ የሆነው ጉዳይ በአመልካች አየር መንገድ ከደቡብ አፍሪካ በእቃ ጭነት (Cargo) መልክ ተጭኖ ተጓጉዞ ወደ አዲስ አበባ በመጣ የተጠሪ ደንበኛ ንብረት በሆኑ እቃዎች ላይ የደረሰ ጉዳት ነው በሚል የተጠየቀ ካሳ መሆኑን ክርክሩ ያሳያል።አመልካች ለክርክሩ ተፈጻሚነት ያለው ሕግ በ1955 የወጣው የዋርሶ ስምምነትና ይህንን ስምምነት ለማሻሻል የወጣው ሞንትሪያል ፕሮቶኮል ቁጥር 4 ነው በሚል ያሰማውን ክርክር የስር ፍርድ ቤቶችም ተቀብለው እንዚህን ዓለም አቀፍ ስምምነቶች ለወሳኔዎቻቸው መሰረት አድርገዋል።

ሆኖም ዓለም አቀፍ የአየር ጉዞ (INTERNATIONAL CARRIAGE BY AIR) የሚመለከተው እ.ኤ.አ. በ1929 የወጣው የመጀመሪያው የዋርሶው ቃል ኪዳን፣ በተከታታይ እ.ኤ.አ. በ1955 በወጣው የሄግ ፕሮቶኮል (the 1955 Hague Protocol)፣ እ.ኤ.አ በ1961 በወጣው የጓድአላጃራ ተጨማሪ ቃል ኪዳን (the Guadalajara Supplementary Convention of 1961) እ.ኤ.አ በ1971 በወጣው የጓትማላ ከተማ ፕሮቶኮል(1971 Guatemala City Protocol)፣ እ.ኤ.አ. በ1975 በወጡ ቁጥር 1፣2፣እና 3 የሞንትሪያል ፕሮቶኮሎች (Montreal Protocols 1, 2 and 3 of 1975) እና እ.ኤ.አ በ1975 በወጣው ሞንትሪያል ፖሮቶኮል ቁጥር 4 (1975 Montreal Protocol number 4) በተለያየ ሁኔታ እየተሻሻለና እየተለወጠ ከፕሮቶኮሎቹ ጋር ጎን ለጎን ተፈጻሚ ሲሆኑ የቆዩ ዓለም አቀፍ የአየር ጉዞ የሕግ ማእቀፎች እንደሆኑ ይታወቃል። እነዚህ ዓለም አቀፍ የአየር ጉዞ የሕግ ማእቀፎች ወጥነት የሌላቸውና ተበታትነው የሚገኙ በመሆናቸው የአንጓገሮችንና የተጠቃሚዎችን መብትና ጥቅም በሚዛናዊነት እና ፍትሐዊነት ሊያስከብር የሚችል በዓለም አቀፍ ደረጃ ተፈጻሚ የሚሆን የተዋሃደ ዘመናዊ ዓለም አቀፍ ሕግ ማወጣት በማስፈለጉ ዓለም አቀፍ የአየር ትራንስፖርት የሚገዛባቸውን ደንቦች ለማዋሃድ ሞንትሪያል ቃልኪዳን ተብሎ የሚታወቅ እ.ኤ.አ. ሜይ 28 ቀን 1999 (Montreal Convention of 1999) በሞንትሪያል ተፈርሞ እ.ኤ.አ. ከኖቬምበር 04 ቀን 2003 ዓ/ም ጀምሮ ተፈጻሚ እንዲሆን ተደርጓል። አገራችንም በዚህ ቃል ኪዳን አንቀጽ 57(ሀ እና ለ) የተደነገገውን ባለመቀበል ታቅቦ(Reserevation) በማስመዘገብ ቃልኪዳኑን በአዋጅ ቁጥር 820/2006 መሰረት አጽድቃ ከየካቲት 10 ቀን 2006ዓ/ም ጀምሮ ተፈጻሚ እንዲሆን አድርጋለች። ስለሆነም በተያዘው ጉዳይ ከክርክሩ እንደተረዳነው ለክርክሩ መነሻ የሆነው ጉዳይ በዓለም አቀፍ የአየር ትራንስፖርት በአመልካች አየር መንገድ አማካኝነት ተጭኖ ሲጓጓዝ በነበረ የተጠሪ ደንበኛ እቃ ላይ ጉዳት ደረሰ የተባለው ሞንትሪያል ቃልኪዳን 1999 በአገራችን ጸድቆ ተፈጻሚ እንዲሆን ከተደረገ በኋላ በመሆኑ ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለው የሕግ ማእቀፍ በስር ፍርድ ቤቶች የተጠቀሰው የሞንትሪያል ፖሮቶኮል ቁጥር 4 ሳይሆን የሞንትሪያል ቃልኪዳን 1999(ከዚህ በኋላ ቃልኪዳን ተብሎ የሚጠቀስ) በመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች ተፈጻሚነት የሌላቸውን ተጠቃሾቹን ዓለም አቀፍ ስምምነቶች ለውሳኔያቸው መሰረት ማድረጋቸው ስህተት መሆኑን ማረጋገጥ ችለናል።

አመልካች በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ያነሳው መከራከሪያ መታለፉ በአግባቡ ነው ወይ? በሚል የተያዘውን ሁለተኛውን ጭብጥ እንደመረመርነው ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ባለው የሞንትሪያል ቃልኪዳን 1999 አንቀጽ 29 ስር በተደነገገው መሰረት በዓለም አቀፍ የአየር ትራንስፖርት ተጭኖ በሚጓጓዝ እቃ (cargo) ላይ ከደረሰ ጉዳት ጋር በተያያዘ ቃልኪዳኑን ወይም ወልን ወይም ከወል ወጭ የመነጨ ኃላፊነትን መሰረት በማድረግ ክስ የሚያቀርብ ማንኛውም ሰው በቃልኪዳኑ የተደነገጉ ሁኔታዎችን እና የኃላፊነት ወሰንን መሠረት በማድረግ ክሱን ማቅረብ አለበት። በቃል ኪዳኑ ከተጠቀሱት ሁኔታዎች መካከል አንዱ በአይሮፕላን ተጭኖ ሲጓጓዝ በነበረ እቃ (Cargo) ላይ የደረሰ ጉዳት ምክንያት በማድረግ

ካሳ ከመጠየቁ በፊት እቃውን ከተረከበበት ቀን ጀምሮ በሚቆጠር 14 ቀን ውስጥ ቅሬታ ወይም አቤቱታ(complaint) በጽሁፍ ለአንጓንገ ማቅረብ እንዳለበትና በዚህ ጊዜ ቅሬታውን ወይም አቤቱታውን(complaint) ማቅረብ ካልቻለ ጊዜው ያለፈበት በመታለሉ ምክንያት መሆኑን ካላስረዳ በስተቀር በአንጓንገ ላይ ክስ መመስረት እንደማይችል በቃል ኪዳን አንቀጽ 31(2-4) ስር ተደንግጓል።

አመልካች ከዚህ ጋር በማያያዝ የተጠሪ ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ይታገዳል በሚል መቃወሚያ በማቅረቡ የስር ፍርድ ቤቶች ይህ መከራከሪያ ይርጋን የሚመለከት ካለመሆኑም በተጨማሪ ክስ 2 ዓመት ሳያልፍ የቀረበ በመሆኑ ክስ በይርጋ አልታገደም በሚል የአመልካችን መቃወሚያ ወድቅ አድርገዋል። ሆኖም የስር ፍርድ ቤቶች መቃወሚያው በቀጥታ ከይርጋ ጋር የተያያዘ አይደለም በሚል መወሰናቸው ስህተት ባይሆንም በቃል ኪዳን አንቀጽ 31(2-4) ስር በተደነገገው አግባብ የተጠሪ ደንበኛ በእቃው ላይ የደረሰውን ጉዳት በጽሁፍ በ14 ቀን ውስጥ ለአንጓንገ (ለአመልካች) ማሳወቅ አለማሳወቁን የስር የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን ክርክር በመስማት እንዲሁም አስፈላጊ ከሆነም ፍሬ ነገሩን በማስረጃ በማረጋገጥ መወሰን ሲገባው የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ጉዳዩን በይግባኝ ሲያይ በዚህ አግባብ ክርክሩ ተጣርቶ እንዲወሰን ማድረግ ሲገባው የሁኔታው መሟላት ክስ ለማቅረብ ብቁ የሚያድርግ ቅደመ ሁኔታ ሆኖ If no complaint is made within the times aforesaid no action shall lie against the carrier... በሚል በአስገዳጅነት ተደንግጎ እያለ መከራከሪያውን ከይርጋ ጋር በማያያዝ የይርጋ ጊዜው አላለፈም ከሚል አቅጣጫ ብቻ በማየት ማለፋቸው ቃል ኪዳን የዘረጋውን የክስ አቀራረብ ስርዓት ያልተከተለ በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።

በተጨማሪም ከላይ እንደተመለከተው አመልካች በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ያነሳው መከራከሪያ ከላይ በተገለጸው መሰረት ተጣርቶ ተጠሪ ክስ ለማቅረብ በቃልኪዳን በቅድመ ሁኔታነት የተደነገገውን ያሟላል ተብሎ መቃወሚያው ወድቅ ተደርጎ በእቃው ላይ ለደረሰው ጉዳት እና ለጠፋው እቃ አመልካች በቃል ኪዳን መሰረት ካሳ የመክፈል ኃላፊነት አለበት የሚባል ከሆነ ካሳ የመክፈል ኃላፊነት መጠን እና ካሳ የሚሰላበት መንገድ በመርህ ደረጃ በቃልኪዳን አንቀጽ 22(3) ስር በተደነገጉት ሁኔታዎች መሰረት ሊሆን ይገባል። በዚህ አግባብ የእቃው ባለቤት ወይም የተጠሪ ደንበኛ ወይም በተያዘው ጉዳይ የእቃውን ላኪ ወይም ባለቤት በመተካት የቀረበው የአሁን ተጠሪ እቃውን በአየር መንገዱ ጭኖ እንዲያንጉዝ ለአመልካች እቃውን ሲያስረክብ በእቃው ላይ ያለውን ልዩ ጥቅም በመግለጽ ተገቢውን ተጨማሪ ዋጋ መክፈሉን ካላስረዳ በስተቀር አመልካች ካሳ ለመክፈል የሚገደደው በጠፋው ወይም ጉዳት ለደረሰበት እቃ በአንድ ኪሎ ግራም 17 ስፔሻል ድሮዊንግ ራይት በመክፈል እንደሆነ በግልጽ ተደንግጓል።በእቃው ላይ ልዩ ጥቅም መኖሩ ተገልጾ ተጨማሪ ክፍያ እንዲከፈል መደረጉ ከተረጋገጠ የደረሰው ተጨማሪ ጉዳት(actual damage) የእቃው ዋጋ ነው ተብሎ ከተገለጸው አጠቃላይ ዋጋ የሚበልጥ መሆኑ ካልተረጋገጠ በስተቀር የሚከፈለው ካሳ የእቃው ዋጋ ነው ተብሎ ከተገለጸው

ሊበልጥ እንደማይችል ተደንግጓል። ይህ እንደተጠበቀ ሆኖ በቃል ኪዳን አንቀጽ 22(4-6) የተጠቀሱት ተጨማሪ ሁኔታዎች በተሟሉ ጊዜ በቃል ኪዳን አንቀጽ 22/3 ስር ከተደነገገው የካሳ ስሌትና መጠን በተለየ ሁኔታ ተጨማሪ ካሳ ሊከፈል የሚችልበት ሁኔታ ተደንግጓል።

ከላይ ከተገለጸው አንጻር የስር ፍርድ ቤቶች የዋርሶው ስምምነት አንቀጽ 22(2/ሀ)ን በመጥቀስ እና ተጠሪ በማስረጃነት ያቀረባቸውን እቃው የተገዛባቸውን ዋጋ የሚያሳዩ ሰነዶች መሰረት በማድረግ አመልካች ለተጠሪ የእቃውን ዋጋ ብር 210,942.64 እንዲከፍል የወሰኑበት አግባብ ሲታይ በመጀመሪያ ደረጃ የዋርሶው ስምምነት ከላይ በተገለጸው መሰረት በሞንትሪያል ቃል ኪዳን 1999 የተተካ ከመሆኑም በተጨማሪ የዋርሶው ስምምነት አንቀጽ 22(2/ሀ) ካርጎን የሚመለከት ባለመሆኑ ለተያዘው ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለው አይደለም። በሌላ በኩል ካሳ የወሰኑበት አግባብ እና የወሰኑት የካሳ መጠን ከላይ ከተጠቀሱት የሞንትሪያል ቃልኪዳን 1999 ድንጋጌዎች አንጻር ሲታይ የተጠሪ ደንበኛ ለአመልካች እቃውን ሲያስረክብ በእቃው ላይ ያለውን ልዩ ጥቅም በመግለጽ ተጨማሪ ክፍያ መክፈል አለመክፈሉን በተመለከተ ግራ ቀኝ ክርክር አድርገው የተረጋገጠው ፍሬ ነገር ምንነት፣ የእቃው ኪሎ ግራም ምን ያህል እንደሆነ ፣ በቃልኪዳን አንቀጽ 22/3 ስር በተደነገገው አግባብ በአንድ ኪሎ ግራም በ17 ስፔሻል ድርድር ራይት ተሰልቶ ወደ አሜሪካን ዶላር እና ወደ ኢትዮጵያ ብር የተለወጠበት የምንዛሪ ምጣኔ በቃልኪዳን ላይ በተመለከተው አግባብ ስለመሆኑ በግልጽ በማሳየት የተሰጡ ወሳኔዎች ባለመሆናቸው በቃልኪዳን በግልጽ ስለካሳ አወሳሰን እና መጠን በቅደምተከተል የተደነገጉትን ሁኔታዎችን ያልተከተለ በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።

እንዲሁም የተጠሪ ደንበኛ ለአመልካች እቃውን ሲያስረክብ በእቃው ላይ ያለውን ልዩ ጥቅም መግለጽ አለመግለጹና ተጨማሪ ክፍያ መክፈል አለመክፈሉ በጭብጥነት ተይዞ ክርክር ተደርጎበት በማስረጃ ሳይረጋገጥ በቃልኪዳን በአንድ ኪሎ ግራም 17 ስፔሻል ድርድር ራይት ይከፈላል ተብሎ የተደነገገውን በመተወ የእቃው የግዥ ዋጋ መሰረት ተደርጎ አመልካች ካሳ እንዲከፍል ሲወስኑ የተከተሉበት የክርክር አመራር በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ከቁጥር 246-248 ስር በተደነገገው መሰረት ተገቢውን ጭብጥ ሳይዙና ከማስረጃ ወይም ከሕግ አንጻር ተገቢውን ሳይረጋገጡ መወሰናቸውን ስለሚያሳይ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። ስለሆነም ተከታዩ ተወስኗል።

ወ. ሳ. ኔ

1. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 228970 ላይ በቀን 27/11/2009 ዓ/ም በዋለው ችሎት የሰጠው ወሳኔ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 205264 ላይ በቀን 13/05/2011ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሸረዋል።

2. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መ/ቁጥር 228970 በማንቀሳቀስ፡-

2.1. አመልካች በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ያነሳውን መከራከሪያ በተመለከተ በሞንትሪያል ቃልኪዳን አንቀጽ 31(2-4) ስር በተደነገገው አግባብ የተጠሪ ደንበኛ በአቃው ላይ የደረሰውን ጉዳት በጽሁፍ በ14 ቀን ውስጥ ለአንጓጓዥ (ለአመልካች) ማሳወቅ አለማሳወቁን በተመለከተ የግራ ቀኙን ክርክር ከፍ/ብ/ስ/ስ/ህግ ቁጥር 245/1 አንጻር በመስማትና በማስረጃ የሚረጋገጥ ነገር ሲኖር በማስረጃ እንዲረጋገጥ በማድረግ ተገቢውን እንዲወስን ጉዳዩን መልሰናል።

2.2. ከላይ በተራ ቁጥር 2.1. ስር በተወሰነው መሰረት ተጣርቶ ተጠሪ ክስ ለማቅረብ በሚያስችለው ሁኔታ በቃልኪዳን በቅድመ ሁኔታነት የተደነገገውን መስፈርት አሟልቷል ተብሎ አመልካች በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ያነሳው መከራከሪያ ወድቅ የሚያደርግ ከሆነ ፍሬ ነገሩን በተመለከተ ከላይ በፍርድ ሀተታ ከገጽ 6-7 በተመለከተው አግባብ የአመልካችን ኃላፊነት እና ካላ መጠን በተመለከተ ቃልኪዳንን መሰረት ያደረገ ወሳኔ እንዲሰጥ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 341/1 መሰረት ጉዳዩን መልሰናል።

3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት በተደረገ ክርክር መነሻ ያወጡትን ወጪ የየራሳቸውን እንዲችሉ ወስነናል።

- የዚህ ወሳኔ ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ። መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 179983

መጋቢት 24 ቀን 2012 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነወ.

ተሾመ ሸፈራው.

ሀብታሙ አርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- ኢትዮ ላይፍ ኤንድ ጄነራል ኢንሹራንስ አ.ማ

ተጠሪ፡- ወ/ሮ ሀሪያ ታደሰ ደስታ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ መድን ሰጪ ለሦስተኛ ወገን የከፈለውን ካሳ ከመድን ገቢው ለማስመለስ ዳኝነት ተጠይቆ በሚያቀርበው ክስ ላይ ተፈጻሚነት የሚኖረውን ይርጋ እና አቆጣጠሩን የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረው በመቀሌ መአከላዊ(ከፍተኛ) ፍርድ ቤት ሆኖ በዚህ ፍርድ ቤት አመልካች ከሳሽ በመሆን ተጠሪ ደግሞ ተከሳሽ በመሆን ተከራክረዋል፡፡ ከክርክሩ እንደተረዳው አመልካች ንብረትነቱ የተጠሪ ለሆነ በሰሌዳ ቁጥር 3-06609 ትግ ለሚታወቅ የሕዝብ ማመላለሻ ተሽከርካሪ በሦስተኛ ወገን ላይ ለሚያደርሰው ጉዳት ክቀን 16/07/2008ዓ/ም እስከ ቀን 15/07/2009ዓ/ም ድረስ ለሚቆይ ጊዜ በፖሊሲ ቁጥር ኤምኤ/ዲአይ/ ኤምቲ-ፒኤስ/0381/16 የሦስተኛ ወገን የመድን ሽፋን ሰጥቶ ባለበት ጊዜ ተሽከርካሪው በቀን 22/09/2008ዓ/ም መስመሩን ስቶ የሰሌዳ ቁጥር 3-18362አ.አ ተሽከርካሪ ገጭቶ በ4 ተሳፋሪዎች ላይ ሞት በ8 ተሳፋሪዎች ላይ ደግሞ የአካል ጉዳት በማድረሱ አመልካች ለሚችሉ ቤተሰቦችና ጉዳት ለደረሰባቸው ሦስተኛ ወገኖች ብር 103,030.45 የካሳ ክፍያ ፈጽሟል፡፡ ይህንን ተከትሎ አመልካች የተጠሪ ተሽከርካሪ የመጫን አቅሙ 11 ሰዓት ሆኖ እያለ አደጋው በደረሰበት ጊዜ በትራንስፖርት ባለስልጣን ከተፈቀደለት የመጫን አቅም በላይ 14 ተሳፋሪዎችን አሳፍሮ ሲጓዝ እንደነበር በፖሊሲ ሪፖርት ስለተረጋገጠ የመድን ውልን ጥሳለች በሚል ለሦስተኛ ወገን በከፈለው ካሳ ልክ ተመላሽ እንድታደርግለት በተጠሪ ላይ ክስ በመመስረት ዳኝነት ጠይቋል፡፡

ተጠሪ ለቀረበባት ክስ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በማቅረብ አደጋው የደረሰው በቀን 22/09/2008ዓ/ም ሆኖ ክሱን ሁለት ዓመት ካለፈ በኋላ በቀን 11/11/2010ዓ/ም ስለቀረበ የአመልካች ክስ በይርጋ ታግዷል በማለት ተቃዋሚዎች።አመልካች በበኩሉ የይርጋ ጊዜው መቆጠር ያለበት አመልካች ለተጎጂዎች ክፍያ ከፈጸመበት ከቀን 13/07/2009 ዓ/ም ጀምሮ ሲሆን ስለሚገባ ከዚህ ቀን ጀምሮ ክስ እስከተመሰረተበት ቀን ድረስ ያለው ጊዜ ሲቆጠር ሁለት አመት ባለማለፉ ክስ የማቅረብ መብቱ በይርጋ ቀሪ አልሆነም በማለት ተከራክሯል።

ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ዳኝነት ስልጣን ያየው የመቀሌ ከተማ መእከላዊ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 29923 ላይ በቀን 29/04/2011 ዓ/ም በዋለው ችሎት በሰጠው ብይን አደጋው በንግድ ሕጉ አንቀጽ 674/1 በግልጽ እንደተደነገገው በኢንሹራንስ ወል ምክንያት የሚነሳ ክርክር ጉዳት ከደረሰበት ጊዜ ጀምሮ በሁለት ዓመት ውስጥ ካልቀረበ በይርጋ እንደሚታገድ ስለተደነገገ ጉዳቱ በቀን 22/09/2008ዓ/ም ደርሶ ክሱ በቀን 11/11/2010 ዓ/ም ስለቀረበ ክሱ የቀረበው የሁለት ዓመት ጊዜ ካለፈ በኋላ በመሆኑ በይርጋ የታገደ ነው በማለት መዝገቡን ዘግቷል።አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ለትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ቢያቀርብም ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 113679 ላይ በቀን 27/07/2011ዓ/ም በዋለው ችሎት በሰጠው ትእዛዝ ይግባኙን በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 337 መሰረት ሰርዟል።አመልካች ለዚህ ችሎት በቀን 26/10/2011 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበው ከላይ በተመለከተው መሰረት በተሰጠ ብይንና ትእዛዝ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታው ይዘት አጭሩ የሚከተለው ነው።

በተያዘው ጉዳይ ጉዳት የደረሰው በሦስተኛ ወገኖች ላይ በመሆኑ አመልካች በተጠሪ ላይ የመድን ወሉን አላከበረም በሚል ክስ መስርቶ የከፈለውን የጉዳት ካሳ ተመላሽ የመጠየቅ መብት የሚያገኘው ለሦስተኛ ወገኖች ካሳ ከከፈለ በኋላ በመሆኑ ክሱ የቀረበውም በአዋጅ ቁጥር 799/2005 አንቀጽ 6/2 ስር የተደነገገውን መሰረት በማድረግ ነው።የይርጋ ጊዜው መታሰብ የሚገባው የካሳ ክፍያ በአመልካች ከተፈጸመበት ቀን ከመጋቢት 16 ቀን 2009ዓ/ም ጀምሮ ስለሆነ ክሱ በተመሰረተበት በቀን 11/11/2010 ዓ/ም ሁለት ዓመት አልሞላም።በመሆኑም የስር ፍርድ ቤቶች ከንግድ ሕጉ በኋላ የወጣውን አዋጅ ቁጥር 799/2005ን ባገናዘበ ሁኔታ የይርጋ ጊዜውን ሳይመረምሩ ክሱ በይርጋ ታግዷል በማለት መወሰናቸው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።እንዲሁም በተጠሪ ተሽከርካሪ በሶስተኛ ወገን ላይ የሞትና የአካል ጉዳት የደረሰ በመሆኑ ድርጊቱ በወንጀል ሕግ አንቀጽ 572 መሰረት በ5 ዓመት እስራት የሚያስቀጣ በመሆኑ ይህንን መነሻ ያደረገ የካሳ ክስ ሲቀርብ ተፈጻሚነት የሚኖረው ለወንጀል ጉዳይ የተደነገገው ይርጋ በመሆኑ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/2 መሰረት አደጋው ከደረሰበት ከግንቦት 22 ቀን 2008ዓ/ም ጀምሮ ሲሰላ 5 ዓመት ስላልሞላ የአመልካች ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ቀሪ ሳይሆን በይርጋ ቀሪ ሆኗል ተብሎ መወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው ተብሎ እንዲታረም በመጠየቅ አቤቱታውን አቅርቧል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ የመድን ወል ባላከበረ ደንበኛ ላይ በአዋጅ ቁጥር 799/2005 አንቀጽ 6/2 መሰረት የሚቀርብ ክስ የይርጋ ጊዜው መታሰብ ያለበት ከመቼ ጀምሮ ነው የሚለውን ነጥብ ለማጣራት ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ያስቀርባል ብሎ ትዕዛዝ በመስጠቱ ተጠሪ በቀን 12/02/2012 ዓ/ም የተጻፈ በአጭሩ የሚከተለውን መልስ አቅርቧል፡፡

የአዋጅ ቁጥር 799/2005 አንቀጽ 6/2 የመድን ፖሊሲ የወል ሁኔታዎችን የሚመለከት እንጅ ስለ ይርጋ ጊዜ የሚመለከት ድንጋጌ ባለመሆኑ አመልካች ከዚህ ድንጋጌ ጋር በማያያዝ ያቀረበው ክርክር ወድቅ ሊሆን ይገባል፡፡ ለዚህ ጉዳይ አግባብነት ያለው የይርጋ ድንጋጌ በንግድ ሕግ አንቀጽ 674/1 ስር የተደነገገው ሲሆን በዚህ ድንጋጌ መሰረት አመልካች ክሱን ጉዳቱ ከደረሰበት ቀን ጀምሮ ባለው ሁለት አመት ጊዜ ውስጥ ባለማቅረቡ የስር ፍርድ ቤቶች የአመልካች ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ቀሪ ሆኗል በማለት በመወሰናቸው የተፈጸመ ስህተት ባለመኖሩ አቤቱታው ወድቅ ይደረግልኝ በማለት ተከራክራለች፡፡

አመልካች በተጠሪ በቀረበ መልስ ላይ በቀን 29/03/2012 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክሯል፡፡

ከዚህ በላይ የተመዘገበው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል ከያዘው ጭብጥ አንጻር በስር ፍርድ ቤቶች በተሰጡ ወሳኔዎች የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል፡፡

እንደተመረመረውም አመልካች በፖሊሲ ቁጥር ኤምኤ/ዲአይ/ኤምቲ-ፒኤስ/0381/16 በሦስተኛ ወገን ላይ ለሚደርስ አደጋ የመድን ሽፋን ሰጭ ሲሆን ተጠሪ ደግሞ የሰሌዳ ቁጥር 3-06609 ትግ የሆነ ተሽከርካሪያቸው በሦስተኛ ወገን ላይ ለሚያደርሰው አደጋ ከአመልካች የሦስተኛ ወገን የመድን ሽፋን የገዙ መድን ገቢ እንደሆነች ከክርክራቸው ተረድተናል፡፡ አመልካች በተጠሪ ላይ በቀን 11/11/2010 ዓ/ም የመሰረተው ክስ ይህ ለተጠሪ ተሽከርካሪ የተሰጠው የመድን ሽፋን ከቀን 16/07/2008ዓ/ም እስከ ቀን 15/07/2009ዓ/ም ድረስ ጸንቶ በቆየበት ጊዜ የተሽከርካሪው የተፈቀደለት የመጫን አቅም 11 ሰው ሆኖ እያለ አደጋው በደረሰበት ጊዜ በትራንስፖርት ባለስልጣን ከተፈቀደለት የመጫን አቅም በላይ 14 ተሳፋሪዎችን አሳፍሮ እንዲጓዝ በማድረግ ተሽከርካሪው በቀን 22/09/2008ዓ/ም መስመሩን ስቶ የሰሌዳ ቁጥር 3-18362አ.አ ተሽከርካሪ ገጭቶ በ4 ተሳፋሪዎች ላይ ሞት በ8 ተሳፋሪዎች ላይ ደግሞ የአካል ጉዳት በማድረሱ አመልካች ለሚች ቤተሰቦችና ጉዳት ለደረሰባቸው ሦስተኛ ወገኖች ብር 103,030.45 የካሳ ክፍያ ስለፈጸመ ይህ አደጋ ሊደርስ የቻለው ተጠሪ የመድን ወሉንና የትራፊክ ደንብ በመጣሷ ምክንያት ነው በሚል ተጠሪ ለሦስተኛ ወገኖች የተከፈለውን ገንዘብ እንድትተካልኝ ይወሰንልኝ የሚል ዳኝነት የጠየቀበት ክስ መሆኑን ተገንዝበናል፡፡ የስር ፍርድ ቤቶች ተጠሪ ክሱ በይርጋ ታግዷል በሚል

ያቀረበችውን መቃወሚያ በመቀበል የይርጋ ጊዜውን አደጋዉ ከደረሰበት ከግንቦት 22 ቀን 2008ዓ/ም ጀምሮ ክሱ እስከቀረበበት ቀን ሐምሌ 11 ቀን 2010 ዓ/ም ድረስ ያለውን ጊዜ በመቁጠር አመልካች ክሱን ያቀረበዉ በንግድ ሕጉ አንቀጽ 674/1 ስር የተደነገገዉ የሁለት ዓመት ጊዜ ካለፈ በኋላ ነዉ በማለት መዘገቡን ዘግተዋል።

ከላይ እንደተመለከተዉ አመልካች በተጠሪ ላይ የመሰረተዉ ክስ አመልካች በሰጠዉ የሦስተኛ ወገን መድን ፖሊስ ሽፋን መሰረት በተጠሪ ተሽከርካሪ ምክንያት የሞትና የአካል ጉዳት ለደረሰባቸዉ ሦስተኛ ወገኖች የካሳ ክፍያ ከፈጸመ በኋላ ጉዳዩ በሦስተኛ ወገኖች ላይ ሊደርስ የቻለዉ የመድን ዉሉንና የትራፊክ ደንብ በጣሰ አኳኋን የተጠሪ ተሽከርካሪ በትራንስፖርት ባለስልጣን ከተፈቀደለት የመጫን አቅም በላይ 14 ተሳፋሪዎችን አሳፍሮ እንዲጓዝ በመደረጉ ምክንያት ስለሆነ ተጠሪ የመድን ዉል ስለጣሰች ለሦስተኛ ወገኖች በከፈልኩት ካሳ ልክ ልትተካልኝ ይገባል በማለት ነዉ። እንደሚታወቀዉ በተሽከርካሪ አደጋ በሦስተኛ ወገኖች ላይ ለሚደርስ አደጋ የሚሰጥ የመድን ሽፋን የሚመነጨዉ በመድን ሰጭዉና በመድን ገቢዉ መካከል በሚደረግ የመድን ዉል ፖሊሲ መነሻ ቢሆንም በተሽከርካሪ አደጋ በሦስተኛ ወገን ላይ ለሚደርስ አደጋ የመድን ሽፋን ለመስጠት በወጣ አዋጅ ቁጥር 799/2005 በተዘረጋዉ ስርዓት መሰረት በመድን ዉሉ ተዋዋይ ወገን ያልሆኑ አደጋ የደረሰባቸዉ ሦስተኛ ወገኖች በሽፋኑ ተጠቃሚ እንዲሆኑ የሚያደርግ ግንኙነት መፈጠሩን መገንዘብ የሚቻል ነዉ። በዚህ አግባብ ምንም እንኳን ግራ ቀኝ የመድን ዉሉ ተዋዋዮች ቢሆኑም ከዉሉ ተጠቃሚዎች ሦስተኛ ወገኖች ጭምር በመሆናቸዉ የመድን ዉል ፖሊሲዉ እና አዋጅ ቁጥር 799/2005 የሦስትዮሽ ግንኙነትን እንዳቋቋመ መረዳት ያስፈልጋል።

አመልካች በተጠሪ ላይ ክሱን የመሰረተዉ የመድን ዉሉን እና በአዋጅ ቁጥር 799/2005 አንቀጽ 6/2 ስር የተደነገገዉን መሰረት በማድረግ ስለመሆኑ ክሱ ስለሚያሳይ ግንኙነታቸዉም በመድን ዉል ላይ የተመሰረተ በመሆኑ ለጉዳዩ አግባብነት የሚኖረዉ የይርጋ ድንጋጌ ይህንን በዉል ላይ የተመሰረተዉን ግንኙነት መሰረት ያደረገ ሊሆን ይገባል። በመሆኑም ከዉል ዉጭ የሆነ ኃላፊነት መነሻ በማድረግ ካሳ ለማስከፈል ለሚቀርብ ክስ ተፈጻሚነት እንዲኖረዉ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/2 ስር የተደነገገዉ የይርጋ ድንጋጌ የዉል ግንኙነትን መነሻ ባደረገ ክርክር ላይ ተፈጻሚነት ስለሌለዉ አመልካች ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለዉ የይርጋ ድንጋጌ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/2 ስር የተደነገገዉ ነዉ በሚል ያቀረበዉን ክርክር አልተቀበልንም።

በሌላ በኩል አመልካች በተጠሪ ላይ ክሱን የመሰረተዉ በአዋጅ ቁጥር 799/2005 አንቀጽ 6/2 ስር የተደነገገዉን መሰረት በማድረግ ቢሆንም እንዲህ አይነት ክስ መቅረብ ያለበትን የይርጋ ጊዜ በተመለከተ በአዋጅ ቁጥር 799/2005 ስር አልተደነገገም። ከኢንሹራንስ ዉል ጋር የተያያዙ ክሶችን ይርጋ በተመለከተ በጠቅላላዉ በንግድ ሕጉ አንቀጽ 674/1 ስር በኢንሹራንስ ዉል ምክንያት የሚቀርብ

ማንኛውም ክስ የሚታገደው ለክሱ ምክንያት የሆነው ጉዳት ከተደረገበት ወይም በጉዳዩ ጥቅም ያላቸው ወገኖች ጉዳቱን ካወቁበት ቀን ጀምሮ (በእንግሊዘኛው ቅጅ: ...from the occurrence giving rise to the claim or from the day when the parties knew of the occurrence)ከሁለት ዓመት በኋላ ነው ሲል የይርጋ ጊዜና የይርጋ ጊዜው የሚቆጠርበት ሁኔታ ተደንግጓል። ይህ የይርጋ ጊዜ ከኢንሹራንስ ውል የመነጨ ማንኛውንም ክስ የሚመለከት መሆኑን የድንጋጌው ይዘት የሚያሳይ በመሆኑ ለተያዘው ጉዳይ ልዩ ሕግ የሆነው አዋጅ ቁጥር 799/2005 የተሽከርካሪ አደጋ በሦስተኛ ወገን ከሚያደርሰው አደጋ ጋር በተያያዘ ለሦስተኛ ወገን መድን ሰጭው የክፍለውን ካሳ መድን ገቢው እንዲተካለት የሚያቀርበውን ክስ የሚመለከት የይርጋ ጊዜ ስላልደነገገ ለተያዘው ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለው ይርጋ በንግድ ሕጉ አንቀጽ 674/1 ስር የተደነገገው እንደሆነ ተገንዝቦናል።ከዚህ አኳያ የስር ፍርድ ቤቶች ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለው የይርጋ ድንጋጌ በንግድ ሕጉ አንቀጽ 674/1 ስር የተደነገገው ነው ማለታቸው የሚነቀፍ አይደለም።

ሆኖም በፍትሐብሔር ሕጎችን ስለ ይርጋ በጠቅላላው በሚደነግገው ክፍል በአንቀጽ 1846 “የይርጋው መነሻ ጊዜ” በሚል ርዕስ ሥር “የይርጋው ቀን መቆጠር የሚጀምረው ግዴታውን ለመጠየቅ ተገቢ ከሆነው፤ ወይም ውሉ የሚሰጠው መብት ከተሰራበት ቀን ጀምሮ ነው” በማለት ደንግጓል። የንግድ ሕጉን አንቀጽ 674/1 እና የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1846 ድንጋጌዎች ይዘት መንፈስና ዓላማ መሠረት በማድረግ በአመልካችና በተጠሪ መካከል ያለውን ግንኙነትና የክሱን ምክንያት መሰረት አድርገን እንደመረመርነው በአዋጅ ቁጥር 799/2005 መሰረት አመልካች በተጠሪ ላይ ሊያነሳ የሚችለውን ማንኛውንም መከራከሪያ ጉዳት በደረሰባቸው ሦስተኛ ወገኖች ላይ ማንሳትና ካሳ አልከፍልም ማለት ስለማይችል በዚህ አዋጅና በሦስተኛ ወገን የመድን ሽፋን ውል መሰረት ለሦስተኛ ወገኖች የካሳ ክፍያ መክፈል ይጠበቅበታል። በዚህ መሰረት አመልካች ለሦስተኛ ወገኖች ካሳ የክፍለው መጋቢት 16 ቀን 2009 ዓ/ም መሆኑ በስር ፍርድ ቤቶች የተረጋገጠ ነው።አመልካች በውሉና በሕጉ መሰረት ተገዶ ካሳ በመክፈሉ ገንዘቡን ወጪ ያደረገው መጋቢት 16 ቀን 2009 ዓ/ም በመሆኑ ከዚህ ቀን በፊት ለሦስተኛ ወገን የክፍለው ካሳ ባለመኖሩ የመድን ውል ፖለሲውንም ሆነ አዋጅ ቁጥር 799/2005 አንቀጽ 6/2ን መሰረት በማድረግ ለሦስተኛ ወገኖች የክፍልኩትን ትተካልኝ በማለት በመድን ገቢዋ(በተጠሪ) ላይ ክስ ለመመስረት የሚያስችል የበሰለ መብት የለውም። በእንዲህ አይነት ጉዳይ በመድን ገቢው ላይ ለክሱ ምክንያት የሆነ ጉዳት ደረሰበት ማለት የሚቻለው(the occurrence giving rise to the claim) እና በመብቱ ሊሰራ የሚችለው ለሦስተኛ ወገኖች የካሳ ክፍያ ከፈጸመበት ቀን ከመጋቢት 16 ቀን 2009 ዓ/ም ጀምሮ ባለው ሁለት ዓመት ጊዜ ውስጥ እንጅ በሦስተኛ ወገኖች ላይ አደጋው ከደረሰበት ቀን ጀምሮ አይደለም። ከተያዘው ጉዳይ ጋር በተያያዘ ለሦስተኛ ወገኖች ላይ አደጋ የደረሰበት ጊዜ ለይርጋ አቆጣጠር መነሻ ሊሆን የሚችለው መድን ሰጭውን ካሳ ለማስከፈል ከሚቀርብ ክስ ጋር በተያያዘ ነው።

ሲ.ጠቃለል አመልካች ከተጠሪ ጋር በፈጸመው የመድን ወል መሰረት በተጠሪ ተሽከርካሪ አደጋ ደረሰባቸው ለተባሉት ሦስተኛ ወገኖችና ለተገጂ ቤተሰቦች የካሳ ክፍያ የፈጸመበት ጊዜ በተጠሪ (በመድን ገቢዋ) ለመሰረተው ክስ ይርጋ አቆጣጠር መነሻ ሊሆን ይገባል። በዚህ መሰረት አመልካች ካሳ የክፈለው መጋቢት 16 ቀን 2009 ዓ/ም ሆኖ በተጠሪ ላይ ክስ የመሰረተው በንግድ ሕጉ አንቀጽ 674/1 ሥር የተደነገገው የሁለት ዓመት ጊዜ ሳያልፍ ሐምሌ 11 ቀን 2010 ዓ/ም በመሆኑ የአመልካች ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ቀሪ አልሆነም። ስለሆነም የመቀሌ ማእከላዊ ፍርድ ቤት የተጠሪን መቃወሚያ በመቀበል ለተያዘው ጉዳይ አግባብነት የሌለውን አደጋው የደረሰበትን ቀን ለይርጋ አቆጣጠር መነሻ በማድረግ የአመልካች ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ታግዷል በማለት መዝገቡን መዝጋቱና ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ስህተቱን ሳያርም ማለፉ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። በመሆኑም ተከታዩን ወሳኔ ሰጥተናል።

ወ. ሳ ኔ

1. የመቀሌ ከተማ መእከላዊ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 29923 ላይ በቀን 29/04/2011 ዓ/ም የሰጠው ብይን እና የትግራይ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 113679 ላይ በቀን 27/07/2011ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁ 348/1/ መሰረት ተሸረዋል።
2. የመቀሌ ከተማ መእከላዊ ፍርድ ቤት መ/ቁጥር 29923 በማንቀሳቀስ ፍሬ ነገሩን በተመለከተ ግራ ቀኙን አክራክሮና እንደአስፈላጊነቱ ማስረጃ ሰምቶና መርምሮ ሕግን መሰረት ያደረገ ወሳኔ እንዲሰጥ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 343/1 መሰረት ጉዳዩ ተመልሶለታል።
3. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።
 - የዚህ ወሳኔ ግልባጭ ለክልሉ ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ።
 - ወሳኔው ይታተም ዘንድ ለህግና ምርምር ክፍል ይተላለፍ።
 - መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 192580

ጥር 26 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- እንደራስ ናሽናል ኃላዩ/የግ/ማኅበር

ተጠሪ፡- እንደራስ የንብረት አስተዳደር ኃላዩ/የተ/የግ/ማኅበር

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ወሳኔ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የንግድ ምልክት እና የንግድ ስም ሽማቹን ወይም ተጠቃሚውን ኅብረተሰብ አሳሳች ነው ሊባል የሚችልበትን የሕግ አግባብ የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ በመጀመሪያ በታየበት በፌደራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት አመልካች ከሳሽ ተጠሪ ደግሞ ተከሳሽ በመሆን ተከራክረዋል። አመልካች በተጠሪ ላይ በመሰረተው ክስ አመልካች እንደራስ ናሽናል ኃላዩ/የተ/የግ/ማኅበር በሚል የንግድ ስም በቀን 17/02/1998 ዓ/ም ተቋቁሞ ሪል እስቴትና ሌሎች ንብረቶችን በማስተዳደር፣ የንግድ እንደራሴነት ሥራ፣ የሪል እስቴት ልማት ሥራዎች፣ የንብረት አቻ ግምት ሥራዎች እንደሚሠራ ገልጾ የሚሰጣቸው አገልግሎቶች ከሌሎች አገልግሎት ሰጪዎች ለመለየት እንደራስ ናሽናልስ እሴት ማኔጅመንት የሚል ቃል እና ምስል ያለበት የንግድ ምልክት በአለም አቀፍ ምድብ 36 እንዲመዘገብለት ለኢትዮጵያ አእምሮአዊ ንብረት ጽ/ቤት አመልክቶ ተጠሪ የንግድ ምልክቱ እንዳይመዘገብ ተቃዋሚ አቅርቦ የነበረ ቢሆንም የተጠሪን ተቃዋሚ ወደቅ አድርጓል። ይህንን ተከትሎም ጽ/ቤቱ የንግድ ምልክቱን በምዘገባ ቁጥር LTM/3042/2009 መዝገብ የንግድ ምልክት የምስክር ወረቀት ለአመልካች ሰጥቶታል። በመሆኑም ተጠሪ ከአመልካች ጋር አንድ አይነት የሆነ አሳሳች የንግድ ስም እና የንግድ ምልክት የሚጠቀም በመሆኑ በንግድ ስም ስያሜነት እና በንግድ ምልክትነት መጠቀሙን እንዲያቆም እንዲወሰንለት፣ የጉዳት ካሳ ብር 400,000.00 እና የሞራል ካሳ እንዲከፈለው እንዲሁም ወጪና ኪሳራ እንዲተካለት ዳኝነት ጠይቋል።

ተጠሪ ለክሱ በሰጠው መልስ የአመልካችን የንግድ ምልክትም ሆነ የንግድ ስም ተጠሪ አልተጠቀመም። እንደራስ ከሚለው ቃል በስተቀር የግራ ቀኝ የንግድ ስም አይመሳሰልም። ተጠሪ የሚሰጣቸው አገልግሎት አመልካች ከሚሰጣቸው አገልግሎቶች የተለዩ ናቸው። የተጠሪ የንግድ ምልክት እንደራስ የንብረት አስተዳደር አገልግሎት ኃላዩ/የተ/የግ ማኅበር በሚለው የንግድ ስም እና የጣት አሻራ

ምስል በቅንጅት የተፈጠረ ነው። የኢትዮጵያ አክሲዮን ባንክ የአመልካች የንግድ ምልክት እንዳይመዘገብ ያቀረበውን ተቃዋሚ ወድቅ አድርጎ የአመልካችን የንግድ ምልክት መመዘገብ የግራ ቀኝ የንግድ ምልክቶች ተመሳሳይ ናቸው የሚል መደምደሚያ ላይ የሚያደርስ አይደለም። አመልካች የደረሰበትን ጉዳት ያሳስረዳ በመሆኑ እንዲከፈለው የጠየቀው ካሳ ከደረሰበት ጉዳት ጋር ተመጣጣኝ ሊሆን የሚገባ መሆኑን እንዲሁም የሮያሊቲ ክፍያ ለጉዳዩ አግባብነት የሌለው ነው በማለት መልሱን በመስጠት ተከራክሯል።

ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ ሥልጣን የዳኘው የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 171664 ላይ የግራ ቀኝን ክርክር በመስማትና የሰነድ ማስረጃዎችን እንዲሁም የንግድ ምልክት ምዝገባና ጥበቃ አዋጅ ቁጥር 501/1998 እና በንግድ ምዝገባና ፈቃድ አዋጅ ቁጥር 980/2008 ስር ስለንግድ ምልክት እና ስለንግድ ስም ጥበቃና አሰጣጥ የተደነገጉትን ድንጋጌዎች በመመርመርና በዋቢነት በመጥቀስ በቀን 26/06/2011 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ የንግድ ስምንና የንግድ ምልክት ግጭት በተፈጠረ ጊዜ ወይም ተመሳሳይ በሆኑ ጊዜ እንዴት እንደሚፈታ የሚገልጽ ሕግ ባይኖርም አመልካች የንግድ ስሙን ተጠሪ የተጠቀመ ስለመሆኑ በማስረጃ ያሳረጋገጠ በመሆኑ፤ ተጠሪ የሚጠቀመው የንግድ ምልክት ከአመልካች የንግድ ምልክት ጋር ተመሳሳይነት የሌለው በመሆኑ፤ ተጠሪ የሚጠቀመው የንግድ ምልክት አማካይ የሆነ ተጠቃሚን ሊያሳስት የሚችል ባለመሆኑ፤ ግራ ቀኝ ከሚሰጡት አገልግሎት አንጻር ተጠሪ የሚጠቀመው የንግድ ምልክት ህብረተሰቡን የማያሳክር በመሆኑ፤ አመልካች የንግድ ምልክቱን ያስመዘገበው ለንብረት ግምት አቻ ሥራዎች ስለሆነ በንግድ ምልክቱ ላይ ያለውም የብቸኝነት መብት ከዚህ አገልግሎት ጋር በተያያዘ በመሆኑ፤ አመልካች እንደራስ የሚለውን ቃል በብቸኝነት ሊጠቀም የሚችለው የንግድ ምልክቱን ካስመዘገበበት የንብረት ግምት አቻ ሥራዎች ጋር በተያያዘ ብቻ በመሆኑ እንዲሁም አንደራስ የሚለውን ቃል ሌሎች ሰዎች ሌሎች አገልግሎቶች መጠቀም እንዳይችሉ ለመከላከል የሚያስችል መብት በሕግ ስላልተጠበቀለት ተጠሪ በአመልካች የንግድ ስምም ሆነ የንግድ ምልክት ላይ ጥሰት አልፈጸመም በማለት ክሱን ወድቅ በማድረግ ፍርድ ሰጥቷል።

አመልካች ከላይ በተመለከተው መሰረት በተሰጠ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርቦ ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 239171 ላይ ግራ ቀኝን አከራክሮ በቀን 23/04/2012 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ የስር ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ በማጽናት ወስኗል። አመልካች ከላይ በተገለጸው መሰረት በተሰጡ ውሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በማለት በቀን 09/07/2012 ዓ/ም ጽፎ ያቀረበው የሰበር አቤቱታ ይዘት በአጭሩ የሚከተለው ነው።

አመልካች የንግድ ምልክቱን ሲያስመዘገብ ተጠሪ አመልካች እንዲመዘገብለት የጠየቀው የንግድ ምልክት ከራሱ የንግድ ምልክት ጋር ተመሳሳይ እንደሆነ በመግለጽ/በማመን/ ተቃዋሚውን ለኢትዮጵያ አክሲዮን ባንክ የአመልካች የንግድ ምልክቱን አስቀድሞ ሲጠቀምበት የቆየ በመሆኑ

የቀደምትነት መብት እንዳለው በማረጋገጥ የተጠሪን መቃወሚያ ወድቅ በማድረግ በመወሰኑ ተጠሪ እንደራስ የንብረት አስተዳደር በሚለው ስም እና ምልክት ለመጠቀም መብት የለውም። ተጠሪ በቀዳሚነት መብት ቢኖረው ኖሮ አመልካች ሌላ የንግድ ምልክት እንዲቀይር ይገደድ ነበር። ይህ የአእምሯዊ ንብረት ጽ/ቤት ወሳኔ በሕግ አግባብ ሥልጣን ባለው ፍርድ ቤት በተሰጠ ወሳኔ አልተሻረም። የሥር ፍርድ ቤቶች የንግድ ስምንና የንግድ ምልክት ግጭት በተፈጠረ ጊዜ ወይም ተመሳሳይ በሆኑ ጊዜ እንዴት እንደሚፈታ የሚገልጽ የሕግ ማእቀፍ የለም በሚል የደረሱበት ድምዳሜ በሰ.መ.ቁጥር 57179 ላይ የንግድ ምልክትና የንግድ ስም ህብረተሰቡን በሚያሳስት ደረጃ ተመሳሳይነት ሲኖራቸው ተያያዥነት ያላቸው የሕግ ማእቀፎች ተጣጥመው እንዲታዩ በማድረግ እንደቅድሚያ ምዝገባቸው አንዱ ሌላውን ቀሪ እንዲያደርግ ተደርጎ ሊወሰን እንደሚገባ የተሰጠውን አስገዳጅ ትርጉም የሚቃረን ነው። ለአመልካች የተመዘገበለት የንግድ ምልክት የአእምሯዊ ንብረት ጽ/ቤት የተጠሪን ተቃዋሚ ወድቅ በማድረግ የመዘገበው ሆኖ እያለ የንግድ ምልክቱ ለአመልካች የተመዘገበው ምድብ 36 ላይ ለንብረት አቻ ግምት ብቻ ነው በማለት ተጠሪ መጠቀም ይችላል ብለው የሥር ፍርድ ቤቶች መወሰናቸው በአዋጅ ቁጥር 501/2006 አንቀጽ 13/1 እና በደንብ ቁጥር 273/2012 አንቀጽ 21፣26/1 እና 27/1 ላይ የንግድ ምልክት ምዝገባ የሚከናወንበትንና ተቃዋሚ ወድቅ የሚደረግበትን ሂደትና ወጤቱን ያሳገናዘበ ነው።

እንዲሁም ለአመልካች የተመዘገበለት የንግድ ምልክት በአለም አቀፍ ምድብ 36 ስለመሆኑ የተረጋገጠ በመሆኑ በአዋጁ አንቀጽ 2/7 እና በናይስ ዲፕሎማቲክ ኮንፈረንስ በወጣው ምድብ መሰረት ምድብ 36 ስር ያሉት የንግድ ምልክቶች የንብረት አስተዳደር፣ የንብረት አቻ ግምት እና ሌሎች አገልግሎቶችን ያቀፈ እንደመሆኑ አእምሯዊ ጽ/ቤት የአመልካችን እና የተጠሪን የመመስረቻ ጽሁፍ፣ መተዳደሪያ ደንብ በመመልከት ከቀረበው ክርክር እና ከሚሰጡት አገልግሎት አንጻር ተመልክቶ ምልክቱ ቢመዘገብ ተጠቃሚውን ያሳስታል የሚል መደምደሚያ ላይ በመድረሱ ምክንያት ማን ነው ቀዳሚ የሚለውን መለያ ነጥብ (ጭብጥ) በመያዝ አመልካች ቀዳሚ ነው በማለት ምልክቱ ለአመልካች መዝግቧል። በዚህ መሰረት ምልክቱ እንዲመዘገብ የአእምሯዊ ንብረት ጽ/ቤት የሰጠው ወሳኔ ጸንቶ ባለበት የሥር ፍርድ ቤቶች በአእምሯዊ ንብረት ጽ/ቤት መልስ የተሰጠባቸውን ጉዳዮች በይግባኝ መልክ ጉዳዩ ሳይቀርብላቸው በመጀመሪያ ደረጃ ዳኝነት ሥልጣን እንደገና በመመርመር መወሰናቸው ስህተት ነው። እንዲሁም በምድብ 36 የሚመዘገብ የንግድ ምልክት ሲታይ ግራ ቀኝ የምንሰጣቸውን አገልግሎቶች ያቀፈ በመሆኑ የሥር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ወሳኔ በአዋጅ ቁጥር 501/2006 አንቀጽ 2/7 የተደነገገውን እና በናይስ ዲፕሎማቲክ ኮንፈረንስ የወጣውን ምድብ ሕግ ያሳገናዘበ ነው። በተጨማሪም የሥር የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በቀን 15/02/2011 ዓ/ም ትእዛዝ የሰጠው የግራ ቀኝ የንግድ ምልክት እንድናቀርብ እንጂ ግራ ቀኝ የንግድ ስም ያስመዘገብንበትን ማስረጃ እንድናቀርብ ባልታዘዝንበት ከትእዛዙ ውጭ ተጠሪ ያቀረበውን የንግድ ስም ያስመዘገበበትን ማስረጃ የሥር ፍርድ ቤት የማስረጃ

አቀራረብ ስርዓት ባልተከተለ ሁኔታ ተቀብሎና ይህንን ማስረጃ መሰረት አድርጎ መወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ስለሆነ ይታረምልኝ የሚል ነው።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ የተጠሪ የንግድ ምልክትና የንግድ ስም ከአመልካች የንግድ ምልክትና ስም ጋር የሚመሳሰልና ተገልጋይ ህብረተሰቡን የሚያሳስት መሆን አለመሆኑን ከአዋጅ ቁጥር 501/2006፣ ከአዋጅ ቁጥር 980/2008፣ ከአዋጅ ቁጥር 813/2006 እና በሰ/መ/ቁጥር 57179 ላይ ከተሰጠው ትርጉም ጋር በማገናዘብ የስር ፍርድ ቤቶችን ወሳኔ ለማጣራት ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ እንዲታይ ትዕዛዝ በመስጠቱ ተጠሪ በቀን 13/02/2013 ዓ/ም የተፃፈ በአጭሩ የሚከተለውን መልስ አቅርቧል።

ለአመልካች የተሰጠው የንግድ ምልክት የተመዘገበውና የሕግ ጥበቃ የተሰጠው በአለም አቀፍ ምደባ 36 ለንብረት አቻ ግምት ሥራዎች በመሆኑ አመልካች የንግድ ምልክቱን በመመስረቻ ጽሁፉ ለተዘረዘሩት ሌሎች የንግድ አላማዎች ሊጠቀምበት አይችልም፤ ወይም በዚህ ረገድ የሕግ ጥበቃ አልተሰጠውም። ተጠሪ የሚሰጠው አገልግሎት የንብረት አስተዳደር አገልግሎት ነው። ቀደም ሲል ለኢትዮጵያ አእምሮዊ ንብረት ጽ/ቤት የአመልካቹ የንግድ ምልክት እንዳይመዘገብ መቃወሚያ ያቀረበው ምልክቱን ለንብረት አስተዳደር አገልግሎት ይጠቀምበታል በሚል ግምት ነበር። ነገር ግን የንግድ ምልክቱ የሚያገለግለው ለንብረት አቻ ግምት (Asset valuation Services) ሥራዎች መሆኑን ተጠሪ ስለተረዳ ያቀረበው መቃወሚያ ወድቅ ሲሆን ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፍርድ ቤት በማቅረብ ማሻር አላስፈለገውም። በመሆኑም የአእምሮዊ ንብረት ጽ/ቤት የሰጠው ወሳኔ በይግባኝ አልተሻረም በሚል ያቀረበው መከራከሪያ ተቀባይነት ሊያገኝ አይገባም። አመልካች እንደራስ ናሽናል የንብረት አስተዳደር የሚል ስም በንግድ ምልክትነት ወይም በንግድ ስምነት ሳያስመዘገብ የንግድ ምልክቱን የምጠቀምበት እንደራስ ናሽናል የንብረት አስተዳደር ለሚለው አገልግሎት ነው ማለቱ ሀሰት ነው። የንግድ ስሙ እንደራስ ናሽናል ኃላ.የተ.የግ.ማኅበር እንደሆነ የመመስረቻ ጽሁፉ ያሳያል። ተጠሪ ለአእምሮዊ ንብረት ጽ/ቤት ተቃዋሚውን ያቀረበው ምልክቱን ለንብረት አቻ ግምት እየተጠቀምኩ ነው በሚል ሳይሆን አመልካቹ ምልክቱን ለንብረት አስተዳደር (Property Administration) ሊጠቀምበት ያለ መስሎት ስለነበር ሲሆን ይህ አለመሆኑን ሲረዳ በተቃዋሚው አላገፋበትም። የአእምሮዊ ንብረት ጽ/ቤት የአስተዳደር ፍርድ ቤት በመሆኑ መደበኛ ፍርድ ቤቶች በአስተዳደር ወሳኔ ስለማይገደዱ እና ጽ/ቤቱ ሁለቱንም ምልክቶች ያሳስታል አያሳስትም የሚለውን ሳያነጻጽር የወሰነው ወሳኔ በመሆኑ አመልካች የስር ፍርድ ቤቶች የጽ/ቤቱን ወሳኔ እንደገና አይተዋል በሚል ያቀረበው ቅሬታ ተቀባይነት ሊኖረው አይገባም።

በተጨማሪም ተጠሪ የሚጠቀምበት የንግድ ምልክትና ስም አመልካች ከሚጠቀምበት የንግድ ስምና ምልክት ጋር በቅርጽም ሆነ በይዘት ስለማይመሳሰል እና ግንኙነት የሌላቸው እንደሆኑ በስር ፍርድ ቤቶች ተረጋግጦ የተወሰነ በመሆኑ አመልካች ተጠሪ የንግድ ምልክቱን ህብረተሰቡን የሚያሳስት መልኩ

እየተጠቀመ ነዉ ያለዉ የሕግም ሆነ የፍሬ ነገር መሰረት የለዉም።አመልካቹ በተጠሪዉ የንግድ ስም የሚታየዉ የንግድ ምልክት ወይም ምስል ከእኔ የንግድ ምልክት ጋር አንድ አይነት ስለሆነ ሕዝብ ያሳስታል የሚል ክርክር አቅርቦ ስለነበር ይህንን ለማጣራት ፍርድ ቤቱ የአመልካች የንግድ ምልክት ምዝገባ የምስክር ወረቀትና የተጠሪ የንግድ ስም ምዝገባ ምስክር ወረቀት እንዲቀርብ የስር ፍርድ ቤት በራሱ አነሳሽነት ትእዛዝ ሰጥቶ እንዲያቀርብ የተደረገ በመሆኑና ፍርድ ቤቱ በማንኛዉም ጊዜ ማስረጃ እንዲቀርብ ትእዛዝ መስጠት የሚችል በመሆኑ ይህንን አመልካች እንደ ስህተት መቁጠሩ ተቀባይነት የለዉም ። ተጠሪ የንግድ ስም እንጂ የንግድ ምልክት የለዉም። እንዲሁም ተጠሪ በአመልካች የንግድ ምልክት ላይ የፈጸመዉ ጥሰትም ሆነ ያደረሰዉ ጉዳት ባለመኖሩ የስር ፍርድ ቤቶች በሰጡት ወሳኔ የፈጸሙት ስህተት የለም በማለት መልስ በመስጠት ተከራክሯል። አመልካችም በቀን 16/03/2013 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበዉ የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል ከያዘዉ ጭብጥ አንጻር በስር ፍርድ ቤቶች በተሰጡ ወሳኔዎች የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለዉ ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለዉ መርምረናል።

እንደመረመርነውም “አንደራስ ናሽናልስ አሴት ማኔጅመንት” በእንግሊዝኛዉ “ENDERAS NATIONAL ASSET MANAGEMENT” የሚል ቃል እና ምስል ያለበት የንግድ ምልክት በኢትዮጵያ አእምሯዊ ንብረት ጽ/ቤት ተመዝግቦ የሚገኘዉ በአመልካች ባለቤትነት መሆኑ በስር ፍርድ ቤት ከግራ ቀኝ ክርክርና ማስረጃ የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነዉ።ለአመልካች ይህ የንግድ ምልክት በምዝገባ ቁጥር LTM/3042/2009 የተመዘገበላቸዉ በአለም አቀፍ ምድብ 36 ለንብረት አቻ ግመታ ሥራዎች እንደሆነም የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነዉ። እንዲሁም ተጠሪ “አንደራስ የንብረት አስተዳደር አገልግሎት” በእንግሊዝኛ “ENDERAS PROPERTY ADMINISTRATION SERVICE” የሚል የሚታወቅ የንግድ ስም ያስመዘገበዉ በቀን 11/07/2004 ዓ/ም ሲሆን በንግድ ምልክትነት ግን እንዳላስመዘገበ ከሥር ፍርድ ቤት መዝገብ እና ከግራ ቀኝ ክርክር ተገንዝበናል። አመልካች ተጠሪ ላይ ክስ የመሰረተዉ የንግድ ምልክቱን በአለም አቀፍ ምድብ 36 አስመዝግቤ እያለሁ ተጠሪ ከአመልካች ጋር አንድ አይነት የሆነና አሳሳች የንግድ ስም እና የንግድ ምልክት የሚጠቀም በመሆኑ በንግድ ስያሜነት እና በንግድ ምልክትነት መጠቀሙን እንዲያቆምና ብር 400,000.00 ካሳ እንዲከፈለኝ ይወሰንልኝ በሚል ነዉ።ተጠሪ ደግሞ እየተጠቀምኩ ያለሁት የንግድ ስም “አንደራስ የንብረት አስተዳደር አገልግሎት” በእንግሊዝኛ “ENDERAS PROPERTY ADMINISTRATION SERVICE” የሚል በመሆኑ ከአመልካች የንግድ ምልክት ጋር አይመሳሰልም፤አመልካች የንግድ ምልክቱን ያስመዘገበዉና የሕግ ጥበቃ ያገኘዉ ለንብረት አቻ ግምት ሲሆን ተጠሪ ደግሞ የንግድ ስሙን እየተጠቀመ ያለዉ ከንብረት አስተዳደር አገልግሎት ጋር

በተያያዘ በመሆኑና “እንደራስ” ከሚለው ቃል በስተቀር ቃላቶቹ ስለማይመሳሰሉ ህበረተሰቡን አያሳስትም በማለት ተከራክሯል።

እንዲሁም አመልካች በክሱ ላይ እንደገለጸው የንግድ ምልክቱ በምዝገባ ሂደት ላይ እያለ የንግድ ምልክቱ ለአመልካች መመዝገቡን የሚቃወም ካለ ተቃዋሚውን እንዲያቀርብ በአእምሯዊ ንብረት ጽ/ቤት በማስታወቂያ በተደረገው ጥሪ መሰረት ተጠሪ ለአመልካች የንግድ ምልክቱ እንዳይመዘገብ ተቃዋሚው አቅርቦ የነበረ መሆኑ ተረጋግጧል። አእምሯዊ ንብረት ጽ/ቤት የተጠሪን ተቃዋሚ መርምሮ በቀን 09/10/2009/ም በሰጠው ወሳኔ ተቃዋሚውን ባለመቀበል የንግድ ምልክቱን ለአመልካች መመዝገቡን በስር ፍርድ ቤት መዘገብ ወስኖ የሚገኘው የጽ/ቤቱ ወሳኔ ይዘት ያሳያል። አመልካች ይህንን የአእምሯዊ ንብረት ጽ/ቤት ወሳኔ እና አመልካች ለጽ/ቤቱ ጽፎ የነበረውን መቃወሚያ በማስረጃነት በማቅረብ ካስመዘገብኩት የንግድ ምልክት ጋር አንድ አይነት የሆነ ሕብረተሰቡን በሚያሳስት መልኩ በንግድ ስምነት ወይም ምልክትነት ተጠሪ መጠቀሙን እንዲያቆም ሊወሰንልኝ ይገባል በማለት ተከራክሯል። ተጠሪ የንግድ ምልክቱ ለአመልካች እንዳይመዘገብ ተቃዋሚው እንደነበርና ተቃዋሚው ወድቅ እንደተደረገ አምኖ በይግባኝና በሌላ አኳኋን በተቃዋሚው ያልገፋው ተቃዋሚውን አቅርቦ የነበረው አመልካች ምልክቱን ለንብረት አስተዳደር አገልግሎት የሚያስመዘግብ መስሎት እንደሆነና በኋላ ለተጠሪ የንግድ ምልክቱ የተመዘገበው ለንብረት አቻ ግምት(Asset valuation Services) አገልግሎት መሆኑን በመረዳቱ እንደሆነ ገልጾ ተከራክሯል። በዚህ አግባብ የቀረበውን የግራ ቀኝን ክርክር የሰሙት የሥር ፍርድ ቤቶች የግራ ቀኝን የሰነድ ማስረጃዎች መርምረው አመልካች የንግድ ምልክቱን ያስመዘገበው አለም አቀፍ ምድብ 36 ለንብረት አቻ ግመታ መሆኑንና ምልክቱም ከተጠሪ የንግድ ሥም ጋር ስለማይመሳሰል ኅብረተሰቡን ስለማያሳክር ተጠሪ የንግድ ስሙን መጠቀም ይችላል በማለት የአመልካችን መከራከሪያ ወድቅ በማድረግ ወስነዋል።

በመሰረቱ በንግድ ምልክት ምዝገባና ጥበቃ አዋጅ ቁጥር 501/1998 አንቀጽ 2/12 እና በንግድ ምዝገባና ፈቃድ አዋጅ ቁጥር 980/2008 አንቀጽ 2/10 ላይ እንደተመለከተው የንግድ ምልክት የአንድን ነጋዴ ወይም ከባንያ እቃ(ምርት) ወይም አገልግሎት ከሌላው ነጋዴ/ከባንያ እቃ(ምርት) ወይም አገልግሎት ለመለየት የምልክቱ ባለቤት የሚጠቀምበት የአእምሮ ፈጠራ ወጤት ሲሆን የንግድ ስም ደግሞ አንድ ነጋዴ/ከባንያ በንግድ ሥራው በኅብረተሰቡ ዘንድ የሚታወቅበትና ኅብረተሰቡ ከሌላ ነጋዴ/ከባንያ ለይቶ እንዲያውቀው ለማድረግ የሚገለገልበት መጠሪያው ነው። እንዲሁም በንግድ ምልክት ምዝገባና ጥበቃ አዋጅ ቁጥር 501/1998 እና በንግድ ምዝገባና ፈቃድ አዋጅ ቁጥር 980/2008 እንደተመለከተው የንግድ ምልክት የሚመዘገበው በኢትዮጵያ አእምሯዊ ንብረት ጽ/ቤት ሲሆን የንግድ ስም የሚመዘገበው ደግሞ በንግድ ሚኒስቴር ነው። በዚህ አግባብ በተለያዩ መስሪያ ቤቶች የመመዘገብ አሰራር በሌሎች አገሮችም የተለመደ ቢሆንም ይህ አሰራር ኅብረተሰቡን በሚያመሳክር ሁኔታ አንድ አይነት ወይም በጣም

የተቀራረበ የንግድ ምልክትና የንግድ ስም የተለያዩ ሰዎች እንዲያስመዘገቡ አሉታዊ አጋጣሚ የሚፈጥር አሰራር ሊሆን ይችላል።

በአዋጅ ቁጥር 501/1998 ከአንቀጽ 26 እስከ 28 ድረስ በተደነገገው መሰረት የንግድ ምልክት በማስመዘገብ ባለቤት የሆነ ሰው የንግድ ምልክቱን ካስመዘገበበት እቃ ወይም አገልግሎት ጋር አያይዞ የመጠቀም ወይም ሌላ ሰው እንዲጠቀምበት የመፍቀድ እንዲሁም ሌላ ሰው ማንኛውንም የንግድ ምልክቱን የሚመስል መለያ ምልክቱ ከተመዘገበባቸው ዕቃዎች ወይም አገልግሎቶች ጋር በተያያዘ ወይም ሕዝብን ሊያሳስት በሚችል አኳኋን ከሌሎች እቃዎች ወይም አገልግሎቶች ጋር በተያያዘ እንዳይጠቀሙ የማገድ መብት አለው። እንዲሁም የንግድ ምልክቱን ወይም የንግድ ምልክቱን የሚመስል መለያ ያለበቁ ምክንያቶች ጥቅሙን ሊጎዳ በሚችል አኳኋን ሌላ ሰው እንዳይጠቀም እና መሰል ድርጊቶች እንዳይፈጸሙ ለማገድ/ለመከላከል የሚያስችል መብት አለው።ይህም የንግድ ምልክቱን በባለቤትነት ያስመዘገበው ሰው ላስመዘገበበት የዓለም አቀፍ ምድብ የንግድ ምልክቱን በብቸኝነት የመጠቀም መብት(Exclusive Right) እንዳለው የሚያስገነዝብ ነው።

አንድን በንግድ ምልክትነት የተመዘገበ ማንኛውንም የንግድ ምልክቱን የሚመስል መለያ ምልክቱ ከተመዘገበባቸው ዕቃዎች ወይም አገልግሎቶች ጋር በተያያዘ ወይም ሕዝብን ሊያሳስት በሚችል አኳኋን ከሌሎች እቃዎች ወይም አገልግሎቶች ጋር በተያያዘ እንዲሁም የንግድ ምልክቱን ወይም የንግድ ምልክቱን የሚመስል መለያ በንግድ ምልክትነት ወይም በንግድ ስምነት ያለበቁ ምክንያቶች የንግድ ምልክቱን ባለቤት ጥቅም ሊጎዳ በሚችል አኳኋን እና በመሰል ድርጊቶች ሌላ ሰው ተጠቅሟልና ፍርድ ቤቱ ያስቀምጥኝ የሚል ክርክር ሲቀርብ ፍርድ ቤቶች የተባሉት ድርጊቶች መፈጸም አለመፈጸማቸውን በተከራካሪዎቹ ማስረጃዎች በማረጋገጥ እና አስፈላጊ ከሆነም የልዩ አዋቂ ሙያዊ ምስክርነት ቃል በመስማት የፍሬ ነገሩን መኖር አለመኖር አረጋግጠው አግባብነት ባለው ሕግ መሰረት መወሰን ይገባቸዋል።እንዲሁም ከዚህ ጋር ተያይዞ የንግድ ምልክቱ የተመዘገበበትን ምድብ እቃዎች ወይም አገልግሎቶች ምንነት የሚመለከት ክርክር ቀርቦ ከሆነና የንግድ ምልክቱ የተመዘገበው የዓለም አቀፍ የንግድ ምልክት ምድብ ቁጥር ተጠቀሶ ከሆነ ጉዳዩ የንግድ ምልክት ምዝገባ የሚካሄድበትን ዓለም አቀፍ ዕቃዎች እና አገልግሎቶች ምድብ ለመወሰን በፈረንሳይቱ ናይስ ከተማ ከወጣው ናይስ ስምምነት እና በስምምነቱ ለምድቦቹ ከተሰጠው ማብራሪያ (Nice Agreement Concerning the International Classification of Goods and Services for the Purposes of the Registration of Marks)ጋር አገናዝቦ መመርመር ያስፈልጋል።

በተጨማሪም የንግድ ምልክትም ሆነ የንግድ ስም ተመዝግቦ የሕግ ጥበቃ የሚደረገው ለነጻ ገበያ ወድድር እንቅፋት ባልሆነ አኳኋን የአእምሯዊ ንብረት መብት እንዲጠበቅ በማድረግ ሰዎች ለፈጠራ እንዲነሳሱ ለማድረግ እና ኢኮኖሚያዊ ቀልጣፋነትንና ማኅበራዊ ደህንነትን በማስፈን የንግድና

የኢንቨስትመንት አሰራር ለማቀላጠፍ ነው። በንግድ ምልክትና በንግድ ስም መካከል መመሳሰል ኖሮ ሕዝቡን ያሳስታል እንዲሁም የአንዱ ባለቤት የሌለውን ጥቅም በሚጎዳ አካሄድ መለያውን ጥቅም ላይ አውሏል የሚል ክርክር ከቀረበም በዚህ አግባብ ተፈጸመ የተባለው ድርጊት የተፈጸመው በንግድ ሥራ ሂደት ውስጥ ማንኛውንም ሀቀኛ ያልሆነ፣ አሳሳች ወይም አታላይነት ያለበት እና የተወዳዳሪን የንግድ ጥቅም የሚጎዳ ወይም ሊጎዳ የሚችል ድርጊት ለመፈጸም በማሰብ ወይም የአንደኛውን ተወዳዳሪነት ለመቀነስ በማለም እና በመሰል ተግባራትና ዓላማ የተፈጸመ ነገር መኖሩ ሲረጋገጥ የንግድ ምልክቱ ወይም የንግድ ስሙ ከተመዘገበበት ዓላማ ውጭ ተገቢ ያልሆነ የንግድ ወድድር በመፍጠር የንግዱን ማኅበረሰብና ሕዝቡን የሚጎዳ አሉታዊ ተጽእኖ ይፈጥራል። ስለሆነም እንዲህ አይነት ክርክር ሲነሳ በንግድ ምልክት እና በንግድ ስም መካከል መመሳሰል ኖሮ ሕዝቡን በሚያሳስት ሁኔታና አስመዘጋቢውን በሚጎዳ መልኩ አገልግሎት ላይ ሲወልድ አለመግባቱን ለመፍታት የሚያስችል የሕግ ማእቀፍ የለም ተብሎ የሚታለፍ ሳይሆን ከንግድ ወድድርና የሽማግሌ ጥበቃ አዋጅ ቁጥር 813/2006 ፣ ከንግድ ምዝገባና ፈቃድ አዋጅ ቁጥር 980/2008፣ በንግድ ምልክት ምዝገባና ጥበቃ አዋጅ ቁጥር 501/1998 እና የእነዚህ አዋጆች ማስፈጸሚያ ደንቦችን ጨምሮ መመርመርና ተገቢውን መወሰን ይገባል።

ከላይ ከተመለከተው አንጻር የያዘውን ጉዳይ ስንመለከት አመልካች አጥብቆ የሚከራከረው የንግድ ምልክቱ ሲመዘገብ ተጠሪ ተቃዋሚ አቅርቦ ተቃዋሚው በአእምሯዊ ንብረት ጽ/ቤት ወድቅ ተደርጎ ለአመልካች በንግድ ምልክትነት ከተመዘገበ በኋላ ተጠሪ ከንግድ ምልክቱ ጋር አንድ አይነት የሆነ አሳሳች የንግድ ስም እና የንግድ ምልክት እየተጠቀመ በመሆኑ በንግድ ስም ስያሜነት እና በንግድ ምልክትነት መጠቀሙን እንዲያቆም ይወስንልን በሚል ነው። ተጠሪ ደግሞ ተቃዋሚ አቅርቦ የነበረው አመልካች የንግድ ምልክቱን ለንብረት አስተዳደር አገልግሎት ያስመዘግባል በሚል ስጋት ቢሆንም መቃወሚያ ካቀረብኩ በኋላ የንግድ ምልክቱ ለአመልካች እየተመዘገበ ያለው ለንብረት አቻ ግመታ መሆኑን ሳረጋገጥ በተቃዋሚዬ አልገፋሁም እንዲሁም “አንደራስ” ከሚለው ቃል በስተቀር የአመልካች የንግድ ምልክትና የተጠሪ የንግድ ስም ስለማይመሳሰል ሕዝቡን አያሳስትም በማለት ተከራክሯል። የግራ ቀኝ ክርክር ይህንን የሚመስል ከሆነ የስር ፍርድ ቤት ተጠሪ ተቃዋሚውን ለአእምሯዊ ንብረት ጽ/ቤት ያቀረበው አመልካች በንግድ ምልክትነት እንዲመዘገብለት የጠየቀው መለያ ተጠሪ በንግድ ምልክትነትና በንግድ ስምነት ሲጠቀም ከነበረው ጋር አንድ አይነት ስለሆነ ወይም ስለሚመሳሰል ሕዝቡን ስለሚያሳስት ለአመልካች ሊመዘገብለት አይገባም በሚል ነው ወይስ አይደለም የሚለው ሊጣራና ሊረጋገጥ ይገባል። ይህንን ፍሬ ነገር ለማጣራት ተጠሪ በቀን 05/12/2008 ዓ/ም በቁጥር እንክ/01/012/2008 ጽፎ ለአእምሯዊ ንብረት ጽ/ቤት ያቀረበው መቃወሚያ ነው ብሎ አመልካች በማስረጃነት ያቀረበው ሰነድ ይዘትና አእምሯዊ ንብረት ጽ/ቤት በጉዳዩ ላይ በቀን 09/10/2009 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ እንደሆነ በመግለጽ በማስረጃነት ያቀረበው ማስረጃ ተገቢው ዋጋ ተሰጥቶት ከክርክሩ ጋር

ተገናዝቦ ሊመዘን ይገባል። ሆኖም የሥር ፍርድ ቤቶች እነዚህ ማስረጃዎች ለጉዳዩ አግባብነት ያላቸው ሆነው እያሉ ተገቢውን ዋጋ በመስጠት አለመመዘናቸው መሰረታዊ የሆነ የማስረጃ ምዘና መርህ የሚጥስ በመሆኑ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።

እንዲሁም አመልካች የንግድ ምልክቱን ያስመዘገበው ለንብረት አቻ ግመታ ዓለም አቀፍ ምድብ 36 መሆኑ አከራካሪ አይደለም። ሆኖም ተጠሪ ማንኛውንም የንግድ ምልክቱን በሚመስል አኳኋን በንግድ ስምነት ምልክቱ ከተመዘገበበት አገልግሎት ጋር በተያያዘ ወይም ሕዝብን ሊያሳስት በሚችል አኳኋን ከሚሰጠው አገልግሎቶች ጋር በተያያዘ የአመልካችን ጥቅም ሊጎድ በሚችል አኳኋን መጠቀም አለመጠቀሙን አመልካች በምስክርነት የቆጠራቸውን ምስክሮች በመስማት ሊጣራና ሊረጋገጥ ይገባል። በተጨማሪም ምስክሮቹ በሚሰጡት ምስክርነት ቃል መነሻ ወይም ክክርክሩ ባህርይ በመነሳት ለክርክሩ ወሳኔ አሰጣጥ ጠቃሚ መስሎ ከታየም የሥር ፍርድ ቤት በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 136 መሰረት ልዩ አዋቂ(ኤክስፔርት) በማስረጃነት አስቀርቦ በመስማት ማረጋገጥ ሲገባው በዚህ አግባብ ሳያጣራ ተጠሪ በንግድ ስምነት የሚጠቀመው መለያ ከአመልካች የንግድ ምልክት ጋር አይመሳሰልም፤ ተጠሪ የሚጠቀመው የንግድ ስም ከአመልካች የንግድ ምልክት ጋር ሲነጻጸር አማካይ የሆነ (Average) ተጠቃሚን አያሳክርም በማለት ችሎቱ በራሱ ግንዛቤ ድምዳሜ ላይ መድረሱ ፍርድ ቤቱ የገለልተኝነት መርህ ጠብቆ አንድን ፍሬ ነገር በመጀመሪያ ተከራካሪ ወገኖች አስቀድሞ የማስረጃት ሽክም ቅደም ተከተል በጠበቀ መልኩ እንዲያስረዱ ተደርጎ ፍርድ ቤቱ አንጻራዊ እውነታ ለማረጋገጥ ካለበት ኃላፊነት አንጻር ተጨማሪ ማስረጃ ማስቀረብ ካለበትም በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 136 እና 264 መሰረት አግባብነት ያለውን ማስረጃ አስቀርቦ አጣርቶ መወሰን እንደሚገባው የሚያስገነዝበውን የክርክር አመራርና የማስረጃ አቀራረብ ሥርዓት ያልተከተለ በመሆኑ ተቀባይነት ያለው አይደለም። በተጨማሪም ፍርድ ቤቶች ግምት (presumption) በመወሰድ መወሰን የሚችሉት ሕግ በግልጽ ሲፈቅድና ግምት የሚወሰድበት ነገር በገሀዱ አለም በአብዛኛው ሰው ዘንድ የሚታወቅ እና የተፈጥሮ እውነታ ሲሆን እንጂ ሕግ ግምት በመወሰድ የሚረጋገጥ ፍሬ ነገር ነው ብሎ በግልጽ ያልደነገገውን የተጠቀሰውን አይነት በልዩ አዋቂ ምስክርነት ጭምር በማስረጃ ሊረጋገጥ የሚገባ ፍሬ ነገር ሁሉ በግምት ላይ ተመስርቶ እንዲወሰን በተግባር የዳበረው የዳኝነት አሰጣጥ ፍልስፍና (Judicial Jurisprudence) እና የማስረጃ ሕግን የሚመለከቱ መርሆዎች ስለማይፈቅዱ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። በመሆኑም ተከታዩን ወስነናል።

ዉ ሳ ኔ

1. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 171664 ላይ በቀን 26/06/2011 ዓ/ም የሰጠው ዉሳኔ እና የፌዴራል የከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 239171 ላይ በቀን 23/04/2012 ዓ/ም የሰጠው ዉሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሸረዘዋል።

2. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መዝገቡን አንቀሳቅሶ፡-

2.1 ተጠሪ ተቃዋሚውን ለአእምሯዊ ንብረት ጽ/ቤት ያቀረበው አመልካች በንግድ ምልክትነት እንዲመዘገብለት የጠየቀው መለያ ተጠሪ በንግድ ምልክትነትና በንግድ ስምነት ሲጠቀም ከነበረው ጋር አንድ አይነት ስለሆነ ወይም ስለሚመሳሰል ሕዝቡን ስለሚያሳስት ለአመልካች ሊመዘገብለት አይገባም በሚል ነው ወይስ አይደለም፣ ተጠሪ ተቃዋሚውን ያቀረበው አመልካች እንዲመዘገብለት የጠየቀው የንግድ ምልክት ከተጠሪ በንግድ ስምነትና ምልክትነት ከሚጠቀመው ጋር ስለሚመሳሰል ሕዝቡን ያሳክራል በሚል መሆኑን የቀረበው ማስረጃ የሚያሳይ ከሆነም ለማስረጃው ተገቢው ዋጋ ሰጥቶ መዝኖ ሊወሰን ይገባል ብለናል።

2.2 ተጠሪ በንግድ ስምነት የሚጠቀመው መለያ ከአመልካች የንግድ ምልክት ጋር የሚመሳሰል መሆን አለመሆኑን እና ተጠሪ የሚጠቀመው የንግድ ስም ከአመልካች የንግድ ምልክት ጋር ሲነጻጸር ምክንያታዊ በሆነ ሰው መመዘኛ ሲታይ ሕዝብን ያሳስታል ወይስ አያሳስትም፣ ያሳስታል ወደሚል ድምዳሜ ላይ ከተደረሰም አመልካች ባቀረበው ዳኝነት ጥያቄዎች ላይ ተመስርቶ የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃዎች መርምሮና ምስክሮች በመስማት እንዲሁም እንደነገሩ ሁኔታ ተገቢውን ተጨማሪ ማስረጃና ምስክሮች አስቀርቦ ሰምቶና መርምሮ ከላይ በፍርዱ ላይ ከተመለከቱት የሕግ ማእቀፎች ጋር አገናዝቦ ተገቢውን እንዲወስን ጉዳዩን በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 343/1 መሰረት መልሰንለታል።

3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የዉሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ለግራ ቀኙም ሲጠይቁ ግልባጬ ይሰጣቸዋል።

2. በትእዛዝ የመጣው የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መ/ቁጥር 171664 የሆነው መዝገብ ለምድብ ችሎቱ ይመለስ።

3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 197994

ሚያዝያ 26 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- ብሔራዊ የኢትዮጵያ ኢንሹራንስ ኩባንያ አክሲዮን ማኅበር

ተጠሪ፡- አቶ ዳዊት ገ/ሀና

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ በኢንሹራንስ ውል ፖሊሲ ላይ ኢንሹራንስ ገቢ እንዲሸፍን የሚደረገው ክፍያ ወይም የራስ ኪሳራ ወይም በተለምዶ የአደጋ መነሻ ዋጋ (Excess) በሚል የሚገለጸውን አፈጻጸምና ሕጋዊ ወጤት የሚመለከት ነው፡፡ ተጠሪ በደቡብ ክልል ሀድያ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በአመልካች ላይ በመሰረቱት ክስ በግራ ቀኝ መካከል በውል ቁጥር MTC/1356/17H5 በተደረገ ስምምነት በአመልካች ስም በተመዘገበውና የሰሌዳ ቁጥር 03-90046 ኢት በሆነው ሲኖትራክ ተሽከራከሪ ላይ ለሚደርስ ጉዳት ብር 1,900,000.00(አንድ ሚሊዮን ዘጠኝ መቶ ሺህ ብር) ካሳ ለመክፈል ተስማምቷል፡፡ተሽከርካሪው በቀን 29/09/2010 ዓ/ም በሆሳሳና ከተማ ባቴና ወንዝ ድልድይ ላይ ከሰሌዳ ቁጥር 3-92155 ኢት ከሆነ ሌላ ሲኖትራክ ተሽከርካሪ ጋር የተጋጨ ሲሆን በተጠሪ ተሽከርካሪ ላይ ለደረሰው ጉዳት ጥፋተኛው የሰሌዳ ቁጥር 3-92155ኢት መሆኑ በሌሞ ወረዳ ትራፊክ ፖሊስ ተረጋግጧል፡፡አመልካችም ይህንን በማረጋገጥ በቁጥር CL/MTC/0552/18/H5 ላይ በቀን 22/03/2011 ዓ/ም ከተሽከርካሪው የገበያ ዋጋ ላይ የአደጋ መነሻ ብር 360,000.00(ሦስት መቶ ስልሳ ሺህ ብር) ተቀናሽ በማድረግ ብር 1,440,000.00(አንድ ሚሊዮን አራት መቶ አርባ ሺህ ብር) ለተጠሪ ክፍሏል፡፡ ሆኖም አመልካች በተጠሪ ተሽከርካሪ ላይ ለደረሰው አደጋ በኢንሹራንስ ውሉ መሰረት የመድን ሽፋን ብር 1,900,000.00 በውላችን መሰረት መክፈል ሲገባው የአደጋ መነሻ ዋጋ በሚል ብር 360,000.00 ከመቀነሱም በተጨማሪ መክፈል ከነበረበት ክፍያ ላይ ብር 100,000.00(አንድ መቶ ሺህ ብር) ያለምክንያት ተቀናሽ አድርጓል፡፡ ስለሆነም አመልካች ያላገባብ ተቀናሽ ያደረገውን 360,000.00 እና ብር 100,000.00 በድምሩ ብር

460,000.00(አራት መቶ ስልሳ ሺህ ብር) ከሕጋዊ ወለድ ጋር እንዲከፍሉኝ ይወስንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል።

አመልካች ለክሱ በሰጠው መልስ በግራ ቀኝ መካከል እ.ኤ.አ ማርች 18 ቀን 2019/ም በተደረገ ስምምነት ተጠሪ ከተከፈላቸው ካሳ በተጨማሪ ምንም ዓይነት የጉዳት ካሳ ላለመጠየቅ ስለተስማሙ ይሕም ስምምነት በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1731 መሰረት ለግራ ቀኝ ሕግ ሆኖ የሚያገለግልና ጸንቶ የሚገኝ በመሆኑ ክሱ ወድቅ ይደረግልኝ። በተጠሪ ተሽከርካሪ ላይ ለደረሰው ጉዳት የንግድ ሕጉ አንቀፅ 678 በሚፈቅደው መሰረት ተጠሪ መካሰ ያለባቸው ተሽከርካሪው አደጋው በደረሰበት ወቅት በሚኖረው የገበያ ዋጋ በመሆኑ ይህንኑ ለማረጋገጥ በኢትዮጵያ ብሔራዊ ባንክ የተጎዱ ንብረቶችን ለመገመት ፈቃድ በተሰጠው የንብረት ገለልተኛ ገማች ጉዳት የደረሰበትን ተሽከርካሪ በሚገመትበት ወቅት የተሽከርካሪው የገበያ ዋጋ ተጨማሪ እሴት ታክስ(ተ.አ.ታ) ጨምሮ እስከ ብር 1,800,000.00(አንድ ሚሊዮን ስምንት መቶ ሺህ ብር) መሆኑ ተረጋግጧል። በዚህ ስሌት በውሉ መሰረት የአደጋ መነሻ ብር 360,000.00 ተቀናሽ በማድረግ ብር 1,440,000,00(አንድ ሚሊዮን አራት መቶ አርባ ሺህ ብር) ካሳ ክፍያ ለተጠሪ ተፈፅሟል። ስለዚህ አመልካች ለተጠሪ ካሳ የክፈለው በሕጉ አግባብ በተሽከርካሪው ላይ ጉዳት በደረሰበት ጊዜ የነበረውን የገበያ ዋጋ መሰረት በማድረግ በመሆኑ ተጠሪ ያቀረቡት የብር 100,000.00 ተጨማሪ ካሳ ጥያቄ የሕግ መሰረት የለውም። በተጨማሪም በግራ ቀኝ መካከል በተደረገ የኢንሹራንስ ወል ፖሊሲ ላይ የተጠሪ ጥፋት ባልሆነበት ሁኔታ የአደጋ መነሻ አይቀነስም የሚል ቅድመ ሁኔታ በማድረግ የተፈጸመ የውል ስምምነት ባለመኖሩ ከዚህ ጋር ተያይዞ ተጠሪ ጉዳቱ የደረሰው በሌላ ተሽከርካሪ ጥፋት ነው በማለት ያቀረቡት ክርክር የሕግና የማስረጃ ድጋፍ የሌለው ነው በማለት ተከራክሯል።

ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 21438 ላይ የግራ ቀኝን ክርክርና ማስረጃዎች መርምሮ በቀን 10/07/2012 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ አመልካች ተጠሪን ምንም አይነት ተጨማሪ የጉዳት ካሳ ጥያቄ ላለማቅረብ ተስማምቷል በማለት ቢከራከርም በዚህ መሰረት የተደረገ የውል ስምምነት በማስረጃነት ለፍርድ ቤቱ ስላላቀረበ ከዚህ አንጻር አመልካች ያቀረበው ክርክር ተቀባይነት የለውም ሲል ወድቅ አድርጓል። የተሽከርካሪው የገበያ ዋጋ በኢትዮጵያ ብሔራዊ ባንክ የተጎዱ ንብረቶችን ለመገመት ፈቃድ በተሰጠው ባለሙያ ኤልያስ ራጋሳ ተገምቶ ብር 1,800,000.00(አንድ ሚሊዮን ስምንት መቶ ሺህ ብር) መሆኑ ተረጋግጧል። አመልካች ከተጠሪ ጋር ባደረገው የመድን ዋስትና ውል(ፖሊሲ) ከጠቅላላ የመድን ሽፋን ገንዘብ አደጋ መነሻ ተቀንሶ እንደሚከፈል በመድን ዋስትና ውል ላይ በግልፅ አልተደነገገም። ስለዚህ አመልካች ከሕግ ወይም ከውል የመነጨ ግዴታ ሳይኖር ተሽከርካሪ አደጋው በደረሰበት ወቅት ከነበረው የገበያ ዋጋና በባለሙያ ተገምቶ ከቀረበው ገንዘብ ብር 360,000.00 ቆርጦ አመልካች ማስቀረቱ ተገቢ ሆኖ አልተገኘም። ስለሆነም አመልካች ተቀናሽ ያደረገውን ብር 360,000.00 (ሶስት መቶ ስልሳ ሺህ ብር) ለተጠሪ ሊከፍል አይገባም ሲል ወስኗል። በሌላ በኩል ለንብረት የሚሰጥ የኢንሹራንስ ሽፋን አደጋው በደረሰበት ጊዜ ንብረቱ የነበረውን ዋጋ ለመካሰና ንብረቱ በመጎዳቱ ምክንያት በባለንብረቱ ላይ የደረሰውን

ኪሳራ በኢንሹራንስ ውሎ ላይ ከተመለከተው ገንዘብ ሳይበልጥ መከፈል እንዳለበት በንግድ ሕግ ቁጥር 665(1 እና 2)፣678(1 እና 2) እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 69966 ላይ አስገዳጅ ትርጉም ተሰጥቶበታል።በመሆኑም ተጠሪ ብር 100,000.00 ተቀነሰብኝ ብለው ያቀረቡት ዳኝነት ጥያቄ ተቀባይነት የለውም ሲል ወስኗል።

በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት አመልካች ለደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ቢያቀርብም ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 15153 ላይ በቀን 28/12/2012 ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ ይግባኝን በፍ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 337 መሰረት ሰርዞበታል። አመልካች በቀን 07/03/2013 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበው በተገለጸው መሰረት በተሰጡ ወሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታው ይዘት በአጭሩ የሚከተለው ነው።

ለተጠሪ በተሽከርካሪው ላይ ጠቅላላ ወድመት ስለደረሰበት ካሳ ከተከፈለ በኋላ ተጨማሪ ክፍያ አልጠይቅም ብለው የተስማሙበትን ስምምነት በመጥቀስ ክሱ ወድቅ እንዲሆን አመልካች ያቀረበውን መከራከሪያ የሥር ፍርድ ቤት በዝምታ ማለፉ ሊታረም የሚገባው ስህተት ነው።በግራ ቀኙ መካከል በተደረገው የመድን ዋስትና ሽፋን ውል ሰንጠረዥ እና ፖሊሲው መሰረት በተሽከርካሪው ላይ ለሚደርስ ጠቅላላ ወድመት ከሚከፈለው የካሳ ክፍያ ላይ በውሉ ላይ ኢንሹራንስ ገቢው የአደጋ መነሻ (Excess)10% የመተካት ኃላፊነት የተጠሪ ነው። ተጠሪ ለዚህ በሰጡት መልስ ያሰሙት ክርክር የውሉን የአደጋ መነሻ ተጠሪ ለመክፈል የምገደደው አደጋው በእኔ ጥፋት የደረሰ ከሆነ ነው የሚል እንጂ በውሉ ላይ የአደጋ መነሻ ለመክፈል አልተስማማሁም የሚል አይደለም።የተጠሪ ክርክር ይህ ሆኖ እያለ የሥር ፍርድ ቤት የአደጋ መነሻ መቀነስ እንዳለበት የተደረገው የውል ስምምነት ግልጽ አይደለም በማለት የሰጠው ወሳኔ ከጭብጥ ወጭ ነው።እንዲሁም አመልካች ለተጠሪ ከከፈለው ካሳ ላይ ቀንሶ ያስቀረው ብር 360,000.00 በውሉ በግልጽ የተመለከተና በተጠሪም ያልተካደ ሆኖ እያለ የሥር ፍርድ ቤት የሕግ መሰረት የለውም ሲል ወድቅ ማድረግ መሰረታዊ ስህተት ነው።በአመልካች የአደጋ መነሻ በውሉ የተመለከተው 10% እጥፍ ተደርጎ መቀነሱ ከውል ወጭ ነው የሚል ክርክር በተጠሪ ተነስቶ ስለነበር አመልካች እጥፍ ተደርጎ የተቀነሰው በተሽከርካሪው ላይ አደጋው የደረሰው በምሽት ሲሽከረከር ወይም አዲስ መንጃ ፈቃድ በያዘ ግለሰብ ሲሽከረከር ከሆነ የአደጋ መነሻው ሊቀነስ የሚገባው በእጥፍ ይሆናል የሚል የዋናው የውል አካል የሆነ ተጨማሪ ወል(Endorsement) አመልካች በማስረጃነት ማቅረብ ባለመቻሉ እንደተጠሪ ክርክር በእጥፍ ብር 360,000.00 መቀነስ የለበትም ቢባል እንኳን የሥር ፍርድ ቤት መቀነስ ያለበት በዋናው ውል መሰረት ከአጠቃላይ ካሳ ከብር 1,800,000.00 ላይ 10% ብር 180,000.00 ነው ብሎ ክስ ከቀረበበት ገንዘብ ላይ አመልካች ለተጠሪ ብር 180,000.00 ብር ብቻ እንዲመልስ መወሰን ሲገባው አመልካች ለተጠሪ ብር 360,000.00 ይክፈል ብሎ ወሳኔ መስጠቱ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ስለሆነ ሊሻሻል ይገባል በማለት በመጠየቅ ተከራክሯል።

ሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውንና የሥር ፍርድ ቤትን ወሳኔ በመመርመር ግራ ቀኙ በኢንሹራንስ ወሎ ሰንጠረዥ ላይ የአደጋ መነሻ በተመለከተና መቀነስ ያለበት ገንዘብ ምን ያህል እንደሆነ ስምምነት ስለማድረጋቸው ተመልክቶ እያለ የሥር ፍርድ ቤት ይህንን አልፎ የወሰነበትን አግባብነት ከኢንሹራንስ ወሎ አኳያ ተጠሪ ባለበት ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር ትእዛዝ በመስጠቱ ተጠሪ በቀን 24/05/2013 ዓ/ም የተጻፈ መልስ አቅርቦል። የመልሳቸው ይዘት በአጭሩ፡- አመልካች መክፈል የሚገባው ካሳ በንግድ ሕጉ አንቀጽ 678 መሰረት እና በሰ/መ/ቁጥር 48698 መሰረት የተሽከርካሪውን የወቅቱን ዋጋ ነው። ሆኖም የተሽከርካሪው የወቅቱ ዋጋ ከብር 2,000,000 በላይ ሆኖ ሳለ የተጎዳውን ተሽከርካሪ ግምት ብር 1,800,000.00 አድርጎ 10% ቀንሶ ብር 1,440,000.00 ብቻ መክፈሉ ሕግን መሰረት ያደረገ አይደለም። አመልካች እጥፍ የአደጋ መነሻ የሚያስቀነስ ተጨማሪ ወል አለ ብሎ ቢከራከርም ወሎን በማስረጃነት ባለማቅረቡ ከዚህ አንጻር በሰበር ፍርድ ቤት በተሰጠው ወሳኔ የተፈጸመ ስህተት የለም። ከተጠሪ በኩል ምንም አይነት ጥፋት ከሌለ የአደጋ መነሻ በምንም ሁኔታ ከተጠሪ የማይቆረጥ መሆኑን በግልጽ በወሎ ላይ ተጠቅሶ ተስማምተናል። ለደረሰው ጉዳት ተጠሪ ጥፋት እንደሌለበት ተረጋግጧል። ስለዚህ ተጠሪ ለአደጋው መነሻ ሳልሆነና በእኔ ጥፋት የደረሰ ጉዳት ባልሆነበት በአመልካች የአደጋ መነሻ በሚል መቀነሱ ተገቢ ስላልሆነ የሥር ፍርድ ቤት አመልካች ቀንሶ ያስቀረውን ብር 360,000.00 ለተጠሪ እንዲከፍል በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም በማለት ተከራክሯል። አመልካችም በቀን 08/06/2013 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበው የግራ ቀኝ ክርክርና በሰበር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት ከያዘው ማስቀረቢያ ነጥብ አንጻር በሰበር ፍርድ ቤት በተሰጠ ወሳኔ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም በግራ ቀኙ መካከል በተደረገ የኢንሹራንስ ወል ፖሊሲ አመልካች በተጠሪ ስም በተመዘገበው የሰሌዳ ቁጥር 03-90046 ኢት በሆነው ሲኖትራክ ተሽከራከሪ ላይ ለሚደርስበት ጉዳት ለተጠሪ እስከ ብር 1,900,000.00 (አንድ ሚሊዮን ዘጠኝ መቶ ሺህ ብር) ካሳ ለመክፈል መስማማቱን ግራ ቀኙ ካለመካካዳቸውም በተጨማሪ በሰበር ፍርድ ቤት በወሎ ማስረጃነት የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። እንዲሁም ይህ ኢንሹራንስ የተገባለት ተሽከርካሪ በቀን 29/09/2010 ዓ/ም ከሌላ የሰሌዳ ቁጥር 3-92155 ኢት ከሆነ ተሽከርካሪ ጋር በመጋጨቱ ጠቅላላ ጉዳት (total damage) የደረሰበት መሆኑም የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። ጉዳቱ በደረሰበት ጊዜ ኢንሹራንስ የተገባለት ተጠቃሽ ተሽከርካሪ የገበያ ዋጋ በብሔራዊ ባንክ ፈቃድ ባለው ገለልተኛ ባለሙያ ተጣርቶ ብር 1,800,000.00 (አንድ ሚሊዮን ስምንት መቶ ሺህ ብር) እንደነበርም በማስረጃ ተረጋግጧል። ግራ ቀኙን ያከራከረው በኢንሹራንስ ወል ፖሊሲ ላይ ተጠሪ (ኢንሹራንስ ገቢው) እንዲሸፍን የሚደረገው ክፍያ/የራስ ኪሳራ (Excess) ወይም በተለምዶ

የአደጋ መነሻ ዋጋ በሚል የሚታወቀውን ለተጠሪ ከሚከፈለው ካሳ ላይ አመልካች ቀንሶ የማስቀረቱ ሕጋዊነትና በዚህ አግባብ ሊቀነስ የሚገባው ገንዘብ መጠን በተመለከተ ነው።

እንደሚታወቀው የኢንሹራንስ ዓይነተኛ ባህሪያ ኪሳራን በሂደቱ ተሳታፊ የሚሆኑ ሰዎች እንዲጋሩት ማድረግ (risk-distribution among a substantial number of members) ነው።ይህም የሚሆነው ኢንሹራንስ ሰጪው በኢንሹራንስ ውሉ ሽፋን የተሰጠው ነገር ላይ አደጋ በደረሰ ጊዜ በውል ወይም በሕግ የተመለከተውን ካሳ እንዲከፍል በማድረግ እና በዚህ መልኩ በካሳ መልክ የሚከፍለውን ገንዘብ የሚያገኘው ኢንሹራንስ ከገቡ በርካታ ሰዎች ከሚሰበስበው አርቦን (premium) ሲሆን ኢንሹራንስ ገቢዎችም አደጋው ከመድረሱ በፊት ለኢንሹራንስ ሰጪው አርቦን እየከፈሉ ኪሳራውን እንዲጋሩት በማድረግ ነው። ይህም ተግባራዊ የሚሆነው በአንጻራዊነት ኢንሹራንስ ሰጪዎች ከፍተኛ የገንዘብ መጠን ያለውን አርቦን ኢንሹራንስ ገቢውን በማስከፈል ነው። በተጨማሪም ኢንሹራንስ በተገባለት ነገር ላይ ጉዳት ያደረሰው ሰው የደረሰውን ጉዳት እንዲተካ በማድረግ ኪሳራው እንዲተላለፍ ይደረጋል።በዚህ መልኩ የተገለጸው ኪሳራ የመጋራት አሠራር በኢንሹራንስ ንግድ ሥራ ዘርፍ በሰፊው የሚታወቅ ነው።

ኢንሹራንስ ገቢው አርቦን በመክፈል ኪሳራ እንዲጋራ ከሚደረግበት አሠራር ባሻገር ኢንሹራንስ ገቢው ኪሳራ እንዲጋራ የሚደረግበት ሌላው አሠራር ኢንሹራንስ ገቢው በውሉ ከኢንሹራንስ ሰጪው ጋር በሚያደርገው ስምምነት በሚወሰነው መጠን ልክ አደጋው ሲደርስ ኢንሹራንስ ሰጪው ከሚከፈለው ካሳ ላይ ጉዳቱን ለመካስ የሚያስችል ተጨማሪ ክፍያ ለመክፈል ወይም ካሳው ለኢንሹራንስ ገቢው የሚከፈል በሆነ ጊዜም ከሚከፈለው ካሳ ላይ ኢንሹራንስ ሰጪው በውሉ በተመለከተው መጠን ልክ ቀንሶ እንዲያስቀር በፈቃደኝነት በኢንሹራንስ ውል ፖሊሲ ላይ የሚስማማበት ሲሆን ይህም በኢንሹራንስ ንግድ ሥራ ዘርፍ የራስ ኪሳራ(የአደጋ መነሻ) በእንግሊዝኛው *Excess/Own Damage* ተብሎ የሚታወቅ ነው። በዘርፉ ከተጻፉ ድርሳናት መገንዘብ እንደሚቻለው በእንዲህ አይነት ስምምነት በስተጀርባ ያለው የፖሊሲ ምክንያትና ዓላማ ኢንሹራንስ ገቢዎች የኢንሹራንስ ሽፋን የገቡለትን ነገር በግድየለሽነት በመጠቀም ጉዳት እንዳያደርሱበት ለማድረግ ወይም ተገቢውን ጥበቃ እንዲያደርጉለት ለማስቻል ወይም በጥቅሉ በተቻለ መጠን አደጋ ለመቀነስና ኢንሹራንስ ሽፋን የተሰጠው ነገር ለአደጋ እንዳይጋለጥ ለማድረግ የሚያስችል ኃላፊነት ኢንሹራንስ ገቢዎች እንዲወስዱ በማድረግ ካሳ የሚጠየቅበት አደጋ በደረሰ ጊዜ በስምምነቱ መሰረት በማስፈጸም ኪሳራ የማጋራቱን መሰረታዊ ዓላማ ከግብ ማድረስ ነው።ይህም በአብዛኛው ተግባራዊ የሚሆነው በአንጻራዊነት አነስተኛ አርቦን በማስከፈል በምትኩ በውሉ የተመለከተው አደጋ በደረሰ ጊዜ መጠኑ አስቀድሞ የተወሰነ ገንዘብ ኢንሹራንስ ገቢው እንዲከፍል ወይም ከካሳው ላይ ኢንሹራንስ ሰጪው ቀንሶ ሊያስቀር የሚችልበትን የራስ ኪሳራ(የአደጋ መነሻ/*Excess*) ስምምነት በኢንሹራንስ ውል ፖሊሲ ላይ በመዋዋል ነው።በዚህ መልኩ የሚደረገው ስምምነት በሁኔታ ላይ የተመሰረተ ወይም ሁኔታ የሌለው ሊሆን ይችላል።ሁኔታ ላይ የተመሰረተ የሚሆነው ኢንሹራንስ የተገባለት ባለሞተር ተሽከርካሪ ላይ ለሚደርስ አደጋ ቢሆንና ኢንሹራንስ ገቢው ልምድ ለሌለው ወይም

አዲስ መንጃ ፈቃድ ላወጣ አሽከርካሪ በመስጠት እንዲሽከረከር ቢያደርግ ወይም አደጋው የደረሰው ተሽከርካሪው በወሎ በምሽት ማሽከርከር አይቻልም ተብሎ ተለይቶ በተገለጸበት የምሽት ሰዓት በሚሽከረከርበት ጊዜ ሲሆን የሚሉ ሁኔታዎችን በመጥቀስ አደጋው በደረሰ ጊዜ ከእነዚህ ሁኔታዎች አንዱ ተከስቶ ሲገኝ የኢንሹራንስ ገቢውን ስህተት መሰረት ተደርጎ (Fault based) የአደጋ መነሻ/Excess ተግባራዊ የሚደረግበት አሰራር ነው።

ከላይ የተመለከትነውን በኢንሹራንስ ሥራ ዘርፍ በተግባር ዳብሮ የሚሰራበትን አሠራር(ልማድ) በንግድ ሕጉ ስለ ኢንሹራንስ በአንቀጽ 654 እና ተከታዮች ድንጋጌዎች ከተመለከተው አንጻር መርምረናል።በዚህ ሕግ አንቀጽ 654/1 እና 658 ስር እንደተመለከተው በኢንሹራንስ ወል ፖሊሲ ላይ ከሚገለጹ ነገሮች መካከል ኢንሹራንስ ገቢው ስለሚከፈለው አሮቦን ፣ኢንሹራንስ የተገባለት ንብረትና አደጋ አይነት፣የሚከፈለው ካሳ መጠን፣እና ከኢንሹራንስ ገቢው ኃላፊነት ጋር በተያያዘ የሚደረገው ስምምነት ወዘተ ይገኙበታል።እንዲሁም በዚህ ሕግ አንቀጽ 663/2 ስር እንደተደነገገው በኢንሹራንስ ሰጪውና ገቢው መካከል በሚደረግ ተቃራኒ ስምምነት በኢንሹራንስ ገቢው ቸልተኝነት ለሚደርሰው አደጋ ኢንሹራንስ ሰጪው በሙሉም ሆነ በከፊል የጉዳት ካሳ ሊከፍል የማይችልበትን አግባብ መስማማት ይቻላል። ከዚህ መገንዘብ የሚቻለው በኢንሹራንስ ሰጪውና ኢንሹራንስ ገቢው መካከል በኢንሹራንስ ወል ፖሊሲ ላይ በሚደረግ ስምምነት በወሎ የተመለከተው አደጋ በደረሰ ጊዜ መጠኑ አስቀድሞ የተወሰነ ገንዘብ ኢንሹራንስ ገቢው እንዲከፍል ወይም ከካሳው ላይ ኢንሹራንስ ሰጪው ቀንሶ ሊያስቀር የሚችለውን የአደጋ መነሻ/Excess በሁኔታ ላይ በመመስረት ወይም ያለሁኔታ በኢንሹራንስ ወል ፖሊሲ ላይ መዋዋል እንዲቻል ፈቃድ ሕግ መኖሩን ነው።

በያዝነው ጉዳይ በግራ ቀኝ መካከል ከተደረገው የኢንሹራንስ ወል ፖሊሲ ላይ በግልጽ እንደተመለከተው ኢንሹራንስ በተገባለት ተሽከርካሪ ላይ ለሚደርስ ጠቅላላ ጉዳት ከሚከፈለው ካሳ ወይም ጉዳቱን ለመጠገን ከሚወጣው ወጪ ላይ አመልካች 10% የራስ ኪሳራ(የአደጋ መነሻ) ወይም Excess/Own Damage ቀንሶ እንዲያስቀር ተጠሪ መስማማታቸውን አረጋግጠናል።በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1731/1 ስር እንደተደነገገው በሕጉ አግባብ የተቋቋሙ ወሎች ባቋቋሟቸው ሰዎች ላይ እንደሕግ ተፈጻሚ ይሆናሉ። በተያዘውም ጉዳይ ግራ ቀኝ ከላይ በተጠቀሰው መልኩ ያደረጉት ስምምነት በንግድ ሕጉ ስለ ኢንሹራንስ ሥራ በአንቀጽ 654 እና ተከታዮች ድንጋጌዎች ከተደነገጉት ጠቅላላና ልዩ ድንጋጌዎች ጋር የሚጣረስ ካለመሆኑም በተጨማሪ ሕጉ እንዲህ አይነት ስምምነት ማድረግን የሚፈቅድ እንጂ በግልጽ የሚከለክል ባለመሆኑ ግራ ቀኝ በዚህ አግባብ ያደረጉት ስምምነት ሊፈጸም የሚገባው ነው።በመሆኑም በንግድ ሕጉ አንቀጽ 678 ስር በተደነገገው መሰረት ኢንሹራንስ የተገባለትና ጉዳት የደረሰበት ተሽከርካሪ ጉዳት በደረሰበት ጊዜ የነበረው የገበያ ዋጋ በባለሙያ ተገምቶ የተረጋገጠው ብር 1,800,000.00 በመሆኑ በወሎ መሰረት የዚህ ገንዘብ 10% ብር 180,000(አንድ መቶ ሰማን ሺህ ብር) እንደ የራስ ኪሳራ (የአደጋ መነሻ/ Excess)ለተጠሪ ከሚከፈለው ካሳ ላይ አመልካች ቀንሶ የማስቀረት መብት አለው።

ሆኖም አመልካች ከተጨማሪ ወል ጋር በተያያዘ ለስር ፍርድ ቤት ያቀረበው ክርክር በዝምታ እንደታለፈበት በመግለጽ የሰበር አቤቱታ ያቀረበ ቢሆንም ተሽከርካሪው በምሽት ሲሽከረከር ወይም አዲስ መንጃ ፈቃድ በያዘ ግለሰብ ሲሽከረከር በተሽከርካሪው ላይ አደጋ ከደረሰበት ለተጠሪ ከሚከፈለው ካሳ ላይ ተጨማሪ 10% የአደጋ መነሻ(Excess) አመልካች ቀንሶ ያስቀራል የሚል የዋናው የወል አካል የሆነ ተጨማሪ ወል (Endorsement) አመልካች ከተጠሪ ጋር መዋዋሉን የሚያሳይ ማስረጃ ለስር ፍርድ ቤት አቅርቦ አለማስረዳቱን ራሱ ለዚህ ችሎት ባቀረበው የሰበር አቤቱታ ላይ ያመነ በመሆኑ የሥር ፍርድ ቤት ከዚህ አኳያ አመልካች ያቀረበውን ክርክር በማስረጃ አልተደገፈም በሚል የሚነቀፍ አይደለም። በመሆኑም አመልካች ለተጠሪ ከሚከፈለው ካሳ ላይ በወሎ መሰረት ብር 180,000.00 ብቻ ቀንሶ ማስቀረት ሲገባው ብር 360,000.00 አለአግባብ ቀንሶ ማስቀረቱን ተገንዝበናል። ስለሆነም የሥር ፍርድ ቤቶች ጉዳዩን ከዚህ በላይ በተመለከተው መሰረት መርምረው መወሰን ሲገባቸው በዋናው ኢንሹራንስ ወል ፖሊሲው ላይ በግልጽ የተመለከተውን ወደ ጎን በመተው አመልካች በወሎ መሰረት ቀንሶ ያስቀረውን ጭምር ለተጠሪ እንዲመልስ መወሰናቸው ለግራ ቀኙ እንደሕግ የሚያገለግለውን የኢንሹራንስ ወል ፖሊሲውን ያላገናዘበ በመሆኑ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።

በሌላ በኩል አንድን ፍሬ ነገር ማስረጃ አቅርቦ የማስረዳት ሽክምን ከሚመለከተው መሠረታዊው መርህ (Basic Principle of Burden of Proof) መረዳት እንደሚቻለው አንድ አከራካሪ ፍሬ ነገር አለ ወይም የለም ብሎ የሚከራከር ተከራካሪ ወገን ፍሬ ነገሩ መኖሩን ወይም አለመኖሩን ተገቢውንና ሕጉ በተለየ ሁኔታ የሚጠይቀው ማስረጃ ካለም በሕግ ተቀባይነት ያለው ነው የተባለውን ማስረጃ በማቅረብ የማስረዳት ሽክምን(ግዴታ) አለበት (የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2001 ይመለከቷል)። አመልካች ተጠሪ ብር 1,440,000.00 ሲከፈላቸው ተጨማሪ ካሳ አልጠይቅም በማለት ስለተስማሙ ተጨማሪ ካሳ እንዲከፈላቸው ያቀረቡት ክስ ወድቅ ሊሆን ይገባል በማለት ቢከራከሩም ይህንን ወል ለስር ፍርድ ቤት በማስረጃነት በማቅረብ ክርክሩን አላስረዳም። በመሆኑም የስር ፍርድ ቤት አመልካች ከዚህ አኳያ ያቀረበውን መከራከሪያ ወሎን በማስረጃነት አቅርቦ አላስረዳም በማለት ወድቅ በማድረጉ የተፈጸመ ስህተት የለም። በዚህ ሁሉ ምክንያት ተከታዩን ወስነናል።

ው ሳ ኔ

1. የሀድያ ዞን ክፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 21438 ላይ በቀን 10/07/2012 ዓ/ም የሰጠው ውሳኔ የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 15153 ላይ በቀን 28/12/2012 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 348(1) መሰረት ተሻሽሏል።
2. አመልካች ለተጠሪ ብር 360,000.00(ሦስት መቶ ስልሳ ሺህ ብር) እንዲከፍል የተወሰነውን በማሻሻል ብር 180,000.00(አንድ መቶ ሰማንያ ሺህ ብር) ብቻ ይክፈል ብሏል።ሌላው የስር ፍርድ ቤት ውሳኔ ክፍል አልተነካም
3. በዚህ ችሎት የወጣ ወጭና ኪሣራ ግራቶች የየራሳቸውን ይቻሉ ብሏል።

ት ዕ ዛ ዝ

1. በውሳኔው መሰረት እንዲያስፈጽም የውሳኔው ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ።ግልባጩ ለግራ ቀኙም ይሰጣቸዋል።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ የዕግድ ትእዛዝ ካለ ተነስቷል ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 204199

ጥር 23 ቀን 2014 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- አቶ ዳዊት በላይ

ተጠሪ፡- አቶ ፀጋዬ ሰኚ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ወሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የደላላነት ሥራ ክፍያ የሚመለከት ነው፡፡ተጠሪ በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በአመልካች ላይ በመሰረቱት ክስ የንግድ ፈቃድ አወጥቼ የደላላነት ሥራ እየሰራሁ አመልካች በአራዳ ክፍለ ከተማ ወረዳ 07 ክልል ውስጥ ያላቸውን የቤት ቁጥሩ 146 የሆነ ቤታቸውን ተከራይ ፈልጌ እንዳከራይላቸው ጠይቀዋል፡፡የፓኪስታን ኤምባሲ የአምባሳደሩ ፀኑሪ ለኤምባሲው ለቢሮና ለመኖሪያ የሚሆን የሚከራይ ቤት ሲፈልጉ እንደነበር ባሉኝ መረጃ ለአምባሳደሩና ለቤተሰባቸው ቤቱን ለሶስት ጊዜ በማስገባኝት ቤቱን ኤምባሲው በቀን 22/03/2009ዓ/ም በወር በ8000 ዶላር እንዲከራይ አድርጌያለሁ፡፡በዚህ መሰረት ኤምባሲው ለአመልካች የስድስት ወር ኪራይ ከፍሏቸዋል፡፡ኤምባሲው የሚጠበቅበትን ኮሚሽን 4800 ዶላር የከፈለኝ ቢሆንም አመልካችን ወክለው ስምምነት ያደረጉት የአመልካች ወኪል ኮሚሽንና ቦነስ እንደሚከፍሉኝ ቃል ገብተዋል፡፡የነበረ ቢሆንም አመልካች ለመክፈል ፈቃደኛ ሳይሆኑ ቀርተዋል፡፡በመሆኑም አመልካች ለፈጸምኩት የደላላነት ሥራ 4800.00 ዶላር ወይም የዚህን ምንዛሬ ከቀን 22/03/2009ዓ/ም ጀምሮ ከሚታሰብ ሕጋዊ ወለድ ጋር እና ክሱ ካስከተለብኝ ወጪዎች ጋር እንዲከፍሉኝ ይወስንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል፡፡

አመልካች ለክሱ በሰጡት መልስ በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ባነሱት መከራከሪያ ተጠሪ በንግድ ሕጉ አንቀጽ 58 መሰረት የሙያ ተግባራቸው አድርገው ጥቅም ለማግኘት በንግድ ማኅበርነት ስላልተቋቋሙ ክሱን የማቅረብ መብት የላቸውም፡፡አመልካች ከተጠሪ ጋር ያደረገሁት ስምምነት የለም እንጂ ከዛሬ ሶስት ዓመት በፊትም ሆነ የኪራይ ወሎ በተፈጸመበት ጊዜ ተጠሪ የድለላ የንግድ ሥራ ፈቃድ አወጥተው ይሰሩ እንደነበር ለማስረዳት ያቀረቡት ማስረጃ የለም፡፡በማስረጃነት ያቀረቡት የንግድ ፈቃድ የኪራይ ወሎ ከተደረገ በኋላ የወጣ በመሆኑ ሕጋዊ ደላላ ስላልሆኑ ክስ ለማቅረብ የሚያስችል

መብት ስለሌላቸው ክስ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 33/1 መሰረት ወድቅ ሊሆን ይገባል።ክስ የቀረበበት ክፍያ ከ2 ዓመት በኋላ የተጠየቀ በመሆኑ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2024 መሰረት በይርጋ የታገደ ነው የሚሉ መከራከሪያዎችን አቅርበዋል።እንዲሁም ፍሬ ነገሩን በሚመለከት በሚል ባቀረቡት መልስ - በንግድ ሕገ መሰረት አበል የሚከፈለው የድለላ ሥራውን እንዲሠራ የጠየቀው ወገን እንደሆነ ይደነግጋል።ተጠሪ ቤት እንዲያከራይድህኝ ባልጠየቀሁበት እና የድለላ ወልም ባላደረግንበት ይህን ክስ ማቅረቡ ተገቢ አይደለም።አመልካች ቤቱን እንዲያከራይድህኝ የጠየቅኳቸው አቶ ወንድወሰን አንጋሳ እና አብርሃም ስንታየሁ የተባሉ ሰዎችን ሲሆን ለእነዚህም ተገቢውን የደላልነት ኮሚሽን ክፍያለሁ።በመሆኑም ተጠሪ ቤቱን እንዲያከራይድህኝና የደላልነት ክፍያ እንደሚከፍላቸው ያደረገው ስምምነት ስለሌለና የገንዘብ መጠኑም የሕግና የማስረጃ ድጋፍ የሌለው ስለሆነ ክስ ወድቅ ይደረግልኝ በማለት ተከራክረዋል።

ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 175620 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ አስቀድሞ በቀን 19/06/2011ዓ/ም በሰጠው ብይን አንድ ሰው የድለላ ሥራ በንግድ ሕገ አንቀጽ 56 እና ተከታዮቹ መሰረት ሠርቷል የሚያሰኝ ዝርዝር ተግባር እስከፈጸመ ድረስ ይህን ሥራ በግለሰብ ደረጃ ወይም በማኅበር በመሆን መስራት ሥለሚችልና የንግድ ፈቃድ አለመኖሩ ብቻውን ክስ እንዳያቀርብ የሚያደርግ ስላልሆነ ከዚህ አንጻር የቀረበው መቃወሚያ ተቀባይነት የለውም።እንዲሁም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2024 የተደነገገው የ2 ዓመት የሕግ ግምት የደላልነት ክፍያን የሚያጠቃልል አይደለም በማለት ከዚህ አኳያ የቀረበውን መከራከሪያ ወድቅ በማድረግ ወስኗል።ፍሬ ነገሩን በተመለከተ የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃዎች መርምሮ በቀን 09/03/2012ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ ተጠሪ ለኤምባሲው ቤት በግላቸው ሲያፈላገጉ እንደነበር እና የአመልካችን ቤት ለኤምባሲው አሳይተው አምባሳደሩ ከእነ ቤተሰቡ እና የኤምባሲው ሠራተኞች ከአንድ ጊዜ በላይ እንዲጎበኙ በማድረግ ምርጫቸው መሆኑን ሲወስኑ አብረው እንደነበሩ፤የአመልካች ወኪል የሆኑት አቶ ጫኔ በላይን ከአምባሳደሩ ጋር ያገናኘው አመልካች እንጂ አመልካች የገለጸቸው ሌሎች ደላሎች አለመሆናቸው በሚገባ ተረጋግጧል። ኤምባሲው በጻፈው ደብዳቤ አምባሳደሩን ወስደው የሚከራየውን ቤት ያስጎበኙት ተጠሪ እንደሆኑ መገለጹ ተደምሮ ሲታይ በግራ ቀኙ መካከል የድለላ ስምምነት ማድረጋቸውን ያሳያል።ተጠሪ ቀድሞ የቤቱን አድራሻ እና ይከራያል ስለመባሉ የማያውቁትን ቤት ለማስጎብኘት አምባሳደሩን ይዘው ይሄዳሉ ተብሎ አይታሰብም። በመሆኑም ተጠሪ ከአመልካች ጋር ቤት ለማከራየት የድለላ ስምምነት እንደነበረው እና በዚያው መሰረት ቤቱን ለፓኪስታን ኤምባሲ ማከራየታቸው ተረጋግጧል።ስለሆነም ምስክሮች በመሰከሩት ልማድ መሰረት ለደላልነት ሥራው መከፈል ያለበት የአንድ ወር ኪራይ ግማሽ በመሆኑ አመልካች 4000.00 ዶላር ወይም በቀን 22/03/2009 ዓ/ም በነበረው ምንዛሪ መሰረት ተለወጦ እንዲሁም ክስ ላስከተለው ወጪ ብር 24,830.00 ወሳኔ ከተሰጠበት ቀን ጀምሮ ከሚታሰብ 9% ሕጋዊ ወለድ ጋር አመልካች ለተጠሪ እንዲከፍሉ ወስኗል።

አመልካች በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ቢያቀርቡም ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 247744 ላይ በቀን 08/04/2013ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 337 መሰረት ሰርዞባቸዋል።

አመልካች በቀን 08/07/2013ዓ/ም የተጻፈ አቤቱታ ያቀረቡት ከላይ በተመለከተው መሰረት በተሰጠ ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታቸው ይዘት በአጭሩ፡- ተጠሪ የደላልነት ሥራ ሙያ ተግባራቸው አድርገው ለመሥራት የንግድ ፈቃድ ያወጡት ለክርክሩ መነሻ የሆነው የቤት ኪራይ ወል ከተደረገ በኋላ እንደሆነ በማስረጃነት ያቀረቡት የንግድ ፈቃድ ማስረጃ ያሳያል። በመሆኑም ተጠሪ የኪራይ ወሎ ሲደረግ በደላላነት ሥራ ላይ ያልነበሩና የንግድ ፈቃድ ስለሌላቸው ክስ የማቅረብ መብት የላቸውም ብሎ መወሰን ሲገባው አመልካች ያቀረቡትን መቃወሚያ ወድቅ በማድረግ የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። አመልካችና ተጠሪ መካከል የድለላ ሥራ ወል መኖሩንና ቤቱን እንዲያከራይዱ አመልካች የጠየቅኳቸው ስለመሆኑ ተጠሪ በአግባቡ በማስረጃ ሳያስረዱና ማስረጃ በአግባቡ ሳይመዘን በአንጻሩ አመልካች ባቀረቡት ምስክሮች ቤቱን እንዲያከራይዱ የጠየቅኳቸው ሌሎች ደላሎችን እንደሆነና አገልግሎቱን ለሰጡኝ ደላሎች ክፍያ እንደከፈልኩኝ አስረድቼቻለሁ። ከኤምባሲው የመጣው ማስረጃም ይህንኑ የሚያረጋግጥ ሆኖ ሳለ አለአግባብ የተሰጠ ወሳኔ በመሆኑ ወሳኔው የንግድ ሕጉን አንቀጽ 59ን ያላገናዘበ በመሆኑ ስህተት ነው። እንዲሁም 4000.00 ዶላር አመልካች ለተጠሪ እንዲከፍል የተሰጠው ወሳኔ የሕግና የማስረጃ ድጋፍ የለውም በማለት አቤቱታቸውን አቅርበዋል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ አመልካች ተጠሪ በደላላነት ቤቱን እንዲያከራይላቸው ያቀረቡት ጥያቄ የለም በሚል ያቀረቡት ክርክር ታልፎ በኤምባሲው በቀረበው ማስረጃ መነሻ ወሳኔ የተሰጠበትን አግባብነት ከንግድ ሕጉ አንቀጽ 59 እና ከመሰረታዊ የማስረጃ ምዘና መርህ አኳያ ተጠሪ ባለቤት እንዲመረመር ትእዛዝ በመሰጠቱ ተጠሪ በቀን 22/10/2013ዓ/ም የተጻፈ መልስ አቅርበዋል። የመልሳቸውም ይዘት በአጭሩ፡- የተያዘው ጭብጥ የፍሬ ነገር ክርክርና የማስረጃ ምዘና ጉዳይ የሚመለከት በመሆኑ በተያዘው ጭብጥ ላይ ሰበር ሰሚ ችሎት ወሳኔ ለመስጠት የሚያስችል ሥልጣን የለውም። የስር ፍርድ ቤት የቀረቡትን ማስረጃዎች መርምሮና መዘና ተጠሪ ከአንዴም አራት ጊዜ የቤቱን ቁልፍ በመወሰድ የኤንባሲውን ፀሃፊ ፣ አምባሳደሩን፣ ፀሃፊውንና ሹፌራቸውን እንዲሁም አምባሳደሩንና ቤተሰባቸውን እንዲሁም ሰራተኞቻቸውን በመወሰድ ማሳየቱንና በዚህም መነሻነት ቤቱ ለኤንባሲው መከራየቱን በምስክሮች እና ከኤምባሲው በመጣው ማስረጃ አስረድቼ በአግባቡ ተጣርቶ የተወሰነ ነው። እንዲሁም ቤቱ ለረጅም ጊዜ አልተከራየልኝምና አከራይልኝ ኮሚሽን እከፍላለሁ በማለት በወኪላቸው አማካኝነት ጠይቀውኝ በቃል ባደረግኩ ስምምነት መሰረት በንግድ ሕጉ አንቀጽ 59/2 መሰረት በደላልነት ቤቱን እንዳከራየሁ ባቀረቡት ምስክሮች አስረድቼ የተሰጠ ወሳኔ በመሆኑ የተፈጸመ ስህተት የለም። 4000 ዶላር እንዲከፈላቸው መወሰኑ ተገቢ አይደለም ሲሉ ያቀረቡት ክርክር

በምስክርኛ ቃል ተረጋግጦ የተወሰነ ከመሆኑም በተጨማሪ ፍሬ ነገርንና ማስረጃ ምዘናን የሚመለከት በመሆኑ በዚህ ችሎት ሊታይ የሚገባ አይደለም በማለት የሰበር አቤቱታው ወድቅ እንዲሆን በመጠየቅ ተከራክረዋል።አመልካችም የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክረዋል።

ከዚህ በላይ አጠር ባለ መልኩ የተገለጸው የግራ ቀኝን ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወላኔዎች ይዘት የሚመለከት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት የያዘውን ጭብጥ በማሻሻል ተጠሪ ለአመልካች የደላላነት ሥራ ሠራሁኝ ባሉበት ጊዜ የደላላነት ሥራ ንግድ ፈቃድ ባይኖራቸውም ክስ የቀረበበት ገንዘብ እንዲከፈላቸው የመጠየቅ መብት አላቸው በሚል የአመልካች መከራከሪያ በስር ፍርድ ቤት ወድቅ ተደርጎ በመወሰኑ በዚህ ችሎት ደረጃ ሊታረም የሚችል የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም ተጠሪ በአመልካች ላይ ክስ የመሰረቱት በአመልካች ጠያቂነት ቤታቸውን በደላልነት አከራይቸዋቸው የአበል ክፍያ አልፈጸሙልኝም በማለት 4000 ዶላር እንዲከፈላቸው ወይም ይህ ገንዘብ በኢትዮጵያ ብር ተመንዝሮ እንዲከፈላቸው ነው። አመልካች ባቀረቡት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ የኪራይ ወሎ በተደረገበት ጊዜ የደላልነት ሥራ ለመሥራት የሚያስችል የንግድ ፈቃድ ተጠሪ እንደሌላቸው በመግለጽ ተጠሪ ክስ የማቅረብ መብት የላቸውም በማለት ተቃዋሚዎቹ የስር ፍርድ ቤት ተጠሪ ለአመልካች የደላላነት ሥራ ሠራሁኝ ባሉበት ጊዜ የደላላነት ሥራ ንግድ ፈቃድ ባይኖራቸውም ክስ የቀረበበት ገንዘብ እንዲከፈላቸው የመጠየቅ መብት አላቸው ሲል በዚህ ረገድ አመልካች ያቀረቡትን መከራከሪያ ወድቅ በማድረግ መወሰኑን መዝገቡን አስቀርቦን ተመልክተናል።በዚህ መልኩ የስር ፍርድ ቤት የአመልካችን መቃወሚያ ወድቅ በማድረግ የተፈጸመ ስህተት መኖር አለመኖሩን እንደመረመርነውም አንድ ሰው በሌላ ሰው ላይ ክስ በማቅረብ በዳኝነት አካል ማስወሰን የሚችለው ክስ በቀረበበት ሰው የተጣሰበት/ የተነካበት በሕግ ወይም በወል እወቅና እና/ወይም ጥበቃ ያገኘ መብት ወይም ጥቅም ሊኖረው ይገባል።(የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 33(2 እና 3) ይመለከቷል።) ይህንንም ከላሽ በፍሬ ነገር ደረጃ በክስ አቤቱታው ላይ ማሳየት(ማረጋገጥ) ይጠበቅበታል።በዚህ መሰረት በፍሬ ነገር ደረጃ በክስ ላይ የተገለጸውን በተመለከተ ሌላኛው ወገን ክስ በተመሰረተበት ነገር ላይ ከላሽ በሕግ እና/ወይም በወል እወቅና እና ጥበቃ ያገኘ መብት ወይም ጥቅም የለውም እንዲሁም የሚያስከስሱኝን ተግባር አልፈጸምኩም ወይም በክስ የተገለጸው ድርጊት የሚያስከስስ አይደለም በሚል የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በማቅረብ መቃወሚያ አቅርቦ እንዲቃወም ሳይጠብቅ ክስ የቀረበለት ፍርድ ቤት በእራሱ ጊዜ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 33(2 እና 3) እና 231(1/ሀ) መሰረት የክስ አቤቱታውን መርምሮ ተገቢውን የመወሰን ኃላፊነት አለበት።እንዲሁም ተከላሽ ይህንን መከራከሪያ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 244/2 መሰረት በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያነት ሲያቀርብ ፍርድ ቤቱ ሥረ ነገሩን የሚመለከት ጭብጥ ከመመስረቱና በጭብጡ ላይ ማስረጃ ከመስማቱ እና ከመመርመሩ በፊት እንደነገሩ ሁኔታ

በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 245/1 መሰረት እንደ አስፈላጊነቱ ወሳኔ ለመስጠት ተገቢ ነው ያለውን ማስረጃ አስቀርቦና መርመሮ ወሳኔ መስጠት ይኖርበታል።

በያዝነው ጉዳይ ተጠሪ በአመልካች ላይ በመሰረቱት የክስ አቤቱታ ላይ የደላልነት ሥራ የሰሩት ባላቸው የንግድ ፈቃድ እንደሆነ ከመግለጻቸውም በተጨማሪ ይህንን ያስረዳልኛል ያሉትን ማስረጃ በማያያዝ አቅርቦታል።አመልካች ደግሞ ይህ ለክርክሩ መነሻ የሆነ የደላልነት አበል የተጠየቀበት የኪራይ ወል በተፈጸመበት ጊዜ የደላልነት ሥራ ለመስራት የሚያስችል የንግድ ፈቃድ ተጠሪ አልነበራቸውም በማለት ተከራክረዋል።የስር ፍርድ ቤትም የአመልካችን መከራከሪያ ወድቅ ያደረገው በወቅቱ ተጠሪ የደላልነት ሥራ ለመስራት የሚያስችል የንግድ ፈቃድ እንዳልነበራቸው አረጋግጦ የንግድ ፈቃድ ባይኖራቸውም ክስ የማቅረብ መብት አላቸው በሚል ነው። እኛም የስር ፍርድ ቤትን መዝገብ አስቀርቦን እንደተመለከትነው ለክርክሩ መነሻ የሆነውና ተጠሪ የደላልነት ሥራ ሠራሁኝ ያሉት የአመልካች ቤት የተከራየበት ወል በቀን 22/03/2009ዓ/ም እንደተደረገ እና ተጠሪ ያቀረቡት የንግድ ፈቃድ የተሰጠበት ቀን 10/05/2009ዓ/ም እንደሆነና የታደሰበት ቀን ደግሞ በቀን 10/05/2009ዓ/ም እንደሆነ ተገንዝበናል። ስለሆነም ተጠሪ በክስ አቤቱታቸው ላይ የንግድ ፈቃድ እንዳላቸው የገለጹ ቢሆንም የአመልካችን ቤት አከራየሁኝ ባሉበት ጊዜ ተጠሪ የደላልነት ሥራ ለመስራት የሚያስችል የንግድ ፈቃድ እንደሌላቸው ተረጋግጧል። የደላልነት ሥራ በቀድሞው የንግድ ሕግ አንቀጽ 5/19፣ 56 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎችም ሆነ በአዲሱ የንግድ ሕግ አንቀጽ 5/34 መሠረት የሙያ ሥራ ተደርጎ ጥቅም ለማግኘት የሚሰራ የንግድ ሥራ ነው።ይህ ሥራም ሆነ ይህንን ሥራ የሚሠራው ሰው የሕግ ጥበቃ ሊያገኝ የሚችለው እንደማንኛውም ሰው አግባብ ባለው ሕግ መሰረት በነጋዴነት ተመዝግቦና የንግድ ፈቃድ አወጥቶ መሥራት ሲችል ነው።ከዚህ ጉዳይ ጋር በተያያዘ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 119272 ላይ በቀን 25/01/2009ዓ/ም ወሳኔ ሰጥቷል።

ስለሆነም ተጠሪ የደላልነት ሥራ ለመስራት የሚያስችል የንግድ ፈቃድ አወጥተው የአመልካች ቤት በደላልነት ማከራየታቸውን ባላረጋገጡበት የደላልነት ሥራ ስለሠራሁ የአበል ክፍያ አመልካች ሊከፍሉኝ ይገባል በማለት ክስ ለማቅረብ የሚያስችል በሕግ ጥበቃ የተደረገ መብት የላቸውም።በመሆኑም የስር ፍርድ ቤት በዚህ ረገድ የቀረበውን የአመልካችን መከራከሪያ ወድቅ በማድረግ የሰጠው ወሳኔ የሕግ አተገባበርና የክርክር አመራር ጉድለት ያለበት ስለሆነ ሊታረም የሚገባው መሠረታዊ የሕግ ስህተት ነው በማለት ተከታዩን ወስኗል።

ወ. ሳ ኔ

1. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 175620 ላይ በቀን 19/06/2011ዓ/ም የሰጠው ወ.ሳኔ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 247744 ላይ በቀን 08/04/2013ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሸረዋል።

2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ደረጃ ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ብለናል።

ትዕዛዝ

1. የወ.ሳኔው ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ለግራ ቀኙም ግልባጬ ይሰጣቸዋል።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ የዕግድ ትእዛዝ ካለ ተነስቷል፤ ይጻፍ።
3. የስር ፍርድ ቤት መዝገብ ይመለስ።
4. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሰ/መ/ቁ/ 178414

ሚያዚያ 26 ቀን 2012 ዓ.ም

ዳኞች፡- ሰለሞን አረዳ

ብርሀኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ብርሀኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካቾች፡-1. ወ/ሮ ገነት በላቸው

2. አቶ ጌታሁነኝ ገበየሁ

ተጠሪ፡- አቶ ዮሴፍ አከበረኝ

መዝገቡ ያደረገው ለምርመራ ሲሆን መዝገቡ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ለዚህ መዝገብ መቅረብ ምክንያት የሆነው አመልካቾች በግንቦት 30 ቀን 2011 ዓ.ም ፅፈው ያቀረቡት የሰበር አቤቱታ ሲሆን ለአቤቱታቸው ምክንያት የሆነው ደግሞ የፌ/ከ/ፍ/ቤት በከ/መ/ቁ. 219536 በቀን 2/7/2011 ዓ.ም የስር የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት በፍ/ብ/መ/ቁ. 170021 በሰኔ 25 ቀን 2010 ዓ.ም በሰጠው ወሳኔ ላይ አመልካቾች ያቀረቡትን የይግባኝ ቅሬታ ተቀብሎ ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁ. 348(1) መሰረት በማጽናት የሰጠው ወሳኔ ነው፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ ባጭሩ ሲታይ አመልካቾች (የስር ከሳሾች) በስር የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ጥር 16 ቀን 2010 ዓ.ም በአጭር ሥ/ሥርዓት ባቀረቡት የተሻሻለ የክስ ማመልከቻ ከተጠሪ ጋር ያለንን ጉርብትና መልካም ግንኙነት መሰረት በማድረግ መኪና እገባላቸዋለሁ፤ መኪናውን እስካስመጣ ድረስ ገንዘብ ስጡኝ ብሏቸው የተለያዩ ጥሬ ገንዘቦችን ባጠቃላይ ብር 215,000 (ሁለት መቶ አስራ አምስት ሺህ) ከሰጡት በኋላ ለመተማመኛ በሚል ለ1ኛና 2ኛ አመልካቾች የዚህን ያህል ብር ዋጋ ያላቸውን በተለያዩ ጊዜ የሚመነዘሩ ሦስት ቼኮችን ሰጥቷቸው በኋላ ላይ ግን በቃሉ ባለመገኘቱ ምክንያት ገንዘባቸውን ለመውሰድ ወደ ከፋዩ ባንክ በሚሄዱበት ጊዜ የተጠሪ ሂሳቦች እንደተዘጉ ከማረጋገጫ ጋር እንደተሰጣቸው ገልፀው ተጠሪ በቼኮቹ ላይ የተመለከተውን ዋናውን ገንዘብ ከነወለዱ እንዲከፍል እንዲሁም ወጪና ኪሳራ እንዲተካላቸው እንዲወሰንላቸው ዳኝነት ጠይቀዋል፡፡

ተጠሪም በቀን 27/06/10 ዓ.ም ፅፎ ባቀረበው መልስ የተባሉትን ቼኮች መስጠቱን አምኖ ነገር ግን የተሰጡበትን ምክንያት ክዶ ተከራክሯል። በተለይም የተሰማራበት ንግድ የመጠጥና ግርሰሪ ሥራ እንጂ መኪና ማስመጣት እንዳልሆነ፤ መኪና ለማስመጣትም ምንም ፈቃድ እንደሌለውና መኪና አስመጥቶም ሆነ ሽጦ እንደማያውቅ ገልጾ 1ኛ አመልካች የቤት እመቤትና 2ኛ አመልካች ደግሞ የመንግስት ሠራተኛ ስለሆኑ ቼክ ለመቀረጥ የሚያበቃ የንግድ ግንኙነት እንደሌላቸው፤ መኪና ለመገበያየት በፅሁፍ የተደረገ ውል ስለሚያስፈልግ ከአመልካቾች ጋር በዚህ መልኩ ያደረገው ውል እንደሌለ ማስረጃም እንዳላቀረቡ ተከራክሯል። ቼኮቹ የሰጡት በተለያዩ ጊዜያት ስለሆኑ አመልካቾች ለመተማመኛ በአንድ ጊዜ ተሰጠን ካሉት ጋር የሚጣረስ እንደሆነና ሙሉ ገንዘቡን ባንዴ ወስዶ ቢሆን ኖሮ ለመተማመኛም የሚሰጠውም አንዴ ወዲያው መሆን ይኖርበት ነበር ብሏል። ከአመልካቾች ጋር የነበረውም ግንኙነት የአራጣ ብድር እንደሆነ፤ አመልካቾችና ተጠሪ በሚኖሩበት በጉለሌ ክ/ክ ቀጨኔ በሚባለው መኖሪያ ሥፍራ የአራጣ ብድር ግንኙነት የተለመደ ስለመሆኑ፤ ግንኙነቱም ህገ-ወጥ ስለሆነና ስለሚያስቀጣ በቃልም በፅሁፍም እንደማይደረግ፤ አራጣ አበዳሪዎች ላበደሩት ገንዘብ መመለሻ ዋስትና ቼክ፣ ሊብሬና ካርታ የመሳሰሉትን እንደሚይዙ ገልጿል። በዚህ መሰረት በመጀመሪያ ብር 65,000 (ስላሳ አምስት ሺህ ብር) በሌላ ጊዜ ደግሞ ብር 20,000 (ሀያ ሺህ ብር) እና ብር 135,000 (እንድ መቶ ሰላሳ አምስት ሺህ ብር) ተበድሮ እንደ ነበር፤ ዋናውን ገንዘብም እስከሚመልስ ድረስም በወር 10 በመቶ ሲከፍል እንደ ነበርና እንደተበደረው ገንዘብ መጠን እና ጊዜ ለዋስትና ወደፊት በመፃፍ ቼኮችን እንደ ሰጠ፤ በየወሩም አራጣ ሲከፍል እንደቆየና ባጠቃላይ ወለድ ብቻ ብር 65,000 (ስላሳ አምስት ሺህ ብር) ከፍሎ እንደ ነበር ገልጿል። ይህ ስምምነታቸውም በውል ህጉ ከተደነገገው የ12 በመቶ ወለድ በላይ ስለሆነና በወንጀል ህጉ አንቀጽ 712 የሚያስቀጣ ስለሆነ ሊፀና የሚችል የብድር ውል እንዳልሆነ ተከራክሯል። የሰ/መ/ቁ. 20232፣ 24435 እና 55077 ጠቅሶ ቼክ ለመጻፉ መነሻ ከሆነው ውል ጋር ተገናዝቦ ሊታይ ስለሚገባ በመካከላቸው የተደረገው ውል ደግሞ ሊፀና የሚችል ስላልሆነ ለውሉ ዋስትና የተሰጡት ቼኮችም አስገዳጅ ውጤት ስለሌላቸው በቼኮቹ የተመለከተውን ገንዘብ ለመክፈል እንደማይገደድም ተከራክሯል።

በቃል ክርክር ወቅት አመልካቾች ከተጠሪ ጋር ምንም አይነት የውል ግንኙነት እንደሌላቸው፤ ቼኮቹን የያዙት በቅን ልቦና እንደሆነ፤ አመልካቾችና ተጠሪ አብሮ አደግ እንደሆኑ፤ መኪና አስመጣለሁ ስላለ ባላቸው ጉርብትና ገንዘቡን እንደ ሰጡትና ቼኮቹን ለመተማመኛ ብሎ እንደሰጣቸው፤ ከ10 በመቶ በላይ ለማስከፍልም እንዳልተስማሙ፤ ግንኙነታቸው በቅን ልቦና የተደረገ ስምምነት ስለሆነ በህግ ፊት ተቀባይነት እንዳለው፤ ተጠሪ ግን አለ ስላሉት የአራጣ ውልም ሆነ ከፍያለሁ ስላሉት ክፍያ ምንም ያቀረቡት ማስረጃ የለም፤ የቼኮቹን ቀናት አራርቆ የፃፈው ራሱ ተጠሪ ነው፤ ቼኮቹን እንዳታስመቱብኝ ብሎ ራሱን መደበኛ ጀመረ በማለት ተከራክረዋል። ተጠሪም በበኩሉ ቼኮቹ ሦስት የተለያዩ የብድር ግንኙነት እንደ ነበር የሚያስረዱ ናቸው በማለት አፅኖት ሰጥቶ ተከራክሯል።

የስር ፍ/ቤትም የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃ ከሰማ በኋላ አመልካቾች እንዲፈጸሙላቸው እየጠየቁት ስላለው ክፍያ ከመኪና ሽያጭ ወል በመነጨ ግዴታ ችኩን እንደተቀበሉ ማስረጃት ቢኖርባቸውም የቀረቡት የሰነድ ማስረጃ ችክና የባንክ ማረጋገጫ ብቻ ስለሆነ እነዚህ ደግሞ ችክ ስለመፃፉ መነሻ የሆነውን ግንኙነት በተመለከተ ምንም ያስረዱት ነገር አለመኖሩን እና ያቀረቡትም የምስክርታ ቃልም እርስ በርስ የሚጣረሱ፣ ወጥነት የሌላቸው፣ ሊታመኑ የማይችሉ፣ በቦታው ነበርን ብሎም ቃላቸው የተለያየ ስለሆነ ፍፁም እውነትነት የለሌው፣ የስጋና ጋብቻ ዝምድና ስላላቸው በመደጋገፍ የሰጡት ቃል መሆኑን ያሳያል በማለት ሳይቀበል አልፏል። በሌላ በኩል ተጠሪ የብድር ወል ስለመኖሩና ብሩ ተክፍሎ እስከሚያልቅ ድረስ 10 በመቶ ለመክፈል ስለመስማማታቸው በባርማንነት በተጠሪ ግርሴሪ ወስጥ ተቀጥሮ የሚሰራውን ሠራተኛ እና ራሱ ተከላሹ ወይም ተጠሪ የሰጡት ምስክርነት ግንኙነቱ ስለጀመረበት ቀንና ስለ ከፈሉት የገንዘብ መጠን በተመለከተ ልዩነት ባለው መልኩ ወይም በማይጣጣም መልኩ የመሰከሩ ቢሆንም ተጠሪ በወር ብር 10,000 (አስር ሺህ ብር) ለመክፈል ስምምነት ስለመፈጸማቸው የሰጡት የምስክርነት ቃል 1ኛ ምስክር 1ኛ አመልካች በተደጋጋሚ ተጠሪ ጋር ይመጡ ነበር በማለት ከሰጠው የምስክርነት ቃል ጋር ሲገናዘብ አመልካቾች ከተጠሪ ጋር የነበራቸው የብድር ግንኙነት በወር ብር 10,000 (አስር ሺህ ብር) ለመክፈል ስምምነት የተደረገበት እንደሆነ የሚያስገነዝብ እንደሆነና የተጠሪ የምስክርነት ቃል በመሓላ ስር ሆኖ እስከመሰከረ ድረስ የተናገረው እውነት ነው ተብሎ ግምት የሚወሰድበትና ግምቱንም የሚያፈርስ ማስረጃ በአመልካቾች በኩል አለመቅረቡን፣ ተጠሪ በወር ብር 10,000 (አስር ሺህ ብር) ለመክፈል ግራ ቀኙ ባደረጉት ስምምነት ከተረጋገጠ አመልካቾች የሚጠይቁት ዓመታዊ ወለድ መጠን ሲሰላ 120 በመቶ ስለሚሆን ይህ ደግሞ የፍ/ብ/ህ/ቁ. 2479(1) ያስቀመጠውን የ12 በመቶ ገደብ የሚጥስና የሰ/መ/ቁ. 80119 ላይ በወር የ10 በመቶ ወለድ መጠየቅ ከህግ ወጪ ስለመሆኑ የሰጠውን የህግ ትርጉም የሚቃረን እንደሆነና በወንጀል ህግ አንቀጽ 712 መሰረት የሚያስቀጣ በመሆኑ በግራ ቀኝ መካከል የተደረገ ወል ህግን የተከተለ ስላልሆነ ይህን መሰረት በማድረግ የተሰጡትም ችኮች ተጠሪን ሊያስገድዱ ስለማይችሉ ተጠሪ በክሱ ላይ የተመለከተውን ገንዘብ ለአመልካቾች ሊከፍል አይገባም፤ ተጠሪ ለክርክሩ ያወጡትን የጠበቃ አበል ብር 10,000 (አስር ሺህ ብር) በአመልካቾች ይተካለት በማለት ወሳኔ ሰጥቷል። የስር የፌ/ከፍተኛ ፍ/ቤትም በወሳኔው ላይ የቀረበለትን የይግባኝ ቅሬታ ተቀብሎ ካከራከረ በኋላ በስር ፍ/ቤት በግራ ቀኝ መካከል ያለው ግንኙነት የአራጣ ብድር ወል ነው በማለት የሰጠው ወሳኔ የሚነቀፍ አይደለም በማለት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ ቁ. 348(1) መሰረት አፅንቷል።

የአመልካቾች የሰበር አቤቱታም እነዚህን ወሳኔዎች ለማሳረም የቀረበ ነው። በዚሁ መሰረት አመልካቾች የስር ፍ/ቤቱ ወሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት ተፈፅሞበታል በማለት ያቀረቡት ምክንያቶችም ባጭሩ ከተጠሪ ጋር ባለን ጉርብትናና መቀራረብ ምክንያት እምነት በመጣል መኪና እገዛላችኋለሁ ስላለን ገንዘባችንን ከመስጠት ወጪ ምንም የወል ግንኙነት በመካከላችን እንደሌለ፣ ለዚህም መተማመኛ ይሆን ዘንድ ከተጠሪ ችክ እንደተሰጠንና ይህንም ተጠሪ ራሱ አምኖ እያለ የስር ፍ/ቤቱ

ምንም ማስረጃ የላችሁም በማለት ማለፉና በመካከላችን ያለው የብድር ወል እንደሆነ አድርጎ ወሳኔ መስጠቱ ተገቢ አይደለም። ወሳኔውም በሰ/መ/ቁ. 123984 እና በን/ሀ/ቁ. 827(ሀ) እና 854 መሰረት ቼክ እንደቀረበ የሚከፈልበት እንጂ ወል መኖሩን የሚያሳይ ሰነድ አይደለም በማለት ከተሰጠው ወሳኔ ጋር የሚቃረን ነው። ተጠሪ የ10 በመቶ ወለድ ለመክፈል ነው ቼኮቹን የጻፈው የሚለው እውነት አይደለም፤ ከተባለውም ገንዘብ በላይ ከፍያለሁ ስላለውም ክፍያ ያቀረበው ማስረጃ የለም፤ ግንኙነቱ ህጋዊ ስላልሆነ ከቼኩ የሚመነጨው ግዴታ አስገዳጅነት የለውም መባሉ ስህተት ነው። ተጠሪ የብር 215,000 (ሁለት መቶ አስራ አምስት ሺህ ብር) ወለድ ብር 65,000 (ስልሳ አምስት ሺህ ብር) ከፍያለሁ ስላለውም ያስረዱት ነገር ሳይኖርና በችሎትም ፊት የሰጡት የምስክርነት ቃል የተዛባ ሆኖ ሳለ ወሎ ህገ-ወጥና የማይፀና ነው ብሎ መወሰኑ ተገቢነት የለውም በማለት ተከራክረው የስር ፍ/ቤቶች ወሳኔዎች እንዲሻርላቸው ጠይቀዋል። የሰበር ማመልከቻውና የተሰጠው ብይን ከፍ/ቤቱ መጥሪያ ጋር ለተጠሪ የፍ/ቤቱ መጥሪያ ከቀረበው የሰበር አቤቱታ ጋር ተልኮለት ችሎት ላይ ከቀረበ በኋላ መልሱን እንዲያቀርብ በተለያዩ የቀጠሮ ቀናት ቢጠበቅም (ከማረሚያ ቤት መቅረቡን ከግምት ወስጥ በማስገባት) በታዘዘው መሰረት መልሱን ስላላቀረበ ችሎቱ የተጠሪን መልስ የማቅረብ መብት ህዳር 24 ቀን 2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት ብይን ሰጥቶበት አልፎታል።

የጉዳዩ አመጣጥ፣ በስር ፍ/ቤቶች የተደረገው ክርክርና የተሰጡት ወሳኔዎች እንዲሁም የአመልካቾች የሰበር አቤቱታ አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተመለከቱት ሲሆን የሰበር አጣሪ ችሎትም በቀን 15/11/2011 በዋለው ችሎት “የስር ፍ/ቤቶች አመልካቾች ቼክን መሰረት አድርጎ እንዲከፈላቸው የጠየቁትን ዳኝነት ያደረጉት ወል ህጉን የሚጥስ የወንጀል ተግባር ነው በማለት የን/ሀ/ቁ. 717/1/ እና /3/ ጠቅሶ የዘጋበትን ከን/ሀ/ቁ. 827 እና 854 እንዲሁም የሰበር ችሎት በመ/ቁ. 123984 ላይ ከሰጠው አስገዳጅ ወሳኔ ጋር ለማጣራት ሰበር ያስቀርባል” በማለት ግራ ቀኙ በፅሁፍ እንዲከራከሩበት ብይን ሰጥቷል። ይህ ችሎትም የአመልካቾችን ክርክርና ጉዳዩ ያስቀርባል የተባለበትን ጭብጥ አግባብነት ካለው ህግ እና የሰበር ወሳኔዎች አንጻር መርምሮታል።

ከመዝገቡ ወስጥ እንደሚታየው በግራ ቀኙ መካከል ገንዘብ መቀበል እንደነበረና ስለገንዘቡም መጠን፣ አብሮ አደጎችና መልካም ግንኙነት የነበራቸው ጎሮቤታዎች እንደሆኑ ግራ ቀኙ በግልፅ ቋንቋ ተናግሯል። ግራ ቀኙ የተካከዱት ገንዘቡን ለመቀበላቸው ምክንያት ስለሆነው ጉዳይ ነው። አመልካቾች ከጉርብትናዉና መልካም ግንኙነት የተነሳ መኪና እገላላቸዋለሁ (አስመጣላቸዋለሁ) ስላለን ገንዘባችንን በእምነት ሰጠነው እንጂ ምንም የወል ግንኙነት በመካከላችን የለም፤ ለመተማመኛ ብቻ በሚል ቼክ ተቀብለናል ሲሉ ተጠሪ ደግሞ ገንዘቡን የተቀበልኳቸው በአራጣ ብድር ሆኖ በወር 10 በመቶ እንድከፍላቸው ስለተስማማን ነው በማለት ተከራክረዋል (እዚህ ላይ አንዳንዴ ብር 10 ሺህ፣ አንዳዴ ደግሞ 10 በመቶ ተብሎ ስለተጻፈ ትክክለኛው የቱ እንደሆነ ከስር ፍ/ቤት መዝገብ በትክክል መለየት አስቸግሯል፤ የብር 215 ሺህ 10 በመቶ ብር 10 ሺህ አለመሆኑን ግን ግንዛቤ ሊወሰድ ይገባል)። ከላይ እንደተገለጸው የስር የፌ/የመ/ደ/ፍ/ቤት የግራ ቀኙ ግንኙነት በህግ ፊት የማይጸና የአራጣ ስምምነት

ስለሆነ ተጠሪ ከአመልካቾች የተቀበለውን ገንዘብ መልሶ ሊከፍል አይገባም የሚል ውሳኔ እንደሰጠ እና በዚህ ውሳኔ ላይ ሊደርስ የቻለበትም ምክንያት በተጠሪ በኩል ለቀረቡት ምስክሮች ክፍ ያለ ዋጋ (high probative value) በመስጠት መሆኑን መዝገቡ ያሳያል። ስለዚህ የስር ፍ/ቤቶቹ የሰጡትን ውሳኔ አግባብነት ለመመዘን እና ለቀረበው ክርክር እልባት ለመስጠት በመጀመሪያ በሀገራችን ህጎች ውስጥ ያለውን የአራጣ ብድር ትርጉም ማየት ያስፈልጋል።

በፍትሐ ብሔር ህጋችን ውስጥ ስለ አራጣ ብድር የተሰጠ ትርጉም የለም። ስለዚህ አራጣን በተመለከተ ክርክር በሚነሳበት ጊዜ በወንጀል ህጋችን ውስጥ በተሰጠው ድንጋጌና ትርጉም መመራት አማራጭ የሌለው ጉዳይ ነው። በ1996ቱ የወንጀል ህጋችን የአራጣ ወንጀል ድርጊት በአንቀጽ 712 በሚከተለው መሰረት ተደንግጓል፡-

አንቀጽ 712 አራጣ

1/ ማንም ሰው የተበዳዩን ችግረኛነት፣ የበታችነቱን፣ ወይም የገንዘብ ችግሩን፣ ወይም መንፈስ ደካማነቱን፣ ወይም ልምድ ወይም ችሎታ የሌለው መሆኑን መሠረት በማድረግ፡-

ሀ/ በህግ ከተፈቀደው ወለድ በላይ ገንዘብ ያበደረው እንደሆነ፣ ወይም

ለ/ ካበደረው ገንዘብ ጋራ በግልፅ ተመጣጣኝነት የሌለውን ንብረት በምትኩ እንዲሰጠው ያደረገው ወይም ቃል ያስገባው እንደሆነ፣

በቀላል አሥራት፣ ወይም እንደነገሩ ሁኔታ ከአምስት ዓመት በማይበልጥ ፅኑ አሥራትና በመቀጮ ይቀጣል።

ስለዚህ በወንጀል ህጉ ድንጋጌ መሰረት አንድ የብድር ግንኙነት የአራጣ ብድር ነው ለማለት ከላይ በተጠቀሰው አንቀጽ ስር የተመለከቱት የህጉ ወሳኝ ፍሬ ነገሮች (basic elements) ተሟልቶ መገኘት አለበት። የፍሬ ነገሮቹ መኖር በማስረጃ ሲረጋገጥ ግን ይህ ጉዳይ የፍትሐ ብሔር ጉዳይ ስለሆነ በፍትሐ ብሔር ጉዳይ ጥቅም ላይ በሚውለው ሚዛን በሚደፍ ማስረጃ የማስረዳት ሥርዓት (preponderance of evidence) መሰረት መረጋገጥ ይኖርበታል ።

ከላይ ይዘቱ በተጠቀሰው አንቀጽ 712 ንዑስ አንቀጽ 1 የመግቢያ ዐረፍተ ነገር (chappeue) ላይ በግልፅ እንደተመለከተው አንድ አበዳሪ የአራጣ ድርጊት በመፈጸም አበድሯል ለማለት በድንጋጌው ከተጠቀሱት አማራጭ ሁኔታዎች መካከል ቢያንስ አንዱን ተጠቅሞ በንዑስ አንቀጽ (ሀ) ወይም (ለ) የተመለከተውን ተግባር (ድርጊት) መፈፀሙ መረጋገጥ አለበት። በሌላ አነጋገር በአንቀጹ መግቢያ ዐረፍተ ነገር የተገለጸው ሁኔታ ከሌለ በንዑስ አንቀጽ (ሀ) ወይም (ለ) ውስጥ የተቀመጠውን ድርጊት ፈፅሞ መገኘቱ ብቻውን አንድን ሰው አራጣ አበዳሪ ሊያሰኘው አይችልም ማለት ነው። በመሆኑም የአራጣ ብድር አለ ብሎ የሚከራከር ወገን ድርጊቱ መኖሩን በተለይ ከላይ በተጠቀሰው አንቀጽ ንዑስ አንቀጽ 1 የመግቢያ ዐረፍተ ነገር ላይ የተገለጸው ሁኔታ የገጠመው መሆኑን የማስረዳት ሽክም አለበት።

ከዚህ አንጻር በዚህ መዝገብ የተያዘውን ጉዳይ ስንመለከት ግራ ቀኙ የነበራቸውን ጉርብትና መልካም ግንኙነት ለጊዜው ወደ ጎን ትተን ከተሰማሩበት የስራ መስክ አንጻር እንኳን ብንመለከት አመልካቾች (ባልና ሚስት የሆኑና 1ኛ አመልካች የቤት እመቤት፣ 2ኛ አመልካች የመንግስት ሠራተኛ የሆኑ) የተጠሪን “ችግረኛነት፣ የበታችነቱን፣ ወይም የገንዘብ ችግሩን፣ ወይም መንፈስ ደካማነቱን፣ ወይም ልምድ ወይም ችሎታ የሌለው መሆኑን መሠረት” አድርገው ገንዘብ ያበደሩ መሆኑን የሚያረጋግጥ ማስረጃ አልቀረም። ተጠሪም አመልካቾች ገንዘቡን ያበደሩት ችግረኛነቱን፣ የበታችነቱን ወይም የገንዘብ ችግሩን መሰረት አድርገው መሆኑን በመግለጽ ያቀረበው ክርክር የለም። ከላይ እንደተመለከትነው የስር ፍ/ቤት በግራ ቀኙ መካከል ያለው የአራጣ ብድር ግንኙነት ነው ብሎ ለመደምደም የቻለው ተጠሪ ራሱ በወር ብር 10,000 (አስር ሺህ ብር) ትክፍለኛለህ ብለውኝ ለመክፈል ስምምነት አድርገናል በማለት የሰጠውን የምስክርነት ቃል እና በተጠሪ ግርሴሪ ወስጥ በባርማንነት ተቀጥሮ ይሰራ የነበረው የተጠሪ 1ኛ ምስክር በሰጠው የምስክርነት ቃል ወስጥ አመልካች “አልፎ አልፎ እየመጡ እንደሚጠይቁ” የሚለውን መሠረት በማድረግ ነው። ነገር ግን የራሱ የተጠሪ ቃልም ሆነ የሌላኛው ምስክር ቃል የወንጀል ህጉ አንቀጽ 712 ንዑስ አንቀጽ 1 የመግቢያ ዐረፍተ ነገር እንዲኖሩ የሚጠይቃቸው ፍሬ ነገሮች (ሁኔታዎች) በተጠሪ ዘንድ ስለመኖራቸውና አመልካቾችም ከእነዚህ አንዱን መሰረት አድርገው አራጣ ስለማበደራቸው አያመለክቱም። የአንድ ሰው ወይም አበዳሪ አልፎ አልፎ ወደ ተበዳሪው የስራ ቦታ መሄድ ህጉ ከሚደነግገው የአራጣ ግንኙነት ጋር በቀጥታ የሚያገናኘው ምንም ነገር የለም። እንዲሁም “አልፎ አልፎ እየመጡ እንደሚጠይቁ” የሚለው አገላለጽ በራሱ ምን እንደሚጠይቁ በግለፅ አላመለከቱም። በተጨማሪም የተጠሪ 1ኛ ምስክር በግራ ቀኙ መካከል የብድር ወይም የአራጣ ብድር ግንኙነት ስለመኖሩ እንደሚያወቅ የሰጠው የምስክርነት ቃል በመዝገቡ ወስጥ ተፅዕኖ አይገኝም። ይልቁንም “ግንኙነቱን በተመለከተ ያስረዷቸው እንደሌለ” በግልፅ ቃሉን ሰጥቷል። ስለዚህ ከራሱ ከተጠሪ ቃል ወጪ ከላይ የተጠቀሰው የወንጀል ህግ አንድን ድርጊት አራጣ ከሚያደርገው ሁኔታ አንጻር የአራጣ ብድር መኖሩን የሚያሳይ ምንም ማስረጃ በመዝገቡ ወስጥ የለም። በማስረጃ ህግ መርህ አንጻር ደግሞ አንድ ተከራካሪ ስለራሱ የሚሰጠው የምስክርነት ቃል በሌሎች ማስረጃዎች ካልተደገፈ የተቀባይነቱ ደረጃ እጅግን ደካማ እንደሚሆን የሚታወቅ ነው። የተጠሪ 1ኛ ምስክር በሰጠው የምስክርነት ወስጥ የግራ ቀኙን “ግንኙነቱን በተመለከተ ያስረዷቸው እንደሌለ” ተናግሮ እያለና ሌሎችም ከተጠሪ ቃል ጋር በቀጥታ የሚጣረስ የምስክርነት ቃል ሰጥቶ ባለበት ሁኔታ (ራሱ የስር የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤቱ በግልፅ በፍርድ ሐተታ ክፍሉ ወስጥ እንዳመለከተው ማለት ነው) ተጠሪ በመሐላ ሥር ሆኖ ስለመሰከረ ብቻ እውነት ነው ብሎ መውሰድ በየትኛውም መልኩ ከህጉ ዓላማ ጋርም ሆነ ከማስረጃ ምዘና መርህ ጋር የሚሄድ አይደለም።

በእርግጥ የፍ/ብ/ህጉ አንቀጽ 2479(1) ላይ የብድር ወለድን በተመለከተ ተዋዋይ ወገኖች በዓመት ከ12 በመቶ በላይ የወለድ መጠን መስማማት እንደማይችሉ በግልፅ ይደነግጋል። ነገር ግን ይህ አንቀጽ ከዚህ ከተቀመጠው ገደብ በላይ በሆነ የወለድ መጠን ተስማምቶ መገኘት የብድር ስምምነቱን

የአራጣ ብድር ያሰኘዋል የሚል ትርጉምም ሆነ ስምምነቱ ከዚህ የተነሳ ውጤት የለውም የሚል ድንጋጌ በፍፁም አልሰጠም። በተቃራኒው አንቀጽ 2479(3) ስር ተዋዋዮች (ባንኮችንና አበዳሪ ተቋማትን አይጨምርም) “በወለድ የሚከፈለው ገንዘብ በመቶ ከአስራ ሁለት በላይ በዓመት እንዲሆን በጽሑፍ የተደረገ ወል ቢኖር እንኳ ተበዳሪው በመቶ ዘጠኝ ብቻ በዓመት ወለድ መክፈል አለበት” በማለት በግልጽ ይደነግጋል። ስለሆነም ከስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ በተቃራኒ የፍ/ብ/ህጉ አንድ የብድር ወል ከተደነገገው የወለድ መጠን በላይ ለመክፈል ስምምነት የተደረገበት ወል ስላደረጉ ብቻ ውሉ የአራጣ ብድር ወል ነው ወይም ፈራሽ ነው (ውጤት አይኖረውም) የሚል አቋም የለውም። ይልቁንም የህጉ አቋም የብድር ውሉ ፀንቶ እንዲቀጥልና ተበዳሪው በአመት ዘጠኝ በመቶ ብቻ ወለድ እንዲከፍል በማድረግ ውሉ ፍፃሜ እንዲያገኝ ማድረግ ነው።

ከላይ እንደተመለከተው በአመልካቾች እና በተጠሪ መካከል የአራጣ ብድር ግንኙነት ስለመኖሩ በተጠሪ በኩል በማስረጃ አልተረጋገጠም። የተባሉትም ቼኮችም ቢሆኑ ለአመልካቾች የሚከፈል ገንዘብ የመጠየቅ መብትን ከማመልከታቸው በስተቀር በመካከላቸው የአራጣ የብድር ግንኙነት ውል ስለመኖር የሚያስረዱ ሰነዶች (documentary evidence) አይደሉም። የሰበር አጣሪ ችሎቱም እንዲጣራ በማለት በያዘው ጭብጥ ውስጥ የጠቀሰው የሰ/መ/ቁ. 123984 ላይ የተመለከተው ትርጉምም የሚያረጋግጠው በን/ህ/ቁ. 827(ሀ) እና 854 ድንጋጌዎች መሰረት ቼክ የክፍያ ሰነድ ወይም ክፍያ የሚፈጸምበት ሰነድ እንጂ የብድር ውልን ተክቶ ብድር መኖሩን ለማስረዳት አግባብነት ያለው ሰነድ ነው ለማለት የሚያስችል የህግ መሰረት አለመኖሩን ነው። ከዚህ ጋር ተያይዞ አመልካቾች የተባሉትን ቼኮች ለመተማመኛ ብቻ ብለን የተቀበል ነው ቢሉም በፍ/ብ/ህጉ እና በንግድ ህጉ ውስጥ ስለ ዋስትና ወይም መያዣ ወል የተደነገጉትን መስፈርቶች (ፎርምች) ባገናዘበ መልኩ የተደረገ ወል በመካከላቸው ስለመኖሩ ያቀረቡት ማስረጃ የለም። በተጨማሪም ተጠሪ በስር ፍ/ቤት የሰ/መ/ቁ. 20232፣24435 እና 55077 በመጥቀስ በመካከላቸው ያለው ግንኙነት ህገ-ወጥ ስለሆነ በቼኮቹ ላይ የተመለከተውን የብር መጠን ለመክፈል እንደሚያገደድ ተከራክሮ እንደነበር መዝገቡ ያመለክታል። ነገር ግን የሰ/መ/ቁ. 20232 የሚመለከተው በማስገደድ (እስራትን ጨምሮ) ስለተፈረመው የቼክ ሰነድ ስለሆነ ለዚህ ጉዳይ አግባብነት የለውም። ከዚህ የተነሳ የስር ፍ/ቤትም ይህን የሰበር ውሳኔ መሰረት በማድረግ የሰጠው ትንታኔና የደረሰበት መደምደሚያ ተቀባይነት የለውም። የሰ/መ/ቁ. 24435 እና 55077 ደግሞ በቼክ አወጪና አምጪው መካከል ያለውን የግል ግንኙነት ወይም ከቼኩ በስተጀርባ ያለውን ስምምነት መሰረት በማድረግ የቼክ አወጪው የሆነው ባለዕዳ በን/ህ/ቁ. 717 በሚፈቅደው መሰረት ሊያነሳቸው ስለሚችላቸው መቃወሚያዎች በተመለከተ የተሰጡ ውሳኔዎች ናቸው። ነገር ግን ከላይ ከተገለፁት ምክንያቶች የተነሳ በግራ ቀኝ መካከል በን/ህ/ቁ. 717 ድንጋጌና የተጠቀሱት የሰበር ውሳኔዎች የሚጠይቁት አይነት የግል ግንኙነት (የአራጣ ብድር ግንኙነት) ስለመኖሩ የሚያመለክት ምንም ማስረጃ ስለሌለ እነዚህ ውሳኔዎች ለዚህ ጉዳይ አግባብነት የላቸውም።

ይልቁንም በአመልካቾችና በተጠሪ መካከል የነበረው ጉርብትና፣ አብሮ አደግነትና መልካም ግንኙነት በተወሰነ ደረጃ አንዱ በሌላው ላይ እምነት እንዲጥል እና ገንዘብ እንዲቀበሉም ምክንያት ሆኗል ብሎ መገመት አያዳግትም። በእርግጥ እንዲህ አይነቱ ግንኙነትና መተማመን ለማህበረሰባችን እንግዳ ነገር አይደለም። አብሮ አደግነትና መልካም ግንኙነት ያላቸው ጎረቤታዎች ከዚህም ለበለጠ ነገር ሊተማመኑ ይችላሉ። በስር ፍ/ቤት ከቀረቡት ማስረጃዎች ማለትም ከግራ ቀኙ ከተማመኑት፣ በአመልካቾች በኩል ከቀረቡት የምስክሮች ቃል እና በቼኮቹ ከተረጋገጠው አንጻር ጎሳ ብሎ በግልፅ የሚታየው እውነት ተጠሪ ከአመልካቾች ላይ ብር 215,000 (ሁለት መቶ አስራ አምስት ሺህ ብር) ስለ መቀበሉ ነው። ይህ ደግሞ የሚያሳየው አመልካቾች ባቀረቡት ክስ መሰረት ተጠሪ የተጠቀሰውን ገንዘብ መኪና አስመጣላችኋል ብሎ መቀበሉን በተወሰነ መልኩ (prima facie) ስለማስረዳታቸው እና ተጠሪ ግን ይህን በአግባቡ እንዳልተስተባበለ ነው። ከዚህም የተነሳ ተጠሪ መቀበሉን ያልካደውን የገንዘብ መጠን ለአመልካቾች መልሶ ለመክፈል ይገደዳል ማለት ነው። ከመዘገቡ እንደተረዳነው ተጠሪ ከአመልካቾች ስለመቀበሉ ከተረጋገጠው ብር 215,000 (ሁለት መቶ አስራ አምስት ሺህ ብር) ወስጥ ብር 2,000 (ሁለት ሺህ ብር) በሆነ ቀን ከተጠሪ 1ኛ ምስክር እጅ 1ኛ አመልካች ተቀብሏል (ለምን ምክንያት እንደሆነ ባይታወቅም) በማለት የመሰከረውን ብንቀበል እንኳን ለአመልካቾች መክፈል ያለበት ብር 213,000 (ሁለት መቶ አስራ ሶስት ሺህ ብር) በተጠሪ እንጅ እንዳለ ነው። ከዚህ ወጪ ተጠሪ ለአመልካቾች ገንዘብ ስለመክፈሉ የሚያሰረዳ ምንም አሳማኝ የሆነ ማስረጃ አልቀረበም። ስለዚህ ተጠሪ ተቀብሏል ብሎ በራሱ ቃል ያመነውን ይህን የገንዘብ መጠን ለአመልካቾች እንዳይመልስ የሚያስችለው ምንም ህጋዊ ምክንያት የለም።

በአጠቃላይ ከላይ ከተዘረዘሩት ምክንያቶች የተነሳ የስር ፍ/ቤቶች በግራ ቀኙ መካከል በህግ ፊት የማይፀና የአራጣ ብድር ግንኙነት ነው በማለት እና ተጠሪ ከአመልካቾች ላይ የተቀበለውን ጥሬ ገንዘብ ለመክፈል አይገደድም በማለት የሰጡት ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈፀመባቸው ናቸው ብለናል። ስለሆነም የሚከተለውን ወሳኔ ሰጥተናል።

ወሳኔ

1. የፌ/ክ/ፍ/ቤት በኮ/መ/ቁ. 219536 በቀን 2/7/2011 ዓ.ም በዋለዉ ችሎት የሰጠዉ ወሳኔ እና የስር የፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት በፍ/ብ/መ/ቁ/ 170021 በሰኔ 25 ቀን 2010 ዓ.ም በዋለዉ ችሎት የሰጠዉ ወሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ. 348(1) መሠረት ተሸረዋል።
2. ተጠሪ ከአመልካቾች እጅ የተቀበለዉን ቀሪ ገንዘብ ብር 213,000 (ሁለት መቶ አስራ ሶስት ሺህ ብር) ክስ ከቀረበበት ጊዜ ጀምሮ ከሚታሰብ 9% (ዘጠኝ ከመቶ) ወለድ ጋር ለአመልካቾች እንዲከፍል ተወስኗል።

ትዕዛዝ

1. ወጪና ክላራ ግራና ቀኝ ራሳቸዉን ይቻሉ።
2. የዚህ ወሳኔ ግልባጭ ለስር ፍ/ቤቶች ይድረስ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል።

ክፈ.ፃፀም

የሠ/መ/ቁጥር 193115

ጥር 27 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች ፡-አቶ ቶሬቅ መለሰ- ቀረቡ

- ተጠሪዎች፡- 1. አቶ እንድሪስ ሳቢር
- 2. አቶ ቶሬቅ ሳሊህ

} በሌሎች

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ አክሲዮን በሐራጅ ለመሸጥ በወጣ ማስታወቂያ ላይ ያልተገለጸ የባለአክሲዮን ዕዳ የመክፈል ኃላፊነት የማን እንደሆነና በሐራጅ ሽያጩ ላይ የሚኖረውን ሕጋዊ ወጤት የሚመለከት ነው፡፡ ፍርዱን በሚያስፈጽመው በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት 1ኛ ተጠሪ የፍርድ ባለመብት፣ 2ኛ ተጠሪ ደግሞ የፍርድ ባለእዳ በመሆን የተከራከሩ ሲሆን የአሁን አመልካች ደግሞ በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት በተደረገ የአክሲዮን ሐራጅ ሽያጭ አክሲዮኑን የገዙ ናቸው፡፡ ከክርክሩ እንደተረዳነው 1ኛ ተጠሪ በ2ኛ ተጠሪ ላይ ያስፈረዱትን ገንዘብ ለማስከፈል 2ኛ ተጠሪ በሲነመር ትሬዲንግ አክሲዮን ማኅበር ያላቸውን አክሲዮን ተሽጦ የፍርድ እዳው እንዲከፈል የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በሰጠው ትእዛዝ መነሻ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች የፍርድ አፈጻጸም ዳይሬክቶሬት በቀን 12/03/2010 ዓ/ም በታተመ አዲስ ዘመን ጋዜጣ እንዲወጣ ባደረገው የሐራጅ ማስታወቂያ አመልካች በጨረታው ተሳትፈው ባቀረቡት ከፍተኛ ዋጋ በብር 490,000.00 የጨረታው አሸናፊ መሆናቸው ተረጋግጧል፡፡ በዚህም መሰረት አክሲዮኑ በስማቸው እንዲዞር(ለመረከብ) በሚጠይቁበት ጊዜ አክሲዮን ማኅበሩ የፍርድ ባለእዳው(ባለአክሲዮኑ) ያልከፈሉት የግንባታ መዋጮ ብር 532,272.72 እና የሥራ ማስኬጃና ቅጣት ብር 83,549.07 በድምሩ ብር 615,522.69 እዳ እንዳለባቸው በመግለጽ እዳው ካልተከፈለ አክሲዮኑን በስማቸው እንደማያዛወር በመግለጽ ፈቃደኛ ሳይሆን ቀርቷል፡፡

ይህንን ተከትሎ አመልካች አቤቱታቸውን ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበው ፍርድ ቤቱ የፍርድ አፈጻጸም ዳይሬክቶሬት ማብራሪያ እንዲሰጥ አድርጎ በመ/ቁጥር 185895 ላይ በቀን 02/07/2011ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ በዳይሬክቶሬቱ የተለመደ አሰራር አክሲዮን ሲሸጥ እዳ መኖሩ በማስታወቂያ ላይ

ለተጫራቾች እንደማይገልጽ ጠቅሶ አሰራሩ ይህ ከሆነ ተጫራቾች በራሱ ጥረት አድርጎ ሊመጣበት የሚችለውን ጉዳት መቀነስ እንደሚኖርበት መረዳቱን ገልጾ አመልካች በፈቃዳቸው ሳያጣሩ የገዙትን አክሲዮን ሊረከቡ ይገባል በማለት የአመልካችን ጥያቄ እንዳልተቀበለ በመግለጽ መዝገቡን ዘግቷል።

አመልካች ከላይ ይዘቱ በተመለከተው ትእዛዝ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርቦዉ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 175625 ላይ ተጠሪዎች ቀርበዉ እንዲከራከሩ ጥሪ አድርጎላቸዉ ተጠሪዎች ባለመቅረባቸዉ የአመልካችን ይግባኝ ማመልከቻ መርምሮ በቀን 04/06/2012 ዓ/ም በሰጠዉ ወሳኔ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የፍርድ አፈጻጸም ዳይሬክቶሬት የአክሲዮን ሐራጅ ሽያጭ ማስታወቂያ ላይ አክሲዮኑ ያለበት እዳ ባለዉ አሰራር አይገለጽም ያለዉን መቀበሉ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 423/2 ስር የተደነገገዉን የሚቃረን በመሆኑ ሊታረም የሚገባዉ ነዉ ካለ በኋላ ጸንቶ በሚገኘዉ ዉል የሚተላለፈዉ መብቱ ብቻ ሳይሆን ግዴታዉም ጭምር በመሆኑ ይግባኝ ባይ እዳዉ አይመለከተኝም በሚል ያቀረቡትን ጥያቄ የስር ፍርድ ቤት ዉድቅ ማድረጉ ከዉጤት አንጻር የሕግ መሰረት ያለዉ ነዉ በማለት በማዕድናት ወስኗል። አመልካች ለዚህ ችሎት በቀን 03/09/2011 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረቡትም በዚህ መሰረት በተሰጠዉ ወሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታቸዉ ይዘት በአጭሩ የሚከተለዉ ነዉ።

የከፍተኛው ፍርድ ቤት በሰጠው ትዕዛዝ በፍ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 423/2 ድንጋጌን አለመከተሉ አግባብ አይደለም በማለት ጠቅላይ ፍርድ ቤቱ ነቅፎ ሳለ ተመልሶ መብትና ግዴታ አይነጣጠሉም በማለት የሰጠው ወሳኔ እርስ በእርሱ የሚጋጭ ነዉ። ጠቅላይ ፍርድ ቤቱ በመጨረሻ የሰጠው የፍርድ ሀተታ ሲታይ በሽያጭ ውል መብትና ግዴታ እኩል መታየት አለባቸው በሚለው አቅጣጫ ቢታይ እንኳ ሻጩ ፍርድ አፈፃፀም ዳይሬክቶሬት ባወጣው የሐራጅ ሽያጭ ላይ እዳ መኖሩን እስካልገለፀ ድረስ አመልካች በሚገዛው ንብረት ላይ እዳ መኖሩን ሳያውቅና ሳይገለፅለት ከገዛ እዳውንም አብሮ ተቀብሏል የሚያሰኝ የሕግ ድንጋጌም ሆነ የሕግ ግምት የለም። በሽያጭ ውል መብትና ግዴታ በተመለከተ በስር ፍርድ ቤትም ሆነ በይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት ክርክር አልተነሳም። እንዲሁም ይህ ጉዳይ የንብረት ሽያጭ ጉዳይ ቢሆንም አፈፃፀሙ የሚመራው በሐራጅ ሽያጭ ስርዓት መሰረት እንጂ እንደ ውል ጉዳይ ተቆጥሮ የመብትና ግዴታ ነጥብ የሚነሳበት አይደለም። ጠቅላይ ፍርድ ቤቱ በውጤት ደረጃ የከፍተኛ ፍርድ ቤት ወሳኔ ፀንቷል ካለ በፍርዱ መግቢያ ላይ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሰጠው ትዕዛዝ በፍ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁ 423/2 መሰረት ያላደረገ ነው በማለት የያዘውን ድምዳሜ መልሶ እንደመሰረዘ ስለሚሆን የይግባኝ ሰሚዉ ፍርድ ቤት መሰረታዊ ወሳኔ የትኛው ነው የሚል ጥያቄ የሚያስነሳ ከመሆኑም በተጨማሪ በአንድ ጉዳይ ላይ ሁለት አይነት ፍርድ መሰጠቱ በራሱ በአንድ ጉዳይ ሁለት አይነት ፍርድ እንደመስጠት ስለሚሆን በራሱ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነዉ። የሕግ ስህተት በመፈጸም ጉዳዩ እንዳይፈጸም ያደረገዉ የፍርድ አፈጻጸም ዳይሬክቶሬት በመሆኑ ይግባኙ እየተሰማ ባለበት ወቅት የፍርድ አፈፃፀም

ዳይሬክቶሬቱ ጣልቃ እንዲገባ ያቀረብኩትን አቤቱታው ፍርድ ቤቱ አለመቀበሉ መሰረታዊ የሕግ ስህተት በመሆኑ ይታረምልኝ በማለት አቤቱታቸውን አቅርበዋል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ ከአክሲዮን ሽያጭ ጋር በተያያዘ የተሰጠውን ውሳኔ አግባብነት ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 423 አኳያ ለመመርመር ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር የሰጠውን ትእዛዝ ተከትሎ ለተጠሪዎች መጥሪያ ደርሷቸዋል። በአቤቱታው ላይ መልስ እንዲሰጡ ትእዛዝ ሰጥቷል። ሆኖም ተጠሪዎች በአድራሻቸው ሊገኙ እንዳልቻሉ አመልካች በመሐላ ቃል በማረጋገጣቸው ተጠሪዎች አገራዊ ሽፋን ባለው አዲስ ዘመን ጋዜጣ ላይ በሚወጣ ማስታወቂያ ጥሪ እንዲደረግላቸው ታዘ በቀን 11/03/2013 ዓ/ም በታተመ አዲስ ዘመን ጋዜጣ በወጣ መጥሪያ ጥሪ እንደተደረገላቸው የሚገልጽ ጋዜጣ በማስረጃነት የቀረበ ቢሆንም ተጠሪዎች ባለመቅረባቸው መልስ የማቅረብ መብታቸው ታልፏል።

ከዚህ በላይ የተመለከተው የአመልካች አቤቱታና መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው የተባለው ትእዛዝና ውሳኔ ይዘት ሲሆን እኛም በሐራጅ ማስታወቂያው ላይ ያልተመለከተውን አክሲዮን ማህበሩ የጠየቀውን እዳ ጭምር አመልካች ሲከፍሉ ነው የአክሲዮኑ ስሙ-ሀብት በስማቸው ዞሮ የሚመዘገበው ተብሎ በመወሰኑ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው የሕግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም አመልካች በፌዴራል ፍርድ ቤቶች ፍርድ አፈጻጸም ዳይሬክቶሬት አማካኝነት በወጣው የሐራጅ ሽያጭ በመሳተፍ በጨረታው አሸናፊ በመሆን የገዙት በ2ኛ ተጠሪ ስም ተመዝግቦ በሲነመር ትራዲንግ አክሲዮን ማህበር የሚገኝ አክሲዮን ነው። ዳይሬክቶሬቱ የአክሲዮን ሐራጅ ሽያጭ ለማከናወን ለሕዝብ ይፋ ባደረገው ማስታወቂያ ላይ ከአክሲዮኑ ጋር በተያያዘ ከባለአክሲዮኑ የሚፈለገውን እዳ አለመግለጹ ተረጋግጧል። ዳይሬክቶሬቱ በዚህ አግባብ እዳ መኖር አለመኖሩን በማስታወቂያው ላይ ሳይገልጽ ማስታወቂያ ያወጣበትን ምክንያት እንዲያብራር በከፍተኛ ፍርድ ቤት ተጠይቆ በሰጠው አስተያየት አክሲዮን ለመሸጥ በሚወጣ ማስታወቂያ ላይ የእዳ መኖር አለመኖር መግለጽ የተለመደ አሰራር እንዳልሆነ ገልጿል።

በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 423(2/ለ እና ሠ) ስር በፍርድ አፈጻጸም ምክንያት ንብረት ለመሸጥ ለሕዝብ ይፋ በሚደረግ የሐራጅ ሽያጭ ማስታወቂያ ላይ ከሚሸጠው ንብረት ላይ የሚጠየቅ መብት ወይም ማንኛውንም ተጫራች ሊያውቀው የሚገባ ዝርዝር መገለጽ እንዳለበት ተደንግጓል። በሐራጅ ማስታወቂያው ላይ በዚህ መልኩ እንዲገለጽ ሕጉ የሚያስገድደው ተንቀሳቃሽ(ግዙፍነት ያለውም ሆነ ግዙፍነት የሌለው) ንብረትም ሆነ የማይንቀሳቀስ ንብረት ለመሸጥ በሚወጣው ማስታወቂያ ላይ ሁሉ እንደሆነ የድንጋጌው ይዘት ያሳያል። ይህ እንዲሆን ያስፈለገበት ዓላማ ገዥ ስለንበረቱ ባህርያትና ንብረቱን ከገዛ በኋላ ስለሚመጣበት ኃላፊነት እንዲሁም የሚያስከትልበትን ወጪ አወቆና አመዛዝኖ

ለንብረቱ ተገቢ ነው ብሎ ያመነውን ዋጋ በመወሰን መጫረት እንዲችል ነው። በፍርድ ባለአዳወ ስም ተመዝግቦ የሚገኝ አክሲዮን በሐራጅ ለመሸጥ ማስታወቂያው ያወጣው የፍርድ አፈጻጸም ዳይሬክቶሬት አክሲዮን ለመሸጥ በሚወጣ ማስታወቂያ ላይ ከአክሲዮኑ የሚፈለግ እዳ ስለመኖሩ የሚገለጽበት የተለመደ አሰራር የለም ሲል የገለጸው በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 423(2/ለ እና ሠ) ላይ በአስገዳጅነት የተደነገገውን ያላገናዘበ ነው ። የሥር የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ዳይሬክቶሬቱ የገለጸለትን እንዳለ በመቀበል እዳ መኖር አለመኖሩን ገዥ በራሱ አስቀድሞ ማረጋገጥ የሚገባው እንጂ በሐራጅ ማስታወቂያ ላይ ሊገለጽ የሚገባ ነገር እንዳልሆነ በመጥቀስ መወሰኑ ተጠቃሾችን የሥነ ሥርዓት ሕጉን ድንጋጌ መሰረት ያደረገ ባለመሆኑ በጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ከዚህ አኳያ በስር ፍርድ ቤት የተፈጸመው ስህተት ታርሞ መወሰኑ ተገቢ ነው። በዚህ መልኩ የሥነ ሥርዓት ሕጉን ተከትሎ የሐራጅ ማስታወቂያ ሲወጣ ሽያጭ የተፈጸመበት አክሲዮን ሥሙ-ሀብት ሲተላለፍ ለአክሲዮን ማህበሩ የሚከፈል ዕዳ ስለመኖሩ ተገቢው ዝርዝር አለመግለጹ የሐራጅ ሽያጩ ጉልህ የሆነ የአሻሻጥ ጉድለት እንዳለበት በግልጽ የሚያሳይ ነው።

በሌላ በኩል የሐራጅ ማስታወቂያ ሲወጣ ሽያጭ የተፈጸመበት አክሲዮን ሥሙ-ሀብት ሲተላለፍ ለአክሲዮን ማህበሩ የሚከፈል ዕዳ ስለመኖሩ ተገቢው ዝርዝር አለመግለጹ የሐራጅ ሽያጩ ጉልህ የሆነ የአሻሻጥ ጉድለት እንዳለበት የሚያሳይ መሆኑ በተረጋገጠበት የአክሲዮኑ ስሙ-ሀብት ወደ አመልካች ስም ዞሮ የሚመዘገበው ወይም አመልካች ባለአክሲዮን እንደሆኑ የሚገልጽ ማስረጃ የሚሰጣቸው በምን አግባብ ነው የሚለው ነጥብ የዚህን ችሎት ምላሽ የሚሻ ነው። የሐራጅ ሽያጩ እንዲፈጸም ያዘዘው የሥር ፍርድ ቤት በፍርድ አፈጻጸም ዳይሬክቶሬት በኩል እንዲሸጥ ያደረገውን አክሲዮን የፍርድ ባለዕዳው በአክሲዮኖ ላይ በነበራቸው መብትና ግዴታ ልክ ለአመልካች(ለገዥ) የማስተላለፍ ኃላፊነት ስላለበት የአመልካችን ሥሙ-ሀብት ዝውውር ይፈጸምልኝ አቤቱታ ማስተናገድ አለበት።

በሌላ በኩል በሐራጅ የተሸጠው ንብረት አክሲዮን ስለሆነ እንደሚታወቀው አክሲዮን ደግሞ ግዙፍነት የሌለው ተንቀሳቃሽ ንብረት ነው። በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 435 ስር የሚንቀሳቀስ ንብረት እንዲሸጥ በሚወጣው ማስታወቂያ ላይ ጉድለት በመገኘቱ ወይም የሽያጩ ሥነ ሥርዓት በትክክል ባለመፈጸሙ ምክንያት ማናቸውም የሚንቀሳቀስ ንብረት ሽያጭ እንደማይፈርስ፤ ይልቁንም በሥርዓቱ መጓደል ምክንያት ጉዳት የደረሰበት ማናቸውም ሰው ለጉዳቱ ኃላፊ በሆነው ሰው ላይ ክስ አቅርቦ ተገቢ ካሳውን ሊጠይቅ እንደሚችል፤ ለጉድለቱ ኃላፊ የሆነው ገዥው ራሱ የሆነ እንደሆነ ግን የገዛውን እቃ እንዲመልስ ወይም ካሳ እንዲከፍል ሊወሰን እንደሚገባ ተደንግጓል። ይህ ድንጋጌ የሚያስገነዝበው የሚንቀሳቀስ ንብረት ለመሸጥ የተደረገ የሐራጅ ሽያጭ በገዥ ጉድለት ካልሆነ በስተቀር በሌላ ጉድለት ሊፈርስ እንደማይችልና የሚሸጠው አክሲዮን በሆነ ጊዜ በሐራጅ ማስታወቂያው ላይ በተፈጠረ ጉድለት ምክንያት ወይም የሽያጩ ሥነ ሥርዓት በትክክል አለመፈጸሙን መሰረት በማድረግ ሐራጁ ሊፈርስ የሚችልበትን ልዩ ሁኔታ ድንጋጌው አለማመላከቱን ነው።

እንዲሁም ሽያጩን ከወል ሕግ አንጻር የተመለከትን እንደሆነም የሐራጅ ማስታወቂያ ለሕዝብ ይፋ ተደርጎ አመልካች በሀራጅ ማስታወቂያው መነሻ በሐራጁ ተሳትፎው አሸናፊ የሚያደርጋቸውን ዋጋ ሲያቀርቡ ወል የማቅረብ ተግባር (Offer) እንዳደረጉ ስለሚቆጠርና የፍርድ አፈጻጸም ዳይሬክቶሬት አመልካች ያቀረቡትን ክፍተኛ ዋጋ በመቀበል የጨረታው አሸናፊ እንደሆኑ ሲገልጽ ወል የመቀበል ተግባር (Acceptance) እንደፈጸመ ስለሚያሳይ የአክሲዮን ሽያጭ ወል ተቋቁሟል። የአንድ ወል ተዋዋይ ወገን እውነቱን አወቆ ቢሆን ኖሮ ወሉን ሊዋዋል እንደማይችል ማስረዳት ከቻለ እንዲህ አይነት ስህተት የወል ማፍረሻ ሊሆን የሚችል ዐይነተኛ ስህተት (fundamental mistake) ተደርጎ ሊወሰድ የሚችል በመሆኑ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1797 እና 1798 ስር እንደተደነገገው ወሉ እንዲፈርስ መጠየቅ ይችላል። ሆኖም አመልካች ከአክሲዮን ጋር በተያያዘ አክሲዮን ማኅበሩ የሚጠይቀው እዳ መጠን በሐራጅ ማስታወቂያ ላይ ተገልጾ ቢሆን ኖሮ በጨረታው በመሳተፍ አክሲዮኑን አልገዛም ነበር በማለት የሽያጭ ወሉ እንዲፈርስ ባለመጠየቃቸው የወል ሕጉን መሰረት በማድረግ የሐራጅ ሽያጩ እንዲፈርስ ሊወሰን የሚችልበት አግባብ የለም።

በተጨማሪም ለክርክሩ መነሻ የሆነው በሐራጅ ማስታወቂያው ላይ የተፈጠረ ጉድለት የሚመለከት በመሆኑ ይህንን እንደ ጉድለት የሚቆጥረው የፍትህ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ በመሆኑ የዚህ ጉድለት ሕጋዊ ወጤት ምን ሊሆን ይገባል የሚለውን ለመወሰን ተፈጻሚ ሊደረግ የሚገባውም ከወል ሕግ ይልቅ ይኸው የሥነ ሥርዓት ሕግ ሊሆን ይገባል። ከላይ እንደተገለጸው አመልካች የሐራጅ ሽያጩ እንዲፈርስ አለመጠየቃቸው እንደተጠበቀ ሆኖ ሐራጁ እንዲፈርስ ቢጠይቁ እንኳን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕጉ ቁጥር 435 ላይ የተደነገገው በጠባቡ መተርጎም ስላለበት በአክሲዮን ሽያጭ ማስታወቂያ ላይ መገለጽ የሚገባው ነገር ባለመገለጹ ምክንያት በተፈጠረ ጉድለት ምክንያት ሐራጁ ሊፈርስ አይችልም። ሕጉ በዚህ ድንጋጌ እንደ መፍትሔ ያስቀመጠው የሐራጅ ሽያጩን ማፍረስ ሳይሆን በተከሰተው ጉድለት ምክንያት ጉዳት የደረሰበት ማንኛውም ሰው የሐራጅ ሽያጩ ሳይፈርስ ለጉዳቱ አላፊ በሆነው ሰው ላይ ክስ አቅርቦ ተገቢ ካሳ እንዲከፈለው ጠይቆ የሚካሰበትን አግባብ ነው። ከዚህ ጋር በተያያዘ ይግባኝ እየተሰማ እያለ የፍርድ አፈጻጸም ዳይሬክቶሬት በክርክሩ ጣልቃ እንዲገባ አመልክቼ ይግባኝ ሰሚው ችሎት አቤቱታዬን አለመቀበሉ ስህተት ነው በማለት ያቀረቡትን አቤቱታ መርምረናል። አመልካች ይግባኝ ያቀረቡት በአፈጻጸም መዝገብ ላይ የስር ፍርድ ቤት ሰጥቶ የነበረውን ትእዛዝ በመቃወም ነው። የፍርድ አፈጻጸም መዝገብ በዋናነት የሚከፈተው ፍርድ ለማስፈጸም በመሆኑ በዋናው ክርክር ጊዜ ያልነበረና ፍርዱ የማይመለከተው ሰው በክርክሩ እንዲሳተፍ በማድረግ እየተሰማ ለደረሰው ጉዳት ኃላፊነት ያለበት ሰው ማነው ምን ያህል ካሳ መክፈል አለበት በሚለው ጭብጥ ላይ ክርክር ተሰምቶ ወሳኔ የሚሰጥበት አይደለም። ለዚህም ነው በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 435 ላይ ጉዳት የደረሰበት ሰው ካሳ መጠየቅ የሚችለው ኃላፊነት ባለበት ሰው ላይ ክስ በማቅረብ ነው ተብሎ የተደነገገው። ስለሆነም ይግባኝ

ሰሚዉ ችሎት አመልካች የፍርድ አፈጻጸም ዳይሬክቶሬት በፍርድ አፈጻጸም መዝገብ ላይ ጣልቃ እንዲገቡ በመጠየቅ ያቀረቡትን አቤቱታ አለመቀበሉ የሥነ ሥርዓት ሕግ ድጋፍ ያለዉ ነዉ።

ሲጠቃለል አመልካች በሐራጅ ማስታወቂያዉ ጉድለት ምክንያት ከአክሲዮኑ ዋጋ በላይ ተጨማሪ እዳ እንዲከፍል ተጠይቀዉ እዳዉን በመክፈላቸዉ የሚደርስባቸዉን ኪሳራ (ጉዳት) አግባብ ባለዉ ሕግ መሰረት ኃላፊነት ባለበት ሰዉ ላይ ክስ በመመስረት እንዲተካላቸዉ ሊጠይቁ ከሚችሉ በስተቀር እዳዉ አይመለከተኝም በሚል ያቀረቡት ክርክር ተቀባይነት ያለዉ አይደለም።በመሆኑም የአክሲዮኑ ሥሙ ሀብት ወደ አመልካች ስም ዞሮ ሊመዘገብና አመልካች ባለአክሲዮን መሆናቸዉን የሚገልጽ ማስረጃ ከአክሲዮን ማኅበሩ እንዲሰጣቸዉ ፍርዱን የሚያስፈጽመዉ ፍርድ ቤት ሊያዝ የሚችለዉ የፍርድ ባለዕዳዉ በአክሲዮኑ ላይ በነበራቸዉ መብትና ግዴታ ልክ በመሆኑ አመልካች እዳዉን መክፈል አለባቸዉ ተብሎ በስር ፍርድ ቤትና በይግባኝ ሰሚዉ ችሎት በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት ባለመኖሩ ተከታዩን ወስነናል።

ዉ ሳ ኔ

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 185895 ላይ በቀን 02/07/2011ዓ/ም የሰጠዉ ትዕዛዝ እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 175625 ላይ በቀን 04/06/2012 ዓ/ም የሰጠዉ ዉሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ጸንተዋል።
2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጪ የየራሳቸዉን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የዉሳኔዉ ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ግራ ቀኙ ሲጠይቁም ግልባጬ ይሰጣቸዉ።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል።ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የወንጀል ህግ

የሰ.መ/ቁ. 185700

የካቲት 30/2013 ዓ.ም

ዳኞች፡ እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዩ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- የፌዴራል ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ

ተጠሪ፡- አቶ ቢዝነስ ለማ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ጉዳዩ ለዚህ ችሎት የቀረበው የወንጀል ቅጣት ሊገደብ ስለሚቻልበት ሁኔታ በወንጀል ህጉ ውስጥ ስለ ወንጀል ቅጣት አገዳደብ ከተቀመጠው መመዘኛ እና በዚህ ችሎት ቀደም ሲል በመ/ቁ/17211 ላይ ከተሰጠው የህግ ትርጉም አኳያ መርምሮ ለመወሰን ነው፡፡

ክርክሩ የተጀመረው የአሁን አመልካች የአሁን ተጠሪን ጨምሮ በሁለት ተከላኞች ላይ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ የወንጀል ህግ አንቀፅ 32(1ሀ)) እና 670 ድንጋጌን ጠቅሶ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረበው የወንጀል ክስ ነው፡፡ ተጠሪ የቀረበበትን ክስ ድርጊቱን እና ጥፋተኝነቱን ክዶ በመከራከሩ የግራ ቀኙ ምስክሮች ተሰምተው ተጠሪ በተከሰሰበት ወንጀል ጥፋተኛ ተብሎ በ1(አንድ) ዓመት ከ6(ስድስት) ወር ፅኑ እስራት እንዲቀጣ ተወስኖ የቅጣት ውሳኔው አፈፃፀም በ2(ሁለት) ዓመት የፈተና ጊዜ እንዲቆይ ታዟል፡፡ አመልካች የቅጣት ውሳኔው ሊገደብ አይገባም በማለት ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ያቀረበው ይግባኝ ውድቅ ተደርጓል፡፡

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንን በመቃወም ነው፡፡ አመልካች ህዳር 08/2012 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ ተጠሪ የቀረበበትን ክስ ክዶ በተከራከረበት፣ ከተበዳይ ጋር ታርቆ ባልካሰበት እና የፍርድ ቤቱን ወጪ ለመክፈል ማረጋገጫ ባላቀረበበት የቅጣት ውሳኔው መገደቡ የወንጀል ህጉ አንቀፅ 192 እና 197 መመዘኛን ያላማከለ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት በመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ሊታረም ይገባል በማለት ጠይቋል፡፡

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ ከላይ በመግቢያው ላይ የተጠቀሰውን ነጥብ ግራ ቀኙ በተገኘበት ለማግራት ጉዳዩ ለዚህ ችሎት እንዲቀርብ በመታዘዙ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ጭብጥ በአጭሩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም ጉዳዩን አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል። እንግዲህ የወንጀል ቅጣት ዋና ዓላማው አጥፊውን ማስተማር ነው። በወንጀል ጥፋተኛ የተባለን ሰው ለማስተማር ደግሞ ሁሌም ወደ ማረሚያ ቤት መላክ አስፈላጊ ላይሆን ይችላል። ይልቁንም ለጥፋተኛው አንድ የፈተና ጊዜ ከፅኑ ማስጠንቀቂያ ጋር ሰጥቶ አመሉ በፈተሽ መልካም ይሆናል ተብሎ ሲታመን የእስራት ቅጣቱን አፈፃፀም ለጊዜው አግዶ ማቆየት እንደሚቻል ከወንጀል ህጉ አንቀፅ 192 እና ተከታዮቹ መገንዘብ ይቻላል። ፍርድ ቤት በአንድ የወንጀል ተከሣሽ ላይ የጥፋተኛነትና የቅጣት ውሳኔ ከተሰጠ በኋላ የተወሰነው የእሥራት ቅጣት ሳይፈፀም በገደብ እንዲቆይ ሊያዝ የሚችልበት መሰረታዊ መርሆዎችም በወንጀል ህጉ አንቀፅ 192 ስር ተደንግጓል።

በሌላ በኩል የወንጀል ቅጣት ውሳኔ ሊገደብ የማይቻልባቸው ልዩ ሁኔታዎች ደግሞ በወንጀል ህጉ አንቀፅ 194 ስር በዝርዝር ተቀምጠዋል። በዚህ አንቀፅ ስር ቅጣት እንዳይገደብ የተቀመጠው ክልከላ 1ኛ/ጥፋተኛው ከዚህ በፊት የፅኑ እስራት ቅጣት ወይም ከ3(ሶስት) ዓመት በሚበልጥ ቀላል እስራት ቅጣት ተፈርዶበት ከሆነ እና አሁን ጥፋተኛ በተባለበት ወንጀልም ከእነዚህ ቅጣቶች አንዱ የሚወሰንበት ከሆነ፣ 2ኛ/ ከዚህ በፊት ያልተቀጣ ሆኖ አሁን በተከሰሰበት ወንጀል ከአምስት ዓመት የበለጠ ፅኑ እስራት የሚፈረድበት ከሆነ፣ 3ኛ/ የቅጣት አፈፃፀሙ ከመታገዱ በፊት ጥፋተኛው በተራ ቁጥር 1 እና 2 ስር ከተመለከቱት ቅጣቶች ውስጥ በአንዱ ሊያስቀጣው የሚችል ሌላ ወንጀል ስለመፈፀሙ የተደረሰበት ከሆነ፣ 4ኛ/ ወንጀለኛው ቅጣቱ ታግዶለት ለፈተና በተለቀቀበት ጊዜ ውስጥ በወንጀል ህጉ አንቀፅ 200 ስር በተመለከተው አኳኋን አስቦ አንድን ወንጀል የፈፀመ ከሆነ ወይም 5ኛ/ የቅጣት አፈፃፀሙ በታገደለት ጉዳይ የተሰጠው የፈተና ጊዜ መልካም ፍሬ የሚያስገኝ አለመሆኑን ፍርድ ቤቱ ሲረዳው የሚሉት ናቸው። እናም ፍርድ ቤት አንድን የወንጀል ቅጣት ከመገደቡ በፊት የቅጣት ውሳኔው እንዳይገደብ ከእነዚህ መመዘኛዎች ውስጥ በአንዱ ክልከላ ያልተደረገበት መሆኑን በቅድሚያ ሊያረጋግጥ ይገባል።

አሁን በቀረበው ጉዳይ የከፍተኛው ፍርድ ቤት በተጠሪ ላይ ተገቢ ነው ያለውን የወንጀል ቅጣት ከወሰነ በኋላ የቅጣት ውሳኔን አፈፃፀም በፈተና ጊዜ እንዲቆይ አዟል። በተጠሪ ላይ የተወሰነው የቅጣት ውሳኔ እንዳይገደብ በወንጀል ህጉ አንቀፅ 194 ስር የተቀመጠ ክልከላ የለም። አመልካችም የቅጣት ውሳኔው ሊገደብ አይገባም የሚለው በወንጀል ህግ አንቀፅ 194 ክልከላ ተደርጎበታል በሚል ሳይሆን ተጠሪ ክሱን ክዶ ከመክራከሩም በላይ ከተባደረ ጋር ታርቆ ለመካከል እና የፍርድ ቤቱን

ወጪ ለመሸፈን የሰጠው ማረጋገጫ የለም በሚል ነው። በመሰረቱ እነዚህ መመዘኛዎች በወንጀል ህጉ አንቀፅ 197 መሰረት ጥፋተኛው በተሰጠው የፈተና ጊዜ ውስጥ በመልካም ጠባይ እንዲመራ እና የፈተና ጊዜው ተገቢውን ፍሬ እንዲያፈራ በሚል ለመልካም ጠባይ አመራር ዋስትና የሚሰጡ ትዕዛዛት እንጂ ቅጣትን ለመገደብ ቅድመ ሁኔታዎች አይደሉም። በሰ/መ/ቁ/172111 ላይ የተሰጠው ውሳኔም በመዝገቡ ላይ በወንጀል ጥፋተኛ ከተባሉት ግለሰብ የግል ሁኔታ አንፃር የፈተና ጊዜ ቢሰጣቸው በመልካም ጠባይ የሚመሩ ለመሆኑ አሳይተዋል የሚያስብል ነገር አልተገኘም በሚል አቋም የተያዘበት ጉዳይ እንጂ ሁሉም ቢሆን የወንጀል ክስ ክዶ የተከራከረ ወይም ከተበዳዩ ጋር ታርቆ ተገቢውን ካሳ ላልከፈለ የወንጀል አጥፊ ቅጣት ሊገደብ አይገባም የሚል ግልፅ ትርጉም አይደለም። ከመነሻውም ቢሆን የወንጀል ክስን ክዶ መከራከር በራስ ላይ ማስረጃ ካለመሆን እና የወንጀል ጥፋተኝነቱ በማስረጃ እስኪረጋገጥ ድረስ ንፁህ ሆኖ ከመገመት ህገ መንግስታዊ መብት ጋር የተያያዘ በመሆኑ የወንጀል ክስ ያላመነ ሰው የቅጣት ውሳኔ ሊገደብለት አይገባም በሚል ትርጉም ሊሰጥበት የሚችል ጉዳይም አይደለም። ከላይ እንደተመለከው የወንጀል ክስን ማመን፤ ከተበዳዩ ጋር ታርቆ በእውነት መፀፀትን ማሳየት እና ሌሎች ተያያዥ ጉዳዮች የወንጀል ቅጣት ውሳኔን ለመገደብ በቅድመ ሁኔታነት የተቀመጡ መመዘኛዎች ሳይሆኑ የወንጀል አጥፊው በመልካም ጠባይ የሚመራ ለመሆኑ እንዲያቀርብ የሚጠየቅ የዋስትና ማረጋገጫ በመሆኑ በህግ በግልፅ ያልተቀመጠ ክልከላ መሰረት ተደርጎ ቅጣቱ ሊገደብ አይገባም የሚባልበት የህግ አግባብ የለም።

በመሆኑም የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተጠሪ ላይ የወሰነውን የቅጣት ውሳኔ ማገዱ እና ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤትም ይህንኑ በመቀበሉ የፈፀሙት መሰረታዊ የህግ ስህተት ባለመኖሩ ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ በመ/ቁ/181393 ላይ ጥቅምት 26/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት የስር ፍርድ ቤትን ውሳኔ ያፀናበት ውሳኔ በወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 195(2(ሀ)) መሰረት ፀንቷል።
2. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ.መ.ቁ 186919

ታሕሳስ 27 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- መዓዛ አሸናፊ

እትመት አሠፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ክድር

መላኩ ካሣዩ

አመልካች፡- አቶ ብርሃኑ ምላው

ተጠሪ፡- የትግራይ ክልል ዓቃቤ ሕግ

መዝገቡ ለምርመራ የተቀጠረ ነው። በመሆኑም መርምረን ተከታዩን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

የሰበር አቤቱታው ሊቀርብ የቻለው አመልካች በቀን 22/03/2011 ዓ.ም ጽፎ ባቀረበው የሰበር አቤቱታ በትግራይ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ሽራሮ ከተማ ወረዳ ፍ/ቤት በመ.ቁ 07568 በቀን 24/10/2011 ዓ.ም አመልካችን በወንጀል ሕግ አንቀጽ 670 ድንጋጌ ጥፋተኛ በማለት የሰጠው የጥፋተኝነት ውሳኔ እና በቀን 02/11/2011 ዓ.ም አመልካች ከዚህ በፊት በተደጋጋሚ ተቀጥቶ ትምሕርት ስላላገኘ በአስራ ስምንት ዓመት ጽኑ እሥራት እንዲቀጣ ሲል የሰጠው የቅጣት ውሳኔ፤ ይህንኑ ውሳኔ በማጽናት በየደረጃው ያሉ የክልሉ ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባል በማለት አቤቱታ በማቅረቡ ነው።

ጉዳዩ ወንጀልን የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረው በትግራይ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ሽራሮ ከተማ ወረዳ ፍ/ቤት ነው።

የአሁን ተጠሪ በስር 1ኛ ተከላሽ እና በአሁን አመልካች ላይ በስር ፍርድ ቤት ያቀረበው ክስ ይዘት በአጭሩ፡- ተከላሾች የወንጀል ሕጉን አንቀጽ 32/1/ሀ እና 670 ድንጋጌን በመተላለፍ የማይገባቸውን ጥቅም ለማግኘት በማሰብ በቀን 03/07/2011 ዓ.ም በግምት 5:30 ሰዓት ሲሆን በሽራሮ ከተማ ቀበሌ ሙሴ ልዩ መጠሪያው ሰላም ፕላኔት ሆቴል አካባቢ የግል ተበዳይን 1ኛ ተከላሽ ከኋላው በመምጣት በእጁ አንገቱን አንቆ ሲይዘው አመልካች ደግሞ ከፊት እጁን አንቆ በመያዝ ወደ ኮብል ስቶን በአፉ

በመድፋት እንዲወድቅ በማድረግ በሱሪው ኪስ ውስጥ የነበረውን ብር 400 ገንዘብ እና ብር 2200 የሚገመት ሞባይል ወስደዋል የሚል ነው።

አመልካች እና የስር 1ኛ ተከላሽ ክሱ ተነባባሪው እንዲረዱት ከተደረገ በኋላ ድርጊቱን አልፎምም ብለው ክደው በመከራከራቸው ፍርድ ቤቱ የዓቃቤ ሕግን ምስክሮች ከሰማ በኋላ ተከላሾች ክሱን እንዲከላከሉ ሲል ብይን ሰጥቷል።

አመልካች እና የስር 1ኛ ተከላሽም ክሱን ለመከላከል ያስችለናል ያሉትን የመከላከያ ማስረጃ አቅርበው አሰምተዋል። ፍርድ ቤቱም የግራ ቀኝን ክርክር እና ማስረጃ መርምሮ ተከላሾች ባቀረቡት የመከላከያ ማስረጃ የቀረበባቸውን ክስ አልተከላከሉም በማለት በወንጀል ሕግ አንቀጽ 31/1/ሀ እና 670 ድንጋጌ መሠረት ጥፋተኛ ብሏቸዋል። ቅጣቱንም በቅጣት አወሳሰን መመሪያ ቁጥር 02/2006 መሠረት በማስላት የስር 1ኛ ተከላሽን በሶስት ዓመት ጽኑ እሥራት እንዲቀጣ የወሰነ ሲሆን አመልካችን በሚመለከት ደግሞ አመልካች ከዚህ በፊት በሶስት የተለያዩ መዝገቦች የተቀጣ መሆኑን የሚያሳይ ማስረጃ ቀርቧል፤ በወንጀል ሕግ አንቀጽ 188/1/2 ቅጣቱ የአዲሱ ወንጀል መጨረሻ ሊያርፍ እንደሚገባ የሚደነግግ በመሆኑ እና አመልካች በተደጋጋሚ ተቀጥቶ ትምሕርት ስላላገኘበት እና አሁን ጥፋተኛ የተባለበት የሕግ አንቀጽ እስከ 15 ዓመት ሊደርስ በሚችል ቅጣት እንደሚቀጣ ስለሚደነግግ የዚህ አጥፍ 30 ዓመት ነው፤ በቅጣት አወሳሰን መመሪያ ቁጥር 02/2006 የ 30 ዓመት እስራት ስለሌለ ወደ 25 ዓመት ወርዷል፤ ይህም እርከን 37 ላይ ያርፋል፤ ወንጀሉ በሕብረት የተፈጸመ በመሆኑ አንድ ማክበጃ ቢኖርም ከእርከን 37 በላይ የእስራት እርከን የለም፤ አመልካች የቤተሰብ አስተዳዳሪ በመሆኑ አንድ የቅጣት ማቅለያ አለው በማለት ቅጣቱን አቅሎ በእርከን 36 ላይ በማሳረፍ በዚሁ እርከን ባለው ፍቅድ ስልጣን በ 18 ዓመት ጽኑ እስራት እንዲቀጣ ሲል ወስኗል። ይህ ውሳኔ በየደረጃው ባሉ የክልሉ ፍርድ ቤቶች ጸንቷል።

የሰበር አቤቱታው የቀረበው ይህን ውሳኔ በመቃወም መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት ተፈጽሞበታል በሚል ሲሆን ይዘቱም፡- የዓቃቤ ሕግ ምስክሮች አመልካች ወንጀል እንደፈጸምኩ ባሰረዱበት ሁኔታ አመልካች ክሱን እንድከላከል ብይን መሠጠቱ አግባብ አይደለም፤ አመልካች ባቀረቡት መከላከያ ምስክሮች ወንጀሉ ተፈጸመ በተባለበት ቦታ ላይ እንዳልነበርኩ አስረድቼ ሳለሁ መከላከያ ምስክሮቼ የሰጡት የምስክርነት ቃል በአግባቡ ሳይመዘን ጥፋተኛ መባሌ አግባብ አይደለም፤ አመልካች ከዚህ በፊት ተደጋጋሚ የወንጀል ረርድ አለበት በማለት የቀረበው የቅጣት ማክበጃ የወንጀል ሕግን ቁጥር 84 እና 188(1)(2) ድንጋጌን መሠረት ያላደረገ በመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች ልማደኛ ደጋጋሚ ነው በማለት ቅጣቱን አክብረው የሰጡት ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ በሰበር ታይቶ ሊታረም ይገባል የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ከቅጣት አንጻር አግባብነቱን ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ በዚህ ችሎት እንዲታይ ተደርጓል። ለተጠሪ ጥሪ ተደርጎም ግራ ቀኙ በጽሑፍ እንዲከራከሩ ተደርጓል።

ተጠሪ መጋቢት 18 ቀን 2012 ዓ.ም የሰጠው መልስ ይዘት በአጭሩ፡- አመልካች ጥፋተኛ ከተባለበት ወንጀል በፊት በሶስት የተለያዩ ወንጀሎች ጥፋተኛ ተብሎ ተቀጥቷል፤ በወንጀል ሕግ አንቀጽ 188(2) እና (3) እና በቅጣት አወሳሰን መመሪያ ቁጥር 2/2006 አንቀጽ 22/2 መሠረት ልማደኛ ደጋጋሚ በሚሆንበት ጊዜ በልዩ ሕግ ከተቀመጠው ቅጣት ከብዶ እጥፍ ተደርጎ ሊቀጣ እንደሚችል እና በሕጉ ጠቅላላ ክፍል ከተቀመጠው ማለፍ እንደማይቻል ተደንግጓል፤ አመልካች ካንድም ሁለቴ ተቀጥቶ ከጥፋቱ ሊማር ስላልቻለ ይህንኑ መሠረት በማድረግ ቅጣቱ ከብዶ መወሰኑ ተገቢ ስለሆነ ሊጸና ይገባል የሚል ነው። አመልካችም የሰበር አቤቱታውን በማጠናከር የመልስ መልስ ሰጥተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ነው። ይህ ችሎትም በሰበር አጣሪው ችሎት ሊጣራ ይገባዋል ተብሎ የተያዘውን ነጥብ ከግራ ቀኙ ክርክር፤ ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ሕጎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምሮታል።

ከሥር ፍርድ ቤት ውሳኔ ይዘት መገንዘብ የቻልነው በአመልካች ላይ ቅጣቱ ከብዶ ሊወሰን የቻለው አመልካች ከዚህ በፊት በሶስት የተለያዩ መዝገቦች የተቀጣ ቢሆንም ከጥፋቱ መማር ስላልቻለ ቅጣቱ ሊሰላ የሚገባው የወንጀል ሕግ አንቀጽ 188(1)እና(2) በሚደነግጉት አግባብ ነው በሚል ነው። የስር ፍርድ ቤት ይህንኑ መሠረት በማድረግ ቅጣቱን ሲያሰላ አመልካች በአዲሱ ወንጀል የሚቀጣበትን ጣሪያ ቅጣት በመውሰድ የዚሁን መጠን እጥፍ በመያዝ ስለመሆኑ በውሳኔው ላይ በግልጽ ተመልክቷል። ስለሆነም በዚህ ችሎት ምላሽ ሊያገኝ የሚገባው የክርክሩ መሠረታዊ ነጥብ የስር ፍርድ ቤት አመልካች ደጋጋሚ ወንጀለኛ ነው በማለት ቅጣቱን አክብሮ ለመወሰን አመልካች በአዲሱ ወንጀል ሊቀጣ የሚችልበትን ጣሪያ ቅጣት መያዙ ተገቢ ነው ወይስ አይደለም የሚለው ነው።

በመሠረቱ የወንጀል ሕግ መሠረታዊ ዓላማ እና ግብ ለጠቅላላው ጥቅም ሲባል የአገሪቱን መንግስት፣ የሕዝቦቹን፣ የነዋሪዎቹን፣ ሰላም፣ ደህንነት፣ ሥርዓት፣ መብት እና ጥቅም መጠበቅ እና ማረጋገጥ፣ ስለወንጀሎች እና ስለቅጣታቸው በቅድሚያ ማስጠንቀቂያ በመስጠት፣ ማስጠንቀቂያነቱ በቂ ባልሆነበት ጊዜ ወንጀል አድራጊዎች ተቀጥተው ሌላ ወንጀል ከመፈጸም እንዲቆጠቡ እና ለሌሎች ማስተማሪያ እንዲሆኑ ወይም እንዲታረሙ በማድረግ ወይም ተጨማሪ ወንጀሎች እንዳይፈጽሙ እርምጃዎች እንዲወሰዱባቸው ማድረግ ስለመሆኑ በወንጀል ሕግ አንቀጽ 1 ላይ በግልጽ ተመልክቷል። ይህንኑ ዓላማ በሚያሳካ ሁኔታም ቅጣት ስለሚሰላበት፣ ስለሚከብድበት እና ስለሚቀልበት ሁኔታ በዚሁ ሕግ ላይ ስለወንጀል ቅጣት እና አፈጻጸሙ በሚደነግገው ሁለተኛ መጽሐፍ ከአንቀጽ 87 ጀምሮ በዝርዝር ተቀምጧል።

የወንጀል ሕግ አንቀጽ 188/1 በዚህ ሕግ አንቀጽ 67 /ስለደጋጋሚነት/ በተገለጹት ሁኔታዎች አንድ አዲስ ወንጀል በተፈጸመ ጊዜ፤ ፍርድ ቤቱ ቅጣቱን ማክበድ ያለበት ሲሆን ለአዲሱ ወንጀል በሕጉ ልዩ ክፍል ከተደነገገው ጣራ ቅጣት በማለፍ መወሰን ይችላል። ፍርድ ቤቱ በሕጉ ልዩ ክፍል ለአዲሱ ወንጀል ወይም ከአዲሶቹ ተደራራቢ ወንጀሎች ከባድ ስለሆነው ወንጀል የተደነገገውን ጣራ ቅጣት እጥፍ እስኪሆን ቅጣቱን ሊያከብድ ይችላል በማለት ይደነግጋል። የዚህ ሕግ ንዑስ ቁጥር 2 በተደጋገሙት የወንጀሎች ዓይነት እና ብዛት እንዲሁም በወንጀለኛው ጥፋተኝነት እና በድርጊቱ አደገኛነት መጠን ፍርድ ቤቱ በዚህ አንቀጽ በንዑስ አንቀጽ 1 የተመለከተውን ከፍተኛ ቅጣት ሳይከተል ለቅጣቱ ዓይነት በሕጉ ጠቅላላ ክፍል እስከተደነገገው ከፍተኛ ቅጣት ሊያሳድግ ይችላል በማለት ይደነግጋል። በሌላ በኩል የቅጣት አወሳሰን መመሪያ ቁጥር 02/2006 አንቀጽ 22/2 ጥፋተኛው ደጋጋሚ ወንጀለኛ በሆነ ጊዜ ፍርድ ቤቱ ለአዲሱ ወንጀል የመነሻ ቅጣቱ የሚያርፍበትን እርከን በመመሪያው መሠረት ከለየ በኋላ ቅጣቱን በወንጀል ሕግ አንቀጽ 188 በተመለከተው መሠረት ከአንድ እርከን ጀምሮ ቅጣቱን ሊያሳድግ ይችላል፤ በመቀጠልም ጠቅላላ የቅጣት ማክበጃ ምክንያቶችን መሠረት በማድረግ ቅጣቱን ያከብዳል፤ ነገር ግን በወንጀል ሕጉ ጠቅላላ ክፍል ለቅጣቱ ዓይነት ከተቀመጠው ጣሪያ ሊበልጥ አይችልም በማለት ይደነግጋል።

ከላይ በዝርዝር ከተመለከቱት ክድንጋጌዎች ይዘት መገንዘብ የሚቻለው በድንጋጌው በተጠቀሰው አግባብ የአዲሱን ወንጀል የቅጣት ጣሪያ በመውሰድ ቅጣትን እጥፍ ድረስ ማክበድ የሚቻለው ወንጀሉ የተደጋገመ መሆኑን ብቻ በማየት ሳይሆን ጥፋተኛው የፈጸማቸው ወንጀሎች ዓይነት፤ ክብደት እና ብዛት እንዲሁም ጥፋተኛው ወንጀል ለመፈጸም የነበረው የአደገኝነት መጠን ግንዛቤ ውስጥ ማስገባት አስፈላጊ መሆኑን እና ይኸው ሲፈጸምም ፍርድ ቤቱ እንደ ሁኔታው ከአንድ እርከን ጀምሮ ቅጣቱን ሊያሳድግ የሚችል መሆኑን ነው። ስለሆነም ፍርድ ቤቶች ይህንኑ አንቀጽ መሠረት በማድረግ ቅጣትን ሲወስኑ እነኚህን ሁኔታዎች በጥንቃቄ ሊፈትሹ ይገባል።

በያዝነው ጉዳይ የስር ፍርድ ቤት አመልካች ከዚህ በፊት የመዝገብ ቁጥራቸው 4977፤ 05517 እና 05516 በሆኑ የተለያዩ ሶስት መዝገቦች በገደብ፤ በ4 ዓመት ጽኑ እሥራት እና በአንድ ዓመት ከ7 ወር እስራት ተቀጥቶ ሊታረም አልቻለም በማለት የአዲሱን ወንጀል ጣሪያ ቅጣት በመወሰድ እጥፍን ወስዶ ቅጣቱን ያሰላ ቢሆንም አመልካች ጥፋተኛ የተባለባቸው ወንጀሎች ዓይነት እና ክብደት እንዲሁም ጥፋተኛው ወንጀል ለመፈጸም የነበረው የአደገኝነት መጠን ምን እንደሚመስል በውሳኔው ላይ አላመላከተም። ስለሆነም ይህ ባልተሟላበት ሁኔታ የስር ፍርድ ቤት አመልካች ደጋጋሚ ወንጀለኛ ነው በማለት በወንጀል ሕግ አንቀጽ 188(1)እና(2) መሠረት በአዲሱ ወንጀል የሚቀጣበትን የቅጣት ጣሪያ እጥፍን በመውሰድ ቅጣቱን አስልቶ በ 18 ዓመት ጽኑ እሥራት እንዲቀጣ ሲል የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት ሆኖ አግኝተነዋል። በመሆኑም በቅጣት አወሳሰን መመሪያ ቁጥር 02/2006 መሠረት ቅጣቱን እንደሚከተለው አስልተናል።

አመልካች ጥፋተኛ የተባለበት የወንጀል ሕግ አንቀጽ 670 በቅጣት አወሳሰን መመሪያ ቁጥር 02/2006 ደረጃ እና እርከን የወጣለት ነው። አመልካች ድርጊቱን ለመፈጸም የተጠቀመው መሳሪያ የሌለ እና የወሰደው ንብረት ግምት ብር 2400 በመሆኑ የወንጀል ደረጃው በደረጃ 2 የቅጣት መነሻ እርከን ደግሞ በእርከን 13 ላይ ያርፋል። አመልካች ደጋጋሚ ወንጀለኛ በመሆኑ በአምስት እርከን ቅጣቱ ሲከብድ የሚገባ ሆኖ አግኝተነዋል። በሌላ በኩል በስር ፍርድ ቤት ተቀባይነት ያገኙ ሁለት የቅጣት ማክበጃ ምክንያቶች ስላሉ በድምሩ በሰባት እርከን ቅጣቱ ሲከብድ በእርከን 20 ላይ ያርፋል። አመልካች በስር ፍርድ ቤት ተቀባይነት ያገኘ አንድ የቅጣት ማቅለያ ምክንያት ስላለው ቅጣቱ ሲቀል በእርከን 19 ላይ ያርፋል። በእርከን 19 ያለው ፍቅድ ስልጣን ከአራት ዓመት እስከ አራት ዓመት ከአስር ወር ነው። ስለሆነም በዚህ ፍቅድ ስልጣን ስር አመልካችን ያርማል። ሌሎቹንም ያስጠነቅቃል ብለን ያመንበትን አመልካች በአራት ዓመት ከስድስት ወር ጽኑ እሥራት እንዲቀጣ በማለት ቅጣቱን አሻሽለን ወስነናል። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል።

ው ሳ ኔ

1. በትግራይ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ሽራሮ ከተማ ፍ/ቤት በመ.ቁ 07568 በቀን 02/11/2011 ዓ.ም በአመልካች ላይ ያስተላለፈው የቅጣት ውሳኔ፤ ይህንኑ የቅጣት ውሳኔ በማጽናት የሰሜን ምዕራብ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 05844 በቀን 26/11/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ፤ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ 118545 በቀን 18/02/2012 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ በወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 195/2/ለ/2 መሠረት ተሻሽሏል።
2. ከላይ በፍርድ ሐተታው ላይ በተገለጸው ምክንያት በአመልካች ላይ ተላልፎ የነበረውን የቅጣት ውሳኔ በማሻሻል በአራት ዓመት ከስድስት ወር ጽኑ እሥራት እንዲቀጣ በማለት ወስነናል።

ትዕዛዝ

- የሚመለከተው ማረሚያ ቤት በተሻሻለው የቅጣት ውሳኔ መሠረት እንዲያስፈጽም የዚህ ውሳኔ ግልባጭ ይተላለፍለት።
- መዝገቡ ውሳኔ ስላገኘ ተዘግቷል። ይመለስ

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሰ/ጥ

የሰ/መ/ቁጥር 181206

መስከረም 27 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሣዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- አቶ ሐይለ(አብይ) ሲሳይ

ተጠሪ፡- የኦሮሚያ ጠቅላይ አቃቤ ህግ

መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ሲሆን በዚህ አግባብ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

የሰበር አቤቱታው ሊቀርብ የቻለው አመልካች ህምሌ 11 ቀን 2011 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት የሰበር አቤቱታ የስር ፍ/ቤቶች የመግደል ሙከራ ሳልፈፀም እንደፈፀምኩ ተደርጎ የተሰጠው የጥፋተኝነትና የቅጣት ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባል በማለት አቤቱታ በማቅረባቸው ነው፡፡

አመልካች በስር የፊንጮኔ ዙሪያ የኦሮሚያ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተከላኝ የነበሩ ሲሆን ተጠሪ በአመልካች ላይ ባቀረቡት ክስም ተከላኝ የወንጀል ህግ አንቀፅ 27(1) እና 540 በመተላለፍ ሰው ለመግደል አስቦ በሰንዳፋ በኬ 02 ቀበሌ ውስጥ አለማየሁ ሙላቱ የተባለውን የግል ተበዳይ በሽጉጥ ተኩሶበት ሆዱ ላይ በመምታት ጉዳት አድርሶበት ህክምና በማግኘቱ ምክንያት ህይወቱ ሊተርፍ ችሏል በዚህም የመግደል ሙከራ ወንጀል ፈፀሟል በማለት ከሷል፡፡

አመልካች ድርጊቱን አልፈዋልም በማለት ስለተከራከሩ የአቃቤ ህግ ምስክሮች ቀርበው የተሰሙ ሲሆን 1ኛ ምስክር አመልካች ወደ ሱቃቸው መጥተው ሲጋራ እንዲሸጡላቸው አዘዋቸው ዞር ሲሉ ሽጉጥ ያልያዙ ቢሆንም ሲጋራውን ይዘው ዞር ሲሉ የተኩስ ድምፅ የሰሙ መሆኑን ሆዳቸውን በግራ በኩል ተመትተው ሲወድቁ አመልካች መታሁክ ብለው ጥለዋቸው የሄዱ መሆኑን ያስረዱ ሲሆን 2ኛ ምስክርም ድምጽ ሰምተው ጎሚስታ ቤታቸው ፊት ለፊት ስላለ የጎማ ድምፅ መስሏቸው

ሲወጡ አመልካች ሲሮጡ የተመለከቱ መሆኑን የግል ተበዳይ ውጪ ወጥተው የነበሩ ቢሆንም መሮጥ ያልቻሉ መሆኑን ምን ሆንክ ሲሉት አመልካች በሽጉጥ መታኝ ብለው የሆዳቸውን ግራ ጎን አሳይተዋቸው መቆም አቅቷቸው የወደቁ መሆኑን ስላስረዱ አመልካች እንዲከላከሉ ብይን ተሰጥቷል።

አመልካች በሰጡት የተከሳሽነት ቃልም ከግል ተበዳይ ጋር ፀብ የሌላቸው መሆኑን በተለመደ ሁኔታ ወደ ሱቃቸው በመሄድ ሲጋራ፣ውሃ የመሳሰሉትን ገዝተው የሚያልፉና የግል ተበዳይም የሚሸጁቸው መሆኑን በእለቱም በተመሳሳይ ሊገዙ ሄደው ሽጉጣቸው በካቦርት የውጭ ኪሳቸው ስለነበረ አውጥተው ወደ ግራ ጎናቸው ሊያዛውሩ ሲሉ መሳርያው ባርቆባቸው የግል ተበዳይን የመታ መሆኑን ተመታህ ብለው ሆዱን ይዘውልት የነበሩ ቢሆንም ቤተሰቦቹ ስለነበሩ ይገሉኛል ብለው በመፍራት ሸሽተው የሄዱ መሆኑን አስረድተዋል።

የአመልካች ምስክርም በእለቱ ውሃ ለመግዛት ሄደው ከአመልካች ጎን ቆመው የነበረ መሆኑን አመልካች ሽጉጡን ከካፖርቱ ቀኝ ኪስ ወደ ግራ ኪስ ለማዛወር ሲል መሳርያው ተተኩሶ ጥይቱ በኮንቴነር ውስጥ አልፎ የግል ተበዳይን የመታው መሆኑን በዚህ ጊዜ አመልካች” መታሁክ ” ያሉ መሆኑን ነገር ግን ወደ ውስጥ ገብተው የግል ተበዳይን ያልያዙ መሆኑን አመልካች የግል ተበዳይን አስበውበት ያልመቱ መሆኑን አስረድተዋል።

ከዚህ በኋላ ፍርድ ቤቱ በሰጠው ውሳኔም አቃቤ ህግ በምስክሩ አመልካች የግል ተበዳይን በሽጉጥ ሆዳቸውን የመቱ መሆኑን ያስረዳ መሆኑን የህክምና ማስረጃውም የግል ተበዳይ በተተኮሰባቸው ጥይት በደረሰባቸው ጉዳት ትንሹ አንጀት የተለያየ ቦታ ተበሳሰቶ ፣ትልቁ አንጀት የላይኛው ክፍል ትንሹን አንጀት ሸፍኖ የሚገኘው በሆዱና በጉበት ሽፋን ላይ ሰንበር መኖሩን የሚገልፅ ሆኖ ነገር ግን አመልካችና የመከላከያ ምስክራቸው ያስመዘገቡት ሽጉጡን ያዛውሩበትን ቦታ እና ከድርጊቱ በኋላ አመልካች የግል ተበዳይን መያዝ አለመያዛቸውን አስመልክቶ እርስ በእርሱ የሚጋጭ የምስክርነት ቃል ስለሰጡ አመልካች በቀረበባቸው ክስ ጥፋተኛ ናቸው በማለት የጥፋተኝነት ውሳኔ ሰጥቶ በስድስት አመት እስራት እንዲቀጡ ወስኗል።አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር ተሰኝተው ይግባኛቸውን ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ያቀረቡ ቢሆንም ተጠሪን መጥራት ሳያስፈልገው ይግባኙን የሰረዘው ሲሆን የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎትም በስር ፍርድ ቤት የተፈፀመ መሰረታዊ የህግ ስህተት የለም በማለት የሰበር አቤቱታውን ውድቅ አድርጎታል።

አመልካች ባቀረቡት የሰበር አቤቱታም ከግል ተበዳይ ጋር ከትውውቅ የዘለለ ፀብ ወይም ጥላቻ ሳይኖረኝ ምስክሮቼም በክሱ አግባብ ሳያስረዱ የግል ተበዳይን ልገድል የምሞክርበት ምክንያት ሳይኖር አቃቤ ህግ የወ/ሀ/ቁ.540ን ጠቅሶ ከፈፀምኩት ድርጊት ጋር የማይመሳሰል ክስ ማቅረብ አላግባብ ነው፤እንደ ድርጊቱ እና እንደ ማስረጃው ቅርበት በእንዝላልነት ወይም በግዴላሽነት

ጥፋተኛ ተብዬ ልቀጣ ሲገባ በመግደል ሙከራ መቀጣቴ የወንጀል ህጉን አላማ የሳተ ነው፤ የአመልካች ሽጉጥ ወንጀል የተፈፀመበት ስለሆነ ለመንግስት ገቢ ይሁን ተብሎ የታዘዘውም አግባብ ባለመሆኑ የስር ፍርድ ቤት ውሳኔ ተሸሮ በእንዝላልነት ወይም በግዴላሽነት የጥፋተኝነትና የቅጣት ውሳኔ ይሰጥልኝ እንዲሁም ሽጉጡ ለመንግስት ገቢ እንዲሆን የተሠጠው ትዕዛዝ ተነስቶ ሽጉጤ እንዲሰጠኝ ይወሰንልኝ በማለት አመልክተዋል።

በአመልካች ላይ የተሰጠውን የጥፋተኝነትና የቅጣት ውሳኔ ከድርጊቱ አፈፃፀምና ከወንጀል ህግ አንቀፅ 23(2) አንፃር ለማጣራት የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል ከተባለ በኋላ ተጠሪ በሰጠው መልስም የአቃቤ ህግ የሰውና የሰነድ ማስረጃ የግል ተበዳይ ሆዱ ላይ ተመትቶ ጉዳት የደረሰበት በአመልካች ሽጉጥ መሆኑን ያረጋገጡ በመሆናቸውና ይህ ፍሬ ነገር በአመልካች ያልተካደ በመሆኑ በአመልካች ላይ የተሰጠው የጥፋተኝነትና የቅጣት ውሳኔ በዚህ አግባብ የተሰጠ በመሆኑ ሊፀና ይገባል፤ አመልካች ሽጉጡን አቀባብሎት ከቦታ ቦታ ሲዘዋወር እንደነበረ በአመልካች ያልተካደ ፍሬ ጉዳይ በመሆኑ የተቀባበለ ሽጉጥ ጉዳት ቢያደርስ ውጤቱን እቀበለዋለሁ በማለት ሲንቀሳቀስ ወንጀሉ በግል ተበዳይ ላይ ስለተፈፀመ የወንጀል ህጉ አንቀፅ 58(2)(ለ) በዚህ አይነት የሚፈፀም የወንጀል ድርጊት ሆነ ተብሎ እንደተፈፀመ የሚደነግግ በመሆኑ የመከላከያ ምስክሩም ወንጀሉ በእንዝላልነት መፈፀሙን በማስረዳት የአቃቤ ህግን ማስረጃ ያላስተባበሉ በመሆኑ ወንጀሉ የተፈፀመበት ሽጉጥ ይመለስልኝ ማለቱ አግባብነት የሌለው በመሆኑ መሰረታዊ የህግ ስህተት ያልተፈፀመበት የስር ፍርድ ቤት ውሳኔ ሊፀና ይገባል በማለት ተከራክሯል።

አመልካች የመልስ መልሳቸውን በማቅረብ ክርክራቸውን አጠናክረዋል።

በአጠቃላይ የግራ ቀኝ ክርክር ከላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም የሰበር ክርክሩን ያስቀርባል ከተባለበት ነጥብ፣ ከተገቢው ህግና፣ ከስር ፍርድ ቤት ክርክር አንፃር እንደሚከተለው መርምረንዋል። አንድ የወንጀል ድርጊት ተፈፀመ የሚባለው ህጋዊ ፣ ግዙፋዊ እና ሞራላዊ ፍሬ ነገሮች በአንድነት ተሟልተው ሲገኙ መሆኑ በወ/ሀ/አንቀፅ 23(2) የተመለከተ በመሆኑና አሁን በያዘነው ጉዳይ ተጠሪ ክሱን ያቀረበው የወ/ሀ/አ.540ን ተላልፈው የመግደል ሙከራ ወንጀል መፈፀማቸውን መሰረት በማድረግ በመሆኑ ከአመልካች በተተኮሰ ጥይት የግል ተበዳይ በግራ ጎን ሆዳቸው ላይ መመታታቸውን ግራ ቀኝ የተማመኑበት ነጥብ በመሆኑ ይህም የህጉ መሰረታዊ ነጥብ ማለትም ግዙፋዊ ፍሬ ነገር የተሟላ መሆኑን የሚያሳይ በመሆኑ በአመልካች ላይ በአንቀፅ 27(1) እና 540 መሰረት የጥፋተኝነት ውሳኔ ሊሰጥ የሚችለው አመልካች ድርጊቱን አስበው የፈፀሙ መሆናቸው በአቃቤ ህግ ማስረጃ ሲረጋገጥ ሊሆን ይገባል።

የስር ፍርድ ቤት በአመልካች ላይ ከላይ በተመለከተው ድንጋጌ መሰረት የጥፋተኝነት ውሳኔ የሰጠ ቢሆንም አመልካች የወንጀል ሙከራ ድርጊቱን የፈፀሙት አስበው መሆኑን ያረጋገጠበትን የህግ

አግባብ በውሳኔው ላይ አላመለከተም፡፡ተጠሪ ለሰበር አቤቱታው ምላሽ ሲሰጥ የተቀባበለ ሽጉጥ ይዘው መንቀሳቀሳቸው የተቀባበለው ሽጉጥ ጉዳት ቢያደርስ ውጤቱን ተቀብለው መንቀሳቀሳቸውን ስለሚያሳይ የሃሳብ ክፍሉ በወ/ሀ/አ.58(2) አግባብ የተሟላ መሆኑን ገልፀው ተከራክረዋል፡፡

በመሰረቱ አንድ የወንጀል ድርጊት ቀጥተኛ ባልሆነ አውቆ አጥፊነት ተፈፀመ የሚባለው ድርጊቱ ህገ ወጥና የሚያስቀጣ ውጤት ሊያስከትል እንደሚችል እያወቀ የሆነው ይሁን ብሎ ውጤቱን በመቀበል ድርጊቱን ያከናወነ መሆኑ ሲረጋገጥ ለመሆኑ በወ/ሀ/አ.58(1)(ለ) ተመልክቷል፡፡አሁን በያዝነው ጉዳይ አቃቤ ህግ በመልሱ ላይ አመልካች ሽጉጡ መቀባበሉን የሚያውቁ መሆኑን ገልጾ የተከራከረ ቢሆንም የአመልካች ሽጉጥ ተቀባብሎ የተቀመጠው አመልካች መቀባበሉን አውቀው ይሁን በእንዝላልነት አቀባብለው በመርሳታቸው መሆኑን ለይቶ ሊያስረዳ የሚገባ ቢሆንም ይህንን ስለማድረግ የስር ፍርድ ቤት መዝገብ አያሳይም፡፡

ሽጉጡን ከአንድ ጎናቸው ወደ ሌላው ሲያዛውሩ ሽጉጡ የተቀባበለ መሆኑን ያውቁ የነበረ መሆኑንም አላስረዳም፡፡አመልካች ሽጉጡ መቀባበሉን እያወቁ እንዳይቀባበል በማድረግ ሊያዘዋውሩ ሲገባ ተቀባብሎ እያለ በጥንቃቄ ቢዘዋወር ጉዳት አያስከትልም ቢያስከትለም የመጣው ይምጣ በማለት ውጤቱን በመቀበል ሽጉጡን ሲያንቀሳቅሱ በግል ተበዳይ ላይ ጉዳቱን ያደረሱ መሆኑን አቃቤ ህግ ባላስረዳበት ወይም ወደዚህ አይነት መደምደሚያ የሚወስድ የምስክርነት ቃል ባልተሰጠበት ከመነሻውም አመልካች ወደ ግል ተበዳይ ሱቅ ሲሄዱ የተቀባበለ ሽጉጥ የታጠቁ መሆኑን ያውቁ የነበረ መሆኑን ባላስረዳበት ድርጊቱን ቀጥተኛ ባልሆነ አውቆ አጥፊነት እንደተፈፀመ ተደርጎ በአመልካች ላይ በወ/ሀ/አ.27(1) እና 540 መሰረት የጥፋተኝነት ውሳኔ መሰጠቱ የወንጀል ህግ አንቀፅ 23(2) እና 58(1)(ለ) ን መሰረት ያላደረገ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው ብለናል፡፡

ከዚህ ይልቅ አመልካች ሽጉጡን ከአንድ ጎናቸው ወደ ሌላው ሲያዛውሩ መቀባበል አለመቀባበሉን በማረጋገጥ ሊያዘዋውሩ ሲገባ ይህንን ሳያደርጉ ሽጉጡን ሲያንቀሳቅሱ በግል ተበዳይ ላይ ጉዳቱን ማድረሳቸው ጉዳት ያደረሰውን ድርጊት አስመልክቶ ምንም ጥንቃቄ ወይም በቂ ጥንቃቄ አለማድረጋቸው አመልካች ድርጊቱን በቸልተኝነት የፈፀሙ መሆኑን ያሳያል፡፡

አመልካች የግል ተበዳይን በሽጉጥ የመቱት በቸልተኝነት ከሆነ ደግሞ የአመልካች ድርጊት ሞትን ያላስከተለ በሙከራ ደረጃ የቀረ በመሆኑ የግራ ቀኙ ክርክር ከወ/ሀ/አንቀፅ 27(1) ሊታይና ሊመረመር ይገባል፡፡በቸልተኝነት የሚፈፀሙ ድርጊቶች እንደ ሙከራ ሊቆጠሩ ይችላሉ የሚል አስተያየት ቢኖርም አንድን የወንጀል ድርጊት ሙከራ ነው ለማለት ድርጊቱ በአውቀትና በፍላጎት የተፈፀመ መሆኑን ማረጋገጥ መሰረታዊ መስፈርት መሆኑ በተለያዩ ሀገራት ህጎች ውስጥ መካተቱ

በቸልተኝነት የሚፈፀሙ ድርጊቶችን እንደ ሙከራ መቁጠሩ በአሁኑ ጊዜ ብዙም ተቀባይነት የሌለው መሆኑን ያሳያል ።

የወንጀል ህጋችንም በአንቀፅ 27(1) “ማንም ሰው አስቦ...” የሚለውን ሃረግ በማካተት መቀረፁ ድርጊቱ በአውቆ አጥፊነት የተጀመረ መሆኑ መረጋገጡ መሰረታዊ መስፈርት መሆኑን የሚያሳይ በመሆኑ አመልካች የተከሰሱበት ድርጊት በቸልተኝነት የተፈፀመ የሙከራ ድርጊት መሆኑ ከላይ በተመለከተው አግባብ የተረጋገጠ ሆኖ እያለ የስር የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በአመልካች ላይ የጥፋተኝነትና የቅጣት ውሳኔ መስጠቱ እና በየደረጃው ያሉ ፍርድ ቤቶች ይህንን መሰረታዊ የህግ ስህተት ሊያርሙ ሲገባ ሳያርሙ መቅረታቸው አግባብ ባለመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶችን ውሳኔ በመሻር አመልካች ከቀረበባቸው የመግደል ሙከራ የወንጀል ክስ በነፃ ሊሰናበቱ ይገባል በማለት ፍርድ ሰጥተናል።

የስር ፍርድ ቤት አመልካች የወንጀል ሙከራ ድርጊቱን የፈፀሙበትን ሽጉጥ እንዲወረስ የወሰነበትን የህግ አግባብ በውሳኔው ላይ ያላመለከተ በመሆኑና ተጠሪም የወንጀል ሙከራ ድርጊቱ የተፈፀመበት መሳርያ የሚወረስበትን አሳማኝና ህጋዊ ምክንያት ያላቀረበ በመሆኑ የሚከተለው ውሳኔ በአብላጫ ድምፅ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1.በፊንጫኔ ዙርያ የኦሮሚያ ልዩ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ.18862 ግንቦት 06 እና 08 ቀን 2011 ዓም ተሰጥቶ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁ.315181 በ04/10/2011 ዓም በተሰጠ ትዕዛዝ እና በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ.311856 በ28/10/2011 ዓም በተሰጠ ትዕዛዝ የፀናው የጥፋተኝነትና የቅጣት እንዲሁም የሽጉጥ ውርስ ትዕዛዝ በወ/መ/ስ/ስ/ህ/ቁ.195 (2)(ለ)(1) መሰረት ተሸሯል።

2.አመልካች ከቀረበባቸው ክስ በነፃ የተሰናበቱ ስለሆነ ከእስር ሊለቀቁ ይገባል ብለናል።ለማረሚያ ቤቱ የመፈቻ ትዕዛዝ ይፃፍ።

3.መለያ ቁጥሩ EP1291212 የሆነው የቱርክ ሽጉጥ ለአመልካች እንዲመለስላቸው በአብላጫ ድምፅ ታዟል።መዝገቡ ተዘግቷል።

የሰ.መ.ቁ.209051

ጥር 27/2014 ዓ.ም

ዳኞች፡- እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- ዳኝ ደጀኔ

ተጠሪ፡- በደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ ህዝቦች ክልላዊ መንግስት የሸካ ዞን ዐቃቤ ህግ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ የወንጀል ክርክርን የሚመለከት ሲሆን የተጀመረውም የአሁን ተጠሪ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. የወንጀል ህግ አንቀፅ 671(2) ድንጋጌን ጠቅሶ በአሁን አመልካች ላይ በቀድሞ የደቡብ ብሔሮች ብሔረሰቦች እና ህዝቦች ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ሸካ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ባቀረበው የወንጀል ክስ ነው፡፡ የክሱም ይዘት አመልካች የተጠቀሰውን የወንጀል ህጉን ድንጋጌ በመተላለፍ በሸካ ዞን በየኪ ወረዳና ቴፒ ከተማ ውስጥ ከነሐሴ ወር 2010 ዓ.ም ጀምሮ በቡድን በመደራጀትና ህገ ወጥ የጦር መሣሪያ በመያዝ በጫካ ውስጥ በመደበኛ በሰው ግድያ፣ በዘረፋና ጥይት በመተኮስ የዜጎችን ሰላም በማወክ ላይ ከተሰማሩት 1ኛ/አይሳነው ሲሳይ፣ 2ኛ/ ኡመር ሰይድ፣ 3ኛ/ አላዲ ኤሊያስ፣ 4ኛ/ ጮቤ/መ-ክታር ከድር/፣ 5ኛ/ አቢቲ/ዳግም ታደሰ/ ከሚባሉት የወንበዴ ቡድኖች ጋር በመሆን በክሱ የተጠቀሰውን የወንጀል ድርጊት ሲፈፅም ከቆየ በኋላ ታህሳስ 21/2013 ዓ.ም በግምት ከቀኑ 9:00 ሰዓት በሚሆንበት ጊዜ የመንግስት የፀጥታ ኃይል በሰላም በር ቀበሌ ልዩ ስፍራው ታችኛው አዋሽ ተብሎ በሚጠራው ስፍራ የአሰሳ ሥራ እያደረጉ ባሉበት የአሁን አመልካች እና ለጊዜው ያልተያዙት ከላይ በስም የተዘረዘሩት ሽፍቶች ተሰባስበው ጫት እየቃሙ ባሉበት የፀጥታ ኃይሎች በስፍራው ሲደርሱ በፀጥታ ኃይሎቹ ላይ ጥይት በመተኮስ ሁለት የፀጥታ ኃይሎች ላይ ጉዳት ካደረሱ በኋላ ሁለት ሞባይሎችን ጥለው ወደተለያዩ አቅጣጫዎች ሩጠው ያመለጡ ሲሆን የአሁን አመልካች በዚያው አካባቢ በሚገኝ የግለሰብ ቤት ተደብቆ በነጋታው

በፀጥታ ኃይሎች በአካባቢው ላይ በተደረገ ፍተሻ የተያዘ በመሆኑ በፈፀመው የውንብድና ወንጀል ተከሷል የሚል ነው።

አመልካች ክሱን ሳይቃወም ወንጀሉን ፈፅሞ ያለሁ፤ ጥፋተኛም ነኝ ብሏል። ዝርዝር ቃሉን ሲያስመዘግብም ከጥር ወር 2012 ዓ.ም ጀምሮ ስማቸው በክሱ ዝርዝር ውስጥ “የወንበዴ ቡድን” ተብሎ ከተጠቀሱት ግለሰቦች ጋር የቡድኑ አባል ሆኖ አብሮ መኖር የጀመረ መሆኑን፤ ግለሰቦቹ እሱን ወደ ከተማ የማያስወጡት መሆኑን፤ በራሳቸው ግን ተባዳድነው ማታ ማታ ወደ ቴፒ ከተማ በመሄድ ጥይት ተኩሰው የሚመለሱ መሆኑን፤ በተጨማሪም ከሃብታሞች ገንዘብ በመጠየቅ የሚቀበሉ መሆኑን፤ መኪናም እያስቆሙ ከአንድ ኤፍ ኤስ አር ላይ ብር 1000፤ አይሱዙ ከሆነ ደግሞ ብር 500 ተመን አውጥተው የሚቀበሉ መሆኑን፤ ከዚያን በፊት ጮሌ/ሙክታር አባድር/የተባለው የሚቀበለውን ገንዘብ በጋራ ሲጠቀም የነበረ ቢሆንም አሁን ላይ እየተጠቀመ እንዳልሆነ፤ ታህሳስ 21/2013 ዓ.ም ከእነዚህ ግለሰቦች ጋር ሆነው በክሱ ዝርዝር በተጠቀሰው ቦታ ከቀኑ 7:00 ሰዓት አካባቢ ቡና ዛፍ ስር ተቀምጠው ጫት በመቃም ላይ እንዳሉ የፀጥታ ኃይሎች ሲመጡባቸው አመር ሰይድ እና አይሳነው ሲሳይ የተባሉት በፀጥታ ኃይሎቹ ላይ ተኩስ ከፍተኛቸው ከእነአላሺንኩቭ መሳሪያቸው ሲያመልጡ እርሱም ሮጦ አምልጦ በነጋታው የተያዘ መሆኑን፤ የግለሰቦቹ ስራ ህገ ወጥ መሆኑን እያወቀ የሽፍታ አባል በመሆን ከእነርሱ ጋር ማበሩ ጥፋት መሆኑን መናገሩን ያሳያል።

ክሱ የቀረበለት ፍርድ ቤትም አመልካች ድርጊቱን እና ጥፋተኝነቱን ሙሉ በሙሉ አምኗል በሚል በወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 134 መሰረት ክስ በቀረበበት አንቀጽ ስር ጥፋተኛ በማለት በ21 ዓመት ፅኑ እስራት እንዲቀጣ ወስኗል። ይኸው ውሳኔ እስከ ክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ድረስ ፀንቷል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው። አመልካች ግንቦት 16/2013 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያለውን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሶ በዚህ ችሎት እንዲታረምለት ጠይቋል። ፍሬ ቃሉም አመልካች በዝርዝር የእምነት ክህደት ቃሉ በክሱ የተገለፀውን ወንጀል ስለመፈፀሙ ሳይሆን ያልተያዙ ሌሎች ግለሰቦችን በመላክና በመርዳት መሳተፉን እንጂ በውንብድና ወንጀል ስለመሳተፉ ቃሉን ያልሰጠ በመሆኑ ቃሉ በክህደት መመዝገብ ሲገባው ክሱን ሙሉ በሙሉ አምኗል በማለት የዐቃቤ ህግ ምስክሮች ሳይሰሙ ጥፋተኛ መባሉ አግባብ አለመሆኑን፤ በድርጊቱም ተባዳይ ነኝ የሚል አካል ቀርቦ ባልተሰማበት ጥፋተኛ ተብሎ መቀጣቱ አግባብ አለመሆኑን ጠቅሶ ውሳኔው እንዲሻር የሚጠይቅ ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ አመልካች የውንብድና ወንጀል መፈፀሙን አምኗል በሚል የግራ ቀኝ ማስረጃ ሳይሰማ በወንጀል ህግ አንቀፅ 671(2) ስር ጥፋተኛ ተብሎ በ21 ዓመት ጽኑ

እስራት እንዲቀጣ የተወሰነበት አግባብ ከወንጀል ህግ አንቀፅ 24 እና ከመሰረታዊ የክርክር አመራርና ማስረጃ ምዘና መርሆዎች አንጻር በዚህ ችሎት እንዲጣራ በመታዘዙ ግራ ቀኙ በፅሁፍ እንዲከራከሩ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት በአጭሩ ይህንን ሲመስል ችሎቱም የግራ ቀኙን ክርክር ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ማስቀረቢያ ነጥብ አኳያ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

ከክርክሩ አመጣጥ በግልፅ መገንዘብ እንደሚቻለው የስር ፍርድ ቤት የጥፋተኝነት ውሳኔ የሰጠው የአሁን አመልካችን የእምነት ቃል መሰረት አድርጎ ነው። በእርግጥ በወንጀል የተከሰሰ ሰው በክሱ ማመልከቻው ላይ የተዘረዘረውን ወንጀል ለመስራቱ በሙሉ ያመነ እንደሆነ ይኸው በመዝገብ ላይ ከተጻፈ በኋላ በተከሰሹ ላይ የጥፋተኝነት ውሳኔ ሊሰጥ የሚችል ስለመሆኑ የወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 134(1) ይደነግጋል። በዚህ መልኩ ውሳኔ ለመስጠት በቅድሚያ ተከሳሹ ቃሉን በዝርዝር ሊሰጥ የሚገባ መሆኑን፣ በዝርዝር የተሰጠው ቃል ተከሳሹ ከተከሰሰበት ወንጀል ዝርዝር ጋር አንድ ሊሆን እንደሚገባ እና ዝርዝር ቃሉ ተከሳሹ ወንጀሉን ለመፈፀሙ የማያጠራጥር እና ቃሉም ሙሉ እምነት የሚጣልበት ሊሆን እንደሚገባው ከድንጋጌው ይዘት መገንዘብ ይቻላል።

በተከሳሽ ቃል መሰረት የጥፋተኝነት ውሳኔ ለመስጠት እንዲህ አይነት ጥብቅ መመዘኛ ያስፈልገበት መሰረታዊ ዓላማ ማንኛውም ተከሳሽ በራሱ ላይ ማስረጃ ያለመሆን ህገ መንግስታዊ መብት ያለው በመሆኑና በወንጀል የተከሰሰን ሰው አጥፊነት በተገቢው የማስረዳት ደረጃ የማስረዳት ግዴታ የዐቃቤ ህግ በመሆኑ እንደሆነ በኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ህገ መንግስት አንቀፅ 20 ስር በወንጀል ለተከሰሱ ሰዎች ከተደረገው ጥበቃ፣ ከወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 134 እና 141 ድንጋጌዎች አጠቃላይ ይዘት እና መንፈስ መረዳት ይቻላል። ለዚህም አንዱ ማሳያ ሊሆን የሚችለው ተከሳሹ የቀረበበትን የወንጀል ክስ በዝርዝር ያመነ ቢሆንም እንኳን ፍርድ ቤቱ አስፈላጊ ሆኖ ሲያገኘው ዐቃቤ ህግ ለክሱ የሚደግፈውን ማስረጃ እንዲያቀርብ እና እንደ ነገሩ ሁኔታ ተከሳሹም የመከላከያ ማስረጃ እንዲያቀርብ ሊታዘዝ የሚችል ስለመሆኑ በወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 134(2) ስር መደንገጉ ነው።

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች የተከሰሰው ከሌሎች የጦር መሳሪያ ይዘው ጫካ በመግባት በሰው ግድያ፣ ዘረፋ እና ጥይት በመተኮስ የህብረተሰቡን ሰላምና ፀጥታ በማወክ ላይ የተሰማሩት የሽፍታ ቡድን አባል በመሆን ከባድ የወንብድና ወንጀል ፈፀሟል በሚል ነው። አመልካች በሰጠው ዝርዝር የተከሳሽነት ቃል ሽፍታ ተብለው ከተጠቀሱት ግለሰቦች ጋር አባል መሆኑን ከመግለፁ ውጭ በክሱ ዝርዝር ውስጥ በተገለፀው አግባብ በሰው ግድያ፣ ዘረፋ እና ጥይት በመተኮስ በህብረተሰቡ ሰላም እና ፀጥታ ስለማደፍረሱ በግልፅ የሰጠው ቃል የለም። እንዲያውም ሌሎች የአመልካች አባሎች

ናቸው የተባሉት ማታ ማታ ወደከተማ እየወጡ ተሽከርካሪዎችን በማስቆም አስገድደው ገንዘብ ሲቀበሉ እና ሌሎች ድርጊቶችን ሲፈፀሙ ለእርሱ ግን ወደከተማ መውጣት የተከለከለ መሆኑን ገልፀዋል።

እንግዲህ ውንብድና፣ ዘረፋ እና ሽፍታነት የሚሉት ቃላት በተለምዶ በህብረተሰቡ ዘንድ አንዱ ሌላውን ለመግለፅ ተፈራርቆ አግልግሎት ላይ የሚውል ቢሆንም ቴክኒካዊ ልዩነት በመካከላቸው ያለ ስለመሆኑ መገንዘብ ያስፈልጋል። ውንብድና እና ዘረፋ በወንጀል ህጉም ቢሆን ከሞላ ጎደል ትርጉም የተሰጣቸው እና በራሳቸው በተናጠል የወንጀል ኃላፊነትን የሚያስከትሉ ስለመሆኑ ከወንጀል ህጉ አንቀፅ 670 እና 672 ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል። የውንብድና ወንጀል ማለት ተገቢ ያልሆነ ብልፅግናን ለራስ አልያም ለሌላ ሰው ለማስገኘት በማሰብ የሌላ ሰው የሆነውን ተንቀሳቃሽ ንብረት በኃይል ተግባር ወይም፣ ከባድ የሆነ ማንገላታት፣ ወይም ከባድ ዛቻን በመጠቀም ወይም ማናቸውንም ሌላ ዘዴን በመጠቀም ተበዳዩን እንዳይከላከል በማድረግ ንብረቱን በኃይል መውሰድ ማለት እንደሆነ የወንጀል ህግ አንቀፅ 670 ድንጋጌ ያስገነዝባል። የዘረፋ ወንጀል ማለት ደግሞ በተፈጥሮ፣ በሰው ሰራሽ አልያም በማናቸውም ምክንያት በተፈጠረ አለመረጋጋት ወይም አደጋ ውስጥ የሌላ ሰው የሆነን ንብረት መስረቅ ማለት እንደሆነ ከወንጀል ህግ አንቀፅ 672 ድንጋጌ መገንዘብ ይቻላል።

በሌላ በኩል በወንጀል ህጉ ስለ ሽፍታነት በተወሰነ መልኩ የተገለፀው በአንቀፅ 240 ስር ነው። ከዚህ ድንጋጌ ይዘት መገንዘብ እንደሚቻለው ሽፍታነት በዋናነት የጦር መሳሪያ በመያዝ በህግ በተቋቋመ መንግስት ላይ ታስቦ ከሚደረጉ አመቻች ውስጥ አንዱ ነው። የጦር መሳሪያ ይዞ ማመፅ በራሱ ወንበዴ ወይም ዘራፊ የሚያስብል አይደለም። ድርጊቱ ውንብድና ወይም ዘረፋ የሚሆነው በአመፀ ሂደት ውስጥ በኃይል ተግባር የሌላውን ሰው/አካል/ ንብረት መውሰድ ወይም መዝረፍ ሲረጋገጥ ነው። እናም የአንድ ተከላካሽ የወንጀል ድርጊት “ውንብድና ነው” ወይም “ዘረፋ ነው” ወይም “ሽፍታነት ነው” ለማለት ከመነሻው አጠቃላይ የተፈፀመው ድርጊት እና የተከላከሉ ተሳትፎ በተገቢው መንገድ ተለይቶ ሊታወቅ እና ሊረጋገጥ ይገባል።

አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች ለቀረበበት ክስ በሰጠው የተከላከሉት ቃል/የእምነት ክህደት ቃል/ “የሽፍታ ቡድን” ተብሎ በክሱ ዝርዝር ውስጥ ስማቸው ከተገለፁት ሰዎች ጋር አባል በመሆን ጫካ ከመግባቱ ውጭ በቀረበው ክስ አግባብ በውንብድና ስራው ላይ የተሰማራ ስለመሆኑ የገለፀው ነገር የለም። የሽፍታ ቡድን የተባሉት ሰዎችም በቁጥር በርከት ያሉ ከመሆናቸው በዘለለ በእርግጥም “የወንበዴ ቡድን” በሚያሰኝ አኳኋን የቡድን አደረጃጀት የነበራቸው እና የውንብድና ስራ ላይ ተሰማርተው የነበረ ስለመሆኑም የሚታወቅ ነገር የለም። በእርግጥ የተጠቀሱት ግለሰቦች በጦር መሳሪያ የታገዘ የውንብድና ስራ ላይ ተሰማርተው የነበረ ስለመሆኑ አመልካች በዝርዝር

የተከላኸነት ቃሉ ውስጥ ገልጿል። ሆኖም በወንጀል የተከሰሰ ሰው የሚሰጠው ቃል ውጤት የሚኖረው የራሱን ጉዳይ በተመለከተ ብቻ በመሆኑ በአመልካች ቃል መነሻነት ብቻ በዚያ ደረጃ ድምዳሜ ላይ ለመድረስ የሚያስችል የህግ አግባብ የለም።

ሲጠቃለል አመልካች የሰጠው ዝርዝር የተከላኸነት ቃል ከተከሰሰበት ወንጀል ዝርዝር ጋር አንድ ባለመሆኑ አመልካቹ ወንጀሉን ለመፈፀሙ በማያጠራጥር እና ሙሉ እምነት በሚጣልበት አኳኋን ድርጊቱን እና ጥፋተኝነቱን አምኗል የሚያሰኝ አይደለም። ይህ ከሆነ ደግሞ የአመልካቹ የወንጀል አጥፊነት ሊረጋገጥ የሚገባው ተጠሪ በሚያቀርበው ማስረጃ እንጂ አመልካች በሰጠው ቃል ባለመሆኑ የክልሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ክስ ሙሉ በሙሉ ታምኗል በሚል መነሻነት በአመልካች ላይ የሰጠው የጥፋተኝነት እና የቅጣት ውሳኔ ከህግ አግባብ ውጭ ነው። የክልሉ የበላይ ፍርድ ቤቶችም ይህንኑ ስህተት ማረም ሲገባቸው ውሳኔውን ማዕናታቸው በእርግጥም ሊነቀፍ የሚገባው መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ሆኖ ተገኝቷል። በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የደቡብ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦች እና ህዝቦች ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/09143 ላይ መጋቢት 28/2013 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ፤ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/08986 ላይ የካቲት 25/2013 ዓ.ም የተሰጠው ትዕዛዝ እንዲሁም የሸካ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/14782 ላይ የካቲት 02/2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው የጥፋተኝነት እና የቅጣት ውሳኔ በወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 195(2(ለ(2))) መሰረት ተሸረዋል።
2. የሸካ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በውሳኔ የዘጋውን መዝገብ በማንቀሳቀስ በቀረበው ክስ ላይ የዐቃቤ ህግ ማስረጃን በመስማት እና የግራ ቀኙን ክርክር በሥነ ሥርዓት ህጉ መሰረት በመመራት የመሰለውን እንዲወስን ጉዳዩ ይመለስለት።

ትዕዛዝ

1. አመልካች ከዋስትና መብት አንፃር የሚያነሳው ጥያቄ ካለ ክርክሩን ለሚሰማው ፍርድ ቤት ያቅርብ።
2. መዝገቡ ተዘግቷል። ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሰ.መ.ቁ.161448

ሐምሌ 29 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች:-መዓዛ አሸናፊ

ሰለሞን አረዳ

እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ክድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች:- የፌዴራል ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ

ተጠሪ:- የሺመቤት ጥላሁን

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ጉዳዩ የሚያዝበት በቂ ገንዘብ ሳይኖር ቼክ ማውጣት ወንጀልን የሚመለከት ነው። የሰበር አቤቱታው የቀረበው የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአሁን አመልካች የወንጀል ህጉ አንቀፅ 693(1) ተጠቅሶ በተጠሪ ላይ ባቀረበው ስድስት የወንጀል ክስ ላይ የግራ ቀኙ ክርክር እና ማስረጃ ከሰማ በኋላ በአራተኛ ክስ ውስጥ ከተጠቀሰው ቼክ ውጭ ሌሎቹ የተሰጡት በተጠሪ እና ተበዳይ ተብለው በተጠቀሱት ግለሰቦች መካከል በነበረው የንግድ ግንኙነት መነሻነት ለካፒታል መዋጮ መተማመኛነት እንጂ ለምንዛሪ አለመሆኑን አረጋግጫለሁ በማለት ክስ የቀረበበትን አንቀፅ ወደ አንቀፅ 693(2) በመቀየር የሰጠው ውሳኔ በይግባኝ ሰሚው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤትም ተቀባይነት ማግኘቱ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው በሚል ለማስለወጥ ነው።

የጉዳዩ አመጣጥ እንዲህ ነው። አመልካች በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በአሁን ተጠሪ ላይ የወንጀል ህጉን አንቀፅ 693(1) ድንጋጌን ጠቅሶ የሚያዘበት በቂ ገንዘብ ሳይኖራቸው ለተለያዩ አራት ሰዎች የተለያዩ የገንዘብ መጠን የተፃፈባቸውን በጠቅላላው ስድስት ቼኮችን ሰጥተዋል በሚል ስድስት የወንጀል ክስ አቅርቧል።

በዚህ ክስ ላይ መልስ እንዲሰጥ በታዘዘው መሰረት ተጠሪ ቀርበው ቼኮቹ ለተበዳዮች የተሰጡት ለሚያቋቁሙት የጠጠር ማምረቻ አክሲዮን ማህበር የአባላትን ድርሻ ለማረጋገጥ ለመተማመኛ

እንዲሆን እንጂ ለመመንዘር እንዳልሆነ በመግለጻቸው ፍርድ ቤቱ የተከሳሽነት ቃሉን በክህደት መዝገብ የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃ ሰምቷል። በመጨረሻም በአራተኛ ክስ ውስጥ ከተጠቀሰው ቼክ ውጭ ቀሪዎቹ ለካፒታል መዋጮ መተማመኛነት እንጂ ለምንዛሪ ያልተሰጡ መሆናቸውን በሰው እና በሰነድ ማስረጃ ማረጋገጡን ጠቅሶ ከአራተኛ ክስ ውጭ ያሉትን አምስቱን ክሶች በተመለከተ ክስ የቀረበበት አንቀፅ በወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 113(2) መሰረት ወደ አንቀፅ 693(2) በመለወጥ አራተኛ ክስን በተመለከለት ደግሞ ክስ በቀረበበት አንቀፅ ስር ጥፋተኛ በማለት ለአራተኛ ክስ የእስራት ቅጣትን፤ ለተቀሩት ደግሞ የገንዘብ መዋጮ ቅጣትን መርጦ በጠቅላላው በ1(አንድ) ዓመት ከ8(ስምንት) ወር ፅኑ እስራት እና ብር 3,500(ሶስት ሺህ አምስት መቶ) እንዲቀጡ ከወሰነ በኋላ የእስራት ቅጣቱን አፈፃፀም በሁለት ዓመት የፈተና ጊዜ እንዲቆይ አዟል።

በዚህ ውሳኔ ላይ በአሁን አመልካች አቤቱታ አቅራቢነት ጉዳዩ የቀረበለት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በወ/ይ/መ/ቁ/156522 ላይ ሚያዝያ 29/2010 ዓ.ም በዋለው ችሎት ተጠሪን መጥራት ሳያስፈልገው በወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 195(1) መሰረት አቤቱታው በአብላጫ ድምፅ ሰርዟል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔን በመቃወም ነው። አመልካች ሐምሌ 18/2010 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤት ውሳኔ ላይ ተፈፅሏል ያለውን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሶ በዚህ ችሎት እንዲታረምለት ጠይቋል። ፍሬ ቃሉም ክስ የቀረበበት የወንጀል ህግ አንቀፅ መሰረታዊ ዓላማ ቼክ አውጪው ቼክ ከማውጣቱ በፊት በባንክ ሂሳቡ ውስጥ በቂ ገንዘብ መኖሩን እንዲያረጋግጥ በማድረግ ለገንዘብ እንቅስቃሴ ጥበቃ ማድረግ ሆኖ እያለ ከድንጋጌው ዓላማ ውጭ በዋስትና የተሰጠ ነው ተብሎ ድርጊቱ ወደ ቸልተኝነት መቀየሩ ከህግ አግባብ ውጭ ነው፤ የተወሰነው ቅጣትም ከተፈፀመው የወንጀል ድርጊት ጋር የማይመጣጠን ከመሆኑም በላይ ተጠሪ ከግል ተበዳዮች ጋር ታርቀው ገንዘቡንም ባልከፈሉበት የእስራት ቅጣት ውሳኔውን አፈፃፀም መገደቡ አግባብ አይደለም የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ከተመረመረ በኋላ የግራ ቀኙ የንግድ ግንኙነት መሰረት ተደርጎ ክስ የቀረበበት አንቀፅ ወደ አንቀፅ 693(2) የተቀየረበት እና ቅጣቱም የተገደበበት የህግ አግባብ ለዚህ ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር በአጣሪ ችሎት በመታዘዙ ተጠሪ የፅሁፍ መልስ እንዲሰጡበት ተደርጓል።

በዚህ አግባብ ተጠሪ ጥር 03/2011 ዓ.ም በተፃፈ መልስ ክስ ከቀረበባቸው ስድስት ቼኮች ውስጥ በአራተኛ ክስ ውስጥ ከተጠቀሰው ቼክ ውጭ ቀሪዎቹ የተሰጡት ከተበዳዮች ጋር በጋራ ላቋቋምነው ከባንያ በተበዳዮቹ በኩል ለተደረገው የካፒታል መዋጮ ማረጋገጫነት እንጂ ለምንዛሪ አይደለም፤

ቼክን ጨምሮ የገንዘብ መጠየቂያ ሰነዶች በዋስትና ሊሰጡ የሚችሉ ስለመሆናቸው የፍ/ብ/ሀ/ቁጥር 2863 የሚደነግግ በመሆኑ ድርጊቱ ወንጀል አይደለም፤ ለንግድ ድርጅት ማቋቋሚያ ተብሎ የሚቀጣው መዋጮ የውል ግዴታን ከማቋቋም አልፎ የወንጀልም ሆነ ከውል ውጭ ኃላፊነትን የማያስከትል ስለመሆኑ በፍ/ብ/ሀ/ቁጥር 2037 ላይ ተመልክቷል፤ የስር ፍርድ ቤትም ቼኮቹ በንግድ ግንኙነት ውስጥ ለካፒታል መዋጮ እንጂ ለምንዛሪ አለመሰጠታቸውን አረጋግጦ የወሰነ በመሆኑ በውሳኔው ላይ የተፈፀመ መሰረታዊ የህግ ስህተት የለም፤ ቅጣቱም ቢሆን የወንጀል ህጉን እና የቅጣት መሰረታዊ ዓላማን ያገናዘበ ነው ከሚባል በቀር የሚነቀፍ ባለመሆኑ የአመልካች የሰበር አቤቱታ ውድቅ ሊደረግ ይገባል የሚል ነው። አመልካችም የሰበር ቅሬታውን የሚያጠናክር የመልስ መልስ በማቅረብ ሞግቷል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም የግራ ቀኙን ክርክር ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ነጥብ አኳያ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

እንግዲህ ከክርክሩ ይዘት መረዳት እንደሚቻለው የግራ ቀኙ ክርክር የሚያጠነጥነው ቼክ በዋስትና ሊሰጥ የሚችል መሆን አለመሆኑ እና ከወንጀል አኳያ በሚኖረው ውጤት ላይ ነው። ይህንን ነጥብ አስመልክቶ ይኸው ችሎት ቀደም ሲል በሰ/መ/ቁ/67947 ላይ ሰኔ 15/2003 ዓ.ም በዋለው ችሎት “የሚያዘበት ገንዘብ ሳይኖር ቼክ ማውጣት በሚል በወንጀል ህጉ አንቀፅ 693(1) ውስጥ የተመለከተውን የወንጀል ድርጊት ለማቋቋም ቼኩ ለክፍያ ባንክ በቀረበበት ጊዜ በቂ ስንቅ የሌለው መሆኑን/ያለመኖሩን/ ማረጋገጥ ብቻ በቂ ነው” የሚል የህግ ትርጉም ሰጥቷል። እናም ከወንጀል ተጠያቂነት አኳያ ቼክን ለዋስትና አልያም ከምንዛሪ ውጭ ለሆነ ሌላ ዓላማ ሰጥቻለሁ የሚለው የወንጀል ክስ መከላከያ ሊሆን አይችልም ማለት ነው።

ሆኖም ይኸው ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁ/166392 ላይ ሚያዝያ 26/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት ቼክ እንደማንኛውም ሊተላለፍ እንደሚችል የንግድ ሰነድ በመያዥነት ወይም በዋስትና ሊሰጥ የሚችል መሆኑን፤ ይህ ሲሆንም በንግድ ህጉ አንቀፅ 952 እና በፍ/ብ/ሀ/ቁጥር 2864-2866 ላይ በተመለከቱት ጥብቅ መመዘኛዎች አግባብ መመራት እንዳለበት አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቷል። በእርግጥ ይህ የህግ ትርጉም የተሰጠው በፍትህ ብሔር ጉዳይ ላይ ነው። ቢሆንም ከዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት የሚሰጠው የህግ ትርጉም በማናቸውም ደረጃ ላይ በሚገኙ ፍርድ ቤቶች ላይ የአስገዳጅነት ባህሪ ያለው በመሆኑ በወንጀልም ሆነ በፍትህ ብሔር ጉዳይ ላይ የሚሰጠው የህግ ትርጉም አንዱ ሌላውን እንዳያፋልስ እና ውጤትም እንዳያሳጣ ወጥነት ሊኖረው ይገባል። ከዚህ አንጻር ቀደም ሲል በሰ/መ/ቁ/67947 ላይ የተሰጠው የህግ ትርጉም ባለበት በኋላ ላይ የተሰጠው ትርጉም በወንጀል ጉዳይ ተፈጻሚ ሊሆን አይችልም። በውጤት ደረጃም ሲታይ አንድ ቼክ አውጪ በፍትህ ብሔር

ክስ ቼኩን ለዋስትና አልያም ለመያዥያነት የሰጠ ስለመሆኑ አረጋግጦ ከክሱ ነፃ ቢባል እንኳን በወንጀል ጉዳይ በቼክ ማጭበርበር ወንጀል ጥፋተኛ ተብሎ ይቀጣል ማለት ነው። ይህ ደግሞ ከወንጀል እና ፍትሐ ብሔር ጉዳዮች ተፈጥሮዎቹ ባህሪ እና ከሚያስከትሉት ውጤት አኳያ ተቀባይነት ያለው አይደለም።

እናም ቀደም ሲል የወንጀል ህጉ አንቀፅ 693(1) አተረጓጎምን አስመልክቶ በሰ/መ/ቁጥር 67947 ላይ ተሰጥቶ የነበረው የህግ ትርጉም ትርጉሙ የተሰጠበትን ድንጋጌ መሰረት አድርገው የሚቀርቡትን የወንጀል ክሶችን ተግባራዊ አፈፃፀም መሰረት በማድረግ የድንጋጌው አተረጓጎም እና አተገባበር አጠቃላይ ከወንጀል ህግ መሰረተ ሀሳብ እንዲሁም በዚህ ችሎት በሰ/መ/ቁ/166392 ላይ ከተሰጠው ትርጉም አኳያ ማስተካከያ ሊደረግበት የሚገባው ሆኖ ተገኝቷል። በዚህ አግባብ ቀድሞ የተሰጠው የህግ ትርጉም “በወንጀል የተከሰሰ ቼክ አውጪ ቼኩን ለዋስትና ወይም ለመያዥያነት የሰጠ ለመሆኑ እና የዋስትና ወይም የመያዥያ ውሉም በንግድ ህግ ቁጥር 952 እና በፍ/ብ/ህግ ቁጥር 2864-2866 በተመለከተው አግባብ የተፈፀመ ስለመሆኑ ማስረዳት ከቻለ በወንጀል ጥፋተኛ ሆኖ ሊቀጣ አይገባም” በሚል በተሻሻለ ትርጉም ተተክቷል።

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይም ከዚህ ከተሻሻለው የህግ ትርጉም አንፃር ተቃኝቷል። ተጠሪ አጥብቀው የሚከራከሩት ክስ ከቀረበባቸው ስድስት ቼኮች ውስጥ አምስቱ ለምንዛሪ ሳይሆን ለካፒታል መዋጮ የተሰጡ በመሆኑ በወንጀል ልጠየቅ አይገባም በሚል ነው። ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ክስ የቀረበበትን አንቀፅ ወደ ቸልተኝነት አንቀፅ የለወጠው አምስቱ ቼኮች በተጠሪ እና የግል ተበዳዮች መካከል በነበረ የንግድ ግንኙነት ለካፒታል መዋጮ የተሰጡ ስለመሆናቸው አረጋግጫለሁ በሚል ምክንያት ነው። በእርግጥ ፍርድ ቤቱ በዚህ መልኩ ሲወሰን ከላይ የተመለከተው የህግ ትርጉም ያልተሰጠ በመሆኑ ተፈፃሚነት ያለው በሰ/መ/ቁ/67947 ላይ ተሰጥቶ የነበረው ነው። በዚህ ትርጓሜ መሰረት ደግሞ ቼክን ለዋስትናም ሆነ ለሌላ ከምንዛሪ ውጭ ለሆነ ዓላማ ሰጥቻለሁ የሚለው ጉዳይ ለወንጀል ክስ መከላከያነት ሊውል የሚችል አይደለም። እናም የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ይህንን ምክንያት ጠቅሶ ድርጊቱን ወደ ቸልተኝነት አንቀፅ መቀሩ ከድንጋጌው አፈፃፀም እና አተረጓጎም አኳያ የተሰጠውን አስገዳጅ የህግ ትርጉም የተላለፈ ነው። ከፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የተሰጠን አስገዳጅ የህግ ትርጉም የተላለፈ ውሳኔ ደግሞ መሰረታዊ የህግ ስህተት ስለመሆኑ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀፅ 2(4(ሸ)) የሚደነግግ በመሆኑ ውሳኔው በእርግጥም ሊነቀፍ የሚገባው ነው።

ሆኖም ጉዳዩ በክርክር ላይ እያለ ቀድሞ ከተሰጠው የህግ ትርጉም የተለየ ትርጉም የተሰጠ በመሆኑ የተጠሪ መከራከሪያ ተሻሽሎ ከተሰጠው የህግ ትርጉም አኳያ ስለሚኖረው ውጤት ማየቱ ተገቢ

ይሆናል። እንግዲህ ተሻሽሎ በተሰጠው የህግ ትርጉም መሰረት በቂ ስንቅ የሌለው ቼክ ሰጥቷል ተብሎ በወንጀል የተከሰሰ ሰው ከወንጀል ኃላፊነት ነፃ ሊወጣ የሚችለው ቼኩ የተሰጠው በዋስትና ወይም በመያዥ ያነት መሆኑን እና የዋስትናው አልያም የመያዥ ውሉም በተቀመጠው መመዘኛ መሰረት የተፈፀመ ስለመሆኑ ማስረዳት ከቻለ ነው። አሁን በቀረበው ጉዳይ ተጠሪ ቼኩን ለካፒታል መዋጮ ማረጋገጫነት ስለመስጠታቸው ያረጋገጡት በሰው ምስክር ነው። ከዚህ ውጭ በተሰጠው የህግ ትርጉም መሰረት ቼኮቹ ስለመስጠታቸው የተረጋገጠ ነገር ባለመኖሩ የተሻሻለው ትርጉም በተጠሪ የወንጀል ኃላፊነት ላይ የሚያመጣው ለውጥ የለም።

በመሆኑም የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በኮ/መ/ቁ/187459 ላይ ጥር 22/2010 ዓ.ም የሰጠው የጥፋተኝነት ፍርድ እና ይህንኑ ፍርድ በማፅናት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/156522 ላይ ሚያዝያ 29/2010 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በወንጀል ህግ ቁጥር 195(2(ለ(2))) መሰረት ተሻሽሎ ተጠሪ በ1ኛ፣ 2ኛ፣ 3ኛ፣ 5ኛ እና 6ኛ ክሶች በወንጀል ህግ አንቀፅ 693(1) ስር ጥፋተኛ ናቸው ተብሏል።

ቅጣትን በተመለከተ የጥፋተኝነት ፍርድ ለተሰጠበት የወንጀል ህጉ ድንጋጌ በቅጣት አወሳሰን መመሪያ ቁጥር 2/2006 ደረጃ እና እርከን የወጣለት ነው። ተጠሪ በአምስቱ ክሶች ውስጥ በቂ ስንቅ ሳይኖራቸው ሰጥተዋል በተባሉት ቼኮች ላይ ያለው የገንዘብ መጠን እንደ ቅደም ተከተላቸው ብር 5,000,000(አምስት ሚሊዮን ብር)፣ ብር 1,000,000(አንድ ሚሊዮን ብር)፣ ብር 240,000(ሁለት መቶ አርባ ሺህ ብር)፣ 100,000 ዩሮ(አንድ መቶ ሺህ ዩሮ) ወይም ብር 2,205,000(ሁለት ሚሊዮን ሁለት መቶ አምስት ሺህ ብር) እና ብር 500,000(አምስት መቶ ሺህ ብር) ነው። በዚህ አግባብ በቅጣት አወሳሰን መመሪያው መሰረት 1ኛ ክስ ደረጃ 10፣ የእስራት ቅጣት እርከን 23 እና መቀጮ እርከን 6፣ 2ኛ ክስ ደረጃ 8 የእስራት ቅጣት እርከን 19 እና መቀጮ እርከን 6፣ 3ኛ ክስ ደረጃ 6 የእስራት ቅጣት እርከን 15 እና መቀጮ እርከን 4፣ 5ኛ ክስ ደረጃ 10 የእስራት ቅጣት እርከን 23 እና መቀጮ እርከን 6፣ 6ኛ ክስ ደረጃ 7 የእስራት ቅጣት እርከን 17 እና መቀጮ እርከን 5 ይሆናል።

የእስራት ቅጣትን በተመለከተ በቅጣት እርከኖች ስር በተቀመጠው ፍቅድ ስልጣን ውስጥ መነሻ ቅጣታቸው ብቻ ተወስዶ ሲደመሩ 22 ዓመት ፅኑ እስራት ይሆናል። የገንዘብ ቅጣትን በተመለከተ እርከን 4 እስከ ብር 5,000 (አምስት ሺህ ብር)፣ እርከን 5 እስከ ብር 7,000 (ሰባት ሺህ ብር) እና እርከን 6 እስከ ብር 10,000(አስር ሺህ ብር) የሚደርስ ነው። በእነዚህ እርከኖች ስር አማካይ ቅጣት ተወስዶ ሁሉም ሲደመሩ በጠቅላላው እስከ ብር 35,500(ሰላሳ አምስት ሺህ አምስት መቶ ብር) የሚደርስ የገንዘብ ቅጣት ይሆናል። የእስራት እና የገንዘብ አማካይ ቅጣቱ ተጠሪ በ4ኛ ክስ ስር ጥፋተኛ ከተባሉበት ጋር ሲደመር የእስራት ቅጣቱ 24 ዓመት ከ9 ወር ፅኑ እስራት እና እስከ

ብር 39,500(ሰላሳ ዘጠኝ ሺህ አምስት መቶ ብር) የገንዘብ ቅጣት ይሆናል። ይህም በቅጣት አወሳሰን መመሪያው አባሪ አንድ በእስራት እርከን 37 እና መቀጮ እርከን 9 ስር የሚገኝ ነው።

በሌላ በኩል በስር ፍርድ ቤት ተቀባይነት ያገኘ አንድ የቅጣት ማክበጃ ምክንያት እና አምስት የቅጣት ማቅለያ ምክንያቶች መኖራቸውን ከስር ፍርድ ቤት የመዝገብ ይዘት ለመገንዘብ የተቻለ በመሆኑ እና በእነዚህ የቅጣት አስተያየቶች ላይ የቀረበ መከራከሪያ ባለመኖሩ ምክንያቶቹ በዚህ ችሎትም ተወስደዋል። በዚህ አግባብ በሚደረግ ስሌት መጨረሻ ቅጣቱ የሚሰላው በእስራት እርከን 34 እና መቀጮ እርከን 6 ስር ይሆናል ማለት ነው። ለዚህ እርከን የተቀመጠው ቅጣት ደግሞ ከ15(አስራ አምስት) ዓመት እስከ 18 (አስራ ስምንት) ዓመት በሚደርስ ፅኑ እስራት እና እስከ ብር 10,000(አስር ሺህ ብር) የሚደርስ መቀጮ ነው። እናም በቅጣት አወሳሰን መመሪያ መሰረት በሚደረስ ስሌት ተጠሪ በትንሹ 15 ዓመት ፅኑ እስራት ይቀጣሉ ማለት ነው።

ይሁንና ከተፈፀመው የወንጀል ድርጊት እንዲሁም ከድርጊቱ አፈፃፀም ሁኔታ አኳያ የዚህ ቅጣት ተመጣጣኝነት እና አስተማሪነቱም መፈተሽ ያለበት ጉዳይ ሆኖ ተገኝቷል። እንግዲህ የወንጀል ቅጣት ቀዳሚ ዓላማው ወንጀል ፈፃሚዎችን በማረም በቀሪ ህይወታቸው ከመሰል ድርጊት ታቅበው መልካም ዜጋ እንዲሆኑ ማድረግ ነው። የቅጣት ውሳኔ የወንጀል አጥፊዎችን ለማረም ደግሞ አጥፊው ከፈፀመው የወንጀል ድርጊት ጋር ተመጣጣኝ ሊሆን ይገባል። በሌላ አገላለፅ የተፈፀመው የወንጀል ድርጊት ቀላል ወይም የአጥፊውን አደገኛነት የማያሳይ ሆኖ እያለ የተጋነነ ቅጣት የሚወሰንበት ከሆነ ወይም ድርጊቱ ከባድ ሆኖ አነስተኛ ቅጣት የሚወሰን ከሆነ አጥፊውንም ሆነ ሌላውን ማህበረሰብ የማያስተምር በመሆኑ የወንጀል ቅጣት ውሳኔ መሰረታዊ ዓላማን የማያሳካ ነው ማለት ነው። ሥራ ላይ ያለው የቅጣት አወሳሰን መመሪያም በመርህ ደረጃ የትኛውም የወንጀል ቅጣት ውሳኔ በመመሪያው መሰረት እንዲወሰን ካዘዘ በኋላ ከመመሪያው ውጭ ቅጣት ሊወሰን የሚችልበትን ሁኔታ በአንቀፅ 27 ስር ያሰፈረውም በዚህ መነሻነት እንደሆነ መገንዘብ ይቻላል።

አሁን በቀረበው ጉዳይ ተጠሪ የተከሰሱትም ሆነ በወንጀል ጥፋተኛ የተባሉት ስድስት የተለያዩ የገንዘብ መጠን የተፃፈባቸውን ቼኮች ለአራት ግለሰቦች ሰጥተዋል በሚል ነው። በ4ኛ ክስ ውስጥ ከተጠቀሰው ቼክ ውጭ ቀሪዎቹ የተሰጡበት ሁኔታ የተጠሪን የወንጀል ኃላፊነት የሚያስቀር ባይሆንም በተጠሪ እና በቼክ ተቀባዮቹ መካከል በነበረው የጋራ የንግድ ስራ ውስጥ የተሰጡ ለመሆናቸው በፍሬ ነገር ደረጃ ተረጋግጧል። የዚህ ድርጊት አፈፃፀም ሁኔታ ሲታይ የተጠሪን ወንጀል የመፈፀም አደገኛነት የሚያሳይ አይደለም። ይህ ከሆነ ደግሞ በንግድ ግንኙነት ውስጥ በተሰጠ ቼክ መነሻነት ተጠሪ በቅጣት አወሳሰን መመሪያው በተለየው የእስራት ቅጣት እንዲቀጡ መወሰኑ ከተፈፀመው ድርጊት ጋር የማይጣጣም በመሆኑ ቅጣቱ የወንጀል ህጉን አላማና ግብ

የማያሳካ ሆኖ ተገኝቷል። በመሆኑም ቅጣቱ ከመመሪያው በመውጣት በወንጀል ህግ አንቀፅ 88(2) እና 179 መሰረት መወሰን እንደሚገባው ታምኗል።

በዚህ አግባብ ተጠሪ ጥፋተኛ የተባለበት የወንጀል ድርጊት የተፈፀመበት ከባቢያዊ ሁኔታ እና የተጠሪን አደገኛነት መጠን ከግንዛቤ በማስገባት ለሁሉም የወንጀል ድርጊቶች ተጠሪ ከዚህ በፊት በዚህ ጉዳይ የታሰሩት ካለ ታስቦበት በ5(አምስት) ዓመት ፅኑ እስራት እና በብር 10,000(አስር ሺህ ብር) መቀጮ እንዲቀጡ ተወስኗል። በሌላ በኩል በወንጀል ጥፋተኛ የተባለን ሰው ለማስተማር ሁሉም ወደ ማረሚያ ቤት መላክ አስፈላጊ ላይሆን ይችላል። ይልቁንም ለጥፋተኛው አንድ የፈተና ጊዜ ከፅኑ ማስጠንቂያ ጋር ሰጥቶ አመሉ ቢፈተሽ መልካም ይሆናል ተብሎ ሲታመን የእስራት ቅጣቱን አፈፃፀም ለጊዜው አግዶ ማቆየት እንደሚቻል ከወንጀል ህግ አንቀፅ 192 እና ተከታዮቹ መገንዘብ ይቻላል። የወንጀል ቅጣት ውሳኔ ሊገደብ የማይቻልባቸው ልዩ ሁኔታዎች ደግሞ በወንጀል ህግ አንቀፅ 194 ስር በዝርዝር ተቀምጠዋል። በእነዚህ መመዘኛዎች መሰረት የአሁን ተጠሪ ላይ በዚህ ችሎት የተላለፈው የእስራት ቅጣት ውሳኔ እንዳይገደብ የተቀመጠ ክልከላ ባለመኖሩ የቅጣቱ አፈፃፀም በፈተና ጊዜ እንዲቆይ ማድረግ ተገቢ ሆኖ ተገኝቷል። ሲጠቃለል ይህንን ጉዳይ በተመለከተ ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. ከወንጀል ህግ አንቀፅ 693(1) አተረጓጎም ጋር ተያይዞ ቀደም ሲል በዚህ ችሎት በሰ/መ/ቁር67947 ላይ ተሰጥቶ የነበረው የህግ ትርጉም በፍርድ ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀፅ 26 መሰረት ተሻሽሏል። በዚህ አግባብ “በወንጀል የተከሰሰ ቼክ አውጪ ቼኩን ለዋስትና ወይም ለመያዥያነት የሰጠ ለመሆኑ እና የዋስትና ወይም የመያዥያ ውሉም በንግድ ህግ እና በፍትሐ ብሔር ህግ በተመለከተው መመዘኛ መሰረት የተፈፀመ ስለመሆኑ ማስረዳት ከቻለ በወንጀል ጥፋተኛ ሆኖ ሊቀጣ አይገባም” ተብሏል።
2. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በኮ/መ/ቁ/187459 ላይ ጥር 22/2010 ዓ.ም የሰጠው የጥፋተኝነት ፍርድ እና ይህንኑ ፍርድ በማፅናት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/156522 ላይ ሚያዝያ 29/2010 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 195(2(ለ(2))) መሰረት ተሻሽሎ ተጠሪ በ1ኛ፣ 2ኛ፣ 3ኛ፣ 5ኛ እና 6ኛ ክሶች በወንጀል ህግ አንቀፅ 693(1) ስር ጥፋተኛ ናቸው ተብሏል።
3. በውሳኔ ተራ ቁጥር 2 ስር በተገለፀው አግባብ ተጠሪ ጥፋተኛ በተባለበት ስድስቱም ክሶች በጠቅላላው በአምስት ዓመት ፅኑ እስራት እና በብር 10,000(አስር ሺህ ብር) የመቀጮ እንዲቀጡ ተወስኖ የእስራት ቅጣት ውሳኔው አፈፃፀም በ4(አራት) ዓመት የፈተና ጊዜ እንዲቆይ ተወስኗል።

- 4. ተጠሪ በወንጀል ሕጉ አንቀጽ 197(2) መሰረት ለመልካም ፀባይ አመራር ዋስትና ይሆን ዘንድ ብር 5,000(አምስት ሺህ) የአራት ዓመት ጊዜው እስኪጠናቀቅ ድረስ በዋስትና ያስይዙ።
- 5. የቅጣት ውሳኔው ከቅጣት አወሳሰን መመሪያ ቁጥር 2/2006 ውጭ የተወሰነ መሆኑን እንዲያውቅ የዚህ ውሳኔ ግልባጭ ለፍርድ ቤቱ ለሚመለከተው የስራ ክፍል እንዲተላለፍ በመመሪያ አንቀጽ 27(3) መሰረት ታሟቅ።
- 6. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአራት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/ኃ

የልዩነት ሃሳብ

እኛ ስማችን በተራ ቁጥር 4 እና 7 ስር የተሰየምነው የችሎቱ ዳኞች ከባልደረቦቻችን /አብላጫው ድምጽ ከያዙት/ የወንጀል ቅጣትን አስመልክቶ በሰጡት የውሳኔ ሃሳብ ላይ የተለየ ሀሳብ ስላለን ለልዩነት ያበቃንን ምክንያት እንደሚከተለው አስፍረናል።

የቀረበው ጉዳይ በቂ ስንቅ የሌለው ቼክ በማውጣት የሚፈፀም ወንጀልን የሚመለከት ሲሆን አስቀድሞ በዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት በቼክ ማታለልን አስመልክቶ የጥፋተኝነት ውሳኔ ላይ ተሰጥቶ የነበረውን አስገዳጅ የህግ ትርጉም የተወሰኑ መመዘኛዎች አንዲጨመሩበት በማድረግ እንዲሻሻል መደረጉ ተገቢና የምናምንበት ውሳኔ ነው።

ሆኖም በስር ፍርድ ቤት በአመልካች ላይ የተወሰነውን ቅጣት አስመልክቶ አብላጫውን ድምጽ የያዙት የዚህ ችሎት ዳኞች ቅጣቱ ሊወሰን የሚገባው ከፊደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የወንጀል ቅጣቶችንና የጥንቃቄ እርምጃዎች አወሳሰን መመሪያ ቁጥር 2/2006 ከሚደነግገው መደበኛ የቅጣት አወሳሰን መርህ በመውጣት እንዲወሰን የሚወሰነው ቅጣት አፈፀፀምም በፈተና ጊዜ ተገደቦ እንዲቆይ የተደረሰበት መደምደሚያ ላይ የምንስማማበት አይደለም።

ምክንያቱም፡-

1ኛ. የቅጣት አላማው እና ግቡ ለጠቅላላው ጥቅም ሲባል የአገሪቱን መንግሥት፣ የሕዝቦቿን፣ የነዋሪዎቹን፣ ሰላም፣ ደህንነት፣ ሥርዓት፣ መብትና ጥቅም ማረጋገጥ እና ወንጀል እንዳይፈፀም መከላከል፣ ስለ ወንጀሎችና ስለቅጣታቸው በቅድሚያ ማስጠንቀቂያ መስጠት፣ ማስጠንቀቂያነቱ በቂ ባልሆነበት ጊዜ ወንጀል አድራጊዎቹ ተቀጥተው ሌላ ወንጀል ከመፈፀም እንዲቆጠቡ እና ለሌሎች ማስተማሪያ እንዲሆን ወይም እንዲታረሙ ማድረግ ስለመሆኑ በ1996 ዓ.ም በወጣው የወንጀል ህግ አንቀጽ 1 ስር በግልጽ ተደንግጓል። በመሆኑም ፍርድ ቤቶች በአንድ ሰው ላይ የቀረበውን የወንጀል ክስ ክርክር መርምረው ጥፋተኛ ሆነው ባገኙት ሰው ላይ ቅጣት ሲወስኑ ይህን አላማና ግብ ሊያሳካ የሚችልና በተጠቀሰው የወንጀል ህግ ተቀባይነት ያገኙትን የቅጣት አወሳሰን መርሆችን ግምት ውስጥ በማስገባት ሊሆን ይገባል።

የፌደራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የቅጣት አወሳሰን መመሪያ ቁጥር 2/2006 አንቀጽ 3 የቅጣት አወሳሰን መመሪያው የወጣበት ዋና ዓላማ የዳኝነት አካሉ ግልጽነትና ተጠያቂነትን ባረጋገጠ መልኩ ውጤታማና ተገማኝነት ያለው ቅጣት የሚሰጥበትን ሥርዓት መመስረት ሲሆን፣ ግቦቹም ተቀራራቢና ተገማኝ የወንጀል ጉዳዮች መካከል ተቀራራቢነት ያለው ቅጣት እንዲወሰን፣ እንደ ወንጀሉ ክብደትና አደገኝነትም የቅጣትን ተመጣጣኝነት ማረጋገጥ ስለመሆኑ ይደነግጋል።

በመሆኑም ፍርድ ቤቶች በአጥፊዎች ላይ የሚወስኑትን ቅጣት በዚህ መመሪያ መሰረት ለመወሰን የማያስችል ነገር ካላገጠማቸው በስተቀር ቅጣቱ የሚወሰነው የቅጣት አወሳሰን መመሪያውንና አጥፊው ጥፋተኛ የተባለበትን ልዩ ድንጋጌ የሚያስቀምጠውን ቅጣት መሰረት በማድረግ መሆን ይገባል።

ሆኖም የተለየ ነገር ሲያጋጥማቸው በቅጣት አወሳሰን መመሪያ አንቀጽ 27/1 ስር በተደነገገው መሰረት ከመመሪያው ውጪ ወጥተው ሊወስኑ ይችላሉ። እንደሚታወቀው በህግ አተረጓጎም የተለየ ነገር ሲባል በዋናው መርህ መሰረት ሊወሰን የማይችል በጠባቡ ሊተገበር የሚገባ መሆኑ የሚያከራክር አይደለም። በመሆኑም ፍርድ ቤቶች በወንጀል አጥፊዎች ላይ ቅጣት ሲወስኑ ከቅጣት አወሳሰን መመሪያ ሲወጡ ከወዲሁ ከሌላው የተለየ በወንጀል አፈፃፀሙም ሆነ ባህሪው በዚህ መመሪያ ደረጃ በወጣላቸው ሊወከል የማይችል ሆኖ ባገኘው ጊዜ ወይም በዚህ መመሪያ በተቀመጠው መሰረት ቅጣቱን መወሰን የወንጀል ህጉን የቅጣት ዓላማ እና ግብ የማያሳካ ነው ብሎ ለማመን የሚያስችል ነገር ሲገጥማቸው ሊሆን ይገባል።

በዚህ መርህ መሰረት አብላጫው ድምጽ ተጠሪ ላይ ቅጣት ሊወሰን የሚገባው ከቅጣት መመሪያው ተወጥቶ ነው ሲል የደረሰበት መደምደሚያ አመልካች ላይ የቅጣት መነሻው ከብዶ እና በማቅለያ ምክንያት ቀልሎም ቢሆን 15 ዓመት ጽኑ እስራት ይሆናል፤ ይህ ደግሞ አስተማሪነቱ መፈተሽ አለበት በሚል እና በተጠሪ ላይ የሚጣለው ቅጣት አጥፊውን ሆነ ማህበረሰቡን አያስተምርም የሚል እሳቤን በመያዝ ነው።

ነገር ግን ቼክን አስመልክቶ ህግ አውጭው ቅጣቱን ከፍ አድርጎ ያስቀመጠበት የማያወላዱ ምክንያቶች ያሉት ስለመሆኑ ልብ ሊባል የሚገባው ነው ብለን እናምናለን። ምክንያቱም በቼክ የሚገበያዩ ሰዎች ስለ ቼክ በቂ እውቀት ያላቸው፣ በአገር ኢኮኖሚ እና በባንኮች ተአማኒነት ላይ የሚያመጣውንና የሚያደርሰውን ጉዳት ጠንቅቀው የሚረዱ መሆናቸውን አንዲሁም በቼክ አውጪና በቼክ ግብይት ፈፃሚዎች መካከል ሊኖር የሚገባውን መተማመን ለማስጠበቅ ታስቦ እንደሆነ ግንዛቤ የሚወሰድበት ነው። ይህን በመድፈር በቂ ሰንቅ የሌለው ቼክ በማውጣት ወንጀል መፈፀማቸው የተረጋገጠባቸው ሰዎች የሚወሰንባቸው ቅጣት የተለየ ነገር ካላጋጠመ በስተቀር በመመሪያው መሰረት ሊሆን እንደሚገባ የሚያከራክር አይሆንም። በያዝነው ጉዳይ አብላጫው ድምጽ ያየዙት የስራ ባልደረቦቻችን የአመልካች ቅጣት ከመመሪያው በመውጣት ቅጣቱን ለመወሰን ያበቃቸው ምክንያት ቅጣቱ ከብዲል በሚል ምክንያት እንጂ የአመልካች የወንጀል ድርጊት በቅጣት መመሪያው አንቀጽ 24/1 ስር የወንጀል አፈጻጸሙም ሆነ ባህርይው በመመሪያው ደረጃ በወጣላቸው ሊወከል የማይችል ሆኖ ያልተገኘ ወይም መመሪያ በተቀመጠው መሰረት ቅጣቱን መወሰን የወንጀል ህጉን የቅጣት ዓላማ እና ግብ የማያሳካ ስለመሆኑ የተቀመጡ መስፈርቶችን ያሟላ ሌላ የማይታለፍ ምክንያት ስላጋጠመ አይደለም። በመሆኑም ከቅጣት አወሳሰን መመሪያው በመውጣት ቅጣት ለመወሰን የሚያስችል በቂ ምክንያት ሳይኖር ቅጣት በዝቷል በሚል ምክንያት ብቻ በሰበር ሰሚ ችሎት ደረጃ ከመመሪያው በመውጣት ቅጣት መወሰን በተወሰነ ደረጃም ቢሆን የፍርድ ቤቶችን ተገማችነት ጥያቄ ውስጥ የሚያስገባ ነው ብለን እናምናለን።

2ኛ. ስለተወሰነው ቅጣት አፈፃፀም መገደብን የሚመለከት ነው። በአንድ የወንጀል ጥፋተኛ ላይ የተወሰነው ቅጣት አፈፃፀሙን ለተወሰነ የፈተና ጊዜ ተገደቦ ስለሚቆይበት ሁኔታ ወይም መስፈርቶችን በሚመለከት፡-

- ❖ ጥፋተኛ የተባለው ሰው አስቀድሞ የተፈረደበት መሆን አለመሆኑን ግምት ውስጥ ሳይገባ፣
- ❖ ቅጣቱ ከመፈፀሙ በፊት ለተወሰነ ጊዜ ታግዶ ቢቆይ አመሉ ቢፈተን ሁለተኛ የጥፋት ድርጊት ከመፈፀም የሚቆጠብ ወይም የሚታገድ ስለመሆኑ ሲታመንበት እና፣
- ❖ ስለአመሉ መሻሻል አንድ ማስጠንቀቂያ ብቻ የሚበቃው መሆኑን ፍርድ ቤቱ ሲያምንበት የወሰነው ቅጣት አፈፃፀም በገደብ ሆኖ እንዲቆይ ሊወሰን እንደሚችል የወንጀል ህግ አንቀጽ 192 ይደነግጋል።
- ❖ ከዚህ በተጨማሪም በጥፋተኛው ላይ የተወሰነው ቅጣት እንዳይፈፀም በመልካም ጠባይ እንደሚመራ የተጣለበትን የገደብ ግዴታ የሚቀበል በተቻለው መጠን በጥፋቱ ምክንያት ያደረሰውን ጉዳት ሁሉ እንደሚክስ ወይም ለተበዳዩ እንደሚከፍል እንዲሁም የፍርድ ቤቱን ወጪ እንደሚከፍል ማረጋገጫ ሲሰጥ እንደሆነ የወንጀል ህግ አንቀጽ 197 ይደነግጋል።

❖ እንዲሁም የቅጣት ገደብ ጥያቄ ጥፋተኛ በተባለው ሰው ስለተጠየቀ ብቻ የሚሰጥ መብት ሳይሆን የዳኞችን ፈቃድ መሰረት ያደረገ እና የሚከለክልም ሆነ የሚፈቅድ ሲሆን ክርክር የሚደረግበትና ማስረጃም የሚቀርብበት ስለመሆኑ ህጉ በግልጽ ደንግጋል።

በዚህ መሰረት ወደያዝነው ጉዳይ ስንመለስ ከመጀመሪያውም ቢሆን በአመልካች ላይ የሚወሰነው ቅጣት ከመመሪያው ሊወሰን አይገባም የሚል የፀና እምነት ያለን በመሆኑ ቅጣቱ ከ 5 አመት በላይ እንደሚያስቀጣ አያከራክርም።

በሌላ በኩል ተጠሪ ቼክ አውጥቷል የተባለው 6 የተለያዩ ቼኮችን በመሆኑ ምንም እንኳን 5ቱን ያወጡት ከግል ተበዳዮች ጋር ባላቸው የንግድ ግንኙነት ነው ቢባል ቀጥለውም ሌላ ቼክ ፈርመው መስጠታቸው በፍሬ ነገር ደረጃ በስር ፍርድ ቤቶች የተረጋገጠ በመሆኑ ተደራራቢ ወንጀል የፈፀሙ መሆናቸው እንዲሁ ተረጋግጧል።

ገደብ ለመክልከል የተቀመጡት መስፈርቶችን ስንመለከት ደግሞ ከ5 ዓመት በላይ የሚቀጣ ያልሆነ እንደሆነ እና ተጠሪ ጉዳዩ በክርክር ላይ እያለ እልባት ሳያገኝ ከታሰሩበት መጥተው ጉዳዩን ወደ ችሎት መቅረብ ያቆሙ በመሆኑ የቅጣት ገደብ ከመስጠቱ በፊት በገደቡ ላይ የተጣሉባቸውን ግዴታዎች መቀበል አለመቀበላቸው ሳይረጋገጥ የተወሰነባቸውን የእስራት ቅጣት ከሚፈጽሙ ይልቅ በውጪ ሆነው አመላቸው ቢፈተን ሌላ ወንጀል ከመፈፀም ይገደባሉ የተጣለውንም ገደብ ያከብራሉ ተብሎ እምነት ለመያዝ የሚያስችሉ ምክንያቶች ባልተረጋገጠበት ስለአመለካቸው መሻሻል ቅጣት በሚወሰንበት ጊዜ በችሎት ተገኝተው እንኳን የዳኛ ተግላጽን ሊቀበሉ የማይችሉበት ሁኔታ የተወሰነባቸው የእስራት ቅጣት አፈፀፀም በገደብ እንዲሆን መወሰኑን የወንጀል ህግን አላማና ግብ የቅጣት መመሪያው መሰረት እና አስቀድሞ ከዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁ. 171503 በሆነው ላይ ከተሰጠው የህግ ትርጉም ጋር የማይጣጣም ነው ብለን ስላለመን በሀሳብ ተለይተናል።

የምስማሚያ ሀሳብ

በንግድ ህጉ አንቀፅ 952 እና በፍታብሄር ህግ ቁጥር 2864፣2865 እና 2866 ላይ የተመለከቱትን ጥብቅ መመዘኛዎች ያሟላ ቼክ በመያዥነት ወይም በዋስትና የሰጠ ቼክ አውጪ በወ/ሀ/አ.693(1) የሚያዝበት ገንዘብ ሳይኖር ቼክ በማውጣት ወንጀል ጥፋተኛ ሊባል አይገባም በማለት በሰ/መ/ቁ.67947 የተሰጠውን አስገዳጅ ውሳኔ በመቀየር በተሰጠው አስገዳጅ ውሳኔ የምስማማበት ቢሆንም የስራ ባልደረቦች ወደዚህ መደምደሚያ የደረሱት ከመነሻውም የህጉ አቀራረብ ግልፅ ያልሆነ በዚህ አግባብም ትርጉም የሚያስፈልገው መሆኑን መነሻ ሳያደርጉ ከዚህ ይልቅ የቀደመውን ውሳኔ ለመቀየር በቂ ተደርጎ የተቀመጠው በወንጀልም ሆነ በፍትሐ ብሄር ጉዳይ ላይ የሚሰጠውን የህግ ትርጉም ወጥነት ከማረጋገጥ አንፃር ብቻ በመሆኑ በኔ እይታና ግንዛቤ የወ/ሀ/አ.693 ለብቻው ሳይሆን በወንጀል ህጋችን ተካትቶ ከተቀመጠበት ምዕራፍ አንፃር በማየትና በመመርመር ትርጉም

ሊሠጠው ይገባል የሚል እምነት ስላለኝ በዚህ አግባብ በሰ/መ/ቁ.67947 የተሰጠውን አስገዳጅ የህግ ትርጉም ለመቀየር የሚከተለውን ምክንያት በተጨማሪነት ሊካተት ይገባል በማለት የማስማሚያ ሀሳቤን እንደሚከተለው አስፍራለሁ፡፡

ከላይ እንደተመለከተው የወ/ሀ/አ.693 በወንጀል ህጋችን በስድስተኛ መፅሀፍ በንብረት ላይ በሚፈፀሙ ወንጀሎች ስር በምዕራፍ ሶስት፣ ክፍል አንድ ማታለልን ካካተቱ ወንጀሎች ጋር የተቀመጠ መሆኑ ለክፍሉ ከተሰጠው አርዕስት ስንሳ በወ/ሀ/ቁ.693 የተመለከተው የሚያዝበት ገንዘብ ሳይኖር ቼክ ማውጣት የወንጀል ድርጊት የማታለል ድርጊትን የሚወክል ከማታለል የወንጀል ድርጊት ጋር የሚጠቃለል የወንጀል ተግባር መሆኑን ያሳያል፡፡በወ/ሀ/አ.693 የተመለከተው ድርጊት በቼክ ማውጣት የሚፈፀምን የማታለል ድርጊትን የሚወክል ከሆነ ደግሞ በወ/ሀ/አ.693 አንድን በሂሳቡ ውስጥ በቂ ገንዘብ ሳይኖረው ቼክ ፅፎና ፈርሞ የሰጠን ሰው ጥፋተኛ ለማለት ቼክ በሚወጣበት ወይም ቼኩ ለክፍያ ባንክ በቀረበበት ጊዜ በቂ ስንቅ የሌለው መሆኑን ከማረጋገጥ በተጨማሪ ቼኩን የተቀበለውን ሰው የተሳሳተ እምነት ወይም ግምት በመጠቀም አታልሎ የቼክ ተቀባዩን ጥቅም የሚጎዳ ድርጊት መፈፀሙ በተጨማሪነት ሊረጋገጥ የሚገባ መሆኑን ያሳያል፡፡

በኔ እምነት የቼክ ተቀባዩ ቼኩን በሚቀበልበት ወቅት መታለል ወይም አለመታለልን አስመልክቶ ለማረጋገጥ ሁሉንም የማስረጃ አይነቶች መቀበል ለክርክሮች መንዛዛት፣በዚህ አግባብም ፍርድ ቤቶችን ላልተፈለገ ጫና የሚዳርግ በመሆኑ በዚህ የሕግ ትርጉም ሊጠቀም የሚገባውም ምክንያታዊ እና ጥንቁቅ ቼክ አውጪ ብቻ ሊሆን ይገባል ብዬ ሰለማምን፤ በንግድ ህጉ አንቀፅ 952 እና በፍታብሄር ህግ ቁጥር 2864፣2865 እና 2866 ላይ የተመለከቱትን ጥብቅ መመዘኛዎች ያሟላ ቼክ በመያዥያነት ወይም በዋስትና የሰጠ ቼክ አውጪ ይህንኑ መስፈርት ያሟላ የመያዥያ የዋስትና ውል በማቅረብ ማስረዳት ከቻለ ፣ቼኩ የህጉን መስፈርት ያሟላ መያዥያ መሆኑን እያወቀ አምኖ የተቀበለው ቼክ ተቀባይ ተታልሏል፤ቼክ አውጪውም ቼኩን በመጻፍ ለቼክ ተቀባዩ ሲሰጥ ጀምሮ የቼክ ተቀባዩን የተሳሳተ እምነት ወይም ግምት ተጠቅሟል በዚህ አግባብም አታልሎ የቼክ ተቀባዩን ወይም የሶስተኛ ወገንን የንብረት ጥቅም የሚጎዳ ድርጊት ፈፅሟል ሊባል ስለማይችል በንግድ ህጉ አንቀፅ 952 እና በፍታብሄር ህግ ቁጥር 2864፣2865 እና 2866 ላይ የተመለከቱትን ጥብቅ መመዘኛዎች ያሟላ ቼክ በመያዥያነት ወይም በዋስትና መስጠቱ የተረጋገጠ ቼክ አውጪ በወ/ሀ/አ.693(1) የሚያዝበት ገንዘብ ሳይኖር ቼክ በማውጣት ወንጀል ጥፋተኛ ሊባል አይገባም በማለት ተጨማሪ የህግ ምክንያትን በማስቀመጥ የማስማሚያ ሀሳቤን አስፍራለሁ፡፡

የማይነበብ የአንድ ዳኛ ፊርማ አለበት

አ/ኃ

አሠሪ እና ሰራተኛ

የሠ/መ/ቁጥር 219611

ሰኔ 29 ቀን 2014 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነወ.

ተሾመ ሸፈራወ.

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች ፡- አቶ አስራኤል ሱሌ

ተጠሪ ፡- የኢትዮጵያ ንግድ ባንክ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የግል የሥራ ክርክርን የሚመለከት የይርጋ ጊዜ አፈጻጸም የሚመለከት ነው፡፡ አመልካች በፌደራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በተጠሪ ላይ በቀን 01/07/2012 ዓ/ም ጽፈው ባቀረቡት ክስ በኢትዮጵያ ንግድ ባንክ ከቀን 09/03/2006 ዓ/ም ጀምሮ ተቀጥረው እየሰሩ በቀን 12/01/2012ዓ/ም በተፃፈ ደብዳቤ ከሕግ አግባብ ውጭ እንዳሰናበታቸው በመግለጽ ወዝፍ ደመወዛቸውን ከፍሎ ተጠሪ ወደ ሥራ እንዲመልሳቸው እንዲወሰን አሊያም የሕገ-ወጥ ስንብት ተከትሎ የሚከፈሉ ክፍያዎች ተጠሪ እንዲከፍላቸው ዳኝነት ጠይቀዋል፡፡

ተጠሪ ለክሱ በሰጠው መልስ ባቀረበው የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ የአመልካች የሥራ ውል የተቋረጠው ከቀን 20/01/2012 ዓ/ም ጀምሮ ነው፡፡ አመልካች ክስ ያቀረቡት ደግሞ በቀን 01/07/2012 ዓ/ም ማለትም የአመልካች የሥራ ውል ከተቋረጠ ከአምስት ወራት በኋላ ነው፡፡ አንድ ሠራተኛ ወደ ሥራ ለመመለስ የሚያቀርበው ክስ የሥራ ውሉ በተቋረጠ በ3 ወር ጊዜ ውስጥ ካልቀረበ በይርጋ የሚታገድ በመሆኑ አመልካች ክስ ያቀረቡት በይርጋ ከታገደ በኋላ በመሆኑ የቀረበው ክስ ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክሯል፡፡

ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 77265 ላይ የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃዎችን መርምሮ በቀን 08/01/2013 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ በአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ አዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀፅ 163/2 መሰረት ሠራተኛው የሥራ ውሉ ከሕግ ውጪ ተቋርጦብኛል በማለት ወደ ሥራው ለመመለስ የሚያቀርበው ክስ ውሉ በተቋረጠ በሶስት ወር ጊዜ ውስጥ ካልቀረበ በይርጋ ይታገዳል በማለት ደንግጓል፡፡ የአመልካች የሥራ ውል በቀን 12/01/2012 ዓ/ም በተፃፈ ደብዳቤ ከመስከረም 20 ቀን 2012 ዓ/ም ጀምሮ የተቋረጠ

መሆኑን ግራ ቀኙ ተከራካሪዎች ካቀረቡት ማስረጃ መረዳት ተችሏል። አመልካች ክስ ያቀረቡትና በሬጅስትራር በኩል ያስመሩት ደግሞ በቀን 01/07/2012 ዓ/ም ነው። አመልካች የሥራ ውሉ ከተቋረጠበት ጊዜ ጀምሮ ስንብቱ ከሕግ ውጪ ስለሆነ ወደ ሥራዬ ልመለስ ብለው ክስ እስካቀረቡበት ጊዜ ድረስ ያለው ጊዜ ሲቆጠር ደግሞ አምስት ወር ከ9 ቀን ካለፈው በኋላ ክሱ እንደቀረበ የሚያረጋግጥ ነው። ስለሆነም አመልካች የስራ ውሉ በተቋረጠ በሶስት ወር ጊዜ ውስጥ ክሱን ሳያቀርቡ የቆዩት ጉዳዩ በዲ.ሲ.ፕሊን ኮሚቴ እየታየ በመቆየቱ ምክንያት ነው በማለት ያቀረቡትም ክርክር ቢሆን በአዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 138 እና 145 መሰረት የዲስፕሊን ኮሚቴ የአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ ለመወሰን ሥልጣን የተሰጠው አካል ባለመሆኑ በአዋጁ አንቀጽ 165(1 እና 2) መሰረት የይርጋውን ጊዜ መቆጠር የሚያቋርጥ ምክንያት ባለመሆኑ አመልካች የሥራ ወሌ ከሕግ ውጭ ስለተቋረጠ ወደ ሥራዬ እንድመለስ ይወስንልኝ በማለት ያቀረቡት ክስ በአዋጁ አንቀጽ 163/2 መሰረት በይርጋ የታገደ ስለሆነ ክሱ ተቀባይነት የለውም በማለት ወድቅ በማድረግ ወስኗል።

አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ቢያቀርቡም ችሎቱ በመ/ቁጥር 250193 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 17/02/2014 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ የስር ፍርድ ቤትን ወሳኔ በማፅናት ወስኗል።

አመልካች በቀን 16/05/2014 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረቡትም ከላይ በተመለከተው መሰረት በተሰጠ ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታቸው ይዘት በአጭሩ፡- የስር ፍርድ ቤቶች በሥራ ክርክር ጉዳይ ላይ ውሳኔ የመስጠት መብት ያላቸው የመንግስት አካላት የሆኑት የሥራ ክርክር ችሎትና ቦርድ ብቻ ናቸው በማለት የአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ አዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 2/5 ስር የተደነገገውን የተከተለ አይደለም። የህብረት ስምምነት በአዋጁ አንቀጽ 135/2 ስር በተደነገገው መሰረት በሕግ ላይ ከተደነገገው የተሻለ ጥቅም የሚሰጥ ከሆነ ተፈጻሚነት አንዳለው የተደነገገ ሆኖ እያለ በሕብረት ስምምነት መሰረት የተቋቋመው ቅሬታ ሰሚ ኮሚቴ የአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይን የመወሰን ሥልጣን የለውም በማለት የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ይህንን ያገናዘበ አይደለም። በተጠሪና በሠራተኞች መካከል በተቋቋመው በ12ኛው የሕብረት ስምምነት አንቀጽ 38 ተራ ቁጥር 7.2 እና 7.61 እና አንቀጽ 37 ስር ሠራተኛው በተወሰደበት የሥንበት ውሳኔ ላይ ለቅሬታ ሰሚ ኮሚቴ ይግባኝ ማቅረብ እንደሚችል ተደንግጓል። ይህ የዳኝነት ሥልጣን በመሆኑ ቅሬታ ሰሚ ኮሚቴው በአዋጁ አንቀጽ 165/1 መሰረት የሥራ ክርክር የሚወስን አካል በመሆኑ በቅሬታ ሰሚ ኮሚቴ እየታየ የቆየበት ጊዜ የይርጋውን ጊዜ የሚያቋርጥ ምክንያት ሆኖ እያለ የሥር ፍርድ ቤቶች የአመልካች ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ቀሪ ሆኗል በማለት የሰጡት ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ ይታረምልኝ በማለት አቤቱታቸውን አቅርበዋል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ በተጠሪ ዘንድ በተቋቋመ ቅሬታ ሰሚ ኮሚቴ የአመልካች ቅሬታ ሲታይ ቆይቶ የተወሰነ መሆኑ ባልተካደበት ሁኔታ የስር ፍርድ ቤት የአሠሪና ሠራተኛ ጉዳዮችን ለማስፈፀም የተቋቋመ አካል አይደለም በማለት ክስን በይርጋ ውድቅ ያደረገበት አግባብ ተጠሪ ባለበት እንዲመረመር ትእዛዝ በመስጠቱ ተጠሪ በቀን 05/09/2014 ዓ/ም የተጻፈ መልስ ያቀረበ ሲሆን ይዘቱም በአጭሩ፡-

በአዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀፅ 165(1 እና 2) የተመለከተው የይርጋ ማቋረጫ ምክንያት የሥራ ክርክርን ለሚወስን ባለስልጣን ክስ ቀርቦ የመጨረሻ ውሳኔ እስከሚሰጥበት ቀን ድረስ ወይም የአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ አዋጅ በሥራ ላይ ለማዋልና ለማስፈፀም ኃላፊነት ለተሰጠው ባለስልጣን አቤቱታ ቀርቦ የመጨረሻ ውሳኔ በፅሁፍ እስከሚሰጥበት ቀን ድረስ ነው። አመልካች ቅሬታ ያቀረቡት ለድርጅቱ ቅሬታ ሰሚ ኮሚቴ እንዲ የዳኝነት ሥልጣን ለተሰጠው አካል አይደለም። በአዋጁ አንቀፅ 165(1 እና 2) እንዲሁም የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 16648 በቀን 20/04/1998 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ የሥራ ክርክርን ለሚወስን ሥልጣን ያላቸው ባለስልጣን ፍርድ ቤቶችና የአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ ወሳኝ ቦርድ ናቸው ሲል አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ሰጥቶበታል። የድርጅቱ ቅሬታ ሰሚ ኮሚቴ እንደ ዳኝነት አካል በሁለት ተከራካሪ ወገኖች መካከል በሚደረገው ክርክር ውሳኔ ሊሰጥ የሚችል አካል አይደለም። በመሆኑም አመልካች በሕጉ የተደነገገው ክስ ማቅረቢያ የይርጋ ጊዜ ካለፈ በኋላ ክስን ማቅረባቸው ተረጋግጦ የአመልካች ክስ በይርጋ ታግዷል ተብሎ በስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ በመሰጠቱ የተፈጸመ ስህተት የለም በማለት ተከራክሯል። አመልካችም በቀን 19/09/2014 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክረዋል።

ከዚህ በላይ አጠር ባለመልኩ የተመለከተው የግራ ቀኙ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ውሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት የያዘውን ማስቀረቢያ ጭብጥ ከግምት በማስገባት በስር ፍርድ ቤቶች በተሰጠ ውሳኔ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም አመልካች በተጠሪ ላይ ክስ የመሰረቱት ተጠሪ በቀን 12/01/2012 ዓ/ም በተጻፈ ደብዳቤ ከሕግ አግባብ ውጭ እንዳሰናበታቸው በመግለጽ ተጠሪ ወደ ሥራ ገበታቸው እንዲመልሳቸው፤ ይህ የማይቻል ከሆነም ሕገ-ወጥ ስንብት ተከትለው የሚከፈሉ ክፍያዎችን ተጠሪ እንዲከፍላቸው እንዲወስን ዳኝነት በመጠየቅ ነው። ተጠሪ ክስ የቀረበው የ3 ወር የይርጋ ጊዜ ካለፈ በኋላ በመሆኑ የአመልካች ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ቀሪ ስለሆነ ክስ ውድቅ ሊሆን ይገባል በማለት ተቃዋሚዎች። ተጠሪ አመልካችን ያሰናበተው ከቀን 20/01/2012 ዓ/ም ጀምሮ እንደሆነ፤ አመልካች በተጠሪ የተወሰደባቸውን የስንብት እርምጃ በመቃወም በተጠሪ ባንክ ኅብረት ስምምነት መሰረት ለተቋቋመ ቅሬታ ሰሚ አካል ቅሬታቸውን ያቀረቡት በቀን 27/01/2012 ሆኖ ቅሬታ ሰሚው አካል በጉዳዩ ላይ

ወሳኔ ሰጥቶ ወሳኔውን ለአመልካች ያሳወቀው ደግሞ በቀን 07/04/2012ዓ/ም ለአመልካች በጻፈው ደብዳቤ ነው። በመቀጠል አመልካች በተጠሪ ላይ በስር ፍርድ ቤት ክስ የመሰረቱት ደግሞ በቀን 01/07/2012 ዓ/ም መሆኑ በግራ ቀኙ የታመነና በስር ፍርድ ቤትም የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። የስር ፍርድ ቤት የተጠሪን መቃወሚያ በመቀበል ክሱን ወድቅ ያደረገው የቅሬታ ሰሚ ኮሚቴ የአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ አስመልክቶ የሚነሱ ክርክሮችን ለመዳኘት በአዋጅ ቁጥር 1156/2011 መሰረት ሥልጣን የተሰጠው አካል ባለመሆኑ በቅሬታ ሰሚ ኮሚቴ እየታየ በነበረበት የባከነው ጊዜ የይርጋ ማቋረጫ ሊሆን አይችልም በሚል ምክንያት ነው። የስር ፍርድ ቤት መሰረት ያደረገው ምክንያት ይህ ቢሆንም ተጠሪ በኅብረት ስምምነት የተቋቋመ የቅሬታ ሰሚ ኮሚቴ መኖሩንና ለዚህ አካል አመልካች ቅሬታውን አቅርቦ ሲታይ መቆየቱን አልካደም።

በአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ አዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 163/2 መሰረት ሠራተኛው ከሕግ ወጭ የሥራ ወሎ ተቋርጦብኛል በማለት ወደ ሥራ ለመመለስ የሚያቀርበውን ክስ ወሎ በተቋረጠ በ3 ወር ጊዜ ውስጥ ካላቀረበ በይርጋ እንደሚታገድ ደንግግታል። በሌላ በኩል በዚህ ሕግ አንቀጽ 163/4 ስር የሥራ ወል በመቋረጡ ምክንያት በሠራተኛውም ሆነ በአሠሪው የሚቀርብ ማንኛውም የክፍያ ጥያቄ የሥራ ወሎ በተቋረጠ በ6 ወር ጊዜ ውስጥ ካልቀረበ በይርጋ እንደሚታገድ ተደንግግታል። ከእነዚህ ድንጋጌዎች የምንገነዘበው የሥራ ወል መቋረጥን መነሻ በማድረግ ወደ ሥራ ለመመለስ በሚቀርብ ክስ እና በዚህ ምክንያት ክፍያ ለማስከፈል ዳኝነት ተጠይቆ በሚቀርብ ክስ ላይ ተፈጻሚ የሚደረጉ የይርጋ ጊዜያት የተለያዩ በመሆናቸው የይርጋ መቃወሚያ ሲቀርብም ሆነ ወሳኔ ሲሰጥ የቀረበውን የዳኝነት ጥያቄ መሰረት ማድረግ ይገባል።

በያዝነው ጉዳይ የአመልካች ቀዳሚ የዳኝነት ጥያቄ ወደ ሥራ እንዲመለሱ እንዲወሰንላቸው የጠየቁበት ቢሆንም በአማራጭ ደግሞ ወደ ሥራ እንዲመለሱ የማይወሰንበት ምክንያት ካለ በሕገ-ወጥ መንገድ የሥራ ወላቸው በመቋረጡ በሕገ መሰረት ሊከፈላቸው የሚገባ ልዩ ልዩ ክፍያ እንዲከፈላቸው ዳኝነት መጠየቃቸውን የክሳቸው ይዘት ያሳያል። የስር ፍርድ ቤት በአዋጁ አንቀጽ 163/2 ስር የተደነገገውን መሰረት በማድረግ ክሱ የቀረበው የ3 ወር የይርጋ ጊዜ ካለፈ በኋላ ነው በሚል ሲወስን አመልካች በአማራጭ የጠየቁትን ዳኝነት ጥያቄ መሰረት በማድረግ ከአዋጁ አንቀጽ 163/4 አንጻር ክስ የማቅረብ መብታቸው በይርጋ ቀሪ መሆን አለመሆኑን ሳይመረምር ክሱን ሙሉ በሙሉ ወድቅ በማድረግ መዝገቡ እንዲዘጋ የሠጠው ወሳኔ እና ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ይህንን ሳያርም ያለፈበት አግባብ የክርክር አመራርና የሕግ አተገባበር ጉድለት ያለበት በመሆኑ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው።

በተጨማሪም በአዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 29 ስር የኅብረት ስምምነት ማናቸውንም የሥራ ግንኙነቶችንና የሥራ ሁኔታዎችን የሚመለከቱ ጉዳዮች እንደሚሸፍን ተደንግግታል። እንዲሁም በዚህ

አዋጅ አንቀጽ 130(3 እና 4) ላይ ... ስለዲ.ሲ.ፕሊን አፈጻጸም፣ ስለሥራ ደንብና ስለቅሬታ አቀራረብ ሥነ ሥርዓት በኅብረት ስምምነት ላይ መሸፈን እንደሚቻል ተደንግጓል። ይህም የሚያሳየው የዲ.ሲ.ፕሊን ክስ አቀራረብና ወሳኔ አሰጣጥ፣ ቅሬታ በማን፣ ለማን እና መቼ ሊቀርብ እንደሚችልና ቅሬታ ስለሚሰማበት ሥነ ሥርዓት እና ስለወሳኔ አሰጣጥ በኅብረት ስምምነት ላይ መወሰን እንደሚቻል ነው። በተጨማሪም በአዋጁ አንቀጽ 135/2 ስር እንደተመለከተው በተመሳሳይ ጉዳይ ላይ በሕግ ከተደነገገው ይልቅ የኅብረት ስምምነቱ ለሠራተኞች የበለጠ ጥቅም የሚያስገኝ ሆኖ ሲገኝ ስምምነቱ ተፈጻሚ እንደሚሆን ተደንግጓል። በአሠሪና ሠራተኛ አዋጅ መሰረት የሥራ ክርክር በስምምነት፣ በግልግል ዳኝነት አማራጭ የክርክር መፍቻ ዘዴዎች አሊያም በአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ ወሳኝ ቦርድ እና በፍርድ ቤት በሚደረግ የሙግት ሥርዓት (litigation) ታይቶ እልባት እንዲያገኝ ሊደረግ እንደሚችል በአንቀጽ 136፣ 142፣ 144 እና 145 ተደንግጓል። ሕጉ ያስቀመጠው አስገዳጅ የክርክር መፍቻ መንገድ ሳይጣስ በሕጉ ከተጠቀሱት በተሻለ ሁኔታ የጊዜ፣ የሰው እና የገንዘብ ሀብት የሚቆጥብ እና በአሠሪና ሠራተኛ መካከል የሚከሰት አለመግባባት ፍትሐዊ በሆነ አኳኋን የሚፈታበትን ዘዴ ወይም የሥራ ክርክር እልባት የሚያገኝበትን ሥርዓት በኅብረት ስምምነት መዘርጋትን ሕጉ አይከለክልም። በመሆኑም አሠሪም ሆነ ሠራተኛው በአዋጁ የተዘረጉትን የሥራ ክርክር የሚታይባቸውን ዘዴዎች ከመጠቀማቸው በፊት በቅድሚያ በኅብረት ስምምነቱ በተቋቋመው የዲ.ስ.ፕሊን ወይም የቅሬታ ሰሚ አካል ጉዳያቸው እንዲታይ የማድረግ መብትም ሆነ ከኅብረት ስምምነቱ የመነጨ ግዴታ ይኖርባቸዋል።

በያዝነውም ጉዳይ በተጠሪ ባንክ በኅብረት ስምምነት የተቋቋመ የቅሬታ ሰሚ አካል መኖሩ በተጠሪ የታመነ ጉዳይ ነው። አመልካች ተጠሪ ከሕግ-ውጭ የሥራ ወላቸውን አቋርጧል የሚለውን የግል የሥራ ክርክር የሚመለከተውን ክሳቸውን ወደ ፍርድ ቤት ከማቅረባቸው በፊት በኅብረት ስምምነት በተቋቋመው ቅሬታ ሰሚ አካል እንዲታይላቸው ቅሬታቸውን ማቅረባቸው ኅብረት ስምምነቱን መሰረት ያደረገ ነው። በዚህ መልኩ በኅብረት ስምምነቱ ቅሬታ የሚሰማበት ሥርዓት የተዘረጋው በአዋጁ ከተዘረጉት አለመግባባትና ክርክር መፍቻ መንገዶች የተሻለ ጥቅም እንደሚያስገኝ በማሰብ ነው ተብሎ ይገመታል።

ሲጠቃለል አመልካች ክሳቸውን ለፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ማቅረብ የሚችሉት በኅብረት ስምምነቱ ለተቋቋመው ቅሬታ ሰሚ አካል ያቀረቡት ቅሬታ እልባት ከተሰጠ በኋላ ነው። በዚህ መሰረት በተጠሪ በቀን 20/01/2012/9/ም የሰነድ ወሳኔ ተላልፎባቸው አመልካች ለቅሬታ ሰሚው አካል አቤቱቻውን በቀን 27/01/2012 ያቀረቡ ሲሆን ቅሬታ ሰሚው አካል ስንብቱ ሕጋዊ ነው በማለት በቅሬታው ላይ የሰጠውን ወሳኔ ለአመልካች ያሳወቀው ደግሞ በቀን 07/04/2012/9/ም ነው። በመቀጠል አመልካች በተጠሪ የተፈጸመባቸው የስንበት እርምጃ ሕገ-ወጥ ነው ተብሎ ተጠሪ ወደ ሥራ እንዲመልሳቸው አሊያም የተለያዩ ክፍያዎችን እንዲከፍላቸው ዳኝነት በመጠየቅ ክስ የመሰረቱት በቀን 01/07/2012 9/ም ነው። የይርጋ ጊዜው መቆጠር ያለበት ከቀን 08/04/2012 9/ም (ቅሬታ ሰሚው አካል ወሳኔ ከሰጠበት ቀን ቀጥሎ ካለው ቀን ጀምሮ - የአዋጁ አንቀጽ 164/1 ይመለከቷል) ጀምሮ

በመሆኑ ከዚህ ቀን ጀምሮ ክሱ እስከ ቀረበበት ቀን 01/07/2012ዓ/ም ድረስ ያለው ጊዜ ሲቆጠር ገና ሦስት ወር አልሞላውም። በመሆኑም በአዋጁ አንቀጽ 163/2 ስር የተደነገገው የ3 ወር የይርጋ ጊዜ ሳይደርስ የቀረበ ክስ በመሆኑ የአመልካች ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ቀሪ የሆነ አይደለም። እንዲሁም ተጠሪ ለክርክሩ መሰረት ያደረገው በሰ/መ/ቁጥር 16648 ላይ የተሰጠው የሕግ ትርጉም በሰ/መ/ቁጥር 36730 ላይ ሰባት ዳኞች በተሰየሙበት ችሎት በተሰጠ ወሳኔ የተለወጠ ከመሆኑም በተጨማሪ በእነኚህ መዛግብት ላይ የተሰጠው ትርጉም የይርጋ ጊዜ ማቋረጫ ምክንያት የሚመለከት ሲሆን የተያዘው ጉዳይ ደግሞ ከዚህ የተለየ በመሆኑ ለተያዘው ጉዳይ አግባብነት ያለው የሕግ ትርጉም ባለመሆኑ አልተቀበልንም። ስለሆነም የስር ፍርድ ቤት ጉዳዩን በጥበብ ስምምነት በተዘረጋው የቅሬታ አቀራረብ ሥርዓት መሰረት በመጀመሪያ መፍትሔ ለማግኘት ጥረት (exhausting internal remedy) ከማድረግ አኳያ ማየት ሲገባው ጉዳዩን ከይርጋ ማቋረጫ ምክንያት አንጻር በማየት የአመልካች ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ታግዷል ሲል የሰጠው ወሳኔም ሆነ ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት የሥር ፍርድ ቤት የሠጠውን ወሳኔ በማጽናት የወሰነው መሰረታዊ የሆነ የክርክር አመራርና የሕግ አተገባበር ስህተት ያለበት በመሆኑ ተከታዩን ወስነናል።

ወ ሳ ኔ

1. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 179409 ላይ በቀን 06/05//2014ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሸረዋል።
2. የአመልካች ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ አልታገደም ብለናል።
3. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መዝገቡን አንቀሳቅሶ በፍሬ ነገሩ ላይ ግራ ቀኙን በመስማት እንደነገሩ ሁኔታ ማስረጃዎቻቸውን ሰምቶና መርምሮ ሕግን መሰረት ያደረገ ወሳኔ እንዲሰጥ ጉዳዩን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 341/1 መሰረት መልስንሰታል።
4. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የወሳኔው ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ግራ ቀኙ ሲጠይቁም ግልባጩ ይሰጣቸዋል።
2. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 222297

ግንቦት 02 ቀን 2014 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- አቶ ተስፋ-ልዑል ቱፋ

ተጠሪ፡- የኢትዮጵያ የኢንዱስትሪ ግብዓቶች ልማት ድርጅት

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ወሳኔ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የግል ሥራ ክርክርን የሚመለከት ነው። አመልካች በፌደራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በተጠሪ ላይ በመሰረቱት ክስ ከቀን 15/07/2006 ዓ/ም ጀምሮ ላልተወሰነ ጊዜ የሚቆይ የቅጥር ውል ፈፅመን በድርጅቱ ውስጥ በሰው ሀብት ሥራ አመራር ዳይሬክቶሬት የሰው ሀብት ማሟላት ኪዝ ቲም ቡድን መሪ የሥራ መደብ በወር ጠቅላላ ደመወዝ ብር 16,628.00 እየተከፈላቸው ሲሰሩ ቆይተው አመልካች ድርጅት ከቀን 21/01/2013 ዓ/ም ጀምሮ የሥራ ውላቸውን ከሕግ-ውጪ ማቋረጡን ገልጸው አመልካች ከሥራ ውል ማቋረጥ ጋር በተያያዘ ሊከፈል የሚገባውን ካሳ፣ የሥራ ስንብት ክፍያ፣ የማስጠንቀቂያ ጊዜ ክፍያ፣ ያልተወሰደ የአምስት ቀናት ደመወዝ፣ የ137 ቀን የዓመት እረፍት በገንዘብ ተቀይሮ፣ ክፍያ ለዘገየበት የሶስት ወር ደመወዝ እንዲከፍላቸው እና የሥራ ልምድ ማስረጃ እንዲሰጣቸው ዳኝነት ጠይቀዋል።

ተጠሪ ለክሱ በሰጠው መልስ አመልካች በፈጸሙት ጥፋት በሕጋዊ መንገድ የተሰናበቱ ናቸው። አመልካች በድርጅቱ ያሉ ክፍት የሥራ መደቦችን በቅጥር ማስያዝ ሲያስፈልግ የትምህርት ደረጃ እና የሥራ ልምድ ያላቸውን እጩ ተወዳዳሪዎች እንዲቀጠሩ እና ክፍት የሥራ መደቦች ሲፈጠሩ የውስጥ ማስታወቂያ እያወጡ ብቁ ሠራተኞች ተወዳድረው በሥራ መደቡ ላይ እንዲያድጉ የማድረግ ኃላፊነት የተሰጣቸው ቢሆንም በቀረበባቸው ተደጋጋሚ ቅሬታ መሰረት በተጠሪ በተቋቋመው ገለልተኛ አጣሪ ኮሚቴ በሰውና በሰነድ ማስረጃ ተመርምሮ በተገኘው ግኝት በሥራቸው ላይ የማታለል ተግባር በመፈፀም የተጠሪን አገልግሎት በማቃወስ ለግል ጥቅማቸው በማሰብ የተዛባና የተሳሳተ መረጃ በመስጠት የተለያዩ የሥራ ቅጥሮችና ዝውውሮች መፈጸማቸው ተረጋግጧል። ስለዚህ የአመልካች የሥራ ውል የተቋረጠው ከተሰጣቸው ኃላፊነት ውጪ እና ተጠሪ ድርጅት የሚመራበትን የቅጥር፣ የዝውውርና የእድገት

መመሪያ በሚቃረን አኳኋን የተለያዩ ቅጥርና ዝውውር በመፈፀማቸው በአሰሪና ሠራተኛ አዋጅ አንቀጽ 27 እና በሕብረት ስምምነት አንቀጽ 47 በተደነገገው እና በሰ/መ/ቁጥር 25511 ላይ በተሰጠው ትርጉም መሰረት በሕጋዊ መንገድ የተፈጸመ ስንብት ነው በማለት ክሱ ውድቅ እንዲደረግ በመጠየቅ ተከራክሯል።

ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 80465 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮና ማስረጃዎችን መርምሮ በቀን 11/09/2013 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ ተጠሪ የሥራ ወሉ ለማቋረጥ የሚያስችል በቂ እና ሕጋዊ ምክንያት ሳይኖር እንዲሁም ከቅጥር እና ከምደባ እድገት ጋር በተያያዘ አመልካች ፈጽመዋል የተባለው ግድፈቶችን ተጠሪ በጥናት እንደደረሰበት እና እርምጃ እንደወሰደ ገልጾ የተከራከረ ቢሆንም እነዚህ ጥፋቶች ተፈጽመዋል ቢባል እንኳን ከሠራተኛ ቅጥር እና እድገት ጋር በተያያዘ የተፈጸሙ ጥፋቶች በቅጥር ኮሚቴ፣ ቀጥሎም ለመጽደቅ ወደ ኃላፊ ሲሄድ በዝርዝር እና በግልጽ ታይቶ ሊታረም ወይም ጥፋት አጥፍተው ከሆነም ሊቀጡበት የሚችል ባህሪ ያለው ነው። በግራ ቀኙ የቀረቡት የሰው ምስክሮችም የሰጡት ቃል እንዲሁም ከህብረት ስምምነት አንቀጽ 14 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መረዳት የሚቻለው እድገትም ሆነ ቅጥር በኮሚቴ እንደሚሰራ እና በተቋሙ የበላይ ኃላፊ የሚፀድቅ መሆኑን ነው። እንዲሁም አመልካች በኮሚቴው በፀሀፊነት የሚሰሩና ድምፅ አልባ መሆናቸው ተመስክሯል። ከዚህ አኳያ ቅጥሮቹ እና እድገቶቹ ከተሰጡ ከአመታት በኋላ የሥራ ወሉን ማቋረጥ በአዋጁ አንቀጽ 27/3 መሰረት በአንድ ወር ጊዜ ውስጥ እርምጃ ያልወሰደ ስለሆነ በይርጋ ስለሚታገድ እና ባልጸደቀ የሥራ መዘርዘር ምክንያት የአመልካችን የሥራ ወሉ ማቋረጡ ከሕግ-ውጭ ነው በማለት ተጠሪ ለአመልካች ልዩ ልዩ ክፍያዎችን እንዲከፍል ወስኗል።

ተጠሪ በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርቦ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 250671 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 27/05/2014 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ አመልካች በአዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 27/3 ስር የተደነገገውን የይርጋ መቃወሚያ በግልጽ በማንሳት አልተከራከሩም። የስር ፍርድ ቤት የይርጋ መቃወሚያውን በራሱ አነሳሽነት በማንሳት ባልቀረበ ክርክር ላይ ተመስርቶ የሰጠው ውሳኔ ክፍል በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 182/2 ስር የተደነገገውን የሚቃረን ነው። እንዲሁም የስር ፍርድ ቤት ስንብቱ ሕገ-ወጥ ነው ሲል የወሰነውን የውሳኔ ክፍል በማሻሻል የአመልካች ምስክሮች ከሰጡት ቃል መረዳት እንደሚቻለው የተጠሪ ምስክሮች ቃል በሚያጠናክር መልኩ ቅጥርና ምልመላን በሚመለከት ለዳይሬክቶሬቱ የሚያቀርቡት አመልካች እንደሆኑ እንዲሁም ለጉባኤው ቃለ ጉባኤ እንደሚያቀርቡ የተወዳዳሪዎችን ፕሮፋይል ለኮሚቴው የሚያቀርቡትና ቅጥሩን የሚያሟሉ ሰዎችን አጣርተው ለኮሚቴ የሚያቀርቡት አመልካች መሆናቸውን፤ በቅጥር ኮሚቴ ላይ የተመዘገቡ ሠራተኞችን የትምህርት ደረጃና የሥራ ልምድ ከወጣው ማስታወቂያ ጋር አነጻፅሮ በተገቢው ሁኔታ አረጋግጠው የሚያቀርቡት አመልካች መሆናቸው ተረጋግጧል። በመሆኑም አመልካች በአዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 13/2 ላይ የተመለከተውን ግዴታ ካለመወጣታቸውም በተጨማሪ በአንቀጽ 27(1/ሐ) በተደነገገው

መሰረት በሥራቸው ላይ የማታለል ተግባር መፈፀማቸውን የሚያሳይ በመሆኑ ስንብቱ ሕጋዊ ነው በማለት የስር ፍርድ ቤትን ወሳኔ በማሻሻል የ137 ቀናት የአመት እረፍት ብቻ ወደ ገንዘብ ተለወጦ ሊከፈላቸው ይገባል ወስኗል።

አመልካች በቀን 28/06/2014 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበው ከላይ በተመለከተው መሰረት በተሰጠ ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታቸው ይዘት በአጭሩ፡- አመልካች የይርጋ ክርክር ቀድሜ በክስ አቤቱታዬ ላይ ለማንሳት እድል አልነበረኝም ነበር።ነገር ግን ተጠሪ መልስ ሲያቀርብ ስንብቱን የፈጸመው ከ4 ዓመት በላይ ባስቆጠረና የእኔ የሥራ ድርሻ ባልሆነ ድርጊት መሆኑን ምክንያት በማድረግ አዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 27/3ን ጠቅሼ ተከራክራለሁ።ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት በዚህ መልኩ ክርክር አቅርቦ እያለሁ የስር ፍርድ ቤት ባልተነሳ ክርክር ላይ ተመስርቶ እንደወሰነ በመቁጠር የስር ፍርድ ቤት መዝገብ አስቀርቦ ሳይመለከት እና ሳይመዘን የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው።እንዲሁም አመልካች በተጠሪ ድርጅት ውስጥ በሚገኘው የቅጥር፣የምደባ እና የዝውውር ኮሚቴ ውስጥ ወሳኔ ለመስጠት የሚያስችል ድምጽ ሳይኖረኝ በጸሃፊነት የማገለግል ነኝ።ይህንንም ለስር ፍርድ ቤት በማስረጃ አስረድቼ የስር ፍርድ ቤት ተጠሪ ተፈጠረ ባለው ችግር አመልካች አንድም አስተዋጽኦ እንደሌለኝ አስረድቼ የስር ፍርድ ቤት ስንብቱ ሕገ-ወጥ ነው ሲል የሰጠው ወሳኔ ተገቢ ሆኖ እያለ በይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት መሻሩ ስህተት ስለሆነ ይታረምልኝ በማለት አቤቱታቸውን አቅርበዋል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ የስር ፍርድ ቤት ተጠሪ አመልካችን በሕግ አግባብ አሰናብቷል ሲል የወሰነበትን አግባብ ከአዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 27/3 አንጻር ተጠሪ ባለበት እንዲመረመር ትእዛዝ በመስጠቱ ተጠሪ በቀን 22/07/2014 ዓ/ም የተጻፈ መልሱን በማቅረብ፡-አመልካች በስር ፍርድ ቤት ለስንብት ምክንያት የሆኑት ጥፋቶች በይርጋ ቀሪ መሆናቸውን ጠቅሰው በፅሁፍም ሆነ በቃል ያቀረቡት ክርክር የለም። በፅሁፍ ያልተነሳ ክርክር በቃል ክርክር ወቅት ሊነሳ አይችልም።ተጠሪ ወሎን ሊያቋርጥ የሚችል ምክንያት መከሰቱን ባወቀ በ1 ወር ጊዜ ውስጥ በመሆኑ የአመልካች የሥራ ውል የተቋረጠው የይርጋ ጊዜው ከማለፉ በፊት ነው። ስለሆነም የሥር ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 82፣234(1/ሐ) እና 243/3 ስር የተደነገገውን መሰረት ያደረገ በመሆኑ የተፈጸመ ስህተት ስለሌለ የአመልካች አቤቱታ ወድቅ ሊሆን ይገባል በማለት ተከራክሯል። አመልካችም የመልስ መልስ አቤቱታቸውን አጠናክረው ተከራክረዋል።

ከዚህ በላይ አጠር ባለመልኩ የተገለጸው የግራ ቀኙን ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎችን ይዘት የሚመለከት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት የያዘውን ጭብጥ መሰረት በማድረግ በስር ፍርድ ቤቶች በተሰጠ ወሳኔ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም አመልካች በተጠሪ ላይ ክስ የመሰረቱት ተጠሪ ከእኔ ሥራ ጋር ባልተገናኘ ምክንያት ከሕግ-ወጭ ከሥራ አሰናብቶኛል በማለት ነው። ተጠሪ ደግሞ ለክሱ በሰጠው መልስ የአመልካች የሥራ ውል የተቋረጠው በድርጅቱ በሚገኙ ክፍት የሥራ መደቦች ሠራተኛ በቅጥር፣ በዝውውር እና በምደባ ሲያሟሉ አመልካች ከድርጅቱ መመሪያ ወጭ በሆነ አኳኋን ለግል ጥቅማቸው በማሰብ በሥራቸው ላይ የማታለል ተግባር በመፈፀም የተጠሪን አገልግሎት በሚያቃወስ አኳኋን የተዛባና የተሳሳተ መረጃ በመስጠት የተለያዩ የሥራ ቅጥሮችና ዝውውሮች በመፈጸም በፈጠሩት ጥፋት ምክንያት ስለሆነ ስንብቱ “ሕጋዊ ነው ሲል ተከራክሯል። አመልካች በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ባሰሙት የቃል ክርክር ተጠሪ ለስንብቱ ምክንያት ያደረጋቸው ቅጥሮች ከሁለትና ሦስት ዓመት በፊት የተፈጸሙ በመሆኑ አሁን ላይ የሥራ ውሉን ለማቋረጥ ምክንያት ሊሆኑ አይችሉም በማለት መከራከራቸውን የወሳኔው ይዘት ያሳያል። የስር ፍርድ ቤት ይህንን የአመልካችን ክርክር መሰረት በማድረግ ተፈጸመ የተባለው ጥፋት በባህሪው ተደብቆ ሊቆይ የማይችል ሆኖ ሳለ ጥፋቱ ከታወቀ ወይም መታወቅ ካለበት ጊዜ አንስቶ በ30 ቀናት ውስጥ አመልካች ላይ እርምጃ ሳይወስድ ቆይቶ የጊዜ ገደቡ ካለፈ በኋላ የአመልካችን የሥራ ቅጥር ውል ማቋረጡ ስንብቱን ሕገ-ወጥ ያደርገዋል በማለት እንዲሁም ስንብቱ የተፈጸመው በቂና ሕጋዊ ምክንያት ሳይኖር ነው በማለት የወሰነ ሲሆን ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ደግሞ በስር ፍርድ ቤት በዚህ መልኩ የተወሰነው አመልካች በግልጽ የይርጋ መከራከሪያ ባላነሱበት ነው በማለት ሽሮ ወስኗል።

አንድ አሠሪ በአሠሪና ሠራተኛ ጉዳይ አዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 27/3 መሰረት ሠራተኛው ያለማስጠንቀቂያ ከሥራ የሚያሰናብተውን ድርጊት መፈጸሙን አወቆ ይሄው ድርጊት መኖሩን ካወቀበት ቀን ጀምሮ በ30 የሥራ ቀናት ውስጥ የሥራ ውሉን ለማቋረጥ ባለው መብት ካልሰራበት መብቱ በይርጋ እንደሚታገድ ተደንግጓል። በመሰረቱ ይርጋ(limitation) ከሚያስከትለው ወጤት አንጻር ሁለት ገጽታዎች አሉት። ይኸውም አንደኛው መብት የሚሰጥ(የሚያስገኝ) ይርጋ (acquisitive prescription) ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ መብት የሚያሳጣ (መብት ቀሪ የሚያደርግ) ይርጋ(extinctive prescription) በሚል የሚታወቁ ናቸው። የኋለኛው አይነት ይርጋ ባለመብቱ (ባለገንዘቡ) በሕግ በተመለከተው የጊዜ ገደብ ውስጥ መብቱን(ጥቅሙን ወይም ገንዘቡን) ሳይጠይቅ ቆይቶ ጊዜው ካለፈበት በመብቱ መስራት እንዳይችል የሚያደርግ (right killer limitation) ነው። መብት ለማስከበር የሚቀርብ ክስ በሕገ- በተመለከተው የጊዜ ገደብ ውስጥ ባለመቅረቡ ክስ የማቅረብ መብትን ቀሪ የሚያደርግ ይርጋም (limitation of action) በዚህ ማዕቀፍ ውስጥ የሚታይ ነው። የዚህ ይርጋ ሌላው ገጽታው ከላይ በተጠቀሰው የአዋጁ አንቀጽ 27/3 ስር እንደተመለከተው የአሠሪውን ውል የማቋረጥ መብት የሚያሳጣ ነው።

በዚህ ይርጋ መሰረት አሠሪው በሕገ- በተመለከተው ጊዜ የሠራተኛውን ውል የማቋረጥ እርምጃ ሳይወስድ ቆይቶ ጊዜው ካለፈ በኋላ ውል ያቋረጠ እንደሆነ ሠራተኛው የጊዜ ገደቡ ባለፈበት ድርጊት

ተጠያቂ እንዳይሆን መብት ስለሚሰጠው ሠራተኛው የክስ ምክንያት በማድረግ ስንብቱ ሕገ-ወጥ ነው እንዲባልለት መከራከር ይችላል። ሠራተኛው በአዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 27/3 ድንጋጌ ላይ ተመስርቶ በክስ አቤቱታው ላይ የክስ ምክንያት አድርጎ ለመግለጽ የሚገደደው የሥራ ወል የማቋረጥ እርምጃ በአሠሪው የተወሰደው ድርጊቱ መፈጸሙን አሠሪው ከአወቀ ከ30 የሥራ ቀናት በኋላ መሆኑን ክሱን ሲያቀርብ እውቀቱ ያለው እንደሆነ ነው። ይህ በአዋጅ አንቀጽ 27/3 ስር የተደነገገው ይርጋ ክስ የማቅረብ መብትን ቀሪ የሚያደርግ ባለመሆኑ ሠራተኛው የተሰናበተበትን ምክንያት፣ ምክንያቱ የተከሰተበትን ቀን እና ምክንያቱ የተከሰተበትን ቀን አሠሪው መቼ እንዳወቀ በግልጽ በማሰናበቻ ጽሁፍ ላይ ሳይገለጽለት በመሰናበቱ ምክንያት ወይም በሌላ ምክንያት ለማወቅ ያልቻለ እንደሆነና እነዚህን ፍሬ ነገሮች ያወቀው አሠሪው ተከሶ በሰጠው መከላከያ መልስ ላይ ከተገለጸው ፍሬ ነገርና ከቀረበው ማስረጃ መነሻ የሆነ እንደሆነ ክሱን ማሻሻል የግድ ከሆነ ክሱን በማሻሻል የአዋጁን አንቀጽ 27/3 ይዘት ባገናዘበ መልኩ በማሻሻል አሊያም ክስ በሚሰማበት ጊዜ በቃል አንስቶ መከራከር ይችላል። በሁለቱም መንገድ በግልጽ የክርክር ነጥብ ሆኖ በሠራተኛው ሲነሳ አሠሪውም በሥነ ሥርዓት ሕጉ አግባብ የበኩሉን ክርክር እንዲያሰማ ከተደረገ በኋላ ወሳኔ ሊሰጥበት የሚገባ የክርክር አይነት ነው። እንደሚታወቀው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 234(1/ሐ) እና 244(2/ሠ እና 3) ስር በተደነገገው መሰረት የከላሽን ክስ የማቅረብ መብት የሚያስቀር የይርጋ መቃወሚያ በተከላሹ በመከላከያ መልስ ላይ ተጽፎና በመጀመሪያ ክስ የሚሰማበት ሥነ ሥርዓት ከመከናወኑ በፊት መቅረብ አለበት። እነዚህ ድንጋጌዎች ክስ የማቅረብ መብትን ቀሪ የሚያደርግ ይርጋን ጨምሮ ሌሎች የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያዎችን ተከላሹ ስለሚያቀርብበት ሥርዓት ለመደንገግ የተቀረጹ በመሆናቸው ሠራተኛ በከላሽነት ዘንግ ሆኖ የአዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 27/3ን ጠቅሶ ለሚያቀርበው መከራከሪያ ተፈጻሚነት የላቸውም።

በመሆኑም ከላሽ አስቀድሞ እንዲህ አይነት መከራከሪያ በክሱ ላይ አልገለጸም በሚል ምክንያት መከራከሪያ አድርጎ እንዳያነሳ ሊከለከል አይገባም። ዋናው ሊረጋገጥ የሚገባው ነገር እንዲህ አይነት ክርክር በተቻለ ፍጥነት ሠራተኛው ስለጉዳዩ እውቀት እንዳገኘ የመጀመሪያው የክስ አሰማም ሥነ ሥርዓት ከመጠናቀቁ በፊት መቅረብ መቻሉ ነው። እዚህ ላይ ማስተዋል የሚገባው ሠራተኛው የአዋጁን አንቀጽ 27/3ን በመጥቀስ ባይከራከርም አሠሪው የሥራ ወሉን የማቋረጥ እርምጃ የወሰደው ድርጊቱ መፈጸሙን ካወቀ ከ30 የሥራ ቀናት በኋላ መሆኑን ገልጾ ከተከራከረ ይህ አይነት ክርክር በአዋጁ አንቀጽ 27/3 ስር የተመለከተውን ይርጋ የሚመለከት ነው ወይስ የፍሬ ነገር ክርክር የሚመለከት ነው? ለእንዲህ አይነት ክርክር ተፈጻሚነት ያለው ድንጋጌስ የትኛው ነው የሚለውን የመለየት ኃላፊነት ክርክሩን የሚሰማው ፍርድ ቤት ኃላፊነት መሆኑን ነው።

በያዝነው ጉዳይ አመልካች በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ክሱ በተሰማበት እለት ባሰሙት የቃል ክርክር ተጠሪ ለስንብቱ ምክንያት ያደረጋቸውና አመልካች ጥፋት ፈጽመዋል በማለት የገለጻቸው ቅጥሮች ከሁለትና ሦስት ዓመት በፊት የተፈጸሙ ስለሆኑ አሁን ላይ የሥራ ወሌን ለማቋረጥ

ምክንያት ሊሆኑ ስለማይችሉ ስንብቱ ሕገ-ወጥ ነው የሚል ይዘት ያለውን ክርክር ማቅረባቸውን የወሳኔው ግልባጭ ያሳያል። አመልካች በዚህ መልኩ ክርክር ሲያቀርቡ በግልጽ የአዋጁን አንቀጽ 27/3ን ጠቅሰው ባይከራከሩም ፍርድ ቤቱ አመልካች በዚህ መልኩ ያቀረቡት ክርክር በአዋጁ አንቀጽ 27/3 ስር የተደነገገውን ይርጋ የሚመለከት ነው በማለት ይህንን የአመልካችን ክርክር መሰረት በማድረግ ተፈጻሚ የተባለው ጥፋት በባህሪው ተደብቆ ሊቆይ የማይችል ሆኖ ሳለ ተጠሪ ጥፋቱ ከታወቀ ወይም መታወቅ ካለበት ጊዜ አንስቶ በ30 ቀናት ውስጥ አመልካች ላይ እርምጃ ሳይወስድ ቆይቶ የጊዜ ገደቡ ካለፈ በኋላ የአመልካችን የሥራ ቅጥር ወል ማቋረጡ ስንብቱን ሕገ-ወጥ ያደርገዋል የሚል ድምዳሜ ላይ ደርሷል። በእኛም እምነት አመልካች በዚህ መልኩ ያቀረቡት መከራከሪያ ለስንብቱ ምክንያት የሆነውን ድርጊትና ድርጊቱ የተፈጸመበትን ጊዜ መሰረት በማድረግ የቀረበ በመሆኑ በአዋጁ አንቀጽ 27/3 ስር የተደነገገውን ይርጋ የሚመለከት ነው መባሉ ተገቢ ነው። ሆኖም ፍርድ ቤቱ ወደእዚህ ድምዳሜ ከመድረሱ በፊት በዚህ መልኩ አመልካች ያቀረቡት ክርክር ተጠሪ ወሉን በማቋረጥ የወሰደውን እርምጃ ሕገ-ወጥ የማድረግ አቅም ያለው መሰረታዊ መከራከሪያ ከመሆኑ እና አስቀድሞ በክሱ ላይ የክሱ ምክንያት ሆኖ ያልተገለጸ መከራከሪያ ከመሆኑ አንጻር አይቶ ሌላኛው ወገን(ተጠሪ) የበኩልን ክርክር እንዲያሰማ እድል መስጠቱን ወሳኔው አያሳይም። በዚህ መልኩ በአንደኛው ተከራካሪ የክርክር ነጥብ ሆኖ በተነሳና በክርክሩ ውጤት ላይ በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ ተጽእኖ ባላቸው ክርክሮች ላይ የሌላው ተከራካሪ ወገን ክርክር ሳይሰማ የሚሰጥ ወሳኔ የአኩልነትና የፍትሀዊነት መርሆዎችን የሚጥስ ስለሚሆን መሰረታዊ የሆነ የክርክር አመራር ጉድለት ነው።

ሲጠቃለል ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከላይ በተገለጸው አግባብ በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ክርክር አመራር ላይ የታየውን ጉድለት ማረም ሲገባው አመልካች በአዋጅ ቁጥር 1156/2011 አንቀጽ 27/3 የተመለከተውን ይርጋ የሚመለከት መከራከሪያ ከላይ በተመለከተው አግባብ በግልጽ አንስተው ተከራክረው እያለ አመልካች የአዋጁን አንቀጽ 27/3ን በመጥቀስ እና በክሳቸው ላይ የክስ ምክንያት አድርገው አለመግለጻቸውን ምክንያት በማድረግ ወይም ደግሞ ክሱ ሲሰማ ከዚህ አኳያ ላቀረቡት ክርክር ተገቢውን ትኩረት ባለመስጠትና ባለመቀበል አመልካች በመከራከሪያነት ያላነሱትን የስር ፍርድ ቤት በራሱ አነሳሽነት ማንሳቱ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 182/2 ስር የተደነገገውን የሚቃረን ነው በማለት ሽሮ ጉዳዩን በስረ ነገሩ አይቶ ወሳኔ የሰጠበት መንገድ ሊታረም የሚገባ መሰረታዊ የሆነ የክርክር አመራር ጉድለት በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው ብለናል። ስለሆነም ተከታዩን ወስነናል።

ወ ሳ ኔ

1. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 80465 ላይ በቀን 11/09/2013ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 250671 ላይ በቀን 27/05/2014ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሸረዋል።
2. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መዝገቡን አንቀሳቅሶ ተጠሪ ለስንብቱ ምክንያት ያደረጋቸውና አመልካች ጥፋት ፈጽመዋል በማለት የገለጻቸው ቅጥሮች ከሁለትና ሦስት ዓመት በፊት የተፈጸሙ ስለሆኑ አሁን ላይ የሥራ ወሌን ለማቋረጥ ምክንያት ሊሆኑ ስለማይችሉ ስንብቱ ሕገ-ወጥ ነው በማለት አመልካች ባቀረቡት ክርክር ላይ ተጠሪ የበኩሉን ክርክር እንዲያሰማ በማድረግ ተጠሪ የአመልካችን የሥራ ወል ያቋረጠው ለስንብቱ ምክንያት ያደረገው ድርጊት መፈጸሙን ከአወቀ 30 የሥራ ቀናት ሳያልፍ ነው ወይስ አይደለም? 30 የሥራ ቀናት ካለፉ በኋላ የተወሰደ የስንብት እርምጃ ከሆነም ይህ ሊሆን የቻለበትንና ሕጋዊ ውጤቱ እና እንደነገሩ ሁኔታ ሌሎች መከራከሪያዎችንም በተመለከተ ከተገቢው ሕግ አንጻር መርምሮ ወሳኔ እንዲሰጥ ጉዳዩን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 343/1 መሰረት መልሰንለታል።
3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የወሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ግራ ቀኝ ሲጠይቁም ግልባጩ ይሰጣቸው።
2. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

ከውል ውጪ ኃላፊነት

የሠ/መ/ቁጥር 194880

የካቲት 25 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- የኢትዮጵያ መድን ድርጅት

ተጠሪ፡- ፈይሰል አህመድ መሀዲን

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የኢንሹራንስ ሰጪ በኢንሹራንስ ገቢው ምትክ ሆኖ በሚያቀርበው ክስ ላይ ተፈጻሚነት የሚኖረውን ይርጋ ድንጋጌ የሚመለከት ነው። አመልካች በፈደራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ድሬዳዋ ምድብ በአሁን ተጠሪ(በስር 3ኛ ተከላሽ) እና በሥር 1ኛ ተከላሽ ኒያላ ኢንሹራንስ አ.ማ እና በስር 2ኛ ተከላሽ ፈቲ መሐመድ አህመድ ላይ በመሰረተው ክስ ንብረትነቱ የድሬዳዋ ከተማ ሥራ አስኪያጅ ጽ/ቤት በሆነ በሰሌዳ ቁጥር 4-00325ድሬ ለሚታወቅ ተሽከርካሪ አጠቃላይ የመድን ዋስትና ሽፋን ሰጥቷል።በስር 2ኛ ተከላሽ ሲሽከረከር የነበረ በተጠሪ ስም የተመዘገበ የሰሌዳ ቁጥሩ 3-03059ድሬ የሆነ ተሽከርካሪ በድሬዳዋ ከተማ እየተሽከረከረ ላለው ለደንበኛው ተሽከርካሪ ቅድሚያ ባለመስጠት የደንበኛውን ተሽከርካሪ ገጭቶ ጉዳት አድርጏል።ጥፋቱ የተጠሪ ተሽከርካሪ መሆኑ በትራፊክ ፖሊስ ተረጋግጧል።በደንበኛው መኪና ላይ የደረሰውን ጉዳት ለማስጠገን በጨረታ በማወዳደር ዝቅተኛ ዋጋ ላቀረበው ጋራሻ የአደጋ መነሻ እና የዕርጅና መዋጮ ቀንሶ ብር 140,038.90(አንድ መቶ አርባ ሺህ ሰላሳ ስምንት ብር ከዘጠና ሳንቲም) መክፈሉን በመግለጽ ተጠሪና የስር ተከላሾች ይህንን ገንዘብ በአንድነትና በነጠላ ኃላፊነት እንዲከፍሉ እንዲወሰን ዳኝነት ጠይቋል።

ተጠሪ ለክሱ በሰጡት መልስ ላይ ባቀረቡት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ አመልካች በደንበኛው ተሽከርካሪ ላይ ጉዳት የደረሰው በቀን 10/09/2007ዓ/ም ሆኖ ክሱን ያቀረበው በቀን 08/05/2010ዓ/ም ከ2 ዓመት ከ7 ወር በኋላ በመሆኑ የተጠሪ ክስ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/1 መሰረት በ2 ዓመት ይርጋ ቀሪ ሆኗል በማለት ፍርድ ቤቱ መዝገቡን ዘግቶ እንዲያሰናብታቸው በመጠየቅ ተከራክሯል።

ፍርድ ቤቱ ተጠሪ ባቀረቡት የይርጋ መቃወሚያ ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በመ/ቁጥር 68451 ላይ በቀን 12/02/2011 ዓ/ም በሰጠው ብይን በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/2 መሰረት ድርጊቱ በወንጀል የሚስቀጣ ከሆነ በወንጀል ሕጉ የተቀመጠው የይርጋ ጊዜ ተግባራዊ እንደሚሆን በተደነገገው መሰረት በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ ላይ ጉዳት ያደረሰው አሽከርካሪ የነበሩት የስር 2ኛ ተከላሽ ራሳቸው አምነው በሰጡት መልስ በወንጀል ጥፋተኛ መባላቸው ስለተረጋገጠ ይርጋው በወንጀል ሕጉ መሰረት የሚታይ ነው። የወንጀል ይርጋ ደግሞ ከሁለት ዓመት ጊዜ በላይ በመሆኑ የይርጋ አቆጣጠሩን በተመለከተ በሰ/መ/ቁጥር 58920 ላይ በሰጠው የሕግ ትርጉም መሰረት ክስን ይርጋ አያገደውም በማለት መቃወሚያውን ወድቅ በማድረግ ብይን ሰጥቶ ፍሬ ነገሩን በተመለከተ ግራ ቀኙን አከራክሮ ክስ የቀረበበትን ገንዘብ ተጠሪዎች ለአመልካች እንዲተኩሉት ወስኗል።

ተጠሪ ከፍ ሲል በተገለጸው መሰረት በመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያው ላይ እና በፍሬ ነገሩ ላይ በተሰጠ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ይግባኝ አቅርበው ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 14998 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 29/08/2011ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ ጉዳት አደረሰ የተባለው አሽከርካሪ ፈቲ መሀመድ በድሬ ዳዋ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 00711 ላይ በወንጀል ሕግ ቁጥር 854 መሰረት ክስ ቀርቦባቸው ጥፋተኛ ተብለው ተወስኖባቸዋል። በወንጀል ሕግ አንቀጽ 736/2 ስር አንድ ሰው ሊቀጣ የሚችለው በደንብ መተላለፍ ወይም በወንጀል ሕግ መሰረት ብቻ እንጂ በሁለቱም ሊሆን እንደማይችል ተደንግጓል። አሽከርካሪው በደንብ መተላለፍ የተቀጣ ሰው በወንጀል ሕጉ ሊቀጣ የሚችልበት ሌላ እድል ስለማይኖር ለደንብ መተላለፍ የተቀመጠው የይርጋ ደንብ ተፈጻሚነት ስለሚኖረው በደንብ መተላለፍ ከተከሰሰና ከተቀጣ ተፈጻሚነት የሚኖረው በወንጀል ሕግ ቁጥር 773 ላይ ያለው አንድ ዓመት ይርጋ እንጂ በወንጀል ሕግ ቁጥር 214-219 ያሉት የይርጋ ደንቦች አይሆኑም። በሰ/መ/ቁጥር 58920 ላይ የተሰጠው ትርጉም አሽከርካሪው በደንብ መተላለፍ የተቀጡ ስለሆነ በድጋሚ በወንጀል ሕጉ ሊቀጡ የሚችሉበት ሁኔታ ስለማይኖር አስገዳጅ የህግ ትርጉም ለተያዘው ጉዳይ ተፈጻሚነት የለውም። ስለሆነም ጉዳቱ ከደረሰበት ከቀን 10/09/2007ዓ/ም በኋላ ክስ በቀን 08/05/2010ዓ/ም የቀረበ በመሆኑ ሁለት ዓመት ጊዜው ስላለፈ ፍርድ ቤቱ ክስ በይርጋ ቀሪ ሆኖ እያለ የሥር ፍርድ ቤት በተጠሪ የቀረበውን የይርጋ መቃወሚያ ወድቅ ማድረጉና በፍሬ ነገሩ ላይ ወሳኔ መስጠቱ ተገቢ አይደለም ሲል የሥር ፍርድ ቤትን ብይንና በፍሬ ነገሩ ላይ የሰጠውን ወሳኔ በመሻር ወስኗል።

በመቀጠል አመልካች ይግባኝ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት አቅርቦ ችሎቱም በመ/ቁጥር 181443 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 26/09/2012 ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሰጠውን ወሳኔ በማጽናት ወስኗል። አመልካች በቀን 25/12/2012ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረበውም በፌዴራል ከፍተኛ እና ጠቅላይ ፍርድ ቤቶች በተሠጠ ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን ይዘቱ በአጭሩ የሚከተለው ነው።

አንድ የጥፋት ድርጊት በአንድ ጊዜ ከአንድ በላይ በሆኑ የወንጀል ሕጉ ድንጋጌዎች ስር የሚያርፍበት ሁኔታ ሊኖር ይችላል። በዚህ ጉዳይም የአሽከርካሪው ድርጊት በወንጀል ሕጉ ልዩ ክፍል አንቀጽ 572ም ሆነ በሕጉ በደንብ መተላለፍ ክፍል ሊያስቀጣ ይችላል። በወንጀል ሕግ አንቀጽ 736/2 የተደነገገው በአንደኛው ድንጋጌ ተከሶ የተቀጣ በሌላኛው ሊያስቀጣው በሚችል ድንጋጌ ሊቀጣ አይችልም የሚል አይደለም። በአሽከርካሪው በወንጀል ሕግ አንቀጽ 572 መሰረት ክስ ሊመሰረትባቸው የሚችልበት አግባብ ነበረ። በመሆኑም ጥፋት አድራጊው በደንብ መተላለፍ ተከሶ ባይቀጣ ኖሮ ድርጊቱ በወንጀል ሕጉ አንቀጽ 572 መሰረት በቸልተኝነት የትራፊክ ደንቦችን በመተላለፍ ንብረት አደጋ ላይ በመጣል እስከ 3 ዓመት ድረስ የሚያስቀጣው ድርጊት እንደነበር እርግጥ ነው። በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/2 ጥፋተኛው በወንጀል መቀጣት አለመቀጣቱ ወይም የተቀጣበት ምክንያት ግምት ውስጥ እንደሚገባ አይደነግግም። በሰ/መ/ቁጥር 58920 ላይ የተሰጠው አስገዳጅ ትርጉም ላይ ጥፋቱ እስካልተካደ ድረስ እና ድርጊቱ በመደበኛው የወንጀል ድንጋጌ ውስጥ የተካተተ እስከሆነ ድረስ አልተከሰሰኩበትም ወይም አልተቀጣሁበትም የሚል ክርክር የሕግ መሰረት የለውም። ስለሆነም የሥር ፍርድ ቤቶች የቀረበውን የይርጋ መቃወሚያ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/2 መሰረት በማየት ወድቅ አለማድረጋቸው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ስለሆነ ይታረምልን በማለት አቤቱታውን አቅርቧል።

የሰበር አጠሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ የአመልካች የይርጋ ክርክር በተመለከተ ተፈጻሚነት ያለው ሕግ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143 ትርጉምና ዓላማ አንጻር ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር ተጠሪ መልስ እንዲሰጡ ትእዛዝ በመስጠቱ ተጠሪ በቀን 21/03/2013ዓ/ም የተጻፈ መልስ ያቀረቡ ሲሆን ይዘቱ በአጭሩ፡- ጥፋት አድራጊው ሹፌር የተቀጡት በደንብ መተላለፍ ትራፊክ ጽ/ቤት ሳይሆን በዐቃቤ ሕግ ክስ ቀርቦባቸው በመደበኛ ፍርድ ቤት ጉዳዩ ታይቶ በወንጀል ሕግ አንቀጽ 856 መሰረት በሁለት ወር ቀላል እስራት ወይም በብር 1000.00 የገንዘብ መቀጮ እንዲቀጡ መደረጉ የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። አንድ ሰው በአንድ የወንጀል ድርጊት ሁለት ጊዜ እንደሚቀጣ በወንጀል ሕጉ አንቀጽ 6 እና 732 ላይ ተመልክቷል። ስለሆነም አሽከርካሪው በወንጀል ሕግ አንቀጽ 856 ስለተቀጡ አመልካች እንዳለው በወንጀል ሕግ አንቀጽ 572 መሰረት ተጠያቂ የሚሆንበት የሕግ መሰረት የለም። ለወንጀል ሕግ አንቀጽ ተፈታሚነት ያለው የይርጋ ጊዜ አንድ አመት ነው። ስለሆነም ይርጋው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/1 ስር ያለው የ2 ዓመት ጊዜ እንጂ ለወንጀል ሕግ አንቀጽ 572 የተቀመጠው የ5 ዓመት ይርጋ ጊዜ አይደለም ተብሎ በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም በማለት ተከራክረዋል። አመልካችም በቀን 13/04/2013ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክሯል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ውሳኔዎችን ይዘት የሚመለከት ሲሆን እኛም የሰበር አጠሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል ከያዘው ጭብጥ አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም አመልካች ጠቅላላ የመድን ሽፈን የሰጠው ንብረትነቱ የድራዳዎ ከተማ ሥራ አስኪያጅ ጽ/ቤት ለሆነው በሰሌዳ ቁጥር 4-00325 ድራ ለሚታወቅ ተሽከርካሪ ነው።ይህ በአመልካች የመድን ሽፋን የተሰጠው ተሽከርካሪ ንብረትነቱ የተጠሪ በሆነና በስር 2ኛ ተከላሽ ሲሽከረከር በነበረ በሰሌዳ ቁጥር 3-03059 ድራ በሆነ ተሽከርካሪ በቀን 10/09/2007ዓ/ም በመገጨቱ ጉዳት ስለደረሰበት አመልካች የደንበኛውን ተሽከርካሪ ለማስጠገን ብር 140,038.90 ወጪ ማድረጉን ገልጾ በመድን ገቢው ምትክ ሆኖ ይህ ገንዘብ እንዲተካለት በተጠሪና በስር 1ኛ እና 2ኛ ተከላሾች ላይ በቀን 08/05/2010ዓ/ም ክስ አቅርቧል።የአሁን ተጠሪ የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/1ን ጠቅሰው ክስ በይርጋ ታግዷል በሚል ያቀረቡትን መቃወሚያ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ወድቅ አድርጓል። ሆኖም ጉዳዩን በይግባኝ ያዩት የፌዴራል ከፍተኛ እና ጠቅላይ ፍርድ ቤቶች ጉዳት አድራሹን ተሽከርካሪ ሲያሸከረክሩ የነበሩት የሥር 2ኛ ተከላሽ በወንጀል ሕግ አንቀጽ 856 መሰረት ጥፋተኛ ተብለው ስለተቀጡ የዚህ የወንጀል ሕግ ድንጋጌ የይርጋ ጊዜ አንድ አመት በመሆኑ ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለው የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/1 ነው። በማለት የተጠሪን የይርጋ መቃወሚያ በመቀበል የአመልካች ክስ ወድቅ ሊሆን ይገባል በማለት ወስነዋል። የዚህን ችሎት ምላሽ የሚሹ ነጥቦች መድን ሰጪ መድን በተገባለት ንብረት ላይ የደረሰውን ጉዳት በማስጠገን ያወጣውን ወጪ (ለመድን ገቢው የከፈለውን) በመድን ገቢው ምትክ ሆኖ ለማስመለስ በጉዳት አድራሹ ተሽከርካሪ ባለቤትና አሽከርካሪው ላይ ለሚያቀርበው ክስ ተፈጻሚነት የሚኖረው የይርጋ ሕግ ድንጋጌ የትኛው ነው የይርጋ ጊዜውስ ከመቼ ጀምሮ ሊቆጠር ይገባል የሚሉ ጭብጦች ናቸው።

ከላይ እንደተመለከተው የሥር የፌዴራል ከፍተኛ እና ጠቅላይ ፍርድ ቤቶች ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለው የይርጋ ድንጋጌ የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/2 ሳይሆን የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/1 ነው ብለው ሲወስኑ መሰረት ያደረጉት ምክንያት ድርጊቱ ጉዳት አድራሹን ተሽከርካሪ ሲያሸከረክሩ የነበሩት የሥር 2ኛ ተከላሽ በወንጀል የተከሰሱትና ጥፋተኛ ተብለው የተቀጡት በወንጀል ሕግ ስር ባለ የደንብ መተላለፍ ድንጋጌ አንቀጽ 856 ስለሆነና የዚህ የወንጀል ሕግ ድንጋጌ የይርጋ ጊዜ አንድ አመት ነው በሚል ነው።አመልካች አጥብቆ የሚከራከረው ደግሞ አሽከርካሪው በወንጀል ሕግ አንቀጽ 856 መሰረት ተከሰው ቢቀጡም ድርጊታቸው በወንጀል ሕግ አንቀጽ 572/1 ጭምር ሊያስቀጣቸው ስለሚችል፣የዚህ ድንጋጌ የይርጋ ጊዜ ደግሞ ከሁለት ዓመት በላይ በመሆኑ እና በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/2 ስር “...ጉዳቱ በወንጀል የሚያስቀጣ” የሚለው አገላለጽ ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 58920 ላይ በሰጠው አስገዳጅ ትርጉም መሰረት ድርጊቱ በወንጀል የሚያስቀጣ መሆኑን የሚጠይቅ እንጂ የድርጊቱ ፈጻሚ ተከሶ መቀጣት እንዳለበት ከግምት ወስኖ የሚያስገባ ባለመሆኑ ተፈጻሚ ሊሆን የሚገባው የይርጋ ድንጋጌ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/2 ስር የተደነገገው ነው በሚል ነው።ተጠሪ ደግሞ አሽከርካሪው አንድ ጊዜ በወንጀል ሕግ አንቀጽ 856 ስለተቀጡ በድጋሚ በወንጀል ሕግ አንቀጽ 572/1 መሰረት እንዲጠየቁ

የወንጀል ሕግ አንቀጽ 6 እና 736/2 ስለማይፈቅዱ በስር ፍርድ ቤቶች የተወሰነው በአግባቡ ነው በማለት ተከራክረዋል።

አመልካች ድርጊቱ በወንጀል ሕግ አንቀጽ 572 ስር ወንጀል ሆኖ የተደነገገ በመሆኑ አሽከርካሪው በዚህ ድንጋጌ ሊከሰሱ የሚችሉበት ሁኔታ አለ በሚል የተከራከረ ቢሆንም በዚህ ድንጋጌ ወንጀል ተደርጎ የተደነገገውና አጥፊው በድንጋጌው በተመለከተው ቅጣት የሚቀጣው የተፈጸመው ድርጊት "ማንም አሽከርካሪ ወይም እግረኛ በቸልተኝነት የትራፊክ ደንብን በመጣስ የሌላውን ሰው ሕይወት፣ አካል፣ ጤና ወይም ንብረት ለአደጋ ያጋለጠ እንደሆነ ነው" ተብሎ የተደነገገውን ድርጊቱን ወንጀል የሚያደርገውን የድንጋጌውን አነጋገር አሟልቶ ሲገኝ ነው።

በወንጀል ሕግ አንቀጽ 572 አነጋገር መሰረት አንድ አሽከርካሪ ወይም እግረኛ በቸልተኝነት የትራፊክ ደንብ በመጣስ በፈጸመው ድርጊት ሌላው አሽከርካሪ ወይም እግረኛ የሌላውን ሰው ሕይወት፣ አካል፣ ጤና ወይም ንብረት ለአደጋ ሲያጋልጥ (ሲጎዳ) የመጀመሪያው አሽከርካሪ ወይም እግረኛ የትራፊክ ደንብን በመጣስ ሌላውን ሰው ለአደጋ በማጋለጡ የሚጠየቅበት ድንጋጌ እንጂ በተያዘው ጉዳይ የተከሰተውን በአንደኛው አሽከርካሪ የትራፊክ ደንብ በቸልተኝነት በመጣሱ ምክንያት በሁለት ተሽከርካሪዎች መካከል ግጭት በመፈጠሩ በሁለተኛው ተሽከርካሪ ላይ ለደረሰው ጉዳት ጉዳት አድራሹን አሽከርካሪ በወንጀል ተጠያቂ ለማድረግ የተደነገገ ድንጋጌ አይደለም። በመሆኑም በአመልካች ካሳ ለመጠየቅ መሰረት የተደረገው ድርጊት በወንጀል ሕግ አንቀጽ 572 የሚገዛ ባለመሆኑ ከዚህ አንጻር ታይቶ የይርጋ ጊዜው አለመወሰኑ ስህተት አይደለም።

በወንጀል ሕጎችን በአንቀጽ 677(1/ለ እና 2) ስር በተደነገገው መሰረት ማንም ሰው በመንግስት ወይም በሕዝብ ንብረት ላይ በቸልተኝነት በድንጋጌዎቹ በተገለጸው አነጋገር ጉዳት በማድረሱ ሊጠየቅ ከሚችል በስተቀር በንብረት መብቶች ላይ ስለሚፈጸሙ ወንጀሎች ስድስተኛ መጽሐፍ ርእስ አንድ ስር በተደነገጉ ድንጋጌዎች መሰረት በመንግስት ወይም በሕዝብ ወይም በግለሰብ ንብረት ላይ በቸልተኝነት ጉዳት ማድረስ እንደ መደበኛ ወንጀል ተቆጥሮ የሚያስጠይቅ አይደለም። እንዲሁም ምንም እንኳን በወንጀል ሕግ አንቀጽ 559/2 መሰረት በቸልተኝነት የትራፊክ ደንብ በመጣስ በሰው አካል ላይ ጉዳት ማድረስ በወንጀል የሚያስጠይቅ ቢሆንም ከላይ እንደተመለከተው በተለይም አንድ አሽከርካሪ በቸልተኝነት የትራፊክ ደንብ በመጣስ በሚሸከረከረው ተሽከርካሪ ራሱ ሌላ ተሽከርካሪ ወይም ንብረት በመግጨት በሌላ ተሽከርካሪ ወይም በሌላ ንብረት ላይ ጉዳት ቢያደርስ በወንጀል ተጠያቂ እንደሚሆን በወንጀል ሕግ አልተደነገገም። ይህም የሆነበት ምክንያት በወንጀል ሕግ አንቀጽ 662 ስር በተደነገገው መርህ ላይ እንደተመለከተው በሌላ ሰው ንብረትና የኢኮኖሚ መብት ወይም በገንዘብ ሊተመኑ በሚችሉ መብቶች ላይ የሚደረግ ጣልቃ ገብነት ከፍተኝነት ደረጃ ታይቶ በሕግ ስድስተኛ መጽሐፍ ስር እንደወንጀል

ድርጊት ተቆጥሮ በግልጽ አስቀጠላቸው ካልተደነገገ በስተቀር እንደአነስተኛ ድርጊት ተቆጥሮ አጥፊዎች በደንብ መተላለፍ እንዲቀጡ ማድረግ የሕግ አወጭ ወይንም ፍላጎት በመሆኑ ነው።

በተያዘው ጉዳይ እንደታየው በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ ላይ ጉዳት ያደረሰው አሽከርካሪ(የስር 2ኛ ተከላሻ) የተከሰሱትና በፍርድ ቤት በተላለፈበት ወሳኔ የተቀጡት በወንጀል ሕጉ ስለደንብ መተላለፍ ጥፋቶች በስምንተኛ መጽሐፍ ስር በሚገኘው አንቀጽ 856 ላይ የትራፊክ ደንብ በመጣስ ተሽከርካሪን በመጥፎ ሁኔታ በማሽከርከር ወይም በግዴታሽነት ወይም በቸልተኛነት በመጠቀም በሌላ ሰው ንብረት ላይ ጉዳት በማድረስ የሚፈጸም ድርጊት ...በሚል በተደነገገውና በዚህ ድንጋጌ ላይ በተመለከተው ቅጣት መሰረት እንደሚቀጣ በተደነገገው መሰረት ነው። እንዲሁም በወንጀል ሕጉ አንቀጽ 773 ስር ማንኛውም አይነት የደንብ መተላለፍ ድርጊት ቢሆን ክስ ሳይቀርብበት አንድ ዓመት ካለፈ፣ የተፈረደውም ቅጣት ተፈጻሚ ሳይሆን ሁለት ዓመት ካለፈ በይርጋ እንደሚታገድ ተደንግጓል።

በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/2 ስር “...ጉዳቱ በወንጀል የሚያስቀጣ ሆኖ...” የሚለው አገላለጽ የተፈጸመው ድርጊት በወንጀል የሚያስቀጣ ከሆነ የድርጊቱ ፈጻሚ በወንጀል ቢከሰስም ፣ ባይከሰስም ፣ ቢቀጣም ፣ ባይቀጣም የይርጋ ጊዜው የሚወሰነው ድርጊቱን የወንጀል ድርጊት ለሚያደርገው የወንጀል ሕግ ድንጋጌ በተቀመጠው የይርጋ ጊዜ መሰረት ይሆናል ከሚል አላማ የተቀመጠ እንደሆነ የሚያስገነዝብ ነው። ከዚህ ጋር በተያያዘ በሰ/መ/ቁጥር 58920 ላይ በቀን 22/06/2003 ዓ/ም (በቅጽ 11 ላይ እንደታተመው) የተመለከተው አስገዳጅ ትርጉም ላይ በግልጽ እንደተመለከተው ድርጊቱን የፈጸመው አሽከርካሪ በወንጀል አልተከሰሰም፣ አልተቀጣሁምም የሚል ክርክር አቅርቦው ድርጊቱ በወንጀል ሕጉ እንደ ወንጀል ድርጊት የተደነገገ እስከሆነ ድረስ አሽከርካሪው በወንጀል ባይከሰሱም በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/2 የተደነገገው የይርጋ ጊዜ ተፈጻሚ ይሆናል ተብሎ ትርጉም የተሰጠበት ነው።

በያዘነው ጉዳይ ጉዳቱን አደረሱ የተባሉት አሽከርካሪ(የስር 2ኛ ተከላሻ) በወንጀል ሕጉ አንቀጽ 856 መሰረት በዐቃቤ ሕግ ተከሰው በፍርድ ቤት በተሰጠ ወሳኔ ጥፋተኛ ተብለው የተቀጡ መሆኑ የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ስበር ሰሚ ችሎት ተወስኖ የሚሰጥ አስገዳጅ ትርጉም በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 10/4 (በአዋጅ ቁጥር 454/1997 እንደተሻሻለው) መሰረት በየትኛውም ደረጃ ላይ በሚገኙ ፍርድ ቤቶች ዘንድ አስገዳጅነት ኖሯቸው ተፈጻሚ መሆን ያለባቸው ወሳኔ ከሚፈልገውና አከራካሪ በሆነው ተመሳሳይ ጉዳይ (*ratio decidendi - the point in a case that determines the judgement*) ላይ የተሰጠ የሕግ ትርጉም ሲሆን ነው። በመሆኑም በሰ/መ/ቁጥር 58920 የሕግ ትርጉም የተሰጠበት አከራካሪ ፍሬ ነገር እና በተያዘው ጉዳይ ወሳኔ የሚፈልገው አከራካሪ ጉዳይ ተመሳሳይ (*ratio decidendi*) ባለመሆኑ በሰ/መ/ቁጥር 58920 ላይ የተሰጠው ትርጉም ለተያዘው ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለው አይደለም። በመሆኑም ይግባኝ ሰሚው ችሎት እና የሥር ከፍተኛ ፍርድ ቤት ከዚህ አኳያ የደረሱበት ድምዳሜ የሚነቀፍ አይደለም።

እንዲሁም አመልካች አሽከርካሪው በወንጀል ሕግ አንቀጽ 572 ሊከሰሱ የሚችሉበት ሁኔታ እንዳለ በመግለጽ የተከራከረ ቢሆንም ከላይ እንደተመለከተው አሽከርካሪው የፈጸሙት ድርጊት በወንጀል ሕግ አንቀጽ 572 የሚሸፈን ባለመሆኑ በወንጀል ሕግ አንቀጽ 856 መሰረት ተከሰው ተቀጥተዋል። በወንጀል ሕግ አንቀጽ 60(ለ) ስር በተደነገገው መሰረት በአንድ ድርጊት በአንድ ጊዜ ሁለት ወይም ከሁለት በላይ የሆኑ የሕግ ድንጋጌዎችን በመጣስ ...ወንጀሎች ተፈጽመው ሲገኙ በሁለት የወንጀል ሕግ ድንጋጌዎች ተደራራቢ ወንጀሎችን በመፈጸም ሊያስከስስ ይችላል። ሆኖም በተያዘው ጉዳይ አሽከርካሪው የፈጸሙት ድርጊት በወንጀል ሕግ በመደበኛ የወንጀል ድንጋጌዎች የሚያስቀጣ አለመሆኑ የተረጋገጠና ከላይ እንደተመለከተው በወንጀል ሕግ በደንብ መተላለፍ ድንጋጌ በአንቀጽ 856 መሰረት ተከሰው የተቀጡ ስለሆኑ በወንጀል ሕግ አንቀጽ 2/5 ስር በተደነገገው የሕጋዊነት መርህ መሰረት እና በዚህ ሕግ በአንቀጽ 736/2 መሰረት በወንጀል ሕግ በመደበኛ የወንጀል ድንጋጌዎች የአሽከርካሪውን ድርጊት የወንጀል ጥፋት የሚያደርግ ድንጋጌ የለም እንጂ ቢኖር እንኳን መጀመሪያ በተደራራቢነት እስካልተከሰሱ ድረስ በአንደኛው (በደንብ መተላለፍ)ከተቀጣ በኋላ በዚያው ድርጊት እንደገና የሚከሰስበትና የሚቀጣበት የወንጀል ሕግ አግባብ የለም። በመሆኑም በዚህ ረገድ አመልካች ያቀረበውን ክርክር ይግባኝ ሰሚው ችሎት እና የሥር የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አለመቀበላቸው ሕግን መሰረት ያደረገ ነው ብለናል።

በሌላ በኩል የይርጋ ጊዜው መቆጠር ያለበት ከመቼ ጀምሮ ነው የሚለውን ነጥብ መርምረናል። አመልካች ክስን ያቀረበው በኢንሹራንስ ገቢው መብት በመዳረግ ወይም በምትክነት ነው። አመልካች ለክስ መሠረት ያደረገው የመድን ገቢው ጋር ያደረገው የዕቃዎች/ንብረት ኢንሹራንስ ሲሆን በንግድ ሕግ አንቀጽ 683 መሠረት ኢንሹራንስ ሰጪው በከፊለው ካሳ መጠን ጉዳት እንዲደርስ ባደረጉ ሦስተኛ ወገኖች ላይ ክስ ለማቅረብ ኢንሹራንስ ለገባው ሰው በተከፈለው ገንዘብ መጠን፣ ባሉት መብቶችና ክሶች ኢንሹራንስ ሰጪው ምትክ ሆኖ እንደሚገባ ተመልክቷል። ይሕም የመዳረግ መብቱ ከውል ሳይሆን ከሕግ የመነጨ መሆኑን ያስገነዝባል። የመዳረግ መብትን ተመስርቶ የሚቀርብ ክስ ይርጋ አቆጣጠርን ስንመለከት በአንድ በኩል የመዳረግ መብቱ ኢንሹራንስ ገቢው መብት ላይ ተመስርቶ የሚቀርብ መሆኑ እና በሌላ በኩል መዳረግ በሕግ የተፈቀደበት ሕግ አውጪው ሊያሳካው የፈለገው ዓላማ ጋር ተገናዝቦ ሊታይ የሚገባው ነው። መድን ገቢውና ተጠሪ ያላቸው ግንኙነት የተመሠረተው ከውል ውጭ በመሆኑ አመልካች በመድን ገቢው እግር ተተክቶ የሚያቀርበው ክስም ከውል ውጭ ማዕቀፍ የሚታይ ነው። በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/1 መሠረት ከውል ውጭ ክስ የሚቀርበው ጉዳቱ ከደረሰበት ጊዜ ጀምሮ በሁለት ዓመት ጊዜ ስለመሆኑ ተደንግጓል። የሥር ፍርድ ቤቶችም የይርጋ ጊዜውን የቆጠሩት ጉዳቱ ከደረሰበት ጊዜ ጀምሮ ነው።

አመልካች በሕግ የመዳረግ መብት ያገኘው ለመድን ገቢው ካሳውን ሲከፍል ነው። ሕግ አውጪው የመዳረግ መብት ለኢንሹራንስ ሰጪው የደነገገበት በዋነኛነት ሁለት ዓላማዎችን ለማሳካት እንደሆነ

መረዳት ይቻላል። የመጀመሪያው ማህበራዊ ምክንያት ነው። ይኸውም መድን ገቢው ካሳውን ከኢንሹራንስ ሰጪው ከተቀበለ ጥፋት የፈጸመው ሰው ላይ ክስ ለማቅረብ ፍላጎት ስለማይኖረውና ክስ ቢያቀርብ እንኳን ለደረሰው ጉዳት በፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 2090/1 እና 2091 መሠረት ከካሳ ተመዘዛኝነት መርሕ አኳያ ድጋሚ የሚካሰበት ዕድል አይኖርም። ይህም ጥፋቱን ያደረሰው ሰው ለጥፋቱ ተገቢው ተጠያቂነት ሳይከተልበት እንዲቀር ያደርጋል። ስለሆነም ኢንሹራንስ ሰጪው የመዳረግ መብት እንዲኖረው ማድረግ ለጉዳቱ ምክንያት የሆነው ጥፋት ፈጻሚው ሰው ለጥፋቱ ኃላፊነት እንዲወሰድና በሂደትም ጥፋት መፈጸምን በመቀነስ ወይም በመተው በሕብረተሰቡ ዘንድ አዎንታዊ የባሕሪ ለውጥ እንዲመጣ ማስቻል ዓላማ ያደረገ ነው። ሁለተኛው ኢኮኖሚያዊ ምክንያት ነው። የመዳረግ መብት መኖሩ ኢንሹራንስ ሰጪው ለመድን ገቢው የከፈለውን ገንዘብ እንዲተካለት ጉዳት አድራሹ ወይም የእሱ መድሀን እንዲተካ በማድረግ የኢንሹራንስ ሥራ ትርፍ ማግኘት ከመሆኑ አኳያ ትርፋማ ድርጅት እንዲሆን ማድረግ ነው። ይህም የአረቦን ክፍያ መጠን ላይ ቅናሽ እንዲደረግና ሕብረተሰቡ የኢንሹራንስ ኢንዱስትሪውን በተሻለ እንዲጠቀም ሊያበረታታ የሚችል ነው። ኢንሹራንስ ሰጪ ድርጅቶች ጤናማ የሆነ የንግድ እንቅስቃሴ የሚኖራቸው ከሆነ በኢኮኖሚው ላይም አዎንታዊ ሚና የሚጫወት ይሆናል። ስለሆነም ሕጉ ተግባራዊ በሚሆንበት ጊዜ በሕጉ ለማሳካት የተፈለገውን ዓላማ በማገናዘብ አመልካች በሕግ የተሰጠውን የመዳረግ መብቱን እንዲሰራበት በሚያስችል መልኩ ሊሆን ይገባል። ከላይ እንደተመለከተው አመልካች በሕግ የመዳረግ መብት ማግኘት የሚችለው ለመድን ገቢው ካሳውን ሲከፍል እንደመሆኑ ክስ ሊያቀርብ የሚችለው ጉዳቱ ከደረሰበት ጊዜ ጀምሮ ሳይሆን የመዳረግ መብቱን ካገኘበት ጊዜ ጀምሮ ነው። ይህም በካሳው አከፋፈል ሂደት በሕጉ የተመለከተው የሁለት ዓመት ጊዜ ሊያልፍ የሚችልበት ዕድል እንዳለ ያስገነዝባል። በመሆኑም የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/1 የተመለከተው የይርጋ ጊዜና አቆጣጠር በፍትሐብሔር ሕጎችን ስለ ይርጋ በጠቅላላው በሚደነግገው ክፍል በአንቀጽ 1846 “የይርጋው መነሻ ጊዜ” በሚል ርዕስ ሥር “የይርጋው ቀን መቆጠር የሚጀምረው ግዴታውን ለመጠየቅ ተገቢ ከሆነው ወይም ወሎ የሚሰጠው መብት ከተሰራበት ቀን ጀምሮ ነው” በማለት ከተደነገገው ጋር ተገናዝቦ ሊመረመር ይገባል።

በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143 እና በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1846 ድንጋጌዎች ስር የተደነገገውን ይዘት፣ መንፈስና ዓላማ መሠረት በማድረግ በአመልካችና በተጠሪ መካከል ያለውን ግንኙነትና የክሱን ምክንያት መሰረት አድርገን እንደመረመርነው አመልካች ለደንበኛው በሰጠው ጠቅላላ የመድን ሽፋን ወል መሰረት ለደንበኛው የካሳ ክፍያ መክፈል ይጠበቅበታል። በዚህ መሰረት አመልካች ለደንበኛው ካሳ የከፈለው ወይም ጉዳት የደረሰበትን የደንበኛውን ተሽከርካሪ በማስጠገን ለባለጋራዥ ክፍያ የፈጸመው መቼ እንደሆነ በስር ፍርድ ቤቶች አልተረጋገጠም። አመልካች በደንበኛው ምትክ በመሆን በተጠሪና በስር ተከላኾች ላይ ክስ መመስረት የሚችለው የመድን ወል ፖለሲውንም መሰረት በማድረግ ለደንበኛው ካሳ ወይም የተሽከርካሪ ማስጠገኛ ክፍያ ሲፈጽም ነው። ይህንን ሳያደርግ ይተካልኝ በማለት በመድን ገቢው

ምትክ ሆኖ ክስ ለመመስረት የሚያስችል የበሰለ መብት አይኖረውም። በእንዲህ አይነት ጉዳይ በመድን ሰጪው ላይ ለክሱ ምክንያት የሆነ ጉዳት ደረሰበት ማለት የሚቻለው (the occurrence giving rise to the claim) እና በመብቱ መሥራት የሚችለው ለደንበኛው የካሳ ክፍያ ከፈጸመበት ቀን ጀምሮ ነው።

ሲጠቃለል የአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪን በመግጨት ጉዳት እንዲደርስበት ያደረጉት አሽከርካሪ በወንጀል ሕግ አንቀጽ 856 ስር በተደነገገው መሰረት ተከሰው የተቀጡ ስለሆነ በወንጀል ሕግ አንቀጽ 773 ስር የተደነገገው የ1 ዓመት የይርጋ ጊዜ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/1 ስር ከተደነገገው ከ2 ዓመት የይርጋ ጊዜ ያነሰ በመሆኑ ለተያዘው ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለው የይርጋ ጊዜ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2143/1 ስር የተደነገገው የሁለት ዓመት የይርጋ ጊዜ ነው። የይርጋ ጊዜውም መቆጠር የሚጀምረው አመልካች ለደንበኛው ካሳ ወይም የተሽከርካሪ ማስጠገኛ ክፍያ ከፈጸመበት ቀን ቀጥሎ ካለው ቀን ጀምሮ እንጂ በአመልካች ደንበኛ ተሽከርካሪ ላይ አደጋው ከደረሰበት ቀን ጀምሮ ባለመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች ለይርጋ ጊዜ አቆጣጠር በተሽከርካሪው ላይ ጉዳት የደረሰበትን ቀን መነሻ በማድረግ መወሰናቸው ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። በመሆኑም አመልካች ለደንበኛው ካሳ ወይም የተሽከርካሪ ማስጠገኛ ክፍያ የፈጸመበት ቀን የግራ ቀኝ ክርክርና ማስረጃ ተሰምቶ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 245/1 መሰረት ተጣርቶ ሊወሰን ይገባል። ስለሆነም ተከታዩ ተወስኗል።

ወ ሳ ኔ

1. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 68451 ላይ በቀን 12/02/2011 ዓ/ም የሰጠው ብይን እና በቀን 23/02/2011 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ፣ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 14998 ላይ በቀን 29/08/2011 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ እና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 181443 ላይ በቀን 26/09/2012 ዓ/ም የሰጠው ወሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሸረዋል።

2. የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት መዝገቡን አንቀሳቅሶ አመልካች ለደንበኛው ካሳ ወይም የተሽከርካሪ ማስጠገኛ ክፍያ የፈጸመበትን ቀን የግራ ቀኝ ክርክርና ማስረጃ ሰምቶና በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 245/1 መሰረት አጣርቶ የይርጋ ጊዜ ለመቆጠር መነሻ የሚሆነውን ቀን ለይቶ በተጠሪ በቀረበው የይርጋ መቃወሚያ ላይ ተገቢውን ወሳኔ እንዲሰጥ ጉዳዩን መልሰንሰታል።

3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

- 1. የወሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ግራ ቀኙ ሲጠይቁም ግልባጬ ይሰጣቸው።
- 2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል። ይጻፍ።
- 3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 204256

ጥር 23 ቀን 2014 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- የኢትዮጵያ መድን ድርጅት

ተጠሪ፡- ሳምራዊት ጫኔ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ ከወል ወጭ የሆነ ኃላፊነት መነሻ ያደረገ ካሳ አወሳሰን የሚመለከት ነው። የአሁን ተጠሪ በስር ተከላሽ አቶ በላይ ባህሩ ላይ በሰሜን ወሎ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመሰረቱት ክስ የአሁን አመልካች በተከላሽ ጠያቂነት ጣልቃ ገብቶ የተከራከረ ሲሆን የክሱም አጭር ይዘት ንብረትነቱ የስር ተከላሽ የሆነ ተሽከርካሪ በተቃራኒ አቅጣጫ ሲጓዝ የነበረውን የሰሌዳ ቁጥር 3-88863 የሆነውን የተጠሪን አይሱዙ ተሽከርካሪ ገጭቶ ጉዳት ስላደረሰ ጉዳት የደረሰበትን ተሽከርካሪ ለማስጠገን የወጣውን ብር 495,000.00 ካሳ እንዲከፍሉኝ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል።

የስር ተከላሽ ጉዳቱ የደረሰው በእኔ ተሽከርካሪ ጥፋት ባለመሆኑ ለደረሰው ጉዳት ኃላፊነት እንደሌለባቸውና የተጠየቀውም ካሳ የተጋነነ እንደሆነ በመግለጽ ከመከራከራቸውም በተጨማሪ የአሁን አመልካች ለተሽከርካሪያቸው የመድን ሽፋን እንደሰጠ በመግለጽ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 43 መሰረት በክርክሩ ጣልቃ ገብቶ እንዲከራከር እንዲወሰንላቸው በመጠየቅ ተከራክረዋል። የአሁን አመልካችም በክርክሩ ጣልቃ ገብቶ ባቀረበው ክርክር ለደረሰው ጉዳት ደንበኛው ኃላፊነት እንደሌለባቸው፤ ኃላፊነት አለባቸው የሚባል ከሆነም በሁለት ተሽከርካሪዎች ግጭት ምክንያት የደረሰ ጉዳት በመሆኑ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2084 መሰረት ተጠሪ የራሳቸውን ይችላሉ እንጂ ደንበኛው ኃላፊነት እንደሌለባቸው፤ ደንበኛቸው ኃላፊ እንደሆኑ የሚወሰን ከሆነ ጉዳት የደረሰበት ተሽከርካሪ ቅሪት ለጣልቃ ገብ ሊመለስ ይገባል። የማይመለስበት ምክንያት ካለ የቅሪቱ ግምት ከካሳው ላይ ተቀናሽ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክሯል።

ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 22378 ላይ የግራ ቀኝን ክርክርና ማስረጃዎች ሰምቶና መርምሮ በቀን 18/07/2011ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ በተጠሪ ተሽከርካሪ ላይ ለደረሰው ጉዳት የስር ተከላሽ (የአመልካች

ደንበኛ) ኃላፊነት አለባቸው። በማለት ተጠሪ ለተሽከርካሪያቸው ማስጠገኛ ያወጡትን ወጪ ብር 495,000.00 ለተጠሪ እንዲከፍሉ ወስኗል። እንዲሁም ከዚህ ገንዘብ ላይ በመድን ወሎ መሰረት አመልካች ብር 100,000.00 ለተጠሪ እንዲከፍሉ ወስኗል። አመልካች በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰንት ለአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ አቅርቦ ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 0108368 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 09/04/2013/ም በሰጠው ወሳኔ አመልካች ቅርት አካሉ እንዲመለስለት ወይም ከጉዳት ገንዘብ ላይ እንዲቀነስለት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 234(1/ረ እና ሠ) እና 215/2 መሰረት ዳኝነት በመክፈል የተከሰሽ ከሰላሳነት ክስ በመመስረትና ዳኝነት በመክፈል ያቀረበው ክስ ባለመኖሩ የጠየቅሁት ዳኝነት በዝምታ ታልፎብኛል በማለት ያቀረበው ይግባኝ ተቀባይነት የለውም በማለት የሥር ፍርድ ቤትን ወሳኔ አጽንቷል።

አመልካች በቀን 08/07/2013/ም የተጻፈ አቤቱታ ያቀረበው ከላይ በተመለከተው መሰረት በተሰጠ ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታው ይዘት በአጭሩ፡- በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2090 እና 2091 እንደተደነገገው የሚከፈለው የጉዳት ካሳ ከደረሰው ጉዳት ጋር ተመጣጣኝ መሆን አለበት። ከተጠየቀው የጉዳት ካሳ ላይ የቅሪቱ ተቀናሽ የማይደረግ ከሆነ የሚከፈለው ካሳ ከደረሰው ጉዳት በላይ ይሆናል። አመልካች ቅሪቱ ሊመለስ ወይም ከሚከፈለው ካሳ ላይ ሊቀነስ ይገባል ብሎ ሲከራከር አዲስ ዳኝነት እየጠየቀ ሳይሆን ካሳው ተመጣጣኝ መሆን አለበት በማለት መከራከር በመሆኑ ዳኝነት ከፍሎ የተከሰሽ ከሰላሳነት ክስ እንዲያቀርብ ማቅረብ የሚገባው አይደለም። ስለሆነም የስር ፍርድ ቤት የቅሪት አካሉ ግምት ብር 95,000-100,000.00 ድረስ እንደሆነ በባለሙያ አስገምቶ ካረጋገጠ በኋላ ይህንን ሳይቀንስ ካሳ መወሰኑ ተጠሪ ከሚገባቸው በላይ ካሳ እንዲከፈላቸውና ከደረሰው ጉዳት እንዲያተርፉ የሚያደርግ በመሆኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። ስለሆነም ለተጠሪ ከተወሰነላቸው ካሳ ላይ ብር 95,000.00 ተቀናሽ እንዲደረግ ይወሰንልኝ በማለት አቤቱታውን አቅርቧል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ የስር ፍርድ ቤት አመልካች የቅሪት አካሉ እንዲመለስ ወይም ግምቱ ከካሳው ላይ እንዲቀነስ ያቀረበውን ክርክር የተከሰሽ ከሰላሳነት ክስ አላቀረበም በማለት ወድቅ ማድረግ ሕጋዊ መሆን አለመሆኑ ተጠሪ ባሉበት እንዲመረመር ትእዛዝ በመስጠቱ ተጠሪ ቀርቦው እንዲከራከሩ በቀን 01/11/2013/ም በታተመ አዲስ ዘመን ጋዜጣ ላይ በወጣ መጥሪያ ጥሪ ተደርጎላቸው ስላልቀረቡ መልስ የመስጠት መብታቸው ታልፎ በሌሉበት ተመርምሯል።

ከዚህ በላይ አጠር ባለመልኩ የተገለጸው በስር ፍርድ ቤቶች በግራ ቀኙ የቀረበውን ክርክር፣ በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች እና የሰበር አቤቱታ ይዘት የሚመለከት ሲሆን እኛም በአመልካች ክርክር መሰረት ጉዳት የደረሰበት ተሽከርካሪ ቅርት አካላት የሚመለሱት ወይም ተጠሪ ከጠየቁት ካሳ ላይ ግምቱ ተቀናሽ የሚሆነው አመልካች ዳኝነት ከፍሎ የተከሰሽ ከሰላሳነት ክስ አቅርቦ ሲከራከር ነው። በሚል ወድቅ ተደርጎ በመወሰኑ በዚህ ችሎት ደረጃ ሊታረም የሚችል መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም ለክርክሩ መሰረት የሆነው ምክንያት የአመልካች ደንበኛ የሆኑት የስር ተከላሽ ንብረት የሆነ ተሽከርካሪ የተጠሪን ተሽከርካሪ ገጭቶ ጉዳት አድርጎል የሚል በመሆኑ በተጠሪና በአመልካች ደንበኛ(በስር ተከላሽ) መካከል የነበረው ግንኙነት ከወል ወጭ የሆነ ነው።አመልካችም በክርክሩ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 43 መሰረት ጣልቃ እንዲገባ የተደረገው በስር ተከላሽ ተሽከርካሪ ለሚደርስ ጉዳት የመድን ሽፋን በመስጠት ተጠሪ እንዲከፈላቸው ከጠየቁት ካላ ላይ አመልካች በኢንሹራንስ ወሎ መሰረት መክፈል የሚገባው ድርሻ አለ በሚል ምክንያት ነው።

ተጠሪ ባቀረቡት ክስ የስር ተከላሽ ተሽከርካሪ ተሽከርካሪያቸውን ገጭቶ ያደረሰውን ጉዳት ለማስጠገን ባወጡት ወጪ መነሻ ብር 495,000.00 ጉዳት እንደደረሰባቸው በመግለጽ ብር 495,000.0 ካላ እንዲከፈላቸው ነው።የስር ፍርድ ቤትም የስር ተከላሽንና የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃ መርምሮ ተጠሪ ጉዳት የደረሰበትን ተሽከርካሪያቸውን ለማስጠገን ላወጡት ወጪ የስር ተከላሽ ብር 495,000.00 ካላ እንዲከፍሉ ወስኗል።በዚህ አጠቃላይ የካላ መጠን ላይ የቀረበ ክርክር የለም። የስር ተከላሽ ለተጠሪ እንዲከፍሉ ከተወሰነው ከተጠቀሰው የካላ ገንዘብ ላይ አመልካች በኢንሹራንስ ወሎ መሰረት ብር 100,000.00 እንዲከፍሉ በመወሰኑም ከመድን ሽፋኑ በላይ ባለመሆኑ የቀረበ ክርክር የለም።ግራ ቀኙን ያከራከረው አመልካች ጉዳት የደረሰበት ተሽከርካሪ ቅሪት አካላት ተጠሪ ሊመልሱ ወይም ከሚከፈላቸው ካላ ላይ ግምቱ ሊቀነስ ይገባል በማለት ያቀረበውን ክርክር በተመለከተ የተሰጠውን ወሳኔ የሚመለከት ነው።ከዚህ አንጻር የቀረበውን ክርክር በተመለከተ የስር ከፍተኛ ፍርድ ቤት በዝምታ ያለፈ ሲሆን ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ደግሞ አመልካች ዳኝነት በመክፈል የተከላሽ ከላሽነት ክስ ባለማቅረቡ ከቅሪት አካል አንጻር አመልካች ያቀረበውን ክርክር የስር ፍርድ ቤት በዝምታ ማለፉ ተገቢ ነው ሲል ይግባኙን ወድቅ አድርጓል።

እንደሚታወቀው የጉዳት ካላ የሚከፈልበት ዓላማ ጉዳት የደረሰበትን ተበዳይ (ነገር) ጉዳት ከመድረሱ በፊት ወደ ነበረበት ስፍራ ለመመለስ እንጂ ተጎጂው ከጉዳቱ እንዲያተርፍ ለማድረግ አይደለም። ወደዚህ አጠቃላይ ድምዳሜ ላይ ለመድረስ የሚያስችል ተቀባይነት ያለው የካላ አከፋፈል መሠረታዊ መርህ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2090/1 እና 2091 ላይ ተደንግጓል።ይኸውም በአንድ ጉዳት ምክንያት የሚከፈለው ካላ ከደረሰው ጉዳት ጋር እኩል ሆኖ የሚመዘዘን መሆን እንዳለበት ወይም ደግሞ ለአንድ ጉዳት ኃላፊ የሆነው ሰው የሚከፍለው የጉዳት ካላ ኃላፊነቱ ያመጣው ጉዳት በተበዳዩ ላይ ካደረሰው ጉዳት ጋር እኩል ሆኖ መመዘዘን እንዳለበት የሚያስገድድ ነው።ይህንን መርህ በአግባቡ ተግባራዊ ማድረግ የጉዳት ካላ ጠያቂው ከጉዳቱ አትራፊ እንዳይሆን ያደርጋል። በዚህ መሠረት ጉዳት የደረሰበት ተሽከርካሪ አካላት በሌላ አካላት ተተክቶ የሚጠገን ከሆነ ጉዳት የደረሰባቸው ቅሪቶች ዋጋ ሊያወጡ የሚችሉ ስለሚሆኑ ሊገመቱና ግምታቸው ከሚከፈለው ካላ ላይ ሊቀነስ ወይም ቅሪት አካላት በአይነት ለካላ ከፋዩ ሊመለሱ ይገባል። ይህ የማይሆን ከሆነና በንብረቱ ላይ ጉዳት የደረሰበት ሰው ቅሪቱን የማይመልስ ወይም ግምቱ ከሚከፈለው ካላ ላይ የማይቀነስ ከሆነ ለተጎጂው የሚከፈለው ካላ ከደረሰው ጉዳት ጋር እኩል ሆኖ

የሚመዘዘን መሆን አለበት የሚለው መርህ እንዲጣስና ተጎጂው መካከል ከሚገባው በላይ ካሳ በማግኘት ከጉዳዩ እንዲያተርፍ የሚያደርግ ይሆናል።

በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 242 መሰረት የታመነ ፍሬ ነገር ነው። በሚል ወሳኔ ካልተሰጠ በስተቀር በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 246 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መሰረት ተከራካሪ ወገኖች ተካክደው የተከራከሩባቸው የፍሬ ነገር ወይም የሕግ ጭብጥ ሊለይ ይገባል። እንዲሁም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 182/3 ስር እንደተደነገገው ከክርክሩ ላይ ከቀረቡት ብዙ ጭብጦች አንዱ ጭብጥ ብቻ ቢወሰን ሌሎችም ጭብጦች ላይ ተጠቃሎ ወሳኔ እንደተሰጠ የሚያስቆጥር ሁኔታ ካልተፈጠረ በስተቀር አከራካሪ ሆነው የተያዙ ጭብጦችን ሁሉ በተናጠል በመመርመር በማስረጃ ሊረጋገጥ የሚገባው በማስረጃ እንዲረጋገጥ ተደርጎ እንዲሁም የሕግ ጭብጥ ደግሞ በተገቢው ሕግ ላይ ተመስርቶ ተገቢው ምክንያት ተስጥቶባቸው ሊወሰኑ ይገባል። ከዚህ አንጻር የተያዘውን ጉዳይ ስንመለከት የስር ከፍተኛ ፍርድ ቤት በአመልካች በግልጽ ክርክር በቀረበው ቅሪት አካሉን በሚመለከተው ጉዳይ ላይ ከተጠሪ በኩል የቀረበውን ክርክር መሰረት በማድረግ ተገቢውን ጭብጥ በመያዝ አጣርቶ ግልጽ ወሳኔ መስጠት ሲገባው በዝምታ ማለፉ የክርክር አመራርና የፍርድ አሰጣጥ ጉድለት በመሆኑ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው ብለናል።

እንዲሁም ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የስር ፍርድ ቤት ከላይ በተመለከተው መሰረት የፈጸመውን ስህተት ማረም ሲገባው እና የአመልካችን ክርክር በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2090/1 እና 2091 አንጻር በማየት ተገቢውን መወሰን ይገባል ነበር። ሆኖም አመልካች በመከላከያ መልሱ ያቀረበው ክርክር ለተጠሪ የሚከፈለው ካሳ ከደረሰው ጉዳት ጋር እኩል ሆኖ የሚመዘዘን መሆን አለበት በሚል የሕግ መሰረት ባለው መርህ ማዕቀፍ ውስጥ ሆኖ በመከላከያ ክርክር መልክ የሚታይ ሆኖ እያለ፤ በአመልካች የተከሰተ ከሰላሳ ስድስት ቀን ተገቢው ዳኝነት ተከፍሎበት የተጠሪ ክርክርም ከዚህ አንጻር ተሰምቶ ወሳኔ ማግኘት እንደሚገባው አዲስ እና ራሱን እንደቻለ ክርክርና የዳኝነት ጥያቄ አድርጎ በመቁጠር ወድቅ በማድረግ የሠጠው ወሳኔ የተከሰተ ከሰላሳ ስድስት ቀን ሊቀርብ የሚችልበትን አግባብ ያልተከተለና በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 234(1/ረ) ስለተከሰተ ከሰላሳ ስድስት ቀን የተደነገገውን ያላገናዘበ በመሆኑ ሊታረም የሚገባው መሠረታዊ የሕግ ስህተት ነው ብለናል። ስለሆነም ተከታዩን ወስነናል።

ዉ ሳ ኔ

1. የሰሜን ወሎ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 22378 ላይ በቀን 18/07/2011ዓ/ም የሰጠው ዉሳኔ እና የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 0108368 ላይ በቀን 09/04/2013ዓ/ም የሰጠው ዉሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሻሽለዋል።

2. ለተጠሪ ሊክፈል የሚገባው የካሳ ልክ የቅሪት አካሉን ግምት ጨምሮ ከብር 495,000.00 ሊበልጥ አይገባም ብለናል።ይህ እንደተጠበቀ ሆኖ ከፍተኛ ፍርድ ቤት መዝገቡን በማንቀሳቀስ ከአጠቃላይ የካሳ መጠን ላይ ሊቀነስ የሚገባ የቅሪት አካላት ግምት መጠን ወይም ቅሪት አካላት በአይነት የሚመለሱ ከሆነም የሚመለሱ የቅሪት አካላት አይነት እና ብዛት ምንነት በተመለከተ እና ተያያዥ በሆኑ ነጥቦች ላይ ሕግን መሰረት ያደረገ ዉሳኔ እንዲሰጥ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 343/1 መሰረት ጉዳዩን መልስንለታል።

3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ደረጃ ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ብለናል።

ትዕዛዝ

- 1. የዉሳኔዉ ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ለግራ ቀኙም ግልባጬ ይሰጣቸዉ።
- 2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ የዕግድ ትእዛዝ ካለ ተነስቷል፤ይጻፍ።
- 3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የወንጀል ሥነ-ሥርዓት ስግ

የሰ.መ.ቁ 200520

የካቲት 10 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- እትመት አሠፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሣዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- የፌዴራል ጠቅላይ ዓቃቤ ሕግ - ዐ.ህግ አብይ መርዕድ ቀረቡ

ተጠሪዎች፡-

1. እስክንድር ነጋ

2. ስንታየሁ ቸኮል

3. ቀለብ ስዩም

4. አስካለ ደምሴ

5. ጌትነት በቀለ - ቀረቡ

ከ1-4 ጠበቃ ቤተማርያም አለማየሁ - ቀረቡ

መዝገቡ ለምርመራ የተቀጠረ ነው። በመሆኑም መርምረን ተከታዩን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

የሰበር አቤቱታው ሊቀርብ የቻለው አመልካች ታሕሳስ 22 ቀን 2013 ዓ.ም ጽፎ ባቀረበው የሰበር አቤቱታ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ.ቁ 199376 ታሕሳስ 13 ቀን 2013 ዓ.ም የወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184/መ መሠረት ማስረጃ መቀበል ወይም አለመቀበል ላይ በሚሰጥ ትዕዛዝ ላይ ይግባኝ የማይባልበት በመሆኑ እና ይግባኝ የተባለበት ጉዳይ የማስረጃ አለማም ሂደት ላይ የተሰጠውን ብይን በመቃወም የቀረበ ቅሬታ በመሆኑ ይግባኝ የሚባልበት አይደለም በማለት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባል በማለት አቤቱታ በማቅረባቸው ነው።

የአሁን አመልካች በአሁን ተጠሪዎች ላይ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረበውን ክስ ለማስረዳት የቆጠራቸው ምስክሮች ስለ ወንጀል ምስክሮች እና ጠቋሚዎች ጥበቃ የወጣ አዋጅ ቁጥር 699/2003 አንቀጽ 6/1/ለ መሠረት ጥበቃ የተደረገላቸው መሆኑን በመግለጽ አስራ ስድስቱ ምስክሮች በአዋጁ አንቀጽ 4/1/ቀ መሠረት ምስክርነታቸው በዝግ ችሎት እንዲሰማ፤ አምስቱ ምስክሮች ደግሞ በአዋጁ አንቀጽ 4/1/በ መሠረት በአካል ሳይታዩ ከመጋረጃ ጀርባ ሆነው እንዲመሰክሩ ይታዘዝለት ዘንድ ዳኝነት ጠይቋል።

ተጠሪዎች በሰጡት አስተያየት ኢትዮጵያ በፈረመቻቸው የተለያዩ ዓለም ዓቀፍ ሕጎችም ሆነ ሀይማኖትን መሠረት አድርገው አንድን ማሕበረሰብ በጅምላ በማጥቃት የሚፈጸሙ ወንጀሎች ወይም ዘር ማጥፋት ተፈጽሞባቸዋል በተባሉ የተለያዩ ዓለም አገራት ላይ እንኳን ዓቃቤ ሕግ በጠየቀው አግባብ በዝግ ችሎት ወይም ከመጋረጃ ጀርባ ምስክር እንዲሰማ አልተደረገም፤ የምስክሮች ጥበቃ አዋጅ ጥበቃ ተጠቃሚውን ብቻ ሳይሆን የተከላከሉትንም መብት ከግምት ያስገባ ነው፤ ከመጋረጃ ጀርባ ምስክር ቢሰማ የተጠሪዎችን የመከላከል መብት የሚያጣብብ በመሆኑ ሊፈቀድ አይገባም፤ ፍርድ ቤቱ የሙግት ሂደቱ ሙሉ ለሙሉ በግልጽ ችሎት እንዲታይ በማድረግ የማናቸውም ወገን ጥርጣሬ እና መላ ምት ተቀባይነት እንዳይኖረው የማድረግ ሃላፊነት ያለበት በመሆኑ ዓቃቤ ሕግ ምስክሮች በዝግ ችሎት እና ከመጋረጃ ጀርባ ሆነው እንዲሰሙ ያቀረበው ጥያቄ ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክረዋል።

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት ግራ ቀኙ በምስክሮች አሰማም ሂደት ላይ ያቀረቡትን ክርክር ከመረመረ በኋላ ዓቃቤ ሕግ ምስክሮች በዝግ ችሎት እና ከመጋረጃ ጀርባ እንዲሰሙለት ያቀረበው ምክንያት ምስክሮች ከተከላከሉት ጋር የቅርብ ትውውቅ እንዳላቸው እና ከዚህ በፊትም ማስፈራሪያ ደርሶባቸው ነበር በማለት ነው፤ ይህ ደግሞ የምስክሮችን ማንነት ቀድሞ መታወቁን የሚያረጋግጥ ነው፤ የምስክሮች ማንነት ከታወቀ ደግሞ የጥበቃውን አስፈላጊነት ወይም የዓቃቤ ሕግን ጥያቄ ዋጋ ያሳጣል፤ በሌላ በኩል ዓቃቤ ሕግ ምስክሮች ከተከላከሉት ጋር የቅርብ ትውውቅ እንዳላቸው እና ከዚህ በፊትም ማስፈራሪያ ደርሶባቸው እንደነበር ከመግለጽ ውጪ በተጨማሪም ሊደርስባቸው የሚችል ከባድ አደጋ/ስጋት እንዳለ በበቂ ሁኔታ አልተረጋገጠም፤ ስለሆነም የተጠሪዎችን ሕገ መንግስታዊ መብት በሚጥስ መልኩ ምስክሮች በዝግ ችሎት እና ከመጋረጃ ጀርባ ይሰሙልኝ በማለት የቀረበው አቤቱታ በሕግ አግባብነት የሌለው እና ትክክለኛ ፍትህ ለመስጠት የማያስችል በመሆኑ ተቀባይነት የለውም በማለት ውድቅ አደርጎታል።

አመልካች ይህን ብይን በመቃወም ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የይግባኝ አቤቱታ አቅርቧል። ይግባኙ የቀረበለት ፍ/ቤት የአመልካችን የይግባኝ አቤቱታ ከመረመረ በኋላ በወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184/መ መሠረት ማስረጃ መቀበል ወይም አለመቀበል ላይ በሚሰጥ ትዕዛዝ ላይ ይግባኝ የማይባልበት በመሆኑ እና ይግባኝ የተባለበት ጉዳይ የማስረጃ አሰማም ሂደት ላይ የተሰጠውን ብይን በመቃወም የቀረበ ቅሬታ በመሆኑ ይግባኝ የሚባልበት አይደለም በማለት የአመልካችን የይግባኝ አቤቱታ ውድቅ አድርጎታል።

አመልካች ታሕሳስ 22 ቀን 2013 ዓ.ም ያቀረበው የሰበር አቤቱታ ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም መሠረታዊ የሕግ ስሕተት ተፈጽሞበታል በሚል ሲሆን ይዘቱም፡- የሰበር ከፍተኛው ፍርድ ቤት ምስክሮች በዝግ ችሎት እና ከመጋረጃ ጀርባ ሲሰሙ ይገባል በማለት ባቀረብነው አቤቱታ ላይ የሰጠው ብይን የመጨረሻ ሊባል የሚችል እንጂ ጊዜያዊ ትዕዛዝ /interlocutory/ አይደለም፤ በይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት

የተሰጠው ውሳኔ የክርክሩን መቀጠል እና አለመቀጠል መወሰን በሚችል እና ተጠሪዎችን ማስረጃ ከመሰማቱ በፊት ነጻ ሊያስብል የሚችል በመሆኑ ስሕተት ነው። አመልካች ምስክሮች ከመጋረጃ ጀርባ ይሰሙልኝ በማለት ያቀረበው አቤቱታ ውድቅ በመደረጉ በምስክሮች አሰማም ቀጣይ ሂደት ላይ ይህን አቤቱታ በድጋሚ ለማቅረብ የሚችልበት እድል የለም። ክርክሩ ሲጠናቀቅም አጠቃሎ ሊያቀርበው የሚችለው ጉዳይ አይደለም። የምስክሮች ጥበቃ ጉዳይ ላይ የተሰጠ ብይን ይግባኝ የተከለከለባቸው ጉዳዮች ስር አይሸፈንም። የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ.መ.ቁ 93234 ጊዜያዊ አገልግሎት ስላላቸው እና የመጨረሻ ውጤት ስላላቸው ጉዳዮች አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቶበታል። ይህ ውሳኔ በክስ ላሻሽል ጥያቄ ላይ የተሰጠ ቢሆንም የሕግ ትርጉሙን ለመስጠት መነሻ የሆነው ምክንያት ግን የትዕዛዝ ይግባኝ የተከለከለ መሆኑን አስመልክቶ የተደነገገውን የስነ ስርዓት ሕጉ መርህ ሊተረጎም ስለሚገባበት አግባብ በመሆኑ ለተያዘው ጉዳይ ተፈጻሚነት አለው። ስለሆነም የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት አመልካች ይግባኝ የጠየቀበት ውሳኔ በወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184/መ መሠረት ይግባኝ የሚባልበት አይደለም በማለት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ በሰበር ታይቶ ሊታረም ይገባል የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ የምስክሮች አሰማም ከመጋረጃ ጀርባ እንዲሆን እና በዝግ ችሎት እንዲታይ በዓቃቤ ሕግ የቀረበው ጥያቄ ውድቅ ተደርጎ የተሰጠው ትዕዛዝ ጊዜያዊ ስለሆነ ይግባኝ ሊባልበት አይገባም ተብሎ በስር ፍርድ ቤት የመወሰኑን አግባብነት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ.መ.ቁ 93234 ከሰጠው የሕግ ትርጉም እና ከአዋጅ ቁጥር 699/2003 እና ከወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184 ጋር በማገናዘብ ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ በዚህ ችሎት እንዲታይ ተደርጓል። ለተጠሪዎች ጥሪ ተደርጎም ግራ ቀኙ በጽሑፍ እንዲከራከሩ ተደርጓል።

ከ1ኛ እስከ 4ኛ ያሉት ተጠሪዎች በጠበቆቻቸው አማካኝነት የካቲት 04 ቀን 2013 ዓ.ም የሰጡት የጽሑፍ መልስ ይዘት በአጭሩ፡- ሕገ መንግስቱ ካስቀመጠው ሰብዓዊ መብቶች ድንጋጌዎች አንጻር እና ስለ ወንጀል ምስክሮች እና ጠቋሚዎች ጥበቃ አዋጅ ቁጥር 699/2003 ከወጣበት ዓላማ አንጻር ሲታይ ዓቃቤ ሕግ ምስክሮች በዝግ ችሎት እና ከመጋረጃ ጀርባ እንዲሰሙለት ያቀረበውን አቤቱታ ውድቅ በማድረግ በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጠው ውሳኔ ተገቢ ነው። በምስክሮች አሰማም አቤቱታ ላይ የተሰጠው ብይን በመዝገቡ ላይ የመጨረሻ ሊባል የማይችል እና ጊዜያዊ ትዕዛዝ ነው። የወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184 በትዕዛዝ ላይ ይግባኝ ሊቀርብ እንደማይችል ይደነግጋል። ዋናው ጉዳይ ሲጠናቀቅ ይግባኝን አጠቃሎ ለማቅረብ የሚያስችል ስርዓት በመኖሩ እንጭፍጫፊ በሆኑ ጉዳዮች ላይ ይግባኝ ማቅረብ ክርክሮች እንዲጓተቱ እና መጠናቀቅ በሚገባቸው ጊዜ እንዳይጠናቀቁ የማድረግ ውጤት ያለው በመሆኑ ተቀባይነት ሊኖረው አይገባም። ዓቃቤ ሕግ ምስክሮች በዝግም ችሎት ሆነ ከመጋረጃ ጀርባ ባይሰሙ ማስረጃ ከመቅረቡ በፊት ተጠሪዎችን ነጻ ሊያስብል የሚችል ነው በማለት የሚከራከር ቢሆንም ማስረጃ ሳይቀርብ ቢቀር ወደፊት የማንቀሳቀስ መብት ተጠብቆ መዝገብ ይቋረጣል እንጂ ተጠሪዎችን ነጻ

የሚያስብል አይደለም፤ በሲ.መ.ቁ 93234 የተሰጠው ውሳኔ በክስ ላሻሽል አቤቱታ ላይ የተሰጠ በመሆኑ ከጉዳዩ ጋር አግባብነት የለውም የሚል ነው።

5ኛ ተጠሪም በጠበቃው አማካኝነት የካቲት 09 ቀን 2013 ዓ.ም በሰጠው መልስ አላስመሰክርም ማለት የዓቃቤ ሕግ መብት ነው፤ ዓቃቤ ሕግ ምስክሮች የማቅረብ ግዴታውን መወጣት አለመፈለጉ ይግባኝ በማይባልበት ነጥብ ላይ ይግባኝ ለማለት ዕድል ሊፈጥርለት አይገባም በማለት የተከራከረ ሲሆን በሌሎች ነጥቦች ላይ ደግሞ ከ1ኛ እስከ 4ኛ ያሉት ተጠሪዎች ከሰጡት መልስ ጋር ተመሳሳይ ይዘት ያለው መልስ ሰጥቷል።

አመልካችም የሰበር አቤቱታውን በማጠናከር የመልስ መልስ ሰጥቷል።

የጉዳዩ አመጣጥ በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ነው። ይህ ችሎትም በሰበር አጣሪው ችሎት ሊጣራ ይገባዋል ተብሎ የተያዘውን ነጥብ ከግራ ቀኙ ክርክር፤ ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ሕጎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምሮታል።

ከመዝገቡ ይዘት መገንዘብ የቻለው አመልካች ስለ ወንጀል ምስክሮች እና ጠቋሚዎች ጥበቃ የወጣ አዋጅ ቁጥር 699/2003 አንቀጽ 6/1/ለ እና 4/1/ቀ ድንጋጌን መሰረት በማድረግ በተጠሪዎች ላይ ያቀረበውን ክስ ለማስረዳት ከተቆጠሩት ምስክሮች ውስጥ ከፊሎቹ በዝግ ችሎት፤ ከፊሎቹ ደግሞ ከመጋረጃ ጀርባ ሆነው እንዲመሰክሩ ይታዘዝልኝ በማለት ላቀረበው አቤቱታ የሰጠው ምክንያት ተጠሪዎች የተከሰሱበት ክስ በባሕሪው በሕብረተሰቡ እና በአገር ሰላም እና ደህንነት ላይ አደጋ የሚጥል እና ከባድ ወንጀል ነው፤ የምስክሮች ጥበቃ አዋጅም የዚህ ዓይነት ወንጀሎች ላይ በምስክርነት የሚቀርቡ ሰዎች በልዩ ሁኔታ ጥበቃ እንደሚደረግላቸው ይደነግጋል፤ ምስክሮቹ ከተጠሪዎች ጋር የቅርብ ግንኙነት ያላቸው በመሆኑ ለጥቃት ይጋለጡብኛል፤ እንዲሁም ጉዳዩን ለመለከታተል በሚመጡ ባልደረቦቻቸው፤ ጓደኞቻቸው እና ዘመድ ቤተሰቦቻቸው ታይተው ለአደጋ የሚጋለጡበት ሁኔታ ይኖራል፤ ቀዳሚ ምርመራ በሚካሄድበት ጊዜም የግድያ ዛቻ የደረሰባቸው ምስክሮች አሉ በሚል ነው።

ጉዳዩ የቀረበለት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አመልካች ምስክሮች በዝግ ችሎት እና ከመጋረጃ ጀርባ ሆነው እንዲሰሙ በማለት ያቀረበውን አቤቱታ ውድቅ ያደረገ ሲሆን ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ደግሞ የወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184/መ መሠረት በማድረግ አመልካች ያቀረበው የይግባኝ አቤቱታ ይግባኝ በሚባልበት ጉዳይ ላይ የቀረበ አይደለም በማለት ተጠሪዎችን ሳያስቀርብ ከወዲሁ ውድቅ አድርጎታል። ስለሆነም በዚህ ችሎት ምላሽ ሊያገኝ የሚገባው የክርክሩ መሠረታዊ ነጥብ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አመልካች ምስክሮች በዝግ ችሎት እና ከመጋረጃ ጀርባ ሊሰሙልኝ ይገባል በማለት ያቀረበውን አቤቱታ ውድቅ በማድረግ የሰጠው ውሳኔ ይግባኝ የሚባልበት ነው? ወይስ አይደለም? የሚለው ነው።

የወንጀለኛ መቅጫ ስነ ስርዓት ሕግ በ1954 ዓ.ም የወጣ ሲሆን የትዕዛዝ ይግባኝ ስላለመኖሩ አስመልክቶ የተደነገገው የወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184 ድንጋጌ ፍርድ ቤቱ በቁጥር 94 መሠረት ቀጠሮ መስጠት ወይም አለመስጠትን፤ በቁጥር 131 መሠረት ስለሚቀርብ መቃወሚያ ወይም በቁጥር 146 መሠረት ማስረጃን ስለመቀበል ወይም ስላለመቀበል አስመልክቶ በሚሰጠው ትዕዛዝ ላይ ይግባኝ የተከለከለ መሆኑን፤ ነገር ግን የጥፋተኝነት ውሳኔ በተሰጠበት፤ ለጊዜው በመልቀቅ ወይም ነጻ በመልቀቅ ፍርድ ቤቶች ይግባኝ በተባለበት ጊዜ እነዚህ የተሰጡት ትዕዛዞች ይግባኝ ለማለት ምክንያቶች ለመሆን ይችላሉ በማለት ይደነግጋል።

የወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184 በዋናው የስረ ነገር ክርክሩ ላይ ከሚሰጠው ፍርድ ቤት የትዕዛዝ ይግባኝ ክልከላ የተጣለባቸውን ጉዳዮች የሚዘረዝር ሲሆን ስለ ወንጀል ምስክሮች እና ጠቋሚዎች ጥበቃ የወጣ አዋጅ ቁጥር 699/2003 የወንጀለኛ መቅጫ ስነ ስርዓት ሕግ ከወጣ አራት አሰርት ዓመታት ካለፉ በኋላ የወጣ እንደ መሆኑ መጠን በአዋጁ የተካተቱትን መብቶች አስመልክቶ ፍርድ ቤቶች በሚሰጧቸው ትዕዛዞች ላይ ስለሚኖረው የይግባኝ ስርዓት በመደበኛው የወንጀል ስነ ስርዓት ሕግ ድንጋጌዎች ላይ ተካተው አናገኛቸውም። ስለሆነም በዝግ ችሎት ወይም ከመጋረጃ ጀርባ ምስክር ሊሰማ አይገባም ተብሎ የተሰጠው ብይን በእርግጥም ይግባኝ የማይባልበት ጊዜያዊ ትዕዛዝ ነው ወይስ አይደለም የሚለውን ለመለየት የስነ ስርዓት ሕግ በጊዜያዊ ትዕዛዝ ላይ ይግባኝ ከከለከለበት ምክንያት እና ዓላማ ጋር ተገናዝቦ ምላሽ ሊሰጠው ይገባል።

በወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184 ላይ የትዕዛዝ ይግባኝ የተከለከለበት ምክንያት የተሰጠው ትእዛዝ ከዋናው ጉዳይ ጋር ተጠቃሎ ሊቀርብ የሚችል እና አቤት ባዩም ወደፊት አጠቃሎ በሚያቀርበው ጉዳይ ላይ መፍትሄ ሊያገኝበት የሚችል ሲሆን እንደሆነ ከድንጋጌው ይዘት መገንዘብ ይቻላል። ይህም የድንጋጌው ዓላማ ፍርድ ቤቶች በሚሰጧቸው ጊዜያዊ ትዕዛዞች በሙሉ ይግባኝ እየጠየቁ የፍትሕ ስርዓቱን እንዲጓዙት ከማድረግ ይልቅ አቤት ባዩ ዋናውን ጉዳይ በሚመለከት ከሚያቀርበው ጉዳይ ጋር ተጠቃለው መፍትሔ ሊያገኙ የሚችሉ ጉዳዮች በዚያው ተጠቃለው እንዲቀርቡ በማድረግ የተቀላጠፈ የፍትህ ስርዓት እንዲኖር ማድረግ መሆኑን የሚያሳይ ነው።

በያዝነው ጉዳይ አመልካች ምስክሮች በዝግ ችሎት ወይም ከመጋረጃ ጀርባ እንዲሰሙ በማለት ያቀረበውን አቤቱታ ውድቅ በማድረግ በስር ከፍተኛው ፍርድ ቤት የተሰጠው ብይን አመልካች ጥበቃ ያስፈልጋቸዋል፤ ዛቻ እና ማስፈራሪያ ደርሶባቸዋል በማለት ከመጋረጃ ጀርባ እና በዝግ ችሎት እንዲሰሙ ጥያቄ ያቀረቡባቸው ምስክሮች በግልጽ ችሎት እንዲሰሙ የማድረግ ውጤት ያለው በመሆኑ ምስክሮች ከተሰሙ በኋላ ይግባኝ የሚጠየቅበት እና ለክርክር የሚቀርብ ጉዳይ አይለም። ስለሆነም የስር ከፍተኛ ፍርድ ቤት አመልካች ምስክሮች በዝግ ችሎት እና ከመጋረጃ ጀርባ እንዲሰሙ ያቀረበውን

አቤቱታ ውድቅ በማድረግ የሰጠው ትዕዛዝ መታየት ያለበት ትዕዛዝ ነው ከሚል መነሻ ብቻ ሳይሆን ከውጤቱም አኳያ ሊሆን ይገባል።

በመሆኑም የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184/መ መሠረት ማስረጃ መቀበል ወይም አለመቀበል ላይ በሚሰጥ ትዕዛዝ ላይ ይግባኝ የማይባልበት በመሆኑ እና ይግባኝ የተባለበት ጉዳይ የማስረጃ አሰማም ሂደት ላይ የተሰጠውን ብይን በመቃወም የቀረበ ቅሬታ በመሆኑ ይግባኝ የሚባልበት አይደለም በማለት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት ሆኖ አግኝተነዋል። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል።

ው ሳ ኔ

1. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ.ቁ 199376 ታሕሳስ 13 ቀን 2013 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ ተሸሯል።
2. አመልካች ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ያቀረበው ጉዳይ በጊዜያዊ ትዕዛዝ ላይ የቀረበ ሳይሆን የመጨረሻ ውጤት ባለው ብይን ላይ የቀረበ በመሆኑ ይግባኝ የሚባልበት ነው በማለት ወስነናል።
3. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በውሳኔ የዘጋውን መዝገብ በማንቀሳቀስ አመልካች ያቀረበውን የይግባኝ ክርክር መርምሮ ተገቢውን እንዲወስን በማለት ጉዳዩ ተመልሶለታል።
4. በዚህ መዝገብ ጥር 25 ቀን 2013 ዓ.ም በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 260175 ምስክር ለመስማት የተጀመረው ሂደት እንዳይቀጥል በማለት የተሰጠው የእግድ ትዕዛዝ ተነስቷል፤ ይጻፍ
 - መዝገቡ ውሳኔ ስላገኘ ተዘግቷል። ይመለስ

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሰ/ጥ

የሰ.መ.ቁ 203051

የካቲት 22 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡-እትመት አሠፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሣዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካቾች፡- 1. አቶ ጀዋር ሲራጅ መሐመድ 2. አቶ በቀለ ገርባ ዳኮ 3. አቶ ሀምሳ አዳኔ ታዬ 4. አቶ ደጅኔ ጣፋ ገለታ	}	ጠበቆች መሐመድ ጀማል ምስጋኑ ሙሉታ ቱሊ ባይሳ ገመቹ ጉተማ ቀረቡ

ተጠሪ፡- የፌዴራል ጠቅላይ ዓቃቤ ሕግ፡- ዐ/ሕግ ምኞት ደነቀው ቀረቡ

መዝገቡ በዛሬው ዕለት ሊቀርብ የቻለው የፍርድ ቤቱ ሬጀስትራር ተጠሪ በጉዳዩ ላይ መልስ ከሰጠ በኋላ አመልካቾች የመልስ መልስ መስጠት አያስፈልገንም በቀረበው መሠረት ታይቶ ይወሰንልን በማለታቸው መዝገቡ በችሎት ትዕዛዝ እንዲሰጥበት በማቅረቡ ነው። የአመልካቾች ጠበቆች በዛሬ ዕለት በችሎት ቀርበው ደንበኞቻቸው በጤና ችግር ምክንያት በሞት እና በሕይወት መካከል የሚገኙ መሆኑን ገልጸው በአስቸኳይ ውሳኔ እንዲሰጥላቸው ጠይቀዋል። ችሎቱም ጉዳዩ ሕክምና ከማግኘት መብት ጋር የተገናኘ እና ጊዜ ሊሰጠው የሚገባ አለመሆኑን ግንዛቤ በመውሰዱ በዛሬ ዕለት መዝገቡን መርምሮ ተከታይን ፍርድ ሰጥቷል።

ፍርድ

የሰበር አቤቱታው ሊቀርብ የቻለው አመልካቾች በጠበቆቻቸው አማካኝነት የካቲት 18 ቀን 2011 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት የሰበር አቤቱታ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ.ቁ 202289 በቀን 16/06/2013 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባል በማለት አቤቱታ በማቅረባቸው ነው።

ጉዳዩ በሕግ ጥላ ስር የሚገኝን እስረኛ ሕክምና ጉዳይ የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረው በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ነው። አመልካቾች በጠበቆቻቸው አማካኝነት ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ

ቤት የካቲት ባቀረቡት አቤቱታ የግል ሐኪሞቻቸው በአስቸኳይ ሆስፒታል ሄደው መታከም እንዳለባቸው ያሳወቁ ቢሆንም ማረሚያ ቤቱ አመልካቾች የግል ሐኪም ቤት ሄደው እንዳይታከሙ በመከልከል ምክንያት ሕክምናቸው የተቋረጠ እና ለከፍተኛ አደጋ የተጋለጡ መሆኑን በመግለጽ ማረሚያ ቤቱ አመልካቾች በመረጡት የግል የጤና ባለሙያ እና የሕክምና ተቋም የሕክምና አገልግሎት እንዲያገኙ ትዕዛዝ ይሰጥላቸው ዘንድ ዳኝነት ጠይቀዋል።

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት የአመልካቾችን አቤቱታ መሠረት በማድረግ ጠበቆቻቸውን በችሎት አስቀርቦ ከጠየቀ በኋላ ማረሚያ ቤቱ የካቲት 02 ቀን 2013 ዓ.ም ባመለከተው መሠረት አመልካቾች ለመታከም ፈቃደኛ ካልሆኑ እና የሚጠቅሱት ሆስፒታል ለሕዝብ እና ለደህንነት ስጋት የሚፈጥር ከሆነ ጦር ሀይሎች ሆስፒታል እንዲያሳክማቸው ያዘዘ ሲሆን በዛሬው እለት አመልካቾች የግል ሐኪም ቤት በመግለጽ ሕክምና እንዲደረግላቸው የጠየቁ እና የሕክምና ማዕከሉ የታወቀ በመሆኑ ማረሚያ ቤቱ አመልካቾችን አዲስ አበባ ከተማ ሜክሲኮ አካባቢ በሚገኘው ላንድ ማርክ ጄነራል ሆስፒታል በአጃቢ አስፈላጊውን ጥበቃ ተደርጎ ሕክምና እንዲደረግላቸው እንዲወስዳቸው ሲል ትዕዛዝ ሰጥቷል።

ተጠሪ ይህን ውሳኔ በመቃወም ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የይግባኝ አቤቱታ አቅርቧል። ይግባኙ የቀረበለት ፍ/ቤት ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ ኢትዮጵያ የተቀበለቻቸውን አለም አቀፍ ስምምነቶች እና ሕገ መንግስቱን መሠረት በማድረግ በጉዳዩ ላይ ሰፊ ትችት ከሰጠ በኋላ አዋጅ ቁጥር 1174/2012 እስረኞች ወደ ግል ሆስፒታል እንዳይሄዱ ገደብ ያልጣለ እና ገደቡ ከመንግስት አቅም እና የማሟላት ግዴታ አኳያ ብቻ እንጂ ከእስረኞች የግል አቅም አኳያ የማይገደብ መሆኑን በመግለጽ ተጠሪ አመልካቾች በግል ሕክምና ተቋም አገልግሎት እንዲያገኙ የሚያቀርበው ክርክር ተቀባይነት የለውም፤ በሌላ በኩል ተጠሪ ከጸጥታ ችግር አኳያ የሚያቀርበው ክርክር ዝቅተኛ ግምት ሊሰጠው አይገባም፤ አመልካቾች ከተከሰሱበት የእርስ በእርስ ግጭት ማስነሳት አኳያ እና ዓቃቤ ሕግ በይግባኙ ላይ ካቀረበው ለሕብረተሰብ እና ለአመልካቾች የደህንነት እና የጸጥታ ስጋት እንዲሁም ከነባራዊው ሁኔታ አኳያ ለአመልካቾች እና ለሕብረተሰቡ ደህንነት ሲባል በላንድ ማርክ ሆስፒታል የሕክምና አገልግሎት እንዲያገኙ የተሰጠው ትዕዛዝ አማራጭ የለውም፤ የሕክምና አገልግሎት በታካሚው ዘንድ ተቀባይነት ያለው እና የሚፈለገውን ውጤት የሚያመጣ መሆን አለበት፤ በመረጡት ሐኪም ሕክምና ማግኘት የታካሚው መብት ከመሆኑ አኳያ ያለፍላጎታቸው ይልቁንም ከፍተኛ ስጋት ያላቸው በመሆኑ በመንግስት የሕክምና ተቋም አገልግሎት እንዲያገኙ ማድረግ ተመራጭ አይደለም፤ ስለሆነም ከግራ ቀኙ ከተነሳው ክርክር አኳያ አመልካቾች የመረጡት የላንድ ማርክ ሆስፒታል ፈቃደኝነት እና ፍላጎት መሠረት ባደረገ መልኩ የህክምና ሙያው በሚፈቅደው ደንብ መሠረት የሀኪሞች ቡድን በማደራጀት አመልካቾች ባሉበት በቃሊቲ ማረሚያ ቤት ውስጥ ሙሉ የሕክምና አገልግሎት እንዲሰጣቸው በማለት ወስኗል።

የሰበር አቤቱታው የቀረበው ይህን ውሳኔ በመቃወም መሠረታዊ የሕግ ስሕተት ተፈጽሞበታል በሚል ሲሆን ይዘቱም፡- ዓቃቤ ሕግ ለሰበር ይግባኝ ሰሚው ጠቅላይ ፍርድ ቤት ያቀረበው ይግባኝ በጊዜያዊ ትዕዛዝ ላይ የቀረበ በመሆኑ በወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184 መሠረት ተቀባይነት የለውም፤ ተጠሪ የመጀመሪያው ትዕዛዝ ከተሰጠ በኋላ በ15 ቀን ውስጥ ይግባኝ እንደሚል ያሳወቀ በመሆኑ ያቀረበው ይግባኝ በጊዜ ገደብ የሚታገድ ነው፤ የሰበር ይግባኝ ሰሚው ጠቅላይ ፍርድ ቤት የደህንነት ችግር መኖሩን በማስረጃ ሳያረጋግጥ በላንድ ማርክ ሆስፒታል የህክምና አገልግሎት ቢሰጣቸው በአመልካቾች ላይ የጸጥታ ስጋት ይፈጠራል ማለቱ አግባብ አይደለም፤ አመልካቾች በመረጡት የግል ሐኪም የመታከም ሕገ-መንግስታዊ መብት አላቸው፤ የላንድ ማርክ ሆስፒታል ለንግድ የተቋቋመ እና በአንድ ቦታ የቆመ ድርጅት ሆኖ ሳለ ሆስፒታሉ ተነቅሎ ቃሊቲ ማረሚያ ቤት እንዲገባ የተሰጠው ትእዛዝ አግባብ አይደለም፤ አመልካቾች በሚገኙበት ማረሚያ ቤት ሕክምናውን እንዲያገኙ ቢደረግ የተለያዩ የሕክምና መሳሪያዎች የሚያስፈልጉ ሲሆን እነዚህ መሳሪያዎች ደግሞ ለሕክምና በሚያመች መልኩ በሕክምና ተቋሙ ውስጥ የሚገኙ እንጂ እየተነቀሉ የሚሄዱ አይደሉም፤ ላንድ ማርክ ሆስፒታል ማረሚያ ቤት ድረስ በመሄድ ለአመልካቾች ሕክምና መስጠት እንደማይችል ያሳወቀ በመሆኑ የሰበር ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት የሰጠው ሊፈጸም የማይችል ውሳኔ ሊታረም ይገባል የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የአመልካቾችን ሕክምና በተመለከተ የላንድ ማርክ ሆስፒታል የሀኪሞች ቡድን በማደራጀት ባሉበት ማረሚያ ቤት ውስጥ የሕክምና አገልግሎት እንዲሰጣቸው በማለት የመወሰኑን አግባብነት ከኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 22/1 እና ከወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184 ጋር በማገናዘብ ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ በዚህ ችሎት እንዲታይ ተደርጓል። ለተጠሪ ጥሪ ተደርጎም ግራ ቀኙ በጽሑፍ እንዲከራከሩ ተደርጓል።

የተጠሪ መልስ ይዘት በአጭሩ፡- አመልካቾች ያቀረቡት የሰበር አቤቱታ የፍሬ ነገር ክርክር የሚመለከት በመሆኑ ይህ ችሎት ጉዳዩን የማየት ስልጣን የለውም፤ በሰበር ፍርድ ቤት የተሰጠው ትዕዛዝ የአመልካቾችን የሕክምና ጉዳይ በሚመለከት የመጨረሻ ትዕዛዝ በመሆኑ በዋናው ጉዳይ ላይ ይግባኝ በሚቀርብ ጊዜ ተጠቃሎ የሚቀርብ አይደለም፤ በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 21/2 የታሰሩ ሰዎች ከሀኪሞቻቸው ጋር የመገናኘት መብት ያላቸው ቢሆንም በጥቅሉ የተቀመጠ ነው፤ በፌዴራል ማረሚያ ቤት አዋጅ ቁጥር 1174/2012 አንቀጽ 37 መሠረት ለእስረኞች የሕክምና አገልግሎት የሚሰጠው በማረሚያ ቤት ውስጥ የተዘጋጀ የጤና ተቋም ሲሆን በዚሁ አንቀጽ ንዑስ አንቀጽ 9 ላይ በማረሚያ ቤቱ የሚገኘው እስረኛ የጤና ሁኔታ በጤና ተቋሙ ከሚሰጠው የሕክምና አገልግሎት አቅም በላይ የሆነ ሕክምና የሚጠይቅ ሲሆን በኮሚሽኑ በጤና ተቋሙ ባለሙያዎች በሚቀርብለት ሪፖርት መሠረት ወዲያውኑ ተገቢውን ጥበቃ በመመደብ እስረኛው ያስፈለገውን የሕክምና አገልግሎት ሊሰጥ ወደሚችል የመንግስት ሆስፒታል በመውሰድ አገልግሎቱን እንዲያገኝ ያደርጋል ይላል፤ አመልካቾች በመንግስት ሕክምና እምነት የለንም በማለታቸው የግል ሐኪሞቻቸው እንዲያክሟቸው ሲደረግ የቆየ ሲሆን በሕገ

መንግስቱ የተሰጣቸው በግል ሐኪም የመጎብኘት መብት በሚረግጥ ቤቱ ውስጥ ሆነው በግል ሐኪማቸው የመታየት መብትን የሚሰጥ ነው ከሚባል በቀር ያለባቸው የጤና ችግር በተቋሙ ከሚሰጠው የሕክምና አቅም በላይ መሆኑ ባልተረጋገጠበት ሁኔታ በሌላ የሕክምና ተቋም እንዲታከሙ የሚያደርግ አይደለም፤ ሕክምናውን የሚሰጠው የላንድ ማርክ ሆስፒታል ሕክምናውን ለመስጠት የተለያዩ መሳሪያዎችን ማንንዝ ይጠይቃል አላለም፤ ስለሆነም የስር ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ ሊጸና ይገባል የሚል ነው።

የጉዳዩ አመጣጥ በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ነው። ይህ ችሎትም በሰበር አጣሪው ችሎት ሊጣራ ይገባዋል ተብሎ የተያዘውን ነጥብ ከግራ ቀኝ ክርክር፤ ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ሕጎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምሮታል።

የአሁን ተጠሪ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የይግባኝ አቤቱታ ያቀረበው የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አመልካቾች በመረጡት ላንድ ማርክ ሆስፒታል ሕክምና እንዲደረግላቸው በማለት የሰጠውን ትዕዛዝ በመቃወም ነው። በሌላ በኩል ግራ ቀኝ በስር ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤትም ሆነ በዚህ ችሎት ካደረጉት ክርክር ይዘት መገንዘብ የቻልነው አመልካቾች በመረጥነው የግል ሐኪም ልንታከም ይገባል በማለት የሚከራከሩት በመንግስት የሕክምና ተቋም ብንታከም ከፍተኛ የሆነ ስጋት አለን በሚል ሲሆን ተጠሪ በበኩሉ አመልካቾች በላንድ ማርክ ሆስፒታል /በግል የሕክምና ተቋም/ እንዲታከሙ ቢደረግ የጸጥታ ስጋት አለኝ የሚል መሆኑን ነው። ይህንኑ መሠረት በማድረግ ጉዳዩን እንደተመለከትነው በቅድሚያ ምላሽ ሊያገኝ የሚገባው ነጥብ አመልካቾች በላንድ ማርክ ሆስፒታል እንዲታከሙ ሲል የተሰጠው ትዕዛዝ ይግባኝ የሚባልበት ነው? ወይስ አይደለም? የሚለው ነው።

ዓቃቤ ሕግ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት አመልካቾች በላንድ ማርክ ሆስፒታል እንዲታከሙ ሲል የሰጠውን ትዕዛዝ በዋናነት የሚቃወመው የጸጥታ ችግር ሊፈጠር ይችላል በሚል በመሆኑ እንደ ከፍተኛ ፍርድ ቤቱ ትዕዛዝ ቢፈጸም እና ምናልባትም ዓቃቤ ሕግ ሊፈጠር ይችላል ብሎ የሰጋው የጸጥታ ችግር ቢከሰት ይህንኑ የተፈጠረውን የጸጥታ ችግር ወደፊት በዋናው ጉዳይ ላይ ከሚያቀርበው ይግባኝ ጋር አጠቃሎ ሊያቀርበው የሚችል ባለመሆኑ ውጤቱ የሚቀለበስ አይደለም። ስለሆነም ዓቃቤ ሕግ ይግባኝ የጠየቀበት ትዕዛዝ በወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 184 በተገለጸው አግባብ ይግባኝ የማይጠየቅበት ነው በማለት በአመልካቾች በኩል የቀረበው ክርክር ተቀባይነት ያለው አይደለም።

በሌላ በኩል የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት አመልካቾች በመረጡት ሐኪም ሕክምና ማግኘት የታካሚው መብት ከመሆኑ አኳያ ያለፍላጎታቸው ይልቁንም ከፍተኛ ስጋት ያላቸው በመሆኑ በመንግስት የሕክምና ተቋም አገልግሎት እንዲያገኙ ማድረግ ተመራጭ አይደለም ከሚል መደምደሚያ ላይ ከደረሰ በኋላ ተጠሪ ከጸጥታ ችግር አኳያ የሚያቀርበው ክርክር ዝቅተኛ ግምት ሊሰጠው አይገባም በማለት አመልካቾች የመረጡት የላንድ ማርክ ሆስፒታል ፈቃደኝነት እና ፍላጎት

መሠረት ባደረገ መልኩ የህክምና ሙያው በሚፈቅደው ደንብ መሠረት የሀኪሞች ቡድን በማደራጀት አመልካቾች ባሉበት በቃሊት ማረሚያ ቤት ውስጥ ሙሉ የሕክምና አገልግሎት እንዲሰጣቸው በማለት የሰጠው ውሳኔ አግባብ መሆን አለመሆኑን ቀጥለን እንመልከት።

የዓቃቤ ሕግ ዋነኛ ስጋት አመልካቾች በመረጡት የላንድ ማርክ ሆስፒታል እንዲታከሙ ቢደረግ የጸጥታ ስጋት አለኝ የሚል መሆኑን በተለይም በስር ይግባኝ ሰሚው ጠቅላይ ፍርድ ቤት ከተደረገው ክርክር ይዘት መገንዘብ ይቻላል። ይህ የዓቃቤ ሕግ ስጋት የመነጨው አንድም ዓቃቤ ሕግ ምናልባትም ሊፈጠር ይችላል በሚለው የጸጥታ ችግር ምክንያት ተጠሪጣሪዎቹ ቢያመልጡ ወይም በተጠርጣሪዎቹ ላይ አደጋ ቢደርስ በፍትሕ ስርዓቱ ላይ ሊያመጣ የሚችለውን አደጋ ከወዲሁ በመገመት መሆኑን ይህ ችሎትም ይገነዘባል።

በመሠረቱ የመንግስት ዋነኛ ሚና የሕዝቦችን ሰላም እና ደህንነት ማረጋገጥ እና ማስጠበቅ ነው። በዚህ መሠረት መንግስት በፍትሕ ስርዓቱ ውስጥ የሚያልፉ ተጠርጣሪዎች ሰላም እና ደህንነት የማስጠበቅ ግዴታ አለበት። ይህ ግዴታም ተጠሪጣሪዎቹ በማረሚያ ቤት በሚገኙበት ጊዜ፣ ፍርድ ቤት በሚቀርቡበት እና ወደ ሕክምና ተቋማት በሚሄዱበት ጊዜ ሁሉ በጥበቅ ሊተገበር የሚገባው ነው። ይህን ካልን ዘንድ በሕግ ጥላ ስር የሚገኝ ተጠርጣሪ ሕክምና ባስፈለገው ጊዜ ሁሉ ሕክምና እንዲያገኝ መሟላት ያለባቸውን ቅድመ ሁኔታዎች ሁሉ ማሟላት ያለበት መንግስት እንደሆነ ከአዋጅ ቁጥር 1174/2012 ድንጋጌዎች ይዘት መገንዘብ ይቻላል።

በያዝነው ጉዳይ የስር ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት አመልካቾች በላንድ ማርክ ሆስፒታል ሊታከሙ ይገባል በማለት በሰጠው ውሳኔ ላይ ዓቃቤ ሕግ ለዚህ ችሎት ያቀረበው ቅሬታ የለም። ይልቁንም ዓቃቤ ሕግ የአመልካቾች አቤቱታ ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት የሚከራከረው የጸጥታ ችግር ስጋት ሊኖር ይችላል በሚል ነው። በሌላ በኩል ጠቅላይ ፍርድ ቤቱ ባስቀመጠው አማራጭ መሠረት ሕክምናውን እንዲያከናውን ትዕዛዝ የተላለፈለት የላንድ ማርክ ሆስፒታል ማረሚያ ቤት ድረስ ሄጄ አመልካቾችን አላክምም ብሏል በማለት በአመልካቾች በኩል የቀረበውን ክርክር በግልጽ በመካድ ከዓቃቤ ሕግ የተሰጠ ምላሽ የለም። ስለሆነም የስር ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት የወሰደው አማራጭ ተፈጻሚ ሊሆን የማይችል መሆኑን ይህ ችሎት ግንዛቤ ወስዷል።

በሌላ በኩል በአገራችን ባለው ነባራዊ ሁኔታ በማረሚያ ቤት የሚገኝ ተከላኝ ወደ ሕክምና ተቋሙ ሄዶ አገልግሎቱን የሚያገኝበት አሰራር እንጂ የሕክምና ተቋሙ ራሱ በማረሚያ ቤት የሚገኝ ተከላኝ ባለበት ማረሚያ ቤት ሕክምናውን ለመስጠት የሚያስችሉ መሣሪያዎችን ይዞ በመሄድ ተንቀሳቃሽ ሕክምና ሊሰጥ የሚችልበት አሰራር የሌለ በመሆኑ እና በክርክሩ ተካፋይ ያልሆነን አካል በአማራጭ በተሰጠው ውሳኔ መሠረት በፈቃደኝነት ላይ ተመስርቶ የሕክምና ቡድኑን በመያዝ ሕክምናውን በማረሚያ ቤቱ

ተቋም ሄዶ ባይሰጥ ሌላ አማራጭ ያልተቀመጠ በመሆኑ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ ሊፈጸም የማይችል እና መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት ሆኖ አግኝተነዋል።

ስለሆነም መንግስት ሊፈጠር ይችላል ያለውን የጸጥታ ስጋት ለማስወገድ ተገቢውን የጸጥታ እና ደህንነት ማስጠበቅ ሃላፊነቱን በመወጣት አመልካቾች ቀድሞ በመረጡት የላንድ ማርክ ሆስፒታል ሕክምናውን እንዲያገኙ እንዲያደርግ በማለት ወስነናል። በዚህም ምክንያት ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ.ቁ 202289 በቀን 16/06/2013 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ ተሻሽሏል።
 2. መንግስት ሊፈጠር ይችላል ያለውን የጸጥታ ስጋት ለማስወገድ ተገቢውን የጸጥታ እና ደህንነት ማስጠበቅ ሃላፊነቱን በመወጣት አመልካቾችን ቀድሞ በመረጡት የላንድ ማርክ ሆስፒታል ሕክምናውን እንዲያገኙ እንዲያደርግ በማለት ተወስኗል።
- መዝገቡ ውሳኔ ስላገኘ ተዘግቷል። ይመለስ

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ.መ.ቁ.189472

ሰኔ 30 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡-እትመት አሠፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሣዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- አቶ አሸብር አውዴ

ተጠሪ፡- በደቡብ ብሔሮች ብሔረሠቦች እና ሕዝቦች ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት

የወላይታ ምድብ ዓቃቤ ሕግ

መዝገቡ ለምርመራ የተቀጠረ ነው። በመሆኑም መርምረን ተከታዩን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍርድ

የሰበር አቤቱታው ሊቀርብ የቻለው አመልካች ጥር 18 ቀን 2012 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት የሰበር አቤቱታ በደቡብ ብሔሮች ብሔረሠቦች እና ሕዝቦች ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 31815 መስከረም 06 ቀን 2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት አመልካች ያቀረበውን የክስ ወደ ሌላ ሥፍራ ይዛወርልኝ ጥያቄን ውድቅ በማድረግ የሰጠው ውሳኔ፤ ይህንኑ ውሳኔ በማጽናት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ 31696 ታሕሳስ 01 ቀን 2012 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባል በማለት አቤቱታ በማቅረባቸው ነው።

ጉዳዩ የክስ ወደ ሌላ ሥፍራ ይዛወርልኝ ጥያቄን የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረው በደቡብ ብሔሮች ብሔረሠቦች እና ሕዝቦች ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ነው። የአሁን አመልካች ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ያቀረቡት የክስ ይዛወርልኝ አቤቱታ ይዘት በአጭሩ፡- የከፍተኛው ፍርድ ቤት ፕሬዝዳንት በፍርድ ቤት አስተያየት መስጫ መዝገብ ላይ የፍርድ ቤቱን ስም እና ዝናን የሚያጎድፍ እና ዛቻ መሰል አስተያየት እንደተጻፈ እና የእጅ ጽሑፍ ከአመልካች ጋር እንደሚመሳሰል በመግለጽ በቀን 06/11/2010 ዓ.ም በተጻፈ ደብዳቤ ቢሮ ቀርቤ ምላሽ እንድሰጥ ትዕዛዝ ሰጥቶኛል፤ ይህንኑ መሠረት በማድረግ በፍርድ ቤቱ ፕሬዝዳንት ላይ በክልሉ ዳኞች አስተዳደር ጉባኤ የዲስፕሊን ክስ አቅርቤአለሁ፤ በዚህም ምክንያት የፍርድ ቤቱ ፕሬዝዳንት ዳኞች እና ሠራተኞችም በማሰባሰብ በአስተያየት መስጫ መዝገቡ ላይ እኔ እንደጻፍኩ ገልጸዋል፤ ስማቸው በአቤቱታው ላይ የተጠቀሰው የከፍተኛው ፍርድ ቤት ሁለት ዳኞች ተከላሽ በሆንኩበት የፍ.መ.ቁ 30379 በሆነው መዝገብ ተከላሻን

ለመጥቀም ከስነ-ስርዓት ውጪ ክርክሩን በመምራታቸው ምክንያት በዙሃ ዳኞች አስተዳደር ጉባኤ ክስ አቅርቦባቸዋለሁ፤ የመ.ቁ 32160፣ 33749 እና 30379 በሆኑት መዛግብት የተፈጸመብኝን በደል ይግባኝ ጠይቁ ፍትሕ አግኝቻለሁ፤ በመ.ቁ 36642 ለቀረበብኝ የቼክ ወንጀል መቃወሚያ ያቀረብኩ ቢሆንም የዲስፕሊን ክስ ያቀረብኩበት የፍርድ ቤቱ ፕሬዝደንት ተሰይሞ ሕግን ባልተከተለ ሁኔታ መቃወሚያዬን ውድቅ አድርጓል፤ አመልካች በቂም እና በጥላቻ በተደጋጋሚ የፍትሕ መዛግት የደረሱበኝ እና በተጠቀሱት ምክንያቶች ፍርድ ቤቱ ያለአድሎ የቀረበውን ክስ ሊሰማ የማይችል በመሆኑ ክስ ወደ ሌላ ፍርድ ቤት ተዛውሮ ይታይልኝ የሚል ነው።

ተጠሪ የሰጠው መልስ ይዘት በአጭሩ፡- ፕሬዝደንቱ ጉዳዩን ለማጣራት አስተዳደራዊ ስራ ሰርቷል፤ ፕሬዝደንቱን በሚመለከት ለክልሉ ዳኞች አስተዳደር ጉባኤ የደረሰ ክስ የለም፤ ሁለቱ ዳኞች የዲስፕሊን ክስ ቢቀርብባቸውም የመጨረሻ ውሳኔ አልተሰጠም፤ አንደኛው ዳኛ ከችሎት እንዲነሱ አቤቱታ ቀርቦ እንዲነሱ ተደርጓል፤ ሌላኛው ዳኛ ደግሞ የፍትሕ-ብሔር ዳኛ በመሆን ዓመቱን ሙሉ የጨረሱ እና አሁንም እዚያው ያሉ ናቸው፤ ጉዳዮችን በይግባኝ ማሻር ለክስ ይዛወር ምክንያት አይሆንም፤ ፍርድ ቤቱ ከአስራ ሁለት በላይ ዳኞች ያሉበት እና በአሁኑ ጊዜ ጉዳዩን እያዩ ያሉት ዳኞች ከተጠቀሱት ዳኞች ውጪ በመሆናቸው አመልካች ያቀረቡት የክስ ወደ ሌላ ሥፍራ ይዛወርልኝ አቤቱታ ውድቅ ሊደረግ ይገባል የሚል ነው።

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም የግራ ቀኝን ክርክር መርምሮ ፕሬዝደንቱ በሕግ በተሰጠው ስልጣን አስተዳደራዊ ተግባር መፈጸሙ ለክስ ይዛወርልኝ ምክንያትነት አይሆንም፤ ለክልሉ ዳኞች አስተዳደር ጉባኤ ክስ አቅርቦአለሁ በማለት ቀሪ ደብዳቤ መቅረቡ በእርግጥም አቤቱታው መድረሱን የሚያሳይ አይደለም፤ ደርሷል ቢባል እንኳን ክስ ተቀባይነት አግኝቶ መልስ እንዲሰጡ የተደረገበት ሁኔታ የለም፤ በተቋሙ ባልደረቦችም በኩል በክፉ ዓይን እየታየሁ ነው በማለት የቀረበውም የራስ ጥርጣሬ ከሚሆን በቀር በምክንያትነት ሊወሰድ አይችልም፤ በዳኞቹ ላይ ለዙሃ ዳኞች አስተዳደር ጉባኤ ክስ የቀረበባቸው ቢሆንም ጉዳዩ የመጨረሻ ዕልባት ስለማግኘቱ የቀረበ ማስረጃ የለም፤ አንደኛው ዳኛ ክስ የቀረበባቸው በመሆኑ ምክንያት ጉዳዩን እንዳያዩ መደረጉ በችሎቱ ሂደት ተመዝግቦ እያለ ጉዳዩን በማያዩ ዳኛ የክስ ይዛወርልኝ ጥያቄ መቅረቡ እንዲሁም በስም ተጠቃሿ ሌላኛው ዳኛም ጉዳዩን እያዩ ባለመሆኑ ጥያቄው ሕግን የተከተለ አይደለም፤ በይግባኝ ሥርዓት ጉዳዮች እንዲሻሩ፤ እንዲሻሻሉ ወይም እንዲጸኑ ማድረግ ሕጋዊ ሥርዓት ሲሆን ክርክሩ ደረጃውን ጠብቆ በይግባኝ ወይም በሰበር ስርዓት የሚቀጥል እና ተሻራ የተባለውም ጉዳይ የሕግ ትርጉም ተሰጥቶት የሚሻርበት ወይም የሚሻሻልበት ሥርዓቶች በመሆናቸው ለክስ ይዛወርልኝ ምክንያት መሆን አይችሉም በማለት አመልካች ያቀረቡትን የክስ ወደ ሌላ ሥፍራ ይዛወርልኝ አቤቱታ ውድቅ በማድረግ ወስኗል። ይህም ውሳኔ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎትም ጸንቷል።

የሰበር አቤቱታው የቀረበው ይህን ውሳኔ በመቃወም መሠረታዊ የሕግ ስሕተት ተፈጽሞበታል በሚል ሲሆን ይዘቱም፡- አመልካች ክፍርድ ቤቱ ፕሬዝደንት ዛቻ እና ማስፈራራት እንደደረሰብኝ እና ክፍተኛ ጥላቻ እንዲያደርግኝ ማስደረጉን፤ ለክልሉ የሕዝብ ምክር ቤት እና ለዙህ ምክር ቤት አቤቱታ ማቅረብን እና በክልሉ የዳኞች አስተዳደር ጉባኤ ክስ ማቅረብን የሚያሳይ ማስረጃ አቅርቦአለሁ፤ በተለያዩ መዝገቦች ከሙግት ስነ ስርዓት ውጪ ክርክር በመምራታቸው በአምስት የፍርድ ቤቱ ዳኞች ላይ የዲስፕሊን ክስ አቅርቦአለሁ፤ በተከሰሰኩበት የቼክ ወንጀል ፕሬዝደንቱ ሆን ብሎ የመሃል ዳኛ ሆኖ በመሰየም በዲስፕሊን ክስ ስነ ስርዓቱ ዳኞች ጋር በመሆን መቃወሚያዬን ከሕግ ውጪ ውድቅ ማድረጉን፤ ክሱ የሚታይበት ፕሬዝደንት ዘመድ በሆነች ግለሰብ ላይ ያቀረብኩባትን የጉዳት ካሣና ኪሣራ ክስ አመልካች የጎፋ ብሔር ተወላጅ በመሆኔ ምክንያት ክሱን ውድቅ ማድረጋቸው፤ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አቤቱታ አቅርቦ በሰ.መ.ቁ 164842 ጥቅምት 27 ቅ 2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት ፍርድ ቤቱ በክርክር አመራር ረገድ የሕግ ስሕተት መፈጸሙን እና የአመልካችን ፍትሕ የማግኘት መብት የሚጋፋ መሆኑን በመግለጽ ውሳኔውን ያረመ መሆኑን፤ የክስ ይዛወርልኝ በቀረበበት ጉዳይ ላይ የግል ተበዳይ የተባለው የዙህ ጠቅላይ ዓቃቤ ሕግ መምሪያ ሃላፊ አጎቱ በመሆኑ እና በአካባቢው በሀብቱ እና በዘመዶቹ ብዛት ስሜን በማጥፋት መጠቋቋሚያ ያደረገኝ መሆኑን የሚያሳዩ ማስረጃዎች ባቀረብኩበት ሁኔታ አመልካች ያቀረብኩት አቤቱታ ውድቅ በማድረግ በሰበር ፍርድ ቤቶች የተሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ በሰበር ታይቶ ሊታረም ይገባል የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ አመልካች የሰበር ጋሞ ዞን ክፍተኛ ፍርድ ቤት ፕሬዚደንት ባደረሰብኝ በደል በዳኞች አስተዳደር ጉባኤ የዲስፕሊን ክስ ያቀረብኩ በመሆኑ በገለልተኝነት ጉዳዩን ፍርድ ቤቱ ሊመለከት አይችልም በማለት ያቀረበውን የክስ ወደ ሌላ ሥፍራ ይዛወርልኝ አቤቱታ ውድቅ የመደረጉን አግባብነት ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ በዚህ ችሎት እንዲታይ ተደርጓል። ለተጠሪ ጥሪ ተደርጎ ግራ ቀኙ በጽሑፍ እንዲከራከሩ ተደርጓል።

የተጠሪ መልስ ይዘት በአጭሩ፡- አመልካች ያቀረበው የክስ ይዛወርልኝ አቤቱታ በጠቅላይ ፍርድ ቤት ውድቅ ተደርጎበታል፤ በወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 106/2 መሠረት በግልጽ እንደተደነገገው እንዲዚህ ዓይነት ትዕዛዞች ይግባኝ የማይባልባቸው በመሆኑ አመልካች ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ያቀረበው አቤቱታ የወንጀል ሥነ ሥርዓቱን ያልተከተለ ነው፤ በጋሞ ዞን ክፍተኛ ፍርድ ቤት አስተያየት መስጫ መዝገብ ላይ በተጻፈው የዛቻና የማስፈራሪያ ቃል አንጻር የፍርድ ቤቱ ፕሬዝደንት ይህን ጽሁፍ ጽፈዋል ተብለው ከተጠቆሙ ሰዎች ውስጥ አመልካችን ቢሮአቸው ጠርተው በማወያየታቸው እና የአስተዳደር ስራ በመስራታቸው ብቻ ለምን ተጠራሁ በሚል በሀሰት አቤቱታ ከማቅረባቸው በቀር አመልካች እንደሚሉት በፕሬዝደንቱ ላይ የቀረበ የዲስፕሊን ክስ የለም፤ ስለሆነም የሰበር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ሊጸና ይገባል የሚል ነው።

የጉዳይ አመጣጥ በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ነው። ይህ ችሎትም በሰበር አጣሪው ችሎት ሊጣራ ይገባል ተብሎ የተያዘውን ነጥብ ከግራ ቀኙ ክርክር፤ ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና ለጉዳይ አግባብነት ካላቸው ሕጎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምሮታል።

የብላክስ ሎው መዝገበ ቃላት የክስ ወደ ሌላ ሥፍራ ማዛወር /change of venue/ ትርጉም እንደሚከተለው አስቀምጦታል።

Change of venue is the removal of a suit began in one country or district to another country or district for trial, though the term is also sometimes applied to the removal of a suit from one court to another court of the same country or district.

በእኛም ሐገር ይህ ጽንሰ ሐሳብ በአንድ ሥፍራ የተጀመረን ክስ ወደ ሌላ ስፍራ ሄዶ እንዲታይ ማድረግ ወይም በአንድ ፍርድ ቤት የተጀመረን ክስ በዚያው ሥፍራ ላይ ወደሚገኝ ሌላ ፍርድ ቤት ተዛውሮ እንዲታይ ማድረግ ማለት እንደሆነ ግንዛቤ ተወስዶበታል።

በወንጀል ጉዳይ የክስ ይዛወርልኝ አቤቱታ የሚቀርብበት ሥርዓት በወ/መ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 106 ላይ ተደንግጓል። ሆኖም ይህ ድንጋጌ የወንጀልኛ መቅጫ ሕግ ሥነ ሥርዓትን እና የፍትሐ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግን ለማሻሻል በወጣው አዋጅ ቁጥር 84/1968 ተሻሽሏል። በዚህ በተሻሻለው አዋጅ መሠረት በወንጀል ጉዳይ ክስ ወደ ሌላ ሥፍራ እንዲዛወር መጠየቅ የሚቻለው ማስረጃ ከመሰማቱ በፊት ዓቃቤ ሕጉ ወይም ተከላሽ ለከፍተኛ ፍርድ ቤት ጉዳዩን መሥማት የጀመረው የበታች ፍርድ ቤት በማመልከቻ የቀረበለትን ጉዳይ ያለአድሎ በትክክል ለመስማት የማይችል መሆኑን ወይም ጉዳዩ ዘወትር የማይጋጥም አስቸጋሪ የሕግ ክርክር የሚያስነሳ መስሎ መታየቱን ወይም በድንጋጌው አግባብ ትዕዛዝ ቢሰጥ ለሁለቱም ተከራካሪ ወገኖች ወይም ለምስክሮች ምቹ መሆኑን ወይም ፍርድ ቤቱ ትዕዛዝ ቢሰጥ በአጭር ጊዜ ትክክለኛ ፍርድ ለማስገኘት የሚያስችል ወይም ትዕዛዝ እንዲሰጥ የዚህ ሕግ ድንጋጌ የሚጠይቅ መሆኑን ሲያመለክት ነው።

ከክስ ወደ ሌላ ሥፍራ ይዛወርልኝ ጽንሰ ሐሳብ እና ከላይ ከተመለከተው ድንጋጌ ይዘት መገንዘብ የሚቻለው ክሱ ወደ ሌላ ሥፍራ እንዲዛወር የቀረበው አቤቱታ ተቀባይነት አግኝቶ ክሱ ወደ ሌላ ሥፍራ ወይም በዚያው ሥፍራ ላይ ወደሚገኝ ሌላ ፍርድ ቤት ሊዛወር የሚችለው ክሱ እየታየ ባለበት ሥፍራ ወይም ፍርድ ቤት ውስጥ ጉዳዩን ለማየት የሚችል ሥልጣን ያለው ሌላ ችሎት የሌለ በሆነ ጊዜ ነው።

በያዘነው ጉዳይ አመልካች ክሱ ወደ ሌላ ሥፍራ እንዲዛወር ሲጠይቁ ያቀረቧቸው ምክንያቶች በሙሉ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ያለአድሎ ሊያይልኝ አይችልም በሚል የቀረቡ በመሆኑ የአመልካች ዋነኛ የክርክር አውድ የሚያጠነጥነው ከፍርድ ቤቱ ገለልተኝነት ላይ ነው። ስለሆነም በእርግጥም አመልካች ያቀረቧቸው ምክንያቶች ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ያለአድሎ እንዳይይ የሚያደርጉ እና ክስ ወደ ሌላ ሥፍራ

እንዲዛወር የሚያስችሉ ተቀባይነት ያላቸው ምክንያቶች ናቸው? ወይስ አይደሉም? የሚለውን ጭብጥ በመያዝ ጉዳዩን እንደሚከተለው መርምረናል።

በመሠረቱ ነጻ የዳኝነት አካል የተቋቋመ ስለመሆኑ፤ በየትኛውም ደረጃ የሚገኝ የዳኝነት አካል ከማናቸውም የመንግስት አካል፤ ከማናቸውም ባለስልጣንም ሆነ ከማናቸውም ሌላ ተጽዕኖ ነጻ መሆኑን፤ ዳኞች የዳኝነት ተግባራቸውን በሙሉ ነጻነት ሊያከናውኑ እንደሚገባ እና ከሕግ በስተቀር በሌላ ሁኔታ ሊመሩ እንደማይገባ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግሥት አንቀጽ 78 እና 79 ድንጋጌዎች ላይ በግልጽ ተመልክቷል። ይህም የዳኝነት ሥርዓቱ መሠረታዊ መርህ በመሆኑ ዳኞች እና የፍርድ ቤት አመራሮች በላቀ ሥነ-ምግባር እና በጥብቅ ሊተገብሩት ይገባል። ይህን ተላልፈው በተገኙ ጊዜም አግባብነት ባላቸው ሕጎች መሠረት ተጠያቂነት ያለባቸው ስለመሆኑ ግንዛቤ ሊወሰድበት ይገባል።

በሌላ በኩል በሕገ-መንግስቱ በተቋቋመው ነጻ የዳኝነት አካል ፊት በመቅረብ ፍትሕ የማግኘት መብታቸው የተረጋገጠላቸው ዜጎች ጉዳያቸው ውሳኔ ከማግኘቱ በፊትም ሆነ በኋላ ይህ መብታቸው በአግባቡ እንዲከበር ለማድረግ የሚያስችሉ መፍትሔዎች በተለያዩ ሕጎች ላይ ተቀምጠውላቸዋል። ከእነዚህም ውስጥ ገለልተኛ ያልሆነው ዳኛ ከችሎት እንዲነሳ መጠየቅ፤ የክስ ወደ ሌላ ስፍራ ይዛወርልኝ ጥያቄን ማቅረብ እና ዳኛው የሰጠው ፍርድ በይግባኝ እና በሰበር ስርዓት ማሳረም የሚሉት ተጠቃሽ ናቸው። ስለሆነም በነጻነት እና ያለ አድሎ የመዳኘት ሕገ-መንግስታዊ ግዴታቸውን አክብረው ሥራቸውን ይከውናሉ ተብሎ ግምት የሚወሰድባቸው ዳኞች እና የፍርድ ቤት አመራሮች ይህን ሕገ-መንግስታዊ ግዴታ አልተወጡም በማለት ተከራካሪ ወገኖች መብታቸውን ለማስከበር የሚያቀርቡት ማናቸውም አቤቱታ ሕጋዊ መሠረት ያለው እና በተጨማሪ ማስረጃ የተረጋገጠ ሊሆን ይገባል።

በያዝነው ጉዳይ አመልካች ላቀረቡት የክሥ ወደ ሌላ ሥፍራ ይዛወርልኝ ጥያቄ ያቀረቧቸው የመጀመሪያዎቹ ምክንያቶች የከፍተኛው ፍርድ ቤት ፕሬዝደንት በፍርድ ቤት አስተያየት መስጫ መዝገብ ላይ የፍርድ ቤቱን ስም እና ዝናን የሚያጎድፍ እና ዛቻ መሰል አስተያየት እንደተጻፈ እና የእጅ ጽሑፉ ከአመልካች ጋር እንደሚመሳሰል በመግለጽ ቢሮ ቀርቤ ምላሽ እንድሰጥ ትዕዛዝ በመስጠቱ የዲስፕሊን ክስ አቅርቤአለሁ፤ ይህንኑ ተከትሎ የፍርድ ቤቱ ፕሬዝደንት ዳኞች እና ሠራተኞችም በማሰባሰብ በአስተያየት መስጫ መዝገቡ ላይ እኔ እንደጻፍኩ በመግለጽ በጥላቻ እንድታይ አድርገዋል፤ ስማቸው በአቤቱታው ላይ የተጠቀሱት ሁለት የከፍተኛው ፍርድ ቤት ዳኞች ተከላሽ በሆንኩበት የፍ.መ.ቁ 30379 በሆነው መዝገብ ተከላሻን ለመጥቀም ከስነ-ስርዓት ውጪ ክርክሩን በመምራታቸው በዞኑ ዳኞች አስተዳደር ጉባኤ ክስ አቅርቤባቸዋለሁ፤ በዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በተለያዩ መዝገቦች ባደረግኩት ክርክር አላግባብ የተሰጠብኝን ውሳኔ በይግባኝ አሳርሜያለሁ፤ በመ.ቁ 36642 ለቀረብብኝ የቼክ ወንጀል መቃወሚያ ያቀረብኩ ቢሆንም የዲስፕሊን ክስ ያቀረብኩበት የፍርድ ቤቱ ፕሬዝደንት

ተሰይሞ ሕግን ባልተከተለ ሁኔታ መቃወሚያዬን ውድቅ አድርጓል፤ ተጠቃሾቼ ምክንያቶች ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ያለአድሎ ሲያይ እንደማይችል ማሳያ ናቸው በሚል ነው።

በመሠረቱ የፍርድ ቤቱ ፕሬዝደንት ፍርድ ቤቱን በበላይነት የሚመራ በመሆኑ ራሱም ሆነ የፍርድ ቤቱ ዳኞች ከማናቸውም አካል ተጽእኖ ነጻ ሆነው ጉዳዮችን ያለአድሎ እንዲያዩ የማድረግ ሕገ-መንግስታዊ ግዴታ ያለበት ሲሆን የፍርድ ቤቱንም ስም እና ክብር የመጠበቅ እና የማስጠበቅ ሀላፊነት አለበት። ይህንኑ ሲያደርግም ሕግን እስካልተላለፈ ድረስ ተቋሙን በሚመለከት የሚቀርቡለትን ማናቸውንም መረጃዎች እና ማስረጃዎች እንደ አግባብነታቸው ሊጠቀሙባቸው እና ጉዳዩ ይመለከታቸዋል ያላቸውን አካላት ሊያነጋግር እንደሚችል ይጠበቃል። የፍርድ ቤቱ ፕሬዝደንት በፍርድ ቤቱ አስተያየት መስጫ መዝገብ ላይ የፍርድ ቤቱን ስም እና ዝና የሚያጎድፍ ጽሑፍ በማየቱ ምክንያት አስተያየቱን ጽፏል ብሎ የገመተውን አመልካች ምላሽ እንዲሰጥበት ደብዳቤ መጻፉ ብቻውን አስተዳደራዊ ስራውን ሰርቷል ከሚያስብል በቀር የአመልካች ጉዳይ በነጻነት እና ያለአድሎ እንዳይታይ የማድረግ ውጤት አይኖረውም። ሆኖም የፍርድ ቤቱ ፕሬዝደንት ከዚህ አልፎ አመልካች የፍርድ ቤቱን ስም እና ዝና የሚያጎድፍ ጽሑፍ ጽፏል በሚል ምክንያት በፍርድ ቤቱ ዳኞች ላይ ተጽእኖ በመፍጠር የአመልካች ጉዳይ በገለልተኝነት እንዳይታይ የሚያደርግ ተግባር የፈጸመ ስለመሆኑ በተጨማሪ ማስረጃ የተረጋገጠ እንደሆነ ክስ ወደ ሌላ ስፍራ ይዛወርልኝ ብሎ ለመጠየቅ የሚያስችል በቂ ምክንያት ይሆናል። ይህንኑ መሠረት በማድረግ ጉዳዩን እንደተመለከትነው አመልካች የፍርድ ቤቱ ፕሬዝደንት ፈጸሙት ያለውን ድርጊት ከማመላከት በቀር ፕሬዝደንቱ አቤቱታ ቀርቦባቸው መልስ ስለመስጠታቸውም ሆነ በቀረበው የዲስፕሊን ክስ መሠረት የተላለፈባቸው ውሳኔ ስለመኖሩ በመግለጽ ያቀረበው ክርክርም ሆነ ማስረጃ የለም።

አመልካች ስማቸው በአቤቱታው ላይ የተጠቀሱት የፍርድ ቤቱ ዳኞች ተከላሻ በሆንኩበት የፍ.መ.ቁ 30379 በሆነው መዝገብ ተከላሻን ለመጥቀም ክስ-ስርዓት ውጪ ክርክሩን በመምራታቸው በዞኑ ዳኞች አስተዳደር ጉባኤ ክስ አቅርቦባቸዋለሁ በማለት የተከራከሩ ሲሆን በስም ተጠቃሾቼ ዳኞች ላይ ለዞኑ ዳኞች አስተዳደር ጉባኤ ክስ የቀረበባቸው ቢሆንም ጉዳዩ የመጨረሻ ዕልባት ማግኘቱን የሚያሳይ ማስረጃ ያልቀረበ መሆኑን፤ አንደኛው ዳኛ ክስ የቀረበባቸው በመሆኑ ምክንያት ጉዳዩን እንዳያዩ የተደረገ መሆኑ እና ሌላኛውም ዳኛ ጉዳዩን የማያዩ መሆኑ ተረጋግጧል፤ ስለሆነም ይህ በተረጋገጠበት ሁኔታ አመልካች ጉዳያቸውን በማየት ላይ የሌሉ ዳኞች ጉዳዩን በገለልተኝነት ሊያዩ አይችሉም በሚል ያቀረቡት የክስ ይዛወርልኝ ጥያቄ ተቀባይነት ያለው አይደለም።

አመልካች በመ.ቁ 36642 ለቀረበብኝ የቸክ ወንጀል ክስ መቃወሚያ ያቀረብኩ ቢሆንም የዲስፕሊን ክስ ያቀረብኩበት የፍርድ ቤቱ ፕሬዝደንት ተሰይሞ ሕግን ባልተከተለ ሁኔታ መቃወሚያዬን ውድቅ አድርጓል በማለት ያቀረቡት ምክንያትም ፕሬዝደንቱ አመልካችን ለመጉዳት ብለው ከሕግ ውጪ

መቃወሚያውን ውድቅ ስለማድረጋቸው በማስረጃ አለማረጋገጣቸው እንደተጠበቀ ሆኖ በመዝገቡ ላይ ተሰየሙ የተባሉት ፕሬዝደንት ገለልተኛ ሆነው ጉዳዩን አያዩም የሚሉ ከሆነ ፕሬዝደንቱ ከችሎት እንዲነሱ አቤቱታ ለማቅረብ የሚያስችላቸው ከሚሆን በቀር ክስ ወደ ሌላ ስፍራ እንዲዛወር ለመጠየቅ የሚያስችል በቂ ምክንያት አይደለም።

ከላይ የተመለከተው እንደተጠበቀ ሆኖ አመልካች ክሱ ወደ ሌላ ሥፍራ እንዲዛወርላቸው ለመጠየቅ የሰጡት ሌላው ምክንያት በዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ዘመድ ላይ ያቀረብኩት ክስ አላግባብ ውድቅ ተደርጎ በየደረጃው ባሉ ፍርድ ቤቶች አቤቱታ አቅርቦ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ.መ.ቁ 164842 ጥቅምት 27 ቀን 2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት ፍርድ ቤቱ በክርክር አመራር ረገድ የሕግ ስሕተት መፈጸሙን እና የአመልካችን ፍትሕ የማግኘት መብት የሚጋፋ መሆኑን በመግለጽ ውሳኔውን አርማል፤ ይህም የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ጉዳዩን በገለልተኝነት እንደማይይልኝ ማሳያ ነው የሚል ነው።

ስለይግባኝ ሥርዓት በተመለከተው የፍትሕ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጉ ስድስተኛ መጽሐፍ ቁጥር 320 እና ተከታይ ድንጋጌዎች በተለይም ከቁጥር 337፣ 341፣ 343 እና 348 ድንጋጌዎች ይዘት መገንዘብ የሚቻለው ይግባኝ የተጠየቀበት ፍርድ ሊጸና፣ ሊሻሻል፣ ሊለወጥ፣ ሊሻር ወይም ጭብጥ ተይዞ ጉዳዩ ተጣርቶ እንዲወሰን በማለት ፍርዱን ለሰጠው ችሎት ሊመለስለት እንደሚችል ነው።

አመልካች ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ 164842 አቤቱታ አቅርበው ጥቅምት 27 ቀን 2012 ዓ.ም ተሰጠ የተባለው ውሳኔ ይዘት አመልካች የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ፕሬዝደንት ዘመድ ናቸው የሚሏቸው የመዝገቡ 1ኛ ተጠሪ ሽንት ቤቱን ማፍረሳቸው ተረጋግጦ የፈረሰውን ለመገንባት የሚያስከትለውን ወጪ እንዲከፍሉ እና የተዘጋውን ሽንት ቤት እንዲያስከፍቱ ተወስኖ እያለና ውሳኔው ስለመሻሩ ክርክርም ሆነ ማስረጃ ሳይቀርብ አመልካች በዚህ ምክንያት የተቋረጠውን ገቢ ሲጠይቁ ሀላፊነትን የሚያሳይ የጸና ፍርድ ሕጋዊ ውጤት ምንድነው የሚለውን ሳይመለከቱ 1ኛ ተጠሪ ለክሱ ሀላፊ አይደሉም ሲሉ የስር ፍርድ ቤቶች የደረሱበት ድምዳሜ ተገቢ አይደለም፤ ስለሆነም የስር ፍርድ ቤቶች በክርክር አመራር ረገድ የፈጸሙት ስሕተት የአመልካች ፍትሕ የማግኘት መብት የሚጋፋ ሆኖ ስለተገኘ ሊታረም የሚገባው ነው በማለት የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በአመልካች እና በመዝገቡ 1ኛ ተጠሪ መካከል ያለውን ክርክር በመቀጠል ጭብጥ መስርቶ አከራክሮ እንዲወሰን በሚል የተሰጠ ውሳኔ ነው። ይህም በፍትሕ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕጉ ላይ ስለ ይግባኝ ሥርዓት በተደነገጉት ድንጋጌዎች አግባብ በየደረጃው ባሉ ፍርድ ቤቶች ክርክር ተደርጎ በዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የተሰጠው ውሳኔ የተሻሻለ መሆኑን የሚያሳይ እንጂ አመልካች እንደሚሉት የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአመልካችን ጉዳይ ገለልተኛ ሆኖ ባለማየቱ ምክንያት የተሰጠ ውሳኔ ስለመሆኑ ተገልጾ

ውሳኔው የተሻረ መሆኑን የሚያሳይ አይደለም። ስለሆነም አመልካች ይህንኑ መሠረት በማድረግ ያቀረቡት የክስ ወደ ሌላ ሥፍራ ይዛወርልኝ ጥያቄ ተቀባይነት ያለው አይደለም።

በሌላ በኩል ተጠሪ ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰጠው መልስ ፍርድ ቤቱ ከአስራ ሁለት በላይ ዳኞች ያሉበት እና በአሁኑ ጊዜ ጉዳዩን እያዩ ያሉት ዳኞች ከተጠቀሱት ዳኞች ውጪ ናቸው በማለት ያቀረበው ክርክር በአመልካች በኩል ያልተካደ ከመሆኑ አኳያ አመልካች ጉዳዩ በገለልተኝነት ሊታይ አይችልም በማለት ያቀረቡት ምክንያት ተቀባይነት አለው ቢባል እንኳን ጉዳዩን የሚያዩት ዳኞች ከችሎት እንዲነሱ በሚቀርብ አቤቱታ መነሻነት ክሱ በዚያው ፍርድ ቤት ውስጥ በሚገኝ ሌላ ችሎት ላይ በሚያስችሉ ዳኞች እንዲታይ ከሚደረግ በቀር በዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ውስጥ ያሉት ዳኞች በሙሉ የአመልካችን ጉዳይ በገለልተኝነት እንደማያዩ ተቆጥሮ ክሱ ወደ ሌላ ሥፍራ እንዲዛወር ማድረግ ፍርድ ቤቶች በሕገ-መንግስቱ የተጣለባቸውን ግዴታ አክብረው ነጻ እና ገለልተኛ ሆነው ጉዳዮችን ይዳኛሉ በሚል በሕዝብ ዘንድ ያላቸውን አመኔታ በእጅጉ የሚሸረሸር በመሆኑ ተቀባይነት ሊኖረው አይገባም።

ሲጠቃለል አመልካች ክስ ወደ ሌላ ሥፍራ ይዛወርልኝ በማለት ላቀረቡት አቤቱታ የጠቀሷቸው ምክንያቶች ሕጋዊ መሠረት የሌላቸው እና በተጨማሪ ማስረጃ ያልተረጋገጡ በመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች ይህንኑ መሠረት በማድረግ የአመልካችን አቤቱታ ውድቅ በማድረግ የሰጡት ውሳኔ በአግባቡ ነው ከሚባል በቀር የተፈጸመ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት አላገኘንበትም። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ውሳኔ በአብላጫ ድምጽ ሰጥተናል።

ውሳኔ

1. በደቡብ ብሔሮች ብሔረሠቦች እና ሕዝቦች ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 31815 መስከረም 06 ቀን 2012 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ፤ ይህንኑ ውሳኔ በማጽናት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ 31696 ታሕሳስ 01 ቀን 2012 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 348/1 መሠረት ጸንቷል።
2. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ።
3. ጥር 21 ቀን 2012 ዓ.ም በመዝገቡ የተሰጠው የዕግድ ትዕዛዝ ተነስቷል። ይጻፍ
 - መዝገቡ ውሳኔ ስላገኘ ተዘግቷል። ይመለስ

የሰ/መ/ቁጥር 211525

መጋቢት 08 ቀን 2014 ዓ.ም

ዳኞች: እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሣዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካቾች:-1ኛ መንሱር ጁሃር መሀመድ

2ኛ ፋአድ ጁሃር መሀመድ

ተጠሪ:- የፌዴራል ጠቅላይ ዐቃቤ ሕግ

መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ሲሆን በዚህ አግባብ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ለዚህ የሰበር ክርክር መነሻው አመልካቾች ሐምሌ 19 ቀን 2013 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት የሰጠው የጥፋተኝነት ፍርድ እና የቅጣት ውሳኔ እንዲሁም የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሰጠው ትዕዛዝ መሠረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት ስለሆነ ይኸው ይታረምልን በማለት ስለጠየቁ ነው፡፡

የነገሩ አመጣጥ የኮንትራባንድ ወንጀል ጉዳይ ክርክርን የሚመለከት ሲሆን ጉዳዩ የተጀመረው በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ነው፡፡

የአሁን ተጠሪ በስር ፍርድ ቤት በአመልካቾች ላይ ባቀረበው ክስ የአሁን አመልካቾች የምግብና መድሀኒት አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 1112/2011 አንቀጽ 46 እና የጉምሩክ አዋጅ ቁጥር 859/2006 በአዋጅ ቁጥር 1160/2011 እንደተሻሻለው/አንቀጽ 168/2/ ላይ የተመለከተውን በመተላለፍ የአሁን አመልካቾች ስልጣን ባለው አካል ፈቃድ ካልሆነ በስተቀር ወደ ሀገር እንዳይገባ ገደብ የተደረገበት ዕቃ መሆኑ እያወቁ ወይም ማወቅ ሲገባቸው በቀን 19/01/2013 ዓ.ም በግምት ከቀኑ 10:30 ሰዓት ላይ በሚሆንበት ጊዜ በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር አራዳ ክ/ከተማ ወረዳ 02 ልዩ ቦታው በግ ተራ ተብሎ በሚጠራው አካባቢ የቤት ቁጥር 668 በሆነ መኖሪያ ቤታቸው ውስጥ በተደረገው ፍተሻ

በአጠቃላይ ታክስና ቀረጥ መጠናቸው ብር 76,982.92 የሆነ ብዛቱ በቁጥር 80 ስቴክ ሻምላ የተባለ የስራት ሀገሩ የተባበሩት አረብ ኤምሬትስ እና 79 ስቴክ ብሉስ የተባለ የስራት ሀገሩ እንግሊዝ የሆነ ሲጋራዎችን በካርቶን አስቀምጠው የተገኙ በመሆናቸው የኮንትራባንድ ወንጀል ፈጽመዋል በማለት ከሷል።

አመልካቾች ክሱ ደርሷቸው በችሎት ተነባቸው እንዲረዱት ከተደረገ በኋላ የወንጀል ድርጊቱን አልፏቸውም ጥፋተኛ አይደለንም በማለት የተከራከሩ በመሆኑ ሁለት የአቃቤ ህግ ምስክሮች ቀርበው እንዲሰሙ ተደርጓል። የአቃቤ ሕግ 1ኛ ምስክርም በህብረተሰቡ ጥቆማ መሰረት በቀን 19/01/2013 ዓ.ም ከቀኑ 10:30 ሰዓት አካባቢ በብርበራ ትዕዛዝ እና ታዛቢዎች ባለበት የአሁን አመልካቾች ቤት እንደተበረበረ እና የተለያዩ የውጭ ሀገር ብሮች እና ሲጋራዎች መገኘታቸውን፣ የተገኙት ሲጋራዎች የስራት ሀገራቸው ኢንግላድ እና የአረብ ኤምሬትስ እንደነበር በሰዓቱ ደረሰኝ ተጠይቀው እንዳልነበራቸው፣ የአሁን 2ኛ አመልካች ዕቃው የእኛ ነው ብሎ እንዳላቸው ከዛም ዕቃዎቹን እና አመልካቾችን በመኪና ይዘናቸው ወደ አዲስ ከተማ ክ/ከተማ ወስደናቸዋል በማለት መስክሯል።

2ኛ የዐቃቤ ሕግ ምስክር በሰጡት የምስክርነት ቃልም በተሰጠን ጥቆማ መሰረት በቀን 19/01/2013 ዓ.ም ከቀኑ 10:30 ሰዓት አካባቢ አራዳ ክ/ከተማ ወረዳ 02 የቤት ቁጥር 668 የሆነ አመልካቾች የሚያከራይት አልጋ ቤት ውስጥ የብርበራ ትዕዛዝ ወጥቶ እንደተበረበረ እና በክሱ ላይ የተገለፁትን የውጭ ሲጋራዎች አግኝተናል የአሁን 2ኛ አመልካች ለ1ኛ አመልካች ደውሎለት መጣ፣ ደረሰኝ እና መጣለን ብለው የነበረ ቢሆንም አላመጡም በማለት መስክራለች። ዐቃቤ ሕግ የሰነድ ማስረጃዎችንም ከክሱ ጋር አያይዞ አቅርቧል።

በዚህ መሰረት ቀርበው የተሰሙት የአቃቤ ሕግ ምስክሮች የአሁን አመልካቾች የወንጀል ድርጊቱን መፈፀማቸውን ስላስረዱ የአሁን አመልካቾች ዐቃቤ ሕግ ክስ በመሰረተበት ድንጋጌዎች ስር በወ/መ/ስ/ስ/ሕ/ቁ.142 መሰረት እንዲከለከሉ በማለት ብይን ሰጥቷል የአሁን አመልካቾች ሶስት የመከላከያ ምስክሮችን አሰምተዋል። 1ኛ የመ/ምስክር የወንጀል ድርጊቱ ተፈፀመ በተባለ ቀን 10:00 ሰዓት አካባቢ እዝያው ቤት ውስጥ እንደነበሩ በዛን ሰዓት ሰፈሩ በፖሊሶች ተከቦ እየተፈተሽ እንደነበር እና የአሁን አመልካቾች አልጋ ቤት ደላር ይመነዘራል ብለው እንደመጡ የአሁን አመልካቾች የሉም ይመጣሉ እንዳሏቸው፣ ቤት ውስጥ ትንሽ ካዝና እንዳገኙ እና ቁልፍ ሲጠይቋቸው ቁልፍ የለም ሲሉ ሰብረው እንደከፈቱት እና ውስጡ ምንም እንዳልነበር፣ ከዛም በመቀጠል የተከራዮችን ቤት እንደፈተሹ እና ከአንደኛው ቤት ውስጥ ሶስት ካርቶን ሲጋራ ይዘው እንደወጡ፣ ከዛም የአሁን 2ኛ አመልካች እንደመጣ እና ደረሰኝ አለህ ወይ ብለው ሲጠይቁት ቆይ ለወንድሜ ልደውል ብሎ ለአሁን 1ኛ አመልካች እንደደወለለት እና እሱ እስኪመጣ ድረስ ብለው

ዕቃውን እና የአሁን 2ኛ አመልካችን ይዘው መሄዳቸውን፤ የተገኘው ሲጋራ ቤት ሰው የሙስሊም ኮፍያ እና ሽርጥ የለበሰ ሰውዬ እንደነበር እና ሰላም ብሎት እንደሄደ መስክሯል። 2ኛ መ/ምስክር መስክረም 19/2013 ዓ.ም ቁጭ ብዬ ጫት እየቃሙ እያለ ሰፊሩ ውስጥ የጦር መሳሪያ ፍተሻ እንደነበር እና ከዚያም ወደ አሁን አመልካችች አልጋ ቤት እንደገቡ እና ፍተሻ እንደጀመሩ ከዛም የተቆለፈ ካዝና እንዳገኙ እና ቁልፍ ብለው ሲጠይቁ የለም ጠፍቷል ሲባሉ እንደተሰበረ ፣ የተከራዮች ቤት እየተፈተሽ እንደነበር እና አንደኛው ቤት ቁልፉ ተሰብሮ በሚፈተሽበት ወቅት ሁለት ካርቶን የተበታተነ ሲጋራ እንደተገኘ፤ ሲጋራው የተገኘው ቤት ሰውዬ ሰላም ብሏቸው እንደወጣ፤ የአሁን 2ኛ አመልካች እንደመጣ እና ለ1ኛ አመልካች እንደደወለለት እና ሲመጣ ፖሊሶች ይዘዋቸው እንደሄዱ መስክሯል።

3ኛ መ/ምስክር በበኩላቸው ወንጀሉ ተፈፀመ በተባለ ቀን ከአሁን 2ኛ አመልካች ጋር ማኪያቶ ጠጥተው እየተመለሱ እንደነበር እና ቤቱም እየተፈተሽ እንደነበር፤ አልጋ ቤቱ የእናታቸው እንደሆነ እና ፖሊሶቹ ካዝናውን እየሰበሩ እንደነበር እና ቤቶቹን እየፈተሹ እንደነበር፤ ከዛም ሲጋራው እንደተገኘ እና የአሁን 2ኛ አመልካች ለ1ኛ አመልካች እንደደወለለት እና የተከራየው ሰውዬ ደረሰኝ አለው ወይ ብሎ እንደጠየቀው እና አላየሁም እንዳለው፤ አልጋ የተከራየውንም ሰውዬ እየዞሩ እንደፈለጉት እና እንዳላገኙት እና አመልካችችን ፖሊሶች ይዘዋቸው እንደሄዱ መስክሯል።

የፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ይህንን ተከትሎ በሰጠው ውሳኔም በክሱ ላይ የተመለከተው የውጪ ሀገር ሲጋራ ከህብረተሰቡ በደረሳቸው ጥቆማ መሰረት ፍተሻ ተደርጎ እንደተገኘ 2ኛ አመልካችም እቃው የኛ ነው እንዳላቸው እና 1ኛ አመልካች ደረሰኝ አመጣለሁ ያለ ቢሆንም አለማምጣቱን አቃቤ ህግ በምስክሮቹ ማስረዳቱን አመልካችች በምስክሮቻቸው ቤቱን ሌላ ግለሰብ መከራየቱን በክርክራቸው አግባብ ያላስረዱ መሆኑን፤ ቤቱን ሌላ ሰው ለመከራየቱ መታወቂያና ሌላ አግባብነት ያለው ማስረጃ አለመቅረቡን፤ የመከላከያ ምስክሮቹ አመልካችች እቃው የኛ ነው ብለው በገለፁበት ምስክሮቹ የሌላ ሰው ነው ማለታቸው የሚያሳምን አለመሆኑን በመጥቀስ አመልካችችን በቀረበባቸው ክስ ጥፋተኛ በማለት አመልካችችን ያርማል ሌላውንም ያስጠነቅቃል ባለው በአንድ ዓመት ከስምንት ወር ዕኑ እስራት እና ብር 15,000.00/አስራ አምስት ሺህ/ ብር የገንዘብ መቀጮ እንዲቀጡ ወስኗል። ይህ ውሳኔ ጉዳዩን በይግባኝ በተመለከተው የፌ/ከ/ፍርድ ቤት ፀንቷል።

አመልካችች ባቀረቡት የሰበር አቤቱታም የወ/መ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 32 መግቢያ የብርበራ ስራ ስለሚከናወንበት ሂደት ይደነግጋል። በዚህ መሰረት ማንኛውም መርማሪ ፖሊስ ወይም የፖሊስ ሰራዊት ባልደረባ በፍርድ ቤት በተሰጠ የብርበራ ማዘዣ መሰረት ካልሆነ በቀር ቤትን መበርበር እንደማይቻል በግልጽ ይደነግጋል። ይህንን ተከትሎ አንቀጽ 32(2) በፍርድ ቤት የሚሰጥ የብርበራ ትዕዛዝ የሚበረበረውን ቦታና የሚያዘውን ዕቃ ማመልከት እንዳለበት ይደነግጋል። ከዚህም ባለፈ

ብርብራው የሚያከናውነው የፖሊስ ባልደረባ በመያዣው ትዕዛዝ ከተመለከተው ዕቃ ውጭ መያዝ እንደማይችል በግልጽ ይደነግጋል። ምንም እንኳን አመልካቾች የብርብራውን ትዕዛዝ ይዘት ብርብራው በተከናወነበት ወቅት በውል ባንረዳውም የተከበረው ፍ/ቤት ከመዝገቡ እንደሚረዳው በክሱም ሆነ በፍርድ በግልጽ እንደተመለከተው ፖሊስ ከፍርድ ቤት ያወጣው የብርብራ ትዕዛዝ የቤት ቁጥር 668 ን የሚመለከት ነው። በዚህም ቤት ውስጥ እንዲያዝ ትዕዛዝ የተሰጠበት ዕቃ የጦር መሳሪያ እና የውጭ አገር ገንዘብ ነው።

በብርብራ ትዕዛዙ የተጠቀሰው ቤትም ሆነ እንዲያዝ ትዕዛዝ የተሰጠበት ዕቃ ከአመልካቾች ምንም ግንኙነት ያለው አይደለም፤ በፍርድ ቤትም አልተረጋገጠም፤ ይልቁንም በዕቃቤ ሕግ 2ኛ ምስክርና በአመልካቾች መ/ምስክር እንደተመሰከረው ዕቃዎቹ የተያዙት የተቆለፈ ክፍል ቤት በሩ ተሰብሮ ነው። ይህ የተሰበረው ቤት ደግሞ እናታችን የሚያከራዩት ቤት ስለመሆኑ የተመሰከረ ሲሆን ይህ ቤት በዕቃቤ ሕግ ክስ እንደተመለከተው የአመልካቾች መኖሪያ ቤት አይደለም። ይህ በብርብራ ትዕዛዝ የተመለከተው የቤት ቁጥር 668 ተበርብሮ እንዳበቃ እንዲሁ መደዳውን ያሉት ቤቶች ናቸው የተበረባሩት። በዚህም ሂደት የእናታችን ቤት የቤት ቁጥር 664(ለ) ሲሆን ብርብራውም የተከናወነው መጨረሻ ላይ ነው። ሲጋራዎቹም የተያዙት በቤት ቁጥር 668 ሳይሆን በዚህ ቤት ቁጥር 664(ለ) ውስጥ ሲሆን ብርብራው የተከናወነው በፍርድ ቤት ከተፈቀደው ቦታ ውጭ መሆኑ ግልጽ ነው።

ከዚህ ባለፈ ፍርድ ቤት ሰጠ የተባለው የብርብራ ትዕዛዝ የውጭ ምንዛሪን እና የጦር መሳሪያ ፍለጋ ነው። በብርብራው የተያዘው ግን በብርብራ ትዕዛዙ እንዲያዝ ፈቃድ ከተሰጠበት የጦር መሳሪያ እና የውጭ ምንዛሪ ውጭ ሲጋራ ነው። ስለዚህ የተከበረው ፍርድ ቤት ፖሊስ በፍርድ ቤት ከተሰጠው ስልጣን በማለፍ ባልተፈቀደበት የቤት ቁጥር ቤቱን ሰብሮ በመግባት እንዲያዝ ከተፈቀደው ውጭ ያለን ዕቃ ነው የያዘው። በሕግ ከተሰጠው ስልጣን ውጭ የሚከናወን የባለስልጣን ተግባር ደግሞ እንዳልተከናወነ የሚቆጠር እና የሕግ ውጤት የማይሰጠው መሆኑ እየታወቀ አፈፃፀሙ የሕግ ስሕተት የለበትም መባሉ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስሕተት ነው። ስለሆነም ፖሊስ ብርብራ ያከናወነው በብርብራ ትዕዛዝ ከተጠቀሰው የቤት ቁጥር 668 ሌላ በቤት ቁጥር 664(ለ) በመሆኑ ያለስልጣኑ ነው የሰራው እንዲባልልን፤

አመልካቾች የዕቃቤ ሕግን ምስክሮች ቃል በተገቢው ሁኔታ ያስተባበሉን ሆኖ ሳለና የስር ፍርድ ቤት ጥፋተኛ ያለን የማስረጃ ምዘናን መርህ በመጣስ ሆኖ ሳለ በማስረጃ ምዘና ረገድ የተፈፀመ ስሕተት የለም መባሉ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስሕተት ነው። የአመልካቾች የእስራት ቅጣት ላለመገደብ በቂ ምክንያት ስለሌለው ሊገደብ የሚገባው ሆኖ እያለ አመልካቾች የእድሜያችን ለጋነት፣ አዛውንትና በሽተኛ ወላጆቻችንን የምንረዳ እና የምንደግፍ መሆናችን

ከግምት ውስጥ ገብቶ ቅጣቱ ሊገደብ ሲገባ መታለፉ አግባብ አይደለም፤ ብርብራው የተደረገው የቤት ቁጥር 664(ለ) በሆነው የእናታችን ቤት ላይ መሆኑን ለማስረዳት በተጨማሪ ማስረጃነት ያቀረብነውን የንግድ ፈቃድ እና የኪራይ ውል ይቀበለን ጥያቄ ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ውድቅ ማድረጉ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው፤ ስለሆነም ክስን በአግባቡ ተከላክለዋል ተብሎ ከክሱ በነፃ እንድንሰናበት ይወሰንልን፤ ይህ የሚታለፍ ቢሆን የአመልካቾችን የእስራት ገደብ ጥያቄ ውድቅ ለማድረግ በቂ ምክንያት ባለመኖሩ የእስራት ቅጣቱ እንዲገደብልን በማለት አመልክተዋል፡፡

ለክርክሩ ምክንያት የሆነው የኮንትራባንድ ዕቃ የተያዘው አመልካቾች ባከራዪት አልቤርጎ ክፍል ውስጥ ስለመሆኑ አመልካቾች በስር ፍርድ ቤት ባስረዱበት ሁኔታ በአዋጅ ቁጥር 859/2006 እንደተሻሻለው አዋጅ ቁጥር 1160/2011 አንቀጽ 168/2/ ስር ጥፋተኛ የተባለበትን አግባብነት ከወንጀል ሕግ አንቀጽ 23/2/ ጋር በማገናዘብ ለመመርመር የሰበር አቤቱታው ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ከተባለ በኋላ ተጠሪ 25/02/2014 ዓ.ም በተፃፈ በሰጠው መልስ ሲጋራው የተገኘበት ቤት የአመልካቾች በመሆኑ እና ቤቱ ለሌላ ሰው የተከራየ ስለመሆኑ ያልተረጋገጠ በመሆኑ አመልካቾች በቀረበባቸው ወንጀል ጥፋተኞች ናቸው በሚል እንዲቀጡ በስር ፍርድ ቤቶች የተወሰነው ውሳኔ የሕግም ሆነ የማስረጃ ምዘና ስሕተት ያልተፈፀመበት ስለሆነ አመልካቾች ያቀረቡት አቤቱታ ውድቅ እንዲደረግልን በማለት ተከራክሯል፡፡

አመልካቾችም የመልስ መልስ በማቅረብ የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር ተከራክረዋል፡፡

የነገሩ አመጣጥና የክርክሩ ሂደት በአጭሩ ከላይ እንደተመለከተው ሲሆን እኛም ጉዳዩን አጣሪው በማሰቀረቢያነት ከያዘው ጭብጥ አንጻር መርምረናል፡፡ ማንኛውም ሰው የግል ህይወቱ፣ ግላዊነቱ የመከበር መብት ያለው መሆኑ፣ ይህ መብቱም መኖሪያ ቤቱ፣ ሰውነቱና ንብረቱ ከመመርመር እንዲሁም በግል ይዘታው ያለ ንብረት ከመያዝ የመጠበቅ መብትን አንደሚያካትት በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 26(1) የተመለከተ ሲሆን ይህ መብት ያለ ገደብ የተሰጠ ሳይሆን በተወሰኑ በህጉ በተመለከቱት ሁኔታዎች ሊገደብ እንደሚችል በአንቀጽ 26(3) የተመለከተ ሲሆን በዚህ አግባብም አስገዳጅ ሁኔታዎች ሲፈጠሩና ብሄራዊ ደህንነትን፣ የህዝብን ሰላም፣ ወንጀልን በመከላከል፣ ጤናንና የህዝብ የሞራል ሁኔታ በመጠበቅ ወይም የሌሎችን መብትና ነፃነት በማስከበር አላማዎች ላይ በተመሰረቱ ዝርዝር ህጎች መሰረት የመብቱ አጠቃቀም ሊገደብ እንደሚችል ይደነግጋል፡፡

በዚህ አግባብ ሊመረመርና ተገቢው የህግ ትርጉም ሊሰጣቸው የሚገባው የወ/መ/ስ/ስ/ህ/ቁ.32 እና 33 ድንጋጌዎች አንድ መርማሪ ፖሊስ ወይም የፖሊስ ሰራዊት ባልደረባ የወንጀል ድርጊት ተፈፅሟል ብሎ ሲያምንና ከወንጀል ምርምራው ሂደት ጋር በተያያዘ ማስረጃዎችን ለማሰባሰብ እንዲረዳው ብርብራ በማድረግ ማስረጃዎቻን መሰብሰብ አስፈላጊ ሆኖ ካገኘው በመርህ ደረጃ

በወ/መ/ስ/ስ/ህ/ቁ.33(1) የብርብራ ማዘዣ ከማንኛውም ፍርድ ቤት ሊያገኝ እንደሚችል የተደነገገ ሲሆን ለፍትህ አላማ እንዲረዳ ምርመራውን ለማገዝ እንዲችል ይህ ሲከወንም የተጠርጣሪውን ግለሰባዊ መብት ባከበረ መልኩ መፈፀሙ አስፈላጊ መሆኑ በፍርድ ቤቱ ታምኖበት የተሰጠው የብርብራ ማዘዣ የሚበረበረውንና የሚያዘውን እቃ በግልፅ ማመልከት ያለበት መሆኑን፤ ብርብራ ትዕዛዙ ላይ ከተመለከተው እቃ ውጪ ፖሊስ ሊይዝ የማይችል መሆኑን አንቀፅ 33(2) የሚደነግግ ሲሆን፤ ብርብራው የሚደረግበትን ሰአት አስመልክቶም በተለየ ሁኔታ ካልታዘዘ በስተቀር ብርብራው የሚደረገው ከጠዋቱ አስራ ሁለት ሰአት ጀምሮ እስከ ማታው አስራ ሁለት ሰአት ድረስ ብቻ መሆኑን በአንቀፅ 33(5) የተመለከተ መሆኑን መነሻ በማድረግ የተዘጋጀው በህጉ የተመለከተው ፎርም የብርብራው ቀንና ሰአት በግልፅ መመልከት ያለበት መሆኑን ያሳያል፡፡

ከላይ የተመለከቱት ዝርዝር ሁኔታዎች ብርብራ የሚደረግበትን የህግ ስርዓት በዝርዝር የሚያመለክቱ ቢሆኑም በወ/መ/ስ/ስ/ህ/ቁ.32(2) የተመለከቱት ቀሪ ሁኔታዎች (Exceptions) በሌሉበት ብርብራ ያለ ብርብራ ትዕዛዝ ቢከናወን ወይም በብርብራ ትዕዛዙ ከተመለከተው ጊዜና ቦታ ውጪ ብርብራ ቢደረግ አልያም በብርብራ ትዕዛዙ ላይ ከተመለከተው እቃ ውጪ በብርብራ ቢያዝ በሂደቱ የተገኘው ማስረጃ አግባብነቱ ምን ሊሆን እንደሚገባ በህጉ በግልፅ አልተመለከተም፡፡ በተለያዩ የህግ ስርዓቶች በብርብራ የተገኘ ማስረጃን አስመልክቶ ማስረጃው የተገኘበት አግባብ ህጋዊ አለመሆኑ ማስረጃውን ህገ ወጥ አያሰኘውም (Admissibility of evidence is not affected by the illegality of the means through which the party has been enabled to obtain the evidence) የሚለው በመጀመሪያ የነበረው መርህ የግል ህይወት የመከበርና የመጠበቅ መብትን (Right to privacy) ጥበቃ መስጠትን ግቡ በማድረግ በሂደት እየዳበረ ሄዶ የብርብራው ምክንያታዊ መሆን ከብርብራው ለተገኘው ማስረጃ ተቀባይነት የሚያስገኝለት ሆኖ ምክንያታዊ ካልሆነ በብርብራ የተገኘን ማስረጃ ዋጋ ማሳጣት እየተለመደ የመጣ ሲሆን የብርብራው ምክንያታዊ መሆንና አለመሆን የሚለካውም ብርብራው ሲካሄድ የነበሩትን አጠቃላይ (Total atmosphere of the case) ሁኔታዎች ከግምት ውስጥ በማስገባት ሊሆን እንደሚገባ የተለያዩ የዘርፉ ፀሀፍት ያስረዳሉ፡፡

በዚህ አግባብም ተጨማሪ የብርብራ ትዕዛዝ ለማግኘት በቂ እና ምክንያታዊ ጊዜ ነበርን? የሚለው የብርብራውን ህጋዊነት ለመመዘን ከግምት ውስጥ ሊገባ የሚገባ መሰረታዊ መስፈርት ተደርጎ የሚወሰድ ይሆናል፡፡ ከሶስት አመት በላይ ሊያስቀጣ የሚችል ክስ ወይም አቤቱታ የቀረበበት ወንጀል ለማስረጃ የሚሆን ወንጀሉ የተፈፀመበት ነገር በአንድ ቦታ የተደበቀ ወይም የተቀመጠ መሆኑ ለመርማሪው ፖሊስ ወይም ለፖሊስ ሰራዊት ባልደረባ የተነገረው ከሆነና መበርበሪያ ትዕዛዝ እስኪቀበል ድረስ ወንጀል የተሰራበት ነገር ካለበት ቦታ ይወሰዳል ተብሎ በበቂ ምክንያት የታመነ ከሆነ ብርብራው ያለብርብራ ማዘዣ ሊከናወን እንደሚችል በወ/መ/ስ/ስ/ህ/ቁ.32(2)(ለ) መመልከቱ

ከላይ የተመለከተው ቀሪ ሁኔታ በስነ ስርዓት ህጋችንም ተገቢው አውቅና የተሰጠው መሆኑን ያሳያል።

አሁን በያዝነው ጉዳይም በብርብራ የተገኙት ሲጋራዎች ተቀባይነትና ማስረጃዊ ፋይዳ ህገ መንግስታዊ ጥበቃ ከተሰጠው የግል ህይወት የመከበርና የመጠበቅ መብት አንፃር እየታየና እየተመዘነ የህግ ትርጉም ሊሰጠው ይገባል ብለን እናምናለን። አመልካቾች ብርብራው የተከናወነው ብርብራው እንዲከናወን ከተፈቀደለት ቤት ውጪ እናታቸው የንግድ ፈቃድ በማውጣት እያከራዩ በሚጠቀሙበት የቤት ቁጥር 664(ለ) ውስጥ መሆኑን በብርብራ የተገኘው እቃም የብርብራ ፈቃድ ከተሰጠበት የጦር መሳሪያና የውጪ ምንዛሪ ውጪ ሲጋራ መሆኑን በመግለፅ በብርብራው የተገኘው በውጪ ህገር የተመረተው ሲጋራ ማስረጃ ሆኖ ሊቀርብባቸው እንደማይገባ ገልጸው የተከራከሩ ቢሆንም በአመልካቾች ጭምር እንደታመነው ቤቱ እናታቸው አከራይተው የሚጠቀሙበት ሆኖ እያለ የመከላከያ ምስክሮቹ እንዳስረዱትም ቤቶቹ ለአልጋ ተከራዮች የሚከራዩ ሆኖ እያለ ይህም በቤቱ ላይ የግል ህይወት የመከበርና የመጠበቅ መብት አላቸው ሊባሉ የሚችሉት በወቅቱ የተከራዩ ግለሰቦች የነበሩ መሆኑን አመልካቾች በምስክሮቻቸው ያላስረዱ መሆኑ በስር ፍርድ ቤት ከመረጋገጡ አንፃር የግል ህይወት የመከበርና የመጠበቅ መብቱ እጅግ ቢበዛ የእናታቸው መሆኑን ያሳያል።

አመልካቾች የቤቱ ባለቤት ባለመሆናቸው ብርብራው ከተከናወነበት ቤት ጋር በተያያዘ ሊከበር የሚገባ የግል ህይወት የመከበርና የመጠበቅ መብት ያላቸው መሆኑን ከመነሻውም ባላሳዩበት ብርብራው ኢ-ምክንያታዊ ሆኖ የግል ህይወት የመከበርና የመጠበቅ መብታችንን ጥሷል በዚህ ምክንያትም ማስረጃው አግባብነት የለውም ብለው መከራከራቸው የሚያሳምን ሆኖ አልተገኘም። ከዚህም በተጨማሪ በብርብራው ወቅት የነበሩትን አጠቃላይ ሁኔታዎች ስንመዝንም ለመርማሪው ተጨማሪ የብርብራ ትዕዛዝ ለማግኘት የሚያስችሉ አለመሆናቸውን ምስክሮቹ ከሰጡት የምስክርነት ቃል የምንረዳው ነው። ይህም አመልካቾች በብርብራ የተገኘው ሲጋራ ለፖሊስ ከተፈቀደለት ስልጣኑ ውጪ የተገኘ በመሆኑ ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ያቀረቡት ለጉዳዩ አግባብነት ያላቸውን ድንጋጌዎችና መርሆዎች መሰረት ያላደረገ መሆኑን ያሳያል።

አመልካቾች ከማስረጃ ምርመራና ምዘና አንጻር ያቀረቡትን የሰበር አቤቱታ በተመለከተ በመሰረቱ በአ.ፌ.ዲ.ሪ ህግ መንግስት አንቀፅ 80(3)(ሀ) እና በፌደራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀፅ 10(1) እንደተመለከተው ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት የተሰጠው የዳኝነት ስልጣን በስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ውስጥ መሰረታዊ የህግ ስህተት ተፈፅሞ ሲገኝ በሰበር አይቶ የማረም ነው። በዚህ አግባብም ይህ ሰበር ሰሚ ችሎት የሰበር ሰሚነት ስልጣኑን ተግባራዊ ሲያደርግ ፍሬ ነገርን

በተመለከተ በዋነኝነት መነሻ የሚያደርገው ስልጣን ባላቸው የበታች ፍርድ ቤቶች የተረጋገጡትን ፍሬ ነገሮች ነው።

አሁን በያዝነው ጉዳይ የስር ፍርድ ቤት በአመልካቾች ላይ የጥፋተኝነት ውሳኔ የሰጠው ውሳኔም በክሱ ላይ የተመለከተው የውጪ ሀገር ሲጋራ ከህብረተሰቡ በደረሰባቸው ጥቆማ መሰረት ፍተሻ ተደርጎ እንደተገኘ 2ኛ አመልካችም እቃው የኛ ነው እንዳላቸው እና 1ኛ አመልካች ደረሰኝ አመጣለሁ ያለ ቢሆንም አለማምጣቱን አቃቤ ህግ በምስክሮቹ ማስረዳቱን አመልካቾች በምስክሮቻቸው ቤቱን ሌላ ግለሰብ መከራየቱን በክርክራቸው አግባብ ያላስረዱ መሆኑን፤ቤቱን ሌላ ሰው ለመከራየቱ መታወቂያና ሌላ አግባብነት ያለው ማስረጃ አለመቅረቡን፤የመከላከያ ምስክሮቹ አመልካቾች እቃው የኛ ነው ብለው በገለፁበት ምስክሮቹ የሌላ ሰው ነው ማለታቸው የሚያሳምን አለመሆኑን በመጥቀስ ነው።ይህ የስር ፍርድ ቤቶች ማስረጃን የመስማት፤የመመርመርና የመመዘን ስልጣናቸውን ተጠቅመው የደረሱበት ድምዳሜ በዚህ ችሎት ሊለወጥ የሚችለው የስር ፍርድ ቤቶች በማስረጃ ምዘና ረገድ የፈፀሙት ስህተት ከተገኘ ብቻ ሲሆን ይህ ችሎት ባደረገው ምርመራ በስር ፍርድ ቤት የተፈፀመ የማስረጃ ምዘና መርህ ጥሰት ያልተገኘ በመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች በአመልካቾች ላይ የጥፋተኝነት ውሳኔ መስጠታቸው የሚነቀፍ ሆኖ አልተገኘም።

ገደብን አስመልክቶም ከእስር በገደብ መለቀቅ ማለት ፍርድ ቤት አንድ ጥፋተኛ የተባለን ሰው ለጥፋቱ መነሻ የሆኑትን ምክንያቶች በጠቅላላው በመመልከት በጥፋተኛው ላይ የተወሰነውን ቅጣት ለጊዜው በገደብ እንዲታገድ በማድረግ የወንጀለኛውን ጠባይ ለማረምና ለማሻሻል እንዲሁም ወደ መደበኛ ማህበራዊ ኑሮው ለመመለስ ጠቃሚ መሆኑን አረጋግጦ ከእስር እንዲፈታ የሚደረግበት የህግ ስርዓት መሆኑን ከወ/ሀ/አ.190 የምንገነዘበው ነው።የገደብ ውሳኔ በዘፈቀደ የሚሰጥ ወይም የሚከለክል ባለመሆኑ የገደብ አሰጣጥ ውሳኔዎችን ተግባራዊ ለማድረግ ወይም ጥያቄውን ውድቅ ለማድረግ ፍርድ ቤቶች በህግ የተመለከቱት ሁኔታዎች በዋነኝነትም በወ/ሀ/አ.192፤194 እና 197 መሟላት አለመሟላታቸውን በጥንቃቄ ሊያረጋግጡ ይገባል።በዚህ አግባብ የገደብ ውሳኔ ካልተሰጠ የወንጀል ህጉን መሰረታዊ አላማ ለማሳካት የማይቻል መሆኑ ይታመናል።

አሁን በያዝነው ጉዳይ አመልካቾች በስር ፍርድ ቤት የገደብ ጥያቄ አቅርበው የነበረ መሆኑን የግራ ቀኙን ክርክር ተከትሎ የተሰጠው ውሳኔ የሚያሳይ ቢሆንም ፍርድ ቤቱ የገደብ ጥያቄውን ውድቅ ያደረገው በደፈናው ይገደብልን በማለት ያቀረቡትን ሀሳብ ፍርድ ቤቱ አልተቀበለውም በማለት ነው።የአመልካቾች የገደብ ጥያቄ ከወ/ሀ/አ.192፤194 እና 197 መስፈርቶች አንፃር ተቀባይነት ያጣበትን ምክንያት በመዘርዘር በውሳኔው ላይ የገደብ ጥያቄውን ውድቅ ያደረገበትን ምክንያት በዝርዝር አሳሰፈረም።ይህ በፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት የገደብ ጥያቄን በደፈናው ውድቅ የማድረግ ሂደት

ጉዳዩን በይግባኝ በተመለከተው የፌ/ከ/ፍ/ቤት ሊታረም ሲገባው ፍርድ ቤቱ ይህንን መሰረታዊ የህግ ስህተት ሳያርም መቅረቱ አግባብነት ያለው ሆኖ አልተገኘም፡፡

በአመልካቾች የተጣለው የእስራት ቅጣት ከአምስት ፅኑ እስራት ያልበለጠ መሆኑ በወ/ሀ/አ.194(1)(ለ) የተመለከተው መሰረታዊ መስፈርት መሟላቱን የሚያሳይ ሲሆን በአመልካቾች ላይ የተያዘ የቀደም ሪከርድ አለመኖሩና የእድሜያቸውን ሁኔታ እንዲሁም ማህበራዊ ተሳትፎአቸውና ለቤተሰባቸው የሚያደርጉት ድጋፍ ሲታይ አመልካቾች ከስህተታቸው እንዲማሩና በተመሳሳይ የወንጀል ድርጊት እንዳይሰማሩ አንድ ፅኑ ማስጠንቀቂያ መስጠቱ ከዚህ በኋላ ባለው ህይወታቸው በመልካም ፀባይ እንዲመሩና ከተመሳሳይ ድርጊት እንዲታቀቡ ይረዳል፤ ያግዛል ብለን ስላመንን በስር ፍርድ ቤት የተሰጠው የእስራት ቅጣት በሁለት አመት የፈተና ጊዜ ሊገደብ ይገባል በማለት ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል፡፡

ውሳኔ

1. የፌደራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በከ/መ/ቁ 289523 በቀን 15/10/2013 ዓ.ም የሰጠው የጥፋተኝነትና በ21/10 2013 ዓም የሰጠው የቅጣት ውሳኔ (የገደብ አቤቱታውን ውድቅ በማድረግ የሰጠውን የውሳኔ ክፍል ሳይጨምር የፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ.272693 በቀን 14/11/2013 ዓ.ም ይህንን የውሳኔ ክፍል በማፅናት የሰጠው ትዕዛዝ መሰረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈፀመበት ሆኖ ስላልተገኘ በወ/መ/ስ/ስ/ሀ/ቁ 195 (2) (ለ) (2) መሰረት ፀንቷል፡፡
2. ገደብን አስመልክቶ የፌደራል መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በከ/መ/ቁ. 289523 በ21/10/2013 ዓ.ም የሰጠው የቅጣት ውሳኔ ክፍል እና ከፍተኛ ፍርድ ቤቱ ይህንን የውሳኔ ክፍል በማፅናት የሰጠው ትዕዛዝ ተሸሯል፡፡
3. በአመልካቾች ላይ የተጣለው የእስራት ቅጣት አፈፃፀሙ በሁለት አመት የፈተና ጊዜ የተገደበ ስለሆነ አመልካቾች በዚህ የፈተና ጊዜ ውስጥ በወንጀል ድርጊት ላለመሰማራት ግዴታ ገብተው ፈርመው ለገደቡ አፈፃፀም ዋስትና እየአንዳንዳቸው ብር 25,000.00(ሀያ አምስት ሺህ ብር) ሲያሰዙ ወይም ተመጣጣኙን ዋስትና ሲያቀርቡ ከእስር እንዲለቀቁና በዚህ ችሎት ለዋስትና ያስያዙት ገንዘብ እንዲመለስላቸው ታዟል፡፡

መዝገቡ ውሳኔ ስላገኘ ተዘግቷል፡፡ ይመለስ፡፡

የምርመራ ጉዳዮች

የሰ/መ/ቁ.207036

ግንቦት 19 ቀን 2013 ዓ.ም.

ዳኞች-ብርሃኑ አመነው

ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)

እትመት አሰፋ

ደጄኔ አያንሳ

ብርቅነሽ እሱባለው

አመልካች: - የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ - ተወካይ አቶ አውድሮ ታደሰ ቀረቡ።

ተጠሪ: - በሐረሪ ህዝብ ክልል መንግስት የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ - ተወካይ አቶ ሰልሀዲን ተውሬቅ ቀረቡ።

መዝገቡን መርምረን ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

የሰበር አቤቱታው የቀረበው አመልካች ግንቦት 2 ቀን 2013 ዓ.ም በተጻፈ አቤቱታ የፌደራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁ 205809 በቀን 19/08/2013 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት በመሆኑ ይታረምልኝ በማለት ስለጠየቀ ነው። ጉዳዩ የምርጫ ሂደትን መሰረት ያደረገ ሲሆን የአሁን ተጠሪን ጨምሮ በሀረሪ ክልል የሚገኙ የተለያዩ አካላት ለኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ ባቀረቡት አቤቱታ የተጀመረ ነው።

1. ከመዝገቡ መረዳት እንደሚቻለው የሀረሪ ህዝብ ክልል ምክር ቤት የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ በቁጥር ሐገ/183/4/13 በ27/7/2013፤ የሐረሪ ሕዝብ ክልል ም/ቤት ጽ/ቤት በቁጥር ሐም/350/አገ/2/13 በ27/07/13፤ የሐረሪ ሕዝብ ክልላዊ መንግስት ፕሬዝዳንት ጽ/ቤት በቁጥር 1/9/15/2013 በ28/07/2013 እና የሐረሪ ክልል ብልጽግና ፓርቲ ጽ/ቤት በቁጥር PP/14/H/111/2013 በ22/7/2013 በተፃፉ ደብዳቤዎች አቤቱታቸውን ለኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ አቅርበዋል።
2. ባቀረቡት አቤቱታ ከክልሉ ውጭ የሚኖር የሐረሪ ሕዝብ የክልሉ ምክር ቤት አካል ለሆነው ለሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ የመምረጥ መብት የሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት መጋቢት 6/1987 ባካሔደው 102ኛ መደበኛ ስብሰባ ውሳኔ ሰጥቷል፤ በዚህ መሰረትም አምስቱንም አገራዊ ምርጫዎች ከክልሉ ውጭ ያሉ የብሔረሰቡ አባላት መርጠዋል፤ በመሆኑም የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ በ6ኛው ሀገራዊ ምርጫ በዚህ መሰረት ሊፈጸም ይገባል በማለት ጥያቄያቸውን አቅርበዋል።
3. የስራ አመራር ቦርዱ ጉዳዩንና የቀረቡትን ሰነዶች እንዲሁም ቀደም ሲል ተፈፀሙ የተባሉትን ምርጫዎች ከሕገ መንግስቱ አንፃር መርምራለሁ በማለት ሚያዝያ 1 ቀን 2013 ዓ.ም ውሳኔ ሰጥቷል። በሰጠው ውሳኔ:-

- በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት መሰረት በአንድ ክልል የመንግስት አወቃቀር ውስጥ የሚገኙ ም/ቤት አባላት መመረጥ የሚኖርባቸው በክልሉ ድምጽ መስጠት በሚችሉ ነዋሪዎች ነው። ከዚህ ውጪ ሕገ መንግስቱ አንድ ቁጥሩ አነስተኛ የሆነ ብሔረሰብ ለክልል ምክር ቤቶች አባላት ሲያስመርጥ ከክልሉ ውጭ ያሉ የብሔረሰቡ አባላት እንዲመርጡ የደነገገው፤ እንዲሁም ለዚህ ብሔረሰብ አባላት ለብቻው የተለየ አሰራር መተግበር የሚያስችል ሕገ መንግስታዊ ድንጋጌ የለም።
- የኢትዮጵያ ሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት መጋቢት 6/1987 ባካሄደው 102ኛ መደበኛ ስብሰባ የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ ከክልሉ ውጭ ነዋሪ በሆኑ የብሔረሰቡ አባላት ይመረጣል የሚለውን ውሳኔ የሚደግፍ የህገ መንግስት አንቀጽ ጠቅሶ መወሰኑም በውሳኔው ላይ እንደማይታይ ቦርዱ ተረድቷል።
- በተጨማሪም ይህ መጋቢት 6/1987 የሕዝብ ተወካዮች ም/ቤት 102ኛ መደበኛ ስብሰባ ሰጠ የተባለው ውሳኔ አግባብ ያለመሆኑን ከሚያሳዩት ሁኔታዎች አንዱ በላይ ላይ የም/ቤቱ ማህተም ያረፈበት አይደለም።
- በሌላም በኩል በዚህ በመጋቢት 6/1987 የተወካዮች ም/ቤት ውሳኔ መሰረት ቦርዱ ዝርዝር መመሪያ አውጥቶ እንደ ውሳኔው ያለፉትን አምስት ምርጫዎች ሲያስፈጽም እንደነበር ያሳያል የተባለውም የቦርዱ መመሪያ ከቦርዱ ጽ/ቤት ማግኘት አልተቻለም።
- ላለፉት 5 ምርጫዎች ለሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ የሚመረጡ ተወካዮች ከክልሉ ውጭ ባሉ የብሔረሰቡ አባላት የብሔራዊ ምርጫ ቦርድ ሲያስመርጥ ቆይቶ ቢሆንም፤ ቦርዱ ሲያከናውን በቆየው የምርጫ ማሻሻያ ወይም ሪፎርም እንደዚህ አይነት የሕገ መንግስትና የምርጫ ሕጉ መሰረት የሌላቸውን ልምዶችና አሰራሮች እንዳይቀጥሉ ማድረግን ዓላማው ያደረገ ነው።
- ሕገ መንግስታዊ ድጋፍ ባይኖረውም ላለፉት 5 ምርጫዎች ይህ የሐረሪ ጉባኤ ከክልሉ ውጭ ባሉ የብሔረሰቡ አባላት ሲመረጥ ቆይቷል የሚለውን (practice) ይዞ ለመቀጠል ቦርዱ ቢወስን፤ ሌሎች አነስተኛ ቁጥር ያላቸው ብሔረሰቦች ከክልላቸው ውጭ ያሉት አባሎቻቸው በምርጫው እንዲሳተፉ ቢጠይቁ፤ ቦርዱ ልፈጽም አልችልም ቢል የቦርዱን በፍትሐዊነት እና በገለልተኝነት ምርጫን የማስተዳደሩ ጉዳይ አደጋ ላይ እንዲወድቅ ያደርጋል።
- በሕገ መንግስቱ ድጋፍ ያላቸውን አስቀድሞ ያሉ ልምዶችና አሰራሮች (practice) ብቻ ለመውሰድ ቦርዱ ይገደዳል።
- በመሆኑም ከሕገ መንግስቱና ከሚተገብራቸው የምርጫ ህግና መመሪያዎች አንጻር ይህን ጥያቄ ተቀብሎ ለማስተናገድ አይቻልም በማለት አቤቱታውን ውድቅ በማድረግ ወስኗል።

4. በዚህ ውሳኔ ላይ የአሁን ተጠሪ የይግባኝ ቅሬታውን ለፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርቧል። አመልካቹም መልስ እንዲሰጥ ተደርጎ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ለማየት ስልጣን አይኖረውም የሚል መቃወሚያን ጨምሮ በፍሬ ጉዳዩም የሰጠው ውሳኔ እንዲፀና ክርክሩን አቅርቧል። ይግባኝ ሰሚው ችሎት የግራ ቀኙን ክርክር ተመልክቶ፡- 1ኛ. የሐረሪ ክልል ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(2) ድንጋጌ ከኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(3) ድንጋጌ ጋር የሚቃረን በመሆኑ ምክንያት ጉዳዩ የሕገ መንግስት ጥያቄ የሚያስነሳ በመሆኑ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ለማየት የሚያስችል ሥልጣን የለውም በሚል መልስ ሰጪው (የአሁን አመልካች) ያቀረበው የመቃወሚያ ክርክር ተቀባይነት ያለው ነው ወይስ አይደለም? 2ኛ. አይደለም ከተባለ ፍሬ ጉዳዩን በተመለከተ የይግባኝ ባዩን (የአሁን ተጠሪ) ጥያቄ ውድቅ በማድረግ ቦርዱ የሰጠው ውሳኔ ተቀባይነት ያለው ነው ወይስ አይደለም? የሚሉ ጭብጦችን በመያዝ ጉዳዩን መርምሮ ውሳኔ ሰጥቷል።
5. ቀዳሚውን ጭብጥ በተመለከተ ይግባኝ ሰሚው ችሎት በሰጠው ውሳኔ ይ/ባይ (የአሁን ተጠሪ) ቅሬታውን በቀጥታ ለፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሊያቀርብ የቻለው የስራ አመራር ቦርዱ የምርጫ ሂደትና ውጤትን በተመለከተ የሚሰጣቸው የመጨረሻ ውሳኔዎች በፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት በይግባኝ ሊታይ የሚችል ስለመሆኑ በብሔራዊ ምርጫ ቦርድ ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 17/1/ የተመለከተውን ድንጋጌ መሰረት በማድረግ እና ለይግባኝ መነሻ የሆነው የቦርዱ ውሳኔም የምርጫ ሂደትን የሚመለከት ነው በማለት ነው። በዚህ ድንጋጌ መሰረት ይግባኙ ለጠቅላይ ፍርድ ቤት መቅረቡን በተመለከተ ያነሳው ተቃውሞ የሌለ ሲሆን ያነሳው የስልጣን መቃወሚያ የክልሉ ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(2) ድንጋጌ ከኢ/ፌ/ዲ/ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(3) ጋር የሚቃረን በመሆኑ ጉዳዩ የሕገ መንግስት ጥያቄ የሚያስነሳ በመሆኑ ጉዳዩ ተስተናግዶ እልባት ሊያገኝ የሚገባው በፍርድ ቤት ሳይሆን በፌዴሬሽን ምክር ቤት ነው በማለት ነው። ይሁንና የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(3) ድንጋጌ “የፌዴራል መንግስት ከፍተኛ ስልጣን አካል የፌዴራሉ መንግስት የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ነው። ተጠሪነቱም ለሀገሪቱ ሕዝብ ነው። የክልል ከፍተኛ የስልጣን አካል የክልሉ ምክር ቤት ነው። ተጠሪነቱም ለወከለው ሕዝብ ነው።” የሚል ሲሆን የክልሉ ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(2) ደግሞ “የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ አባላት በክልሉ ውስጥና ከክልሉ ውጭ በሌላ በኢትዮጵያ ክልሎችና ከተሞች ከሚኖሩ የሐረሪ ብሔረሰብ አባላት ይመረጣል።” የሚል ነው። ይህ የኢ/ፌ/ዲ/ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(3) ድንጋጌ አጠቃላይ መርህ ወይም መንፈስ የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት አባላት በአገሪቱ ሕዝብ፣ የክልል ምክር ቤት ደግሞ በክልሉ ሕዝብ የሚመረጥ መሆኑን የሚያመለክት ነው። ይህ አጠቃላይ መርህ ልዩ ሁኔታዎች ሊኖሩት ይችላሉ ወይስ አይችልም የሚለው ሲታይ የምርጫ የፖለቲካ ፓርቲዎች ምዝገባ እና የምርጫ ስነ ምግባር አዋጅ ቁጥር 1162/2011 ልዩ ሁኔታዎችን በአንቀጽ 17 ይደነግጋል። በተለይም አንቀጽ 17(3) በውጭ አገር የሚኖሩ

ኢትዮጵያውያን በአገሪቱ ውስጥ በሚደረግ ምርጫ ድምጽ መስጠትን የሚፈቅድ ነው፤ ይህም የሕገ መንግስቱ አንቀጽ 50(3) ድንጋጌ ልዩ ሁኔታዎች ሊኖሩት እንደሚችሉ መገንዘብ የሚያስችል ሲሆን የክልሉ ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(2) ድንጋጌም በክልሉ ጉዳይ የዚህ አይነቱን ልዩ ሁኔታ የሚደነግግ ነው ከሚባል በቀር ይቃረናል የሚባልበት ሕጋዊ ምክንያት የለም። ቦርዱ ልዩ ሁኔታን የሚደነግገውን የአዋጅ ቁጥር 1162/2011 በአንቀጽ 17(3) ድንጋጌዎች አስመልክቶ የሕገ መንግስት ተቃርኖ ጥያቄ ያላነሳ ሆኖ ሳለ በተመሳሳይ አግባብ ልዩ ሁኔታን የሚደነግገውን የክልሉን ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(2) ድንጋጌ አስመልክቶ የሕገመንግስት ተቃርኖ ጥያቄ ማንሳቱ ምክንያታዊ ሊባል የሚችል አይደለም። በእነዚህ ሁሉ ምክንያቶች የክልሉ ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(2) ድንጋጌ ከኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 50(3) ድንጋጌ ጋር የሚቃረን በመሆኑ ምክንያት ጉዳዩ የሕገ መንግስት ጥያቄ የሚያስነሳ በመሆኑ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ለማየት የሚያስችል ስልጣን የለውም በሚል ቦርዱ ያቀረበው የመቃወሚያ ክርክር ተቀባይነት የለውም በማለት ወስኗል።

6. ፍሬ ጉዳዩን በተመለከተ በሰጠው ውሳኔም ለክርክሩ በአስረጅነት ከተጠቀሱት ሰነዶች አንዱ የኢትዮጵያ ሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት በ06/07/1987 ባደረገው 102ኛ መደበኛ ስብሰባ ያስተላለፈው ውሳኔ ሲሆን የዚህ ውሳኔ ተቁ 2.1.2.2 ክርክሩን የሚደግፍ መሆኑን ቦርዱም ያመነበት ሲሆን ሰነዱን ቦርዱ ሳይቀበል የቀረው ምክር ቤቱ ውሳኔውን ሲያስተላልፍ በአስረጅነት የጠቀሰው የሕገ መንግስት ድንጋጌ የለም በሚል ምክንያት ነው። በእርግጥ ውሳኔው ተላለፈ የተባለው የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስቱ ከጸደቀ በኋላ ሲሆን በውሳኔው ላይ የተጠቀሰ የሕገ መንግስት ድንጋጌ የለም። ነገር ግን ክርክሩን የሚቃረን ግልጽ ሕገ መንግስታዊ ድንጋጌ ስለመኖሩ በቦርዱ በኩል የቀረበ አሳማኝ ምክንያት እስከሌለ በውሳኔው ላይ ሕገ መንግስታዊ ድንጋጌ በአስረጅነት አለመጠቀሱ ብቻ ውሳኔውን ዋጋ የሚያሳጣው አይደለም። ሌላኛው የተጠቀሰው ሰነድ የክልሉ ሕገ መንግስት ሲሆን ድንጋጌዎቹ ተቀባይነት ያላገኙበት ምክንያት ስለመኖሩ ቦርዱ በሰጠው ውሳኔ ላይ ያስፈረው ትችት የለም። የክልሉ የቀድሞም ሆነ የተሻሻለው ሕገ መንግስት ስራ ላይ ከዋሉበት ጀምሮ በነበሩት ምርጫዎች ከክልሉ ውጭ የሚኖሩ ሐረሪዎች የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ አባላትን ሲመርጡ የነበረ መሆኑ በቦርዱ የተካደ ጉዳይ አይደለም። ይህ ሲደረግ የነበረው ቦርዱ እንደሚከራከረው ካለምንም ህጋዊ መሰረት ሳይሆን የኢትዮጵያ ሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት በ06/07/1987 ባደረገው 102ኛ መደበኛ ስብሰባ ባስተላለፈው ውሳኔ እና በዋነኛነት ደግሞ በክልሉ ሕገ መንግስት መሰረት ነው። በእነዚህ ጊዜያት ሁሉ በሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት ውሳኔም ሆነ በክልሉ ሕገ መንግስት የሕገ መንግስት ተቃርኖ ጉዳይ ከየትኛውም አካል የተነሳ ተቃውሞም ሆነ የተላለፈ ተቃራኒ ውሳኔ የለም። ቦርዱ የኢትዮጵያ ሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት ውሳኔ እና የክልሉ ሕገ መንግስት እንዲሁም እነዚህን ሰነዶች መሰረት በማድረግ የሚከናወን የምርጫ

ሂደት ሕገ መንግስታዊ አይደለም የሚል ከሆነ ይህንን ማስለወጥ የሚገባው ጉዳዩን ለሚመለከተው አካል አቅርቦ በሚያሰጠው ውሳኔ መሰረት ከሚሆን በቀር በራሱ በሚሰጠው ውሳኔ ሊሆን ስለማይገባ ቦርዱ የሰጠው ውሳኔ ጉድለት ያለበትና ሊታረም የሚገባው ነው ብሏል። ይህን ተከትሎም ቦርዱ ያሳለፈውን ውሳኔ በመሻር የኢትዮጵያ የሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት በ06/07/1987 ባደረገው 102ኛ መደበኛ ስብሰባ ባስተላለፈው ውሳኔ እና በክልሉ ሕገ መንግስት በተመለከተው መሰረት ቦርዱ ተገቢውን ሊፈጽም ይገባል በማለት ወስኗል።

7. የሰበር አቤቱታው የቀረበው አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘቱ ነው። አመልካች በቀን 02/09/2013 ዓ/ም ባቀረበው ማመልከቻ የፌ/ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይህን ጉዳይ ለማየት ስልጣን የለውም በሚል የአዋጁን አንቀጽ 17(1) ዝርዝር ድንጋጌዎች ባቀረብነው መልሳችን ላይ በማስረዳት ፍ/ቤቱ ጉዳዩን ለማየት ስልጣኑ እንደማይመነጭለት ገልጸናል፤ ይህ ድንጋጌ ከምርጫ ክልላቸው ርቀው በካምፕ የሚኖሩ ወታደሮች፣ ሲቪል ሰራተኞች እና ቤተሰቦቻቸው፣ በከፍተኛ ትምህርት ተቋማት ውስጥ የሚማሩ ተማሪዎች በተለያዩ ሰው ሰራሽና ተፈጥሮ አደጋ ምክንያት ከመኖሪያ ቀያቸው የተፈናቀሉ ዜጎች እና በአሰር ቤት የሚገኙ የመምረጥ መብታቸውን ያልታገዱ ዜጎች የሚሳተፉበት ልዩ ምርጫ ጣቢያ ቦርዱ እንዲያቋቁም ስልጣን የሚሰጥ ድንጋጌ እንጂ ከተጠሪ ጥያቄ ጋር ግንኙነት የለውም፤ ይህንንም በመልሳችን አስረድተን ሳለ አልተቃወመም በማለት ያለአግባብ ታልፎብናል፤ ሌላው የፍ/ቤቱን ስልጣን በተመለከተ ያቀረብነው ክርክር የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(3) «.....የክልሉ ከፍተኛ የስልጣን አካል የክልሉ ም/ቤት ነው ተጠሪነቱም ለወክለው ህዝብ ነው» የሚል በመሆኑና የክልሉ ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(2) የደነገገው ሙሉ ለሙሉ ይህን ድንጋጌ የሚቃረን ስለሆነ ይህ አይነት ጥሰት ሲፈጠር አይቶ የማረም ስልጣን የፌዴሬሽን ም/ቤት እንጂ የፌ/ጠ/ፍ/ቤት አይደለም የሚል ነው፤ ፍ/ቤቱም የሕገ መንግስት ትርጉም ውስጥ በመግባት አንቀጾቹን ለማስታረቅ በመመሞከር ያለስልጣኑ የሕገ መንግስት ትርጉም በመስጠት ክርክራችንን ውድቅ ማድረግ መሰረታዊ የህግ ስህተት ነው፤ አንድ ክልል የሚያወጣው ሕገ መንግስት በምንም አይነት በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት ላይ በግልጽ የተቀመጡትን የሚቃረን ሊሆን አይችልም፤ የሐረሪ ክልል ሁለቱም ም/ቤቶች በኢ/ፌ/ዲ/ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(3) መሰረት ሊመረጡ የሚገባው በክልሉ ነዋሪዎች እንጂ የክልሉ ሕገ መንግስት ከዚህ አንቀጽ ጋር የሚቃረን አንቀጽ በመደንገግ የአንዱ ም/ቤት በክልል ነዋሪዎች ሌላው ም/ቤት ከክልሉ ውጭ ባሉ የብሔረሰብ አባላት ጭምር እንዲመረጡ መደንገጥና ይህንንም ፍ/ቤቱ ተቀብሎ ያለስልጣኑ በመተርጎም የህግ ጥሰት ፈጽሟል። በተጨማሪም የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት የክልሉ ም/ቤት በክልሉ ነዋሪዎች እንዲመረጥ የሚያደርግበት መርህን non territorial ሳይሆን territorial መርህን የተከተለ መሆኑን በዝርዝር አስረድተን ፍ/ቤቱ ያቀረብነውን ክርክር ምንም ሳይል አልፎታል።

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 51(15) ምርጫን የሚመለከቱ ህጎች የማውጣት ስልጣን የፌዴራል መንግስት ብቻ መሆኑን አንቀጽ 55(1) (መ) ለህዝብ ተወካዮች ምክርቤት ምርጫን በተመለከተ ህግ የማውጣት ስልጣን መስጠቱን፣ ከክልል ምክርቤት በግልጽ ከምርጫ ጋር የተያያዘ ሕግ የማውጣት ስልጣን በአዋጅ 1162/2011 አንቀጽ 13(2) ከአካባቢ ምርጫ ጋር በተያያዘ ስልጣን በመስጠቱ የክልሉ ሕገ መንግስት ከተሰጠው ስልጣን ውጭ ወጥቶ በፌ/መ/ተወካዮች ምክርቤት ስልጣን ውስጥ በመግባት የደነገገው ድንጋጌ ከፍተኛ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነው። በአጠቃላይ የፌ/ጠቅላይ ፍ/ቤት ይህን ጉዳይ ለማየት ስልጣን የለውም በሚል በአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 17(1) አንጻር ያቀረብነውን ክርክር፤ እንዲሁም የክልሉ ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(2) የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስትን አንቀጽ 50(3) የሚቃረን በመሆኑ በክልሉ ሕገ መንግስት ላይ ባሉ ድንጋጌዎች ለመፈፀም የሕገ መንግስት አጣሪ ጉባኤ መርምሮ በሚሰጠውና የፌዴሬሽን ምክር ቤት በሚሰጠው ውሳኔ መሆኑን በማንሳት የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ይህን ጉዳይ ለማየት ሥልጣን የለውም በሚል ያቀረብነው የህግ ክርክር ውድቅ መደረጉ አላግባብ በመሆኑ ውሳኔው የህግ ስህተት ያለበት ነው ተብሎ እንዲሻርልን። የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አነስተኛ ቁጥር ላላቸው ብሔረሰቦች የሚያደርገው ጥበቃ ‘territorial’ በሆነ መርህ እንጂ በ‘non territorial’ ያለመሆኑን በዝርዝር አስረድተን ፍ/ቤቱ ያቀረብነውን ክርክር ምንም ሳይል አልፎታል ስለሆነም የሰበር ችሎቱ ጉዳዩን እንዲመረምርና ከዚህ አንጻር ውሳኔው እንዲሻርልን። እንዲሁም የምርጫ ሕግ የማውጣቱ ስልጣን የፌዴራል መንግስትና የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ብቻ ሆኖ ሳለ የክልል ምክር ቤት የዞንና የወረዳ፣ የከተማ፣ የክፍለ ከተማ፣ የቀበሌ ምክርቤቶች ቁጥር (ወይም ወንበር) ከመወሰን ውጭ ሌላ ስልጣን እንደሌላቸው ያቀረብነውን ክርክር ሳይታይ መታለፉ አግባብ ባለመሆኑ ሰበር ችሎቱ ክርክራችንን ተቀብሎ የክልሉ መንግስት ያወጣው ሕገ መንግስት የሌላን የመንግስት አካል ስልጣን የሚጋፋ ያለስልጣኑ ሕግ ያወጣ መሆኑን በመገንዘብ የስር ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ በመሻር አመልካች የሰጠው (ያሳለፈው) ውሳኔ ህጋዊና በህገ መንግስቱ ትክክለኛ ትርጉም ላይ የተመረከዘ መሆኑን በመረዳት ከዚህ በተቃራኒ የበታች ፍ/ቤት የሰጠው ውሳኔ ፍ/ቤቱ ውድቅ እንዲያደርግልን በማለት ቅሬታውን አቅርቧል።

8. ቅሬታው በሰበር አጣሪ ችሎት ተመርምሮ ለአሁን አመልካች ቀርቦ የነበረው ጥያቄ ከምርጫ ድምጽ አሰጣጥ እና ውጤት ቆጠራ ጋር የተያያዘ ሳይሆን ከዚህ ውጭ በሆነ ጉዳይ ላይ ሆኖ እያለ ቦርዱ በሰጠው ውሳኔ ላይ ለፌ/ጠ/ፍ/ቤት ይግባኝ ሊቀርብ የቻለበት የህግ አግባብ ከአዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 155(4) አኳያ መመርመር ያለበት በመሆኑ፤ እንዲሁም የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት ከመታወጁ በፊት በሽግግር መንግስቱ የተወካዮች ምክር ቤት ተሰጥቷል የተባለው ውሳኔ ህገ መንግስቱ ስራ ላይ ከዋለ በኋላ ተፈጻሚ የተደረገበት የህግ አግባብ እና ተያያዥ

የህጋዊነት ጉዳዮች ከህገ መንግስቱ አንቀጽ 9 እና 50 ድንጋጌ አኳያ ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ ለሰበር ችሎት እንዲቀርብና ተጠሪ መልስ እንዲሰጥበት ተደርጓል።

9. ተጠሪ በቀን 09/09/2013 ዓ.ም ባቀረበው መልስ በአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 17(1) ድንጋጌ ለስር ፍ/ቤት ስልጣን የሚሰጥ ድንጋጌ ከመሆኑም በላይ ግራ ቀኙ የሚከራከሩበት ጉዳይ የዚህ ድንጋጌውን መስፈርት ጭምር የሚያሟላ ነው። መራጮችን የመመዘገብና ካርድ የመስጠት ተግባራት የምርጫ ሂደቶች በመሆናቸው በእነዚህ ጉዳዮች ላይ ቦርዱ የሚሰጣቸው የመጨረሻ ውሳኔዎችን አስመልክቶ በይግባኝ ደረጃ ለማየት ስልጣን የተሰጠው አካል የፌ/ጠ/ፍ/ቤት መሆኑን የአዋጁ ድንጋጌ በግልጽ የሚያመለክት በመሆኑ ጉዳዩ በስር ጠ/ፍ/ቤት ታይቶ መወሰኑ አግባብ ነው። አመልካች በክልሉ የሚያካሂደውን ምርጫ በገለልተኝነት ማስፈጸም ሲገባው ሌላ አዲስ ልዩ ምርጫ ጣቢያ እንዲያቋቁም የተጠየቀ በማስመሰል ጉዳዩ ሊታይ የሚገባው በአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 17 መሰረት ሳይሆን በአዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 17 ነው በማለት ለተለያዩ አላማ የሚያገለግሉ አዋጆችን በማምታታትና በማዘባረቅ ያቀረበውን ክርክር ጉዳዩ ላይ ስልጣን ያለው ቦርዱ እንጂ ፍ/ቤት አይደለም ከሚል በቀር ጉዳዩ የምርጫ ሂደትን የማይመለከት ስለመሆኑ በስር ፍ/ቤት ያቀረበው ክርክር ባለመኖሩ የፌ/ጠ/ፍ/ቤት የስረ ነገር ስልጣንን አስመልክቶ ጉዳዩ የምርጫ ሂደትን የሚመለከት አይደለም ሲል ያቀረበው ክርክር የለም በሚል መተቸቱ አግባብነት ያለው ነው። አመልካች የስረ ነገር ስልጣን ክርክር ነጥብ አቅርቦ ቢሆን እንኳን በአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 17(1) መሰረት በቦርዱ ደረጃ የመጨረሻ ውሳኔ በተሰጠበት የምርጫ ሂደት ላይ ጠ/ፍ/ቤቱ ከማየት የሚከለክለው ሊሆን አይችልም። በተጨማሪም አከራካሪው ጉዳይ ከክልሉ ውጭ የሚገኙ የሐረሪ ብሔረሰብ አባላት የፌደራል ተወካዮቻቸውን ጨምሮ የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ አባላትን በመራጭነት የመመዘገብና ካርድ የመውሰድ ተግባራት ከድምጽ አሰጣጥና ቆጠራ በፊት የሚገኝ የምርጫ ሂደት እንጂ በአዋጅ 1162/2011 አንቀጽ 155(4) ድንጋጌ የተመለከተውን የድምጽ አሰጣጥና ቆጠራ የሚመለከት ክርክር ባለመሆኑ ከጉዳዩ ጋር ተያያዥነት ያለው አይደለም። ስለሆነም አከራካሪ የሆነው ጉዳይ የሕዝብ ተወካዮች ም/ቤት መጋቢት 6/1987 በተወሰነው እና በክልሉ ህገ መንግስት አንቀጽ 49 እና 50(2) በተመለከቱት ድንጋጌዎች መሰረት በቦርዱ በ6ኛው ሀገር አቀፍ ምርጫ በተቋቋሙ ምርጫ ጣቢያዎች አግባብነት ባላቸው የኢትዮጵያ ከተሞች የሚገኙ ሐረሪዎች የፌደራል ተወካዮቻቸውን ጨምሮ የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ አባላትን በመራጭነት እንዲመርጡ የመመዘገብና የመራጭነት ካርድ መስጠት የምርጫ ሂደት እንጂ ይኸው ሀገራዊ ምርጫ በአሁን ደረጃ የሚገኝበት ሂደት ድምጽ አሰጣጥ ሂደት ገና ያልደረሰ በመሆኑ የድምጽ ቆጠራና ውጤት አግባብነት ያለው ባለመሆኑ የስር ፍ/ቤት ውሳኔ አግባብ ነው። በሌላም በኩል ግልጽ የህገ መንግስት ድንጋጌዎች ትርጉም የማያሻቸው እና እነዚሁኑ ድንጋጌዎች ተፈጻሚ ማድረግ ህገ መንግስታዊ ግዴታ እንጂ የህገ መንግስት ትርጉም መስጠት አይደለም፤ የሐረሪ

ክልል ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(2) ድንጋጌ የሚመለከተው የክልሉን ምክርቤት የሚያዋቅሩት ሁለት ጉባኤዎች መካከል አንደኛው ስለሆነው የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ አባላት አመራረጥ ሲሆን የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(3) ደግሞ የሚያመለክተው የክልል ምክርቤት ተጠሪነትን ነው። ስለዚህ ድንጋጌዎቹ የሚያወሱት ሁለት ስለተለያዩ አካላት የሚመለከቱ እና የተለያዩ ርዕሰ ጉዳዮችን የሚሸፍኑ በመሆናቸው ግንኙነት የሌላቸውና ግልጽ በመሆናቸው ሊቃረኑ የማይችሉ፣ ግልጽ፣ የማያሻሙና ትርጉም የማያሻቸው በመሆኑ የአመልካች ተቃውሞ ውድቅ መደረጉ አግባብ ነው። የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ውሳኔ እና የክልሉ ህገ መንግስት የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስቱን መሰረት ያደረገ ነው፤ የህዝብ ተወካዮች ምክርቤት ውሳኔ ከህገ መንግስቱ ጋር የሚጣጣምና የክልል ህገ መንግስት አካል ሆኖ መጽደቁ በፌደራሉም ሆነ በክልል ህገ መንግስት ድጋፍ ያለው ስለመሆኑ አስረጅቶናቸው። አመልካች መጋቢት 6/1987 በተካሄደው 102ኛ መደበኛ ስብሰባ በህዝብ ተወካዮች ምክርቤት የተሰጠው ውሳኔ ህገ መንግስቱ ኦሪጂናል ተፈጻሚ እንዲሆን ከታወጀበት ነሐሴ 15/1987 በፊት የሆነ በማስመሰል የውሳኔው ተፈጻሚነት አጠራጣሪ ለማድረግ የሚያቀርባቸው መከራከሪያዎች የህግ መሰረት የሌላቸው ናቸው ምክንያቱም ምክርቤት ውሳኔውን ካስተላለፈበት በፊት ህዳር 29/1987 ተመክሮና ተከክሮ በህገ መንግስታዊ ጉባኤ ፀድቆ ስለነበር ምክርቤቱ ከህገ መንግስቱ ድንጋጌዎች ጋር የተጣጣሙ ውሳኔ መስጠቱና በ1988 አዲስ ለሚመሰረተው ምክርቤት እስከሚያስረክብበት ጊዜ ድረስ ህገ መንግስቱም ፀድቆም ተፈጻሚ በሚሆንበት ጊዜያት ጭምር በህገ መንግስቱ መሰረት ስራዎችን ሲያከናውን እንደነበር አስረጅ ነው። ከክልሉ ውጭ የሚገኙ የብሔሩ አባላት የፌደራል ተወካዮቸውን ጨምሮ የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ ላይ የሚሰጡት ድምጽ በህገ መንግስቱ የተረጋገጠ ራስን በራስ የማስተዳደር መብት በተጨማሪ ለማስከበር ከኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት ጋር በሚጣጣም መልኩ የተወሰነ አዎንታዊ እርምጃ ነው። የሐረሪን ክልል ምክርቤት አወቃቀር እና አወካክል የውስጥ ዲሞክራሲ አሰራር አስመልክቶ ለህዝብ ተወካዮች ምክርቤት አጥንቶ እንዲያቀርብ የተወከለው ኮሚቴ ተሞክሮ የተወሰደባቸው ሀገራት የአናሳ ቡድን እና ማህበረሰብ መብት መሰረት የሆኑ የአለም አቀፍ ኢትዮጵያ ተቀብላ ያጸደቀቻቸው ሰነዶች የሀገሪቱ ህግ አካል ከመሆናቸውም በላይ የአናሳ መብቶችን የሚደግፉ መሆናቸው የህዝብ ተወካዮች ምክርቤት ውሳኔም የክልሉን ህገ መንግስት አንቀጽ 49 እና 50(2) ከኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት ጋር በማጣጣም የተፈጸሙ ሆኖ ሳለ ቦርዱ ይህን ሳያገናዝብ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት ድጋፍ እንደሌለው አድርጎ መውሰዱ መሰረታዊ ስህተት ነው። የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት አንቀጽ 50(3) ላይ የተመለከተውን ድንጋጌ ቦርዱ የሚረዳው «የክልል ምክርቤት ሊመረጥ የሚችለው በክልል ውስጥ በሚኖሩ ህዝቦች ብቻ» እንደሆነ ቦርዱ አመላክቷል። በቦርዱ የተጠቀሰው ይህ ድንጋጌ የማያሻማና ግልጽ ድንጋጌ በመሆኑ ትርጉም የማያሻው ሲሆን በትርጉም ሰብብ በድንጋጌው ባልተመለከተው አግባብ ስለ ክልል ምክርቤት ተጠሪነት የሚያወሳ ድንጋጌን የክልል ምክርቤት አመራረጥ ያወሳል ብሎ ህገ

መንግስታዊ ላልሆነው የቦርዱ የተሳሳተ አረዳድ ላይ የተመሰረተው አቋም ለጉዳዩ አግባብነት የሌለውና ተያያዥ ያልሆነ ድንጋጌ ጠቅሶ ያቀረበው ክርክር ከፍተኛ የህግ ስህተት አለበት። ቦርዱ የክልል ም/ቤትን ተጠሪነትን የሚመለከተውን የህገ መንግስት ድንጋጌ የክልል ም/ቤት አመራረጥ እንደሆነ አድርጎ በመጥቀስ የኢትዮጵያ ምርጫ non territorial ሳይሆን territorial ነው የሚለው አተረጓጎም የተሳሳተ ነው። የክልል ም/ቤት አወቃቀርና አወካክል እንዲሁም የም/ቤት አባላት ቁጥር መወሰን የምርጫ ህግ ማውጣት ባለመሆኑ ቦርዱ በዚህ ረገድ ከሃላፊነት ተግባሩ በመሸሽ ያቀረበው ክርክር ተቀባይነት የለውም። ቦርዱ ከስልጣኑ በመተላለፍ የወሰነበት አግባብ ህግን ያልተከተለ በመሆኑ የስር ፍ/ቤት በቦርዱ የተሰጠውን ውሳኔ መሻሩ በአግባቡ ነው። የህዝብ ተወካዮች ም/ቤት በቀን 06 መጋቢት 1987 ባካሄደው 102ኛ መደበኛ ስብሰባ የተሰጠው ውሳኔ ተመሳሳይ ስልጣን ባለው አካል ወይም ሌላ በህግ አግባብ ውሳኔው የተለወጠ ወይም የተሻረ አለመሆኑ እየታወቀ በበላይ አካል የተሰጠ ውሳኔ ለማረም ስልጣን ሳይኖረው ላለመፈጸም የያዘው አቋም የህግ የበላይነትን የሚጻረር ነው። የክልል መንግስትና የፌዴራል መንግስታት መካከል መከባበር ግዴታ እንደመሆኑ የፌዴራል አስፈጻሚ መስሪያ ቤት መካከል አንዱ የሆነው ቦርዱ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ አንቀጽ 50(8) መሰረት ለክልሎች የተሰጠ ስልጣን በፌዴራል መንግስት መከበር አለበት የሚለውን ድንጋጌ በሚጻረር መልኩ የምርጫ ሂደቱን በክልሉ ህገ መንግስት መሰረት ያለመምራቱ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስቱን አንቀጽ 50(8) የተላለፈ በመሆኑ እና የተጠሪ ጥያቄ የህግ መሰረት ያላቸው መሰረታዊ መብቶች እንጂ በስመ ሪፎርም የሚጨፈሉቁ ህገ መንግስታዊ መሰረት ያላቸውም በሚል ተራ ውሳኔ የሚገደቡ ባለመሆናቸው የቦርዱን ውሳኔ በመሻር የስር ፍ/ቤት የሰጠው ውሳኔ አግባብ ነው። በተጨማሪም ከዚህ ቀደም በተካሄዱ ተከታታይ አምስት አገራዊ ምርጫ ከክልሉ ውጭ የሚገኙ የሐረሪ ብሄረሰብ አባላት የፌዴራል ወኪላቸውን ጨምሮ የሐረሪ ጉባኤ አባላትን መምረጣቸው የህግ ድጋፍ ሳይኖረው እንዲሁ ሲፈጸም የነበረ ተግባር ሳይሆን በህዝብ ተወካዮች ም/ቤት በተሰጠ ውሳኔ መሰረት ህገ መንግስቱን መሰረት በማድረግ ነው፤ ሆኖም ይህን ውሳኔ የሚቀይር ወይም የሚያስቀይር ተቃራኒ ውሳኔ ወይም ህግ ሳይኖር ምርጫ ቦርዱ ስልጣኑን በማለፍ በራሱ አተረጓጎም የማይቃረኑትን ይቃረናሉ ብሎ ትርጉም መስጠቱ በፌዴሬሽን ም/ቤት ስራ መግባት በመሆኑ የስር ፍ/ቤት ቦርዱ ግዴታውን እንዲወጣ የሰጠው ውሳኔ አግባብ እና ፍትሀዊ ነው። በአጠቃላይ የአመልካች አቤቱታ ውድቅ ተደርጎ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ውሳኔ እንዲጸና በማለት ተከራክረዋል። አመልካችም ክርክሩን በማጠናከር ግንቦት 11/2013 ዓ.ም የተጻፈ የመልስ መልስ አቅርቧል።

10. የጉዳዩ አመጣጥና የግራ ቀኙ የጽሁፍ ክርክር ከላይ የተመለከተው ሲሆን ይህ ችሎት ክርክራቸውን በቃል ሰምቷል። የቃል ክርክራቸው ከመቅረፅ ድምፅ ተገልብጦ የመዝገቡ አካል እንዲሆንም አድርጓል። ለጉዳዩ አወሳሰን ይረዳ ዘንድ የኢትዮጵያ ሽግግር መንግስት የተወካዮች

ምክር ቤት 102ኛ መደበኛ ስብሰባ ቃለ ጉባኤ ከኢ.ፌ.ዲ.ሪ የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት እንዲቀርብ በማድረግ፤ እንዲሁም የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ ምርጫ አፈፃፀም መመሪያን በማስቀረብ ተመልክቷል። አጠቃላይ ጉዳዩንም የሠበር አቤቱታ ከቀረበበት ውሳኔ እና አግባብነት ካላቸው የህግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ በሚከተለው መልኩ መርምሯል።

11. እንደመረመርነው አመልካች ያቀረበው ቅሬታ እንዲሁም በሰበር አጣሪ ችሎቱ እንዲታይ የተያዘው ጭብጥ ቀዳሚ ማጠንጠኛ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ጉዳዩን ተቀብሎ ለመወሰን ስልጣን የለውም በሚል የቀረበው ነው። ከዳኝነት ስልጣን ጋር ተያይዞ የቀረበው ይኸው ክርክር በሁለት መልክ የቀረበ ነው። አንደኛው የፌ/ጠቅላይ ፍ/ቤት ይህን ጉዳይ ለማየት ስልጣን የለውም በሚል የአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 17(1) በዋቢነት ተጠቅሶ የቀረበው እና ከዚህ ጋር በተያያዘ በአጣሪ ችሎት የተጠቀሰው ለአሁን አመልካች ቀርቦ የነበረው ጥያቄ ከምርጫ ድምጽ አሰጣጥ እና ውጤት ቆጠራ ጋር የተያያዘ ሳይሆን ከዚህ ውጭ በሆነ ጉዳይ ላይ ስለሆነ ቦርዱ በሰጠው ውሳኔ ላይ ለፌ/ጠ/ፍ/ቤት ይግባኝ ሊቀርብ የቻለበት የህግ አግባብ ከአዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 155(4) አኳያ ይመርመር መባሉ ነው። ሁለተኛው ከስልጣን ጋር የተያያዘ የክርክር ዘውግ የህገ መንግስት ትርጉም አሰጣጥን መሰረት ያደረገ ሲሆን የክልሉ ሕገ መንግስት አንቀጽ 50(2) የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስትን አንቀጽ 50(3) የሚቃረን በመሆኑ ጉዳዩ በሕገ መንግስት አጣሪ ጉባኤ ተመርምሮ በፌዴሬሽን ምክር ቤት ውሳኔ ሊሰጥበት የሚገባ መሆኑን በማንሳት የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ይህን ጉዳይ ለማየት ሥልጣን የለውም በሚል የቀረበ ክርክር ነው።

12. ከፍ ሲል የተጠቀሱትን ከዳኝነት ስልጣን ጋር የተያያዙ ክርክሮች ለመወሰን በምርጫ ነክ አዋጆች በብሔራዊ ምርጫ ቦርድ ውሳኔዎች ላይ ለፍርድ ቤቶች ይግባኝ የሚቀርብበትን አግባብ በተመለከተ የተደነገጉትን ድንጋጌዎች፤ ከህገ መንግስት ጋር በተያያዘ በሚነሱ ክርክሮች ላይ ፍርድ ቤቶች ስለሚኖራቸው ስልጣን፤ ስለ ህገ መንግስታዊነት ግምት፤ እንዲሁም በዳኝነት በተያዘ ጉዳይ ላይ የህገ መንግስት ትርጉም አስፈላጊነትን ስለመወሰን በሀገራችን የተዘረጋውን ስርዓትና የህጉን ማእቀፍ መመልከቱ ተገቢ ነው።

13. የምርጫ ቦርድ የመጨረሻ ውሳኔ ከሰጠ በኋላ ተከራካሪዎቹ ጉዳዮቸውን ወደ ፍርድ ቤት በመውሰድ ይግባኝ የሚሉበትና ውሳኔው እንዲሻር ማመልከቻ የሚቀርብበት ሂደት በህጉ ተመልክቷል። የብሔራዊ ምርጫ ቦርድ ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 17 ስለ ይግባኝ ስልጣን የሚደነግግ ሲሆን በንዑስ ቁጥር 1 ስር እንደተመለከተው የስራ አመራር ቦርዱ የሚሰጣቸው የመጨረሻ አስተዳደራዊ ውሳኔዎች በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት እንዲሁም የምርጫ ሂደትና ውጤትን በተመለከተ የሚሰጣቸው የመጨረሻ ውሳኔዎች በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በይግባኝ ሊታዩ ይችላሉ። የምርጫ፣ የፖለቲካ ፓርቲዎች ምዝገባና የምርጫ ስነ ምግባር አዋጅ ቁጥር 1162/2011 በተመሳሳይ ቦርዱ በስነ ምግባር ጥሰቶች በሚሰጠው

አስተዳደራዊ ውሳኔ ላይ እንዲሁም በድምጽ ቆጠራና ውጤት በሚነሱ ክርክሮች ላይ በሚሰጠው ውሳኔ ላይ ስለሚቀርበው ይግባኝ በመለያየት ይደነግጋል። በአንቀጽ 149 ስር እንደተመለከተው ቦርዱ የምርጫ ስነ ምግባር ጥሰቶችን ተከትሎ በሚሰጠው ውሳኔ ላይ ቅር የተሰኘ ወገን አቤቱታውን ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ማቅረብ የሚችል ሲሆን፤ በሌላ በኩል በአንቀጽ 155(4) ስር እንደተመለከተው ቦርዱ በድምፅ ቆጠራ እና ውጤት ላይ ለሚነሱ ክርክሮች በሚሰጠው ውሳኔ ላይ ቅር የተሰኘ ወገን ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቤቱታ ማቅረብ ይችላል። እነዚህ ድንጋጌዎች ፍርድ ቤቶች ቦርዱ የተቋቋመበትን ዓላማ ማሳካቱና እና በህጉ አግባብ ጉዳዩን መወሰኑን እንዲያረጋግጡ የሚያስችሉ ናቸው። በይዘታቸውም ምን ዓይነት ጉዳዮች ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት እንደሚቀርብ ምን ዓይነት ጉዳዮች ደግሞ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት እንደሚቀርብ የሚያሳዩ ናቸው። በተያዘው መዝገብ እያከራከረ ያለውና ቦርዱ ውሳኔ የሰጠበት ጉዳይ ከክልሉ ውጭ የሚገኙ የሐረሪ ብሔረሰብ አባላት የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ አባላትን ለመምረጥ እንዲችሉ ተገቢው ምርጫ ነክ ሥራ ምርጫን በሚያስተዳድረው ቦርድ እንዲፈፀም የቀረበን ጥያቄ የሚመለከት ነው። ይህ ደግሞ የምርጫ ስነ ምግባርን በመጣስ የሚተላለፍ አስተዳደራዊ ውሳኔ አይደለም። እንዲሁም በአዋጅ 1162/2011 አንቀጽ 155(4) ድንጋጌ የተመለከተውን የድምጽ አሰጣጥና ቆጠራ የሚመለከት ክርክር አይደለም። ይልቁንም በቦርዱ የምርጫ ሂደትን አስመልክቶ የተሰጠ የመጨረሻ ውሳኔ (final decision with regard to electoral process) ሊባል የሚችልና በአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 17(1) ስር የሚያርፍ ነው። በዚህ ውሳኔ ላይ ደግሞ ይግባኝ ሊቀርብ የሚችለው ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ነው።

14. በሌላ በኩል ከህገ መንግስት ነክ ክርክሮች አወሳሰንና የህገ መንግስት ትርጉም አስፈላጊነትን መወሰንን በተመለከተ የህጉን ማእቀፍ እንመልከት። የፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 25/1988 ከጥር 12/2013 ዓ.ም ጀምሮ በፀናው በፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 1234/2013 ተተክቷል። በሁለቱም አዋጆች እንደተመለከተው የፌዴራል ፍርድ ቤቶች ሕገ መንግስቱን መሰረት በማድረግ በሚነሱ ጉዳዮች ላይ ለመወሰን የዳኝነት ስልጣን አላቸው። (እንደ ቅደም ተከተላቸው የአዋጆቹን አንቀጽ 3(1) እና 3(1)(ሀ) ይመለከቷል።) በተለይም አዲሱ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 3(2) የፌዴራል ፍርድ ቤቶች በሚሰጡት የዳኝነት አገልግሎት በህገ መንግስቱ አንቀጽ 9(2) መሰረት የህገ መንግስቱን ድንጋጌዎች ተግባራዊ ማድረግ እንደሚኖርባቸው ተመልክቷል። ስለሆነም የህገ መንግስት ትርጉምን በማይጠይቁ ህገ መንግስቱን መሰረት አድርገው የሚነሱ ክርክሮችን ተመልክተው ፍርድ ቤቶች ዳኝነት ሊሰጡ አይገባም የሚባልበት የህግ ምክንያት አይኖርም።
15. በሌላም በኩል በፍርድ ቤት በተያዙ ጉዳዮች የህገ መንግስት ትርጉም ጥያቄ የተነሳ እንደሆነ ጥያቄው ጉዳዩን በያዘው ፍርድ ቤት አማካኝነት ለህገ መንግስት ጉዳዮች አጣሪ ጉባኤ ሊቀርብ

እንደሚችል የህገ መንግስት ጉዳዮች አጣሪ ጉባኤ አዋጅ ቁጥር 798/2005 አንቀጽ 3(2)(ሀ) እና አንቀጽ 4(1) ይደነግጋል። ነገር ግን ጉዳዩን የያዘው ፍርድ ቤት የትርጉም ጥያቄ ለአጣሪ ጉባኤው የሚልከው ጉዳዩን ለመወሰን ሕገ መንግስቱን መተርጎም ያስፈልጋል ብሎ ሲያምን ስለመሆኑ በአንቀጽ 4(2) ስር በግልጽ ተመልክቷል (...When *it believes* that the interpretation of the constitution is necessary to decide the case)። በመሆኑም ግልጽ የሆኑ የህገ መንግስት ድንጋጌዎችን መሰረት በማድረግ በህገ መንግስት ክርክሮች ላይ ውሳኔ መስጠት እንዲሁም ትርጉም የማያሻቸው መሆኑን በፍርድ መወሰን የፍርድ ቤቶች ተግባር ሊሆን እንደሚገባ ከፍ ሲል ከተጠቀሱት ህጎች ይዘት መገንዘብ ይቻላል።

16. ስለሆነም አመልካች የፌ/ጠቅላይ ፍ/ቤት ይህን ጉዳይ ለማየት ስልጣን የለውም በማለት የምርጫ አዋጆችን እንዲሁም የህገ መንግስት ትርጉም አስፈላጊነትን በማንሳት ያቀረበው ክርክር ከፍ ሲል በዝርዝር ያመለከትነውን የህጉን ይዘት ያገናዘበ ባለመሆኑ ተቀባይነት የለውም ብለናል።

17. ፍሬ ጉዳዩን በተመለከተ አመልካች በክርክሩ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አነስተኛ ቁጥር ላላቸው ብሔረሰቦች የሚያደርገው ጥበቃ 'territorial' በሆነ መርህ እንጂ በ'non territorial' ያለመሆኑን፤ የምርጫ ሕግ የማውጣቱ ስልጣን የፌዴራል መንግስትና የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ብቻ መሆኑን፤ የክልሉ መንግስት ያወጣው ሕገ መንግስት የፌዴራሉን ህግ አውጪ የመንግስት አካል ስልጣን የሚጋፋና ያለስልጣኑ መሆኑ ታይቶ የይግባኝ ሰሚው ችሎት ውሳኔ ተሸሮ ቦርዱ የሰጠው (ያሳለፈው) ውሳኔ እንዲሁም ተከራክሯል። ከዚህ ክርክሩ ሌላ ቦርዱ በጉዳዩ ላይ ባሳለፈው ውሳኔም የኢትዮጵያ ሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት መጋቢት 6/1987 ባካሄደው 102ኛ መደበኛ ስብሰባ የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ ከክልሉ ውጭ ነዋሪ በሆኑ የብሔረሰቡ አባላት ይመረጣል በማለት ያሳለፈው ውሳኔ ህገ መንግስቱን መሰረት ያደረገ ባለመሆኑ ተፈጻሚነት ሊኖረው እንደማይገባ መወሰኑን፤ ላለፉት 5 ምርጫዎች ለሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ የሚመረጡ ተወካዮች ከክልሉ ውጭ ባሉ የብሔረሰቡ አባላት የብሔራዊ ምርጫ ቦርድ መመሪያ አውጥቶ ሲያስመርጥ ቆይቶ ቢሆንም ቦርዱ ሲያከናውን በቆየው የምርጫ ማሻሻያ ወይም ሪፎርም እንደዚህ አይነት ልምዶችና አሰራሮች እንዳይቀጥሉ ማድረግን ዓላማው ያደረገ መሆኑን መወሰኑን፤ እንዲሁም በምክር ቤቱ ውሳኔ እና በክልሉ ህገ መንግስት መሰረት ላለፉት 5 ምርጫዎች የሐረሪ ጉባኤ ከክልሉ ውጭ ባሉ የብሔረሰቡ አባላት ሲመረጥ ቆይቷል የሚለውን (practice) ይዞ ለመቀጠል ቦርዱ ሊገደድ እንደማይገባ መወሰኑን የሚያሳይ ስለመሆኑ ተገንዝበናል። የዚህን ክርክርና ውሳኔ ተገቢነት ግራ ቀኝ ከሚያቀርቡት መግት፤ ከህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ውሳኔ እና የክልል ህገ መንግስታት ሊኖራቸው ከሚገባው የህገመንግስታዊነት ግምት፤ እንዲሁም ህገ መንግስታዊ አይደሉምና ተግባራዊ ሊሆኑ አይገባም ተብሎ ሊወሰን የሚችልበትን የህግ ስርዓት ጋር መመርመር ይገባል።

18. እንደሚታወቀው የሐረሪ ክልል ከፍተኛ የህግ አውጪ አካል የሐረሪ ህዝብ ክልል ምክር ቤት ሲሆን ተጠሪነቱም ለወከለው ህዝብ መሆኑ በክልሉ ሕገ መንግስት አንቀጽ 46(1) ተመልክቷል። ይህ የክልሉ ምክር ቤት የህዝብ ተወካዮች ጉባኤ እና የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ የሚባሉ ሁለት ጉባኤዎች እንደሚኖሩት በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 49(1) ተመልክቷል። ይኸው አደረጃጀት የኢትዮጵያ ሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት መጋቢት 6/1987 ባካሄደው 102ኛ መደበኛ ስብሰባ ያሳለፈው ውሳኔ የክልሉ ህገ መንግስት አካል ተደርጎ የተፈጠረ መሆኑንም መገንዘብ ይቻላል። የህዝብ ተወካዮች ጉባኤ አባላት ሐረሪዎችን ጨምሮ በአጠቃላይ በክልሉ ነዋሪዎች የሚመረጡ ሲሆን የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ አባላት በሐረሪዎች ብቻ የሚመረጡ መሆኑን የሕገ መንግስቱ አንቀጽ 50 ያሳያል። በዚህ መልኩ የተዋቀረው የክልሉ ምክር ቤት 36 አባላት ያሉት ሲሆን 22ቱ የህዝብ ተወካዮች ጉባኤ አባላት እንዲሁም 14ቱ ደግሞ የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ አባላት ናቸው። ከዚህም ሌላ የሕዝብ ተወካዮች ጉባኤን እና የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ ስልጣንና ተግባር በሕገ መንግስቱ ተዘርዝሯል። የሽግግር መንግስቱ የተወካዮች ምክር ቤት በ102ኛ ጉባኤው ካደረገው ውይይትና ከደረሰበት ውሳኔ እንዲሁም በክልሉ ሕገ መንግስት አንቀጽ 59 ከተደነገገው መገንዘብ እንደሚቻለው የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ ቀዳሚ ስልጣንና ተግባር የሐረሪዎችን እንደ ብሔረሰብ የመቀጠል ሁኔታ ማረጋገጥ የሚያስችሉ የቋንቋ፣ ባህል፣ ቅርስ እና የማንነት ጥበቃ ጋር የተያያዘ ነው። ከክልሉ ውጭ የሚኖሩ ሐረሪዎች በሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ 14 አባላት ምርጫ ውስጥ ብቻ እንዲሳተፉ የመወሰኑ መሰረታዊ ምክንያትም ከክልሉ ውጭ የሚኖሩ ሐረሪዎች ከክልላቸው እና ብሔራዊ ማንነታቸው ጋር ያላቸውን ቁርኝት ለማጥበቅና ለማረጋገጥ እንዲያስችላቸው እንዲሁም ለሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ የተሰጠውን ህጋዊ ኃላፊነት ዳር ለማድረስ ስለመሆኑም መገንዘብ ይቻላል።
19. ከፍ ሲል በተጠቀሰው መልኩ በሽግግር መንግስቱ የተወካዮች ምክር ቤት በ102ኛ ጉባኤው የተደረሰበት ውሳኔ ህገ መንግስቱ ስራ ላይ ከዋለ በኋላም ተፈጻሚነት የሚኖረውና የህገ መንግስቱን መርሆች መሰረት በማድረግ መወሰኑን ምክር ቤቱ ከያዘው ቃለ ጉባኤ መገንዘብ ችለናል። ለዚህም ነው የፌዴራሉን ህገ መንግስት ተከትሎ በወጣው የክልሉ ህገ መንግስት ይኸው የተመለከተው። የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ህገ መንግስት በአፅዳቂ ጉባኤው ህዳር 29/1987 ዓ.ም ተቀባይነት አግኝቶ ከፀደቀ በኋላ የተሰጠው ይኸው የተወካዮች ምክር ቤት ውሳኔና በክልሉ ሕገ መንግስት ግልጽ ድንጋጌዎች የተካተቱት መርሆች የፌዴራሉ ህገ መንግስት መሰረታዊ መርሆዎችን መሰረት ያደረጉ ናቸው። የፌዴራሉ ህገመንግስት አንቀጽ 5(1)፣ 3፣ 39 (2)፣ 91(1) እና (2) ብሔር ብሔረሰቦችና ህዝቦች ማንነታቸው ተጠብቆ መቀጠል የሚችሉበትን ሁኔታ ማረጋገጥ ለሚያስችሉ የቋንቋ፣ ባህል፣ ቅርስ እና የማንነት ጥበቃ ያደርጋል። በተለይ በሕዝብ ቁጥር አነስተኛነት ምክንያት ማንነታቸው የሚገለፅበት የቋንቋ፣ ባህልና ቅርስ እንዳይጠፋ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት ጥበቃ የሚያደርግ መሆኑን መገንዘብ ይገባል። ሀገሪቱ

የተቀበለቻቸው አለማቀፍ የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች ስምምነት እንዲሁም የማህበራዊ፣ ባህላዊና ኢኮኖሚያዊ መብቶች ስምምነት ቀዳሚ(የመጀመሪያ) ድንጋጌዎች ይህን የሚቀበሉ ናቸው። በተለይ የአለም አቀፍ የሲቪልና የፖለቲካ መብቶች ስምምነት አንቀጽ 1 እና 27 እንዲሁም በተባበሩት መንግስታት ጠቅላላ ጉባኤ በብሔር፣ በጎሳ፣ በሐይማኖት ወይም በቋንቋ አናሳ የሆኑ ቡድኖች አባላትን መብቶች አጠባበቅ አስመልክቶ በውሳኔ ቁጥር 47/135 ዲሴምበር 18/1992 ዓ.ም ያሳለፈው ውሳኔ እንዲሁም በዴሞክራሲና ዕድገት የበለፀጉ ሃገራት ያላቸው የዳበረ ልምድ የሚያሳየው ለእነዚህ መብቶች ጥበቃ ሊደረግላቸው እንደሚገባ ነው። የሐረሪ ብሔረሰብ የዚህ ጥበቃ ተጠቃሚ የሆነ ሲሆን ሌሎች አነስተኛ ቁጥር ያላቸው ብሔረሰቦችም በተመሳሳይ የማንነታቸው መግለጫ የሆኑ የቋንቋ፣ ባህልና ቅርስ ጥበቃ እንዲኖራቸው ማድረግ ህገ መንግስታዊ ነው። የሐረሪ ክልል ምክር ቤት በህግ በልዩ ሁኔታ እንዲዋቀር መደረጉና የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤን ማቋቋም እንዲሁም በልዩ ሁኔታ አባላቱ እንደሚመረጡ መደረጉ ሁሉ ይህን ጥበቃ ተግባራዊ ለማድረግ ነው።

20. ቦርዱ በጉዳዩ ላይ ከሰጠው ውሳኔ እና እስከዚህ ፍርድ ቤት ካቀረበው ክርክር የኢትዮጵያ ሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት በ06/07/1987 ባደረገው 102ኛ መደበኛ ስብሰባ ያስተላለፈው ውሳኔ እና የክልሉ ህገመንግስት ድንጋጌዎች የተጠሪን ክርክር የሚደግፉ መሆኑን የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርዱ መገንዘቡን ተረድተናል። ነገር ግን ከፍ ሲል እንደተገለፀው የምክር ቤቱ ውሳኔ ህገ መንግስቱን መሰረት ያደረገ ባለመሆኑ ተፈጻሚነት ሊኖረው አይገባም፤ ላለፉት 5 ምርጫዎች ለሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ የሚመረጡ ተወካዮች ከክልሉ ውጭ ባሉ የብሔረሰቡ አባላት ሲያስመርጥ የቆየ ቢሆንም እንደዚህ አይነት ልምዶችና አሰራሮች እንዳይቀጥሉ ማድረግ ያስፈልጋል፤ መሰል ልምዶችን (practice) ይዞ ለመቀጠል ቦርዱ አይገደድም በማለት ወስኗል። ይኸው ውሳኔ ከህገ መንግስት ትርጉም ስርዓት ጋር ተያይዞ እንደሚከተለው ሊመረመር የሚገባ ነው።

21. ከህገ መንግስት ትርጉም ጋር በተያያዘም የፌዴሬሽን ምክር ቤትን ለማጠናከር እና ሥልጣንና ተግባሩን ለመዘርዘር በወጣው አዋጅ ቁጥር 251/1993 አንቀጽ 9 ስር በግልጽ እንደተመለከተው የአንድ ህግ ህገ መንግስታዊነት ተጣርቶ ግምቱን የሚያፈርስ ሌላ ሁኔታ እስካልተፈጠረ ድረስ የወጣው ህግ ህገ መንግስታዊ ነው ተብሎ እንደሚገመት ይደነግጋል። የህጉን ህገ-መንግስታዊነት አጣርቶ ትርጉም ለመስጠት ሥልጣን የተሰጠው ደግሞ ምክር ቤቱ ስለመሆኑ በአዋጁ አንቀጽ 4(1) እና በፌዴራሉ ህገ መንግስት አንቀጽ 62(1) ሥር ተደንግጓል። ስለሆነም በእጃችን ባለው ጉዳይ የብሔራዊ ምርጫ ቦርድ የኢትዮጵያ ሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት መጋቢት 6/1987 ባካሄደው 102ኛ መደበኛ ስብሰባ የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ ከክልሉ ውጭ ነዋሪ በሆኑ የብሔረሰቡ አባላት ይመረጣል በሚል ያሳለፈው ውሳኔ እንዲሁም የክልሉ ህገ መንግስት ተያያዥ ድንጋጌዎች የፌዴራሉን ህገ መንግስት መሰረት ያደረጉ አይደሉም፤ ህገ

መንግስታዊ ድጋፍም የላቸውም፤ እንዲህ አይነት አሰራር እንዳይቀጥል አደርጋለሁ በማለት በራሱ ውሳኔ ማሳለፉ ከፍ ሲል የተጠቀሱትን የህጉን ድንጋጌዎች መሰረት ያደረገ ባለመሆኑ ተቀባይነት የለውም። የምክር ቤቱ ውሳኔና የክልሉ ህገ መንግስት ድንጋጌ ህገ መንግስታዊ አለመሆኑ ሥልጣን ባለው አካል ተጣርቶ ውሳኔ እስካልተሰጠበት ድረስ ህገ መንግስታዊ ነው ተብሎ ይገመታል።

22. ስለሆነም የአሁን አመልካች የኢትዮጵያ ሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት ውሳኔ እና የክልሉ ሕገ መንግስት እንዲሁም እነዚህን ሰነዶች መሰረት በማድረግ የሚከናወን የምርጫ ሂደት ሕገ መንግስታዊ አይደለም የሚል ከሆነ ይህንን ማስለወጥ የሚገባው ጉዳዩን ለሚመለከተው አካል አቅርቦ በሚያሰጠው ውሳኔ መሰረት ከሚሆን በቀር በራሱ በሚሰጠው ውሳኔ ሊሆን ስለማይገባ ቦርዱ የሰጠው ውሳኔ ጉድለት ያለበትና ሊታረም የሚገባው ነው ተብሎ በይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት የተሰጠው ውሳኔ በአግባቡ ነው። ውሳኔው ህጉን መሰረት ያደረገ ነው ከሚባል በቀር የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነው የሚያሰኝ ሆኖ አላገኘውም።

23. በአጠቃላይ የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ 14 የሐረሪ ብሔረሰብ አባላት እንደሚኖሩት እና አባላቱ በክልሉ ውስጥና ከክልሉ ውጪ በሌሎች የኢትዮጵያ ክልሎች እና ከተሞች ከሚኖሩ የሐረሪ ብሔረሰብ አባላት የሚመረጡ ስለመሆኑ በክልሉ ሕገ መንግስት አንቀጽ 49(3) እና 50(2) የተደነገገ በመሆኑ፤ ይኸው አሰራር በህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ውሳኔ የተደገፈ በመሆኑ፤ የክልሉ ህገ መንግስትም ሆነ የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ውሳኔ ተግባራዊ መደረግና ሕገ መንግስታዊነት አስመልክቶ ህገ መንግስቱን ለመተርጎም ስልጣን ባለው አካል ፊት የቀረበ ተቃውሞ ባለመኖሩ፤ ከብሔሩ አባላት ቁጥር አናሳነት እና ለደረግለት ከሚገባው ጥበቃ አንፃር ታይቶ ከክልሉ ውጪ የሚኖሩ የሐረሪ ብሔረሰብ አባላት የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤን እንዲመርጡ መደረጉ ፀንቶ የኖረ ህጋዊ አሰራር በመሆኑ የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ የቀረበለትን ጥያቄ ውድቅ በማድረግ ውሳኔ መስጠቱ ህጋዊ አይደለም ብለናል። ይኸው ውሳኔ በይግባኝ ሰሚው ችሎት መታረሙም በአግባቡ ነው ብለናል። ተከታዩም ተወስኗል።

ው ሣ ኔ

1. የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁ 205809 በቀን 19/08/2013 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ባለመሆኑ የአመልካች የሰበር ማመልከቻ ተቀባይነት የለውም በማለት ውሳኔው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 348(1) መሰረት አጽንተናል።
2. ከሐረሪ ክልል ውጪ በሌሎች ክልሎች እና ከተማ አስተዳደሮች ለሚኖሩ የሐረሪ ብሔረሰብ ተወላጆች ከክልሉ ምክር ቤት ሁለት ጉባኤዎች መካከል አንዱ ለሆነው እና የሐረሪ ብሔረሰብ አባላት ለሚካተቱበት የሐረሪ ብሔራዊ ጉባኤ አባላትን የመምረጥ መብት አስቀድሞ በህግ

በተዘረጋው ስርዓት መሰረት ተግባራዊ እንዲደረግ ከክልሉ የመንግስት አካላት የቀረበለትን ጥያቄ የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርዱ ውድቅ በማድረግ ያሳለፈው ውሳኔ በይግባኝ ሰሚው ችሎት መሻሩ በአግባቡ ነው ብለናል።

3. በክልሉ ሕገ መንግስት በተደነገገው እና የኢትዮጵያ የሽግግር መንግስት ተወካዮች ምክር ቤት መጋቢት 6/1987 ዓ.ም ባደረገው 102ኛ መደበኛ ጉባኤ ባሳለፈው ውሳኔ መሰረት 6ኛው ሀገራዊ ምርጫ ሊፈጽም ይገባል በማለት ወስነናል። በዚህ መሰረት ቦርዱ ተገቢውን ይፈፅም።
4. የሰበር አጣሪ ችሎቱ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ እንዳይፈፀም ታግዶ እንዲቆይ በዚህ መዝገብ ግንቦት 4 ቀን 2013 ዓ.ም ያሳለፈው የዕግድ ትዕዛዝ ተነስቷል። ይጻፍ።
5. የውሳኔው ግልባጭ ምርጫውን ለሚያስፈፅመው የኢትዮጵያ ምርጫ ቦርድ እንዲሁም ከስር ጀምሮ አቤቱታ ላቀረቡ አካላት ሁሉ ይተላለፍ።
6. የሰበር ክርክሩ ያስከተለውን ወጪና ኪሳራ ይቻቻሉ።
7. ከህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት የቀረበው የኢትዮጵያ ሽግግር መንግስት የተወካዮች ምክር ቤት 102ኛ መደበኛ ስብሰባ ቃለ ጉባኤ በመጣበት መልኩ ለምክር ቤቱ ይመለስ።
8. ውሳኔው ዛሬ ግንቦት 19 ቀን 2013 ዓ.ም በችሎት ተነቧል።

መዝገቡ ተዘግቷል ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ/መ/ቁ 228650

ሀምሌ 6 ቀን 2014 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው

ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)

እትመት አሰፋ

ደጅኔ አያንሳ

ብርቅነሽ እሱባለው

አመልካች፡- የደ/ብ/ብ/ክ/መንግስት ብልጽግና ፓርቲ (ብልጽግና ፓርቲ)፡- ጠበቃ ካሌብ ተስፋዬ ቀረቡ

ተጠሪዎች፡-1ኛ. የኢትዮጵያ ብሄራዊ ምርጫ ቦርድ ፡- ተወካይ ወንጌል አባተ ቀረቡ

2ኛ. የቁጫ ህዝብ ዲሞክራሲያዊ ፓርቲ (ቁህዴፓ)፡- ጠበቃ ጳውሎስ ቀረቡ

መዝገቡን መርምረን ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የቀረበው አመልካች በቀን 06/10/2014 ዓ.ም በተጻፈ አቤቱታ የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ 282120 በ19/09/2014 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት በመሆኑ ይታረምልኝ በማለት ስለጠየቀ ነው። ጉዳዩ ከዳግም ምርጫ ጋር የተያያዘ ሲሆን ክርክር የጀመረው የአሁን አመልካች 1ኛ ተጠሪ በሰጠው ውሳኔ ቅር በመሰኘት ለከፍተኛው ፍ/ቤት ቅሬታ በማቅረቡ ነው።

1. ከመዝገቡ መረዳት እንደሚቻለው በኢትዮጵያ ዜጎች ለማህበራዊ ፍትህ (ኢ.ዜ.ማ) እና በኢትዮጵያ ብሄራዊ ምርጫ ቦርድ መካከል በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በተካሄደ ክርክር የቁጫ ምርጫ ክልል ምርጫ ውጤት ከድምጽ መስጫ ወረቀት ጋር በተያያዘ ግድፈት የተፈፀመበት ነው ተብሎ የምርጫ ውጤቱ ተሰርዞ ድጋሚ ምርጫ እንዲደረግ በመ/ቁ 211141 ነሐሴ 21 ቀን 2013 ዓ.ም ውሳኔ ተሰጥቷል።
2. ቦርዱ እንደ ውሳኔው ለመፈፀም በእንቅስቃሴ ላይ እያለሁ አዲስ ሁኔታ ተከስቷል በማለት ጥቅምት 26 ቀን 2014 ዓ.ም ባደረገው ስብሰባ ውሳኔ አሳልፎ ውሳኔውን በቁጥር አ116211/434 ህዳር 1 ቀን 2014 ዓ.ም ለአሁን 2ኛ ተጠሪ አሳውቋል። ቦርዱ በሰጠው ውሳኔ የኢ.ዜ.ማ ፓርቲ ዕጩ የሆኑት ዶ/ር እንድራያስ ሄባና እና ሻዛ ጋላላ ጋኔቦ ከምርጫ ውድድሩ ራሳቸውን በፈቃዳቸው ማግለላቸውን፤ እንዲሁም ሌላዎ ዕጩ ወ/ሮ ብርቱካን ጦቃ ሀብቱ ፓርቲውን ወክለው እንዳይወዳደሩ የፓርቲው ወረዳ ጽ/ቤት እንዳገዳቸው ተገልጿል። ይህ አዲስ ሁኔታ እንደተከሰተ ቦርዱ ፓርቲውን ጠይቆ ፓርቲው ዕጩዎች ራሳቸውን ማግለል

እንደማይችሉ ከመግለጽ ውጪ ሌላ ምላሽ አልሰጠም። በዚህ ምክንያት ቦርዱ በፍርድ ቤቱ ውሳኔ መሰረት ለመፈፀም መቸገሩን በመግለጽ ስለፍርዱ አፈፃፀም መመሪያ እንዲሰጥ ጠይቆ ፍርድ ቤቱ በተፈጠረው አዲስ ክስተት ምክንያት ውሳኔው የማይሻሻል (ማይለወጥ) መሆኑን በመግለጽ በመ/ቁ 211141 ጥቅምት 5/2014 ዓ.ም ትዕዛዝ ሰጥቷል። ይህን የፓርቲውን መልስ እና የፍርድ ቤቱን ትዕዛዝ መሰረት በማድረግ ቦርዱ ጉዳዩን እንደገና መርምሮ ፓርቲው ዕጩዎችን ወዲያውኑ ከመተካት ውጪ ያለፈቃዳቸው ዕጩ ማድረግ የማይችል በመሆኑና በወቅቱም ላለመወዳደር የወሰኑትን ዕጩዎችን የሚተኩ ዕጩዎች ባለማቅረቡ እንዲሁም አንደኛዎ ዕጩ በፓርቲው ከውድድሩ እንዲወጡ የተወሰነ በመሆኑ እንደፍርዱ ድጋሚ ምርጫ ለማድረግ መሰረት የሆነው የውሳኔ ሁኔታ የተቀየረ በመሆኑ ድጋሚ ምርጫ ለማድረግ የማይቻለው መሆኑን ቦርዱ ተገንዝቧል። በመሆኑም በቁጫ ምርጫ ክልል ድጋሚ ምርጫ ይደረግባቸው በማለት ፍርድ ቤቱ በሰጠው ውሳኔ እና ትዕዛዝ መሰረት ዳግም ምርጫውን ማከናወን የማይቻለው መሆኑን ቦርዱ ወስኗል። በዚህ ውሳኔ ምክንያት በምርጫ ክልሉ የሚገኘው ህዝብ ያለ ተወካይ እንዳይቀር ለክልል ምክር ቤት አሸናፊ ናቸው ተብለው አስቀድሞ በቦርዱ ማረጋገጫ የተሰጣቸው ዕጩ ተወዳዳሪዎች (የአሁን 2ኛ ተጠሪ ዕጩዎች) በምክር ቤቱ ተገኝተው የክልላቸው ህዝብ ህጋዊ ወኪል ሆነው እንዲያገለግሉ በማለት ወስኗል።

3. የአሁን አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ለከፍተኛው ፍ/ቤት በቀን 13/04/2014 ዓ.ም ባቀረበው ይግባኝ ቦርዱ የምርጫ አዋጅን እና አዋጅን ለማስፈፀም የወጡ ደንብና መመሪያዎችን ሳይከተል በቁጫ ምርጫ ክልል የአንድ ዕጩ ፎቶ በምርጫ ወረቀት ላይ ባለማስቀመጡ የምርጫ ሥርዓት ግድፈት ፈጽሟል ተብሎ ቅሬታ ለፌ/ጠ/ፍ/ቤት ቀርቦ በመ/ቁ 211141 በቀን 21/12/2013 ዓ.ም በተሰጠ ውሳኔ የምርጫ ክልሉ ውጤት እንዲሰረዝና ድጋሚ ምርጫ እንዲደረግ ተወስኗል። በውሳኔው መሰረት 1ኛ ተጠሪ በቁጫ ምርጫ ክልል መስከረም 20/2014 ዓ.ም ድጋሚ ምርጫ ለማድረግ ቀጠሮ ይዞ ምርጫውን ለማስፈጸም ዝግጅት ተጀምሮ የነበረ ቢሆንም በሌሎች ምርጫ ክልሎች ምርጫ ተደርጎ በቁጫ ምርጫ ክልል ምርጫ ሳያደርግ ቀርቷል። 1ኛ ተጠሪ ጥቅምት 26/2014 ዓ.ም በሰጠው አስተዳደራዊ ውሳኔ የፌ/ጠ/ፍ/ቤት በቂ በሆኑ ህጋዊ ምክንያቶች ተሰርዟል ያለው ውሳኔ እያለ በተሰረዘው ውጤት ምርጫውን አሸንፈው የነበሩ የፓርቲ እጩዎች ህዝብን ወክለው ምክር ቤት ይግቡ በማለት የፍ/ቤቱን ውሳኔ የሚቃረን አስተዳደራዊ ውሳኔ ሰጥቷል። የ1ኛ ተጠሪ ውሳኔ የህግ የበላይነትና የፍ/ቤቶችን የዳኝነት ስልጣን ያላከበረ ነው። ማንኛውም ፍ/ቤት የሰጠው ውሳኔ በህግ አግባብ እስካልተለወጠ ድረስ የጸና ነው የሚለውን መርህ ያልተከተለ ከመሆኑ በተጨማሪ የህዝብ ሉአላዊነትን ያላከበረ ነው። ቦርዱ የፍ/ቤቱን ውሳኔ ለማስፈጸም አለመቻሉን የገለጸበት ምክንያት በጠቅላይ ፍ/ቤት ውሳኔ ረቺ የነበረው ኢዜማ ፓርቲ ሁለት እጩዎች ራሳቸውን ከምርጫ በማግለላቸው እና አንድ እጩ ፓርቲውን ወክለው እንዳይወዳደሩ የወረዳ ጽ/ቤት ያገዳቸው መሆኑን ተከትሎ

ነው። ምንም እንኳን የምርጫ ውጤት እንዲሰረዝ ጥያቄ ያቀረበው ፓርቲ ኢዜማ ቢሆንም የተፈጠረው ስህተት በምርጫ ክልሉ የሚወዳደሩ ተፎካካሪ ፓርቲዎችን በቀጥታ የሚመለከት በመሆኑ ኢዜማ ራሱን ከውድድሩ ማግለል ምርጫ ቦርድ በፍ/ቤት ውሳኔ መሰረት ከመፈጸም አያግደውም። በመሆኑም ምርጫው ተሰርዞ ዳግም ምርጫ እንዲደረግ የጠቅላይ ፍ/ቤት የሰጠውን ውሳኔ በመሻር 1ኛ ተጠሪ (ቦርዱ) የሰጠው አስተዳደራዊ ውሳኔ ቀሪ እንዲሆን ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቋል።

4. 1ኛ ተጠሪ በ20/04/2014 ዓ.ም በሰጠው መልስ ባቀረበው የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ በምርጫ ቦርድ የፖለቲካ ፓርቲ ተብሎ የተመዘገበው ብልጽግና ፓርቲ እንጂ የደ/ብ/ብ/ሕ/ክልል ብልጽግና ፓርቲ ባለመሆኑ ክስ የማቅረብ መብት ያለው ዋናው ብልጽግና ፓርቲ ነው እንጂ ይግባኝ ባይ አይደለም፤ በዋናው ጉዳይ በፌ/ጠ/ፍ/ቤት ተከራካሪ የነበረው ኢዜማ እንጂ ይ/ባይ ባለመሆኑ የፍርድ ተጠቃሚ ያልተደረገው ይ/ባይ ለሌላ አካል የተሰጠውን ውሳኔ መነሻ በማድረግ ተጠቃሚ የሚሆንበት አግባብ ባለመኖሩ ቅሬታ ለማስቀረብ የሚያስችል መብት የለውም፤ የቦርዱ የመጨረሻ አስተዳደራዊ ውሳኔ የምርጫ ውጤትን የሚመለከት ሲሆን የምርጫ ውጤትን በተመለከተ የሚቀርብን ክርክር አይቶ ለመወሰን የሚያስችል ስልጣን ያለው የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ነው እንጂ የፌደራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ባለመሆኑ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ለማየት የሚያስችል የስረ ነገር ስልጣን የለውም፤ የምርጫ ውጤትን በተመለከተ ቦርዱ በሰጠው የመጨረሻ አስተዳደራዊ ውሳኔ ላይ ለፌደራል ጠቅላይ ፍ/ቤት የሚቀርብ ይግባኝ ውሳኔ በተሰጠ 10 ቀን ውስጥ መቅረብ ያለበት በመሆኑ ይግባኝ ባይ ያቀረበው ይግባኝ በይርጋ ቀሪ ሆኗል በማለት ተከራክረዋል።

5. የአሁን 2ኛ ተጠሪ ወደ ክርክሩ ጣልቃ ገብቶ በ28/08/2014 ዓ.ም በተጻፈ አቤቱታ ድጋሚ ምርጫ ይደረግ ተብሎ በፌደራል ጠቅላይ ፍ/ቤት፣ ኢዜማ እና ምርጫ ቦርድ ተከራካሪ ሆነው ውሳኔ የተሰጠ በመሆኑ አስቀድሞ በፍርድ ባለቀ ጉዳይ ላይ በድጋሚ ክስ ሊቀርብ አይገባም የሚል እና ሌሎች በ1ኛ ተጠሪ የቀረቡ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያዎችን እንዲሁም በፍሬ ነገሩ ዝርዝር መከራከሪያውን አቅርቧል።

6. ክርክሩ በዚህ መልኩ የቀረበለት የፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ጉዳዩን ለማየት የዳኝነት ስልጣን ያለው መሆን አለመሆኑን መርምሮ ውሳኔ ሰጥቷል። በሰጠው ውሳኔ በአዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 10(1)(ሀ) መሰረት ድጋሚ ምርጫ እንዲደረግ ውሳኔ መስጠት የሚችለው የፌደራል ጠቅላይ ፍ/ቤት መሆኑ ተመልክቷል። በዚህ መሰረት ቦርዱ የሰጠው አስተዳደራዊ ውሳኔ ተገቢ ባለመሆኑ ድጋሚ ምርጫ ይደረግ ወይም ቦርዱ ድጋሚ ምርጫ አላደርግም ማለቱ ተገቢ ነው የሚለው ክርክር ታይቶ ውሳኔ ሊሰጥበት የሚገባው በፌደራል ጠቅላይ ፍ/ቤት እንጂ በፌደራል ከፍተኛ ፍ/ቤት አይደለም። አስቀድሞም የምርጫ ክልሉን በተመለከተ ድጋሚ ምርጫ ይደረግ የሚል ውሳኔ የሰጠው የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሆኖ እያለ በዛው ምርጫ ክልል ላይ የተነሳውን

ተመሳሳይ ጥያቄ የከፍተኛው ፍርድ ቤት አይቶ ለመወሰን የሚያስችል ስልጣን ያልተሰጠው በመሆኑ ፍርድ ቤቱ ጉዳዩን ለማየት የሚያስችል የስረ ነገር ዳኝነት ስልጣን የለውም በማለት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 244(2) እና 245(2) መሰረት በአብላጫ ድምጽ ውሳኔ ሰጥቷል።

7. የሰበር አቤቱታው የቀረበው በዚህ ነው። አመልካች በ06/10/2014 ዓ/ም ባቀረበው ማመልከቻ በአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 17(1) መሰረት ቦርዱ በሚሰጠው የመጨረሻ አስተዳደራዊ ውሳኔዎች ላይ በፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በይግባኝ እንደሚታይ በግልጽ ተደንግጓል። ከዚህ ድንጋጌ ጋር በተጣጣመ መልኩ በፌዴራል የአስተዳደር ሥነ ሥርዓት አዋጅ 1183/2012 አንቀጽ 49(1) መሰረት የአስተዳደር ውሳኔ እንዲከለስ አቤቱታ የሚቀርበው ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ሆኖ ፍ/ቤቱም የመጨረሻ ውሳኔ እንደሚሰጥ በግልጽ ተደንግጓል። አመልካች በሰር ፍ/ቤት ያቀረብነው ይግባኝ የቁጫ ምርጫ ክልልን አስመልክቶ የፌ/ጠ/ፍ/ቤት በመ/ቁ 211141 የሰጠውን ውሳኔ የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ በአስተዳደራዊ ውሳኔ በመሻሩ ይኸው ውሳኔ እንዲከለስ የቀረበ ይግባኝ ነው። በመሆኑም በይግባኝ የተጠየቀው ዳኝነት 1ኛ ተጠሪ የፍርድ ቤቱን ውሳኔ በራሱ በመሻር የሰጠው አስተዳደራዊ ውሳኔ ይከለስ የሚል በመሆኑ ሊሰጥ የሚችለው ውሳኔ ከተጠየቀው ዳኝነት አንጻር ብቻ በመሆኑ የሰር ፍ/ቤት በውሳኔው እንደገለጸው ምርጫው ዳግመኛ ይደረግ ወይም አይደረግ ብሎ ውሳኔ ሊሰጥበት የሚያስችለው የህግ አግባብ የለም። አመልካች እንደ ስር ፍ/ቤት አገላለጽ የአፈጻጸም ወይም ያንን መሰል ዳኝነት ፈጽሞ አልተጠየቀም። በመሆኑም የሰር ፍ/ቤት በዚህ ረገድ የደረሰበት መደምደሚያ ተቀባይነት የሌለው ነው። አመልካች ለሰር ፍ/ቤት ካቀረበው ጉዳይ አንጻር አዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 10 ተገቢነት የሌለው እና ይኸው ድንጋጌም ከአዋጁ አንቀጽ 155(1-4) እና አዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 17(1) ጋር ተዳምሮ መተርጎም ያለበት ነው። የምርጫ ሂደትና ውጤትን አስመልክቶ የነበሩ ቅሬታዎች በጠቅላይ ፍ/ቤት ታይተው ውሳኔ ተሰጥቶባቸዋል፤ ለይግባኝ መንስኤ የሆነው የምርጫ ውጤት ተገልጾ በሂደቱ ላይ ቅሬታ ቀርቦ፣ ምርጫው በፍ/ቤት ከተሰረዘ በኋላ በተሰጠ አስተዳደራዊ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ነው። ስለሆነም የሰር ፍርድ ቤት ስልጣን የሰጥን በማለት የሰጠው ውሳኔ የህግ ስህተት የተፈፀመበት በመሆኑ ይሻርልን በማለት ቅሬታውን አቅርቧል።

8. ቅሬታው በሰበር አጣሪ ችሎት ተመርምሮ አመልካች ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ያቀረበው አቤቱታ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ድጋሚ ምርጫ እንዲካሄድ ወስኖ እያለ 1ኛ ተጠሪ ይህን ውሳኔ ወደ ጎን በማድረግ ቀደም ሲል በፍ/ቤት በተሻረው ምርጫ ያሸነፉት እጩዎች ወደ ምክር ቤት እንዲገቡ አስተዳደራዊ በሆነ መልኩ ወስኗል የሚል ሆኖ እያለ አቤቱታው የቀረበለት ፍ/ቤት ጉዳዩን የማየት የስረ ነገር ስልጣን የሰጥን በሚል የአመልካችን አቤቱታ ውድቅ ያደረገበት አግባብ ከምርጫ ቦርድ ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1133 አንቀጽ 17(1) እና ከፌዴራል

ፍ/ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1234/2013 አንቀጽ 13(2) አኳያ ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ ለዚህ ሰበር ችሎት እንዲቀርብ እና ተጠሪዎች መልስ እንዲሰጡበት ተደርጓል።

9. 1ኛ ተጠሪ በቀን 17/10/2014 ዓ.ም ባቀረበው መልስ በድምጽ መስጫ ወረቀት ላይ የኢ.ዜ.ማ አንድ እጩ ካለመውጣቷ ውጭ ነጻና ፍትህዊ በነበረው ምርጫ ተሳትፈው በተወካዮቻቸው አማካኝነት በመንግስት አስተዳደር የመሳተፍ መብታቸውን ያረጋገጡ ዜጎችን መብት ለመጠበቅ ተገቢ ነው የሚለውን መፍትሔ ተጠሪ ሰጠ እንጂ የሻረው ምንም አይነት የፍ/ቤት ውሳኔ የለም። የፌ/ጠ/ፍ/ቤት የሰጠውን ውሳኔ የሻረ አስተዳደራዊ ውሳኔ በ1ኛ ተጠሪ ባልተሰጠበት ሁኔታና የተሰጠ ውሳኔ ስለመኖሩም ማረጋገጫ ሳይቀርብ የፍ/ቤትን ውሳኔ የሻረ አስተዳደራዊ ውሳኔ በ1ኛ ተጠሪ ተሰጥቷል በሚልና ሌሎችም ተያያዥ ምክንያቶች በማንሳት በአመልካች ሰበር ፍርድ ቤት የቀረበውን ክርክር ተመልክቶ ፍርድ ቤቱ የሚሰጠው ውሳኔ የምርጫ ሂደትና ውጤት ብሎም ድጋሚ ምርጫ ማድረግ አለማድረግን የሚመለከት እንደመሆኑ ከፍተኛው ፍርድ ቤት ስልጣኑ የእኔ ሳይሆን የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ነው በማለት የአመልካችን አቤቱታ ውድቅ ማድረግ ምንም አይነት የህግ ስህተት የለውም። በመሆኑም ወደ ፍሬ ጉዳዩ ቢገባ የሚሰጠው ውሳኔ በውጤት ደረጃ የምርጫ ሂደትንና ውጤትን ብሎም ድጋሚ ምርጫ ማድረግን የሚመለከት እንደሆነ ፍርድ ቤቱ አረጋግጦ ጉዳዩን የማየት የስረ ነገር ስልጣን የለኝም በሚል በአመልካች ከህግ አግባብ ውጭ የቀረበውን ይግባኝ የፌደራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ውድቅ በማድረግ የሰጠው ውሳኔ የሚነቀፍበት ምክንያት ባለመኖሩ የአመልካች አቤቱታ ውድቅ ተደርጎ ውሳኔው እንዲጸና በማለት ተከራክሯል። 2ኛ ተጠሪ በበኩሉ በቀን 17/10/2014 ዓ.ም ባቀረበው መልስ የከፍተኛው ፍ/ቤት የሰጠው ውሳኔ ጉድለት ስለሌለበት ውሳኔው እንዲጸና በማለት ጠይቋል። አመልካችም አቤቱታውን በማጠናከር የመልስ መልስ አቅርቧል።
10. ከፍ ሲል በአጭሩ የገለጽነው የጉዳዩን አመጣጥ ነው። በበኩላችን የግራ ቀኙን ክርክር ቅሬታ ከቀረበበት ውሳኔ እና ከተገቢው የህጉ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ በውሳኔው የተፈጸመ የህግ ስህተት መኖር አለመኖሩን እንደሚከተለው መርምረናል። እንደመረመርነው አመልካች ያቀረበው ቅሬታ እንዲሁም በሰበር አጣሪ ችሎቱ እንዲታይ የተያዘው ጭብጥ ማጠንጠኛ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ጉዳዩን ተቀብሎ ለመወሰን ስልጣን ያለው መሆኑን የሚመለከት ነው። ይህን ከዳኝነት ስልጣን ጋር የተያያዘ ክርክር ለመወሰን በምርጫ ነክ አዋጆች በብሔራዊ ምርጫ ቦርድ ውሳኔዎች ላይ ለፍርድ ቤቶች ይግባኝ የሚቀርብበትን አግባብ በተመለከተ የተደነገጉትን ድንጋጌዎች በቅድሚያ መመልከቱ ተገቢ ነው።
11. የምርጫ ቦርድ የመጨረሻ ውሳኔ ከተሰጠ በኋላ ተከራካሪዎቹ ጉዳዮቸውን ወደ ፍርድ ቤት በመውሰድ ይግባኝ የሚሉበትና ውሳኔው እንዲሻር ማመልከቻ የሚቀርብበት ሂደት በህጉ ተመልክቷል። የብሔራዊ ምርጫ ቦርድ ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 17 ስለ ይግባኝ ስልጣን የሚደነግግ ሲሆን በንዑስ ቁጥር 1 ስር እንደተመለከተው የስራ አመራር ቦርዱ

የሚሰጣቸው የመጨረሻ አስተዳደራዊ ውሳኔዎች በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት እንዲሁም የምርጫ ሂደትና ውጤትን በተመለከተ የሚሰጣቸው የመጨረሻ ውሳኔዎች በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በይግባኝ ሊታዩ ይችላሉ።

12. የምርጫ፣ የፖለቲካ ፓርቲዎች ምዝገባና የምርጫ ስነምግባር አዋጅ ቁጥር 1162/2011 በተመሳሳይ ቦርዱ በስነ ምግባር ጥሰቶች በሚሰጠው አስተዳደራዊ ውሳኔ ላይ እንዲሁም በድምጽ ቆጠራና ውጤት በሚነሱ ክርክሮች ላይ በሚሰጠው ውሳኔ ላይ ስለሚቀርበው ይግባኝ በመለያየት ይደነግጋል። በአንቀጽ 149 ስር እንደተመለከተው ቦርዱ የምርጫ ስነ ምግባር ጥሰቶችን ተከትሎ በሚሰጠው ውሳኔ ላይ ቅር የተሰኘ ወገን አቤቱታውን ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ማቅረብ የሚችል ሲሆን፤ በሌላ በኩል በአንቀጽ 155(4) ስር እንደተመለከተው ቦርዱ በድምፅ ቆጠራ እና ውጤት ላይ ለሚነሱ ክርክሮች በሚሰጠው ውሳኔ ላይ ቅር የተሰኘ ወገን ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቤቱታ ማቅረብ ይችላል።

13. እነዚህ ከፍ ሲል የተመለከቱ ድንጋጌዎች ይዘታቸው ምን አይነት ጉዳዮች ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት እንደሚቀርብ ምን አይነት ጉዳዮች ደግሞ ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት እንደሚቀርብ የሚያሳዩ ናቸው። በተያዘው መዝገብ እያከራከረ ያለውና ቦርዱ ውሳኔ የሰጠበት ጉዳይ የቁጫ ምርጫ ክልል ምርጫ ውጤት ከድምጽ መስጫ ወረቀት ጋር በተያያዘ ግድፈት የተፈፀመበት ነው ተብሎ የምርጫ ውጤቱ ተሰርዞ ድጋሚ ምርጫ እንዲደረግ በመ/ቁ 211141 ነሐሴ 21 ቀን 2013 ዓ.ም በፌ/ጠቅላይ ፍርድ ቤት ውሳኔ ከተሰጠ በኋላ የሥራ አመራር ቦርዱ እንደ ውሳኔው ለመፈፀም በእንቅስቃሴ ላይ እያለሁ አዲስ ሁኔታ ተከስቷል በማለት ፍርድ ቤቱ በሰጠው ውሳኔ እና ትዕዛዝ መሰረት ዳግም ምርጫውን ማከናወን የማይቻለው መሆኑንና በዚህ ምክንያት በምርጫ ክልሉ የሚገኘው ህዝብ ያለ ተወካይ እንዳይቀር አስቀድሞ አሸናፊ ናቸው ተብለው ማረጋገጫ የተሰጣቸው ዕጩ ተወዳዳሪዎች ወደ ምክር ቤት እንዲገቡ የሰጠውን ውሳኔ የሚመለከት ነው።ይህ የቦርዱ ውሳኔ ከምርጫ ሂደትና ውጤት ውጪ የሆነ ሌላ የአስተዳደራዊ ውሳኔ ተደርጎ የሚወሰድ አይደለም። ይግባኙ የቀረበው ከፍ ሲል በተጠቀሰው የቦርዱ ውሳኔ ላይ በመሆኑ በፍርድ ቤቱ በጭብጥነት ተይዞ ውሳኔ የሚሰጠው ቦርዱ በቁጫ ምርጫ ክልል ድጋሚ ምርጫ አላደርግም ማለቱ ተገቢ መሆን አለመሆኑን በተመለከተ ነው። መሰል ጉዳይ ደግሞ የምርጫ ሂደትን የሚመለከት ነው።

14. ስለሆነም ጉዳዩ በቦርዱ የምርጫ ሂደትን አስመልክቶ በተሰጠ የመጨረሻ ውሳኔ (final decision with regard to electoral process) ላይ የቀረበ እና በአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 17(1) ስር የሚሸፈን ነው ብለናል። በዚህ ውሳኔ ላይ ደግሞ ይግባኙ ሊቀርብ የሚችለው ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ነው።

15. ሥረ ነገሩን ለመስማትና ለመዳኘት ሥልጣን የሌለው ፍርድ ቤት አቤቱታ የቀረበለት እንደሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 9(1) እና 231 በተደነገገው መሰረት አቤቱታው ተቀባይነት የለውም በማለት

መመለስ የሚኖርበት ሲሆን ከዚህ አልፎ በተጠሪ በሚቀርብ የሥረ ነገር የዳኝነት ሥልጣን መቃወሚያ ላይ ክርክር ስምቶ ሥልጣን የሌለው መሆኑን በማረጋገጥ የሚሰጥ ውሳኔም የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 244(1)(ሀ) እና 245 ድንጋጌን የተከተለ ነው ከሚባል በቀር የሚነቀፍ አይሆንም።

16. ስለሆነም አመልካች የፌ/ክፍተኛ ፍ/ቤት ጉዳዩን ለማየት ስልጣን አለው በማለት ያቀረበው ክርክር ከፍ ሲል በዝርዝር ያመለከትነውን የመሰረታዊ እና የስነ ሥርዓት ህጉን ድንጋጌዎች ይዘት ያገናዘበ ባለመሆኑ ተቀባይነት የለውም ብለናል። ተከታዩም ተወስኗል።

ው ሣ ኔ

1. የፌደራል ክፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁ 282120 በቀን 19/09/2014 ዓ.ም በአብላጫ ድምጽ የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁ 348(1) መሰረት ፀንቷል።

2. የሰበር ክርክሩ ያስከተለውን ወጪና ኪሳራ ይቻቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሠ/ኃ

የሰ.መ.ቁ 208898

ሰኔ 11 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው

ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)

እትመት አሠፋ

ደጀኔ አያንሳ

ብርቅነሽ እሱባለው

አመልካች፡- የኢትዮጵያ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ-ተወካይ አውድሮ ታደስ ቀረቡ

ተጠሪ፡- ሞቻ ዲሞክራሲያዊ ፓርቲ -ተወካይ አለማየሁ ሻረው ቀረቡ

መዝገቡ ለምርመራ የተቀጠረ ነው። በመሆኑም መርምረን ተከታዩን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍርድ

የሰበር አቤቱታው ሊቀርብ የቻለው አመልካች ሠኔ 03 ቀን 2013 ዓ.ም ጽፎ ባቀረበው የሰበር አቤቱታ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በይ.መ.ቁ 206429 ግንቦት 11 ቀን 2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት የፌዴራሉ ክፍተኛ ፍርድ ቤት ተጠሪ ከነፋ ዞን ሳይለም ወረዳ ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች እና ከቤንች ሸካ ዞን ጉራፈርዳ ወረዳ ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች ወደ ሸካ ዞን ማሻ አካባቢ እና ቴፕ ምርጫ ጣቢያዎች የተጨመሩ የምርጫ ጣቢያዎች ሙሉ በሙሉ እንዲነሱ እና በራሳቸው ዞን ድምጻቸውን እንዲሰጡ ይወሰንላቸው ዘንድ ያቀረበውን አቤቱታ ውድቅ በማድረግ የሰጠውን ውሳኔ ሽሮ ከነፋ ዞን ሳይለም ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች ወደ ሸካ ዞን ማሻ አካባቢ ምርጫ ክልል የተጨመሩ ምርጫ ጣቢያዎች ከማሻ አካባቢ ምርጫ ክልል ተቀንሰው ምርጫ ጣቢያዎቹ በሚገኙበት የነፋ ዞን ወረዳ አካባቢ በሚገኝ የምርጫ ክልል ስር እንዲጠቃለሉ፤ ከቤንች ሸካ ዞን ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች ወደ ሸካ ዞን ቴፕ ምርጫ ክልል የተጨመሩ ምርጫ ጣቢያዎች ከቴፕ ምርጫ ክልል ተቀንሰው ምርጫ ጣቢያዎቹ ወደ ሚገኙበት የቤንች ሸካ ዞን ወረዳ አካባቢ በሚገኝ የምርጫ ክልል ስር እንዲጠቃለሉ በማለት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባል በማለት አቤቱታ በማቅረቡ ነው።

ከመዝገቡ ይዘት መረዳት እንደተቻለው የአሁን ተጠሪ ለአሁን አመልካች ባቀረበው አቤቱታ ከነፋ ዞን ሳይለም ቀበሌ ውስጥ የሚገኙ ምርጫ ጣቢያዎች ወደ ሸካ ዞን ማሻ ምርጫ ክልል የተጨመሩ የምርጫ ጣቢያዎች፤ እንዲሁም በቤንች ሸካ ዞን ጉራፈርዳ ቀበሌ ውስጥ የሚገኙ ምርጫ ጣቢያዎች ወደ ሸካ ዞን ቴፕ ምርጫ ክልል በሕገ ወጥ መንገድ የተጨመሩ የምርጫ ጣቢያዎች በመሆናቸው ሙሉ በሙሉ እንዲነሱ እና በራሳቸው ዞን ድምጻቸውን እንዲሰጡ እንዲደረግ ይወሰንልኝ በሚል አቤቱታ አቅርቧል።

የአሁን አመልካች ተጠሪ ያቀረበለትን አቤቱታ መርምሮ በቀን 08/07/2013 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ ተጠሪ ያቀረባቸው ጥያቄዎች ተገቢነት ያላቸው መሆናቸው ቢታመንም አንዳንድ የምርጫ ክልሎች ተመሳሳይ ጥያቄዎች እያቀረቡ በመሆናቸው የሕዝብ እና የቤት ቆጠራ ሳይከናወን የምርጫ ክልል ማስተካከል ስለማይቻል ወጥ የሆነ አሰራር መከተል ስለሚኖርብን እንዲሁም በጉራፈርዳ ወረዳ ውስጥ ከሽካ ብሔረሰብ ውጪ የሚኖሩ መራጮች ድምጽ የሚሰጡት በቴፒ የምርጫ ክልል በመሆኑ እና የሳይለም ምርጫ ጣቢያዎችም የ2013 ዓ.ም ምርጫ የሚካሄደው በ2007 ዓ.ም በተካሄደው የምርጫ ክልሎች እንዲሆን ተወስኗል የሚል ውሳኔ ሰጥቷል።

ተጠሪ ይህን ውሳኔ በመቃወም ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ባቀረበው አቤቱታ ወደ ሸካ ዞን እንዲጨመሩ የተደረጉ የምርጫ ጣቢያዎች ድምጽ ለመስረቅ ሆን ተብለው የተፈጠሩ የምርጫ ጣቢያዎች ከመሆናቸው በተጨማሪ ዕጩዎች ላይ ዛቻ እና ማስፈራሪያ ደርሷል፤ በጉራፈርዳ እንኳን ለምረጡኝ ቅስቀሳ ለማድረግ ቀርቶ ዜጎች በጅምላ የሚገደሉበት እና ለሕይወት አስጊ ቦታዎች ናቸው፤ ለትራንስፖርትም ምቹ አይደሉም፤ በሕገ ወጥ መንገድ ወደ ሸካ ዞን በተጨመሩ ወረዳና የምርጫ ጣቢያዎች በሚገኙበት አካባቢ የተጠሪ ዕጩዎች አለመኖራቸው ተጠሪን በነጻነት እኩል የፖለቲካ ምሕዳሩ ሰፍቶ ፕሮግራሙን ለመግለጽ የሚያስችላቸው እና ለመራጭ እና ለተመራጩ በሕገ መንግስት የተሰጣቸውን መብት የሚጋፋ ነው፤ ተጠሪ ለማይወክላቸው መራጮች ወደፊት ቢመረጥ የልማት ሥራዎችን እሰራለሁ ብሎ በምርጫ ቅስቀሳ ቃል ለመግባትም ሆነ ሲመረጥም ተግባራዊ ለማድረግ አይችልም፤ የተጠሪ ጥያቄ ከምርጫ ክልሎች አደረጃጀት ጋር መያያዙ አግባብ ካለመሆኑም በላይ በአዋጁ የምርጫ ጣቢያዎች ለመለወጥ ከተሰጠው ሥልጣን ጋርም የሚጋጭ ነው፤ ስለሆነም ከከፋ ዞን ሳይለም ወረዳ ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች እና ከቤንች ሸካ ዞን ጉራፈርዳ ወረዳ ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች በሕገ ወጥ መንገድ ወደ ሸካ ዞን ቴፒ ወረዳ የተጨመሩት የምርጫ ጣቢያዎች ሙሉ በሙሉ እንዲነሱ እና በራሳቸው ዞን ድምጻቸውን እንዲሰጡ እንዲደረግ ይወሰንልን በማለት አቤቱታ አቅርቧል።

የአሁን አመልካች በሰጠው መልስ የምርጫ ክልል የተካለለው በሕገ-መንግስቱ አንቀጽ 54/3 መሠረት ነው፤ ሕገ-መንግስቱ እስካልተቀየረ ድረስ ቀደም ሲል ምርጫ ሲካሄድባቸው የነበሩት የውክልና የምርጫ ክልሎች በተጠሪ ስልጣን ሊቀየሩ አይችሉም፤ የምርጫ ክልል ሊቀየር የሚችለው የሕዝብ ቆጠራ ውጤት መሠረት ተደርጎ ሲሆን በውጤቱ መሠረት አመልካች ረቂቅ የውሳኔ ሀሳብ ለፌዴሬሽን ምክር ቤት አቅርቦ ወሳኔ የሚሰጥበት በመሆኑ አመልካች በአሁን ወቅት የምርጫ ክልል ማካለል አይችልም፤ አመልካች የ2013 ዓ.ም ምርጫ በ2007 ዓ.ም በተካሄደው ምርጫ መሠረት የሚፈጸም መሆኑን ለመላው የሕገግብ ሕዝብ አሳውቋል፤ የምርጫ ጣቢያ ሊጨመር ወይም ሊለወጥ የሚችለው በአዋጁ ቁጥር 15(6) መሠረት ቀድሞ የነበረው የምርጫ ጣቢያ ላይ የመራጩ ሕዝብ ቁጥር ከ 1500 በላይ ከሆነ እና በአርብቶ አደር አካባቢ የሕዝቡን የአኗኗር ሁኔታ መነሻ በማድረግ የሕዝብ መጨናነቅ ለመቀነስ ላይ የምርጫ ጣቢያ እንዲቋቋም ሲወሰን ነው፤ የምርጫ ጣቢያዎቹ አስቀድመው የነበሩ

በመሆኑ የአመልካች ክርክር አግባብነት የለውም፤ የጸጥታ ችግር ተነስቷል ቢባል እንኳን ችግሩ ሊቀረፍ የሚገባው በሕገ-መንግስት እና በምርጫ ሕጎች ነው፤ ይቀየሩ የተባሉት የምርጫ ጣቢያዎች በሌላ የምርጫ ክልል ውስጥ የሚገኙ በመሆኑ እነዚህን የምርጫ ጣቢያዎች ወደ ሌላ የምርጫ ክልል መለወጥ ሕገ-መንግስትን መጣስ ይሆናል፤ ስለሆነም ክስ ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክሯል።

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም የተጠሪ ጥያቄ የምርጫ ክልልን የሚመለከት ነው? ወይስ የምርጫ ጣቢያን የሚመለከት? ተጠሪ በአመልካች ላይ ክስ ማቅረብ ይችላል? ወይስ አይችልም? የምርጫ ጣቢያን ለመቀነስ የግድ የሕዝብ እና ቤት ቆጠራ ሊደረግ ይገባል? ወይስ አይገባም? ከሳይለም እና ጉራፈርዳ ወረዳ ወደ ማሻና ቴፒ የምርጫ ክልሎች ውስጥ የተካተቱ የምርጫ ጣቢያዎች ሊነሱ ይገባል? ወይስ አይገባም? የሚሉትን ጭብጦች በመያዝ ጉዳዩን መርምሮ የተጠሪ የዳኝነት ጥያቄ ያላገባብ የተጨመሩት የምርጫ ጣቢያዎች ይቀነሱልን የሚል እንጂ የምርጫ ክልል ይቀነስ ወይም ይጨመር የሚል አይደለም፤ ተጠሪ ሕጋዊ የሆነ የፖለቲካ ፓርቲ በመሆኑ እና ክስም በምርጫ ክልሉ ውስጥ ያሉትን የምርጫ ጣቢያዎች የሚመለከት በመሆኑ በአመልካች ላይ ክስ የማቅረብ መብት አለው፤ ምርጫ ክልል የሚቋቋመው በአንድ የምርጫ ክልል ውስጥ ያለውን ሕዝብ ብዛት መሠረት በማድረግ ነው፤ እያንዳንዱ ምርጫ ጣቢያ ሊመርጥ የሚችለውን ሕዝብ ብዛት ለማወቅ በቅርቡ የተደረገ የህዝብ እና ቤት ቆጠራ የለም፤ የሕዝብ ቁጥር ባልታወቀበት ደረጃ ደግሞ ተገቢውን ቁጥር የያዘ መራጭ ሕዝብ እንዳለ ተቆጥሮ የምርጫ ጣቢያ ሊቀነስ አይችልም፤ በቂ ቁጥር ያለው መራጭ ሕብረተሰብ መኖሩ ሳይረጋገጥ በሽክ ዞን ማሻ እና ቴፒ ምርጫ ክልሎች የተጨመሩ የምርጫ ጣቢያዎች እንዲነሱ ቢደረግ የምርጫ ክልሉ በተገቢ ተደራጅቷል የሚያሰኝ አይሆንም፤ ስለሆነም በሁለቱም ወረዳዎች ያለው ሕዝብ ብዛት በተጨማሪም ባልተረጋገጠበት ሁኔታ የምርጫ ጣቢያዎች ይነሱልኝ ሲል ተጠሪ ያቀረበው የዳኝነት ጥያቄ ተቀባይነት የለውም በማለት ውድቅ አድርጎታል።

ተጠሪ ይህን ውሳኔ በመቃወም ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የይግባኝ አቤቱታ አቅርቧል። ይግባኝ የቀረበለት ፍርድ ቤትም አመልካች በጉዳዩ ላይ መልስ እንዲሰጥበት ካደረገ በኋላ ለክርክሩ መነሻ የሆኑት ምርጫ ጣቢያዎች ከሚገኙበት የምርጫ ክልሎች ተቀንሰው በአካባቢ ጣቢያዎች የሚመረጡ መራጮች በሚኖሩበት ወረዳዎች አካባቢ ወደሚገኙ የምርጫ ክልሎች እንዳይጠቃለሉ የሚያደርግ ሕጋዊ ምክንያት አለ? ወይስ የለም? ለክርክሩ መነሻ የሆኑት ምርጫ ጣቢያዎች ባሉበት ምርጫ ክልሎች እንዲቀጥሉ ቢደረግ በሽክ ዞን በሚገኝ ሕዝብ ራስን በራስ የማስተዳደር መብት ላይ የሚኖረው አሉታዊ ውጤት ምንድነው? በመራጩ ሕዝብ የመምረጥ መብት እና በተጠሪ የመመረጥ መብት ላይ ወይም በምርጫው ዲሞክራሲያዊነት እና ፍትሐዊነት ላይ የሚያስከትለው ውጤት ምንድነው? የሚሉ ጭብጦችን በመያዝ ጉዳዩን መርምሮ ለጉዳዩ አወሳሰን አግባብነት አላቸው ያላቸውን ዓለም ዓቀፋዊ እና አሕጉራዊ ስምምነቶች እንዲሁም ሐገራዊ ሕጎች ድንጋጌዎችን በዝርዝር ካስቀመጠ በኋላ ለክርክሩ መነሻ የሆኑት የምርጫ ጣቢያዎች በሽክ ዞን አስተዳደር ክልል ውስጥ የማይገኙ መሆኑ

የታመነ ነው፤ እንዲሁም በሽግግር መንግስት ጊዜ በተቋቋሙ የምርጫ ክልሎች እና በኋላም በሕገ-መንግስቱ አንቀጽ 54/3 ከተመለከተው 550 የምርጫ ክልሎች ውስጥ በሸካ ዞን አስተዳደር ውስጥ ለሚገኝ የሸካቸ ብሔረሰብ በሁለት የምርጫ ክልሎች የሚወከል ለሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ሁለት መቀመጫ እንዳለው እና ለክልሉ ምክር ቤት ደግሞ በሁለቱ የምክር ቤት ክልሎች ስድስት የክልል ምክር ቤት አባላት መቀመጫ እንዳለው አመልካች ያመነው ጉዳይ ነው፤ የተጠሪ ክርክር ይህ የብሔረሰቡ ውክልና ሳይሸራረፍ ተግባራዊ እንዲደረግ የሚጠይቅ የምርጫ ጣቢያን የሚመለከት እንጂ ተጨማሪ የምርጫ ክልል ይደራጅልኝ የሚል አይደለም፤ የተጠሪ ጥያቄ በቀጥታ የምርጫ ክልል ይደራጅልኝ የሚል ቢሆን የምርጫ ክልል የሚደራጀው የሕዝብ ቆጠራ ተደርጎ ውጤቱ ከታወቀ በኋላ በመሆኑ እና ላለፉት 10 ዓመታታ በላይ የሕዝብ ቆጠራ ያልተደረገ በመሆኑ ጥያቄው ተቀባይነት ሊኖረው አይችልም ነበር፤ አመልካች በአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 7(13) እና በአዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 15(1) መሠረት የምርጫ ጣቢያዎች ቁጥር የመወሰን እና ለምርጫው አስፈላጊ ሆኖ ሲያገኘው የተለያዩ ታሳቢዎች ግምት ውስጥ በማስገባት በሚወሰነው ስፍራ የምርጫ ጣቢያ እንዲያቋቁም እና በታዎች እንዲለውጥ ሥልጣን የተሰጠው ሆኖ ሳለ ሌሎች ተመሳሳይ ጥያቄዎች ስለሚነሱ ባሉበት ይቀጥሉ ማለቱ አግባብ አይደለም፤ ምርጫ ጣቢያዎች የሚቀነሱበትም ሆነ የሚጨመሩበት የምርጫ ክልሎች በሽግግር መንግስት ጊዜ በነበረው የሕዝብ ቁጥር የተደራጁ ናቸው፤ የአገራችን የሕዝብ ቁጥር እድገት ምጣኔ እየጨመረ እንጂ እየቀነሰ እንዳልሆነ ከዳኝነት አስተውሎት የምንገነዘበው በመሆኑ የሸካ ዞን የሕዝብ ቁጥር በዚህ ለሚገኙ የምርጫ ክልሎች ከሚፈለገው ቁጥር ያንሳል የሚያስብል አሳማኝ ምክንያት የለም፤ በተመሳሳይ የምርጫ ጣቢያዎቹ የሚጨመሩበት የምርጫ ክልሎችም የሕዝብ ቁጥራቸው እንደጨመረ መገመት ይቻላል፤ ፍርድ ቤቱ ከዳኝነት አስተውሎት እንደሚገነዘበው በቀድሞም ሆነ በአሁኑ የምርጫ ሕግ የምርጫ ክልሎች የሚቋቋሙት የክልል መንግስታትን ድንበር በጠበቀ መልኩ የአገሪቱን የወረዳ አስተዳደርን መሠረት በማድረግ ነው፤ በደቡብ ክልል የዞኖች አደረጃጀት ልዩ ባሕርይ አንጻር አከራካሪዎቹ ምርጫ ጣቢያዎች በሌሎች ዞኖችና ወረዳዎች አስተዳደር ክልል ውስጥ የሚገኙ በመሆኑ በሸካ ዞን አስተዳደር ውስጥ የሚገኙ የምርጫ ክልሎች አካል ሆነው የሚደራጁበት የሕግ መሠረት የለም፤ ስለሆነም አከራካሪዎቹ ምርጫ ጣቢያዎች ሊደረጁ የሚገባው በእነዚህ የምርጫ ጣቢያዎች የተመዘገቡ መራጮች ድምጻቸውን ሊሰጡ የሚገባው ምርጫ ጣቢያዎቹ በሚገኙበት ዞን ወረዳ አስተዳደር አካባቢ በሚገኝ የምርጫ ክልል ሊሆን በመሆኑ ከሚገኙበት ምርጫ ክልሎች ተቀንሰው መራጩ ሕዝብ በሚኖርበት ወረዳዎች አካባቢ ወደሚገኙ የምርጫ ክልሎች እንዲጠቃለሉ በተጠሪ የቀረበው ጥያቄ ሕግን መሠረት ያደረገ ነው። በአስተዳደር ዞኖች በሸካ ዞን ውስጥ የማይኖሩ ሰዎች በአከራካሪዎቹ ምርጫ ጣቢያዎች ተመዝግበው ድምጽ የመስጠት ዕድል ስለሚያገኙ የዚህ ሕዝብ ራሱን በራሱ በማስተዳደር ጉዳይ ራሱን ችሎ የመወሰን መብቱ እንዲሸራረፍ የማያደርግ አሉታዊ ውጤት ያስከትላል።

ከደቡብ ክልል አደረጃጀት አንጻር የክልሉ ዞኖች እና ልዩ ወረዳዎች የብሔረሰብ ዞኖች እና ልዩ ወረዳዎች ሆነው የየራሳቸው ምክር ቤት ሕግ አስፈጻሚ እና የዳኝነት አካል ኖሯቸው የተደራጁ በመሆናቸው በክልል ደረጃ በወጣ ቀመር መሠረት የየራሳቸውን በጀት ይዘው ራሳቸውን በራሳቸው የሚያስተዳድሩ ናቸው፤ ተጠሪ በዚህ ዞን ውስጥ ላለ ሕዝብ ፖለቲካ እንቅስቃሴ ለማድረግ የተደራጀ በመሆኑ ዕጩዎችን የሚመለምለውም ሆነ የሚመርጠው በዚህ ዞን አስተዳደር ወሰን ክልል ውስጥ በመሆኑ የአከራካሪዎቹ ምርጫ ጣቢያዎች መጨመር ከክልሉ አደረጃጀት ጋር ይጣራል።

አንድ ዞን ውስጥ ባለው ብሔረሰብ ስም የተደራጀ ፓርቲ በአደረጃጀት የማይወክለውን በሌላ ዞን ውስጥ ያለውን ብሔረሰብ እወክልሃለሁ ብሎ የፖለቲካ እንቅስቃሴ የሚያደርግበት ሁኔታ በተግባር አይኖርም፤ ተጠሪ በሌላ ዞን አስተዳደር ክልል ውስጥ በሚገኙ አከራካሪዎቹ ምርጫ ጣቢያዎች የተመዘገቡ መራጮችን እንዲህ አደርግላችኋለሁ እና ምረጡኝ ብሎ ለመቀስቀስም ሆነ የሚመረጥ ቢሆን ደግሞ የተመረጠበትን የሸካ ዞን በጀት በመጠቀም በካፋ ዞን እና በቤንች ሸካ ዞን ለሚገኙት አከራካሪ ምርጫ ጣቢያዎች በተዋቀሩበት አካባቢ ለሚኖሩ መራጮች ቃል የገባላቸውን ነገር መስራት አይችልም፤ ይህም መራጮች ከተጠሪ ይልቅ ከአንድ ዞን በላይ እነሱ ያሉበትን አካባቢ ጭምር ሊወክል የሚችል ሌላ ፓርቲ ወደ መምረጡ ስለሚያዘነብሉ የምርጫው ምሕዳር ፍትሐዊ እንዳይሆን የማድረግ ውጤት ይኖረዋል በማለት አመልካች እና የስር ክፍተኛው ፍርድ ቤት የሰጡትን ውሳኔ ሽሮ ከካፋ ዞን ሳይለም ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች ወደ ሸካ ዞን ማሻ አካባቢ ምርጫ ክልል የተጨመሩ ምርጫ ጣቢያዎች ከማሻ አካባቢ ምርጫ ክልል ተቀንሰው ምርጫ ጣቢያዎቹ በሚገኙበት የካፋ ዞን ወረዳ አካባቢ በሚገኝ የምርጫ ክልል ስር እንዲጠቃለሉ፤ ከቤንች ሸካ ዞን ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች ወደ ሸካ ዞን ቴፒ ምርጫ ክልል የተጨመሩ ምርጫ ጣቢያዎች ከቴፒ ምርጫ ክልል ተቀንሰው ምርጫ ጣቢያዎቹ ወደሚገኙበት የቤንች ሸካ ዞን ወረዳ አካባቢ በሚገኝ የምርጫ ክልል ስር እንዲጠቃለሉ፤ የመራጮች ምዝገባ የተጠናቀቀ በመሆኑ በእነዚህ ምርጫ ጣቢያዎች የተመዘገቡ መራጮች ምርጫ ጣቢያዎቹ በሚገኙበት ወረዳ አካባቢ በሚገኝ የምርጫ ክልል የሚፎካከሩ ተወዳዳሪዎችን የሚመርጡበትን ሁኔታ አመልካች እንዲያመቻች ሲል በአብላጫ ድምጽ ወስኗል።

አመልካች በቀን 03/10/2013 ዓ.ም ጽፎ ያቀረበው የሰበር አቤቱታ ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት ተፈጽሞበታል በሚል የቀረበ ሲሆን ይዘቱም፡- የምርጫ ክልል በጽንሰ ሐሳብ ደረጃ በአንድ አካባቢ የሚኖሩ እና ተመሳሳይ ፍላጎቶች የሚያንጸባርቁ ዜጎች ተወካዮቻቸውን እንዲመርጡ በአንድ አገር የተወሰነ የአገሪቱን የግዛት ክልል በመከፋፈል የሚደራጅ ነው፤ በሕግ መሠረት ለተለያዩ ምክር ቤቶች መቀመጫዎች የሚመረጡ ተወካዮች ቁጥር በሕግ የተቀመጠለት የምርጫ የጊዜ ሰሌዳ ይፋ ከመደረጉ አስቀድሞ በምርጫ አስፈጻሚ ሳይሆን ስልጣን ባለው የመንግስት አካል የምርጫ ክልል ወሰን ሲወስን የተለያዩ መስፈርቶች በማስቀመጥ ሊወሰን የሚችል ሲሆን የሕዝብ ቁጥር አስፋፊርን መሠረት በማድረግ የሚሰጠው ውሳኔ አንዱ ነው፤ በአዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ

13 እና በአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 7(6) መሠረት የምርጫ ክልል የሕዝብ እና ቤት ቆጠራን መሠረት በማድረግ እና ተገቢውን ጥናት በማካሄድ ቦርዱ ለፌዴሬሽን ምክር ቤት በሚያቀርበው የምርጫ ክልል ረቂቅ መሠረት የፌዴሬሽን ምክር ቤቱ ውሳኔ እንደሚሰጥበት በግልጽ ተመልክቷል፤ የፌዴሬሽን ምክር ቤት ውሳኔ ሳይሰጥ ለምርጫ ማስፈጸሚያ አላማ በምርጫ አካባቢ በተደራጀ የአገሪቱ ግዛት ላይ አመልካችን ጨምሮ ማንም አካል ለውጥ ማድረግ አይችልም።

በሽግግር ጊዜ የተቋቋመው ምክር ቤት የብሔራዊ ክልላዊ መስተዳድር ምርጫ ይካሄድ ዘንድ የተመቻቸ ሁኔታ ለመፍጠር አዋጅ ቁጥር 9/1984 በማውጣት ተግባራዊ አድርጓል፤ በመቀጠልም የምርጫ አስፈጻሚ ኮሚሽንን ያቋቋመው እና ስልጣን እና ተግባሩን የወሰነውን አዋጅ ቁጥር 11/1984 አውጥቶ ተግባራዊ አድርጓል፤ ይህ የምርጫ ኮሚሽን የሕገ-መንግስት አባላትን ለማስመረጥ ባወጣው የምርጫ አዋጅ መሠረት የአገሪቱን ወረዳዎች በሕዝብ ቁጥር ላይ ተመርኩዞ ፍትሐዊ የሆነ የምርጫ ክልል ለመመስረት ያስችል ዘንድ በ1976 ዓ.ም ተካሂዶ የነበረውን የሕዝብ ቤቶች ቆጠራ ውጤትን ወደ 1985 ዓ.ም በመተንበይ የነበረውን የሕዝብ ቁጥር ባለው የሕዝብ ተወካዮች መቀመጫ ልክ እንዲደለደል ያቀረበው ውሳኔ ሀሳብ በሽግግር መንግስቱ ተቀባይነት አግኝቷል፤ በዚህ መሠረት አንድ የምርጫ ክልል 100,000 ሕዝብ እንዲወክል ተደርጓል፤ በዚህ መሠረት በ1985 ዓ.ም በክልል ውስጥ የሚኖር የሕዝብ ብዛትን መሠረት ብቻ በማድረግ የምርጫ ክልል ተካሏል፤ በ1985 ዓ.ም የምርጫ ክልል ድልድል ከተሰራ በኋላ እስካሁን ድረስ ቦርዱ በሚያቀርበው ጥናት መሠረት በፌዴሬሽን ምክር ቤት ውሳኔ የምርጫ ክልል አልተካለም፤ አመልካች ጥናት እንዲካሄድ በማድረግ በውጤቱ ላይ ተመስርቶ የውሳኔ ሀሳብ ለፌዴሬሽን ምክር ቤት በማቅረብ የአከላለል ለውጥ ከሚያስወስን በቀር የምርጫ ክልሎችን ወሰን ለመለወጥ ስልጣን የለውም፤ ለክርክሩ መነሻ የሆኑት የምርጫ ጣቢያዎች ተጠሪ እንደሚለው ከከፋ እና ቤንች ሽካ ዞን የምርጫ ክልሎች የተጨመሩ ሳይሆኑ ላለፉት 5 ጠቅላላ ምርጫዎች በማሻና ቴፒ ምርጫ ክልል ሥር ተከልለው ሲተገበር የቆየ ነው፤ የሽካሻ ብሔረሰብ በፌዴራልም ሆነ በክልል ምክር ቤቶች የሚወከልበት ሁለት የምርጫ ክልሎች ያሉት በመሆኑ የምርጫ ጣቢያዎች በፌዴሬሽን ምክር ቤት ውሳኔ ወደ ሽካ ዞን መካለላቸው ራስን በራስ የማስተዳደር መብቱን የሚሸራርፍ አይደለም፤ በአሁኑ ጊዜ የምርጫ ሂደቱ የተጠናቀቀ እና ድምጽ የሚሰጥበት ቀን ብቻ የቀረ በመሆኑ፤ ለምርጫ ክልሉ የሚያስፈልጉ ቁሳቁሶች በእያንዳንዱ ክልል ስም ታትመው ተሰራጭተው በተጠናቀቀበት ወቅት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ሕጉን በተሳሳተ መንገድ በመተርጎም የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ በሰበር ታይቶ ሊታረም ይገባል የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ በግራ ቀኝ መካከል ያለውን ክርክር በሚመለከት የካፋ ዞን ሳይለም ወረዳ እና ከቀድሞ ቤንች ማጂ ዞን በአሁኑ ቤንች ሽካ ዞን ጉራፈርዳ ወረዳ ወደ ሽካ ዞን ማሻና ቴፒ የተጨመሩ የምርጫ ጣቢያዎች እንዲቀነሱ ምክንያታቸውን በመጥቀስ ተጠሪ ለአመልካች ያቀረቡት ጥያቄ በኢትዮጵያ የምርጫ የፖለቲካ ፓርቲዎች ምዝገባና የምርጫ ስነ ምግባር አዋጅ ቁጥር

1162/2011 አንቀጽ 2(15) እና 2(16) መሠረት የምርጫ ክልል ነው? ወይም የምርጫ ጣቢያ ነው? በዚህ ረገድ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ምርጫ ጣቢያ ነው ያለው በአዋጁ የተሰጠውን ትርጉም ያገናዘበ ነው? ወይስ አይደለም? አመልካች በኢትዮጵያ የምርጫ፣ የፖለቲካ ፓርቲዎች ምዝገባ እና የምርጫ ስነ ምግባር አዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 2(15) መሠረት የምርጫ ክልል አካላት በብሔራዊ ምርጫ ቦርድ ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 7/6 መሠረት ጥናት ተደርጎ ለፌዴሬሽን ምክር ቤት የውሳኔ ሃሳብ ያቀረቡ መሆኑን በመጥቀስ ያቀረቡትን ክርክር ውድቅ በማድረግ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በአብላጫ ድምጽ የመሻሩን አግባብነት ከአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 7/6 ጋር በማገናዘብ ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ በዚህ ችሎት እንዲታይ ተደርጓል። ለተጠሪ ጥሪ ተደርጎም ግራ ቀኝ በጽሑፍ እንዲከራከሩ ተደርጓል።

ተጠሪ በቀን 10/10/2013 ዓ.ም በሰጠው መልስ የተጠሪ ጥያቄ ከምርጫ ክልል ማሻሻያ ጋር በፍጹም የሚገናኝ አይደለም፤ ከሸካ ዞን ውጪ ከሚገኙ የራሳቸው ማንነት እና አደረጃጀት ካላቸው ዞኖች ሥር የሚገኙ የወረዳ ሕዝብ ለማይወክሏቸው ለሸካ ዞን ተመራጭ ድምጽ እንዲሰጡ የምርጫ ጣቢያዎች ማደራጀቱ የምርጫ ሂደቱን ነጻ ተአማኒ እና ፍትሐዊ እንዳይሆን የሚደርግ ነው፤ በኢትዮጵያ ውስጥ ካሉ ክልሎች ከየዞኖች በሚወክሉ አባላት የብሔረሰቦች ምክር ቤት ያለው ብቸኛ ዞኖችና ልዩ ወረዳዎች በደቡብ የሚገኙ ሲሆኑ የየራሳቸውን በጀት ስለሚያስተዳድሩ ከሳይለም እና ከጉራፈርዳ ሕዝብ አንጻር የመልማት እና የመልካም አስተዳደር መብት ዙሪያ በቅስቀሳ ወቅት ብመረጥ አሟላለሁ ብሎ ቃል ቢገባ እንኳን ተግባራዊ ማድረግ አይቻልም፤ ያላግባብ ሁለት የራሳቸው ማንነት ካላቸው ዞን ወረዳዎች የራሱ ማንነት ወዳለው ሸካ ዞን ስር የተጨመሩ ምርጫ ጣቢያዎች ተቀንሰው ወደ ራሳቸው ዞን ሥር በሚገኙ የምርጫ ክልሎች ቢጨመሩ ባሉት ላይ እንዲጨመሩ እንጂ ሌላ የምርጫ ክልል ይፈጠራል ወይም የማሻ እና የቴፒ ምርጫ ክልሎች ይቀነሳል የሚል አይደለም፤ በተጠሪ የቀረበው ጥያቄ የምርጫ ክልሎችን የሚያፋልስ አይደለም፤ የአመልካች ክርክር ጥናት አድርገን አቅርበናል የሚል ሳይሆን ወደፊት የፌዴሬሽን ምክር ቤት የሕዝብ እና ቤቶች ቆጠራ ተካሂዶ በሚወስነው ይሆናል የሚል ነው፤ ተጠሪ አዋጅ ቁጥር 9/1984፣ 11/1984 የጠቀሰ ቢሆንም በአዋጅ ቁጥር 532/2000 ዓ.ም በሕግ የተቋቋመ የምርጫ ክልል አደረጃጀት የለም፤ በአዋጅ ቁጥር 1162/2011 ቢሆን የምርጫ ክልሎች ወደፊት እንደሚቋቋሙ እና አደረጃጀቱ ምን መምሰል እንዳለበት የሚገልጽ እንጂ የምርጫ ክልል አላቋቋመም፤ ከፍተኛው ፍርድ ቤት የተጠሪ ጥያቄ የምርጫ ክልል ይቀነስ ወይም ይጨመር የሚል አይደለም በማለት የሰጠውን የውሳኔ ክፍል አመልካች በይግባኝ አላስለወጠም፤ አመልካች የመራጮች ምዝገባ እና የምርጫ ቁሳቁስ ማንንዝን አስመልክቶ ያቀረበው ክርክር አዲስ የክርክር ሐሳብ ነው፤ ስለሆነም የአመልካች የሰበር አቤቱታ ውድቅ ተደርጎ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሰጠው ውሳኔ ሊጸና ይገባል የሚል ነው።

አመልካችም በቀን 10/10/2013 ዓ.ም በሰጠው የመልስ መልስ የምርጫ ክልል መሠረታዊ ገጽታ ከሆኑት መካከል አንዱ እና ዋናው መልክአምድር ነው፤ ይህም በአንድ መልክአምድር ውስጥ የሚኖሩ ሕዝቦችን በመንግስት አስተዳደር ውስጥ የሚወክሉበትን ሁኔታ ለማመቻቸት እና የተሳትፎ መብታቸውን እውን ለማድረግ የሚመሰረት ከመደበኛ የአስተዳደር ወሰን የተለየ የምርጫ አካባቢ ነው፤ ለአመልካች በሕግ የተሰጠው ስልጣን በሌላ አካል ሥልጣን መሠረት በተወሰነ አንድ የምርጫ ክልል ስር የተለያዩ ምርጫ ጣቢያዎችን መመስረት እና እነዚህን የምርጫ ማስፈጸሚያ አደረጃጀቶች በዚያ ክልል ውስጥ ለሚገኙ ዜጎች የመምረጥ መብት መረጋገጡን ተደራሽ ማድረግ ብቻ በማለት የሰበር አቤቱታውን በማጠናከር የመልስ መልስ ሰጥቷል።

የጉዳዩ አመጣጥ በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ነው።ይህ ችሎትም በሰበር አጣሪው ችሎት ሊጣራ ይገባል ተብሎ የተያዘውን ነጥብ ከግራ ቀኙ ክርክር፤ ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ሕጎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምሮታል።

እንደመረመርነው አመልካች በዋነኝነት አጥብቆ የሚከራከረው ተጠሪ ከካፋ ዞን ሳይለም ወረዳ ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች እና ከቤንቸ ሸካ ዞን ጉራፈርዳ ወረዳ ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች ወደ ሸካ ዞን ማሻ አካባቢ እና ቴፒ ምርጫ ጣቢያዎች በሕገ ወጥ መንገድ የተጨመሩ የምርጫ ጣቢያዎች ሙሉ በሙሉ እንዲነሱ እና በራሳቸው ዞን ድምጻቸውን እንዲሰጡ ይወሰንልኝ በማለት ጥያቄ ያቀረበ ቢሆንም በአዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 13 እና በአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 7(6) መሠረት የምርጫ ክልል የሕዝብ እና ቤት ቆጠራን መሠረት በማድረግ እና ተገቢውን ጥናት በማካሄድ ቦርዱ ለፌደሬሽን ምክር ቤት በሚያቀርበው የምርጫ ክልል ረቂቅ መሠረት የፌደሬሽን ምክር ቤቱ ውሳኔ እንደሚሰጥበት በግልጽ ተመልክቷል፤ የፌደሬሽን ምክር ቤት ውሳኔ ሳይሰጥ ለምርጫ ማስፈጸሚያ ዓላማ በምርጫ አካባቢ በተደራጀ የአገሪቱ ግዛት ላይ አመልካችን ጨምሮ ማንም አካል ለውጥ ማድረግ አይችልም የሚል ነው። ስለሆነም ለጉዳዩ አወሳሰን መሠረታዊ የሆነው ጭብጥ የተጠሪ ጥያቄ የምርጫ ክልልን የሚመለከት ነው? ወይስ የምርጫ ጣቢያን የሚመለከት? የሚለው ነው።

በኢትዮጵያ የምርጫ፤ የፖለቲካ ፓርቲዎች ምዝገባና የምርጫ ስነ ምግባር አዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 2(15)እና(16) እና በብሔራዊ ምርጫ ቦርድ ማቋቋሚያ አዋጅ አንቀጽ 2(6)እና(7) ላይ የምርጫ ክልል ማለት ለምርጫ አፈጻጸም እንዲያመች እና ሕዝቡ ወኪሎቹን እንዲመርጥ በሕግ መሠረት የሕገሀገቱ ግዛት ተከፋፍሎ የሚደራጅ የምርጫ አካባቢ ነው፤ የምርጫ ጣቢያ ማለት ደግሞ በየደረጃው የሚካሄዱ ምርጫዎች የመራጭ ምዝገባ የሚካሄድበት፤ መራጮች ድምጽ የሚሰጡበት እና የድምጽ ቆጠራ የሚካሄድበት ቦታ ነው በማለት በግልጽ ተመልክቷል። የአዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 15(6)እና(7) በእያንዳንዱ የምርጫ ጣቢያ የሚስተናገደው የመራጮች ብዛት ከ1500 መብለጥ እንደሌለበት እና ለአንድ የምርጫ ጣቢያ በተከለሰ አካባቢ ከአንድ የምርጫ ጣቢያ በላይ ማቋቋም

እንደማይቻል ይደነግጋል። የመራጮች ብዛት በሕግ ተለይቶ በተቀመጠለት የምርጫ ጣቢያ ውስጥ በመራጮች የሚሰጠው ድምጽ ወደ ምርጫ ክልል የመራጮች ድምጽ መስጫ ቋት ውስጥ የሚገባ በመሆኑ የሕዝብ ብዛትን መሠረት በማድረግ የተከለለውን የምርጫ ክልል አደረጃጀት ላይ እና በምርጫ ውጤት ላይ ተጽዕኖ ይኖረዋል። ስለሆነም ተጠሪ ከካፋ ዞን ሳይለም ወረዳ ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች እና ከቤንች ሸካ ዞን ጉራፈርዳ ወረዳ ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች ወደ ሸካ ዞን ማሻ አካባቢ እና ቴፒ ምርጫ ጣቢያዎች በሕገ ወጥ መንገድ የተጨመሩ የምርጫ ጣቢያዎች ሙሉ በሙሉ እንዲነሱ እና በራሳቸው ዞን ድምጻቸውን እንዲሰጡ ይወሰንልኝ በማለት ያቀረበው ጥያቄ የምርጫ ክልልን የሚመለከት እንጂ የምርጫ ጣቢያን የሚመለከት አይደለም። የተጠሪ ጥያቄ የምርጫ ክልልን የሚመለከት ነው ከተባለ የምርጫ ቦርድ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተጠሪ ያቀረበውን ጥያቄ ውድቅ በማድረግ የሰጡት ውሳኔ ተገቢ ነው? ወይስ አይደለም? የሚለውን ቀጥለን እንመልከት።

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ-መንግስት አንቀጽ 103(5) የሕዝብ ቆጠራ በየአሥር ዓመቱ ይካሄዳል። በውጤቱም መሠረት የምርጫ ክልሎችን አከላለል የምርጫ ቦርድ በሚያቀርበው ረቂቅ መሠረት የፌዴሬሽን ምክር ቤት ይወስናል በማለት ይደነግጋል። የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ብሔራዊ ምርጫ ቦርድ ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 7/6 ለቦርዱ ከተሰጠው ስልጣን እና ተግባር ውስጥ አንዱ የምርጫ አከላለል በተመለከተ ጥናት አድርጎ ለፌዴሬሽን ምክር ቤት የውሳኔ ሐሳብ ማቅረብ ነው።

የኢትዮጵያ የምርጫ፣ የፖለቲካ ፓርቲዎች ምዝገባና የምርጫ ስነ-ምግባር አዋጅ ቁጥር 1162/2011 አንቀጽ 13/1(ሀ) (ለ) ለምርጫ አፈጻጸም ዓላማ የክልል መንግሥታት ድንበር እንደተጠበቀ ሆኖ አገሪቱ የወረዳ አስተዳደርን መሠረት በማድረግ የሚከፋፈሉ በሕዝብ ቆጠራ ውጤት መሠረት ማስተካከያ ሊደረግባቸው በሚችሉ ቋሚ የምርጫ ክልሎች ትከፋፈላለች፤ አገሪቱ እያንዳንዳቸው አንድ ተወካይ በሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት የሚመረጥባቸው ከ550 የማይበልጡ የምርጫ ክልሎች የሚኖሯት ሆኖ አከላለሉ የሕዝብ ብዛትንና በልዩ ትኩረት ውክልና የሚሰጣቸው የሕዝብ ብዛታቸው አነስተኛ የሆነ ብሔረሠቦች እና ሕዝቦችን ቁጥር መሠረት በማድረግ ይወሰናል፤ አነስተኛ የሕዝብ ብዛት ያላቸው ብሔረሠቦች እና ሕዝቦች የሚወከሉባቸው የምርጫ ክልሎች ሳይጨምር ምርጫ ክልሎቹ ተቀራራቢ የሕዝብ ቁጥር ያላቸው ሆነው በመካከላቸው ያለው ከፍተኛ የህዝብ ቁጥር ልዩነት ከ15 በመቶ መብለጥ የለበትም በማለት ይደነግጋል። ከእነዚህ ሁሉ ድንጋጌዎች ይዘት መገንዘብ እንደሚቻለው የምርጫ ክልሎች እና የምርጫ ጣቢያዎችን የማደራጀት እና የማካለል ሥራ አስተዳደራዊ ጉዳይ መሆኑን ነው።

እንደሚታወቀው ከ1987 ዓ.ም በኋላ በአገራችን አምስት ምርጫዎች የተከናወኑ ሲሆን እነዚህ ምርጫዎች የተከናወኑት የምርጫ ቦርድ ቀደም ሲል የነበረውን የሕዝብ ቆጠራ መነሻ በማድረግ የምርጫ ክልሎችን አከላለል በተመለከተ ባቀረበው ረቂቅ መነሻነት የፌዴሬሽን ምክር ቤት ባሳለፈው

ውሳኔ መሠረት እንጂ አሁን ያለውን ነባራዊ ሁኔታ መሠረት በማድረግ አዲስ የሕዝብ ቆጠራ ተደርጎ የምርጫ ቦርድ የምርጫ ክልሎች አካላለልን በተመለከተ በሕገ-መንግስቱ አንቀጽ 103(5) እና በአዋጅ ቁጥር 1133/2011 አንቀጽ 7/6 መሠረት ለፌዴራሽን ምክር ቤት ረቂቅ አቅርቦ የተሰጠ ውሳኔ የለም። ይህም በጉዳዩ ላይ ውሳኔ የመስጠት ስልጣን ባለው አካል የምርጫ ክልሎችን አካላለል በተመለከተ የተሰጠ ውሳኔ እንደሌለ የሚያሳይ ነው። ስለሆነም ስልጣን ያለው አካል የምርጫ ክልሎችን አካላለል በሚመለከት ያሳለፈው ውሳኔ ሳይኖር ተጠሪ ከካፋ ዞን ሳይለም ወረዳ ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች እና ከቤንች ሸካ ዞን ጉራራርዳ ወረዳ ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች ወደ ሸካ ዞን ማሻ አካባቢ እና ቴፒ ምርጫ ጣቢያዎች በሕገ ወጥ መንገድ የተጨመሩ የምርጫ ጣቢያዎች ሙሉ በሙሉ እንዲነሱ እና በራሳቸው ዞን ድምጻቸውን እንዲሰጡ ይወሰንልኝ በማለት ያቀረበው ጥያቄ ከመነሻውም ቢሆን የሕግ ድጋፍ የሌለው እና አላግባብ የቀረበ ጥያቄ ነው። ይህንኑ መሠረት በማድረግ የምርጫ ቦርድ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የተጠሪን አቤቱታ ውድቅ ማድረጋቸው አግባብ ሆኖ ሳለ ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የተጠሪ ጥያቄ የብሔረሰቡ ውክልና ሳይሸራረፍ ተግባራዊ እንዲደረግ የሚጠይቅ የምርጫ ጣቢያን የሚመለከት እንጂ ተጨማሪ የምርጫ ክልል ይደራጅልኝ የሚል አይደለም በማለት የደረሰበት መደምደሚያ ተገቢነት ያለው ሆኖ አላገኘውም። ስለሆነም በዚህ ረገድ የፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ለውሳኔው መሠረት ያደረጋቸውን ምክንያቶች እና በመጨረሻም የሰጠው ውሳኔ አግባብ መሆን አለመሆኑ እንደሚከተለው ተመልክተናል።

የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት አከራካሪ የሆኑት የምርጫ ጣቢያዎች ተነስተው ምርጫ ጣቢያዎቹ በሚገኙበት ዞን ወረዳ አካባቢ በሚገኝ ምርጫ ጣቢያ ክልል ስር እንዲጠቀሱ ከሚል መደምደሚያ ላይ ሊደርስ የቻለበት ዋነኛ ምክንያት የአገራችን የሕዝብ ቁጥር እድገት ምጣኔ እየጨመረ እንጂ እየቀነሰ እንዳልሆነ ከዳኝነት አስተውሎት የምንገነዘበው ነው በሚል ነው።

በመሠረቱ የዳኝነት አስተውሎት /judicial notice/ የሚወሰደው ተቀባይነት ያገኘ የታወቀ እውነት ሲኖር እና በሌላ ማስረጃ ማረጋገጥ የማያስፈልገው ሆኖ ሲገኝ ነው /Judicial notice of a fact means a court's declaration of the existence of a fact normally decided by the trier of fact, without requiring proof of that fact / ፤ ሆኖም የተያዘው ጉዳይ የምርጫ ክልል እና ምርጫ ጣቢያ አካላለል ሆኖ መነሻ የሚያደርገው የመራጭ የሕዝብ ቁጥር ስለመሆኑ ከላይ ተመልክተናል። ይህም በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 103 መሠረት የሕዝብ ቆጠራ ይህንኑ ለማድረግ ስልጣን በተሰጠው የሕዝብ ቆጠራ ኮሚሽን የሚከውን እና በየአሥር ዓመቱ የሚካሄድ እና ውጤቱም ለሕዝብ የሚገለጽበት ነው። ምንም እንኳን የሕዝብ ቁጥር ከጊዜ ወደ ጊዜ እየጨመረ እንደሚሄድ የሚገመት ቢሆንም ለዳኝነት ሰጪ አካል በበቂ ማስረጃ ሳይረጋገጥ ውሳኔ ለመስጠት የሚቻልበት አይደለም። ስለሆነም በሌላ ስልጣን ባለው አካል ሊረጋገጥ የሚችለውን ውጤት የፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የአገራችን የሕዝብ ቁጥር እድገት ምጣኔ

እየጨመረ እንጂ እየቀነሰ እንዳልሆነ ከዳኝነት አስተውሎት የምንገነዘበው ነው ማለቱ አግባብ ሆኖ አላገኘነውም።

በመጨረሻም የፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት አከራካሪ የሆኑት ምርጫ ጣቢያዎች ከሽካ ዞን ቴፒ እና ማሻ ክልል የተጨመሩ ምርጫ ጣቢያዎች ተነስተው ወደ ሚገኙበት ዞን ወረዳ አካባቢ በሚገኝ ምርጫ ጣቢያ ክልል ስር እንዲጠቃለሉ ሲል የሰጠው ውሳኔ ፍርድ ቤቶች ፍርድን ሲሰጡ ካላቸው ስልጣን እና ገደብ ጋር በማገናዘብ ማየት አስፈላጊ ሆኖ አግኝተነዋል።

ሕግ አውጪው፤ ሕግ አስፈጻሚ እና ሕግ ተርጓሚው ሶስቱም የመንግስት አካላት ሲሆኑ በሕግ ተለይቶ የተሰጣቸው የየራሳቸው የሆነ ስልጣን እና ተግባር አላቸው። ፍርድ ቤቶች በሕግ አግባብ የተጠበቀ መብት በተነፈገ ጊዜ ይህንኑ አረጋግጠው ውሳኔ የመስጠት ያልተገደበ ስልጣን ያላቸው ስለመሆኑ አከራካሪ አይደለም። ሆኖም በዚህ መዝገብ አከራካሪ የሆነው ተጠሪ ያቀረበው አከራካሪ የሆኑት የምርጫ ጣቢያዎች ተነስተው ወደ ነበሩበት ይዛወሩልኝ የሚለው ጥያቄ ከምርጫ ክልል አካላል ጋር በቀጥታ ተያያዥነት ያለው ነው። ስለሆነም የምርጫ ጣቢያው ከአንድ ቦታ ተነስቶ ወደ ሌላ ቦታ እንዲዛወር መወሰን የሚችለው በሕግ ሥልጣን የተሰጠው አካል እንጂ ፍርድ ቤቶች አይደሉም። ይህ እንደተጠበቀ ሆኖ ተጠሪ ያቀረበው የምርጫ ጣቢያዎች ይነሱልኝ ጥያቄም ምላሽ ሊያገኝ የሚገባው ተጠሪ ባቀረበው ጥያቄ መነሻነት ብቻ ሳይሆን የሐገሪቱን ነባራዊ ሁኔታ በማገናዘብ የምርጫ ቦርድ ለፌዴሬሽን ምክር ቤት በሚያቀርበው የአካላል ረቂቅ ምክር ቤቱ በሚሰጠው ውሳኔ መሠረት ነው። ስለሆነም የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ተጠሪ ምርጫን መሠረት በማድረግ ያቀረበውን አቤቱታ መነሻ በማድረግ ሌሎች ተከታታይ ጥያቄዎችን ሊያስነሳ የሚችል ውሳኔ መስጠቱ አግባብ ሆኖ አላገኘነውም።

ሲጠቃለል ከላይ በዝርዝር በገለጽናቸው ምክንያቶች የፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ከካፋ ዞን ሳይለም ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች ወደ ሽካ ዞን ማሻ አካባቢ ምርጫ ክልል የተጨመሩ ምርጫ ጣቢያዎች ከማሻ አካባቢ ምርጫ ክልል ተቀንሰው ምርጫ ጣቢያዎቹ በሚገኙበት የካፋ ዞን ወረዳ አካባቢ በሚገኝ የምርጫ ክልል ስር እንዲጠቃለሉ፤ ከቤንች ሽካ ዞን ቀበሌ ምርጫ ጣቢያዎች ወደ ሽካ ዞን ቴፒ ምርጫ ክልል የተጨመሩ ምርጫ ጣቢያዎች ከቴፒ ምርጫ ክልል ተቀንሰው ምርጫ ጣቢያዎቹ ወደ ሚገኙበት የቤንች ሽካ ዞን ወረዳ አካባቢ በሚገኝ የምርጫ ክልል ስር እንዲጠቃለሉ ሲል የሰጠው ውሳኔ ስለምርጫ ክልሎች በሕግ መንግስቱ እና በምርጫ አዋጅ የተመለከቱትን ድንጋጌዎች ያላገናዘብ እና መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት ሆኖ አግኝተነዋል። በዚህም ምክንያት ተከታታይ ውሳኔ ሰጥተናል።

ውሳኔ

1. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ስሜ ችሎት በመ.ቁ 206429 ግንቦት 11 ቀን 2013 ዓ.ም በአብላጫ ድምጽ የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 348/1 መሠረት ተሸሯል።
2. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 268971 ሚያዝያ 08 ቀን 2013 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ ጸንቷል።
3. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ።
መዝገቡ ውሳኔ ስላገኘ ተዘግቷል። ይመለስ

ልዩ ልዩ

የሰ/መ/ቁጥር 193480

ሐምሌ 30 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሀኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሀኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካቾች ፡ 1ኛ. ኢቢኤስ ቴሌቪዥን-ጠበቃ ጥላሁን ሰቦቃ

2ኛ. የኢትዮጵያ ብሮድካስቲንግ ኮርፖሬሽን- ነ/ፈ.ጅ ተስፋዬ አይናለም

ተጠሪዎች: 1ኛ. አቶ አምሳሉ ሲሳይ ደምሴ

14ኛ. አቶ ዮናስ ያይንሸት ወ/ሩፋኤል

2ኛ. አቶ ቢራራ ካሳሁን

15ኛ. አቶ ቆጭቶ ሙቹሌ ማሞ

3ኛ. አቶ ሲሳይ አረጋ ስዩም

16ኛ. አቶ ተስፋዬ ሙንዬ ገረመው

4ኛ. አቶ ቃለአብ ብርሃን መኮንን

17ኛ. አቶ ተወልደ ግደይ ገ/አግቤአብሐር

5ኛ. አቶ ኑረዲን አብዱለጢፍ አብዱ

18ኛ. አቶ ጠና ተፈራ ምስክር

6ኛ. አቶ መርሃ አድሰው ታፈሰ

19ኛ. አቶ መገርሳ ጫላ ጉልማ

7ኛ. አቶ ሒርጳሳ ዳንጌ አንጌሳ

20ኛ. አቶ ብስራት ጉታ ዳባ

8ኛ. አቶ አድማው ጎበና ፈታ

21ኛ. አቶ ግርማ ጉዲሳ ደበሌ

9ኛ. ወ/ሮ ራሄል ዮሴፍ ሙላት

22ኛ. አቶ ሔኖክ ወርቁ

10ኛ. አቶ ቃሲም እርጋ አብዶ

23ኛ. አቶ ተስፋዬ ብርሀኑ አምሳሉ

11ኛ. አቶ ብርሀኑ ታምራት ገ/ስላሴ

24ኛ. አቶ ግርማይ አሰፋ

12ኛ. አቶ ዳንኤል ሀይሌ ወልደየስ

25ኛ. አቶ ዮሐንስ መንገሻ ወጀቡ

13ኛ. ዜድ ዋይ ኮንስትራክሽን

26ኛ. አቶ ኢሳያስ ወለዱ ክፍሌ

- 27ኛ. አቶ ፍትዊ ፀሀይ ገ/ሕይወት
- 28ኛ. አቶ ፔትሪኦስ በረከት ስብስብ
- 29ኛ. አቶ አመኑ ለሚ ስዩም
- 30ኛ. አቶ ተቀባ ገ/ወልድ ሌልሾ
- 31ኛ. አቶ ያሲን ካሳ ፋሪስ
- 32ኛ. ወ/ሮ ታሪካ ወተንጎ አደሬ
- 33ኛ. አቶ ገብረህይወት ሙላው
- 34ኛ. አቶ አዲስ ጥላሁን ተፈራ
- 35ኛ. አቶ አክሊሉ ሰርጡ ጀማነህ
- 36ኛ. አቶ ዮሴፍ ደበበ
- 37ኛ. አቶ ተካበ ተሰማ ታንቶ
- 38ኛ. አቶ አበባ አስራት
- 39ኛ. ሁከብ ኮንስትራክሽን ኃ/የተ/የግ/ማህበር
- 40ኛ. ዙና ትሬዲንግ ኃ/የተ/የግል ማህበር
- 41ኛ. አቡኔዘር ገበየው (አቡኔዘር ገበየው የማስታወቂያ ስራ ድርጅት)
- 42ኛ. አቶ ሰለሞን ክንፈ ገ/አግዚአብሔር
- 43ኛ. አቶ ፀጋው ወዳጅነው አብተው
- 44ኛ. አቶ በለጠ ንጉሴ ደስታ
- 45ኛ. አቶ አለማየው አበበ አንዳቦ
- 46ኛ. አቶ አብዱ መሐመድ አደም
- 47ኛ. አቶ ኢብራሂም ይማም ሰይድ
- 48ኛ. አቶ አበራ ለታ ዱላ
- 49ኛ. አቶ ጎሳዬ አለማየው ግርኬ
- 50ኛ. አቶ ከተማ መንግስቱ ጉርሙ
- 51ኛ. አቶ አበባየው ሙሳ ረቡ
- 52ኛ. ወ/ሪት ስምዖር ጁሀር ሙሀባ
- 53ኛ. አቶ ኑረዱን ዲታሞ አብደላ
- 54ኛ. አቶ ሳምሶን በላይ ዘውዴ
- 55ኛ. አቶ ኤርሚያስ ተሾመ ዘለሌ
- 56ኛ. አቶ ጌዲዮን አሰፋ ተስፋማርያም
- 57ኛ. መ/አ ፀጋዬ ብርሀኑ ገ/ሚካኤል
- 58ኛ. አቶ ወልደጊዮርጊስ ለሜሳ ተሊላ
- 59ኛ. ወ/ሮ የሺ አጥሌ ተክሌ
- 60ኛ. አቶ ጌቱ ኡርጋ ደበሌ
- 61ኛ. ወ/ሮ መሰረት ንብረት ገበየው
- 62ኛ. ዶ/ር ዘበናይ ቤተው ዘለቀ
- 63ኛ. አቶ በልዩ ጥላሁን ተፈራ
- 64ኛ. ወ/ሪት መሰረት ተክሌ ወርቁ
- 65ኛ. የገሱባ ኮ/ኃ/የተ/የግ/ማህበር
- 66ኛ. አቶ ካላዩ መሐሪ ካህሳይ
- 67ኛ. አቶ የማነ ተስፋይ ረዳ
- 68ኛ. ዲሻ የህንፃ ስራ ተቋራጭ

69ኛ. አቶ ዳንኤል ገ/መድን ተስፋዬ እና ገ/የሸ/ማ

71ኛ. አቶ ጌታቸው ጀንበር

72ኛ. አቶ መስፍን ፈይሳ ወልቀባ

70ኛ. አቶ ጥላሁን ታደሰ ሸንቁጥ

73ኛ. አቶ ከተማ ሙሉታ ታደሰ

1ኛ አመልካች እና ስማቸው ከተራ ቁጥር 1 እስከ 41 የተጠቀሱት ተጠሪዎች እንደየ ቅደም ተከተላቸው በሰ/መ/ቁጥር 193480 አመልካች እና ተጠሪዎች ሲሆኑ 2ኛ አመልካች እና ስማቸው በተራ ቁጥር 1-4፣ 42፣ 43፣ 5-7፣ 44፣ 45፣ 8፣ 46-50፣ 9፣ 51፣52፣ 11፣ 12፣ 53፣ 13፣ 54፣ 55፣ 14፣ 56፣ 15-17፣ 58-59፣ 18-20፣ 6፣ 21፣ 22፣ 61፣ 62፣ 23፣24፣ 63፣ 25፣ 64፣ 26፣ 27፣ 65፣ 28-31፣ 66-68፣ 32-35፣ 69፣ 36፣37፣ 70፣ 38፣ 71፣ 39፣ 73 ላይ የተጠቀሱት ተጠሪዎች በዚህ ቅደም ተከተል በሰ/መ/ቁጥር 193482 አመልካች እና ተጠሪዎች ናቸው። የሰበር አቤቱታው ተመሳሳይ የፍሬ ነገር እና የሕግ ክርክር የተደረገበት እና በስር ፍ/ቤት ጉዳያቸው በአንድ መዝገብ በታየ ተመሳሳይ ተከራካሪዎች መካከል የቀረበ ስለሆነ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 11 መሰረት በሰ/መ/ቁጥር 193480 አጣምረን በመመርመር ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ክርክሩ ውልና ከውል ውጪ ግንኙነትን የሚመለከት ሲሆን ጉዳዩ በተጀመረበት የፌደራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአሁን ተጠሪዎችን ጨምሮ 98 ሰዎች ከሳሾች፣ 40ኛ ተጠሪ 1ኛ ተከሳሽ፣ 1ኛ አመልካች 3ኛ ተከሳሽ፣ 2ኛ አመልካች 2ኛ ተከሳሽ እንዲሁም 1ኛ አመልካች የአሁን 41ኛ ተጠሪ ጣልቃ እንዲገባለት ባመለከተው መሰረት ጣልቃ ገብ በመሆን ተከራክረዋል። የስር ከሳሾች በከፍተኛ ፍ/ቤቱ በተለያዩ ሶስት መዝገቦች የስር ተከሳሾች ላይ ያቀረቡት ክስም በከ/መ/ቁጥር 179107 ተጣምሮ እልባት አግኝቷል።

ተጠሪዎች ባቀረቡት ክስ 40ኛ ተጠሪ የኮንስትራክሽን መሳሪያዎችን፣ መለዋወጫዎችን እና መገልገያዎችን ከሌላ ሀገር ወደ ኢትዮጵያ ማስገባት የሚያስችለው ቁጥሩ 14/673/212364/2007 የሆነን የንግድ ስራ ፈቃድ መስከረም 21 ቀን 2007 ዓ.ም ከንግድ ሚኒስቴር ማግኘቱን ተከትሎ ፈቃድ ያገኘበትን የንግድ ስራ መስክ የሚመለከት በቴሌቪዥን ጣቢያዎች የሚተላለፍ የኦዲዮቪዥኖች ማስታወቂያ 41ኛ ተጠሪ እንዲሰራለት ተዋውሎ ማስታወቂያው የተነገረላቸውን ተሽከርካሪዎች እና መሳሪያዎችን የሚያሳይ ተንቀሳቃሽ ምስሎችን የያዘ ማስታወቂያ ተሰርቷል። ይህንንም ማስታወቂያ በአመልካቾች የቴሌቪዥን ጣቢያ ለማስተላለፍ 1ኛ አመልካች በወኪሊ. ኢንኮም ትራዲንግ አማካኝነት ማስታወቂያውን ካዘጋጀው እና የማስታወቂያ ወኪል ከሆነው 41ኛ ተጠሪ ጋር በመዋዋል ከጥቅምት 20 እስከ ጥር 30 ቀን 2008 ዓ.ም እንዲሁም 2ኛ አመልካች ከ40ኛ ተጠሪ ጋር በተደረገ ውል ከነሐሴ 10 ቀን 2007 እስከ የካቲት 26 ቀን 2008 ዓ.ም ማስታወቂያው በቴሌቪዥን ጣቢያዎቹ ተላልፏል። የስር ከሳሾችም በቴሌቪዥን ጣቢያዎቹ የተነገረውን ማስታወቂያ በማመን ከ40ኛ ተጠሪ ጋር በተናጠል በተደረገ የውል ስምምነት 336 የፈረስ

ጉልበት ያላቸውን ሲኖ ትራክ ገልባጭ መኪና እና የተለያዩ ማሽኖችን ውሉ በተደረገ ከ75 እስከ 90 ቀናት ባለው ጊዜ ውስጥ ሊያስረክቡን፤ ተጠሪዎች (የስር ከሳሾች) የጉምሩክ ፎርማሊቲዎችን ለማጠናቀቅ ይቻል ዘንድ በኢንቨስትመንት አዋጁ መሰረት የግብር ምህረት ወይም ሌሎች ማበረታቻ የሚያስገኙልንን ሰነዶች ውሉ ሲፈረም ለማስረከብ፤ ድርጅቱም 50% የሚሆነውን ብድር ከመንግስት ወይም ከግል ባንኮች የምናገኝበትን ሁኔታ ለማመቻቸት ተስማምቶ ከ25 እስከ 50% የሚደርስ ቅድሚያ ክፍያ የፈጸምን ቢሆንም ድርጅቱ (የስር 1ኛ ተከላሽ) የውል ግዴታውን አልተወጣም። 40ኛ ተጠሪ ማስታወቂያውን ያስነገረው እንዲሁም ከስር ከሳሾች ጋር ውል በመፈረም ገንዘብ የሰበሰበው ተሽከርካሪዎቹን ወደ ሀገር ውስጥ ሳያስገባ እና የንግድ ፈቃዱ የተሰጠበት የበጀት አመት ካለፈ በኋላ ሳያሳድስ የማታለል ተግባር ለመፈፀም አስቦ ሲሆን ከሳሾችም ውሉን የተዋዋሉት በአመልካቾች ቴሌቪዥን የተነገረውን ማስታወቂያ በማመን ነው። አመልካቾች ማስታወቂያውን ከማሰራጨታቸው በፊት ድርጅቱ የታደሰ ንግድ ፍቃድና ለሚያስተዋውቃቸው ምርቶች የብቃት ማረጋገጫ ያለው መሆኑን፤ ማስታወቂያው የድርጅቱን ትክክለኛ የንግድ እንቅስቃሴ የሚያሳይ፤ እውነተኛ፤ የማያሳስት፤ በማስታወቂያው የታዩት ተሽከርካሪዎች ወደ ሀገር ውስጥ የገቡ፤ ቀረጥ የተከፈለባቸው መሆኑን የማረጋገጥ ግዴታቸውን ባለመወጣት ከሳሾች እንዲሳሳቱ አድርገዋል። በመሆኑም የከፈለውን የቅድመ ክፍያ ውሉ ሊፈፀም ከሚገባው ቀን አንስቶ ከሚታሰብ ወለድ እንዲሁም ውሉ ቢፈፀም ተሽከርካሪዎቹን በማከራየት እናገኝ የነበረው የቀን ገቢ በቀን ብር 2,666.66 ታስቦ እንዲከፍሉ ይወሰንልን በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል።

የስር 1ኛ ተከላሽ በሰጠው መልስ ለማታለል በማሰብ የፈጸምኩት ተግባር የለም፤ እንደ ውሉ ያልፈጸምኩት በውጭ ምንዛሬ እጥረት ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት ነው፤ ከሳሾች ግማሽ ክፍያ ብቻ የከፈሉ ስለሆነ የታጣ ገቢ ሊጠይቁ አይችሉም፤ ወለድም ልክፍል አይገባም በማለት ተከራክሯል።

1ኛ አመልካች ለክሱ በሰጠው መልስ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ እና የፍሬ ነገር ክርክር አቅርቧል። በፍሬ ጉዳይ ላይ በሰጠው መልስ ከሳሾች ውሉን የተዋዋሉት መኪኖቹ በ40ኛ ተጠሪ እጅ እንደሌሉና ወደ ፊት ወደ ሀገር ውስጥ የሚገቡ መሆናቸውን በግልፅ አውቀው እና ተረድተው ውሉ ከተፈረመበት ጊዜ አንስቶ ከ75 እስከ 90 ቀናት ውስጥ ለመረከብ ተስማምተው ነው፤ ውሉን በተዋዋሉበት ጊዜ ተሽከርካሪዎቹ በስር 1ኛ ተከላሽ እጅ የሚገኙ መሆኑን ማረጋገጥ ስለነበረባቸው ለክሱ ኃላፊነት የለብኝም። ማስታወቂያው አሳሳች ወይም ተገቢ ያልሆነ ይዘት የለውም፤ በሀሰት የተነገረ ነው ከተባለም በ41ኛ ተጠሪ የተዘጋጀ በመሆኑ እና 1ኛ አመልካች በማስታወቂያው የተነገረውን ለመጠራጠር የሚያበቃው ተጨባጭ ሁኔታ ስለሌለ ኃላፊ ልሆን አይገባም። ማስታወቂያው በተነገረበት ጊዜም ተከላሽ የፀና የንግድ ፍቃድ ነበረው፤ አብዛኞቹ ከሳሾች ተከላሽ የፀና የንግድ ፍቃድ አልነበረውም በሚሉበት ጊዜ ውስጥ ውል ፈፅመዋል፤ የስር 1ኛ ተከላሽ ለሚያስተዋውቃቸው ምርቶች የብቃት ማረጋገጫ ያለው መሆኑን የማረጋገጥ ኃላፊነት የለብኝም፤ በውሉ መሰረት ከሳሾች ለስር 1ኛ ተከላሽ የኢንቨስትመንት ፍቃዳቸውን የማቅረብ ግዴታን አልተወጡም፤ ወለድ እንዲከፈላቸው ያቀረቡት ጥያቄም ተገቢ አይደለም። በከሳሾች

ላይ ለደረሰው ጉዳት 1ኛ አመልካች ኃላፊነት አለበት የሚባል ከሆነ በማስታወቂያ አዋጅ ቁጥር 759/2004 አንቀጽ 34(1)(ለ) መሰረት መረጃን የማረጋገጥ ግዴታን መተላለፍ የሚያስከትለው ቅጣት ከብር 10,000 እስከ ብር 100,000 በመሆኑ ከዚህ ጋር ተገናዝቦ ሊወሰን ይገባል በማለት ተከራክሯል።

2ኛ አመልካች ለክሱ በሰጠው መልስ ማስታወቂያውን ያስተላለፍኩት 40ኛ ተጠሪ መስከረም 21 ቀን 2007 ዓ.ም ከንግድ ሚኒስቴር የተሰጠው ቁጥሩ 4/673/212364/2007 የሆነ የንግድ ፈቃድ የኮንስትራክሽን ማሽነሪዎችን፣ መለዋወጫዎችንና መገልገያዎችን ከሌላ ሀገር አስመጥቶ ኢትዮጵያ ውስጥ ለመሸጥ የሚያስችለው መሆኑን አረጋግጬ ነው። ማስታወቂያው መተላለፍ በጀመረበት ነሐሴ 10 ቀን 2007 ዓ.ም የፀና ንግድ ፍቃድ ነበረው። ተሽከርካሪዎቹ ከቀረጥ ነፃ የገቡ እንዲሁም ለሚያስተዋውቀው እቃ የብቃት ማረጋገጫ ያለው መሆኑን የማረጋገጥ ግዴታ የለብኝም። ማስታወቂያውም የስር 1ኛ ተከላሽ በፍ/ሕ/ቁጥር 1687 መሰረት የኮንስትራክሽን መሳሪያዎችን ከውጪ አስመጥቶ ለመሸጥ ያለውን ፍላጎት ያሳወቀበት በመሆኑ አስገዳጅ አይደለም። ከሳሾችም ውሉን ሊፈፅምላቸው የሚችል መሆኑን ማረጋገጥ ነበረባቸው። ማስታወቂያው በአመልካች ቴሌቪዥን መተላለፍ ከመጀመሩ በፊት ድርጅቱ ጋር ውል የገቡ ከሳሾች አመልካች ላይ ክስ ሊያቀርቡ አይችሉም በማለት ተከራክሯል።

41ኛ ተጠሪ በበኩሉ የተነገረው ማስታወቂያ 40ኛ ተጠሪ በውሉ መሰረት ባለመፈጸሙ ከሳሾች ደርሶብናል ከሚሉት ጉዳት ጋር የምክንያት እና የውጤት ግንኙነት የለውም። ማስታወቂያው የተዘጋጀው ማስታወቂያ የሚነገርላቸውን የኮንስትራክሽን መሳሪያዎች፣ መለዋወጫዎች፣ መገልገያዎች እና አቅርቦቶች ከሌላ ሀገር ወደ ሀገር ውስጥ አስመጥቶ ለመሸጥ የፀና ፍቃድ ባለው ጊዜ ሲሆን ማስታወቂያው በተነገረበት ጊዜም ፍቃዱ አልተሰረዘም። ከሳሾችም ውሉን ሲዋወሉ የኮንስትራክሽን ማሽነሪዎቹ በ1ኛ ተከላሽ እጅ የሚገኙ መሆናቸውን ማረጋገጥ ነበረባቸው። የኮንስትራክሽን ማሽነሪዎቹን ያልተረከቧቸው ስለሆኑ ጉዳት ስለመድረሱ አልተረጋገጠም። የከፈሉትንም ገንዘብ ሊጠይቁ የሚችሉት ከከፈሉት ሰው ነው በማለት ተከራክሯል።

ፍርድ ቤቱም 40ኛ ተጠሪ ከሳሾች ለቅድመ ክፍያ የሰጡትን ገንዘብ እንዲመልስላቸው ያቀረቡትን ክስ ስላመነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 242 መሰረት ሐምሌ 28 ቀን 2009 ዓ.ም በዋለው ችሎት ከከሳሾች የተቀበለውን ቅድመ ክፍያ እንዲመልስ ከፊል ፍርድ ሰጥቷል። በሌሎች ጉዳዮች ግራ ቀኙን አከራክሮ በ1ኛ አመልካች የቀረበውን መቃወሚያ ውድቅ ያደረገ ሲሆን 40ኛ ተጠሪ ከከሳሾች ጋር በተናጠል ባደረገው ውል 336 የፈረስ ጉልበት ያላቸውን ሲኖ ትራክ ተሽከርካሪዎች ውሉ በተደረገ ከ75 እስከ 90 ቀናት ውስጥ ለማስረከብ ተስማምቶ ከ25 እስከ 50 በመቶ የሚሆን ክፍያ የተቀበለ ቢሆንም በዚህ አግባብ አልፈፀመም። ተጠሪዎች ማሸኖቹን ስራ ላይ አሰማርተው የሚያገኙትን የተጣራ ትርፍ ማወቅ የሚቻለው ማሸኖቹን በእጃቸው አስገብተው ገቢ በሚያስገኙላቸው ስራዎች ላይ ካሰማሩ በኋላ በመሆኑ እንደ ውሉ ባለመፈጸሙ አጥተነዋል የሚሉትን ገቢ 40ኛ ተጠሪ የመክፈል ኃላፊነት የለበትም። የውጭ ምንዛሬ

እጥረት በፍ/ሕ/ቁጥር 1792(1) መሰረት አስቀድሞ ሊታይ እና ሊገመት የማይችል አይነት ክስተት ስላልሆነ የውል ግዴታውን ላለመወጣቱ ተቀባይነት ያለው ምክንያት አይደለም። ከሳሾች ክፍያውን የፈፀሙት መኪኖቹን እና ማሽነሪዎቹን በስራ ላይ በማስማራት ገቢ ለማግኘት በመሆኑ እና ባንክ ቢያስቀምጡት ኖሮ ጥቅም ስለሚያገኙበት 40ኛ ተጠሪ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 242 ባመነው መሰረት ሐምሌ 28 ቀን 2009 ዓ.ም በዋለው ችሎት በተሰጠው ፍርድ ላይ ለከሳሾች እንዲከፍል በተወሰነው የገንዘብ መጠን ላይ ውሎቹ ሊፈፀሙ ከሚገባበት ቀን ጀምሮ ወለድ ሊከፍል ይገባል።

40ኛ ተጠሪ የኮንስትራክሽን መሳሪያዎችን፣ መለዋወጫዎችን፣ መገልገያዎችንና አቅርቦቶችን ከሌላ ሀገር አስገብቶ ኢትዮጵያ ውስጥ ለመሸጥ የሚያስችለው ቁጥሩ 14/673/21236/2007 የሆነ የንግድ ስራ ፈቃድ መስከረም 21 ቀን 2007 ዓ.ም በንግድ ሚኒስቴር ተሰጥቶታል። ንግድ ፍቃዱ በወቅቱ በስራ ላይ በነበረው የንግድ ስራ አዋጅ ቁጥር 686/2002(እንደተሸሻለ) አንቀፅ 2(10)(24) መሰረት እስከ ታህሳስ 30 ቀን 2008 ዓ.ም ሊያገለገል ይችላል። ማስታወቂያውን በቴሌቪዥን ለማስተላለፍ ውል በተፈረመበትና በቴሌቪዥን ጣቢያዎቹ የአዲያቪዥኖች ማስታወቂያ መተላለፍ በጀመረበት ጊዜ ንግድ ፍቃዱ የፀና በመሆኑ የንግድ ፍቃዱ መታደስ አለመታደሱ ማረጋገጥ ሳይጠበቅባቸው በውሉ ለተመላከተው ጊዜ ማስታወቂያውን የማስተላለፍ ግዴታ ስላለባቸው የንግድ ፍቃድን በሚመለከት የማስታወቂያ አዋጅ ቁጥር 759/2004 ድንጋጌን ጥሰዋል ለማለት አይቻልም። 40ኛ ተጠሪ ለሚያስተዋውቀው መኪና እና ማሽነሪዎች በማስታወቂያ አዋጅ ቁጥር 759/2004 አንቀፅ 9(1)(2) መሰረት የጥራት ደረጃ ማረጋገጫ ሊኖረው እንደሚገባ እንዲሁም በምን መንገድ ለውሉ አለመፈጸም ምክንያት እንደሆነም ከሳሾች አላስረዱም። በተጨማሪም አመልካቾች ተሽከርካሪዎቹና ማሽነሪዎቹ ቀረጥ የተከፈለባቸው መሆን አለመሆኑን ለማረጋገጥ በአዋጁ የተጣለባቸው ግዴታ የለም። ነገር ግን በአመልካቾች የቴሌቪዥን ጣቢያ የተላለፈው ማስታወቂያ የተነገረላቸው መኪኖችና ማሽነሪዎችን 40ኛ ተጠሪ ከውጪ ሀገር አስመጥቶ ሀገር ውስጥ የገቡ መሆኑን ጭምር መልእክት የሚያስተላልፉ እንደነበር ፍ/ቤቱ የተገነዘበ ቢሆንም ማስታወቂያው በተዘጋጀበት ጊዜም ሆነ በተነገረበት ጊዜ በ40ኛ ተጠሪ እጅ ምንም አይነት መኪናም ሆነ ማሽነሪ አልነበረም። አመልካቾች ይህንንም አልካዱም። 41ኛ ተጠሪ ማስታወቂያውን ሲያዘጋጅ፣ አመልካቾችም ማስታወቂያውን ከማስተላለፋቸው በፊት መኪኖቹን እና ማሽነሪዎቹን 40ኛ ተጠሪ ከውጪ ሀገር አስመጥቶ ሀገር ውስጥ እንዳሉ አለማረጋገጣቸው ተገቢ አይደለም። ማስታወቂያው መኪናዎቹ እና ማሽነሪዎቹ ሀገር ውስጥ ገብተው በድርጅቱ እጅ ይገኛሉ የሚል የተሳሳተ ግንዛቤን በተመልካቾች ዘንድ ሊያሳድር የሚችል አሳሳቾች ወይም ተገቢ ያልሆነ ይዘት ወይም አቀራረብ ያለው ማስታወቂያ ነው። አመልካቾችም የተነገረው ማስታወቂያ ይህን እምነት አይፈጥርም፤ ከሳሾችም ማስታወቂያው በቴሌቪዥን ሲተላለፍ አልተመለከቱም በማለት ያቀረቡት መከራከሪያ የለም። በመሆኑም በአዋጁ የተጣለባቸውን ማስታወቂያው አሳሳቾች ወይም ተገቢ ያልሆነ ይዘት ወይም ትክክለኛ አቀራረብ ያለው አለመሆኑን እንዲሁም በማስታወቂያው የተነገረው ነገር ትክክል መሆኑን የማረጋገጥ ግዴታቸውን አልተወጡም።

የአዋጁን ድንጋጌዎች በመተላለፍ ለተሰራጨ ማስታወቂያ ማስታወቂያ አስነጋሪው፣ የማስታወቂያ ወኪሉ እና ማስታወቂያ አሰራጫ ሃላፊነት ያለባቸው ስለመሆኑ በአዋጅ ቁጥር 759/2004 አንቀጽ 30 ላይ የተገለፀ ሲሆን በህግ በትክክል የተገለፀ ድንጋጌን መተላለፍም ጥፋት መሆኑ በፍ/ሕ/ቁጥር 2055(1) ላይ ተመላክቷል። ስለሆነም 41ኛ ተጠሪ እና አመልካቾች ማስታወቂያው ሊያሳድር በሚችለው የተሳሳተ እምነት ለደረሰ ጉዳት ከውል ውጪ 1ኛ አመልካች ከ1ኛ- 3ኛ ላሉት ተጠሪዎች ብቻ፣ 2ኛ አመልካች ተጠሪ ከ1ኛ- 39ኛ እና 42ኛ-73ኛ ላሉት ተጠሪዎች ከ40ኛ እና 41ኛ ተጠሪዎች ጋር በአንድነት እና በነጠላ ኃላፊነት አለባቸው።

በማስታወቂያ አዋጅ ቁጥር 759/2004 አንቀጽ 34(1)(ለ) ክብር 10,000 እስከ 100,000 በሚል የተገለፀው መቀጮ መረጃን የማረጋገጥ ግዴታን ያልተወጣ ማንኛውም ሰው ሊከተለው የሚገባን የቅጣት ወሰን የሚያመለክት እንጂ በማስታወቂያ የተነሳ ለደረሰ ጉዳት ከውል ውጪ የፍትሐብሔር ኃላፊነት ያለበት ሰው ለጉዳቱ ሊከፍል የሚገባውን የካሳ መጠን ለመወሰን የተደነገገ አይደለም። ነገር ግን ከሳሾቹ ማስታወቂያውን ከተመለከቱ በኋላ መልእክቱን ብቻ በማመን እንዳለ ተቀብሎ ከመዋዋል መኪኖቹ እና ማሸኖቹ ሀገር ውስጥ ገብተው በ40ኛ ተጠሪ እጅ የሚገኙ መሆኑን በራሳቸው በኩል ለማጣራት ሙከራ ቢያደርጉ ውሉን ከመዋዋል በመቆጠብ የደረሰባቸውን ጉዳት የማስቀረት እድል የነበራቸው በመሆኑ ለደረሰው ጉዳት አስተዋፅኦ አድርገዋል። በመሆኑም በፍ/ሕ/ቁጥር 2098(2) መሰረት አመልካቾችና 41ኛ ተጠሪ 40ኛ ተጠሪ ከሰላሾች ላይ ከወሰደው ቅድመ ክፍያ ገንዘብ ውስጥ 1/4ኛውን ብቻ ውሎቹ ሊፈጸሙ ይገባ ከነበረበት ቀን አንስቶ የሚታሰብ ወለድን ጨምሮ ከ40ኛ ተጠሪ ጋር የመክፈል የአንድነት እና የነጠላ ኃላፊነት አለባቸው በማለት ወስኗል።

አመልካቾች ውሳኔውን በመቃወም በየግላቸው ይግባኛቸውን ለፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ያቀረበ ቢሆንም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348(1) መሰረት የከፍተኛ ፍ/ቤቱን ውሳኔ አፅንቶታል።

አመልካቾች ሐምሌ 27 ቀን 2012 ዓ.ም የተፃፈ የሰበር አቤቱታቸውን ያቀረቡት ይህን የሰበር ፍ/ቤቶች ውሳኔ በመቃወም ለማስለወጥ ነው።

የ1ኛ አመልካች የሰበር አቤቱታ ባጭሩ ለክሱ መነሻ የሆነው ማስታወቂያ ይዘት እና አቀራረብ አሳሳች ወይም ተገቢ ያልሆነ ሊባል የሚችል ስለመሆኑ በማስታወቂያና ሚዲያ ልዩ ባለሙያዎች እንዲጣራ ለይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤቱ ባቀረብነው አቤቱታ መሰረት አለመጣራቱ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 327(3)፣ 345(1)(ለ)፣ 136 እና 182 ድንጋጌን ይቃረናል። ተጠሪዎች ውሉን ከተዋዋሉ በኋላ የባንክ ሒደቶችን ተከታትለው ማሟላታቸው፣ ተሽከርካሪዎቹ ከ75 እስከ 90 ቀናት ውስጥ ከውጪ ሀገር ግዢ የሚፈጸምባቸው እና ውሉ በርካታ ቅድመ ሁኔታዎች ያሉት መሆኑ ተጠሪዎች ተሽከርካሪዎቹ ሀገር ውስጥ እንደሌሉ እያወቁ የተዋዋሉ መሆኑን የሚያረጋግጥ በመሆኑ ማስታወቂያው በፍ/ሕ/ቁ 1697 እና 1698 በተገለፀው አግባብ ውሉን ለመቀበል የሚያደርስ ስህተትን የማያስከትል ስለመሆኑ ሊመረመር ይገባ

ነበር። በ1ኛ አመልካች የተሰራጨው ማስታወቂያ የማስታወቂያ አዋጁን ድንጋጌ በመተላለፍ የተሰራጨ ነው ቢባል እንኳ የማስታወቂያ አስነጋሪው፣ የማስታወቂያው ወኪል እና የማስታወቂያው አሰራጭ ተሳትፎ ተለይቶ በአዋጅ ቁጥር 759/2005 አንቀጽ 30 በተገለፀው አግባብ በአንድነት ወይም በነጠላ ያለብን ኃላፊነት ሳይለይ በአንድነት እና በነጠላ ኃላፊነት አለባችሁ ተብሎ መወሰኑ ተገቢ አይለም። ተጠሪዎች በ1ኛ አመልካች በተነገረው ማስታወቂያ ተሳስተን የሽያጭ ውሉን ተዋውለናል በማለት የሚያነሱትን መከራከሪያ የውሉን ይዘት መሰረት በማድረግ ከተሸከርካሪዎች ግብይት ጋር በተያያዘ በሀገሪቱ ያለውን የንግድ ልምድ (Trade Custom) እና በንግዱ መስክ የዳበረውን የንግድ አፈፃፀም ስርዓት (Usage) ጋር በፍ/ሕ/ቁጥር 1713 እና 1732 መሰረት ተገናዝቦ ሳይመረመር የተሰጠው ውሳኔ ተገቢ አይደለም። ከማስታወቂያው ቪዲዮ ዝግጅት ጋር በተያያዘ 1ኛ አመልካች ምንም ዓይነት አስተዋፅኦ እንደሌለው ለማስረዳት የቆጠራቸው ምስክሮች አለመሰማታቸው፣ ማስታወቂያውንም ከ1ኛ አመልካች ቀድሞ ፋና ብርድካስቲንግ ኮርፖሬት ሬድዮ አስተላልፎት የነበረ መሆኑን ገልጾ ጣልቃ እንዲገባለት በጠየቀው መሰረት አለመታዘዝ፣ ማስታወቂያው በሚነገርበት ጊዜ 40ኛ ተጠሪ የተወሰኑ ተሸከርካሪዎችን ወደ ሀገር ውስጥ እንዳስገባ ወይም በሂደት ላይ እንደነበር ከጉምሩክ እንዲጣራ ጠይቆ ሳይጣራ መወሰኑ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ስለሆነ ሊታረም ይገባል የሚል ነው።

የ2ኛ አመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘት 1ኛ አመልካች ካቀረበው ቅሬታ ጋር የሚመሳሰል ሲሆን በተጨማሪም በፍ/ሕ/ቁጥር 2035(1) አንድ ተከላሽ ኃላፊነት የሚኖርበት ግልፅ ህግን የጣሰ ሲሆን ነው። አመልካች በማስታወቂያ አዋጅ ቁጥር 759/2004 አንቀጽ 8(1-17) ከተዘረዘሩት ጥፋቶች አንዱን ስለመፈፀሙ ሳይረጋገጥ የአዋጁን አንቀጽ 8(18) በመጥቀስ መወሰኑ ተገቢ አይደለም፤ በአመልካች የተላለፈው ማስታወቂያ አሳሳች የሚያስብለው ሁኔታ የለም እንጂ አለ እንኳ ቢባል ቅጣቱ በአዋጁ አንቀጽ 30 እና 34(1)(ሐ) በተደነገገው አግባብ ሊሆን ይገባ ነበር። ተጠሪዎች(የስር አሳሾች) ውል ከመዋዋላቸው በፊት ተገቢውን ማጣራት ቢደርጉ ኑሮ የደረሰባቸውን ጉዳት ማስቀረት ይችሉ ነበር የሚል መደምደሚያ ላይ ደርሶ እያለ በፍ/ሕ/ቁጥር 2097(2) መሰረት 2ኛ አመልካችን ከኃላፊነት ነፃ ማድረግ ነበረበት። ማስታወቂያው በፍ/ሕ/ቁጥር 1687 መሰረት 40ኛ ተጠሪ ውል ለመዋዋል ያለውን ፍላጎት ከሚያመለክት በቀር ውል ለመዋዋል ጥያቄ እንዳቀረበ ስለማያስቆጥር የስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ ሊታረም ይገባል የሚል ነው።

ጉዳዩ በሰበር አጣሪ ችሎቱ ተመርምሮ የስር ፍ/ቤት የያዟቸውን ጭብጦች በተጠቀሰው አዋጅ መሰረት ተገቢውን ማጣራት አድርገው መወሰን አለመወሰናቸውን ከፍ/ስ/ስ/ህ/ቁጥር 241 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች አንፃር ለመመርመር ያስቀርባል በመባሉ ተጠሪዎች መልሳቸውን እንዲያቀርቡ ትዕዛዝ ተሰጥቷል።

40ኛ እና 41ኛ ተጠሪዎች በጋዜጣ ጥሪ ተደርጎላቸው ባለመቅረባቸው መልስ የማቅረብ መብታቸው የታለፈ ሲሆን ከ1ኛ እስከ 39 እንዲሁም ከ42ኛ እስከ 73ኛ ስማቸው የተጠቀሰው ተጠሪዎች በጠበቃቸው አማካይነት ጥቅምት 16 ቀን 2013 ዓ.ም የተፃፈ መልሳቸውን አቅርበዋል። የመልሱ ይዘት ባጭሩ የስር 1ኛ ተከላሽ (40ኛ ተጠሪ) የማታለል ተግባሩን በከፍተኛ ሁኔታ ለማስፋፋት የተጠቀመው የቴሌቪዥን ማስታወቂያን በማሰራጨት ሲሆን አንድም መኪና ወደ ሀገር ውስጥ ያላስገባ ቢሆንም በርካታ አዳዲስ መኪኖች ወደ ሀገር ውስጥ ገብተው እየተጓዙ በማሳየት፤ መኪኖቹን ማስመጣታችንን ስንገልፅ ደስታ ይሰማናል ልዩነታችን 50% የባንክ ብድር ማመቻቸታችን ነው በሚል የሌለውን ነገር እንዳለ በማስመሰል የተዘጋጀውን አሳሳች የሀሰት የቪዲዮ ምስሎች አመልካቾች በሕግ የተጣለባቸውን የማስታወቂያውን ትክክለኛነት የማረጋገጥ ግዴታ ሳይወጡ በማሰራጨታቸው ተጠሪዎች በማስታወቂያው ምክንያት እምነት እንዲያደርብን እና ገንዘባችንን እንድንክፍል ሁነናል። ተከላሹም ገንዘቡን ለግል ጥቅሙ በማዋሉ ሊከፍለን ስላልቻለ የአንድነት እና የነጠላ ኃላፊነት አለባቸው ተብሎ የተሠጠው ውሳኔ ተገቢ ነው በማለት ተከራክረዋል።

የክርክሩ አመጣጥ ባጭሩ ከላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም

1ኛ. በአመልካቾች የቴሌቪዥን ጣቢያ የተላለፈው ማስታወቂያ አሳሳች ወይም ያልተገባ አቀራረብ ያለው መሆን? አለመሆኑ? በልዩ አዋቂ ባለሞያዎች ያለመጣራቱ ተገቢ ነው? ወይስ አይደለም?

2ኛ. ማስታወቂያው አሳሳች ወይም ያልተገባ አቀራረብ አለው ከተባለ በአመልካቾች የቴሌቪዥን ጣቢያ መተላለፉ የማስታወቂያ አዋጁን ድንጋጌዎች ይቃረናል? ወይስ አይቃረንም? አመልካቾች ላይ የሚያስከትለው ኃላፊነት ምንድነው?

3ኛ. ተጠሪዎች ከ40ኛ ተጠሪ ጋር ውሉን ሲዋዋሉ ተገቢ ማጣራት አለማድረጋቸው እንዲሁም የተዋዋሉት ውል ይዘት በተሽከርካሪዎች ግብይት ከዳበረው የንግድ ልምድ (Trade Custom) እና የንግድ አፈፃፀም ስርዓት (Trade Usage) አንፃር የሚኖረው ውጤት ምንድነው?

4ኛ. 1ኛ አመልካች ፋና ብሮድካስቲንግ ኮርፖሬት ሬድዮ ጣልቃ እንዲገባ፣ ከጉምሩክ ማስረጃ እንዲቀርብ እንዲሁም ምስክሮቹ እንዲሰሙሉት ጠይቆ ከነበረ በዚህ አግባብ ያለመታዘዙን አግባብነት እንዲሁም

5ኛ. አመልካቾች ለተጠሪዎች ኃላፊነት አለባቸው ተብሎ ተጠሪዎች የከፈሉትን ቅድመ ክፍያ 1/4ኛ ወለድና ወጪና ኪሳራን ጨምሮ እንዲከፍሉ የመወሰኑን አግባብነት በስር ፍ/ቤቶች ከተደረጉ ክርክሮች፣ በማስረጃ ከተረጋገጡ ፍሬ ነገሮች እንዲሁም ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው የሕግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረንዋል።

የመጀመሪያውን ነጥብ በሚመለከት፡- ጉዳዩን ይበልጥ ለማብራራት ወይም ለትክክለኛ ውሳኔ አሰጣጥ ጠቃሚ መስሎ በታየው ጊዜ ሁሉ ፍርድ ቤቱ በራሱ አነሳሽነት ወይም በተከራካሪዎቹ ወይም ከተከራካሪዎቹ በአንዱ አመልካችነት ጉዳዩ በልዩ አዋቂ እንዲመረመር ትዕዛዝ ሊሰጥ እንደሚችል በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 136 ላይ ተመላክቷል። በተያዘው ጉዳይ በአመልካቾች የቴሌቪዥን ጣቢያ የተላለፈው ማስታወቂያ አሳሳች ወይም ያልተገባ አቀራረብ ነበረው? ወይስ አልነበረውም? የሚለው በልዩ አዋቂ መመርመር ነበረበት ወይ? የሚለውን ለመወሰን የማስታወቂያውን ይዘት ማስታወቂያ ተደራሽ እንዲሆን ከተፈለገው የማህበረሰብ ክፍል አንጻር መመርመሩ ተገቢ ነው። ጉዳዩን በመጀመሪያ የተመለከተው የፌደራል ከፍተኛ ፍ/ቤት እንዲሁም ይግባኝ ሰሚው የፌደራል ጠቅላይ ፍ/ቤት የኦዲዮ ቪዥዮል ማስታወቂያው 40ኛ ተጠሪ የተለያዩ የኮንስትራክሽን ማሽኖችን፣ የቤት እና የመስክ መኪኖችን፣ ሲኖትራክ፣ ደረቅ ጭነት ገልባጭ መኪኖችን ስለማስመጣቱ እና ወደ ፊትም የሚያስመጣ እና 50% ብድር የሚያመቻች መሆኑን በመግለፅ ተሽከርካሪዎቹን በምስል በማሳየት የተላለፈ እንደነበር ነገር ግን ማስታወቂያው በተዘጋጀበት ጊዜም ሆነ በተነገረበት ጊዜ በ40ኛ ተጠሪ እጅ ምንም አይነት መኪናም ሆነ ማሽነሪ እንዳልነበረ አረጋግጠዋል። ማስታወቂያው የሚነገርበት ዋና አላማም ተሽከርካሪዎቹን እና ማሽነሪዎቹን የሚፈልግ ማንኛውም ግለሰብ ወይም ድርጅት ከማስታወቂያ አስነጋሪው ጋር ግብይት ውስጥ እንዲገባ ማስቻል ነው። የማስታወቂያው ይዘትም ተሽከርካሪዎቹ እና ማሽነሪዎቹን በምስል የሚያሳይ፣ ሀገር ውስጥ እንደገቡ እና ወደ ፊት እንደሚገቡ የሚገልፅ እና ማንኛውንም ሰው ለግብይት የሚጋብዝ ነው ካልን የማስታወቂያው አሳሳች መሆን አለመሆን ወይም ያልተገባ አቀራረብ ያለው መሆኑ ልዩ አዋቂ የሚያስፈልገው ሳይሆን ይልቁንም አንድ ምክንያታዊ ሰው ማስታወቂያውን በመመልከት ከሚደርስበት መደምደሚያ (reasonable man standard) አንጻር የሚለካ ነው። ማስታወቂያውን የሚመለከት ማንኛውም ምክንያታዊ ሰውም በድምፅ የተነገረውን እና በምስል የታዩት ተሽከርካሪዎች በመመልከት ሀገር ውስጥ ገብተዋል ብሎ እንዲያምን የሚያደረግ ነው። ማስታወቂያው በተዘጋጀበት ጊዜም ሆነ ከዚያ በኋላ መኪኖቹ እና ማሽነሪዎቹም ሀገር ውስጥ እንዳልገቡ በስር ፍ/ቤቶች ስለተረጋገጠ ማስታወቂያው አሳሳች ነው? ወይስ አይደለም? አቀራረቡስ ያልተገባ ነው? የሚለውን ለመለየት የተለየ የልዩ አዋቂ ማስረጃነት የሚጠይቅ ባለመሆኑ በዚህ ረገድ የቀረበውን የአመልካቾች ቅሬታ አልተቀበልነውም።

ሁለተኛውን ነጥብ በሚመለከት፡- ማስታወቂያ ህብረተሰቡ በሚያከናውነው የምርት ግብይት ውስጥ ተፅእኖ የሚፈጥር፣ ገበያው ጤናማ በሆነ ውድድር እንዲመራ በማድረግ ጉልህ ሚና የሚጫወት፣ በስርዓት ካልተመራም የሕብረተሰቡን መብት እና ጥቅም እንዲሁም የሀገር ገጽታን የሚጎዳ መሆኑ፣ በዚህም ምክንያት የማስታወቂያ ወኪሎች፣ የማስታወቂያ አስነጋሪዎች እና የማስታወቂያ አስራጮችን መብት እና ግዴታ በግልፅ ለመወሰን እንዲቻል የማስታወቂያ አዋጅ ቁጥር 759/2004 መውጣቱን ከአዋጁ መግቢያ ላይ ተጠቅሷል። ይህንን አላማ ለማሳካት ማንኛውም ማስታወቂያ አሳሳች ወይም ተገቢ ካልሆነ አገላለጽ ነጻ መሆን ያለበት ስለመሆኑ፣ በገበያ ውስጥ የሌለ ምርት ወይም አገልግሎት እንዳለ አስመስሎ

የሚያቀርብ ማስታወቂያ አሳሳች ወይም ተገቢ ያልሆነ ይዘት ወይም አቀራረብ እንዳለው ማስታወቂያ የሚቆጠር ስለመሆኑ፣ መሰል አሳሳች ወይም ተገቢ ያልሆነ ይዘት ወይም አቀራረብ ያለው ማንኛውም ሌላ ማስታወቂያ በዚህ ምድብ ስር የሚወድቅ ስለመሆኑ በአዋጁ አንቀጽ 6(1)(ለ)፤ አንቀጽ 8(1)(10)፤ 8(18) ላይ ተመላክቷል። በአዋጁ አንቀጽ 27(1)(ሀ) ላይም ማንኛውም የማስታወቂያ ወኪል ወይም አሰራጭ በማስታወቂያ አስነጋሪው የቀረበለትን ማስታወቂያ ትክክለኛነት የማረጋገጥ ግዴታ ያለበት ስለመሆኑ ተገልጿል። በተያዘው ጉዳይ ወደ ሀገር ውስጥ እንደገቡ ተደርጎ ምስላቸው እየታየ ማስታወቂያ የተነገራላቸው ተሽከርካሪዎች ወደ ሀገር ውስጥ እንዳልገቡ በስር ፍ/ቤቶች ተረጋግጧል። ይህም ማስታወቂያውን የሚመለከቱ ሰዎች መኪኖቹ እና ማሽኖቹ ሰዎች ወደ ሀገር ውስጥ ገብተዋል የሚል እምነት እንዲያደርግባቸው የሚያደረግ በመሆኑ አሳሳች ወይም ያልተገባ አቀራረብ ያለው ነው። አመልካቾችም መኪኖቹ እና ማሽኖቹ ወደ ሀገር ውስጥ እንደገቡ በማጣራት የማስታወቂያውን ትክክለኛነት የማረጋገጥ ኃላፊነታቸውን ስላልተወጡ የአዋጁን ድንጋጌዎች በመተላለፍ የተፈጸመ ተግባር ነው። የአዋጁን ድንጋጌ በመተላለፍ የተሰራጨ ማስታወቂያ በማስታወቂያ አስነጋሪው፣ በማስታወቂያ ወኪሉ እና በማስታወቂያ አሰራጭ ፈቃድ እንደተሰራጨ ተቆጥሮ እንደሃላፊነታቸው መጠን በአንድነት ወይም በነጠላ ተጠያቂ እንደሚሆኑ በአዋጁ አንቀጽ 30 ላይ የተገለፀ በመሆኑ ተጠሪዎች በማስታወቂያው ላይ እምነት በማሳደር ተዋውለው ለደረሰባቸው ጉዳት አመልካቾች ኃላፊነት አለባቸው መባሉ ተገቢ ነው።

ከዚህ ጋር በተያያዘ 2ኛ አመልካች ማስታወቂያው በፍ/ሕ/ቁጥር 1687 መሰረት 40ኛ ተጠሪ ውል ለመዋዋል ያለውን ፍላጎት ከሚያመለክት በቀር ውል ለመዋዋል ጥያቄ እንዳቀረበ የሚወሰድ አይደለም በማለት የሚያቀርበውን መከራከሪያ መመልከቱ አስፈላጊ ነው። በተጠቀሰው ድንጋጌ ንዑስ አንቀጽ ለ ላይ አንድ የአቃ ዝርዝርን የሚያሳይ ፅኑፍ ለሌላ ሰው የላከ ወይም በአደባባይ በሚታይ ማስታወቂያ የገለፀ ወይም የንግድ እቃዎች ለሕዝብ ስለመሸጥ ያሳየ የውል ግዴታ እንደገባ የማያስቆጥረው መሆኑ ተመላክቷል። ይህ ድንጋጌ ነጋዴው ባስነገረው ማስታወቂያ መሰረት ውል እንዲገባ ሊገደድ የማይችል መሆኑን የሚያመለክት እንጂ በማስታወቂያ አዋጁ በልዩ ሁኔታ ማስታወቂያ አስነጋሪውም ሆነ ማስታወቂያ አሰራጭ አሳሳች ወይም ትክክለኛ ያልሆነ አቀራረብ ያለውን ማስታወቂያ እንዲሰራጭ ከማድረግ እንዲቆጠቡ እንዲሁም የማስታወቂያ አስነጋሪው የማስታወቂያውን ትክክለኛነት የማረጋገጥ ግዴታውን እንዲወጣ፤ ካልተወጡም በኃላፊነት የሚያስጠይቃቸው መሆኑን የሚገልፅ የአዋጁን ድንጋጌ ተፈጻሚነት የሚያስቀር ስላልሆነ 2ኛ አመልካች በዚህ ረገድ ያቀረበውን ቅሬታ አልተቀበልነውም።

ሌላው አመልካች በአዋጁ አንቀጽ 34(1) መሰረት ኃላፊነት አለባችሁ ቢባል እንኳ እንደየተሳትፏችን የአንድነት ወይም የነጠላ ኃላፊነት አለባችሁ ተብሎ መወሰን ሲገባው የአንድነት እና የነጠላ ኃላፊነት አለባችሁ ተብሎ የተሰጠው ውሳኔ ተገቢ አይደለም በማለት የሚያነሱት መከራከሪያ ነው። ይህ የአዋጁ ድንጋጌ የማስታወቂያ ወኪሉ፣ ማስታወቂያ አስነጋሪው ወይም ማስታወቂያ አሰራጭ እንደየሁኔታው ሁሉም ወይም አንዱ ኃላፊነት አለባችሁ ተብሎ ሊወሰን የሚችል መሆኑን የሚያመለክት እንጂ ሁሉም

ኃላፊነት አለባቸው ከተባለ የኃላፊነት ሁኔታ በአንድነት እና በነጠላ እንዳይሆን ክልከላ የሚያደርግ ባለመሆኑ እና ሶስቱም የአዋጁን ድንጋጌ መተላለፋቸው ስለተረጋገጠ ቅሬታው ተገቢነት የለውም።

ሶስተኛውን ነጥብ በሚመለከት፡- ማንኛውም ጠንቃቃ ገዢ ስለሚዋዋልበት ጉዳይ እና ስለሚዋዋልበት ነገር ተገቢውን ማጣራት ማድረግ ያለበት ስለመሆኑ ግልጽ ነው። ተጠሪዎች ውሉን ከመዋዋላቸው እና ክፍያ ከመፈፀማቸው በፊት በእርግጥም መኪኖቹ እና ማሽነሪዎቹ በ40ኛ ተጠሪ እጅ ይገኙ እንደነበር በራሳቸው መንገድ ማጣራት ነበረባቸው። የውሉን ይዘት በሚመለከትም 40ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪዎቹን ከ75 እስከ 90 ባሉት ቀናት ውስጥ ሊያስረክባቸው፣ ተጠሪዎች የጉምሩክ ስርዓቱን ማስፈጸም የሚያስችሉ ሰነዶችን ለድርጅቱ ሊያቀርቡ፣ የክፍያውን 50 በመቶ ድርጅቱ ከባንኮች ጋር ብድር ሊያመቻች እና ተጠሪዎችም ከ25-50 በመቶ የሚሆነው ክፍያ የከፈሉ መሆኑን እንደሚገልፅ ማስረጃን የመመዘን ስልጣን ባላቸው የስር ፍ/ቤቶች ተረጋግጧል። ይህ የውሉ ይዘት የሚኖረው ትርጉም በሀገራችን ከዳቦረው የተሽከርካሪዎች ግብይት ልምድ (Trade Custom) ጋር ተገናዝቦ ሊታይ ይገባዋል። ከዚህ አንጻር የመኪና ሻጮች በእጃቸው ያሉ ተሽከርካሪዎችን ለመሸጥ በሚደርጉት ውል የተሽከርካሪው የሻንሲ ቁጥር፣ የሞተር ቁጥር፣ የምርት ዘመን፣ የተሽከርካሪው አይነት እና መሰል ጉዳዮች የሚጠቀሱበት ሲሆን ስም ተዛውሮ እስኪያልቅ ድረስ በገዢው እጅ እንዲቆይ ከሚደረገው መጠነኛ ገንዘብ ውጪ ከግማሽ በላይ የሚሆነው ክፍያ ወዲያው ይከፈላል። በአንጻሩ ተሽከርካሪዎቹ በእጃቸው የሌሉ ከሆነ የተሽከርካሪውን አይነት ከመጥቀስ በዘለለ ዝርዝር ሁኔታዎች የማይገለፁበት ሲሆን በአብዛኛው ከግማሽ በላይ የሆነው ክፍያ ለሻጭ አይከፈልም። ይህን የዳቦረ የንግድ ልውውጥ ልምድ በተጠሪዎች እና በዙፍ ትራዲንግ ኃ/የተ/የግ/ማህበር መካከል የተደረገውን የውል ይዘት ጋር ስናገናዝበው ተጠሪዎች ተሽከርካሪዎቹ በ40ኛ ተጠሪ እጅ እንዳልነበሩ አያውቁም የሚያስብል ሆኖ አላገኘነውም። ይህ ከሆነ አመልካቾች ማስታወቂያ ማስነገራቸው ከ40ኛ እና 41ኛ ውጪ ባሉት ተጠሪዎች ላይ ጉዳት እንዲደርስ ያደረገው አስተዋጽኦ ምንድነው? የሚለውን መመርመሩ ተገቢ ነው።

የስር ፍርድ ቤቶች አመልካቾች ያስተላለፉት ማስታወቂያ ይዘት 40ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪዎችን እና ማሽነሪዎችን አስመጥቶ የሚሸጥ እና ወደፊትም የሚያስመጣ መሆኑን የሚገልጽ መሆኑን የማስታወቂያውን ቪዲዮ በመመልከት ያረጋገጡ ሲሆን በአመልካቾችም በማስታወቂያው ይዘት ላይ መካካድ የለም። አመልካቾች በሰበር ቅሬታቸው ላይ የሽያጭ ውል የተደረገው 40ኛ ተጠሪ በእጁ የነበሩትን ተሽከርካሪዎች ለመሸጥ ሳይሆን ገና የሚያስመጣቸውን ለመሸጥ የተደረገ ውል ስለሆነ ሃላፊነት የለብንም በማለት ተከራክረዋል። እንደሚታወቀው የንግድ ግንኙነት የማይዳሰሱ(intangible) ጉዳዮች፣ የንግድ መልካም ስም (good will)፣ መተማመን (trust) እና የመሳሰሉትን የሚያካትት ነው። እነዚህ ሁኔታዎች በንግድ ግንኙነት ውሳኔ ላይ ተጽኖ ያላቸው በመሆኑ 40ኛ ተጠሪ ወደ ሀገር ውስጥ ያስገባቸው ተሽከርካሪዎች ሳይኖሩ እንዳሉ ተደርጎ አመልካቾች ባስተላለፉት ማስታወቂያ መነገሩ 40ኛ ተጠሪ ውሉን ለመፈጸም መልካም ስም(good will) ያለውና ውሉን መፈጸም የሚችል ስለመሆኑ እምነት

እንዲጣልበት ያደርጋል። ይህም ማለት ተጠሪዎች ውል ከመፈጸማቸው በፊት ውል የተዋዋሉባቸው ተሽከርካሪዎች እና የተለያዩ ማሽነሪዎች በ40ኛ ተጠሪ እጅ እንደነበሩ እና እንዳልነበሩ የማጣራት ግዴታቸውን አልተወጡም እንኳን ቢባል በአመልካቾች የተነገረው ማስታወቂያ በውሳኔያቸው ላይ ተጽኖ በማሳደር ወይም በማሳሳት በውል መሰረት ይፈጸምልናል በሚል እምነት ውል እንዲዋዋሉ የማድረግ አቅም ያለው መሆኑን መገንዘብ ይቻላል። የማስታወቂያ አዋጁ ዋነኛ አላማም እንደዚህ አይነት አሳሳች ማስታወቂያዎችን በመከላከል የንግድ ግንኙነቱን ጤናማ ማድረግ ነው። በተቃራኒው አመልካቾች በአዋጁ የተጣለባቸውን ትክክለኛነቱ የተረጋገጠ ማስታወቂያ የማስተላለፍ ግዴታቸውን ባለመወጣት 40ኛ ተጠሪ ወደ ሀገር ውስጥ ያስገባቸው ተሽከርካሪዎች ሳይኖሩ ተሽከርካሪ አስገብቶ የመሸጥ ልምድ ያለው መሆኑ የሚያሳይ ማስታወቂያ በማስነገር በተጠሪዎች ላይ ጉዳት እንዲደርስ አስተዋጽኦ በማድረጋቸው ከ40ኛ እና 41ኛ ተጠሪዎችን ሳይጨምር በሌሎች ተጠሪዎች ላይ ለደረሰው ጉዳት ኃላፊነት አለባቸው መባሉ የማስታወቂያ አዋጁን እና ከውል ውጪ ኃላፊነትን በሚመለከት በፍትህ ብሔር ህጉ የተመለከቱትን ድንጋጌዎች ያገናዘበ ሆኖ አግኝተነዋል።

4ኛውን ነጥብ በሚመለከት፡- 1ኛ አመልካች በጉዳዩ ላይ እንዲሰሙ የቆጠርኳቸው ምስክሮቹ አልተሰሙም፤ ማስታወቂያውንም ከ1ኛ አመልካች ቀድሞ ፋና ብሮድካስቲንግ ኮርፖሬት ሬድዮ አስተላልፎት የነበረ መሆኑን ገልጬ ጣልቃ እንዲገባ በጠየኩት መሰረት ሊታዘዝ ይገባ ነበር፤ ማስታወቂያው በሚነገርበት ጊዜም 40ኛ ተጠሪ የተወሰኑ ተሽከርካሪዎችን ወደ ሀገር ውስጥ እንዳስገባ ወይም በሂደት ላይ እንደነበር ከጉምሩክ እንዲጣራ በጠየኩት አግባብ አለመጣራቱ ተገቢ አይደለም በማለት ተከራክሯል። በፍትህ ብሔር ክርክር ማስረጃ የሚሰማው የክርክሩን ፍሬ ጉዳይ ለማጣራት የግድ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ስለመሆኑ ከፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 136-138፣ 145፣ 256፣ 257 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች መረዳት ይቻላል። ከግራ ቀኙ ክርክር አንጻር ሊጣሩ የሚገባቸው ጉዳዮች በአመልካቾች የቴሌቪዥን ጣቢያ የተነገሩት ማስታወቂያዎች ይዘት አሳሳች መሆን አለመሆኑ፣ ተጠሪዎች በዚህ ማስታወቂያ መነሻነት እምነት አሳድረው አስነጋሪው ጋር መዋዋላቸው እና ክፍያ በመፈፀም ጉዳት የደረሰባቸው መሆኑ እና ይህ ደግሞ ከሕግ አንጻር የሚኖረው ውጤት ነው። የተጠቀሱትን ፍሬ ነገሮች ደግሞ ፍ/ቤቱ በቀረቡለት ማስረጃዎች አጣርቶ ድምዳሜ ላይ የደረሰባቸው በመሆኑ እና ማስታወቂያው በተነገረበት ጊዜም ሆነ ከዚያ በኋላ ተሽከርካሪዎቹ ወደ ሀገር ውስጥ እንዳልገቡ ስለተረጋገጠ 1ኛ አመልካች ምስክሮቹ አልተሰሙም፤ ከጉምሩክ ተቋምም ተጨማሪ ማስረጃ እንዲቀርብ ጠይቁ ነበር በማለት ያቀረበው ቅሬታ ተቀባይነት የለውም። ከስር ፍ/ቤት መዝገብ መረዳት እንደሚቻለው አመልካች ጣልቃ እንዲገባ የጠየቀው የአሁን 41ኛ ተጠሪን ሲሆን በዚህ አግባብ ጣልቃ እንዲገባ ተደርጓል። በመሆኑም ፋና ብሮድካስቲንግ ኮርፖሬት ሬድዮ ጣልቃ እንዲገባ ጠይቁ ነበር በማለት የሚያነሳው ቅሬታ ተገቢ ሆኖ አላገኘነውም።

5ኛውን ነጥብ በሚመለከት፡- አመልካቾች ኃላፊነት አለባቸው ከተባልን ኃላፊነታችን በአዋጁ አንቀፅ 34(1)(ለ) በተገለፀው አግባብ ኃላፊነታችን ከብር 10,000 እስከ ብር 100,000 ባለው ወሰን ውስጥ ሊሆኑ

ይገባል በማለት የሚከራከሩ ሲሆን ድንጋጌው ይህ ገንዘብ መቀጮ መሆኑን የሚገልፅ ሲሆን የአዋጁን ድንጋጌ በተላለፉ ላይ የሚጣል ቅጣትን የሚመለከት ነው። በአመልካቾች እና በተጠሪዎች መካከል የውል ግንኙነት ስለሌለ እንዲሁም አዋጁን ድንጋጌዎች በመተላለፍ ኃላፊነት ያለባቸው መሆኑ በአንቀፅ 30 ላይ መገለፁን እና ግልጽ የሆነ ሕግን መተላለፍ ጥፋት መሆኑ በፍ/ሕ/ቁጥር 2035 ላይ ስለተመለከተ ለተጠሪዎች ያለባቸው የኃላፊነት መጠን ከውል ውጪ ድንጋጌዎች መሰረት በማድረግ መሰላቱ ተገቢ ነው። በጉዳት ምክንያት የሚከፈል ካላም ከደረሰው ጉዳት ጋር ተመጣጣኝ መሆን ያለበት (Compensation shall be equal to damage) ስለመሆኑ በፍ/ሕ/ቁጥር 2090 እና 2091 ላይ ተመላክቷል። በአንጻሩ የደረሰው ጉዳት የተጎጂው አስተዋፅኦ ያለበት እንደሆነ ካላ የመክፈል ኃላፊነት ያለበት ወገን ኃላፊነቱ በከፊል እንደሚሆን በፍ/ሕ/ቁጥር 2098(1) ላይ ተመላክቷል። በተያዘው ጉዳይ ተጠሪዎች እንደ አንድ ጠንቃቃ ገዢ ተገቢውን ማጣራት ያላደረጉ በመሆኑ የአመልካቾች ኃላፊነት በፍ/ሕ/ቁጥር 2098 መሰረት በከፊል ነው ተብሎ መወሰኑ እንዲሁም ተጠሪዎች ለ40ኛ ተጠሪ ክፍያ በመፈጸም ከደረሰባቸው ጉዳት አመልካቾች ሊክሱ የሚገባው 1/4ኛውን ብቻ ነው ተብሎ በተሰጠው ውሳኔ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ስለሌለ ተከታዩን ወስነናል።

ውሳኔ

1. የፌደራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በኮ/መ/ቁጥር 179107 ሚያዝያ 9 ቀን 2011 ዓ.ም እንዲሁም የፌደራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት 178548ና 178724 ሰኔ 30 ቀን 2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጡት ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348(1) መሰረት ጸንቷል።
2. በዚህ ችሎት የተደረገው ክርክር ያስከተለውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።

ትእዛዝ

በፌደራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ/ቁጥር 235566 የተጀመረው አፈጻጸም ታግዶ እንዲቆይ በሰ/መ/ቁጥር 193482 እና 193480 ነሀሴ 6 ቀን 2012 የተሰጠው የእግድ ትዕዛዝ ተነስቷል። ይፃፍ።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የ ል ዩ ነ ት ሀ ሳ ብ

እኛ በተራ ቁጥር 2 እና 4 ላይ የተሰየምን ዳኞች በአብላጫ ድምጽ ውሳኔ በተሰጠ ትርጉም ባለመስማማታችን በሚከተለው መሰረት የልዩነት ሀሳባችንን አስፍረናል።

አመልካቾች ማስታወቂያውን ከማሰራጨታቸው በፊት ድርጅቱ (40ኛ ተጠሪ) የታደሰ ንግድ ፍቃድ እንዳለው፣ ማስታወቂያው የድርጅቱን ትክክለኛ የንግድ እንቅስቃሴ የሚያሳይ፣ እውነተኛ፣ የማያሳስት፣

በማስታወቂያው የታዩት ተሽከርካሪዎች ቀረጥና ታክስ ተከፍሎባቸው አገር ውስጥ መግባታቸውን ወይም ከቀረጥ ነጻ መብት ሊተላለፉ በሚችሉበት ሁኔታ አገር ውስጥ የገቡ መሆኑን የማረጋገጥ ግዴታቸውን ባለመወጣት የማስታወቂያ ተከታታዮችን በአጠቃላይ በተለይ ደግሞ ከ40ኛ እና 41 ተራ ቁጥር ከተጠቀሱት ተጠሪዎች በስተቀር ያሉ ተጠሪዎችን (ገዥዎችን) ሊያሳስቡ የሚችል ማስታወቂያ አስተላልፏል የሚለው ፍሬ ነገር በስር ፍርድ ቤቶች በማስረጃ የተረጋገጠ ነው ተብሎ በአብላጫ ድምጽ በተደረሰበት ድምዳሜ እንስማማለን። ሆኖም ማስታወቂያው አገር ውስጥ ያልገቡ ተሽከርካሪዎች አገር ውስጥ እንደገቡ የሚገልጽ በመሆኑ ይህንን ማስታወቂያ የሰሙ ተጠሪዎች(ገዥዎች) ሲሳሳቱ የሚችሉት በአብላጫ ድምጽ ወሳኔ ላይ በተመለከተው ልክ ሳይሆን ተሽከርካሪዎቹ አገር ውስጥ እንደገቡ ቆጥረው ግዥ ለመፈጸም ሻጭ(40ኛ ተጠሪ) ዘንድ እንዲቀርቡ ባደረገው ልክ ነው። በሌላ አገላለጽ ማስታወቂያው ተጠሪዎች(ገዥዎች) እንደማንኛውም ሰው በማስታወቂያው ላይ የታዩ ተሽከርካሪዎችን ተመልክተው ወል ከመዋዋል አንጻር የፈለጉትን መወሰን እንዲችሉ ተጠሪዎች(ገዥዎች) 40ኛ ተጠሪ ዘንድ እንዲቀርቡ ከማድረግ ባለፈ ከሻጭ ጋር ወል እንዲዋዋሉ ሊያደርጋቸው በሚችል ሁኔታ ሊያሳስታቸው የሚችል ነው ብለን አናምንም።

በፍትሐ ብሔር ሕጎችን ከቁጥር 1681 እስከ 1695 ድረስ ባሉ ድንጋጌዎች ላይ የአገራችን የወል ሕግ የወል ሀሳብ በማቅረብ (Offer) እና የቀረበውን ሀሳብ በመቀበል (Acceptance) ወል ሊቋቋም የሚችልበትን እንዲሁም የወል ማቅረብን (Offer) ወይም መቀበልን (Acceptance) ማስቀረት የሚቻልበትን (Withdrawal of Offer) አግባብ ደንግንል። በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1687 ስር እንደተደነገገው አንድ ሰው ተጠቃሚውን ሳይለይ (የወሉ ተዋዋይ ሊሆን የሚችል ሰው ለይቶ ሳይገልጽ) አንድን ነገር ለመስጠት፣ አንድን ነገር ለማድረግ ወይም ላለማድረግ ፈቃደኛ መሆኑን የሚያሳይ ሀሳቡን መግለጽ፣ ይህንኑ ሀሳቡን የሚያሳወቅ ማስታወቂያ በአደባባይ መለጠፉ ወይም በብዙሃን መገናኛ ዘዴዎች... ወዘተ ማስነገሩ ወይም ማሳየቱ ተራ የሆነ ሀሳብን መግለጽን (Communication of the intention or mere declaration of the intention without addressing particular person) ከሚያሳይ በስተቀር ተለይቶ ለሚታወቅ ተዋዋይ ወገን የወል ማቅረብ (Offer) ተግባር ፈጽሟል የሚያስብል አይደለም። ይህ ተግባር ወል የማቅረብ ተግባር (Offer) ተደርጎ የሚወሰድ ቢሆንና በማስታወቂያ ለብዙሃን የተገለጸውን ሃሳብ ወይም በአደባባይ የተለጠፈውን ማስታወቂያ አይተው የመጡ ሰዎች በሙሉ ወል የመቀበል ተግባር (Acceptance) ፈጽመዋል ወደሚል የተሳሳተ ድምዳሜ ያደርሳል። እንዲሁም ሀሳቡን በማስታወቂያ የገለጸው ሰው ከብዙ ሰዎች ጋር ብዙ ወል ፈጽሟል ወደሚል በተግባር ተጨባጭ ወደማይሆን የተሳሳተ ድምዳሜ ላይ የሚያደርስ ይሆናል። በያዘነው ጉዳይ አመልካቾች ተዋዋይ ወገን አይደሉም። 40ኛ ተጠሪ ከወጭ አገር ያስመጣቸውና ለወደፊትም የሚያስመጣቸው ተሽከርካሪዎች እንዳሉት በአመልካቾች በኩል ማስታወቂያ እንዲተላለፍ ያደረገው ለመላው ሕዝብ እንጂ ከ4ኛ እና 41ኛ ተጠሪዎች በስተቀር በተለየ ሁኔታ ለአሁን ተጠሪዎች አይደለም። በመሆኑም ይህ የ40ኛ ተጠሪ አድራጎት ተራ የሆነ ሃሳብን የመግለጽ ድርጊት (a mere declaration of the intention) እንጂ ለተጠሪዎች(ለገዥዎች)

ወል የማቅረብ ተግባር (Offer) ፈጽሟል የሚያስብል አይደለም። በመሆኑም ከላይ በተመለከተው መሰረት 40ኛ ተጠሪ በአመልካቾች ሚዲያ እንዲተላለፍ ባስደረገው አሳሳች ማስታወቂያ መነሻ ተጠሪዎች(ገዥዎች) ወደ 40ኛ ተጠሪ ዘንድ የሚቀርቡት ወል የመቀበል ተግባር (Acceptance) ለመፈጸም ሳይሆን በእርግጥም በማስታወቂያው ላይ የተነገረው እውነት መሆኑን ወይም ተሽከርካሪዎቹ በ40ኛ ተጠሪ ይዞታ ስር እንደሚገኙ አረጋግጠው የግዥ ወል መፈጸም የሚችሉበት ሁኔታ መኖር አለመኖሩን በተግባር ለማረጋገጥ ነው። ተጠሪዎች(ገዥዎች) ከ40ኛ ተጠሪ ጋር ወል ከመዋዋላቸው በፊት ማስታወቂያውን ከማየትና ከመስማት ባለፈ ገና ወል ስላልተዋዋሉ በማስታወቂያው ላይ የታዩትን ተሽከርካሪዎች እንደገዙ ቆጥረው 40ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪዎችን እንዲያስረክባቸው መጠየቅ አይችሉም። ይህንን ማድረግ የሚችሉት ለመግዛት የፈለጉት ተሽከርካሪ በእርግጥም በ40ኛ ተጠሪ ይዞታ ስር መኖሩን በማረጋገጥ አሊያም 40ኛ ተጠሪ ዘንድ በሄዱበት ጊዜ 40ኛ ተጠሪ ተሽከርካሪዎቹ አገር ውስጥ ገብተው በእጅ ይገኛሉ ብሎ የተሽከርካሪዎቹን ልዩ መገለጫ አሳይቶ የነገራቸውን በማመን የሚገዙትን ተሽከርካሪ መርጠው ዋጋ በመስማማት የተሽከርካሪውን ሻንሲ ቁጥር፣ የሞተር ቁጥር፣ የመጫን አቅሙን፣ አይነቱን፣ የተመረተበትን አመት እና መልኩን ጭምር የሚያሳይና ስለዋጋው አከፋፈል ጭምር ገልጸው ወል ሲዋዋሉ ነው።

ሆኖም በአብላጫ ድምጽ ወሳኔ ላይ የተመለከተውና የሥር ፍርድ ቤቶች በማስረጃ የተረጋገጠው የወሎቹ ይዘት እንደሚያሳየው ተጠሪዎች(ገዥዎች) ከ40ኛ ተጠሪ ጋር በተዋዋሉት ወል ላይ የተሽከርካሪዎቹ ሻንሲ ቁጥር፣ የሞተር ቁጥር፣ የመጫን አቅማቸው፣ አይነታቸው፣ የተመረቱበት አመት እና መልካቸው አልተገለጸም። እነዚህ የተሽከርካሪዎችን ልዩ መገለጫዎች በወሎ ላይ ሳይገለጹ ወሎን መዋዋላቸው በግልጽ የሚያሳየው ተጠሪዎች(ገዥዎች) ማስታወቂያ ሰምተው ተጠሪ ዘንድ በቀረቡ ጊዜ በማስታወቂያው ላይ እንደተነገረው እንዳልሆነ ወይም ደግሞ አገር ውስጥ ገብተዋል የተባሉት ተሽከርካሪዎች አገር ውስጥ እንዳልገቡ(አገር ውስጥ ገብተው ቢሆን ኖሮ እነዚህ ልዩ መገለጫዎች ስለሚታወቁ በወሎ ላይ ይገለጽ ስለነበር) አወቀው ከ40ኛ ተጠሪ ጋር ወል መዋዋላቸውን የሚያሳይ ነው። በመሆኑም በአመልካቾች የተላለፈው አሳሳች ማስታወቂያ ተጠሪዎች 40ኛ ተጠሪ ዘንድ እንዲሄዱ ከማድረግ ባለፈ ተሽከርካሪዎቹ አገር ውስጥ እንደገቡ አድርገው የተሳሳተ ግንዛቤ እንዲይዙና ከ40ኛ ተጠሪ ጋር ወል እንዲዋዋሉ አድርጓቸዋል ብሎ መደምደም ከላይ በተጠቀሱ ድንጋጌዎች ስለወል አመሰራረት የተደነገገውን የሚቃረን ድምዳሜ ላይ የሚያደርስ ይሆናል።

ስለሆነም የአመልካቾች ድርጊት ተጠሪዎች(ገዥዎች) ከ40ኛ ተጠሪ ጋር ወል እንዲዋዋሉ የማያደርግ ምክንያት ስለሆነ አመልካቾች መጠየቅ ያለባቸው 40ኛ ተጠሪ እንደወሎ ባለመፈጸሙ ምክንያት ተጠሪዎች(ገዥዎች) ላይ ለደረሰው ጉዳት በማስታወቂያ አዋጅ ቁጥር 759/2004 አንቀጽ 27/1 እና 30 መሰረት ሳይሆን ተጠሪዎች(ገዥዎች) አሳሳች ወይም እውነተኛ ያልሆነ ማስታወቂያ ሰምተው 40ኛ ተጠሪ ዘንድ እንዲሄዱ በማድረግ ጥፋት በመፈጸማቸው በአዋጁ አንቀጽ 27/1 እና 34(1/ለ) መሰረት በመቀጫ እንዲቀጡ በማድረግ ሊሆን ይገባል። አመልካቾች ከወል ወጭ በሆነ አካሄድ ከ40ኛ እና 41ኛ ተጠሪዎች

ጋር በአንድነትና በነጠላ ኃላፊነት ኃላፊ ይሆኑ የነበረው ያስተላለፉት አሳሳች ማስታወቂያ ተጠሪዎች ወል እንዲዋዋሉ አድርጓቸዋል ቢሆን ኖሮ ነበር ።

በተጨማሪም እንደሚታወቀው የንግድ ወይም የንግድ ድርጅት መልካም ስም(business goodwill) ከንግድ ስሙ እና/ወይም ከንግድ ምልክቱ ካገኘው እውቅና፣ከደንበኞቹ ጋር ካለው መልካም ግንኙነት፣ካለው ሰፊ የደንበኞች መሰረት፣ ከሠራተኞቹ ጋር ካለው መልካም ግንኙነት እና ከሚጠቀመው ቴኪኖሎጂ ጋር በተያያዘ አንድ ንግድ (የንግድ ድርጅት) የሚያካብተው የማይዳሰስ ሀብት(incorporeal asset) ነው።ከዚህ ወጭ የንግድ መልካም ስም አንድ የንግድ ድርጅት እንደተቋቋመ እንዲሁ ተንስቶ በብዙሃን መገናኛ ስለተሰማራበት ንግድ ዘርፍ ወይም ስለሚሸጠው እቃ በሚዲያ ማስታወቂያ በማስነገር የሚያገኘው አይደለም። በመሆኑም 40ኛ ተጠሪ ወይም ሻጭ በአመልካቾች በኩል ተሽከርካሪዎችን፣ ማሽነሪዎችንና መሳሪያዎችን ከወጭ አገር እንዳስመጣና አስመጥቶም እንደሚሸጥ ማስታወቂያ በማስነገሩ ብቻ 40ኛ ተጠሪ መልካም ስም እንዳለውና የወል ግዴታውን በአግባቡ ይወጣል በማለት ተጠሪዎች(ገዥዎች) ግምት እንዲወስዱ እና ከ40ኛ ተጠሪ ጋር ወል እንዲዋዋሉ አድርጎ ማስታወቂያው እንዳሳሳታቸው ተደርጎ በአብላጫ ድምጽ ወሳኔ ላይ የተደረሰበትም ድምዳሜ የንግድ መልካም ስም ጽነሰ ሀሳብን ያልተከተለ ነው ብለን እናምናለን።እንዲሁም ተጠሪዎች(ገዥዎች) እንደጠንቃቃ ገዥ 40ኛ ተጠሪ መልካም የንግድ ስም ከማጣራት እና በእርግጥም ለሽያጭ ዝግጁ የሆኑ ከወጭ አገር ገብተው በ40ኛ ተጠሪ እጅ የሚገኙ ተሽከርካሪዎች መኖር አለመኖራቸውን አጣርተው ወል ከመዋዋል አንጻር ያለባቸውን ኃላፊነት ወደጎን በመተወ የአመልካቾችን ኃላፊነት ከማስታወቂያ እና ከወል አመሰራረት ሕግጋት አቋም ወጭ በሆነ አኳኋን በማስፋት የሚያከብድና የሁለቱንም ኃላፊነቶች በሚዛኑ ያላየ ድምዳሜ ነው ብለን እናምናለን።

ስለሆነም አመልካቾች አሳሳች ማስታወቂያ በማስተላለፋቸው በፈጸሙት ጥፋት ልክ በአዋጅ ቁጥር 759/2004 አንቀጽ 27/1 እና 34(1/ለ) መሰረት በመቀጫ ሊቀጡ ይገባል እንጂ ያስተላለፉት አሳሳች ማስታወቂያ ተጠሪዎች(ገዥዎች) ከ40ኛ ተጠሪ ጋር ወል እንዲዋዋሉ ስላላደረጋቸው ለተጠሪዎች(ለገዥዎች) በወሉ መሰረት ባለመፈጸሙ ምክንያት ለደረሰ ኪሳራ የጉዳት ካሳ ሊከፍሉ አይገባም ተብሎ የስር ፍርድ ቤቶች ወሳኔ ተሻሽሎ መወሰን ነበረበት በማለት ከአብላጫ ድምጽ ወሳኔ በሀሳብ ተለይተናል።

የሰ/መ/ቁ. 191968

ቀን:- ሚያዝያ 28 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች:- ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግስቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች:- አቶ ዋኬኔ ዲንቃ

ተጠሪዎች:- 1. አቶ ኤብሳ እጅጉ

2. አቶ ታሪኩ ዱጋሳ

3. ወ/ሮ ደሜ ሞቲ

4. አቶ ደበላ እጅጉ- አልቀረቡም

ቀረቡ

መዝገቡ ተምርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሠጠ።

ፍርድ

የሰበር አቤቱታው የቀረበው የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሠበር ሰሚ ችሎት በሠጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሞበታል በሚል ነው። የክርክሩን አመጣጥ ከስር ፍርድ ቤት የመዝገብ ግልባጭ እንደተረዳነው አመልካች በሥር ፍርድ ቤት ከሳሽ ሲሆኑ ተጠሪዎች ተከሳሾች ሆነው ተከራክረዋል። አመልካች ጥቅምት 01 ቀን 2011 ዓ/ም በተጻፈ የክስ ማመልከቻ በጉዳዩ ወረዳ ጉደኔ ጫላ ሲበሬ ቀበሌ የሚገኝ 15.5 ሄክታር መሬት ወላጅ እናቴ ንጉሴ ኦብሌ ግንቦት 17 ቀን 2002 ዓ/ም ሕይወቷ ከማለፍ በፊት ስትጠቀምበት የነበረውን መሬት ስለያዙ እንዲለቁልኝ እና መሬቱን በማረስ የተጠቀሙበት የዓላባ ግምት በድምሩ ብር 3,607,212.00 እንዲከፍሉኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል። ተጠሪዎች ባቀረቡት መልስ ይዞታውን ከ1971 ዓ/ም ጀምሮ የምንጠቀምበት ስለሆነ ክሱ በይርጋ የታገደ ነው በማለት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ አቅርበዋል።

ጉዳዩን በመጀመሪያ ደረጃ የተመለከተው የሆሮ ጉዳዩ ወለጋ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ግራ ቀኝን አከራክሮ በኦሮሚያ ክልል የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 130/1999 አንቀጽ 16

መሠረት የገጠር መሬት ይዞታ ጋር የሚፈጠር አለመግባባት በሽምግልና ለመፍታት ጥረት መደረግ እንዳለበትና አለመግባባቱ ካልተፈታም ክሱ ለወረዳ ፍርድ ቤት እንደሚቀርብ የተመለከተ ስለሆነ አመልካች የገጠር መሬት ይዞታ ክርክሩን የሰብል ምርትና ዓላባን ምክንያት በማድረግ ለከፍተኛ ፍርድ ቤት ክስ መመስረት የለበትም ብለናል። ክሱ ለከፍተኛ ፍርድ ቤት የሚቀርብ አይደለም እንጂ የሕግ ድጋፍ አለው ቢባል እንኳን ተጠሪዎች ይዞታውን ለ19 ዓመት የያዙት በመሆኑ ክሱ በይርጋ ቀሪ ነው በማለት ወስኗል። የኦሮሚያ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የአመልካችን ይግባኝ በፍ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 337 መሠረት ባለመቀበል ሠርዟል። የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሠበር ሰሚ ችሎት ግራ ቀኙን አከራክሮ ክሱ የገጠር መሬት ይዞታ ክርክር ሳይሆን የውርስ ሀብት ጥያቄ በመሆኑ በሀብቱ ግምት መሠረት ለከፍተኛ ፍርድ ቤት መቅረቡ ተገቢ ነው። ክስ የቀረበበትን ይዞታ ተጠሪዎች ለ18 ዓመት የያዙ ስለመሆኑ አመልካችም ያመኑ በመሆኑ ክሱ በፍ/ሕ/ቁ. 1845 መሠረት በ10 ዓመት ይርጋ ቀሪ ነው ተብሎ መወሰኑ ላይ የተፈጸመ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የለም በማለት ወስኗል።

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሳኔ ነው። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘትም የሥር ከፍተኛ ፍርድ ቤት ሥልጣን የለኝም ካለ ክሱን ተቀብሎ ማስተናገድ አልነበረበትም። ክርክሩ የውርስ ሀብትን የሚመለከት በመሆኑና ይርጋው መቆጠር ያለበት አውራጅ ከሞቱበት ጊዜ ጀምሮ ስለሆነ ክሱ በይርጋ ሊታገድ አይገባም። ተጠሪዎች ይዞታውን ለ19 ዓመት መያዛቸው በማስረጃ አልተረጋገጠም የሚል ሲሆን የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን ተመልክቶ ከገጠር መሬት ጋር የተያያዘ የውርስ ክርክርም ቢሆን የወረዳ ፍርድ ቤት ሥልጣን ሆኖ እያለ ከፍተኛ ፍርድ ቤቱ ክሱን ተቀብሎ በማስተናገድ ውሳኔ መስጠቱ ሕጋዊነቱን ለመመርመር ለሰበር ሰሚ ችሎቱ ያስቀርባል በማለት ተጠሪዎች መልስ እንዲያቀርቡ ያዘዘ ሲሆን ከ1ኛ-3ኛ ያሉት ተጠሪዎች ያቀረቡት መልስ የእርሻ መሬት ላይ የሚገኝ ሰብል ግምቱ በብር 3,607,212.00 ገንዘብ ላይ የቀረበው ክስ የከፍተኛ ፍርድ ቤት ሥልጣን ነው። ይዞታውም ከ39 ዓመት በላይ በእጃችን የቆየ ስለሆነ ውሳኔው ላይ የተፈጸመ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የለም ብለዋል። አመልካች የመልስ መልስ በማቅረብ የሠበር አቤቱታቸውን በማጠናከር ተከራክረዋል። 4ኛ ተጠሪ መጥሪያ ደርሷቸው ባለመቅረባቸው ጉዳዩ በሌሉበት ታይቷል።

የክርክሩ ሂደት በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ሲሆን እኛም የሥር ከፍተኛ ፍርድ ቤት የቀረበውን ክስ ለመመልከት የሥራ-ነገር ሥልጣን አለው ወይስ የለውም? ክሱ በይርጋ ቀሪ ነው መባሉ ሕጋዊ መሆን አለመሆኑን? የሚለውን በጭብጥነት በመያዝ መዝገቡን እንደሚከተለው መርምረናል።

የመጀመሪያውን ጭብጥ እንደመረመርነው አመልካች ጥቅምት 01 ቀን 2011 ዓ/ም በተጻፈ የክስ ማመልከቻ በጉዳዩ ወረዳ ጉደኔ ጫላ ሲበሬ ቀበሌ የሚገኝ 15.5 ሄክታር መሬት ወላጅ እናቴ ንጉሴ ኦብሴ ግንቦት 17 ቀን 2002 ዓ/ም ሕይወቷ ከማለፉ በፊት ስትጠቀምበት የነበረውን መሬት ስለያዙ

እንዲለቁልኝ እና መሬቱን በማረስ የተጠቀሙበት የዓላባ ግምት በድምሩ ብር 3,607,212.00 እንዲከፍሉኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል። ክርክሩን በፍትሐ ብሔር ሥነ-ሥርዓት ሕጉ መሰረት መምራት እና መቆጣጠር የፍርድ ቤቱ ኃላፊነት ሲሆን በዚህ ሂደት ከሚመረምራቸው ጉዳዮች መካከል ጉዳዩ ላይ ለመወሰን ሥልጣን ያለው መሆን አለመሆኑ ዋነኛው ነው። የፍርድ ቤት ሥልጣን ብሔራዊ የመዳኘት ሥልጣን (judicial jurisdiction)፣ የሥራ-ነገር ሥልጣን (material jurisdiction) እና የግዛት ወይም ከበባዊ ሥልጣን (local or territorial jurisdiction) በሚል የተከፋፈለ ነው። በያዘነው ጉዳይ አክራሪ ሆኖ የሚመረመረው የሥር ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሥራ-ነገር ሥልጣን ያለው መሆን አለመሆኑ ነው። የሥራ-ነገር ሥልጣን በአንድ ሀገር ጉዳዩን ለመዳኘት ሥልጣን ባላቸው ፍርድ ቤቶች መካከል በዋነኛነት ታላቢ የሚያደርገው የፍርድ ቤቱን አቅም ወይም ችሎታ (competence of the court)፣ ፍትሐዊነትን፣ ኢኮኖሚንና የሥራና ሀብት ክፍፍልን መሠረት አድርጎ በገንዘብ ግምት (pecuniary jurisdiction) ወይም በጉዳዩ ዓይነት (subject matter jurisdiction) ወይም ጉዳዩን በመጀመሪያ ሆነ በይግባኝ ደረጃ (original and appellate jurisdiction) የሚያዩት ሥለመሆኑ በፍርድ ቤቶች መካከል የሚመለከቱት ጉዳዮችን የሥልጣን ድልድል የሚደረግበት ነው።

አመልካች ለሥር ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረቡት ክስ ሁለት ዳኝነቶች በአንድ ላይ ተጣምረው የቀረቡበት ነው። የመጀመሪያ የገጠር መሬት ይዞታ እንዲለቀቅላቸው ሲሆን ይሕም በኦሮሚያ ክልል የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 130/1999 አንቀጽ 16(1)(ረ) ላይ በወረዳ ፍርድ ቤት ሥልጣን ሥር የሚወድቅ ጉዳይ ስለመሆኑ ተመልክቷል። ሁለተኛው ዳኝነት የዓላባ ግምትና በይዘታው ላይ ያለ ንብረት ግምት በድምሩ ብር 3,607,212.00 እንዲከፈላቸው ያቀረቡት የገንዘብ ግምትን መሠረት ያደረገው ነው። ክሱ ጥቅምት 01 ቀን 2011 ዓ/ም ሲቀርብ የሥራ-ነገር ሥልጣን እንደገና ያደላደለው የኦሮሚያ ክልል ፍርድ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 216/2011 ዓ/ም በክልሉ ምክር ቤት ጸድቆ ሥራ ላይ የዋለና ስድስት ወር የመሸጋገሪያ ጊዜ ያለው ሲሆን በአዋጁ አንቀጽ 30(3) ሆነ በቀድሞው አዋጅ ቁጥር 141/2000 አንቀጽ 27(3) መሠረት ብር 3,607,212.00 የከፍተኛ ፍርድ ቤት ሥልጣን ነው።

የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 130/1999 በዋነኛነት ስለገጠር መሬት ባለይዞታዎች ስላላቸው መብትና አስተዳደር ጋር የተያያዙ መሠረታዊ መብቶችን የሚመለከት ቢሆንም ስለፍርድ ቤት ሥልጣን የተመለከተው ድንጋጌ የሥነ-ሥርዓት ሕግ ይዘት ያለው ነው። በአዋጁ ላይ የተመለከተው ከመሬት ይዞታ ጋር የተያያዘ ክርክር የወረዳ ፍርድ ቤት ሥልጣን ስለመሆኑ ያመለከተው ክፍል ከሥነ-ሥርዓት ሕጉ ሆነ ከፍርድ ቤቶች አዋጅ ላይ የተመለከቱ ጉዳዮች ቢኖሩም ከገጠር መሬት ጋር ለተያያዘ ጉዳይ አዋጅ ቁጥር 130/1999 ልዩ ሕግ ስለሆነ በሕግ አተረጓጎም መርሕ መሠረት ልዩ ሕጉ በቀዳሚነት መተግበር አለበት። ስለሆነም ከገጠር መሬት ጋር የተያያዘ ክርክር፣ ክርክሩ ይዞታ

መብትን ለማስከበርም ሆነ የውርስ መብትን ወይም ከገጠር መሬት ጋር የተያያዘ ሌላ መብትን ለማስከበር፤ ክሱ መቅረብ ያለበት ለወረዳ ፍርድ ቤት ነው። በዚህ ረገድ የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ከገጠር መሬት ውርስ መብት ጋር በተያያዘ ለሚቀርብ ክስ በአዋጅ ቁጥር 130/1999 የተመለከተው የወረዳ ፍርድ ቤት ሥልጣን ተፈጻሚነት የለውም ማለቱ ሥህተት ያለበትና ሊታረም የሚገባው ነው።

በሌላ በኩል የገጠር መሬት አዋጁ ሙሉ የሥነ-ሥርዓት ሕግን የሚሸፍን ድንጋጌዎች የሌሉት በመሆኑ ሌሎች የሥነ-ሥርዓት ጉዳዮች ሲኖሩ የፍትሐ ብሔር ሥነ-ሥርዓት ሕጉ ሆነ የኦሮሚያ ፍርድ ቤቶች አዋጅ ተፈጻሚነት ይኖራቸዋል። በገጠር መሬት አዋጅ ቁጥር 130/1999 ላይ ከገጠር መሬት ጋር በተያያዘ ከሚቀርብ ክስ ጋር ተጣምረው በአንድ ላይ ሊቀርቡ ስለሚችሉ ጉዳዮች ሆነ በአንድ ላይ ተጣምረው የሚቀርቡ የተለያዩ ዳኝነቶች ሲኖሩ የፍርድ ቤቱ ሥልጣን እንዴት ይወሰናል በሚሉና በሌሎች ከክርክር አመራር ጋር በተያያዙ ጉዳዮች የሚመለከት ዝርዝር ድንጋጌ የለውም። ሕጉ በዋነኛነት ስለገጠር መሬት ባለይዞታዎች መብትና መሬት አስተዳደር ጋር የተያያዙ ጉዳዮች ለመወሰን የወጣ በመሆኑ ዝርዝር የሥነ-ሥርዓት ሕጎችን እንዲሸፍንም አይጠበቅበትም። የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 120087 (በቅጽ 21 እንደታተመ) በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 218 እና 216 የተመለከተውን ከመሬት ሕጉ ጋር በማገናዘብ የይዞታ መብትን ለማስከበር የሚቀርብ ክስ እና ዓላባውን መሠረት ያደረገ ክስ ተነጣጥሎ በቀረበ ጊዜ ስለሚኖረው ወጤት ዋና ጭብጥ አድርጎ ክሶቹ ተነጣጥለው መቅረባቸው የሥነ-ሥርዓት ሕጉን ያልተከተለ ነው ተብሎ ውድቅ ሊደረግ አይገባም በማለት ትርጉም የሠጠበት ቢሆንም ሁለቱም ዳኝነቶች አብረው ሲቀርቡ እና የፍርድ ቤት ሥልጣን አከራካሪ ሲሆን የሚያስከትለው የሕግ ውጤት ምን እንደሚሆን በጭብጥነት ይዞ ያልመረመረ በመሆኑ ጉዳዩን መመልከቱ ተገቢ ሆኖ ተገኝቷል።

በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.17(2) ላይ በአንድ ክስ ውስጥ የተለያዩ ዳኝነቶች ተጣምረው ሲቀርቡ የፍርድ ቤቱ ሥልጣን የሚወሰነው ከፍተኛ ግምት ያለውን አቤቱታ መሠረት በማድረግ ስለመሆኑ ተመልክቷል። አመልካች ሁለት ዳኝነቶች ያቀረቡ ሲሆን የመጀመሪያ ግምት የሌለው የገጠር መሬትን ለመረከብ የቀረበ ሲሆን ይሕም ወረዳ ፍርድ ቤት ሥልጣን ነው። ሁለተኛው የዓላባ ጥቅም መሠረት ያደረገ ብር 3,607,212.00 ለማስከፈል የቀረበ ክስ ሲሆን ጉዳዩም የከፍተኛ ፍርድ ቤት ሥልጣን ነው። ከቀረቡት ሁለት ዳኝነቶች ከፍተኛ ግምት ያለው ሁለተኛው ዳኝነት በመሆኑ ክሱ ተጠቃሎ መቅረብ ያለበት ለከፍተኛ ፍርድ ቤት ስለሆነ የሥራ-ነገር ሥልጣኑ የከፍተኛ ፍርድ ቤት ሊሆን ይገባል ብለናል። ስለሆነም አመልካች ክሱን ለሥር ከፍተኛ ፍርድ ቤት ማቅረባቸው ተገቢነት ያለው ሆኖ አግኝተነዋል።

በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 231(1)(ለ) መሠረት ክሱ የቀረበለት ፍርድ ቤት ጉዳዩን ለመመልከት የሥራ-ነገር ሥልጣን ያለው መሆን አለመሆኑን ወደ ክርክር ሂደት ከመግባቱ በፊት አስቀድሞ የመመርመር ኃላፊነት አለበት። የሥር ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ክሱ እንደቀረበለት ሥልጣን ያለው መሆን አለመሆኑን

ሳይመረምር ውሳኔ በሠጠ ጊዜ ክሱ የወረዳ ፍርድ ቤት ሥልጣን ነው ማለቱ ተገቢነት የለውም። ሥልጣን የሰኝም ካለም ክሱን ለመመልከት ሥልጣን ላለው ፍርድ ቤት መመለስ ሲገባው በሥራ-ነገሩ ተመልክቶ ክሱ በይርጋ ቀሪ ነው ማለቱ የክርክር አመራር ግድፈት ያለበት ነው። ፍርድ ቤቱም ጉዳዩን ለማየት ሥልጣን ያለው ሆኖ እያለ ሥልጣን የሰኝም ማለቱ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ነው። ነገር ግን ክሱን ለመመልከት ሥልጣን ያለው በመሆኑ ክሱን ተቀብሎ የይርጋ ክርክሩን መመርመሩ በውጤት ደረጃ ተቀብለንዋል።

ወደ ሁለተኛው ጭብጥ ስንመለስ አመልካች ላቀረቡት የውርስ ገጠር መሬት ይዞታና ገንዘብ ይከፈላች ክስ ተጠሪዎች ክሱ በይርጋ ቀሪ ነው በማለት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ አቅርበዋል። የይርጋ ክርክሩ የቀረበው አመልካች ክሱን ለማቅረብ የክስ የማቅረቢያ ጊዜው (limitation of action) አልፏል በሚል ነው። ይርጋ መብትን (extinctive prescription) እና/ወይም መብትን ለማስከበር የሚቀርብ ክስን ቀሪ የሚያደርግ ነው። እንደ ክሱ መሠረት ዓይነት ተፈጻሚ የሚሆነው የይርጋ ደንብና ሕግ የተለያየ ነው። የቀረበው ክስ በይርጋ ቀሪ ሊሆን የሚገባ መሆን አለመሆኑን በመወሰን ረገድ ፍርድ ቤቶች መሰረት እንዲያደርጉ የሚጠበቅባቸው በከላሽ ክስ ላይ የተመለከተውን የክስ ምክንያት ነው። ሁሉም የገጠር የእርሻ መሬት ጋር የተያያዘ የክስ ዓይነት ላይ ተመሳሳይ የይርጋ ደንብ ተፈጻሚ ሊሆን አይችልም። ክሱ ይዞታ እንዲለቀቅ የሚቀርብ የይዞታ መብትን ለማስከበር የሚቀርብ ክስ ወይም የገጠር መሬት ውርስ ይገባናል በሚል የቀረበ ክስ ወይም ከገጠር መሬት ጋር የተያያዘ ውልን መሠረት ያደረገ ክስ መሆኑ እየታየ እንደ ክሱ የዳኝነት መሠረት ክሱ በይርጋ ቀሪ የሚሆንበት ጊዜና ለጉዳዩ ተፈጻሚ የሚሆነው የይርጋ ደንብ ወይም ድንጋጌ የተለያየ ነው። ስለሆነም የክሱን መሠረት መለየት የይርጋ ክርክሩንም ሆነ ቀጣይ ያሉ ሂደቶችን ለመመራት አስፈላጊ መሆኑን መገንዘብ ያስፈልጋል።

የአመልካች የክስ መሠረት የሆነው የገጠር መሬት ውርስን መሠረት ያደረገ በመሆኑ ከገጠር መሬት ጋር በተያያዘ ተፈጻሚነት ያለው የይርጋ ድንጋጌ ስለመኖሩ የክልሉ ገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 130/99 የተለየ ድንጋጌ የለውም። ይህ ማለት ግን ከገጠር መሬት ውርስ መብት ጋር የተያያዘ በሚቀርብ ክስ ላይ የይርጋ ደንቦች ተፈጻሚ አይሆኑም ማለት አይደለም። ስለሆነም በዚህ ረገድ በሚቀርብ ክስ ላይ ተፈጻሚ የሚሆነው የይርጋ ደንብ በፍ/ሕ/ቁ. 1677(1) እና 1845 የተመለከተው የ10 ዓመት ጊዜ ነው። አመልካች በሥር ፍርድ ቤት በተደረገ የቃል ክርክር መሬቱ በተጠሪዎች ከተያዘ ከ18 ዓመት በላይ መሆኑን አምነው የተከራከሩ ስለመሆኑ ከውሳኔው ግልባጭ ተረድተናል። ስለሆነም ክስ የቀረበው ከ10 ዓመት በኋላ በመሆኑ ክሱን በ10 ዓመት ይርጋ ቀሪ መደረጉ ላይ የተፈጸመ መሠረታዊ የሕግ ስህተት አላገኘንበትም።

ውሳኔ

1. የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሠበር ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 318367 ጥር 19 ቀን 2012 ዓ/ም፣ የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 220530 ሰኔ 12 ቀን 2011 ዓ/ም፣ የሆሮ ጉዳሩ ወለጋ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 23958 ታህሳስ 24 ቀን 2011 ዓ/ም የሠጡት ውሳኔ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348(1) መሰረት በውጤት ደረጃ ፀንቷል።
2. በዚህ ችሎት ለወጣ ወጭና ኪሣራ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

ትዕዛዝ

- ❖ የውሳኔው ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ።
- ❖ መዝገቡ ተዘግቷል ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የሶስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የልዩነት ሃሳብ

እኛ ስማችን በ2ኛ እና 5ኛ ተራ ቁጥር ላይ የተሰየምነው ዳኞች የዙኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ጉዳዩን በቀጥታ ክስ ተቀብሎ የማየት ስልጣን የለውም የሚል ሃሳብ ስላለን የልዩነት ሃሳባችንን እንደሚከተለው አስፍረናል።

ለክርክሩ ምክንያት የሆነው ጉዳይ የገጠር መሬትን የሚመለከት ነው። ከእርሻ መሬት ይዞታ መብት ጋር በተያያዘ የሚነሳ ክርክር ጉዳዩ በሚመለከታቸው ተከራካሪዎች በወይይትና በስምምነት እንዲፈታ ጥረት የሚደረግ ስለመሆኑ እና በስምምነት ሊፈታ ካልቻለ በተከራካሪ ወገኖች በተመረጠ ሽምግልና ወይንም በክልሉ የገጠር መሬት አስተዳደር በተደነገገው መሠረት የሚወሰን ስለመሆኑ በፌዴራል መንግስት በወጣው የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 456/97 አንቀጽ 12 ስር ተመላክቷል። ከገጠር መሬት ጋር በተያያዘ የሚነሳ የይዞታ ይገባኛል ክርክር እልባት የሚያገኝበትን አግባብ የኦሮሚያ የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 130/99 ይደነግጋል። በዚህም መሠረት ክርክሮቹ በወረዳው ፍርድ ቤት ቀርበው ከመታየታቸው በፊት በግራ ቀኝ ስምምነት እና ቀጥሎም በሽምግልና መታየት የሚገባቸው ስለመሆኑ ከአዋጁ አንቀጽ 16 እንዲሁም አዋጁን ለማስፈጸም በወጣው ደንብ ቁጥር 151/2005 አንቀጽ 18 ላይ ተመልክቷል። ከገጠር መሬት ይዞታ መብት ጋር በተያያዘ የሚነሱ ክርክሮች በተቻለ መጠን በአካባቢው ሽምግሌ ካልሆነ ደግሞ ለወረዳው ፍርድ ቤት ቀርበው በመጀመሪያ መታየት እንዳለባቸው ከላይ በተመለከቱት የፌዴራል እና የኦሮሚያ ክልል የገጠር መሬት አስተዳደር

እና አጠቃቀም አዋጆች የተደነገገበት መሠረታዊ ዓላማም በአርሶ አደሮች መካከል በእርሻ መሬት ይዞታ ምክንያት የሚነሱ አለመግባባት ጉዳዮች በቅርብ ታይተዉ በተቻለ መጠን ወደ ሙግት ሳይገባ እልባት እንዲሰጠዉ በማድረግ ወደ ሙግት የሚገባ ከሆነም ሙግቱ ቅርብ በሆነዉ በወረዳ ፍርድ ቤት እንዲታይ በማድረግ አርሶ አደሮች ከመሬት ይዞታ አጠቃቀም ጋር በተያያዘ ለምርት ስራ የሚያወሉት ጊዜ እንዲሁም ገንዘብ ያላግባብ እንዳይባክን ጥበቃ ለማድረግ ነዉ ተብሎ ይታመናል። ከገጠር መሬት ጋር በተያያዘ ከሚቀርብ ዳኝነት ጋር በተያያዘ የሚነሳን የስልጣን ጥያቄ በመወሰን ረገድም ይህንኑ የአዋጁን ዓላማ ከግምት ውስጥ በማስገባት ትርጓሜ መስጠት ያስፈልጋል የሚል እምነት አለን።

አብላጫዉ ድምጽ የዞኑ ክፍተኛ ፍርድ ቤት ጉዳዩን ለማየት ስልጣን አለዉ በሚል ለደረሰበት ድምዳሜ የሰጠዉ መሠረታዊ ምክንያት የይዞታ ክርክር እና የአላባ ግምት አብረዉ በመቅረባቸዉ የተነሳ የፍርድ ቤት ስልጣን አከራካሪ የሆነ እንደሆነ የዳኝነት ስልጣን መወሰን የሚቻለዉ ከፍተኛ ግምት ያለዉን አቤቱታ መሠረት በማድረግ ስለመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 17(2) ላይ የተመለከተዉን ድንጋጌ መሠረት በማድረግ መሆኑን እና የኦሮሚያ ክልል የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅም ይህን አስመልክቶ የተለየ ድንጋጌ የሌለዉ መሆኑን በመጥቀስ ነዉ። በእርግጥ ሁለት የተለያዩ ዳኝነቶች ተጣምረዉ በአንድ ላይ ሲቀርቡ የፍርድ ቤቱን ስልጣን ለመወሰን ከፍተኛ ግምት ያለዉን ዳኝነት መሠረት በማድረግ ነዉ የሚለዉን እኛም የምንስማማበት ነዉ። ይሁንና የሥ/ሥርዓት ህጉ በወጣበት ወቅት በነበረዉ የመንግስት አወቃቀር እና የፍርድ ቤቶች የስልጣን ድልድል መሠረት የማይንቀሳቀስ ንብረት (የማይንቀሳቀስ ንብረት መሬትን እንደሚያካትት በፍትሐ ብሔር ህጉ አንቀጽ 1130 ላይ ከተመለከተዉ መገንዘብ ይቻላል) እንደየአግባብነቱ ለወረዳ ፍርድ ቤት፣ ለአወራጃ ፍርድ ቤት እና ለከፍተኛ ፍርድ ቤት ሊቀርብ እንደሚችል በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 13፣ 14 እና 15 ላይ ከተመለከቱት ድንጋጌዎች መገንዘብ ይቻላል። ስለሆነም በየደረጃዉ ካሉት ፍርድ ቤቶች ጉዳዩን የማየት ስልጣን ያለዉ የትኛዉ ፍርድ ቤት እንደሆነ የሚወሰነዉ የንብረቱን ግምት ወይም ከንብረት ማስመለስ ጥያቄዉ ጋር አብሮ ተያይዞ የሚቀርብ የገንዘብ ጥያቄ (ለምሳሌ የማይንቀሳቀስ ንብረትን ለማስመለስ ከሚቀርብ ክስ ጋር ከንብረቱ የሚገኝ ጥቅም ወይም ወዝፍ ኪራይ ወይም ከንብረቱ የሚገኘዉን ገቢ አጠቃሎ ማቅረብ እንደሚችል ሰለሚደነግገዉ የፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 218 /ሀ/ ማየት ይቻላል) መሠረት በማድረግ ነዉ። ከላይ የተመለከተዉ የፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 17 (2) ድንጋጌም ይህንኑ እዉነታ መሠረት በማድረግ የተቀረጸ እንደሆነ ይታመናል።

በሌላ በኩል፣ ከፍ ሲል እንደተመለከተዉ፣ ከእርሻ መሬት ጋር በተያያዘ የሚፈጠር አለመግባባት ቢቻል ከሙግት ዉጪ በአማራጭ በአገር ሽማግሌዎች እንዲታይ ካልሆነም ለወረዳ ፍርድ ቤት በመጀመሪያ መቅረብ እንዳለበት የክልሉ የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ አስገዳጅነት ባለዉ ኃይለ ቃል በግልጽ የሚደነግግ በመሆኑ ከዳኝነት ስልጣን ጋር በተያያዘ በጠቅላላዉ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ ላይ የተመለከቱት ድንጋጌዎች ለተያዘዉ ጉዳይ ተፈጻሚነት አይኖራቸዉም። ይህም ማለት የእርሻ

መሬትን የሚመለከት የዳኝነት ጥያቄ ከመሬቱ ከሚገኘው የአላባ ግምት ጭምር መቅረቡ እና የአላባው ግምት ከወረዳው ፍርድ ቤት ስልጣን በላይ ሆኖ መገኘቱ ዳኝነቱ በከፍተኛ ፍርድ ቤት እንዲታይ ምክንያት ሊሆን አይገባም ማለት ነው። ከአላባ ግምት ጋር ተጣምሮ በመቅረቡ ምክንያት ከገጠር መሬት ጋር ተያይዞ የሚቀርብ ክርክር ለዚህ ዓላማ በአዋጁ የተዘረጋውን ሥርዓት ሳይከተል የቀረበውን የገንዘብ ግምት ለማየት ስልጣን ላለው ለዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት እንዲቀርብ ማድረግ ከላይ የተመለከተውን የአዋጁን ዓላማ የሚያፋልስ ውጤት ይኖረዋል። በአዋጁ በተዘረጋው ስርዓት መሠረት ጉዳዩ እንዲታይ ካለመፈለግ በአላባ እያሳበቡ ጉዳዩ በቀጥታ በተለይም ለከፍተኛ ፍርድ ቤት እንዲቀርብ ለሚፈልጉ ሰዎችም በር የሚከፍት ሲሆን ይህም አዋጁ በዚህ ረገድ የዘረጋው ስርዓት ወጥነት ባለው መልኩ ተግባራዊ እንዳይሆን ምክንያት ይሆናል። ስለሆነም ምንም እንኳን በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ ላይ ከስልጣን ጋር በተያያዘ የተመለከቱት መርሆዎች እንደየአግባብነታቸው ተፈጻሚ ሊሆኑ የሚችሉበት ሁኔታ ቢኖርም፣ ከገጠር መሬት ጋር በተያያዘ የሚፈጠር አለመግባባት ለማየት ስልጣን ያላቸውን አካላት አስመልክቶ አዋጁ በልዩ ሁኔታ የደነገገ በመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 17(2) ላይ የተመለከተው ድንጋጌ ተፈጻሚነት ሊኖረው አይገባም።

ይህ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎትም ይህን ሁሉ ከግምት ውስጥ በማስገባት እንዲሁም አጠቃላይ ከገጠር መሬት ጋር ተያይዞ የሚቀርብ የዳኝነት ጥያቄ የሚስተናገድበትን ሥርዓት አስመልክቶ በክልሉ አዋጅ ቁጥር 130/99 አንቀጽ 16 ላይ ከተመለከተው ድንጋጌ አጠቃላይ ዓላማ አንፃር አገናዝቦ ከመረመረ በኋላ ያላግባብ የተያዘ ገጠር መሬት እንዲመለስለት ክስ የሚያቀርብ ወገን ከመሬቱ ከሚገኝ የአላባ ግምት ጋር አጣምሮ ማቅረብ እንደሌለበት እና ፍርድ ቤትም ሊቀበለው እንደማይገባ በሰ/መ/ቁጥር 120087 (ቅጽ 21 ላይ እንደታተመው) ላይ የህግ ትርጉም ሰጥቷል። በሰ/መ/ቁጥር 108060 ላይም ተመሳሳይ ይዘት ያለው ወሳኔ ሰጥቷል። ይህም የሚያሳየው በአላባ ግምት ሰብብ ከገጠር መሬት ጋር በተያያዘ የሚቀርብ ክርክር ይህንኑ አስመልክቶ በአዋጁ አንቀጽ 16 ላይ ከተዘረጋው ሥርዓት ውጪ ሊሆን የማይገባው መሆኑን ነው።

በመሆኑም የአሁን አመልካች ለክርክሩ መነሻ ከሆነው መሬት ላይ መብት አላኝ የሚል ከሆነ በቅድሚያ ጥያቄውን በክልሉ የገጠር መሬት አዋጅ መሠረት በየደረጃው ባሉት አካላት አቅርቦ መብቱን ካረጋገጠ በኋላ የአላባ ጥያቄውን ማቅረብ ሲገባው ይህን ባለማድረግ ዳኝነቱን ከአላባ ግምት ጋር በማጣመር ለዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ክስ ማቅረቡ ስህተት ሲሆን፣ የሆሮ ጉዳዩ ወለጋ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤትም ይህን የአመልካችን ክስ ወድቅ ማድረግ ሲገባው በአንድ በኩል ፍርድ ቤቱ ስልጣን የለውም እያለ በሌላ በኩል ስልጣን ሲኖረው ብቻ የሚመረምረውን የይርጋ ጉዳይ መሠረት በማድረግ ክሱ በይርጋ ይታገዳል የሚል እርስ በእርሱ የሚጋጭ ወሳኔ መስጠቱ፣ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ እና ሰበር ሰሚ ችሎቶችም ይህን ማረም ሲገባቸው ያላግባብ (ስልጣን ለሌለው) ለዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት የቀረበውን ክስ መሠረት በማድረግ ጉዳዩን በመመርመር የሰጡት ወሳኔ ከገጠር መሬት ዳኝነት ጋር በተያያዘ በክልሉ

የገጠር መሬት አዋጅ ላይ የተመለከተውን አጠቃላይ ዓላማ የሚያፋልስ ከመሆኑም በላይ ይህ ስበር ሰሚ ችሎት ከላይ በተመለከቱት መዛግብት ላይ የሰጠውን አስገዳጅ የህግ ትርጉም ያላገናዘበ ሆኖ አግኝተነዋል። በዚህም ምክንያት በስር በየደረጃው ያሉ የክልሉ ፍርድ ቤቶች ወሳኔ ሙሉ በሙሉ ሊሻር ይገባዋል በሚል ሃሳብ ከአብላጫው ድምጽ በሃሳብ ተለይተናል።

የማይነበብ የሁለት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የሲ.መ.ቁ.175719

ጥቅምት 21 ቀን 2013 ዓ.ም

- ዳኞች:-1. ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)
- 2. ቀነዓ ቂጣታ
- 3. ፈይሳ ወርቁ
- 4. ደጀኔ አያንሳ
- 5. ብርቅነሽ እሱባለወ.

አመልካች:- አቶ ረዲ አህመድ - የቀረበ የለም

ተጠሪ:- ወ/ሮ መኪያ ሀሰን - ቀርቦአል

ይህ መዝገብ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ይህ የባልና ሚስት የንብረት ክርክር የተጀመረው በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ሲሆን፣ የአሁን አመልካች የሥር ከሳሽ፣ የአሁን ተጠሪ የሥር ተከሳሽ ሆኖ ሲከራከሩ ነበር። ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሊቀርብ የቻለው የአሁን አመልካች የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ.223910 በ10/8/2011 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲታረምልኝ በማለት በማመልከታቸው ነው።

የአሁን አመልካች በሥር ፍ/ቤት ባቀረቡት ክስ በአመልካች እና በተጠሪ መካከል የነበረው ጋብቻ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ሽሪዓ ፍ/ቤት በሰጠው ወሳኔ ጋብቻችን በፍቺ እንዲፈርስ ወስኗል። ስለሆነም አመልካች እና ተጠሪ በጋራ ያፈራነው በሱሉልታ ከተማ ልዩ ስሙ ድሬ ጀርባ የሚገኘው የቤት ቁጥር 632 SUL 2.1 የሆነው በተጠሪ ስም ተመዝግቦ የሚገኝ የመኖሪያ ቤት እንድንካፈል እንዲወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቋል።

የአሁን ተጠሪ በዚህ ክስ ላይ ባቀረቡት መልስ ይህን ቤት ተጠሪ ከአመልካች ጋር የነበረን ጋብቻ ከተቋረጠ በኋላ ተጠሪ ከግለሰብ ገንዘብ ተበድራ የተሰራ ስለሆነ የጋራ ንብረት ሳይሆን የግል ንብረቱ በመሆኑ ክስ ተቀባይነት የለውም በማለት ተከራክሯል።

ከዚህ በኋላ የሥር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ግራ ቀኙን በማከራከር የሰው ምስክሮች በመስማትና የሰነድ ማስረጃ በመመርመር በሰጠው ወሳኔ አመልካች እና ተጠሪ ጋብቻቸው ባለመግባባት ያለ ስምምነት ከተቋረጠ በኋላ የአሁን ተጠሪ በግላቸው ያፈሩት የግል ንብረት እንጂ የግራ ቀኙ የጋራ ሀብት አይደለም፤ የብድር ገንዘብ በተመለከተ የአሁን አመልካችን አይመለከትም በማለት ወስኗል። የአሁን አመልካች በዚህ ወሳኔ ቅር ተሰኝተው ይግባኝ ለፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት ያቀረቡ ሲሆን ፍ/ቤቱ

ግራ ቀኙን በማከራከር የሥር ፍ/ቤት ወሳኔ በማጽናት ወስኗል። የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበው ይህን ወሳኔ በመቃወም ለማስለወጥ ነው።

የአሁን አመልካች በ15/8/2011 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ፡- አመልካች እና ተጠሪ በመካከላችን የነበረው ጋብቻ የፌ/መ/ደ/ሸሪዓ ፍ/ቤት በ8/5/2006 ዓ.ም በፍቺ ወሳኔ ያፈረሰ ሲሆን ለክርክር ምክንያት የሆነው ቤት ጋብቻችን በፍቺ ወሳኔ ከመፍረሱ በፊት በጋብቻው ወስጥ እያለን የተገዛና የጋራ ንብረታችን ሆኖ ሳለ፣ አመልካች ባቀረበው ማስረጃም አረጋግጦ እያለ፣ የሥር ፍ/ቤቶች ቤቱ የተጠሪ የግል ሀብት እንጂ የጋራ ንብረት አይደለም በማለት የሰጡት ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ ወድቅ ሆኖ እንዲታረምልኝ ፣ቤቱ የጋራ ንብረታችን መሆኑ ተረጋግጦ ግማሽ ድርሻዬ እንዲወሰንልኝ በማለት በዝርዝር አመልክቷል።

ይህ ችሎት የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል በማለት ተጠሪ መልስ እንዲሰጡ ባዘዘው መሰረት ሐምሌ 8 ቀን 2011 ዓ.ም በተጻፈ መልስ፡ የሥር ፍ/ቤቶች የቀረበውን የሰው ምስክርነት ቃልና የሰነድ ማስረጃ መርምረው ለክርክር ምክንያት የሆነው የመኖሪያ ቤት የተጠሪ የግል ሀብት እንጂ የግራ ቀኙ የጋራ ንብረት አይደለም በማለት የሰጡት ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የሌለው በመሆኑ እንዲጸናልኝ በማለት በዝርዝር ክርክራቸውን አቅርበዋል። የአሁን አመልካች የሰበር አቤቱታውን በማጠናከር የመልስ መልስ አቅርበዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከፍ ሲል የተጠቀሰው ሲሆን ይህ ችሎት የግራ ቀኙን ክርክር፣ ለዚህ ቅሬታ መነሻ የሆኑትን የሥር ፍ/ቤቶች ወሳኔዎች እና አግባብነት ካላቸው የህግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምሮታል። እንደመረመርነው በዚህ ጉዳይ ምላሽ ማግኘት ያለበት ፣የግራ ቀኙ ጋብቻ በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ሸሪዓ ፍ/ቤት በፍቺ ወሳኔ ፈርሶ እያለ፣ የፍቺ ወጤት የሆነውን የንብረት ክፍፍል ጥያቄ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ለማየት የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን አለው ወይስ የለውም? የሚለው ነጥብ መሆኑን ተገንዝበናል። አመልካች በሥር የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በግልጽ ጽፎ ካቀረቡት ክስ፣ ከግራ ቀኙ ክርክር እና ከሥር ፍ/ቤቶች የወሳኔ ግልባጭ መገንዘብ እንደሚቻለው በአመልካች እና በተጠሪ መካከል የነበረው ጋብቻ በመካከላቸው በተፈጠረው አለመግባባት፣ ጉዳዩ ለፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ሸሪዓ ፍ/ቤት ቀርቦ ፍ/ቤቱም ግራ ቀኙን አከራክሮ በመ.ቁ.209/06 በ8/5/2006 ዓ.ም በዋለው ችሎት የግራ ቀኙን ጋብቻ በፍቺ ወሳኔ እንዲፈርስ ወስኗል። ከዚህ ወሳኔ በኋላ የአሁን አመልካች የፍቺ ወሳኔ ወጤት የሆነውን የንብረት ክፍፍል ክስ ለፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት አቅርበው ፍ/ቤቱም ግራ ቀኙን አከራክሮ ተገቢ ነው ያለውን ወሳኔ የሰጠ ሲሆን ፣የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤትም ጉዳዩ በይግባኝ ቀርቦለት የሥር ፍ/ቤት ወሳኔን በማጽናት መወሰኑን የሥር ፍ/ቤቶች የወሳኔ ግልባጭ ያመለክታል።

እንግዲህ እንደሚታወቀው በኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ሕግ መንግስት አንቀጽ 34 [5] ሥር እንደተመለከተው “ይህ ሕገ መንግስት የግል እና የቤተሰብ ሕግን በተመለከተ በተከራካሪዎች ፈቃድ በሀይማኖቶች ወይም በባህሎች ሕጎች መሰረት መዳኘትን አይከለክልም፤ ዝርዝሩም በሕግ እንደሚወሰን” ደንግጎ እናገኛለን።

እንዲሁም በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 78 [5] ሥር በተደነገገው አግባብ የሀይማኖት እና የባህል ፍ/ቤቶች ሊቋቋሙ ወይም እዉቅና ሊሰጣቸው እንደሚችል ተመልክቷል። ይህን የሕገ መንግስቱን ድንጋጌ ተከትሎ ከእስልምና ሀይማኖት አንጻር የፌዴራል ሽሪዓ ፍ/ቤቶችን አቋም ለማጠናከር የወጣ አዋጅ ቁጥር 188/1992 ወጥቶ እየተሰራበት ይገኛል። በዚህ አዋጅ አንቀጽ 4 መሰረት የፌዴራል ሽሪዓ ፍ/ቤቶች የወል የዳኝነት ስልጣን የሚኖራቸው በዚህ አንቀጽ ንዑስ አንቀጽ 1 ሥር የተዘረዘሩ ጉዳዮችን የሚመለከት ሆኖ፣ ፍ/ቤቶቹ ይህን የዳኝነት ስልጣን ሊኖራቸው የሚችለው ተከራካሪ ወገኖች በእስልምና ሀይማኖት ሥርዓት ለመዳኘት ግልጽ በሆነ መንገድ በፈቃዳቸው መርጠው የቀረቡ ከሆነ ብቻ መሆኑን ይደነግጋል። ከእነዚህ ጉዳዮች መካከል በአዋጁ አንቀጽ 4 [1፣ ሀ] ሥር የተጠቀሱት ማናቸውም የጋብቻ፣ የፍቺ፣ የቀለብ አወሳሰን፣ አካለ መጠን ያላደረሱ ሕጻናት ሞግዚትነት እና በቤተሰብ ተዛምዶ ላይ የሚነሱ ጉዳዮች መሆናቸውን ተመልክቷል። ተከራካሪ ወገኖች በፌዴራል ሽሪዓ ፍ/ቤቶች ለመዳኘት ፈቃደኝነታቸውን እና ተቃዋሚቸውን የሚገልጹትና የሚያረጋግጡት በአዋጁ አንቀጽ 5 ሥር በተመለከተው አግባብ ይሆናል። ከተከራካሪ ወገኖች አንዱ በሽሪዓ ፍ/ቤት ለመዳኘት አቤቱታ ያቀረበ እንደሆነ በግልጽ ፈቃደኝነቱን እንደገለጸ እንደሚቆጠር ከዚህ ድንጋጌ መገንዘብ ይቻላል። ጉዳዩ የቀረበለበት የሽሪዓ ፍ/ቤት ደግሞ ሌላ ተከራካሪ ወገን በፍ/ቤቱ ለመዳኘት ፈቃደኛ መሆን አለመሆኑን ከአዋጁ ጋር ተያይዞ በሚገኘው ቅጽ መሰረት ቀርቦ እንዲያረጋግጥ መጥሪያ እንደሚልክለት በአዋጁ አንቀጽ 5 [1] ሥር ተመልክቷል። ይህ ተከራካሪ ወገን ቀርቦ በሽሪዓ ፍ/ቤት ለመዳኘት ከአዋጁ ጋር በተያያዘ ቅጽ መሰረት ያረጋገጠ እንደሆነ በግልጽ ፈቃደኝነቱን መግለጹን ስለሚያረጋግጥ፣ ጉዳዩ የቀረበለት የሽሪዓ ፍ/ቤት ተከራካሪ ወገኖች ያቀረቡትን ዳኝነት ለማየት የሥረ ነገር ስልጣን ይኖረዋል ማለት ነው። ነገር ግን ተከራካሪ ወገኖች ጉዳዩ በቀረበለበት ሽሪዓ ፍ/ቤት ለመዳኘት ግልጽ በሆነ መንገድ ስምምነት በሌለ ጊዜ ፍ/ቤቱ ጉዳዩን ለመዳኘት የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን ስለማይኖረው፣ ተከራካሪ ወገኖች ጉዳያቸውን በመደበኛ ፍ/ቤት እንዲያስወስኑ ጉዳዩን ሥልጣን ላለው የፌዴራል መደበኛ ፍ/ቤት ማስተላለፍ እንዳለበት በአዋጁ አንቀጽ 5 [3] ሥር ተደንግጓል። ተከራካሪ ወገኖች ፈቃድ ላይ ተመስርቶ በሽሪዓ ፍ/ቤት በመታየት ላይ የሚገኙ ጉዳዮችን በማናቸውም ምክንያት ወደ መደበኛው ፍ/ቤት፣ ወይም በመደበኛው ፍ/ቤት በመታየት ላይ የሚገኙ ጉዳዮችን ወደ ሽሪዓ ፍ/ቤት ተዘዋወረው እንዲታዩ ማድረግ እንደማይችሉ በዚህ አንቀጽ ንዑስ አንቀጽ 4 ሥር ተመልክቷል። ከዚህ ድንጋጌ የምንገነዘበው ተከራካሪ ወገኖች በፌዴራል ሽሪዓ ፍ/ቤቶች ለመዳኘት ግልጽ በሆነ መንገድ ፈቃዳቸውን ሰጥተው ፍ/ቤቱ ጉዳዩን በማየት ላይ እያለ ተከራካሪ ወገኖቹ ወይም ከተከራካሪ ወገኖች አንዱ ጉዳዩ ከሽሪዓ ፍ/ቤቶች ወደ የፌዴራል ፍ/ቤቶች እንዲተላለፍለት ጥያቄ ወይም አቤቱታ ማቅረብ እንደማይችሉ ነው። ተከራካሪ ወገኖች በፌዴራል ሽሪዓ ፍ/ቤቶች ለመዳኘት በአዋጁ በተመለከተው አግባብ ግልጽ በሆነ መንገድ ፈቃደኝነታቸውን ገለጸው ክርክር ከቀጠሉ፣ ይህን ጉዳይ ሰምቶ ሕጋዊ ወሳኔ ለመስጠት የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን ያላቸው የፌዴራል ሽሪዓ ፍ/ቤቶች እንጂ የፌዴራል መደበኛ ፍ/ቤቶች አለመሆናቸውን ያስገነዝባል።

በዚህ አግባብ አሁን ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ የአሁን አመልካች ከተጠሪ ጋር የነበራቸው ጋብቻ በፍቺ ውሳኔ እንዲፈርስላቸው ለፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ሽሪዓ ፍ/ቤት አቤቱታ አቅርበዋል። የአሁን ተጠሪም ቀርበው በጉዳዩ ላይ ተገቢ ነው ያሉትን ክርክራቸውን ማቅረባቸውን ከግራ ቀኙ ክርክርና ከሥር ፍ/ቤቶች ውሳኔና ከሽሪዓ ፍ/ቤት የውሳኔ ግልባጭ መረዳት ይቻላል። ይህ ከሆነ ግራ ቀኙ በሃይማኖታቸው በእስልምና ሀይማኖት ሥርዓት በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ሽሪዓ ፍ/ቤት ለመዳኘት ፈቃደኝነታቸውን ግልጽ በሆነ መንገድ ስምምነት መኖሩን በሚያሳይ ሁኔታ ክርክራቸውን ማቅረባቸውን ያመለክታል። በመሆኑም የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ሽሪዓ ፍ/ቤት የግራ ቀኙን የጋብቻ ፍቺ ጉዳይ እና የፍቺ ውሳኔ ውጤት የሆኑትን ጉዳዮችን ለማየት የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን ይኖራቸዋል ማለት ነው። ይህ ማለት ግራ ቀኙ በፍቺ ጉዳይ በሽሪዓ ፍ/ቤት እየተከራከሩ እያሉ አንደኛው ተከራካሪ ወገን ወይም ሁለቱም ይህ ክርክራቸው ወደ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ተዘዋወሮ የፍቺ ውሳኔ እንዲሰጥ አቤቱታ ለማቅረብም ሆነ የሽሪዓ ፍ/ቤቱ የፍቺ ውሳኔ ከሰጠ በኋላ የፍቺ ውጤት የሆነውን የንብረት ክፍፍል በሽሪዓ ፍ/ቤት ሳይሆን በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ለማቅረብ አይችሉም። የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ሽሪዓ ፍ/ቤት የግራ ቀኙን ጋብቻ በፍቺ ውሳኔ እንዲፈርስ የወሰነ ስለሆነ፣ የፍቺ ውጤቱንም ቢሆንም የግራ ቀኙን ክርክር ስምቶ ለመወሰን የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን ያለው የፌዴራል ሽሪዓ ፍ/ቤቶች እንጂ የፌዴራል ፍ/ቤቶች አይደሉም። ስለሆነም የአሁን አመልካች ጋብቻቸውን በተመለከተ የፍቺ ውሳኔና ውጤቱ ላይ ውሳኔ እንዲሰጥላቸው ለፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ሽሪዓ ፍ/ቤት አቤቱታ አቅርበዋል። ፍ/ቤቱም ግራ ቀኙን አከራክሮ በመ.ቁ.209/06 በ8/5/2006 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ የግራ ቀኙ ጋብቻ እንዲፈርስ የፍቺ ውሳኔ ከሰጠ በኋላ የፍቺ ውጤት የሆነውን የንብረት ክፍፍል ጥያቄ ለማየት የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን ያለው ይኼው ፍ/ቤት ሆኖ ሳለ፣ አመልካች ከተጠሪ ጋር ያፈራኑትን የጋራ ሀብታችን የሆነውን የመኖሪያ ቤት እንደካፈል እንዲወሰንልኝ በማለት ለፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ያቀረበው አቤቱታ በዚህ ክርክር ጉዳዩን ለማየት የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን ለሌለው ፍ/ቤት ያቀረበ ስለሆነ ተቀባይነት የለውም። የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤትም በሽሪዓ ፍ/ቤት የፍቺ ውሳኔ በመስጠቱ የፍቺ ውጤት በተመለከተ ለማየት ስልጣን የለኝም ብሎ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.9 [2]፣ የፌዴራል ሽሪዓ ፍ/ቤቶችን አቋም ለማጠናከር የወጣ አዋጅ ቁጥር 188/1992 አንቀጽ 5 [4]፣ እና በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.244 [2፣ ሀ] እና 245 [2] መሰረት ወድቅ ማድረግ ሲገባው፣ የንብረት ክፍፍል በተመለከተ ግራ ቀኙን በማከራከር ውሳኔ መስጠቱ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤትም ይህን ማረም ሲገባው የሥር ፍ/ቤት ውሳኔ በማጽናት የሰጠው ውሳኔ የህግ መሰረት የለውም ብለናል።

ሲጠቃለል የሥር የፌዴራል ፍ/ቤቶች በፌዴራል ሽሪዓ ፍ/ቤት የፍቺ ውሳኔ የተሰጠበትን ጉዳይ የፍቺ ውጤት የንብረት ክፍፍል ጥያቄ በተመለከተ ግራ ቀኙን አከራክረው ውሳኔ ለመስጠት የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን ሳይኖራቸው መወሰናቸው መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ የሚከተለው ተወስኗል።

ወ ሳ ኔ

1. የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በመ.ቁ.116454 በ16/2/2011 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍ/ቤት በመ.ቁ.223910 በ10/8/2011 ዓ.ም የሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348 [1] መሰረት ተሸሯል።
2. በግራ ቀኙ መካከል የነበረውን ጋብቻ በተመለከተ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ሽሪዓ ፍ/ቤት በሰጠው የፍቺ ወሳኔ ጋብቻቸውን በማፍረስ የወሰነ ስለሆነ፣ የፍቺው ውጤቱንም ሰምቶ ለመወሰን የሥረ ነገር የዳኝነት ስልጣን ያለው ይኼው የሽሪዓ ፍ/ቤት በመሆኑ፣ የፌዴራል ፍ/ቤቶች በዚህ ጉዳይ የፍቺ ውጤት የሆነውን የንብረት ክፍፍል ለማየት የሥረነገር የዳኝነት ስልጣን የላቸውም ብለናል።
3. የዚህ ወሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍ/ቤቶች ይድረስ።
4. ግራ ቀኙ በዚህ ችሎት የደረሰባቸውን ወጪና ኪሳራ የየራሳቸውን ይቻሉ።
5. ይህ ችሎት በ7/9/2011 ዓ.ም የሰጠው የእግድ ትዕዛዝ በዚህ ወሳኔ ተነስቷል። ለሱሉልታ ከተማ መሬት ልማትና ማናጅመንት ጽ/ቤት ይጻፍ።
6. የመ.ቁ.123631 የሆነው መዝገብ ለፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት አረዳ ምድብ ችሎት ይመለስ፤ እንዲሁም የመ.ቁ.209/06 የሆነው መዝገብ ለፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ሽሪዓ ፍ/ቤት ይመለስ ብለናል።
7. ይህ ወሳኔው በ23/2/2013 ዓ.ም ተነቧል።

መዝገቡ ተዘግቷል።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ሰ/ጥ

የሰ.መ.ቁ 181359

ጥር 27 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡-እትመት አሠፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሣዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካቾች፡- 1. አቶ ዲክሳ ኪዳኔ

2. አቶ ቶማስ ኪዳኔ

3. ወ/ት ሀወኒ ኪዳኔ

ተጠሪ፡- የጉለሌ ክፍለ ከተማ ወረዳ 9 ቤቶች ልማት ጽ/ቤት

መዝገቡ ለምርመራ የተቀጠረ ነው። በመሆኑም መርምረን ተከታዩን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍርድ

የሰበር አቤቱታው ሊቀርብ የቻለው አመልካቾች ሐምሌ 18 ቀን 2011 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት የሰበር አቤቱታ በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ይግባኝ ሰሚ ሰበር ሰሚ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 30165 ሠኔ 28 ቀን 2011 ዓ.ም በስሩ ያሉ ፍርድ ቤቶች የሰጡትን ውሳኔ በመሻር አመልካቾች አከራካሪውን ቤት እንዲለቁ በአባታቸው ስም የተሰጠው ማስጠንቀቂያ የሁከት ተግባር አይደለም በማለት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባል በማለት አቤቱታ በማቅረባቸው ነው።

ጉዳዩ የሁከት ይወገድልኝ ክርክርን የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረው በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር የአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ነው። በሥር ፍ/ቤት በተደረገው ክርክር የአሁን አመልካቾች ከሳሾች፤ የአሁን ተጠሪ ደግሞ ተከሳሽ በመሆን ተከራክረዋል። የአሁን አመልካቾች በሥር ፍ/ቤት ያቀረቡት ክስ ይዘት በአጭሩ፡- ወላጅ አባታቸው አቶ ኪዳኔ ዘውገ በጉለሌ ክፍለ ከተማ ወረዳ 09 ቤ.ቁ 680 የሆነው ቤት ሕጋዊ ተከራይ መሆናቸውን፤ አመልካቾች በዚሁ ቤት ውስጥ ተወልደው አድገው እስካሁን ድረስ በቤቱ በመኖር ላይ የሚገኙ መሆኑን፤ አባታቸው በከፍተኛ ሕመም ምክንያት እናታቸውን /ወ/ሮ ፍቅርተ ተረፈ/ ይዘው ከኢትዮጵያ ውጪ የወጡ መሆኑን፤ አባታቸው ባደረገባቸው ከፍተኛ ሕመም ምክንያት ወደ ሐገር ቤት ተመልሰው የኪራይ ውሉን ለመዋዋል ያልቻሉ መሆኑን እና እናታቸው የቤቱን ኪራይ እየተመላለሱ የክፈሉ መሆኑን በመግለጽ በአባታቸው ስም የቤቱን ኪራይ

ተዋውለው ኪራይ በመክፈል በቤቱ መኖር እንዲቀጥሉ ይወሰንላቸው ዘንድ ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው።

የአሁን ተጠሪ በሰጠው መልስ፡- የቤቱ ተከራይ የሆኑት አባታቸው አቶ ኪዳኔ ዘውገ ለሕክምና እንግሊዝ አገር እንደሚገኙ እና እንደሚመለሱ የቀረበ ማስረጃ የሌለ መሆኑን፤ አመልካቾች በወላጆቻቸው ስም ኪራይ ለመዋዋል የሚያስችላቸው ደንብም ሆነ መመሪያ የሌለ መሆኑን፤ የአመልካቾች ወላጆች ዜግነታቸው እንግሊዘኛ ስለሆነ እና ከአምስት ዓመት በላይ በቤቱ ስላልኖሩ በመመሪያ ቁጥር 4/2009 አንቀጽ 43/ሀ፤ 44/3 እና 44/13 እና 45/2 መሠረት ቤቱን እንዲያስረክቡ ማስጠንቀቂያ መስጠቱ ተገቢነት ያለው አሰራር መሆኑን በመግለጽ የአመልካቾች ክስ ወድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክሯል።

ጉዳዩ የቀረበለት ፍ/ቤት የአመልካቾች አባት እንግሊዝ አገር የሚገኙት ለሕክምና ዓላማ ብቻ? ወይንስ ለዘለቄታው ለመኖር? የሚለውን ጭብጥ በመያዝ የአመልካቾች አባት እንግሊዝ አገር በሕክምና ላይ መሆናቸውን እና መቼ መመለስ እንደሚችሉ የሚያስረዳ ማስረጃ አመልካቾች እንዲያቀርቡ ትዕዛዝ ሰጥቷል፤ በዚህ መሠረት አመልካቾች አባታቸው በእንግሊዝ አገር በመደበኛ ታካሚነት እስከ 15/05/2010 በመታከም ላይ ያሉ እና ዋንድ የሕክምና ማዕከል የሚገኙ መሆናቸውን የሚያስረዳ ማስረጃ ቀርቧል። ተጠሪ በሰጠው አስተያየት የቀረበው ማስረጃ ለአባታቸው የታዘዘላቸውን መድሀኒት የሚያመለክት እንጂ በሕክምና ላይ መሆናቸውን እና በቀጣይ ወደ ኢትዮጵያ እንዲሚመጡ የሚያሳይ አይደለም፤ ይልቁንም በ1993 ዓ.ም በእንግሊዝ አገር በስደተኝነት የተመዘገቡ መሆናቸውን የሚያሳይ ነው በማለት አስተያየት የሰጠ መሆኑን ከመዘገቡ ጋር ተያይዞ የቀረበልን የውሳኔ ግልባጭ ያመለክታል።

ፍርድ ቤቱም በመቀጠልም ጉዳዩን መርምሮ የቤቱ ተከራይ የሆኑት የአመልካቾች አባት ወደ እንግሊዝ አገር የሄዱት ለሕክምና መሆኑን እና የአመልካቾች ወላጅ እናት ባለቤታቸውን ለማስታመም አብረው መሄዳቸውን እና ወደ ኢትዮጵያ ተመልሰው የቤቱን ኪራይ ውል ለማደስ ተጠሪን ቢጠይቁም ፈቃደኛ አለመሆኑን እና አመልካቾችም በዚህ ቤት ውስጥ ተወልደው ኪራዩን እየከፈሉ በመኖር ላይ ስለመሆናቸው በተጠሪ በኩል ማስተባበያ አልቀረበትም፤ የተጠሪ ክርክር የአመልካቾች ወላጆች የእንግሊዝ አገር ዜግነት ያገኙ ስለሆነ በመመሪያው ቁጥር 43/ሀ መሠረት ቤቱን ሊያስረክቡ ይገባል የሚል ነው፤ የመመሪያው ቁጥር 45/2 ተከራይ ከሀገር ውጪ የወጣ እና እንደማይመጣ ሲረጋገጥ እና ሌሎች የውል ግዴታዎችን አለመወጣት ሲያጋጥም አከራይ የ30 ቀናት ቅድሚያ ማስጠንቀቂያ በመስጠት ውሉ ይፈርሳል ቤቱን ይረከባል በማለት ይደነግጋል፤ የአመልካቾች አባት እና እናት ለሕክምና ከሄዱበት አገር እንደማይመጡ በተከሳሽ በኩል የቀረበ ማስረጃ ካለመኖሩም በላይ የአመልካቾች ወላጅ እናት በ2010 ዓ.ም አጋማሽ ወር ላይ ወደ ኢትዮጵያ በመምጣት የኪራይ ውሉን ለማደስ ተጠሪን

ጠይቀው እንግሊዛዊ ስለሆነን ስናወቅም ማለቱ ተረጋግጧል፤ የአመልካቾች ወላጆች ሌሎች የውል ግዴታቸውን ያልተወጡ ስለመሆናቸው የቀረበ ማስረጃ የለም፤ ከዚህም ሌላ የአመልካቾች ወላጅ አባት ለ1ኛው አመልካች ውክልና ሰጥተውት የሄዱ ስለሆነ የመመሪያው ቁጥር 45/3 አመልካቾችን የሚደግፍ ነው፤ ስለሆነም ከመመሪያው አንጻር ተጠሪ የቤቱ ተከራይ ልጆች ቤቱን ለቀው እንዲያስረክቡት በአባታቸው ስም ማስጠንቀቂያ መስጠቱ የሁከት ተግባር ስለሆነ ሁከቱ ሊወገድ ይገባል ሲል ወስኗል።

ተጠሪ ይህን ውሳኔ በመቃወም ለአዲስ አበባ ከተማ ይግባኝ ሰሚ ፍ/ቤት የይግባኝ አቤቱታ ያቀረበ ቢሆንም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 337 መሠረት አቤቱታው ውድቅ ተደርጓል።

ተጠሪ በመቀጠል ለአዲስ አበባ ከተማ ሰበር ሰሚ ችሎት አቤቱታ አቅርቧል። አቤቱታው የቀረበለት ፍርድ ቤት ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ የቤቱ ሕጋዊ ተከራይ የሆኑት የአመልካቾች አባት አቶ ኪዳኔ ዘውገ ከሐገር መውጣታቸው እና ዜግነታቸው እንግሊዛዊ ስለመሆኑ አልተካደም፤ የስር ፍርድ ቤት ለውሳኔ መሠረት ያደረገው አቶ ኪዳኔ ዘውገ ወደ ሐገር እንደማይመለሱ ተጠሪ አላረጋገጠም በሚል ነው፤ በመንግስት ቤቶች መመሪያ ቁጥር 4/2009 አንቀጽ 44/13 የመንግስት መኖሪያ ቤት የሚከራየው በከተማ ውስጥ ነዋሪ የሆነ ኢትዮጵያዊ ዜግነት ያለው እና/ ወይም በከተማው ውስጥ ነዋሪ ሲሆን የጸና /የታደሰ የኢትዮጵያ ተወላጅነት መታወቂያ ካርድ ላለው የውጪ ዜጋ ብቻ መሆኑ ተደንግጓል፤ የአመልካቾች በቤቱ የመኖር መብት የሚመነጨው አባታቸው በተከራዩት ቤት ነው፤ ተጠሪ በመመሪያው መሠረት የቤቱ ተከራይ የሆኑት ግለሰቦች የውጪ ዜግነት ያላቸው እና በቤቱም የማይኖሩ መሆኑን አረጋግጦ የቤቱን የኪራይ ውል ማቋረጡ እና ቤቱን ለመረከብ ማስጠንቀቂያ መስጠቱ አግባብ ሆኖ ሳለ ይህ ታልፎ በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጠው ውሳኔ ተገቢ አይደለም በማለት ሽሮ ተጠሪ ቤቱን እንዲለቁ የሰጠው ማስጠንቀቂያ የሁከት ተግባር አይደለም ሲል ወስኗል።

የሰበር አቤቱታው የቀረበው ይህን ውሳኔ በመቃወም መሠረታዊ የሕግ ስሕተት ተፈጽሞበታል በሚል ሲሆን ይዘቱም፡- አመልካቾች ወላጆቻችን እንግሊዝ አገር የሄዱት አባታችን በመታመሙ ምክንያት ሕይወቱን ለማትረፍ መሆኑን አስረድተናል፤ ተጠሪውም ለረጅም ዓመታት በውክልና ሲያዋውለን ቆይቷል፤ ወላጆቻችን ዜግነት የተሰጣቸው ለሕክምና ወጪ እንዲቀንስ እና እንዲረዱ ነው፤ ወላጆቻችን ተመልሰው ወደ ቤታቸው እንደሚመጡ አረጋግጠን ሳለ ተጠሪ ተወልደን ካደግንበት ቤት ለማስወጣት የጀመረው እንቅስቃሴ የሁከት ተግባር አይደለም በማለት የተሰጠው ውሳኔ ተገቢ አይደለም፤ ስለሆነም አመልካቾች በቤቱ የመኖር መብት እንዳለን የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር የመንግስት ቤቶች አስተዳደር መመሪያ ቁጥር 4/2009 የሚደግፈን በመሆኑ በቤቱ የመኖር መብታችን ሊከበርልን ይገባል የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ የአመልካቾች ወላጆች ከሄዱበት ውጪ ሐገር ወደ ኢትዮጵያ እንደማይመለሱ በተጠሪ በኩል የቀረበ ማረጋገጫ በሌለበት ሁኔታ የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር

ይግባኝ ሰሚ ሰበር ሰሚ ችሎት በስሩ ያሉት ፍርድ ቤቶች የሰጡትን ውሳኔ ሽር ሁከት የለም በማለት የመወሰኑን አግባብነት ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ በዚህ ችሎት እንዲታይ ተደርጓል። ለተጠሪ ጥሪ ተደርጎም ግራ ቀኙ በጽሑፍ እንዲከራከሩ ተደርጓል።

የተጠሪ መልስ ይዘት በአጭሩ፡- የአመልካቾች ወላጅ አባት ከ1987 ዓ.ም ጀምሮ እንግሊዝ አገር በስደተኝነት ተመዝግበው እንደሚኖሩ እና ዜግነታቸውም እንግሊዛዊ በመሆናቸው በመመሪያ ቁጥር 4/2009 አንቀጽ 44/13 በተቀመጠው መስፈርት ስለማይሸፈኑ ውል እንዲቋረጥ ተደርጓል፤ የአመልካቾች የዳኝነት ጥያቄም ወላጆቻቸው የሌላቸውን መብት በውክልና ይዘን እንቀጥል የሚል ነው፤ ተከራይ በውክልና ቤቱን አስተላልፎ በውጪ ሐገር ሊኖር የሚችለው ከመነሻው ኢትዮጵያዊ ዜግነት ያለው ከሆነ እንጂ እንደ አመልካቾች ወላጆች ኢትዮጵያዊ ዜግነት የሌላቸውን ሰዎች የሚመለከት አይደለም፤ ክርክሩ የወላጆቻቸው ወደ ሐገር መመለስ እና አለመመለስ ሳይሆን የዜግነት ጉዳይ ነው፤ በስር ፍርድ ቤት የቀረበው ማስረጃ ከሐገር የወጡት በሕክምና ምክንያት መሆኑን አያስረዳም፤ ይልቁንም በስደት ከሐገር የወጡ ስለመሆኑ እና እንደማንኛውም ሰው የታከሙ መሆኑን የሚሳይ በመሆኑ የወላጆቻቸው ተመልሶ ወደ ሐገር የመምጣት ጉዳይ በተጠሪ በኩል የተወሰነውን ውሳኔ የሚያስለውጥ አይደለም፤ ተጠሪ የአመልካቾች ወላጆች ወደ ሐገር አለመመለሳቸውን ማረጋገጥ አይጠበቅበትም፤ ቢመለሱም ዜግነታቸው ኢትዮጵያዊ እስካልሆነ ድረስ ተጠሪ ሊያስተናግዳቸው የሚችልበት የሕግ አግባብ ስለሌለ ውሳኔው ሊጸና ይገባል የሚል ነው።

አመልካቾችም የሰበር አቤቱታቸውን በማጠናከር የመልስ መልስ ሰጥተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ነው። ይህ ችሎትም በሰበር አጣሪው ችሎት ሊጣራ ይገባል ተብሎ የተያዘውን ነጥብ ከግራ ቀኙ ክርክር፤ ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ሕጎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምሮታል።

አመልካቾች በስር ፍርድ ቤት ባቀረቡት ክስ በአባታቸው አቶ ኪዳኔ ዘውገ ስም የቤቱን ኪራይ ውል ተዋውለው ኪራዩን እየከፈሉ በቤቱ መኖር እንዲቀጥሉ እንዲወሰንላቸው ዳኝነት ሊጠይቁ የቻሉት ተጠሪ የአዲስ አበባ ከተማ ቤቶች አስተዳደር መመሪያ ቁጥር 4/2009 አንቀጽ 43/ሀ፤ 44/3፤ 44/13 እና 45/2 ድንጋጌዎችን መሠረት በማድረግ የቤቱ ተከራይ የሆኑት የአመልካቾች አባት ለሕክምና እንግሊዝ አገር የሚገኙ እና እንደሚመለሱ የቀረበ ማስረጃ የሌለ መሆኑን፤ ዜግነታቸውም እንግሊዛዊ ሆኖ ከአምስት ዓመት በላይ በቤቱ ያልኖሩ መሆኑን ጠቅሶ የኪራይ ውሉን አቋርጦ ቤቱን እንዲያስረክቡ ማስጠንቀቂያ በመስጠቱ ምክንያት እንደሆነ ግራ ቀኙ በስር ፍርድ ቤት ካደረጉት ክርክር ይዘት መገንዘብ ችለናል። ተጠሪ በዚህ አግባብ የሚከራከር ከሆነ ይህንኑ በማስረጃ ማረጋገጥ ይጠበቅበታል። በአንጻሩ በስር ፍርድ ቤቶች ከተረጋገጠው ፍሬ ነገር መገንዘብ የተቻለው የአመልካቾች አባት አቶ ኪዳኔ ዘውገ የቤቱ ሕጋዊ ተከራይ መሆናቸውን እና ባደረገባቸው ሕመም ምክንያት ለ1ኛው አመልካች /ለልጃቸው/ ውክልና

ሰጥተው ወደ እንግሊዝ ሀገር ሄደው በዚያው ሀገር በሚገኝ የሕክምና ማዕከል በመደበኛ ታካሚነት በመታከም ላይ የሚገኙ መሆኑን፤ የአመልካቾች ወላጅ እናትም ባለቤታቸውን ለማስታመም አብረው የሄዱ መሆኑን እና በመሀልም ወደ ኢትዮጵያ ተመልሰው የቤቱን ኪራይ ውል ለማደስ ተጠሪን የጠየቁ ቢሆንም ተጠሪ ፈቃደኛ አለመሆኑን እና በቤቱ ውስጥ የሚኖሩት የቤቱ ሕጋዊ ተከራይ ልጆች የሆኑት አመልካቾች መሆናቸውን ነው። ስለሆነም በስር ፍርድ ቤቶች ከተረጋገጠው ፍሬ ነገር አኳያ በየደረጃው ያሉ የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ አግባብ መሆን አለመሆኑን እንደሚከተለው መርምረናል።

የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር የቤቶች ልማት እና አስተዳደር ቢሮ የመንግስት ቤቶች አስተዳደር መመሪያ ቁጥር 4/2009 አንቀጽ 45 የኪራይ ውል የሚቋረጥባቸውን ምክንያቶች የሚደነግግ ሲሆን የዚሁ አንቀጽ ንዑስ ቁጥር 2 ተከራይ ከሀገር ውጪ ከወጣ እና እንደማይመጣ ሲረጋገጥ እና ሌሎች የውል ግዴታዎችን አለመወጣት ሲያጋጥም አከራይ የሰላላ ቀናት ቅድሚያ ማስጠንቀቂያ በመስጠት ውሉን እንደሚያፈርስ ይደነግጋል። የዚሁ አንቀጽ ንዑስ ቁጥር 3 ደግሞ ተከራይ ከባል፣ ከሚስት፣ ከልጅ፣ ከሞግዚት ውጪ ለሌላ ወገን በውክልና ስም አስተላልፎ አምስት ዓመት እና ከዚያ በላይ ውጭ ሀገር ከኖረ የቤት ኪራይ ውሉ ተቋርጦ መንግስት ቤቱን ይረከባል በማለት ይደነግጋል።

ከላይ የተመለከቱትን ድንጋጌዎች መሠረት በማድረግ የአመልካቾችን ጉዳይ ስንመለከተው የአመልካቾች አባት ከኢትዮጵያ የወጡ ቢሆንም ሌሎች የውል ግዴታዎችን አለመወጣታቸው እና ወደ ሀገር ተመልሰው እንደማይመጡ በተጠሪ በኩል የቀረበ ማረጋገጫ የለም። የአመልካቾች አባት ወደ እንግሊዝ ሀገር የሔዱት ለሕክምና መሆኑ እና በዚያው ሀገር በሚገኝ የሕክምና ማዕከል ውስጥ መደበኛ ታካሚ መሆናቸው የተረጋገጠ ሲሆን ሕክምና በሚከታተሉበት ሀገር በስደተኝነት መመዘገባቸው ብቻውን ወደ ሀገራቸው እንደማይመጡ የሚያሳይ አረጋጋጭ ነው ተብሎ ድምዳሜ የሚወሰድበት አይደለም። ይህ እንደተጠበቀ ሆኖ የአመልካቾች አባት ወደ ውጪ ሀገር ሲሄዱ ውክልና የሰጡት ልጆቻቸው ለሆነው 1ኛ አመልካች በመሆኑ ውክልናው በመመሪያው አንቀጽ 45/3 በተደነገገው አግባብ የተሰጠ መሆኑን የሚያሳየን ነው። በቤቱ ውስጥ የሚኖሩትም አስቀድሞ ከአባታቸው ጋር ይኖሩ የነበሩ የቤቱ ተከራይ ልጆች እንጂ ሌላ 3ኛ ወገን አይደለም። ስለሆነም ከመነሻውም ቢሆን ተጠሪ ውሉ የተቋረጠ መሆኑን ገልጾ ቤቱን ለመረከብ የሰጠው ማስጠንቀቂያ በመመሪያው አንቀጽ 45 ላይ በተመለከተው መሠረት ውል ለማቋረጥ የሚያስችሉ ሁኔታዎች መፈጠራቸውን ሳያረጋግጥ የተሰጠ መሆኑን የሚያሳይ ነው። በመሆኑም ጉዳዩ የቀረበለት የመጀመሪያው ደረጃ ፍርድ ቤት ይህንኑ መሠረት በማድረግ ከመመሪያው አንጻር አመልካቾች ቤቱን ለቀው እንዲያስረክቡት ተጠሪ የሰጠው ማስጠንቀቂያ ተገቢ አይደለም ሲል የሰጠው ውሳኔ የሚነቀፍ አይደለም።

በሌላ በኩል የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ይግባኝ ሰሚ ሰበር ሰሚ ችሎት በስሩ ያሉት ፍርድ ቤቶች የሰጡትን ውሳኔ ለመሻር እንደ ምክንያት የወሰደው የቤቱ ተከራይ የውጪ ሀገር ዜግነት ያላቸው እና

በቤቱ የማይኖሩ በመሆኑ ተጠሪ የቤቱን የኪራይ ውል ማቋረጡ እና ቤቱን ለመረከብ ማስጠንቀቂያ መስጠቱ አግባብ ነው በሚል ነው። የቤቱ ሕጋዊ ተከራይ የሆኑት የአመልካቾች አባት ውሉን በተዋዋሉ ጊዜ ኢትዮጵያዊ የነበሩ እና ለሕክምና ወደ ውጪ ሐገር ከሄዱ በኋላ ዜግነታቸውን የለወጡ ከመሆኑ አኳያ የስር ሰበር ሰሚ ችሎት ዜግነታቸውን መሠረት በማድረግ የሰጠው ውሳኔ አግባብ መሆን አለመሆኑን ቀጥለን እንመልከት።

የአዲስ አበባ ከተማ የመንግስት ቤቶች አስተዳደር መመሪያ ቁጥር 04/2009 አንቀጽ 44/13 የመንግስት መኖሪያ ቤት የሚከራየው በከተማ ውስጥ ነዋሪ ኢትዮጵያዊ ዜግነት ላለው እና/ ወይም በከተማው ውስጥ ነዋሪ ለሆነ የጸና /የታደሰ የኢትዮጵያ ተወላጅነት መታወቂያ ካርድ ላለው የውጭ ዜጋ ብቻ ነው በማለት ይደነግጋል። በመሠረታዊነት የዚህ ድንጋጌ ተፈጻሚነት ከከተማው አስተዳደር ቤትን ለመጀመሪያ ጊዜ ለሚከራዩ ሰዎች እንደሆነ መገንዘብ የሚቻል ሲሆን አስቀድሞ የተፈጸመ የቤት ኪራይ ውል በሚታደስበት ጊዜም በድንጋጌው ላይ የተቀመጡት ቅድመ ሁኔታዎች ሊሟሉ ይገባል የሚባል ከሆነ ውል ለማደስ የሚጠይቀው ወገን ይህንኑ ለማድረግ በሚያስችል ሁኔታ ውስጥ የሚገኝ መሆኑ በቅድሚያ ሊረጋገጥ ይገባል።

በያዝነው ጉዳይ የቤቱ ሕጋዊ ተከራይ የሆኑት የአመልካቾች አባት ባደረገው ሕመም ምክንያት ለሕክምና ወደ ውጪ ሐገር የሄዱ እና በዚያው ሐገር በሚገኝ የሕክምና ማዕከል ውስጥ መደበኛ ታካሚ መሆናቸው የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። ተጠሪ በስር ፍርድ ቤት ባደረገው ክርክር የአመልካቾች አባት የእንግሊዝ ዜግነት ያላቸው በመሆኑ ውሉ ተቋርጦ አመልካቾች ቤቱን እንዲያስረክቡ ማስጠንቀቂያ መስጠታችን አግባብ ነው በማለት ከሚከራከር በቀር በእርግጥም የአመልካቾች አባት ወደ ኢትዮጵያ ተመልሰው በመምጣት በመመሪያው አንቀጽ 44/13 ላይ በተመለከተው መሠረት በከተማው ውስጥ ነዋሪ ሆነው የጸና/ የታደሰ የኢትዮጵያ ተወላጅነት መታወቂያ ካርድ ለማግኘት በሚችሉበት የጤና ሁኔታ ላይ መሆናቸውንም ሆነ ከነጭራሹም ወደ ሐገራቸው የማይመለሱ መሆናቸውን በመግለጽ ያቀረበው ክርክርም ሆነ ማስረጃ የለም። ተጠሪ በዚህ አግባብ ያቀረበው ክርክር እና ማስረጃ እስከሌለ ድረስ የአመልካቾች አባት የጤና ሁኔታቸው ሲስተካክል ወደ ሐገራቸው በመምጣት ኑሯቸውን ሊቀጥሉ እንደሚችሉ ግምት ይወስዳል። የአመልካቾች አባት ጤናቸው ተስተካክሎ ወደ ሐገራቸው መጥተው መኖር የሚቀጥሉ ከሆነም አስቀድሞ በሕግ አግባብ በተከራዩት ቤት ውስጥ የመኖር መብት አላቸው። ስለሆነም የአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር ይግባኝ ሰሚ ሰበር ሰሚ ችሎት ጉዳዩን በዚህ አግባብ አይቶ መወሰን ሲገባው ተጠሪ የቤቱ ተከራይ የውጪ ዜግነት ያላቸው እና በቤቱም የማይኖሩ መሆኑን አረጋግጦ የቤቱን የኪራይ ውል ማቋረጡ እና ቤቱን ለመረከብ ማስጠንቀቂያ መስጠቱ ተገቢ ነው ሲል የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት ሆኖ አግኝተነዋል። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል።

ውሳኔ

1. በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር የአዲስ አበባ ከተማ ይግባኝ ሰሚ ሰበር ሰሚ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 30165 ሠኔ 28 ቀን 2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ 348/1 መሠረት ተሸሯል።
2. በአዲስ አበባ ከተማ አስተዳደር የአዲስ አበባ ከተማ መጀመሪያ ደራጃ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 07038 ሕዳር 07 ቀን 2011 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ፤ ይህንኑ ውሳኔ በማጽናት የአዲስ አበባ ከተማ ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 29631 ጥር 06 ቀን 2011 የሰጠው ትዕዛዝ ጸንቷል።
3. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪ ግራ ቀኑ የየራሳቸውን ይቻሉ።
 - መዝገቡ ውሳኔ ስላገኘ ተዘግቷል። ይመለስ

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የሰ.መ.ቁ.181643

ህዳር 29/2013 ዓ.ም

ዳኞች፡ መዓዛ አሸናፊ

እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

አመልካች፡- ወ/ት እንኳአየሁሽ ነጋሽ

ተጠሪ፡- አቶ ካሳሁን ነጋሽ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ የገጠር መሬትና መኖሪያ ቤት የውርስ ክርክርን የሚመለከት ነው። የሰበር አቤቱታው የቀረበው የአማራ ብሄራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ 89253 ላይ ሐምሌ 08/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የለበትም በማለት የአመልካችን አቤቱታ ውድቅ ያደረገበትን የመጨረሻ ትዕዛዝ በመቃወም ነው።

ክርክሩ የተጀመረው የአሁን አመልካች በደቡብ አቼፊር ወረዳ ፍ/ቤት በአሁን ተጠሪ ላይ ባቀረቡት ክስ ነው። የክሱም ጭብጥ ቦታ እና አዋሳኝ በክሱ ዝርዝር የተጠቀሰውን 13 ቃዳ የገጠር መሬት እና 42 ዚንጎ ቆርቆሮ መኖሪያ ቤት የሟች እናታቸው ወ/ሮ ታገኝ አስማረ የውርስ ሀብት መሆኑን፤ የሟች ወራሾች ስድስት ልጆች ሲሆኑ አመልካች በመ/ቁ 75240 ላይ ግንቦት 25/2007 ዓ.ም ወራሽነታቸውን አረጋግጠው የውርስ ሀብቱን በሽማግሌ ከተካፈሉ በኋላ ተጠሪ ድርሻቸውን ሊሰጧቸው ፈቃደኛ አለመሆናቸውን በመግለፅ በፍርድ ኃይል ተገደው እንዲያስረክቧቸው ዳኝነት የሚጠይቅ ነው።

ክሱ የቀረበለት ፍርድ ቤትም የአሁን ተጠሪን መልስ ከሰማ በኋላ ክስ ከቀረበበት ይዞታ ውስጥ 10 ቃዳ መሬት ተጠሪ በውርስ ያገኙት በመሆኑ ሊያካፍሉ አይገባም በማለት ሶስት ቃዳ መሬቱን ብቻ

እንዲያካፍሉ የወሰነ መሆኑን፤ በዚህ ውሳኔ ላይ በአሁን አመልካች ይግባኝ ባይነት ጉዳዩ የቀረበለት የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የወረዳ ፍርድ ቤትን ውሳኔ በመሻር በጉዳዩ ላይ የግራ ቀኙን ማስረጃ ሰምቶ እንዲወሰን ለስር ፍርድ ቤት ጉዳዩን የመለሰ መሆኑን፤ በዚህ አግባብ ክርክሩ ቀጥሎ እያለ ሌሎች ወራሾች የጣልቃ ገብነት ጥያቄ አቅርበው የክርክር አካል ተደርገው ክስ ለመስማት በተቀጠረ ቀን የአሁን ተጠሪ ባለመቅረባቸው ጉዳዩ በሌሊብት እንዲሰማ ተደርጎ የአመልካች እና የጣልቃ ገቦች ማስረጃ የተሰማ መሆኑን፤ በኋላም የቀረቡት የሰው ምስክሮች የአሁን ተጠሪ ወደው እና ፈቅደው ክስ የቀረበበትን ይዞታ በስምምነት ማካፈላቸውም አላስረዱም፤ ተጠሪም ይዞታውን የያዙት ወራሽነታቸውን አረጋግጠው በመሆኑ ሊያካፍሉ አይገባም በማለት ይዞታውን በተመለከተ የቀረበውን ክስ እና የጣልቃ ገብነት አቤቱታ ውድቅ በማድረግ ቤቱን በተመለከተ ብቻ ተጠሪ የአመልካችን ድርሻ ግምት እንዲያካፍላቸው በማለት ወስኖ ይኸው ውሳኔ እስከ ክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት የፀና መሆኑን የስር ፍርድ ቤቶች የመዝገብ ግልባጭ ያሳያል፡፡

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንን ውሳኔ በመቃወም ነው፡፡ አመልካች ሀምሌ 25/2011 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ በስር ፍ/ቤቶች ውሳኔና ትዕዛዝ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል፡፡ ፍሬ ቃሉም ክስ የቀረበበት ይዞታ የወላጅ እናታችን መሆኑን እና ከተጠሪ ውጭ ሌሎች ወራሾች መኖራቸው ተረጋግጦ እያለ ተጠሪ ከመሬት አስተዳዳሪ ጋር በመመሳጠር በወሰደው የይዞታ ማረጋገጫ ምስክር ወረቀት መነሻነት የውርስ ሃብቱን ሊያካፍል አይገባም መባሉ አግባብ አይደለም፤ ይዞታውም በወራሾች መካከል በሽማግሌችዎ ተከፋፍሎ እያለ ፍርድ ቤቱ በራሱ ተነሳሽነት አልተከፋፈለም ማለቱ አግባብ አይደለም፤ የወረዳው መሬት አስተዳደር ይዞታው በሚች እናታችን ስም ተመዝግቦ እንደሚገኝ ከገለፀ በኋላ ከ2009 ዓ.ም ጀምሮ በተጠሪ ስም ተመዝግቧል በሚል መግለጫ መስጠቱ እርስ በራሱ የሚጣረስ ሆኖ እያለ የስር ፍርድ ቤቶች ይህንን በተገቢ መንገድ ሳያጣሩ ውሳኔ መስጠታቸው መሰረታዊ የህግ ስህተት በመሆኑ ሊታረም ይገባል የሚል ነው፡፡

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ ክርክር የቀረበበት ይዞታ የውርስ ሀብት ስለመሆኑ ተረጋግጦ እያለ ተጠሪ ወራሽነቱን አረጋግጦ በስሙ በማስመዝገቡ ብቻ ሌሎች ወራሾች መውረስ እንደማይችሉ የተወሰነበት አግባብነት ለዚህ ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር በመደረጉ ተጠሪ መልስ እንዲሰጡበት ታዟል፡፡ ሆኖም ተጠሪ የፍርድ ቤቱ መጥሪያ ደረሰቸው ባለመቅረባቸው መልስ የመስጠት መብታቸው ታልፏል፡፡

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም የቀረበውን ክርክር ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ነጥብ አኳያ ለጉዳዩ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ ተመርምሯል፡፡

ከክርክሩ አጀማመር መገንዘብ እንደሚቻለው ጉዳዩ በወራሾች መካከል የተነሳ የገጠር መሬት ይዞታ ውርስ ይገባኛል ጥያቄን የሚመለከት ነው። በመሰረቱ ጉዳዩ በሚመለከተው የክልል መሬት አስተዳደር ህግ አግባብ ከወራሾች መካከል የገጠር መሬት ይዞታን ለመውረስ የተለየ መስፈርት ወይም ልዩ ሁኔታ እስካልተደነገገ እና ይኸው ሁኔታ ስለመኖሩ እስካልተረጋገጠ ድረስ አንዱ ወራሽ ከሌላኛው ወራሽ የተለየ መብት የለውም። ወራሽነትን ቀድሞ አረጋግጦ የውርስ ሀብትን መያዝም ምናልባት ከይርጋ አኳያ የሚያጎናፅፈው መብት ካለ ተገቢ ክርክር ተደርጎበት ከሚወሰን በቀር ቀድሞ ወራሽነትን በማረጋገጥ ብቻ የሚገኝ ልዩ የመውረስ መብት አይኖርም።

አሁን በቀረበው ጉዳይ የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 252/2009 ከገጠር መሬት ይዞታ ውርስ ጋር በተያያዘ በአንቀፅ 17 እና ተከታዮቹ ወራሽ የሆነ/ች ሰው በግብርና ስራ የሚተዳደር አልያም ለመተዳደር ፍላጎት ያለው መሆን ያለበት ስለመሆኑ እና ሌሎች መሰል መመዘኛዎችን ከማስቀመጥ ባለፈ ወራሽነቱን ቀድሞ ያረጋገጠ ብቻውን የሚወርስ ስለመሆኑ የሚደነግገው ነገር የለም። የውርስ ጉዳይ በመርህ ደረጃ የሚገዛው በውርስ ህግ በመሆኑ በልዩ ህግ አጠቃላይ የውርስ ህግ መሰረተ ሀሳብን የሚቃረን ድንጋጌ ይወጣል ተብሎም አይጠበቅም። በክልሉ የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም ህግ መሰረት አመልካች ክስ የቀረበበትን ይዞታ ለመካፈል አይችሉም በሚል በአሁን ተጠሪ በኩል የቀረበ ክርክርም ሆነ የተረጋገጠ ነገር የለም። እናም ተጠሪ ቀድሞ ወራሽነቱን በማረጋገጥ ይዞታውን በመያዙ ብቻ ሊያካፍል አይገባም በሚል የተሰጠው ውሳኔ ህግን መሰረት ያላደረገ በመሆኑ ተቀባይነት የለውም።

በሌላ በኩል አመልካች ክስ ያቀረቡት የውርስ ሃብትን ለመካፈል እስከሆነ ድረስ ይዞታውን በተመለከተ ተደርጓል የተባለው ክፍፍል በፈቃደኝነት ላይ የተመሰረተ አለመሆኑ መረጋገጡ በተጠየቀው ዳኝነት ላይ የሚያመጣው ለውጥ የለም። እናም በስምምነት የተደረገ ክፍፍል ስለመኖሩ ከተካደ የውርስ ሀብት የተባለው ይዞታ አግባብ ባለው የክልሉ ገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም ህግጋት መሰረት ወራሾች እንዲካፈሉ ከሚደረግ በቀር በፈቃደኝነት የተደረገ የክፍፍል ስምምነት የለም በሚል ክሱ ውድቅ የሚደረግበት የህግ አግባብ የለም። ከዚህ አንጻር የክልሉ ፍርድ ቤቶች የደረሱበት ድምዳሜ ህግን መሰረት ያላደረገ በመሆኑ በእርግጥም የሚነቀፍ ሆኖ ተገኝቷል። በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. በአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ደቡብ አቼፊር ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/22683 ላይ መጋቢት 12/2011 ዓ.ም ተሰጥቶ እስከ ክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ድረስ የፀናው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሻሽሏል።

2. ተጠሪ ክስ ከቀረበበት የውርስ ይዞታ ውስጥ ሁለት ቃዳ መሬት ለአመልካች ሊያካፍሏቸው ይገባል።

ትዕዛዝ

4. አመልካች በዚህ ሰበር ችሎት ክርክር ምክንያት ያወጡትን ወጪ ዝርዝር ለወረዳው ፍርድ ቤት አቅርበው የመጠየቅ መብታቸው ተጠብቋል።

5. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/መ

የሰ.መ.ቁ.184533

መጋቢት 30 2013 ዓ.ም

ዳኞች:-እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች: አስገዳጅ ደብረ መዊ ቅዱስ ጊወርጊስ ቤ/ክርስቲያን

ተጠሪ: ቁስ ሞላ ሰማው

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ጉዳዩ በስራ ምክንያት የተረከቡት ንብረት ባለመገኘቱ ምክንያት የንብረቱ ግምት እንዲከፈል የቀረበ ክርክርን የሚመለከት ሲሆን የተጀመረውም አመልካች በአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ሰሜን ወሎ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በተጠሪ ላይ ባቀረቡት ክስ ነው፡፡ የክሱም ጭብጥ የአሁን ተጠሪ የአመልካች ቤተክርስቲያን ግምጃ ቤት ኃላፊ በነበሩበት ወቅት በስራ ምክንያት የተረከቡትን የቤተክርስቲያኒቷ ቅርስ የሆነ በውስጡ ሜርኩሪ ያለውን እና በራሱ ኃይል የሚሰራ የዋጋ ግምቱ ብር 20,000,000(ሃያ ሚሊዮን) የሆነ ማሾ አጉድለው የተገኙ እና በዚህም ምክንያት በወንጀል ተከሰው ጥፋተኛ የተባሉ በመሆኑ የቅርሱን ዋጋ ሊከፍሉ ይገባል የሚል ነው፡፡

በዚህ ክስ ላይ መልስ እንዲሰጥ በታዘዘው መሰረት የአሁን ተጠሪ የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ እና አማራጭ የስረ ነገር ክርክር አቅርበው ተከራክረዋል፡፡ የቀረበው መቃወሚያ ለክሱ ምክንያት የሆነው ንብረት ቅርስ አይደለም፤ ግምቱም ከብር 100/አንድ መቶ/ አይበልጥም የሚል ነው፡፡ የስረ ነገር ክርክሩ ይዘት ደግሞ የተጠቀሰው ማሾ ማዕድን ያለበት ቅርስ ሳይሆን እማሆይ አመተ ስላሴ የተባሉ ምዕመን ገዝተው ለቤተክርስቲያኒቷ የሰጡት በጋዝ የሚሰራ ነው፤ በወንጀል የተቀጣሁትም በተገለፀው አግባብ ሳይሆን የማሾው ብርጭቆ ጠፍቷል በሚል ብብር 300(ሶስት መቶ) መቆጮ በመሆኑ የተጠቀሰውን ግምት ልጠየቅ አይገባም የሚል ነው፡፡

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም የተጠቀሰው ማሾ ዋጋ በክልሉ ውሃ መስኖ እና ኢነርጂ ቢሮ በኩል ተገምቶ እንዲቀርብ ያደረገ መሆኑን፤ የታዘዘው አካልም ክስ የቀረበበት ንብረት ብርጭቆ ቢኖረው ኖሮ ብር 50/ሃምሳ ብር/ ያወጣል በሚል የገለፀለት መሆኑን፤ ፍርድ ቤቱም ይህንኑ መነሻ

በማድረግ በቀረበው ግምት መሰረት ጉዳዩን ለማየት የስር ነገር ስልጣን የለኝም በሚል መዝገቡን የዘጋ መሆኑን፤ ይኸው ጉዳይ እስከ ክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ድረስ ታይቶ ከፍተኛ ፍርድ ቤቱ ስልጣን አለው ተብሎ አከራክሮ እንዲወሰን የተመለሰለት መሆኑን፤ በዚህ አግባብ ፍርድ ቤቱ የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃን ከሰማ በኋላ ክስ የቀረበበት ንብረት ማዕድን ያለበት ቅርስ ሳይሆን እማሆይ አመተ ስላሴ የተባሉት በ1987 ዓ.ም ከመርካቶ በብር 150(አንድ መቶ ሃምሳ) ገዝተው ለቤተክርስቲያን አገልግሎት እንዲውል በስጦታ ያበረከቱ መሆኑን፤ ማሾው ጠፋ በተባለበት ጊዜም ብርጭቆ የሌለው መሆኑን እና ተጠሪ በወንጀል ጥፋተኛ ተብለው በብር 300(ሶስት መቶ) መቀጮ የተቀጡት የማሾውን ብርጭቆ ጠፍቷል በሚል እንደሆነ በማስረጃ ማረጋገጥ ጠቅሶ የአሁን ተጠሪ የንብረቱ ዋጋ የተባለውን ብር 50(ሃምሳ ብር) ለአመልካች እንዲከፍሉ ወስኖ ይኸው ውሳኔ እስከ ክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት መፅናቱን ከስር ፍርድ ቤት የመዝገብ ግልባጭ ይዘት ለመረዳት ተችሏል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንን ውሳኔ በመቃወም ነው። የአመልካች ወኪል ጥቅምት 08/2012 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ በስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈፅሏል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ ክርክሩ ከቤተክርስቲያን ጋር በመሆኑ እና ለክርክሩ ምክንያት የሆነው የንዘብ መጠን ሃያ ሚሊዮን ከመሆኑ አንጻር በክልሉ ከፍተኛ ፍ/ቤት የሰረ ነገር የዳኝነት ስልጣን ስር የሚወድቅ መሆን አለመሆኑ ከህገ መንግሥቱ አንቀጽ 80(2) እንዲሁም ከፌዴራል ፍ/ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 25/88 አንቀጽ 5(6) እና 11(1) ድንጋጌ አንጻር ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር በመታዘዙ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክር ይዘት ጠቅለል ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ነጥብ አኳያ የግራ ቀኙን ክርክር ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ እና ለጉዳዩ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

እንግዲህ የማስቀረቢያ ነጥቡ ከዳኝነት የስር ነገር ስልጣን ጋር የተያያዘ ነው። መነሻውም አንዱ ተከራካሪ ወገን ቤተክርስቲያን በመሆን እና ጉዳዩ የፌዴራል ጉዳይ በመሆኑ ከክርክሩም መጠን አኳያ በክልል ከፍተኛ ፍርድ ቤት እንዴት ሊታይ ቻለ የሚል ስለመሆኑ በማስቀረቢያ ነጥቡ ውስጥ ከተጠቀሱት ህግጋት አንጻር መረዳት ይቻላል።

የፌዴራል ፍርድ ቤቶች የዳኝነት የሰረ ነገር ስልጣን ምንጭ አንዱ በፌዴራል መንግስቱ በተመዘገቡ ህጋዊ ሰውነት በተሰጣቸው ድርጅቶች ላይ ስለመሆኑ የፌዴራል ፍርድ ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 5(6) ይደነግጋል። እናም የፌዴራል መንግስቱ

ተመዝጋቢ ድርጅቶች ተካፋይ የሆኑበት ክርክር የፌዴራል ጉዳይ መሆኑ የሚያከራክር አይደለም። የፌዴራል ከፍተኛ እና የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት ባልተቋቋመባቸው ክልሎች በፌዴራል ፍርድ ቤቶች የሰረ ነገር ስልጣን ስር የሚወድቁ ጉዳዮች እንደክርክሩ መጠን ከክልል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ጀምሮ የሚታይ ስለመሆኑ የህገ መንግስት አንቀጽ 78(2) እና 80((4) እና (5)) ይደነግጋል።

አሁን በቀረበው ጉዳይ የክርክሩ አንዱ አካል የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተክርስቲያን ነች። የቤተክርስቲያንዋ ህጋዊ ሰውነት የሚመነጨው ከ1952ቱ የፍትሐ ብሔር ህግ አንቀጽ 398 እንጂ የፌዴራል መንግስቱ ተመዝጋቢ አካል አይደለችም። እናም ቤተክርስቲያንዋ ተካፋይ የሆነችበት ክርክር የፌዴራል ጉዳይ የሚባል ሳይሆን እንደ ክርክሩ ዓይነት፣ መጠን እና ቦታ ጉዳዩ በቀረበበት ክልል የሚታይ ይሆናል። ከዚህ አንፃር የክልሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ጉዳዩን አከራክሮ ለመወሰን የዳኝነት የሰር ነገር ስልጣን ያለው በመሆኑ በየደረጃው ያሉት የክልሉ የበላይ ፍርድ ቤቶችም ይህንኑ በመቀበላቸው የፈፀሙት መሰረታዊ የህግ ስህተት የለም። በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቀ/0326886 ላይ ሐምሌ 24/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ትዕዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሀ/ቁጥር 348(1) መሰረት ፀንቷል።

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።
2. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/መ

የሰ.መ/ቁ 181278

ጥቅምት 26/2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዩ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡ አቶ ሀፍቱ ኪሮስ

ተጠሪ፡ የሀውልቲ ክፍለ ከተማ ማዘጋጃ ቤት

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ጉዳዩ ለዚህ ሰበር ችሎት ሊቀርብ የቻለው በከተማ መስፋፋት ምክንያት የገጠር ይዘታን ይዞ ወደ ከተማ የገባ ሰው በይዘታው ምትክ ሊሰጠው ከሚገባው ይዘታ መጠን በታች በመሰጠቱ ምክንያት የተሰጠውን ይዘታ ተቀብሎ ከቆየ በኋላ ተቀነሰብኝ በሚለው የይዘታ መጠን ላይ ክስ ለማቅረብ መብት እና ጥቅም የለውም ተብሎ የተወሰነበትን ህጋዊ አግባብነት መርምሮ ለመወሰን ነው፡፡

ክርክሩ የተጀመረው የአሁን አመልካች በትግራይ ብ/ራዊ ክልላዊ መንግስት በሐውልቲ ወረዳ ፍ/ቤት በአሁን ተጠሪ ላይ ባቀረቡት ክስ ነው፡፡ የክሱ ይዘትም በከተማ መስፋፋት ምክንያት ቀደም ሲል ለጎጆ መውጫ ተብሎ በህጋዊ መንገድ የተሰጣቸውን 400 ካሬ ሜትር ይዘታ ይዘው ወደ ከተማ መካለላቸውን፤ ይህ ቦታ ለመሰረተ ልማት ይፈለጋል በሚል እንዲነሱ ተደርጎ በምትኩ 400 ካ.ሜ ሊሰጣቸው ሲገባ 140 ካ.ሜ ብቻ የተሰጣቸው መሆኑን በመግለፅ ያለአግባብ የተቀነሰባቸው 260 ካሬ ሜትር እንዲሰጣቸው ዳኝነት የሚጠይቅ ነው፡፡

የአሁን ተጠሪ ለዚህ ክስ በሰጠው መልስ አመልካች በምትክነት የተሰጣቸው 140 ካሬ ሜትር ይዘታ ተቀብለው አቶ ኪሮስ ገ/መስቀል ለተባሉት ግለሰብ የሸጡ በመሆኑ እና በተጠሪ ጽ/ቤትም ምንም ዓይነት ማህደር የሌላቸው በመሆኑ ክስ ለማቅረብ የሚያስችላቸው መብት እና ጥቅም የላቸውም የሚል የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያን በማቅረብ ተከራክሯል፡፡

ክሱ የቀረበለት ፍርድ ቤትም በመቃወሚያው ላይ የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ አመልካች በምትክነት የተሰጣቸውን ይዘታ ሸጠው ይዘታውን የሚመለከቱ ሰነዶችንም ለሌላ ሰው ካስተላለፉ

በኋላ ቀረኝ ባሉት ቦታ ላይ ክስ ለማቅረብ የሚያስችላቸው መብት እና ጥቅም የሌላቸው በመሆኑ ክሱ የክስ ምክንያት የለውም በማለት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 33(2) መሰረት ብብይን ዘግቷል።

በዚህ ጉዳይ ላይ ይግባኝ የቀረበለት የክልሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአመልካችን ይግባኝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 337 መሰረት ዘግቷል። የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በበኩሉ በመ/ቁ/114270 ላይ የግራ ቀኙን የሰበር ክርክር ሰምቶ ግንቦት 09/2011 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ በከተማ መስፋፋት ምክንያት አመልካች 400 ካሬ ሜትር ይዞታ ይዘው ወደ ከተማ መጠቃለላቸው በአሁን ተጠሪም ያልተካደ መሆኑን፤ ይህ ይዞታ በልማት ምክንያት ከአመልካች በመወሰዱ ምክንያት በ2005 ዓ.ም ለአመልካች 140 ካሬ ሜትር ምትክ ቦታ የተሰጣቸው መሆኑን፤ ለአመልካች ምትክ ቦታ በተሰጠበት ጊዜ ለጉዳዩ አግባብነት ያለው በ2003 ዓ.ም የወጣው መመሪያ መሆኑን፤ በዚህ መመሪያ መሰረት በልማት ምክንያት ይዞታው ለተወሰደበት ሰው ከከፍተኛው የከተማ ይዞታ መጠን እስካልበለጠ ድረስ በተወሰደው ይዞታ መጠን ምትክ ቦታ የሚሰጠው መሆኑን፤ በእለቱ ለአመልካች 400 ካሬ ሜትር ምትክ ቦታ ሊሰጣቸው ሲገባ 140 ካሬ ሜትር ሊሰጣቸው አመልካች የተሰጣቸውን ተቀብለው ለሌላ ሰው አሳልፈው የሸጡ መሆኑን፤ አመልካች በዚህ መልኩ ተቀንሶ የተሰጣቸውን ይዞታ ተቀብለው ከ5 ዓመት በኋላ የተቀነሱብኝ ይዞታ ይሰጠኝ በሚል ያቀረቡት ክስ ቀድሞውኑ ቢሆን ቀረኝ ያሉት ይዞታ የማይገባቸው መሆኑን መቀበላቸውን የሚያሳይ በመሆኑ ከዚህ ያክል ቆይታ በኋላ ተቀነሱብኝ በሚለው ምትክ ቦታ ላይ ክስ ለማቅረብ የሚያስችላቸው መብት እና ጥቅም የላቸውም በማለት የስር ፍርድ ቤቶችን ብይን እና ትዕዛዝ በምክንያት በማጠናከር አፅንቷል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው። አመልካች ሰኔ 15/2011 ዓ.ም ፅፈው ባቀረቡት የሰበር አቤቱታ በስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያሉትን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሰው በዚህ ችሎት እንዲታረምላቸው ጠይቀዋል። ፍሬ ቃሉም አመልካች የነበራቸው ነባር ይዞታ 400 ካ.ሜ መሆኑን በምትክ የተሰጣቸው ደግሞ 140 ካሬ ሜትር ብቻ ስለመሆኑ በተጠሪም ጭምር ያልተካደ መሆኑን፤ ቀድሞ የተሰጣቸውን 140 ካ.ሜ ለሌላ ሰው በማስተላለፋቸው ምክንያት ቀሪውን ሊጠይቁ አይገባም መባሉ ንብረታቸውን መሸጥ ህገ-መንግስታዊ መብታቸውን የሚፃረር በመሆኑ አግባብ እንዳልሆነ፤ ክስ ያቀረቡትም ያላግባብ የቀረባቸውን 260 ካ.ሜ በሚመለከት እንጂ በሽያጭ ባስተላለፉት ንብረት ላይ ባለመሆኑ የተሸጠውን ንብረት የሚመለከተው ሰነድ ለሌላ ሰው በመተላለፉ ምክንያት ማህደር የላቸውም ሊባል እንደማይገባ፤ ለአቶ ኪሮስ ገ/መስቀል ከተላለፈው ሰነድ ላይ አመልካች 400 ካ.ሜ እንደነበራቸው የሚያስረዳ መሆኑን በመግለፅ የስር ፍ/ቤቶች እነዚህን ሁኔታዎች አልፈው ክሳቸውን ውድቅ ማድረጋቸው መሰረታዊ የህግ ስህተት በመሆኑ ሊታረም ይገባል የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ አመልካች ከገጠር ወደ ከተማ ይዘው የገቡት የይዞታ መጠን 400 ካ.ሜ መሆኑና በዚህ ይዞታ ምትክ ተለዋጭ 140 ካ.ሜ ይዞታ የተሰጣቸው በ2005 ዓ.ም መሆኑ ያልተካደ ሆኖ እያለ፣ ለጉዳዩ አግባብነት ያለው መመሪያ ቁጥር 2003 ስለመሆኑ የክልሉ ሰበር ችሎት በተቀበለበት ሁኔታ እና መመሪያ ቁጥር 2003 ምትክ የሚሰጠው የነበረው ይዞታ መጠን የሚል ስለመሆኑ ተጠሪው በክልሉ ሰበር ችሎት ባቀረበው መልስ በገለፀበት ሁኔታ አመልካች የተሰጣቸውን 140 ካ.ሜ ይዞታ ለሌላ ወገን ስላስተላለፉ ቀሪ ይዞታ አለኝ በሚል ክስ ለማቅረብ የሚያስችል መብትና ጥቅም የላቸውም በሚል የተሰጠውን ውሳኔ አግባብነት መጣራት ያለበት መሆኑ ስለታመበት ለዚህ ሰበር ችሎት ቀርቦ እንዲታይ በመታዘዙ ግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር እንዲለዋወጡ ተደርጓል።

ተጠሪ በቀን ታህሳስ 21/2012 ዓ.ም ፅፈው ባቀረቡት መልስ አመልካች ከገጠር ወደ ከተማ ሲገቡ ይዘውት የገቡት የመሬት ስፋት 400 ካ.ሜ መሆኑን፣ በዛን ወቅት በነበረው የልማት ተነሸነት መመሪያ ቁጥር 2002 በአንቀፅ 5 ንዑስ አንቀፅ 5.5 መሰረት ከቦታቸው የሚነሱ ሰዎች የሚሰጣቸው የይዞታ ስፋት 250 ካ.ሜ ያለ ካሳ፣ 140 ካ.ሜ ደግሞ ከካሳ ጋር እንደሆነ የሚደነግግ በመሆኑ ለአመልካች 140 ካ.ሜ ከካሳ ጋር የተሰጣቸው መሆኑንና አመልካች በዚህ ጉዳይ በጊዜው ያቀረቡት ቅሬታ ያልነበር መሆኑን፣ በቦታው አምነውበት ካርታና ሳይት ፕላን ተሰጥቷቸው በ2006 ዓ.ም ለአቶ ኪሮስ ገ/መስቀል የሸጡላቸው መሆኑን፣ በዚህ ምክንያት በአንድ ይዞታ ሁለት ሰነድ እንደማይሰጥ ህጉ የደነገገ በመሆኑ የአመልካች አቤቱታ ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክሯል።

አመልካች በበኩላቸው ጥር 23/2012 ዓ.ም በሰጡት የመልስ መልስ በወቅቱ የነበረው መመሪያ ከገጠር ወደ ከተማ የገባ ቦታ እንደ ስፋቱ መጠን ከ140 እስከ 500 ካ.ሜ መስጠት እንደሚፈቅድ የደነገገ መሆኑን፣ 400 ካ.ሜ ይዞ ወደ ከተማ የገባ ሰው 400 ካ.ሜ እንዲሰጠው ህጉ የደነገገ መሆኑን፣ መመሪያ 2002 የሊዝ መመሪያ ሆኖ የሚያገለግለው ከተማ ውስጥ ለቆየ ቦታ እንጂ ከገጠር ወደ ከተማ ለገባ ቦታ አለመሆኑን፣ የአመልካች ጉዳይ የሚዳኘው በመመሪያ 2003 መሰረት መሆኑን፣ ተጠሪ በመሰረተ ልማት ምክንያት የሚነሱ ከካሳ ጋር ከሆነ 140 ካ.ሜ ያለካሳ ከሆነ 250 ካ.ሜ ነው የሚሰጣቸው በማለት ያቀረበው መልስ ህግን መሰረት ያላደረገ መሆኑንና ህጉ በተወሰደው ቦታ መጠን አስፈላጊም ከሆነ ካሳ ተጨምሮለት ምትክ ቦታ እንዲሰጥ የሚደነገግ መሆኑን፣ የተሰጣቸው ካሳ ካለመኖሩም በላይ ክርክሩ በስር ፈርድ ቤት ያልቀረበ መሆኑን፣ ይዞታውን ለ3ኛ ወገን ሸጠዋል ለሚለውም የተሰጣቸውን 140 ካ.ሜ ሸጠው ቀሪ 260 ካ.ሜ ለመጠየቅ የሚከለክላቸው ህግ አለመኖሩን በመግለፅ በቀረበው ቅሬታ መሰረት ሊወሰንልኝ ይገባል ሲሉ ሞግተዋል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክር ይዘት ጠቅለል ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ነጥብ አኳይ የግራ ቀኙን ክርክር አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምሯል፡፡

ከክርክሩ ይዘት በግልፅ መረዳት እንደሚቻለው አመልካች ክስ ያቀረቡት በልማት ምክንያት በተወሰደባቸው 400 ካሬ ሜትር ይዞታ ምክት 400 ካሬ ሜትር ቦታ ሊሰጣቸው ሲገባ ከህግ አግባብ ውጭ ተቀንሶብኛል ባሉት 260 ካሬ ሜትር ላይ ነው፡፡ በእርግጥ ከምትክ ቦታ አሰጣጥ ጋር በተያያዘ ተፈጻሚነት ባለው መመሪያ ላይ በግራ ቀኙ መካከል ያለመግባባት እንዳለ ከሚያቀርቡት ክርክር መረዳት ይቻላል፡፡ ሆኖም የክልሉ ሰበር ችሎት ለጉዳዩ አግባብነት ያለው በ2003 ዓ.ም. የወጣው መመሪያ መሆኑን እና በመመሪያው መሰረት ከከፍተኛው የከተማ ይዞታ መጠን እስካላለፈ ድረስ ምትክ ቦታ የሚሰጠው በተወሰደው ይዞታ መጠን ስለመሆኑ ገልጿል፡፡ ይህ የሰበር ችሎቱ የህግ መረጣ እና አተረጓጎም አግባብ አይደለም በሚል በአሁን ተጠሪ በኩል ሥርዓቱን ጠብቆ የቀረበ የሰበር ቅሬታም ሆነ ግልፅ ክርክር የለም፡፡ ይህ በሌለበት አሁን ላይ ለጉዳዩ አግባብነት ያለው ሌላ የህግ ማዕቀፍ ነው በማለት ተጠሪ የሚያቀርበው መከራከሪያ ሥነ ሥርዓቱን የጠበቀ ባለመሆኑ ችሎቱ አልተቀበለውም፡፡

የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ለግራ ቀኙ ክርክር አግባብነት ያለው በ2003 ዓ.ም የወጣው መመሪያ መሆኑን ከለየ በኋላ የሰበር ፍርድ ቤት ውሳኔን ያፀናው በመመሪያው መሰረት 400 ካሬ ሜትር ምትክ ቦታ የሚገባህ ቢሆንም መጠኑ ተቀንሶ 140 ካሬ ሜትር ቦታ ብቻ ሲሰጥ ተቀብለህ ከ5 ዓመት ቆይታ በኋላ ቀረኝ ያልከውን ይዞታ ለመጠየቅ መብት የለህም በሚል ነው፡፡

እንግዲህ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ መንግስት አንቀፅ 78 እና 79 መሰረት ለፍርድ ቤቶች የተሰጠው የዳኝነት ሥልጣን ህግን መሰረት ያደረገ የዳኝነት አገልግሎት መስጠት ነው፡፡ ህግን መሰረት ያደረገ የዳኝነት አገልግሎት መስጠት ማለት ፍርድ ቤት ለሚሰጠው ማንኛውም ውሳኔ፣ በተለይም ውሳኔው መብትን የሚያሳጣ በሆነ ጊዜ ግልፅ የህግ መሰረት ሊኖር ይገባል ማለት ነው፡፡ ለውሳኔው መሰረት የሆነ ህግ ሳይጠቀስ በደፈናው መብትን የሚያሳጣ ውሳኔ የህግ መሰረት የሌለው በመሆኑ ተቀባይነት የለውም፡፡

በሌላ በኩል የወረዳው ፍርድ ቤት የአመልካችን ክስ ውድቅ ያደረገው ክስ የክስ ምክንያት የለውም በሚል በመሆኑ በዚሁ ነጥብ ላይ አንድ ነገር ማለቱ ተገቢ ይሆናል፡፡ በእርግጥ የክስ ምክንያት የሌለው የክስ አቤቱታ ተቀባይነት የሌለው ስለመሆኑ የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 231(1ሀ)) ድንጋጌ ያስገነዝባል፡፡ አንድ በፍርድ ቤት የቀረበ የክስ አቤቱታ የክስ ምክንያት ያለው መሆን አለመሆኑን ለመለየት ፍርድ ቤቶች በክሱ ላይ የተገለፀው ነገር ቢረጋገጥ ክሱን ያቀረበው ወገን የጠየቀውን ዳኝነት ለማግኘት ህግ የሚፈቅድለት መሆን አለመሆኑን በጥያቄነት ይዘው ሊመረምሩ እና “የክስ

ምክንያት አለው!” ለማለት ለተጠየቀው ጥያቄ አዎንታ መልስ ሊኖራቸው እንደሚገባ ይኸው ችሎት በሰ/መ/ቁ/45247 ላይ አስገዳጅ የህግ ትርጉም የሰጠ በመሆኑ አመልካች ያቀረቡት ክስም በዚህ ስሌት መሰረት ሊቃኝ ይገባል።

በዚህ አግባብ አመልካች ያቀረቡት ክስ ከህግ አግባብ ውጭ የተቀነሰብኝ 260 ካሬ ሜትር ምትክ ይዞታ ሊሰጠኝ ይገባል የሚል ነው። ይኸው ፍሬ ነገር ቢረጋገጥ አመልካች የጠየቁትን ዳኝነት እንዳያገኙ የተቀመጠ ግልፅ የህግ ክልከላ የለም። ጉዳዩ ይህ ከሆነ ደግሞ ዳኝነት የተጠየቀበት ጉዳይ ለአመልካች የሚገባቸው መሆን አለመሆኑ በክርክር ሂደት በማስረጃ የሚነጥር ከሚሆን በቀር የክስ አቤቱታው የክስ ምክንያት የለውም ተብሎ በመጀመሪያው የክርክር ምዕራፍ ውድቅ የሚደረግበት የህግ አግባብ የለም። እናም የወረዳው ፍርድ ቤት የአመልካች ክስ የክስ ምክንያት የለውም ማለቱ እና የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎትም ምክንያት ጨምሮ ይህንኑ ማፅናቱ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የህግ አረዳድ እና አተገባበር ስህተት ሆኖ ተገኝቷል። ሲጠቃለል ይህንን ጉዳይ በተመለከተ ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የትግራይ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/114270 ላይ ግንቦት 09/2011 የሰጠው ውሳኔ፤ የመቀሌ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/26177 ላይ የካቲት 05/2011 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ እና የሐውልቲ ክ/ከተማ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/010931 ላይ ታህሳስ 05/2011 ዓ.ም የሰጠው ብይን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሸረዋል።

2. የሐውልቲ ክ/ከተማ ፍርድ ቤት በብይን የዘጋውን መዝገብ በማንቀሳቀስ በክሱ ሥረ ነገር ክርክር ላይ የግራ ቀኙን ክርክር እና የተጠቀሰ ማስረጃም ካለ በመስማት የመሰለውን እንዲወስን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህ/ቁጥር 341(1) መሰረት ጉዳዩ ይመለስለት።

ትዕዛዝ

- 1. የዚህን ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።
- 2. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ዮ/መ.

የሰ/መ/ቁ. 187340

መጋቢት 29 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- ብርሀኑ አመነው
ተሾመ ሸፈራው
ሀብታሙ እርቅይሁን
ብርሀኑ መንግስቱ
ነፃነት ተገኝ

አመልካቾች፡- 1. ወ/ሮ ዙፋን መንግስቱ

2. አቶ አየነው ቢሻው

ተጠሪዎች፡- 1. አቶ በልስቲ አባተ

2. ወ/ሮ እመቤት አባተ

3. አቶ አንዲለም አባተ

4. ወ/ሮ የምስራች አባተ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ጉዳዩ ከገጠር መሬት ጋር በተያያዘ የሚቀርብ የውርስ ጥያቄ ላይ ተፈፃሚ የሚሆነውን የይርጋ ደንብ የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ በተጀመረበት አማራ ክልል ቡሬ ወረዳ ፍርድ ቤት አመልካቾች ከሳሽ፣ ተጠሪዎች ደግሞ ከሌሎች አራት ግለሰቦች ጋር ተከሳሾች በመሆን ተከራክረዋል። አመልካቾች በቀን 08/07/2009 ዓ.ም ጽፈው ባቀረቡት ክስ ሚች አያታችን በ1989 ዓ.ም በድልድል ያገኙት፣ እኛም ከአባታችን ጋር እንደልጅና ቤተሰብ የተቆጥርንበትን 13 ገመድ የውርስ መሬት ተከሳሾች በተለያየ መጠን ተከፋፍለው በመያዝ እየተጠቀሙበት በመሆኑ ለቀው ያስረክቡን በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል። ተጠሪዎች በበኩላቸው በሰጡት መልስ አባታችን (የአመልካቾች አያት) የሞተው በ1997 ዓ.ም ሲሆን አመልካቾች ደግሞ የወራሽነት ማረጋገጫ ያወጡት በ2009 ዓ.ም ስለሆነ ክሱ በይርጋ ይታገዳል በማለት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ ያቀረቡ ሲሆን በፍሬ ነገሩ ደረጃም የአማራጭ መልስ ሰጥተው ተከራክረዋል።

የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃ የሰማው የወረዳው ፍርድ ቤት የተጠሪዎችን የይርጋ መቃወሚያ ውድቅ በማድረግ ከስር 1ኛ ተከሳሽ ውጭ ያሉት ተከሳሾች በሙሉ የያዟቸውን መሬቶች

በመልቀቅ ለአመልካቾች ያስረክቡ በማለት ወስኗል። በዚህ ውሳኔ ቅር የተሰኙት ተጠሪዎች የይግባኝ አቤቱታ ለዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ቢያቀርቡም ተቀባይነት ሳያገኙ ቀርቷል። በመቀጠል ለክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የሰበር አቤቱታቸውን ያቀረቡ ሲሆን ችሎቱም በአቤቱታው ላይ ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ ተጠሪዎች መሬቱን ከ2001 ዓ.ም ጀምረው እንደያዙት በማስረጃ ተረጋግጧል፤ አከራካሪውን መሬት በሚመለከት ግራ ቀኙ ወራሽ ሲሆኑ በወራሾች መካከል ለሚነሳ ክርክር ተፈፃሚነት ባለው በፍትሐብሔር ህግ ቁጥር 1000(1) መሠረት ሶስት ዓመት ጊዜ ስለሆነና አመልካቾች ክላቸውን ያቀረቡት ተጠሪዎች መሬቱን ከያዙ ከሶስት ዓመት በኋላ በመሆኑ ክሱ በይርጋ ይታገዳል በማለት የወረዳው እና የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤቶች የሰጡትን ውሳኔ ሽሮታል። ለዚህ ፍርድ መነሻ የሆነው የሰበር አቤቱታ የቀረበው ይህንኑ ለማስለወጥ ነው።

አመልካቾች በቀን 10/04/2012 ዓ.ም በተፃፈ 03 ገጽ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ተፈፅመዋል ያሏቸውን ስህተቶች በመዘርዘር በዚህ ችሎት እንዲታረሙላቸው ጠይቀዋል። የአመልካቾች የሰበር አቤቱታ ይዘት በአጭሩ የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ተጠሪዎች ወራሽ ነን ሳይሉ፤ እንዲሁም የወራሽነት ማስረጃ ባላቀረቡበት ያልተነሳን የውርስ ይርጋ ክርክር እራሱ በማንሳት ክሱ በይርጋ ይታገዳል በማለት የሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባዋል የሚል ነው። የሰበር አቤቱታው በአጣሪ ችሎት ተመርምሮም በፍትሐብሔር ህግ አንቀጽ 1000(1) ላይ የተመለከተው የሦስት ዓመት የይርጋ ደንብ በእርሻ መሬት የውርስ ጥያቄ ላይ ተፈፃሚነት ያለው መሆን አለመሆኑን አጣርቶ ለመወሰን ሲባል ያስቀርባል ብሏል። ተጠሪዎች በጉዳዩ ላይ መልስ እንዲሰጡ በሚል መጥሪያ የተላኩላቸው ቢሆንም ባለመቅረባቸው መልስ የማቅረብ መብታቸው ታልፏል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተገለፀውን ሲመስል ይህ ችሎትም በሰበር አጣሪ ችሎት የተያዘውን ጭብጥ ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ መዝገቡን እንደሚከተለው መርምሮታል። እንደመረመረውም አወራሽ ከዚህ ዓለም በሞት የተለዩት በ1997 ዓ.ም ሲሆን ተጠሪዎች ለክርክሩ መነሻ የሆነውን መሬት የያዙት በ2001 ዓ.ም መሆኑ ስለመረጋገጡ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ውሳኔ ይዘት የሚያሳይ ሲሆን፤ አመልካቾች ይህን ፍሬ ነገር በመካድ አይከራከሩም። ክርክሩ በወራሾች መካከል ስለመሆኑም የታመነ ነው። አመልካቾች ተጠሪዎች ይርጋ መቃወሚያ አላነሱም በማለት የሚከራከሩ ቢሆንም፤ ተጠሪዎች ክሱ በይርጋ እንደሚታገድ የመጀመሪያ መቃወሚያ ያነሱ ስለመሆኑ የወረዳው ፍርድ ቤት በቀን 22/06/2010 ዓ.ም በዋለው ችሎት ከሰጠው ብይን ይዘት ለመገንዘብ የሚቻል ሲሆን፤ የወረዳው ፍርድ ቤት የይርጋ መቃወሚያን ወድቅ ያደረገው ተጠሪዎች መሬቱን ከያዙት 10 ዓመት ያልሞላው መሆኑን ነው። በአንፃሩ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ክሱ በይርጋ ይታገዳል በሚል ድምዳሜ ላይ የደረሰው ለጉዳዩ ተፈፃሚነት ያለው ይርጋ በፍትሐብሔር ህግ አንቀጽ 1000(1) ላይ የተመለከተው

የሦስት ዓመት ጊዜ መሆኑን በመጥቀስ ነው። በመሆኑም ከወርሰ ይርጋ ጋር በተያያዘ በፍትሐብሔር ህጉ ላይ የተመለከቱት ድንጋጌዎች ተፈጻሚነት አላቸው ወይ የሚለውን ነጥብ በሰበር አጣሪ ችሎት ከተያዘው ጭብጥ አንጻር መመርመሩ ተገቢ ሆኖ ተገኝቷል።

ምንም እንኳ አሁን በአገራችን በስራ ላይ ባለው የመሬት ስራት መሠረት መሬት የህዝብ እና የመንግስት በመሆኑ እንዲሁም መሬት የአራሱ የሆነ የተለየ ባህርይ ያለው ቢሆንም፤ ከመሬት ጋር በተያያዘ የሚፈጠሩ መብቶች እና ግዴታዎች፣ ግንኙነቶች የሚመሩት በንብረት ህግ አጠቃላይ መርሆዎች በመሆኑ የከተማም ሆነ የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀምን አስመልክቶ የሚወጡ ህጎች/አዋጆች በንብረት ህግ ማዕቀፍ ውስጥ የሚመደቡ መሆኑን መገንዘብ ያስፈልጋል። ስለሆነም ከንብረት ጋር በተገናኘ ያሉ ጽንሰ ሃሳቦች፣ ህጎች እና መርሆዎች ከመሬት ጋር በተያያዘ ለሚቀርብ ክርክር እንደየአግባብነታቸው ተፈጻሚነት ይኖራቸዋል። በጽንሰ ሃሳብ ደረጃ የንብረት ህግ ማለት ለአንድ ንብረት ባለሙብት ወይም ባለይዞታ የሆነ ሰው ከሌሎች ሰዎች ጋር የሚኖረውን ግንኙነት የሚገዛ ነው። የንብረት ህግ አንድ ሰው በአንድ ንብረት ላይ ባለቤትነት ወይም ባለይዞታ ሊሆን የሚችልበትን መንገድ፣ የመብቱ ዓይነት፣ ስፋት እና ማዕቀፍ፣ መብቱ ከአንዱ ወደ ሌላ ሊተላለፍ የሚችልበትን ሥርዓት የሚደነግግ የህግ ክፍል ነው። ንብረትን የመከታተል መብት፣ በመብቱ ማዕቀፍ ያለ ማንም ጣልቃ ገብነት የመጠቀም መብት እንዲሁም ክስ አቅርቦ መብትን የማስከበር መብት የንብረት ባለ ሀብት ወይም ባለይዞታ መሆን ከሚሰጣቸው መብቶች ውስጥ ዋነኞቹ ናቸው።

አንድ ሰው የአንድ ንብረት ባለሙብት ወይም ባለይዞታ መሆኑ የሚታወቀው እና የንብረት ባለ ሀብት ወይም ባለይዞታ መሆን በሚሰጣቸው መብቶች ተጠቃሚ ሊሆን የሚችለው ንብረቱን በህግ አግባብ በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ መንገድ በእጁ ካደረገበት ጊዜ ጀምሮ ስለመሆኑም ከአጠቃላይ የንብረት ህግ ጽንሰ ሃሳብ የምንገነዘበው ነው። ስለሆነም አንድን ንብረት አስመልክቶ የሚቀርበውን ክስ ተከትሎ ንብረትን የሚመለከት የህግ ክፍል ተፈጻሚ የሚሆነው ከላሽ ክስን ያቀረበው ንብረቱን በቀጥታ ወይም በተዘዋዋሪ መንገድ በእጁ ካደረገ በኋላ በንብረቱ ላይ ያለው መብት እንዲከበርለት የቀረበ ክስ መሆኑ በክስ የተረጋገጠ ሲሆን ነው። ይህም ማለት አንድ ከላሽ ባቀረበው ክስ የጠየቀው ዳኝነት ንብረትን የሚመለከት መሆኑ ብቻውን ጉዳዩን የንብረት ክርክር አያደርገውም ማለት ነው። በአጠቃላይ ንብረትን የሚመለከት ለፍርድ ቤት የሚቀርብ ዳኝነት ሁለት ገጽታዎች ያሉት ሲሆን አንደኛው የንብረት ባለሀብትነት ወይም ባለይዞታነትን ወይም ከንብረቱ ጋር በተያያዘ ያለውን ማንኛውንም መብት ለማስከበር የሚቀርብ ዳኝነት ሲሆን፤ ሁለተኛው የንብረት ባለቤትነት ወይም ባለይዞታነት መብት በፍርድ ኃይል እንዲተላለፍለት በዚህም የንብረቱ ባለሀብት ወይም ባለይዞታ ለመሆን የሚቀርብ ዳኝነት ነው። የመጀመሪያው በንብረት ህግ ማዕቀፍ የሚመራ ሲሆን፣ ሁለተኛው ዓይነት ለቀረበው የመብት ይተላለፍልኝ ጥያቄ መሠረት የሆነውን ምክንያት መሠረት በማድረግ የሚወሰን ሲሆን እንደየጉዳዩ ባህርይ በተለያዩ የህግ ማዕቀፎች መሠረት የሚዳኝ ነው። ይህም ማለት ለቀረበው የመብት ይተላለፍልኝ

ዳኝነት መሠረቱ ወል ከሆነ የወል ህግ ድንጋጌዎች፣ ወርስ ከሆነ የወርስ ህግ ድንጋጌዎች፣ ጋብቻ መፍረሱን ተከትሎ የቀረበ ከሆነ የቤተሰብ ህግን መሠረት በማድረግ ሊታይ የሚችልበት ሁኔታ ይኖራል ማለት ነው። ይህ፣ ከፍ ሲል በተመለከተው ምክንያት፣ ከመሬት ጋር የተያያዘ ለሚቀርቡ የመብት ጥያቄዎችም እንደየአግባብነታቸው ተፈጻሚነት ይኖራቸዋል።

ከዚህ አንጻር የተያዘውን ጉዳይ ስንመለከት አመልካቾች ያቀረቡት ክስ ይዘታችን ያላግባብ ተይዟል በሚል ሳይሆን ተጠሪዎች በወርስ በእጃቸው ካስገቡት መሬት ውስጥ የወርስ ድርሻቸውን እንዲለቁላቸው ነው። ይህም የአመልካቾች የባለይዘታነት መብት ይገባናል ጥያቄ ወርስን መሠረት ያደረገ ሆኖ በፍርድ ኃይል በወርስ በሚተላለፍላቸው ይዘታ ላይ ባለመብት ለመሆን ያቀረቡት ክስ መሆኑን የሚያሳይ ነው። የክልሉ የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 252/2009ም ሆነ ከአርሱ በፊት የነበረው አዋጅ ቁጥር 133/98 የገጠር መሬት በወርስ የሚተላለፍላቸውን ሁኔታዎች በተመለከተ የተለየ ድንጋጌ ቢኖራቸውም፣ የገጠር መሬት በወርስ እንዲተላለፍ ዳኝነት የሚቀርብበትን የጊዜ ገደብ በተመለከተ የተለየ ድንጋጌ የላቸውም። በአዋጅ ቁጥር 252/2009 አንቀጽ 55 ላይ የተመለከተው የይርጋ ደንብም ቢሆን ያላግባብ የተያዘን የገጠር መሬት ለማስለቀቅ ለሚቀርብ የዳኝነት ጥያቄ እንጂ (ይህ የይርጋ ደንብ ይዘታዬ ያላግባብ ተይዟል በሚል ለሚቀርቡ ለሁሉም ጉዳዮች ተፈጻሚነት አለው ወይ? የሚለው ጥያቄ እንደተጠበቀ ሆኖ) የባለ ይዘታነት መብት ይተላለፍልኝ በሚል ወርስን መሠረት በማድረግ ለሚቀርብ ክስ ተፈጻሚነት ያለው አይደለም። ስለሆነም አመልካች ያቀረቡት የወርስ ድርሻ ይገባኛል ጥያቄን በተመለከተ ተፈጻሚነት ያለው ህግ በፍትሐብሔር ህጉ አንቀጽ 1000 ላይ የተመለከተው የይርጋ ድንጋጌ እንጂ ከይዘታ ክርክር ጋር በተያያዘ ለሚቀርብ ክስ የተመለከተው የአዋጅ ቁጥር 252/2009 አንቀጽ 55 ላይ የተመለከተው ድንጋጌ ሊሆን አይገባም። ከዚህ አንጻር ሲታይ የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የፍትሐብሔር ህጉን አንቀጽ 1000(1) ላይ የተመለከተውን ድንጋጌ በዋቢነት በመጥቀስ የአመልካች ክስ በይርጋ ቀሪ ነው በማለት የሰጠው ውሳኔ በአግባቡ ነው ከሚባል በስተቀር መሠረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ሆኖ አልተገኘም። ስለሆነም ተከታዩ ተወስኗል።

ዉሳኔ

1. የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 03-78188 በቀን 08/03/2012 ዓ.ም በዋለዉ ችሎት የሰጡት ትዕዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥርዓት ህጉ አንቀጽ 348(1) መሠረት ጸንቷል።

2. በዚህ ችሎት የተደረገዉ ክርክር ያስከተለዉን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኝ የየራሳቸዉን ይቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የሰ/መ/ቁጥር 186431

ሚያዝያ 26 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች:-እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሃዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች: ወ/ሮ አዝመራ መኮንን ገ/መድን

ተጠሪዎች: 1ኛ አቶ ገ/ረዳው መኮንን ገ/መድን

2ኛ ወ/ሮ አኸዛ ሃ/ስላሴ

መዝገቡ የተቀጠረው ለምርመራ ሲሆን በዚህ አግባብ ተመርምሮ የሚከተለው ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

ለዚህ የሰበር ክርክር መነሻ የሆነው ጉዳይ የይዞታ/የከተማ ቦታ/ ክርክር የተመለከተ ሲሆን አመልካች 1ኛ ተጠሪ ወንድሜ በቀን 21/05/1994 ዓ.ም ከነባር ይዞታው ውስጥ 200 ካ.ሜ ሽጦልኝ እየኖርኩ እያለ 1ኛ እና 2ኛ ተጠሪዎች ፍቺ በመፈፀማቸው ምክንያት የአመልካችም ቤትና ቦታ በፍ/ቤት የጋራ ሃብት ተብሎ የተወሰነ ስለሆነ የአመልካችን ቤትና ቦታ 10ሜ x 20ሜ = 200 ካ.ሜ እንዲያስረክቡኝ ይወሰንልኝ በማለት ያቀረቡትን ክስ መነሻ ያደረገ ሲሆን አመልካች በዓዲ ሐቂ ወረደ ፍርድ ቤት ከሳሽ የነበሩ ሲሆን ተጠሪዎች ተከሳሾች ነበሩ፡፡

አመልካች በስር ፍርድ ቤት ባቀረቡት ክስም 1ኛ ተጠሪ ወንድሜ ሲሆን አዋሳኝ በክሱ የተገለፀውን 200 ካ.ሜ በቀን 21/05/1994 ዓ.ም በብር 2,500.00 በቤተዘመድ ሽማግሌዎች ፊት በጽሁፍ የሽጦልኝ ሲሆን 1ኛ ተጠሪ ወንድሜ በመሆኑ በእምነት እየኖርኩ እያለሁ ለኔ የሽጦልኝ ቤትና ቦታ ከራሱ ጋር ጨምሮ ጠቅላላ 20x20 = 400 ካ.ሜ በከተማ ማስፋፋት ምክንያት ወደ መቐለ ስለገባ በስሙ እንዲጠና ከተደረገ በኋላ 1ኛ እና 2ኛ ተጠሪ ጋብቻ በመፈፀም አንድ ላይ እየኖሩ እያለ በመካከላቸው በተፈጠረ አለመግባባት ፍቺ ፈጽመው የንብረት ክፍፍል እንዲያድርጉ ሲወሰን የ1ኛ ተጠሪ ቤትና ቦታ እንዲሁም የአመልካች ቤትና ቦታ ጨምሮ የጋራ ሃብት ተብሎ የተወሰነ መሆኑን በዚህ ሳምንት የሰማሁ በመሆኑ 1ኛ ተጠሪ የሽጦልኝ ቤትና ቦታ 10x20 ካ.ሜ እንዲያስረክቡኝ

ወይም 1ኛ እና 2ኛ ተጠሪዎች ከ400 ካ.ሜ ውስጥ የ1ኛ ተጠሪ ድርሻ $10 \times 20 = 200$ ካ.ሜ ለአመልካች ይገባል ተብሎ ይወሰንልኝ በማለት አመልክተዋል።

ተጠሪዎች በተናጠል በሰጡት መልስም 1ኛ ተጠሪ በክሱ አዋሳኝ እና ስፋቱ የተገለፀው ቤትና ቦታ የ1ኛ ተጠሪ እና የ2ኛ ተጠሪ የጋራ ሃብትና ንብረት ሆኖ እያለ ለብቻዬ ከባለቤቱ እውቅና ውጭ እና ያላመነችበትን ለአመልካች በብር 2,500.00 ብር ሽጮላት ነበር ነገር ግን ስሕተት መሆኑን በማመን ገንዘቡን ለአመልካች በቀን 07/10/2008 ዓ.ም ከወንድሜ አቶ ወ/ገብርኤል መኮንን ተቀብሮ በአምስት ምስክሮች ፊት መልሼላታለሁ። ቤትና ቦታውም በፍርድ ያለቀ እና ሸጠን የተካፈለው ስለሆነ ልጠየቅበት አይገባም በማለት መልስ ሰጥተዋል።

2ኛ ተጠሪ በበኩላቸው በሰጡት መልስም 1ኛ ተጠሪ እና አመልካች ወንድምና እህት በመሆናቸው 2ኛ ተጠሪን ለማጉላላት እያደረጉ ያሉት ሴራ እንጂ ከጋራ ሃብታችን 400 ካ.ሜ ውስጥ አንድ ክፍል የያዘ ቤት እንደሸጠላቸው አላውቅም አልጠየቅበትም። ሆኖም ግን አመልካች የ1ኛ ተጠሪ እህት ሲሆኑ እኔ እና 1ኛ ተጠሪ ከማህበራዊ ፍ/ቤት ጀምሮ እስከ ፌደራል ሰበር ችሎት በዚህ የጋራ ሃብት ስንከራከር የእውነት ቢሆን ኖሮ በዋና ጉዳዮችን ከውሳኔ በኋላ ይሁን ወይም በአፈፃፀም ወቅት በሕገ ጣልቃ ገብተው በተከራከሩ ነበር ስለሆነም ክሱ አግባብነት ስለሌለው ውድቅ እንዲደረግ በማለት ተከራክረዋል።

የዓዲ ሓቂ ወረደ ፍርድ ቤቱ የግራ ቀኙን ምስክሮች ሰምቶ ተገቢውን ማጣራት አድርጎ በሰጠው ውሳኔም በአመልካች እና በ1ኛ ተጠሪ መካከል በሕግ የሚፀና የሽያጭ ውል ሳይኖር አመልካች በተጠሪዎች ላይ ያቀረቡት ክስ በአግባቡ አይደለም። ተጠሪዎች እንዲያስረክቧቸው የሚወሰን ቤትና ቦታ የለም በማለት እና 1ኛ ተጠሪ ከአመልካች ገንዘብ ተቀብለው የሸጡላቸው የነበረው ቦታ ውል አፍርሰው ቦታቸውን ስለወሰዱ ብር 2,500.00 ለአመልካች እንዲመልሱ በማለት ወስኗል።

ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የመቐለ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በበኩሉ የዓዲ ሓቂ ወረደ ፍርድ ቤት የሰጠው ውሳኔ የሚነቀፍበት ነጥብ አልተገኘም በማለት በፍ/ሰ/ሰ/ሕ/ቁ 337 መሰረት የይግባኝ ባይ ቅሬታውን በመሰረዝ የሰር ፍርድ ቤትን ውሳኔ አጽንቷል። የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎትም የመቐለ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የሰጠው ትዕዛዝ መሰረታዊ የሕግ ስሕተት አልተገኘበትም በማለት የቀረበውን የሰበር አቤቱታ በፍ/ሰ/ሰ/ሕ/ቁ 337 መሰረት ሰርዞታል።

አመልካች ባቀረቡት የሰበር አቤቱታም የወረዳ ፍ/ቤት ለውሳኔው መነሻ ያደረገው በአመልካችና በ1ኛ ተጠሪ መሀል የተፈፀመ የቦታና ቤት ሽያጭ ውል፤ ውል ለማጽደቅ ስልጣን ባለው አካል ፊት ቀርቦ አልፀደቀም የሚል ሲሆን የፍ/ሰ/ሕ/ቁ 1723 እና 1815 መሰረት በማድረግ ውሉ በሕግ ፊት የፀና አይደለም የሚል ክሱን ውድቅ ማድረግ ወረዳ ፍ/ቤት በፍርድ ሐተታው ላይ 1ኛ ተጠሪ

ከአመልካች ጋር ያደረገው የቦታ እና ቤት ሽያጭ ውል መኖሩን አልካደም አምኗል ሲል ሓተታው ላይ ካሰፈረው ጋር ሲታይ እርስ በርስ የሚጋጭ ከመሆኑም በላይ የፌደራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በቅጽ 13 በሰ/መ/ቁ 36887 በማይንቀሳቀስ ንብረት ላይ ያሽያጭ ውል መኖሩን በማመን ነገር ግን በፍ/ብ/ሕ/ቁ 1723 መሰረት ውል ለማፅደቅ ስልጣን ባለው አካል ፊት ቀርቦ አልፀደቀም በሚል ክርክር የቀረበው ክስ ተቀባይነት የለውም ሊባል እንደማይገባው የፍ/ብ/ሕ/ቁ 1723(1) ፣ 2878 በማያያዝ አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የሰጠበት በመሆኑ የስር ፍርድ ቤት ውሳኔ ከዚህ አስገዳጅ የህግ ትርጉም የሚቃረን ከመሆኑም በላይ 1ኛ ተጠሪ ያቀረበው ክርክር ከአመልካች ጋር የቦታና ቤት ሽያጭ ውል እንደነበራቸው አምኖ ነገር ግን ውሉ ፈርሶ ገንዘቡን መልሼላታለሁ ሲል የተከራከረው ውሉ ፈርሶ ገንዘቧን መመለሱን በማስረጃ ያልተረጋገጠ ሆኖ እያለ ወረዳ ፍ/ቤት ውሉ በሚመለከተው አካል አልፀደቀም በሚል ክስን ውድቅ ማድረግ እና ጉዳዩን በይግባኝ የቀረበላቸው ፍ/ቤቶችም ስሕተቱን ያለማረማቸው መሰረታዊ የሕግ ስሕተት የተፈፀመበት በመሆኑ ውሳኔያቸው ተሸሮ ዳኝነት የጠየኩት 200 ካ.ሜ እንዲያስረክቡኝ እንዲወሰንልኝ በማለት አመልክተዋል።

አከራካሪ የሆነው የቤት ሽያጭ ውል በአመልካችና በተጠሪ መካከል መደረጉን ባልተካካዱበት ሁኔታ ውሉ በሚመለከተው አካል ዘንድ አልተመዘገበም በማለት ውሉ ይፍረስ ተብሎ በስር ፍ/ቤቶች የተወሰነበት አግባብነት ለማግራት የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል ከተባለ በኋላ 1ኛ እና 2ኛ ተጠሪዎች መጥሪያ ደርሷቸው መልሳቸውን አቅርበዋል።

1ኛ ተጠሪ በሰጡት መልስም በአመልካች እና በ1ኛ ተጠሪ መካከል በ21/5/1994 ዓ.ም 200 ካ.ሜ በብር 2,500 ብር ቤትና ቦታ ለመሸጥ ቦታው ገና ወደ ከተማ ከመካለሉ በፊት በገጠር እያለ በመንደር ውል መስማማታችን የማይካድ ነው። ስለሆነም የሽያጭ ውሉ በሚፈፀምበት ጊዜ 1994 ቦታው በወቅቱ በገጠር ይተዳደር እንደነበረና 1ኛ ተጠሪ ለአመልካች የሸጥኩላቸው ቤትና ቦታ ከመነሻውም መሰረታዊ የሕግ ስሕተት የነበረበትና የገጠር ጥሻ ቦታ ተቆርጦ የተሸጠ በመሆኑ አካባቢው ወደ ከተማ ሲካለል አመልካች ከገጠር ወደ ከተማ ቦታው ርክክብ ሲደረግ በአመልካች ስም ተመዝግቦ ከገጠር ወደ ከተማ ሊተላለፍ አልቻለም። ይህም በገጠር የመሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም እንዲሁም በሀገራችን ሕገ መንግስት አንቀጽ 40 የአርሶ አደር ቤት መሸጥ መለወጥ እንደማይቻል የፌ/ጠ/ፍ/ቤት ሰበር ችሎት በተለያዩ ጊዜያትና መዛግብት አስገዳጅ የሕግ ትርጉም የሰጠባቸው ናቸው። ስለሆነም የሽያጭ ውል መኖሩ ባይካድም ተፈፀመ የተባለው ውል ከሕግ ውጭና ሾይድ በሆነ ውል ስለነበረ 1ኛ ተጠሪ በዚህ ከሕግ ውጭ ተፈፀመ በተባለው የሽያጭ ውል የምገደድበት ምክንያት የለም። አመልካች ቦታው በ1ኛ ተጠሪ ስም እኔ በማላውቀው ሁኔታ እንዲጠና አድርገዋል የሚሉት አመልካች ውሉ ትክክል ነበር ቢሉ ጥናቱ ተከታትለው ማስጠናት

የነበራቸው ራሳቸው እንጂ 1ኛ ተጠሪ እንዲጠና አላደረገም የሚሉት አግባብነትና የሕግ መሰረት የሌለው በመሆኑ አቤቱታው ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክረዋል።

2ኛ ተጠሪ በበኩላቸው 1ኛ ተጠሪ ምንም እንኳን 200 ካ.ሜ መሸጡን ባይገልጹም ቤትና ቦታው የጋራ ሃብት ነው ተብሎ ከስር ፍ/ቤት ጀምሮ እስከ ፌደራል ሰበር ድረስ ከ1ኛ ተጠሪ ጋር በነበረን ክርክር ባለቤቱ አይደለችም ቦታው ወደድኩሽ ወደድኩህ ከመባባላችን በፊት የተፈራ ሃብት ነው ብሎ ክርክር በማንሳቱ ምክንያት ተከራክረን ቤትና ቦታው የጋራ ሃብት መሆኑን በፌደራል ደረጃ የተወሰነ ቢሆንም 1ኛ ተጠሪ እኔ በማላውቀውና በሽያጭ ውሉ ላይ ባልፈረምኩበትና ባልተስማማሁበት ሁኔታ 2ኛ ተጠሪ በኃላፊነት የምጠየቅበት የሕግ ምክንያት የለም። የፍ/ብ/ሕ/ቁ 1723 መሰረት ውሉ በሕጋዊ አካል አለመመዝገቡ እኔን 2ኛ ተጠሪ በመንደር ውል ባላወኩትና ባላመንኩበት የምገደድበት የሕግ ምክንያት የለም። በዚህ ደረጃም ለክርክር መነሻ የሆነው ቤትና ቦታው በሽያጭ ወደ ሶስተኛ ወገን በቀን 12/03/2011 ዓም ለአቶ ኃይላይ ገ/ዩ.ሃንስ ለተባለው በሽያጭ ተላልፏል። ስለሆነም የአመልካች አቤቱታ ውድቅ በማድረግ በነፃ እንዲያሰናብተኝ በማለት ተከራክረዋል። አመልካች የመልስ መልሳቸውን በማቅረብ ክርክራቸውን አጠናክረዋል።

በአጠቃላይ የግራ ቀኙ ክርክር ከላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም የሰበር ክርክሩን ያስቀርባል ከተባለበት ነጥብ፣ ከተገቢው ህግና፣ ከስር ፍርድ ቤት ክርክር አንፃር እንደሚከተለው መርምረንዋል። አመልካች ክርክር የተነሳበትን ይዞታ ከ1ኛ ተጠሪ ገዛን የሚሉት ጥር 21 ቀን 1994 ዓ.ም በተደረገ የሽያጭ ውል ሲሆን ይህንን ይዞታ ሲገዙት በቦታው ላይ አንድ ክፍል ቤት የነበረው መሆኑን ገልፀው ከመከራከራቸው በተጨማሪ ይህንን ቦታ ሲገዙ ይዞታው ከተማ ክልል ያልገባ መሆኑን በሚያመለክት መልኩ ...ይዞታው በከተማ መስፋፋት ምክንያት ወደ መቐለ ስለገባ...በማለት ገልፀው መከራከራቸው ክርክር የተነሳበት ይዞታ ሽያጭ ተፈፀመ በተባለበት ወቅት የገጠር መሬት መሆኑን ያሳያል።

ክርክር ያስነሳው ይዞታ የገጠር መሬት ከሆነ ደግሞ ሽያጩ በተከናወነበት ጊዜ ተፈፃሚነት ያላቸውን የክልሉን የገጠር መሬት አጠቃቀም ለመወሰን የወጡትን አዋጆች ስንመረምራቸው አዋጅ ቁጥር 23/1989 በአንቀፅ 5 የገጠር መሬትን መሸጥ የተከለከለ መሆኑ መመልከቱ፣ ይህንን አዋጅ ለማሻሻል በወጣው አዋጅ ቁጥር 55/1994 አንቀፅ 21(1) ይህንን ተላላፊ ሽያጭ ማከናወን የወንጀል ሀላፊነትን የሚያስከትል መሆኑ መመልከቱ፣ በአሁኑ ወቅት ተግባራዊነት ባለው አዋጅ ቁጥር 239/2006 ተመሳሳይ ክልከላ መቀመጡ በገጠር እርሻ መሬት ላይ ቤት ይኑርበትም አይኑርበትም በሽያጭ ማስተላለፍ የተከለከለ መሆኑን ያሳያል።

በዚህ ጉዳይ ላይ አመልካች ክርክር የተነሳበትን ይዞታ አንድ ክፍል ቤት ያረፈበትን በሽያጭ እንደገዙት በፍሬ ነገር የተረጋገጠ ጉዳይ ቢሆንም ከላይ እንደተመለከተው የገጠር መሬትን በሽያጭ

ማስተላለፍ በህግ ክልከላ የተጣለበት በመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች አመልካች ያቀረቡትን የይዘታ ልረከብ የዳኝነት ጥያቄ የሽያጭ ውሉ ከመጀመሪያውኑ ህጉን ያልተከተለ ህገ ወጥ ስለሆነ ይዘታውን ለመረከብ ያቀረቡት የዳኝነት ጥያቄ ተገቢነት የለውም በማለት መወሰኑ እና በየደረጃው ያሉ ፍርድ ቤቶች ይህንኑ ውሳኔ ማፅናታቸው የህገ መንግስቱን አንቀፅ 40(3) እና አግባብነት ያላቸውን የክልሉን ህጎች መሰረት ያደረገ መሰረታዊ የህግ ስህተት ያልተፈፀመበት ነው ብለናል። ስለሆነም ተከታዩን ውሳኔ ሰጥተናል።

ውሳኔ

1. የዓዲ ሓቂ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ. 05101 በ07/08/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ፍርድ ፣ የመቐለ ከተማ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ. 27544 በ28/10/2011 ዓ.ም በዋለው ችሎት ይህንን ፍርድ በማፅናት የሰጠው ትዕዛዝ እና የክልሉ ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ 118107 በቀን 13/01/2012 ዓ.ም የስር ፍ/ቤቶች ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈፀመበት አይደለም በማለት የሰጠው ትዕዛዝ በፍ/ስ/ስ/ሀ/ቁ.348(1) መሰረት ፀንቷል።
2. ግራ ቀኙ በሰበር ክርክሩ ምክንያት ያወጡትን ወጪና ኪሳራ ይቻቻሉ።
የግራ ቀኙ ክርክር ተገቢውን እልባት ያገኘ ስለሆነ መዝገቡ ተዘግቷል።ይመለስ።

የሰ.መ.ቁ.185848

ሚያዚያ 28 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡.....1. ተፈሪ ገብሩ (ዶ/ር)

2. ቀነዓ ቁጣታ

3. ፈይሳ ወርቁ

4. ደጀኔ አያንሳ

5. ብርቅነሽ እሱባለዉ

አመልካች፡.....አቶ ጌታሰዉ አገሩ ለማ

ተጠሪዎች፡.....1. አቶ አስማማዉ ለማ

2. ወ/ሮ አባይ ለማ

3. ወ/ሮ እማምላክ ለማ

ይህ መዝገብ ተመርምሮ የሚከተለዉ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ይህ የእርሻ መሬት ክርክር የተጀመረዉ በአማራ ክልል በምስራቅ ኅጃም ዞን በሸበል በረንታ ወረዳ ፍ/ቤት ሲሆን፤ የአሁን አመልካች የሥር ተከላሽ፤ የአሁን ተጠሪዎች የሥር 1ኛ፣ 3ኛና 5ኛ ከላሾች፤ በዚህ ችሎት የክርክሩ ተካፋይ ያልሆኑት ሁለት ሰዎች ከላሾች ሆነው ሲከራከሩ ነበር። ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሊቀርብ የቻለዉ የአሁን አመልካች የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ.03-77218 ጥቅምት 24 ቀን 2012 ዓ.ም የሰጠዉ ዉሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ እንዲታረምልኝ በማለት በማመልከታቸዉ ነዉ።

የጉዳዩ አመጣጥ ሲታይ የሥር ከላሾች በሥር በወረዳ ፍ/ቤት ባቀረቡት ክስ የከላሾች ሟች አባት አቶ ለማ አይችሉም በቀን 3/9/2009 ዓ.ም በተደረገ የስጦታ ውል የመሬት ይዘታዉን ለተከላሽ ያስተላለፈ ቢሆንም አባታችን እድሜዉ በመግፋቱ ተታሎ ያደረገዉ ዉል በመሆኑ፤ ተከላሽም ሟችን ያልጠረ እና ከውርስም የነቀለን ዉል በመሆኑ እንዲፈርስልን በማለት ዳኝነት ጠይቋል።

የስር ተከላሽ በዚህ ክስ ላይ በሰጠዉ መልስ የስጦታ ዉሉ የተደረገው ስጦታ ሰጪው ወዶና ፈቅዶ በህጉ መሰረት በመሆኑ ሊፈርስ አይገባዉም በማለት ተከራክሯል።

ከዚህ በኋላ የወረዳው ፍ/ቤት ግራ ቀኙን በማከራከር፣ የሰው ምስክሮችን በመስማት፣ በሰጠው ወሳኔ በዚህ ጉዳይ ተፈጻሚነት ሊኖረው የሚገባው የስጦታ ወሎ ተደረገ በተባለበት ወቅት ስራ ላይ የነበረው የተሻሻለው የአማራ ክልል የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 133/98 አንቀጽ 17 (1) በመሆኑ፣ በዚህ አዋጅ መሰረት የመሬት ስጦታ ከመደረጉ ሶስት አመት በፊት የስጦታ ተቀባይ የስጦታ ሰጪውን የመጠር ግዴታ ያለበት ስለሆነ፣ ይሁን እንጂ በዚህ ጉዳይ ስጦታ ሰጪውን ስጦታው ከመደረጉ በፊት ከ2 አመት ከ4 ወር ጀምሮ ሲጠረወው የነበረው የተከላከለ አባት እንጂ ተከላከለ ባለመሆኑ የህጉን መስፈርት ስለማያሟላ የስጦታ ውሎ ፈርሷል በማለት ወሳኔ አሳልፏል።

የሥር ተከላከለ በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለምስራቅ ጎጃም ዞን ከፍተኛ እና የሰበር አቤቱታ ለአማራ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ቅሬታ ያቀረበ ቢሆንም ፍ/ቤቶቹ ቅሬታውን ወድቅ በማድረግ የሥር ፍ/ቤት ወሳኔ በማጽናት ወስኗል። የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ወሳኔ እና ትዕዛዝ በመቃወም ለማስለወጥ ነው።

የአሁን አመልካች በ9/3/2012 ዓ.ም በተጻፈ የሰበር አቤቱታ፣ የአመልካች አያት የሆኑት አቶ ለማ አይችሉም የመሬት ይዘታ ለአመልካች ስጦታ ያደረገው በህይወት እስካሉ ድረስ እንዲጠረወው በመሆኑ፣ የመሬት ስጦታ ወሎም በክፍሉ ወረዳ መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም ጽ/ቤት የፀደቀ በመሆኑ፣ አመልካች ከዚህ ወጭ ሌላ መሬት የሌለኝ ሲሆን ተጠሪዎች ግን የራሳቸው መሬት ያላቸው በመሆኑ፣ የሥር ፍ/ቤቶች የሰጡት ወሳኔ ፍትሐዊ ስላልሆነ እንዲሻርልኝ ወጪና ኪሳራ እንዲወሰንልኝ በማለት አመልክቷል።

የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን በማየት ፣አከራካሪው የስጦታ ውል ሊታይ የሚገባው የተሻሻለው የአማራ ክልል የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 133/98 ነው ወይስ በአዲሱ አዋጅ ቁጥር 252/2009 ነው? የሚለውን ለማጣራት ሲባል የሰበር አቤቱታው ያስቀርባል በማለት ተጠሪዎች መልስ እንዲሰጡ ባዘዘው መሰረት በ6/6/2012 ዓ.ም የተጻፈ መልስ አቅርቧል። የመልሱም ይዘት በአጭሩ፣ አመልካች የሟች አባታችን አቶ ለማ አይችሉም የልጅ ልጅ ስለሆነ ከአባታችን ጋር ለአንድ ቀንም አብሮት አልኖረም እርሱ የሚኖረውም አዲስ አበባ ከተማ በመሆኑ፣ የስጦታ ወሎ በተደረገበት ቀን በሥራ ላይ የነበረው አዋጅ ቁጥር 133/98 ነው፤ የስጦታ ወሎ ከአዋጅ ቁጥር 133/98 አንቀጽ 17 እና አዋጅ ቁጥር 252/2009 አንቀጽ 16 ጋር የሚጋጭ በመሆኑ የሰር ፍ/ቤቶች የሰጡት ወሳኔ አግባብ ስለሆነ እንዲጻፍልን ወጪና ኪሳራ እንዲወሰንልን በማለት ተከራክሯል። አመልካች የመልስ መልስ ስላልሰጠ ታልፏል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና ግራ ቀኙ ያደረጉት የጽሑፍ ክርክር ከፍ ሲል የተጠቀሰው ሲሆን ይህ ችሎት የግራ ቀኙ ክርክር አግባብነት ካላቸው የህግ ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ እንዲሁም የሰበር

አቤቱታው ያስቀርባል ሲባል ከተያዘው ጭብጥ አንጻር እንደሚከተለው መርምሮታል፡፡ እንደመረመርነው አመልካች የሚችሉ አቶ ለማ አይችሉም የልጅ ልጅ ሲሆን ተጠሪዎች ደግሞ የሚችሉ ልጆች መሆናቸው ያከራከረ ጉዳይ አይደለም፡፡ ሟች በሕይወት እያለ በ3/9/2009 ዓ.ም በተደረገው የመሬት ስጦታ ዉል ይዞታውን ለአመልካች የሰጠ በመሆኑ፤ ተጠሪዎች ባቀረቡት ክርክር ሟች ይህን ስጦታ ያደረገው ተታሎ እና አመልካች ሟችን ያልጠረፍ ተጠሪዎችን ከወርስ የነቀለ ስለሆነ ሊፈርስ ይገባል የሚል ሲሆን፤ አመልካች በበኩሉ ስጦታው ሕጋዊ ስለሆነ ሊፈርስ አይገባም የሚል ክርክር አቅርቧል፡፡ በዚህ መሰረት በሥር ፍ/ቤቶች በማስረጃ የተረጋገጠው ፍሬ ነገር ሲታይ አመልካች አያቱን ሟች አቶ ለማ አይችሉምን እንዳልጠራቸው፤ ሟችን ለ2 ዓመትና 4 ወራት የጠራቸው የአመልካች አባት አቶ አገሩ ለማ መሆኑን የሥር ፍ/ቤቶች የወሳኔ ግልባጭ ያሳያል፡፡ ይህ ከሆነ የሥር ፍ/ቤቶች ሟች ለአመልካች ያደረጉት የመሬት ስጦታ ዉል ሊፈርስ ይገባል በማለት የሰጡት ወሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነው ወይስ አይደለም? በዚህ ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለው ሕግ የትኛው ነው? የሚለውን ነጥብ ማየቱ ተገቢ ነው፡፡ ከፍ ሲል እንደተጠቀሰው ሟች አቶ ለማ በሕይወት እያሉ የስጦታ ዉል ያደረጉት በመሬት ይዞታ ላይ መሆኑን መገንዘብ ይቻላል፡፡

እንደሚታወቀው ስጦታን በአጠቃላይ በሚመለከት በፍትሐ ብሔር ሕጉ አንቀጽ 2427 እና ተከታዮቹ ድንጋጌዎች ሥር የተጠቀሰ ሲሆን፤ በእነዚህ ድንጋጌዎች ሥር የስጦታ ትርጉም፤ ስጦታ ሊያሟላ የሚገባቸው መስፈርቶች፤ ስጦታ የሚያስከትለው ዉጤት እና ስጦታን ሊያስፈርሱ የሚችሉ ምክንያቶችም ተመልክተው እናገኛለን፡፡ የስጦታ ሰጪ ወራሾች አዉራሻቸው ያደረገው ስጦታ እንዲሻርላቸው ክስ አቅርበው ዳኝነት የሚጠይቁበት ምክንያቶች በዚህ ሕግ አንቀጽ 2449 ሥር ተዘርዝረው ይገኛሉ፡፡ የስጦታ ሰጪ ወራሾች በዚህ ድንጋጌ መሰረት ስጦታው እንዲሻርላቸው የሚያቀርቡት ክስ ስጦታ መኖሩን ታሳቢ ያደረገ መሆኑን ያሳያል፡፡ ከፍ ሲል እንደተመለከተው ሟች ለአመልካች ስጦታ አድርጓል የተባለው የመሬት ይዞታ በመሆኑ ከአማራ ክልል የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 133/1998 አንቀጽ 17 መሰረት የመሬት ባለይዞታ የይዞታና የመጠቀም መብትን በስጦታ ዉል ለማስተላለፍ የሚችልበትን አግባብ ይደነግጋል፡፡ አሁን በተያዘው ጉዳይ ሟች መሬቱን በስጦታ ዉል ለአመልካች አስተላልፏል በተባለ ጊዜ ሥራ ላይ የነበረው ሕግ አዋጅ ቁጥር 133/1998 መሆኑን ያከራከረ ጉዳይ አይደለም፡፡ በዚህ አዋጅ አንቀጽ 17 ሥር እንደተመለከተው የመሬት ስጦታ ዉል ተደርጓል ለማለት በድንጋጌው የተመለከቱት ቅድመ ሁኔታዎች ተሟልተው ሲገኙ ብቻ ነው፡፡ ከእነዚህ ቅድመ ሁኔታዎች መካከል አንዱ በዚህ አንቀጽ 17 (1፣ ለ) ሥር የተደነገገው ሲሆን፤ ይዞቱም ስጦታ ተቀባዩ የባለይዞታውን መሬት እያረሰ ወይም ሌላ ሥራ እየሰራ ስጦታው ከመከናወኑ በፊት ላሉት ሶስት ተከታታይ አመታት ሰዎቹን በነጻ ሲጠር መቆየቱ የታወቀ መሆን እንደሚገባው ይደነግጋል፡፡

ከዚህ አንጻር በሥር ፍ/ቤቶች የተረጋገጠው ፍሬ ነገር ሲታይ አመልካች ሟች በሕይወት እያለ ያልጠራቸው መሆኑ ነው። ስለሆነም አመልካች ሟች በሕይወት እያለ አለመጠፋ እስከተረጋገጠ ድረስ፣ ከፍ ሲል በተጠቀሰው የገጠር መሬት አዋጅ መሰረት የመሬት ስጦታ ወል አለ ለማለት በአዋጁ የተመለከተው ቅድመ ሁኔታ ያልተሟላ መሆኑን ነው። በመሆኑም ሟች ለአመልካች የመሬት ስጦታ ወል አድርጓል፣ የመሬት ስጦታ ወል አለ ለማለት የሚቻል አይደለም። ይህ ጉዳይ የሚመለከተው የመሬት ስጦታ ወል በመሆኑ፣ በቅድሚያ ተፈጻሚነት ሊኖረው የሚገባው የገጠር መሬት አዋጁ መሆኑ ብቻም ሳይሆን በመሬት አዋጁ መሰረት የመሬት የስጦታ ወል አለ ለማለት በሕጉ የተገለጸው ቅድመ ሁኔታ ያልተሟላ ስለሆነ ከፍ ሲል የተጠቀሰው የፍትሐ ብሔር ሕግ ድንጋጌ ተፈጻሚነት አይኖረውም። በሌላ በኩል ሟች በሕይወት እያለ የስጦታ ወል አድርጓልና በወቅቱ ስጦታው ተደርጓል የሚባለው በሥራ በነበረው አዋጅ መሰረት እንጂ ከዛ ወዲህ የክልሉ መንግስት የፖሊሲ ለውጥ በማድረግ ያወጣውን ሕግ መሰረት ተደርጎ መሆን የለበትም። በመሆኑም አዲሱ የአማራ ክልል የገጠር መሬት አዋጅ ቁጥር 252/2009 በዚህ ጉዳይ ላይ ተፈጻሚነት ሊኖረው አይገባውም ብለናል። የሰበር አጣሪ ችሎት በዚህ ረገድ የያዘው ጭብጥ ተቀባይነት የለውም ብለናል።

በዚህ አግባብ ሲታይ ሟች በ3/9/2009 ዓ.ም ለአመልካች አድርጓል የተባለው የመሬት ስጦታ ወል በአዋጅ ቁጥር 133/1998 አንቀጽ 17 (1፣ ለ) መሰረት በድንጋጌው የተመለከተውን ቅድመ ሁኔታ ያላሟላ በመሆኑ፣ ከመነሻው የመሬት ስጦታ ወል አለ ለማለት ስለማይቻል፣ የሥር ፍ/ቤቶች በዚህ ረገድ የሰጠው ወሳኔ ተገቢ ነው። ይህ ችሎት በኢ.ፌ.ዴ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 80 (3፣ ሀ) እና በአዋጅ ቁጥር 25/1988 አንቀጽ 10 መሰረት ከተሰጠው ስልጣን አንጻር አመልካች ያቀረበው ቅሬታ የሥር ፍ/ቤቶች የሰጡት ወሳኔ መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት መሆኑን ስለማያሳይ ተቀባይነት የለውም ብለናል።

ሲጠቃለል የሥር ፍ/ቤቶች ሟች በሕይወት እያለ ለአመልካች አድርጓል የተባለውን የመሬት ስጦታ ወል ሊፈርስ ይገባል በማለት የሰጡት ወሳኔ በሕግ አግባብ ነው ከሚባል በስተቀር መሰረታዊ የሆነ የህግ ስህተት የተፈጸመበት ነው ለማለት ስለማይቻል የሚከተለው ተወስኗል።፤

ዉሳኔ

1. የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ.ቁ.03-77218 ጥቅምት 24 ቀን 2012 ዓ.ም የሰጠዉ ዉሳኔ በውጤት ደረጃ መሰረታዊ የህግ ስህተት ያልተፈጸመበት ስለሆነ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ.348 (1) መሰረት ጽንቷል፡፡
2. የዚህ ዉሳኔ ግልባጭ ለሥር ፍ/ቤቶች ይድረስ፡፡
3. በዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት በተደረገዉ ክርክር ምክንያት የደረሰዉን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኙ የየራሳቸዉን ይቻሉ፡፡

መዝገቡ ተዘግቷል፡፡

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ማ/አ

የሰ/መ/ቁጥር 201181

ሚያዝያ 26 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነወ.

ተሾመ ሸፈራወ.

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግስቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- አቶ ጳውሎስ አርሺቦ ኦሎንጄ ቀረቡ

ተጠሪ፡- የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ገንዘብ ሚኒስቴር ነ/ፈ. ተወዳጅ መሀመድ ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

ጉዳዩ የፌደራል ፍርድ ቤት ዳኞች በጡረታ ከዳኝነት ስራቸው ሲነሱ ማግኘት የሚገባቸውን ጥቅሞች ለመወሰን በክልል ፍርድ ቤቶች በዳኝነት የሰሩበት የአገልግሎት ዘመን ታሳቢ የሚደረግ መሆን አለመሆኑን የሚመለከት ነው። የክርክሩን አመጣጥ ስንመለከት አመልካች ለተጠሪ በመስከረም 12 ቀን 2013 ዓ.ም. ጽፈው ባቀረቡት ማመልከቻ የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ዳኛ በመሆን ሳገለግል ቆይቼ በጡረታ የተሰናበትኩ በመሆኑ በአዋጅ ቁጥር 653/2001 እና በማሻሻያው አዋጅ ቁጥር 1003/2009 መሰረት መብትና ጥቅሜ ይከበርልኝ በማለት ጠይቀዋል። ተጠሪም በቁጥር ፲/አ/1/33/39 በቀን 15/5/2013 ዓ.ም. በተጻፈ ምላሽ(ደብዳቤ) የአመልካችን አቤቱታ መርምሮ በሰጠው አስተዳደራዊ ውሳኔ በአዋጅ ቁጥር 653/2001 መሰረት ከሀላፊነት የተነሱ የፌደራል ፍርድ ቤት ዳኞች በገንዘብ ተሰልተው ለባለመብቶች በአንድ ጊዜ የሚሰጡት መብቶች እና ጥቅሞች ለማግኘት ባለመብቱ ቢያንስ አንድ የምርጫ ዘመን ለአምስት አመት ማገልገል እንዳለበት ተደንግጓል። አመልካች በፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በዳኝነት የሰጡት አገልግሎት ግን ከአንድ የምርጫ ዘመን ያነሰ በመሆኑ የስራ ስንብት ክፍያ ከሚያገኙ በስተቀር ሌሎች በገንዘብ ተሰልተው የሚገኙ መብቶች እና ጥቅሞችን ማግኘት አይችሉም። አመልካች በፌደራል ደረጃ በዳኝነት ከመሾማቸው በፊት በክልል መንግስት በተለያዩ የሀላፊነት ደረጃ የሰጡት አገልግሎት በአዋጅ አንቀጽ 53/3 መሰረት ሊያዝ አይችልም በማለት የአመልካችን ጥያቄ ውድቅ አድርጓል።

አመልካች በተጠሪ ጥያቄያቸው ውድቅ መደረጉን በመቃወም ለፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ይግባኝ ያቀረቡ ቢሆንም ፍርድ ቤቱ ግራ ቀኙን አስቀርቦ ካከራከረ በኋላ በፌዴራል ፍርድ ቤት በዳኝነት ሲያገለግል ቆይቶ በጡረታ የተሰናበተ ዳኛ በክልል መንግስት የተለያዩ የዳኝነት ደረጃዎች ላይ የሰጠው አገልግሎት እንዲታሰብ አዋጅ ቁጥር 653/2001 እና ማሻሻያው አዋጅ ቁጥር 1003/2009 ስለማይፈቅድ አመልካች መብት እና ጥቅማ ጥቅም እንዲከበርላቸው ያቀረቡት ጥያቄ በተጠሪ ውድቅ መደረጉ ተገቢ ነው በማለት የተጠሪን ውሳኔ አጽንቷል።

አመልካች የሰበር ቅሬታ ያቀረቡት በተጠሪ እና በስር ከፍተኛ ፍርድ ቤት የተሰጠው ውሳኔ መሰረታዊ የህግ ስህተት ተፈጽሞበታል በሚል ለማሳረም ሲሆን የቅሬታቸው ይዘት ህምሌ ወር 2003 ዓ.ም. በወጣው የፌዴራል ፍርድ ቤቶች እጩ ዳኞች ምልመላ ስርአት አፈጻጸም መመሪያ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ዳኛ ሆኖ ለመሾም ካስቀመጣቸው መስፈርቶች አንዱ የዳኝነት ሙያ አገልግሎት ዘመንን የሚመለከት ነው። አመልካችም ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ዳኛ ሆኑ የተሾሙኩት በከምባታ ጠንባሮ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት እና በደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በዳኝነት ስራ ለ19 አመት ከ5 ወር የሰጠሁት አገልግሎት ከትምህርት ደረጃዬ ጋር ታይቶ ነው። የዳኝነት ሙያ አገልግሎት በክልልም ይሁን በፌዴራል አንድ አይነት ሙያ ነው። የዳኝነት ሙያ አገልግሎት አያያዝን አዋጁ በአንቀጽ 53/3 በዝምታ ያለፈው ዳኝነት የሙያ ተግባር ስለሆነ በክልል ፍርድ ቤት የተሰጠ የዳኝነት አገልግሎት ወደ ፌዴራል ፍርድ ቤት በሹመት ሲኬድ የክልል አገልግሎቱ የሚያዝ መሆኑን ታሳቢ በማረጋገጥ እንጂ የክልል አገልግሎት እንዳይያዝ ለመከልከል አይደለም። አዋጁ በዚህ መልኩ የማይተረጎም ከሆነ በመንግስት ከፍተኛ መሪዎች እና በዳኞች መካከል አድሎአዊ አሰራርን የሚፈጥር እና በህገ-መንግስቱ የተደነገገውን የአኩልነት መርህ የሚጥስ ነው። በክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በዳኝነት ስራ ላይ በነበርኩበት ወቅት በፌዴራል ጉዳዮች ላይ የዳኝነት አገልግሎት የሰጠሁ ከመሆኑም በላይ በክልልም ሳገለግል የቆየሁት የአገራችንን ዜጎች እንጂ የሌላ አገር ዜጎችን አይደለም። አዋጁም ቢሆን መብትና ጥቅሞችን ለማግኘት ቢያንስ አምስት አመት ዳኛው ማገልገል እንዳለበት ከሚገልጽ ውጪ በፌዴራል ፍርድ ቤት ብቻ ያገለገል በሚል አያስቀምጥም። በመሆኑም በክልል የሰጠሁት አገልግሎት ሊያዝ አይገባም መባሉ የህግ አተረጓጓዥ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ ታርሞ የማቋቋሚያ፣ የመኖሪያ ቤት፣ የተሽከርካሪ አበል እና የስንብት ክፍያ በመጨረሻ ላይ በወር ይከፈላኝ በነበረው የወር ደምዝ ተሰልቶ እንዲከፈለኝ ይወሰንልኝ የሚል ነው።

የሰበር አጣሪ ችሎትም የአመልካችን የሰበር ቅሬታ መርምሮ አመልካች በክልል ፍርድ ቤቶች የሰጡት የዳኝነት አገልግሎት በአዋጅ ቁጥር 653/2001 የተመለከቱት ጥቅሞች እና መብቶች ለማግኘት ሊያዝላቸው አይገባም የመባሉን አግባብነት በኢ.ፌ.ዲ.ፌ. ህገ-መንግስት አንቀጽ 78 እና 80 መሰረት በክልል ፍርድ ቤቶች በውክልና የሚሰጠው የፌዴራል ዳኝነት አገልግሎት እና ከአዋጁ አንቀጽ 53/3 ድንጋጌ ጋር የተጣጣመ መሆን አለመሆኑን ለማጣራት ያስቀርባል በማለት ተጠሪ መልስ እንዲያቀርብ ትእዛዝ ሰጥቷል።

ተጠሪም በሰጠው መልስ በክልል የተሰጠ የአገልግሎት ዘመን በፌዴራል ፍርድ ቤቶች በዳኝነት ለመሾም የሚያገለግል የስራ ልምድ ቢሆንም መብትና ጥቅሞችን ለማግኘት ታሳቢ የሚደረግ አይደለም። በአዋጅ ቁጥር 653/2001 የተቀመጡት መብትና ጥቅሞች ተፈጻሚ የሚሆኑት በፌዴራል ደረጃ ቢያንስ ለአምስት አመት ለተሰጡ አገልግሎቶች ብቻ ነው። አመልካች መብትና ጥቅማቸውን መጠየቅ የሚችሉት አገልግሎት ከሰጡበት ክልል እንጂ ከፌዴራል መንግስቱ አይደለም። አመልካች በፌዴራል ደረጃ የሰጡት አገልግሎት ለ3 ዓመት ከ11 ወር ብቻ ስለሆነ በዚህ ጊዜ ታስቦ የስንብት ክፍያ ብቻ ከሚከፈላቸው በስተቀር ሌሎች መብትና ጥቅሞችን ማግኘት አይችሉም በማለት ተከራክሯል።

አመልካችም የመልስ መልስ በማቅረብ ክርክራቸውን አጠናክረዋል።

የክርክሩ አመጣጥ ከላይ የተመለከተው ሲሆን እኛም አመልካች በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ለ3 ዓመት ከ11 ወር በዳኝነት አገልግለው በጡረታ ሲሰናበቱ በክልል ፍርድ ቤቶች በዳኝነት መታየት የሰጡት የአገልግሎት ዘመን መብትና ጥቅማቸውን ለማግኘት በፌዴራል መንግስት ታሳቢ ሊደረግ አይችልም የተባለበትን አግባብ ለቅሬታ መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና ከተገቢው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነው አመልካች በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በዳኝነት ለ3 ዓመት ከ11 ወር ካገለገሉ በኋላ ከሐምሌ 1 ቀን 2012 ዓ.ም ጀምሮ በጡረታ ተሰናበተዋል። አመልካች ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በዳኝነት ከመሾማቸው በፊት በደቡብ ክልል ከምባታ ጠንባሮ ዞን ከፍተኛ እና በደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤቶች በፕሬዝዳንትነት እና በዳኝነት ማገልገላቸው አከራካሪ አይደለም። በግራ ቀኙ መካከል እያከራከረ ያለው አመልካች በጡረታ ሲሰናበቱ መብትና ጥቅማቸውን ለመወሰን በክልል ፍርድ ቤቶች ያገለገሉበት የአገልግሎት ዘመን ሲታሰብ ይገባል ወይስ አይገባም የሚለው ነው። ለዚህ ክርክር ምላሽ ለማግኘት ከሀላፊነት የተነሱ የሀገርና የመንግስት መሪዎች፣ ከፍተኛ የመንግስት ኃላፊዎች፣ የምክር ቤት አባላት እና ዳኞች የሚያገኟቸውን መብቶች እና ጥቅሞች ለመወሰን የወጣውን አዋጅ ቁጥር 635/2001 እና ማሻሻያውን አዋጅ ቁጥር 1003/2009 መመርመሩ ተገቢ ነው።

በመጀመሪያም አዋጅ ቁጥር 653/2001ን መደንገግ ያስፈለገበትን መሰረታዊ አላማ ከአዋጁ መግቢያ (preamble) ላይ ስንመለከት የሀገር እና የመንግስት መሪዎች፣ ከፍተኛ የመንግስት ኃላፊዎች፣ የምክር ቤት አባላት እና ዳኞች የሀገርንና የህዝብን ጥቅም ለማስከበር ከፍተኛ የሀገር ሀላፊነትን በመሸከም የሚሰሩ በመሆናቸው ከሀላፊነት ሲነሱ ኢኮኖሚያዊ ማህበራዊ ችግር ሳይገጥማቸው የሀገርንና የራስን ክብር የሚያስጠብቅ ኑሮ እንዲኖሩ ለማስቻል፣ ከነበሩበት ኃላፊነት ቦታ አንጻር በሚሰጡት ውሳኔ ለጥቃት ተጋላጭ እንዳይሆኑ ጥበቃና ከሌላ ለመስጠት፣ በኃላፊነት በነበሩበት ወቅት ያካበቱትን እውቀት እና ልምድ ለመጠቀም አመቺ ሁኔታን ለመፍጠር እንዲሁም ለሀገር እድገት እና ልማት በቅንነት በታማኝነትና በትጋት እንዲሰሩ ለማበረታታት መሆኑን ያስገነዝባል። በዚህ አዋጅ የተመለከቱት ከፍተኛ የመንግስት

ኃላፊዎች በጡረታ ወይም በሌላ ህጋዊ ምክንያት ከሀላፊነት ሲነሱ የተለያዩ መብትና ጥቅሞች እንዲከበርላቸው ያስፈለገበት ዋናው ምክንያት ከሀላፊነት ከተነሱ በኋላ ስለሚገጥማቸው ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ችግር ሳይጨነቁ ኃላፊነታቸውን በቅንነት፣ በታማኝነት፣ በገለልተኛነት እና በአጠቃላይ የስራውን ወይም የሙያውን ስነ-ምግባር በመጠበቅ የተጣለባቸውን ክፍተኛ የመንግስትና የህዝብ ሃላፊነት እንዲወጡ ለማስቻል ነው። እንደዚሁም በመንግስት ሃላፊነት ላይ በመቆየት ህዝብና ሀገርን ማገልገል እየቻሉ ሀላፊነታቸውን በመልቀቅ ወደሌላ የተሻለ ኢኮኖሚያዊ ጥቅም ወደሚያስገኝ ስራ ለመሄድ በማሰብ ከሃላፊነታቸው እንዳይለቁ በማድረግ ያካቡቱትን እውቀት እና ልምድ ለመጠቀም አመቺ ሁኔታ መፍጠር ሌላው አዋጁን ማውጣት ያስፈለገበት ምክንያት ነው። የአዋጁ አላማ ይህ ከሆነ በአዋጅ ላይ የተመለከቱትን መብትና ጥቅሞች ለማግኘት ምን ዓይነት ሁኔታዎች መሟላት አለባቸው የሚለውን ቀጥሎ መመልከቱ ተገቢ ነው።

በተለይም ለዚህ ክርክር መነሻ የሆነው አመልካች ከዳኝነት ኃላፊነታቸው በጡረታ ከተሰናበቱ በኋላ ያቀረቡት የመብት እና የጥቅማ ጥቅም የክፍያ ጥያቄ በመሆኑ ዳኞች ከዳኝነት ኃላፊነታቸው ከተሰናበቱ በኋላ በአዋጅ ቁጥር 653/2001 እና ማሻሻያ አዋጁ መሰረት የመብት እና የጥቅማ ጥቅም ክፍያ ማግኘት የሚችሉት መቼ ነው? የሚለውን ስንመለከት በአዋጅ ቁጥር 653/2001 አንቀጽ 2/12-15 ባሉት ድንጋጌዎች መሰረት የመጀመሪያው መስፈርት የፌደራል ፍርድ ቤቶች ማለትም የፌደራል የመጀመሪያ ደረጃ ወይም የክፍተኛ ወይም ደግሞ የጠቅላይ ፍርድ ቤት ዳኛ ሆኖ ማገልገል ነው። ይህም ማለት ዳኛው ከኃላፊነት በጡረታ ወይም በሌላ ህጋዊ ምክንያት በተነሳበት ወቅት በፌደራል ፍርድ ቤቶች በዳኝነት ሙያ ላይ ሲያገለግል የነበረ መሆን እንዳለበት የሚያስገነዝብ ነው።

ሌላው መስፈርት የአገልግሎት ዘመንን የሚመለከት ነው። የአዋጁ አንቀጽ 44/1፣46/1 እና 47/1 ድንጋጌዎች ማንኛውም ዳኛ ቢያንስ አምስት አመት አገልግሎ ወይም ከሁለት አመት ተኩል ያላነሰ አገልግሎ በህመም፣ በአካል ጉዳት እና በሌላ ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት ከሃላፊነት ከተነሳ የመቋቋሚያ አበል፣ የስራ ስንብት ክፍያ፣ የመኖሪያ ቤት አበል እና የተሽከርካሪ አበል ክፍያ እንደሚያገኝ ያመለክታሉ። እነዚህን መብትና ጥቅሞች ለማግኘት ዳኛው ከሀላፊነት በሚነሳበት ወቅት የፌደራል ፍርድ ቤት ዳኛ የነበረ መሆን እንዳለበት ግልጽ ነው። ነገር ግን አነስተኛ የአገልግሎት ዘመን ተብሎ በህጉ የተቀመጠው የአገልግሎት ጊዜ በፌደራል ፍርድ ቤት የተሰጠ የአገልግሎት ዘመን ብቻ መሆን ያለበት ስለመሆኑ የተጠቀሱት ድንጋጌዎች በግልጽ አያመለክቱም። በሌላ አነጋገር አንድ የፌደራል ፍርድ ቤት ዳኛ በአዋጅ የተመለከቱትን መብት እና ጥቅሞች ለማግኘት ወደ ፌደራል ፍርድ ቤት ከመምጣቱ በፊት በክልል ፍርድ ቤቶች የሰጠው የአገልግሎት ዘመን ታሳቢ ይደረጋል ወይስ አይደረግም? ለሚለው አዋጁ በግልጽ ምላሽ አይሰጥም። አንድ ህግ ግልጽነት የሌለው ወይም አሻሚ ሲሆን ወይም ከሌላ ህግ ጋር ግጭት ሲኖረው ተቀባይነት ያገኙ የህግ አተረጓጎም መርሆዎችን በመከተል ህጉን ውጤታማ እና ተፈጻሚ እንዲሆን ማድረግ የዳኝነት አካል ዋነኛ ተግባር መሆኑን እሙን ነው።

በህግ አተረጓጎም ረገድ ጥቅም ላይ ከሚውሉ የአተረጓጎም መርሆዎች ውስጥ አንዱ ወርቃማ የአተረጓጎም ዘዴ (Golden rule of interpretation) ሲሆን የዚህ አይነት አተረጓጎም መሰረተ ሀሳብ ህጉ በአጠቃላይ ወይም በህጉ በተወሰኑ ድንጋጌዎች ለማሳካት የታሰበውን አላማ ተግባራዊ ማድረግ የሚያስችል ትርጉም መስጠት ነው። ይህን የአተረጓጎም መርህ ተግባራዊ ለማድረግ ህጉን ለማውጣት ያስፈለገበትን አጠቃላይ ምክንያት ከህጉ መግቢያ፣ ህግ አውጪው ህጉን ሲያወጣ የተወያየበትን ሰነድ (ሀተታ ዘምክንያት) እና መሰል ሰነዶችን እንዲሁም በህጉ በተለያዩ ድንጋጌዎች ላይ የተመለከቱትን መሰረተ ሀሳቦች ከግምት ውስጥ በማስገባት አንዱን ከሌላው ጋር በማዛመድ መመልከት ያስፈልጋል።

በዚህም መሰረት አንደኛ ከአጠቃላይ የአዋጅ ቁጥር 653/2001 አላማና መንፈስ አንጻር ከፌደራል ፍርድ ቤቶች ውጪ በክልል ፍርድ ቤቶች የተሰጠ የዳኝነት የአገልግሎት ዘመን ታሳቢ ሊደረግ ይገባል አይገባም የሚለውን መመርመር ተገቢ ነው። በአዋጁ መግቢያ(preamble) ላይ አንዱ አዋጁን ማውጣት ያስፈለገበት አላማ ዳኞች እና ከፍተኛ የመንግስት ኃላፊዎች እንዲሁም የምክር ቤት አባላት ያካቡትን እውቀት እና ልምድ ለመጠቀም አመቺ ሁኔታን ለመፍጠር ነው። የዳኝነት ሙያ በክልልም ሆነ በፌደራል ፍርድ ቤቶች ለመሾም ዋነኛው መስፈርት የትምህርት ደረጃ እና የአገልግሎት ዘመን መሆኑ አከራካሪ አይደለም። ከትምህርት ደረጃ በተጨማሪ የአገልግሎት ዘመን ለሹመት አስፈላጊ የሆነበት ምክንያት በሙያው የዳበረ ክህሎት እና ልምድ ሊገኝ የሚችለው ከህግ ትምህርት በተጨማሪ በሙያው ላይ ለረጅም አመት አገልግሎት በመስጠት መሆኑ ስለታመነበት ነው። በክልልም ሆነ በፌደራል ፍርድ ቤት በዳኝነት የተሰጠ አገልግሎት ዘመን ለሹመት ወቅት ታሳቢ ተደርጎ ጥቅም ጥቅም ለማግኘት ግን በክልል በዳኝነት ሙያ የተሰጠበት የአገልግሎት ዘመን ታሳቢ አይደረግም ማለት እርስ በርሱ የሚጋጭ ከመሆኑም በላይ በክልል የተሰጠ የዳኝነት የአገልግሎት ዘመን በአዋጁ መሰረት ተጠቃሚ ለመሆን ታሳቢ የማይደረግ ከሆነ በረጅም የአገልግሎት ዘመን የዳበረ የዳኝነት ሙያ ያላቸው ዳኞች ከክልል ወደ ፌደራል ፍርድ ቤት መጥተው በዳኝነት ሙያ ለማገልገል ፍቃደኛ እንዳይሆኑ በማድረግ የካብተ እውቀት እና ልምድ ለመጠቀም የሚያስችል ሁኔታ ለመፍጠር አዋጁ ታሳቢ ያደረገው አላማ እንዳይሳካ ያደርጋል። በመሆኑም ህጉን በዚህ አግባብ ተግባራዊ ማድረግ ህጉ ውጤታማ በሆነ መንገድ ተግባራዊ እንዳይሆን ስለሚያደርግ ተቀባይነት ያለው አይደለም።

ሁለተኛ የህጉን ይዘት ወይም አውድ መመልከቱ ተገቢ ነው። አዋጅ ቁጥር 653/2001 አንቀጽ 53 የአገልግሎት ዘመን አቆጣጠርን በሚመለከት በንዑስ ቁጥር 3 ላይ የተደነገገውን ስንመለከት ከኃላፊነት የተነሳ ከፍተኛ የመንግስት ሃላፊ ወይም የምክር ቤት አባል ከመሾሙ በፊት በክልል በድንጋጌው ላይ የተመለከቱት ኃላፊነቶች ላይ አገልግሎት ከሰጠ በዚህ አዋጅ መሰረት ለሚያገኘው መብት እና ጥቅም በክልል ያገለገለበት ዘመን ታሳቢ እንደሚደረግለት ተደንግጓል። ከላይ እንደተገለጸው በክልል የተሰጠ አገልግሎትን ታሳቢ ማድረግ ያስፈለገበት አንዱ ምክንያት በአዋጁ መግቢያ ላይ የተመለከተውን የአዋጁን መሰረታዊ አላማ ለማሳካት ሲሆን ሌላው ከሃላፊነት የሚነሱ የክልል መንግስት መሪዎችን፣ ከፍተኛ

የመንግስት ሃላፊዎችን፣ የክልል ምክር ቤት አባላት የሚያገኟቸውን መብቶች እና ጥቅሞች እያንዳንዱ ክልል ባወጣው አዋጅ የተጠበቁ መብቶች ስለሆኑ እነዚህ ሃላፊዎች ወደ ፌዴራል መንግስት ሲመጡም የፌዴራል መንግስቱ ባወጣው አዋጅ የተጠበቁ እንዲሆኑ ለማድረግ ነው። እንደዚሁም በህገ-መንግስቱ የተቀመጠውን የመንግስት አወቃቀር ተከትሎ የፌዴራል መንግስት እና የክልል መንግስት በሚል የተዋቀረ ቢሆንም በክልል ይሁን በፌዴራል መንግስት የተሰጠ አገልግሎት ለሀገር እና ለህዝቦቿ የተሰጠ አገልግሎት ተደርጎ ስለሚቆጠር ነው።

ነገር ግን የአዋጁ አንቀጽ 53/3 በክልል ፍርድ ቤቶች በዳኝነት ስለተሰጠ የአገልግሎት ዘመን በፌዴራል መንግስት ታሳቢ የሚደረግ ስለመሆን አለመሆኑ የሚለው ነገር የለም። ዳኝነትን በሚመለከት ድንጋጌው በክልል ስለተሰጠ የአገልግሎት ዘመን ታሳቢ መደረግ አለመደረግ በዝምታ ማለፉ በዳኝነት ሙያ በክልል የተሰጠ አገልግሎት ዘመን በፌዴራል ፍርድ ቤት እያገለገለ ቆይቶ ለተሰናበተ ዳኛ ታሳቢ እንዳይደረግ ለመከላከል ነው ሊባል አይችልም። ለዚህም አንደኛው ምክንያት በህግ አተረጓጎም መርህ በግልጽ ያልተከለከለ እንደተፈቀደ ስለሚቆጠር ነው። ይህም ማለት አዋጁ በክልል የተሰጠ የዳኝነት አገልግሎት ዘመን ታሳቢ እንዲደረግ የማይፈልግ ቢሆን ኖሮ በግልጽ ታሳቢ ሊደረግ እንደማይችል ያመለክት ነበር። በክልል ያገለገሉ ዳኞች የክልሉ መንግስት ባወጣው አዋጅ መብት እና ጥቅም እስከተጠበቀላቸው ድረስ ይሄው በክልል ያገኙት መብት በፌዴራል አዋጁ ሊጠበቅላቸው ስለሚገባ አዋጁ በግልጽ በክልል የተሰጠ አገልግሎት ዘመን ታሳቢ እንዳይደረግ ለመከላከል በህግ አውጪው ታስቦ ነው ለማለት አይቻልም። ሁለተኛው ምክንያት የአዋጁ አንቀጽ 53/3 ከአዋጁ መሰረታዊ አላማ ጋር በሚጣጣም መልኩ መተርጎም አለበት። የአዋጁ አንዱ አላማ የካበተ እውቀት እና ልምድ ለመጠቀም ምቹ ሁኔታ ለመፍጠር በመሆኑ በክልል መንግስት በዳኝነት ሙያ ላይ የተሰጠ አገልግሎትም አዋጁ ታሳቢ እንዲደረግ ያሰበ መሆኑን አመልካች ነው። ሶስተኛው ምክንያት እንደሚታወቀው የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ መንግስት አንቀጽ 50/2 የፌዴራልም ሆነ የክልል መንግስት ሶስት አካላት እንደሚኖሩት እነርሱም ህግ አውጪ፣ ህግ አስፈጻሚ እና ህግ ተርጓሚ ወይም የዳኝነት አካል መሆናቸው ተመልክቷል። የአዋጅ ቁጥር 653/2001 መግቢያ የሚያሳየውም በአዋጁ የተጠቀሱ መብቶች እና ጥቅሞች የተጠበቁት በእነዚህ ሶስቱ የመንግስት አካላት ውስጥ ከፍተኛ መሪነት፣ ኃላፊነት፣ በምክር ቤት እና በዳኝነት ላገለገሉት ነው። የአዋጅ ቁጥር 653/2001 አንቀጽ 53/3 ድንጋጌ ከአገልግሎት አቆጣጠር አንጻር በክልል የተሰጠ አገልግሎት በፌዴራል ደረጃ ለህግ አውጪው እና ለህግ አስፈጻሚው ታሳቢ እንደሚደረግ ለዳኝነት አካሉ ግን ታሳቢ እንደማይደረግ አድርጎ መተርጎም በሶስቱ የመንግስት አካላት መካከል አድሎአዊ አሰራርን የሚፈጥር ይሆናል። የፌዴራል ፍርድ ቤቶች በዳኝነት የሚሾሙትን የሰው ኃይል የሚያገኙት በየደረጃው ካሉት የፌዴራል ፍርድ ቤቶች ብቻ ሳይሆን በህገ-መንግስቱ የተዘረጋውን በመተባበር ላይ የተመሰረተ የፌዴራሊዝም ስርአት በመከተል ከክልል ፍርድ ቤቶች ጭምር በመሆኑ ይህንን ታሳቢ አለማድረግ የፌዴራሊዝም መንግስት አወቃቀሩን እና የስልጣን ክፍፍል አላማ ያሳገናዘበ ይሆናል። በመሆኑም በነዚህ ከላይ በተጠቀሱ ሶስት ምክንያቶች የአዋጁ

አንቀጽ 53/3 በፌዴራል መንግስት በዳኝነት አገልግሎ ለተሰናበተ ዳኛም በክልል በዳኝነት የሰጠው አገልግሎት ዘመን ሊታሰብለት እንደማይገባ ክልላዊ የሚያደርግ ተደርጎ ሳይሆን በክልል የዳኝነት ሙያ የተሰጠበት የአገልግሎት ዘመን ታሳቢ ማድረግን እንደማይከለክል ተደርጎ ሊተረጎም ይገባል።

ወደተያዘው ጉዳይ ስንመለስ አመልካች በደቡብ ክልል እና በከምባታ ጠንባሮ ዞን በፕሬዝዳንትነት እና በዳኝነት ሙያ ማገልገላቸው አከራካሪ አይደለም። በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በዳኝነት የተሾሙበት አንዱ መስፈርትም በክልሉ በዚህ መልኩ ያካበቱት እውቀት እና ልምድ ታሰቢ በማድረግ ነው። አመልካች በክልል ፍርድ ቤቶች በዳኝነት እና በፕሬዝዳንትነት ማገልገላቸው እስከተረጋገጠ ድረስ በክልል ያገለገሉበት ዘመን ከላይ በተገለጸው ምክንያት በአዋጅ ቁጥር 653/2001 እና በማሻሻያው አዋጅ ቁጥር 1003/2009 ላይ የተመለከቱት በገንዘብ ተሰልተው የሚከፈሉ ክፍያዎችን ለማግኘት በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ያገለገሉበት ዘመን ሲቆጠር አመልካች በክልል በዳኝነት እና በፕሬዝዳንትነት የሰጡት አገልግሎት ታሳቢ ሊደረግላቸው ይገባል።

ሲጠቃለል ተጠሪ የአዋጅ ቁጥር 653/2001 አንቀጽ 53/3 ድንጋጌን ከአዋጁ መሰረታዊ አላማ እና መንፈስ እንዲሁም ከኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ህገ-መንግስት ጋር አገናዝቦ በማየት አመልካች በክልል በፕሬዝዳንትነት እና በዳኝነት አገልግሎት የሰጡበትን ጊዜ ታሳቢ አድርጎ መብትና ጥቅማቸውን አስልቶ ሊከፍል ሲገባ አመልካች በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ያገለገሉበት ጊዜ የ3 ዓመት ከ11 ወር የሰንበት ክፍያ ብቻ ነው የሚገባቸው ማለቱ መሰረታዊ የህግ አተረጓጎም ስህተት የተፈጸመበት ነው። የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤቱም የተጠሪን ስህተት ማረም ሲገባው ማጽናቱ መሰረታዊ ህግ ስህተት በመሆኑ የሚከተለውን ውሳኔ ሰጥተናል።

ውሳኔ

1ኛ. ተጠሪ ቁጥር ፲/አ/1/33/39 በቀን 15/03/2013 ዓ.ም. የሰጠው ውሳኔ እና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 262417 በቀን 07/05/20113 ዓ.ም. የሰጠው ውሳኔ በፍ/ስ/ስ/ህ/ቁጥር 348/1 መሰረት ተሻሽሏል።

2ኛ. ተጠሪ አመልካች በደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት እና በከምባታ ጠንባሮ ዞን በፕሬዝዳንትነት እና በዳኝነት ያገለገሉበትን ጊዜ አጣርቶ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በዳኝነት ካገለገሉበት ዘመን ጋር ታሳቢ በማድረግ መብትና ጥቅማቸውን ማለትም የመቋቋሚያ አበል፤ የመኖሪያ ቤት አበል እና የተሽከርካሪ አበል አስልቶ እንዲከፍላቸው ተወስኗል። እንደዚሁም የሰንበት ክፍያ ተጠሪ ለአመልካች እንዲከፈላቸው የወሰነው የ3ዓመት ከ11 ወር እንደተጠበቀ ሆኖ ከላይ እንደተገለጸው አመልካች በክልል የሰጡትን የአገልግሎት ጊዜ ታሳቢ ሲያደርግ የሚቀረውን የሰንበት ክፍያ አጣርቶ ለአመልካች እንዲከፈላቸው ተወስኗል።

3ኛ. አመልካች ስሌቱ መጨረሻ ላይ ሲያገኙ በነበረው ደመወዝ እንዲሰላ እንዲወሰንላቸው የጠየቁ ቢሆንም ተጠሪ የደመወዝ መጠን አሰላልን በተመለከተ የሰጠው ውሳኔ የሌለ በመሆኑ እና ጉዳዩ ከተመለሰለት በኋላ ከሚሰላው የደመወዝ መጠን ጋር በተያያዘ የሚነሳ ቅሬታ ካለ ተጠሪ ከሚሰጠው ውሳኔ በኋላ ሊታይ የሚገባ በመሆኑ ታልፏል።

4ኛ. በዚህ ፍርድ ቤት የተደረገው ክርክር ያስከተለውን ወጪ እና ኪሳራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።

መዝገቡ ተዘግቷል። ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

አ/መ

የሰ/መ/ቁ. 180793

ሚያዝያ 26 ቀን 2012 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ አርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነፃነት ተገኝ

አመልካች፡- አቶ ያሬድ ተስፋይ /ያሬድ ተስፋይ ኤሌክትሮ መካኒካል ኢንጂነሪንግ/

ተጠሪ፡- ዓዲግራት ዩንቨርሲቲ

መዝገቡ ተምርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሠጠ።

ፍ ር ድ

የሰበር አቤቱታው የቀረበው የፌደራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የሠጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሞበታል በሚል ነው። የክርክሩን አመጣጥ ከመዝገብ ግልባጩ እንደተረዳነው ጉዳዩ በግልግል ጉባዔ የታየ ሲሆን አመልካች በሥር የግልግል ጉባዔ ከሳሽ ሲሆኑ ተጠሪ ተከሳሽ ነበር። አመልካች ያቀረቡት ክስ ከተጠሪ ጋር ሕዳር 30 ቀን 2009 ዓ/ም የማሕበረሰብ ኤፍ ኤም ሬዲዮ ተከላ ለመፈጸም ውል አድርገናል። በውላቸው አለመግባባት ካለ ጉዳዩን ለመፍታት በግልግል ጉባዔ እንዲታይ ተስማምተዋል። በዚህ ሥምምነት መሠረት ግራ ቀኙ ተዋዋዮች የግልግል ዳኞችን መሰየም ባለመቻላቸው አመልካች የግልግል ዳኞች ይሾሙልኝ ጥያቄ ለትግራይ ክልል ምሥራቃዊ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበው በመዝገብ ቁጥር 22666 ጥቅምት 22 ቀን 2010 ዓ/ም በሠጠው ውሳኔ ሦስት የግልግል ዳኞችን ፍርድ ቤቱ ሾሟል። አመልካች ለተሠየመው የግልግል ጉባዔ በውሉ መሠረት እንዲፈጸም እና ለደረሰባቸው ኪሣራ እንዲከፈላቸው ክስ አቅርበዋል። ተጠሪ በበኩሉ የግልግል ዳኞች ምርጫና መቋቋም መብቱ ስላልተከበረልኝ የግልግል ጉባዔ ሊፈርስ ይገባል ሲል ተቃውሞ ያቀረበ ሲሆን ለክስም ዝርዝር መልስ አቅርቦ ተከራክሯል። የግልግል ጉባዔው ተጠሪ ያቀረበውን መቃወሚያ መርምሮ የግልግል ጉባዔው የተቋቋመው በፍርድ ቤት ውሳኔ ስለሆነ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 212 እንደተመለከተው በይግባኝ እስካልተለወጠ ድረስ የጸና በመሆኑ ክርክሩ ተቀባይነት የለውም። በፍሬ

ጉዳዩም ሕዳር 30 ቀን 2009 ዓ/ም በተደረገው ውል መሠረት ተጠሪ እንዲፈጽምና አመልካች ላይ የደረሰውን ኪሣራ እንዲክፍል ወስኗል።

የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ተጠሪ ያቀረበውን ይግባኝ መሠረት አድርጎ ግራ ቀኝን ካከራከረ በኋላ አመልካችና ተጠሪ ያደረጉት የማሕበረሰብ ኤፍ ኤም ሬዲዮ ተቋም ተከላ ውል ለሕዝብ ጥቅም የተደረገና ለውሉ አፈጻጸም የተጠሪን የማያቋርጥ ተካፋይነት የሚጠይቅ በመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ.3132(ለ) መሠረት የአስተዳደር ውል ነው። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 315(2) ላይ እንደተመለከተው የአስተዳደር መሥሪያ ቤት ውሎችን በግልግል ዳኝነት እንዲታዩ ሕጉ በግልጽ ክልከላ አድርጓል። ፍርድ ቤት ሕግን በመጣስ ግልግል ጉባዔ ማቋቋም አይችልም። እንዲሁም የሥራ-ነገር ሥልጣን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 9(2) እንደተደነገገው በማናቸውም ጊዜ የሚነሳ በመሆኑ ጉባዔውን ያቋቋመው ፍርድ ቤት ትዕዛዝ ሳይሻር የጉባዔውን ሥልጣን መቃወም አይቻልም የሚለውን የአመልካችን ክርክርን አልተቀበለውም በማለት የትግራይ ክልል ምሥራቃዊ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 22666 ጥቅምት 22 ቀን 2010 ዓ/ም እና የግልግል ጉባዔው ጥቅምት 03 ቀን 2011 ዓ/ም የሠጡት ውሳኔን በመሻር ጉዳዩን የማየት ሥልጣን የመደበኛ ፍርድ ቤት ነው በማለት ወስኗል።

ይህ የሰበር አቤቱታ የቀረበው በዚህ ውሳኔ ነው። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ይዘትም የግልግል ጉባዔው በፍርድ ቤት ውሳኔ የተቋቋመ ነው። ውሳኔው እስካልተሻረ ድረስ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 212 እንደተደነገገው የጸና ነው። ውሳኔንም አለመግባባት በግልግል እንዲፈታ ይፈቅዳል። ሥለሆነም ጉባዔው በሕግ የተቋቋመና ሥልጣን ያለው ሆኖ እያለ በጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የተሠጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ነው የሚል ነው። የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩን ተመልክቶ ውሳኔው ጉዳዩን በግልግል ጉባዔ እንዲታይ የሚፈቅድ ሆኖ እያለ እና የግልግል ዳኞች ሲመረጡ ተጠሪ ባልተቃወመበት ክርክሩ በግልግል ጉባዔ የሚታይ አይደለም መባሉ ሕጋዊነቱን ለማጣራት ተጠሪ መልስ እንዲያቀርብ አሟላ። ተጠሪ ያቀረበው መልስ የግልግል ዳኞች ምርጫ በፍርድ ቤት በተከናወነበት ወቅት ጊዜ እንዲሠጠን ጠይቀን እያለ ሳይቀበለን ቀርቷል። በፍ/ሕ/ቁ. 3132 እና በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 315(2) መሠረት የአስተዳደር ውል በግልግል ጉባዔ የሚታይ አይደለም። ጉባዔው ሥልጣን እንደሌለው መቃወሚያ አቅርቦናል። የሥልጣን ክርክርም በማናቸውም ጊዜ ሊነሳ የሚችል በመሆኑ ውሳኔው ሊጸና ይገባል ብሏል።

የክርክሩ ሂደት በአጭሩ ከላይ የተገለጸው ሲሆን እኛም ጉዳዩ በግልግል ጉባዔ የሚታይ አይደለም መባሉ ሕጋዊ ነው ወይስ አይደለም? የሚለውን ጭብጥ በመያዝ መዝገቡን መርምረናል።

የመጀመሪያውን ጭብጥ እንደመረመርነው ሰዎች በመካከላቸው ከፈጠሩት ሕጋዊ ተግባራት በመነጨ ወይም ከዚህ ጋር በተያያዘ ለወደፊት በመካከላቸው የሚፈጠረውን አለመግባባት ወይም ተፈጥሮ ያለውን አለመግባባት ከመደበኛ ፍርድ ቤት ወጭ በግልግል ዳኝነት በኩል ለመፍታት የመዋዋል ነጻነታቸውን

በመጠቀም መስማማት እንደሚችሉ የፍ/ሕ/ቁ. 3328 እና የፍ-ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 315(1) ያስረዳሉ። የግልግል ዳኝነት ሥምምነት በጽሁፍ በተዋዋሉት በዋናው ወላቸው በሚያደርጉት የግልግል ዳኝነት ስምምነት ቃል (Arbitration Clause) ወይም አስቀድሞ በመካከላቸው ተከስቶ ያለውን አለመግባባት በግልግል ዳኝነት ለመፍታት ራሱን በቻለ የጽሁፍ የግልግል ዳኝነት ስምምነት (Arbitral Submission) ሊመለከት ይቻላል።

አመልካች እና ተጠሪም ሕዳር 30 ቀን 2009 ዓ/ም ባደረጉት የማሕበረሰብ ኤፍ ኤም ሬዲዮ ተከላ ውል አለመግባባት ቢከሰት በግልግል ዳኝነት እንዲታይ የሚያዘ የሥምምነት ቃል (Arbitration Clause) ማድረጋቸውን ከክርክሩ ተረድተናል። በዚህ ሥምምነታቸው መሠረት አለመግባባት በመከሰቱ እና ተዋዋሮች የግልግል ዳኞችን መምረጥ ባለመቻላቸው አመልካች በፍርድ ቤት የግልግል ዳኞች እንዲመረጡ በፍ-ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 316 መሠረት አቤቱታ አቅርበው የትግራይ ክልል ምሥራቃዊ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 22666 ጥቅምት 22 ቀን 2010 ዓ/ም በሠጠው ውሳኔ ሦስት የግልግል ዳኞችን ሾሟል። የግልግል ጉባዔው ከተቋቋመ በኋላ ግራ ቀኙን አከራክሮ በፍሬ ጉዳዩ ውሳኔ ሰጥቷል።

አለመግባባት ቢከሰት በግልግል ዳኝነት እንዲታይ የሚያዘ የሥምምነት ቃል (Arbitration Clause) መደረጉና የግልግል ጉባዔው አከራክሮ መወሰኑ ጉዳዩ የአስተዳደር ውል በመሆኑ እና የአስተዳደር ውል ጋር የተያያዘ አለመግባባት በግልግል ዳኝነት እንዳይታይ በፍ-ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 315(2) መሠረት የተከለከለ በመሆኑ ጉባዔው ሥልጣን የለውም የሚለው ግልጽ ክርክር የቀረበው ጉዳዩ በይግባኝ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ደረጃ በሚታይበት ጊዜ ነው። ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቱም አመልካችና ተጠሪ ያደረጉት የማሕበረሰብ ኤፍ ኤም ሬዲዮ ተቋም ተከላ ውል ለሕዝብ ጥቅም የተደረገና ለውሎ አፈጻጸም የተጠሪን የማያቋርጥ ተካፋይነት የሚጠይቅ በመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ. 3132(ለ) መሠረት የአስተዳደር ውል ነው። በፍ-ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 315(2) ላይ እንደተመለከተው የአስተዳደር መሥሪያ ቤት ውሎችን በግልግል ዳኝነት እንዲታዩ ሕጉ በግልጽ ክልከላ የተደረገበት በመሆኑ የግልግል ጉባዔውን ጉዳዩን አይቶ የመወሰን ሥልጣን የለውም በማለት ወስኗል።

ውል ሊመሠረት የሚገባው ችሎታ ባላቸው፣ በተዋዋሮች ነጻ ፈቃድ፣ የሚቻልና ሕጋዊ በሆነ ዓላማና ጉዳይ ላይ በሕግ የተመለከተውን የውል አጻጻፍ ፎርም ተከትሎ ሊሆን እንደሚገባ በፍ/ሕ/ቁ. 1678 ላይ ተመልክቷል። የግልግል ስምምነት እንደማንኛውም የውል ስምምነት ልዩ ባህሪውን ባገናዘበ ሁኔታ የተዋዋሮች የመዋዋል ችሎታ ማጣት፣ የፈቃድ ጉድለት፣ ዓላማው የግብረ ገብነት ጉድለት ያለበት መሆን፣ ዓላማው ከሕግ ወጭ ወይም ሕገ-ወጥ መሆንን (immoral, illegal and unlawful object) ፣ በህግ የተቀመጠለትን የአጻጻፍ ስርዓት ያልተከተለ ከመሆን ጋር በሚያያዙ ምክንያቶች ፈራሽ ሊሆን ይችላል።

በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 3330(1)(2) ስር ከግልግል ዳኝነት ስምምነት አተረጓጎም ጋር የተያያዘ ክርክር ቢነሳ አከራካሪው ነጥብ ላይ ወሳኔ መስጠት እንዲችል በግልግል ስምምነቱ ላይ ለግልግል ዳኛው ስልጣን ሊሰጠው እንደሚችል እና በተለይ የራሱን ሥልጣን አስመልክቶ የሚነሱ ክርክሮች በራሱ እንዲወሰን በግልግል ስምምነቱ ላይ ሊፈቀድለት እንደሚችል ተደንግጓል። ይህም በተምሳሌታዊ ሕግ (UNCITRAL Model Law እ.ኤ.አ በ1985 ወጥቶ በ2006 እንደተሻሻለው) አንቀጽ 16 ስር ከተደነገገውና በዘመናዊው የግልግል ዳኝነት የህግ ዘርፍ The Rule of Competence-Competence ተብሎ ከሚታወቀው መርህ ጋር ከሞላ ጎደል የሚመሳሰል ነው። ይህ መርህ የግልግል ዳኛው የግልግል ዳኝነት ስምምነቱ ዋጋ ያለው መሆን አለመሆኑን በተመለከተ የሚነሳ ክርክር ጭምር ሰምቶ መወሰን እንዲችል ስልጣን የሚሰጠው ቢሆንም ይህ መርህ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 3330(3) ስር እንደተመለከተው በአገራችን በከፊል ተቀባይነት ባለማግኘቱ በዚህ ድንጋጌ መሰረት በአገራችን የግልግል ዳኛ የግልግል ዳኝነት ስምምነቱ ዋጋ ያለውም በሚል የሚነሳ ክርክር ሰምቶ በራሱ መወሰን እንዲችል ሥልጣን አልተሰጠውም። ስለሆነም በአገራችን የግልግል ዳኝነት ስምምነት ዋጋ ያለውም በሚል የሚቀርብ ክርክር ሰምቶ የመወሰን ስልጣን ያለው ገላጋይ ዳኛው ወይም የግልግል ዳኝነት አካሉ ሳይሆን መደበኛ ፍርድ ቤት ነው።

የግልግል ስምምነቱ ፈራሽ ሊሆን ይገባል የሚሉት የተዋዋሮች የመዋዋል ችሎታ ማጣት ወይም የፈቃድ ጉድለት መሠረት በማድረግ ከሆነ የግልግል ጉባዔው ክርክሩን በማቆም ተዋዋሮች መብታቸውን በመደበኛ ፍርድ ቤት አስከብረው እንዲቀርቡ ማድረግ ይገባዋል። በሌላ በኩል የግልግል ስምምነቱ ተቀባይነት የለውም የሚሉት በሕጋዊነት ጉድለት ከሆነ እና ተጠሪ እንደሚከራከረው የግልግል ጉባዔውም ጉዳዩን ለመመልከት ሥልጣን የለውም የሚል ከሆነ በፍ/ሕ/ቁ. 1809 እንደተመለከተው ውሉ ባይፈርስም ሕገ-ወጥ የሆነን ውል የመፈጸም ግዴታ ተዋዋሮች የሌለባቸው ስለመሆኑና ውሉ የማይረጋገጥን ምክንያት በማንሳት ውሉ ከመፈጸም እንዲቆም መከራከርን ሕገ-የሚፈቅድ ስለሆነ እንዲሁም ጉዳዩ በግልግል ጉባዔ እንዳይታይ ሕግ ክልከላ ያደረገበት ነው የሚለው የሥረ-ነገር ሥልጣን ክርክርንም የያዘ በመሆኑ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 9(2) እንደተመለከተው በማናቸውም ጊዜ ሊታይ የሚችል ጉዳይ በመሆኑ የግልግል ጉባዔው የግልግል ሥምምነቱ በፍርድ ቤት ክስ ቀርቦበት እንዲፈርስ መወሰኑን ሳይጠብቅ ጉዳዩን ተመልክቶ ሊወስነው የሚገባው ነው። የውሳኔው ውጤትም የግልግል ሥምምነቱን ፈራሽ የሚያደርግ ሳይሆን ሕገ-ወጥ ውልን መሠረት በማድረግ ለመፈጸም እምቢተኛ መሆንን የሚመለከት ነው።

በግልግል ዳኝነት ሊታዩ የሚችሉ ጉዳዮችን (Arbitrability) በሚመለከት በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 315(2) ስር እንደተደነገገው በግልግል ዳኝነት ሊዳኙ የማይችሉ ጉዳዮች ናቸው ተብሎ በሕግ በግልጽ ከተደነገገው እና ከአስተዳደር ውሎች ጋር ከተያያዘው ውጭ የሆኑ ሕጋዊ ተግባራትን መነሻ ያደረጉ አለመግባባቶች በግልግል ዳኝነት ታይተው እልባት እንዲያገኙ ለማድረግ ማናቸውም ችሎታ ያላቸው ተዋዋይ ወገኖች የመዋዋል ነጻነታቸውን በመጠቀም የግልግል ዳኝነት ስምምነት መዋዋል እንደሚችሉ በግልጽ

ተደንገገናል። አመልካችና ተጠሪ ያደረጉት የማሕበረሰብ ኤፍ ኤም ሬዲዮ ተቋም ተከላ ውል ለሕዝብ ጥቅም የተደረገና ለውሎ አፈጻጸም የተጠሪን የማያቋርጥ ተካፋይነት የሚጠይቅ በመሆኑ በፍ/ሕ/ቁ. 3132(ለ) መሠረት የአስተዳደር ውል ነው። የአስተዳደር ውል ጋር የተያያዘ አለመግባባትን ለመዳኘት የግልግል ጉባዔ የማይችል ስለመሆኑ በሕግ ክልከላ የተደረገበት በመሆኑ ግራ ቀኝ ያደረጉት የግልግል ሥምምነት ቃል ሕጋዊ አለመሆኑን መገንዘብ ይቻላል። የአስተዳደር ውልን መሠረት ያደረገ አለመግባባት በግልግል ዳኝነት ለመፍታት ያደረጉት የግልግል ሥምምነት ቃሉ ሕጋዊ ካልሆነ የግልግል ጉባዔው ጉዳዩን ለመዳኘት እንዳይችል ያደርገዋል። የሥር ግልግል ጉባዔ በሕግ እንዲመለከት ያልተፈቀደለትን ጉዳይ አከራክሮ በፍሬ ጉዳዩ መወሰኑ ተገቢ አይደለም። ይግባኝ ሰሚ ችሎቱ ይህን በማረም ከአስተዳደር ውል ጋር የተያያዘ አለመግባባት በግልግል ዳኝነት የሚታይ ባለመሆኑ ጉዳዩን ለመመልከት ሥልጣን ያለው መደበኛ ፍርድ ቤት ነው ማለቱ ላይ የተፈጸመ መሠረታዊ የሕግ ስህተት የለም ብለናል።

አመልካች የግልግል ጉባዔው የተቋቋመው በትግራይ ክልል ምሥራቃዊ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ውሳኔ ስለሆነ የፍርድ ቤቱ ውሳኔ በይግባኝ ሳይለወጥ ጉባዔው ጉዳዩን የማየት ሥልጣን የለውም ሊባል አይገባም በማለት ያቀረቡትን ክርክር እንደተመለከትነው የግልግል ዳኞች በተዋዋዮች ወይም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 316 መሠረት በፍርድ ቤት ሊሾሙ ይችላል። የግልግል ዳኞቹ በተዋዋዮች ሆነ በፍርድ ቤት መመረጣቸው ልዩነት ያለው ሂደት አይደለም። የግልግል ዳኞች መምረጥ ጉዳዩን በግልግል ዳኝነት ጉባዔ እንዲታይ የማመቻቸት ሂደት አካል እንጂ በራሱ የመጨረሻ ውሳኔ አይደለም። የግልግል ዳኞች አመራረጥ ጉዳዩን የግልግል ጉባዔው ለመመልከት የሚችል መሆን አለመሆኑ ላይ ውጤት የለውም። የግልግል ዳኞቹ ከሁለቱ ሂደት በአንዱ ከተመረጡ በኋላ የግልግል ጉባዔው ሲሰየም ጉዳዩ በግልግል ዳኝነት እንዲታይ በሕግ የተፈቀደ መሆን አለመሆኑን የግልግል ጉባዔው ሆነ ፍርድ ቤቱ እንዳይመለከት የሚከለክል ባለመሆኑ አመልካች በዚህ ረገድ ያቀረቡትን ክርክር አልተቀበልነውም። በሌላ በኩል የትግራይ ክልል ምሥራቃዊ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 22666 ጥቅምት 22 ቀን 2010 ዓ/ም የሠጠው የግልግል ዳኞችን የመምረጥ ትዕዛዝ፤ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት መሻሩ የሥነ-ሥርዓት ሕግ ግድፈት ያለበት ነው። ለይግባኝ ሰሚ ችሎቱ በዳኞች አመራረጥ ላይ በተሠጠው ውሳኔ ላይ ሥርዓቱን የጠበቀ ይግባኝ ሳይቀርብለት እና በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 212 እንደተመለከተው ሥርዓቱን ጠብቆ በይግባኝ ያልተለወጠ ውሳኔ እንደጸና የሚቆጠር ከመሆኑም በላይ የዳኞች አመራረጥ ጉዳዩ በግልግል ጉባዔ የሚታይ መሆን አለመሆኑ ላይ ውጤት የሌለው ስለሆነ ፍርድ ቤቱ ዳኞችን ለመምረጥ የሠጠውን ትዕዛዝን መሻሩ ስህተት ያለበት ሆኖ አግኝተነዋል።

ው ሳ ኔ

1. የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመዝገብ ቁጥር 166548 ሚያዚያ 21 ቀን 2011 ዓ/ም የሠጠው ውሳኔ በፍብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁ. 348(1) መሰረት ተሻሽሏል።
2. ጉዳዩን የመመልከት ሥልጣን የመደበኛ ፍርድ ቤት ነው ተብሎ የተሠጠው የውሳኔ ክፍል ጸንቷል።
3. የትግራይ ክልል ምሥራቃዊ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመዝገብ ቁጥር 22666 ጥቅምት 22 ቀን 2010 ዓ/ም የሠጠውን ትዕዛዝ በመሻር የሠጠው የውሳኔ ክፍል ተሸሯል።
4. በዚህ ችሎት ለወጣ ወጪና ኪሣራ ግራ ቀኝ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

ትዕዛዝ

- ❖ የውሳኔው ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤቶች ይተላለፍ።
- ❖ መዝገቡ ተዘግቷል ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት

ዕ/ወ

የሠ/መ/ቁጥር 188853

መጋቢት 29 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- አቶ ሻረው ወርቅዬ

ተጠሪ፡- 1. ልክዬ ወርቅዬ

2. ወ/ሮ ጀምበሬ ወርቅዬ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የገጠር የእርሻ መሬት ይዞታ በስጦታ የሚተላለፍበት የሕግ አግባብ የሚመለከት ነው፡፡ ክርክሩ በተጀመረበት በአማራ ክልል መሀል ሳይንት ወረዳ ፍርድ ቤት ተጠሪዎች በአመልካች ላይ በሞግዚታቸው አማካኝነት በመሰረቱት ክስ በዚሁ ወረዳ 041 ቀበሌ ጠጅ ወ.ሃ እየተባለ በሚጠራበት ቦታ አዋሳኞቹ በክስ የተጠቀሰውን የመሬት ይዞታ ከሟች አባታቸው ወርቅዬ መለስ ላይ ወርሰው በይዞታ ማረጋገጫ ደብተር አስመዘገበው የሚጠቀሙበትን መሬት አመልካች እንደያዘባቸው በመግለጽ እንዲለቁላቸው እንዲወሰን ዳኝነት ጠይቀዋል፡፡ ተጠሪ ልክዬ በሰጡት መልስ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን መሬት የያዘኩት ሟች አባቴ ወርቅዬ መለስ በ1991 ዓ/ም በህይወት እያለ በስጦታ አስተላልፎልኛል፡፡ አባቴ በ1995 ዓ/ም በሞት በመለየቱ ማንም ሰው ሰጥቶ የሞተውን ሌላ ሰው ማፍረስ አይችልም በማለት ተከራክረዋል፡፡

የግራ ቀኙን ክርክር እና ምስክሮች በመስማትና በመመዘን የወረዳው ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 14467 ላይ በቀን 29/10/2010 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ ክስ የተነሳበት መሬት የአሁን አመልካች በስጦታ ያገኙት ስለሆነ ለተጠሪዎች ሊለቁ አይገባም በማለት ወስኗል፡፡በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት የአሁን አመልካቾች ይግባኝ ለደቡብ ወሎ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበው ፍርድ ቤቱ የሥር ፍርድ ቤት የሰጠውን ውሳኔ በመሻር ክስ የተነሳበት መሬት ለአመልካች በስጦታ ተላልፎ አድሯል ወይ?ደብተር ለተጠሪዎች ተሰርቶ

ለአመልካች ለምን አልተሰራም የሚሉትን ከወረዳው ገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም ጽ/ቤት ማስረጃ በማስቀረብ አስፈላጊ ሆኖ ከተገኘም ተጨማሪ ምስክሮችን በመስማት ካጣራ በኋላ መሬቱ ለማን ይገባል የሚለውን የመሰለውን እንዲወስን በማለት መልሶሰታል።

የወረዳው ፍርድ ቤት መዝገቡን አንቀሳቅሶ ከወረዳው ገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም ጽ/ቤት ማስረጃ በማስቀረብ፣ አስቀድሞ የሰማቸው የግራ ቀኝ ምስክሮች የሰጡትን ምስክርነት ቃል እና የሰነድ ማስረጃዎችን በመመርመር በቀን 04/03/2012ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ ለክርክሩ መነሻ የሆነው መሬት ለአሁን አመልካች በስጦታ የተላለፈ ስለመሆኑ የሚያሳይ ማስረጃ በወረዳው የገጠር መሬት አስተዳደር እና አጠቃቀም ጽ/ቤት ስለሌለ ለአመልካች መሬቱ በስጦታ አለመተላለፉ ተረጋግጧል። ምንም እንኳን የግራ ቀኝ ምስክሮች መሬቱ በአመልካች ስለማደሩ የመሰከሩ ቢሆንም በአማራ ብሔራዊ ክልል መንግስት የገጠር መሬት አዋጅ ቁጥር 252/2009 መሰረት የመሬት ይዞታ በስጦታ ተላልፏል የሚለውን የማያሟላ በመሆኑና የማይንቀሳቀስ ንብረት ከመሆኑ አንጻር ሊረጋገጥ የሚችለው በሰነድ ማስረጃ በመሆኑ በተሻለ ሁኔታ ግልጽ ማስረጃ በማቅረብ ተጠሪዎች መሬቱን በወርስ እንዳገኙ ስላስረዱ አመልካች መሬቱን በስጦታ አላገኙም ሲል ወስኗል።

በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት አመልካች ይግባኝ ለደቡብ ወሎ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 38982 ላይ አቅርበው ፍርድ ቤቱም የግራ ቀኝን ክርክር ሰምቶና የቀረቡትን ማስረጃዎች በመመዘን በቀን 11/04/2011 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን መሬት አመልካች ከ1991 ዓ/ም ጀምሮ ይዘው እየተጠቀሙ እንደሚገኙ በማስረጃ ተረጋግጧል። የአሁን ተጠሪዎች አከራካሪውን መሬት ለ10 ሆነው በወርስ መሬትነት በወረዳው ገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም ጽ/ቤት በ2008ዓ/ም ያስመዘገቡ ቢሆንም አመልካች ደግሞ በለጠ ወርቅዬ ከተባለው ጋር በመሆን መሬቱን ከ1991 ዓ/ም ጀምሮ በመያዝ ይጠቀሙ እንደነበር ተረጋግጧል። በ1991 ዓ/ም ላይ ደግሞ የመሬት ስጦታ ምዝገባ ያልነበረ እና በወቅቱ የነበረው የመሬት አዋጅ ቁጥር 89/1989 ስለመሬት ስጦታ ምዝገባ ስለማይደነግግ የምዝገባ ስርዓት ባልነበረበት ወቅት የተቋቋመ መብት(የስጦታ ወል) አልተመዘገበም በሚል በወረዳ ፍርድ ቤት ወድቅ መደረጉ ተገቢ አይደለም። የወረዳ መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም ጽ/ቤት የተመዘገብ ስጦታ የለም አለ እንጂ ከጅምሩም ስጦታ የለም አላለም። በመሆኑም አመልካች የስጦታ ወል ምዝገባ ባልነበረበት ወቅት በስጦታ የያዙትን ይዞታ ወደ ወርስ ይዞታ በመቀላቀል የሚያስረክቡበት ምክንያት የለም በማለት የስር ፍርድ ቤትን ወሳኔ በመሻር ወስኗል።

ተጠሪዎች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት አቅርበው ፍርድ ቤቱም ግራ ቀኝን በመ/ቁጥር 0107704 ላይ አከራክሮ በቀን 03/02/2012 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ አመልካች የስጦታ ወል ከሟች የተደረገላቸው ለመሆኑ አላስረዱም። የስጦታ ወሎ አለመመዝገቡ ብቻ ሳይሆን በእርግጥ ሟች በስጦታ ስለማስተላለፋቸው አልተረጋገጠም። አመልካች መሬቱን ከ1991 ዓ/ም

ጀምሮ ይጠቀሙበት የነበረ መሆኑ ብቻውን በስጦታ አግኝተውታል የሚያስብል መደምደሚያ ላይ የሚያደርስ አይደለም። እንዲሁም ተጠሪዎች በሞግዚት የሚተዳደሩና በጊዜው መብታቸውን ሊጠይቁ የሚችሉ አለመሆናቸውና ሥልጣን ያለው አካል መሬቱን ለአመልካች አለማጥናቱና ስለስጦታው የሚያወቀው ነገር አለመኖሩ ተደምሮ ሲታይ አመልካች መሬቱን በስጦታ አግኝተዋል የሚያስብል ሆኖ አልተገኘም በማለት የከፍተኛ ፍርድ ቤት ውሳኔ በመሻር የመሀል ሳይንት ወረዳ ፍርድ ቤት ውሳኔ በማፅናት ወስኗል። በዚህ ውሳኔ አመልካች ቅር በመሰንት አቤቱታቸውን ለክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ቢያቀርቡም ችሎቱ በመ/ቁጥር 0327672 ላይ በቀን 04/05/2012 ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ ሰርዞባቸዋል። አመልካች በቀን 07/05/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረቡት በዚህ መልኩ በተሰጠ ውሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታቸው ይዘት በአጭሩ የሚከተለው ነው።

ለክርክር መነሻ የሆነው መሬት አባቴ በ1991 ዓ/ም ላይ በስጦታ ሰጥቶኝ እስካሁን ድረስ ይገዢ እየተጠቀምኩ የምገኝ ነው። ስጦታውም በጊዜው ስጦታ መዘጋቢ መስሪያ ቤት ባለመቋቋሙ የተነሳ በመስሪያ ቤት ያልተመዘገበ እና ስጦታው በቃል የተደረገ ስለመሆኑ በግራ ቀኝ ምስክሮች በስር ፍርድ ቤት ባስረዳም የሰነድ ማስረጃ አልቀረም ሲል የወረዳው ፍርድ ቤት የሠጠው ውሳኔ ስህተት ነው። በአንጻሩ ከፍተኛው ፍርድ ቤት አመልካች ስጦታውን በሰው ማስረጃ በአጥጋቢ ሁኔታ ማስረዳቱን አረጋግጦ የሰጠው ውሳኔ በሰ/መ/ቁጥር 122740 ላይ የተሰጠውን አስገዳጅ የሕግ ትርጉም መሰረት ያደረገ ነው። አከራካሪውን መሬት ወላጅ አባቴ በቃል በስጦታ ተሰጥቶኝ ከ1991 ዓ/ም አንስቶ መያዜ እስከተረጋገጠ ድረስ የፅሁፍ ውል አላቀረብክም በሚል ተጠሪዎች የሚች አባቴን ክስ ከቀረበበት መሬት ውጪ ያሉ አራት መሬቶችን ወርሰው ይዘው እያለ አመልካች ደግሞ ሚች አባቴ በህይወት እያለ የሰጠኝን ይህንን ክርክር የተነሳበትን መሬት ብቻ እንደያዘኩ እየታወቀ ፍትህንና ርትእን በሚቃረን መልኩ መሬቱን እንዲለቅ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት መወሰኑ ስህተት ስለሆነ ተሸሮ የደቡብ ወሎ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት ውሳኔ እንዲፀናልኝ በማለት የሰበር አቤቱታቸውን አቅርበዋል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን መሬት ለአመልካች ከአባታቸው በ1991 ዓ/ም በስጦታ ተላልፎላቸው አባታቸው በ1995 ዓ/ም መሞታቸው ተረጋግጦ እያለ የስጦታ ውሉ አልተመዘገበም በሚል የአመልካች ክርክር ውድቅ የተደረገበትን አግባብ የስጦታ ውሉ መመዘገብ አለበት የሚለው የክልሉ የመሬት አዋጅ ቁጥር 133 የወጣው 1998 ከመሆኑ አንጻር የተሰጠውን ውሳኔ አግባብነት እንዲመረመር ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት እንዲቀርብ ትዕዛዝ በመስጠቱ ተጠሪዎች በቀን 24/06/2012 ዓ/ም የተጻፈ በአጭሩ የሚከተለውን መልስ አቅርበዋል።

አንድ የስጦታ ውል ሊደረግ የሚችለው በሕጉ አግባብ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2171 መሰረት መሆን ሲገባው አመልካች ምንም አይነት የስጦታ ውል አላቀረቡም። የስጦታ ውሉም በሕግ ፊት አልጸደቀም። የሚችን ንብረት በውርስ ያገኘው ልጆች እያለን አመልካችም እንደ ልጅ ተቆጥረው ድርሻ መሬት ካገኙ በኋላ

የእኛን ድርሻ ለመካፈል የስጦታ ውል አለኝ አሉ እንጂ የሚችሉ አባታችንን በውርስ ይዞታ ማረጋገጫ ደብተር በ2008 ዓ/ም ወስደን ክፍፍል ስለተፈጸመ ድርሻችንን ሊወሰዱ ስለማይችሉ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰጠው ወሳኔ የተፈጸመ ስህተት የለም በማለት ተከራክረዋል። አመልካች በቀን 07/07/2012 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክረዋል።

ከዚህ በላይ የተመዘገበው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል ከያዘው ጭብጥ አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደተመረመረውም ተጠሪዎች ለክርክሩ መነሻ የሆነው የመሬት ይዞታ ከአባታቸው በውርስ ተላልፎቻቸው ከ2008ዓ/ም ጀምሮ የይዞታ ማረጋገጫ ደብተር ተሰጥቷቸው በስማቸው የተመዘገበውን አመልካች እንደያዙባቸው በመግለጽ አመልካች በፍርድ ኃይል ተገደው እንዲለቁ እንዲወሰንላቸው በመጠየቅ ተከራክረዋል። አመልካች ደግሞ መሬቱን አባቱ በ1991 ዓ/ም በስጦታ ሰጥቶኝ እስካሁን ይገዢ እየተጠቀምኩ ስለምገኝ ልለቅ አይገባም በማለት ተከራክረዋል። የስር የወረዳ ፍርድ ቤት አመልካች በአማራ ክልል የገጠር መሬት አጠቃቀምና አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 252/2009 መሰረት አከራካሪው የመሬት ይዞታ በስጦታ የተሰጣቸው ስለመሆኑ የሚያሳይ በመሬት አጠቃቀምና አስተዳደር ጽ/ቤት የተመዘገበ ሰነድ በማስረጃነት ስላላቀረቡ መሬቱ በስጦታ የተላለፈላቸው አይደለም በማለት ወስኗል። የዞኑ ክፍተኛ ፍርድ ቤት ደግሞ ለአመልካች አከራካሪው ይዞታ በ1991 ዓ/ም በስጦታ እንደተሰጣቸው ምስክርኛ ስላስረዱ በወቅቱ ተፈጻሚ ሲሆን የነበረው አዋጅ ቁጥር 89/1889 መሬት በስጦታ ሲተላለፍ የስጦታ ውሉ መመዘገብ አለበት ብሎ ስለማይደነግግ የስር ፍርድ ቤት በወቅቱ ስራ ላይ ያልነበረውን ሕግ መሰረት በማድረግ መሬቱ በስጦታ ስለመተላለፉ አመልካች የተመዘገበ ውል በማስረጃነት አላቀረቡም ማለቱ ስህተት ስለሆነ አመልካች በስጦታ ተላልፎቻቸው ይዘው ሲጠቀሙ የነበረው መሬት መሆኑን አስረድተዋል በማለት የስር ፍርድ ቤትን ወሳኔ ሽሯል። በሌላ በኩል የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት አመልካች መሬቱን በስጦታ አግኝቻለሁ ይበሉ እንጂ የስጦታ ውሉ አለመመዘገቡ ብቻ ሳይሆን በሚችሉ አባታቸው ስጦታ የተደረገላቸው ስለመሆኑም ባለማስረዳታቸው አመልካች መሬቱን ከ1991 ዓ/ም ጀምሮ ይጠቀሙበት የነበረ መሆኑ ብቻውን በስጦታ አግኝተውታል የሚያስብል መደምደሚያ ላይ የሚያደርስ አይደለም በማለት የክፍተኛ ፍርድ ቤት ወሳኔ ሽሯል።

ለአመልካች አከራካሪው የመሬት ይዞታ በሕግ አግባብ በተደረገ የስጦታ ውል ተላልፏል ወይስ አልተላለፈም የሚለው መመርመር ያለበት አመልካች መሬቱ በስጦታ ተላልፎልኛል ባሉበት በ1991ዓ/ም ተፈጻሚ ሲሆን በነበረው ሕግ ሲሆን ይገባል። ይህም ሕግ ወደ ኋላ ተመልሶ አይሰራም ከሚለው አጠቃላይ መርህ (the principle of non-retroactivity of laws) ጋር የተያያዘ ነው። ሕግ በዜጎች መካከል ያለውን ግንኙነት ለመቆጣጠር ሲባል በሕግ አወጪው አካል የሚወጣ ነው። ሕግ የሚወጣውም ሕጉ በስራ ላይ ባለበት ወቅት በዜጎች መካከል ያለውን ወይም ወደ ፊት የሚፈጠረውን

ግንኙነት ለመቆጣጠር ወይም ለመዳኘት በመሆኑ ሕጉ ከመወጣቱ በፊት ወይም ከተሻረ በኋላ በተፈጠረ/በሚፈጠር ግንኙነት ላይ ተፈጻሚ ማድረግ አይቻልም። ሕግ ወደ ኋላ ተመልሶ አይሰራም የሚለውም መርህ ከዚህ የመነጨ ሲሆን፣ መሠረተ ሃሳቡም ዜጎች በሚያወቁት ሕግ መተዳደር አለባቸው የሚለውን ታሳቢ ያደረገና ሕጉ በስራ ላይ ከዋለ በኋላ ለተፈጠረ መብትና ግዴታ ወይም ፍሬ ነገር ላይ ተፈጻሚ መሆን ስላለበት ነው። በሌላ አገላለጽ አንድ ሕግ ተፈጻሚ መሆን የሚጀምርበትን ጊዜ አስመልክቶ በሕግ አወጪው ከተደነገገው ቀን በፊት ለተፈጠሩት ክስተቶች ወይም መብትና ግዴታዎች ተፈጻሚነት አይኖረውም የሚል ሃሳብ ያለው ነው። ይህ መርህ ከሕግ የበላይነት መገለጫዎች ወስጥ አንዱ ነው። ስለሆነም፣ አንድ መሠረታዊ ሕግ (substantive law) ወደ ኋላ ተመልሶ እንዲሰራ ሕግ አወጪው እራሱ በልዩ ሁኔታ ካላመላከተ በስተቀር፣ ፍርድ ቤት ወይም ሌላ የዳኝነት ስልጣን የተሰጠው አካል ለያዘው ጉዳይ ተፈጻሚነት ያለውን መሠረታዊ ህግ ሲወስን መሠረት ሊያደርግ የሚገባው ወይም መሠረት እንዲያደርግ የሚጠበቅበት ለክርክሩ መነሻ የሆነው ጉዳይ በተፈጠረበት ጊዜ በስራ ላይ የነበረውን ሕግ ሊሆን ይገባል። ስለሆነም ሕጋዊ ተግባር(Juridical act) ወይም መብትና ግዴታ በተፈጠረበት ጊዜ የነበረው ሕግ በሌላ ሕግ የተተካ ሆኖ ሲገኝ እና ክርክሩ ለፍርድ ቤት ወይም ለዳኝነት ሰጪ አካል የቀረበው አዲሱ ሕግ በስራ ላይ ከዋለ በኋላ ሆኖ ከተገኘ ፍርድ ቤቱ ክርክሩን መምራት እና ወሳኔ መስጠት ያለበት በመብትና ግዴታው በተፈጠረበት ጊዜ ተፈጻሚ በነበረው ሕግ መሠረት ይሆናል፤ ክርክሩ አዲሱ ሕግ ስራ ላይ ከዋለ በኋላ ለፍርድ ቤት መቅረቡ ጉዳዩ በአዲሱ ሕግ መሠረት እንዲመራ ምክንያት ሊሆን አይገባም። ይህን ማድረግ ሕግ ወደ ኋላ ተመልሶ አይሰራም የሚለውን የሕግ መርህ የሚጥስ ከመሆኑም በላይ የሕግ የበላይነት እንዳይረጋገጥ ወይም እንዲሸረሸር ምክንያት ይሆናል።

ለያዘው ጉዳይ ተገቢውን እልባት መስጠት ይቻል ዘንድ ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለውን ሕግና የሕጉን ድንጋጌ በጥንቃቄ መለየት ያስፈልጋል። አመልካች አከራካሪው መሬት በስጦታ ተላልፎልኛል በሚል ይዘው መጠቀም የጀመሩት ከ1991 ዓ/ም ጀምሮ እንደሆነ በበታችኞቹ ፍርድ ቤቶች በማስረጃ የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። በ1991 ዓ/ም በአማራ ክልላዊ መንግስት የገጠር መሬት በስጦታ ሲተላለፍ በምን አግባብ መተላለፍ እንዳለበትና ስለወሉ ፎርማሊቲ የሚደነግግ ሕግ እንዳልነበረ ተገንዝበናል። የፌዴራል መንግስት የገጠር መሬት አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 89/1989 ከሰኔ 30 ቀን 1989 ዓ/ም ጀምሮ ከመጽናቱ በፊት በሥራ ላይ የነበረው የገጠር መሬትን የሕዝብ ሀብት ለማድረግ የወጣው አዋጅ ቁጥር 31/1967 ነው። ይህ አዋጅ ቁጥር 31/1967 የገጠር መሬት በስጦታ ስለሚተላለፍበት ሁኔታና ሲተላለፍም በምን የወል ፎርማሊቲ መተላለፍ እንዳለበት የሚደነግግ አይደለም።ይልቁንም ከዚህ አዋጅ አንቀጽ 5 የምንገነዘበው የገጠር መሬት በስጦታ ጭምር እንዳይተላለፍ መደንገጉን ነው። ሆኖም ይህ አዋጅ በ1989 በወጣው አዋጅ ቁጥር 89/1989 ከመተካቱ በፊት የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት ከነሐሴ 15 ቀን 1987 ዓ/ም ጀምሮ ወጥቶ ሥራ ላይ በመዋሉ በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 40/3 ላይ መሬት የማይሸጥ

የማይለወጥ በኢትዮጵያ ብሔሮች ብሔረሰቦችና ሕዝቦች በጋራ ባለቤትነት የሚታወቅ ንብረት እንደሆነ ቢደነግግም መሬት በሕግ በሚደነገገው ስርዓት መሰረት በወርስ ወይም በስጦታ ማስተላለፍ አይቻልም ሲል ሕገ መንግስቱ ያስቀመጠው ክልከላ የለም። ሕገ መንግስቱን ተከትሎ በወጣው የገጠር መሬት አስተዳደር አዋጅ ቁጥር 89/1989 አንቀጽ 2/3 ላይ የይዞታ መብት ለቤተሰብ አባል በወርስ ማስተላለፍን ጭምር የሚያካትት እንደሆነ መደንገጉ ሲታይ ከአዋጅ ቁጥር 31/1967 በኋላ የወጡ ሕጎች የገጠር መሬት በወርስና በስጦታ እንዳይተላለፍ የሚያግዱ አይደሉም።

ሆኖም ሕገ መንግስቱን ተከትሎ የወጣው አዋጅ ቁጥር 89/1989 የገጠር መሬት በስጦታ ሲተላለፍ አይችልም በሚል ያስቀመጠው ክልከላ ባይኖርም ይህ አዋጅ የገጠር መሬት አስተዳደርን በተመለከተ የክልል መንግስታት ሕግ ሲያወጡ መሰረት ሊያደርጉ የሚገባቸውን ሁኔታዎች በመደንገግ ላይ ትኩረት ያደረገ በመሆኑ የገጠር መሬት በስጦታ ሲተላለፍ የስጦታ ወሉን ፎርማሊቲና ወሉ ስለሚመዘገቡት አግባብ አልደነገገም። በዚህ ሕግ መነሻ በ1991 ዓ/ም ሆነ ከዚያ በፊት በተለይም የገጠር መሬት በስጦታ የሚተላለፍበትን አግባብ የሚደነግግ ሕግ በአማራ ክልል ወጥቶ ስራ ላይ አልዋለም። ምንም እንኳን የገጠር መሬት አጠቃቀምና አስተላለፍ በሚመለከቱ ጉዳዮች ላይ ልዩ ሕግ ሆነው ተፈጻሚ መሆን ያለባቸው ስለገጠር መሬት አጠቃቀምና አስተዳደር የወጡ ሕጎች ቢሆኑም በእነዚህ ሕጎች ባልተሸፈኑ ጉዳዮች ላይ እና እነዚህ ሕጎች ወጥተው ስራ ላይ ባልዋሉበት ጊዜ የተፈጸሙ ሕጋዊያን ተግባራት ላይ እንደነገሩ ሁኔታ በፍትሐ ብሔር ሕግ የማይንቀሳቀስ ንብረት በስጦታ ስለሚተላለፍበት የተደነገገው ተፈጻሚ ሊሆን ይገባል።

በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2443 ስር እንደተደነገገው የማይንቀሳቀስ ንብረት ለማስተላለፍ ወይም በማይንቀሳቀስ ንብረት ላይ መብት የሚሰጥ ስጦታ በግልጽ በሚደረግ ኑዛዜ አሰራር አይነት ካልተደረገ ፈራሽ እንደሆነ ተደንግጓል። በግልጽ የሚደረግ ኑዛዜ አሰራር በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881 ስር ተመልክቷል። በዚህ ድንጋጌ ለግልጽ ኑዛዜ በተደነገገው ፎርማሊቲ መሰረት የማይንቀሳቀስ ንብረት በስጦታ ለመስጠት የሚደረገ ወል በጽሁፍ ተደርጎ በአራት ምስክሮችና በስጦታ ሰጪው መፈረም አለበት። የምስክሮቹ ቁጥር ሁለት ሊሆን የሚችለው በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 882 ስር እንደተደነገገው የስጦታ ወሉ በወል አዋዋይ ፊት ተደርጎ የተመዘገበ ሲሆን ነው። የስጦታ ወሉ በወል አዋዋይ ፊት ተደርጎ የተመዘገበ ከሆነ አዋዋይ ኦሪጅናል ምስክር እንደሆነ ተገልጾ በስጦታ ወሉ ላይ ባይጻፍም የስጦታ ወሉ ያለምንም ተጽእኖ በነጻነት እንዲደረግ ሂደቱን የመራ ሰው በመሆኑ እንደምስክር ሊቆጠር እንደሚገባ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 37562 (ቅጽ 8 ላይ እንደታተመው) ትርጉም ሰጥቷል። በዚህ ሕግ ቁጥር 2447/1 ስር ስጦታ አለ የሚለው ሰው ስጦታ መኖሩን ማስረዳት እንዳለበት ተደንግጓል።

በተያዘው ጉዳይ አመልካች አከራካሪው መሬት በሕጉ አግባብ በስጦታ ወል የተላለፈላቸው መሆኑን ማስረጃት ይጠበቅባቸዋል። ሆኖም አመልካች መሬቱን የያዘኩት በቃል በተደረገ የስጦታ ወል ተላልፎልኝ ነው በሚል የተከራከሩ በመሆኑ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 881 ወይም 882 አግባብ በጽሁፍ ተደርጎ በስጦታ ሰጪውና በምስክሮች የተፈረመ የስጦታ ወል በማስረጃነት በማቅረብ አላስረዱም። አመልካች በሕጉ ተቀባይነት ያለውን ማስረጃ አቅርበው ካላረጋገጡ አከራካሪው መሬት ለአመልካች በስጦታ ተላልፎላቸዋል ብሎ መወሰን አይቻልም። እንዲሁም አመልካች በሕጉ አግባብ በተቋቋመ የስጦታ ወል መሬቱን አስባታቸው በስጦታ ስለማግኘታቸው ካላስረዱ መሬቱን ይዘው በመጠቀማቸው ብቻ መሬቱ በስጦታ ተላልፎላቸዋል ብሎ መደምደም አይቻልም። በሰ/መ/ቁጥር 122740 ላይ በቀን 30/08/2009/ም የተሰጠው ትርጉም ላይ የሥጦታ ወሉ በጽሁፍ እንደተደረገ የተረጋገጠውን ፍሬ ነገር መሰረት ተደርጎ የተሰጠ የሕግ ትርጉም በመሆኑ በተያዘው ጉዳይ ላይ በጽሁፍ የተደረገ የስጦታ ወል በማስረጃነት ስላልቀረበ በተጠቃሹ መዝገብ ላይ የተሰጠ ትርጉም ለዚህ ጉዳይ ተፈጻሚነት የለውም።

ሲጠቃለል የመሀል ሳይንት ወረዳ ፍርድ ቤት አመልካች አከራካሪውን የገጠር መሬት በስጦታ ወል ያገኙ ስለመሆኑ አላስረዱም ሲል የደረሰበት ድምዳሜ የሚነቀፍ ባይሆንም የስጦታ ወሉ ተደረገ በተባለበት በ1991/9/ም ተፈጻሚነት የሌለውን በአማራ ብሔራዊ ክልል መንግስት የወጣውን የገጠር መሬት አዋጅ ቁጥር 252/2009 ወደኋላ ተመልሶ ተፈጻሚ እንዲሆን በማድረግ የስጦታ ወል የለም በማለት መወሰኑ ሕግ ወደኋላ ተመልሶ እንዳይፈጸም የሚከለክለውን መርህ የሚጥስ በመሆኑ ከዚህ አኳያ የተፈጸመው ስህተት በደቡብ ወሎ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት መታረሙ ተገቢ ነው ብለናል። ሆኖም የደቡብ ወሎ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በፍትህ ብሔር ሕግ አግባብ የተደረገ የስጦታ ወል መኖር አለመኖሩን መርምሮ መወሰን ሲገባው ጉዳዩን የስጦታ ወል ከማስመዝገብ አንጻር ብቻ በማየት የስጦታ ወል እንዲመዘገብ የሚያስገድድ ሕግ ስለሌለ አከራካሪው መሬት ለአመልካች በስጦታ የተላለፈ ነው ወደሚል ድምዳሜ ላይ መድረሱ የሕግ አተገባበር ጉድለት ያለበት ስለሆነ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት መሻሩ ተገቢ ነው። ጉዳዩን በይግባኝ እና በሰበር ያየው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ምንም እንኳን ከዚህ በላይ በተመለከተው አግባብ ተፈጻሚነት ያለውን ሕግ በመለየትና ለአከራካሪው ፍሬ ነገር ተፈጻሚ በማድረግ የሰጠው ወሳኔ አለመሆኑ ስህተት ቢሆንም ከወጤት አንጻር ለክርክሩ መነሻ የሆነውን የገጠር መሬት አመልካች በስጦታ ተላልፎላቸው የያዙ ስለመሆኑ አላስረዱም በማለት የወረዳውን ፍርድ ቤት በማጽናት በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም ብለናል። ስለሆነም ተከታዩን ወስነናል።

ወ ሳ ኔ

1. በመሀል ሳይንት ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 14467 ላይ በቀን 04/03/2012ዓ/ም ተወሰኖ በአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 0107704 ላይ በቀን 13/02/2012ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ እና በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 0327672 ላይ በቀን 04/05/2012 ዓ/ም በተሰጠ ትእዛዝ መጽናቱ ተገቢ በመሆኑ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ጸንተዋል።
2. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

1. የወሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ግራ ቀኝ ሲጠይቁም ግልባጩ ይሰጣቸዋል።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል።ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሰ/መ/ቁ 160792

መ.ጋቢ.ት 30 ቀን 2011 ዓ/ም

ዳኞች- መዓዛ አሸናፊ

ሰለሞን አረዳ

አልማው ወሌ

ሙስጠፋ አህመድ

አብርሃ መሰለ

ፈይሳ ወርቁ

ጳውሎስ ኦርሺሶ

አመልካች:- የመንግስት ሰራተኞች ማህበራዊ ዋስትና ኤጀንሲ ነ/ፈ.ጅ ፈርተውኃል ኃ/ጊዮርጊስ -ቀረቡ

ተጠሪ:- ተስፋዬ መብራቴ ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቶአል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ በመንግስት ሰራተኞች የጡረታ መብት አከባበር ጋር ተያይዞ የተነሳውን ክርክር የሚመለከት ነው።

ክርክሩ የተጀመረው የአሁኑ ተጠሪ ለማህበራዊ ዋስትና ኤጀንሲ የዘላቂ ጡረታ መብት ይከበርልኝ ጥያቄ በማቅረባቸው ነው። አቤቱታው የቀረበለት ኤጀንሲውም የተጠሪ አገልግሎት ከሃያ አመት በታች ነው፤ የተሰናበትከውም በጡረታ ሳይሆን በሌላ ምክንያት ነው፤ በመሆኑም የሚወሰንልህ የዘለቁታ የጡረታ አበል የለም፤ ሊወሰንልህ የሚገባው ከጡረታ መዋጮ ተመላሽ ብቻ ነው በሚል ለተጠሪ በ26/07/2008 ዓ/ም ውሳኔውን ያሳወቃቸው ሲሆን ይህንን የኤጀንሲውን ውሳኔ ተከትሎ የአሁኑ ተጠሪ ይግባኝቸውን ለማህበራዊ ዋስትና ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ አቅርበዋል።

የአሁኑ ተጠሪ ለማህበራዊ ዋስትና ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ ባቀረቡት ይግባኝም የዘለቁታ ጡረታ አበል እንዲወሰንላቸው አሰሪ መሰሪያ ቤቱ ቢጠይቅላቸውም አገልግሎትህ ከሃያ ዓመት በታች፤ ከስራ የተሰናበቱትም በሌላ ምክንያት ስለሆነ የሚወሰን የዘለቁታ ጡረታ አበል የለም ተብሎ መወሰኑ በተለያዩ መስሪያ ቤቶች ለ17 አመታት ከ11 ወራት አገልግለው በመስሪያ ቤቱ አደረጃጀት ለውጥ ምክንያት

በእጩነት በእውነት ከቀረቡት ውስጥ ሳይታቀፉ በመቅረታቸው የተሰናበቱ ከመሆኑም በላይ ስራውን በለቀቁበት ጊዜ ስራ ላይ በነበረው የአዋጅ ቁጥር 22/23 1955 መሰረት የጡረታ መብታቸው ሊከበርላቸው የሚገባ መሆኑንና ከዚህ በኋላ በወጣው ህግ ደግሞ ጉዳዩ ሊገዛ የማይችል መሆኑን ዘርዘረው የኤጀንሲው ውሳኔ ተሸር የዘለቁታ ጡረታ መብታቸው እንዲከበርላቸው ይወሰን ዘንድ ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው።

የአሁኑ አመልካች በበኩሉ በሰጠው መልስ፡- ተጠሪ አገልግሎታቸው ከ20 ዓመት በታች በመሆኑ ከስራ የተሰናበቱት በጡረታ ሳይሆን በሌላ ምክንያት ስለሆነ ሊያገኙ የሚገባቸው የአንድ ጊዜ የጡረታ መዋጮ ተመላሽ ብቻ ነው በማለት ተከራክሯል። ጉዳዩን በይግባኝ የተመለከተው የማህበራዊ ዋስትና ይግባኝ ሰሚ ጉባኤም የአሁኑ ተጠሪ አገልግሎታቸው ከ10 ዓመት በላይ በመሆኑ በቀድሞው የጡረታ አዋጅ መሰረት የዘለቁታ ጡረታ መብት እንዲከበርላቸው ያቀረቡት ጥያቄ በአዋጅ ቁጥር 22/23/1955 መሰረት ቢያንስ 10 ዓመት ካገለገለ እና እድሜው ለጡረታ የደረሰ ከሆነ የጡረታ መብት እንዲከበርለት ቢደነግግም አመልካች ከስራ በሚሰናበቱበት ወቅት እድሜያቸው ለጡረታ ያልደረሰ ስለሆነ በዚህ አዋጅ መሰረት ሊስተናገዱ የሚችሉ አይደሉም፤ ጉዳያቸው መታየት የሚገባው በአዋጅ ቁጥር 714/2003 መሰረት ሲሆን በዚህ አዋጅ አንቀጽ 19/2/ ድንጋጌ ስር ደግሞ ቢያንስ 20 ዓመት ያገለገለ የመንግስት ሰራተኛ በራሱ ፈቃድ ወይም በሌላ ምክንያት አገልግሎት ካቋረጠ የጡረታ እድሜው መውጫ ሲደርስ የአገልግሎት ጡረታ አበል እስከ እድሜ ልኩ ይከፈለዋል በማለት ደንግጓል፤ አመልካች 17 አመት ከ11 ወር አገልግለው በሌላ ምክንያት የስራ ውላቸው የተቋረጠ በመሆኑ እና የአገልግሎት ዘመናቸው ከ20 ዓመት በታች መሆኑ ተረጋግጧል የሚሉ ምክንያቶችን በማስፈር ተጠሪ ሊኖራቸው የሚችለው መብት የጡረታ መዋጮ ተመላሽ ማግኘት እንጂ ዘላቂ የጡረታ መብት ተጠቃሚነት አይደለም በማለት ደምድሞ የአሁኑ አመልካች የሰጠውን ውሳኔ በማጽናት ወሰኗል። በዚህ ውሳኔ የአሁኑ ተጠሪ ቅር በመሰኘት ይግባኛቸውን ለፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት አቅርበው ፍርድ ቤቱም ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ የአሁኑ ተጠሪ የዳኝነት ጥያቄ መስተናገድ የሚገባው በየትኛው ህግ ነው? የሚለውን ጭብጥ በመያዝ ጉዳዩን መርምሮ ጉዳዩ መስተናገድ የሚገባው ጉዳዩ በቀረበበት ጊዜ በስራ ላይ ባለው ህግ በአዋጅ ቁጥር 714/2003 በአዋጅ ቁጥር 907/2007 እንደተሻሻለ ነው፤ ይህ አዋጅ ደግሞ ቢያንስ 10 ዓመት ያገለገለ የመንግስት ሰራተኛ ይህ ማሻሻያ ከፀናበት ቀን አንስቶ በራሱ ፈቃድ ወይም በዚህ አዋጅ ከተጠቀሱት ውጪ በሆነ መንገድ አገልግሎት ያቋረጠ የጡረታ እድሜው ሲደርስ የአገልግሎት የጡረታ አበል እስከ እድሜ ልኩ ይከፈለዋል በማለት ደንግጓል፤ የአሁኑ ተጠሪ በዳኞች ምርጫ አልታቀፉም ተብለው ከስራ የተሰናበቱት 17 ዓመት ከ11 ወር ካገለገሉ በኋላ ቢሆንም ስራውን የለቀቁት አዋጅ ቁጥር 714/2003 (በአዋጅ ቁጥር 907/20007 እንደተሻሻለ) ስራ ላይ ከመዋሉ በፊት ቢሆንም በዚህ ድንጋጌ መሰረት ተጠቃሚ ሊሆኑ የሚገባቸው ናቸው፤ የአሁኑ አመልካች መስሪያ ቤት ይህ አዋጅ ተፈጻሚ መሆን የሚገባው አዋጁ ከፀናበት ጊዜ ጀምሮ ከስራ በተሰናበቱ ሰራተኞች ላይ ነው

ብሎ ያቀረበው ክርክርም የተጠሪ ጉዳይ የቀረበው ይህ አዋጅ ፀንቶ ባለበት ወቅት ስለሆነ ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለው ነው የሚሉ ምክንያቶችን አስፍሮ የማህበራዊ ዋስትና ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ በመ/ቁጡ/ይ/1/1/16/2008 ሐምሌ 29 ቀን 2008 ዓ.ም የሰጠውን ውሳኔ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ነው በማለት በአዋጅ ቁጥር 714/2003 አንቀጽ 56/4/ መሰረት መሻሩን ገልጾ የአሁኑ ተጠሪ ዘላቂ የጡረታ መብት ተጠቃሚ መሆን ይገባቸዋል ሲል ውሳኔ ሰጥቷል።

የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሳኔ በመቃወም ለማስለወጥ ነው። የአመልካች መስሪያ ቤት ነገረ ፈጅ ሐምሌ 03 ቀን 2010 ዓ/ም ፅፈው ባቀረቡት የሰበር አቤቱታ በፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ውሳኔ ላይ መሰረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ተፈፅሟል የሚሉባቸውን ምክንያቶችን ዘርዝረው አቅርበዋል። የአቤቱታው መሰረታዊ ይዘትም፡- ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለው የአዋጅ ቁጥር 714/2003 በአዋጅ ቁጥር 907/2007 እንደተሻሻለ በአንቀፅ 19(2) ድንጋጌ ቢያንስ 10 ዓመት ያገለገለ የመንግስት ሰራተኛ ይህ ማሻሻያ ከፀናበት ቀን አንስቶ በራሱ ፈቃድ ወይም በዚህ አዋጅ ከተጠቀሱት ውጪ በሆነ መንገድ አገልግሎት ያቋረጠ የጡረታ እድሜው ሲደርስ የአገልግሎት የጡረታ አበል እስከ እድሜ ልኩ ይከፈለዋል በማለት በግልጽ በደነገገበትና ተጠሪ ስራውን በለቀቁበት ጊዜ ስራ ላይ የነበረው 205/55 በአዋጅ ቁጥር 5/1967 እንደተሻሻለ በአንቀፅ 4(1) ስር የዘለቁታ ጡረታ መብት ተጠቃሚ ለመሆን የሚቻለው ቢያንስ አስር አመት ያገለገለና በስራ ላይ እያለ የመጠሪያ እድሜው በመድረሱ ከስራ ሲሰናበት ስለመሆኑ ደንግጎ እያለ ተጠሪ ከስራቸው የተሰናበቱት እድሜያቸው ለጡረታ ደርሶ ሳይሆን ስራ ላይ ባለመመደባቸው ምክንያት ስለመሆኑ በተረጋገጠበት ሁኔታ ለጉዳዩ አግባብነት ያላቸው የሕግ ማእቀፎች ከደነገጉት ውጪ ተጠሪ የዘላቂ ጡረታ መብት ተጠቃሚ እንዲሆኑ ተብሎ መወሰኑ ያላግባብ ነው በማለት መከራከራቸውን የሚያሳይ ነው። አቤቱታቸው ተመርምሮም ተጠሪ የመንግስት ሰራተኛ ሆነው 17 አመት ከ11 ወር አገልግለው ሰኔ 01 ቀን 1988 ዓ/ም ከስራ የተሰናበቱ ሲሆን የተጠሪ የጡረታ መብት ጉዳይ የቀረበው አዋጅ ቁጥር 714/2003 በአዋጅ ቁጥር 907/2007 እንደተሻሻለ ፀንቶ ባለበት ወቅት ስለሆነ ተጠሪ የዘላቂ ጡረታ መብት ተጠቃሚ ሊሆኑ ይገባል ተብሎ የተወሰነበትን አግባብ ከአዋጅ ቁጥር 907/2007 አንቀፅ 5(2) ድንጋጌ ጋር አገናዝቦ ለመመርመር ተብሎ ነው። በዚህ መሰረት ተጠሪ ቀርበው ግራ ቀኙ በፅሁፍ እንዲከራከሩ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ አጠር አጠር ባለመልኩ ከላይ የተገለፀው ሲሆን ይህ ችሎትም የግራ ቀኙን ክርክር ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔ፣ አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች እና በሰ/መ/ቁጥር 132861 ከተሰጠው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ጋር በማገናዘብ ጉዳዩን ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ጭብጥ አንጻር እንደሚከተለው ተመልክተናል።

ከክርክሩ ሂደት መገንዘብ የተቻለው ተጠሪ ከስራ በተሰናበቱበት ወቅት በስራ ላይ የነበረው አዋጅ ቁጥር 22/23/1955 መሰረት የዘላቂ ጡረታ መብት ተጠቃሚ መሆን የሚችሉ መሆኑን ጠቅሰው

የሚከራከሩ መሆኑን፣ አመልካች በበኩሉ ተጠሪ ስራ በለቀቁበት ጊዜ ስራ ላይ የነበረው ተጠሪ የጠቀሱት ሳይሆን አዋጅ ቁጥር 209/55 በአዋጅ ቁጥር 5/67 እንደተሻሻለ ሆኖ በአዋጅ ቁጥር 5/67 አንቀጽ 4(1) ድንጋጌ ስር ደግሞ የጡረታ መብት ተጠቃሚ ለመሆን ቢያንስ 10 ዓመት ያገለገለና በስራ ላይ እያለ የመጠሪያ እድሜው በመድረሱ ከስራ የተሰናበት የመንግስት ሰራተኛ መሆኑን ጠቅሶ ተጠሪው ከስራ የተሰናበቱበት እድሜያቸው ለጡረታ ደርሶ ሳይሆን ስራ ላይ ባለመመደባቸው ምክንያት በመሆኑ በዚህ አዋጅ መሰረት ጥያቄአቸው የሚስተናገድበት አግባብ የሌለ መሆኑን፣ ጉዳዩ መታየት የሚገባው ተጠሪ ስራ በለቀቁበት ጊዜ በስራ ላይ በነበረው አዋጅ ቁጥር 209/55 በአዋጅ ቁጥር 5/67 እንደተሻሻለ አንቀጽ 9(2) ድንጋጌ መሰረት ሆኖ በዚህ ድንጋጌ መሰረትም ተጠሪ አገልግሎታቸው ከ20 ዓመት በታች በመሆኑ መብታቸው የጡረታ መዋጮ ተመላሽ ብቻ ስለመሆኑ፣ አዋጅ ቁጥር 714/2003 በአዋጅ ቁጥር 907/2007 እንደተሻሻለ አንቀጽ 19 (2) ቢያንስ 10 ዓመት ያገለገለ የመንግስት ሰራተኛ ይህ ማሻሻያ አዋጅ ከፀናበት ጊዜ ጀምሮ በራሱ ፈቃድ ወይም በዚህ አዋጅ ከተጠቀሱት ምክንያቶች ውጪ በሆነ ምክንያት አገልግሎት ካቋረጠ የጡረታ እድሜው ሲደርስ የአገልግሎት ጡረታ አበል እስከ እድሜ ልኩ ይከፈለዋል ተብሎ የተደነገገ ቢሆንም በዚህ አዋጅ ማሻሻያ መሰረት እድሜው ሲደርስ የዘለቁታ የጡረታ አበል ተጠቃሚ ለመሆን የሚቻለው ከ10 ዓመት አገልግሎት በኋላ ሰራተኛው ስራውን ያቋረጠው ማሻሻያ አዋጅ ከፀናበት ከሐምሌ 03 ቀን 2007 ዓ.ም ጀምሮ ነው፣ ተጠሪ ግን አገልግሎታቸውን ያቋረጡት በ1988 ዓ.ም በመሆኑ በዚህ አዋጅ መሰረት ተጠቃሚ ሊሆኑ አይችሉም በማለት የሚከራከር መሆኑን ነው። እንዲሁም ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ሊኖረው ስለሚገባው ህግ ግራ ቀኝ ክርክር አቅርበው የፌደራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በዚህ ረገድ ጭብጥ ይዞ የተጠሪ ጉዳይ መስተናገድ የሚገባው ጉዳዩ በቀረበበት ጊዜ በስራ ላይ በነበረው ህግ መሰረት ነው፣ ምክንያቱም በወቅቱ ስራ ላይ ያለው ህግ እያለ ስራ ላይ ያልነበረ ህግ ወደ ኋላ በመሄድ ተግባራዊ የሚደረግበት አግባብ ባለመኖሩ ነው፣ ጉዳዩ (ክርክሩ) የቀረበው ደግሞ በ2008 ዓ.ም ነው፣ በዚህ ጊዜ በስራ ላይ ያለው ህግ ደግሞ አዋጅ ቁጥር 714/2003 በአዋጅ ቁጥር 907/2007 እንደተሻሻለ ነው ወደሚል ድምዳሜ የደረሰ መሆኑንና ተጠሪ በበኩላቸው አመልካች መስሪያ ቤት ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት የአዋጅ ቁጥር 209/55 (በአዋጅ ቁጥር 5/67 እንደተሻሻለ) ድንጋጌዎችን መሰረት አድርጎ ቅሬታ ማቅረቡ አመልካቹ መስሪያ ቤት ራሱ ቀድሞውኑ የአዋጅ ቁጥር 714/2003 ዓ/ም አንቀጽ 19 (2) ድንጋጌን መሰረት በማድረግ ጉዳዩን አይቶ ሰኔ 25 ቀን 2008 ዓ/ም አስተዳደራዊ ውሳኔ የሰጠ በመሆኑ ተቀባይነት ስለሌለው ጉዳዩ ስራ ላይ ባለው ሕግ መታየቱ የሚነቀፍበት አግባብ የለም በማለት የሚከራከሩ መሆኑንም ተገንዝበናል። ከዚህ አንጻር ለጉዳዩ ቀጥተኛ ተፈጻሚነት ያለው ህግ ክርክሩ በሚታይበት ጊዜ በስራ ላይ ያለው አዋጅ ቁጥር 714/2003 በአዋጅ ቁጥር 907/2007 እንደተሻሻለ መሆኑን ተገንዝበናል።ይህንን መሰረት በማድረግ የተጠሪን የዘላቂ ጡረታ አበል ተጠቃሚነት ጥያቄ የሕግ መሰረት ያለው መሆን ያለመሆኑን እንደሚከተለው ተመልክተናል።

በመሠረቱ የአዋጅ ቁጥር 714/2003 አንቀጽ 19 (2) ድንጋጌ ሙሉ ይዘት ሲታይ ቢያንስ አስር አመት ያገለገለ የመንግስት ሰራተኛ በራሱ ፈቃድ ወይም በዚህ አዋጅ ከተጠቀሱት ውጭ በሆነ ምክንያት አገልግሎት ካቋረጠ የጡረታ መውጫ እድሜው ሲደርስ የአገልግሎት ጡረታ አበል አስከ እድሜ ልኩ ይከፈለዋል የሚል መሆኑን የሚያስገነዝብ ሲሆን በዚህ ድንጋጌ መሰረት የዘለቂታ ጡረታ አበል ለማግኘት ቢያንስ አስር ዓመት ማገልገል እና በአዋጁ አንቀጽ 18/1/ መሠረት የጡረታ እድሜ መድረስ ቅድመ ሁኔታዎች መሆናቸውን የድንጋጌዎቹ ይዘትና መንፈስ የሚያስገነዝቡን ጉዳይ ነው። ይሁን እንጂ ይህ የአዋጁ ድንጋጌ የአዋጁ ማሻሻያ በሆነው አዋጅ ቁጥር 907/2007 አንቀጽ 5 (2) የተተካ ሲሆን የዚህ ድንጋጌ ሙሉ ይዘት ሲታይ ደግሞ ቢያንስ አስር አመት ያገለገለ የመንግስት ሰራተኛ ይህ ማሻሻያ አዋጅ ከፀናበት ቀን አንስቶ በራሱ ፈቃድ ወይም በዚህ አዋጅ ከተጠቀሱት ውጪ በሆነ ምክንያት አገልግሎት ካቋረጠ በዚህ አዋጅ በአንቀጽ 18 ንዑስ አንቀጽ አንድ በተደነገገው መሰረት የጡረታ መውጫ እድሜው ሲደርስ የአገልግሎት ጡረታ አበል እስከ ዕድሜ ልኩ ይከፈለዋል የሚል መሆኑን ያስገነዝባል። ይህ ማሻሻያ ድንጋጌ በአዋጅ ቁጥር 714/2003 አንቀጽ 19 (2) ስር ተጠቀሰው ከነበሩት መስፈርቶች የጨመረው የሥራ ውሉ የሚቋረጥበት ጊዜ አዋጁ ከፀናበት ጊዜ አንስቶ የሚለውን ሐረግ መሆኑን ከድንጋጌው ይዘት መረዳት የምንችለው ጉዳይ ነው። በመሆኑም የሥራ ውሉ የሚቋረጠው አዋጁ ከጸደቀበት ጊዜ ከሆነና ሌሎች በሕጉ የተመለከቱ ቅድመ ሁኔታዎች አንድ ላይ ተሟልተው ከተገኙ ቢያንስ አስር አመት ያገለገለ የመንግስት ሰራተኛ የመብቱ ተጠቃሚ እንደሚሆን ሕጉ የደነገገው ጉዳይ ነው። በአዋጅ ቁጥር 714/2003 አንቀጽ 60 (2) ድንጋጌ መሰረት በተሰጠው ስልጣን መሰረት የመንግስት ሰራተኞች ማህበራዊ ዋስትና ኤጀንሲ የመንግስት ሰራተኞች ጡረታ አዋጅ ማስፈፀሚያ መመሪያ ቁጥር 1/2008 ያወጣ ሲሆን በዚህ መመሪያ አንቀጽ 4 ስር "በራሱ ፈቃድ ወይም በሌላ ምክንያት ከስራ ማቋረጥ ምክንያት ለሚቀርብ የጡረታ አበል ጥያቄ" የሚል አርዕስት ተሰጥቶ በአንቀጽ ፊደል (ሐ) ስር ደግሞ በአዋጅ ቁጥር 714/2003 (በአዋጅ ቁጥር 907/2007 እንደተሻሻለ) አንቀጽ 19 ንዑስ ቁጥር ሁለት መሰረት ማሻሻያ አዋጁ ለፀደቀበት ጊዜ ጀምሮ አገልግሎቱ ከ10 አመት ያላነሰ 25 አመት ያልሞላ ከሆነ እድሜው በሕግ የተወሰነ የጡረታ መውጫ እድሜ ከደረሰበት ከሚቀጥለው ወር አንስቶ የአገልግሎት የጡረታ አበል እስከ እድሜ ልኩ እንደሚከፈለው መደንገጉ ሲታይም ከአስር አመት ያላነሰ 25 አመት ያልሞላው የመንግስት ሰራተኛ የዘላቂ ጡረታ አበል ተጠቃሚ የሚሆነው እድሜው የጡረታ መውጫ እድሜ የደረሰ ሆኖ በተጨማሪም ስራውን የለለቀው አዋጁ ከፀደቀበት ከሐምሌ 01 ቀን 2007 ጀምሮ መሆኑ ሲረጋገጥ ብቻ መሆኑን ግልፅ ያደረገው መሆኑን የሚያስገነዝብ ነው። ስለሆነም የአዋጅ ቁጥር 714/2003 አንቀጽ 19(2) ማሻሻያ የሆነው የአዋጅ ቁጥር 907/2007 አንቀጽ 5(2) ድንጋጌ የዘለቂታ ጡረታ አበል ለማግኘት ቢያንስ አስር ዓመት ማገልገል እና በአዋጁ አንቀጽ 18/1/ መሠረት የጡረታ እድሜ መድረስ ቅድመ ሁኔታዎቹ ከመሆናቸውም በላይ የሥራ ውሉ መቋረጥ ያለበት ግን የአዋጅ ቁጥር 714/2003 ማሻሻያ የሆነው

አዋጅ ቁጥር 907/2007 ከፀናበት ከሐምሌ 01 ቀን 2007 ዓ/ም ጀምሮ መሆን ያለበት መሆኑን ሕጉ አስገዳጅነት ባለው ሁኔታ የደነገገ መሆኑን በግልፅ የሚያሳይ እና የመንግስት ሰራተኞችን በሚመለከት በወጣው አዋጅ ስር ያሉትን ድንጋጌዎችን ለማስፈፀም የሚያስችል መመሪያ እንዲያወጣ በሕግ አውጪው የውክልና ስልጣን የተሰጠው አካል ያወጣው የመንግስት ሰራተኞች ጡረታ አዋጅ ማስፈፀሚያ መመሪያ ቁጥር 1/2008 አንቀፅ 4 (ሐ) ድንጋጌም ይህንኑ የሚያጠናክር ሆኖ አግኝተናል። ስለሆነም የአሁኑ ተጠሪ በዳኞች ምርጫ አልታቀፉም ተብለው ከስራ የተሰናበቱት 17 ዓመት ከ11 ወር ካገለገሉ በኋላ በ1988 ዓ/ም በመሆኑና በዚህ ጊዜ ደግሞ እድሜያቸው ለጡረታ ያልደረሰ የነበረ በመሆኑ፤ እንዲሁም አዋጅ ቁጥር 714/2003 (በአዋጅ ቁጥር 907/2007 እንደተሻሻለ) ተፈጻሚ መሆን የሚገባው አዋጁ ከፀናበት ጊዜ ጀምሮ ከስራ በተሰናበቱ ሰራተኞች ላይ በመሆኑ በተጠሪ ጉዳይ አዋጁ ተፈጻሚ ሊሆን የሚችልበት የሕግ አግባብ የለም። ይህ ችሎት በሰ/መ/ቁጥር 132861 ሀምሌ 28 ቀን 2010 ዓ/ም በዋለው ችሎት አዋጅ ቁጥር 907/2007 ከመፅናቱ በፊት በመንግስት መስሪያ ቤት ከአስር አመት በላይ አገልግሎት በመስጠት ስራውን በራሱ ፈቃድ ወይም በሌላ ምክንያት ለለቀቀ ሰራተኛ እድሜው ስልሳ አመት የሞላው እስከሆነ ድረስ የዘላቂ ጡረታ ተጠቃሚነት መብት አለው በማለት ለአዋጁ ማሻሻያ አንቀጽ 5 (2) የሰጠው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም ከላይ በተመለከቱት ሕጋዊ ምክንያቶች የሕጉን ይዘትና መንፈስ ያልተከተለና ስህተት ሆኖ ስላገኘው ይህ ችሎቱ ራሱ የሰጠውን አስገዳጅ የሕግ ትርጉም በሌላ ጊዜ መቀየር የሚችል መሆኑን የአዋጅ ቁጥር 454/97 አንቀፅ 2(1) ድንጋጌ ያስቀመጠ በመሆኑ በሰ/መ/ቁጥር 132861 በዚህ ረገድ የተሰጠው የሕግ ትርጉም ሊለወጥ የሚገባው ሆኖ አግኝተናል። ስለሆነም የአዋጅ ቁጥር 714/2003 ማሻሻያ የሆነው አዋጅ ቁጥር 907/2007 ከመፅናቱ በፊት በመንግስት መስሪያ ቤት ከአስር አመት በላይ አገልግሎት በመስጠት ስራውን በራሱ ፈቃድ ወይም በሌላ ምክንያት ለለቀቀ ሰራተኛ እድሜው ስልሳ አመት የሞላው እስከሆነ ድረስ የዘላቂ ጡረታ ተጠቃሚነት መብት በአዋጁ አንቀፅ 5(2) ድንጋጌ የተጠበቀ አይደለም።

ሲጠቃለልም ከላይ በተጠቀሱት ዝርዝር ሕጋዊ ምክንያቶች ተከታዩን ወስነናል።

ውሳኔ

1. በተሻሻለው የመንግስት ሰራተኞች ጡረታ አዋጅ ቁጥር 907/2007 አንቀጽ 5(2) የዘለቂታ ጡረታ አበል ለማግኘት መሰረቱ ቢያንስ አስር አመት ማገልገል እና በአዋጅ ቁጥር 714/2003 አንቀጽ 18 መሰረት የጡረታ እድሜ መድረስ በመሆኑ ማንኛውም የመንግስት ሰራተኛ ቢያንስ አስር አመት ያገለገል እና በራሱ ፈቃድ ወይም በአዋጁ ከተጠቀሱት ውጪ በሆነ ምክንያት አገልግሎት ካቋረጠ የጡረታ መውጫ እድሜው ሲደርስ የአገልግሎት ጡረታ አበል ለዘለቂታው የማግኘት መብት አለው ተብሎ በሰ/መ/ቁጥር 132861 በ28/11/2009 ዓ/ም ተሰጥቶ የነበረው አስገዳጅ የሕግ ትርጉም በአዋጅ ቁጥር 454/97 አንቀጽ 2 (1) መሰረት ተለውጧል።

2. በፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 131833 በ22/09/2010 ዓ/ም የተሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348(1) መሰረት ተሸሯል።
3. የማህበራዊ ዋስትና ይግባኝ ሰሚ ጉባኤ በመ/ቁጥ/ይ/1/1/16/2008 ሐምሌ 29 ቀን 2008 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348 (1) መሰረት ፀንቷል።
4. በተሻሻለው የመንግስት ሰራተኞች ጡረታ አዋጅ ቁጥር 907/2007 አንቀጽ 5 (2) ድንጋጌ መሰረት የዘለቂታ ጡረታ አበል ለማግኘት ቢያንስ አስር አመት ማገልገል እና በአዋጅ ቁጥር 714/2003 አንቀጽ 18 መሰረት የጡረታ እድሜ መድረስ ብቻ ሳይሆን ማንኛውም የመንግስት ሰራተኛ ቢያንስ አስር አመት ያገለገል እና በራሱ ፈቃድ ወይም በአዋጅ ከተጠቀሱት ውጪ በሆነ ምክንያት አገልግሎቱን ያቋረጠው አዋጁ ከፀናበት ከሐምሌ 01 ቀን 2007 ዓ/ም ጀምሮ ሊሆን ይገባል ብለናል።
5. በአዋጅ ቁጥር 714/2003 (በአዋጅ ቁጥር 907/2007 እንደተሻሻለ) አንቀጽ 19 (2) መሰረት ተጠሪ ዘላቂ የጡረታ መብት ተጠቃሚ መሆን አይችሉም ብለናል።
6. በዚህ ችሎት ለተደረገ ክርክር የወጣውን ወጪና ኪሳራ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ ብለናል።

ሳ/ፀ

የማይነበብ የሰባት ዳኞች ፊርማ አለበት

የሠ/መ/ቁጥር 187618

መጋቢት 27 ቀን 2013 ዓ/ም

ዳኞች፡- ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሸፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- አቶ የሸዋስ አስማረ

ተጠሪ፡- አቶ ያሲን አሊ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ውሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የመሬት ይዞታ ለማስለቀቅ የቀረበ ክርክር የሚመለከት ነው፡፡አመልካች በጉራፈርዳ ወረዳ ፍርድ ቤት በተጠሪ ላይ በመሰረቱት ክስ በጉራፈርዳ ወረዳ በበርጂ ቀበሌ መድሃኒአለም ቤተክርስቲያን ጀርባ 3ኛ ደረጃ ተብሎ በሚጠራው አካባቢ የሚገኝ አዋሳኝ በክሱ የተጠቀሰውን 50ሜትር በ600ሜትር የሆነ 3 ሄክታር የእርሻ መሬት የበርጂ ቀበሌ አስተዳደር ጽ/ቤት በቀን 10/06/1999ዓ/ም በተጻፈ ቃለ ጉባኤ (ቪርባል) ሰጥቶኛል፡፡እስከ 2004ዓ/ም ደረስ ግብር እየገበርኩ የተለያዩ ተክሎችን ተክዬ የምጠቀምበትን እንዲሁም ዓመታዊ ሰብል የማመርትበትን መሬት በ2004ዓ/ም በአካባቢው በተነሳው አለመረጋጋት ምክንያት ቤተሰቦቼን ይገፍ ከተፈናቀልኩበት ስመለስ ተጠሪ ይህንን መሬቱን በመያዝ እየተጠቀሙ እንደሚገኝ በማወቅ እንዲለቁልኝ ስጠይቃቸው ፈቃደኛ ስላልሆኑ የመሬት ይዞታዬን እንዲለቁ እንዲወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል፡፡

ተጠሪ ለክሱ በሰጡት መልስ የአመልካችን ይዞታ በኃይል ወይም በሕገ-ወጥ መንገድ አልያዝኩም፡፡ለክርክሩ መነሻ የሆነው ይዞታ በ2004ዓ/ም ከዳንቅላ ቀበሌ ስፈናቀል በነበረኝ ይዞታ ምትክ በልዋጭ በወረዳው መንግስት ፈቃድ የተሰጠኝ ነው፡፡በቁጥር 150 የሚሆኑ የተለያዩ አትክልቶች ተክዬ ለፍሬ ካበቃሁ በኋላ አመልካች መጥተው የእኔ ነው አሉ እንጂ ተጠሪ የአመልካችን ይዞታ አልወሰድኩም፡፡የመንግስት የነበረ መሬት ስለሆነ ክሱ ውድቅ ይደረግልኝ በማለት ተከራክረዋል፡፡

የወረዳው ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 11475 ላይ የግራ ቀኙን ክርክርና ምስክሮች ሰምቶና ማስረጃ አስቀርቦ መርምሮ በቀን 18/10/2011ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ ክርክር ያስነሳው የመሬት ይዞታ አመልካች አስቀድሞ በሕጋዊ መንገድ ተመርተው የያዙት መሆኑ ተረጋግጧል፡፡ ይህ ይዞታ ቃለ-ጉባኤ(ቪርባል) ተይዞ

ለአመልካች የተመራ መሆኑን አመልካች በእጃቸው በሚገኘው ሰነድ(ቪርባል) አስረድተዋል። በፍርድ ቤቱ ትእዛዝ ከጉራፈርዳ ወረዳ የእርሻና ተፈጥሮ ሀብት ልማት ጽ/ቤት የመጣው ማስረጃ ተጠሪ ይዘታውን የተመሩበትን ሁኔታ የሚያሳይ ምንም ማስረጃ በጽ/ቤቱ ዘንድ እንደማይገኝ ገልጿል። በ2004 ዓ/ም በአካባቢው በተፈጠረ አለመረጋጋት ምክንያት አመልካች ከአካባቢው ተፈናቅለው መሬቱን ለቀው ሲሄዱ ተጠሪ ከክልሉ የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 110/1999 አንቀጽ 9 አግባብ ውጭ በመያዝ አመልካች በ2009ዓ/ም ወደ አካባቢው ተመልሰው ሲጠይቁ ለመልቀቅ ፈቃደኛ እንዳልሆኑ በማስረጃ ማረጋገጡን ገልጾ ተጠሪ ሕጋዊ ባልሆነ ምሪት የያዙትን ለክርክሩ መነሻ የሆነውን መሬት ለአመልካች ሊለቁ ይገባል በማለት ወስኗል።

ተጠሪ በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለቤንች አካባቢ ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርበው ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 19556 ላይ በቀን 26/10/2011 ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ ይግባኝን ሰርዞባቸዋል። በመቀጠል ተጠሪ ለደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ አቅርበው ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 07642 ላይ ግራ ቀኝን አከራክሮ በቀን 30/12/2011ዓ/ም በአብላጫ ድምጽ በሰጠው ወሳኔ የሥር የወረዳ ፍርድ ቤት አከራካሪውን ይዘታ ተጠሪ በቀበሌ አመራር አማካኝነት ማግኘታቸውን ተረጋግጧል። የአሁን አመልካች ይዘታውን ያገኙት በሕገ-ወጥ መንገድ ነው ተብሎ በ2004ዓ/ም ሳይለካላቸው እንደቀረ በሰውና በሠነድ ማስረጃዎች ተረጋግጦ ባለበት እንዲሁም አመልካች ሕገ ወጥ ይዘታ መሆኑን ተቀብለው የነበረውን የቆርቆሮ ቤት አፍርሰው ሄደው የመብት ጥያቄ ሳያቀርቡ ቆይተው በአከራካሪው ይዘታ ላይ መብት እንዳለው ሰው በመሆን ተጠሪ ከስድስት አመት በላይ ቋሚ ተክሎችን በመትከልና ቤት በመስራት ግብር እየገበሩበት ይዘው የቆዩትን ይዘታ ለቀው ለአመልካች እንዲያስረክቡ በስር ፍርድ ቤቶች መወሰኑ ስህተት ነው። ስለሆነም አመልካች በአከራካሪው ይዘታ ላይ የተከሏቸው ቋሚ ተክሎች ካሉ በማስረጃ አረጋግጠው ግምት የመጠየቅ መብት ያላቸው መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ ተጠሪ አከራካሪውን ይዘታ ለአመልካች ሊለቁ አይገባም በማለት የሥር ፍርድ ቤቶችን ወሳኔ በመሻር ወስኗል።

አመልካች በዚህ ወሳኔ ቅር በመሰኘት ለክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት አቤቱታ አቅርበው ችሎቱ በመ/ቁጥር 07877 ላይ ግራ ቀኝን አከራክሮ በቀን 25/03/2012ዓ/ም በሰጠው ወሳኔ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሠጠውን ወሳኔ በማጽናት ወስኗል። አመልካች በቀን 14/04/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረቡት በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ እና ሰበር ሰሚ ችሎቶች በተሰጡ ወሳኔዎች መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታቸው ይዘት በአጭሩ የሚከተለው ነው።

ለክርክሩ መነሻ የሆነውን 3 ሄክታር መሬት አመልካች በሕጋዊ መንገድ በቀን 10/06/1999ዓ/ም በተያዘ ቃለ ጉባኤ ተሰጥቶች የተለያዩ አትክልቶችን በመትከል እየተጠቀምኩ እስከ 2004ዓ/ም ግብር እየገበርኩ ይገባ የቆየሁት ነው። በ2004ዓ/ም አከራካሪውን የመሬት ይዘታ ለቅቄ የወጣሁት በወቅቱ በአካባቢው የሚኖር የአማራ ተወላጅ ለቆ ይወጣ በሚል በተፈጠረ አለመረጋጋት ከቤተሰቤ ጋር ጥቃት ይደርስብኛል

በሚል ነው። አካባቢው ላይ መረጋጋት ሲፈጠር ከ3 ወር በኋላ ወደ አካባቢው ተመልሼ ይዞታዬን በመያዝ ንብረቴን እየተጠቀሙ የሚገኙት የአሁን ተጠሪ ይዞታዬን እንዲለቁ ለማስደረግ ለሚመለከታቸው የመንግስት አካላት አቤቱታ ሳቀርብ ቆይቼ አቅጣጫ ሲሰጥ ቢቆይም ተጠሪ ይዞታዬን እንዲለቁ ማድረግ ስላልቻሉ በፍርድ ኃይል ለማስለቀቅ ያቀረብኩት ክስ ሆኖ እያለ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የመብት ጥያቄ ሳቀርብ እንደቆየሁ አድርጎ የሥር ፍርድ ቤትን ወሳኔ መሻሩ ስህተት ነው። ተጠሪ አከራካሪውን መሬት በምሪት ተሰጥቷቸው ስለመያዛቸው በምንም አይነት ማስረጃ አላስረዱም። ተጠሪ በአመልካች የለማውን መሬት ተሰጥቶኛል በማለት የሚያነሱት ክርክር ተቀባይነት የለውም። መሬቱ ለተጠሪ ተመርቷል ቢባል እንኳን አመልካች በተመራሁበት እና ባለማሁበት መሬት ላይ ለተጠሪ ደርቦ ለመምራት የሚያስችል የሕግ ስርዓት የለም። የጉራፈርዳ ወረዳ መንግስት አመልካች ከይዞታዬ እንዲፈናቀል የወሰነው ወሳኔ የለም። የወረዳው እርሻ እና ተፈጥሮ ሀብት በጻፈው ደብዳቤ ላይ እንደተመለከተው የአመልካች ይዞታ በወቅቱ ያልተለካው ሕገ-ወጥ ስለሆነ ነው ያለበት ምክንያት አመልካች ከመጀመሪያውም ይዞታውን የያዘኩት በሕገ-ወጥ መንገድ ነው ለማለት ፈልጎ ሳይሆን በ2004/9/ም በጉራፈርዳ ወረዳ በነበረው የፖለቲካ አለመረጋጋት ከወረዳው የነበሩ አማራ አርሶአደሮች ከአካባቢው ይወጡ ተብሎ ስለነበር አማራዎች የያዙት ይዞታ በሕጋዊ መንገድ የተያዘ ቢሆንም ከክልላቸው ወጭ መስፈራቸው ሕገ-ወጥ ነው የሚል የተሳሳተ ስያሜ ተሰጥቶት እንጂ ከመነሻውም መሬቱ በሕገ-ወጥ መንገድ የተያዘ ነው ለማለት አይደለም። ይህንን ባሉ-ሙያ ጭምር በማስቀረብ ማጣራት እየተቻለ የተሳሳተ ግንዛቤ በመያዝና አመልካች ከተጠሪ የተሻለ ማስረጃ በማቅረብ በሕጋዊ መንገድ የያዘኩት ይዞታ መሆኑን አስረድቼ እያለሁ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሥር ፍርድ ቤትን ወሳኔ መሻሩ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ነው። እንዲሁም የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት የሰጠው ወሳኔ በአ.ፌ.ዲ.ሪ.ሕገ መንግስት አንቀጽ 40/4 ላይ የኢትዮጵያ አርሶአደሮች መሬት በነጻ የማግኘትና ከመሬታቸው ያለሕጋዊ ምክንያት ያለመፈናቀል መብት አላቸው የሚለውን የሚቃረን ስለሆነ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት በመሆኑ ተሸሮ የወረዳ እና የከፍተኛ ፍርድ ቤቶች ወሳኔ ይጽናልኝ በማለት አቤቱታቸውን አቅርበዋል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ ተጠሪ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን መሬት በሕግ አግባብ ስላለመያዛቸው የሚመለከተው አካል እየገለጸ ባለበት አመልካች ከ1999 ዓ/ም ጀምሮ ሲጠቀሙበት ቆይተው በ2004 ዓ/ም ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት መልቀቃቸው ተረጋግጦ እያለ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ እና ሰበር ሰሚ ችሎቶች አከራካሪው ይዞታ ለተጠሪ ይገባል በማለት የወሰኑበትን አግባብ ከመሰረታዊው የማስረጃ ምዘና መርህ አንጻር እንዲመረመር ጉዳዩ ለሰበር ሰሚ ችሎት እንዲቀርብ ትዕዛዝ በመስጠቱ ተጠሪ በቀን 16/11/2012 ዓ/ም የተባፈ መልስ ያቀረቡ ሲሆን ይዘቱም በአጭሩ፡-

የጉራፈርዳ ወረዳ እርሻና ተፈጥሮ ሀብት ጽ/ቤት ለፍርድ ቤቱ በጻፈው ደብዳቤ “ተጠሪ ይዘታውን በወረዳው በስግሥታ መልክ መውሰዳቸውን የሚያሳይ ምንም ገላጭ የሆነ መረጃ በጽ/ቤቱ ደረጃ እንደሌለ እንገልጻለን” በማለት የጻፈው ደብዳቤ መረጃ እንደሌለው የገለጸበት ነው። እንጂ ተጠሪ ይዘታውን በሕግ አግባብ አልያዙም ወይም አያያዙ ሕገ-ወጥ ነው። በሚል የሠጠው ማረጋገጫ አይደለም። የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ወሳኔ ከመሰጠቱ በፊት ደብዳቤውን የጻፈው ኃላፊ የአከራካሪው መሬት ሕጋዊ ባለይዘታ የአሁን ተጠሪ ስለመሆኑ አረጋግጧል። በቀን 02/12/2011/9/ም ለተጠሪ የይዘታ ማረጋገጫ ደብተር ተሰጥቶኛል። ሁሉም አቅርቦ ያሰማኋቸው ምስክሮቹ አከራካሪው መሬት የተሰጠኝ በዳንቅላ ቀበሌ በሕጋዊ መንገድ በሰፊራ የተመራሁት መሬት በአካባቢው በነበረ አለመረጋጋት ምክንያት ተወስዶብኝ ስለነበር የወረዳው መሬት አስተዳደር ከቀበሌ አስተዳደር ጋር በመሆን በልዋጭ መርቶኝ በቅጽ ተመዝግቦ ያገኘሁት መሆኑን አስረድተዋል። መሬቱ በእጄ የሚገኝና ግብር የምገብርበት ነው። አመልካች ይዘታውን ከ1999/9/ም ጀምሮ በእጃቸው አድርገው በ2004/9/ም ከአቅም በላይ በሆነ ምክንያት የለቀቁ ስለመሆኑ በማስረጃ አላረጋገጡም። አመልካች መሬቱን በምሪት ደብዳቤ(በቪርባል) አግኝቻለሁ በማለት የተከራከሩ ቢሆንም ሰነዱን ለስር ፍርድ ቤት በማስረጃነት አቅርበው አላስረዱም። አንዳችም የግብር ደረሰኝ በማስረጃነት አላቀረቡም። አመልካች አከራካሪውን ይዘታ መንግስት ሳይመራቸው በሕግ አግባብ ውጭ በመሬት ወረራ መያዛቸው በ2004/9/ም በተደረገ ማጣራት ተረጋግጦ እንደለቀቁ በስር ፍርድ ቤቶች በማስረጃ የተረጋገጠ ነው። አመልካች ከሕግ ውጭ እንድለቅ ተደርጌያለሁ የሚሉ ከሆነ ያፈናቀላቸውን አካል ከሚጠይቁ በስተቀር የነበራቸውን ቤት አፍርሰውና ንብረት አንስተው አካባቢውን ለቀው ከሄዱ በኋላ ተጠሪ መሬቱን በጉልበት እንዳልያዘኩ እያወቁ በመንግስት ምሪት በሕጋዊ መንገድ ያያዘኩትን እንድለቅላቸው ሊጠይቁኝ አይችሉም። ስለሆነም የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ማስረጃዎችን በአግባቡ መዘኖ ተጠሪ ይዘታውን መልቀቅ እንደማይገባኝ በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም በማለት ተከራክረዋል። አመልካችም በቀን 18/02/2013 ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክረዋል።

ከዚህ በላይ የተመለከተው የግራ ቀኝ ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት ሲሆን እኛም የሰበር አጣሪ ችሎት ጉዳዩ ለሰበር ችሎት ያስቀርባል ሲል ከያዘው ጭብጥ አንጻር የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም ለክርክሩ መነሻ የሆነውን የመሬት ይዘታ አመልካች ከ1999/9/ም ጀምሮ በጉራፈርዳ ወረዳ በበርጂ ቀበሌ አስተዳደር ጽ/ቤት በቃሌ ጉባኤ መርቶኝ የተለያ ቋሚ ተክሎችን በመትከልና አመታዊ ሰብል በማምረት የየዘኩትን በ2004/9/ም በአካባቢው በተፈጠረ ግጭት ምክንያት ከጥቃት ለመዳን ቤተሰቦቹን ይገድ ከሄድኩበት ስመለስ ተጠሪ ያለማሁትን ይዘታዬን ይዘው ለመልቀቅ ፈቃደኛ ስላልሆኑ እንዲለቁልኝ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል። ተጠሪ ደግሞ ለክርክሩ መነሻ የሆነው የመንግስት ይዘታ እንደሆነና በዚያው ወረዳ ዳንቅላ ቀበሌ በሚባልበት ከነበራቸው ይዘታ ሲፈናቀሉ

በልዋጭ በወረዳው መንግስት በ2004ዓ/ም ተመርተው በመያዝ የተለያዩ ተክሎችን ተክለው የያዙት የመንግስት መሬት እንደሆነ ገልጸው አመልካች ይዞታውን ለማስለቀቅ ያቀረቡት ክስ ወድቅ እንዲደረግላቸው በመግለጽ ተከራክረዋል።

በወረዳው ፍርድ ቤት አመልካች አቅርበው ያሰሙት አራት ምስክሮች የሰጡት ምስክርነት ቃል ነው ተብሎ በወሳኔው የሰፈረው "...ክርክር የተነሳበት ይዞታ የአመልካች ነው። በ1999ዓ/ም የካቲት 7 ቀን ከቀበሌው ይዞታው የተሰጠው በቪርባል በመፈራረም ነው። ከሳሽ ይዞታው ከተሰጠው በኋላ ይዞታውን እያለማ 42 ቅጠል ቆርቆሮ ቤት ሰርቶበት ሲኖር ሳለ በ2004ዓ/ም ከአካባቢው አማራ ይወጣ የሚል ብጥብጥ ተነስቶ ስለነበር ከሳሽ ሆነ ሌሎች አርሶ አደሮች አካባቢውን ለቀው ሄደው ነበር። የአካባቢው ሁኔታ መረጋጋቱን አወቆ ከሳሽ ተመልሶ ሲመጣ ቤቱን አጥቷል። በይዞታው ላይ የነበሩ አትክልቶች አሁንም አሉበት። በ2009 ዓመት መጥቶ በይዞታ ጉዳይ አቤቱታ እያቀረበ ምንም ምላሽ አሳገኘም። በኋላ በዞኑ የእርሻና ተፈጥሮ ሀብት ጽ/ቤት አመልክቶ በወረዳው አስተዳደር በኩል ይዞታው እንዲመለስለት ጽፎለት ነበር። ሆኖም አልተፈጸመለትም። ተከሳሹ በምን ሁኔታ የከሳሽን ይዞታ ለመያዝ እንደቻለ አናውቅም በማለት መስክረዋል። የሚል ነው። እንዲሁም ከከሳሽቸው ጋር ከ1999ዓ/ም እስከ 2004ዓ/ም ግብር የገበሩበትን ሰነዶች እና ከመሬት አስተዳደርና አጠቃቀም ኮሚቴና ከሚመለከታቸው አካላት የተጻፉላቸውን ሰነዶች አያይዘው እንዳቀረቡ የወረዳው ፍርድ ቤት ወሳኔ ይዘት ያሳያል።

በሌላ በኩል በወረዳ ፍርድ ቤት ወሳኔ ላይ እንደተመለከተው ተጠሪ አቅርበው ያሰሟቸው ሶስት ምስክሮች በሰጡት ምስክርነት ቃል፡- "...ክርክር የተነሳበት ይዞታ የለማና የተለያዩ አትክልቶች እያለበት በወቅቱ በነበረ የቀበሌ ተወካዮች እንደተሰጠው ገልጸው ከሳሽም ይዞታው የእኔ ነው ብሎ መከራከሩን እንደሚያወቁ አስረድተዋል። ይዞታው የለማው በከሳሽ ሲሆን አትክልቶቹን ተንከባክቦ ያሳደገው ተከሳሽ ነው ብለዋል። ተከሳሽም ቀደም ብሎ በአቱዋ ቀበሌ በኬራንባ ጎጥ ወስጥ እያለ ከሌሎች ጋር በመሆን ይዞታ እንዲሰጣቸው በጠየቁት መሰረት ይዞታው ለተከሳሽ እንደተሰጠው አስረድተዋል።" የሚል መመስከራቸው ተመዝግቧል። እንዲሁም ከመልሳቸው ጋር የ6 ዓመት የግብር ካርኒ በማስረጃነት አያይዘው እንዳቀረቡ በወሳኔው ላይ ተመልክቷል።

ፍርድ ቤቱ ተጨማሪ ማስረጃ ከጉራፈርዳ ወረዳ እርሻና ተፈጥሮ ሀብት ልማት ጽ/ቤት ማስረጃ እንዲቀርብለት አዝዞ ጽ/ቤቱ በላከው ምላሽ "አሁን ክርክር ያስነሳውን ይዞታ ከሳሽ ይዞ እያለማው ሲኖርበት ሳለ በቀበሌው መሬት አስተዳደር በሚለካበት ጊዜ ከሳሽ በሕገ-ወጥ መንገድ ነው የያዘው ተብሎ አልተለካለትም። የከሳሽም ስም አሁን በጽ/ቤቱ ወስጥ የሚገኝ ሲሆን ተከሳሽ ይዞታውን ተመርቷል ይባላል እንጂ ግን ምንም መረጃ በጽ/ቤታቸው እንደሌለው በመግለጽ ጽፏል።" የሚል ነው።

በስር ፍርድ ቤቶች የቀረቡ የሰውና የሰነድ ማስረጃዎች ከላይ በአጭሩ የተመለከተው ሲሆን ከእነዚህ ማስረጃዎች ውጭ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ተጨማሪ ማስረጃ አስቀርቦ ስለመመርመሩ ወሳኔው

አያሳይም። በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ወሳኔ ላይ ተጠሪ ይዞታውን በ2004ዓ/ም የተመሩበትን ማስረጃ እንዳላቀረቡ ገልጿል።

በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 40/4 እና በተሻሻለው በደብዳቤ ብሔር በሔረሰቦችና ሕዝቦች ክልል ሕገ መንግስት ላይ በተመሳሳይ በተደነገገው መሰረት አርሶ አደሮች ዝርዝሩ በሕግ በሚወሰነው መሰረት መሬት በነጻ የማግኘትና ከመሬታቸው ያለመፈናቀል መብት አላቸው። በፌዴራሉም ሆነ በክልል ሕገ መንግስታት አንቀጽ 40(7 እና 8) ስር እንደተደነገገው የመሬት ባለቤትነት የመንግስትና የሕዝብ መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ ግለሰቦች ባለይዞታ በሆኑበት የመሬት ይዞታ የመጠቀም መብታቸው ሊቋረጥ የሚችለው አግባብ ባለው ሕግ መሰረት እንደነገሩ ሁኔታ በቅድሚያ ካሳ እና/ወይም ምትክ ቦታ ከተሰጣቸው ብቻ እንደሆነ፣ ማንኛውም በክልሉና ከክልሉ ውጭ የሚኖር ኢትዮጵያዊ በጉልበቱ ወይም በገንዘቡ በመሬት ላይ ለሚገነባው ቋሚ ንብረት ወይም ለሚያደርገው ቋሚ ማሻሻል ሙሉ መብት እንዳለውና ግለሰቦችም የመሬት ባለይዞታነት መብት ተጠቃሚ ሊሆኑ የሚችሉት አግባብ ባለው ሕግ በተደነገገው ስርዓት መሰረት ነው።

እንዲሁም በክልሉ የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 110/1999 አንቀጽ 2/13 ስር በተመለከተው ትርጓሜ መሰረት የግል ይዞታ ማለት አርሶ አደሮች፣ ከፊል አርብቶ አደሮች እና ወይንም በሌሎች በሕግ መብት በተሰጣው አካላት በግል ይዞታ ስር ያለ የገጠር መሬት ነው። በአዋጁ አንቀጽ 5/1 የገጠር መሬት ስለማግኘትና ስለመጠቀም በተደነገገው ስር በግብርና ሥራ የሚተዳደሩ አርሶ አደሮች፣ ከፊል አርብቶ አደሮችና አርብቶ አደሮች የገጠር መሬት በነጻ የማግኘትና የመጠቀም መብት እንደላቸው ተመልክቷል። የአርሶ አደሮች፣ የከፊል አርብቶ አደሮችና አርብቶ አደሮች ላልተወሰነ ጊዜ በገጠር መሬት የመጠቀም መብት እንዳላቸው በዚህ አዋጅ አንቀጽ 7/1 ላይ ተመልክቷል። በዚህ አዋጅ አንቀጽ 13/14 ስር በተደነገገው መሰረትም ማንኛውም ግለሰብ ወይም ድርጅት ያለይዞታ ማረጋገጫ ደብተር የገጠር መሬትን መጠቀም እንደማይችል ተመልክቷል።

በሌላ በኩል አንድ በክልሉ የገጠር መሬት ባለይዞታ የሆነ ሰው የባለይዞታነት መብቱን ሊያጣ የሚችልበትም አግባብ በሕጉ በዝርዝር ተመልክቷል። ይኸውም በአዋጁ አንቀጽ 9/1 ስር ስለገጠር መሬት ሽግግር እንደተደነገገው ባለይዞታዎች በሕይወት የሌሉና ወራሽ የሌላቸው ወይም በሰፈራ ወይም በፍላጎታቸው ከተወሰነው ጊዜ በላይ አካባቢውን ለቀው የቆዩ ከሆነ ይዞታቸው መሬት አልባ ለሆኑ ወይም መሬት ላላቸው አርሶ አደሮች ከፊል አርብቶ አደሮችና አርብቶ አደሮች በደንብ ላይ ተዘርዝሮ በሚደነገገው መሰረት በሽግግር ሊሰጥ ይችላል። በአዋጁ አንቀጽ 7/3 እና 13/11 በግል ባለይዞታነት የተያዘ የገጠር መሬትን ባለይዞታው በመሬቱ ላይ ላደረገው ማሻሻያና ላፈራው ንብረት አግባብ ባለው ሕግ መሰረት ተመጣጣኝ ካሳ ተከፍሎትና በለቀቀው ምትክ ተለዋጭ መሬት እንዲያገኝ በማድረግ መሬቱን ለሕዝብ ጥቅም ለማዋል እንዲለቅ ማድረግ የሚቻል ሲሆን ከዚህ ውጭ ባለይዞታው በመሬቱ

የመጠቀም መብቱን ሊያጣ የሚችለው በአንቀጽ 10/1 እና 13/12 ስር እንደተደነገገው ዝርዝር አፈጻጸሙ በደንብ በተወሰነው መሰረት ባለይዘታው መሬቱን በአግባቡ የመጠቀምና የመንከባከብ ግዴታውን ባለመወጣቱ የተነሳ በመሬቱ ላይ ጉዳት(በቅጣት ብቻ ሊታለፍ የማይችል ጉዳት) ማድረሱ ሲረጋገጥ ነው።ከዚህ ውጭ ባለይዘታው አግባብ ላለው አካል በግልጽ አሳውቆ በመሬቱ የመጠቀም መብቱን በፈቃዱ ካልተወ በስተቀር የገጠር መሬት ባለይዘታነት መብቱን ሊያጣ አይችልም(የአዋጁ አንቀጽ 10/4 ይመለከታል)።

ከላይ በተጠቀሱት ሕጎች የተደነገገውንና በግራ ቀኝ ምስክሮችና ማስረጃዎች የተረጋገጡትን ፍሬ ነገሮች ከግምት በማስገባት አከራካሪውን ይዘታ ተጠሪ ለአመልካች ሊለቁ አይገባም ተብሎ በመወሰኑ የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን መርምረናል። ከላይ እንደተመለከተው አመልካች ያቀረቡት ምስክሮች አመልካች አከራካሪውን መሬት በ1999ዓ/ም ተመርተው እንደያዙ የመስከሩላቸው ሲሆን ተጠሪ ያቀረቡት ምስክሮች ደግሞ አመልካች አልምተው ይዘው የነበረውን መሬት በቀበሌ አስተዳደር አማካኝነት ለተጠሪ ተሰጥቷቸው ስለመያዛቸው መስክረውላቸዋል።ሆኖም አመልካችም ሆኑ ተጠሪ በሥነ ሥርዓት ሕጉ አግባብ በስር ፍርድ ቤቶች ካቀረቡት የጽሁፍ ክርክር ጋር ወይም ሕጉ በሚፈቅደው የክርክር ደረጃ ላይ አከራካሪውን መሬት አግባብ ባለው ሕግ መሰረት በሚመለከተው የመንግስት አካል ተመርተው(በድልድል) ስለማገኘታቸው የሚያሳይ ማስረጃ ወይም በስማቸው ተመዝግቦ የተሰጣቸውን የባለይዘታነት ማረጋገጫ ምስክር ደብተር በማቅረብ አላስረዱም።አመልካች መሬቱን በቀበሌ አስተዳደር ጽ/ቤት በቀን 10/06/1999ዓ/ም በተጻፈ ቃለጉባኤ(ቪርባል)ተሰጥቶኝ ነው የያዘኩት በሚል በክሳቸው ቢገልጹም ይህንን ማስረጃ በማስረጃነት ያቀረቡ ስለመሆኑ የስር ፍርድ ቤቶች ወሳኔ ግልባጭ ባያሳይም የስር ፍርድ ቤቶች ይህ ማስረጃ እንዲቀርብ በማድረግ አለማጣራታቸውን ተገንዝበናል።ተጠሪም በይዘታው ላይ በስሜ ተመዝግቦ የይዘታ ማረጋገጫ ደብተር በቀን 02/12/2011ዓ/ም ተሰጥቶኛል ብለው ቢከራከሩም ይህንን ማስረጃ አግኝተው ከሆነም የወረዳ እና የዞን ክፍተኛ ፍርድ ቤቶች በጉዳዩ ላይ ወሳኔ በመስጠት ይዘታውን ለአመልካች እንዲያስረክቡ ከተወሰነና ጉዳዩ በይግባኝ በክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ታይቶ ተጠሪ ይዘታውን ሊለቁ አይገባም ተብሎ የስር ፍርድ ቤቶች ወሳኔ ተሸሮ ከመወሰኑ በፊት በመሆኑ ለስር ፍርድ ቤቶች የቀረበ ማስረጃ ባለመሆኑ ተጠሪ በሥነ ሥርዓት ሕጉ አግባብ እንዳቀረቡት ማስረጃ ተቆጥሮ ሊመዘን የሚችል አይደለም። እንዲሁም የወረዳው ፍርድ ቤት ከወረዳው የእርሻና ተፈጥሮ ሀብት ጽ/ቤት ግራ ቀኝ ይዘታውን በምን አግባብ እንደያዙ ለማጣራት ትእዛዝ ቢሰጥም አከራካሪውን መሬት አስቀድመው የያዙትና ያለሙት አመልካች ቢሆኑም መሬቱ በቀበሌ መሬት አስተዳደር በሚለካበት ጊዜ አመልካች መሬቱን በሕገ-ወጥ መንገድ ነው የያዙት በሚል ምክንያት ሳይለካላቸው መታለፉንና በኋላም ተጠሪ መሬቱን ተመርተዋል ከሚባል በስተቀር ሁለቱም ወገኖች መሬቱን በምን አግባብ አግኝተው እንደያዙ ለጽ/ቤቱ መረጃ እንደሌለው በመግለጹ ሳይረጋገጥ ቀርቷል።

ከላይ በተመለከተው መሰረት ለስር ፍርድ ቤቶች የቀረቡ ማስረጃዎች የሚያሳዩት ከ1999ዓ/ም ጀምሮ እስከ 2004 ዓ/ም ድረስ አከራካሪውን መሬት የያዙትና የተለያዩ ተክሎችን በመትከል እንዲሁም 2004ዓ/ም እስከፈረሰበት ጊዜ ድረስ ቤት ጭምር ሰርተው በይዘታው ሲጠቀሙ የቆዩት አመልካች መሆናቸው ቢረጋገጥም ይህንን ይዘታ አመልካች በምን አግባብና በማን ፈቃድነት ይዘው ሲጠቀሙ እንደቆዩ ግን ተገቢውን ማስረጃ በማስቀረብና የቀረቡትንም በመመዘን በሚገባ ባለመጣራቱ የፍሬ ነገሩ መኖር አለመኖር አለመረጋገጡን ተገንዝበናል። በወረዳው የእርሻና ተፈጥሮ ሀብት ጽ/ቤት ለወረዳ ፍርድ ቤት በተላከ ማስረጃ ላይ ይዘታውን አመልካች በሕገ-ወጥ መንገድ ይዘዋል በሚል በአመልካች ስም ሳይሌካ ቀርቷል በሚል የገለጸው አገላለጽ መሬቱን አመልካች ከመነሻው በሕገ-ወጥ መንገድ በመያዛቸው ምክንያት ነው ወይስ በወቅቱ በአካባቢው በነበረ ግጭት ጋር በተያያዘ ለአመልካች መሬቱ አይገባቸውም በሚል ነው የሚለውን በግልጽ የማያሳይ በመሆኑ ተገቢው ማብራሪያ እንዲሰጥበት ሊደረግና ትክክለኛው ምክንያት ማረጋገጥ ይገባዉ ነበር። እንዲሁም ይዘታው በአመልካች የተያዘበት መንገድ ካለመረጋገጡም በተጨማሪ አመልካች በአካባቢው በተፈጠረ አለመረጋጋት አማራ ሆኖ በሚል ምክንያት ተፈናቅለው ከቤተሰቦቻቸው ጋር ጥቃት እንዳይደርስባቸው ያለፍላጎታቸው ይዘታውን ለቀው በ2004 ዓ/ም ወደ ሌላ አካባቢ ሲሄዱ ደግሞ ተጠሪ አከራካሪውን መሬት በመያዝ ከ2004ዓ/ም ጀምሮ እየተጠቀሙ እንደሚገኙ ቢረጋገጥም ተጠሪም መሬቱን በምን አግባብና በማን ፈቃድነት እንደያዙ ማስረጃዎችን ከሚመለከተው አካል በማስቀረብና የቀረቡትን ማስረጃዎች በመመዘን በአግባቡ እንዳልተጣራ ተረድተናል።

ለክርክሩ መነሻ የሆነውን መሬት አስቀድመው ይዘው ሲጠቀሙ የቆዩት አመልካች ሲሆኑ መሬቱ ለሕዝብ ጥቅም ያስፈልጋል በሚል ወይም መሬቱን ባለመንከባከብ ጉዳት እንዲደርስበት አድርገዋል በሚል እንዲለቁ ተደርገዋል የሚል ክርክር አልቀረበም።እንዲሁም አመልካች በ2004 ዓ/ም መሬቱን የለቀቁት በአካባቢው በተፈጠረ ግጭት ምክንያት ከቤተሰቦቻቸው ጋር ጥቃት ይደርስብኛል በሚል ተፈናቅለው እንጂ በሰፈራ ወይም በፍላጎታቸው በሕግ ከተወሰነው ጊዜ በላይ አካባቢውን ለቀው በመቆየታቸው ምክንያት ባለመሆኑ የወረዳው ፍርድ ቤት በወሳኔው ላይ እንደገለጸው በክልሉ አዋጅ ቁጥር 110/1999 አንቀጽ 9/1 መሰረት በመሬት ሽግሽግ ምክንያት አመልካች ከያዙት መሬት እንዲለቁ የሚደረግበት አግባብ ባለመኖሩ ተጠሪ መሬቱን በሽግሽግ ያገኘሁት ነው ብለው ያሰሙት ክርክር አመልካች የያዙትን መሬት እንዲለቁ የሚያደርግ ምክንያት አይደለም።

እንዲሁም አንድ የገጠር መሬት ባለይዘታ መሬቱን የያዘው አግባብ ባላቸው የፌዴራልም ሆነ የክልሉ ሕግጋት ላይ ከተደነገገው አግባብ ውጭ ቢሆን እንኳን ግለሰቡ በዚህ አግባብ የያዘውን መሬት በሕግ በተደነገገው ስርዓት አግባብ ባለው የመንግስት አካል እንዲለቅ ይደረጋል እንጂ መሬቱን ከሕግ አግባብ ውጭ ይዟል በሚል ባለይዘታውን አስለቅቆ ሌላ ግለሰብ መሬቱን በመያዝ ባለይዘታ የመሆንበት አግባብ በሕግ የተፈቀደ ተግባር አይደለም።በዚህ መሰረት ግለሰቦች አንዱ የሌላውን መሬት በማስለቀቅ የሚይዙ

ከሆነ የሕግ የበላይነት መርህ ተጥሶ በምትኩ በጉልበት መመራትን ስለሚተካ በሕግ የሚደገፍ አይደለም። በመሆኑም አመልካች አከራካሪውን መሬት በሕግ አግባብ ባይዙ እንኳን በሕግ በተዘረጋው ስርዓት መሰረት አግባብ ያለው አካል እንዲያስለቅቃቸው ይደረጋል እንጂ አመልካች በጸጥታ ችግር ምክንያት ተፈናቅለው መሬቱን በለቀቁበት ጊዜ ወስጥ ተጠሪ መሬቱን በቀጥታ ይዘው አልለቅም ለማለት የሚችሉበት የሕግ አግባብ የለም። ተጠሪ አከራካሪውን መሬት አለቅም በማለት መከራከር የሚችሉት በሕግ አግባብ በሚመለከተው የመንግስት አካል አመልካች መሬቱን እንዲለቁ ተደርጎ መሬቱ በድልድል(በምሪት) ሲሰጣቸው ብቻ ነው።

ከመሠረታዊው አንድን ፍሬ ነገር ማስረጃ አቅርቦ ከማስረዳት ሽክም መርህ (Basic Principle of Burden of Proof) መረዳት እንደሚቻለው አንድ አከራካሪ ፍሬ ነገር አለ ወይም የለም ብሎ የሚከራከር ተከራካሪ ወገን ፍሬ ነገሩ መኖሩን ወይም አለመኖሩን ተገቢውንና ሕጉ በተለየ ሁኔታ የሚጠይቀው ማስረጃ ካለም በሕግ ተቀባይነት ያለው ነው ያለውን ማስረጃ በማቅረብ የማስረዳት ሽክም(ግዴታ) አለበት (የፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 2001 ይመለከቷል)። እንዲሁም የምንከተለው የክርክር አመራር ሥነ ሥርዓት ፍርድ ቤቶች(ዳኞች) የገለልተኛነት መርህን በጠበቀ መልኩ ክርክሮችን በማስረጃ በማንጠር አንጻራዊ እውነታን ከመፈለግ አንጻር ንቁ ተሳትፎ እንዲኖራቸው የሚጠይቅ በመሆኑ በራሳቸው አነሳሽነት ወደ እውነታው የሚያደርስ ማስረጃ በትእዛዝ አስቀርበው እውነታውን ማጣራት ይጠበቅባቸዋል (የፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 136/1፣249፣264 እና 345/1 ይመለከቷል።)

ሲጠቃለል አመልካች አከራካሪውን መሬት ከ1999ዓ/ም ጀምሮ እስከ 2004 ዓ/ም ድረስ የተለያዩ ተክሎችን በመትከልና ቤት ሰርተው ሲጠቀሙ ቆይተው በአካባቢው በተፈጠረ ግጭት ምክንያት ተፈናቅለው ለቀው መሄዳቸው የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው። እንዲሁም ተጠሪ ከ2004ዓ/ም ጀምሮ ይህንን መሬት ይዘው እየተጠቀሙ እንደሚገኙ ተረጋግጧል። ሆኖም አመልካች መሬቱን በሕግ አግባብ የሚመለከተውን የመንግስት አካል አስፈቅደው መያዝ አለመያዛቸው እንዲሁም ተጠሪ አከራካሪውን መሬት ይዘው እየተገለገሉ የሚገኙት አግባብ ባለው ሕግ መሰረት በሚመለከተው የመንግስት አካል ተፈቅዶላቸው ስለመሆኑ ሳይረጋገጥ የወረዳው እና የዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤቶች ተጠሪ መሬቱን ለአመልካች ሊለቁ ይገባል ብለው መወሰናቸው እንዲሁም ጉዳዩን በይግባኝና በሰበር ያየው የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ተጠሪ መሬቱን ለአመልካች ሊለቁ አይገባም በማለት የስር ፍርድ ቤቶችን ወሳኔ በመሻር የሰጠው ወሳኔ በማስረጃ መረጋገጥ ያለበት ፍሬ ነገር እንዲረጋገጥ ሳያደርጉ የደረሱበትን ድምዳሜ እንደሆነ ስለሚያሳይ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሆነ የሕግ አተገባበርና የክርክር አመራር ጉድለት ነው። ስለሆነም ተከታዩን ወስነናል።

ዉ ሳ ኔ

1. የጉራፈርዳ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 11475 ላይ በቀን 18/10/2011ዓ/ም የሰጠውን ዉሳኔ፣ የቤንች አካባቢ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 19556 ላይ በቀን 26/10/2011 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ፣ የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 07642 ላይ በቀን 30/12/2011ዓ/ም የሰጠው ዉሳኔ እና የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 07877 ላይ በቀን 25/03/2012ዓ/ም የሰጠው ዉሳኔ በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሸርዋል።

2. የጉራፈርዳ ወረዳ ፍርድ ቤት መዝገቡን አንቀሳቅሶ አመልካች አከራክሪውን መሬት በቀበሌ አስተዳደር ተመርተው መያዝ አለመያዛቸውን፣ መሬቱ በአመልካች ስም ሳይለካ የቀረበትን ምክንያት፣ይህንን አመልካች አልምተው ሲጠቀሙ የነበረውን መሬት በአካባቢው ተፈጥሮ በነበረ የጸጥታ ችግር ምክንያት ራሳቸውንና ቤተሰባቸውን ከጥቃት ለመከላከል ለቀው ከሄዱበት ሲመለሱ መሬቱን ተጠሪ ሊያዙ የቻሉት በምን አግባብ እንደሆነና አመልካች መሬቱን በሕግ አግባብ እንዲለቁ ተደርጎ በሚመለከተው የመንግስት አካል ለተጠሪ የተላለፈ መሆን አለመሆኑን ከቀበሌ አስተዳደርና ከሌላ ከሚመለከተው አካል ማስረጃ አስቀርቦ አጣርቶና የቀረቡለትን ማስረጃዎች መዘና ሕግን መሰረት ያደረገ ዉሳኔ እንዲሰጥ ጉዳዩን በፍ/ብ/ስ/ስ/ሕግ ቁጥር 343/1 መሰረት መልሰንለታል።

3. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ተወስኗል።

ት እ ዛ ዝ

- 1. የዉሳኔው ግልባጭ ለሥር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ግራ ቀኙ ሲጠይቁም ግልባጬ ይሰጣቸዋል።
- 2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ እግድ ካለ ተነስቷል።ይጻፍ።
- 3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሠ/መ/ቁጥር 187484

የካቲት 25 ቀን 2014 ዓ/ም

ዳኞች፡-ብርሃኑ አመነው

ተሾመ ሽፈራው

ሀብታሙ እርቅይሁን

ብርሃኑ መንግሥቱ

ነጻነት ተገኝ

አመልካች፡- አቶ በየነ ከበደ

ተጠሪዎች፡- 1. ገረመው አይናለም

2. አይናለም አበጀ

መዝገቡ ተመርምሮ ከዚህ የሚከተለው የፍርድ ወሳኔ ተሰጥቷል፡፡

ፍ ር ድ

ጉዳዩ በኪራይ ወል ተሰጠ የተባለ የገጠር እርሻ መሬት ይዞታ አስለቅቆ ለመረከብ የቀረበ ክስ በተመለከተ በተሰጠ ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል የቀረበ የሰበር አቤቱታ የሚመለከት ነው። አመልካች በአማራ ክልል በጃዊ ወረዳ ፍርድ ቤት በተጠሪዎች ላይ በመሰረቱት ክስ በወረዳው በዲር ማርያም ቀበሌ ክልል ውስጥ የሚገኘውን በክሱ አዋሳኞቹ የተጠቀሰውን 6 ቃዳ የገጠር እርሻ መሬቱን ለ5 ዓመታት ለብር 500.00 ለ1ኛ ተጠሪ አከራይቻቸው የኪራይ ዘመኑ 2007/9/ም ቢያልቅም ተጠሪዎች መሬቱን በጉልበት በመያዝ ኪራይም ባለመክፈል ለመልቀቅ ፈቃደኛ አልሆኑም። ስለሆነም ተጠሪዎች መሬቱን ለቀው እንዲያስረክቡኝ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት ጠይቀዋል።

1ኛ ተጠሪ ለክሱ ባቀረቡት መልስ ለክሱ መነሻ የሆነውን መሬት ለ10 ዓመት ይገዢ እየተጠቀምኩ ስለምገኝ የአመልካች ክስ በይርጋ ቀሪ የሆነ ነው በማለት የመጀመሪያ ደረጃ መቃወሚያ አቅርበዋል። ፍሬ ነገሩን በተመለከተም መሬቱን የያዘኩት አመልካች የእኔና የባለቤቱ(የሚስቴ) የጡት አባት ስለሆኑ በ1990 ዓ/ም አካባቢውን ለቀው ሲሄዱ መሬቱን ያዘው ብለው በስጦታ ሰጥተዋል። በ1996/9/ም የመሬት ምዝገባ ሲደረግ ይህ መሬት በእኔ ስም እንዲመዘገብ በኮሚቴዎች ፊት ቀርበው ፈርመዋል። አመልካች ክሱን ያቀረቡት የስጦታ ወሉን በመጣስ ስለሆነ ክሱ ወድቅ ይደረግልኝ በማለት ተከራክረዋል። 2ኛ ተጠሪ በተናጠል በሰጡት መልስ መሬቱን የያዘኩት ከ1ኛ ተጠሪ በመከራየት በመሆኑ አመልካች ሊጠይቁኝ አይችሉም በማለት ተከራክረዋል።

ፍርድ ቤቱም በመ/ቁጥር 0875 ላይ የግራ ቀኙን ክርክርና ማስረጃዎች መርምሮ በቀን 07/10/2010 ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ በአማራ ክልል የገጠር መሬት አዋጅ ቁጥር 252/2009 አንቀጽ 55 የገጠር መሬት ክርክር ጋር በተያያዘ የሚነሳ ይርጋ ቀሪ ስላደረገው 1ኛ ተጠሪ የአመልካች ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ይታገዳል በማለት ያቀረቡት መቃወሚያ ተቀባይነት የለውም በማለት ወድቅ አድርጓል።ፍሬ ነገሩን በተመለከተ በሰጠው ውሳኔ ለክርክሩ መነሻ የሆነው መሬት የአመልካች ሕጋዊ ይዘታ መሆኑን 1ኛ ተጠሪ አልካዱም። መሬት ሊገኝ የሚችለው በአዋጅ ቁጥር 252/2009 አንቀጽ 11 መሰረት በሽግሽግ፣ በስጦታና በወርስ እንደሆነ በተደነገገው መሰረት 1ኛ ተጠሪ መሬቱን በስጦታ አግኝቻለሁ በማለት የተከራከሩ ቢሆንም ለክርክሩ መነሻ የሆነው መሬት በስጦታ የተሰጣቸው ስለመሆኑ በአዋጅ አንቀጽ 16/7 መሰረት በጽሁፍ የተደረገና በወረዳው የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም ጽ/ቤት የተመዘገበ የስጦታ ወል በማስረጃነት አላቀረቡም።በተሰጣቸው የይዘታ ማረጋገጫ ደብተር የአከራካሪው መሬት ባለይዘታ ተደርገው የሚቆጠሩት በሕግ አግባብ የወጣ ማስረጃ ሲሆን ነው። መሬቱ በ1989ዓ/ም በሽግሽግ ለአመልካች የተሰጠ መሆኑ በግራ ቀኙ ምስክሮችና በሰነድ ማስረጃዎች ተረጋግጧል።2ኛ ተጠሪ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን መሬት ከ1ኛ ተጠሪ በኪራይ መያዛቸውን አምነው ተከራክረዋል።ስለሆነም ለክርክሩ መነሻ የሆነውን 6 ቃዳ መሬት ለአመልካች ለቀው ሊያስረክቡ ይገባል በማለት ወስኗል።

ተጠሪዎች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኝ ለአዊ ዞን ክፍተኛ ፍርድ ቤት ቢያቀርቡም ፍርድ ቤቱ በመ/ቁጥር 09-00202 ላይ በቀን 14/10/2010 ዓ/ም በሰጠው ትእዛዝ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 337 መሰረት ሰርዞባቸዋል።

በመቀጠል ተጠሪዎች የሰበር አቤቱታ ለአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አቅርበው ችሎቱ በመ/ቁጥር 03-79166 ላይ ግራ ቀኙን አከራክሮ በቀን 20/02/2012ዓ/ም በሰጠው ውሳኔ መሬት በወረራ ወይም በማንኛውም ሕገ-ወጥ መንገድ ይዞ የሚገኝ ሰው የይርጋ ጊዜ ገደብን በይርጋ መቃወሚያነት ሊያነሳ የማይችል መሆኑ በተሻሻለው የክልሉ የገጠር መሬት አዋጅ ቁጥር 252/209 አንቀጽ 55 ላይ ተደንግጓል።በተያዘው ጉዳይ የወረዳ ፍርድ ቤት የተጠሪዎችን የይርጋ መቃወሚያ ወድቅ ያደረገው አዋጅ የይርጋ መቃወሚያ ቀሪ አድርጓል በሚል ቢሆንም ድንጋጌው የሚያሳየው በሕገ-ወጥ መንገድ መሬት የያዘን ሰው እንጅ በሕጋዊ ግንኙነት መሬት የያዘን ሰው እንደማይመለከት በመሆኑ የወረዳው ፍርድ ቤት የይርጋ መቃወሚያ ወድቅ በማድረግ የሰጠው ውሳኔ የሕጉን መንፈስ የተከተለ አይደለም።በመሆኑም 1ኛ ተጠሪ መሬቱን ከ10 ዓመት በላይ ይዘው እየተጠቀሙበት መሆኑ ያልተካደና የተረጋገጠ ፍሬ ነገር ነው።አመልካች በክሳቸው መሬቱን ከ2007ዓ/ም ጀምሮ በኪራይ ከዚያ ወዲህ ደግሞ በሕገ-ወጥ መንገድ 1ኛ ተጠሪ ይዘዋል ቢሉም ባቀረቧቸው ምስክሮች 1ኛ ተጠሪ በኪራይ ስለመያዛቸው አላስረዱም። በ1ኛ ተጠሪ በኩል የተደመጡት 2ኛ እና 3ኛ መከላከያ ምስክሮች 1ኛ ተጠሪ መሬቱን የያዙት አመልካች ሰጥተዋቸው ስለመሆኑ ከመመስከራቸውም በተጨማሪ የአመልካች 2ኛ ምስክርም በስጦታ መያዛቸውን እንደሰሙ ከመገለጹ አኳያ ሲታይ የተሻለ ስላስረዱ የአመልካች ክስ

በአዋጅ ቁጥር 252/2009 አንቀጽ 55 እና በሰ/መ/ቁጥር 93013 ላይ በተሰጠው ወሳኔ መሰረት በ10 ዓመት ይርጋ ቀሪ የሆነ ነው። በማለት የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡትን ወሳኔ ሽሯል።

አመልካች በቀን 08/04/2012 ዓ/ም የተጻፈ የሰበር አቤቱታ ያቀረቡት ከላይ በተገለጸው መሰረት በተሰጠ ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት ተፈጽሟል በሚል ሲሆን የአቤቱታቸው ይዘት በአጭሩ፡- የአመልካች ክስ የማቅረብ መብት በይርጋ ቀሪ ሆኗል የሚል ድምዳሜ ላይ የተደረሰው የአመልካች ክርክር በአግባቡ ሳይሰማና 1ኛ ተጠሪ መሬቱን የያዙት በኪራይ ነው ወይስ በስጦታ የሚለው ሳይጣራ ነው። ይልቁንም ለክርክሩ መነሻ የሆነው መሬት ሕጋዊ ባለይዘታ አመልካች እንደሆንኩ፣ 1ኛ ተጠሪ መሬቱን በስጦታ አለመያዛቸውን እና 1ኛ ተጠሪ መሬቱን እስከ 2007ዓ/ም ድረስ በኪራይ እንደያዙና ወሎም እስከ 2007ዓ/ም ድረስ እንዳልተቋረጠ አመልካች ባቀረቡት ማስረጃዎችና በስር ፍርድ ቤት እንዲቀርቡ በተደረጉ ማስረጃዎች ተረጋግጦ እያለ ክሱ በይርጋ ይታገዳል ተብሎ በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት የተሰጠው ወሳኔ መሰረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበት ስለሆነ ይታረምልኝ በማለት አቤቱታቸውን አቅርበዋል።

የሰበር አጣሪ ችሎት አቤቱታውን መርምሮ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን መሬት 1ኛ ተጠሪ በስጦታ ነው የያዙት ክሱም በ10 ዓመት ይርጋ ይታገዳል በማለት በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት የተወሰነበትን አግባብ ተጠሪዎች ባሉበት እንዲመረመር ትእዛዝ ሰጥቶ ተጠሪዎች በቀን 09/02/2009ዓ/ም የተጻፈ መልስ ያቀረቡ ሲሆን የመልሳቸው ይዘት በአጭሩ፡- ለክርክሩ መነሻ የሆነውን መሬት የአመልካች የነበረ ቢሆንም መሬቱን 1ኛ ተጠሪ የያዙት በኪራይ ሳይሆን አመልካች የጡት አባት በመሆን በ1991 ዓ/ም በአገራችን ወግና ባህል መሰረት በስጦታ ሰጥተውኝ ነው። ኪራይም ከፍቶ አላወቅም። ከዚህ በኋላም የይዘታ ማረጋገጫ ደብተር በ1996ዓ/ም ተሰጥቶኛል። የስጦታ ወሎ ተመዘገበም አልተመዘገበ መሬቱ ለ21 ዓመታት በእጄ የሚገኝ ይዘታ መሆኑ ስለተረጋገጠ የአመልካች ክስ በ10 ዓመት ይርጋ ቀሪ የሆነ ነው ተብሎ በመወሰኑ የተፈጸመ ስህተት የለም በማለት ተከራክረዋል። አመልካችም በቀን 16/02/2014ዓ/ም የተጻፈ የመልስ መልስ በማቅረብ ተከራክረዋል።

ከዚህ በላይ አጠር ባለመልኩ የተገለጸው የግራ ቀኝን ክርክርና በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጡ ወሳኔዎች ይዘት የሚመለከት ሲሆን እኛም ሰበር አጣሪ ችሎት የያዘውን ጭብጥ መሰረት በማድረግ በክልሉ ፍርድ ቤቶች በተሰጡ ወሳኔዎች በዚህ ችሎት ደረጃ ሊታረም የሚችል የተፈጸመ መሰረታዊ የሕግ ስህተት መኖር አለመኖሩን አግባብነት ካለው ሕግ ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምረናል።

እንደመረመርነውም አመልካች በተጠሪዎች ላይ ክስ የመሰረቱት የገጠር እርሻ መሬታቸውን ለ1ኛ ተጠሪ በማከራየት የፈጸምኩት ኪራይ ወል ዘመን በ2007 ዓ/ም ቢጠናቀቅም የኪራይ ገንዘብ ሳይከፍሉ ተጠሪዎች በጉልበት የእርሻ መሬቱን በመያዝ ለመልቀቅ ፈቃደኛ ስላልሆኑ እንዲለቁ ይወሰንልኝ በማለት ዳኝነት በመጠየቅ ነው። ይህም የክሱ ስረ ነገር የኪራይ ወል እንደሆነና የኪራይ ዘመን ከተጠናቀቀ በኋላ

ተጠሪዎች መሬቱን ለመልቀቅ ፈቃደኛ አይደሉም በሚል በክሱ የተገለፀው ፍሬ ነገር ደግሞ የክሱ ምክንያት ሆኖ እንደቀረበ የሚያሳይ ነው። ለዚህ ክስ 1ኛ ተጠሪ መሬቱን በስጦታ እንጂ በኪራይ አለመያዛቸውን የሚገልጽ ክርክር ከማቅረባቸውም በተጨማሪ መሬቱ ለረጅም ጊዜ በእጃቸው መቆየቱን ገልጸው የአመልካች ክስ በ10 ዓመት ይርጋ ቀሪ ስለሆነ ክሱ ወድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተቃወመዋል።

እንደሚታወቀው በልዩ ሕግ በተለየ አኳኋን ካልተደነገገ በስተቀር የፍትሕ ብሔር ክርክር የሚመራው በፍትሕ ብሔር ሥነ ሥርዓት ሕግ በተዘረዘረው የክርክር አመራር ሥነ ሥርዓት ነው። በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 33(2 እና 3) ፣80 እና 222(1/ረ እና ሸ) ላይ እንደተመለከተው በክስ አቤቱታ ላይ ለክሱ መሰረት የሆነው ነገር ፣ የክሱ ምክንያት ፣ ተከላሽ በክሱ ተጠሪ የሆነበት ምክንያት እና ለክሱ ምክንያት የሆኑ ነገሮች የተፈጠሩበት ጊዜ...እንዲገለጽ ሥነ ሥርዓት ሕግ ይጠይቃል። የክስ አቤቱታ በዚህ አግባብ ተዘጋጅቶ እንዲቀርብ አስፈላጊ ካደረጉ ምክንያቶች መካከል አንዱ ተከላሽ የሆነው ወገን ለክሱ መልሱን አዘጋጅቶ ሲያቀርብ ክሱ በይርጋ ይታገዳል በሚል የመቃወም ፍላጎት ካለው ተገቢውን የይርጋ መቃወሚያ በማቅረብ መከራከር እንዲችል እና ሌሎች መከራከሪያዎችን በማቅረብ ክሱን የመከላከል መብቱን በተሟላ መልኩ መጠቀም እንዲችል ሥርዓት ለመዘርጋት ነው(የፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 222(1/ረ እና ሸ) እና 234(1/ሐ) ጣምራ ንባብ ይመለከቷል)። ከዚህም ሥነ ሥርዓት የምንረዳው የይርጋ መቃወሚያ የሚቀርበው ከላሽ በክሱ ላይ የገለጸውን ሥረ ነገርና የክስ ምክንያት መሰረት በማድረግ እንደሆነ ነው።

በመሰረቱ ይርጋ ከሚያስከትለው ወጤት አንጻር ሁለት ገጽታዎች አሉት። ይኸውም መብት የሚሰጥ(የሚያስገኝ) ይርጋ (acquisitive prescription) እና መብት የሚያሳጣ ይርጋ(extinctive prescription) በሚል የሚታወቁ ናቸው። ኋለኛው አይነት ይርጋ ባለመብቱ (ባለገንዘቡ) በሕግ በተመለከተው የጊዜ ገደብ ወስጥ መብቱን(ጥቅሙን ወይም ገንዘቡን) ሳይጠይቅ ቆይቶ ጊዜው ካለፈበት መብቱን መጠየቅ እንዳይችል የሚያደርግ (right killer limitation) ነው። ይህ ኋለኛው አይነት ይርጋ መብት ለማስከበር የሚቀርብን ክስ ቀሪ የሚያደርግ(limitation of action)ጭምር ነው። አንድ ተከራካሪ ወገን ክሱ በይርጋ ይታገዳል ብሎ መቃወሚያ ሲያቀርብ እየተቃወመ ያለው ይህንን የክስ ምክንያት መሰረት በማድረግ ክስ ለማቀርብ የሚቻልበት ጊዜ ነው ተብሎ በሕግ በተመለከተው የጊዜ ገደብ ወስጥ ክሱ ስላልቀረበ በዚህ የክስ ምክንያት ክስ የማቅረብ መብቱ ቀሪ ሆኗል በሚል ነው። በመሆኑም የይርጋ መቃወሚያ የሚቀርበው ተከራካሪ የክሱን ምክንያት መሰረት አድርጎ መቃወሚያ ማቅረብ አለበት እንዳልነው ሁሉ በክርክሩ ላይ ወሳኔ የሚሰጠውም ፍርድ ቤት ክስ የማቅረብ መብቱ በይርጋ ቀሪ ሆኗል ወይም አልሆነም የሚለውን ጭብጥ ይዞ ሲወስን መሰረት ማድረግ ያለበት የክሱን ስረ ነገር እና ምክንያት ሊሆን ይገባል።

በተያዘው ጉዳይ የክሱ ሥረ ነገር የገጠር እርሻ መሬት ላይ ተደረገ የተባለ የኪራይ ወል ሲሆን የክሱ ምክንያት ደግሞ 1ኛ ተጠሪ ከ2ኛ ተጠሪ ጋር በመሆን የኪራይ ዘመኑ በ2007/9/ም ካለቀ በኋላ መሬቱን ለመልቀቅ ፈቃደኛ አልሆኑም ተብሎ የተገለጸው ምክንያት ነው።1ኛ ተጠሪ ደግሞ ክሱ በ10 ዓመት ይርጋ ቀሪ የሆነ ነው የሚል መቃወሚያ ያቀረቡ ቢሆንም ከአመልካች ጋር የኪራይ ወል ግንኙነት የለኝም በማለት ክደዋል።እንዲሁም 1ኛ ተጠሪ መሬቱን መልቀቅ የነበረብኝ በ2007/9/ም ሳይሆን ክሱ ከመቅረቡ ከ10 ዓመት በፊት ጀምሮ ነው በማለት በግልጽ ያቀረቡት ክርክር የለም።እንዲህ አይነት ክርክር ሲቀርብ ከላይ እንደገለጽነው የክሱን ምክንያት መሰረት በማድረግ ከ2007/9/ም ጀምሮ ክሱ እስከቀረበበት ቀን ድረስ ያለውን ጊዜ በመቁጠር እና ለክሱ ስረ ነገር አግባብነት ያለውን የይርጋ ሕግ ድንጋጌ በመለየት መወሰን ይገባል።

የክርክሩ ስረ ነገር በገጠር የእርሻ መሬት ላይ ተደረገ የተባለ የኪራይ ወል የሚመለከት በመሆኑ የክልሉ የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ በጉዳዩ ላይ ተፈጻሚነት አለው።የኪራይ ወሉ ጊዜ ተጠናቀቀ በተባለበት በ2007/9/ም በክልሉ ተፈጻሚ ሲሆን የነበረው አዋጅ ቁጥር 133/1998 አንቀጽ 18 ላይ የገጠር መሬት በኪራይ ስለሚተላለፍበት አግባብ የተደነገገ ቢሆንም ከኪራይ ወል ጋር የተያያዘ ክስ የሚቀርብበትን የይርጋ ጊዜ በተመለከተ በአዋጁ አልተደነገገም።ክሱ በቀረበበት በቀን 10/08/2010 ዓ/ም ተፈጻሚ ሲሆን በነበረው በተሻሻለው የክልሉ የገጠር መሬት አስተዳደርና አጠቃቀም አዋጅ ቁጥር 252/2009 በተመሳሳይ ከኪራይ ወል ጋር በተያያዘ ለሚቀርብ ክስ ተፈጻሚ የሚደረገውን የይርጋ ጊዜ በተመለከተ አልደነገገም።ይልቁንም በዚህ አዋጅ ቁጥር 252/2009 አንቀጽ 54 ላይ አዋጁ ባልሸፈነባቸው ጉዳዮች ላይ የፍትሐ ብሔር ሕግ ተፈጻሚነት እንደሚኖረው ደንግጓል። በእነዚህ ሕግጋት የተቀመጠ የይርጋ ጊዜ ስለሌለ በአመልካችና በ1ኛ ተጠሪ መካከል ያለው ግንኙነት ወልን መሰረት ያደረገ በመሆኑ ተፈጻሚነት የሚኖረው የይርጋ ጊዜ በፍ/ብ/ሕግ ቁጥር 1845 ስር የተደነገገው የ10 ዓመት ጊዜ ነው።አመልካች የኪራይ ወሉ ጊዜ የተጠናቀቀው በ2007/9/ም ነው በማለት በክሳቸው ገልጸው ክሳቸውን ያቀረቡት ደግሞ በቀን 10/08/2010/9/ም በመሆኑ ክሱ የቀረበው የ10 ዓመት ይርጋ ጊዜ ሳያልፍ ነው።

ስለሆነም የወረዳው ፍርድ ቤት ጉዳዩ የኪራይ ወልን መሠረት ያደረገ ሆኖ እያለ ከዚህ ወጭ በሆነ ሥረ ነገርና የክስ ምክንያት ለሚቀርብ ክስ በአዋጅ ቁጥር 252/2009 አንቀጽ 55 ስር የተደነገገውን ይርጋ መሰረት በማድረግ የሰጠው ወሳኔ ሊታረም የሚገባው ነው።እንዲሁም በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 80(3/ሀ እና ለ) ስር እንደተመለከተው ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎትም ሆነ ለክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት የተሰጣቸው ሥልጣን መሠረታዊ የሕግ ስህተት የተፈጸመበትን የመጨረሻ ወሳኔ በሕግ በዝርዝር በሚወሰነው አግባብ መርምረው እንዲያርሙ እንጂ ማስረጃ መርምረውና መዘነው የአንድን ፍሬ ነገር መኖር አለመኖር እንዲያረጋግጡ ሥልጣን አልተሰጣቸውም።ከዚህ አንጻር የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት የሰጠውን ወሳኔ ስንመለከት ችሎቱ በስር ፍርድ ቤት 1ኛ ተጠሪ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን መሬት የያዙት በኪራይ ነው ወይስ በስጦታ ? የሚል ጭብጥ ተይዞ ከዚህ አንጻር ማስረጃ

ተመርምሮና ተመዝኖ የተረጋገጠ ፍሬ ነገር በሌለበት፤ በስር ፍርድ ቤት የግራ ቀኙ ምስክሮች ቀርበው የመሰከሩትን ቃል መርምሮና መዝኖ ለክርክሩ መነሻ የሆነውን መሬት 1ኛ ተጠሪ ሊይዙ የቻሉት በኪራይ ሳይሆን በስጦታ መሆኑንና ከ10 ዓመት በላይ 1ኛ ተጠሪ ይዘው መቆየታቸውን በተሻለ ሁኔታ 1ኛ ተጠሪ አስረድተዋል የሚል ድምዳሜ ላይ በመድረስ የአመልካች ክስ የማቅረብ መብት በአዋጅ ቁጥር 252/2009 አንቀጽ 55 እና በሰ/መ/ቁጥር 93013 ላይ በተሰጠው ወሳኔ መሰረት በ10 ዓመት ይርጋ ቀሪ ሆኗል በሚል ወስኗል።በዚህ መልኩ የሰጠው ወሳኔ በሕገ መንግስቱ ከተሰጠው ሥልጣን ወጭ ማስረጃ መርምሮና መዝኖ መወሰኑን የሚያሳይ ከመሆኑም በተጨማሪ ከላይ እንደተመለከተው የይርጋ መቃወሚያ ሊወሰን የሚገባው በክሱ ስረ ነገርና ምክንያት ላይ ተመስርቶ ነው። በሚል የተመለከተውን የክርክር አመራር ሂደት የሚቃረንና ለጉዳዩ አግባብነት የሌለውን ሕግና የሰበር ሰሚ ችሎት መሰረት ያደረገ በመሆኑ ሊታረም የሚገባው መሠረታዊ የሕግ ስህተት ነው። በመሆኑም የአመልካች ክስ በይርጋ አልታገደም ብለናል።

በተጨማሪም የሥነ ሥርዓት ሕጉም ዓላማ ክርክሮች ምክንያታዊ በሆነ አጭር ጊዜ እና በወሰን የሰውና የገንዘብ ሀብት ተገቢውን እልባት እንዲያገኙ ማስቻል ነው። ይህንን ዓላማ ማሳካት ይችል ዘንድ የፍትሐ ብሔር ጉዳይ የቀረበለት ፍርድ ቤት የክርክሩን ሥረ ነገርና የክስ ምክንያት እንዲሁም በተከራካሪዎች የቀረበውን ክርክር መሰረት አድርጎ ግራ ቀኙ ተለያይተው የተከራከሩበትን የሕግ እና/ወይም የፍሬ ነገር ትክክለኛ ጭብጥ በመያዝ ጉዳዩን የመምራት፣ በተጠየቀው ዳኝነት እና በአከራካሪው ጭብጥ ላይ ተገድቦ ወሳኔ የመስጠት ኃላፊነቱን በአግባቡ ሊወጣ ይገባል።ከዚህ ወጭ በሆነ አኳኋን ክርክሩን የሚመራ ከሆነ ክርክሩ ከጊዜ እና ከወጪ አንጻር ወጤታማ እንዳይሆን በማድረግ ፍትህ የሚያጓድል ድምዳሜ ላይ ይደርሳል።ይህም የሥነ ሥርዓት ሕጉ የቆመለት ዓላማ እንዳይሳካ በማድረግ የተከራካሪ ወገኖችን የስረ ነገር መብት(substantive right) ያሳጣል እንዲሁም ዜጎች በፍርድ ቤቶች ላይ የሚኖራቸውን እምነት ይሸረሽራል።ስለሆነም በሥነ ሥርዓት ሕጉ የተዘረጋውን የክርክር አመራር ሂደት ተከትሎ ለክርክሮች ተገቢውን እልባት መስጠት ይገባል።ከዚህ አንጻር በተያዘው ጉዳይ ላይ ከሥረ ነገር አኳያ በስር ፍርድ ቤት ክርክሩ የተመራበትን አግባብ መርምረናል።የወረዳው ፍርድ ቤት ከፍሬ ነገር አንጻር የመሰረተውና ወሳኔ የሰጠበት ጭብጥ ለክርክሩ መነሻ የሆነው መሬት ሕጋዊ ይዞታነት የአመልካች ነው ወይስ የ1ኛ ተጠሪ? የሚል ነው።ነገር ግን ግራ ቀኙ ተካክደው የተከራከሩበትና ወሳኔ የሚሹ ጭብጦች ደግሞ 1ኛ ተጠሪ መሬቱን የያዙት አመልካች አከራይተዋቸው ነው ወይስ በስጦታ ሰጥተዋቸው ነው?የያዙት በኪራይ ወል ነው የሚባል ከሆነ መሬቱን ሊለቁ ይገባል ወይስ አይገባም? የሚሉ ናቸው።

ስለሆነም የወረዳው ፍርድ ቤት ተጠሪዎች ለክርክሩ መነሻ የሆነውን መሬት ለአመልካች እንዲለቁ የወሰነው ተገቢውን ጭብጥ ሳይመሰርት እና ከትክክለኛ ጭብጥ አኳያ ማስረጃ በመመርመርና በመመዘን ባላረጋገጠበት በመሆኑ ሊታረም የሚገባው መሰረታዊ የሕግ ስህተት ስለሆነ ተከታዩን ወስነናል።

ዉ ሳ ኔ

1. የጃዊ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 0875 ላይ በቀን 07/10/2010 ዓ/ም የሰጠው ውሳኔ ፣የአዊ ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 09-00202 ላይ በቀን 14/10/2010 ዓ/ም የሰጠው ትእዛዝ እና የአማራ ክልል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁጥር 03-79166 ላይ በቀን 20/02/2012ዓ/ም የሰጠው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 348/1 መሰረት ተሽረዋል።
2. የአመልካች ክስ በይርጋ ቀሪ አልሆነም ብለናል።
3. የጃዊ ወረዳ ፍርድ ቤት መዝገቡን አንቀሳቅሶ 1ኛ ተጠሪ መሬቱን የያዙት አመልካች አከራይተዋቸው ነው ወይስ በስጦታ ሰጥተዋቸው ነው? የያዙት በከራይ ወል ነው የሚባል ከሆነ መሬቱን ሲለቁ ይገባል ወይስ አይገባም? የሚሉ ጭብጦች ላይ ውሳኔ ለመስጠት አስቀድሞ የተሰማው ክርክርና ማስረጃ በቂ ካልሆነ እንደነገሩ ሁኔታ ግራ ቀኙን በማከራከርና ምስክርችን ሰምቶና አስፈላጊ የሚሆኑ ማስረጃዎችን አስቀርቦ መርምሮና መዘኖ ሕግን መሰረት ያደረገ ውሳኔ እንዲሰጥ ጉዳዩን በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 343/1 መሰረት መልስንለታል።
4. ግራ ቀኝ በዚህ ችሎት ደረጃ ያወጡትን ወጭ የየራሳቸውን እንዲችሉ ብለናል።

ትዕዛዝ

1. በውሳኔው መሰረት እንዲፈጽም የውሳኔው ግልባጭ ለስር ፍርድ ቤት ይተላለፍ። ለግራ ቀኙም ግልባጬ ይሰጣቸዋል።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ የዕግድ ትእዛዝ ካለ ተነስቷል፤ ይጻፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሰ.መ.ቁ 210997

ነሐሴ 10 ቀን 2013 ዓ.ም

ዳኞች፡- እትመት አሠፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሣዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- የፌዴራል ጠቅላይ ዓቃቤ ሕግ

ተጠሪዎች፡- 1. እስክንድር ነጋ

2. ስንታየሁ ቸኮል

3. ቀለብ ስዩም

4. አስካለ ደምሴ

5. ጌትነት በቀለ

መዝገቡ ለምርመራ የተቀጠረ ነው። በመሆኑም መርምረን ተከታዩን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍርድ

የሰበር አቤቱታው ሊቀርብ የቻለው አመልካች ሐምሌ 12 ቀን 2013 ዓ.ም ጽፎ ባቀረበው የሰበር አቤቱታ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ.ቁ 199376 ግንቦት 04 ቀን 2013 ዓ.ም የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ዓቃቤ ሕግ ምስክሮች ላይ ተጋረጡ የሚላቸውን ስጋቶች በምክንያት አስደግፎ እንዲያቀርብ በማድረግ መርምሮ እንዲወስን ሲል የሰጠው ውሳኔ፤ ጉዳዩ የተመለሰለት የስር ከፍተኛው ፍርድ ቤትም በመ.ቁ 260175 ሠኔ 22 ቀን 2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት ምስክሮች በግልጽ ችሎት እንዲሰሙ ሲል የሰጠው ውሳኔ እና ይህንኑ ውሳኔ በማጽናት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ.ቁ 210614 የሰጠው ትዕዛዝ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባል በማለት አቤቱታ በማቅረቡ ነው።

የአሁን አመልካች በአሁን ተጠሪዎች ላይ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረበውን ክስ ለማስረዳት የቆጠራቸው ምስክሮች ስለ ወንጀል ምስክሮች እና ጠቋሚዎች ጥበቃ የወጣ አዋጅ ቁጥር 699/2003 አንቀጽ 6/1/ለ መሠረት ጥበቃ የተደረገላቸው መሆኑን በመግለጽ አስራ ስድስቱ ምስክሮች በአዋጁ አንቀጽ 4/1/ቀ መሠረት ምስክርነታቸው በዝግ ችሎት እንዲሰማ፤ አምስቱ ምስክሮች ደግሞ በአዋጁ

አንቀጽ 4/1/0 መሠረት በአካል ሳይታዩ ከመጋረጃ ጀርባ ሆነው እንዲመሰክሩ ይታዘዝሉት ዘንድ ዳኝነት ጠይቋል።

ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት ተጠሪዎች በጉዳዩ ላይ አስተያየት እንዲሰጡበት ካደረገ በኋላ የምስክሮች ማንነት ቀድሞ የታወቀ በመሆኑ የጥበቃውን አስፈላጊነት ዋጋ ያሳጣዋል፤ በሌላ በኩል ዓቃቤ ሕግ ምስክሮች በተጨማሪ ሊደርስባቸው የሚችል ከባድ አደጋ/ስጋት እንዳለ በበቂ ሁኔታ ያላረጋገጠ በመሆኑ አቤቱታ ተቀባይነት የለውም በማለት ውድቅ አደርጎታል።

አመልካች ይህን ብይን በመቃወም ለፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የይግባኝ አቤቱታ ያቀረበ ቢሆንም ይግባኝ የቀረበለት ፍርድ ቤት የአመልካች አቤቱታ በጊዜያዊ ትዕዛዝ ላይ የቀረበ ነው በማለት ውድቅ አደርጎታል።

አመልካች በመቀጠል ይህን ትዕዛዝ በመቃወም ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት አቤቱታ አቅርቦ ችሎቱ ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ የካቲት 10 ቀን 2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት አመልካች ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ያቀረበው ይግባኝ በጊዜያዊ ትዕዛዝ ላይ የቀረበ ሳይሆን የመጨረሻ ውጤት ባለው ብይን ላይ የቀረበ እና ይግባኝ የሚባልበት በመሆኑ የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በውሳኔ የዘጋውን መዝገብ በማንቀሳቀስ አመልካች ያቀረበውን የይግባኝ ክርክር መርምሮ ተገቢውን እንዲወስን ሲል ጉዳዩን መልሶሰታል።

ጉዳዩ የተመለሰለት የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎትም ግራ ቀኙን ካከራከረ በኋላ የምስክሮችን ጥበቃ በተመለከተ ስልጣኑ የዓቃቤ ሕግ ብቻ ነው፤ ፍርድ ቤቶች ጉዳዩን መርመረው መወሰን አይችሉም በማለት በዓቃቤ ሕግ የቀረበውን መከራከሪያ ውድቅ በማድረግ ዓቃቤ ሕግ በዝግ ችሎት እና ከመጋረጃ ጀርባ ምስክሮች ሊሰሙ ይገባል የሚልበትንና ምስክሮች ላይ ተጋረጡ የሚላቸውን ስጋቶች በምክንያት አስደግፎ እንዲያቀርብ ካደረገ በኋላ መርምሮ ተገቢውን እንዲወስን ሲል ጉዳዩን ለስር ከፍተኛው ፍርድ ቤት መልሶሰታል።

ጉዳዩ የተመለሰለት የስር ከፍተኛው ፍርድ ቤት በይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ትዕዛዝ መሠረት አመልካች ምክንያቶቹን በዝርዝር እንዲያቀርብ በሰጠው ትዕዛዝ አመልካች በቀን 19/09/2013 ዓ.ም ጽፎ ባቀረበው ማመልከቻ የጠቅላይ ዓቃቤ ሕግ ተቋም ምስክሮች ጥበቃ ሊደረግላቸው እንደሚገባ የወሰነው ስለምስክሮች እና ሊደርስባቸው ስለሚችል ጥቃት ዝርዝር የስጋት ትንተና ከሰራ በኋላ ነው፤ ከጥበቃ ስምምነት ጋር ተያያዥነት ያላቸው ጉዳዮች በሕግ በጥብቅ ሚስጥርነት ተፈርጀው በጥብቅ የሚጠበቁ ናቸው፤ ፍርድ ቤቱ በአዋጁ አንቀጽ 23 ላይ በተሰጠው ስልጣን መሠረት የተወሰኑ የጥበቃ ዓይነቶች በአግባቡ መደረጉን የማረጋገጥ ሃላፊነቱን ሲወጣ እያንዳንዱን የምስክር ጥበቃ ውሳኔ መነሻ የስጋት ትንታኔ ከዓቃቤ ሕግ መስሪያ ቤቱ አመራሮች እጅ እንዲቀርብ በማዘዝ አልያም ተከራካሪ ወገኖች

ባልተገኘንበት እና የሚቀርቡ ምስክሮች እነማን እንደሆኑ አንዳች ቦታ ሆኖ መከታተል በማይቻልበት ስፍራ አስቀርቦ በማድመጥ ለመረዳት ወይም ፍርድ ቤቱ ማናቸውንም አግባብነት ያላቸውን ክፍሎች ውጭ ያሉ ማጣሪያዎችን እንዲያደርግ እንጠይቃለን፤ በምስክሮች ወይም በቤተሰቦቻቸው ላይ ሊደርስ የሚችለውን ጥቃት ስጋት የሚያመለክቱ ሁኔታዎችን በስጋት ትንተናው መሠረት ለችሎቱ በእያንዳንዱ ምስክር ደረጃ የሚቀርብ ቢሆን የምስክሮቹን ማንነት እንዲታወቅ የሚያደርግ ውጤት ይኖረዋል፤ ጥበቃ ተደርጎላቸው ቃላቸውን እንዲሰጡ የምንጠይቃቸው ምስክሮች በምንም ሁኔታ ፍርድ ቤት በግልጽ ችሎት ቀርበው ለመመስከር እንደማይችሉ ማረጋገጫ ሰጥተውናል፤ ምስክሮቹ በግልጽ ችሎት ቀርበው ለመሰማት ፍቃደኛ ያልሆኑት ማንነታቸው ቢታወቅ ከተጠሪዎች ደጋፊዎች የሚደርስባቸውን የበቀል እርምጃ በመፍራት ነው፤ ተጠሪዎች የፖለቲካ ርዕዮተኛን በሀይል ለማሳካት ሰዎችን ለመግደል እና ሰዎች ላይ ጥቃት ለማድረስ ደጋፊዎችን መልምለው ጥቃት ያደረሱ እና ጥቃት ለማድረስ ዝግጅት ላይ የነበሩ እንደሆኑ ምስክሮቻችን በቅርበት ከማወቃቸው በተጨማሪ ለመርማሪ ፖሊስ ቀርበው የምስክርነት ቃላቸውን በመስጠት የሕግ ምስክር ሆነዋል፤ ተጠሪዎች ለፖለቲካ ዓላማ መሳካት ባለስልጣኖችን ለመግደል ሰዎችን እንደሚያሰለጥኑ በክላሳችን ተመልክቷል፤ ተጠሪዎች አዘጋጅተዋል ካልናቸው ምልምል እርምጃ ወሳጆች መሀከል የተወሰኑትን መቆጣጠር ቢቻልም ቀሪዎቹ በማሕበረሰብ ውስጥ ተደብቀው የሚገኙ ናቸው፤ በጥበቃ ስር የሚንቀሳቀስ የመንግስት ባለስልጣንን ለመግደል የሚዘጋጅ ሀይል መንገዱ ላይ እንቅፋት የሚሆን ማናቸውንም ሰው በማሕበረሰብ ውስጥ በቀሩና ተጠሪዎች ባደራጅዋቸው ሰዎች ወይም ሌሎች ዓላማውን በሚደግፉ ሀይሎች ምስክሮች ላይ ጥቃት ሊያደርሱ ይችላሉ የሚል ግምት መውሰድ ተገቢ ነው፤ በዋነኝነት ሊታወቅ የሚገባው ምስክሮች ያለባቸውን ስጋት በሌላ በማንኛውም የጥበቃ ዓይነት ማስወገድ የሚቻል አለመሆኑ ነው፤ በዚህ መሠረት፡-

ቁጠራቸው አምስት ለሆኑት ምስክሮች በአዋጁ አንቀጽ 4/1/በ መሠረት በአካል ሳይታዩ ከመጋረጃ ጀርባ በመሆን የምስክርነት ቃላቸውን እንዲሰጡ የምንጠይቀው ምስክሮቻችን እና ቤተሰቦቻቸው ከታወቁ በቀላሉ በሕይወታቸው ላይ ጭምር አደጋ ሊደርስ እንደሚችል ከባድ ስጋት ያደረባቸው በመሆኑ፤ ምስክርነት ቃላቸውን የሰጡባቸው ተጠሪዎች ብዛት ያላቸው ደጋፊዎች እና ተከታዮች ያሏቸው ከመሆኑ የተነሳ በአንድ ቀን በተደረገላቸው ጥሪ እና ቅስቀሳ በመነሳሳት ቁጥራቸው 14 የሆኑ ሰዎች ሕልፈት እና በሚልዮኖች የሚደርስ ንብረት ውድመት እንዲደርስ ያደረጉ መሆናቸውን ጠቅሰው ቀጥታ በእነርሱ እና በደጋፊዎቻቸው ፊት ብንመሰክር ሕይወታችን አደጋ ላይ ይወድቃል የሚል ስጋት ያለባቸው በመሆኑ፤ ከቀጥታ አካላዊ ጥቃት እና ዛቻ በዘለለ የተጠሪዎች ደጋፊዎች የተለያዩ ሰዎችን ስም በማሕበራዊ ሚዲያ በመዘርዘር በተጠሪዎች ላይ የመሰከሩ ናቸው በማለት በፌስቡክ የግለሰቦችን ስም ሲለጥፉ የነበረና በዚህ ጽሁፍ ስም ከመዘርዘሩ በተጨማሪ ስማቸው የተዘረዘረ ግለሰቦች የዓቃቤ ሕግ ምስክር ናቸው በሚል ማሕበረሰቡ እንዲያገላቸው እና ማንኛውም እርምጃ እንዲወሰድባቸው ሲዛት እና ቅስቀሳ ሲደረግ የነበረ መሆኑ፤ በሽብር ክስ ላይ ምስክር የሆነ ግለሰብ ያለምንም ጥፋት እንዲገደል

ሰው ተመድቦበት የነበረ በመሆኑ፤ እንዲህ ዓይነት ምደባ በርካታ ሰው ላይ የተደረገ በመሆኑ በተከላኸች እና በደጋፊዎቻቸው ፊት ብንመሰክር ድጋሚ ለሞት መቅረብ ይሆናል በማለት ስጋታቸውን በማቅረባቸው ነው።

ቁጥራቸው 16 የሆኑት የዓቃቤ ሕገ ምስክሮች በአዋጁ አንቀጽ 4/1/ቀ መሠረት በዝግ ችሎት እንዲሰሙልን የምንጠይቀው ከዚህ ቀደም በቀዳሚ ምርመራ ወቅት በተጠሪዎች ተከታዮች እና ደጋፊዎች አማካኝነት ምስክር ናቸው በሚል የጠረጠሯቸውን ግለሰቦች ላይ ማስፈራሪያ ዛቻ የተሰነዘረባቸው በመሆኑ ከጉዳዩ ጋር በተያያዘ በአንድ ምስክር ላይ ሽጉጥ በመተኮስ የመግደል ሙከራ የተፈጸመበት በመሆኑ፤ ምስክሮቹ በግልጽ ችሎት መመስከር ለጥቃት የሚዳርጋቸው መሆኑን በተደጋጋሚ በመግለጻቸው ነው፤ ስለሆነም ቁጥራቸው 5 የሆኑት ምስክሮች በአካል ሳይታዩ ከመጋረጃ ጀርባ በመሆን የምስክርነት ቃላቸውን እንዲሰጡ፤ ቁጥራቸው 16 የሆኑት ምስክሮች ደግሞ በዝግ ችሎት እንዲሰሙ ትዕዛዝ እንዲሰጥልን በማለት ጠይቋል።

ተጠሪዎች በሰውነት አስተያየት ዓቃቤ ሕግ ግን ሰራሁት ባለው የስጋት ትንተና ላይ በምስክሮች ላይ ብቻ ሊደርስ ይችላል የሚለውን አደጋ ከመተንተን በቀር በተጠሪዎች መብት ላይ የሚያስከትለውን የመብት ጥሰት ታሳቢ አላደረገም፤ ምስክሮች ከመጋረጃ ጀርባ እንዲመሰክሩ ቢደረግ ተጠሪዎች መስቀለኛ ጥያቄ በመጠየቅ የቀረበባቸውን ክስ የመከላከል መብታቸውን ያጣብባል፤ ከጥበቃ ተጠቃሚ ያልቀረበን ስጋት ዓቃቤ ሕግ ትንተና እንዲሰራበት አያደርግም፤ ዓቃቤ ሕግ በምስክሮች ላይ ደርሷል የሚለውን ስጋት በተጨማሪም ሁኔታ ያላረጋገጠ በመሆኑ አቤቱታው ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክረዋል።

ፍርድ ቤቱም ዓቃቤ ሕግ ምስክሮቹ ከመጋረጃ ጀርባ ሆነው ይሰሙልኝ ሲል ላቀረበው ጥያቄ በቂ ምክንያት ቀርቧል? ወይስ አልቀረበም? በዝግ ችሎት ይሰሙልኝ የሚላቸው 16 ምስክሮች በተመለከተ ዓቃቤ ሕግ ያቀረበው ምክንያት ከዚህ ቀደም ማንነታቸው ታውቆ ዛቻና ማስፈራራት የደረሰባቸው ምስክሮች በዝግ ችሎት ቀርበው እንዲሰሙ ቢደረግ በዓቃቤ ህግ በኩል የሚነሳውን ስጋት ይቀርፋል? ወይስ አይቀርፍም? የሚሉትን ጭብጦችን በመያዝ ጉዳዩን መርምሮ በአዋጅ ቁጥር 699/2003 አንቀጽ 3/1 የወንጀል ድርጊቱ ያለምስክሩ ወይም ያለጠቋሚው ምስክርነት ወይም ጥቆማው በሌላ በማናቸውም መንገድ ሊረጋገጥ ወይም ሊደረስበት የማይችል ሲሆን እና በምስክሩ፤ በጠቋሚው ወይም በቤተሰቡ ሕይወት፤ አካላዊ ደህንነት፤ ነጻነት ወይም ንብረት ላይ ከባድ አደጋ ይደርሳል ተብሎ ሲታመን ነው በማለት ይደነግጋል፤ በዚህ አንቀጽ “ከባድ አደጋ” በሚል የተገለጸው ሀረግ በከፍተኛ ጥንቃቄና የተከላኸችን መብቶች ባማከለ እና በማያጣብብ መልኩ መተርጎም አለበት፤ ዓቃቤ ሕግ ተጠሪዎች የፖለቲካ ፓርቲ አመራሮች በመሆናቸው እና ብዙ ደጋፊዎች ያላቸው በመሆኑ በምስክሮች እና በቤተሰቦቻቸው ላይ ጉዳት ሊያደርሱ ይችላሉ በማለት የሰጠው ምክንያት መላምትና ይህንኑ ምስክሮቹ ቀርበው ለፍርድ ቤት እንዲያስረዱ ከመጠየቁ በቀር የተጠሪዎችን እና የደጋፊዎቻቸውን የቀደመ

የሕይወት ታሪክና ባሕርይ የወንጀል አደገኝነት በተመሳሳይ ለመረዳት የሚያስችል አይደለም፤ ከዚህ በተቃራኒ ተጠሪዎችም ሆኑ ደጋፊዎቻቸው ከዚህ ቀደም ባለው የፍርድ ቤት ውሎም ሆነ ጊዜያት ምንም ዓይነት የፍርድ ሂደቱን የሚያውክ ተግባር አለማሳየታቸው የወንጀል አደገኝነታቸውን የሚስረዳ አይደለም፤ ተጠሪዎች የፖለቲካ አመራር መሆናቸውና ደጋፊዎቻቸውም የነዚህ ግለሰቦች ደጋፊ መሆናቸውም በአደገኝነት የሚያስፈርጅ አይደለም፤ በክሱ የተዘረዘረው የወንጀል ተግባር በማስረጃ እስካልተረጋገጠ ድረስ ክሱን ግምት ማድረግ የተጠሪዎችን ነጻ ሆኖ የመገመት መብት ወደ ጎን የሚያደርግ ነው፤ በዝግ ችሎት እንዲሰሙ ከተጠየቀው 16 ምስክሮች ውስጥ አንድ ምስክር በሽጉጥ የመግደል ሙከራ የተደረገበት እና የተጠሪዎች ደጋፊዎች በማሕበራዊ ሚዲያ ምስክሮች ናቸው ያሉትን ሰዎች ስም ሲያጠፉ እንደነበር በዓቃቤ ሕግ መገለጹ ምስክሮች በተጠሪዎች ደጋፊዎች መለየታቸውን የሚያስረዳ በመሆኑ ምስክሮች በዝግ ችሎት የሚሰሙበትን ዓላማ ያሳጣዋል፤ ተጠሪዎች የፖለቲካ አመራር መሆናቸው እና ብዙ ደጋፊዎች አላቸው መባሉ ብቻውን ዓቃቤ ሕግ ለሚያቀርበው ስጋት በቂ ምክንያት ሊሆን አይችልም፤ ዓቃቤ ሕግ በአዋጁ አንቀጽ 4 ስር ከተዘረዘሩ የጥበቃ ዓይነቶች ውስጥ የጥበቃ ዓይነቱን ሲወስን የተጠሪዎችን ሕገ መንግስታዊ መብት ሊጎዳ በማይችል መልኩ መሆን እንዳለበት የሚደነግገውን የአዋጁን አንቀጽ 5/3 ከግምት ያላስገባ እና ከመጋረጃ ጀርባ እና ዝግ ችሎት ምስክር ይሰሙልኝ በማለት ያቀረበው ምክንያት በአዋጁ ቁጥር 699/2003 አንቀጽ 3/ ሀ ስር የተቀመጠውን ቅድመ ሁኔታ የሚያሟላ ባለመሆኑ ጥያቄው ተቀባይነት የለውም በማለት ወስኗል። ይህ ውሳኔ በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎትም ጸንቷል።

የሰበር አቤቱታው የቀረበው ይህን ውሳኔ በመቃወም ሲሆን ይዘቱም፡- የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት ጉዳዮች ለስር ፍርድ ቤት እንዲመለሱ ከሚደረግበት ሥርዓት ውጪ ጉዳዩን ለስር ፍርድ ቤት መመለሱ አግባብ አይደለም፤ የምስክሮችን ጥበቃ በሚመለከት ዓቃቤ ሕግ በምክንያት አስደግፎ ፍርድ ቤት አቅርቦ ማጸደቅ የሚጠበቅበት አካለ መጠን ካላደረሰ ልጅ ጋር የተደረገ ልዩ የጥበቃ ስምምነት ብቻ ነው፤ ከምስክሮች ጥበቃ አዋጅ ቁጥር 699/2003 አንቀጽ 7፣ 8 እና 23/1 መገንዘብ እንደሚቻለው ለፍርድ ቤት የተሰጠው ስልጣን በጠቅላይ ዓቃቤ ሕግ ለምስክሮች የተደረገን ጥበቃ የመፍቀድ እና የመከላከል ሳይሆን ዓቃቤ ሕግ አምኖበት ጥበቃ ላደረገላቸው ምስክሮች ጥበቃው መፈጸሙን ማረጋገጥ ነው፤ ለፍርድ ቤት ማመልከቱም ያስፈለገበት ምክንያት በአዋጁ አንቀጽ 4/1 (ተ) እስከ (ሰ) እና (ዘ) ስር የተዘረዘሩት ጥበቃዎች በባሕርያቸው ክክርክር ሂደቱ ጋር የተያያዙ በመሆናቸው ነው፤ በዘርፉ የዳበረው ዓለም አቀፋዊ ልምድም የምስክሮች ጥበቃ እርምጃ የሚወሰደው በአስፈጻሚው መሆኑን እና ፍርድ ቤቶች የመጀመሪያ ደረጃ ስልጣን የሌላቸው መሆኑን የሚያሳይ ነው፤ በምስክሮች ላይ የተጋረጠውን ስጋት በዝርዝር ማቅረብ የምስክሩን ማንነት የመግለጽ ያህል ነው፤ አመልካች ተከራካሪ ወገኖች በሌሉበት ምስክሮችን ብቻ አስቀርቦ ፍርድ ቤቱ በራሱ መንገድ እንዲያረጋግጥ የጠየቀ ቢሆንም ጥያቄው ተቀባይነት አላገኘም፤ አዋጁ ተፈጻሚ የሚሆነው በሕብረተሰቡ

ላይ ስጋት በሚፈጥሩ ከባድ ወንጀሎች ላይ ነው፤ ተጠሪዎችም ሆነ ደጋፊዎቻቸው በችሎት የሚያሳዩት ባሕርይ መልካም ነው የሚለው ምክንያት ነገሩን ለመወሰን እንደ በቂ መነሻ ሆኖ ሊወሰድ የሚችል አይደለም፤ ዓቃቤ ሕግ ሁለት ምስክሮችን በተመለከተ ያቀረበውን ስጋት ለሁሉም ምስክሮች እንደቀረበ ተደርጎ ያልታወቁትን ምስክሮች እንደታወቁ አድርጎ የተሰጠው ውሳኔ ተገቢ አይደለም፤ ስለሆነም በስር ፍርድ ቤቶች የተሰጠው ውሳኔ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት የተፈጸመበት በመሆኑ ሊታረም ይገባል የሚል ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ የስር ፍርድ ቤት ምስክሮች በግልጽ ችሎት እንዲሰሙ ሲል የሰጠው ውሳኔ አግባብነት የወንጀል ምስክሮች እና ጠቋሚዎች ጥበቃ አዋጅ ቁጥር 699/2003 አንቀጽ 3፤ 4/1 (ቀ)፤ 5(1)(3)፤ 7፤ 8፤ 23(1)(2) እንዲሁም ከአዋጁ ዓላማ እና ፍርድ ቤቱ ካለው ሚና ጋር በማገናዘብ ለመመርመር ሲባል ጉዳዩ በዚህ ችሎት እንዲታይ ተደርጓል። ለተጠሪዎች ጥሪ ተደርጎም አመልካች እና ከ1ኛ- 4ኛ ያሉት ተጠሪዎች በጽሑፍ እንዲከራከሩ የተደረገ ሲሆን 5ኛ ተጠሪ መጥሪያ ደርሷቸው መልስ ስላላቀረቡ መብታቸው ታልፏል።

ከ1ኛ እስከ 4ኛ ያሉት ተጠሪዎች የሰጡት መልስ ይዘት በአጭሩ፡- በምስክሮች ላይ የተጋረጡ አደጋዎች እና ስጋቶች ካሉ በቂ ምክንያት እና ማስረጃ አቅርቦ መከራከር የፍሬ ነገር ክርክር በመሆኑ በሰበር ሰሚ ችሎት የሚታይ አይደለም፤ ዓቃቤ ሕግ የይግባኝ አቤቱታ ውድቅ ከተደረገበት በኋላ ጠቅላይ ፍርድ ቤቱ አስቀድሞም ቢሆን ጉዳዩን ለስር ከፍተኛ ፍርድ ቤት ሊመልሰው አይገባም ነበር በማለት የሚያቀርበው ክርክር ስነ ስርዓታዊ አይደለም፤ ለምስክሮች ጥበቃ ሊሰጥ የሚችለው የጥበቃ ተጠቃሚው ሊደርስበት ይችላል ተብሎ የሚገመተውን የአደጋ ሁኔታ ብቻ ከግንዛቤ በማስገባት ሊሆን እንደማይገባ በአዋጁ አንቀጽ 5/3 ላይ ተደንግጎአል፤ ዓቃቤ ሕግ የምስክሮች ጥበቃን በሚመለከት ፍርድ ቤቱ ስልጣን የለውም በማለት የሚያቀርበው ክርክር የፍርድ ቤቶችን ተፈጥሮአዊ የዳኝነት ስልጣን የሚጸረር ነው፤ የስር ከፍተኛው ፍርድ ቤት ዓቃቤ ሕግ በምስክሮች ላይ የተጋረጠ አደጋ መኖሩን ማረጋገጥ ባለመቻሉ ምስክሮች በግልጽ ችሎት እንዲመሰክሩ ሲል የሰጠው ውሳኔ ተገቢ ስለሆነ ሊጸና ይገባል የሚል ነው። አመልካችም የሰበር አቤቱታውን በማጠናከር የመልስ መልስ ሰጥቷል።

የጉዳዩ አመጣጥ ከላይ የተገለጸው ነው። ይህ ችሎትም በሰበር አጣሪው ችሎት ያስቀርባል ተብሎ የተያዘውን ነጥብ ከግራ ቀኝ ክርክር፤ ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሳኔ እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ሕጎች ጋር በማገናዘብ እንደሚከተለው መርምሮታል።

ከክርክሩ ሒደት መገንዘብ የቻለው የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በሰጠው ትዕዛዝ መሠረት ዓቃቤ ሕግ በተጠሪዎች ላይ ያቀረበውን ክስ ለማስረዳት ከቆጠራቸው ምስክሮች ውስጥ አምስቱ ከመጋረጃ ጀርባ ሆነው እንዲመሰክሩ፤ አሥራ ስድስቱ ደግሞ በዝግ ችሎት እንዲመሰክሩ እንዲፈቀድለት የጠየቀ መሆኑን፤ ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤትም ዓቃቤ ሕግ በአዋጁ አንቀጽ 4 ስር

ከተዘረዘሩ የጥበቃ ዓይነቶች ውስጥ የጥበቃ ዓይነቱን ሲወስን የተጠሪዎችን ሕገ መንግስታዊ መብት ሊጎዳ በማይችል መልኩ መሆን እንዳለበት የሚደነግገውን የአዋጁን አንቀጽ 5/3 ከግምት ያለበት ሲሆን ከመጋረጃ ጀርባ እና ዝግ ችሎት ምስክር ይሰሙልኝ በማለት ያቀረበው ምክንያትም በአዋጅ ቁጥር 699/2003 አንቀጽ 3/ ሀ ስር የተቀመጠውን ቅድመ ሁኔታ የሚያሟላ አይደለም በማለት ጥያቄውን ውድቅ ያደረገው መሆኑን ነው። በሌላ በኩል ዓቃቤ ሕግ የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ተገቢ አይደለም በማለት በዋነኝነት የሚከራከረው የምስክሮች ጥበቃ እርምጃ የሚወሰደው በአስፈጻሚው በመሆኑ በምክንያት አስደግፈን ለፍርድ ቤቱ ማጸደቅ አይጠበቅብንም፤ ፍርድ ቤቶችም በዓቃቤ ሕግ የተወሰደውን የምስክሮች ጥበቃ እርምጃ መርምሮ ለማጸደቅ ስልጣን የላቸውም፤ ዓቃቤ ሕግ ሁለት ምስክሮችን በተመለከተ ያቀረበውን ስጋት ለሁሉም ምስክሮች እንደቀረበ ተደርጎ ያልታወቁትን ምስክሮች እንደታወቁ ተደርጎ መወሰዱ ተገቢ አይደለም በሚል ነው። ስለሆነም በዚህ ችሎት ምላሽ ማግኘት ያለበት የክርክሩ መሠረታዊ ጭብጥ፡-

1. ዓቃቤ ሕግ የወሰደውን የምስክሮች ጥበቃ እርምጃ በምክንያት አስደግፎ ለፍርድ ቤቱ ማቅረብ ይኖርበታል? ወይስ አይኖርበትም?
2. ዓቃቤ ሕግ የወሰደውን የምስክሮች ጥበቃ እርምጃ በምክንያት አስደግፎ ለፍርድ ቤቱ በማቅረብ ማጸደቅ ይኖርበታል ከተባለ አቤቱታው የቀረበለት ፍርድ ቤት የሚኖረው ሚና ምንድነው?
3. ጉዳዩ የቀረበለት ፍርድ ቤት ዓቃቤ ሕግ ከመጋረጃ ጀርባ እና በዝግ ችሎት ሆነው እንዲሰሙ በማለት በሁለት ዘርፍ በመክፈል ያቀረበውን ጥያቄ ውድቅ በማድረግ የሰጠው ውሳኔ ተገቢ ነው? ወይስ አይደለም? የሚሉት ናቸው።

የመጀመሪያውን ጭብጥ በተመለከተ፡-

ዓቃቤ ሕግ ከመጋረጃ ጀርባ እና በዝግ ችሎት ሆነው እንዲሰሙ የምስክር ጥበቃ እርምጃ ተወስዷል በማለት የሚከራከረው በአዋጁ አንቀጽ 4/1 (ተ) እስከ (ሰ) እና (ዘ) ስር የተዘረዘሩት ጥበቃዎች በባሕርያቸው ከክርክር ሂደቱ ጋር የተያያዙ በመሆናቸው እንጂ አቤቱታችንን በምክንያት አስደግፈን በፍርድ ቤት የማጸደቅ ግዴታ ስላለብን አይደለም በሚል ነው።

በመሠረቱ የዳኝነት ስልጣን በሕግ ተለይቶ ለሌላ አካል የተሰጠ ካልሆነ በቀር የፍርድ ቤቶች ስለመሆኑ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 37 ይደነግጋል። ስለ ወንጀል ምስክሮች እና ጠቋሚዎች በተመለከተ የወጣው አዋጅ ቁጥር 699/2003 አንቀጽ 7 እና 8 ሚንስቴሩ ዓቃቤ ሕግ በሚመለከተው አካል የቀረበለትን የጥበቃ ማመልከቻ መርምሮ ውሳኔ እንደሚሰጥ፤ የቀረበለትን የጥበቃ ማመልከቻ መርምሮ ውሳኔ በሰጠ ጊዜም ከጥበቃ ተጠቃሚው ጋር ስምምነት መፈራረም እንዳለበት ይደነግጋል። ስለ ፍትሕ አካላት ሀላፊነት የሚደነግገው የአዋጁ አንቀጽ 23 (1) እና (2) ድንጋጌ ጉዳዩ የሚመለከተው ፍርድ ቤት በአዋጁ አንቀጽ 4/1 ከፊደል ተራ (ሰ) እስከ (ተ) የተደነገጉት የጥበቃ እርምጃዎች እንደ አግባቡ

መወሰዳቸውን የማረጋገጥ ሀላፊነት፤ ጉዳዩ የሚመለከተው ዓቃቤ ሕግም በአዋጁ አንቀጽ 6/1(ለ) መሠረት ጥበቃ ሊደረግለት የሚገባ ሰው መጠየቅ በማይችልበት ጊዜ እርሱን በመወከል ለጥበቃ ተጠቃሚነት የሚቀርብ ማመልከቻ ማቅረብ ያለበት ስለመሆኑ፤ በአዋጁ አንቀጽ 4/1 ከፊደል ተራ (ሰ) እስከ (ተ) እንዲሁም በፊደል ተራ (ዘ) የተደነገጉት የጥበቃ እርምጃዎች እንዲወሰዱ ለፍርድ ቤት ማመልከት የሚችል ስለመሆኑ ይደነግጋል። እነዚህም ድንጋጌዎች መረጃ በሚሰጥበት የወንጀል ጉዳይ ላይ የመጨረሻ ውሳኔ ከመስጠቱ በፊትም ሆነ በኋላ ተከላኸ በጥበቃ ተጠቃሚው መኖሪያ ወይም የስራ ቦታ ወይም ትምህርት ቤት አካባቢ እንዳይደርስ ማገድ፤ የፍርድ ሂደት ተጀምሮ ምስክርነት እስኪሰጥ ድረስ የምስክር ማንነት እንዳይገለጽ ማድረግ፤ ምስክር በዝግ ችሎት እንዲሰጥ ማድረግ፤ ምስክርነት በአካል ሳይታይ ከመጋረጃ በስተጀርባ ሆኖ ማንነትን በመሸፈን እንዲሰጥ ማድረግ፤ ማስረጃ በኤሌክትሮኒክስ ወይም በሌላ የተለየ ዘዴ እንዲቀርብ ማድረግ እና ለምስክሩ ወይም ለጠቋሚው የምክር አገልግሎት መስጠት ወይም እንዲያገኝ ማድረግ የሚሉት ናቸው። ዓቃቤ ሕግ ተወስኗል የሚለው የጥበቃ እርምጃ እነዚህን ድንጋጌዎች መሠረት በማድረግ የተወሰደ ስለመሆኑ ለስር ፍርድ ቤቱም ሆነ ለዚህ ችሎት ባቀረበው ክርክር የገለጸ በመሆኑ በአዋጁ አንቀጽ 23 (1)እና(2) ድንጋጌ መሠረት የጥበቃ እርምጃዎቹ እንዲወሰዱ ለፍርድ ቤት ማመልከቻ ማቅረብ ይኖርበታል። ስለሆነም ዓቃቤ ሕግ የምስክር ጥበቃ እርምጃ በምክንያት አስደግፌ ለፍርድ ቤት ለማቅረብ አልገደድም በማለት የሚያቀርበው ክርክር ተቀባይነት ያለው አይደለም።

ሁለተኛውን ጭብጥ በተመለከተ፡-

በአንደኛው ጭብጥ ላይ እንደተገለጸው ዓቃቤ ሕግ ተወስኗል የሚለውን የጥበቃ እርምጃ ለፍርድ ቤት ማመልከት አለበት ከተባለ በቀጣይነት ፍርድ ቤቱ የሚኖረው ሚና ምንድነው የሚለውን እንመልከት። በአዋጁ አንቀጽ 23/1 ላይ በግልጽ እንደተመለከተው ጉዳዩ ለሚመለከተው ፍርድ ቤት የተሰጠው ሀላፊነት በአዋጁ አንቀጽ 4/1 ከፊደል ተራ (ሰ) እስከ (ተ) የተደነገጉት የጥበቃ እርምጃዎች እንደአግባቡ መወሰዳቸውን የማረጋገጥ ሀላፊነት ነው። ፍርድ ቤቱ ይህ ሀላፊነት እስከ ተሰጠው ጊዜ ድረስ ዓቃቤሕጉ ተወስኗል የሚላቸውን የጥበቃ እርምጃዎች በአግባቡ የተወሰዱ መሆናቸውን ባረጋገጠ ጊዜ ማጽደቅ እንደሚችል፤ የጥበቃ እርምጃዎቹ በአግባቡ ያልተወሰዱ መሆናቸውን ባረጋገጠ ጊዜ ደግሞ የጥበቃ እርምጃዎቹን ውድቅ ማድረግ እንደሚችል ድንጋጌው ራሱ አመላካች ሲሆን ፍርድ ቤቶች በፊታቸው የቀረቡላቸውን ጉዳዮች ዓይተው ለመወሰን የሚያስችላቸውን ተፈጥሮአዊ ስልጣን መሠረት በማድረግ በመፍቀድ ወይም በመንፈግ ውሳኔ ሊሰጡበት የሚችል ጉዳይ መሆኑን የሚያሳይ ነው። ስለሆነም ዓቃቤ ሕግ የምስክር ጥበቃ እርምጃ የሚወሰደው በአስፈጻሚው እንጂ ፍርድ ቤቶች የመጀመሪያ ደረጃ ስልጣን የላቸውም በማለት የሚያቀርበው ክርክር ተቀባይነት ያለው አይደለም።

የመጨረሻውን ጭብጥ በተመለከተ፡-

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 20 የተከሰሱ ሰዎች የተከራካሪዎችን የግል ሕይወት፤ የሕዝብን ሞራል ሁኔታ እና የሀገሪቱን ደህንነት ለመጠበቅ ሲባል ብቻ ክርክሩ በዝግ ችሎት እንዲሰማ ካልተወሰነ በቀር ክስ ከቀረበባቸው በኋላ ተገቢ በሆነ አጭር ጊዜ ውስጥ በመደበኛ ፍርድ ቤት ለሕዝብ ግልጽ በሆነ ችሎት የመሰማት መብት እንዳላቸው፤ የቀረበባቸውን ማናቸውንም ማስረጃ የመመልከት የቀረቡባቸውን ምስክሮች የመጠየቅ መብት እንዳላቸው ይደነግጋል።

ስለ ወንጀል ምስክሮች እና ጠቋሚዎች በተመለከተ የወጣው አዋጅ ቁጥር 699/2003 አንቀጽ 3/1 በአዋጁ መሠረት የምስክሮች ጥበቃ ተግባራዊ የሚሆነው በሕግ የተመለከተው የጽኑ እሥራት መነሻ ከግምት ሳይገባ አሥር ዓመት እና ከዚያ በላይ የሆነ ጽኑ እስራት ወይም በሞት ሊያስቀጣ በሚችል የወንጀል ድርጊት ተጠርጣሪ ላይ የሚሰጥ ምስክርነትን ወይም ጥቆማን ወይም የሚካሄድ ምርመራን የሚመለከት ሆኖ የወንጀል ድርጊቱ ያለምስክሩ ወይም ያለጠቋሚው ምስክርነት ወይም ጥቆማ በሌላ ማናቸውም መንገድ ሊረጋገጥ ወይም ሊደረስበት የማይችል ሲሆን እና በምስክሩ፤ በጠቋሚው ቤተሰብ፤ ሕይወት፤ አካላዊ ደንንነት፤ ነጻነት ወይም ንብረት ላይ ከባድ አደጋ ይደርሳል ተብሎ ሲታመን ነው በማለት ይደነግጋል። የዚህ አዋጅ አንቀጽ 5/3 ሊሰጥ የታሰበው ጥበቃ በሌላ ሰው መብት እና ሕጋዊ ጥቅም ላይ የሚሰከትለው ጉዳት ግምት ውስጥ መግባት እንዳለበት ይደነግጋል። ይህም የተከሰሱ ሰዎች በሕገ መንግስቱ የተረጋገጠላቸው መብት ታልፎ ምስክሮች ከመጋረጃ ጀርባ ወይም በዝግ ችሎት እንዲሰሙ ሊፈቀድ የሚችለው ምስክሩ ባደረሰት ስጋት ምክንያት ብቻ ሳይመሰክር ቀርቶ በምስክሩ ብቻ ሊረጋገጥ የሚችለውን ወንጀል ተዳፍኖ እንዳይቀር ለማድረግ ዓቃቤ ሕግ የሚያቀርበው ምክንያት በቂ፤ አሳማኝ እና በአዋጁ ምስክሮች ከመጋረጃ ጀርባ እና በዝግ ችሎት ሆነው እንዲሰሙ የተፈቀደበትን ዓላማ የሚያሳካ ሊሆን ይገባል።

በያዘነው ጉዳይ ዓቃቤ ሕግ አምስቱ ምስክሮች ከመጋረጃ ጀርባ ሆነው እንዲሰሙ በማለት ጥያቄ ያቀረበ ቢሆንም ተፈጻሚ የተባለው ወንጀል የሚረጋገጠው በእነዚህ ምስክሮች ብቻ ስለመሆኑ በመግለጽ ያቀረበው ክርክር ስለመኖሩ የስር ፍርድ ቤት ውሳኔ ይዘት አያመለክትም፤ ይህ እንደተጠበቀ ሆኖ ዓቃቤ ሕግ ከመጋረጃ ጀርባ ሆነው ሊሰሙ ይገባል የሚላቸው ምስክሮች አለ የሚለው ስጋት ተጠሪዎች የፖለቲካ ርዕዮተኛዎችን በሀይል ለማሳካት ሰዎችን ለመግደል እና ሰዎች ላይ ጥቃት ለማድረስ ደጋፊዎችን መልምለው ጥቃት ያደረሱ እና ጥቃት ለማድረስ ዝግጅት ላይ የነበሩ እንደሆኑ ምስክሮቻችን በቅርበት ከማወቃቸው በተጨማሪ ለመርማሪ ፖሊስ ቀርበው የምስክርነት ቃላቸውን በመስጠት የሕግ ምስክር ሆነዋል፤ ምስክርነት ቃላቸውን የሰጡባቸው ተጠሪዎች ብዙ ደጋፊዎች እና ተከታዮች ያሏቸው ከመሆኑ የተነሳ በአንድ ቀን በተደረገላቸው ጥሪ እና ቅስቀሳ በመነሳሳት ቁጥራቸው 14 የሆኑ ሰዎች ሕልፈት እና በሚልዮኖች የሚደርስ ንብረት ውድመት እንዲደርስ ያደረጉ መሆኑን ጠቅሰው በእነርሱ እና

በደጋፊዎቻቸው ፊት ብንመሰክር ሕይወታችን አደጋ ላይ ይወድቃል የሚል ስጋት አለባቸው፤ ከቀጥታ አካላዊ ጥቃት እና ዛቻ በዘለለ የተጠሪዎች ደጋፊዎች የተለያዩ ሰዎችን ስም በማሕበራዊ ሚዲያ በመዘርዘር በተጠሪዎች ላይ የመሰከሩ ናቸው በማለት በፌስቡክ የግለሰቦችን ስም ሲለጥፉ የነበረና በዚህ ጽሁፍ ስም ከመዘርዘሩ በተጨማሪ ስማቸው የተዘረዘረ ግለሰቦች የዓቃቤ ሕግ ምስክር ናቸው በሚል ማሕበረሰቡ እንዲያገላቸው እና ማንኛውም እርምጃ እንዲወሰድባቸው ሲዛት እና ቅስቀሳ ሲደረግ ነበር፤ በሽብር ክስ ላይ ምስክር የሆነ ግለሰብ ያለምንም ጥፋት እንዲገደል ሰው ተመድቦበት የነበረ ሲሆን እንዲህ ዓይነት ምደባ በርካታ ሰው ላይ ተደርጓል በሚል ነው።

ሆኖም ዓቃቤ ሕግ ተጠሪዎች የፖለቲካ ፓርቲ አመራሮች በመሆናቸው እና ብዙ ደጋፊዎች ያላቸው በመሆኑ በምስክሮች እና በቤተሰቦቻቸው ላይ ጉዳት ሊያደርሱ ይችላሉ በማለት የሚከራከር ቢሆንም የሰጠው ምክንያት መላምት መሆኑ እና ተጠሪዎችም ሆኑ ደጋፊዎቻቸው ከዚህ ቀደም በነበረው የፍርድ ቤት ውሎም ሆነ ጊዜያት ምንም ዓይነት የፍርድ ሂደቱን የሚያውክ ተግባር ያላሳዩ መሆኑን በስር ከፍተኛው ፍርድ ቤት ተረጋግጧል። ይህ እንደተጠበቀ ሆኖ ዓቃቤ ሕግ ስጋቱን በምክንያት አስደግፎ እንዲያቀርብ በተሰጠው ትዕዛዝ መሠረት ባቀረበው አቤቱታ ከቀጥታ አካላዊ ጥቃት እና ዛቻ በዘለለ የተጠሪዎች ደጋፊዎች የተለያዩ ሰዎችን ስም በማሕበራዊ ሚዲያ በመዘርዘር በተጠሪዎች ላይ የመሰከሩ ናቸው በማለት በፌስቡክ የግለሰቦችን ስም ሲለጥፉ የነበረና በዚህ ጽሁፍ ስም ከመዘርዘሩ በተጨማሪ ስማቸው የተዘረዘረ ግለሰቦች የዓቃቤ ሕግ ምስክር ናቸው በሚል ማሕበረሰቡ እንዲያገላቸው እና ማንኛውም እርምጃ እንዲወሰድባቸው ሲዛት እና ቅስቀሳ ሲደረግ የነበረ መሆኑ፤ በሽብር ክስ ላይ ምስክር የሆነ ግለሰብ ያለምንም ጥፋት እንዲገደል ሰው ተመድቦበት የነበረ በመሆኑ፤ እንዲህ ዓይነት ምደባ በርካታ ሰው ላይ ተደርጓል በማለት በግልጽ አመልክቷል። ይህም የዓቃቤ ሕግ ምስክሮች ጉዳት ያደርሱባቸዋል በተባሉት አካላት የታወቁ መሆኑን የሚሳይ ነው። በሌላ በኩል በዝግ ችሎት እንዲሰሙ አቤቱታ የቀረበባቸው ምስክሮችም በቀዳሚ ምርመራ ወቅት በተጠሪዎች ተከታዮች እና ደጋፊዎች አማካኝነት ምስክር ናቸው በሚል የጠረጠሯቸው ግለሰቦች ላይ ማስፈራሪያ ዛቻ የተሰነዘረባቸው መሆኑ፤ በአንድ ምስክር ላይ ሽጉጥ በመተኮስ የመግደል ሙከራ የተፈጸመበት መሆኑ በአቃቤ ሕግ አቤቱታ ላይ በግልጽ ተመልክቷል። ይህም ዓቃቤ ሕግ በዝግ ችሎት እንዲሰሙ ጥያቄ ያቀረበባቸው ምስክሮች የተለዩ መሆኑን የሚያሳይ ነው።

በአዋጁ መሠረት ምስክሮች ከመጋረጃ ጀርባ ሆነው ወይም በዝግ ችሎት እንዲሰሙ ጥበቃ የሚደረግላቸው ተፈጽሟል የተባለው ወንጀል በሌላ ሁኔታ ሊረጋገጥ የማይችል በሆነ ጊዜ እና ምስክሩ ባደረበት ስጋት ምክንያት ብቻ ሳይመሰክር ቀርቶ በምስክሩ ብቻ ሊረጋገጥ የሚችለውን ወንጀል ተዳፍኖ እንዳይቀር ለማድረግ ዓቃቤ ሕግ የሚቀርበው ምክንያት በቂ፤ አሳማኝ እና በአዋጁ ምስክሮች ከመጋረጃ ጀርባ እና በዝግ ችሎት ሆነው እንዲሰሙ የተፈቀደበትን ዓላማ የሚያሳካ ሆኖ በተገኘ ጊዜ ነው።

በያዝነው ጉዳይ በተጠሪዎች ተፈጽሟል የተባለው ወንጀል በሌላ ሁኔታ ሊረጋገጥ የማይችል መሆኑን በመግለጽ በዓቃቤ ሕግ በኩል የቀረበ ክርክር የሌለ ከመሆኑ በላይ ዓቃቤ ሕግ ከመጋረጃ ጀርባ እና በዝግ ችሎት እንዲሰሙ አቤቱታ ያቀረበባቸው ምስክሮች አስቀድመው የተለዩ መሆኑን ዓቃቤ ሕግ ራሱ ካቀረበው ምክንያት የተረጋገጠ በመሆኑ የዓቃቤ ሕግ ጥያቄ በአዋጁ ምስክሮች ከመጋረጃ ጀርባ እና በዝግ ችሎት ሆነው እንዲሰሙ ከተፈቀደበትን ዓላማ ውጪ የቀረበ መሆኑን የሚያሳይ ነው። ይህ እንደተጠበቀ ሆኖም በክሱ የተዘረዘረው የወንጀል ተግባር በማስረጃ ባልተረጋገጠበት ሁኔታ ክሱን ግምት ማድረግ በዓቃቤ ሕግ በኩል በምስክሮች ላይ ይደርሳል ተብሎ የተጠቀሰው ስጋት የተጠሪዎችን ነጻ ሆኖ የመገመት መብት የሚጋፋ ነው። ስለሆነም የስር ከፍተኛው ፍርድ ቤት ይህንኑ መሠረት በማድረግ የአመልካችን አቤቱታ ውድቅ በማድረግ ምስክሮች በግልጽ ችሎት እንደሰሙ ሲል የሰጠው ውሳኔ በአግባቡ ነው ከሚባል በቀር የተፈጸመ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስሕተት አላገኘንበትም። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ውሳኔ በአብላጫ ድምጽ ሰጥተናል።

ውሳኔ

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ.ቁ 260175 ሠኔ 22 ቀን 2013 ዓ.ም የሰጠው ውሳኔ፤ ይህንኑ ውሳኔ በማጽናት የፌዴራሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በመ.ቁ 210614 ሐምሌ 07 ቀን 2013 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ ጸንቷል።
2. ሐምሌ 12 ቀን 2013 ዓ.ም በመዝገቡ የተሰጠው የዕግድ ትዕዛዝ ተነስቷል።
 - መዝገቡ ውሳኔ ስላገኘ ተዘግቷል። ይመለስ

የልዩነት ሃሳብ

- ስማችን በሶስተኛ እና አራተኛ መስመር ላይ የተጠቀሰው ዳኞች ከመጋረጃ በስተጀርባ ሆነው ምስክርነታቸውን እንዲሰጡ የተባሉትን ምስክሮች አስመልክቶ አብላጫው ድምፅ የአመልካች አቤቱታ ውድቅ ለማድረግ በተጠቀሰው ምክንያት እና በደረሰበት ድምዳሜ ያልተስማማን በመሆኑ ለልዩነት ያበቃንን ሀሳብ በሚከተለው መልኩ አስፍረናል።

- በመሰረቱ ለህዝብ ግልፅ በሆነ ችሎት መዳኘት ህገ መንግስታዊ መብት መሆኑ የኢ/ፌ/ድ/ሪ ህገ መንግስት አንቀፅ 20/1/ ይደነግጋል። አንድን በፍርድ ቤት የቀረበን ጉዳይ በዝግ ችሎት /ከግልፅ ችሎት ውጭ/ ማየት ልዩ ሁኔታ ወይም በስተቀር /Exception/ ነው። አንድ ጉዳይ በዝግ ችሎት ሊሰማ የሚችለው የተከራካሪዎችን የግል ህይወት የህዝብን የሞራል ሁኔታና የሀገሪቱን ደህንነት ለመጠበቅ ሲባል ብቻ ስለመሆኑ ከላይ የተጠቀሰው የህገ መንግስቱ አንቀፅ ይደነግጋል። በህገ መንግስቱ የተገለፁትን ውስን ምክንያቶች በልዩ ሁኔታነት ከማስቀመጥ ባለፈ ለምስክሮች ደህንነት ሲባል ክርክር በዝግ ችሎት ሊከናወን ስለሚችልበት አግባብ አልያም ዝርዝር ሁኔታው በህግ የሚወሰን ስለመሆኑ የተጠቀሰው ነገር የለም።

- ሆኖም ስለወንጀል ምስክሮች እና ጠቋሚዎች ጥበቃ የወጣ አዋጅ ቁጥር 699/2003 ለጥበቃ ተጠቃሚ የወንጀል ምስክሮች እና ጠቋሚዎች ሊደረግላቸው ስለሚችል የጥበቃ እርምጃዎች በአዋጁ አንቀጽ 4 ስር የዘረዘረ ሲሆን ከነዚህም ውስጥ ምስክርነት በአካል ሳይታይ ከመጋረጃ በስተጀርባ ሆኖ ወይም ማንነትን በመሸፈን እንዲሰጥ ማድረግ አልያም ምስክርነትን በዝግ ችሎት እንዲሰጥ ማድረግ ስለመሆኑ በንዑስ አንቀጽ 1/ቀ እና በ/ስር ተመልክቷል።

- በዚህ መልኩ ምስክርነትን መስማት ለተከላከሉ በግልፅ ችሎት የመዳኘት ህገ መንግስታዊ መብት ልዩ ሁኔታ ወይም በስተቀር በመሆኑ በአዋጁ አንቀጽ 4/1/ቀ እና በ/ ስር የተጠቀሰው ፈቃድ ሁኔታ በህገ መንግስቱ የተቀመጠውን መርህ በማይሸረሸርበት አኳኋን እና የአዋጁን መሰረታዊ ዓላማ ባገናዘበ መልኩ ብቻ በጠባቡ ሊተረጎም እና ተግባራዊ ሊደረግ እንደሚገባ ይታመናል።

- የተጠቀሰው አዋጅ መሰረታዊ ዓላማ በዋናነት ሁለት ናቸው። አንዱ በህብረተሰቡ ላይ ከፍተኛ ስጋት ሊያስከትሉ የሚችሉ ወንጀል ፈፃሚዎችን በማጋለጥ ወንጀልን መከላከል ሲሆን ሌላኛው ደግሞ ወንጀለኞችን በማጋለጥ ሂደት ውስጥ በጠቋሚነት እና ምስክርነት የሚሳተፉትን ሰዎች በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ ከሚደርስባቸው አደጋ እና ጥቃት መከላከልና ደህንነታቸውን መጠበቅ ስለመሆኑ አዋጁ መግቢያ ላይ ከሰፈረው መሰረት ሀሳብ መገንዘብ ይቻላል።

- ይህንን የአዋጁን መሰረታዊ ዓላማ ለማሳካት ይረዳሉ ተብለው በአዋጁ አንቀጽ 4 ስር የተዘረዘሩት የጥበቃ እርምጃዎች በጥቅሉ በሁለት ዘንግ የሚመደቡ ናቸው። አንደኛው የወንጀል ጠቋሚውን ወይም የምስክሩን ማንነት በመደበኛ የሚወሰድ የጥበቃ እርምጃ ሲሆን ሌላኛው ማንነትን መደበኛ ሳይሰፈልግ በሌላ አኳኋን ሊወሰድ የሚችልን የጥበቃ እርምጃን የሚመለከት ነው። ጥበቃው በምስክሩ አልያም በጠቋሚው ላይ በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ ሊደርስ ከሚችል ጥቃት እና አደጋ መከላከል በመሆኑ ማንነትን የመደበኛ ተግባሩ አንድም ከተከላከሎች ከራሳቸው እንዲሁም ከተከላከሎች ቤተሰብ ሊሆን ይችላል። በዚህ መልኩ ሊወሰዱ ከሚችሉ የጥበቃ እርምጃዎች የምስክሩን ማንነት መቀየር ፣ የፍርድ ሂደቱ ተጀምሮ ምስክርነት እስኪሰጥ ድረስ የምስክሩን ማንነት ያለመግለፅ፣ ምስክሩ በአካል ሳይታይ ከመጋረጃ በስተጀርባ ሆኖ ወይም ማንነትን በመሸፈን ምስክርነቱን እንዲሰጥ ማድረግ ተብለው የተገለፁትን መጥቀስ ይቻላል። ከዚህ ውጭ የሚወስዱት የጥበቃ እርምጃዎች ማንነትን መደበኛ የግድ የሚሉ አይደሉም። ለአብነት ያክልም ምስክርነት በዝግ ችሎት እንዲሰጥ በማድረግ የሚወሰደው እርምጃ የምስክሩ ማንነት ችሎቱን በሚታደሙ የተከላከሎች ቤተሰቦች እና ሌሎች ታዳሚዎች እንዳይታወቅ ከሚያደርግ በቀር ምስክሩን በተከላከሎች እንዳይታወቅ የሚያደርገው አይደለም።

- በሌላ በኩል የምስክሩ ማንነት የሚደበቀው ከተከላከሎች ይሁን ከችሎት ታዳሚዎች ማንነቱ በማናቸውም መልኩ ቀድሞ ከታወቀ ማንነትን በመደበኛ የሚወሰደውን የጥበቃ እርምጃ አስፈላጊነት ትርጉም የሚያሳጣው በመሆኑ ሌሎች የጥበቃ አማራጮች እንደ አግባብነታቸው ተግባራዊ ከሚደረጉ በቀር የምስክሩን ማንነት ልደብቅ ማለት መፍትሔ ሊሆን እንደማይችል እኛም የምንቀበለው ጉዳይ ነው። ሆኖም በዚህ መልኩ ድምዳሜ ላይ ከመድረሱ በፊት ማንነትን በመደበኛ ጥበቃ እንዲደረግላቸው

የተፈለጉት ምስክሮች በተከላኸችም ሆነ በቤተሰቦቻቸው አልያም በደጋፊዎቻቸው ተለይተው የሚታወቁ በመሆኑ ጉዳይ ላይ እርግጠኛ መሆን ያስፈልጋል።

- አሁን በቀረበው ጉዳይ አመልካች ለምስክሮቹ ጥበቃ እንዲደረግላት በፈዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ያቀረበው ጥያቄ ውድቅ የተደረገው በሁለት ምክንያት ነው። የመጀመሪያው ጥበቃ እንዲደረግላቸው የተጠየቀላቸው ምስክሮች ቀድሞ የሚታወቁ በመሆኑ እርምጃውን መውሰዱ ትርጉም የለውም የሚል ሲሆን ሁለተኛው ደግሞ በምስክሮቹ ላይ ተጨባጭ የደህንነት አደጋ የተጋረጠ ለመሆኑ አመልካች አላስረዳም የሚል ነው። አብላጫው ድምፅ ቢሆን ምስክሮቹ የሚታወቁ ስለመሆኑ አመልካች በራሱ ያቀረበው አቤቱታ ያረጋግጣል በሚል ይህንን ምክንያት ቃል በቃል ተቀብሏል። እንግዲህ አመልካች የጥበቃ እርምጃውን ያቀረበው በሁለት መንገድ ነው። ለአምስቱ ምስክሮች ማንነታቸው ሳይታወቅ ከመጋረጃ በስተጀርባ ሆነው ቃላቸውን እንዲሰጡ የሚል ሲሆን የተቀሩት አሥራ ስድስቱ ምስክሮች ደግሞ በዝግ ችሎት ይሰሙኝ በሚል ነው።

- ከዚህ ጋር በተያያዘ በዝግ ችሎት ምስክርነታቸው እንዲሰማ የተጠየቁት በቀዳሚ ምርመራ ወቅት ፍርድ ቤት ቀርበው መመስከራቸው ከመገለፁ ውጭ ከመጋረጃ በስተጀርባ ሆነው ምስክርነታቸውን እንዲሰጡ የተፈለጉት አምስቱ ምስክሮች የሚታወቁ ስለመሆኑ አመልካች የገለፀው ነገር የለም። በዕህፍ ያቀረበው አቤቱታም ቢሆን በዚህ መልኩ ለመረዳት በሚያስችል ሁኔታ የተመለከተ ነገር የለም። እርግጥ ነው አመልካች የጥበቃ እርምጃውን አስፈላጊነት በሚያስረዳው የአቤቱታው ሀተታ ውስጥ በአሁን ተጠሪዎች ላይ ምስክር የሆኑት ናቸው በሚል በተለያዩ ሰዎች ማንነታቸው በማህበራዊ ድህረ ገፅ ላይ በተለቀቁ ግለሰቦች ላይ ጥቃት እና ዛቻ የተፈፀመ ስለመሆኑ ገልጿል። ከዚህ ባለፈ አመልካች ስማቸው በማህበራዊ ድህረገጽ ላይ የተለቀቀው እና ለጥቃት የተዳረጉት ግለሰቦች ምስክሮቹ ናቸው በሚል የገለፀው ነገር የለም።

- እንዲያውም አመልካች የምስክሮቹ ማንነት አይታወቅም፤ ፍርድ ቤቱ ይታወቃል የሚለውን የተሳሳተ ግንዛቤ የወሰደው የጥበቃውን አስፈላጊነት ለማስረዳት በተከላኸች ላይ ምስክር የሆኑት ናቸው በሚል በተለያዩ ሰዎች ማንነታቸው በማህበራዊ ድህረ ገፅ በተለቀቁ ሰዎች ላይ ጥቃት ተፈጽሟል በማለት ከገለጽኩት ሀሳብ ነው በማለት እስከዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት ድረስ አጥብቆ እየተከራከረ ይገኛል። ጉዳዩ ይህ በሆነበት ከመጋረጃ በስተጀርባ ሆነው ምስክርነታቸው እንዲሰማ የተባሉት የአመልካች ምስክሮች ማንነት ቀድሞ ታውቋል በሚል በደፈናው የአመልካች አቤቱታ መታለፉ የግራ ቀኙን ክርክር ይዘት ያገናዘበ ሳይሆን በአመልካች ያልተገለፀ/ያልተነገረ/ ፍሬ ነገርን መሰረት ያደረገ በመሆኑ ሊነቀፍ የሚገባ መሰረታዊ የክርክር ጭብጥ አረዳድ ስህተት ነው። በምስክሮቹ ላይ ተጋርጧል የተባለው የደህንነት አደጋ ተጨባጭነትን በተመለከተ ተጨባጭ ስጋት ስለመኖሩ አመልካች ገልጿል። የጥበቃ እርምጃው እንዲወሰድ ጥያቄው ለፍርድ ቤት የቀረበውም ተገቢው የአደጋ ስጋት ትንተና ተደርጎ በመታመኑ ምክንያት ስለመሆኑ ተመልክቷል። ችሎቱ ስለዚህ ጉዳይ የበለጠ ማጣራት እና እርግጠኛ መሆን የሚያስፈልገው ከሆነም ከአመልካች መስሪያ ቤት አመራሮች በመጠየቅ አልያም ግራ ቀኙ ተከራካሪ

ወገኖች ባልተገኙበት ምስክሮቹን አስቀረቦ በመስማት ወይም ባመነበት በማናቸውም መንገድ እንዲያጣራ በአሁን አመልካች በኩል ጥያቄ ስለመቅረቡ የስር ፍርድ በት የመዝገብ ግልባጭ የሚያሳይ ቢሆንም ችሎቱ ጥያቄውን በዝምታ አልፎታል። እናም አመልካች ያቀረበው ጥያቄ ተገቢ ካልሆነም በግልፅ ተተችቶ ውድቅ ባልተደረገበት አልያም በተጠየቀው አግባብ የተጣራ ነገር በሌለበት በምስክሮቹ ላይ ተጨባጭ የደህንነት ስጋት ስለመኖሩ አልተረጋገጠም በሚል መታሰፉ በእርግጥም ሊታረም የሚገባ መሰረታዊ የጉዳይ አመራር ግድፈት ነው።

- በመሆኑም ከመጋረጃ በስተጀርባ ሆነው ምስክርነታቸውን እንዲሰጡ የተጠየቀባቸውን የአመልካች ምስክሮችን አስመልክቶ የስር ፍርድ ቤቶች የሰጡት ውሳኔ ተሸሮ አመልካች በጠየቀው መሰረት አምስቱ ምስክሮቹ ከመጋረጃ በስተጀርባ ሆነው የምስክርነት ቃላቸውን እንዲሰጡ ሊወሰን ይገባ ነበር በማለት ከስራ ባልደረቦቻችን የተለየ አቋም ይዘናል።

የሰ.መ.ቁ.205727

ጥቅምት 29/2014 ዓ.ም

ዳኞች፡ እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች፡- የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ

ተጠሪ፡- ባህሩ ታዬ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል፡፡

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ ህግ ወጥ የጦር መሣሪያ ማዘዋወር ወንጀል ክስን የሚመለከት ነው፡፡ የሰበር አቤቱታው የቀረበው የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/99038 ላይ ጥር 24/2012 ዓ.ም በዋለው ችሎት የስር ፍርድ ቤቶችን ውሳኔ በመሻር ተጠሪን ጥፋተኛ ከተባለበት ወንጀል በነፃ በማሰናበት የሰጠውን የመጨረሻ ውሳኔ በመቃወም ነው፡፡

ክርክሩ የተጀመረው የአሁን አመልካች በአሁን ተጠሪ ላይ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. የጦር መሣሪያ አስተዳደር እና ቁጥጥር አዋጅ ቁጥር 1177/2012 አንቀፅ 4(2) ድንጋጌን ጠቅሶ በማዕከላዊ ጎንደር ዞን ጠዳ ንዑስ ወረዳ ፍርድ ቤት ባቀረበው የወንጀል ክስ ነው፡፡ የክሱም ጭብጥ ተጠሪ በተጠቀሰው የአዋጁ ድንጋጌ የተመለከተውን ክልከላ በመተላለፍ የንምራ ቁጥሩ C21 mm 16-08-04-167 የሆነ የቱርክ ሽጉጥ፣ ሶስት የአብራራው ጥይት እና አንድ የክላሽ ጥይት በህገ ወጥ መንገድ ይዞ ከጎንደር ወደ ማክሰኝት አቅጣጫ በመኪና በመጓዝ ላይ እያለ ሐምሌ 11 ቀን 2012 ዓ.ም ከጠዋቱ በግምት 4:00 ሰዓት አካባቢ ጠዳ ከተማ ዩኒቨርሲቲው አካባቢ ኬላ ላይ በተደረገ ፍተሻ የተያዘ በመሆኑ ህገ ወጥ የጦር መሣሪያ ማዘዋወር ወንጀል ፈፅሟል የሚል ነው፡፡

ተጠሪም ለዚህ ክስ በሰጠው መልስ የተጠቀሰውን ሽጉጥ ለራሱ መጠበቂያነት በሚል ገዝቶ ይዞ የተገኘ መሆኑን፣ የተጠቀሱትን ጥይቶች ግን የፈተሸው ፖሊስ ኪሱ ውስጥ ከትቶ ከኪሱ አገኘሁ ያለ እንጂ የእርሱ አለመሆናቸውን ጠቅሶ ክዷል፡፡ በዚህ ምክንያት የአመልካች ምስክርኛ ቀርበው

እንዲሰሙ ተደርጓል። የቀረቡት ምስክሮችም በተባለው ቀን፣ ቦታ እና ሰዓት ተጠሪ በክሱ ዝርዝር ውስጥ የተጠቀሱትን የጦር መሳሪያዎች ይዞ ሲጓዝ ኬላ ላይ በተደረገ ፍተሻ መያዙን በመግለጻቸው ተጠሪ ክሱን እንዲከላከል ተነግሮታል። ሆኖም ተጠሪ የመከላከያ ማስረጃ እንደሌለው በማሳወቁ የመከላከል መብቱ ታልፎ ክስ በቀረበበት አንቀፅ ስር ጥፋተኛ ተብሎ በ2 ዓመት ከ3 ወር እስራት እና በብር 1,000(አንድ ሺህ ብር) መቀጮ እንዲቀጣ ተወስኗል።

በዚህ ውሳኔ ላይ ይግባኝ የቀረበለት የማዕከላዊ ጎንደር ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት የተጠሪን ይግባኝ በወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 195(1) መሰረት ሰርዟል። የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በበኩሉ የግራ ቀኙን የሰበር ክርክር ከሰማ በኋላ በሰጠው ውሳኔ ክስ የቀረበበት አዋጅ ከመፅናቱ በፊት በነበሩት ህጎች እና አሰራሮች ሳይመዘገብ ወይም ፈቃድ ሳይሰጣቸው የጦር መሳሪያ የያዙ ወይም የሚጠቀሙ ሰዎች በአንድ ዓመት ጊዜ ውስጥ ተቆጣጣሪ ተቋሙ በሚያወጣው የጊዜ ሰሌዳ መሰረት ቀርበው ማስመዝገብ እንደሚችሉ የሚደነግግ መሆኑን፣ ሆኖም በወቅቱ ተቆጣጣሪ ተቋሙ የጊዜ ሰሌዳ አውጥቶ ወደ ተግባር ያልገባ በመሆኑ ተጠሪ ለክሱ ምክንያት የሆነውን የጦር መሳሪያ ይዞ መገኘቱ ብቻውን ወንጀል አለመሆኑን ጠቅሶ የስር ፍርድ ቤቶችን ውሳኔ በመሻር ተጠሪን በነፃ አሰናብቷል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው። አመልካች መጋቢት 23/2013 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያለውን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሶ በዚህ ችሎት እንዲታረምለት ጠይቋል። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ ተጠሪ ለክሱ ምክንያት የሆነውን የጦር መሳሪያ ይዞ መገኘቱ በወንጀል የሚያስቀጣ ተግባር አይደለም በሚል በነፃ የተሰናበተበት አግባብ ከጦር መሳሪያ አስተዳደርና ቁጥጥር አዋጅ ቁጥር 1177/2012 አንቀፅ 4(2)፣ 6 እና 23(2) አንፃር በዚህ ችሎት እንዲመረምር በመደረጉ ተጠሪ የፅሁፍ መልስ እንዲሰጥበት ታዟል። ሆኖም ተጠሪ በተደረገለት የጋዜጣ ጥሪ መሰረት ቀርቦ መልስ ባለመስጠቱ ክርክሩ በሌለበት ታይቶ እንዲወሰን ታዟል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት በአጭሩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም በሰበር አጣሪው ችሎት ሊጣራ ይገባዋል ተብሎ የተያዘውን ነጥብ ከአመልካች የሰበር ቅሬታ፣ ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ እና ለጉዳዩ አግባብነት ካላቸው ሕጎች ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

እንደተመረመረውም የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት ተጠሪን ከቀረበበት ክስ በነፃ ያሰናበተው ክስ የቀረበበትን አዋጅ ለማስፈፀም የመቆጣጠር ስልጣን የተሰጠው አካል አዋጁ ከመውጣቱ በፊት ፈቃድ የሌለውን የጦር መሳሪያ የያዙ ሰዎች መሳሪያውን አስመዝግበው ፈቃድ ለመውሰድ የሚችሉበትን የጊዜ ሰሌዳ ወስኖ ወደ ስራ ያልገባ በመሆኑ ተጠሪ በዚህ ጊዜ ውስጥ መሳሪያውን

ይዞ መገኘቱ ወንጀል አይደለም በሚል ምክንያት ነው። በመሰረቱ ክስ የቀረበበት አዋጅ አዋጁ ከመውጣቱ በፊት በፍቃድም ሆነ ያለፈቃድ የተያዙ መሳሪያዎች በአዋጁ መሰረት ሊመዘገቡ የሚገባበትን ሁኔታ ከማስቀመጥ ባለፈ በተቀመጠው የጊዜ ወሰን ውስጥ መሳሪያውን ይዞ መገኘት አያስጠይቅም በሚል የተቀመጠ የእፎይታ ጊዜ የለም። ከመነሻውም ቢሆን ህጋዊ ፈቃድ የሌለውን የጦር መሳሪያን ይዞ መገኘት ወንጀል ስለመሆኑ በወንጀል ህጉ አንቀፅ 808 ስር ተደንግጓል። የአዋጅ ቁጥር 1177/2012 አንዱ መሰረታዊ ዓላማም ለብዙሃን ጥቅም ሲባል በአንድም ይሁን በሌላ መንገድ ያለ ፈቃድ በግለሰቦች እጅ የገቡ የጦር መሳሪያዎች ላይ ተገቢውን ህጋዊ ቁጥጥር በማድረግ ወደ ሥርዓት ማስገባት የሚቻልበትን ሁኔታ መፍጠር ስለመሆኑ በአዋጁ መግቢያ ላይ ከሰፈረው መሰረተ ሀሳብ መገንዘብ ይቻላል።

ይህንን ለማድረግ ይቻል ዘንድም አዋጁ ከመፅናቱ በፊት ህጋዊ ፈቃድ ሳይኖራቸው የጦር መሳሪያ የያዙ ሰዎች በአንድ አመት ጊዜ ውስጥ ተቆጣጣሪው ተቋም በሚያወጣው የጊዜ ሰሌዳ መሰረት በአካል ቀርበው ፈቃድ መጠየቅ እና በአዋጅ መሰረት የተመለከቱ መስፈርቶችን አሟልተው በተቆጣጣሪ ተቋሙ ፈቃድ መውሰድ ያለባቸው ስለመሆኑ በአዋጁ አንቀፅ 23(2) ስር ተመልክቷል። ከአዋጁ መሰረታዊ ዓላማ ጋር ተገናዝቦ ሲታይ የዚህ ድንጋጌ ዋናው ዓላማ ፈቃድ የሌላቸው ሰዎች ፈቃድ በማውጣት ሂደት ላይ መሳሪያውን ይዘው ሲንቀሳቀሱ ሊያጋጥማቸው ከሚችለው የህጋዊነት ጥያቄ ለመጠበቅ እንጂ እስከ አንድ ዓመት ድረስ ያለማንም ጠያቂ የጦር መሳሪያ ዝውውርን ለመፍቀድ አይደለም።

በተያዘው ጉዳይ ተጠሪ በእጁ ተይዘዋል ከተባሉት የጦር መሳሪያዎች ውስጥ ጥይቶቹን በተመለከተ ከመካድ ባለፈ ያመነውን የጦር መሳሪያን አስመልክቶ ህጋዊ ፈቃድ ያለው ለመሆኑ አልያም ፈቃድ በማውጣት ሂደት ላይ እያለ የተያዘ ስለመሆኑ ያቀረበው ክርክር የለም። እንዲያውም የአመልካች ማስረጃ የተሰሙት በተካደው ፍሬ ነገር ላይ መሆኑን እና በተጠሪ እጅ ተገኝቷል የተባለውን ሽጉጥ አስመልክቶ የጥፋተኝነት ውሳኔ የተሰጠው ተጠሪ በችሎት በሰጠው የእምነት ቃል መነሻነት ስለመሆኑ የስር ፍርድ ቤት መዝገብ ያስገነዝባል። ተጠሪ በመሳሪያው ላይ ፈቃድ ያላወጣው ተቆጣጣሪ ተቋሙ ወደ ስራ ባለመግባቱ ምክንያት ነው በሚል ያቀረበው ክርክርም ሆነ ከዚህ አንጻር የተረጋጠ ነገር የለም። ይህ በሌለበት የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎቱ የአዋጁን ድንጋጌ ባልተገባ መንገድ ተርጉሞ ተጠሪን ከወንጀል ተጠያቂነት ነፃ ማድረጉ በእርግጥም ሊነቀፍ የሚገባው መሰረታዊ የህግ አረዳድ እና አተረጓጎም ስህተት ሆኖ ተገኝቷል።

በመጨረሻም ተጠሪ ፈፅሟል የተባለው የወንጀል ድርጊት ህገ ወጥ የጦር መሳሪያን ይዞ ሲንዝ ተገኝቷል በሚል ነው። ይህ ድርጊት የወንጀል ተግባር ተደርጎ የተደነገገው በአዋጁ አንቀፅ 4(1) ስር ሲሆን ክስ የቀረበው አንቀፅ 4(2) ተጠቅሶ መሆኑን ለመገንዘብ ተችሏል። በተጨማሪም ይህ

የወንጀል ድርጊት ስለሚያስከትለው የወንጀል ተጠያቂነት የተመለከተው በአዋጁ አንቀጽ 22(2) ስር ሆኖ እያለ የስር ፍርድ ቤት ቅጣቱን ሲያሰላ አንቀጽ 22(1) ብሎ ጠቅሷል። ፍርድ ቤቱ የጠቀሰው ቅጣት በአንቀጽ 22(2) ስር የተመለከተውን ቅጣት ቢሆንም በድንጋጌው አፃፃፍ ላይ የአርታዲ ግድፈት ያለ ለመሆኑ ለመገንዘብ ተችሏል። በመሆኑም እነዚህ ጥቃቅን ስህተቶች ታርመው የወረዳው እና የይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት ውሳኔ ሊፀና የሚገባው ሆኖ ተገኝቷል። በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/99038 ላይ ጥር 24/2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት የሰጠው ውሳኔ በወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 195(2(ሀ)) መሰረት ተሸሯል።
2. በማዕከላዊ ጎንደር ዞን የጠዳ ንዑስ ወረዳ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/020407 ላይ ሐምሌ 17/2012 ዓ.ም የሰጠው የጥፋተኝነት እና የቅጣት ውሳኔ እንዲሁም ይህንኑ ውሳኔን በማፅናት የማዕከላዊ ጎንደር ዞን ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/02-34525 ላይ ነሐሴ 22/2012 ዓ.ም የሰጠው ትዕዛዝ ፀንቷል።

ትዕዛዝ

1. የአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ፖሊስ ኮሚሽን ተጠሪን አፈላልጎ በተገኘበት በመያዝ ለክልሉ ማረሚያ ቤት አስተዳደር እንዲያስረክብ፤ የክፍሉ ማረሚያ ቤት ተጠሪ ተይዞ ሲቀርብለት ቀድሞ በተሰጠው ውሳኔ መሰረት ቀሪ የእስራት ቅጣቱን ተከታትሎ እንዲያስፈፅም ይፃፍ።
2. መዝገቡ ተዘግቷል። ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የሰ.መ.ቁ.209763

ጥር 25/2014 ዓ.ም

ዳኞች: እትመት አሰፋ

ፀሐይ መንክር

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች:- አቶ እምራን ታጁ

ተጠሪ:- የኦሮሚያ ክልል ጠቅላይ ዐቃቤ ህግ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ በህገ ወጥ መንገድ ቡና ማንገዝ ወንጀልን የሚመለከት ነው። ጉዳዩ ለሰበር ችሎቱ የቀረበውም አመልካች ጥፋተኛ ተበሎ በተቀጣበት በህገ ወጥ መንገድ ቡናን የማንገዝ ወንጀል አግባብነት ያለው ህግ በፌዴራል መንግስቱ የወጣው አዋጅ ቁጥር 1051/2009 ነው? ወይስ በኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ምክር ቤት የወጣው አዋጅ ቁጥር 160/2002 ነው? የሚለውን እና ተያያዥ ነጥቦችን መርምሮ ለመወሰን ነው።

ክርክሩ የተጀመረው የአሁን ተጠሪ ሐምሌ 15/2012 ዓ.ም ፅፎ በአሁን አመልካች እና በሌላ አንድ ግለሰብ ላይ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. የወንጀል ህግ አንቀፅ 32(1ሀ)) እና የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት የቡና ጥራትን ለመወሰን የወጣው አዋጅ ቁጥር 160/2002 አንቀፅ 23(4) እና 23(7) ድንጋጌን ጠቅሶ በቡኖ በደሌ ወረዳ ፍርድ ቤት ባቀረበው የወንጀል ክስ ነው። የቀረበውም ክስ ሁለት ነው። የመጀመሪያው አመልካች እና ሌላኛው ግለሰብ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. የወንጀል ህግ አንቀፅ 32(1ሀ)) እና ክስ የቀረበበትን አዋጅ አንቀፅ 23(4) ድንጋጌን በመተላለፍ በህገ ወጥ መንገድ ቡናን ለማንገዝ አስበው ሐምሌ 13/2012 ዓ.ም መጀመሪያ ከሌሊቱ 9:50 ሰዓት ላይ በክሱ ዝርዝር ውስጥ በተጠቀሰው የስልክ ቁጥር የኬላ ጥበቃ ሰራተኛ ወደሆኑት ም/ሳጅን አሊ አባሚልኪ ወደተባሉት የፖሊስ ባልደረባ የእጅ ስልክ ላይ “ትንሽ እቃ ነው! 1,500 ብር!” የሚል እና “እሺ 2000 ብር!” የሚል የስልክ የፅሁፍ መልዕክት ከላኩ በኋላ የንግድ ብቃት ማረጋገጫ ፈቃድ እና የይለፍ ወረቀት

ሳይኖራቸው ጠቅላላ የዋጋ ግምቱ ብር 442,000(አራት መቶ አርባ ሁለት ሺህ ብር) የሆነ 65 ኩንታል ቀሽር ቡና የሰሌዳ ቁጥሩ በክሱ ዝርዝር በተጠቀሰው አይሱዙ የጭነት ተሽከርካሪ በህገ ወጥ መንገድ ጭነው ከጮራ ከተማ ወደ በደሌ ከተማ በመጓዝ ላይ እንዳሉ ኬላ ላይ በተደረገ ፍተሻ እጅ ከፈንጅ የተያዙ በመሆኑ በህገ ወጥ መንገድ ቡና የማጓጓዝ ወንጀል ፈፅመዋል የሚል ነው።

ሁለተኛው ክስ ደግሞ ተከላኾቹ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. የወንጀል ህግ አንቀፅ 32(1(ሀ)) እና ክስ የቀረበበትን አዋጅ አንቀፅ 23(7) ድንጋጌን በመተላለፍ በ1ኛ ክስ የተገለፀውን ድርጊት ሲፈፅሙ የተጠቀሰውን ቡና የቡናውን ጥራት በሚጎዳ እና ባልተፈቀደ ማዳበሪያ ጨምረው ያጓጓዙ በመሆኑ በጥራት አሰራር እና ቡና ገበያ ላይ ህገወጥ ተግባር ፈፅመዋል የሚል ነው።

አመልካችም ሆኑ ሌላኛው ተከላኾ የቀረበባቸውን ክስ ክደው በመከራከራቸው የግራ ቀኙ ክርክር እና ማስረጃ ተሰምቷል። በመጨረሻም የዐቃቤ ህግ ማስረጃዎች በክሱ መሰረት አስረድተው እያለ አመልካች እና ሌላኛው ግለሰብ ባቀረቧቸው የሰው ምስክሮች የዐቃቤ ህግ ክስ እና ማስረጃውን አላስተባበሉም በሚል በተከሰሱባቸው ሁለቱም ክሶች ጥፋተኛ ተብለው እያንዳንዳቸው በ6 ዓመት ከ6 ወር ጽኑ እስራት እና በብር 5,000(አምስት ሺህ ብር) መቀጮ እንዲቀጡ ተወስኗል።

በስር ፍርድ ቤት ተከላኾች ይግባኝ ባይነት ይህንኑ ውሳኔን በይግባኝ የተመለከተው የዞኑ ከፍተኛ ፍርድ ቤት የግራ ቀኙን የይግባኝ ክርክር ከሰማ በኋላ ከአመልካች ጋር ተከስሶ የነበረውን ግለሰብ በነፃ አሰናብቷል። አመልካችን በተመለከተ ደግሞ በ1ኛ ክስ ብቻ ጥፋተኛ በማለት በስር ፍርድ ቤት የተሰጠውን ውሳኔን በማሻሻል አመልካች በ4 ዓመት ከ2 ወር እስራት እና በብር 4,500(አራት ሺህ አምስት መቶ ብር) እንዲቀጣ ወስኗል። በዚሁ ውሳኔ ላይ ይግባኝ የቀረበለት የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት የአመልካችን ይግባኝ በወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 195(1) መሰረት ሰርዟል። የክልሉ ሰበር ሰሚ ችሎት በበኩሉ “በጉዳዩ ላይ ተፈፃሚነት ያለው በፌዴራል መንግስት የወጣውን አዋጅ ቁጥር 1051/2009 ነው? ወይስ የክልሉ አዋጅ ቁጥር 160/2002 ነው?” የሚል ነጥብ ይዞ ጉዳዩን በማስቀረብ ካራከረ በኋላ “ተፈፃሚነት ያለው የክልሉ አዋጅ መሆን አለበት!” በማለት በአብላጫ ድምፅ የስር ፍርድ ቤት ውሳኔን አፅንቷል። ከአብላጫው ድምፅ የተለየ አቋም የያዙት ሁለት ዳኞች ደግሞ ለጉዳዩ ተፈፃሚ ሊሆንም የሚገባውም ሆነ ለአመልካች የሚጠቅመው በፌዴራል መንግስቱ የወጣው አዋጅ በመሆኑ ይኸው አዋጅ ተፈፃሚ ሊደረግ ይገባል በማለት በሀሳብ ተለይተዋል።

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው። አመልካች ሰኔ 22/2013 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈፅሟል ያለውን መሰረታዊ የህግ ስህተት ጠቅሶ በዚህ ችሎት እንዲታረምለት ጠይቋል። የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ

ከላይ በዚህ ፍርድ መግቢያ ላይ የተጠቀሰውን ነጥብ ለማግራት ሲባል ጉዳዩ ለዚህ ሰበር ሰሚ ችሎት እንዲቀርብ በመታዘዙ ግራ ቀኙ በፅሁፍ እንዲከራከሩ ተደርጓል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና የክርክሩ ይዘት አጠር ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመስል ችሎቱም ጉዳዩን ከግራ ቀኙ የፅሁፍ ክርክር፣ ከማስቀረቢያ ነጥቡ እና ከስር ፍርድ ቤቶች መዝገብ ይዘት አንፃር አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

ለቀረበው ጉዳይ አግባብነት ያለው ህግ በፌዴራል መንግስቱ የወጣው አዋጅ ነው? ወይስ በክልል መንግስቱ የወጣው አዋጅ ነው? የሚለውን ነጥብ ከማየታችን በፊት ስለ የፌዴራል መንግስት እና የክልል መንግስታት የስልጣን ምንጭ፣ ስላላቸው ስልጣን ምንነት እና ተግባራዊ ውጤቱ በትንሹ ማየት ያስፈልጋል። እንግዲህ የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ህገ መንግስት በአዋጅ ቁጥር 1/1987 ከታወጀ በኋላ በሀገሪቱ የስልጣን አወቃቀር በፌዴራል እና በክልሎች የተዋቀረ መሆኑን በህገ መንግስቱ አንቀፅ 50(1) ተመልክቷል። የፌዴራልም ሆነ የክልል መንግስታት የስልጣን ምንጭም ህገ መንግስቱ ስለመሆኑ በዚህ የህገ መንግስቱ አንቀፅ ንዑስ አንቀፅ 8 ስር ተደንግጓል። ለሁለቱም መንግስታት የተሰጠው ስልጣንም የህግ አውጪነት፣ የህግ አስፈፃሚነት እና የዳኝነት ስልጣን ስለመሆኑ በአንቀፅ 50(2) ስር ተመልክቷል። በዚህ መልኩ ለፌዴራል መንግስቱ የተሰጠው ስልጣን በህገ መንግስቱ አንቀፅ 51 ስር የተዘረዘረ ሲሆን ለክልሎች የተሰጠው ስልጣን ደግሞ በአንቀፅ 52 ስር በዝርዝር ተመልክቷል።

በህገ መንግስቱ ለሁለቱም መንግስታት የተሰጠውን ስልጣን በጥቅሉ በሶስት ክፍሎች ማየት ይቻላል። የመጀመሪያው ለፌዴራል መንግስቱ ብቻ ተለይቶ የተሰጠ ስልጣን(Exclusive Federal Jurisdiction) ነው። ሁለተኛው ለክልል መንግስታት ብቻ ተለይቶ የተሰጠ ስልጣን(Exclusive Regional Jurisdiction) ነው። ሶስተኛው ደግሞ ለሁለቱም መንግስታት በጋራ የተሰጣቸው ስልጣን(Concurrent Jurisdiction) ነው። በህገ መንግስቱ ለክልል መንግስታት ከተሰጠው ስልጣን ውስጥ አንዱ በግልፅ ተለይቶ ለፌዴራል መንግስቱ ብቻ ወይም ለፌዴራል መንግስት እና ለክልል መንግስታት በጋራ ባልተሰጠ ጉዳይ ላይ ስለመሆኑ የህገ መንግስቱ አንቀፅ 52(1) ይደነግጋል። የፌዴራልም ሆነ የክልል መንግስታት በዚህ መልኩ የተሰጣቸው መንግስታዊ ስልጣን ተግባራዊ ሲያደርጉ አንዳቸው የሌላኛቸውን ስልጣን ማክበር እንዳለባቸው የህገ መንግስቱ አንቀፅ 50(8) ያዝዛል።

በቀረበው ጉዳይ የቡና ጥራት ቁጥጥርን አስመልክቶ የህግ አውጪነት ስልጣን የፌዴራል መንግስቱ አልያም የክልል መንግስታት ስለመሆኑ በህገ መንግስቱ በግልፅ የተመለከተ ነገር የለም። በተጨማሪም ደግሞ የፌዴራል መንግስቱ አዋጅ ቁጥር 1051/2009፣ የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ደግሞ አዋጅ ቁጥር 160/2002 አውጥተው ሁለቱም ህግጋት በስራ ላይ ይገኛሉ። ከዚህ

አንጻር በአጠቃላይ በሁለቱ ህግጋት መካከል መጣረስ ቢኖር አልያም በተለያዩ ምክንያት የህግ መረጣ ውስጥ የሚገባበት አስገዳጅ ሁኔታ ቢፈጠር “የትኛው ህግ ተፈጻሚ ሊሆን ይገባል?” የሚለው ጉዳይ በዚህ ችሎት ትርጉም የሚሰጥበት አይደለም። ሆኖም የቀረበው ጉዳይ ወንጀልን የሚመለከት በመሆኑ ይህንኑ ነጥብ አስመልክቶ በሁለቱ ህግጋት የተመለከተውን የወንጀል ኃላፊነት እና የቅጣት ድንጋጌዎችን ብቻ በመመርመር ከወንጀል ህግ ጠቅላላ መርህ እና ከህገ መንግስቱ አንጻር እልባት መስጠት ያስፈልጋል።

በፌዴራል መንግስቱም ሆነ በክልሉ መንግስት የወጡት ህግጋት በህገ ወጥ የቡና አጓጓዣ ላይ የወንጀል ኃላፊነትን የሚጥሉ ቢሆንም በወንጀሉ ጥፋተኛ በተባሉት አጥፊዎች ላይ ሊጣል ስለሚገባው የወንጀል ቅጣት አስመልክቶ በመካከላቸው ጉልህ የሆነ ልዩነት አለ። በፌዴራል መንግስቱ የወጣው አዋጅ በወንጀል ጥፋተኛ ሆነው በተገኙት ላይ ከ1 ዓመት የማያንስ እና ከ3 ዓመት የማይበልጥ እስራት እና ከብር 20,000(ሃያ ሺህ ብር) እስከ 40,000(አርባ ሺህ ብር) የሚደርስ የገንዘብ ቅጣት ሊወሰን እንደሚችል በአዋጁ አንቀጽ 19(10) ደንግጓል። በአንጻሩ በአሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት የወጣው አዋጅ ደግሞ ለተመሳሳይ የወንጀል ጥፋት በአጥፊው ላይ በወንጀል ህግ የበለጠ የሚያስቀጣ ካልሆነ በቀር ከ3 ዓመት የማያንስ እና ከ5 ዓመት የማይበልጥ እስራት እና በብር 50,000(ሃምሳ ሺህ ብር) የገንዘብ ቅጣት ሊወሰን እንደሚችል በአዋጁ አንቀጽ 23(4) ስር ደንግጓል።

እንግዲህ እነዚህ ሁለቱም ህግጋት በወንጀል ረገድ ቅጣትን የሚደነግጉ ልዩ ህጎች ናቸው። የዚህ ዓይነት ልዩ ህጎች በተለየ አኳኋን ካልደነገጉ በቀር በመደበኛው የወንጀል ህግ በተመለከቱት መርሆዎች የሚመሩ ለመሆኑ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. የወንጀል ህግ አንቀጽ 3 ይደነግጋል። በወንጀል ህጉ ከተመለከቱት ጠቅላላ የወንጀል ህግ መርሆዎች ውስጥ አንዱ ስለ ወንጀል እና አፈፃፀሙ የሚደነግገው በአንቀጽ 23 ስር የተመለከተው ነው። በዚህ መሰረት አንድ ድርጊት ወንጀል ነው ተብሎ የሚያስቀጣው ህገ ወጥነቱ እና አስቀጩነቱ በህግ በተደነገገ ጊዜ መሆኑን፣ ወንጀል ተደረገ የሚባለውም ወንጀሉን የሚያቋቁሙት ህጋዊ፣ ግዙፋዊ እና ሞራላዊ ፍሬ ነገሮች በአንድነት ተሟልተው ሲገኙ ብቻ ለመሆኑ የዚህ አንቀጽ ንዑስ አንቀጽ 1 እና 2 ድንጋጌ ያስገነዝባል።

በዚህ መልኩ ስለ ወንጀሎች እና አፈፃፀማቸው እንዲሁም ስለሚያስከትሉት ቅጣት አጠቃላይ መርህን እና ዝርዝር ድንጋጌዎችን የያዘውን የወንጀል ህግ የማውጣት ስልጣን ያለው የፌዴራል መንግስቱ የህገ አውጪ አካል የሆነው የህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ስለመሆኑ በህገ መንግስቱ አንቀጽ 55(5) ይደነግጋል። የወንጀል ጉዳይን በተመለከተም ክልሎች ያላቸው ብቸኛ ስልጣን በፌዴራል ህግ አውጪው አካል ስለ ወንጀል በተደነገገው ህግ በግልፅ ባልተመለከቱ ጉዳዮች ላይ ህግ ማውጣት ስለመሆኑ በዚህ አንቀጽ ስር በግልፅ ተመልክቷል። ከዚህ ውጭ ክልሎች የወንጀል

ጉዳይን አስመልክቶ በፌዴራል መንግስቱ ህግ በግልፅ በተደነገገባቸው ጉዳዮች ላይ የፌዴራል መንግስቱን ህግ በሚቃረን መልኩ የራሳቸውን ህግ የሚያውጁበት የህግ አግባብ የለም።

ከዚህ ጋር በተያያዘ አንድ አብነት ማንሳት ይቻላል። የኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ህገ መንግስት ከታወጀ በኋላ የቡና ንግድ እና ጥራት ቁጥጥርን አስምልክቶ የታወጀው የመጀመሪያው ህግ በፌዴራል መንግስቱ የወጣው የቡና ጥራት ቁጥጥርና ግብይት አዋጅ ቁጥር 602/2000 ነው። ይህ አዋጅ በህገ ወጥ እና አግባብ ባልሆነ መንገድ ቡናን ከቦታ ቦታ የሚያዘዋውሩ ሰዎችን በወንጀል ተጠያቂ በማድረግ በሌላ ህግ የበለጠ የሚያስቀጣ ካልሆነ በቀር ከ3 ዓመት በማያንስ እና ከ5 ዓመት በማይበልጥ እስራት እና በብር 50,000(ሃምሳ ሺህ ብር) የሚቀጡ መሆኑን በአንቀፅ 15(4) ስር ደንግጓል። የክልል መንግስታትም አዋጁን ለማስፈፀም የሚያስፈልጋቸውን ህግ ማውጣት እንደሚችሉ በአዋጁ አንቀፅ 19(3) ስር ተመልክቷል።

በሌላ በኩል የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት የህግ አውጪ አካል ለሆነው ጨፌ በክልሉ ህገ መንግስት የተሰጠው የህግ አውጪነት ስልጣን ከፌዴራል ህገ መንግስቱ እና የፌዴራል መንግስቱ ሌሎች ህጎችን የማይፀድቁ ልዩ ልዩ ህጎችን ማውጣት ስለመሆኑ የተሻሻለው የክልሉ ህገ መንግስት አዋጅ ቁጥር 46/1994 አንቀፅ 49(3(ሀ)) ይደነግጋል። አሁን ለክርክር ምክንያት የሆነው የክልሉ ጨፌ ያወጣው አዋጅም ከዚህ አዋጅ በኋላ በ2002 ዓ.ም የወጣ ሲሆን የወንጀል ኃላፊነቱን እና ቅጣቱን አስመልክቶ ሙሉ በሙሉ ሊባል በሚችል ደረጃ ከዚህ አዋጅ የተቀዳ መሆኑን ከድንጋጌዎቹ ይዘት መገንዘብ ይቻላል። ከዚህ በግልፅ መረዳት የሚቻለው የክልሉ ጨፌ ከቡና ንግድ እና ጥራት ቁጥጥር ጋር በተያያዘ ቢያንስ ከወንጀል ኃላፊነት እና ቅጣት አንፃር በፌዴራል መንግስቱ አዋጅ የተደነገገውን ህግ መቀበሉን እና ያከበረ መሆኑን ነው። አሁን ላይ ችግሩ የተፈጠረው ለክልሉ ህግ መውጣት መሰረት የነበረው የፌዴራሉ መንግስት አዋጅ በአዋጅ ቁጥር 1051/2009 ተሻሽሎ በቀደመው አዋጅ ከፍ ተደርጎ የተቀመጠው የወንጀል ቅጣት በአዲሱ አዋጅ ሲቀንስ የክልሉ አዋጅ ባለበት መቆየቱ ነው።

መነሻ ምክንያቱ ምንም ይሁን ምን የወንጀል ጉዳይን አስመልክቶ ክልሎች በፌዴራል መንግስቱ የወጣውን የወንጀል ይዘት ያለው ህግ በሚቃረን መልኩ ህግ ሊያወጡ አይችሉም። ወጥቶ እንኳን ቢገኝ ተፈፃሚ ሊሆን የሚገባው በፌዴራል መንግስት የወጣው ህግ ነው። ከዚህ አንፃር አመልካች ጥፋተኛ በተባለበት በህገ ወጥ መንገድ ቡናን የማንገዝ ወንጀል በፌዴራል መንግስቱ አዋጅ ቁጥር 1051/2009 አንቀፅ 19(10) እና በኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት አዋጅ ቁጥር 160/2002 አንቀፅ 23(4) መካከል በወንጀል ቅጣት ረገድ አለመጣጣም ያለ በመሆኑ ከላይ በፍርድ ሀታታው ውስጥ በተጠቀሰው ምክንያት ለጉዳዩ አግባብነት ያለው እና ተፈፃሚም ሊደረግ የሚገባው የፌዴራል መንግስቱ አዋጅ ቁጥር 1051/2009 ነው። ጉዳዩ ይህ ሆኖ እያለ የክልሉ ጠቅላይ ፍርድ

ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት ለጉዳዩ ተፈጻሚነት ያለው የክልሉ አዋጅ ነው በሚል ትርጉም የስር ፍርድ ቤቶችን ስህተት ሳያርም ማለፉ የጉዳዩን ልዩ ባህሪ እና በህገ መንግስቱ ለፌዴራል መንግስት እና ለክልል መንግስታት የተሰጠውን ስልጣን መሰረት ያላደረገ መሰረታዊ የህግ አተረጓጎም ስህተት የተፈፀመበት ሆኖ ተገኝቷል።

በዚህ አግባብ በክልሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤት ተሻሽሎ በተሰጠው የጥፋተኝነት ፍርድ መሰረት የወንጀል ቅጣቱ በፌዴራል መንግስቱ የቡና ግብይትና ጥራት ቁጥጥር አዋጅ ቁጥር 1051/2009 አንቀፅ 19(10) መሰረት ተሰልቷል። በዚህ አንቀፅ ስር የተቀመጠው ቅጣት ከ1 ዓመት የማያንስ እና ከ3 ዓመት የማይበልጥ እስራት እና ከብር 20,000(ሃያ ሺህ ብር) እስከ ብር 40,000(አርባ ሺህ ብር) የሚደርስ የገንዘብ ቅጣት ነው። ለዚህ የወንጀል ድርጊት ስራ ላይ ባለው የቅጣት አወሳሰን መመሪያ ቁጥር 2/2006 ደረጃ እና እርከን ያልወጣለት በመሆኑ በከፍተኛው ፍርድ ቤት በተገለፀው አግባብ የወንጀሉ ደረጃ ከባድ በሚል ተወስዷል። በቅጣት አወሳሰን መመሪያው አንቀፅ 19 መሰረት በሚደረግ ስሌትም “ከባድ የወንጀል ደረጃ” ለሚለው ያለው ቅጣት ከ2 ዓመት እስከ 2 ዓመት ከ6 ወር እስራት እና እስከ ብር 26,666.67(ሃያ ስድስት ሺህ ስድስት መቶ ስድሳ ስድስት ከ67/100) የሚደርስ ነው። በተጨማሪም በስር ፍርድ ቤት ተቀባይነት ያገኙት አንድ የቅጣት ማክበጃ እና አንድ የቅጣት ማቅለያ ምክንያቶች በዚህም ችሎት ተወስደዋል።

ይኸው ታሳቢ ተደርጎ በአጠቃላይ አመልካች ጥፋተኛ በተባለበት የወንጀል ድርጊት በ2(ሁለት) ዓመት ከ6(ስድስት) ወር እስራት እና በብር 4,500(አራት ሺህ አምስት መቶ ብር) የገንዘብ ቅጣት እንዲቀጣ ተወስኗል። በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. የኦሮሚያ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሰበር ሰሚ ችሎት በመ/ቁ/337085 ላይ ግንቦት 11/2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት በክልሉ የበታች ይግባኝ ሰሚ ፍርድ ቤቶች የተሰጠውን የጥፋተኝነት ፍርድ እና የቅጣት ውሳኔን በማፅናት የሰጠው ውሳኔ በወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 195(2(ለ(2))) መሰረት ተሻሽሏል።

2. በኢ.ፌ.ዴ.ሪ. ህገ መንግስት መሰረት የክልል መንግስታት የወንጀል ጉዳይን አስመልክቶ በፌዴራል መንግስቱ ከወጣው ህግ ጋር የሚቃረን ወይም የማይጣጣም ህግ የማውጣት ስልጣን ያልተሰጣቸው በመሆኑ በህገ ወጥ መንገድ ቡናን ከማጓጓዝ ወንጀል ጋር በተያያዘ ተፈጻሚነት ያለው በፌዴራል መንግስቱ የወጣው አዋጅ ቁጥር 1051/2009 ነው።

3. በውሳኔ ተራ ቁጥር 2 ስር በተገለጸው አግባብ በስር ፍርድ ቤቶች በአመልካች ላይ የተላለፈው የጥፋተኝነት ፍርድ እና የቅጣት ውሳኔ በወንጀል ህግ ሥነ ሥርዓት ቁጥር 195(2(ለ(2))) መሰረት ተሻሽሎ አመልካች በአዋጅ ቁጥር 1051/2009 አንቀፅ 19(10) ስር በ2(ሁለት) ዓመት ከ6(ስድስት) ወር እስራት እና በብር 4,500(አራት ሺህ አምስት መቶ ብር) የገንዘብ ቅጣት እንዲቀጣ ተወስኗል።

ትዕዛዝ

1. ተሻሽሎ በተሰጠው የቅጣት ውሳኔ መሰረት ተከታትሎ እንዲያስፈፅም ለክልሉ ማረሚያ ቤቶች አስተዳደር ይገናኛል።
2. መዝገቡ ተዘግቷል ይመለስ።

የሰ.መ.ቁ.210238

ህዳር 27/2014 ዓ.ም

ዳኞች:-ሰለሞን አረዳ

እትመት አሰፋ

ኑረዲን ከድር

መላኩ ካሳዬ

እስቲበል አንዱዓለም

አመልካች:- የኢትዮጵያ ጉምሩክ ኮሚሽን አዲስ አበባ ቅርንጫፍ ጽ/ቤት

ተጠሪ:- አቶ ጌታቸው ታደሰ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍርድ

በዚህ መዝገብ ላይ የቀረበው ጉዳይ የሁከት ይወገድልኝ ክርክርን የሚመለከት ሲሆን የተጀመረውም የአሁን ተጠሪ በአመልካች ላይ በፌዴራል መጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ባቀረቡት ክስ ነው። ተጠሪ ያቀረቡት ክስ ጭብጥም ለፍርድ አፈፃፀም በወጣ የፍርድ ቤት የተሸከርካሪ ሽያጭ የሃራጅ ጨረታ ላይ ተወዳድረው የሰሌዳ ቁጥሩ ኮድ 3-18474 አ/አ የሆነ ተሸከርካሪ ገዝተው የተሸከርካሪው ስመ ሀብት ወደ ስማቸው የዘረላቸው መሆኑን፤ ይህንኑ ተሸከርካሪ በማሸከርከር ላይ እያሉ የአሁን አመልካች መስከረም 07/2012 ዓ.ም ከምሽቱ 2:00 ሰዓት አካባቢ በአዲስ አበባ ከተማ ለገሃር ተብሎ በሚጠራ አካባቢ ጉልበቱ እና ሥልጣኑ ተጠቅሞ የነጠቃቸው መሆኑን በመግለፅ ድርጊቱ የሁከት ተግባር ነው ተብሎ በተሸከርካሪው ውስጥ የነበሩትን ንብረቶች ግምት እና ተሸከርካሪው በመቆሙ ምክንያት የተቋረጠባቸውን ገቢ በጠቅላላው ብር 347,800(ሶስት መቶ አርባ ሰባት ሺህ ስምንት መቶ ብር) ከፍሎ ንብረቱን እንዲለቅላቸው ዳኝነት የሚጠይቅ ነው።

በዚህ ክስ ላይ መልስ እንዲሰጥ በታዘዘው መሰረት የአሁን አመልካች ቀርቦ ለክሱ ምክንያት የሆነው ተሸከርካሪ ለመንገድ ሥራ ፕሮጀክት በሚል ከቀረጥ ነፃ ወደ ሀገር የገባ ነው፤ የመንገድ ስራው እንደተጠናቀቀ ተሸከርካሪው ተመልሶ ከሀገር ሊወጣ አልያም ተገቢው ቀረጥ እና ታክስ ሊከፈልበት የሚገባው ነው፤ ተሸከርካሪውን ወደ ሀገር ያስገባው ድርጅት ሀገር ጥሎ በመጥፋቱ ምክንያት ከድርጅቱ ላይ የሚፈለገው ቀረጥ እና ታክስ ሂሳብ ተሰርቶ በጠቅላላው ወደ ብር

98,474,585.17(ዘጠና ስምንት ሚሊዮን አራት መቶ ሰባ አራት ሺህ አምስት መቶ ሰማንያ አምስት ከ17/100 ብር) የሚፈለግበት መሆኑ ተረጋግጦ ክስ በቀረበበት ንብረት ላይ በአመልካች በኩል የእግድ ትዕዛዝ ተላልፏል፤ ተሽከርካሪው ለፍርድ አፈፃፀም በሚል በፍርድ ቤት ትዕዛዝ የተሸጠውም ይኸው በአመልካች የተሰጠው የእግድ ትዕዛዝ ፀንቶ ባለበት ነው፤ አመልካች መስሪያ ቤት ተገቢው ቀረጥ እና ታክስ ያልተከፈለባቸውን ንብረቶች ተከታትሎ የመያዝ እና የሚፈለግበትን እዳ የማስከፈል በህግ የተሰጠው ሥልጣን አለው፤ ለክሱ ምክንያት የሆነው ተሽከርካሪም በዚህ ምክንያት በቁጥጥር ስር የዋለ በመሆኑ ድርጊቱ ህገ ወጥ የሁከት ተግባር የሚባል አይደለም፤ ተሽከርካሪው ውስጥ አሉ የተባሉትን ንብረቶች ያልተረከቡ እና ተቋረጠ የተባለውን ገቢም ልጠየቅ የማይገባ በመሆኑ ክሱ ውድቅ ሊደረግ ይገባል በማለት ተከራክሯል፡፡

ጉዳዩ የቀረበለት ፍ/ቤትም የግራ ቀኙን ክርክር እና ማስረጃን ከሰማ በኋላ በሰጠው ውሳኔ ክስ የቀረበበት ተሽከርካሪ ለፍርድ አፈፃፀም በሚል በፍርድ ቤት በወጣ ጨረታ ተገዝቶ የተያዘ በመሆኑ አመልካች መብቱን መጠየቅ ያለበት ህጋዊ ሂደቶችን ተከትሎ መክፈል ሲኖርበት ያልከፈለው ድርጅት መሆን ሲገባው በፍርድ ቤት የአፈፃፀም ትዕዛዝ ንብረቱን ተረክቦ እና ሰመ ሀብቱን በራሱ አዙሮ ከያዘው ሰው ላይ መቀበሉ የሁከቱ ተግባር በመሆኑ ሁከቱ ተወግዶ ንብረቱ ለተጠሪ ሊመለስ ይገባል፤ በተሽከርካሪው ውስጥ አሉ የተባሉትን ንብረቶች እና ታጣ የተባለው ገቢ ያልተረጋገጠ በመሆኑ አመልካች የመክፈል ግዴታ የለበትም በማለት ወስኗል፡፡

በዚህ ጉዳይ ላይ ይግባኝ የቀረበለት የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በበኩሉ የግራ ቀኙን የይግባኝ ክርክር ከሰማ በኋላ አመልካች ክስ በቀረበበት ንብረት ላይ የቀደምትነት መብት አለኝ ካለ መብቱን ሊያስከብር የሚገባው በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 418 ስር በተመለከተው አግባብ ሊሆን ይገባል፤ በዚህ መልክ የቀረበ ጥያቄ ሳይኖር በአፈፃፀም የተሸጠን ንብረት በጉልበት መያዙ የሁከት ተግባር ነው በሚል የስር ፍርድ ቤት ውሳኔን በምክንያት በማጠናከር አጽንቷል፡፡

የአሁን የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ በመቃወም ነው፡፡ አመልካች ሰኔ 29/2013 ዓ.ም በተፃፈ የሰበር አቤቱታ በስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ላይ ተፈጽሟል ያለውን መሰረታዊ የህግ ስህተት ተጥቅሶ በዚህ ችሎት እንዲታረምለት ጠይቋል፡፡ መሰረታዊ ይዘቱም የስር ፍ/ቤት አመልካች በተሽከርካሪው ላይ አለኝ ያለውን ያልተከፈለ ቀረጥና ታክስ መጠየቅ ያለበት ተሽከርካሪውን ወደ ሀገር ካስገባው ድርጅት እንጂ ከአሁን ተጠሪ ላይ አይደለም በማለት የሰጡት ፍርድ አግባብ አለመሆኑን፤ ክስ የቀረበበትን ተሽከርካሪ ጨምሮ ዩቲኤ ኤልሳሚክስ ኢትዮጵያ በተሰኘ የመንገድ ስራ ተቋራጭ ድርጅት ቀረጥና ታክስ ሳይከፍል የመንገድ ስራው እንደተጠናቀቀ ተመልሰው ከሀገር ሊወጡ ወይም ተገቢውን ቀረጥና ታክስ ተከፍሎባቸው በሀገር ውስጥ እንዲቆዩ በአዋጁ አንቀጽ 71፤ እና 130 መሰረት ወደ ሀገር የገባ መሆኑን፤ ተቋራጭ የመንገድ ስራ ፕሮጀክቱን በመቋረጥ ከሀገር

በመውጣቱ የአመልካች ኦዲት ለመንግስት ሊከፈል ከነበረው የኦዲት ጉድለት የተገኘ መሆኑን፣ በአዋጁ አንቀጽ 130 መሰረት ክርክር ያስነሳው ተሸከርካሪ ለሌላ ሰው ሊተላለፍ የሚችለው ቀረጥና ታክስ ከተከፈለበት ወይም የሚተላለፍለት ሰው ተመሳሳይ የቀረጥ ነጻ መብት ያለው ሲሆን ብቻ መሆኑን፣ አመልካች ተሸከርካሪውን በመያዝ ከተሸከርካሪው ላይ የሚፈለገውን ቀረጥና ታክስ ለመሰብሰብ ሥልጣን ያለው አካል መሆኑንና የቀደምትነት መብት ያለው መሆኑን፣ የፌዴራል ጠቅላይ ፍ/ቤት ሰበር ችሎት በመ/ቁ/49889 ላይ አመልካች የጉሙሩክ ህግን በማስከበር ረገድ በሚወስደው እርምጃ ወጭና ኪሳራ እንደማይጠየቅ አስገዳጅ የህግ ትርጉም ሰጥቶ እያለ በስር ፍርድ ቤቶች ተጠሪ የወጪ ኪሳራ ዝርዝር እንዲያቀርብ መብት መጠበቃቸው አግባብ አለመሆኑን በመግልፅ የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ እንዲሻር የሚጠይቅ ነው።

የአመልካች የሰበር አቤቱታ ተመርምሮ ቀረጥና ታክስ ሳይከፍል ከውጭ ወደ ሀገር ውስጥ የገባ ተሸከርካሪ በተጠሪ እጅ አግኝቶ ቀረጥና ታክስ ለማስከፈል አመልካች ተሸከርካሪውን መያዙ የሁከት ተግባር ነው በሚል በስር ፍርድ ቤቶች የመወሰኑን አግባብነት ከጉሙሩክ አዋጅ ቁጥር 859/2006 አንቀጽ 130 አንጻር ለዚህ ችሎት ቀርቦ እንዲመረመር በመታዘዙ ግራ ቀኙ ተጠሪ የፅሁፍ መልስ እንዲሰጡበት ተደርጓል።

በዚህ መሰረት ተጠሪ መስከረም 27/2014 ዓ.ም በተፃፈ መልስ የስር ፍ/ቤት አመልካች ቀረጥና ታክስ መጠየቅ ያለበት ተሸከርካሪውን ወደ ሀገር ካስገባው ድርጅት እንጅ በህጋዊ መንገድ ተሸከርካሪውን ገዝቶ ስሙንብረቱን ጭምር አዙሮ ከያዘው ተጠሪ አይደለም ማለታቸው በአግባቡ ነው። አመልካች በስር ፍ/ቤት ክርክርም ሆነ አፈጻጸም ጣልቃ ገብቶ የቀደምትነት መብቱን በህግ አግባብ ማስከበር ሲገባው በፍ/ቤት ትዕዛዝ የተረከቡትን ተሸከርካሪ መያዝ ሁከት መሆኑን በመግለጽ የሥር ፍ/ቤት ውሳኔ እንዲፀናላቸው ተከራክረዋል። አመልካችችም መከራከሪያውን የሚያጠናክር የመልስ መልስ በመስጠት የስር ፍርድ ቤቶች ውሳኔ ሊሻር ይገባል በማለት ሞግቷል።

የጉዳዩ አመጣጥ እና መሰረታዊ የክርክሩ ይዘት ጠቅለል ባለ መልኩ ከላይ የተመለከተውን ሲመሰል ችሎቱም የግራ ቀኙን ክርክር ጉዳዩ ለዚህ ችሎት ሲቀርብ ከተያዘው ማስቀረቢያ ነጥብ አኳያ አግባብነት ካለው ህግ ጋር በማገናዘብ መርምሯል።

ከክርክሩ አመጣጥ መረዳት እንደሚቻለው ተጠሪ ክስ ያቀረቡት በፍርድ አፈፃፀም በጨረታ በመግዛት በህግ አግባብ የባለቤትነት መብት ባቋቋምኩበት ተሸከርካሪ ላይ አመልካች ሁከት ፈጥሮ በጉልበት የወሰደብኝ በመሆኑ ሁከቱ ተወግዶ ንብረቱን ሊመልስልኝ ይገባል በሚል ነው። አመልካች በበኩሉ ክስ የቀረበበትን ንብረት የያዘው ከቀድሞ የንብረቱ ባለቤት ከሆነው ድርጅት ላይ መሰብሰብ የሚገባው ቀረጥ እና ታክስ በመኖሩ፣ እንዲሁም ተሸከርካሪው ከቀረጥ ነፃ ወደ ሀገር የገባ

ሲሆን በተሽከርካሪው ላይ ሊከፈል የሚገባው ቀረጥ እና ታክስ ሳይከፈል የቀረጥ እና ታክስ ነፃ መብት ላልተሰጠው ሰው የተላለፈ በመሆኑ ለማስከፈል በሚል እንደሆነ ገልጾ ድርጊቱ የሁከት ተግባር አይደለም በማለት ተከራክሯል። ተጠሪ ክስ የቀረበበትን ተሽከርካሪ በህግ አግባብ በጨረታ ገዝቻለሁ ከማለት ባለፈ ከንብረቱ ላይ የሚፈለግ ቀረጥ እና ታክስ የለም በሚል ያቀረቡት ክርክር የለም።

በመሰረቱ አመልካች መስሪያ ቤት ከቀረጥ እና ታክስ ጋር በተያያዘ የጉምሩክ ቁጥጥር የማድረግ ስልጣን በህግ የተሰጠው አካል ነው። ይህም ስልጣን የጉምሩክ ህጉ መከበሩን ለማረጋገጥ የሚያስችል ማናቸውንም እርምጃ መውሰድን የሚያጠቃልል ሆኖ ከዚህ ውስጥ አንዱ ቀረጥ እና ታክስ ያልተከፈለባቸውን ወይም አስፈላጊው የጉምሩክ ስነ ስርዓት ያለተፈፀመባቸውን ንብረቶች እና እቃዎች ተከታትሎ በመያዝ የሚፈለገውን እዳ ማስከፈል ስለመሆኑ ከጉምሩክ አዋጅ ቁጥር 859/2006 አንቀፅ 141፣ 2(22)፣ 2(38)፣ 143 እና 147 ድንጋጌዎች ጣምራ ንባብ መረዳት ይቻላል። በጉምሩክ ህጉ መሰረት ቀረጥ እና ታክስ ሊከፈልባቸው ከሚገባቸው ንብረቶች ውስጥ አንዱ ከቀረጥ ነፃ መብትን በመጠቀም ወደ ሀገር የገባ እቃ ተመሳሳይ መብት ለሌለው ሰው/አካል በሚተላለፍበት ጊዜ ስለመሆኑ ከአዋጁ አንቀፅ 130(1 እና 2)ድንጋጌ መገንዘብ ይቻላል። እንግዲህ በአዋጁ መሰረት ቀረጥ የሚከፈለው በገቢ እና ወጭ ንብረት ላይ በመሆኑ መከፈል ሲገባው ያልተከፈለ እዳ ካለ ከንብረቱ ተለይቶ የማይታይ በመሆኑ በአዋጁ መሰረት ለአመልካች መስሪያ ቤት የተሰጠው መከፈል ሲገባው ያልተከፈለ የቀረጥ እዳን ተከታትሎ የማስከፈል ሥልጣን በዋናነት የንብረቱን ባለቤት ሳይሆን ንብረቱን እራሱን የሚከተል ይሆናል። እናም አመልካች ከአንድ ንብረት ላይ የሚፈለግ ቀረጥ እና ታክስ ስለመኖሩ እስካረጋገጠ ድረስ ንብረቱ በማናቸውም መንገድ በተላለፈላቸው ሶስተኛ ወገኖች እጅ ጭምር በመያዝ መከፈል ያለበትን የመንግስት እዳ የማስከፈል በህግ የተረጋገጠ መብት አለው ማለት ነው።

ወደ ተያዘው ጉዳይ ስንመለስ አመልካች የተከሰሰው በፍርድ አፈፃፀም በሀራጅ ተሽጦ ተጠሪ እጅ የገባን ንብረት በቁጥጥር ስር በማዋል የሁከት ተግባር ፈፅሟል በሚል ነው። የሁከት ክስ የቀረበበት አካል ደግሞ የሥራውን አደራረግ የሚፈቅድ ለእርሱ የሚናገርለት መብት መኖሩን በፍጥነት እና በማይታበል ዓይነት ማስረዳት ከቻለ ድርጊቱ የሁከት ተግባር ሊባል የማይቻል ስለመሆኑ ከፍ/ብ/ሕ/ቁጥር 1149(3) ድንጋጌ ተቃራኒ ንባብ መረዳት ይቻላል። ከዚህ አንፃር ለክሱ መሰረት የሆነው ተሽከርካሪ ከቀረጥ ነፃ በሆነ መብት ወደ ሀገር የገባ ሆኖ ተገቢው ቀረጥ እና ታክስ ሳይከፈልበት በፍርድ አፈፃፀም ምክንያት በሀራጅ ተሽጦ ለአሁን ተጠሪ የተላለፈላቸው ስለመሆኑ ግራ ቀኙን ያላከራከረ ጉዳይ ነው። ከንብረቱ ላይ የሚፈለግ እዳ መኖሩ ከተረጋገጠ ደግሞ ንብረቱ በፍርድ ቤት የአፈፃፀም ሃራጅ ለተጠሪ መተላለፉ በአመልካች የመቆጣጠር ህጋዊ ስልጣን ላይ የሚያስከትለው ለውጥ አይኖርም። እናም አመልካች ክስ የቀረበበትን ተሽከርካሪ በቁጥጥር ስር

እንዲውል ማድረጉ በህግ የተሰጠውን የመቆጣጠር ኃላፊነት ተግባራዊ አድርጓል ከሚባል በቀር ድርጊቱ ህገ ወጥ የሁከት ተግባር ነው የሚያስብል አይደለም። ጉዳዩ ይህ ሆኖ እያለ የስር ፍርድ ቤቶች የአመልካች እርምጃ የሁከት ተግባር ነው ማለታቸው የጉዳዩን ባህሪ እና በአዋጁ መሰረት ለአመልካች የተሰጠውን የጉምሩክ ቁጥጥር ስልጣን ያላገናዘበ መሰረታዊ የህግ ስህተት የተፈፀመበት ሆኖ ተገኝቷል። በመሆኑም ተከታዩ ውሳኔ ተሰጥቷል።

ውሳኔ

1. በፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/90002 ላይ ታህሳስ 26/2013 ዓ.ም ተሰጥቶ በፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁ/267595 ላይ ግንቦት 23/2013 ዓ.ም በዋለው ችሎት የፀናው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ህግ ቁጥር 348(1) መሰረት ተሸሯል።
2. ተገቢው ቀረጥ እና ታክስ ያልተከፈለበት ንብረት በፍርድ አፈፃፀም ምክንያት በሀራጅ በሌላ ሰው እጅ የገባ ቢሆንም እንኳን አመልካች ከንብረቱ ላይ የሚፈለገውን ቀረጥ እና ታክስ ለማስከፈል ንብረቱን ተከታትሎ የመያዝ ከህግ የመነጨ ስልጣን ያለው በመሆኑ ድርጊቱ የሁከት ተግባር ነው የሚባል አይደለም።

ትዕዛዝ

1. የዚህን ሰበር ሰሚ ችሎት ክርክር ወጪ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ።
2. በመዝገቡ ላይ የተሰጠ የእግድ ትዕዛዝ ካለ ተነስቷል። ይፃፍ።
3. መዝገቡ ተዘግቷል። ይመለስ።